

प्रास्ताविकम्

विदितमेव मायः सर्वेषां विदुषां यद् “अन्नाद्भवन्ति भूतानि पर्जन्यादन्नसंभवः । यज्ञाद्भवति पर्जन्यो यज्ञः कर्मसमुद्भवः ॥ कर्म ब्रह्मोद्भवं विद्धि ब्रह्माक्षरसमुद्भवम् । तस्मात्सर्वगतं ब्रह्म नित्यं यज्ञे प्रतिष्ठितम्” । इति भगवद्ब्रह्मसूत्रसारेण जनानामैहलौकिकपारलौकिकनिःश्रेयसार्थं यज्ञा एव परमहेतुरिति निर्वाधमेव । ते च विविधदेवतौद्देशेन ‘विष्णु-यागः, महारुद्रयागः, शतचंड्यादियज्ञः’ इत्यादिस्वरूपेण भिन्नभिन्न-फलापेक्षया सर्वदा सर्वत्र जनैः क्रियन्ते । तेषां च परम्पराऽध्यावध्यपि प्रचलति सा एव तेषां वैशिष्ट्यं प्रतिपादयतीति निःसंशयमेव । अपि नाम ते यज्ञा यदि विधिप्रयुक्ताश्चैव फलप्रदातारो भवन्ति नोचेत्कर्तारमथो नयन्तीति सप्रमाणं यत्र कुत्रापि दृश्यते । एतदर्थमेव जनकल्याणार्थं याज्ञिकानां विविधयज्ञकर्मकारयितृत्वे परोप-करणार्थं च तदर्थकज्ञानार्थं च बहवो ग्रन्थाः प्राचीनैरनन्तदेवप्रभृति-भिर्विद्वद्गैर्व्यरचिपत् । तत्रापि महारुद्रयज्ञस्य वैदिकत्वात्तस्य च “यः शतरुद्रियमधीति सोऽग्निपूतो भवति स वायुपूता भवति स कृत्याकृत्या-त्पूतो भवति तस्माद्विमुक्तमाश्रितो भवत्वित्याश्रमी सर्वदा सकृद्वा जपेत् । अनेन ज्ञानमाप्नोति संसारार्णवनाशनम् । तस्मादेवं विदित्वैनं कैवल्यं पदमश्नुते ॥” इति कैवल्योपनिषदि तथा च “अथ ह्येनं ब्रह्म-चारिण ऊचुः किं जाप्येनामृतत्वं ब्रूहीति । स ह्योवाच याज्ञवल्क्यः शतरुद्रियेणेत्येतान्येव ह वा अमृतस्य नामानि एतैर्ह वा अमृतो भव-तीति एवमेतद्याज्ञवल्क्यः” इति जाधालोपनिषदि शतरुद्रियस्यापि महाफलश्रवणादिशेषफलदातृत्वं होमात्मकमहारुद्रस्वरूपेण चानन्त-फलदातृत्वं स्यादेवेति निर्विवादम् । अत एव प्राचीनैर्ग्रन्थकारैः कृतेष्वपि ग्रन्थेषु तेषु चान्यप्रयोगग्रन्थेष्वपि प्रयोगकारयितृत्वे याज्ञि-

दीपिकायामपि—ईश्वराराधनार्थं वाऽथ वा पापापनुत्तये । यदि रुद्रा-
द्यनुष्ठानं न मुहूर्तादि चिन्तयेत् ॥ इति । काम्ये तु शुभकाले एव प्रारम्भः ॥

रुद्रमेदा—शातातपः—पटङ्कैकादशिनी रुद्रो रुद्रैकादशरुद्रतः ॥
एकादशाभिरेताभिर्महारुद्रस्तु कथ्यते ॥ एकादशमहागद्गैरतिरुद्रइतीरितः ।
अन्यत्रापि—शृणुष्व भो महाप्राज्ञ रुद्रमेदान्वदामि ते ॥ रुद्राः पञ्चविधा
प्रोक्ता दैशिकैरुत्तरोत्तरम् ॥ साङ्गस्त्वाद्यो रूपकारुण्यः सशीर्षो रुद्र
उच्यते ॥ एकादशगुणैस्तद्गद्गु र्द्वीसंज्ञो द्वितीयकः ॥ एकादशभिरेता-
भिस्सृतीयो लघुरुद्रकः ॥ लघ्वेकादशभिः प्रोक्तो महारुद्रद्यतुर्थकः ॥
पञ्चमः स्यान्महारुद्रैरेकादशभिरन्तिमः ॥ अतिरुद्रः समाख्यातः सर्वेभ्यो
रुद्रमोक्षम इति ॥ अत्र रुद्रशब्दयाच्यो महेशः ॥ रुद्रशब्दनिरुक्तिमाह
बीषायनः—रुत् पापं दुःखं वा प्राचयतीति रुद्रः ॥ अन्यत्र स्मृतिसंग्रहे—
विना महेश्वरं देवं नान्यस्मात्तुमघौघतः इति ॥

रुद्रयज्ञफलम्—यः शतरुद्रोद्यमधीते सोऽग्निपूतो भवति स वायुपूतो
भयति स सुरापानात्पूतो भयति स सुवर्णस्तेयात्पूतो भवति स गुरु-
तल्पगमनात्पूतो भवति स ब्रह्महत्यायाः पूतो भवति स कृत्याकृत्यात्पापा-
त्पूतो भवति ॥ तस्मादविमुक्तमाधितो भवति ॥ यः श्रद्धया युतो नित्यं
शतरुद्रोद्यमभ्यसेत् ॥ अग्निदाहात्सुरापानाद् दुष्कृत्याचरणान्त्था ॥ मुच्यते
ब्रह्महत्याया इति वैकृत्यशाखिनः ॥ इति ॥ मयं पीत्वा गुरुदार्ष्व गत्वा
स्तेयं कृत्वा ब्रह्महत्यां च कृत्वा ॥ भस्मच्छन्नो भस्मशय्याशयानो रुद्रा-
ध्यायी मुच्यते सर्वपापैः ॥ इति ॥ सर्वेष्वपि हि धर्मेषु रुद्राध्यायजपः परः ॥
रुद्राध्यायी विमुच्येत जन्मसंसारबन्धनात् ॥ स्मृतिमहार्णवे स्मृतिदर्पणे
च । रुद्रार्चनं रुद्रजाप्यं तथा चैकादशीव्रतम् ॥ वाराणस्यां च मरणं
मुक्तिरेषा चतुर्विधा ॥ रुद्रजापी शिवः साक्षाच्चतुराश्रमधर्मकः ॥ तस्मा-
त्सर्वे परित्यज्य रुद्रजापी भवेत्सदा ॥ वायुपुराणे । अन्नपत्यत्वदोषेषु
शाकिन्यादिग्रहेषु च ॥ सर्वज्वरविनाशाय रुद्रजाप्यो न संशयः ॥ रोगवा-
न्पाप्मनोश्चैव रुद्रं जप्या जितेन्द्रियः ॥ रोगात्पापात्प्रमुक्तोऽसावतुलं
सुखमश्नुते ॥ अघ्नाद्भवन्ति भूतानि पर्जन्यादन्नसंभवः ॥ यज्ञाद् भवति
पर्जन्यो यज्ञः कर्मसमुद्भवः ॥ कर्म ब्रह्मोद्भवं विद्धि ब्रह्माक्षरसमुद्भवम् ॥
तस्मात्सर्वगतं ब्रह्म नित्यं यज्ञे प्रतिष्ठितम् ॥

द्रापणारम्भः स्यात् परन्तु तत्र ग्राहकाणां साहाय्यं विना तद्गचितुं नाह-
त्यतस्तत्पदात्तु ग्राहकैः कृपा कर्तव्येति समाशासे ॥ ग्रन्थादिमौ संपूर्णतां
नेतुं जगदीश्वरो मयि कृपां करोत्विति संप्रार्थये ॥ अन्ततो यैर्ग्राहकैरस्म-
त्पुस्तकानां ग्राहकत्वविषये एतावत्कालपर्यन्त साहाय्यं कृत तेषामुपकारं
मत्वाऽतः परमपि ते सज्जना अस्माक पुस्तकविषये पुनरपि साहाय्यं
कुर्वन्त्विति संप्रार्थ्य विरमे ॥

संवत् १९९८ व. शु. ३

अभ्यवृत्तानां शनिवसरः

शकः १८६४, ता. १८-४-१९४२.

विद्वाननुगामी—

शास्त्रीदुर्गाशङ्करात्मजयशदत्तशर्मा ।

द्वितीयावृत्तिमुद्दिश्य प्रास्ताविकं किञ्चित्

धीधनाः विद्वांसः

ग्रन्थस्यास्यावृत्तिरियं द्वितीया धीमतां तत्रभवतां पुरतः समुपस्था-
त्यते मयाऽद्यातीव हर्षोत्फुल्लचेतसा । धीमतां तत्रभवतां, विदुषां सह-
योग एव तत्र हेतुरिति मत्वा सर्वेभ्यः सादरं नमो नमः ।

आशासे च भवन्तः सर्वे एव सर्वदैतादृशं सहयोगं दत्वा मन्वीय-
मुत्साहं प्रयर्थयिष्यन्तीति ।

शकः १८८१ नाव शुद्ध ५, वसंत पंचमी

संवत् २०१६ ता. २-२-६०

प्राथयति

विदुषा यगच्छ

शास्त्री यशदत्तः

॥ रुद्रारम्भकालनिर्णय (पराशरोक्त)मुहूर्तानि ॥ वैशाखे श्रावणे मासे
प्राश्विने मार्गशीर्षके ॥ माघफाल्गुनयोर्बापि सिते पक्षे शुभे दिने ॥ रुद्रा-
रम्भः प्रकर्तव्यः पुत्रपौत्रादिवृद्धये ॥ कार्तिके स्वर्णलाभः स्यादिति
केचित् ॥ यज्यानि तु र्मग्रहे—अनध्यायतिथिरिक्तान्तथा पष्टौ विहाय च ॥
इतरास्तु च कर्तव्यो रुद्रारम्भः शुभप्रदः ॥ अनध्याये च सन्ध्यायामपराहे
कथञ्चन ॥ स्त्रियां रजस्रवलाया च रुद्रारम्भो न सिद्धिदः ॥ इति ॥
रत्नावल्याम्—सोमसौम्यगुणशुक्रासरा सर्वकर्मसु भवन्ति सिद्धिदाः ॥
निष्कामतया रुद्रानुष्ठाने तु यदैव धृदोत्पद्यते तदैव रुद्रारम्भः कार्यः ।
न श्वः श्वमुपासीत को हि मनुष्यः श्वो वेद इति श्रुतेः ॥ परशुरामोऽपि—
यदैव जायते वित्तं चित्तं धृद्वासमन्वितम् ॥ तदैव पुण्यकालोऽयं यतो-
ऽनियतजीवितम् ॥ अतः सर्वेषु कालेषु जपस्यारम्भणं शुभम् ॥ इति ॥

॥ किञ्चिन्निवेदनम् ॥

महानुभावा ग्राहकचिदांसः !

सखेदं निवेद्यते यदस्य ग्रन्थस्य संपूर्णतासमय एव किञ्चिन्न्यून-
विषयत्वे ग्रन्थस्यास्य प्रणेतारो मम पितृचरणाः परमपूज्यगीर्वाणविद्या-
भूषणदुर्गाशङ्करशास्त्रिणो जगन्नियन्तुर्भगवतः कालस्वरूपिणोऽथाधित-
कृत्यनुसारेण १९९७ तमे विक्रमाब्दे भाद्रपदशुक्लपष्ठ्यां गुरुवासरे
प्रातःकाले पञ्चत्वमाप्ताः ॥ अस्य स्मरणमपि मे हृदयं संप्रति शल्यदुःखा-
कान्तमिव करोति । शिरश्छत्ररूपस्य पितुः शीतलछायाविरहितो वियो-
गातपतनोऽहं सर्वथाऽऽकुलितहृदयः संजातस्तथाप्युत्पत्तिस्थितिलय-
कर्तुः परमात्मनोऽघटितघटनापटीयसीं प्रवृत्तिं परिवर्तयितुं न कोऽपि
समर्थ इति मत्वा पितृचरणानां लोकान्तरगमनशोकसागरनिमग्नोऽप्यहं
“पितृचिकीर्षापरिपूर्तिरेव पुत्रस्य परमो धर्मः” इति मत्वा तस्माच्छो-
सागरात्कथमपि निर्गत्य तैः समारब्धानां ग्रन्थानां परिपूर्तिरेव लोकान्तरे
तेषामानन्दकारणं स्यादिति कथमपि सा कर्तव्येवेति निश्चित्यायं ग्रन्थो
मया संपूर्णतां नीतः ॥ तातपादानामिच्छानुसारेण ग्रन्थममुं संपूर्णतां
नेतुं यदहं संप्रति समर्थः संजातः तत्परमेश्वरस्य परमां कृपां मन्ये ॥
ग्रन्थस्यास्य संपूर्णतासिद्धौ यद्यपि स्वल्पतयाऽपि विलम्बो जातस्तथापि
ममोपर्याप्ततामननुमितां व्यावहारिकीं चिन्तां विचिन्त्य स विलम्बः
सज्जनैः सुहृद्भिर्विद्वद्भिः क्षन्तव्य इत्याशासे ॥ अस्य ग्रन्थस्यारम्भात्सं-
पूर्णप्रयोगस्तथा ग्रन्थारम्भे पश्चात्संयोजितः प्रायश्चित्तप्रयोगोऽपि मम
पितृचरणहस्तेनैव लिखित आसीत् स च तथैव मुद्रापितः । अन्यत्सर्वं
मयैव संकलितम् । अतएव तत्र कापि क्षतिथेत्सा ममैवेति मत्वा क्षन्तव्या
च यथावकाशं तां शापयितुं कृपा कर्तव्येति काङ्क्षे ॥ वर्षद्वयात्पत्राणां
बहुमूल्यत्वेनार्थिकीं न्यूनतां सहित्वाऽपि “वास्तुशांतिप्रयोगो होमात्मक-
महासूत्रप्रयोगश्चे” ति ग्रन्थद्वयं मम पितृचरणैर्मया च संपूर्णतां नीतं च
तस्य पत्रसमुच्चया (फॉर्म) अपि प्राक्तनमूल्यसमतयैव प्रदत्ताः ।
भाषिणोऽपि तथैव प्रदातुं समुत्सुकोऽहम् । एवं च मम तातपादैरारब्धौ
ग्रन्थान्तरौ “हवननात्मकविष्णुयागप्रयोगो हवननात्मकशतचण्डीप्रयोगश्चे”
ति द्वावप्यर्थावस्थायामेव मुद्रितौ संप्रति पतितौ । अतःपरं तयोः पुनर्मु-

कमवराणामसंतुष्टत्वान्मया रुद्रकल्पद्रुम-काशीदीक्षितरुद्रपद्धति-
 दीक्षितपद्धत्यादिविविधग्रन्थेभ्यो विविधविषयान् संगृह्य तान्
 वित्तं संस्थाप्य महारुद्रप्रयोगकारयितृणां याज्ञिकमवराणां प्रयोगवि-
 सुगमता यथा स्यात्तथाऽयं "हृद्यनात्मकमहारुद्रप्रयोगो" रवि-
 नात्र विशेषप्रशस्तिप्रयोजनं तच्च विद्वांसः स्वयमेव ग्रन्थवाचनेन प्र-
 गकारयितृत्वेन च ह्यास्यन्तीति मन्ये । एतावदेव नापि याज्ञिकानां
 योगविषये विशेषज्ञानार्थमनेकग्रन्थेभ्यः संगृहीतानि बहूनि प्रमाण-
 तथा च वैदिकप्रयोगविषये प्रातिशाख्यादिप्रमाणान्यपि टिप्पण्यां
 तानि यैर्विद्वांसः परमसंतोषमनुभविष्यन्तीति नोचितं विशेषवक्तव्यं

ग्रन्थस्यास्य संशोधनविषये गुर्जरराष्ट्रे राजपीपलासंस्थानान्तर्वा-
 नर्षदातटस्थ 'भालोद' ग्रामनिवासिभिरपि संप्रति मोहमयीवास्तवं
 'शास्त्री तुलजाशंकर धीरजराम पंड्या' इत्येतैः समना-
 बहुशः साहाय्यं कृतं तथा चैतत्पुस्तकसंस्करणेऽवभृथादिप्रयोगदाने
 काशीपुरस्थयोः सप्तर्षित्युपाख्यहरिरामात्मजसोपनाथलक्ष्मिनाथश-
 णोर्मुख्यशिष्येण उत्तरगुर्जरदेशान्तर्गत 'समौ' ग्रामनिवासेना या-
 कोषाहकृपारामतनुजनुषा स्वर्गतविद्वद्भिर 'सोमनाथ' शर्मणाऽप्यस्म-
 त्पन्तसाहाय्यमकारीति द्वयोरप्युपकारं विस्मर्तुं न प्रभवामि ।

अस्य ग्रन्थस्य संकलनायां संशोधने च मया यथाशक्ति प्रयत्न-
 कृतोऽस्ति तथापि कचित्स्खलनं स्याच्चेत् 'विद्वानेव विजानाति विद्व-
 ज्ञनपरिश्रमः ।' इति न्यायेनास्मच्छ्रमवाहुल्यं विचार्य तत् क्षन्त-
 मत्वा स्वयमेव संशुध्य सज्जना विद्वांसो ग्रन्थमिमं सहृदयं संमान्य मा-
 परिश्रमं सफळीकुर्युरित्याशासे ।

विद्वज्जनानुरागी

दुर्गाशङ्कर उमाशङ्करराखी सिद्धपुरस्थ

अथ श्रीहवनात्मकमहारुद्रस्य अनुक्रमणिका ॥

(आरंभादिमहारुद्रपूजनान्तो विभागः १)

श्रुतः	विषया	पृष्ठाक	विपर्याकः	विषयाः	पृष्ठाकः
	श्रीमंगलाचरणम्	१	१९	सांकल्पिकविधिना	
	शिखावन्धनम्	"		नान्दीश्राद्धप्रयोगः ३७-४२	
	पवित्रधारणम्	"	२०	आचार्यादिऋत्वि	
	आचमनम्	२		ग्वरणम् ... ४२-४८	
	माणायामः	"	२१	वरणश्राद्धप्रयोगः ४९-५०	
	यजमानललाटे तिलकम्	"	२२	मनुपर्कप्रयोगः-	
	भद्रसूक्तम्	"		(मधुपर्काङ्गो गो-	
	देवतानमस्कारः	३		रुत्सर्जनप्रयोगः) ५०-५७	
	संकल्पः ..	४	२३	वृत्तानां पूजनम् . ५७-६०	
	पुनः संकल्पः .	५		१ यजमानाय तिलकम् ६०	
	दिग्रक्षणम्	"		२ भातिर्वाद. ... "	
	भैरवनमस्कारः	६	२४	मंडपप्रवेशः .. ६०-६४	
	फलशार्चनम्	७-९		१ वर्धिनीकलशपूजनम् ६०	
	दीपपूजनम् ..	९		२ मंडपसमीपगमनम् ६२	
	गणपातिपूजनम्	९-१६		३ भूमिपूजनम् "	
	पुण्याहवाचनप्रयोगः १७-३२			४ क्षुर्मानन्तपूजनम् .. ६४	
	(सत्तुर्वेदवाचनसहितः)		२५	दिग्रक्षणम् ६५-६७	
	मातृकापूजनप्रयोगः ३३-३७		२६	पञ्चगव्यकरणं भूमि-	
	आयुष्यमन्त्रजपः.....	३७		प्रोक्षणञ्च . ६७ ६९	
			२७	भूमिमार्शना ६९	
			२८	मण्डपपूजनम् "	

विषयाङ्कः	विषयाः	पृष्ठाङ्कः	विषयाङ्कः	विषयाः	पृष्ठाङ्कः
१	प्रास्ताविकम् ...	१	४	ग्रन्थारम्भे ग्रन्थान्ते च	
२	किञ्चिन्निवेदनम्... (२-१)			पश्चान्निक्षिप्तविषयानु-	
३	रुद्रारम्भकालनिर्णय-			क्रमणिका ... (२-४)	
	(पराशरोक्त)सुहृतीनि (२-३)		५	हवनात्मकमहारुद्रस्या-	
	१ रुद्रभेदा ... (२-३)			नुक्रमणिका ... ३-१६	
	२ रुद्रयज्ञकलम् ...	३			

ग्रन्थारम्भे ग्रन्थान्ते च पश्चान्निक्षिप्तविषयानुक्रमणिका ॥

विषयाङ्कः	विषयाः	पृष्ठाङ्कः	विषयाङ्कः	विषयाः	पृष्ठाङ्कः
	(ग्रन्थारम्भे)				
१	पूर्वोत्तराङ्गप्रायश्चित्त-		१	भूमिसमचतुरस्रप्रकार.	६३-६४
	प्रयोगः ... १-४०		२	जघमादिमण्डपमानम्	६४-६७
२	हेमाद्रिप्रोक्तस्नान-		३	सक्षेपतः मण्डपकुण्ड-	
	सङ्कल्पः ... ४१-४६			वेदीरचनाप्रकार. ... ६७-७०	
३	नद्यादौ नित्यस्नान-			(ग्रन्थान्ते)	
	प्रयोगः ... ४६-५२		१	हवनात्मकमहारुद्र-	
४	संक्षिप्तयज्ञोपवीत-			अतिरुद्र-साहित्यनी	
	धारणविधिः ... ५३-५५			यादी ... १२९-१४२	
५	यत्रमण्डपादिकरणाङ्गी-		१	गाधीनो सामान ...	१२९
	भूतभूम्यादिपूजनम् ५६-६३		२	कापट वजारनो सामान	१३१
६	संक्षेपेण महारुद्रशत-		३	सोनीनो सामान ...	१३३
	चण्डीविष्णुयागोप-		४	कंसारा वजारनो सामान	१३४
	योगी मण्डपकुण्ड-		५	मोदीनो सामान ..	१३६
	वेदीप्रकारः ... ६३-७०		६	प्रक्षीर्ण सामाननी यादी	१३७
			७	माडीनो सामान ...	१३८
			८	कुण्ड तथा मण्डप-	
				साहित्यनी यादी ...	१४२
			९	मुवावका सामाननी यादी	१४३

अथ श्रीहवनात्मकमहारुद्रस्य अनुक्रमणिका ॥

(आरंभादिमहारुद्रपूजनान्तो विभागः १)

क्रः	विषयाः	पृष्ठाकः	क्रः	विषयाः	पृष्ठाकः
श्रीमंगलाचरणम्	...	१	१९	सांकल्पिकविधिना	
शिखावन्धनम्	...	१		नान्दीश्राद्धप्रयोगः	३७-४२
पवित्रधारणम्	...	१	२०	आचार्यादिक्रत्वि-	
आचमनम्	२		वरणम्४२-४८
प्राणायामः	...	१	२१	वरणश्राद्धप्रयोगः	४९-५०
यजमानकलाटे तिलकम्	१	१	२२	मधुपर्कप्रयोगः-	
भद्रसूक्तम्	१		(मधुपर्काङ्गो गो-	
देवतानमस्कारः	३		रुत्सर्जनप्रयोगः)	५०-५७
संकल्पः.....	४	२३	वृत्तानां पूजनम् ५७-६०
पुनः संकल्पः	५		१ यजमानाय तिलकम्	६०
दिग्रक्षणम्	१		२ आशिर्वादः	...
पैरवनमस्कारः	..	६	२४	मंडपप्रवेशः	... ६०-६४
कलशार्चनम् ७-९			१ वर्धनीकलसपूजनम्	६०
शीपपूजनम्	९		२ मंडपसमीपगमनम्	६२
गणपतिपूजनम् ९-१६			३ भूमिपूजनम्	..
प्याहवाचनप्रयोगः	१७-३२			४ कूर्मान्तपूजनम्...	६४
चतुर्देवाचनसहितः)			२५	दिग्रक्षणम् ६५-६७
गानुकापूजनप्रयोगः	३३-३७		२६	पञ्चगव्यकरणं भूमि-	
शायुष्यमन्त्रजपः.....	३७			प्रोक्षणञ्च ६७ ६९
			२७	भूमिमार्थना ६९
			२८	मण्डपपूजनम्

विषयांकः	विषयाः	पृष्ठांकः
२९	वास्तुपीठदेवता- (पूजनम् ७०-७१	
३०	रेखाकरणं पूजनञ्च	७१
३१	वास्तुमंडपदेवतास्था- पनप्रतिष्ठापूजनम् ७१-१०३	
१	शिरयादिपञ्चत्वार्तिश- देवतास्थापनम् ...	७१-८४
२	मंडलाद्वहिः श्वेतपरिधौ ईशानादिविदिक्षु देव- तास्थापनम् ...	८५
३	मंडलाद्वहिः श्वेतपरिधौ पूर्वादिदिक्षु देवतास्था- पनम् ...	८६-८७
४	मंडलाद्वहिः रक्तपरिधौ इन्द्रादिदेवतास्थापनम्	८७-८९
५	वास्तुमंडलमध्ये ब्रह्मो- त्तरे कलशस्थापनम्...	८९-९१
६	अग्न्युत्तारणम् ...	९१
७	प्राणप्रतिष्ठाप्रयोगः	९२-९३
८	वास्तुदेवतापूजनप्रयोगः	९४-१०१
९	वास्तुदेवताभ्यः पायस- बलिदानम् ...	१०१-१०३
१	वास्तुमंडलदेवतानां नाम मंत्रैः स्थापनम् (टिप्प०)	७२-७५

विषयांकः	विषयाः	
३२	महाकालीमहालक्ष्मी- महासरस्वतीपूर्वकच- तुःपृष्ठीयोगिनीस्थाप- नप्रतिष्ठापूजनम् १०५-१२१	
१	पीठे कलशत्रयस्थापन- विधिर्देवतास्थापनञ्च	१०६-
२	प्रथमपंक्तौ...अष्टयो- गिनीदेवतावाहनम्	११०-११
३	द्वितीयपंक्तौ...अष्ट- योगिनीदेवतावाहनम्	११५-११
४	तृतीयपंक्तौ...अष्टयो- गिनीदेवतावाहनम्	११७-११
५	चतुर्थपंक्तौ...अष्टयो- गिनीदेवतावाहनम्	११९-१२
६	पंचमपंक्तौ अष्टयो- गिनीदेवतावाहनम्	१२१-१२
७	षष्ठपंक्तौ...अष्टयो- गिनीदेवतावाहनम्	१२३-१२४
८	सप्तमपंक्तौ . अष्टयो- गिनीदेवतावाहनम्	१२४-१२६
९	अष्टमपंक्तौ...अष्टयो- गिनीदेवतावाहनम्	१२६-१२
१०	प्रतिष्ठ पर्वनं पूजाविधिश्च	१२८-१३१
२	नाममंत्रैर्महाकालीमहालक्ष्मी- महासरस्वतीनामावाहनम् (टिप्प०प्रश्नाम्) ...	१८
३	नाममंत्रैश्चतुःपृष्ठीयोगि- नीनां स्थापनम् (टि०)	११०-११४

पर्यांकः	विषयाः	पृष्ठांकः
३	एकपञ्चाशत्क्षेत्रपाला- वाहनस्थापनप्रतिष्ठा- पूजनानि १३१-१५२	
१	कलशस्थापनम् ... १३२-१३५	
२	क्षेत्रपालावाहनम् ... १३५	
३	पूर्वादिककोष्ठे... पद्- क्षेत्रपालदेवतावाहनम् १३५-१३९	
४	आग्नेयदिककोष्ठे... पद्- क्षेत्रपालदेवतावाहनम् १३९-१४०	
५	दक्षिणादिककोष्ठे पद्- क्षेत्रपालदेवतावाहनम् १४१-१४२	
६	नैऋत्यदिककोष्ठे... पद्- क्षेत्रपालदेवतावाहनम् १४२-१४३	
७	पश्चिमदिककोष्ठे... पद्- क्षेत्रपालदेवतावाहनम् १४४-१४५	
८	वायव्यदिककोष्ठे.. पद्- क्षेत्रपालदेवतावाहनम् १४५-१४६	
९	उत्तरदिककोष्ठे... सप्त- क्षेत्रपालदेवतावाहनम् १४७-१४८	
१०	ईशानदिककोष्ठे . सप्त- क्षेत्रपालदेवतावाहनम् १४८-१५०	
११	प्रतिष्ठापनादिपूजनम् १५०-१५२	
१	एकपञ्चाशत्क्षेत्रपालानां नाममन्त्रैः स्थापनम् (टिप्पण्यम्) ... १३५-१३९	

विपर्यांकः	विषयाः	पृष्ठांकः
३४	जलयात्रामयोगः १५३-१७६	
१	जलाशयगमनम् ' ... १५३	
२	संकल्पः ... १५४	
३	सर्वदिक्षु संप्रवाविकिरणम् .. १५४-१५५	
४	गणपतिपूजनम् ... १५५	
५	जलमातृकापूजनम्... १५५	
६	जीवमातृकापूजनम्... १५६	
७	स्थलमातृकापूजनम् .. १५७	
८	सप्तसागरपूजनम्	
९	जले चतुःपृष्ठीयोगिनीपूजनम् १५८	
१०	क्षेत्रपालपूजनम् बलिदानञ्च ..	
११	जलाशयजले जलपूज- नम् बलिदानञ्च ... १५८-१५९	
१२	जले पञ्चाशत्प्रक्षेपः १५९	
१३	जले घृताहुतिहोमः .. १६०	
१४	चरणार्घ्यप्रयदानम् १६१	
१५	जले फलप्रक्षेपः	
१६	भूमिपूजनम् ... १६१-१६५	
१७	नयवर्धिनीकलश- स्थापनप्रयोगः .. १६६-१७१	
१८	वरुणावाहनपूजनम् १७१-१७४	
१९	नवकलशोत्थापनम् (यज्ञमंडपगमनम्) १७४	
२०	अर्धमार्गे क्षेत्रपाल- पूजनम् बलिदानञ्च १७५	
२१	पुत्रधतीभिर्नाराजनम् १७६	
२५	वर्धिनीसंज्ञकनवकल-	

विषयांकः	विषयाः	पृष्ठांकः	विषयांकः	विषयाः	पृष्ठांकः
	शानां स्थापनप्रतिष्ठा- पूजनप्रयोगः १७७-१९७			पूजनं च ...	१९३
१	संकल्पः ...	१७७	१३	वर्धिनीसंज्ञकनवकल- शानां वारुणमंडलो- परि स्थापनं पूजनञ्च	१९४
२	अंगसंकल्पः ..	१७९	१४	वर्धिनीकलशेषु म- त्स्यादिजलमाह- काणाम् अग्निमा- द्यष्टसिद्धिनां चावा- हनम् पूजनञ्च ...	१९५-१९७
३	आरासु नवग्रहा- वाहनम् ...	१७९-१८४	३६	कुण्डपूजनपंचभूसं- स्कारपूर्वकाग्निप्रतिष्ठा- पनप्रयोगः....	१९७-२१३
४	तत्रैव लोकपाला- वाहनम् ..	१८४-१८६	१	संकल्पः ...	१९७
५	अन्तरालारासु व- स्वादिनवदेवता- वाहनम् ...	१८६-१८८	२	पुनः संकल्पः ...	"
६	अष्टाब्जपत्रेषु स्क- न्दादिनवदेवता- वाहनम् ..	१८८-१९०	३	कुण्डावाहनम् ...	"
७	वरुणावाहनम् ..	१९०	४	कुण्डप्रार्थना ...	"
८	केसरमूलेषु ग्रह्या- द्यष्टदेवतावाहनम्	१९१-१९२	५	विश्वकर्मपूजनम् ..	१९८
९	भूतग्राममेयोरा- वाहनम् ...	१९२	६	कुण्डे पञ्चभूसंस्काराः	"
१०	वाह्ये श्वेतपरिधौ गदा- द्यष्टायुधदेवतावाहनम्	"	"	परिसमूहनम् ...	"
११	वाह्ये रक्तपरिधौ गौतमाद्यष्टदेवता नामावाहनम् ...	१९३	"	उपलेपनम् ...	२००
१२	वाह्ये कृष्णपरिधौ पेन्द्र्याद्यष्टदेवतावाहनं		"	उल्लेखनम् ...	"
१	आरादिषु नवग्रहादिदेव ताना नाममत्रैः स्थाप नम् (द्विषण्यम्).	१७९-१८२	"	उद्धरणम् ..	२०३
			"	अभ्युक्षणम् ...	"
			७	सदैवतमेखलापूज- नप्रयोगः ...	२०२-२०३
			"	विष्णवादिपूजनम् ...	२०३
			"	मेखलापूजनम् ...	"
			८	सदैवतयोनिपूजन- प्रयोगः ...	२०३-२०४

विषयांक	विषयः	पृष्ठांक	विषयांकः	विषयः	पृष्ठांकः
८	योनि्यां गौरीपूजनम्	२०४	२	मंडलबाह्ये गदाद्यष्टा-	
११	योनिपूजनम्	"		युधदेवतावाहनम्	२२८
९	संक्षेपतकण्ठपूजनप्रयोगः	२०५	३	मंडलबाह्ये गौतमाद्य-	
११	कण्ठे रुद्रपूजनम्	"		ष्टदेवतानामावाहनम्	२२९
११	कण्ठपूजनम् ...	२०६	४	मंडलबाह्ये ऐन्द्राष्टदे-	
१०	नाभिपूजनम् ...	"		वतानामावाहनम् ...	२३०
११	कुण्डमध्ये वास्तुपूजनम्	"	३	प्रतिष्ठादिपूजनम् ...	२३१-२३५
१२	वलिदानम् ...	"	४	ब्रह्मादीनां पायसव्यं	२३५-२३७
१३	अग्निप्रतिष्ठापनम्	२०७-२१३	५	सूर्याग्निवयग्रहावा०	२३७-२४०
११	कन्यादासहरणम् ..	२०८	६	अग्निदेवतावाहनम्	२४१-२४२
११	अग्निग्रहणम् ..	"	७	प्रत्यभिदेवतावाहनम्	२४३-२४४
११	अग्निस्थापनम् ..	"	८	पंचलोकपालावाहनम्	२४४-२४५
११	आवाहपादिसप्तमुद्रा	२१०	९	क्षेत्राधिपतेर्वीस्तोऽप्येतेश्वावा०	२४६
११	सन्धुक्षणम्	"	१०	मंडलाद्बहिर् इन्द्रादि-	
११	अग्निध्यानम् ..	२११		दशदिक्पालावाहनम्	२४६-२४८
११	अग्निवाहनं प्रतिष्ठापनञ्च	"	११	शैवादिमनुष्यान्तवि-	
११	अग्नेः स्वात्मभिमुखकरणम्	"		शपदेवतावा० नम्	२४८-२५१
१४	पूजनम् ...	२१३	१२	प्रतिष्ठादिपूजनं कल-	
३७	ग्रहपीठोपरि ग्रहस्था-			शस्थापनसहितम् .	२५१-२५९
	पनं ब्रह्मादिपद्पञ्चा-		३८	ईशान्यां रुद्रवेद्या सर्वतो-	
	शतसंवतो भद्रमण्डल-			भद्रारम्भद्वादशल्लिङ्गतो-	
	देवतावाहनस्थापन-			भद्रमंडलदेवतास्थाप-	
	पूजनप्रयोगः	२१४-२५९		नम्	... २५९-४४४
१	संकल्पः	२१५	१	संकल्पः	२६०
२	मंडले 'ब्रह्मादि ३२		२	मंडले 'ब्रह्मादि ३२	
	देवतानामावाहनम्	२१७-२२८		देवतावाहनम्	... २६१-२७१
१	ब्रह्मादिपद्पञ्चाशदेवतानां		१	ब्रह्मादिपद्पञ्चाशदेवतानां	
	नाममन्त्रैरावाहनम् (टि) २१७-२२०			नाममन्त्रैरावाहनम् (टि) २६१-२६४	

विषयांक'	विषय	पृष्ठक	विषयांक'	विषया.	पृष्ठांक'
२	मङ्गलवाद्ये गदाद्यथा युधदेवतावाहनम् ..	२७१	११	भृशुद्धिप्रयोगः ..	३०५
॥	मङ्गलवाद्ये गीतमाद्य एदेवतावाहनम् ...	२७२	१२	भूतशुद्धिप्रयोगः...	३०७
॥	मङ्गलवाद्ये ऐन्द्राद्यष्ट- देवतावाहनम् ...	२७३	१३	प्राणप्रतिष्ठाप्रयोगः	३१२
३	त्रिचत्वारिंशद्वेखा- त्मकहरिहरमङ्गल- लस्थद्वादशलिङ्ग- तोभद्रमङ्गलदेवता- वाहनम् ..	२७४-२८५	१४	अन्तर्मातृकान्यास प्रयोगः ...	३१४
॥	द्वादशलिङ्गतो देवता- स्थापनम् ..	२७४-२७७	१५	बहिर्मातृकान्यासः	३१६
॥	षोडशवापीषु देवता- स्थापनम् ...	२७७-२७९	१६	महान्यासप्रयोगः	३१८-३४२
॥	प्रतिकोणमष्टाष्टवह्नीषु देवतास्थापनम्	२७९-२८२	॥	प्रथमो न्यासः ..	३१९
॥	खण्डेन्दुषु देवतास्थापनम्	२८३	॥	द्वितीयो न्यास.	३२१
॥	सङ्ग्रहि. सत्वरजस्तम- परिधिषु देवतास्था- पनम् .	२८३-२८५	॥	तृतीयो न्यास. ...	३२५
४	प्रतिष्ठादिपूजनम्	२८६-२८९	॥	चतुर्थो न्यासः ...	३२९
५	ब्रह्मादीनां पायमवलि.	२८९-२९५	॥	पंचमो न्यास. ...	३४२
६	प्रधानकलशस्थापनम्	२९५	१७	लघुन्यासः ...	३४४
७	यन्त्रविलेखन पूजनं	२९७-२९८	१८	रुद्रपूजनप्रयोगः	३४४-४४३
८	शिखाय-धनम्	२९८	॥	आत्मन. श्रीरुद्रस्वरू- पेण ध्यानादिकम्...	३४४
९	भस्मोद्दलनादि प्रयोगः	२९८-३०३	॥	पाठपूजा ...	३४६
१०	रुद्राक्षमालाधारण विधिः	३०३-३०४	॥	शिवस्यावाहनादि-	३४६
			॥	पञ्चमृताङ्गपूजा .	३४७-३५०
			॥	ऋष्यादिस्मरणपूर्वक-	३४७-३५०
			॥	रुद्राभिषेकप्रयोगः	३५०-३७५
			॥	अग्निस्तपणादिकम्	३७५
			॥	पंचवक्त्रपूजनम्	३७६
			॥	पंचवक्त्रपूजा प्रकारा- न्तरेण ..	३७७-३८३
			॥	शक्त्यादिपूजनम् ..	३८३-३८४
			॥	स्कान्दोक्तावरण- देवतापूजा ...	३८४-३९८

विषयांकः	विषयाः	पृष्ठांकः
१८	प्रथमावरणम् ...	३८४
१९	द्वितीयावरणम् ...	३८५
२०	तृतीयावरणम् ...	३८७
२१	चतुर्थावरणम् ...	३८९
२२	पंचमावरणम् ...	३९२
२३	समस्तावरणार्चनम्	३९६
२४	महापूजनम् ...	३९८-४४३
२५	भूमिप्रार्थनामारम्य विल्वपत्रदानान्तं पू- जनम् ...	३९८-४०३
२६	शिवसहस्रनामा- वलिः (विल्वपत्रार्प- णार्थम्) ...	४०४-४२६
२७	धूपदानाद्यारार्तिकान्तं पूजनम् ..	४२६-४३१
२८	जयशंकरारार्तिकम् ...	४३१
२९	शंकरारार्तिकवचम् ...	४३२
३०	शंकरारार्तिकवचम् ...	४३३
३१	शंकरारार्तिकवचम् ..	४३४
३२	साम्बसदाशिवनिराजनम्	४३५
३३	शंकरारार्तिकवचम् ...	४३६
३४	मंत्रपुष्पाञ्जलिः ...	४३८
३५	(प्रार्थना) स्तुतिपाठः	४४१
३६	स्तुतिपाठः ...	४४२
३७	कर्मोपनिषत्संस्कल्पः ...	४४३
३८	ब्राह्मणपूजनम् ...	४४४
३९	ब्राह्मणभोजनसंस्कल्पः	१

विषयांकः	विषयाः	पृष्ठांकः
----------	--------	-----------

(होमविभागः २)

३९	एकपष्टुत्तरशतधा- मन्त्रविभागपक्षा- श्रयेण होमानुक्रमः	१-५५
१	संस्कल्पः...	१
२	वैकल्पिकपदार्थावधा- रणम् ...	१
३	देवताभिधानम् ...	१
४	कुशाकण्डिका ...	२-६
५	द्रव्यस्यागसंस्कल्पः ...	६
६	गृहाभिपूजनम् ...	१
७	अग्नौ रुद्रध्यानादि	१
८	वराह्युतिः ..	१
९	नवग्रहाणां होमः ..	७
१०	अधिदेवतानां होमः	९
११	प्रत्यधिदेवतानां होमः	११
१२	विनायकादिलोकपा- लानां होमः	१२
१३	वास्तुक्षेत्रपालयोर्होमः	१३
१४	दशाक्षिकपालानां होमः	१४
१५	दीपादिमनुष्यान्तग्रह- पीठस्थदेवतानां होमः	१६
१६	प्रधानहोमः—	१७-३५
१७	पदहृत्पक्षे पदङ्गसंज्ञः पदाहृतिहोमः ...	१७-२१

विषयांकः	विषयाः	पृष्ठांकः	विषयांकः	विषयाः	पृष्ठांकः
१६	एकपद्युत्तरनातधामन्त्र- विभागात्मकरद्रस्वाहा- कारेण (एकादशवारं) होमः २२-३१		४०	उत्तरपूजनम्	५६-५९
१७	वपुःइत्यष्टकंडिकाभिर्होमः ३१ शान्त्यध्यायमंत्रैर्होमः . ३१-३६ (अन्तिमदिने)		१	गणपतिपूजनम्	५६
१७	द्वादशलिङ्गतोभद्रस्य- सर्वतोभद्रमंडलदेवता- नां होमः .. ३६		२	मातृकापूजनम्	५७
१८	द्वादशलिङ्गतोभद्रमंडल- देवतानां होमः ... ३८		३	वास्तुपूजनम्	५७
१९	पीठदेवताहोमः ... ४०		४	योगिनीपूजनम्	५८
२०	रुद्रपीठस्यदेवता ^१ होमः ४२-४८		५	क्षेत्रपालपूजनम्	५८
२१	आवरणदेवताहोमः ... ४२		६	पीठदेवतासहितश्रीम- हारुद्रपूजनम्	५८
२२	ग्रहपीठस्यसर्वतोभद्र- मंडलदेवताहोमः .. ४९		७	ग्रहमंडलदेवतापूजनम्	५८
२३	वास्तुपीठदेवताहोमः ५१		८	आग्निपूजनम्	५९
२४	महाकालीमहालक्ष्मी- महासरस्वतीसहितच- तुःषष्टीयोगिनीदेवता- होमः ५२		४१	स्विष्टकृद्भोमः ११	
२५	क्षेत्रपालपीठस्यदेवता- होमः ५५		४२	सर्वप्रायश्चित्तहोमः (नवाहुतयः) ६०	
१	होमात्मकमहाछद्रप्राग्भ- दिवात्पूर्वं तदज्ञाभूतक- र्मातुक्म (टिप्पण्यम्) ४८		४३	बलिदानम् ६१-७०	
			१	दिक्पालबलिदानम् ६१-६५	
			२	स्थापितदेवताबलि- दानम् ६५	
			३	गणेशबलिः ६५	
			४	मातृकाबलिः ६६	
			५	वास्तोष्पतिबलिः ६७	
			६	ग्रहबलिः ६७	
			७	रुद्रबलिः ६७	
			८	योगिनीदेवताबलिः ... ६८	
			९	क्षेत्रपालपीठदेवबलिः ६९	
			१०	क्षेत्रपालमहाबलिः ६९-७०	

विषयांकः	विषयाः	पृष्ठांकः
४४	पूर्णाहुतिहोमः	७१-८६
१	संकल्पः	७१
२	पूर्णाहुतिहोमः	७२
३	वसोद्वाराहोमः	७४
"	अग्निसूक्तम्	७७
"	विष्णुसूक्तम्	७८
"	इन्दुसूक्तम्	८०
"	महावैश्वानरसाम	"
"	ज्येष्ठसाम	८३
"	वसोद्वाराहोममाहा-	
	णम् ...	८४-८६
४	रत्नस्तुतिः	८६
५	भस्मधारणम्	८८
६	ब्रह्मणे पूर्णपात्रदानम्	"
४५	श्रेयोदानम्	"
४६	दक्षिणादानम्	८९
४७	अभिषेकः	९२-९७
४८	अवभृथस्नानप्रयोगः	९७ १०३
१	धृतपात्रदानादि	१०४
४९	देवताविसर्जनम्	"
१	पीठादिदानम्	१०५
२	अग्निविसर्जनम्	१०६
३	मंडपदानम्	"
४	सपूर्णतावाचनम्	"

विषयांकः	विषयाः	पृष्ठांकः
५	त्रैधात्मकपुण्याह- वाचनम् ...	१०७
६	प्रयोगसमाप्तिः	१०८

(परिशिष्टम्)

१	रौद्राध्यायस्या- ष्टभिः प्रकारै- र्मन्त्रविभागाः (स्वाहाकाराः)	१०९-१२८
१	एकधामन्त्रविभागपक्षः	१०९
२	त्रेधामन्त्रविभागपक्षः	"
३	षोडशमन्त्रविभागपक्षः	"
४	षोडशधामन्त्रविभागपक्षः	११०
५	चतुश्च वारिशनमन्त्रवि- भागपक्षः	"
६	अष्टक्षत्वारिदानमन्त्रवि- भागपक्षः ...	११३
७	एकपष्टुत्तरशतधामन्त्र विभागपक्षः (पूर्वप्रयोगे २२-३० श्लेषु दृष्टव्यः)	११५
८	पञ्चविंशत्युत्तरशत श- तधामन्त्रविभागपक्षः	११६

टिप्पणीस्थविषयानुक्रमणिका ।

(महारुद्रपूजनान्तः प्रथमो विभागः)

विषयांकः	विषयाः	पृष्ठांकः	विषयांकः	विषयाः	पृष्ठांकः
१	उदके स्पर्शनिर्णयः ...	६	२२	नाममंत्रैर्योगिनीदेवता- स्थापनम् ... ११०-११४	
२	नैवेद्यविचारः ...	१४	२३	योगिनीनामानि (स्का- न्दोक्तानि) ... ११५	
३	पुण्याहवाचनसूत्रम् ...	१७	२४	क्षेत्रपालपीठादिविचारः १३१-१३२	
४	मातृकाविषयकसमाधानम्	३३	२५	नाममंत्रैः क्षेत्रपालावा- हनम् ... १३५-१३९	
५	वैश्वदेवसंकल्पविचारः	३५	२६	जलयान्नाविषयकविचारः	१५३
६	नान्दीश्राद्धविचारः ...	३७-३९	२७	जलयान्नासाहित्यम् ...	”
७	वरणविषयकविचारः...	४२	२८	जलमातृनामानि ...	१५५
८	ऋत्विग्वरणविचारः ...	४८	२९	जीवमातृकानामानि ...	१५६
९	वरणश्राद्धे देयानि ...	४९	३०	स्थलमातृकानामानि...	१५७
१०	मधुपकंठविचारः ...	५०-५५	३१	अर्घ्यविचारः ...	१६१
११	प्राणसंमर्दान-गोरससर्जनविचारः	५६	३२	पाद्याङ्गानि ...	१६२
१२	मंडपप्रवेशविचारः ...	६४	३३	आचमनपात्रे निक्षेप्त- व्यानि ...	”
१३	प्रोक्षणविचारः ...	६८	३४	ताम्बूलविचारः	१६५
१४	मंडपपूजनविषयविचारः	६९	३५	नमस्कारप्रकाराः ..	”
१५	गणेशपीठवास्तुपीठादिविचारः	६९ ७१	३६	वर्धिनीकलशस्थापन- विचारः ...	१७१
१६	वास्तुदेवतानां स्थापने विशेषविचारो नाममंत्रैः स्थापनं च ...	७२-७५	३७	नैवेद्ये विशेषविचारः	१७३
१७	पायसश्लिविचारः ...	१०१	३८	अप उपस्पर्शने विचारः	१७५
१८	वास्तुविषयकविशेष- विचारः...	१०३-१०४	३९	वर्धिनीकलशस्थापन- विचारः ...	१७७
१९	योगिनीपीठविचारः	१०५	४०	वारणमण्डलोद्धारः ... १७७-१७९	
२०	देव्यष्टगंधः ...	”	४१	वारणमण्डले नवप्र-	
२१	नाममन्त्रैर्महाकाली- महालक्ष्मीमहासर- स्वतीनामावाहनम्...	१०९			

विषयांकः	विषयाः	पृष्ठांकः	विषयांकः	विषयाः	पृष्ठांकः
८१	भूतशुद्धिकारणम् ...	३०७-३०८	१०४	तत्पुरुषस्य चतसृ- कलानामानि ...	३८१
८२	पृथ्वीभूतशुद्धिस्थानानि	३०९	१०५	व्यापका जलिलक्षणम्	३८२
८३	भूतविलेपनम् ...	"	१०६	यक्षचन्द्रनलक्षणं तद्वि- पयकपूजने मामतान्तरं च "	"
८४	पापपुरुषशोषणम् ...	३१०	१०७	विष्णुादिभिर्यूपराहनपूजनम्	"
८५	पापपुरुषदहनम् ...	"	१०८	ईशानस्य पञ्चकलानामानि	३८३
८६	भस्मसंश्रावनादीनि ...	"	१०९	पञ्चयक्त्रपूजाया विधि- तत्त्वादिविषयविचारः	"
८७	प्राणायामप्रकारः	३१५	(होमादिद्वितीयो विभागः)		
८८	अक्षरविन्यासप्रकारः .	३१७-३१८	११०	देवताभिष्यानाकारणे प्रत्यवायः	१
८९	मनसः स्थानानि ...	३४२	१११	प्रहादीनाम् आहुतिभेदसंख्या	"
९०	मुद्राकरणे वाणानि...	३४४	११२	कुशकण्टिकाविषयकविशेष- ज्ञातव्यम् .	३
९१	शतशुद्धियाध्ययने फलम्	३६१	११३	असचरादिज्ञानम्	४
९२	धनुषाणमुद्रालक्षणम्	३७८	११४	समिलक्षणादि .	५
९३	श्वेताक्षतादिभिर्हंसवाह- नपूजने फलम् ...	"	११५	समिधिष्मपरिधिमानम्	"
९४	सद्योजातकलाष्टनामानि	"	११६	प्रदक्षिणवर्षयुंक्षणे कारणम्	"
९५	अब्जमुद्रालक्षणम् ...	३७९	११७	सुवादिना होमकरणम्	"
९६	तुलस्यादिभिर्गण्डासन- पूजने फलम् ...	"	११८	प्रजापतये इत्याहुत्यां स्वाहाकारविचारः	५
९७	सुगन्धपञ्चकम् ...	"	११९	द्रव्यत्यागकारणम्	६
९८	वामदेवस्य त्रयोदश कलानामानि ...	"	१२०	सप्तजिह्वाऽयमुद्रालक्षणम्	"
९९	ज्ञानमुद्रालक्षणम् ...	३८०	१२१	प्रहादीनामाहुतिसंख्या	७
१००	नीलोत्पलादिभिः कूर्म- संस्थितस्य पूजने फलम्	"	१२२	कीदृशीभिः समिद्धिर्होमः कार्यः ?	"
१०१	अघोरस्याष्टकलानामानि	"	१२३	मृगीमुद्रालक्षणम् ...	१०
१०२	कवचमुद्रालक्षणम्...	३८१	१२४	कुण्डाद्द्विः पतितह- विषां जले प्रक्षेपः ...	"
१०३	दुर्वाङ्कुरादिभिरश्व वाहनपूजने फलम् ...	"			

विषयकः	विषयाः	पृष्ठांकः	विषयकः	विषयाः	पृष्ठांकः
१२५	आहुतिविषयकदेवता- विशेषविचारः ...	१७-१९	१३८	धनुर्थावरणे भवादि- क्रमः ...	४५
१२६	यज्ञेषां छन्दोविशेष- नियमाभावः ...	२०	१३९	पञ्चमावरणे इन्द्रादि- देवताक्रमः ...	४६
१२७	अन्नरूपाङ्गस्य शतरु- द्रियस्य त्यागविचारः	२१	१४०	अष्टदिगाजनामानि ...	४७
१२८	पृषत इत्यनयोः ऋषि- विचारः ...	२१	१४१	समस्तावरणदेवताक्रमः	”
१२९	ज्वयद् इति महच्छि- रसस्यागविचारः ..	”	१४२	लिङ्गतोभेदे रेखाभेदेन देवताभेदतया होम- संख्याभेदः ...	४८
१३०	शान्त्यध्यायमंत्राणां भिन्नभिन्नदेवताविष- यकत्यागाः ...	३३-३५	१४३	होमात्मकमहाराद्र- प्रारंभादिनात्पूर्वं तदङ्गीभूतकर्माणिक्रमः	”
१३१	सर्वतोभद्रदेवतानां के- षांचिन्निज्ञाहुतिविष- यकविचारः ...	३६	१४४	होमे स्थापनक्रमेण वा भिन्नभिन्नतया होमः कर्तव्य- ? इति विचारः	४९
१३२	नाममन्त्रलक्षणम् ...	३८	१४५	वास्तुपीठवैवताहोम- विचारः ..	५०
१३३	एकादशरूद्राणीविष- यकस्तथा रूद्राहुति- विषयको विचारः ...	४२	१४६	उत्तराङ्गक्रमः ...	५६
१३४	प्रथमावरणे सद्योजा- तादिक्रमः	४३	१४७	सृष्टाग्नेर्लक्षणम् ..	”
१३५	तन्धादीनां क्रमोऽष्ट- दलेषु ...	”	१४८	अग्नेः पूजनविचारः	५९
१३६	द्वितीयावरणे षोडशारे ऽनन्तादिक्रमः ...	”	१४९	स्विष्टकृद्विचारः ...	”
१३७	तृतीयावरणेऽग्निमादि- क्रमः ...	४४	१५०	उदकोपस्पर्शने कारणम्	”
			१५१	ब्रह्मणान्वास्तवे प्रमाणम्	६०
			१५२	क्षेत्रपालबलिप्रकारः ...	६९
			१५३	पूर्णाहुतावितिकर्त-	

विषयाकः	विषया.	पृष्ठाकः	विषयाक	विषया	पृष्ठाकः
	व्यता सम्मार्जना- दिप्रकारश्च ...	७१	१६५	अवभृथस्नानविष- यकशास्त्रार्थः ...	९७-९८
१५४	आसीन एव पूर्णाहुतिं कुर्यात् तत्र प्रमाणम्	१	१६६	रुदे यथाकर्म ब्राह्मण- भोजनसंख्या ...	१०४
१५५	अन्यमंत्राणामपि वैक- ल्पिकता च पूर्णाहुतौ देवतात्यागप्रकारश्च...	७२	१६७	रुद्रप्रतिमादानम् ..	१०५
१५६	वसोर्द्धाराहोमे सुग्वि- चारो मन्त्रविचारः पाठभेदविचारश्च ..	७४	१६८	तत्र धान्यं धान्यमानं च	”
१५७	संस्त्रवप्रक्षेपविचारः	”	१६९	कर्मान्ते पुण्याहवा- चननिर्णयः ...	१०७
१५८	त्यागविचार. ...	८६	१७०	संक्षिप्तपुण्याहवाचने वाचनिकम् ...	१०८
१५९	सुक्प्रक्षेपादिविचार.	”	१७१	पुण्याहवाचने विशेषः	”
१६०	तर्पणमार्जनाभावः ...	८८		वैदिकप्रयोगविषयेऽपि कचित्कचित् तुगभावः— अनुस्वारस्य ऋस्वदीर्घत्वम् इत्यादिप्रयोगसिद्धिदर्शकानि प्रातिशाख्य-याज्ञवल्क्यादि- प्रमाणान्यन्यापि च टिप्पण्यां दत्तानि तानि यथाप्रयोगं वाचनीयानि ।	
१६१	धेयोदानदक्षिणादि- विचार ...	८८-८९			
१६२	भ्राह्मणपूजनप्रशस्ति	९०			
१६३	दक्षिणादानभेद. प्रकारश्च	”			
१६४	अभिषेकविचारः ...	९२			

रुद्रारम्भात् पूर्वादिने ह्यसंभवे तस्मिन्दिने वाधिकारसिद्धये
यजमानेन यथाशक्ति प्रायश्चित्तं यथाविधि कर्तव्यम् ।

श्रीगणेशाय नमः ॥ पर्यङ्गलक्षणलक्षितानां वेदधर्मशास्त्रविदां स्वाचा-
रनिष्ठानां पर्षदर्हाणाम् ऋष्यजुःसामादिवेदविदां धर्मशास्त्रविदां ब्रा-
ह्मणानां चतुरः अथवा अध्यात्मविदाम् एकं वा पर्यञ्चनोपविश्य घृतं
प्राश्य उपोष्य वा कृतस्नानोऽशक्तश्चेदार्द्रवासा यजमानः अङ्गं प्रोक्ष्य

१ प्रायश्चित्तेन्दुशेखरधर्मसिन्धुकल्पद्रुमानुसारिसर्वप्रायश्चित्तानि—प्राजापत्य-
लक्षणम्—त्र्यहं प्रातस्त्र्यहं सायं त्र्यहं मध्यादयाचितम् ॥ त्र्यहं परं तु नाश्री-
यात् प्राजापत्योऽयमुच्यते ॥ द्वादशदिनसात्मकप्रायश्चित्ते षडब्दे । १८० ॥
त्र्यब्दे । ९० ॥ सार्धाब्दे । ४५ ॥ अब्दे प्राजापत्यानि त्रिंशत् । ३० ॥
प्राजापत्यप्रत्यान्नायाश्च—१ गायत्र्या अयुतो जपः ॥ २ सहस्रव्याहृतिभिः
तिलहोमः ॥ ३ द्वादशब्राह्मणभोजनम् ॥ ४ तीर्थयात्रा ॥ ५ जनयात्रा ॥
६ शुष्ककेशपर्यन्त द्वादशस्नानानि ॥ ७ वेदसहितापारमणम् ॥ ८ द्वादश-
सहस्रनमस्काराः ॥ ९ द्वात्रिंशदुत्तरशत प्राणायामान्कृत्वा अहोरात्रमुपोषितः
प्राङ्मुखस्तिष्ठेत् ॥ १० रुद्रैकादशिनी ॥ ११ पङ्कपवासाः ॥ १२ एकनिप्रभो-
जनम् ॥ उपनासस्य अत्यशक्तौ सहस्रगायत्रीजपः ॥ स्मृत्यर्थसारे द्वादश
प्राणायामाः ॥ प्राजापत्येषुशक्तस्तु धेनु दद्यात् पयस्विनीम् ॥ धेनोरभावे निष्कं
स्यात्तदर्धं पादमेव वा ॥ निष्कस्य लोकशाल्योरेकवाक्यतया चत्वारिंशन्मायाः ॥ ४० ॥
तदर्धम् । २० ॥ तदर्धम् । १० ॥ अत्यशक्तपक्षे तु द्वात्रिंशत्पणिका गौः ।
इदमेव प्राजापत्यम् ॥ २ याज्ञवल्क्यः—चत्वारो वेदधर्मज्ञाः पर्यञ्चनियमेव वा ॥
सा ब्रूते य स धर्मः स्यादेको वाऽध्यात्मवित्तमः ॥

वाससी परिधाय फलताम्बूलगन्धपुष्पधूपदीपाः पञ्चगव्यानि मृद्गस्य
गोमयदूर्वातिलाः समिद्धर्भाः द्योमार्थं घृतं पर्पदक्षिणाः निबन्धानुवाद-
कपूजार्थं दक्षिणाः पूर्वोत्तराङ्गोदानविष्णुश्राद्धद्रव्याणि इत्येतान्येका-
कृत्य शिखां बध्नीयात् ॥

शिखाबन्धनम्—ॐ मा नस्तोके तत्रये मा नुऽआयुषि मानोगोपु-
मानोऽअश्वेषु रीरिपट् ॥ मानो वीरान्त्रुद्र भामिनो बधीर्हविष्मन्तुर्द-
सदुमिच्छां इवामहे ॥ ३६ ॥ इत्यनेन अद्भुष्टमात्रां शिखां नैऋत्यां
बध्नीयात् ॥

पवित्रधारणम्—ॐपुवित्रं स्यां वृष्णव्यौ सवितुर्वै- प्रसुवऽ चरु-
नाम्पच्छिन्द्रेण पुवित्रेण मूर्ध्न्यस्य रुश्मिभि- ॥ ३७ ॥ तस्यै ते पवित्रपते
पुवित्रंपृतस्य यत्क्रामत् पुने तच्छक्यम् ॥ ३८ ॥ इत्यनेन सव्यहस्ते कुश
त्रयं दक्षिणहस्ते कुशद्वयं च धारयेत् ॥

आचमनम्—अन्तर्जानुहस्तः संहताङ्गुलिना वामपाणिनाऽऽवारब्धे
मुक्ताद्भुष्टकनिष्ठेन दक्षिणहस्तेन शुद्धजलं गृहीत्वा ब्रह्मतीर्थेन त्रिरप-
पिबेत्—ॐ केऽवाय नमः स्वाहा । ॐ नारायणाय नमः स्वाहा । ॐ
माधवाय नमः स्वाहा । हस्तप्रक्षालनम्—ॐगोविन्दाय नमः ॥

प्राणायामः—प्रणवस्य परब्रह्म ऋषिः परमात्मा देवता दैवी गायत्री
छन्दः भूरादिसप्तव्याहृतीनां विश्वामित्रजमदाग्निभरद्वाजगौतमात्रिवसिष्ठ-
कश्यपा ऋषयः अग्निवायुमूर्यवृहस्पतिवरुणेन्द्रविश्वेदेवा देवताः गाय-
त्र्युष्णिगनुष्टुब्बृहतीपङ्क्तित्रिष्टुब्जगत्यश्छंदांसि तत्सवितुरित्यस्य
विश्वामित्र ऋषिः सविता देवता गायत्री छन्दः आपो ज्योतिरित्यस्य
प्रजापतिऋषिः ब्रह्माग्निवायुमूर्या देवता यजुश्छन्दः सर्वेषां प्राणायामे

विनियोगः॥ ॐभूः ॐभुवः ॐस्वः ॐमहः ॐजनः ॐतपः ॐसत्यम्
 ॐतत्सवितुर्वरेण्यम्भर्गो देवस्य धीमहि॥ धियो यो नः प्रचोदयात्॥ ३७ ॥
 ॐ आपो ज्योतीरसोमृतं ब्रह्म भूर्भुवः स्वरोम् ॥ एवं पूरकं कुम्भकं
 रेचकं क्रमेण त्रिवारं पठेत् ॥

सङ्कल्पः—विष्णुर्विष्णुर्विष्णुः श्रीमद्भगवतो महापुरुषस्य विष्णोरा-
 ह्यया प्रवर्तमानस्य अद्य ब्रह्मणः द्वितीये परार्द्धे श्रीश्वेतवाराहकल्पे वैव-
 स्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे कलिद्युगे कलिप्रथमचरणे भारतवर्षे जम्बु-
 द्वीपे रामक्षेत्रे परशुरामाश्रमे दण्डकारण्यदेशे श्रीगोदावर्याः पश्चिम-
 दिग्भागे श्रीमल्लवणाब्धेरुत्तरे तीरे अमुके श्रीशालिवाहनशके अमुक-
 नामसंवत्सरे अमुके श्रीविक्रमवर्षे अमुकनामसंवत्सरे अमुकायने अमु-
 कर्तौ अमुकमासे अमुकपक्षे अमुकतिथौ अमुकवासरे अमुकनक्षत्रे
 अमुकराशिस्थिते चन्द्रे अमुकराशिस्थिते श्रीसूर्ये अमुकराशिस्थिते
 देवगुरौ शेषेण ग्रहेषु यथायथं राशिस्थानस्थितेषु सत्सु एवं ग्रहगण-
 विशेषणविशिष्टायां शुभपुण्यतिथौ करिष्यमाणमेहारुद्राख्ये कर्मणि
 अधिकारसिद्ध्यर्थं मत्सकलपातकनिवृत्त्यर्थं विष्णुपूजनपूर्वकं देहभुद्ध्यर्थं
 प्रायश्चित्तं करिष्ये । प्रायश्चित्तारंभनिमित्तं विष्णोः षोडशोपचारैः पूजनं
 करिष्ये । विष्णुपूजनाङ्गत्वेन षोडशाङ्गन्यासांश्च करिष्ये । ॐसहस्रशी-
 र्षेति षोडशर्चपुरूपसूक्तस्य नारायणः पुरुष ऋषिः जगद्धीजं पुरुषो
 देवता आद्यानां पञ्चदशानामनुष्टुप् अन्त्यायास्त्रिष्टुप्छन्दः सर्वासां
 न्यासपूजनाभिषेकेषु विनियोगः ॥

१ एवं विष्णुयागे विष्णुयागाख्ये कर्मणि तथा च शतचण्ड्या सहस्रचण्ड्यादौ
 च शतचण्ड्याख्ये सहस्रचण्ड्याख्ये वा कर्मणि इत्यादि ऊहः कार्यः ॥

१ ॐ सुहस्रशीर्षा पुरुषं सुहस्राक्षं सुहस्रपात् ॥ सभूमिं सर्वत-
स्पृत्वाचर्यतिष्ठदशाङ्गुलम् ॥ ३/१ ॥ वामकरे ॥

२ ॐ पुरुषं एवेदं सर्वव्यद्भूतव्यचं भाष्ट्यम् ॥ उतामृतत्वस्येशानो
वदन्नैनातिरोहति ॥ ३/२ ॥ दक्षिणकरे ॥

३ ॐ एतावानस्य महिमातो जयायौश्च पूरुषं ॥ पादोस्य विश्वा-
भूतानि त्रिपादस्यामृतन्दिवि ॥ ३/३ ॥ वामपादे ॥

४ ॐ त्रिपादूर्ध्वऽउद्वैत्पुरुषं पादोस्येहाभं वृत्पुन- ॥ ततो विष्णु-
ह्वयक्रामत्साशनानगनेऽभि ॥ ३/४ ॥ दक्षिणपादे ॥

५ ॐ ततो विराटजायत विराजोऽधिपूरुषं ॥ सजातोऽत्य-
रिच्यतपश्चाद्भूमिमयो पुरः ॥ ३/५ ॥ वामजानौ ॥

६ ॐ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतं सम्भृतमृषद्वाज्यम् ॥ पुरस्तांश्चक्रे
वायव्या नारुण्याग्राम्याश्च ॥ ३/६ ॥ दक्षिणजानौ ॥

७ ॐ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतं ऋचं सामानि जज्ञिरे ॥ छन्दांसि
जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥ ३/७ ॥ वामकठ्याम् ॥

८ ॐ तस्मादश्वाऽअजायन्तु ये केचोभुयादतं ॥ गावो ह जज्ञिरे
तस्मात्तस्माज्जाताऽअजावय- ॥ ३/८ ॥ दक्षिणकठ्याम् ॥

९ ॐ तं व्यहृत्पिप्रौक्षत्पुरुषं ज्ञातमंग्रतः ॥ तेन देवाऽअय-
जन्त साध्याऽऋषयश्च ये ॥ ३/९ ॥ नाभौ ॥

१० ॐ यत्पुरुषं छदं धुं कतिघाघं कल्पयन् ॥ मुखं हि मस्यासी-
त्किम्याह किमूर्पादाऽउच्येते ॥ ३/१० ॥ हृदये ॥

११ ॐ ब्राह्मणोस्य मुखमासीद्ग्राहाराजुन्त्य-कृतः ॥ ऊरु तदस्य
यद्वैश्यं पुरुषाणं गृध्रोऽअजायत ॥ ३/११ ॥ वामकुक्षौ ॥

१२ ॐ चन्द्रमा मनसो ज्ञातश्चक्षोः सूर्याऽअजायत ॥ श्रोत्रांहा-
युञ्जं प्राणश्च मुखंदिगिरजायत ॥३३॥ दक्षिणकक्षौ ॥

१३ ॐ नाभ्याऽआसीदुन्तरिक्षः शीष्णोद्यौ? सर्पवर्त्तत ॥
पुद्भ्याम्भुमिर्दिशुः श्रोत्रात्तयां लोकोऽअकल्पयन् ॥३३॥ कण्ठे ॥

१४ ॐ यत्पुरुषेण हविषा देवा युजमतन्वत ॥ वसुन्तोस्यासी-
दाज्यङ्घ्रीम्मज्जुध्म? शुरञ्जवि? ॥३४॥ वक्त्रे ॥

१५ ॐ सुप्तास्यासन्परिधयस्त्रि? सुप्तसुमिधं- कृता? ॥ देवा ययु-
हन्तन्वानाऽअर्धेधुनृपुरुषम्पुथुम् ॥ ३५ ॥ अङ्गोः ॥

१६ ॐ युञ्जेन युजमयजन्तद्देवास्तानि धर्म्मणि प्रथमाद्यथासन् ॥ ते
हृनाकम्महिमानं-सचन्तु यत्र पूर्वेसाध्वा? सन्तिदेवा? ॥३६॥ मूर्ध्नि ॥

एवं देहन्यासान्कृत्वा पुष्पेण देवं स्पृष्ट्वा देवन्यासान्कुर्यात् ॥
पोडशाङ्गदेवन्यासाः—१ सहस्रंशीर्षां २ पुरुषपुं ३ पुतावा-
नस्य ४ त्रिपादूर्ध्वं ५ ततो विराटं ६ तस्माद्यज्ञात्सं ७ तस्मा-
द्यज्ञात्सर्वहृतुऽकृत्से ८ तस्मादश्वा ९ तय्युजम्बु १० यत्पुरुषं व्यं
११ ब्राह्मणो १२ चन्द्रमा मनसो १३ नाभ्यां १४ यत्पुरुषेण ०
१५ सुप्तास्यां १६ युञ्जेन युजं ॥ एवं पोडशाङ्गेषु देवन्यासान्कृत्वा
पोडशोपचारपूजां समारभेत् ।

१ पोडशोपचारपूजाक्रम- १ सहस्रशीर्षेत्यानाहनम् ॥ २ पुरुषऽएवेत्यासनम् ॥
३ एतावानस्येति पाद्यम् ॥ ४ त्रिपादूर्ध्वमित्यर्ध्वम् ॥ ५ ततो विराडजायतेत्याचमनम् ॥
६ तस्माद्यज्ञादिति स्नानम् ॥ ७ तस्माद्यज्ञात्सर्वहृतुऽकृत्से इति वक्ष्यम् ॥
८ तस्मादश्वा इति यज्ञोपवीतम् ॥ ९ त यज्ञमिति गन्धम् ॥ १० यत्पुरुषमिति
पुष्पम् ॥ ११ ब्राह्मणोस्येति धूपम् ॥ १२ चन्द्रमामनस इति दीपम् ॥
१३ नाभ्या आसीदिति नैवेद्यम् ॥ १४ यत्पुरुषेणेति दक्षिणायुकताम्बूलम् ॥
१५ सुप्तास्यासन्निति प्रदक्षिणा ॥ १६ युञ्जेन युजमिति मंत्रपुष्पयुक्तो नमस्कारः ॥

ध्यानम्—ॐ हुं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निर्दधे पुदम् ॥ समूढमस्य
पा०सुरे स्वाहा ॥ ५ ॥ विष्णवे नमः ध्यायामि ॥

आवाहनम्—ॐ सहस्रशीर्षा पुरुषं सहस्राक्षं सहस्रपात् ॥ सभूमिं
सर्वतस्पृच्यति प्रदशद्गुल्म ॥ विष्णवे नमः आवाहयामि ॥

आसनम्—ॐ पुरुषं एवेदं सर्वं व्यद्भूतं व्यञ्जं भाष्ट्रम् ॥ उतामृतत्व-
स्येशानो वदन्नेनातिरोहति ॥ विष्णवे नमः आसनं समर्पयामि ॥

पाद्यम्—ॐ एतावानस्य महिमातो ज्यायांश्च पुरुषं ॥ पादोस्य
विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतंन्द्रिवि ॥ विष्णवे नमः पाद्यं समर्पयामि ॥

अर्घ्यम्—ॐ त्रिपादूर्ध्वं उदैत्पुरुषं पादोस्येहार्धवृत्पुनः ॥ ततो
द्विष्वद्दृष्ट्वा मत्सा शनानशनेऽभि ॥ विष्णवे नमः अर्घ्यं समर्पयामि ॥

आचमनीयम्—ॐ ततो त्रिराहजायत त्रिराजोऽधिपुरुषं ॥ सजातो-
ऽत्यरिच्यतपुश्चाद्भूमिर्मथो पुर ॥ विष्णवे नमः आचमनीयं समर्पयामि ॥

स्नानम्—ॐ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतं सम्भृतम्पदाज्यम् ॥ पुशुस्तांश्चक्रे
वायुष्ट्वा नारुण्या ग्राम्याश्च ये ॥ विष्णवे नमः स्नानं समर्पयामि ॥

वस्त्रम्—ॐ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतं ऋचुं सामानि जज्ञिरे ॥ उन्दांति
जज्ञिरे तस्माद्यज्ञुस्तस्मादजायत ॥ विष्णवे नमः वस्त्रं समर्पयामि ॥

यज्ञोपवीतम्—ॐ तस्मादश्वाऽअजायन्त ये केचोभ्यादतं ॥ गावोह
जज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाताऽअजावयं ॥ विष्णवे नमः यज्ञोपवीतं स ॥

चन्दनम्—ॐ तं व्युत्सृज्यं विष्णुं प्रोक्षन्पुरुषं ज्ञातमग्रतः ॥ तेन देवाऽ-
अयजन्त साध्याऽऽरुपयश्च ये ॥ विष्णवे नमः चन्दनं समर्पयामि ॥

पुष्पाणि—ॐ यत्पुसं पृथदधुं कतिषाद्यं कल्पयन् ॥ मुञ्चद्विमस्यासी-
त्स्मिन्वाहृक्मिरूपादाऽऽज्यते ॥ विष्णवे नमः पुष्पाणि समर्पयामि ॥

धूपम्—ॐ त्राहणोस्य मुखमासीद्वाहृज्जुह्य-कृत ॥ ऊरुतदस्य
वद् वैश्व-पुद्भ्यां चूटोऽअजायत ॥ विष्णवे नमः धूपमाघ्रापयामि ॥

दीपम्—ॐ चन्द्रमा मनसो ज्ञातश्चक्षुर्ल सूर्योऽ अजायत । श्रोत्रा-
द्वायुश्चक्ष्णश्चमुखाद्गिरिजायत ॥ विष्णवे नमः दीपं दर्शयामि ॥

नैवेद्यम्—ॐ नाभ्यांऽ आसीदुन्तरिक्षेऽ शीष्णोर्घोर्घी? समर्घर्तत ।
पुद्भ्याम्भूमिर्दिशुर्ल श्रोत्रात्तथा लोकाँरेऽ अकल्पयन् ॥ विष्णवे नमः
नैवेद्यं समर्पयामि ॥ नैवेद्यान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

दक्षिणायुक्तताम्बूलम्—ॐ यत्पुरुषेण हविर्पा देवा युज्जमतंश्रुत ।
युसुन्तोस्यासीदाज्यंद्वाष्मिष्मऽहृध्व? शुरुद्वि? ॥ विष्णवे नमः दक्षिणा-
युक्तताम्बूलं समर्पयामि ॥

आरातिकपूर्वकप्रदक्षिणा—ॐ सुप्तास्यासन् परिधयद्वि? सुप्तसु-
मिधं कृता? देवा यद्व्यज्जन्तंश्रुतानाऽ अवधुःश्रुपुरुषं पशुम् ॥ विष्णवे
नमः आरातिकपूर्वकप्रदक्षिणां समर्पयामि ॥

मन्त्रपुष्पपूर्वकनमस्कारः—ॐ युजेर्न युज्जर्मयजन्त देवास्तानि धर्माणि
प्रथुमास्यासन् । ते हुनाकं महिमानं—सचन्तु अत्र पूर्वं साध्या? सन्ति
देवा? ॥ विष्णवे नमः मन्त्रपुष्पपूर्वकनमस्कारं समर्पयामि ॥ अनेन
षोडशोपचारैः कृतेन पूजनेन भगवान् महाविष्णुः प्रीयताम् ॥

ततः कृष्णवासाः पर्षदं प्रदक्षिणीकृत्य हृदयेन दूयमानो धरण्यां
साष्टाङ्गं प्रणमेत् ॥ तत अग्रत उपविष्टं तं वृद्धाः पृच्छन्ति । किं ते कार्यं
वदास्माकं किं वा गृगयसे द्विज ॥ तरातो ब्रूहि तत्सर्वं सत्यं हि गति-
रात्मनः ॥ १ ॥ अस्माकं चैव सर्वेषां सत्यमेव परं वलम् ॥ यदि चेद्रक्ष्यसे
नित्यं नियतं प्राप्यसे शुभम् ॥ २ ॥ यथागतोस्यसत्येन न त्वं शुद्धसि
कहिंचित् ॥ एवं तैः समनुज्ञातः सर्वं ब्रूयादशेषतः ॥ ३ ॥

ब्राह्मणानामग्रे मार्थना—समस्तसंपत्समवाप्तिहेतवः समुत्थितापत्कुल-
धूमकेतवः ॥ अपारसंसारसमुद्रसेतवः पुनन्तु मां ब्राह्मणपादपांसव ॥ १ ॥

आपद्घनध्वान्तसहस्रभानवः समीहितार्यार्पणकामधेनवः । समस्तती-
 र्थाभ्युपवित्रमूर्तयो रक्षंतु मां ब्राह्मणपादपांसवः ॥२॥ विप्रौ घदर्शनाच्छीघ्रं
 क्षीयन्ते पापराशयः । वन्दनान्मंगलावाप्तिरर्चनादच्युतं पदम् ॥ ३ ॥
 आधिव्याधिहरवृणां मृत्युदारिद्र्यनाशनम् । श्रीपुष्टिकीर्तिदं वन्दे विप्रः
 श्रीपादपङ्कजम् ॥ ४ ॥ ततो विप्रैः “ किं ते कार्यं ? मिथ्या मा वादीः
 सत्यमेव वद ” इति पृष्टेन प्रायश्चित्तिना प्रत्येकं प्रत्याम्नायत्वेन यथाशक्ति
 स्वर्णरूप्ययोर्निष्कं तदर्धं वा पर्पत्पुरतो निधाय तत् कारिष्यमाणप्राय-
 श्चित्ताङ्गत्वेन इदं गोवृषनिष्कयद्रव्यं सभ्येभ्यो दातुमहमुत्सृजे न ममेति
 संकल्पपूर्वकं सभ्येभ्यो देयम् । ततः अमुकगोत्रस्य अमुकनाम्नो मम जन्म-
 प्रभृति अद्ययावत् ज्ञाताज्ञातकामाकामसकृदसकृत्कृतकार्यिकवाचिकसां-

१ सुवर्णमाननिर्णयः—गुंजाकृष्णलशब्दौ पर्यायवाचकौ तत्र पंचगुंजापरिमितः
 स्वर्णमापः । ते षोडशमापाः अक्षशब्देन सुवर्णशब्देन कर्षशब्देन चोच्यन्ते ॥
 सुवर्णाश्वत्वारः पलं निष्कश्चोच्यन्ते ॥ २ रजतो माननिर्णयः—द्वे कृष्णले
 रूप्यमापो धरणं षोडशैव ते ॥ शतमानं तु दशभिर्धरणैः पलमेव तु ॥ १ ॥
 निष्कं सुवर्णाश्वत्वारः कार्षिकस्ताम्रिकः पणः ॥ शतमानपलशब्दौ पर्यायौ ॥
 निष्कं सुवर्णाश्वत्वार इति ॥ ३ अत्र च—पापं विह्यापयन् पापी दत्त्वा धेनुं
 तथा वृषमिति पाराशरवचनात् सति संभवे प्रत्यक्षमेव गोवृषयोर्दानं प्रतीयते
 तथापि निष्कयेणैव तद्दानम् । बहुभ्यो न प्रदेयानि गौर्गृहं शयनं स्त्रियः ॥
 विभक्तदक्षिणा होता दातारं तारयंति हि ॥ इत्यंगिरसा बहुभ्यः प्रत्यक्षैकगोदानस्य
 प्रतिषिद्धत्वात् ॥ इदं च गोवृषदानमेकप्राजापत्यकृच्छ्ररूपप्रायश्चित्तदाने ज्ञेयम्
 पादतो हासे तु विष्णुः—पादवते वस्त्रदानं कृच्छ्राद्धे तिलकांचनम् । पादहीने ह
 गामेकां कृच्छ्रे गोमिथुनं स्मृतमिति ॥ अतएव महापातकादिधाधिकं कल्पयमिति
 मिताक्षरायाम् । अनयैव शक्त्याचपेक्षया दक्षिणाधिक्यमिति महार्णवे ॥

सर्गिकस्पृष्टास्पृष्टभुक्ताभुक्तपीतापीतसकलपातकातिपातकोपपातकलघु-
गुरुसूक्ष्मपातकसंकरीकरणमलिनीकरणापात्रीकरणजातिभ्रंशकरणम-
कीर्णपातकानां मध्ये संभावितानां महापातकव्यतिरिक्तानां पापानां
निरासार्थमनुग्रहं कृत्वा मह्यं प्रायश्चित्तमुपदिशन्तु भवन्तः इति प्राय-
श्चित्ती सभ्यान् मार्थयेत् । उपदिशाम इति सभ्या वदेषुः ॥

ततः पुनः मार्थना—आब्रह्मस्तम्बपर्यन्तं भवद्भ्रशमिदं जगत् । यक्ष-
रक्षःपिशाचादि सदेवासुरमानुषम् ॥ १ ॥ सर्वे धर्मविवेक्तारो गोप्सारः
सकला द्विजाः । मम देहस्य संशुद्धिं कुर्वन्तु द्विजसत्तमाः ॥२॥ मया
कृतं महाघोरं ज्ञातमज्ञातकिल्बिषम् । प्रसादः क्रियतां मह्यं शुभानुज्ञा
प्रयच्छत ॥ पूज्यैः कृतपवित्रोऽहं भवेयं द्विजसत्तमैः ॥३॥ इति मार्थ-
यित्वा मामनुग्रहन्तु भवन्त इति प्रणमेत् ।

ततस्तैः प्रायश्चित्तस्वरूपं यत्र यथोचितं धर्मशास्त्रानुसारेण विचार्य
तस्य यथाशक्तिशरीरद्रव्यादिशक्त्युत्तममध्यमाधमादिपक्षांश्च विचार्या-
स्मिन्पक्षेऽयं समर्थ इति प्रेत्याम्नायांश्च निश्चित्य तैरुपदिष्टः कर्ता
चन्दनगुप्पादिभिः पुस्तके सरस्वतीपूजामनुवादकपूजां च कृत्वा
निबंधपूजात्वेन किञ्चित् यथाशक्ति द्रव्यं निधायानुवादकाय भृतिरूपां

१ तत्र शक्त्यामान्न द्विगुण त्रिगुण चतुर्गुणसभवे द्विगुण द्रव्यमित्यादि
योग्यम् ॥ निष्कश्च लोकशास्त्रयोरेकत्राक्षयतया मापाश्चत्वारिंशत् ॥ तदर्धे त्रिंशति-
तदर्धे दशमुख्यं सुवर्णं तदशक्तो तावद् रजतं ग्राहाम् ॥ चान्द्रायणस्याष्टौ प्राजा-
पत्याः । गृगारेष्टिर्ना, पवित्रैष्टिर्वा मित्रिर्निदा पशुर्वा तिलहोमायुतं वा परारुद्रयं
लक्षसङ्घपाकगायत्रीजपो वा चान्द्रायणप्रत्याम्नायाः ॥ परारुद्रतसकृच्छ्राणा तु प्रत्येक-
त्रयः प्राजापत्याः प्रत्याम्नायः ॥ २ प्रायश्चित्तं तु निर्दिश्य कथं पापा प्रमुच्यते ॥
यत्पवित्रं विजानीयात् जपेद्वा वेदमातरम् ॥ इति हारीतनचने दोषश्रवणात् पर्यट-
तर्गतोऽन्य एव भृतिदानेनानुवादकः कल्पनीयः ॥

दक्षिणां पापानुसारेण दद्यात् । ततः सभ्याः पुस्तकवाचनपूर्वक प्राय-
थितस्वरूपमनुवादकस्याग्रे कथयेयुः । अनुवादकश्च कर्तारं प्रति वदेत् ।
तद्यथा—‘ शृणुष्व भो सभ्यैस्तवादिश्यते व्रतं यत्नेन कर्तव्यम् अन्यथा
तद्व्या भवेदि’ति । ततः सभ्यैरुपादिष्टोऽनुवादकः ‘ अमुकस्य ते जन्म-
प्रभृति अद्य यावत् ज्ञाताज्ञातकामाकामसकृदसकृत्कृतकायिकवाचि-
कमानसिकसांसर्गिकस्पृष्टास्पृष्टभुक्ताभुक्तपीतापीतसकलपातकातिपात-
कोपपातकगुरुलघुसूक्ष्मपातकसंकरीकरणमलिनीकरणापात्रीकरणजाति
भ्रंशकरणप्रकीर्णपातकानांमध्ये संभावितानां महापातकव्यतिरिक्तानां
पापानां निरासार्थं पर्षदुपदिष्टं सार्धाब्दादिप्रायथितं अमुकप्रत्याग्राय-
द्वारा प्राच्योदीच्याङ्गसहितं त्वया आचरितव्यं तेन तव शुद्धिर्भवि-
ष्यतीत्यतस्त्वं सर्वेभ्यः पातकेभ्यः कृतार्थो भविष्यसि ।’ इति त्रिरुप-
दिशेत् । कर्ता ‘भवदनुग्रहः ॐमि’ति तदङ्गीकृत्य प्रणम्य पर्षदं विसृ-
जेत् । (तद्दिने तत्कालमेव प्रायथिते पर्षदो न विसर्जनम् ॥ शूद्र-
स्त्रियौ तु स्वीकरोमि इत्युक्त्वा नमस्कृत्य तां विसृजेत् । अब्दादाव-
ब्दम् । आम्नायश्च अयुतां गायत्रीं जपेत् । गायत्र्या तिलहोमसहस्राणि
वा द्वादशब्राह्मणभोजनं वा एतत्सर्वमाब्दिकम् ।)

ततः तद्दिने पूर्वदिने वा कस्यांचिद्रिक्तायां तिथौ कृतमाध्याह्निकः
प्रायथिती सायाह्ने गङ्गादौ तीर्थे गृहे वा देशकालौ निर्देश्यामुकशर्मणो
मम जन्मप्रभृत्यधयावत् ज्ञाताज्ञातकामाकामसकृदसकृत्कृतकायिकवा-
चिकमानसिकसांसर्गिकस्पृष्टास्पृष्टभुक्ताभुक्तपीतापीतसकलपातकाति-
पातकोपपातकगुरुलघुसूक्ष्मपातकसंकरीकरणमलिनीकरणापात्री-
करणजातिभ्रंशकरणप्रकीर्णपातकानां मध्ये संभाविताना महापातक-

व्यतिरिक्तानां पापानां निरासार्थं होमात्मकमहारुद्रकर्माधिकारार्थं च श्रीपरमेश्वरमहारुद्रप्रीत्यर्थं प्रायश्चित्तं प्राच्योदीच्याङ्गसाहितममुकमत्या-
म्नायेनाह्वाचरिष्ये । तथा वपनदंतधावनदशविधिस्नानानि च करिष्ये
इति संकल्पयेत् ॥

ततः शिरसि दस्तं निधाय । आत्मनो बुद्धिकामो वा पितृणां वृत्ति-
हेतवे । वपनं कारयिष्यामि तीरेऽहं तत्र जाह्नवि ॥ १ ॥ यानि कानि च
पापानि ब्रह्महत्यासमानि च । केशानाश्रित्य तिष्ठन्ति तस्मात्केशान्वपा-
म्यहम् ॥ २ ॥ महापापोपपापाभ्यां केशलोमनखादिना । क्षुरादिच्छिन्न-
सर्वांगास्ते मे दोषाः पतन्त्वधः ॥३॥ इति मंत्रान् पठित्वा । शिखाक-
क्षोपस्थवर्जन्नखलोमकेशानां दैवक्रमेणोद्वसंस्थं वपनं श्मश्रूपक्षके-

१ विष्णुयामे श्रीविष्णुयामकर्माधिकारार्थं श्रीपरमेश्वरमहाविष्णुप्रीत्यर्थं तथा च
शतचण्ड्यादौ शतचण्ड्यादिकर्माधिकारसिद्ध्यर्थं श्रीमहाकाल्यादिदेवता प्रीत्यर्थम्
इत्यादूहः कार्यः । २ अथवा मानुषक्रमेणोपपक्षश्मश्रू सपक्षौ वापयित्वा वामौ वाप्यौ ॥
शिरसि शिखामादिं कृत्वाऽवस्तात्सर्वतो वापयेन्नोदकसंस्थम् । यतिशूद्रविधवादीनां
सशिखं वपनम् । यत्र गोब्रह्महत्यादिपापेष्वपि सशिखं सर्वांगलोम्ना च तत्र
प्रायश्चित्ते शिखासहितमविशेषवचनात् । सधवानां ध्वंगुलं त्र्यंगुलं वा क्षुरेण
केशाग्रच्छेदनम् । यत्र तु सभर्तृकस्त्रिया जीवत्पितृकादे राजादीनामिच्छया वपना-
भावः तत्र सार्द्धादि द्विगुणव्रतं पर्यदक्षिणा च द्विगुणा । तदुक्तं हेमाद्रिखण्डे—
प्रेतकृत्ये राजदंडे वपनं केशपूर्वकम् ॥ अग्निदोत्रे च तीर्थे च वपनं श्मश्रुपूर्वकम् ।
ब्रह्महत्यादिपापेषु सशिखं वपनं स्मृतम् । वपनाभावे द्विगुणव्रतदक्षिणयोश्च ग्रहणं
तत्र प्रमाणमाभ्येपः ॥ राजा वा राजपुत्रो वा ब्राह्मणो वा विशेषतः ॥ केशाना
रक्षणार्थाय छेदयेदंगु त्रद्वयम् । प्रमादाच्छिखावपने कुशमयशिखा ब्रह्मप्रथियुता
दक्षिणकर्णे निदध्यादिति फाटके ॥ शिखां छिन्दन्ति ये मोहाद्वेपादज्ञानतोऽपि
वा ॥ पुनः संस्कारमर्हति त्रयो वर्णा द्विजातयः । इति गृह्याग्नितागरे ॥

शांश्च वापयेत् ॥ ततः क्षौरनिमित्तं शीतोदकेन स्नानं करिष्ये । इति
संकल्पपूर्वकं स्नात्वाऽऽचमनम् । (अत्र वपनाङ्गं स्नानं शीतोदकेन कार्य-
मित्युक्तं रुद्रकल्पद्रुमे ॥) ततो गंडूषान् कृत्वा अपामार्गस्य औदुंबरस्य
वा दन्तकाष्ठं गृहीत्वा—आयुर्वलं यशोवर्चः प्रजाः पशून्वसूनि च ॥
ब्रह्म प्रज्ञां च मेघां च तन्नो देहि वनस्पते ॥ इति मंत्रेणाभिमंत्र्य द्विजानां
द्वादशाङ्गुलप्रमाणेन स्त्रीशूद्रादीनां मुष्टिप्रमाणेनापामार्गादिदंतकाष्ठेन
प्राक्षुखः सन्—ॐ अन्नाद्याय व्यूहध्वं सोमो राजाय मागमत् । स
मे मुखं प्रमाक्ष्यते यशसा च भगेन च ॥ इति मंत्रेण काष्ठाग्रं किंचि-
द्भक्षयित्वा—मुखदौर्गन्ध्यनाशाय दंतानां च विशुद्धये । ष्ठीवनाय च
गात्राणां कुर्वेऽहं दंतधावनम् । इति मंत्रेण दंतान्धावयित्वा काष्ठान्तरेण
जिह्वामुल्लिख्य काष्ठद्वयमपि प्रक्षाल्य किंचित् भग्नं कृत्वा वामभागे
निक्षिपेत् । ततो जलाशयं गत्वाऽऽप्सु निमज्ज्याचम्य भस्मादिदशविध-
स्नानानि कुर्वीत । यथा—देगकालौ संकीर्त्य करिष्यमाणप्रायश्चित्ताङ्ग-
त्वेन भस्मादिभिर्दशविधस्नानानि करिष्ये इति संकल्प्य आदौ (१)
भस्मस्नानं कुर्यात् । (नर्यसंभवस्य गृह्याग्निसंभवस्य वा भस्मनो ग्रह-
णम् ।) तद्यथा—ॐ ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्माधिप-
तिर्ब्रह्मणोऽधिपतिर्ब्रह्मा शिवो मे अस्तु सदाशिवोम् । इति शिरसि ॥
ॐ तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ।
इति मुखे ॥ ॐ अघोरेभ्योऽय घोरेभ्यो घोरघोरतरेभ्यः । सर्वेभ्यः
सर्वशर्वेभ्यो नमस्ते अस्तु रुद्ररूपेभ्यः । इति हृदये ॥ ॐ वामदेवाय
नमो व्येष्टाय नमः श्रेष्ठाय नमो रुद्राय नमः कालाय नमः कल-
विकरणाय नमो बलविकरणाय नमो बलाय नमो बलप्रमयनाय नमः

सर्वभूतदमनाय नमो मनोन्मनाय नमः । इति गुह्योऽस्योजातं प्रपद्यामि
 सधोजाताय वै नमो नमः । भवेभवे नातिभवे भवस्व मां भवोद्भवाय
 नमः । इति पादयोः ॥ ॐ इति प्रणवेन सर्वाङ्गेषु । पुराणमंत्रो यथा—
 यथाभिर्दहते भस्मवृणकाष्ठादिसंचयम् । तथा मे दहतां पापं कुरु भस्म
 शुचे शुचिम् ॥ आचमनम् ॥ इति भस्मस्नानम् । ततः (२) गोमय-
 स्नानम् । मानस्तोकेति गंधद्वारामिति वा । (प्रातर्गोभिरुत्सृष्टस्य गो-
 मयस्यान्तुरिक्षस्थस्य ग्रहणं भूमिस्थं चेतुपर्धधश्च सन्त्यज्य मध्यस्थस्य
 संग्रहणम् ।) गोमयं गृहीत्वा । पुराणोक्तमंत्रः—अग्रमग्रं चरंतीनामो-
 पधीनां रसं वने । तासामृषमपत्नीनां पवित्रं कायशोधनम् । यन्मे
 रोगांश्च शोकांश्च तन्मे दहतु गोमय । इत्यनेन चामंज्य सूर्याय प्रदर्श्य ।
 ॐ मानस्तोके तनये मा नुऽ आर्युषि मानो गोषु मानोऽअश्वेषु
 रीरिपट । मानो धीरान्हुद्र भ्रामिनो बधीहुविष्मन्तुऽ सदुमिर्वा
 हवामहे ॥ १५ ॥ इत्यनेन मंत्रेण गन्धद्वारा दुराधर्षा नित्यपुष्टा करी-
 पिणीम् । ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिदोपह्वये श्रियम् ॥ इति मंत्रेण वा
 गोमयेन दक्षिणहस्तगृहीतेन शिरसि तूष्णीं सकृदनुलिप्य द्विर्नाभिरुप-
 रितनेष्वंगेष्वनुलिप्य वामकरेण नाभेरधस्तादापादं त्रिरनुलिपेत् ॥
 ततः (३) मृत्तिकास्नानम् ॥ भूमिं प्रार्थ्य । ॐ मावोरिपत्त्वानिता
 यस्मं चाहं स्वनामिवहं । द्विपाचतुष्पादुस्माकुः सर्वमस्त्वनातुरम् ॥ १६ ॥
 इति खनित्वा । ॐस्योना पृथिवि नो भवानृक्षुरा निवेशनी । यच्छा-
 नुऽ शर्मं सुप्रधाऽ ॥ १७ ॥ इति मृदमादाय ॥ ॐ नमो मित्रस्य वरु-
 णस्य चक्षते मुहोदेवाय तदुतः संपर्यत । दूरे दशे देवजाताय केतवे
 द्विवस्पुत्राय सूचीय शऽसत ॥ १८ ॥ इति सूर्याय प्रदर्शयित्वा ।

ॐ गन्धद्वारां दुराघर्षां नित्यपुष्टां करीषिणीम् । ईश्वरीं सर्वभूतानां
तामिहोपहृये श्रियम् ॥ इत्यभिमन्त्र्य ॥ ॐ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा
निर्दधे पुदम् । समूढमस्य पा०सुरे स्वाहा ॥ १ ॥ इत्यनेन च पुराणोक्त-
मंत्राः—अश्वक्रान्ते रथक्रान्ते विष्णुक्रान्ते वसुंधरे । मृत्तिके ब्रह्मदत्तासि
काश्यपेनाभिवन्दिता ॥ १ ॥ मृत्तिके हर मे पापं यन्मया दुष्कृतं कृतम् ।
मृत्तिके देहि मे पुष्टिं त्वयि सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥ २ ॥ त्वया हतेन पापेन
जीवामि शरदां शतम् ॥ उद्धृतासि वराहेण कृष्णेन शबबाहुना ।
शिरसा धारयिष्यामि रक्ष त्वं मां पदे पदे ॥ ३ ॥ (इति दक्षिणहस्तगृही-
तया मृदा शिरस्तो नाभिपर्यन्तानां वामहस्तगृहीतया नाभितः पादप-
र्यन्तानाम् अङ्गानाम् आलेपनम् ॥) इति सर्वाङ्गे गोमयवत् मृत्तिका-
मनुलिपेत् । ततः ॐ आपोहिष्टेति तिसृभिः सूर्याभिमुखेन आपो
अस्मान् इदं विष्णुरिति मन्त्राभ्यां वा शुद्धोदकस्नानम् ॥ ॐ आपो-
हिष्टा मंयोभुवस्तानं ऽ ऊर्जे दधातन । मुहेरणांयु चक्षसे ॥ ३ ॥
ॐ योर्वं-शिवर्तमो रसुस्तस्यं भाजयते हनं-॥ उग्रतीरिवं मातरं-॥ ३ ॥
ॐ तस्माऽअरंङ्गमामवो यस्य क्षयायु जिह्वंघा ॥ आपो जुनयंया च
नः ॥ ३ ॥ ॐ आपोऽ अस्मान्मातरं- शुन्वयन्तु घृतेन नो घृतपु-
पुनन्तु । विशुद्धं हिरिप्रमृवहन्ति देवीरुदिदांभ्युः शुचिरापुत ऽपंमि
॥ ३ ॥ ॐ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निर्दधे पुदम् ॥ समूढमस्य पा०सुरे
स्वाहा ॥ १ ॥ विष्णुपादाग्रसंभूते गङ्गे त्रिपथगामिनि । धर्मद्रवेति
विल्याता पापं मे हर जाह्नवि । सरस्वत्यादिनद्यम्बुपानं वै पापनाशनम् ।
शरीरस्य विशुद्ध्यर्थं स्नानानि व्रतशुद्धये । इति शुद्धोदकेन स्नायात् ॥
ततः (४) पञ्चगव्यस्नानम् । तत्र गायत्र्या गोमूत्रस्नानम्—ॐ तत्स-
वितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥ धियो यो नः- प्रचोदयात् ॥ ३ ॥

गोशरीरात्समुद्भूतं पवित्रं क्लेशनाशनम् ॥ स्नानार्थं प्रतिपृह्यामि गोमूत्रं
 मलनाशनम् ॥ ततः गोमयस्नानम् ॥ (प्रातर्गोभिरुत्सृष्टगोमयस्यात-
 रिक्षस्थस्य ग्रहणम् । भूमिष्ठं चेदुपर्यथश्च संत्यज्य मध्यस्थस्य ग्रहणम् ।)
 ॐ मानस्तोके तर्नये मानुऽ आयुषि मानो गोषु मानोऽ अश्वेषु रीरिपटी
 मानो ह्यीरान्द्रुद्रभामिनो ह्यधीर्हुविष्मन्तुलं सद्मिच्च हवामहे ॥११॥
 ॐ गन्धद्वारा दुराघर्षा नित्यपुष्टां करीपिणीम् ॥ ईश्वरीं सर्वभूतानां
 तामिदोपह्वये श्रियम् ॥ गोमये वसते लक्ष्मीः पवित्रं सर्वमङ्गलम् ।
 स्नानार्थं संस्कृतं शुद्धं पापं मे हर गोमय ॥ इत्यनेन गोमयेन पूर्ववत्
 सर्वाङ्गान्यनुलिप्य स्नायात् ॥ ततः पयःस्नानम् । ॐ आप्यायस्व
 स मे तु ते विश्वत- सोमु वृष्यम् ॥ भवा वाजस्य संगुथे ॥१२॥
 पयोमिष्टं पुष्टिदं च सौरभेयं सुनिर्मलम् । शरीरस्य विशुद्ध्यर्थमपीधस्य
 मणाशकम् ॥ ततः दधिस्नानम् । ॐ दुधिकाष्णोऽ अकारिपशुष्णोर-
 श्वस्य ज्ञानिन- । सुरभिर्नोष्टतांकरुत्वणुऽ आयुषि तारिपत् ॥१३॥
 दुग्धसार तु मागल्यं चन्द्रकातिसमं शुभम् । दधिसर्वगुणोपेतं स्नानार्थं
 गृह्यते मया ॥ इति दध्ना मूर्धादिपादान्तान्यङ्गान्यनुलिप्य स्नायात् ।
 ततः घृतस्नानम् ॥ तेजोसीति घृतं मिमिक्षे इत्यनेन वा । ॐ तेजोसि
 शुक्रमस्य मृतमसि धामुनामासि प्यियन्देवानामनां धृष्टन्देव्यजनमसि
 ॥ १४ ॥ ॐ घृतमिमिक्षे घृतमस्य चीनिर्घृतंश्रितो घृतम्वस्यु धाम ।
 अनुष्णुधमावंह मादयस्तु स्वाहा कृतं वृषभ वक्षिहृष्यम् ॥१५॥ पयसा
 मन्यत हृद्यं श्लक्ष्णं तेजोविवर्धकम् । सर्वकल्पपनाशाय स्नास्यामि
 हितकाम्यया ॥ इति पंचगव्यस्नानानि ॥ ततो (५) गोरजःस्नानम्-
 ॐ एतन्मिमांसते पितरश्च पुत्र्यन्स्व-
 ॥१६॥ पितरश्च पुत्र्यन्स्व-
 ॥ १७ ॥ शिरसा तेन सल्लेपो

महापातकनाशनम् ॥ ततो (६) धान्यस्नानम्—ॐ धान्यमसि धिनुहि
 देवान्प्राणायं त्वोदानायं त्वा व्यानायं त्वा ॥ दीर्घ्यामनुप्रसितिमायुषे
 धान्देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रतिगृब्ध्णात्वच्छिद्रेण पाणिना
 चक्षुषे त्वा मुहीनाम्पर्योसि ॥ ३० ॥ धान्यापधी मनुष्याणां जीवनं परमं
 स्मृतम् ॥ तेन स्नानेन देवेश मम पापं व्यपोहतु ॥ ततः (७) फलस्नानम्—
 ॐ वा? फुलिनीर्याऽ अफुलाऽ अपुष्पा याश्चं पुष्पिणीः ॥ बृहस्प-
 तिप्रसूतास्तानो मुञ्चन्त्वहंसः ॥ ६३ ॥ वनस्पतिरसो दिव्यः फूलपुष्पतः
 सदा ॥ तेन स्नानेन मे देव-फलं लब्धमनंतकम् ॥ ततः (८) सर्वोपधी-
 स्नानम्—ॐ ओषधयः समवदन्तु सोमैः सुह राज्ञां । यस्मै कृणोति
 ब्राह्मणस्तः राजन्पारयामसि ॥ ६३ ॥ औषध्यः सर्ववृक्षाणां वृणुल्मल-
 तास्तु याः ॥ दूर्वासर्षपसंयुक्ताः सर्वोषध्यः पुनन्तु माम् ॥ ततः
 (९) कुशोदकस्नानम्—देवस्य त्वेति मंत्रत्रयेणापोहिष्ठेति तिसृभिर्ऋग्भिः
 पुनन्तु मेति नवभिः पावमानीभिश्च कुशैर्मारजयेत् ॥ ॐ देवस्य त्वा
 सवितु? प्रसुवेभिनोर्वाहुब्ध्याम्पुष्णो हस्ताभ्याम् ॥ सरस्वत्यै वाचो
 युन्तुर्वन्त्रिये दयामि बृहस्पतेष्टु साम्राज्येनाभिपिचाम्यसौ ॥ ३० ॥
 ॐ देवस्य त्वा० । सरस्वत्यै वाचो युन्तुर्वन्त्रेणाग्ने? साम्राज्येनाभिपि-
 चामि ॥ ३१ ॥ ॐ देवस्य त्वा० । अश्विनोर्भैपज्येनु तेजसे ब्रह्मवर्चसायाभि-
 पिचामि सरस्वत्यैर्भैपज्येन वीर्यायानाद्यायाभिपिचामीन्द्रस्येन्द्रियेषु
 वलाय श्रियै यशसेभिपिचामि ॥ ३२ ॥ ॐ आपोहिष्ठामयोभुवस्तानऽ
 कुर्जे दधातन ॥ मुहेरणाय चक्षसे ॥ ३३ ॥ ॐ योवः शिवतमु
 रसस्तस्य भाजयते हनं- ॥ उग्रतीरिव मातरं- ॥ ३४ ॥ ॐ तस्माः
 अरंमामवो यस्य क्षयाय जिद्वंथ ॥ आपो जनयया च नः ॥ ३५ ॥

ॐ पुनन्तु मा पितरः सोम्यासः पुनन्तु मा पितामहा? पुनन्तु अपि-
 तामहा । पुवित्रेण शुतायुषा ॥ ३३ ॥ पुनन्तु मा पितामहा? पुनन्तु
 अपितामहा । पुवित्रेण शुतायुषा विश्वमायुर्ध्वन्वै ॥ ३४ ॥ ॐ अग्न्यु-
 ऽआयुषं पि पवसुऽआसुवोर्ज्जमिषञ्जनत् ॥ आरंवाधस्वदुच्छनाम् ॥ ३५ ॥
 ॐ पुनन्तु मा देवजना? पुनन्तु मनसा धियः । पुनन्तु विश्वा भूतानि
 जातवेदत् पुनीहि मा ॥ ३६ ॥ ॐ पुवित्रेण पुनीहि मा शुक्लेण देवु दी-
 ह्यत् ॥ अग्नेः क्वाक्त्तुं ऽरन्तु ॥ ३७ ॥ ॐ यत्तैपुवित्रं मुचिष्यग्येद्विततम-
 न्तरा ॥ ब्रह्म ते न पुनातु मा ॥ ३८ ॥ ॐ पर्वमानुऽसोऽअह्ननः पुवित्रेण
 विचर्षणि । य?पोता स पुनातु मा ॥ ३९ ॥ ॐ तुभाभ्यान्देव सवितत्
 पुवित्रेण सुवेनच । माम्पुनीहि विश्वतः ॥ ४० ॥ ॐ वैश्वदेवी पुनुतीदे-
 ह्याशाह्यस्यामिमाशुह्यस्तुवोद्यीतपृष्ठात् । तयामदन्तत्सद्यमादेषु वृथत्
 स्यामुपतपोरयीणाम् ॥ ४१ ॥ विष्णुदेहसमुत्पन्ना ब्रह्मणा स्वकरे धृता ॥
 तत्संलग्नकुशाग्रैस्तैर्जलैः स्नास्यामि शुद्धये ॥ १ ॥ मच्छरीरं पावयन्ति
 निर्मलानि जलानि वै । आपः शुद्धा ब्रह्मरूपा रुद्ररूपाः समीहिताः ॥ २ ॥
 मा पुनन्तु च पापेभ्यो प्रकृष्टेभ्यो द्विजोत्तम । अभिषिञ्चापि शुद्ध्यर्थं
 शरीरं दुःखभाजनम् ॥ ३ ॥ कुशमूले स्थितो ब्रह्मा कुशमध्ये जनार्दनः ॥
 कुशाग्रै शंकरो देवस्तेन नश्यतु पातकम् ॥ ४ ॥ ततो (१०) हिरण्य-
 स्नानम्—ॐ आकृष्णेन रजसा वर्त्तमानो निवेशयन्नुत्तुम्पर्ष्यञ्च । हि-
 रण्ययेन सविता रथेना देवो याति सुवनाति पश्यन् ॥ ३३ ॥ हिरण्यग-
 र्भगर्भस्थं हेमवीजं विभावसोः । अनंतपुण्यफलदमतः शान्तिं मयच्छ ये ॥
 इति देशविधस्नानानि ॥

१ एतानि दशस्नानान्यमंत्रकाण्येवेत्युक्तं महाण्वे ॥ स्त्रीशूद्राणां स्वमंत्रकाण्येव ॥
 ततो हेमाद्रिकृतस्नानसंकल्पपूर्वकं नित्यस्नानविधिना स्नानं केचिदाचरन्ति तत्
 कर्तव्यं चेत् प्रामाथितप्रयोगान्ते १९ तमे पृष्ठे दृश्यम् ॥

ततः ॐ नमो नारायणायेति जलमध्ये चतुरस्रं तीर्थं प्रकल्प्य शिखां विमुच्य केशान् द्विधा कृत्वाऽङ्गुलिभिः श्रोत्रदण्डनासिकामुखं पिधा येदं विष्णुरितिमंत्रेण नमो नारायणायेति वा विष्णुं संपूज्य नद्यां प्रवाहाभिमुखोऽन्यत्र सूर्याभिमुखो निमज्जेत् । एवं त्रिःपद्द्वादश वा कृत्वा शक्त्या वा निमज्ज्य पुनर्जले निमग्नः सन् ऋतं च सत्यंचेति मूत्रस्य त्रिः सकृद्रा जपेनाघमर्पणं विदध्यात् । यथा—ॐ ऋतं च सत्यं त्रिभिर्द्वात्तपुसोर्ध्वजायत । ततो राश्व्यंजायत ततः—समुद्रोऽर्णवः ? समुद्रार्णवादिधिसंवत्सुरोऽभंजायत । अहोरुत्राणि विदधुर्द्विष्वस्य मपुतो वुशी । सूर्या चन्द्रमसौ धाता यथापूर्वमकल्पयत् । दिवं च पृथिवीं चान्तरिक्षमथो स्वः ॥ (स्त्रीशूद्राघमर्पणे तु नमो भगवते वासुदेवाय इति वारत्रयं पठेत् । परमात्मानं भगवन्तं विचिंतयन्नघमर्पणं कुर्यात् इति सांप्रदायिकाः ॥) ततः स्नानाङ्गतर्पणम् । देवतीर्थेन ॐ भूर्देवांस्तर्पयामि । ॐ भुवर्देवांस्तर्पयामि । ॐ स्वर्देवांस्तर्पयामि । ॐ भूर्भुवः स्वर्देवांस्तर्पयामि । ततः कंठं कृत्वा मनुष्यतीर्थेन । ॐ भूर्ऋषींस्तर्पयामि । ॐ भुवर्ऋषींस्तर्पयामि । ॐ स्वर्ऋषींस्तर्पयामि । ॐ भूर्भुवः स्वर्ऋषींस्तर्पयामि ॥ अपसव्यं कृत्वा पितृतीर्थेन । ॐ भूः पितृंस्तर्पयामि । ॐ भुवः पितृंस्तर्पयामि । ॐ स्वः पितृंस्तर्पयामि । ॐ भूर्भुवः स्वः पितृंस्तर्पयामि । तत्र सव्येन । ब्रह्मादयो देवास्तृप्यन्तु । कंठं कृत्वा । कृष्णद्वैपायनादय ऋषयस्तृप्यन्तु । अपसव्यम् । कव्यवाहनादयो दिव्यपितरस्तृप्यन्तु । एतावत्तर्पणं जीवत्पितृकाणाम् । मृतपितृकाणां तु अमुकगोत्रा अस्मत्सर्वे पित्रादयस्तृप्यन्तु इति विशेषः । ततः यन्मया दूषितं तोयं शरीरमञ्जसंभवम् । तस्य पापस्य शुद्ध्यर्थं यक्षमाणं तर्पयाम्यहम् इति यक्षमाणं

तर्पयेत् । अत्र केचिन्नित्यविधिवत् स्नानमिच्छन्ति हेमाद्रिप्रयोगं पठन्ति च । एवं स्नात्वा ततो जलादुत्क्रम्यापोऽभस्मानिति जपेत् । ॐ आपोऽभस्मान् ० ॥ तत्र बरुणाय नमः इति जपेत् । ततो यज्ञोपवीत्याचम्य यथोक्ते धौते वाससी परिधाय मृदोरुकरौ प्रक्षाल्याचम्य विधिवद्गर्णक्रमेणोर्द्धपुंङ्गं त्रिपुण्ड्रमर्धचंद्रं वृत्तं वा तिलकं विदध्यात् । ततस्तीर्थपात्र-स्रलैः मर्ष्य गृहमागत्य अधिकैर्युग्मैर्द्विजैरावाहनाप्रौकरणाविकिरावने-जनपिण्डदानाक्षय्योदकस्वधावाचनरहितं पार्वणं विष्णुश्राद्धं कुर्यात् ॥ तत्रादौ अत्रावसरे वा प्रायश्चित्तान्ते केचिन्नूतनयज्ञोपवीतमपि धारयन्ति ॥ अथ प्रायश्चित्ताङ्गं वैष्णवश्राद्धम् । तत्रादौ देशकालौ संकीर्त्य प्रायश्चित्ताङ्गकरिष्यमाणविष्णुश्राद्धाङ्गत्वेन श्रीविष्णोः पूजनमहं करिष्ये ।

१ नित्यस्नानविधिप्रयोगो हेमाद्रिस्नानसंकल्पपूर्वको यदि कर्तव्यश्चेत्तदा प्रायश्चित्तप्रयोगस्यान्तिमे १९ तमे पृष्ठे दृष्टव्यः ।

यत्रैतस्नानं गृहे भवति तत्रैतावत्कर्म वर्ज्यम् । तत्राह यमः । नित्यं नैमित्तिकं चैव क्रियामंगलकर्षणम् । तीर्थाभावे तु कर्तव्यमुष्णोदकपरोदकैः ॥ परोदकैः शीतोदकैरित्यर्थः । तथा—गृहस्नाने न कुर्वीत मार्जनं चाघमर्षणम् । नान्तरा तर्पणं कुर्यात्पश्चादाचम्य शुष्यति ॥ गृहे स्नानं यदा कुर्याद् वस्त्रं मूर्ध्नि परित्यजेत् । अधश्चाग्नेयं संपीठ्य पाराशर्यवचो यथा ॥ पतिमतीक्ष्णीविपधे व्यासः—कुलस्त्री-सशिखं स्नायादुत्सवे सति तैलतः । बरे वा पैतृके कर्मण्यन्यदा कंठसंप्लवेति ॥

२ नित्यस्नानप्रयोगान्ते दृष्टव्यम् ।

३ अथ प्रकारान्तरेण कृतकुशोपग्रहेण पार्वणेन विधिना विष्णुश्राद्धम् ॥ विष्णोर्देवतात्वेन श्रवणान्न पित्रादीनां देवतात्वम् ॥ साकल्पत्वाच्चार्घ्याहनाप्रौकरणाविकिरणावनेजनपिण्डाक्षय्योदकस्वधावाचनानामभावः ॥ अत्र सर्वे देवधर्माः ॥ अत्रैवं क्रमः । देशकालसंकीर्तनपूर्वकविष्णुश्राद्धाङ्गत्वेन श्रीविष्णोः पूजनं करिष्ये इति

इति संकल्प्य शालिग्रामशिलायां विष्णोः पूजनं कार्यमातद्यथा-विष्णो
 एतत्ते पाद्यम् ॥ ॐ शन्नो देवीरुभिष्टुऽ आपो भवंतु प्रीतये ॥ शंभ्यो-
 रुभिस्त्रवंतु नः ॥ ॐ ॥ विष्णुपादयोः आपः सुआपः ॥ विष्णुपादयोः गंधः
 सुगंधः ॥ विष्णुपादयोः पुष्पं सुपुष्पम् ॥ अर्घ्यः ॥ ॐ सहस्रशीर्षा ० ॥
 विष्णुपादयोः एष पादार्घ्यः संपद्यताम् ॥ अस्तु पादार्घ्यः ॥ आचम्य ॥
 इदं विष्णुरिति दिग्बंधः ॥ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निर्दधे पुदम् ॥
 समूढमस्य पाठं सुरे स्वाहा ॥ ॐ ॥ विष्णुश्राद्धोपहाराणां पवित्रतास्तु ॥

संस्कृत्य शालिग्रामशिलादौ यथोक्तविधिना पुरुषसूक्तेन षोडशोपचारैः श्रीविष्णोः
 पूजनं कार्यम् ॥ ततः स्वागतम् वः सुस्वागतम् इति प्रश्नोत्तरपूर्वकं विप्रनिमंत्रणम् ।
 तद्यथा-दैवे क्षणः क्रियता तथा प्राप्नोतु भवान्प्राप्तवानि ॥ विष्णुश्राद्धे क्षणः क्रियतां
 तथा प्राप्नोतु भवान्प्राप्तवानीति निमंत्रणम् ॥ अक्रोवन्नै ० इति नियमश्रावणम् ॥
 धूरिलोचनौ विश्वेदेवाः ॐ भूर्भुवः स्वः एतद्द्वः पाद्यं पादप्रक्षालनं गंधादिभिरर्चनम् ॥
 धूरिलोचनौ विश्वेदेवाः एष वोऽर्घ्यः ॥ प्रद्युम्नसंकर्षणवासुदेवाः एतद्द्वः पाद्यं पाद-
 प्रक्षालनं गंधादिभिरर्चनम् । प्रद्युम्नसंकर्षणवासुदेवाः एष वोऽर्घ्यः ॥ स्थलान्तरे
 स्वपादप्रक्षालनम् । एतदाचमनीयमित्युदकदानेन ब्राह्मणान्द्विराचम्य स्वस्यापि
 द्विराचमनम् ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः समाध्वमित्युक्त्वा दैवपूर्वं श्राद्धदेशे ब्राह्मणोपने-
 शनम् ॥ ॐ इदं विष्णुरित्याचारादिग्बंधनम् ॥ विष्णुश्राद्धोपहाराः शुचयो भव-
 न्नियति उपहारप्रोक्षणम् ॥ देशकालपाकपात्रद्रव्यश्रद्धासंपदस्तु ॥ अस्तिनिति प्रत्युक्ते
 श्रीप्राणायामान्कृत्वा देशकालयोः संकार्तनान्ते प्रायश्चित्ताङ्गविष्णुश्राद्धं करिष्ये
 इति संकल्पः । कुरुष्वेति प्रतिवचनम् । धूरिलोचनयोर्विश्वेषां देवानामिदमासन-
 मित्यासनं दत्त्वा हस्तप्रक्षालनार्थोदकदानपूर्वकमुपग्रहार्थं कुशदानम् । प्रद्युम्नसं-
 कर्षणवासुदेवानामेतदासनमित्यासनं दत्त्वा हस्तप्रक्षालनार्थोदकदानपूर्वकमुपग्रहार्थं
 कुशदानम् ॥ धूरिलोचनौ विश्वेदेवाः एतद्यथादत्तं गंधाद्यर्चनमक्षय्यं वः स्वाहा
 नमः ॥ प्रद्युम्नसंकर्षणवासुदेवाः एतद्यथादत्तं गंधाद्यर्चनमक्षय्यं वः स्वाहा नमः इति

देशकालौ स्मृत्वा प्रायश्चित्तांगविष्णुश्राद्धमहं करिष्ये ॥ विष्णवे इदमा-
सनम् ॥ इदमत्र चन्दनं पुष्पं धूपं दीपं यथादत्तम् अर्चनं विष्णवे स्वाहा
संपद्यताम् ॥ विष्णुश्राद्धस्यार्चनविधेः परिपूर्णताऽस्तु ॥ हस्ते जलं
गृहीत्वा प्रायश्चित्ताङ्गविष्णुश्राद्धसम्पत्तये श्रीविष्णुदेशेन व्यधिकयुग्म-
ब्राह्मणभोजनपर्याप्तमानन्ननिष्कयीभूतं रजतद्रव्यं चन्द्रदैवत्यं चतुर्भ्यो
ब्राह्मणेभ्यः सुपूजितेभ्यो यथाभाग विभज्य दातुमहमुत्सृजे तेन पापहा
श्रीभगवान् महाविष्णुः प्रीयतां न मम ॥

गन्धादिदानम् । आचमनम् ॥ धूरिलोचनौ विश्वेदेवाः यथाकाले दास्यमान युग्म-
ब्राह्मणभोजनपर्याप्तमन्नमक्षय्यं वः स्वाहा । प्रद्युम्नसर्कपणवासुदेवाः यथाकाले
युग्मब्राह्मणभोजनपर्याप्तमन्नमक्षय्यं वः स्वाहा इति ब्राह्मणभोजनसकल्पः ॥ सकृ-
त्सकृदपा दानम् ॥ अश्वत्थजपो यथोक्तः ॥ तृप्तञ्जाल्वा सकृत्सकृदपा दानम् ॥
गायत्र्यास्त्रिः सकृद्वा जपः ॥ आचारेषु ब्राह्मणेषूदकदानं ३३शिया आप सन्निवृत्ति-
मंत्रेण ॥ सौमनस्यमस्तुवेति पुष्पाणाम् ॥ अक्षत चारिष्टं चास्त्वित्यक्षतानाम् ॥
अघोराः प्रद्युम्नसर्कपणवासुदेवाः सत्विति प्रार्थना ॥ सत्विति विप्रैः प्रयुक्ते । गोत्रं
नो वर्द्धतामिति ब्रूयात् ॥ वर्द्धतामिति प्रयुक्ते । दातारो नोभिर्वर्द्धता वेदाः संततिरेव
चा ॥ श्रद्धा च नो मा व्यगमद् बहु देय च नोऽस्त्विति मन्त्रपाठः ॥ धूरिलोचनो
विश्वेदेवाः इदं हिरण्यं तन्निष्कय वा दक्षिणाऽक्षय्यं वः स्वाहा न मम । प्रद्युम्न-
सर्कपणवासुदेवाः इदं हिरण्यं तन्निष्कय वा दक्षिणाऽक्षय्यं वः स्वाहा न ममेति
दक्षिणादानम् ॥ विश्वेदेवाः प्रीयेतामिति दैवे वाचयिः वाजेवाज इति मंत्रेण
ब्राह्मणविसर्जनम् ॥ आमावाजस्येत्यनुगमनम् । इति विष्णुश्राद्ध मयूखोक्तम् ॥

(नारायणमंत्रैस्तु विष्णुपूजनानन्तरं विष्णुबुध्या त्रिभ्योऽधिकानां युग्मब्राह्मणा-
नामभ्यर्चनम् ॥ देशकालयोः सकीर्तनाते त्रिभ्योधिकान्युग्मब्राह्मणान् विष्णुदेशेन
भोजयिष्य इति सकल्पपूर्वकं तावता ब्राह्मणानां भोजनदानं आमान्नदानं वा ।
इदमेव प्रायश्चित्तांगं विष्णुश्राद्धमित्यभिधीयते ॥)

अथ प्रायश्चित्तपूर्वाङ्गगोदानम्—प्रत्यक्षेगोदानाशक्तौ यथाशक्ति त-
न्मूल्यं दद्यात् । यथा—प्राङ्मुखमुपविश्य प्रतिगृहीतारमुदङ्मुखमुपवेश्य
सम्पूज्य—हस्ते जलं गृहीत्वा ॥ गावो मे अग्रतः सन्तु गावो मे सन्तु
पृष्ठतः॥गावो मे हृदये संतु गवां मध्ये वसाम्यहम् । गवामङ्गेषु तिष्ठन्ति
भुवनानि चतुर्दश॥ यस्मात्तस्माच्छिवं मे स्यादिह लोके परत्र च॥२॥

१ अथ प्रत्यक्षतया पूर्वाङ्गगोदानम् । तद्यथा—उदङ्मुखं ब्राह्मणमुपवेश्याचम्य
प्राणानायम्य देशकालौ स्मृत्वागीकृतप्रायश्चित्तागत्वेन प्रत्यक्षतया त्रिहितपूर्वाङ्गगो-
दानमहं करिष्ये । इति सकल्प्य गोप्रतिग्रहत्रिं ब्राह्मणायेतत्ते पाद्यमित्यादिभिरभ्यर्च्य
कुण्डलमुद्रिकावर्णसभारान् गृहीत्वा अमुकगोत्रायामुकप्रवरामुकशाखाध्यायिनममु-
कशर्मणो गोदानप्रतिगृहीतारं ब्राह्मणं त्वामहं वृणे ॥ वृतोस्मीति प्रतिवचनम् ।
ततः स्वपुरतः प्राङ्मुखायाः सप्तसायाः गोरवस्थापनम् । ॐ सप्तसाय गवे तमः
इति तस्या गधमान्यरत्नादिभिः पूजनम् । ब्राह्मणहस्ते सुप्रोक्षितादि कृत्वा वाम-
हस्तेन सुवर्णमाज्यपात्रं गृहीत्वा तत्र गोपुच्छं प्रक्षिप्य दक्षिणहस्ते सयवकुशं
जलमादाय देशकालौ सर्कित्याज्यदिग्धं गोपुच्छं गृहीत्वा ॐ गवामङ्गेषु तिष्ठन्ति
भुवनानि चतुर्दश । यस्मात्तस्माच्छिवं मे स्यादिह लोके परत्र च ॥ गावो मे
अग्रतः सन्तु गावो मे सन्तु पृष्ठतः । गावो मे हृदये सन्तु गवां मध्ये वसाम्यहम् ॥
यज्ञसाधनभूताया विश्वस्याधोवनाशिनी । विश्वरूपपरो देव प्रीयतामनया गवाः ॥
इत्युक्त्वा अमुकगोत्रायामुकप्रवरायामुकशाखाध्यायिनेऽमुकशर्मणे ब्राह्मणायामुक-
गोत्रोहममुकशर्मा प्रारोक्षितप्रायश्चित्तसाद्गुण्यकाम इमा सप्तसा गा रुद्रदैवत्वा यथा-
शक्त्वा लकृता तुभ्यं सप्रददे । इत्युक्त्वा तिलयवकुशकुसुमजलाज्यपात्रान्वितगो-
पुच्छं ब्राह्मणस्य हस्ते दद्यात् । ब्राह्मणोऽपि ॐ देवस्य त्वेति द्यौस्त्वेति वा मत्र
पठित्वा रुद्राय गा प्रतिगृह्णामि इति ता प्रतिगृह्य कोदादित्यनुमन्त्रयते । अथवा
प्रणवेन प्रतिगृह्य कोदादित्यनुमन्त्रयेत् । तत्र प्रतिगृह्णामीत्येव वा वदेत् । ततः
सुवर्णपरिमितं यथाशक्ति वा हिरण्यमादाय कृतस्य गोदानस्य प्रतिष्ठासतिद्वयर्थम्

यज्ञसाधनसंभूता विश्वस्याधौघनाशिनी ॥ विश्वरूपधरो देवः प्रीय-
तामनया गवा ॥ प्रायश्चित्तपूर्वाङ्गं यथाविहितं गोनिष्कयीभूतं यथाश-
क्तिद्रव्यं अमुकगोत्रामुकशर्मणे तुभ्यमहं संप्रददे न मम ॥ नात्र मूल्ये
दक्षिणादानम् ॥ ततः सन्मृदा स्थंडिलं निर्माय प्रायश्चित्तकर्ता व्याहृति-
होमं कुर्यात् ॥ यथा—कर्ता स्थंडिलसमीप उपविश्य आचम्य प्राणा-
नायम्य देशकालौ संकीर्त्य प्रायश्चित्तपूर्वाङ्गतया विहितं महाव्याहृति-
भिराज्येनाष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिर्वा हवनं करिष्ये ॥ इति संकल्प्य
पुनर्जलं गृहीत्वा—तदङ्गतया अस्मिन् स्थंडिले पञ्चभूसंस्कारपूर्वकम्
अग्निप्रतिष्ठापनं करिष्ये ॥ इति संकल्प्य पञ्चभूसंस्कारपूर्वकमग्निं प्रति
ष्ठापयेत् ॥ तद्यथा—त्रिभिर्दर्भैस्त्रिः परिसमुह्य ३ । गोमयेन त्रिरुपलिप्य ३ ।
सुवमूलेन यज्ञकाष्ठेन वा प्रागग्रभादेशमात्रमुत्तरोत्तरक्रमेण त्रिरुद्धिरुष्य
३ । अनामिकाङ्गुष्ठेन त्रिरुद्धृत्य ३ । न्युब्जमुष्टिना प्रतिरेखं त्रिरभ्युक्ष्य
३ । अग्निमानीय स्थंडिलस्याग्नेय्यां निधाय हुं फद् इति क्रव्यादाशं
नैर्ऋत्यां दिशि परित्यज्या ॥ ॐ अग्निर्मुर्मूर्द्धादिव? ककुत्पति—पृथिव्याऽ
अयम् ॥ अपां रेतो अंसि जिन्वति ॥ ३ ॥ विटनामानमग्निं प्रणयामि ॥ इति
स्वात्माभिमुखं स्थण्डिलोपरि अग्निं संस्थाप्य वायव्यकोणे तं पूजयेत्—
गन्धाक्षतपुष्पं गृहीत्वा—विटनामाग्नेये नमः गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्प-
यामि ॥ इति संपूज्य अन्वादध्यात् । हस्ते जलं गृहीत्वा यथा—प्राय-
श्चित्तपूर्वाङ्गहोमे देवताभिध्यानपरिग्रहार्थमन्वाधानं करिष्ये । इति

इमा दक्षिणा तुभ्यमहं संप्रददे न मनेति दक्षिणा दद्यात् । ब्राह्मणोपि देस्य
त्वेति षौक्रेति वा पठित्वा अग्नये त्वेति प्रतिगृह्य कोदादित्यनुमत्रयेत् । कृतस्य
गोदानविधेः परिपूर्णतास्तिरिति वदेत् । ब्राह्मणाशिषा ग्रहणम् । इति प्रत्यक्षपूर्वा-
ङ्गगोदानम् ॥

मङ्गल्य समिद्धयं गृहीत्वा—प्रजापतिम् इन्द्रमग्निं सोमम् एकैकयाऽऽ-
 ज्याहुत्या, अत्र प्रधानमग्निं वायुं सूर्यं प्रजापतिं व्यस्तसमन्तव्याहृत्या
 अष्टाविंशतिसंख्यया आज्येन, पुनरत्र प्रधानं पृथिवीं विष्णुं रुद्रं ब्रह्मा-
 णम् अग्निं सोमं सवितारं परमात्मानं प्रजापतिम् अग्निं स्विष्टकृतं एताः
 ब्रह्मकूर्चदेवताः प्रत्येकं मिलितपञ्चगव्येन एकैकयाहुत्या, अग्निं वायुं
 सूर्यम् अग्निवरुणौ अग्निवरुणौ अग्निं वरुणं सवितारं विष्णुं विश्वान् देवान्
 मरुतः स्वर्कान्वरुणमादिसमदितिं प्रजापतिम् एता अङ्गप्रधानार्था देवता
 एकैकयाऽऽज्याहुत्या अस्मिन्प्रायश्चित्तकर्मण्यहं यक्ष्ये । समिद्धयं अग्ना-
 चादध्यात् ॥ अथ कुशकण्डिका—अग्नेर्दक्षिणतो ब्रह्मासनास्तरणं तत्र
 ब्रह्मोपवेशनम् ॥ अस्मिन्कर्मणि त्वं ब्रह्मा भव । भवामीति प्रतिवचनम् ॥
 तत्र पूर्वेण ब्रह्मणो गमनम् । उत्तरतः प्रणीताप्रणयनम् । ब्रह्मन्नपः प्रणे-
 ष्यामि । ॐ प्रणय इति ब्रह्मानुज्ञातः अग्नेरुत्तरतः प्रागग्रं कौशं पूर्वा-
 परमासनद्वयं प्रकल्प्य वारुणं सव्यहस्ते कृत्वा दक्षिणहस्तोद्भूतपात्रा-
 न्तरोदकेन तत् पूरयित्वा पश्चिमासने निधाय आलभ्य ब्रह्मणो मुखमव-
 लोक्यन् पूर्वासने उत्तरतोऽग्नेःस्थापयेत् । ईशान्यादिपूर्वाग्रैस्त्रिभिस्त्रिभि-
 र्दभैः अग्नेः पारस्तरणम् । तच्च प्रागुदगग्रैः । दक्षिणतः प्रागग्रैः । मत्स्यु-
 दगग्रैः । उत्तरतः प्रागग्रैः ॥ अग्नेरुत्तरतः पश्चाद्वा अर्धवत्पात्रासादनम्-
 पवित्रच्छेदना दर्भास्त्रयः । साग्ने अनन्तर्गर्भे पवित्रे द्वे । प्रोक्षणी-
 पात्रम् । आज्यस्थाली । सम्मार्गकुशाः पञ्च । उपयमनकुशाः सप्त ।
 समिधस्त्रिस्तः । सुवः । आज्यम्पूर्णपात्रम् ॥ दक्षिणा वरो वा ॥ अन्यान्युप-
 कल्पनीयानि—पञ्चगव्यार्थं सुवर्णादिपात्रं पद्मं पलाशादिपात्रं वा ।
 यज्ञियकाष्ठम् । हरितैः सप्तकुशपत्रैः कृतो ब्रह्मकूर्चः (अथवा समावरै-
 रच्छिन्नाग्निः शुष्करूपैः कुशैः कृतः कूर्चः) पञ्चगव्यं पङ्क्तिरूपेण पृथक्
 पृथक् आसादयेत्—(यथा—पलाशद्रोणे ताम्राया गोः मूत्रम् अष्टमापम् ।

श्वेतगोः शकृत् षोडशमापम् ॥ पीतगोः क्षीरं द्वादशमापम् ॥ नीलाया
 गोः दधि दशमापम् ॥ कृष्णाया गोः घृतमष्टमापम् ॥) कुशोदकं
 चतुर्मापम् ॥ इति पात्रासादनम् ॥ द्वयोः पवित्रयोर्हपरि पवित्रत्रयं
 निधाय द्वयोर्मूलेन द्वौ कुशौ प्रदक्षिणीकृत्य त्रयाणां मूलाग्राण्येकी-
 कृत्य अनामिकाङ्गुष्ठेन द्वयोरग्रं छेदयेत् द्वे ग्राह्ये त्रीण्युत्तरतः क्षिपेत् ॥
 प्रणीतोत्तरतः मोक्षणीपात्रं निधाय तत्र पात्रान्तरेण चतुर्वारं प्रणीतो-
 दकं प्रपूर्य पवित्राभ्यामुत्पूय पवित्रे मोक्षणीषु निधाय दक्षिणेन हस्तेन
 मोक्षणीपात्रमुत्थाप्य सव्ये पाणौ कृत्वा दक्षिणहस्तमुत्तानं कृत्वा मध्य-
 मानामाङ्गुल्योः मध्यमपर्वाभ्यामपामुद्दिङ्गनम् ॥ ताभिस्तासाम्मोक्षणम् ॥
 आज्यस्थाल्याः मोक्षणम् ॥ सम्मार्गकुशानाम्मोक्षणम् ॥ उपयमन-
 कुशानाम्मोक्षणम् ॥ समिधाम्मोक्षणम् ॥ सुवस्य मोक्षणम् ॥ आज्यस्य
 मोक्षणम् ॥ पूर्णपात्रस्य मोक्षणम् । अन्येषामुपकल्पनीयहवनीयद्रव्या-
 णाम्मोक्षणम् ॥ यथा-पञ्चगव्यार्थासादितपात्रस्य मोक्षणम् ॥ ब्रह्म-
 कूर्चस्य मोक्षणम् ॥ पञ्चगव्यस्य मोक्षणम् ॥ कुशोदकस्य मोक्षणम् ॥
 प्रणीताश्यार्मध्ये असञ्चरे मोक्षणीं निधाय आज्यस्थाल्याम् आज्य-
 निर्वापः । ब्रह्मणा दक्षिणतः आज्याधिश्रयणम् । स्थण्डिलादुत्तरतः
 पञ्चगव्यपात्रं निधाय तत्र पञ्चगव्यस्यैकीकरणम्-यथा-पूर्वासादित-
 गोमूत्रं गायत्र्या निक्षिपेत् ॥ ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि ।
 धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ १ ॥ गन्धद्वारामिति मंत्रेण गोमयं निक्षि-
 पेत् । ॐ गन्धद्वारां दुराधर्षां नित्यपुष्टां करीषिणीम् । ईश्वरीं सर्व-
 भूतानां तामिहोपहृष्ये त्रियम् ॥ आप्यायस्वेति मन्त्रेण गौक्षीरं निक्षि-
 पेत् । ॐ आप्यायस्व सर्वे तु ते विश्वतः-सोमुष्टुर्ष्यम् ॥ भृशु वार्जस्य

संगुथे ॥ ११३ ॥ दधिक्राव्णेति मन्त्रेण दधि निक्षिपेत् । ॐ दुधिक्राव्णोऽ
 अकारिपल्लिष्णोरश्वस्य वृाजिनं ॥ सुरभिनुो मुखाकरुत्पणुऽआयूँषि
 तारिपत् ॥ ३३ ॥ ॐ तेजोसि इत्यनेन मन्त्रेण आज्यं निक्षिपेत् । ॐ
 तेजोसि शुक्रमस्य मृतमसि घामु नामासि षियन्देवानामना घृष्टदे-
 वयजनमसि ॥ ३१ ॥ देवस्यत्वेत्यनेन कुशोदकं क्षिपेत् । देवस्य त्वा
 सवितु? प्रसुवेश्चिनोर्वाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ॥ ३॥ ततः प्रण-
 वेन हस्तेन आलोद्य प्रणवेनैव यज्ञियकाष्ठेन निर्मन्थनम् । प्रणवेना-
 भिमन्थ्य ॥ ततः ज्वलदुल्मुकेन आज्यस्य पञ्चगव्यस्य चेति उभयोः
 ईशानीमारभ्य ईशानीपर्यन्तं पर्यग्निकरणम् । इतरथावृत्तिः ॥ सुवस्य
 प्रतपनम्—दक्षिणहस्तेन सुवमादाय प्राञ्चम् अधोमुखमग्नौ तापयित्वा
 सव्ये पाणौ कृत्वा दक्षिणेन सन्मार्गाग्रैर्मूलतोऽग्रपर्यन्तं सम्मृज्य मूलै-
 रग्रमारभ्य अधस्ताद् मूलपर्यन्तं सम्मृज्य प्रणीतोदकेनाभ्युक्ष्य पुनः
 पूर्ववत्प्रतप्य दक्षिणतो निदध्यात् । सन्मार्गकुशानग्नौ प्रास्य आज्यो-
 द्वासनम् ॥ अग्नेः सकाशादाज्यं गृहीत्वा पूर्वेण नीत्वा अग्रेरुत्तरतः
 प्रोक्षण्याः पश्चिमे निधाय ततः पुनरुत्थाप्य अग्नेः पश्चादानीय स्याप-
 येत् । पञ्चगव्यमुत्थाप्य आज्यस्य पूर्वेण प्रदक्षिणमानीय आज्यस्यो-
 त्तरतः आसादयेत् । पवित्राभ्याम् आज्योत्पवनम् । अवक्षणम् ।
 अपद्रव्यनिरसनम् । ताभ्यामेवाज्यलिप्ताभ्यां पवित्राभ्यां प्रोक्षण्याः
 प्रत्युत्पवनम् । पवित्रे प्रोक्षण्यां निधाय दक्षिणहस्तेन उपयमनकुशा-
 नादाय सव्ये गृहीत्वा तिस्रः समिधः तिष्ठन्नग्रावाधाय ततो दक्षिण-
 चुलुकगृहीतेन सपवित्रेण प्रोक्षण्युदकेनाग्नेः ईशानकोणादारभ्य ईशा-
 नपर्यन्तं प्रदक्षिणवत्पर्युक्षणम् । इतरथावृत्तिः । पवित्रे प्रणीतासु
 निधाय अग्नेः प्रदीप्तीकरणम् । ततः स्यानोपवेशनम् ॥ ततो यजमानः
 दक्षिणं जान्वाच्य कुशैर्ब्रह्मणा अन्वारब्धः उपयमनकुशसहितं प्रसा-

रिताङ्गुलिहस्तं हृदि निधाय समिद्धतमेऽग्नौ मनसा प्रजापतिं ध्याय-
 ञ्मणवपूर्वकं तूष्णीं सुवेण प्राञ्चमूर्ध्वमृजुं सन्ततमाज्येन अग्नेरुत्तरमदेशे
 पूर्वाधारमाधारयेत् । मनसा ॐ प्रजापतये (अत्र न स्वाहाकारः—
 यजमानः) इदं प्रजापतये न मम ॥ मोक्षण्यां संस्रवमक्षेपः । ततः अग्नेर्द-
 क्षिणप्रदेशे उत्तराधारमाधारयेत्—ॐ इन्द्राय स्वाहा इदमिन्द्राय न मम ॥
 इत्येतौ पूर्वोत्तरावाधारौ हुत्वा अग्नेरुत्तरार्धपूर्वाद्धे—ॐ अग्नये स्वाहा
 इदमग्नये न मम । अग्नेर्दक्षिणार्धपूर्वाद्धे—ॐ सोमाय स्वाहा इदं सोमाय
 न मम ॥ ततो व्याहृतिर्होमं कुर्यात् । ॐ कारस्य ब्रह्मा ऋपिः गायत्री
 छन्दः परमात्मा देवता महाव्याहृतीनां प्रजापतिर्ऋषिः गायत्र्युष्णि-
 गनुष्टुप्छन्दांसि अग्निवायुसूर्या देवताः सर्वासां वा प्रजापतिर्देवता
 प्रायश्चित्ताङ्गाज्यहोमे विनियोगः ॥ १ ॐ भूः स्वाहा इदमग्नये न मम ।
 २ ॐ भुवः स्वाहा इदं वायवे न मम । ३ ॐ स्वः स्वाहा इदं सूर्याय
 न मम । ४ ॐ भूर्भुवः स्वः स्वाहा इदं प्रजापतये न मम ॥ (केचिदत्र
 अन्ते सर्वत्र महाविष्णवे पापघ्ने न मम इति त्यागं वदन्ति ॥) एवं
 सप्तवारं होमे अष्टाविंशत्याहुतया भवन्ति ॥ ततः ब्रह्मकूर्चेन आसा-
 दितपञ्चगव्येन इरावती इत्यादिना प्रतिमन्त्रेण एकैकाहुतिमिति दशा-
 हुतीर्दद्यात् ॥ ॐ इरावतीत्यस्य वसिष्ठ ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः पृथिवी
 देवता । ॐ इदं विष्णुरित्यस्य मेधातिथिर्ऋषिः गायत्री छन्दः विष्णु-
 देवता । ॐ मानस्तोक इत्यस्य कुत्स ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः रुद्रो देवता ।
 ॐ ब्रह्मयज्ञानमित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः ब्रह्मा देवता ।
 ॐ अग्निन्दूतमित्यस्य विरूपाक्ष ऋषिः गायत्री छन्दः अग्निर्देवता ।
 ॐ वयसोमित्यस्य बन्धुर्ऋषिः गायत्री छन्दः सोमो देवता । ॐ
 तत्सवितुरित्यस्य विश्वामित्र ऋषिः गायत्री छन्दः सविता देवता ।
 ॐ कारस्य ब्रह्मा ऋषिः गायत्री छन्दः परमात्मा देवता । ॐ भूर्भुवः

स्वरिति महाव्याहृतीनां प्रजापतिर्ऋषिः गायत्र्युष्णिगनुत्तुन्दासि
अग्निवायुसूर्या देवताः सर्वेषा ब्रह्मकूर्चेन प्रायश्चित्ताङ्गभिलितपञ्चगव्य-
होमे विनियोगः ॥

ॐ इरावती धेनुमती हि भूतः सूर्यवृसिनी मनवे दशुस्या ॥ व्य-
स्क्वभ्नारोदसी विष्णवे तेदाधरर्थं पृथिवीमुभितो सुयूखैः स्वाहा
॥१६॥ इदं पृथिव्यै न मम ॥ ॐ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पुदम् ॥
समूढमस्य पा७सुरे स्वाहा ॥१७॥ इदं विष्णवे न मम ॥ ॐ मानस्तोके

१ अये—पचगव्यमृचा पूत जुहुयादग्निनिधौ ॥ सप्तपत्रास्तु ये दर्मा
अच्छिन्नाप्रा शुक्लविप ॥ एतैरुद्धृत्य जुहुयात् पचगव्य यथारिधि ॥

२ इरावतीदविष्णुमानस्तोकेतिशवती । एताभिश्चत्र होतव्य हुतशेष विवेद्
द्विज ॥ इति पराशरवचने मन्त्रचतुष्टयस्यैवान्नानात् ॥ तथा अग्नये चैव सोमाय
सावित्र्या च तथैव च ॥ प्रणवेन तथा हुत्वा स्विष्टकृच्च तथैव च ॥ इति प्रजाप-
तिवचने मन्त्रपचकमेवोक्तम् ॥ अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहेन्द्राय स्वाहेद विष्णुर्मा-
नस्तोके गायत्र्या प्रजापतेनत्प्रदेतानीत्याहुतीर्जुहुयात् इति मरीचिवचने सप्तानामेव
मन्त्राणामुपादानात् ॥ अग्नये स्वाहा सोमाय इद विष्णुर्विचक्रमे । विष्णोर्तुनाकेन
सावित्र्या प्राजापत्येन चैव हि ॥ देवतानामिद हुत्वा हुतशेष विवेद् द्विज ॥
इति जात्रादिना मन्त्राणा पण्णामेवोक्तेरेकतरस्मृत्याश्रयेणेकतरपक्षमण्डल्य होम-
मित्याहु ॥ तन्मते शनतीत्यनेन शन्न इद्राग्नीति मन्त्रो महार्णवे शनो देवीरिति
तु मयूखे ॥

अत्र केचित् इरावतीति मन्त्रस्थाने स्याना पृथिवीति मन्त्र पठन्ति तथा च
चतुर्पाहुतौ ब्रह्मज्ञानमित्यस्य स्थाने शन्नो देवीरिति मन्त्र पठित्वा ब्रह्मणे न मम
इत्यस्य स्थाने अद्भ्यो न मम इति पठन्ति तत्र मूल मृग्यम् ॥

तनये मानुऽ आर्युषि मानो गोपु मानोऽ अश्वेषु रीरिपत् ॥ मानो
 धीरान्दृष्टमामितो वशीर्हृदिष्मन्तत् सदुमिचत्वा इवामहे स्वाहा ॥३॥
 इदं रुद्राय न मम ॥ ॐ ब्रह्मजज्ञानम्र्मथमम्पुरस्ताद्विर्सीमुत? सुरुचो
 ह्येनऽ आवत् ॥ सवुष्ण्याऽ उपमाऽ अस्य विष्टा? सुतश्च योलिमसतश्च
 विवः-स्वाहा ॥३॥ इदं ब्रह्मणे न मम ॥ ॐ अग्निं दूतम्पुगोदधे इव्य-
 वाहुषुपंघुवे । देवाँऽआसादपादिह स्वाहा ॥ ३॥ इदम् अग्नये न
 मम ॥ ॐ वृषः सोमवृते तव मनस्तनूपु विव्रतत् ॥ पुजावन्तत्
 सचेमाहि स्वाहा ॥३॥ इदं सोमाय न मम ॥ ॐ तत्संविर्धरेण्यम्भर्गो
 देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् स्वाहा ॥३॥ इदं सूर्याय
 न मम ॥ ॐ स्वाहा इदं परमात्मने न मम ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः स्वाहा
 इदं प्रजापतये न मम ॥ ॐ अग्नये स्विष्टकृते स्वाहा इदमग्नये स्विष्टकृते
 न मम ॥ इति ब्रह्मर्चन (प्रयोगरत्नानुसारी) पञ्चगव्यहोमः ॥

अथाज्येन भूराणा नवाहुतयः ॥ ॐ भूर्भुवः स्वरिति महाव्याहृतीनां
 प्रजापतिर्ऋषिः गावऽयुष्णिगनुष्टुप्छन्दांसि अग्निवायुसूर्या देवताः
 ॐ त्वन्नो अग्ने सत्वन्नो अग्ने अयाश्वाग्ने ये ते शतमितिमन्त्राणां वापदेव
 ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः द्वयोरग्निवरुणौ देवते तृतीयस्याग्निश्चतुर्थस्य वरुण-
 सप्तित्विष्णुविश्वेदेवा मरुतः स्वर्का देवताः उदुत्तममिति शुनःशेष
 ऋषिः त्रिष्टुप् छन्दः वरुणादित्पादितयो देवताः सर्वेषां प्रायश्चित्ता-
 न्ज्यहोमे विनियोगः ॥ ॐ भूः स्वाहा-इदमग्नये न मम ॥ ॐ भुवः
 स्वाहा-इदं वायवे न मम ॥ ॐ स्वः स्वाहा-इदं सूर्याय न मम ॥
 ॐ त्वन्नोऽ अग्ने वरुणस्य विद्वान्देवस्य देवोऽ अव्याप्तिर्ऋषिः ॥ च-
 जैष्टो ब्रह्मिन्मुत् शोशुचानो विश्वाङ्घ्रेपाँऽसिमसुमध्यस्मत्स्वाहा ॥३॥

इदमग्निवरुणाभ्यां न मम ॥ ॐ सत्त्वन्नोऽ अग्नेवमो भवोतीनेदिष्टोऽ
 अस्याऽ उपसो व्युष्टौ ॥ अर्बयक्ष्वनो वरुणः रराणो वृीहि मृडीकः
 सुहवो नऽ एधि स्वाहा ॥ १५ ॥ इदमग्निवरुणाभ्यां न मम ॥ ॐ अयाश्चाग्ने-
 स्यनभिः शस्तिपाश्च सत्यामित्वमयाऽ असि ॥ अयानो यज्ञं ब्रह्मास्पयानोधेहि
 भेषजः स्वाहा । इदमग्नये अयसे न मम ॥ ॐ येतेशतं वरुण ये सहस्रं
 चक्षियाः पाशा वितता महान्तः ॥ तेभिर्नोऽ अद्य सवितोतद्विष्णुर्विश्वे-
 मुञ्चन्तु मरुतं स्वर्कां स्वाहा । इदं वरुणाय सवित्रे विष्णवे विश्वेभ्यो
 देवेभ्यो मरुद्भ्यः स्वर्केभ्यश्च न मम ॥ ॐ उदुत्तमं वरुणपार्श्वमस्मदवागुमं
 विमद्भ्यमं श्रंधाय ॥ अयावृयमादित्यमुतेतवानांगसोऽ अदितये स्याम
 स्वाहा ॥ १६ ॥ इदं वरुणायादित्यायादितये च न मम ॥ ॐ प्रजापत
 स्वाहा इदं प्रजापतये न मम ॥ इति नवाहुतयः ॥ ततः संस्रवप्राशनम्
 पवित्राभ्यां मार्जनम् । अग्नौ पवित्रप्रतिपत्तिः ॥ ब्रह्मणे पूर्णपात्रदानम्
 प्रणीतोदकेन सङ्कल्पः—कृतस्य कर्मणः साङ्गतासिद्ध्यर्थं ब्रह्मन् इदं पूर्ण
 पात्रदक्षिणा तुभ्यमहं संप्रददे ॥ यजमानो वदेत् प्रतिगृह्यताम्—
 प्रतिगृह्णामीति ब्राह्मणो ब्रूयात् ॥ प्रणीताविमोकः ॥ आपः शिवा ॥
 ततो यजमानः ग्रामाद्बहिस्तारकोदये व्रतग्रहणं करिष्ये इति

१ बहिस्तारकदर्शन इति त्रिष्णुवचने बहिस्तारकोदयकालनिधानात् बहि
 स्तारकोदये होमाग्निपचगव्यप्राशनरूपं व्रतं ग्राह्यमिति महार्णवे ॥ माधः
 तु व्रतशब्देन प्रायश्चित्तसकल्पस्यैवोक्तम् ॥ पूर्वेषु निर्दिशामुखे पर्यदुक्तप्रकारेण प्राय
 श्चित्त सकल्पपरेषु, प्रातर्होमाद्यगसहित प्रायश्चित्तमारभेत इत्याह ॥ तेनैतन्मतेन
 सायकालेनापि होमान्ते पंचगव्यप्राशनम् ॥ तथा स्त्रीशूद्राणां पंचगव्यप्राशने
 विकल्प इति महार्णवे ॥ प्राशनपक्षे कपिलागव्यं शूद्रेण न पेयम् । स्त्रीशूद्री तु

विमान्पृच्छेत् । विमा वदेषुः कुरुष्व । इत्यनुज्ञातः प्रणवेन हृतशेषस्य पञ्चगव्यस्य प्राशनं कुर्यात् । यथा—यस्त्वगस्थिगतं पापं देहे तिष्ठति मामके ॥ प्राशनात्पञ्चगव्यस्य दहत्वग्निरिवेन्धनम् ॥ ॐ इति प्रणवेन सर्वं पिबेत् ॥ अशक्तौ स्वल्पं पिबेत् ॥ ततः सङ्कल्पितमायश्चित्तद्रव्यं नानाशर्मभ्यो ब्राह्मणेभ्यो दातुमहमुत्सृजे इति सङ्कल्प्य विभज्य दत्त्वा उत्तराङ्गानि कुर्यात् ॥

देशकालौ स्मृत्वा प्रारिप्सितस्य प्रायश्चित्तस्य साङ्गतासिद्ध्यर्थम् उत्तराङ्गानि करिष्ये ॥ अथोत्तराङ्गविष्णुश्राद्धम्—इस्ते जलपादाय—अथपूर्वोच्चरितवर्तमानशुभपुण्यतिथौ प्रारिप्सितप्रायश्चित्तस्य उत्तराङ्गतया विहितविष्णुश्राद्धसम्पतये विष्णुद्वैशेन त्र्यधिकयुग्मब्राह्मणभोजन-

प्रियैः कारयित्वा तूष्णीं पिबत इति स्मृत्यर्थसारे ॥ स्त्रीणामेव पञ्चगव्यस्य विहितप्रतिपिद्धत्वात् विकल्पः ॥ शूद्रस्य तु नित्यं भक्त्येव पञ्चगव्यं न तु निपिद्धम् ॥ रागप्राप्तं तु शूद्रस्यापि निपिद्धमेवेति तु नवीनाः ॥ ततः प्रायश्चित्ताङ्गभूतहोमः स्त्रीशूद्राणामपि शालाग्नौ निपिद्धोपि स्त्रीकामग्नौ विप्रद्वारा भवत्येव ॥ कृच्छ्रप्रत्यान्नायभूतप्रधानभूतो होमो वा सर्पथा निपिद्ध एवेति न तत्र ब्राह्मणद्वाराऽपि तयोरधिकारः इति महार्णवे मदनरत्ने च ॥ यत्राङ्गभूतस्य प्रधानभूतस्य वा जपहोमादेः प्रत्यक्षविधिना विधानं तत्राशक्तौ विप्रद्वारा प्रतिनिधिकरणेनाविकारेपि प्रायश्चित्ताङ्गभूतस्य जपहोमादेः तस्मात् शूद्रं समासाद्य सदा धर्मपथे स्थितम् ॥ प्रायश्चित्तं प्रदातव्यं जपहोमनिवर्जितामिति अंगिरोचनेऽविशेषेण निषेधादेवानधिकारे ब्राह्मणद्वारापि न तयोः कर्तव्यम् इति मयूखकारादयः । तथा च स्त्रीशूद्रयोर्होमाधिकारपक्षे होमावशिष्टस्यैव तस्य तदेवताभ्यां प्राशनं कार्यम् ॥ तदनविकारपक्षे तु तूष्णीं संपादितस्य होमावशिष्टस्यैव प्राशनमिति विशेषः ॥ अस्मिन्नहनि शक्तस्तदोपवासं चरेत् अशक्तश्चेद् हविष्यान्नं भुञ्जीत ॥

पर्याप्तमामाश्रनिष्कयीभूतं यथाशक्तिरजतद्रव्यं चन्द्रदैवत्यं चतुर्भ्यो
ब्राह्मणेभ्यो दातुमहमुत्सृजे न मम॥ब्राह्मणेभ्यः पूजनपुरःसरं द्रव्यं दत्त्वा
'अनेन पापहा महाविष्णुः प्रीयताम्' इति वदेत्॥ इति विष्णुश्राद्धम्॥

अथ उत्तराङ्गगोदानम् । हस्ते जलमादाय प्रारिप्सितप्रायश्चित्तस्य
उत्तराङ्गतया विहितं गोनिष्कयीभूतं यथाशक्ति रजतद्रव्यं अमुकगो-
त्रायामुकशर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं सम्पददे न मम ॥ इति पूजन-
पूर्वकं ब्राह्मणाय दातव्यम् ॥ नात्र दक्षिणा ॥

ततः तस्मिन्नैवाग्नौ उत्तराङ्गहवनं कर्तव्यम्॥ हस्ते जलमादाय-अथ-
पूर्वोच्चरितप्रारिप्सितप्रायश्चित्तस्य उत्तराङ्गतया विहितं हवनं करिष्ये॥
अथ कुशकण्डिका-अग्नेर्दक्षिणतो ब्रह्मासनम् ॥ तत्र ब्रह्मोपवेशनम् ॥
अस्मिन्कर्मणि त्वं ब्रह्मा भव । भवामीति प्रतिवचनम् । तत्र पूर्वेण
ब्रह्मणो गमनम् । उत्तरतः प्रणीताप्रणयनम् । ब्रह्मन्प्रपः प्रणेष्यामि ॥
ॐ प्रणय इति ब्रह्मानुज्ञातः अग्नेरुत्तरतः प्राग्रं कौशं पूर्वापरमासनद्रयं
प्रकल्प्य वारणं मव्यहस्ते कृत्वा दक्षिणहस्तोद्धृतपात्रान्तरोदकेन तद्
पूरयित्वा पश्चिमासने निधाय आलभ्य ब्रह्मणो मुखमवलोकयन्पूर्वासने
उत्तरतोऽग्नेः स्थापयेत् । ईशान्यादिपूर्वाग्रैस्त्रिभिस्त्रिभिर्दग्धैः अग्नेः परि-
स्तरणम् । तच्च प्रागुदगग्रैः । दक्षिणतः प्रागग्रैः । प्रत्यगुदगग्रैः । उत्तरतः
प्रागग्रैः ॥ अग्नेरुत्तरतः पश्चाद्वा अर्थवत्पात्रासादनम् । पवित्रच्छेदना
दर्भास्त्रयः । माग्ने अनन्तर्गर्भे पवित्रे द्वे । मोक्षणीपात्रम् । आज्य-
स्थाली । सम्मार्गकुशाः पञ्च । उमयमनकुशाः सप्त । समिधस्तिस्रः ।
सुवः । आज्यम् । पूर्णपात्रम् । दक्षिणा वरो वा ॥ द्वयोः पवित्रयो-
रुपरि पवित्रत्रयं निधाय द्वयोर्मूलेन द्वौ कुशौ मद्दक्षिणीकृत्य त्रयाणां

मूलाग्राण्यंकीकृत्य अनामिकाङ्गुष्ठेन द्वयोरग्रं छेदयेत् द्वे ग्राह्ये त्रीण्यु-
 च्चरतः क्षिपेत् ॥ प्रणीतोत्तरतः प्रोक्षणीपात्रं निधाय तत्र पात्रान्तरेण
 चतुर्वारं प्रणीतोदकं प्रपूर्य पवित्राभ्यामुत्पूय पवित्रे प्रोक्षणीषु निधाय
 दक्षिणेन हस्तेन प्रोक्षणीपात्रमुत्थाप्य सव्ये पाणी कृत्वा दक्षिणहस्त-
 मुत्तानं कृत्वा मध्यमानामिकाङ्गुल्योः मध्यमपर्वाभ्याम् अपामुद्भिन्नम् ।
 ताभिस्तासाम्प्रोक्षणम् । आज्यस्याल्याः प्रोक्षणम् । सम्मार्गकुशानां
 प्रोक्षणम् । उपयमनकुशानाम्प्रोक्षणम् । समिधाम्प्रोक्षणम् । सुवस्य
 प्रोक्षणम् । आज्यस्य प्रोक्षणम् । पूर्णपात्रस्य प्रोक्षणम् । प्रणीताग्रयोर्मध्ये
 असञ्चरे प्रोक्षणीं निधाय आज्यस्थाल्याम् आज्यनिर्वापः । ब्रह्मणा
 दक्षिणतः आज्यपाथिश्रयणम् । उबलदुल्मुकेन ईशानीमारभ्य ईशानी-
 पर्यन्तम् आज्यस्य पर्यग्निकरणम् । इतरथावृत्तिः । सुवस्य प्रतपनम्-
 दक्षिणेन हस्तेन सुवमादाय प्राञ्चमधोमुखमग्रीं तापयित्वा सव्ये पाणी
 कृत्वा दक्षिणेन सम्मार्गाग्रैर्मूलतोऽग्रपर्यन्तं संमृज्य मूलैरग्रमारभ्य
 अधस्तान्मूलपर्यन्तं संमृज्य प्रणीतोदकेनाभ्युक्ष्य पुनः पूर्ववत् प्रतप्य
 दक्षिणतो निदध्यात् । सम्मार्गकुशानग्रीं प्रास्य आज्योद्गासनम् । अग्नेः
 सकाशादाज्यं गृहीत्वा पूर्वेण नीत्वा अग्रेरुत्तरतः प्रोक्षण्याः पश्चिमे
 नेधाय ततः पुनरुत्थाप्य अग्नेः पश्चादानीय स्थापयेत् । पवित्राभ्याम्
 प्राज्योत्पवनम् । अवेषणम् । अपद्रव्यनिरसनम् । ताभ्यामेवाज्य-
 लेप्ताभ्यां पवित्राभ्यां प्रोक्षण्याः प्रत्युत्पवनम् । पवित्रे प्रोक्षण्यां निधाय
 दक्षिणहस्तेन उपयमनकुशानादाय सव्यं गृहीत्वा तिस्रः समिधः ति-
 उन्नमावाधाय ततो दक्षिणचुलुकगृहीतेन सपवित्रेण प्रोक्षण्युदकेनाग्नेः
 शानकोणादारभ्य ईशानपर्यन्तं प्रदक्षिणवत्पर्युक्षणम् । इतरथावृत्तिः ।

पवित्रे मणीतासु निधाय अग्नेः प्रदीप्तीकरणम् । ततः स्थानोपविष्टो
 दक्षिणं जान्वाच्य कुशैर्ब्रह्मणा अन्वारब्धः उपयमनकुशसहितं प्रसा-
 रिताङ्गुलिहस्तं हृदि निधाय समिद्धतमेऽग्नौ मनसा प्रजापतिं ध्यायन्
 प्रणवपूर्वकं तृष्णीं सुवेण प्राञ्चमूर्ध्वमृजुं सन्ततपाज्येन अग्नेरुत्तरप्रदेशे
 पूर्वाधारमाधारयेत् । मनसा ॐ प्रजापतये (अत्र न स्वाहाकारः-
 यजमानः) इदं प्रजापतये न मम ॥ प्रोक्षण्यां संस्रवप्रक्षेपः ॥ ततः
 अग्नेर्दक्षिणप्रदेशे उत्तराधारमाधारयेत्-ॐ इन्द्राय स्वाहा इदमिन्द्राय न
 मम ॥ इत्येतौ पूर्वोत्तरावाधारौ हुत्वा अग्नेरुत्तरार्धपूर्वार्धे-ॐ अग्नये स्वाहा
 इदमग्नये न मम ॥ अग्नेर्दक्षिणार्धपूर्वार्धे-ॐ सोमाय स्वाहा इदं सोमाय न
 मम ॥ इत्याज्यभागौ हुत्वा ततो व्याहृतिहोमं कुर्यात्-ॐ कारस्य ब्रह्मा
 ऋषि गायत्री छन्दः परमात्मा देवता महाव्याहृतीनां प्रजापतिर्ऋषिः
 गायत्र्युष्णिगनुष्टुप्छन्दांसि अग्निवायुसूर्या देवताः सर्वासां वा
 प्रजापतिर्देवता प्रायश्चित्ताङ्गाज्यहोमे विनियोगः-१ ॐ भूः स्वाहा
 इदमग्नये न मम । २ ॐ भुवः स्वाहा इदं वायवे न मम । ३ ॐ स्वः स्वाहा
 इदं सूर्याय न मम । ४ ॐ भूर्भुवः स्वः स्वाहा इदं प्रजापतये न मम ॥
 (केचिदत्र अन्ते सर्वत्र महाविष्णवे पापग्ने न मम इति त्यागं वदन्ति)
 एवं सप्तवारं होमे अष्टाविंशत्याहुतयो भवन्ति ॥ ॐ अग्नये स्विष्टकृते
 स्वाहा इदमग्नये स्विष्टकृते न मम ॥

-अथाज्येन भूराद्या नवाहुतयः ॥ ॐ भूर्भुवः स्वरिति महाव्याहृतीनां
 प्रजापतिर्ऋषिः गायत्र्युष्णिगनुष्टुप्छन्दांसि अग्निवायुसूर्या देवताः
 ॐ त्वन्नो अग्ने सत्त्वन्नो अग्ने अयाश्वाप्ते ये ते शतमितिमन्त्राणां वामदेव
 ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः द्वयोरग्निवरुणौ देवते तृतीयस्याग्निश्चतुर्थस्य वरुण-

सवितृविष्णुविश्वेदेवा मरुतः स्वर्का देवताः उदुत्तममिति शुनःशेष ऋषिः
 त्रिष्टुप्छन्दः वरुणादित्यादितयो देवताः सर्वेषां प्रायश्चित्ताङ्गाज्यहोमे
 विनियोगः ॥ ॐ भूः स्वाहा इदमग्नये न मम ॥ ॐ भुवः स्वाहा इदं
 वायवे न मम ॥ ॐ स्वः स्वाहा इदं सूर्याय न मम ॥ ॐ त्वन्नोऽ अग्ने
 वरुणस्य विद्मन्देवस्य हेद्दोऽ अवयासिसीष्टाट् ॥ यज्ञिष्ठो वह्नितमुट्
 शोशुचानो विश्वाद्देवांशुं प्रगुंमुध्युस्मत् स्वाहा ॥ ३६ ॥ इदमग्नीवरु-
 णाभ्यां न मम ॥ ॐ सत्त्वन्नोऽ अग्नेवमो भवोतीनेदिष्ठोऽभुस्याऽनुपसो
 व्युष्टौ ॥ अवयस्वनो वरुणः रराणोष्ठीहिमृडीकः सुहवो नऽएधि
 स्वाहा ॥ ३७ ॥ इदमग्नीवरुणाभ्यां न मम ॥ ॐ अयाश्वासे स्यनभिशस्ति-
 पाश्च सत्पमित्वमया ऽअसि ॥ अयानो यज्ञं वह्नास्ययानो धेहि भेषजः
 स्वाहा-इदमग्नये अयसे न मम ॥ ॐ ये ते शतं वरुण ये सहस्रं यज्ञियाः
 पाशा वितता महान्तः ॥ तेभिर्नोऽ अद्य सवितोतविष्णुर्विश्वे मुञ्चन्तु
 मरुतः स्वर्काः स्वाहा-इदं वरुणाय सवित्रे विष्णवे विश्वेभ्यो देवेभ्यो
 मरुद्भ्यः स्वर्केभ्यश्च न मम ॥ ॐ उदुत्तमं वरुणपाशंमुस्मद्वाधुमंविमं-
 द्द्युमः श्रधाय ॥ अयाद्युयमादित्यवृते तवानांगसोऽ अदितये स्याम
 स्वाहा ॥ ३८ ॥ इदं वरुणायादित्यायादितये च न मम ॥ ॐ प्रजापतये
 स्वाहा इदं प्रजापतये न मम ॥ इति नवाहुतयः । ततः संस्रवप्राशनम् ॥
 पावित्राभ्यां मार्जनम् ॥ अग्नौ पावित्रप्रतिपत्तिः ॥ ब्रह्मणे पूर्णपात्रदानम् ।
 प्रणीतोदकेन संकल्पः-कृतस्य कर्मणः साङ्गतासिद्ध्यर्थं ब्रह्मन् इदं
 पूर्णपात्रदक्षिणां तुभ्यमहं सम्प्रददे ॥ यजमानो वदेत्-प्रतिगृह्यताम्-
 ॐ प्रतिगृह्णामीति ब्राह्मणो ब्रूयात् ॥ प्रणीताविमोकः ॥ आपः
 शिवाः ० ॥ ततः कृतस्य पूर्वोत्तराङ्गप्रायश्चित्ताख्यस्य कर्मणः साङ्गता-

सिद्ध्यर्थं यथाशक्ति ब्राह्मणान् भोजयिष्ये । इति संकल्पं कुर्यात् ॥
एवं प्रायश्चित्तं कृत्वा शक्तौ सत्यां दशदानानि कुर्यात् ॥

अथ दशदानानि ॥ यथा—१—गोदानम्—अमुकगोत्रं प्रवरं शाखा-
ध्यायिनम् अमुकशर्मणं भूमिदानप्रतिगृहीतारं ब्राह्मणं त्वामहं वृणे इति
ब्राह्मणं वृत्वा ॥ एतत्ते पाद्यं पादप्रक्षालनम् एष तेऽर्घ्यः गन्धः पुष्पञ्च ॥
एवं गन्धमाल्यादिभिस्तं त्रिरभ्यर्च्य । हस्ते कुशयुक्तं जलं गृहीत्वा
देशकालौ संकीर्त्य—गवामङ्गेषु तिष्ठन्ति भुवनानि चतुर्दश । यस्मात्तस्मा-
च्छिवं मे स्यादिह लोके परत्र च ॥ इत्युक्त्वा इदं गोनिष्कयद्रव्यं रुद्र-
दैवतम् अमुकसगोत्राय अमुकशर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं संप्रददे । इति
सकुशजलयुक्तं द्रव्यं ब्राह्मणहस्ते दद्यात् ॥ ब्राह्मणः—देवस्य त्वा सवितुः ?
प्रसुवेऽश्विनोर्ब्राह्म्याम्पुष्णो हस्ताभ्याम् ॥ १ ॥ इति मंत्रं वा धौस्त्वा
ददातु पृथिवी त्वा गृह्णातु इति मंत्रं पठित्वा रुद्राय गां प्रतिगृह्णामि
इत्युक्त्वा प्रतिगृह्णीयात् । ॐ कौद्रात्कस्माऽअद्रात्कामोद्रात्कामा-
यादात् ॥ कामोद्राता कामः प्रतिग्रहीताकामैतत्ते ॥ २ ॥ ॐ स्वस्ति ।
इत्यन्तं मंत्रपठनम् ॥ २—भूमिदानम्—ब्राह्मणं संपूज्य हस्ते कुशयुक्तजल-
मादाय देशकालौ सङ्कीर्त्य—सर्वभूताश्रया भूमिर्वराहेण समुद्धृता । अन-
न्तसस्यफलदा अतः शान्तिं प्रयच्छ मे ॥ इति पठित्वा इमां निवर्तनमितां
भूमिं विष्णुदैवत्यां सदक्षिणाम् अमुकसगोत्राय अमुकशर्मणे ब्राह्मणाय
तुभ्यमहं सम्प्रददे । इति ब्राह्मणहस्ते कुशयुक्तजलप्रक्षेपः ॥ ब्राह्मणः—
देवस्य त्वा ० इति धौस्त्वा ० इति वा मंत्रं पठित्वा विष्णवे भूमिं प्रतिगृह्णामि
इत्युक्त्वा प्रतिगृह्णीयात् ॥ कौद्रात्कस्माऽ ॥ ॐ स्वस्ति । इत्यन्तं मंत्रं पठेत् ॥
(प्रत्यक्षभूमिदानासंभवे तन्निष्कयं दद्यात् ॥ तद्यथा—सकुशकुसुमादिपुतं

१ दशदानानि—गोभूतिखहिरण्याम्पचासोधान्यगुडानि च ॥ रूप्यं लवण-
मित्याहुर्दशदानानि पण्डिताः ॥

जलं गृहीत्वा इदं भूमिनिष्कयभूतं यथाशक्ति रजतद्रव्यं चन्द्रदैवत्वं
 तुभ्यमहं सम्प्रददे ॥) ३-तिलदानम्-ब्राह्मणं संपूज्य हस्ते कुशयुक्तं
 जलं गृहीत्वा देशकालसङ्कीर्तनान्ते-महर्षेर्गोत्रसंभूताः कश्यपस्य तिलाः
 स्मृताः । तस्पादेपां प्रदानेन मम पापं व्यपोहतु ॥ इत्युक्त्वा इमान्
 तिलान् प्रजापतिदैवतान् सदसिणान् अमुकसगोत्राय अमुकशर्मणे
 ब्राह्मणाय तुभ्यमहं सम्प्रददे । इत्युक्त्वा ब्राह्मणहस्ते कुशयुतं जलं
 दधात् ॥ ब्राह्मणः-देवस्य त्वा० द्यौस्त्वा० इति वा मन्त्रं पठित्वा
 प्रजापतये तिलान् प्रतिगृह्णामि इत्युक्त्वा प्रतिगृह्णीयात् ॥ ॐकोदात्०
 इत्यादि ॐस्वस्त्यन्तं मन्त्रपठनम् ॥ ४-हिरण्यदानम्-ब्राह्मणं संपूज्य
 हस्ते सकृञ्जलमादाय देशकालौ संकीर्त्य-हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमवीजं
 विभावसोः । अनन्तपुण्यफलदमतः शान्तिं प्रयच्छ मे ॥ इत्युक्त्वा निष्क-
 परिमितमिदं सुवर्णमाग्नदैवतं सदसिणाकम् अमुकसगोत्राय अमुकशर्मणे
 ब्राह्मणाय तुभ्यमहं सम्प्रददे ॥ इति सकृञ्जलान्वितं सुवर्णं ब्राह्मणहस्ते
 दधात् ॥ ब्राह्मणः-देवस्य त्वा० द्यौस्त्वा० इति वा मन्त्रं पठित्वा अग्नये
 सुवर्णं प्रतिगृह्णामि इत्युक्त्वा प्रतिगृह्णीयात् ॥ ॐकोदात्० इत्यादि
 ॐस्वस्त्यन्तं मन्त्रपठनम् ॥ ५-आज्यदानम्-ब्राह्मणं संपूज्य हस्ते सकृञ्ज-
 लमादाय देशकालौ संकीर्त्य-कामधेनोः समुद्रूतं सर्वक्रतुषु संस्थि-
 तम् । देवानामाज्यमाहारो अतःशान्तिं प्रयच्छ मे ॥ इत्युच्चार्य प्रस्थाधि-

१ निष्कस्वरूपमुक्तं मनुना । चतुःसौवर्णिको निष्क इति । अत्र सुवर्णप्रहणं
 सुवर्णपरिमाणप्राप्त्यर्थम् ॥ ततश्च सुवर्णचतुष्टयपरिमितं रजतं राजतौ निष्क इत्यर्थः ॥
 २ प्रस्थादित्स्वरूपं तु मदनरत्ने भविष्यपुराणे । पलद्रव्यं तु प्रसृतं द्विगुणं कुडव
 ततम् ॥ चतुर्भिः कुडवेः प्रस्थः प्रस्थाश्चत्वार आढकः ॥ आढकैस्ते चतुर्भिश्च
 रोणस्तु कथितो बुधैः ॥ कुंभो द्रोणद्वयं शूर्पः खारी द्रोणस्तु षोडश ॥
 रोणद्वयस्यैव संज्ञान्तरं शूर्प इति वराहपुराणे ॥

काह्यकपरिमितम् इटमाज्यं सोमदैवतं सदाक्षिणाकम् अमुकसगोत्राय
 अमुकशर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं सम्प्रददे । इत्युच्चारपूर्वकं कुशजल-
 न्वितम् आज्यपात्रं विप्रहस्ते दद्यात् ॥ ब्राह्मणः—देवस्य त्वा० द्यौस्त्वा०
 इति वा मन्त्रं पठित्वा सोमाय आज्यं प्रतिगृह्णामि इत्युक्त्वा प्रतिगृही-
 यात् ॥ ॐकोदात्० इत्यादि ॐस्वस्त्यन्तं मंत्रपठनम् ॥ ६—वस्त्रदानम्—
 ब्राह्मणं संपूज्य हस्ते सकुशजलमादाय देशकालौ संकीर्त्य—शीतवातो-
 ष्णसंत्राणं लज्जया रक्षणं परम् । देहालङ्करणं वस्त्रमतः शान्तिं प्रयच्छ
 मे ॥ इत्युक्त्वा इमे सूक्ष्मवाससी वृहस्पतिर्देवते सदाक्षिणे अमुकसगो-
 त्राय अमुकशर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं सम्प्रददे इति सकुशजलयुते वस्त्रे
 हस्ते गृहीत्वा सदाक्षिणे विप्रहस्ते दद्यात् ॥ ब्राह्मणः—देवस्य त्वा० द्यौस्त्वा०
 इति वा मन्त्रं पठित्वा वृहस्पतये वस्त्रे प्रतिगृह्णामि इत्युक्त्वा प्रतिगृही-
 यात् ॥ ॐकोदात्० इत्यादि ॐस्वस्त्यन्तं मंत्रपठनम् ॥ ७—धान्यदानम्—
 ब्राह्मणं संपूज्य हस्ते सकुशजलमादाय देशकालौ संकीर्त्य—सर्वदेवमयं
 धान्यं सर्वोत्पत्तिकरं महत् ॥ प्राणिना जीवनं यस्मादतः शान्तिं प्रयच्छ मे ॥
 इत्युक्त्वा सार्द्धं खारीपरिमितम् इदं धान्यं विश्वेदेवादैवतं सदाक्षिणाकम्
 अमुकसगोत्राय अमुकशर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं सम्प्रददे । इत्युक्त्वा

१ विष्णुधर्मोत्तरे । पल च कुडव प्रस्थ आढको द्रोण एव च । धान्यमनेऽ
 बोद्धव्या क्रमशोऽमी चतुर्गुणाः ॥ द्रोणे षोडशभिर्खारी विशत्या कुम्भ उच्यते ॥
 कुम्भैस्तु दशभिर्वाहो धान्यसह्या प्रकीर्तिता ॥ विशत्येतत् द्रोणैरित्यनुपग्यते ॥
 तेन कुमो द्रोणद्वयमिति पूर्वोक्तपक्षाद्विशतिद्रोणपरिमितं कुम्भ इत्यपरः । पल
 सहस्रपरिमितं कुम्भ इति केचित् । एतेषां च पक्षाणां देशकालशक्याद्यपेक्षया
 व्यवस्था ।

तस्मात् धान्पात् मुष्टिमात्रं सकुशजलयुक्तं धान्यं विप्रहस्ते दद्यात् ॥
 ब्राह्मणः—ॐ देवस्य त्वा० इति धौस्त्वा० इति वा मंत्रं पठित्वा विश्वेभ्यो
 देवेभ्यो धान्यं प्रतिगृह्णामि इत्युक्त्वा प्रतिगृह्णीयात् ॥ ॐ कोदात् ० इत्यादि
 ॐ स्वस्त्वन्तं मंत्रपठनम् ॥ ८—गुडदानम्—ब्राह्मणं संपूज्य हस्ते सकुशजल-
 मादाय देशकालसंकीर्तनान्ते—यथा देवेषु विश्वात्मा प्रवरश्च जनार्दनः ।
 सामवेदस्तु वेदानां पद्यायोगस्तु योगिनाम् ॥ प्रणवः सर्वमन्त्राणां
 नारीणां पार्वती यथा । तथा रसानां प्रवरः सदेवेश्वरसो मतः ॥
 मम तस्मात्परां लक्ष्मीं ददस्व गुड सर्वदा ॥ इत्युक्त्वा पट्टीपलपरिमितम्
 इमं गुडं सोमदैवतं सदक्षिणाकम् अमुकसगोत्राय अमुकशर्मणे ब्राह्मणाय
 तुभ्यमहं सम्प्रददे ॥ इत्युक्त्वा विप्रहस्ते सकुशजलगुडपात्रं दद्यात् ॥
 ब्राह्मणः—देवस्य त्वा० इति धौस्त्वा० इति वा मंत्रं पठित्वा सोमाय गुडं
 प्रतिगृह्णामि इत्युक्त्वा प्रतिगृह्णीयात् ॥ ॐ कोदात् ० इत्यादि ॐ स्वस्त्वन्तं
 मन्त्रपठनम् ॥ ९—रजतदानम्—ब्राह्मणं संपूज्य हस्ते सकुशजलमादाय
 देशकालसंकीर्तनान्ते—प्रीतिर्यतः पितृणां च विष्णुशङ्करयोः सदा ॥

१ पलद्वयं तु प्रसृतं मुष्टिरेकं पलं स्मृतम् ॥ अष्टा मुष्टिर्भवेत् किञ्चित्
 किञ्चिदष्टौ तु पुष्कलम् । पुष्कलानि च चत्वारि आढकः परिकीर्तितं ॥ चतुरा-
 ढको भवेद्द्रोण इत्येतन्मानलक्षणम् ॥ २ अथ द्रव्यमानं तु स्कन्दपुराणे । पलद्वयेन
 प्रसृतं द्विगुणं कुडवं मतम् । चतुर्भिः कुडवैः प्रस्थो आढकस्तु चतुर्गुणं
 चतुराढको भवेद्द्रोण इत्येतन्द्रव्यमानकम् । द्रव्यमानकं घृततैलादेरित्यर्थः ।
 ग्रन्थान्तरे । लाजापायसनारिकेलसलिले सूत्रे जले काजिके । द्वात्रिंशत्पलिकोपलैर्धृ-
 तिमितं प्रस्थो गुडः संस्मृतः ॥ तैलेक्षौ च घृतेषु त्रिंशतिपलैर्दध्नस्तु पचोत्तरै
 प्रस्थः क्षीरगतो बुधैर्निगदितस्त्रिंशत्पलैरेव च । घृतिरष्टादश ॥ गोपथब्राह्मणे ।
 पञ्चकृष्णलको मापस्तैश्चतुःषष्टिभिः पलम् ॥ पलैर्द्वात्रिंशता प्रस्थो मागधः परि-
 कीर्तितं ॥ आढकैस्तैश्चतुर्भिः स्यात् द्रोणः स्याच्चतुराढक इति द्रव्यमानानि ॥

शिवनेत्रोद्भवं रौप्यमतः शान्तिं प्रयच्छ मे ॥ इत्युक्त्वा इदं निष्कत्रयपरिमितं रजतं रुद्रदैवतं सदक्षिणाकम् अमुकसगोत्राय अमुकशर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं सम्पददे ॥ इत्युक्त्वा ब्राह्मणहस्ते सकुशजलान्वितं रौप्यं दद्यात् ॥ ब्राह्मणः—देवस्य त्वा० इति धौस्त्वा० इति वा मंत्रं पठित्वा रुद्राय इदं रजतं प्रतिगृह्णामि इत्युक्त्वा प्रतिगृह्णीयात् । ॐ क्रोदात्० इत्यादि ॐ स्वस्त्यन्तं मन्त्रपठनम् ॥१०—लवणदानम्—ब्राह्मणं संपूज्य हस्ते सकुशजलमादाय देशकालसंकीर्तनान्ते—यस्मादन्नरसाः सर्वे नोत्कृष्टा लवणं विना । शंभोः प्रीतिकरं नित्यमतः शान्तिं प्रयच्छ मे ॥ इत्युक्त्वा सार्द्धस्वारीपरिमितम् इदं लवणं सोमदैवतं सदक्षिणाकम् अमुकसगोत्राय अमुकशर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं सम्पददे ॥ इत्युच्चारपूर्वकं ब्राह्मणहस्ते कुशजलयुतं लवणं दद्यात् ॥ ब्राह्मणः—देवस्य त्वा० इति धौस्त्वा० इति वा मंत्रं पठित्वा सोमाय इदं लवणं प्रतिगृह्णामि इत्युक्त्वा प्रतिगृह्णीयात् ॥ ॐ क्रोदात्० इत्यादि ॐ स्वस्तीत्यन्तं मन्त्रपठनम् ॥ दानद्रव्याभावे तत्तन्निष्कयभूतद्रव्यं दातव्यम् ॥ निष्कये दक्षिणाभावः ॥ एतानि दशदानानि सभ्येभ्यो देयानि ॥ एवं दशदानानि विधाय सभ्यान् प्रणम्य द्रूयात् ॥ मन्त्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं च यत्कृतम् ॥ भवत्प्रसादात्तत्सर्वमच्छिद्रं पूर्णमस्तु मे ॥ यन्मया कृतं पूर्वोत्तराङ्गप्रायश्चित्तं तत् अच्छिद्रमस्तु ॥ इति शार्थयेत् ॥ सभ्या वदेयुः—अस्त्वच्छिद्रम् ॥ तच्छिद्रं तपश्छिद्रं यच्छिद्रं यज्ञकर्मणि । सर्वं भवतु तेऽच्छिद्रं ब्राह्मणानां प्रसादतः ॥ इति ॥ यस्य स्मृत्या च नामोक्त्या तपोयज्ञक्रियादिषु ॥ न्यूनं सम्पूर्णतां याति सद्यो वन्दे तमच्युतम् ॥ ॐ विष्णवे नमः ॥ ॐ विष्णवे नमः ॥ ॐ विष्णवे नमः ॥

इति पूर्वोत्तराङ्गप्रायश्चित्तप्रयोगः समाप्तः ॥

अथ हेमाद्रिप्रोक्तस्नानसङ्कल्पः ॥

स्वस्तिश्रीसप्तजगदुत्पत्तिस्थितिलयकारणस्य रक्षाशिक्षाविचक्षणस्य मणतपारिजातस्य अशेषपराक्रमस्य श्रीमदनन्तवीर्यस्यादिनारायणस्याचिन्त्यापरिवितशक्त्या धियमाणस्य महाजलौघमध्ये परिभ्रममाणानामनेककोटिब्रह्माण्डानामेकतमेऽव्यक्तमहदहंकारपृथिव्येतजोवाय्वाकाशाद्यावरणैरावृते अस्मिन्महति ब्रह्माण्डखण्डे आधारशक्तिश्रीमदादिवाराहदंष्ट्राग्रविराजिते कूर्मानन्तवासुकितक्षककुलिककर्कोटकपद्ममहापद्मशखाद्यष्टमहानागैर्धियमाणे ऐरावतपुडरीकवामनकुमुदांजनपुष्पदन्तसार्वभौमसुमतीकाष्ठदिग्गजोपरिमतिष्ठितानामतलवितलसुतलतलातलरसातलमहातलपाताललोकानामुपरिभागे भूर्लोकभुवर्लोकस्वर्लोकमहर्लोकजनोलोकतपोलोकसत्यलोकख्यसप्तलोकानामधोभागे चक्रवालशैलमहावलयनागमध्यवर्तिनो महाकालमहाफणिराजशेषस्य सहस्रफणामणिमण्डलमण्डितेदिग्दन्तिशुद्धदंडोद्दंडिते अमरावत्यशोकवती भोगवतीसिद्धवतीगान्धर्ववतीकाश्यवन्त्यलकावतीयशोवतीतिपुण्यपुरी प्रतिष्ठिते लोकालोकाचलवलयितेवनेक्षुसुरासर्पिर्दधितीरोदकार्णवपरिवृते जयपुल्लक्षकुशकौश्लशाकशाल्यलिपुष्करारूपसप्तद्वीपयुते इन्द्रकास्यताम्रगभस्तिनागसौम्यगन्धर्वचारणभारतेतिनवरण्डमंडिते सुवर्णगिरिकर्णिकोपेतमहासरोरुहाकारपश्चात्कोटियोजनविस्तीर्णभूमण्डले अयोध्यामथुरामायाकाशीकाञ्चवतिकाद्वारावतीतिसप्तपुरीमतिष्ठितेसुमेरुनिपध्रिकूटरजतकूटाम्रकूटचित्रकूटहिमवद्विन्ध्याचलानां हरिवर्षकिंपुरुषवर्षयोश्च दक्षिणे नवसहस्रयोजनविस्तीर्णे मल्लयाचलसह्याचलविन्ध्याचलानामुत्तरे स्वर्णप्रस्थचडप्रस्थचांद्रसूक्तावन्तकरमणकमहारम

णकपांचजन्यसिंहललंकेतिनवखण्डखण्डिते गङ्गाभागीरथीगोदावरी-
 क्षिप्रायमुनासरस्वतीनर्मदातापीचंद्रभागाकावेरीपयोष्णीकृष्णावेण्यामी-
 मरथीतुंगभद्राताम्रपर्णीविशालाक्षीचर्मण्वतीवेत्रवतीकौशिकीगंडकीवि-
 श्वामित्रीसरयूकरतोयाब्रह्मानंदामहीत्यनेकपुण्यनदीविराजितेभरतखंडे
 भारतवर्षेजंबूद्वीपेरामक्षेत्रेकूर्मभूमौसाम्यवतिकुरुक्षेत्रादिसमभूमौमध्येरे-
 खायाःपूर्वदिग्भागेश्रीशैलात्पश्चिमदिग्भागे श्रीकृष्णावेण्याकावेरीमध्ये-
 देशेतुंगभद्रायाउत्तरेतीरेश्रीगोदावर्यादक्षिणेतीरेआर्यावर्तान्तर्गतब्रह्माव-
 र्तेकदेशे हेमकूटमातंगमाल्यवस्किर्णिकथासहितपंचक्रोशमध्ये चंपकारण्य-
 नैमिषारण्यवदरिकारण्यकामिकारण्यदंडकारण्यार्बुदारण्यधर्मारण्यपद्मा-
 रण्यजंबुकारण्यसमस्तपुण्यारण्यानां मध्यदेशे भास्करक्षेत्रे सकलजगत्स-
 ण्डुःपरार्धद्वयजीविनोब्रह्मणोद्वितीयेपरार्धे एकपञ्चाशत्तमेवर्षे प्रथममासे
 प्रथमपक्षे प्रथमदिवसे अहो द्वितीयेयामे तृतीयेमुहूर्तेरयन्तरादिद्वात्रिंश-
 तकल्पानांमध्ये अष्टमेश्वेतवाराहकल्पेस्वायंभुवादिमन्वंतराणांमध्ये सप्तमे
 वैवस्वतमन्वंतरे कृतत्रेताद्वापरकलिसंज्ञकानांचतुर्णां युगानांमध्येवर्तमाने
 अष्टाविंशतितमेकलियुगेप्रथमचरणे भारतवर्षेभारतखंडेजम्बुद्वीपरामक्षेत्रे
 परशुरामाश्रमे दंडकारण्यदेशेश्रीगोदावर्याः पश्चिमदिग्भागेश्रीमल्लवणा-
 न्धेरुत्तरेतीरे श्रीशालिवाहनशाकेश्वौद्धावतारे प्रभवादिपष्टिसंवत्सराणां
 मध्ये ऽस्मिन्वर्तमानेअमुकनाम्निसंवत्सरे अमुकायनेअमुकर्तौ अमुकमासे
 अमुकपक्षे अमुकतिथौ अमुकवासरे अमुकनक्षत्रे अमुकराशिस्यितेचंद्रे
 अमुकराशिस्यितेश्रीसूर्ये अमुकराशिस्यिते श्रीदेवगुरौशेषपुग्रहेपुष्ययाप-
 याराशिस्यानस्यितेषुसत्सु एवंगुणविशिष्टायांशुभपुण्यतिथौ ममइहजन्म-
 नि जन्मान्तरे वा घाल्ययौवनवार्द्धक्यावस्थामुजाग्रत्स्वममुपुष्यवस्याह

च वाक्पाणिपादपायुपस्थप्राणरसनाचक्षुःस्पर्शनश्रोत्रमनोभिश्चरितानां
 ज्ञाताज्ञातकामाक्षामहापातक्रीपपातकादिसचितानापापाना ब्रह्महनन-
 मुरापानस्वर्णस्तेयगुरुदारगमनतत्संसर्गरूपमहापातैवानांतम्यतिरिक्ताना
 बुद्धिपूर्वकाणामबुद्धिपूर्वकाणाचमनोवाक्कायकृतानामुपपातकाना स्पृष्टा-
 स्पृष्टसङ्करीकरणमलिनीकरणापार्श्वीकरणजातिभ्रमरुणविहिताकरण-
 कर्मलोपजनितानारसविश्रयकन्याविक्रयहयविक्रयगोविक्रयसुतविक्रय-
 धान्याविक्रयखरोप्लविक्रयदासीविक्रयपशुविक्रयपण्यविक्रयजलचरादि
 जंतुविक्रयस्थलचरादिविक्रयस्त्रेचरादिविक्रयसंभूताना ब्राह्मणपितृमातृ
 गुरुभ्रात्रादितर्जनताडनादिदोषत्रयनदेवद्विजगोसबन्धिभूम्यपहारान्या-
 यार्जितद्विजवित्तापहारगुरुत्रयभक्षेपसुहृद्भस्त्रीवधतटागाद्यारामच्छेदन
 दहनकर्मविषययोगाभिचारसहस्रग्रामोन्मादनासच्छास्त्राध्ययनचिकि-
 त्साप्रायश्चित्तशकुननीतिज्योतिःशास्त्रमयोगछन्दोनिन्दाकरणरूपानपा-
 करणत्रय्यत्वकरणन्यायाकरणधरणीवित्तहरणादिधर्मकार्यविघ्नचरणा-
 त्पोत्कर्षपरनिन्दानृतभाषणपक्तिभेदवृथापाकपरिश्रुताना ब्रह्महत्यांस
 मानापुष्पिणीमुखास्वादनक्षालनोदकपाननखमुखास्वादनमुसनिःसृ-
 तनीरपानापेयपानरूपिलापयःपानपञ्चयज्ञोपासनपरित्यागातिनिषिद्ध
 भक्षणकूटसाक्ष्यादीनामुरापानसमानानां दमास्त्रधारणागवैकृत्यशूद्रसे-
 वानशिकृत्वब्रह्मद्रोहबह्विशिष्टपुरोहितत्वदेवलकृत्याध्वसरसणाश्वरः

मनुष्यस्त्रीभूधेनुविशेषहरणकृपिकर्महयादिशिक्षाभारवाहिन्यशिल्पवि-
द्याभ्यासादीनां स्वर्णस्तेयसमानानां पितृष्वसृमातृष्वसृभ्रातृपत्नीमा-
तृलानीभगिन्याचार्यतनयामातृसपत्नीसखीभार्याप्रवृत्ताशरणागताधा-
त्रीसाध्वीवर्णोत्तमांत्यजाद्यगम्यागमनानां गुरुदारगमनसमानानां गजा-
श्वोष्ट्रखरखड्गमहिपशरभसारमेयशार्दूलसिंहभल्लुकसूकरवृकशुकहरिण-
वानरचतुष्टयजंबूकाविमेषमृगादिप्राणिवधानां संकरीकरणसमानानाम् ॥
मयूरचापभारद्राजशुकचक्रवाकपीनादिक्रौञ्चकशशहंसगृहगोधिकाव-
धानामधैर्यादिमलिनीकरणानाम् ॥ निन्दितेभ्यो धनादानशूद्रसेवाऽनृत-
भाषणाब्राह्मणकरणाग्नेयघ्राणादिजिह्वामैथुनादिकोपाल्यंतविषयासक्त-
कृतघ्नतादीनामपार्त्राकरणानाम् ॥ अयोनिपशुयोनिरेतोत्मर्जनयति-
गोब्राह्मणवृत्तिच्छेदनपुंमैथुनशास्त्रनिंदागोसंचिततृणसंचयाग्निप्रदानानां
जातिभ्रंशकरणानाम् ॥ सुखनासारंध्रकरणार्हासनप्रदानविनिमयवृद्धयु-

१ निक्षेपस्यापहरण नराश्वरजतस्य च । भूमिप्रजमणीना च रुक्मस्तेयसम-
स्मृतम् ॥ अश्वरत्नमनुष्यस्त्रीभूधेनुहरण तथा । निक्षेपस्य च सर्वं हि सुवर्णस्तेय-
समितम् ॥ २ मनु —रेत'सेकः स्वयोनीषु कुमारीष्वन्त्यजासु च । सख्युः पुत्रस्य
च स्त्रीषु गुरुतल्पसम विदुः ॥ याज्ञवल्क्य —सखिभार्याकुमारीषु स्वयोनिष्वन्त्यजासु
च । स्वगोत्रासु सुतस्त्रीषु गुरुतल्पसम स्मृतम् ॥ पितुःस्वसार मातुश्च मानुजानी
स्तुषामपि । मातुःसपत्नी भगिनीमाचार्यतनया तथा ॥ आचार्यपत्नी स्वसुता
गच्छस्तु गुरुतल्पग ॥ ३ मनु —खराश्वोष्ट्रमृगेभानामजाविक्रमधस्तथा । सकरी-
करण ज्ञेय मीनाहिमहिपस्य च ॥ ४ वृमिरीटययोहत्यामथानुगतभोजनम् । फली-
धःपुसुमस्तेयनधैर्यं च मलावहम् ॥ ५ मनु —निन्दितेभ्यो धनादानं प्राणिव्यशूद्र-
सेवनम् । अपार्त्राकरण ज्ञेयमसन्त्यस्य च भाषणम् ॥ ६ ब्राह्मणस्य रुजः कृत्वा
प्रातिरग्नेयमद्यो । जैह्य च मैथुन पुमि जातिभ्रशकरं स्मृतम् ॥

पजीवनविषमवाक्कशादंडपाशसंग्रहणक्रीडानाथ्यतत्कालदंतधावनाभ्यं-
 गमैधुनसौरनिस्वापादीनाम् ॥ वैश्यागमनशूद्रीगमनदासीगमनविधवा-
 गमनकन्यागमनपितृव्यपत्नीगमनरजस्वलागमनस्वगोश्रागमनतिर्य-
 ग्योनिगमनप्रतिलोमजागमनसाधारणस्त्रीगमनानृतौभार्याभिगमनसुत-
 वधूगमनानाम् ॥ एकादश्यन्नशूद्रान्नगणिमान्नगणान्नभिन्नकास्यभो-
 जनादितालवृक्षफलभक्षणपलाण्डुभक्षणकमुकनाबूलादिचर्वणानाम् ॥
 अहःखट्वासंगमचित्रवस्त्रालंकारस्वप्नेन्द्रिपनिपातितानाम् ॥ संधानादिना-
 ष्ठीमीचतुर्दशीदिवाभोजनभानुचारे पर्वरात्रिभोजनादिशुद्धिण्यागर्भिण्या-
 गमनमनोरथक्षारघ्रात्यान्नपतितप्रेरितान्नतुरुष्कान्नोच्छिष्टान्नकाराशुह-
 निवासभोजनतुरुष्कमध्येनिवासतुरुष्कस्पृष्टद्रव्योपभोगतुरुष्कस्पर्शतुरु-
 ष्कदेशनिवासादीनाम् ॥ कृग्रामवासवाद्निष्ठरदुर्गृहदुर्भण्डदुर्भोजना-
 पक्वपाकयत्नकटकान्नखनिस्कृतनदीलंघनसमुद्रस्नानानिमित्तभा-
 र्याविसर्जनब्राह्मणद्वेषद्विजभेदमित्रभेदस्त्रीपुरुषभेदस्थूलसूक्ष्मजीवहिंस-
 नकूरकर्षानृतलुब्धकपिशुनचौरपाखंडनारीलंपटचाटालशवास्थिस्पर्श-
 गृजनभक्षणलशुनभक्षणमसूरान्नभक्षणमार्जारोच्छिष्टभोजनपतितपङ्क्ति-
 भोजनपतितसंभाषणादीनाम् ॥ बालस्तेयकृणापाकरणानाहिताग्निता-
 परूयपरिवेदभृतकाध्ययनादानभृतकाध्यापनपरदारपरवित्तशात्सत्य-
 स्त्रीशूद्रक्षत्रविद्वंधुनिंदार्थोपजीवननास्तिक्यव्रतलोपकुप्यपशुस्वाध्या-
 यत्यागस्तेयायाज्यपाजनपितृमातृमुतसागतडामाराभविक्रयकन्यासंशु-
 षणपरनिंदकयाजनतत्कन्यामदानकौटिल्यव्रतलोपनस्वार्थक्रियारंभप-
 रस्त्रीनिषेवणस्वाध्यायापिसुतत्यागवाधवत्यागेन्धनार्थद्रुमच्छेदनस्त्रीहिं-
 सौपधीजीवनहिंस्रमंत्रविधानव्यसनात्मविक्रयशूद्रमेव्यहीनयोनिनिषेव-
 णानाम् ॥ भ्रमवासपराजपुष्ट्वासच्छास्त्राधिगतमाकाराधिकारित्वभार्या-
 विक्रयाद्युपपातकानाम् ॥ तथैकादशाहादिश्राद्धाभोजनहस्तदत्तशूद्रदत्त-

घृतादिभोजनापोशनरहितभोजनयज्ञोपवीतरहितान्नभोजनपरान्नभोजन-
 नरेतोमूत्रादिभक्षणमृच्छोष्टभक्षणवैश्वदेवरहितादिदूषितान्नभोजनशूद्रा-
 दिम्लेच्छान्नभोजनपुंसवनसीमंतोन्नयनादिभोजनजातकर्मादिभोजननी-
 लवस्त्रपरिधानभोजनाच्छिष्टभोजनकुत्सितपंक्तिभोजनचांडालकूपभां-
 ढोदकपानचांडालस्पृष्टजलक्षीरादिपानद्विजद्रव्यापहरणश्राद्धदिनेगमन-
 दिवामैथुनोन्मादकद्रव्यभक्षणसूर्योदयास्तशयनपतितादिदुष्टप्रतिग्रहप्रा-
 यश्चित्तद्रव्यमातिग्रहस्वनिपिद्धृत्तिधनार्जनमिथ्याब्राह्मणक्रोधोत्पादनव-
 लात्कारितम्लेच्छादिसंसर्गम्लेच्छभाषणपरस्परानुरक्तद्वेषोत्पादनेन्द्रध-
 नुःप्रदर्शनश्राद्धनिमंत्रितब्राह्मणानाह्वानदेवागारकृतेष्टशिलादिहरणव्रत-
 भङ्गखरोष्ठादियानशिवनिर्माल्यस्पर्शशिवद्रव्योपजीवनविष्णुद्रव्योपजी-
 वनोपाधिकत्रैवर्णिकदेवार्चनद्वेष्यभिचारणकूटमंत्रकूटहोमकरणपूज्या-
 पूजनापूज्यपूजनपरवृत्तिहरणशरणागतपरित्राणाकरणकृतोपकारविस्म-
 रणविविधकपटविद्योपजीवनपरविवाहान्तरायकरणदेवर्षिद्विजनिन्दा-
 करणपरमसन्मानदूरीकरणगुणयुक्तस्यापमानकरणाकालभोजनादेशभो-
 जनसार्वकालिकपरद्वेष्याभिनिवेशपरमार्थचिन्तनयजनयाजनहोमदा-
 नान्तरायकरणादिपापानां विनाशार्थं श्रीपरमेश्वरपीत्यर्थं देवब्राह्मणस-
 वितृमूर्धनारायणसन्निधौ अमुकतीर्थं स्नानमहं करिष्ये ॥

इति हेमाद्रिभोक्तस्नानसंकल्पः ॥

अथ नद्यादौ नित्यस्नानप्रयोगः—स्नानकर्ताघटिकाद्वयांब-
 शिष्टायां राश्यां मृदम् आर्द्रगोमयंकृशान्तिळान्मृरभीणिपुष्पाणिभस्मचा-

१ मन्त्राणा संपूर्णतया सप्रिस्तरो नित्यस्नानप्रयोगो दृष्टव्यश्चेत् अस्माकं
 'ब्रह्मनित्यकर्मसमुच्चये'दृष्टव्यः॥ अरुणकिरणयुक्ताप्राचीदिशमलोक्यन्नायात्॥
 २ घटिकाद्वयाशिश्याया राश्यांगच्छेजलाशये । तिलगन्धाक्षतैःपुष्पैर्दूर्भयैःसहितः
 शुचिः ॥ प्रातर्मध्याह्नयोः स्नानंवा नप्रस्थगृहस्थयोः । यतेस्त्रिपयणंप्रोक्तंसकृत्प्रस-

दाय नद्यादितीर्यतटेगत्वाभानीतसम्भाराञ्जुचौदेशेपृथक्पृथक्संस्था-
 प्य तदनन्तरंहस्तौपादौचप्रक्षाल्यकुशपवित्रं धारयेत्॥तस्य मंत्रः—ॐपु-
 वित्रेस्थोवैष्णवस्रौसवितुर्वै—प्रसवऽउत्पुनाम्मयच्छिद्रेणपुवित्रेण सूर्यस्य
 रुदिमभिः॥१३॥तस्यतेपवित्रपतेपुवित्रंपूतस्ययत्कामं पुनेतच्छेकयम्॥
 ॥५॥ अनेनमन्त्रेणकुशपवित्रंघृत्वापश्चात्पद्मत्रिकच्छशिखःयज्ञोपवीती-
 जानूर्ध्वजलेतिष्ठन् अन्यथातूपवित्रपाचनं कुर्यात् ॥ ॐभूः पुनातु ।
 ॐभुवः पुनातु । ॐस्वः पुनातु। पश्चात्प्रवाहाभिमुखो वा सूर्याभिमुखः
 सङ्कल्पं कुर्यात्॥ यथा—अद्यपूर्वोच्चारितएवंगुणविशेषणविशिष्टायांशुभ-
 पुण्यतिथौ ममात्मनः श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थं मम इह जन्मनि
 जन्मान्तरे वा कायिकवाचिकमानसिकसांसर्गिकज्ञाताज्ञातस्पर्शस्पर्श-
 भुक्ताभुक्तपीतापीतादिसकलपातकनिरासपूर्वकमासनभोजनशयनगम-
 नादिष्वनृतभाषणादिदोषनिरासद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंममुकैतीर्थं

चारिणः॥ प्रातःस्नानं सनक्षत्रं सन्ध्या नक्षत्रसयुता । होमः प्रागुदयाद्धानोर्गायत्र्यास्तु
 ततो जपः ॥

१ दक्षिणंबाहुमुद्धृत्यवामस्कन्धोनिवेशितम् । यज्ञोपवीतमित्युक्तदेवकार्येषुशस्यते॥
 २ स्रोतसोऽभिमुखं स्नायान्नदीपुप्रवहज्जले । स्थानरेचतडागेचखेरभिमुख सदा ॥
 स्रोतसोऽभिमुखोमज्जेघत्रापःप्रवहन्ति वै । स्थानरेषुचसर्पेषुआदित्याभिमुखस्तथा ॥
 तडागादिपुतोथेपुप्रत्यर्कं स्नानमाचरेत् । नद्यास्रवस्तुचस्नायाःप्रतिस्रोतःस्थितोद्विजः॥
 यायाःसमुद्रगानघस्तासुस्नानतुसमुखम् । सर्पेषाशाखिनामेवप्रिनायाजसनेयिनः ॥
 ३ नदीदेवनिखातेपुतडागेपुसरस्तुच । स्नानं समाचरेन्नित्यं गर्तप्रस्रवणेषु च ॥
 निपानादुद्धृतपुण्यं ततः प्रस्रवणोदकम् । ततोऽपिसारसपुण्यं ततोनाद्वेयमुच्यते ।
 तीर्थतोयंततःपुण्यं गङ्गातोयंततोऽधिकम् ॥

प्रातःस्नानमहं करिष्ये ॥ इति सङ्कल्प्यतीर्थप्रार्थना कुर्यात् यथा—त्वं राजा-
 सर्वतीर्थानां त्वमेव जगतः पिता । याचितं देहि मे तीर्थं तीर्थराज नमोऽस्तुते ॥
 अपामधिपतिस्त्वं च तीर्थेषु वसतिस्तव । वरुणाय नमस्तुभ्यं स्नाना-
 नुज्ञां प्रयच्छ मे ॥ गङ्गे च यमुने चैव गोदावरिसरस्वति । कावेरि नर्मदे सिन्धो
 जलेऽस्मिन्सन्निधिकुरु ॥ इति संप्राथ्य अर्धोलिखितमंत्रेण न्युञ्जा-
 ज्जलिहस्तेन तीर्थाभिमंत्रणं कुर्यात् । ॐ त्रुहिराजा वरुणश्चकारुसुव्यापि
 पन्यामन्वेतुवाऽऽ ॥ उपदेपाद्वाप्रतिघातवे कुरुतापं वृक्ताहृदया विर्य-
 श्चि ॥ नमो वरुणायाभिष्टिता वरुणस्य पार्श्व— ॥ ११ ॥ इत्यभिमन्त्र्य पश्चा-
 ज्जलावर्तनम्— ॐ चैतेशतं वरुणये सहस्रं यक्षियाः पाशावितता महान्तः ।
 तेभिर्नोऽअद्य सवितोत विष्णुर्विश्वेभ्यश्चन्द्रमरुतः स्वर्काः ॥ पा० गृ० ॥
 इति मंत्रेण जलं दक्षिणहस्ताङ्गुलिभिर्दक्षिणावर्तं त्रिवारं भ्रामयेत् ॥ पूर्णा-
 ज्जलिनाऽपोग्रहणम् ॥ ॐ सुमिन्नियानुऽआपुऽओर्षधयऽसन्तु ॥ १२ ॥
 इति मन्त्रेण जलाञ्जलिं गृहीत्वा— दुर्मिन्नियास्तस्मै सन्तुद्योस्मान्द्रेष्टि
 वञ्चुपन्दिष्म ॥ १३ ॥ इति मन्त्रेणाञ्जलिस्थमुदकं स्ववामभागे तीर्थ-
 तटे क्षिपेत् ॥ मृत्तिकामादाय तस्यास्त्रिभागान्कृत्वा मध्यभागं वाम-
 हस्तेन गृहीत्वा तेन नाभेरधः कटिप्रदेशमनुलेपयेत् । हस्तं प्रक्षाल्य
 पुनस्तं नैव हस्तेन द्वितीयभागेन वस्ति ऊरुजङ्घे च रणौ करौ च प्रत्येकं तूष्णीं
 त्रिस्त्रिंशद्विष्णुर्विचक्रमेधेघानिर्दधेपुदम् । समूढ-
 मस्य पा० मुरे स्वाहा ॥ १४ ॥ इति मन्त्रेण तृतीयभागेन दक्षिणहस्तेन
 ललाटादिनाभिपर्यन्तानि गात्राण्युपलिप्य हस्तं प्रक्षाल्य तीर्थोदकं

१ अघ्रातस्तु पुमान्नाहो जपहोमादिकर्मसु । प्रातः स्नानतदर्थं तु निःस्पृहान् प्रकी-
 र्तिताम् ॥ स्नानमूला क्रिया सर्वा सृष्टिश्रुष्टिदानानुषाङ्गम् । तस्मात्स्नाननिषेधे त
 श्रीपुष्टपारोग्यवर्द्धनम् ॥ २ मङ्गलपक्षयथावृत्तिनदानव्रतादिके ॥

नमस्कुर्यात् ॥ अश्वक्रान्तेरथक्रान्तेविष्णुक्रान्तेवसुन्धरे । उद्धृतासिवरा-
हेणकृष्णेनशतयाहुना ॥ मृत्तिकेहरमेपापंयन्मयादुष्कृतंकृतम् ॥ मृत्तिके
ब्रह्मपूतासिकाश्यपनोभिवन्दिता । त्वयाहतेनपापेनगच्छामिपरमांग-
तिम् ॥ इति संप्रार्थ्य ॥ नाभिमात्रंतीर्थजलंप्रविश्यमूर्याभिमुखःस्थित्वा ।
ॐ आपोऽअस्मिन्मातृमातरं-शुन्धयन्तुघृतेननोघृतुप्सु-पुनन्तु ॥ विष्णु-
हिरिअम्प्रवहन्तिदेवी? ॥ ३ ॥ इतिमंत्रेण निमज्ज्य पुनः-ॐ उदिदावभ्यु-
थुच्चिरापूतऽर्पमि ॥ ३ ॥ इतिमंत्रेणद्वितीयवारंनिमज्ज्यपुनस्तूर्णानिमज्ज्यो-
न्मज्ज्याचामेत् ॥ ततो गोमयमादायतस्यत्रिभागान्कृत्वाप्रथमभागं वाम-
हस्तेगृहीत्वातेननाभेरधःकटिप्रदेशमनुलेपयेत् ॥ हस्तंपक्षाल्यपुनस्तेनैव
हस्तेनद्वितीयभागेनवस्तिम् ऊरुजङ्घेचरणीकरौच प्रत्येकंतूर्णानिस्त्रिर-
नुलिप्यपुनर्हस्तंपक्षाल्याचम्यतीर्थोदकंनमस्कुर्यात् ॥ पुनस्त्वृतीयभागमा-
दाय ॥ अग्रमग्रं चरन्तीनामोपधीनावनेवने । तासां वृषभपत्नीनांपवित्रं
कायशोधनम् ॥ तन्मेरोगांश्चशोकांश्चपापंमहरगोमया ॥ इतिमंत्रेणगोमयम-
भिमंज्य ॥ ॐ मानस्तोकेतनयेमान्-आयुंप्तिमानोगोपुमानोऽअश्वेपुरी-
रिप-मानोघीरान्धुद्रभामिनोवधीर्हुविष्मन्तु-सदुमित्त्वाहवामहे ॥ ३ ॥
इतिमंत्रेण तृतीयभागेनललाटादिनाभिपर्यन्तानिगात्राण्युपलिप्यक्षाल-
येत् ॥ भस्मादाय ॥ ॐ अग्निरितिभस्म वायुरितिभस्मजलमितिभस्मस्थल-
मितिभस्मव्योमेतिभस्मसर्व-हवाइदं भस्ममनएतानिचक्षु-पिभस्मानि ॥
इतिमंत्रेणभस्माभिमन्त्र्या ॥ ॐ मुसद्व्युभस्मन्नायोनिमुपश्चपृथिवीमंग्रे ॥
सुष्टुज्ज्यमातृभिष्टुड्योतिष्मन्मातृपुनरासदं ॥ ३ ॥ इतिमंत्रेणललाटाद्य-
ङ्गेपुभैस्मलेपनंकुर्यात् ॥ ततोवक्ष्यमाणैरष्टभिर्मंत्रैःप्रतिमंत्रंकुम्भंमुद्रयाद-

१ इदंभस्मानुलेपनंक्षेपकंकात्यायनपरिशिष्टसूत्रेनोक्तम् ॥ २ दक्षाङ्गुष्ठंपराङ्गु-
ष्ठेक्षिप्त्वाहस्तद्वयेनतु । सावकाशमेकमुष्टिकुर्यात्साकुम्भमुद्रिका ॥

क्षिणचुलकेनवाशिरोऽभिषिञ्चेत् ॥ ॐ ह्रुमम्मे ॥ ११ ॥ ॐ तत्त्वाया ॥ १२ ॥
 ॐ स्वन्नोऽअग्नेव ॥ १३ ॥ ॐ सत्त्वन्नोऽअग्नेव ॥ १४ ॥ ॐ मापोमौषधी ॥ १५ ॥
 ॐ उदुत्तमं ॥ १६ ॥ ॐ मुञ्चन्तुमा ॥ १७ ॥ ॐ अं वभृयनिचु ॥ १८ ॥ एतैर्मंत्रैः-
 भिषेचनं कृत्वा पश्चात्क्षिप्रज्योन्मज्याचामेत् ॥ ततोवक्ष्यमाणमंत्रैः प्रतिमंत्रं
 कुशत्रयेण सजलेन नाभिदक्षिणपार्श्वमारभ्य पाणिशिरोपरिनीत्वानाभि-
 वामपार्श्वपर्यन्तं प्रदक्षिणमात्मानं पावयेत् ॥ ॐ यथा-आपोहिष्णामयो-
 भुवुस्तानंऽऊर्जे दधातन ॥ मुहेरणायुचक्षते ॥ १९ ॥ ॐ योवं-शिवतमो-

ॐ हुविष्मती ॥ २० ॥ ॐ देवीरापो ॥ २१ ॥ ॐ कार्पिरसि ॥ २२ ॥ ॐ अपो-
 देवा ॥ २३ ॥ ॐ पुदादिव ॥ २४ ॥ ॐ शन्नोदेवी ॥ २५ ॥ ॐ अपाठंरसु ॥ २६ ॥
 ॐ अपोदेवी ॥ २७ ॥ ॐ पुनन्तुमा ॥ २८ ॥ ॐ अग्न्युऽआयूँषि ॥ २९ ॥
 ॐ पुनन्तुमा ॥ ३० ॥ ॐ पवित्रेण ॥ ३१ ॥ ॐ यत्तपवित्रं ॥ ३२ ॥ ॐ पव-
 मानु ॥ ३३ ॥ ॐ उभात्र्या ॥ ३४ ॥ ॐ उश्वदेवी ॥ ३५ ॥ एभिर्मंत्रैः सजलेन
 कुशत्रयेण नाभिदक्षिणपार्श्वमारभ्य शिरोवधिनीत्वानाभिवामपार्श्वपर्यन्तं
 प्रदक्षिणमात्मानं पावयेत् ॥ पश्चाद्दुदकं स्पृशेत् ॥ ततोमार्जनम्-तस्य
 मंत्राः-ॐ त्रित्पतिर्मा ॥ ३६ ॥ इति मंत्रेण नाभेरूर्ध्वमार्जयित्वा ॥ तत
 नाभेर्मध्यमार्जनम्-ॐ द्वात्पतिर्मा ॥ इति मंत्रेण नाभेर्मध्यं मार्जयित्वा ।
 ततोनाभेरधोमार्जनम्-देवोमांस ॥ इति मंत्रेण नाभेरधोमार्जयित्वा तत
 सर्वाङ्गेमार्जनम्-ॐ त्रित्पति ॥ ३७ ॥ इति संपूर्णमन्त्रेण सर्वाङ्गं मार्जयित्वा ॥
 ततोऽधोलिखितमंत्रैः कुशैः पुनमार्जयेत् ॥ यथा-ॐ ह्रुमम्मे ॥ ३८ ॥ ॐ
 पुनातु ॥ ॐ तत्त्वाया ॥ ३९ ॥ ॐ भूः पुनातु ॥ ॐ त्वन्नोऽअ ॥ ४० ॥
 ॐ भुवः पुनातु ॥ ॐ सत्त्वन्नोऽअ ॥ ४१ ॥ ॐ स्वः पुनातु ॥ ॐ मापोमौष ॥ ४२ ॥

ॐ महः पुनातु ॥ ॐ उदुत्तमं ॥ १३ ॥ ॐ जनः पुनातु ॥ ॐ मुञ्चन्तिर्वा ॥ १४ ॥
 ॐ तपः पुनातु ॥ ॐ अवभृथनि ॥ १५ ॥ ॐ सत्यं पुनातु ॥ ॐ तत्सं वितुर्व ॥
 ॥ १६ ॥ ॐ सर्वं पुनातु ॥ इति कृशैर्माजयित्वाऽन्तर्जले मधोऽनुच्छ्वसन्नर्धमर्षणं
 कुर्यात् ॥ ॐ बुधुदादिव ॥ १७ ॥ इति मंत्रं त्रिः पठेत् ॥ पश्चात्स्नानांङ्ग तर्पणम् ॥

१ अपामार्गैस्तथादूर्वाभिर्माजनं श्रावण्यादि नैमित्तिकत्वात्ने कुर्यान्नतु नित्यत्वात्ने ॥
 तद्यथा ॥ अपामार्गेण मार्जनम् ॥ ॐ अपाघमित्यस्य शुनः शेषश्चापिलिङ्गोक्ता देवता
 अनुष्टुप्छन्दः मार्जने विनियोगः— ॐ अपाघमपुकिस्त्रिपुमर्षकृचामपोरर्षः ॥ अपा-
 मार्गुत्वमुस्मदपदुदुंष्यं सुव ॥ १३ ॥ इति मन्त्रेणापामार्गपत्रैस्त्रिभिर्माजयेत् ॥ ततः—
 दूर्वाङ्कुरेण मार्जनम्— काण्डात्काण्डादित्यस्यास्त्रिंशद्विदूर्वादेवता अनुष्टुप्छन्दः मार्जने
 विनियोगः— ॐ काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ति परुषं परुषुस्परि ॥ एवानोदूर्ध्वं प्रतनुसहस्रेण
 श्रुतेर्न च ॥ १४ ॥ इति मन्त्रेण दूर्वाभिस्त्रिभिर्माजयेत् ॥ २ पक्षान्तरेणाघमर्षणं तु पइविध-
 मस्ति ॥ तत्रैकपक्षस्तु प्रयोगे सूचितोऽस्ति ॥ द्वितीयः पक्षः— ॐ ऋतं च सुयं चाभी-
 द्धात्तपुसोर्ष्यजायत ॥ ततोरात्र्यजायत ततः समुद्रोऽर्णवः । समुद्रार्णवादाथे सं-
 वत्सुरोऽर्जायत । अहोरात्राणि विदधुद्विष्यस्य मितोत्तुशी । सूर्याचन्द्रमसौ धाता-
 यथापूर्वमकल्पयत् । दिवं च पृथिवीं चान्तरिक्षमथोत्सवं ॥ ८१ ॥ इति त्रिः पठेत् ॥
 तृतीयः पक्षः— ॐ आयद्गौ? पृश्निरेक्कमीदसं दद्ममातरं पुर? ॥ पितरंश्च प्रयत्स्वः
 ॥ १५ ॥ इति त्रिः पठेत् ॥ चतुर्थः पक्षः— सशिरसप्राणायामम् ॥ यथा— ॐ भूः ॐ भुवः
 ॐ स्वः ॐ महः ॐ जनः ॐ तपः ॐ सत्यम् ॐ तत्सं वितुर्वरुणं युष्मद्भिर्वादि वस्य धीमाहि ॥
 धियो यो नः प्रचोदयात् । ॐ आपोज्योतीरसोमृतं ब्रह्म भूर्भुवः स्वरोम् ॥ १६ ॥
 इति त्रिः पठेत् ॥ पञ्चमः पक्षः— ॐ इति त्रिः पठेत् ॥ षष्ठः पक्षः— परमात्मानं
 विष्णुं शेषशायिनं सायुधं सश्रीकमेकाग्रमनसास्मरेत् ॥ ३ नित्यं नैमित्तिकं काम्यं
 त्रिविधं स्नानमुच्यते । तर्पणं तु मन्त्रे तस्य तदङ्गत्वेन कीर्तितम् ॥

प्रथमं देवतर्पणम्—पूर्वाभिमुखः सन्कुशत्रयं गृहीत्वा तदग्रैः सव्येन देवतीर्थे-
 नोकारपूर्वकं देवेभ्य एकैकमञ्जलिं दद्यात् ॥ ॐ ब्रह्मादयो देवास्तृप्यन्ताम् ।
 ॐ भूर्देवास्तृप्यन्ताम् । ॐ भुवर्देवास्तृ० । ॐ स्वर्देवास्तृ० । ॐ भूर्भुवः
 स्वर्देवास्तृ० ॥ द्वितीयमृषितर्पणम्—उदगग्रान्दर्भान्धृत्वा तदग्रैर्निवीती
 प्रजापतितीर्थे नोकारपूर्वकमृषिभ्यो द्वौ द्वावञ्जलीं दद्यात् । ॐ सनकादि-
 द्वैपायनादयः ऋषयस्तृ० ॥ ॐ भूर्ऋषयस्तृ० । ॐ भुवर्ऋषयस्तृ० । ॐ स्व-
 र्ऋषयस्तृ० । ॐ भूर्भुवः स्वर्ऋषयस्तृ० ॥ तृतीयं पितृतर्पणम्—भुशान्द-
 क्षिणाग्रमूलान्दर्भान्धृत्वाऽपसव्येन पितृतीर्थे नोकारपूर्वकं पितृभ्यस्त्रींस्त्रीन्
 तिलमिश्राञ्जलीं दद्यात् । ॐ अकव्यवाहनलादयः पितरस्तृ० । ॐ भूः
 पितरस्तृ० । ॐ भुवः पितरस्तृ० । ॐ स्वः पितरस्तृ० । ॐ भूर्भुवः स्वः
 पितरस्तृ० ॥ तत आचम्य सव्येन तिलमिश्राञ्जलिं गृहीत्वा यक्ष्मन्तर्पणं
 कुर्यात् ॥ तद्यथा—यन्मया दूपितं तोयं शरीरमलसंभवात् । तस्य पापस्य शुद्ध्यर्थं
 यक्ष्मैतत्ते तिलोदकम् ॥ इति मंत्रेण तीर्थतटे तिलमिश्रजलाञ्जलिं निक्षिपेत् ॥
 पश्चात् शिखोदकत्यागः—लतागुल्मे पुष्टक्षेपु पितरो ये व्यवस्थिताः । ते
 सर्वे तृप्तिमायान्तु मयोत्सृष्टैः शिखोदकैः ॥ इति मंत्रेण स्वदक्षिणभागे
 शिखाग्रं निष्पीडयेत् ॥ ततो जलाद्बहिर्निष्क्रम्या हते श्वेते धौते वासैसी परिधाय
 भस्मादिधारयित्वा गृहं व्रजेत् ॥ इति नद्यादौ नित्यस्नानमयोगः ॥

१ हस्तौ कृत्वा तिलैः पूर्णौ जलस्थस्तर्पयेत् पितृन् । स्थलस्थेन नकर्तव्यं पितृणां तृप्ति
 मिच्छता ॥ २ कार्पासं कटिमुक्तं च कौशेयं भोजनोत्तरम् । क्षालनाच्छुद्धिमाप्नोति
 ऊर्णावातेन शुद्धयति ॥ ३ विभूतिर्यस्य नोभालेनाङ्गे रुद्राक्षधारणम् । नहि शिखरमयं
 वाणीत यजेदन्त्यजं यथा ॥ श्राद्धे यज्ञे जपे होमे वैश्वदेवे सुरार्चने । भस्मत्रिपुण्ड्रैः पूताः समा
 मृत्युं जयति मानवः ॥ ४ स्नात्वा शिरोनावधुनेत् । म्लेच्छान्त्यजपतितैः सभापणं
 न कुर्यात् ॥

॥ अथ संक्षिप्त-यज्ञोपवीत धारणाविधिः ॥

स्नात्वा शुद्धवस्त्र परिधाय आसने उपविश्य भस्मधारणं शिखा-
 वन्धनं च कृत्वा आचमनं प्राणायाम च कृत्वा संकल्पं कुर्यात् ॥ अथ
 पूर्वोच्चरितं ० अमुकमासे अमुकपक्षे अमुकतिथौ अमुकवासरे एव ग्रह-
 गणविशेषेण विशिष्टायां शुभपुण्यतिथौ मम अमुकगोत्रोत्पन्नस्य अमुक-
 शर्मणः (अमुकवर्षणः अमुकगुप्तस्य वा) श्रौतस्मार्तकर्मानुष्ठानसि-
 द्ध्यर्थम् अमुककर्माङ्गत्वेन नवीन यज्ञोपवीतधारणमहं करिष्ये । इति
 संकल्पं कृत्वा धारणीयानि यज्ञोपवीतानि जान्वोः स्थिरीकृत्य तेषु इदं
 विष्णुरिति मन्त्रेण दक्षिणाङ्गुष्ठं त्रिभ्रामयित्वा सूत्रत्रिगुणीकरणं कुर्यात् ॥
 यथा—सूत्रत्रिगुणीकरणम्—इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पुदम् ।
 समूढमस्य पाँसुरं स्वाहा ॥ १ ॥ इति सूत्रत्रिगुणीकरणं कृत्वा यज्ञो-
 पवीतानि प्रक्षालयेत् । यथा—यज्ञोपवीतप्रक्षालनम्—ॐ आपो हि ष्ठा
 मयो भुवस्ता नऽऽर्जुज्जे दधातन । मुहे रणाय चक्षसे ॥ १ ॥ ॐ यो
 वं— शिवतमो रसुस्तस्यं भाजयतुह नं— । उशुतीरिव मातरं— ॥ २ ॥
 ॐ तस्मिन् अरंङ्गमाम वुो यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जूनयथा
 च नः ॥ ३ ॥ ततो यज्ञोपवीतानि करसंपुटे कृत्वा दशवारं गायत्री
 मन्त्रेण अभिमन्त्रयेत् । ॐ भूर्भुवः स्वः ॥ ॐ तत्सवितुर्वरेण्यु भर्गो
 देवस्य धीमहि । धियो यो नः— प्रचोदयात् ॥ ४ ॥ इत्यभिमन्त्र्य तंतुषु
 च ग्रन्थिषु देवतावाहनादिकं कुर्यात् । यथा—तन्तुग्रन्थिषु देवतावाह-
 नम् ॥ ॐ प्रथमतन्तौ—ॐ काराय नमः ॐ कारमावाहयामि ॥ १ ॥

१ सविस्तरो 'यज्ञोपवीतधारणाविधि' कर्तव्यश्चेत् अस्माकं 'ब्रह्म-
 नित्यकर्मसमुच्चये' दृष्टव्य ।

द्वितीयतन्तौ—ॐ अग्निन्दुतं० ॥१२॥ अग्नये नमः अग्निम् आ० ॥२॥
 तृतीयतन्तौ—ॐ नमोस्तु सुपर्णभ्यो० ॥ १३ ॥ नागेभ्यो नमः नागान्
 आ० ॥३॥ चतुर्थतन्तौ—ॐ वृष्यः सोम० ॥१४॥ सोमाय नमः सोमम्
 आवाहयामि ॥ ४ ॥ पंचमतन्तौ—ॐ उदीरता० ॥ १५ ॥ पितृभ्यो नमः
 पितृन् आ० ॥ ५ ॥ षष्ठतन्तौ—ॐ प्रजापते० ॥१६॥ प्रजापतये नमः
 प्रजापतिम् आ० ॥ ६ ॥ सप्तमतन्तौ—ॐ आनो न्यु० ॥ १७ ॥
 अनिलाय नमः अनिलम् आ० ॥७॥ अष्टमतन्तौ—ॐ सुगार्वो देवा०
 ॥१८॥ यमाय नमः यमम् आवा० ॥८॥ नवमतन्तौ—ॐ विश्वेदेवासु०
 ॥१९॥ विश्वेभ्यो देवेभ्यो नमः विश्वान् देवान् आवाहयामि ॥ ९ ॥
 इति तन्तुषु देवानावाह्य ग्रन्थिमध्ये ब्रह्मादिदेवानावाहयेत् । यथा—
 ॐ ब्रह्मजज्ञा० ॥ १३ ॥ ॐ हुदं विष्णु० ॥ १५ ॥ ॐ व्यम्बकं० ॥ १६ ॥
 यज्ञोपवीतग्रंथिमध्ये ब्रह्मविष्णुरुद्रेभ्यो नमः ब्रह्मविष्णुरुद्रान् आवाह-
 यामि ॥ इति आवाहयित्वा ॐ मनोजूति० ॥ १७ ॥ आवाहितदेवाः
 सुप्रतिष्ठिता वरदा भवत ॥ इति प्रतिष्ठाप्य ततः पूजनं कुर्यात् ॥ प्रण-
 वाधावाहितयज्ञोपवीतदेवताभ्यो नमः गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि
 (वा मानसोपचारैः संपूजयेत्) ॥ ततो यज्ञोपवीतं ध्यायेत् । यथा—
 यज्ञोपवीतध्यानम्—प्रजापतेर्यत्सहजं पवित्रं कार्पासमूत्रोद्भवब्रह्मसूत्रम् ॥
 च यशः प्रकाशं जपस्य सिद्धिं कुरु ब्रह्मसूत्रम् ॥ इति
 यज्ञोपवीतानि सूर्याय प्रदर्शयेत् । यथा—सूर्याय यज्ञोपवीत-
 प्रदर्शनम् । ॐ रदुत्यं० ॥२०॥ ॐ चित्रन्दे० ॥ २१ ॥ ॐ तचक्षु-
 र्देवहितं पुरस्ताच्छुभ्रमुचरत् । पश्येम शुरदं—शुतं जीवेम शुरदं—
 शुतं शृण्वाम शुरदं—शुतं प्रव्वाम शुरदं—शुतमदीनां स्याम

शुद्धं = शुतं भूर्यश्च शुद्धं = शुतात् ॥ ३५ ॥ ततो यज्ञोपवीतानि धारयेत् । यथा—यज्ञोपवीतधारणम्—यज्ञोपवीतमिति मन्त्रस्य परमेष्ठी ऋषिः लिङ्गोक्ता देवता त्रिष्टुप्छन्दः यज्ञोपवीतधारणे विनियोगः । ॐ यज्ञोपवीतं परमं पवित्रं प्रजापतेर्यत्सहजं पुरस्तात् । आयुष्यमर्घ्यं प्रतिमुञ्च शुभ्रं यज्ञोपवीतं बलमस्तु तेजः । यज्ञोपवीतमसि यज्ञस्य त्वा यज्ञोपवीतेनोपनह्यामि ॥ इति एकं यज्ञोपवीतं दक्षिणहस्तेन धृत्वा आचमनं कुर्यात् । एवं द्वे त्रीणि यथोक्तानि वा धारयेत् ॥ प्रति यज्ञोपवीतधारणान्ते आचमनं कुर्यात् । ततो जीर्णयज्ञोपवीतानि त्यजेत् । यथा—जीर्णयज्ञोपवीतत्यागः—ॐ सुमुद्गच्छ ० ॥ ३६ ॥ एतावद्दिनपर्यन्तं ब्रह्मत्वं धारितं मया । जीर्णत्वाच्चत्परित्यागो गच्छ सूत्र यथासुखम् ॥ १ ॥ इति मन्त्रेण जीर्णयज्ञोपवीतं शिरोमार्गेण निःसार्य शुद्धभूमौ त्यजेत् । पश्चात् यथाशक्ति गायत्रीमन्त्रजपं कुर्यात् ॥ पश्चात् संकल्पं कुर्यात् । यथा—अर्पणम् । अनेन नवीनयज्ञोपवीतधारणार्थकृतेन यथाशक्ति गायत्रीजपकर्मणा श्रीसविता देवता प्रीयतां न मम ॥ पुनः संकल्पः । अनेन नवीनयज्ञोपवीतधारणाख्येन कर्मणा मम श्रौतस्मार्तकर्मामुष्टानसिद्धिद्वारा श्रीभगवान् परमेश्वरः प्रीयतां न मम ॥

॥ इति संक्षिप्तयज्ञोपवीतधारणाविधिः ॥

१ सूतके मृतके चैव गते मासचतुष्टये ॥ नवयज्ञोपवीतानि धृत्वा जीर्णानि संत्यजेत् ॥ २ सप्रणव्याहृतिभिर्वा जीर्णयज्ञोपवीतत्यागः कार्यः ॥

॥ अथ यज्ञमण्डपादिकरणाङ्गीभूतभूम्यादिपूजनम् ॥

तत्रादौ परीक्षापूर्वकं मण्डपार्थं यागोचितभूमिपरिग्रहं कृत्वा मार्जन-
स्वननदहनाद्यपसारणादिशोधितां शल्यनिरसनपूर्विकां शुद्धमृत्त्रिराप्-
रितां दृढां भूमिं समा कृत्वा तत्र मण्डपकुण्डादिकं विदध्यात् ॥ तत्र
पूर्व-स्वसमीपे गन्धादिपूजासम्भारोपकल्पनम् ॥ हस्ते जलमादाय
देशकालौ संकीर्त्य चिकीर्षितमण्डपकुण्डादीनां निर्विघ्नफलसिद्धिकामो
गणेशपूजां करिष्ये ॥ तत्रादौ दिग्रक्षणं कलशाराधनं दीपपूजनञ्च करिष्ये
इति दिग्रक्षणादि कृत्वा षोडशोपचारैर्गणेशपूजां कुर्यात् ॥ तद्यथा—

ध्यानम्—सिन्दूराभं त्रिनेत्रं पृथुतरजठरं हस्तपद्मैर्दधानं दन्तं पाशा-
ङ्कुशेषान्युरुकरविलसद्रीजपूराभिरामम् ॥ बालेन्दुद्योतमौलिं करिपति-
चदनं दानपूर्वार्धगण्डं ध्यायेच्छान्त्यर्थमीशं गणपतिममलं रक्तवस्त्राङ्ग-
रागम् ॥ १ ॥ ॐ गुणानान्त्वागुगर्पतिः हवामहे प्पियाणान्त्वा प्पियर्पतिः
हवामहे निर्ध्यानान्त्वा निधिपतिः हवामहे वसो मम ॥ आहर्भजानिगर्भ-
धमात्त्वर्भजासिगर्भधम् ॥ १ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः ध्यायामि ॥

आवाहनम्—ॐ सुहस्रशीर्षं पुरुषं सहस्राक्षं सुहस्रपात् ॥ सभूमिं
सुर्वतं ॥ ३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः आवाहयामि ॥

आसनम्—ॐ पुरुषं ऽपुवेदं सर्व्व्यद्भूतैर्व्यर्चभाष्टम् ॥ उतामृतुत्त्वस्ये ॥
॥ ३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः आसनं समर्पयामि ॥

पाद्यम्—ॐ एतावानस्य महिमातो ज्यार्यांश्च पुरुषं ॥ पादौ स्पृ-
क्षिष्वां ॥ ३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः पाद्यं समर्पयामि ॥

१ ज्ञाना पूर्ण धरित्री दहनस्वननसप्लवनैः संविशोध्य पश्चात्कृत्वा समाना
मुकुरजठरवद्वाचयित्वा द्विजेन्द्रे ॥ पुण्याह कर्मशेषो क्षितिमपि कुसुमाद्यैः समाराध्य
शुद्धे वारे तिध्याञ्च कुर्यात्सुरपतिककुभः साधनं मण्डपार्थं ॥ कुण्डसिद्धिः ॥ ५ ॥

॥ अर्घ्यम्—ॐ त्रिपादुर्द्ध उदैत्पुरुषुर्षु पादोस्येहाभवत्पुनः ॥ ततो वि०
॥ ३६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः अर्घ्यं समर्पयामि ॥

आचमनीयम्—ॐ ततो विराटजायत विराजोऽधिपूरुषर्षु ॥ ३६ ॥
ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः आचमनीयं समर्पयामि ॥

पञ्चामृतस्नानम्—ॐ घृतेन सीता मधुना समञ्ज्यतां विश्वैर्देवैर-
नुमता मुरुद्धिः ॥ ऊर्जस्वती पर्यसा पित्र्वमानास्मान्तर्सीति पर्यसा-
ब्ध्याववृत्स्व ॥ ३६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः एकतन्त्रेण
मिलितपञ्चामृतस्नानं समर्पयामि । पञ्चामृतस्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं
समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥ पञ्चामृताङ्ग-
त्वेन गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्प्य निर्माल्यमुत्तरे विसृज्य पुनः गन्धाक्षत-
पुष्पाणि समर्प्याभिषेकं कुर्यात् ॥

अभिषेकः—ॐ गुणानान्त्वा गुणपतिः इवामहे प्रिया ० ॥ ३६ ॥
ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः अभिषेकस्नानं समर्पयामि ॥

शुद्धोदकस्नानम्—ॐ शुद्धवाल्लं सुर्वशुद्धवाल्लो मणिवाल्लस्तऽर्वा-
श्विभुना? इयेतं इयेताक्षोरुणस्ते रुद्राय पशुपतये कुर्णा ग्रामाऽअव-
लिप्ता रौद्रा नभोरुवाटं पार्जुन्या? ॥ ३६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये
नमः शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं
समर्पयामि ॥ पश्चात् देवं वस्त्रेण ममृज्य स्वस्थाने स्थापयेत् ॥

वस्त्रम्—ॐ सृजातो ज्योतिषा सुह शर्मु वरुंधुमासदुत्स्वः ॥
वासोऽअग्ने विश्वरूपे सँध्रयस्व द्विभावसो ॥ ३६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः
गणपतये नमः वस्त्रोपवस्त्रे समर्पयामि ॥ वस्त्रान्ते आचमनीयं सम० ॥

यज्ञोपवीतम्—ॐ तस्मादश्वा ० ॥ ३६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये
नमः यज्ञोपवीतं समर्पयामि ॥ यज्ञोपवीतान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

गन्धः—ॐ त्वाङ्गन्धुर्वाऽ अखनैस्त्वामिन्द्रुस्त्वाम्बृहुस्पतिः- ॥
त्वामोपधे सोमो राजा विद्वान्यक्षमादमुच्यत ॥ १६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः
गणपतये नमः गन्धं समर्पयामि ॥

अक्षताः—ॐ अक्षतर्षीमदन्तु ह्यं प्रियाऽ अधूपता। अस्तोपतु-
स्वभानवो विष्णा न विष्टया मुती योञ्जाद्विन्द्र ते हरीं ॥ १७ ॥ ॐ
भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः अक्षतान्समर्पयामि ॥

पुष्पाणि—ॐ ओषधीऽ प्रतिमो दद्भुम्पुष्पवतीऽ मुसवरीऽ ॥
अश्व्याऽ इव सुजित्चवरीर्विरुध- पारयिष्णु- ॥ १८ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः
गणपतये नमः ऋतुकालोद्भवानि पुष्पाणि समर्पयामि ॥

सौभाग्यद्रव्याणि—ॐ अहिरिव भोगैः पर्व्येति वाहुड्याया
हेतिम्परिवाधमानऽ। हुस्तुग्नो विश्वा वयुनानि विद्वान्पुमान्पुमां-
सुम्परिपातुविश्वतः- ॥ १९ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः सौभाग्य-
द्रव्याणि समर्पयामि ॥

धूपः—ॐ अश्वस्य त्वा वृष्ण-शुक्रा धूपयामि देवयजने
पृथिव्या? ॥ मुखाय त्वा मुखस्य त्वा शीष्णं ॥ अश्वस्य त्वा
वृष्ण-शुक्रा धूपयामि देवयजने पृथिव्या? ॥ मुखाय त्वा मुखस्य
त्वा शीष्णं ॥ अश्वस्य त्वा वृष्ण-शुक्रा धूपयामि देवयजने
पृथिव्या? । मुखाय त्वा मुखस्य त्वा शीष्णं ॥ मुखाय त्वा
मुखस्य त्वा शीष्णं । मुखाय त्वा मुखस्य त्वा शीष्णं । मुखाय
त्वा मुखस्य त्वा शीष्णं ॥ २० ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः
धूपमाघ्रापयामि ॥

दीपः—ॐ चन्द्रमा मनेसो ज्ञातश्चक्षोऽं सूर्यो अजायत० ॥३३॥
 ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः दीपं दर्शयामि ॥

नैवेद्यम्—ॐ अन्नपुत्रेन्नस्यनोदेहानमुवस्यंशुष्मिर्णः ॥ प्रप्रंदा-
 तारंन्तारिपुऽ ऊर्ज्जिन्नोधेहि द्विपदे चतुष्पदे ॥ ६३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः
 गणपतये नमः नैवेद्यं निवेदयामि ॥ ॐ प्राणाय स्वाहा । ॐ अपा०
 इत्यादिपञ्चमाणाहुतीर्दद्यात् ॥ नैवेद्यमध्ये पानीयं समर्पयामि ।
 उत्तरापोशनं समर्पयामि । हस्तप्रक्षालनं समर्पयामि । मुखप्रक्षालनं
 समर्पयामि । आचमनीयं समर्पयामि । करोद्दर्शनार्थं चन्दनं सम० ॥

फलम्—ॐ वा? फुलिनीर्ध्याऽ अफुलाऽ अपुष्पा याश्च
 पुष्पिणीऽ ॥ बृहस्पतिप्रसूतास्तानो भुञ्जन्त्वऽ इंसऽ ॥ ६३ ॥
 ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः नानाविधफलानि समर्पयामि ॥

मुखवासार्थं ताम्बूलम्—ॐ उतस्मास्य द्रवतस्तुरण्युत?० ॥३५॥
 ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः मुखवासार्थं ताम्बूलं समर्पयामि ॥

दक्षिणा—बहुत्तैव्यत्परादानैव्यत्पूर्त वाञ्छु दक्षिणाऽ ॥ तदुग्निर्वै-
 श्वकर्मण? स्वहेवेषु नो दधत् ॥६४॥ ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः
 सुवर्णपुष्पदक्षिणा समर्पयामि ॥

नीराजनम्—ॐ ये देवासो द्विष्येकादशुस्त्य पृथिव्यामध्येवा-
 दशुस्त्य ॥ अप्सुक्षितो महिनैकादशुस्त्यते देवासो युज्ञमिमांशुपद्धम् ॥
 ॥३६॥ ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः कर्पूरार्तिक्यं दर्शयामि ॥ जलेन
 प्रदक्षिणावर्तनम् । पुष्पैर्देवचन्दनम् । अभिवन्दनम् । आत्मवन्दनम् ।
 हस्तप्रक्षालनम् ॥

मन्त्रपुष्पाञ्जलिः—ॐ युज्ञेनं युज्ञमंयजन्त देवास्तानि० ॥ ॐ ॥
 ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः मन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि ॥

प्रदक्षिणा—ॐ सुप्तास्यासन्परिधयस्त्रि? सुप्तसुमिधं— कृता?० ॥
 ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः प्रदक्षिणां समर्पयामि ॥

विशेषार्घ्यम्—अर्घ्यपात्रे जलं प्रपूर्य गन्धाक्षतपुष्पहिरण्यसहितं
 नारिकेलं वा पूगीफलं धृत्वा—रक्ष रक्ष गणाध्यक्ष रक्ष त्रैलोक्यरक्षक ॥
 भक्तानामभयं कर्ता त्राता भव भवार्णवात् ॥ द्वैमातुर कृपासिन्धो
 षाण्मातुराग्रज प्रभो ॥ वरद त्वं वरं देहि वाञ्छितं वाञ्छितार्थद ।
 अनेन फलदानेन फलदोऽस्तु सदा मम ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये
 नमः विशेषार्घ्यं समर्पयामि ॥

मार्थनापूर्वकनमस्कारः—आवाहनं न जानामि न जानामि
 तवार्चनम् ॥ पूजां चैव न जानामि क्षमस्व परमेश्वर ॥ १ ॥ अन्यथा
 शरणं नास्ति त्वमेव शरणं मम । तस्मात्कारुण्यभावेन क्षमस्व परमे-
 श्वर ॥ गत पापं गतं दुःख गतं दारिद्र्यमेव च ॥ आगता सुखसंपत्तिः
 पुण्याच्च तव दर्शनात् ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः मार्थनापूर्वकं
 साष्टाङ्गं नमस्करोमि ॥ इस्ते जलं गृहीत्वा—अनेन यथाज्ञानेन यथा
 मिलितोपचारद्रव्यैः ध्यानावाहनादिषोडशोपचारैरन्योपचारैश्च कृत-
 पूजनेन गणपतिः प्रीयताम् ॥

ततो यजमानो ब्राह्मणैः सूक्ष्मतया पंचवाक्यैः सति समये संपूर्ण-
 तया वा पुण्याहवाचनं कारयित्वा ततो भूम्यादीनां पूजनं कुर्यात् ॥

१ पुण्याहवाचनाङ्गीभूतकलस्यापनादिप्रिधि तत्तन्मन्त्रैः कृत्वा ब्राह्मण
 ब्राह्मणान् वा धृत्वा यजमानो भो ब्राह्मणा' मद्वा सहकुटुम्बिने इत्यादिकमुक्त्वा

यथा ॥ हस्ते जलमादाय—देशकालौ सङ्कीर्त्य करिष्यमाणमण्डपकुण्डा-
दिकरणाङ्गत्वेन भूमिकूर्मानन्तपूजां करिष्ये ॥ इत्येवं सङ्कल्प्य ।
भूमिध्यानम्—चतुर्भुजां शुक्लवर्णां कूर्मपृष्ठोपरिस्थिताम् ॥ पद्मशङ्ख-
चक्रशूलधरां च वरदाननाम् ॥ आवाहनम्—ॐ आगच्छ सर्वकल्याणि
वसुधे लोकधारिणि ॥ पृथिवि ब्रह्मदत्तासि कश्यपेनाभिवन्दिता ॥
इत्यावाह्य ॥ ॐ भूरसीत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः प्रस्तारपङ्क्तिश्छन्दः
भूमिर्देवता भूम्यै पुष्पाञ्जलिदाने विनियोगः ॥ ॐ भूरसि भूमिरुस्य-
दितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धृत्री ॥ पृथिवीर्व्यच्छ
पृथिवीन्देहपृथिवीम्माहिंसोऽहं ॥ ११ ॥ भूम्यै नमः पुष्पाञ्जलिं समर्प-
यामि ॥ इति सफलपुष्पाञ्जलिदानम् ॥ ॐ उद्धृतासि वराहेण कृष्णेन
शतबाहुना ॥ दंष्ट्राग्रैर्लोलया देवि यज्ञार्थं प्रणमाम्यहम् ॥ इति दण्ड-
वत्प्रणम्य ॥ अर्घ्यपात्रे जलं प्रपूर्य गन्धाक्षतपुष्पहिरण्यसहितम् अष्टा-
ङ्गार्घ्यं गृहीत्वा जानुभ्यां धरणीं गत्वा । ॐ ब्रह्मणा निर्मिते देवि
विष्णुना शङ्करेण च । पार्वत्या चैव गायत्र्या स्कन्दवैश्रवणेन च ॥
यमेन पूजिते देवि धर्मस्य विजिगीषया । सौभाग्यं देहि पुत्रांश्च धनं
रूपं च पूजिता ॥ गृहाणार्घ्यमिमं देवि सौभाग्यं च प्रयच्छ मे ॥

करिष्यमाणहोमात्मकमहारुद्रकर्माङ्गीभूतकुण्डमंडपादिकरणार्थं भूम्यादिदेवानां
पूजाकर्मणः पुण्याह भवन्तो ब्रुवन्तु । अस्तु पुण्याहम् ॥ कल्याणं भवन्तो
ब्रुवन्तु । अस्तु कल्याणम् ॥ ऋद्धिं भवन्तो ब्रुवन्तु । कर्म ऋद्धयताम् ॥ स्वस्ति
भवन्तो ब्रुवन्तु । आयुष्मते स्वस्ति ॥ श्रीरस्तिवति भवन्तो ब्रुवन्तु । अस्तु श्रीः ॥
इति पंचवाक्यैः पुण्याहवाचनं कारयेत् ॥ २ सभिस्तरो पुण्याहवाचनप्रयोगो
महारुद्रप्रयोगस्य सप्तमे पत्रे दृष्टव्यः ॥

इत्यर्घ्यं दत्त्वा ॥ ॐ भूरसीत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः प्रस्तारपङ्क्तिछन्दः
भूमिर्देवता भूमिपूजने विनियोगः । ॐ भूरसि भूमिरुस्यदितिरसि
विश्वर्षाया ॥ १५ ॥ भूम्यै नमः इत्यनेन गन्धादिभिः पञ्चोपचारैरभ्यर्च्य
वा नाममन्त्रेणार्चनम् ॥ उपचारानिमास्तुभ्यं ददामि परमेश्वरि ।
भवत्या गृहाण देवेशि त्वामहं शरणागतः ॥ ॐ सपरिवारायै भूम्यै
र्चिलि समर्पयामि । इति गन्धपुष्पपायसलाजासक्तुभिः सघृतैः सदीपै-
र्महाबलिदानं कुर्यात् ॥ ततो वद्धाञ्जलिर्निम्नोक्तैः श्लोकैः प्रार्थयेत् ॥
नन्दे नन्दय वामिष्ठे वसुभिः प्रजया सह । नमो भार्गवदायादे देश
जाना सुखावहे ॥ सर्वबीजसमायुक्ते सर्वरत्नौषधीवृते । रुचिरे नन्दने
नन्दे वासिष्ठे रम्यतामिह ॥ प्रजापतिसुते देवि चतुरस्रे महीयसि ।
सुभगे सुवृते देवि गृहे काश्यपि रम्यताम् ॥ पूर्णे गिरीशदायादे पूर्ण
कामं कुरुष्व मे । भद्रे काश्यपदायादे कुरु भद्रा मतिं मम ॥ तुपकेशैश्च
पापाणैर्वल्मीकाङ्गारवर्जिते । विष्णुशक्तिसमुद्भूते शङ्खपर्णे वसुन्धरे ॥
अनेकरत्नसम्पन्ने भूमि देवि नमोऽस्तु ते । इष्टदे त्वं प्रयच्छेष्ट त्वा
प्रतिष्ठापयाम्यहम् ॥ देशस्वामिपुरस्वामिगृहस्वामिपरिग्रहे । मनुष्य-
धनहस्त्यश्वपशुवृद्धिकरी भव ॥ इति प्रार्थना ॥ ततः कूर्मानन्तपूजनम् ॥
ॐ यस्य कूर्म इत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः लिङ्गोक्ता देवता कूर्मपूजन
विनियोगः ॥ ॐ यस्य कूर्मो गृहे हुविस्तर्पण्ये वर्द्धया त्वम् ॥ तस्य
देवाऽअधिं व्रवन्नयश्चुब्रन्नणस्पति— ॥ १६ ॥ इत्यनेन मन्त्रेण कूर्मपूजा
विधाय ॥ स्योना पृथिवीत्यस्य मेधातिथिर्ऋषिः गायत्री छन्दः अनन्तो
देवता अनन्तपूजने विनियोगः ॥ ॐ स्योना पृथिवि नो भवानृक्षरा
निवेशनी ॥ यच्छा नुत् शर्मै सुप्रयात् ॥ १७ ॥ इत्यनेन मन्त्रेण

वा नाममन्त्रेण अनन्तपूजा । भूमिकूर्मानन्तपूजायां यत् न्यूनातिरिक्तं
 तत्सर्वं परिपूर्णमस्तु ॥ अस्तु परिपूर्णम् ॥ आवाहनं न जानामि न
 जानामि तवार्चनम् । पूजां चैव न जानामि क्षमस्व परमेश्वरि ॥ यस्य
 स्मृत्या च नामोक्त्या तपोयज्ञक्रियादिषु ॥ न्यूनं सम्पूर्णां याति
 सद्यो वन्दे तमच्छुतम् ॥ इति प्रार्थयेत् ॥ इति भूम्यादिपूजनम् ॥

॥ संक्षेपेण महारुद्रशतचण्डीविष्णुयागोपयोगी मण्डपकुण्डवेदीप्रकारः ॥

भूमिसप्तचतुरस्रप्रकारः—मण्डपस्य प्राधान्यात् पथमं मण्ड-
 पस्याधममध्यमोत्तमव्यवस्थया यादृशमण्डपरचनाऽभीप्सिता भवेत्
 तदनुरूपां तादृशीं भूमिं शोधनकृतदिगभिप्रायेण समन्तात्सर्मां

१ अत्रानसरे भूम्यादीनां पूजनानन्तर विश्वकर्मणः सूत्रकारस्य गजस्थदेवताना
 खनित्रस्य वास्तुपुरुषस्य च क्रमेण विश्वकर्मणे नमः, सूत्रकाराय नमः, गजस्थ-
 देवताभ्यो नमः, खनित्राय नमः, वास्तुपुरुषाय नम इति नाममन्त्रेण षोडशो-
 पचारैः पञ्चोपचारैर्वा पूजनं कृत्वा दशदिक्षु इन्द्रादिदेवानपि सपूज्य भूम्यादिसर्व-
 देवताभ्य एकत्रेण पृथक् पृथक् वा बलिदानं केचित् यच्छन्ति परं तत्र त्रिशिष्ट-
 प्रमाणाभावात् शिष्टाचारं मन्त्रा कर्तव्यं चेत्कर्तव्यं कृते फलमकृते न दीपः ॥
 एषमेव पूजनानन्तरं खातकोणे सामान्यतः आग्नेयकोणे वा गर्तं कृत्वा तत्रापि
 भूम्यादीनां पूजनं कृत्वा शुभलप्ते मण्डपस्य स्तभारोपणं कर्तव्यम् । अत्र प्रमाणार्थं
 मूलं मृग्यम् ॥ तदनन्तरं च पञ्चगव्यमंत्रैः पञ्चगव्यं कृत्वा तेन इरावतीत्यादि-
 नवमंत्रैः भूम्याः प्रोक्षणं च रक्षोघ्नमंत्रैः सर्पपरिकिरणं कर्तव्यमित्यपि अनुष्ठान-
 प्रकाशादिग्रन्थेषु दृश्यते ।

चतुरस्रा विदध्यात् ॥ प्रथमं दिक्शोधनसमये पूर्वादिदिक्चतुष्टये तत्तन्नामोपलक्षितेषु विन्दुषु शङ्कुन् निवेश्य ततो मण्डपविस्तारमित-
मजरत् सूत्रं द्विपाश मध्याङ्कितं विधाय सूत्रस्यैकं प्रान्तं पूर्वशङ्कौ
द्वितीयं दक्षिणशङ्कौ बध्नीयात् । तत्पश्चात् सूत्रमध्याङ्कितं चिह्नम्
अग्निकोणदेशे चाकर्षयेत् । यत्र चिह्नं पतेत् तत्रैवाग्नेयी दिगिति । एवं
दक्षिणपश्चिमशङ्कुभ्यान्निर्गतिदिक् । पश्चिमोत्तरशङ्कुभ्यां वायवी दिक् ।
उत्तरपूर्वशङ्कुभ्यामैशानी दिग् इति (उत्तरदिक्सूत्रकयन्त्रादिद्वारैव
पूर्वादिदिशं निश्चिता वा कृत्वा) चतस्रो विदिशः स्थिराः सम्पद्यन्ते ।
इत्थं कृत्वा मण्डपार्थं यतेत ॥

अधमादिमण्डपमानम्—मण्डपस्य तु सर्वकर्माङ्गतया विहि-
तत्वात् विहितेषु तीर्थादिस्थानेषु वा कस्मिंश्चिदपि स्थाने समीकृतायां
भूमौ दीर्घविस्तारयोर्दशहस्तो द्वादशहस्तो वा कनिष्ठः, चतुर्दशहस्तः
षोडशहस्तो वा मध्यमः, अष्टादशादिहस्तः श्रेष्ठो मण्डपः कार्यः ॥
तुलादानादौ तु सर्वसमावेशाय विंशतिहस्त एवेति विशेषः । इति
सर्वसाधारणो मण्डपः ॥ शतचण्ड्या षोडशहस्तं सहस्रचण्ड्या विंशति
हस्तं मण्डपप्रमाणम् इति रामवाजपेयः ॥ कुण्डमण्डपनिर्णयकग्रन्थेषु
अनेकमानमण्डिता मण्डपा दृश्यन्ते । प्रायः सर्वत्र षोडशहस्त

१ दिगन्तशकुद्वयग द्विपाश विस्तारतुल्यं तु गुणं दलाके । कोणे प्रकर्षे-
दिति वेदकोणेश्चैव चतुष्कोणमतीतं साधु ॥ कुण्डसिद्धि ॥ १४ ॥

२ कुण्डसिद्धौ—दश १० सूर्य १२ करोमितोऽधम स्यादिन १२ शक
१४ प्रमितै करैस्तु मध्य । घृति १८ भूप १६ करोमितो वरीयान् नख २०
हस्तोऽप्यध मण्डपस्तुलायाम् ॥ १६ ॥

मितो मण्डपो गृह्यते । मण्डपभूमानमुत्तमादिव्यवस्थया परिकल्प्य
यजमानस्य स्वपंचमाशेन हस्ताद्धोच्चं हस्तोच्छ्रायं वा इष्टकादिनिर्मितं
समचतुरस्रं मण्डपस्थलं सुचतुरशिलिपिभिर्निर्माय तत्र मण्डपं विद-
ध्यात् ॥ ततो मण्डपस्य चतुर्दिक्षु द्वयोर्द्वयोः स्तम्भयोर्मध्ये मध्यमाङ्गेषु
चत्वारि द्वाराणि कार्याणि तानि चाल्पे मण्डपे तु चतुस्त्रिंशत् ३४
अङ्गुलमानानि ज्ञातव्यानि, मध्यममण्डपे चतुरङ्गुलाधिकद्विहस्त-
मितानि, उत्तमे अष्टाङ्गुलाधिकद्विहस्तमितानि च कर्तव्यानि । तथा च
मध्यभागे शिखरं निर्माय द्वारवर्जम् एनं मण्डपं कटैर्ऋजुवंशैश्छादयेत् ।
स्तम्भकानपि सुवस्त्रसमूहैश्छादयेत् ॥ ततो द्विहस्तनिखातानां दश-
हस्तवंशानामुपरि पञ्चहस्तदीर्घान् द्विहस्तमितविस्तारान् चतुष्कोणा-
कारान् गैरिकादिभिलिखितस्वस्वदिक्पालादिवाहनान् प्राच्यादि-
क्रमेणाष्टौ पीतादिवर्णकान् पटनिर्मितध्वजान् दद्यात् । यथा प्राच्यां

१ कृतोद्ध्वबाहोः समभूगतस्य कर्तुः शराशः प्रपदोच्छ्रितस्य । यो वा स
हस्तोऽस्य जिनाशकोऽपि स्यादङ्गुल तत्तदिमाशका ये ॥ कु.सि. ॥४॥ तद्वस्तस्यैव
कुण्डमण्डपादिषु गणपत्यादिस्थंडिलेषु च मानं गृह्यते ॥ २ उच्चा भूमि मण्डपस्य
प्रकुर्यात् हस्तोन्मानामर्धहस्तोन्मिता वा ॥ मध्ये भूमि मण्डपेनोन्मिताञ्च त्यक्त्वा
कुर्यात् मण्डपश्चेत् द्वितीयः ॥ कु. सि. ॥१५॥ (यत्र प्रतिष्ठादौ मण्डपद्वयं तत्र
कृतमण्डपेन समा भूमि मध्ये त्यक्त्वा द्वितीय मण्डपं कुर्यात् ॥) सिद्धान्तशेखरे-
स्थलादर्काङ्गुलोच्छ्रायं मण्डपस्थलमीरितम् ॥ महाकपिलपचरात्रे-उच्छ्रायो हस्तमानं
स्यात् सुसमं च सुशीभनम् ॥ ३ कुण्डार्के-दिक्षु द्वारो द्विहस्ता उपरिचतुरिभै-
रङ्गुलैरेषिताः स्युः ॥११॥ ४ कुण्डसिद्धो-मध्यमागशिखर रचयित्वा छादयेदपि
कटैर्ऋजुवंशैः । द्वारवर्जमिह मण्डपमेनं स्तम्भकानपि सुवस्त्रसमूहैः ॥ २२ ॥

पीतवर्णं ध्वजं तद्विक्रपतीन्द्रस्य वाहनमैरावतम् । आग्नेय्यां रक्तवर्णं
 ध्वजे अग्निवाहनं छागम् ॥ दक्षिणस्यां कृष्णवर्णं ध्वजे यमवाहनं
 महिषम् । नैर्ऋत्यां नीलवर्णं ध्वजे निर्ऋतिवाहनं सिंहम् । वारुण्यां
 श्वेतवर्णं ध्वजे वरुणवाहनं मत्स्यम् । वायव्यां धूम्रवर्णं ध्वजे वायुवाहनं
 हरिणम् । उत्तरे श्वेतवर्णं ध्वजे कुबेरवाहनमश्वम् ॥ ऐशान्यां श्वेतवर्णं
 ध्वजे ईशवाहनं वृषभम् । एवं क्रमेण लिखित्वा दद्यात् । तत उपरोक्त-
 दिक्पालध्वजवर्णानुरूपाः सप्तहस्तदीर्घा एकहस्तविस्तारास्त्रिकोणा-
 कारा अष्टौ पताका देयाः ॥ तत्रापि क्रमात् ता वज्र-शक्ति-दण्ड-
 सङ्ग-पाश-अङ्कुश-गदा-त्रिशूल-लक्ष्मसाहिता विधाय च नवमीं
 पताकां पूर्वोत्तानयोर्मध्ये ब्रह्मणः (आचार्यं कुण्डसमीपे) रक्तां ग्रन्या-
 न्तरे श्वेतवर्णामथवा कमण्डलुना अङ्कितां हंसान्वितां च कृत्वा दशमी-
 पताकां च पश्चिमनैर्ऋत्ययोर्मध्ये अनन्तस्य गरुडान्वितां दद्यात् ।
 मण्डपस्योपरि दशहस्तमितं सप्तहस्तायतं त्रिहस्तविस्तृतं चित्रं क्षुद्र-
 घण्टिकाभिर्युक्तम्, शैवे शक्ते त्रिशूलाङ्कितम्, वैष्णवे चक्राङ्कितं
 रमणीयकं ध्वजं दद्यात् ॥ ततो नारिकेलदलादिभिः मण्डपमाच्छाद्य
 मण्डपं वस्त्रादिभिः पुष्पपल्लवैः कदलीस्तम्भैश्चैवं भूषयेत् यतो देव-

१ विशदा नवमी शुभा पताका पुरुहूतेशदिगन्तरा विधेया । दशमी दिति-
 जस्य वरुणस्य मध्ये स्थादिति केचिदाहुरार्याः ॥ २ दशमी पताकाया उल्लेख-
 कुण्डसिद्धिकुण्डान्नादिग्रन्थेषु नास्ति किन्तु रुद्रकल्पद्रुमग्रन्थे मण्डपपूजने दिक्पाल-
 पूजनावसरे उच्छ्रितकरणस्य लिखितमस्ति ॥ ३ परशुरामः—त्रिहस्तविततो दीर्घो
 दशहस्तो विचित्रितः । चामरेणान्वितः शीर्षे प्रान्ते सञ्जुदघण्टिकः । दशहस्तो-
 न्नतो दण्डे पुष्पगन्धैः समन्वितः ॥

प्रधानके मध्यभागे कुण्डकरणे न दोषः । एवं च नारायणभट्टः,
निर्णयसिन्धुः, शान्तिरत्नः, स्कान्दः इत्यादीनां बहुग्रन्थेष्वपि
तस्य प्रमाणं धर्तते ॥ वेदपारायणाङ्गहवननवशतसहस्रचण्ड्यादिहवने
तथैकादशिनीमारभ्य लघुसूद्रमहारुद्रातिरुद्रहवनेषु मंडपस्य मध्यभागे
कुण्डं कार्यं तदेव शुभदमित्यर्थः ॥ एवं च विष्णुयागे मध्यवेदी उक्ता
तस्मिन्नुत्तरस्यामेव कुण्डः । यत्र शतचण्ड्यादिदेव्युद्देशेन होमः क्रियते
तत्र देव्या मध्यवेदी चेत् कुण्डविधानमुत्तमपक्षे पश्चिमस्यां दिशि द्विहस्तं
सहस्रचण्ड्यां चतुर्हस्तं पदहस्तं वा चतुरस्रकुण्डं पद्मकुण्डं वा कुर्यात् ॥

पूर्वम् आहुतिसङ्ख्याङ्कसदृशं सर्वत्र यागकार्ये एकद्वित्रिचतुर्हस्ताद्य-
न्यतरहस्तप्रमाणं स्वीकृत्य मण्डपे यथोक्तस्थले स्वपञ्चमांशं निष्कास्य
चतुरस्रं कुण्डं विधाय शतार्द्धे आहुतौ रत्निप्रमाणः कुण्डः कार्यः ।
शतपरिमिते अरत्निप्रमाणं स्यात् । सहस्रे हस्तं स्यात् । अयुतहवने
हस्तद्वयम् । लक्षे चतुर्हस्तम् । प्रयुतहवने पदकरम् । कोटीं ककुब्जिः
वा अपरे नृपकरं प्राहुः ॥ सक्षत्रसमखातं क्रमात् उपरितः चतु-
द्विद्व्यङ्गुलमानत्रिमैखलान्वितं सकण्ठं सनाभि सयोनि कुण्डं कुर्यात् ।

१ पञ्चमांशलक्षणं तु पृष्ठतो ६५ तमे पृष्ठे टिप्पण्या दत्तम् ॥ २ कुण्डसिद्धयाम्—
शतार्द्धे रत्नि. स्याच्छतपरिमितेऽरत्निप्रितत सहस्रे हस्त स्यादयुतहवने हस्तयुगलम्
चतुर्हस्त लक्षे प्रयुतहवने पदकरमिभैः ककुब्जिभर्था कोटीं नृपकरमपि प्राहुरपरे ॥
॥ ३५ ॥ ३ कुण्डसिद्धौ—खात क्षेत्रसग प्राहुरन्ये तु मैखला निना । कण्ठो
जिनाशमान स्याद् अकौश इति चापरे ॥ ४८ ॥ ४ अधमा मैखलैका स्यात्
मध्यमं मैखलाद्वयम् । श्रेष्ठास्तिस्रोऽथवा द्वित्रिपञ्चस्रधमतादिकम् ॥ ४९ ॥
५ योनिर्व्यासार्धदीर्घा पितृतिगुणलवादायताब्जिद्विभागा तुङ्गा तावत् समन्तात्
परिधिरुपरिगा तावदभ्रेण रम्यम् ॥ निम्न कुण्ड विशती वलयदलयुगेनाविताऽधो-
विशाला मूलात् सच्छिदनालान्तरवटरुचिराऽस्रत्पत्राकृतिर्वा ॥ कुण्डसिद्धिः ॥ ५४ ॥

भक्त्युत्पादको भवेदिति । ततो मण्डपात् बाह्ये द्वारसम्मुखे हस्तान्तरे
पूर्वादिक्रमेण अश्वत्थौदुग्धवरपुक्षन्यग्रोधवृक्षकाष्ठैः, अभावे वा एतेषां
यथालाभेनैकेन तोरणानि रचयेत् ।

॥ संक्षेपतः मण्डपकुण्डवेदीरचनाप्रकारः ॥

नवकुण्डकरणे तु पूर्वे चतुरस्रः, आग्नेय्याम् योनिः, दक्षिणस्याम्
अर्धचन्द्रः, नैर्ऋत्यां त्रिकोणः, पश्चिमस्या वर्तुलः, नायव्यां पट्कोणः,
उत्तरस्यां पद्माकारः, ईशान्याम् अष्टकोणः, पूर्वशानयोर्मध्ये नवम
आचार्यकुण्डश्चतुरस्रो वा वर्तुलाकारः कर्तव्यः ॥ पंचकुण्डकरणे पूर्वे
चतुरस्रः । दक्षिणस्याम् अर्धचन्द्रः । पश्चिमस्यां वृत्तः । उत्तरस्यां
पद्मः । ईशान्याम् चतुरस्रः ॥ एककुण्डः कर्तव्यश्चेत् पश्चिमायां वा
उत्तरस्याम् ईशान्यां वा केवलं चतुरस्रः कर्तव्यः । कुण्डरत्नावल्याम्-
एकं कुण्डं शुभदं मध्ये शान्तौ जपाङ्गहवनेषु । आरभ्यैकादिशिनीं
लघुमहदतिरुद्रहवनविधौ ॥ इति वचनानुसारेणैव महारुद्रादौ होम-

१ कुण्डसिद्धौ-पूर्वादिदिक्षु रचयेदपि तोरणानि न्यग्रोधजंबुफलपिप्पलवृक्ष-
राजैः ॥ अश्वत्थजंतुफलपर्कटिमूरिपद्भिर्वैषामभाप्रत इमान्यथ वैककेन ॥ २३ ॥
हस्ताद्बहिर्मण्डपतः शरागस्वरैः करैस्तान्यधमादिरेषु । दीर्घाणि च प्रादुरथाप्यतिः
स्यात् तेषां द्विहस्ता चरणप्रवृद्धया ॥ २४ ॥ २ कुण्डसिद्धौ-प्राच्याश्चतुष्कोणभगे-
न्दुखण्डत्रिकोणवृत्तागमुजावुजानि । अष्टास्ति शकेश्वरयोस्तु मध्ये वेदान्ति वा
वृत्तमुशन्ति कुण्डम् ॥ ३१ ॥ ३ कुण्डसिद्धौ-आशेषाकुण्डैरिह पञ्चकुण्डी
चैकं यदा पश्चिमसोमशैवे । वेद्याः सपादेन करेण यद्वा पादातरेणाखिलकुण्ड-
संस्था ॥ ३२ ॥

सर्वत्र नाभिरपि कुण्डस्य मध्यभागे कुण्डाकृतिः पद्माकृतिर्वा निवेशनीया । किन्तु पद्मकुण्डे नाभिः योनिकुण्डे योनिश्च न विधेया ।

वेदीमानम्—महारुद्रयागे तु रुद्रवेदी पेशान्यामेव विहिता । शतचण्ड्यां मध्यभागे अष्टांसा वेदी भवेत् । शतचण्ड्यादौ यदि मध्ये कुण्डं कृतं चेत् मुख्यवेदी पूर्वस्यामीशान्यां वा कर्तव्या ॥ अस्माकं मतं तु मध्यवेदीविषयकमेव ॥ विष्णुयागे तु वेदी मध्यभागे चतुरस्रा कार्या । सर्वत्र हस्तोच्छ्रा विधेया । कुण्डव्यासप्रमाणाऽपि प्रधानदेवता-

१ वेदी त्रिभागेन समाकरोच्चा ॥१७॥ इति मण्डपकुण्डसिद्धौ । त्रिभागं मण्डपं कृत्वा मध्यभागस्तु वेदिका । हस्तमात्रं तदुत्सेवं चतुरस्रं समन्ततः ॥ इति क्रियासारे वसिष्ठमतेऽपि च ॥ २ मध्यभागे कुण्डकरणे तु कुण्डादीशान्या मण्डपमध्य एव रुद्रवेदी कार्या । (तदुक्तं) गर्तस्योत्तरपूर्वेण स्थाण्डिलं हस्तमात्रकम् । द्विवर्षं चतुरस्रं च त्रितस्युच्छ्रापसामितमिति । (गर्तात्कुण्डादीशान्यामित्यर्थः) तत्र ब्रह्मलोच्छ्रायः प्रथमो वप्रः । त्र्यङ्गुलोच्छ्रायो द्वितीयो वप्रः । विस्तारस्तु द्वयोर्ब्रह्मलोच्छ्रायः । वप्रोपरि सप्ताङ्गुलोच्छ्राया हस्तविस्तृता च सुशुश्रणा कार्या । वप्रैः सह द्वादशङ्गुलोच्चता भवति । इति रुद्रकल्पद्रुमे ॥ कुण्डरत्नायल्याम्—रुद्रादौ हवनेऽथ वेदिरथवा वेदा ४ ग ६ नागैः ८ करणैक १ द्वि २ त्रिभि ३ रंगुलैश्च कथिता राजादिषु न्यूनता ॥ ३ पौडशहस्तमण्डपे अष्टादशाङ्गुलाधिकहस्तेन विंशतिहस्ते चतुर्विंशत्यङ्गुलाधिकहस्तेन कोणेभूयतोऽङ्कयित्वाऽष्टसूत्रदानात् अष्टास्रमिति राघवभट्टः ॥ ४ सिद्धान्तशेखरे—यावान् कुण्डस्य व्यासस्तत्रप्रमाणा प्रधानवेदी इति ॥ सुबोधिण्याम्—इष्टिकाभिश्चिता रम्या समंताद्ब्राह्मणस्य तु । एकद्वित्र्यङ्गुलैर्न्यूना सैव क्षत्रादिषु त्रिषु ॥ महामण्डपवेदिः स्याच्चतुःपदपङ्कतिका ॥ सकृत्साद्धे द्विहस्तोच्चा हीनमध्योत्तमा क्रमाद् ॥ पूर्वस्यामीशान्यां वा वेदी स्याच्चेत्कुण्डमानसदृशाऽपि केचिन्मन्यन्ते ॥

वेदी भवति । महामण्डपवेदी तु सकृत्सार्द्धद्विहस्तप्रमाणोच्चा चतुरादि-
हस्तविस्तृता एकाद्यङ्गुलप्रमाणन्यूना वर्णक्रमेण भवति । पञ्चकुण्डी-
नवकुण्डीपक्षे तु मध्य एव प्रधानदेवस्य वेदी भवति । वास्तुतस्तु
चतुरस्रा चतुष्कोणा वेदी सर्वफलप्रदेति । सिद्धान्तशेखरवचनान्मुख्या
चतुरस्रैव सर्वत्र ॥ इति वेदिकाविधानम् ।

मण्डपस्यैशान्यां हस्तमात्रोच्चं समचतुरस्रं त्रिवर्मान्नितञ्च ग्रहस्या-
पनार्थं ग्रहपीठम् (महारुद्रे ईशान्यामेव रुद्रवेदी भवति तदा रुद्रवेद्या
दक्षिणभागे ग्रहवेदी विधेया) । आग्नेय्या हस्तमात्रसमचतुरस्रं द्वादशा-
ङ्गुलोच्चं समावृत्तं गणपतिपीठम् । तदुत्तरे तत्समानमेव योगिनीपीठम् ।
नैर्ऋत्यां हस्तमात्रसमचतुरस्रं द्वादशाङ्गुलोच्चं चतुरङ्गुलोच्चं वा वास्तुपी-
ठम् । वायव्यकोणे हस्तमात्रसमचतुरस्रं द्वादशाङ्गुलोच्चं क्षेत्रपालपीठम् ।
तद्दक्षिणे चतुस्त्रिंशदङ्गुलसमचतुरस्रं द्वादशाङ्गुलोच्चं स्नानपीठम् (वारुण-
पीठम्) विधेयम् । इति संक्षेपतः कुण्डमण्डपरचनाप्रकारः ॥

मण्डपकुण्डादिरचनाप्रकारस्तु संक्षेपेणात्र स्पष्टीकृतः अतीव परि-
स्फुटप्रकारास्तु तच्चद्विपयकशास्त्रे द्रष्टव्याः । अस्मिन् ग्रन्थेऽस्माभिस्तु
ग्रन्थविस्तृतिभयात् दिङ्मात्रमेव प्रदर्शितम् ॥

इति संक्षेपतः मण्डपकुण्डवेदीप्रकारः ॥

१ सर्वापीठानां मानादीनां प्रमाणं तु विस्तरेण तत्र तत्र स्थापनप्रकरणे
टिप्पण्या दृष्टव्यम् ।

॥ हवनात्मकमहारुद्रप्रयोगः ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीसरस्वत्यै नमः ॥ श्रीभाईशङ्कराज्जातः स
उमाशङ्करो द्विजः ॥ पिता मे सुकृती जन्मप्रदाता गुरुरादिमः ॥ १ ॥
शुक्रोपाह्वमहानन्दतनयो देवशङ्करः ॥ दीक्षागुरुद्वितीयोऽगात्पश्चाद्भूत्वा
यतिर्दिवम् ॥ २ ॥ वेदान्तादिबृहद्विद्यां सरहस्यामुपादिशत् ॥ गुरुः श्री-
चेतनानन्दब्रह्मचारी तृतीयकः ॥ ३ ॥ एता गुरुत्रयां स्मृत्वा दुर्गाशङ्कर-
शास्त्रिणा ॥ होमात्मकमहारुद्रप्रयोगोऽयं विरच्यते ॥ ४ ॥ श्रमोऽयं
क्रियते नूनं परोपकृतये मया ॥ स्यान्न्यूनमिह यत्किञ्चित्क्षन्तव्यं
तत्स्वयं युधैः ॥ ५ ॥

अथ हवनात्मकमहारुद्रप्रयोगप्रारम्भः ॥ कृतमङ्गलस्तानः
स्वलङ्कृतः सम्भृतमङ्गलसम्भारो निर्णेजनान्तपञ्चमहायज्ञान्तकृतनित्य-
क्रियः परिहिताहतसोत्तरीयवासाः यजमानो मङ्गलरङ्गवल्लीमण्डितशुद्ध-
स्थले श्रीपर्ण्यादिप्रशस्तदारुनिर्मिते कुशोत्तरकम्बलाद्यास्तृते स्वासने
ऊर्णावस्त्राच्छादिते पीठे प्राङ्मुख उपविश्य पत्नीं स्वदक्षिणतः प्राङ्मुखी-
मुपवेशयेत् ॥

शिखावन्धनम्—मानस्तोक इति मन्त्रस्य कुत्सकृपिः जगती .
छन्दः एको स्त्री देवता शिखावन्धने विनियोगः ॥ ॐ मानस्तोकेतनये
मानुऽआयुं पिमानुगोपुमानुऽअश्वेषुरीरिपत् ॥ मानोद्धीरान्हुं प्रभामिनो
बधीर्हुविष्मन्तुत् सदुमिच्चा हवामहे ॥ ११ ॥ इत्यहुष्टमात्रां शिखा
नैर्कृत्या बध्नीयात् ॥

पवित्रधारणम्—सव्यहस्ते कुशत्रयं दक्षिणहस्ते कुशद्वयं धारयेत्—
 ॐ पुवित्रैस्थो वैष्णव्या सवितुर्वः—प्रसुवऽउत्पुनाम्याच्छ्रेणपुवित्रैण
 सूर्यस्यरुश्मिभिः ॥ १३ ॥ तस्य ते पवित्रपते पुवित्रपूतस्य यत्कामं
 पुनेतच्छक्रेयम् ॥ १४ ॥ अनामिकयोरेकैकं पवित्रं धारयेत् ॥

आचमनम्—ॐ केशवाय नमः स्वाहा ॐ नारायणाय नमः स्वाहा
 ॐ माधवाय नमः स्वाहा ॥ हस्तप्रक्षालनम्—ॐ गोविन्दाय नमः ॥

प्राणायामः—प्रणवस्य परब्रह्म ऋषिः । परमात्मा देवता । दैवी
 गायत्रीछन्दः । भूरादिसप्तव्याहृतीनां विश्वामित्रजमदग्निभरद्वाजगौतमा-
 त्रिवसिष्ठकश्यपा ऋषयः । अग्निवायुसूर्यवृहस्पतिवरुणेन्द्रविश्वेदेवादेवताः ।
 गायत्र्युष्णिगनुष्टुब्बृहतीपङ्क्तिः त्रिष्टुब्जगत्यश्छन्दांसि । तत्सवितुरि-
 त्यस्य विश्वामित्रऋषिः । सविता देवता । गायत्रीछन्दः । आपोज्योतिरि-
 त्यस्य प्रजापतिऋषिः । ब्रह्माग्निवायुसूर्यादेवताः । यजुश्छन्दः । सर्वेषां
 प्राणायामे विनियोगः ॥ ॐ भूः ॐ भुवः ॐ स्वः ॐ महः ॐ जनः ॐ तपः
 ॐ सत्यम् ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥ धियो यो नः
 प्रचोदयात् ॥ १५ ॥ ॐ आपोज्योतीरसोमृतं ब्रह्मभूर्भुवः स्वरोम् ॥ एवं
 पूरकः कुम्भकः रेचकः क्रमेण त्रिवारं पठेत् ॥

यजमानललाटे तिलकं कुर्यात्—ॐ स्वस्तिनुऽइन्द्रोवृद्धश्रवां
 स्वस्तिर्नः—पुषाविश्ववेदां ॥ स्वस्तिनुस्ताक्षुर्योऽरिष्टनेमिः स्वस्तिनो
 वृहस्पतिर्देवात् ॥ १६ ॥ स्वस्तिस्तु याऽविनाशाख्या पुण्यकल्याण-
 वृद्धिदा । विनायकप्रिया नित्यं वरदाऽस्तु सदा तव ॥

भद्रमूक्तं पठेत्—ॐ आर्तोभद्रा?कृतवोयन्तुधिश्चतोर्दन्धासोऽपरी-
 तासऽउद्भिदं ॥ देवानोयथासदमिद्बुधेऽसुन्नमायुवारक्षितारोर्दिवेदिवे
 ॥ १७ ॥ देवानोभुद्रासुमुतिऋजूयतान्देवानां ॐ रातिरुभिर्नोनिर्वर्त्तताम् ॥
 देवानां ॐ सुख्यमुपसेदिमाद्यन्देवानुऽआयुः प्रतैरन्तुजीवसे ॥ १८ ॥

तान्पूर्वयानिविदाहमहेद्ययम्भगंमिमुत्रमदितिन्दक्षमुस्त्रधम् ॥ अर्धमणं
 बरुणुस्तोममुचिनामरस्वतीनलसुभगुमयस्करत् ॥ ३६ ॥ तन्नोवातोमयो-
 भुवातुभेषु नन्तन्मातापृथिवीतत्पिताद्यौ? ॥ तद्ग्रावाणल सोमुसुतोम-
 योभुवस्तदश्विनाशृणुतन्धिष्यायुवम् ॥ ३७ ॥ नमीशानुज्जगतस्तस्युपुस्प-
 तिन्यिधयज्जिन्नमवंसेहमहेद्ययम् ॥ पूपानोयथावेदसामसंहुधेरक्षिताणुयुर-
 दव्यलस्वस्तयो ॥ ३८ ॥ स्वस्तिनुऽन्द्रोवृद्धश्रवालस्वस्तिन-पूपाविश्ववेदाल ॥
 स्वस्तिनुस्ताक्षर्योऽशरिष्टनेमिलस्वस्तिनोवृहुस्पतिर्दधातु ॥ ३९ ॥ पृषद-
 श्वामुरुतलपृश्निमातरलशुभ्रय्यावानोविदयेपुजगमयल ॥ अग्निजिहामनवुल
 सूरचक्षसोविश्वेनोदेवाऽअवसागमसिह ॥ ४० ॥ भद्रकर्णेभिलशृणुयाम
 देवाभुद्रम्पश्येमाक्षभैर्यजत्राल ॥ स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाऽसस्तुनृभिर्ह्यशेमाहि
 देवहितुष्यदायु- ॥ ४१ ॥ शतमिनुशुरदोऽअन्तिदेवायत्रानश्चक्राजुर-
 सन्तुनूनाम् ॥ पुत्रासोयत्रपितरोभवंतिषानोमुद्धारीरिषतापुर्गन्तोल
 ॥ ४२ ॥ अदितियौरदितिरुन्तरिक्षमदितिर्मुतासपितासपुत्र? ॥ विश्वे-
 देवाऽअदितिलपञ्चजनाऽअदितिर्जातमदितिर्जनित्वम् ॥ ४३ ॥ यौ?
 शान्तिरुन्तरिक्षुशान्ति-पृथिवीशान्तिरापुलशान्तिरोपधयुलशान्ति- ॥
 वनस्पतयुलशान्तिर्विश्वेदेवा? शान्तिर्वृक्षशान्तिलसर्वुशान्तिल शान्ति-
 रेवशान्तिलसामुशान्तिरेधि ॥ ४४ ॥ यतोयतलसुमीहसुततोऽअभय-
 कुरु ॥ शन्न-कुरुषुजाभयोभयन्नलपभुभ्य- ॥ ४५ ॥ सुशान्तिर्भवतु ॥

देवतानमस्कारः—श्रीमन्महागणाधिपतये नमः इष्टदेवताभ्यो
 नमः कुलदेवताभ्यो नमः ग्रामदेवताभ्यो नमः स्थानदेवताभ्यो नमः
 वाणीहिरण्यगर्भाभ्यां नमः श्रीलक्ष्मीनारायणाभ्यां नमः श्रीउमापदे-
 श्वराभ्यां नमः शचीपुरन्दराभ्यां नमः मातापितृचरणरुमलेभ्यो नमः
 सर्वेभ्यो देवेभ्योनमः श्रीगुरुभ्योनमः श्रीपरमगुरुभ्यो नमः श्रीपरमेष्ठि-

गुरुभ्यो नमः श्रीपरात्परगुरुभ्यो नमः सर्वेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो नमो नमः
निर्विघ्नमस्तु ॥ सुमुखश्चैकदन्तश्च कपिलो गजकर्णकः । लम्बोदरश्च
विकटो विघ्ननाशो गणाधिपः॥धूम्रकेतुर्गणाध्यक्षो भालचन्द्रो गजाननः॥
द्वादशैतानि नामानि यः पठेच्छृणुयादपि ॥ विद्यारम्भे विवाहे च प्रवेशे
निर्गमे तथा । सद्दामे सङ्कटे चैव विघ्नस्तस्य न जायते॥शुक्लाम्बरधरं देवं
शशिवर्णं चतुर्भुजम् । प्रसन्नवदनं ध्यायेत्सर्वविघ्नोपशान्तये ॥ अभी-
प्सितार्थसिद्ध्यर्थं पूजितो यः सुरासुरैः । सर्वविघ्नहरस्तस्मै गणाधिपतये
नमः॥ सर्वमङ्गलमाङ्गल्ये शिवे सर्वार्थसाधिके । शरण्ये त्र्यम्बके गौरि
नारायणि नमोऽस्तु ते॥ सर्वदा सर्वकार्येषु नास्ति तेषाममङ्गलम् । येषां
हृदिस्थो भगवान्मङ्गलायतनं हरिः ॥ तदेवल्लभं मुदिनं तदेव तारावलं
चन्द्रवलं तदेव । विद्यावलं देववलं तदेव लक्ष्मीपते तेऽङ्घ्रियुगं स्मरामि॥
लाभस्तेषां जयस्तेषां कुतस्तेषां पराजयः॥येषामिन्दीवरश्यामो हृदयस्थो
जनार्दनः ॥ यत्र योगेश्वरः कृष्णो यत्र पार्थो धनुर्धरः । तत्र श्रीविजयो
भूतिर्ध्रुवा नीतिर्मतिर्मम ॥ सर्वेष्वारब्धकार्येषु त्रयस्त्रिभुवनेश्वराः ।
देवा दिशन्तु नः सिद्धिं ब्रह्मेशानजनार्दनाः ॥ विनायकं गुरुं भानुं
ब्रह्मविष्णुमहेश्वरान् । सरस्वतीं प्रणौम्यादौ सर्वकार्यार्थसिद्धये ॥

सङ्कल्पः—ॐविष्णुर्विष्णुर्विष्णुः श्रीमद्भगवतो महापुरुषस्य विष्णो-
राज्ञया प्रवर्तमानस्य अद्य ब्रह्मणः द्वितीये परार्द्धे श्रीश्वेतवाराहकल्पे वैव-
स्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमे कलियुगे प्रथमचरणे भरतवर्षे जम्बुद्वीपे
रामक्षेत्रे परशुरामाश्रमे दण्डकारण्यदेशे श्रीगौदावर्षाः पश्चिमदिग्भागे
श्रीमल्लवणाब्धेरुत्तरेतीरे अमुके श्रीशालिवाहनशके अमुकनामसंवत्सरे,
तथा अमुके श्रीविक्रमवर्षे अमुकनामसंवत्सरे अमुकायने अमुकूर्ता अमु-
कमासे अमुकपक्षे अमुकतिथौ अमुकवासरे अमुकनक्षत्रे अमुकराशि-
स्थिते चन्द्रे अमुकराशिस्थिते श्रीसूर्ये अमुकराशिस्थिते देवगुरौ शेषेषु

ग्रहेषु यथायथं राशिस्थानस्थितेषु सत्सु एवं गुणविशेषणविशिष्टायां
 भुभपुण्यतिथौ अमुकसर्गात्रोऽमुकसर्माऽहं मम सर्वापच्छान्तिपूर्वकं दी-
 र्घायुर्विपुलधनधान्यपुत्रपौत्राद्यनवच्छिन्नसन्ततिवृद्धिस्थिरलक्ष्मीकीर्ति-
 लाभशत्रुपराजयसदभीष्टसिद्धये कायिकाद्यखिलपापक्षयपूर्वकधर्मार्थ-
 काममोक्षेतिचतुर्विधपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं श्रीमृत्युञ्जयदेवताप्रीतये एक
 षष्ट्युत्तरशतधामन्त्रविभागपक्षेण अद्यदिनमारभ्य पञ्चाहपक्षाश्रयेण
 सग्रहमखहवनात्मकमहारुद्रं करिष्ये ॥

पुनर्जलमादाय—तदङ्गतया गणपतिपूजनं स्वस्तिपुण्याहवाचनं
 मातृकापूजनं वसोद्धारापूजनं आयुष्यमब्रजपं नान्दीश्राद्धञ्चाहं करिष्ये ॥

पुनर्जलमादाय—तत्रादौ दिग्रक्षणं कलशार्चनं च करिष्ये ।

दिग्रक्षणम्—वामहस्ते गौरसर्पपान्गृहीत्वा—ॐ रुक्षो हणो वाँवल-
 गुहनं वैष्णवीमिदमुहन्तं बलगमुत्किरामियम्मेनिष्टुचोयमुमात्योनिचुखानेद-
 मुहन्तं बलगमुत्किरामियम्मेसमानोयमसमानोनिचुखानेदमुहन्तं बलग-
 मुत्किरामियम्मेसबन्धुर्व्यमसबन्धुर्निचुखानेदमुहन्तं बलगमुत्किरामिय-
 म्मेसजातोयमसजातोनिचुखानोत्कृत्याङ्किरामि ॥ ३३ ॥ रुक्षो हणो वाँवल-
 गुहनं ८ प्रोक्षामिवैष्णवात्रक्षो हणो वाँवलगुहनो वनयामिवैष्णवात्रक्षो ह-
 णो वाँवलगुहनो वस्तृणामिवैष्णुवात्रक्षो हणो वाँवलगुहनाऽऽपदधामिवै-
 ष्णुवीरंक्षो हणो वाँवलगुहनौ पय्यीहामिवैष्णुवीरं षष्णुवर्मसिवैष्णुवास्त्य
 ॥ ३५ ॥ रक्षसाम्भागोसिनिरंस्तु रक्षंऽद्दमहु रक्षोभितिष्ठामिदमुह रक्षो-

दत्त॥३॥ अपसर्पन्तु ते भूता ये भूता भूमिसंस्थिताः । (ये भूता विघ्न-
कर्तारस्ते नश्यन्तु शिवाज्ञया ॥ अपक्रामन्तु भूतानि पिशाचाः सर्वतो-
दिशम् । सर्वेषामवरोधेन महारुद्रं समारभे ॥ यदत्र संस्थितं भूतं स्थानमा-
श्रित्य सर्वतः । स्थानं त्यक्त्वा तु तत्सर्वं यत्रस्थं तत्र गच्छतु ॥ भूतमेत-
पिशाचाद्या अपक्रामन्तु राक्षसाः । स्थानादस्माद्ब्रजन्वन्त्यत्स्वाकरोमि
भुवन्त्विमाम् । भूतानि राक्षसा वापि येऽत्र तिष्ठन्ति केचन । ते सर्वे-
ऽप्यपगच्छन्तु रुद्रयागं करोम्यहम् ॥ एतैर्मन्त्रैः सर्वदिक्षु विकिरेत् ॥

भैरवनमस्कारः—तीक्ष्णदंष्ट्र महाकाय कल्पान्तदहनोपम । भैर-
वाय नमस्तुभ्यमनुज्ञां दातुमर्हसि ॥ वामपादतलपार्श्वेन भूमिं त्रिः-
प्रहृत्य उदकस्पर्शः ॥

१ उदकस्पर्शनिर्णयः॥ कात्यायनः—रौद्रं राक्षसमासुरमाभिचारणिक मन्त्र-
मुक्त्वा पित्र्यमात्मानं चाल्म्योपस्पृशेदपः॥अत्र चकारग्रहणात् तदैवतं कर्म,कृत्वेति
कर्कोपाच्यायादयः सर्वे कल्पसूत्रभाष्यकारा व्याख्यातवन्तः ॥ हेमाद्रौ याज्ञव-
ल्क्योपि—रौद्रपित्र्यासुरान्मन्त्रैरतथा चैवाभिचारकान् । व्याहृत्यालभ्य चाल्मानमपः
स्पृष्ट्वाऽन्यमाचरेत्॥ अपामुपस्पर्शनम् आचमनमिति हेमाद्रिणा व्याख्यातं लिङ्गात्॥
प्राङ्तिष्ठन्नप उपस्पृशतीति प्रबृल्य तेन पूतिरन्तरतोमेव्या वा आपो मेघ्यो भूत्वा
व्रतमुपायानीति॥ आलम्भमात्रं वा आचमनानुपदेशात्तस्य च नैमित्तिकत्वाच्छब्दसाम-
र्थ्याच्च॥अप उपस्पृशतीति लिङ्गमर्थवादमात्रं दीक्षास्नानवदिति कर्कः॥ छन्दोगपरि-
शिष्टे कात्यायनः—पित्र्यमन्त्रानुद्रवणे आत्मालम्भे ह्यवेक्षणे । अधोवायुसमुत्सर्गे
प्रहासेऽनृतभाषणे॥मार्जारमूषकस्पर्शं ह्याकुष्टे क्रोधसम्भवे । निमित्तौषेपु सर्वत्र कर्म
कुर्वन्नपः स्पृशेत्॥ अनुद्रवणमुच्चारणम् ॥ आत्मालम्भो हृदयस्पर्शः ॥ अवेक्षणमपि
तस्यैव ॥ अत्र पित्र्यमन्त्रोच्चारणात्मालम्भवेक्षणानि यज्ञादौ विहितान्येव प्राहाणि न
लौकिकानि॥प्रहासे महति हासे न स्मितमात्रे॥ मार्जारस्य मार्जारकृत एव॥ स्वयंकृते
तु स्नानस्योक्तवादित्युक्तमाचारादर्शे ॥ आकुष्टे परुषभाषणे ॥ क्रोधसम्भवे मानसि-

कलशार्चनम्—स्ववामभागे अक्षतपुञ्जोपरि पूजार्थजलपूरितकलशं
 संस्थाप्य तत्र वरुणावाहनम्—तत्त्वायामीत्यस्य शुनःशेषऋषिःत्रिपटुच्छन्दः
 वरुणो देवता वरुणावाहने विनियोगः—ॐ तत्त्वायामिब्रह्मणावन्दमानु-
 स्तदाशास्तेयजमानोहुविर्दिभः॥ अहंइमानोवरुणेहब्रुध्पुरुषाःसुमानुऽ
 आयुऽममोपीऽ॥१॥ ॐ भूर्भुवः स्वः अस्मिन्कलशे वरुणं साङ्गं सपरि-
 वारं सायुधं सशक्तिकम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ प्रतिष्ठापनम्—ॐ
 मनोजूतिर्जुपतामाज्यस्य बृहस्पतिर्ष्युज्ञामिमन्तनोस्वरिष्टुज्ञसमि-
 न्दधातु ॥ विश्वेदेवासंऽहुहमादयन्तामोऽम्पतिष्ठा॥२॥ ॐ वरुणाय नमः
 वरुण सुप्रतिष्ठितो वरदो भव ॥ कलशाभिमन्त्रणपूर्वकदेवतावाहनम्—

कोपि ॥ हेमाद्रौ बृहस्पतिनाप्येवमेवोक्तम् ॥ अपः स्पृशेदित्यनेनापा स्पर्शनमेव विन-
 क्षितं न ट्याचमनमिति ॥ भर्तृयज्ञपितृभूतिकर्कोपाध्यायवासुदेवगर्गश्रीअनन्तदेव-
 याज्ञिकादयः सर्वे कल्पसूत्रभाष्यकारा न्याख्यातवन्त ॥ सप्रदायादयः पद्मतिकार-
 राश्च ॥ अत्र सर्वेषु वाक्येषुः स्पृशेदिति पाठादपःस्पर्शो जलस्पर्श एव याज्ञिक-
 सम्प्रदायानिरुद्धः ॥ येषु तु उपस्पृशेदिति पाठस्तत्र तु उपस्पर्शनम् आचमनमि-
 त्युक्तमाचारादर्शे ॥ आपस्तम्बः—स्वप्ने क्षत्र्यौ श्चालम्भे लोहितस्य केशानामग्रेऽग्रा
 ब्राह्मणस्य स्त्रियाश्चालम्भे महापथ गत्वा अमेप्य चोपस्पृश्याप्रयत च मनुष्य नीनीं
 च परिधाय उपस्पृशेत् ॥ हेमाद्रौ मार्कण्डेयपुराणे—क्षुतादौ सम्यगाचामेस्पृशेद्वा-
 र्द्रतृणादिकम् ॥ कुनीतालम्भन वापि दक्षिणश्रवणस्य वे ॥ यथानिभ्रतौ ह्येतत्पूर्वालाभे
 ततः परम् ॥ न विद्यमाने पूर्वत्र ह्युत्तरप्रातिरिष्यते ॥ वसिष्ठः—क्षुते निष्ठीविते सुप्ते
 परिधानेऽश्रुपातने ॥ पञ्चस्वेतेषु चाचामेच्छ्रोत्र वा दक्षिण स्पृशेत् ॥ पराशरः—
 क्षुते निष्ठीविते चैत्र दन्तच्छिष्टे तथानृते ॥ पतिताना च संभाषे दक्षिण श्रवणं
 स्पृशेत् ॥ मदनरत्ने बौधायनः—प्रभासादीनि तीर्थानि गङ्गाद्याः सरितस्तथा ॥ विप्रस्य
 दक्षिणे कर्णे सन्तीति मनुस्मरीत् ॥ आदित्यो वरुणः सोमो वह्निर्नायुस्तथैत्र च ॥
 विप्रस्य दक्षिणे कर्णे नित्यं तिष्ठन्ति देवताः ॥

अनामिकाया कलशं स्पृष्ट्वा-कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः।
 मूलं तत्र स्थितो ब्रह्मा मन्त्र्यं मातृगणाः स्मृताः॥ कुक्षां तु सागराः सर्वे
 सप्तद्वीपा वसुन्धरा । ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदो ह्यथर्वणः । अङ्गैश्च
 सहिताः सर्वे कलशाम्बुसमाश्रिताः ॥ अत्र गायत्री सावित्री शान्तिः
 पुष्टिकरी तथा । आयान्तु देवपूजार्थं दुरितक्षयकारकाः॥ गङ्गे च यमुने
 चैव गोदावरि सरस्वति । कावेरि नर्मदे सिन्धो जलेऽस्मिन्सन्निधिं
 कुरु ॥ ब्रह्माण्डोदरतीर्थानि करैः स्पृष्टानि ते रवे । तेन सत्येन मे देव
 तीर्थं देहि दिवाकर॥ पूजनम्-पूर्वं ऋग्वेदाय नमः॥ दक्षिणे यजुर्वेदाय
 नमः॥ पश्चिमे सामवेदाय नमः॥ उत्तरे अथर्वणवेदाय नमः॥ कलशमध्ये
 अपाम्पतये वरुणाय नमः॥ कलशाधिष्ठातृदेवताभ्यो नमः ध्यायामि॥
 कलशाधिष्ठातृदेवताभ्यो नमः आसनायै अक्षतान्समर्पयामि॥ कलशा-
 धिष्ठातृदेवताभ्यो नमः पाद्यं समर्पयामि॥ कलशाधिष्ठातृदेवताभ्यो नमः
 अर्घ्यं समर्पयामि॥ कलशाधिष्ठातृदेवताभ्यो नमः आचमनीयं समर्पयामि॥
 कलशाधिष्ठातृदेवताभ्यो नमः स्नानं समर्पयामि॥ कलशाधिष्ठातृदेवता-
 भ्यो नमः वस्त्रार्थमक्षतान्समर्पयामि ॥ कलशाधिष्ठातृदेवताभ्यो नमः
 यज्ञोपवीतार्थमक्षतान्समर्पयामि ॥ कलशाधिष्ठातृदेवताभ्यो नमः गन्धं
 समर्पयामि॥ कलशाधिष्ठातृदेवताभ्यो नमः अक्षतान् समर्पयामि॥ कल-
 शाधिष्ठातृदेवताभ्यो नमः पुष्पाणि समर्पयामि॥ कलशाधिष्ठातृदेवताभ्यो
 नमः सौभाग्यद्रव्याणि समर्पयामि॥ कलशाधिष्ठातृदेवताभ्यो नमः धूप-
 माघ्रापयामि॥ कलशाधिष्ठातृदेवताभ्यो नमः दीपं दर्शयामि॥ कलशाधि-
 ष्ठातृदेवताभ्यो नमः नैवेद्यं समर्पयामि ॥ कलशाधिष्ठातृदेवताभ्यो नमः
 सपूगीफलताम्बूलं समर्पयामि॥ कलशाधिष्ठातृदेवताभ्यो नमः हिरण्य
 गर्भदाक्षिणां समर्पयामि॥ कलशाधिष्ठातृदेवताभ्यो नमः नीराजयामि॥

मन्त्रपुष्पाञ्जलिः—ॐ तर्वावासि ॥ कलशाधिष्ठातृदेवताभ्यो नमः मन्त्र-
 पुष्पाञ्जलिं समर्पयामि ॥ कलशाधिष्ठातृदेवताभ्यो नमः प्रार्थनापूर्वकं
 नमस्करोमि ॥ अनया पूजया कलशाधिष्ठातृदेवताः साक्षाः सपरिवाराः
 प्रीयन्ताम् ॥ कलशं प्रार्थयेत्—देवदानवसंवादे मथ्यमाने महोदधौ । उत्प-
 न्नोऽसि तदा क्रुम्भ विधृतो विष्णुना स्वयम् ॥ त्वत्तोये सर्वतीर्थानि देवाः
 सर्वे त्वयि स्थिताः । त्वयि तिष्ठन्ति भूतानि त्वयि प्राणाः प्रतिष्ठिताः ॥
 शिवः स्वयं त्वमेवासि विष्णुस्त्वं च प्रजापतिः । आदित्यवसवो रुद्रा
 विश्वेदेवाः सपैतृकाः ॥ त्वयि तिष्ठन्ति सर्वेऽपि यतः कामफलपदाः ॥
 त्वत्प्रसादादिमां पूजा कर्तुमीहे जलोद्भव । सान्निध्यं कुरु मे देव प्रसन्नो
 भव सर्वदा ॥ अङ्कुशमुद्रया सर्वाणि तीर्थानि ध्यात्वाऽऽवाह्यं इति धेनु-
 मुद्रया अमृतीकृत्य हूं इति कवचेनावगुण्ठ्य मत्स्यमुद्रयाऽऽच्छाद्य वं वरु-
 णाय नमः इत्यनेनाष्टवारमभिमन्त्र्य तस्मादुदकादुदकं गृहीत्वा स्वात्मानं
 स्वशिरश्च सम्प्रोक्षेत्—ॐ आपो हिष्ठा ० ॥ अपवित्रः पवित्रो वा ० ॥ पुनः
 स्यलोदकमादाय पूजासम्भारान्सम्प्रोक्ष्य ता च भूमिं सम्प्रोक्ष्य कलश-
 मुद्रां प्रदर्शयेत् ॥ दीपपूजनम्—घृतदीपं प्रज्वाल्य निर्घातस्थले निधाय—
 ॐ अग्निर्ज्योतिष्पाज्ज्योतिष्मात्तुक्त्रमोर्बर्चसावर्चस्वान् ॥ सुहुसुदाऽभं
 सिसुहस्तायत्वा ॥ १३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः दीपस्थदेवतायै नमः आवाहयामि
 सर्वोपचारार्थं गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि नमस्करोमि ॥

अथ गणपतिपूजनम्—ताम्रपात्रे सिद्धिबुद्धिसहितं महागणपतिं
 संस्थाप्य । ध्यानम्—उच्चैर्ब्रह्माण्डखण्डद्वितयसहचरं क्रुम्भयुगलं दधानं
 प्रेहं नागारिपक्षमतिभटविकटश्रोत्रतालाभिरामम् । देवं शम्भोरपत्यं
 भुजगपतितनुस्पर्धिवधिष्णुहस्तं ध्याये पूजार्थमीशं गणपतिममलं धीश्वर
 कुञ्जरास्यम् ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सिद्धिबुद्धिसहितमहाग ० नमः ध्यायामि ॥

आवाहनम्-ॐ गुणानान्त्वा० ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सिद्धिबुद्धिसहितमहागण-
 पतये नमः गणपतिम् आवाहयामि ॥ प्रतिष्ठापनम्-ॐ मनोज्ञुतिर्ज्ञीषता०
 ॐ सिद्धिबुद्धिसहितगणेश सुप्रतिष्ठितो वरदो भव ॥ आसनम्-ॐ वर्णोऽ
 स्मिसमानानागुद्यतामिवसूर्ध्वः । इमन्तमभितिष्ठाभियोमाकथाभिदासति ॥
 ॐ भूर्भुवः स्वः सि० महागणप० आसनं समर्पयामि ॥ पाद्यम्-ॐ पुतावा-
 नस्यमाहिमातो ज्जयायाँ श्रुपूर्प ८ ॥ पादौ स्यु विश्वाभूतानि त्रिपादस्या-
 मृतान्दुवि ॥ ३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सिद्धिबुद्धिसहितमहागणपतये नमः पाद्यं
 समर्पयामि ॥ अर्घम्-ॐ धामन्ते विश्वसुर्वनुमधिं श्रुतमुन्त ? संमुद्देह्यु-
 न्तरायुं पि ॥ अपामनीके समिधेयऽआभृतस्तमंश्यामुमधुमन्तन्तऽकुम्भि-
 म् ॥ ३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सिद्धिबुद्धिसहितम० अर्घ्यं समर्पयामि ॥
 आचमनीयम्-ॐ इमम्मेव रुणश्रुग्रीहवंमुद्याचंमृदया ॥ त्वामं वुस्युराचंके ॥
 ॥ ३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सि० म० आचमनीयं समर्पयामि ॥ पयःस्नानम्-
 ॐ पयं मोरुपं वघवां दुधोरुपङ्ककैर्न्यानि ॥ सोमं स्यरुपं वाजिनं सौम्यस्य-
 रुपमाभिज्ञां ॥ ३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सि० म० पयःस्नानं स० । पयःस्नानान्ते
 शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि । शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥
 दधिस्नानम् ॐ दुधिकावर्णोऽअकारिपञ्चिष्णो रश्चस्यवाजिनं- ॥ सुर-
 भिनोमुखांकरुत्पणऽआयूँ षं पितारिपत् ॥ ३ ॥ ॐ भू० सि० म० दधि-
 स्नानं स० । दधिस्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं स० । शुद्धोदकस्नानान्ते आच-
 मनीयं स० । घृतस्नानम्-घृतेनाज्जन्तसम्पयो देवुयानां नृजानन्वाज्य-
 प्येत्तुदेवान् ॥ अनुत्वासते स्पुदिश-सचन्ताऽस्वघामुस्मैयन्नमानायवेहि ॥
 ॥ ३ ॥ ॐ भू० सि० म० घृतस्नानं स० । घृतस्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं
 स० । शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥ मधुस्नानम्-स्वाहा-

मुरुद्धिऽपरिंश्रीयस्वदिव? सु० स्पृशस्पाहि॥ मधुमधुमधुं॥ ३०॥ ॐ भूर्भुवः
 स्वः सिद्धिबुद्धिसहितमहागणपतये नमः मधुस्नानं समर्पयामि । मधु-
 स्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं स० । शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं स० ॥
 शर्करास्नानम्—ॐ अपा० रसमुद्भयसुद्धमूर्ध्वे सन्तः सुमाहितम् ॥ अपा०-
 रसस्ययोरसस्तंबो गृह्णाम्भुत्तुममुपयापगृहीतोसीन्द्रायत्वाजुपृष्टगृह्णाम्भु-
 पतेयो निरिन्द्रायत्वाजुपृष्टमम् ॥ ३१ ॥ ॐ भू० स्वः सि० म० शर्करास्नानं
 स० । शर्करास्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं स० । शुद्धोदकस्नानान्ते आच-
 मनीयं स० ॥ गन्धोदकस्नानम्—ॐ गुन्धुर्वस्त्वा द्विश्चावसु० परिदधातु द्वि-
 श्वस्यारिंष्ट्रैवजमानस्यपरिधि रस्यग्निरिडऽईडित? ॥ ३२ ॥ ॐ भूर्भुवः
 स्वः सि० म० गन्धोदकस्नानं स० । गन्धोदकस्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं
 स० । शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं स० । उद्वर्तनस्नानम्—ॐ अर्द्धशुना-
 तेऽअर्द्धशु? पृथ्व्यत्ताम्परुपापरु— ॥ गुन्धस्ते सोमंभवतु मदीयुरसोऽअच्युतं
 ॥ ३३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सि० म० उद्वर्तनस्नानं स० । उद्वर्तनस्नानान्ते शुद्धोद-
 कस्नानं स० । शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥ सर्वोपचारार्थं
 गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्प्य निर्माल्यमुत्तरे विमृज्य अभिषेकः—ॐ नमस्ते
 गणपतये त्वमेव प्रत्यक्षं तत्त्वमसि त्वमेव केवलं कर्त्तासि त्वमेव केवलं
 धर्त्तासि त्वमेव केवलं हर्त्तासि त्वमेव सर्वं खल्विदं ब्रह्मासि त्वं साक्षा-
 दात्माऽसि नित्यम् ऋतं वच्मि सत्यं वच्मि अव त्वं माम् अव वक्तारम्
 अव श्रोतारम् अव दातारम् अव धातारम् अवानूचानमव शिष्यम् अव
 पश्चात्तात् अव पुरस्तात् अवोत्तरात्तात् अव दक्षिणात्तात् अव चोर्द्धात्तात्
 अवाधरात्तात् सर्वतो मां पाहि पाहि समन्तात् त्वं बाह्यस्त्वं विन्मप-
 स्त्वमानन्दमयस्त्वं ब्रह्ममयः त्वं सच्चिदानन्दाद्वितीयोऽसि त्वं प्रत्यक्षं
 ब्रह्मासि त्वं ज्ञानमयो विज्ञानमयोऽसि सर्वे जगदिदं त्वत्तो जायते सर्वे
 जगदिदं त्वत्तस्तिष्ठति सर्वे जगदिदं त्वयि लययेष्यति सर्वे जगदिदं

त्वयि प्रत्येति त्वं भूमिरापोऽनलोऽनिलो नभः त्वं चत्वारि वाक्पदानि
 त्वं गुणत्रयातीतः त्वं देहत्रयातीतः त्वं कालत्रयातीतः त्वम् अवस्था-
 त्रयातीतः त्वं मूलाधारस्थितोऽसि नित्यं त्वं शक्तित्रयात्मकः त्वां यो-
 गिनो ध्यायन्ति नित्यं त्वं ब्रह्मात्वं विष्णुस्त्वं रुद्रस्त्वमिन्द्रस्त्वमग्निस्त्वं
 वायुस्त्वं सूर्यस्त्वं चंद्रमास्त्वं ब्रह्मभूर्भुवःस्वरोम् गणादीन्पूर्वमुच्चार्य वर्णा-
 दींस्तदनन्तरम् अनुस्वारः परतरः अर्धेन्दुलसितं तारेणरुद्रम् एतत्तव-
 मनुस्वरूपम् गकारः पूर्वरूपम् अकारो मध्यमरूपम् अनुस्वारश्चान्त्यरूपं
 विन्दुरुत्तररूपं नादः सन्धानं संहिता सन्धिः सैषा गणेशविद्या गणक-
 ऋषिः निचूद्रायत्रीलन्दः गणपतिदेवता ॐगंगणपतयेनमः । एकदन्ताय
 विग्रहे चक्रगुण्डाय धीमहि तन्नो दन्तिः प्रचोदयात् ॥ एकदन्तं चतुर्हस्तं
 पाशमङ्कुशधारिणम् । रदं च वरदं हस्तैर्विभ्राणं मूपकध्वजम् ॥ रक्तं
 लम्बोदरं शूर्पकर्णकं रक्तवाससम् । रक्तगन्धानुलिताङ्गं रक्तपुष्पैः
 सुपूजितम् ॥ भक्तानुक्रम्पिनं देवं जगत्कारणमच्युतम् । आविर्भूतं च
 सृष्ट्यादौ प्रकृतेः पुरुषात्परम् ॥ एवं ध्यायति यो नित्यं स योगी
 योगिनां वरः ॥ नमो व्रातपतये नमो गणपतये नमः प्रमथपतये नमस्ते
 अस्तु लम्बोदरायैकदन्ताय विघ्ननाशिने शिवसुताय श्रीवरदमूर्तये नमः
 ॐ अमृताभिषेकोऽस्तु । ॐ भूर्भुवः स्वः सि० म० अभिषेकस्नानं सम-
 र्पयामि ॥ शुद्धोदकस्नानम्—ॐ शुद्धबालं सुर्वशुद्धबालोमणिबालस्वऽ
 आश्विना? श्येतं—श्येत्तास्रोक्तगस्तेरुद्रायपशुपतये कुर्णायामाऽअवल्लिप्ता
 रौद्रानभौरूपां पाज्जुन्या? ॥ ३४ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सिद्धिदुद्धिसहित-
 महागणपतये नमः शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि ॥ शुद्धोदकस्नानान्ते आच-
 मनीयं समर्प० ॥ ततो गणेशं वस्त्रेण प्रमृज्य रक्तवस्त्रप्रसारिते मृन्मये पीठे
 पट्टे वा अरुणाक्षतैर्गांधूमैर्वा कृतेऽष्टदले पद्मे गन्धानुलेपनपूर्वकं संस्थाप्य
 चक्षुम्—ॐ सुजातोज्योतिपासुदशर्मर्षरूप्यमासंदुत्सु— ॥ वासोऽभग्ने-

द्विश्वरूपद्वैतसंध्यस्वविभावसो ॥ ५० ॥ ॐ भू० सि० म० वसं समर्पयामि ॥
 वल्लान्ते आ० स० ॥ उपवीतम्—यज्ञोपवीतं परमं पवित्रं मजापतेर्यत्सहजं
 पुरस्तात् । आयुष्यमध्यं प्रतिमुञ्च शुभ्रं यज्ञोपवीतं बलमस्तु तेजः ॥
 ॐ भूर्भुवःस्वःसि० म० यज्ञोपवीतं समर्पयामि ॥ यज्ञोपवीतान्ते आ० स० ॥
 गन्धम्—ॐ त्वाङ्गन्धुर्वाऽअखनेस्त्वामिन्द्रस्त्वाम्बृहस्पतिं— ॥ त्वामोपधे
 सोमो राजा द्विद्रान्यक्षमादमुच्यता ॥ ५१ ॥ ॐ भू० सि० म० गन्धं समर्पयामि ॥
 अक्षताः—ॐ अक्षुन्नमीमदन्तु ह्यवप्रियाऽअधूपत ॥ अस्तोपतुस्वभानवां-
 विप्रानविष्टया मुती योजान्विन्द्रतुहरी ॥ ५२ ॥ ॐ भूर्भुवःस्वःसि० म० अक्षता-
 न्समर्पयामि ॥ पुष्पाणि—ॐ ओर्पथीं प्रतिमोदद्भुम्पुष्पवतीं मुसुवरीं ॥
 अर्वाऽऽवसुजित्वरीर्षीरुषं—पारयिष्व— ॥ ५३ ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः सि० म०
 पुष्पाणि समर्पयामि ॥ दूर्धाङ्कुराः—काण्डात्काण्डात्सुरोहंतीपरुपटपरुपु-
 स्परि ॥ एवानोदूर्वेमर्तनुसहस्रेण जुतेनच ॥ ५४ ॥ ॐ भूर्भुवःस्वःसि० म० दूर्धा-
 ङ्कुरान्स ॥ सौभाग्यद्रव्याणि—ॐ अहिरिवभोगैः पर्व्यतिवाहुडयायाहु-
 तिस्रिवाधमानं ॥ हुस्तुग्न्नो विश्वाद्युषुना निविद्रान्प्रुमात्प्रुमात्सुम्प-
 रिपातु द्विश्वतं— ॥ ५५ ॥ ॐ भू० सि० म० सौभाग्यद्रव्याणि समर्पयामि ॥
 धूपम्—ॐ अश्वस्यत्वात्तृष्णं—शुक्ताधूपयामि देवयजने पृथिव्या ॥ मुखाय-
 च्चामुखस्यं च्चाशीर्ष्णं ॥ अश्वस्यत्वात्तृष्णं—शुक्ताधूपयामि देवयजने पृथि-
 व्या ॥ मुखायं च्चामुखस्यं च्चाशीर्ष्णं ॥ अश्वस्यत्वात्तृष्णं—शुक्ताधूपयामि
 देवयजने पृथिव्या ॥ मुखायं च्चामुखस्यं च्चाशीर्ष्णं ॥ मुखायं च्चामुखस्यं
 च्चाशीर्ष्णं ॥ मुखायं च्चामुखस्यं च्चाशीर्ष्णं ॥ मुखायं च्चामुखस्यं च्चा-
 शीर्ष्णं ॥ ५६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सि० महा० धूपमाघ्रापयामि ॥ दीपम्—
 ॐ चन्द्रमाऽऽप्स्वन्तरासृणोर्धवतेद्विवि ॥ रुषिम्पुशङ्गम्गुलम्पुहस्प-

ॐ हृद्हरिरेतिकनिःक्रदत् ॥ ३३ ॥ ॐ भू० स्वः सि० महा० दीपं दर्शयामि ॥
 नैवेद्यम्—अन्नपुतेन्नस्यनोदेहानमुविस्व्यशुष्मिर्णः ॥ प्रप्रदातारन्तारिपु-
 ङ्गर्ज्जोधिहिद्दिपदेचतुंप्पदे ॥ ३३ ॥ गायत्रीमन्त्रेण सम्प्रोक्ष्य धेनुमुद्रां
 प्रदर्श्य ग्रासमुद्रया—ॐ प्राणायस्वाहा ॐ अपानायस्वाहा ॐ व्यानायस्वा०
 ॐ उदानायस्वाहा ॐ समानायस्वाहा ॐ भू० स्वः सि० म० नैवेद्यं निवे-
 दयामि ॥ पूर्वापोशनं स० ॥ नैवेद्यमध्ये पानीयम्—एलोशीरलवङ्गादिक-
 पूरपरिवासितम् । प्राशनार्थं कृतं तोयं गृहाण परमेश्वर ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः

१ नैवेद्यविचारः शारदातिलके—स्वादूपदंशं विमलं पायसं सहशर्करमा-
 कदलीफलसंयुक्तं साज्यं मंत्री निवेदयेत् ॥ तत्र तत्र जलं दद्यादुपचारान्तरान्तरम् ॥
 नैवेद्यलक्षणम्—निवेदनीयं यद्द्रव्यं प्रशस्तं प्रयतं तथा ॥ तद्द्रव्याहं पञ्चविधं नैवेद्य-
 मिति कथ्यते ॥ भक्ष्यं भोज्यं च लेह्यं च पेयं चूर्ण्यं च पंचमम् । सर्वत्र चैत-
 न्नैवेद्यमाराध्यास्ये निवेदयेत् ॥ नैवेद्यपात्राणि—तैजसेषु च पात्रेषु सौवर्णे रजते तथा ।
 ताम्रे वा प्रस्तरे वापि पद्मपात्रेऽथवा पुनः ॥ यज्ञदारुमये वापि नैवेद्यं स्थापयेद् बुधः ।
 सर्वाभावे च माहेये स्वहस्तघटिते यदि ॥ नैवेद्यकालः—अर्वाग्निसर्जनाद्द्रव्यं नैवेद्यं
 सर्वमुच्यते । विसर्जिते जगन्नाथे निर्माल्यं भवति क्षणात् ॥ नैवेद्यस्थापनक्रमो-
 गौतमीये—नैवेद्यं दक्षिणे भागे पुरतो वा न पृष्ठतः । दक्षिणं तु परित्यज्य घामे चैव
 निधापयेत् ॥ अभोज्यं तद्भवेदन्नं पानीयं च सुरोपमम् ॥ आह्निकतत्त्वे—तृपार्ताः
 पशवो रुद्धाः कल्पका च रजस्वला । देवता च सनिर्माल्या हन्ति पुण्यं पुराकृतम् ॥
 देवलः—चाण्डालेन शुना वापि दृष्टं हविरयाज्ञिकम् । विडालादिभिरुच्छिष्टं दुष्टमन्नं
 विवर्जयेत् ॥ पद्मपुराणे—हविः शान्पोदनं दिव्यमाज्ययुक्तं सशर्करम् । नैवेद्यं देव-
 देवाय यावकं पायसं तथा ॥ नैवेद्यवस्त्रलाभे तु फलानि च निवेदयेत् । फलाना-
 मप्यलाभे तु तोयान्यपि निवेदयेत् ॥ नैवेद्यभक्षणाभक्षणविचारः कालिकापुराणे—
 यो यदेवार्चनरतः स तन्नैवेद्यभक्षकः । केवलं सौरशेवे तु वैष्णवो नैव भक्षयेत् ॥

स० म० मध्येपानीयं स० उत्तरापोशनं स० हस्तप्रक्षालनं स० मुख-
 क्षालनं स० आचमनीयं स० करोद्धर्तनार्थेगन्धं समर्पयामि॥मुखवासाथे
 ॥म्बूलं-ॐ बुतस्मास्यद्रवतस्तुरण्युत?पुष्पंनवेरनुवातिप्रगुद्धिनं- ॥
 येनस्यैवुधजंतोऽअङ्कुसम्परिदधिक्रावणं-सुहोर्जातरित्रतुलस्वाहा॥२५॥
 ॐ भू० सि० म० ताम्बूलं स० ॥ फलम्-ॐ वाटफुलिनीर्याऽअंफुलाऽअपु-
 याचाञ्चपुष्पिणीं ॥ बहुस्पतिप्रसूतास्तानोमुञ्चन्वऽईस० ॥ ६६ ॥ ॐ
 भू० सि० म० फलं स० ॥ दक्षिणा-ॐ वहुत्तय्यत्पंरुदानुंय्यत्पूर्तयाश्च
 दक्षिणां ॥ तद्दुग्निर्वैश्वकर्मुण?स्वहृद्वेपुनोदधत् ॥ ६७ ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः सि०
 र० सुवर्णपुष्पदक्षिणां स० ॥ कर्पूरारार्तिक्यम्-ॐ अंरारात्रिपार्थिवुर्जरज-
 पेतुरंप्राधिधामभिः ॥ दिव?सदां ॐ सिन्धुहृतीषितिष्ठसुऽआत्वेपंवर्त्तते

मानं त्वन्यनैवेद्यं भक्षयेदन्यदेवतः ॥ शिवनैवेद्ये विशेषः भविष्ये-शालग्रामो-
 द्वये लिंगे बाणलिंगे स्वयंभुवि । रसलिंगे तथार्थे च सुप्रसिद्धप्रतिष्ठिते ॥ हृदये
 वन्द्रकान्ते च स्वर्णरीप्यादिनिर्मिते । चान्द्रायणसमं ज्ञेयं शम्भोर्नैवेद्यभक्षणम् ॥
 लिंगे स्वयंभुवे बाणे रत्नजे रसनिर्मिते । सिद्धप्रतिष्ठिते चैव न चण्डाधिकृतिर्भ-
 वेत् ॥ यत्र चण्डाधिकारोस्ति तद्भोक्तव्यं न मानवैः । चण्डाधिकारो नो यत्र भो-
 क्तव्यं तत्र भक्तितः ॥ हेमाद्रौपरिशिष्टे-अप्राह्यं शिवनैवेद्यं पत्रं पुष्पं फलं जलम् ।
 शालग्रामशिलासङ्गात्सर्वं याति पवित्रताम् ॥ पुरणश्चरणचन्द्रिकायाम्-सुपुत्रा-नर्मना
 पुष्पमाप्रायोद्वासयेत्सुधीः । निर्माल्यं मस्तके धार्यं सर्वाङ्गेष्वनुलेपनम् ॥ नैवेद्यं
 चोपसृजितं दत्त्वा तद्भक्तिशालिने ॥ (भक्तिशालिने विष्वक्सेनापेत्यर्थः) गौत-
 मीये-गणेशे वक्रतुंडाय सूर्यं चण्डांशवेऽर्पयेत् । विष्णौ तु विष्वक्सेनाय शिवे
 चण्डेश्वराय च ॥ शक्युच्छिष्टे शैसिकायै दद्यादर्चनसिद्धये । अन्यथा नैव सिद्धिः
 स्यादर्चको नरकं व्रजेत् ॥ देवनिर्माल्यत्यागे दोषः रुद्रयामले-निवेदितं च यद्-
 द्रव्यं भोक्तव्यं तद्विधानतः । सन्न चैद्भुज्यते मोहाद्भोक्तुम्यान्ति देवताः ॥

तम- ॥ ३३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सि० म० कर्पूरातिक्रयं दर्शयामि ॥
 मन्त्रपुष्पाञ्जलिः-अक्षरौ पुष्पाप्यादायतिष्ठन्-ॐ नमो गणेशभ्यो गण-
 पतिभ्यश्च वोनमोनमो व्रातेभ्यो व्रातं पतिभ्यश्च वोनमोनमो गृत्सेभ्यो-
 गृत्सपतिभ्यश्च वोनमोनमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्च वोनम- ॥ ३५ ॥ ॐ
 भूर्भुवः स्वः सिद्धिबुद्धिसहितम० मन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि ॥ प्रदक्षिणा-
 ॐ सुप्तास्यां सन्परिघयुस्त्रिं सुप्तसुमिधं-कृता? ॥ देवाद्यग्रजन्तस्त्वाना-
 अर्चन्नुत्पुष्टपम्पुशुम् ॥ ३६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सि० म० प्रदक्षिणा समर्पयामि ॥
 अर्घपात्रे जलं प्रपूर्य रक्तचन्दनपुष्पाक्षतसहितं नारिकेलं च धृत्वा
 विशेषार्घ्यः-रक्ष रक्ष गणाध्यक्ष रक्षत्रैलोक्यरक्षक । भक्तानामभयं कर्ता
 ज्ञाता भवभवार्णवात् ॥ द्वैमातुर कृपासिन्धो पाप्मातुराग्रज प्रभो ॥ वरद त्वं
 वरं देहि वाञ्छितं वाञ्छितार्थदा ॥ अनेन सफलार्घेण फलदोऽस्तु मदा
 मम ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सि० म० विशेषार्घ्यं स० ॥ पार्थना-विघ्नेश्वराय वर-
 दाय सुरप्रियाय लम्बोदराय सफलाय जगद्धिताय । नागाननाय श्रुति-
 यज्ञविभूषिताय गौरीसुताय गणनाथ नमो नमस्ते ॥ नमस्ते ब्रह्म-
 रूपाय विष्णुरूपाय ते नमः । नमस्ते रुद्ररूपाय वरिरूपाय ते नमः ॥
 विष्णुरूपस्वरूपाय नमस्ते ब्रह्मचारिणे । भक्तप्रियाय देवाय नमस्तुभ्यं
 विनायक ॥ लम्बोदर नमस्तुभ्यं सततं मोदकप्रिय । निर्विघ्नं कुरु मे
 देव सर्वकार्येषु सर्वदा ॥ त्वा विघ्नशत्रुदलनेति च सुन्दरेति भक्त-
 प्रियेति सुखदेति वरप्रदेति । विद्याप्रदेत्यघहरेति च ये स्तुवन्ति
 तेभ्यो गणेशवरदो भव नित्यमेवा ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सिद्धिबुद्धिसहितम० म०
 पार्थनापूर्वकं नमस्करोमि । अनया पूजया सिद्धिबुद्धिसहितः महा-
 गण० साङ्गः सपरिवारः प्रीयता न मम ॥

इति गणपतिपूजाप्रयोगः ॥

॥ अथ पुण्याहवाचनप्रयोगः ॥

स्वपुरतः शुद्धायां भूमौ पञ्चवर्णेस्तन्दुलैर्वाऽष्टदं कं कर्तव्यम् ॥ तत्र भूमिं
स्पृष्ट्वा—ॐ महीद्यौ पृथिवीचन इदमेष्वन्नमिमिक्षताम् ॥ पिपुताक्षोभरि-
माभिः ॥ ३३ ॥ तत्र यवप्रक्षेपः—ॐ ओपधयुः समवदन्तसोमेन सह रात्रा ॥
यस्मै कृणोति व्राह्मणस्तर्ह्यराजन्पारयामसि ॥ ३३ ॥ अष्टदलोपरि कलशं-

१ पुण्याहवाचनसूत्रम्—अथ पुण्याहवाचनमृद्धिपूर्वेष्वृद्धिर्विवाहान्तापत्यसंस्कारा प्रतिष्ठो
यापनादि पूर्तं तत्कर्मणश्चाद्य तथा कुर्याच्छुचि स्वलङ्कृतो वाचयिता तथाभूत सन्निभे मङ्गल-
सम्भारान्तभृत्य ब्राह्मणान्प्रशस्तौऽक्षणसपन्नान्नाद्यादिभिरभ्यर्च्य दक्षिणया तोषयेद्य ते
प्राह्मुखा प्रसन्नादर्भपाणयस्तिष्ठेयुर्दक्षिणतोवाचयितोदहमुखा सस्कार्यावाचयितुर्दक्षिण
पार्श्वमभितिष्ठेयुश्च वाचयिता दर्भपाणिरपापूर्णं कुम्भं स्वर्चितं सपञ्चमुखं ध्रुवा तिष्ठ समाहितो मन

पचदशास्वन्तानि वाक्यान्मुक्त्वा तन्नाम्ना कर्मदेवता प्रीयन्तामिति ह्ययुरथ वाचयित
पूर्वतत्तालङ्कमत्र पठित्वा त्रिस्त्रिंशन्मध्यो बस्वरेरोपुण्याह भवन्तो हुवत्लोङ्कत्याग भवन्तोमुक्त्वा
स्वस्तिभवन्तोहुवन्त्वोमृद्धिभवन्तो हुवन्त्वितिब्रूयात्तेपि तथा प्रत्येकं प्रतिह्युरोमृद्धयनामि युद्धौ
ह्ययुरथ प्राह्मुखमासान सामात्यकर्तारब्राह्मण सपञ्चदर्भपाणय-शातिपावित्रालिङ्गाभिरुग्भि
सिन्धु गुरध्र्यो नीराजनादिमङ्गलानि कुर्वन्ति ॥ अथ च—पुण्यऽनि तु सम्प्राप्ते विवाह
शौलकं तथा । अतवधे च यज्ञ दौ तथा च दानकर्मण ॥ गृहारम्भे धनप्राप्तौ तीर्थोभियमने
तथा । नवप्रहमस्र शान्तावद्भुतपु तथैव च ॥ गृहप्रवेशेन चैव ग्रामस्वामिान्वेगने । गुरङ्गणा
गजवधे दासादीनां च सङ्गहे ॥ अन्वस्मिन्नपि सब हिमज्जुम कर्मणि चोदिते । वाचनीया
द्विजा सर्वे वेदशास्त्रपरायणा ॥ इति विद्यानरत्नमालायाम् ॥ अपरं च—सम्पूज्य
गन्धमाल्याचैर्ब्राह्मणान्स्वस्ति वाचयत् । धर्मकर्मणि माङ्गल्ये समामाद्भुतदर्शने ॥ इति श्यास ॥
एतदेव निरोद्धार कुर्यात्क्षत्रियवैश्योरितिदानस्त्रण्डवचनाद्ब्राह्मणस्य ओंकारपूर्वकं क्षत्रिय
वैश्ययोर्निरोद्धार शब्दस्य स्वरितमात्रम् ॥ २ ॥ कलशस्थापने कार्यं कमलेऽष्टदलेऽमले ॥ इति
परशुराम ॥ ३ ॥ कर्मण कलश स्य व्य पूर्णवाप्रीं च सर्वेश । वरुण तत्र सम्पूज्य गङ्गाया
वाहनादिकम् ॥ स्वर्गे वा रापत वापि ताम्मृन्ममज तु वा । अकालमत्रण चैव सर्वेऽप्यणसंयुतम् ॥
पञ्चाशांगुलेषुत्यनुत्पथे षोडशाङ्गुलम् । द्वादशाङ्गुलकं शूलं मुखमशङ्कलं तथा ॥ इति ॥

स्यापनम्—ॐ अग्निं ग्रकलशं म्हात्वा विशन्ति वन्दवः ॥ पुनरुर्जा निर्वर्त्त-
 स्वसानं—सहस्रं धुवक्ष्वोरुधां रापयं स्वती पुनर्मा विशता द्वयि? ॥ १३ ॥
 कलशे जलपूरणम्—ॐ वरुणस्योत्तममनसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनीस्थो-
 वरुणस्य ऽऋतसदं वसि वरुणस्य ऽऋतसदं नसि वरुणस्य ऽऋतसदं नमा-
 सीद ॥ ३६ ॥ गन्धप्रक्षेपः—ॐ त्वाङ्गन्धुर्द्वाऽअखनं स्वामिन्द्रस्वा-
 म्बृहस्पतिं ॥ त्वामोपघेसो मोराजा विद्वाण्यक्ष्मादमुच्यत ॥ १२ ॥
 धान्यप्रक्षेपः—ॐ धान्यमसिधिनुहि देवान् प्राणायश्चोदानायश्च वा व्याना-
 यश्च ॥ द्वीर्घामनुप्रसितिमायुपेधान् देवो वं—सविता हिरण्यपाणिं प-
 तिं गृष्णास्वच्छिद्रेण पाणिना चक्षुपेस्वामिन्द्राणां पयोसि ॥ ३० ॥ सर्वो
 पधीप्रक्षेपः—ॐ वाऽओपधीं पूर्वाजाता देवेभ्यस्त्रियुगम्पुरा ॥ मनै
 नुवन्धूणां महृष्टशतन्धामानिसप्तच ॥ ३५ ॥ दूर्वाप्रक्षेपः—ॐ काण्डात्काण्डा
 त्परोदन्ती परुषं परुषस्परि ॥ एवानी द्विर्वेषतनुसहस्रेण शतेन च ॥ ३१ ॥
 पञ्चपल्लवप्रक्षेपः—ॐ अश्वत्थे वो निषदं नम्पुष्णे वो विसृति फुता ॥ गोभा
 जऽइत्कलासथयत्सनवथपूरुपम् ॥ १२ ॥ सप्तमृदप्रक्षेपः—ॐ स्याना
 पृथिविनो भवानृक्षरानिवेशनी ॥ यच्छानं शर्मसुप्रधां ॥ ३३ ॥
 फलप्रक्षेपः—ॐ वा? फलिनोर्द्वाऽअं फलाऽअं पुष्पावाश्च पुष्पिणीं ॥
 बृहस्पतिं पृथुतास्तानो मुञ्चन्त्वर्हसं ॥ १२ ॥ पञ्चरत्नप्रक्षेपः—ॐ परि-
 वाजपातिं कविरिग्रहं हयाण्य क्रमीत् ॥ दधद्रत्नानि दाशुपे ॥ ३५ ॥ हिरण्य-
 प्रक्षेपः—ॐ हिरण्यगर्भं? सप्रवर्त्तताग्नेभूतस्य जात? पतिरेकं ऽआसीत् ॥
 सदाधारपृथिवीन्द्यामुतेमाङ्गस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ १३ ॥ रक्तसूत्रेण
 वस्त्रेण च वेष्टयेत्—ॐ युवा सुवासाः परिवीत आगात्स उथ्रेयान् भवति-

१ केचन सूत्रेण—ॐ सुजातो ज्योतिषाः सहस्रं म्हात्वा वरुणस्य मासं दत्स्य—॥
 स्वासोऽअग्ने विष्णुं चरुं सन्त्ययस्व विभायसो ॥ ११ ॥ इति मन्त्र या पठान्त ॥ १॥

जायमानः ॥ तंधीरासःऋवयउभयान्तिस्वाध्यामनसादेवयन्तः ॥ पा० गृ०
 का० २ कं० २ मं० ९ ॥ पूर्णपात्रमुपरिन्यसेत्—ॐ पूष्णादिर्विपरापतसुपूष्णा-
 पुनरापत ॥ वृश्नेवृष्विक्रीणावहाऽइपमूर्ज्जिऽशतयक्रतो ॥ ५/१ ॥ वरुण-
 यावाहयेत्—ॐ तत्त्वाषामीत्यस्य शुनःशेषऋषिः त्रिष्टुपूलन्दः वरुणो
 देवतावरुणावाहने विनियोगः । ॐ तत्त्वाषामिन्द्राणावन्दमानस्तदा-
 शास्तेयजमानोहुर्विन्धिः ॥ अहैडमानोवरुणेइबोद्धचुहंशऽसमानऽआयुर्द
 प्मोपीद ॥ ५/२ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः आस्मिन्कलशे वरुणं साङ्गं सपरिवारं
 सायुधं सशक्तिकम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ प्रतिष्ठापनम्—ॐ मनोजुति-
 र्जुपतामाज्ज्यस्यबृहस्पतिर्भ्यर्ज्जमिमन्तनोत्वरिष्टंभ्यर्ज्जसमिमन्दधातु ॥
 विभ्वेदेवासऽइहमादयन्तामोऽम्प्रतिष्ठ ॥ १/३ ॥ ॐ वरुणाय नमः वरुण सुप-
 तिष्ठितो वरदो भव ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः चन्दनं समर्पयामि ॥
 इत्यादिपञ्चोपचारैः संपूज्य तत्त्वाषामीति पुण्याञ्जलिं समर्प्य अनेन
 पूजनेन वरुणः प्रीयताम् ॥ ततः अनामिकया कलशं स्पृष्ट्वा अग्नि-
 मन्त्रयेत्—कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः । मूले तत्र स्थितो
 ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः ॥ कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुन्धरा ॥
 ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदो ह्यथर्वणः ॥ अङ्गैश्च सहिताः सर्वे कलशाम्बु-
 समाश्रिताः । अत्र गायत्री सावित्री शान्तिः पुष्टिकरी तथा ॥ आयान्तु
 मम शान्त्यर्थं दुरितक्षयकारकाः ॥ ततः गायत्र्यादिभ्यो नमः इत्यनेन
 पञ्चोपचारैरभ्यर्च्य कलशं प्रार्थयेत्—देवदानवसंवादे मध्यमाने महोदधौ ।

१ घातुर्जं मृष्मयं वापि कलशं यत्प्रतिष्ठितम् । तद्वत्प्रदेशीयं च चतुरङ्गलमुच्छ्रितम् ॥
 सिततन्मुष्णं च पूर्णपात्रं प्रकीर्तितम् ॥ २ स्पृशन्त्वनामिकाग्रेण क्वचिदालोक्यन्नपि ।
 अनुमन्त्रणं सर्वत्र सदैवमभिमन्त्रयेत् ॥

उत्पन्नोऽसि तदा कुम्भ विधृतो विष्णुना स्वयम् ॥ त्वचोये सर्वतीर्थानि
 देवाः सर्वे त्वयि स्थिताः । त्वयि तिष्ठन्ति भूतानि त्वयि प्राणाः प्र-
 ष्ठिताः ॥ शिवः स्वयं त्वमेवासि विष्णुस्त्वं च प्रजापतिः । आदित्य
 वसवो रुद्रा विश्वेदेवाः सपैतृकाः ॥ त्वयि तिष्ठन्ति सर्वेपि या-
 कामफलप्रदाः । त्वत्प्रसादादिदं कर्म कर्तुमीहे जलोद्भव ॥ सान्निध्य
 कुरु मे देव मसन्नो भव सर्वदा ॥ नमो नमस्ते स्फटिकप्रभाय सुश्वेतहाराय
 सुमङ्गलाय । सुपाशहस्ताय झपासनाय जलाधिनाथाय नमो नमस्ते ।
 पाशपाणे नमस्तुभ्यं पद्मिनीजीवनायक । पुण्याहवाचनं यावत्तावत्त्वं
 सन्निधो भव ॥ ततः स्वस्तिवाचनार्थं युग्मविप्रान्संपूज्य ॥ अग्निहोत-
 जानुमण्डलः कमलमुकुलसदृशमञ्जालं शिरस्याधाय दक्षिणेन पाणिना
 स्वर्णपूर्णकलशं धारयित्वा वदेत्—ॐ त्रीणिपदाद्विचक्रमेद्विष्णुंगो-
 पाऽअर्शब्भ्यः ॥ अतोऽधर्माणिधारयन् ॥ १३ ॥ दीर्घा नागा नद्यो
 गिरयस्त्रीणि विष्णुपदानि च ॥ तेनायुःप्रमाणेन पुण्यं पुण्याहं
 दीर्घमायुरस्त्विति भवन्तो ब्रुवन्तु ॥ विभ्रा वद्रेयुः—तेनायुःप्रमाणेन
 पुण्यं पुण्याहं दीर्घमायुरस्तु ॥ पुनः—ॐ त्रीणिपदाऽआहुर्द्विविद्वन्धनानि-
 त्त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तःसमुद्रे ॥ उतेवमेव हणः उन्त्यर्चन्त्यत्रातऽआहुः
 परमञ्जनित्रंम् ॥ १४ ॥ दीर्घा नागा नद्यो गिरयस्त्रीणि विष्णुपदानि च ॥
 तेनायुःप्रमाणेन पुण्यं पुण्याहं दीर्घमायुरस्त्विति भवन्तो ब्रुवन्तु ॥
 तेनायुःप्रमाणेन पुण्यं पुण्याहं दीर्घमायुरस्तु ॥ पुनः—ॐ त्रया-
 देवाऽएकादशत्रयस्त्रिंशाः सुरायंसः ॥ बृहस्पतिपुरोहितादेवस्यसवि-
 तुः सवे ॥ देवादेवैरवन्तुमा ॥ १५ ॥ दीर्घा नागा नद्यो गिरय
 स्त्रीणि विष्णुपदानि च । तेनायुःप्रमाणेन पुण्यं पुण्याहं दीर्घ
 मायुरस्त्विति भवन्तो ब्रुवन्तु ॥ तेनायुःप्रमाणेन पुण्यं पुण्याहं दीर्घ
 मायुरस्तु ॥ अपां मध्ये स्थिता देवाः सर्वमप्सु प्रतिष्ठितम् ।

ब्राह्मणानां करे न्यस्ताः शिवा आपो भवन्तु ताः ॥ ब्राह्मणानां हस्ते
 सुप्रोक्षितमस्तु ॥ शिवा आपः सन्तु । सन्तु शिवा आपः ॥ सौमनस्यमस्तु ।
 अस्तु सौमनस्यम् ॥ अक्षतं चारिष्टं चास्तु । अस्त्वक्षतमरिष्टं च ॥ गन्धाः
 पान्तु सौमङ्गल्यं चास्त्विति भवन्तो ब्रुवन्तु । ॐ गन्धाः पान्तु सौमङ्गल्यं
 चास्तु ॥ अक्षताः पान्तु आयुष्यमस्त्विति भवन्तो ब्रुवन्तु । ॐ अक्षताः
 पान्तु आयुष्यमस्तु ॥ पुष्पाणि पान्तु सौश्रियमस्त्विति भवन्तो ब्रुवन्तु ।
 ॐ पुष्पाणि पान्तु सौश्रियमस्तु ॥ ताम्बूलानि पान्तु ऐश्वर्यमस्त्विति
 भवन्तो ब्रुवन्तु । ॐ ताम्बूलानि पान्तु ऐश्वर्यमस्तु ॥ पूगीफलानि
 पान्तु बहुफलमस्त्विति भवन्तो ब्रुवन्तु । ॐ पूगीफलानि पान्तु
 बहुफलमस्तु ॥ दक्षिणाः पान्तु बहुदेयं चास्त्विति भवन्तो ब्रुवन्तु ।
 ॐ दक्षिणाः पान्तु बहुदेयं चास्तु ॥ ॐ दीर्घमायुः श्रेयः शान्तिः
 पुष्टिस्तुष्टिः श्रीर्यशो विद्या विनयो वित्तं बहुपुत्रश्चास्त्विति भवन्तो
 ब्रुवन्तु । ब्राह्मणा वदेयुः—ॐ दीर्घमायुः श्रेयः शान्तिः पुष्टिस्तुष्टिः
 र्श्रीर्यशो विद्या विनयो वित्तं बहुपुत्रं चास्तु ॥ यजमानो वदेत्—
 कृत्वा सर्ववेदयज्ञक्रियाकरणकर्माग्निः शुभाः शोभनाः प्रवर्तन्ते
 महमोङ्गारमादिङ्कृत्वा ऋग्यजुःसामायर्वणाशीर्वचनं बहुऋषिमतं
 मनुज्ञातं भवद्भिरनुज्ञातः पुण्यं पुण्याहं वाचयिष्ये । ॐ वान्यताम् ॥
 याशीर्वादः ॥ ब्राह्मणानां हस्तेष्वक्षतान्दद्यात् ॥ यजुः—ॐ भद्र-
 णोभेऽंशुण्यामदेवाभुद्रम्पश्येमाक्षभिर्ध्वजद्वाः ॥ स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाः
 स्तनूभिर्ध्वयंशेमद्विदेवहितं ध्यदायु - ॥ ३५ ॥ ॐ देवानां भद्रासुमतिर्दे-
 यतान्देवानां रातिरभिन्नोनिर्वर्तताम् ॥ देवानां सवख्यमुपसे-
 माह्वयन्देवानां आयुः पतिरन्तुजीवसे ॥ ३५ ॥ ॐ दीर्घायुस्तऽ
 पधेखनितायस्मै चत्वाखनाम्यहम् ॥ अथोत्त्वन्दीर्घायुर्भूत्वा-

श्रुतवल्गाद्विरोहतात् ॥ १०० ॥ ॐ ऋक्—द्रविणोदाद्रविणसस्तुरस्यद्रवि-
 णोदाःसनरस्यप्रयंसत् ॥ द्रविणोदावीरवतीमिपंनोद्रविणोदारासतेद्वीर्-
 मायुः ॥ अष्टरु १ ७ ॥ यजुः ॐ द्रविणोदाः१पिपौपतिजुहोत्पचंतिष्ठत् ॥
 नेष्टाद्वतुभिरिष्यत् ॥ २२ ॥ साम—^{५२ ५ ३ ५ ५२} ॐ देवो३वो३द्रविणादाः । पूर्णा-
^{२२ १ २ १२} विवष्टासिचं । उद्वा१सिचा २ । ध्वमुपवापृणध्वं । आदिद्वोदे३ । वओहते ।
^१ इडा२३भा३४३ । ओ२३४५ई । डा ॥ वेयगानस्य द्वितीयप्रपाठकस्य
 प्रथमार्द्धे साम२४ ॥ अथर्वणः—^{२ १ २२} ॐ धाता२रातिःसंवि॒तेदंजुंपंताम्प्रजा
 तिर्निधिपतिर्नोअग्निः ॥ त्वष्टाविष्णुःप्रजयांसंरराणोयजमानायद्रविणं
 दधातु ॥ का०७अ०२सू०१७मं०४ऋक्—^{१५} ॐ सवितापृथातात्सविता
 रस्तात्सवितोत्तरात्तात्सविताधरात्तात् ॥ सवितानंःसुवतुसर्वतात्सवि
 तानो॑रासतांदीर्घमायुः ॥ ७ १ ॥ यजुः—^{१ २ २ २} सविताच्चांसवानां७सुवताम्
 गिरूर्गृहपतीनां७सोमोव्वनस्पतीनाम् ॥ वृहस्पतिर्ध्वचऽइन्द्रोज्ज्यैष्ठ्या
 यरुद्रः१पशुन्भ्योमिच्छः१सत्त्वोव्वरुणोधर्मपतीनाम् ॥ ३१ ॥ साम—
^{२२ २} ॐ ऊर्द्धऊषुणा३ऊता२३४याई । तिष्ठादेवोनसविता । ऊर्द्धावा२३जा ।
^{१ २ २} स्यासनिता । यादंजिभीरः । वाघाञ्जीरः । वीवीर । ह्यामा२३हा
^{२२ १} ३४३ई । उ२३४५ई । डा ॥ वेयगानस्य द्वितीयप्रपाठकस्य प्रथमार्द्धे
 साम २६ ॥ अथर्वणः—^{१ २ २} ॐ अभयंघावापृथिविवाइहास्तुनोभयंसोमःसवि-
 तानंःकृणोतु ॥ अभयन्नोस्तुर्वा१ऽन्तरिक्षंसप्तऋषीणांचंहविषाभयन्नोऽस्तु ॥
 मा०६अ०४सू०४०मं०१ ॥ ६ ३ ॥ ऋक्—^{२२ १} ॐ नवो॑नवोभवतिजायमानो-
 ऽहंकितुरुपसामेत्यग्रम् ॥ भागदेवेभ्योविदधात्यायन्प्रचंद्रमांस्तिरतेदीर्घमायुः

॥ ८^{३३} ॥ यजुः—^३अनतद्भक्षां^१सिनपिशाचास्तरन्तिदेवानामोजः^२प्रथ-
 मजह्नेतत् ॥ योविभर्त्तिदाक्षायण^३हिरण्य^४सदेवपु^५कृणुतेदीर्घमायुः^६
 समनु^७प्येपुकृणुतेदीर्घमायुः^८ ॥ ५१ ॥ साम—^२चंद्रमा^३आजवा । ^२पुवा-
 न्ता^३राजवा । ^२सुपर्णा^३ धाजवा । ^२वतो^३दिवि । ^१न वो^२हिराजवा । ^२प्यना^३इमा-
 याजवा । ^२पर्द^३विदाजवा । ^२तिवि^३द्युताः । ^१वित्तं^२माआजवा । ^२स्वरो^३दा २३
 सा ३४३ ई । ^१ओ २३४५ई । ^५हो ॥ वेयगानस्य एकादशमपाठकस्य
 प्रथमार्द्धे साम ३१ ॥ अथर्वणः—^१नै^२नरै^३क्षांसिनपिशाचाः^४संहतेदेवानामो-
 जः^५प्रथमजह्नेतत् ॥ योविभर्त्तिदाक्षायण^६हिरण्यं^७सजी^८वेपुकृणुतेदीर्घमायुः^९
 ॥ १३५ ॥ ऋक्—^३अ^४उचादिविदक्षिणावतो^५अस्युर्ये^६अश्वदाः^७सहेतेमूर्येण ॥
^३हिरण्यदा^४अमृतत्वं^५भजनेवासोदाः^६सोमप्रतिरंतु^७आयुः ॥ ८^३ ॥ यजुः—
^३अ^४उचातेजातमन्ध^५सोद्विविसद्भूम्याददे ॥ ^३उग्र^४शर्ममहि^५श्रव ॥ १६ ॥
 साम—^५उचाता ३ ईजातमन्धसाः । ^२दिवा^३ई । ^२सा^३श्रु^४मिया^५२३ ददाई ।
^३उग्रा^४शर्मा^५ महा^६३ई^७श्रवा^८ड । ^२वा^३३ । ^३स्तो^४पे^५२३४५ ॥ वेयगानस्यद्वाद-
 शमपाठकस्य द्वितीयार्द्धे साम १३ ॥ अथर्वणः—^३अ^४उचापतन्तमरुणं-
 सुपर्णमर्ध्वे^५द्विवस्तरणि^६भ्राजमानम् ॥ ^५पश्यां^६त्वासवितारं^७पमा^८हुरजस्रं-

१ अत्र—^३अ^४होरात्राम्यांनक्षत्रेभ्यः^५सूर्याचन्द्रमसांम्याम् ॥ ^३भद्रा^४हमस्मभ्यं-
 राजंशकधूम्रत्वक्कुंघि ॥ काण्ड ६ अनुवाक १३ सूक्त १२८ मन्त्र ३ इत्यपि पठन्ति ॥

२ अत्र—^३अ^४उच्चैर्घोषोद्दुभिः^५ सत्वनायन्वानस्पत्यं^६संभृतदुस्त्रियाभिः ॥
 वाचंक्षुण्वान्तोदुमयन्त्सपत्नानि^७सहृद्वंजेष्यद्वभितंस्तनीहि ॥ का० ५ अ० ४
 सू० २० मं० १ इत्यपि मन्त्रं पठन्ति ॥

ज्योतिर्यद्विन्दुदाग्निः ॥ का० १३ अ०२मं० ३६ इत्याशीर्वादः ॥
 + व्रतनपनियमतपःस्वाध्यायक्रतुदयादमदानपिशिष्टानां सर्वेषां ब्राह्म-
 णानां मनः समाधीयताम् ॥ * समाहितमनसः स्मः ॥ + प्रसीदन्तु
 भवन्तः ॥ प्रसन्नाः स्मः ॥ + ॐशान्तिरस्तु ॥ ॐस्तु ! ॥ ॐपुष्टिरस्तु ॥
 ॐस्तुष्टिरस्तु । ॐष्टाद्विरस्तु । ॐअग्निघ्नमस्तु । ॐआयुष्यमस्तु । ॐआरो-
 ग्यमस्तु । ॐशिवं कर्मास्तु । ॐकर्मसमृद्धिरस्तु । ॐऐदसमृद्धिरस्तु ।
 ॐशास्त्रसमृद्धिरस्तु । ॐधनधान्यसमृद्धिरस्तु । ॐपुत्रपौत्रसमृद्धिरस्तु ।
 ॐशृष्टसंपदस्तु । ॐअरिष्टनिरसनमस्तु । ॐयत्पापं रोगमशुभमन्व्याणं
 तद्दूरे प्रतिहतमस्तु ॥ ॐयच्छ्रेयस्तदस्तु ॥ ॐउत्तरे कर्मणि निर्विघ्नमस्तु ॥
 ॐउत्तरोत्तरमहरहरभिवृद्धिरस्तु ॥ ॐउत्तरोत्तराः क्रियाः शुभाः शोभनाः
 संपद्यन्ताम् ॥ ॐतिथिकरणमुहूर्तनक्षत्रग्रहलग्नसंपदस्तु ॥ पात्रे उदक-
 सेकः ॥ ॐतिथिकरणमुहूर्तनक्षत्रग्रहलग्नाधिदेवताः प्रीयन्ताम् ॥ ॐतिथि
 करणे समुहूर्ते सनक्षत्रे सग्रहे साधिदेवते प्रीयेताम् ॥ ॐदुर्गापाञ्चाल्यौ
 प्रीयेताम् ॥ ॐअग्निपुरोगा विश्वेदेवाः प्रीयन्ताम् ॥ ॐइन्द्रपुरोगा मरुद्गणाः
 प्रीयन्ताम् ॥ ॐमाहेश्वरीपुरोगा उमामातरः प्रीयन्ताम् ॥ ॐअरुन्धतीपुरोगा
 एकपत्न्यः प्रीयन्ताम् ॥ ॐविष्णुपुरोगाः सर्वेदेवाः प्रीयन्ताम् ॥ ॐब्रह्म-
 पुरोगाः सर्वेदेवाः प्रीयन्ताम् ॥ ॐब्रह्म च ब्राह्मणाश्च प्रीयन्ताम् ॥ ॐश्रीसर-
 स्वत्यौ प्रीयेताम् ॥ ॐश्रद्धामेधे प्रीयेताम् ॥ ॐभगवती कात्यायनी प्रीयताम् ॥
 ॐभगवती माहेश्वरी प्रीयताम् ॥ ॐभगवती ऋद्धिकरी प्रीयताम् ॥
 ॐभगवती सिद्धिकरी प्रीयताम् ॥ ॐभगवती पुष्टिकरी प्रीयताम् ॥

+ यजमानो वदेत् ॥ * ब्राह्मणा वदेयुः ॥ १ अस्तु इति द्विजाः सर्वत्र
 प्रतिवचनं वदेयुः ॥

ॐ भगवती तुष्टिकरी प्रीयताम् ॥ ॐ भगवन्तौ विघ्नविनायकौ प्रीयेताम् ॥
 ॐ सर्वाः कुलदेवताः प्रीयन्ताम् ॥ ॐ सर्वा ग्रामदेवताः प्रीयन्ताम् ॥
 वहिः—ॐ हताश्व ब्रह्माद्विपः ॥ ॐ हताश्व परिपन्थिनः ॥ ॐ हताश्व विघ्न-
 कर्तारः ॥ ॐ शत्रवः पराभवं यान्तु ॥ ॐ शाम्यन्तु घोराणि ॥ ॐ शाम्यन्तु
 पापानि ॥ ॐ शाम्यन्त्वीतयः ॥ पुनःपात्रे—ॐ शुभानि वर्द्धन्ताम् ॥
 ॐ शिवा आपः सन्तु ॥ ॐ शिवा ऋतवः सन्तु ॥ ॐ शिवा ओषधयः
 सन्तु ॥ ॐ शिवा नद्यः सन्तुः ॥ ॐ शिवा गिरयः सन्तु ॥ ॐ शिवा
 अतिथयः सन्तु ॥ ॐ शिवा अग्रयः सन्तु ॥ ॐ शिवा आहुतयः सन्तु ॥
 ॐ अहोरात्रे शिवे स्याताम् ॥ ऋक्—शन्नः कर्निकदद्देवः पर्जन्यो-
 अभिर्वर्षतु ॥ शन्नोद्यावापृथिवीशं प्रजाभ्यः शन्नं एधिद्विपदशंचतु-
 ष्पदे ॥ ऋ० ब्र० शान्तिपाठे परिशिष्टमन्त्र ८ ॥ यजुः—ॐ निकामेनि-
 कामेन ८ पर्जन्योर्वर्षतु फलं वर्योऽन ८ ओषधयः ८ पच्यन्तां व्योगक्षेमोऽनं
 कल्पताम् ॥ ३३ ॥ ब्राह्मणम्—ॐ निकामेनिकामेन ८ पर्जन्योर्वर्ष-
 त्वितिनिकामेनिकामे वै तत्र पर्जन्योर्वर्षतियत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते फलव-
 त्योऽन ८ ओषधयः ८ पच्यन्तामिति फलवत्यो वै तत्रौषधयः ८ पच्यन्ते यत्रै-
 तेन यज्ञेन यजन्ते योगक्षेमोऽन ८ कल्पतामिति योगक्षेमो वै तत्र कल्पते यत्रैतेन-
 यज्ञेन यजन्ते तस्माद्यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते वल्स ८ प्रजानां योगक्षेमो भवति ॥
 साम—ॐ त्वष्टा ३४ । नो देवियं वचाः । पर्जन्यो ब्रह्मणस्पा २३ तीः ।
 पुत्रैर्भ्रातृभिरदितिषुपात् २३ नाः । दुष्टारा २३ न्ना । मर्णाया २३ चा
 ३४३ : । ओ' २३४५ ई । हाँ ॥ वेयगानस्य अष्टमप्रपाठकस्य प्रथ-
 मार्द्धस्य साम २० ॥ अथर्वणः—गणास्त्वोपगायन्तु मारुताः पर्जन्यघो-
 पिणः पृथक् ॥ सर्गावर्षस्य वर्षतो वर्षन्तु पृथिवीमनुं ॥ का० ४ अ० १ मू०

१५ मं० ४ ॥ ॐ शुक्राङ्गारकबुधशुक्रहस्पातिशनेश्वरराहुकेतुसोमसहिता
 आदित्यपुरोगाः सर्वे ग्रहाः प्रीयन्ताम् ॥ ॐ भगवान्नारायणः प्रीयताम् ॥
 ॐ भगवान्पर्जन्यः प्रीयताम् ॥ ॐ भगवान्स्वामी महासेनः प्रीयताम् ॥
 ॐ पुरोनुवाच यया यत्पुण्यं तदस्तु ॥ ॐ याज्यया यत्पुण्यं तदस्तु ॥
 ॐ वपदकारेण यत्पुण्यं तदस्तु ॥ ॐ प्रातःमूर्योदये यत्पुण्यं तदस्तु ॥
 ॐ पुण्याहकालान्वाचयिष्ये । ॐ वाच्यताम् ॥ ब्राह्म्यं पुण्यं महद्यच्च
 सृष्ट्वुत्पादनकारकम् । वेदवृत्तौ च नित्यं तत्पुण्याहं ब्रुवन्तुनः ॥ भो
 ब्राह्मणाः मह्यं सकुडुम्बिने महाजनान्नमस्कुर्वाणाय आशीर्वचनमपेक्षमा-
 णाय मया क्रियमाणस्य सग्रहमखमहारुद्राख्यस्य कर्मणः पुण्याहं भवन्तो
 ब्रुवन्तु ॥ ॐ अस्तु पुण्याहम् ॥ एवं त्रिः ॥ ऋक्-ॐ उद्गातेर्वशकुने सामगाय-
 सिब्रह्मपुत्रऽऽवृत्तवनेपुशंससि ॥ वृषेववाजीशिशुमतीरुपीत्यासुर्वतोः
 शकुनेभद्रमावदविश्वतोः शकुनेपुण्यमावद ॥ २^३ ॥ यजुः-ॐ पुनन्तु-
 मादेवजना पुनन्तुमनसाधिर्य - ॥ पुनन्तुविश्वामृतानिजातवेदं पुनी-
 हिमां ॥ ३^१ ॥ ब्राह्मणम्-ॐ सयः कामयेत महत्भ्रातृभ्यामित्युदगयन्-
 आपूर्यमाणपक्षेपुण्याहेद्वादशाहमुपसङ्गतीभुत्वौदुंबरेकसेचमसेवासवापथ-
 म्फलानि गीतिसम्भृत्यपरिसमुद्यपरिलिप्यामिमुपसमाधायावृताज्यसंस्कृ-
 त्यपुंसानक्षत्रेणमन्यसन्नीयजुहोति ॥ साम-ॐ पुनानः सोमाश्चारा-
 २३४ या । आपोवसानो अर्पस्यारत्नघायोनिमृतस्यसा २ ईद साई ।
 ओहाश्चवा । उत्सोदिवोहिरा २३हाई । ओहाश्चवा । प्यया । ओ ।
 ३हावा । हो ५ई । डा ॥ वेयगानस्य चतुर्दशमपाठकस्य प्रथमार्द्धे सामश्च ५ ॥

अथर्वणः—ॐ पुनन्तुमादेवजनाः पुनन्तुमनं वोधिया ॥ पुनन्तुविश्वाभूतानि
 पर्वमानः पुनातुमा ॥ काण्ड ६ अ० २ सू० १९ मं० १ ॥ पृथिव्यामुद्धृतायां तु
 यत्कल्याणं पुरा कृतम् । ऋषिभिः सिद्धगन्धर्वैस्तत्कल्याणं ब्रुवन्तु नः ॥
 भो ब्राह्मणाः मह्यं सकुडुम्बिने महाजनान्नमस्कुर्वाणाय आशीर्वचनमपेक्ष-
 माणाय मया क्रियमाणस्य सग्रहमखमहारुद्राख्यस्य कर्मणः कल्याणं
 भवन्तो ब्रुवन्तु ॥ ॐ अस्तु कल्याणम् ॥ एवं त्रिः ॥ ऋक्—ॐ अपा. सोममस्त-
 मिन्द्रप्रयाहिकल्याणीर्जायासुरणंगृहेते ॥ यत्रार्थस्य वृद्धतो निधानं विमो-
 चनं याजिनोदक्षिणावत् ॥ ३३ ॥ यजुः—ॐ अथेमांश्चाचङ्कल्ल्याणीमा-
 वदानि जनेभ्यः ॥ ब्रह्मराजक्याब्ध्यां शुद्धाय चार्वाय च स्वायचारं-
 णाय च ॥ मियो देवान् नन्दक्षिणायै द्रातुरिह भूयासमयम्मेकाम् ॥ सम-
 द्धयतामुपमादो नमतु ॥ ३६ ॥

ब्राह्मणम्—ॐ अथाध्वर्यो ॥ मतिगरोरात्सुरिमे यजमाना भद्रमेभ्यो
 यजमानेभ्यो भूदितिकल्याणमेवैतन्मानुष्यैश्चाचोवदति ॥ साम—ॐ काँ १५
 र ५ ४ २ ४ ५ १ ३ २ १
 या । नथा ३ इत्रा ३ आभूवात् । उ । ती स दा वृथ स्त । खा ।
 ओ ३ हो हाइ । कया २३ शचा इ । षुयौ हो ३ । हुम्मा १२ । वाँ १५
 २ ती ३५ हाँ ॥ वेयगानस्य पञ्चमप्रपाठकस्य प्रथमार्द्धे साम २५ ॥
 अथर्वणः—ॐ विश्वजित्कल्याण्यैमापरिदिहि ॥ कल्याणि द्विपाञ्चसर्वभो-
 रक्षचतुष्पाद्यचनः स्वम् ॥ का० ६ अ० ११ सू० १०७ मं० ३ ॥ सागरस्य
 यथा वृद्धिर्महालक्ष्म्यादिभिः कृता । सम्पूर्णा सुप्रभावा च तां च ऋद्धिं
 ब्रुवन्तु नः ॥ भो ब्राह्मणाः मह्यं सकुडुम्बिने महाजनान्नमस्कुर्वाणाय
 आशीर्वचनमपेक्षमाणाय मया क्रियमाणस्य सग्रहमखमहारुद्राख्यस्य

मस्कुर्वाणाय आशीर्वचनमपेक्षमाणाय मया क्रियमाणस्यसग्रहमखमहा-
 रुद्राख्यस्य कर्मणः स्वस्ति भवन्तो ब्रुवन्तु ॥ ॐ आयुष्मते स्वस्ति ॥ एवं त्रिः ॥
 ऋक्— ॐ स्वस्तिरिद्धिमपंथे श्रेष्ठारे कर्णस्वत्यभियावा ममेति ॥ सानोऽअ-
 मासोऽअरणे निपातु स्वावेशा भवतु देवगोपा ॥ ८३ ॥ यजुः— ॐ स्वस्ति-
 नऽइन्द्रोऽबृद्धश्रवाऽस्वस्ति नं— पूपाहि श्रववेदाऽ ॥ स्वस्ति नस्ताक्ष्योऽअ-
 रिष्टनेमिऽस्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥ १५ ॥ ब्राह्मणम्— ॐ गातुञ्च ज्ञा-
 यगातुञ्च ज्ञपतयऽ इति गातुऽष्टोपयज्ञायै च्छति गातुञ्च ज्ञपतये यो यज्ञस्य सऽ-
 त्यान्दुर्वा स्वस्ति रस्तु नः स्वस्ति मानुष्येभ्यऽ इति स्वस्ति नो देवशास्तु स्व-
 स्तमानुष्यत्रेत्येवै तदाहोर्ब्व जिगातुभेपजमित्यूर्ध्वो नो यज्यज्ञो देवलो-
 क्तुज्जत्वित्येवै तदाह शन्नोऽ अस्तु द्विपदेशश्चतुष्पदऽ इत्येतावद्वाऽ
 इदं सर्वज्यावदाद्विपाचवै चतुष्पाचतस्माऽ एवैतद्यज्ञस्य सऽस्त्या-
 त्वा शं करोति तस्मादाह शन्नोऽ अस्तु द्विपदेशं चतुष्पदे ॥ साम—
 ॐ त्रा^२तार^१मिन्द्रमविता^{१०} । रामि^२ २३^१ न्द्राम् । ह वे^२ हवे^१ सुवह^१ ७शू ।
 मी २३^१ न्द्राम् । हुवाइ^१ तुशक्रं^१ पुरुहू । तमी २३^१ न्द्राम् ।
 द^१ ७इ । वाइः । मघवा । वा ३४३ इ । तू ३ वा ५
 न्द्रा ६५६ः ॥ वेयगानस्य नवमप्रपाठकस्य प्रथमार्द्धे साम ३ ॥ अथ-
 णः— ॐ स्वस्ति मात्रात्प्रत्तपित्रेणो अस्तु स्वस्ति गोभ्योजगंते पुरुषेभ्यः ॥
 ॐ सुभ्रूतं सुं विदवन्नो अस्तु ज्योगेवदं शे मसूर्यम् ॥ का० १ अ० ६ सू० ३१

१ यत्र स्वस्तिशब्दः अव्ययः तत्र क्रियमाणयेति चतुर्थी ॥ यत्र स्वस्तिशब्दः
 नव्यमः तत्र तु क्रियमाणस्येति षष्ठी स्यात् । औमुदीतवयोपिनीदीकायां स्वस्तिशब्दो
 नव्यमोऽपि ॥ यथा भविष्योत्तरपुराणे— प्रतिगृह्णामि ते धेनु कुटुम्भार्थं विशेषतः । स्वस्तिभवेतु
 नित्यं सुखं चाशुतम तथा ॥

मं०४॥ समुद्रमयनाज्जाता जगदानन्दरारिका । हरिमिया च माङ्गल्या
 तां श्रियं च द्रुवन्तु नः ॥ भोत्राक्षणाः मया सकुडुम्बिने महाजनान्नम-
 स्कुर्वाणाय आशीर्वचनमपेक्षमाणाय मया क्रियमाणस्य सग्रहमखमहा-
 रुद्राख्यस्य कर्मणः श्रीरस्त्विति भवन्तो द्रुवन्तु ॥ ॐ अस्तु श्रीः ॥
 एवं त्रिः ॥ ऋक्—ॐश्रिये जातःश्रियआनिरियापुश्रियंवयोजरि-
 तृभ्योद्घाति ॥ श्रियंवसानाऽ अमृतत्वमायन्भवन्तिसत्यासमिया-
 मितर्द्रां ॥ ७८ ॥ यजुः—ॐमनसं काममाकृतिंवाचं सत्यमंशीय ॥
 पशूनां रूपमन्नस्यरसोषशं श्रीं श्रयताम्मायि स्वाहा ॥ ३८ ॥
 ब्राह्मणम्—ॐतेनोहंततऽईजेदुसं पार्वतिस्तऽ इमेप्येतिर्हि दाक्षाय-
 णाराज्यामिवैवप्राप्ताराज्यामिवहवैप्राप्तोतिऽ एवं विद्वानेतेन षड्नेनयजते-
 तस्माद्वाऽ एतेन षजेतस्माऽएकैरुऽ एवानुचिनाहं पुरोडाशोभवत्येतेनो-
 हास्यासपत्नानुपवाचाश्रीर्भवति॥साम-^{५२} ॐश्रायन्तइवमू^५क्षरायां । विश्वा^{५२}
 शदिन्द्रा^{५२} । स्यभा^{५२} क्षाता । वा^{५२} सू^{५२} नि^{५२} जा^{५२} तो^{५२} ज^{५२} निमा^{५२} ।
^२नियोजा^२ सा^२ पर^२ । प्रतिभा^२ गं^२ नदी^२ २ धिमः । प्रा^२ २३ती^२ । भागांना^२
 दा । हुं । धिमा^२ ३ः । ओ^२ २३४वा । है^२ ३^२ ४^२ ५ ॥ वेयगानस्य सप्तम-
 प्रपाठकस्य द्वितीयाद्धे साम ५ ॥ अथर्वण-ॐएहयातुवरुणः सोमोअ-
 म्निवृहस्पतिर्वसुभिरेहयातु ॥ अस्पश्रियंमुपसंयातसर्वऽ उग्रस्पचेतुः संम-
 नसः सजाताः ॥ काण्ड ६ अनुवाक् ८ सूत्र ७३ मत्र १ ॥ कृतेऽस्मि-
 न्पुण्याहवाचने न्यूनातिरिक्तो यो विधिः स उपविष्टब्राह्मणानां
 वचनात् श्रीमहागणपतिप्रसादाच्च सर्वं परिपूर्णोऽस्तु ॥ अस्तु परिपूर्णः॥
 अथाभिषेक ॥ कर्तुर्वापतः पत्नीम् उपवेश्य पात्रपातितकलशोदकेन

अविधुराश्चत्वारो ब्राह्मणा दूर्वाभ्रपल्लवैरुदङ्मुखवास्तिष्ठन्तः सपत्नीकं
 यजमानमभिषिञ्चैयुः। तत्रमंत्राः-अपयं-पृथिव्याम्पयऽओपधीपुपयोद्विद्यु-
 न्तरिक्षिपयोधाट् ॥ पर्यस्वतीं ष्टादिशं-सन्तुमहंयम् ॥ ३६ ॥ अं पञ्चानुद्युं सरं-
 स्वतीमपियन्तिसस्रोतसट् ॥ सरंस्वतीतुपञ्चवासादेशेभवत्सरित् ॥ ३७ ॥
 अं वरुणस्योत्तमभनमसि वरुणस्यस्कम्भसज्जनीस्त्यो वरुणस्यऽऋतसदं-
 न्यासि वरुणस्यऽऋतसदनमसि वरुणस्यऽऋतसदनमासीद ॥ ३८ ॥
 अपुनन्तुमादेवजनापुनन्तुमनसाधियः ॥ पुनन्तुद्विभ्रवाभुतानिजातंवेदं
 पुनीहिमां ॥ ३९ ॥ अं देवस्यं च्वासवितुं पंसवोश्चिनोर्वाहुभ्याम्पुष्णो-
 हस्तांभ्याम् ॥ सरंस्वत्यैवाचोयन्तुर्त्यन्त्रियेदधामिवृहस्पतेष्वासांम्रा-
 ज्येनाभिषिञ्चाम्यसौ ॥ ४० ॥ अं देवस्यं च्वासवितुं पंसवोश्चिनोर्वा-
 हुभ्याम्पुष्णोहस्तांभ्याम् ॥ सरंस्वत्यैवाचोयन्तुर्त्यन्त्रेणाग्नेः साध्रा-
 ज्येनाभिषिञ्चामि ॥ ४१ ॥ अं देवस्यं च्वासवितुं पंसवोश्चिनोर्वाहु-
 भ्याम्पुष्णोहस्तांभ्याम् ॥ अश्विनोर्भैपज्येनतेजसे ब्रह्मवर्चसाया-
 भिषिञ्चामिसरंस्वत्यैभैपज्येनवृष्यायान्नाद्यायाभिषिञ्चामीन्द्रस्येन्द्रि-
 येणवलायश्चियैवशसेभिषिञ्चामि ॥ ४२ ॥ अं विभ्रानिदेवसवितुर्ह-
 रितानिपरांसुव ॥ यद्भद्रन्तन्नऽआसुंवा ॥ ४३ ॥ अं धामच्छदुग्निरिन्द्रो ब्रह्मा-
 देवोवृहस्पतिः ॥ सचेतसोद्विभ्रदेवायज्ञम्भारंन्तुनट्शुभे ॥ ४४ ॥
 अं त्वं च्चविष्णुशुपोन्तेपादिशृणुधीगिर- ॥ रक्षातोऽरुमुत्तरमनां ॥ ४५ ॥
 अं अन्नं प्रतेन्नस्यनोदेखनमीवस्यं शुष्मिर्ण- ॥ प्रपदातारंन्तारिपुऽऽर्ज-
 नोपेदिहिपदेचतुष्पदे ॥ ४६ ॥ अं यौ? शान्तिरन्तरिक्षं शान्ति-पृथिवी-
 शान्तिराष्टं शान्तिरोपधयं शान्तिः ॥ वनस्पतयं शान्तिद्विभ्रदे-
 वा? शान्तिर्ब्रह्मशान्तिं सर्वं शान्तिं शान्तिरेवशान्तिं सामाशान्तिराधे ॥

॥ १६ ॥ अथतोयतलसमीहसेततो नोऽअमयहुरु ॥ शर्षः-कुरुप्रजा-
 न्भ्योभयन्नलंपशुन्भ्यः ॥ ३३ ॥ ब्राह्मणम्-अंपालाशंभवंति। तेन ब्राह्मणो-
 भिपिश्चति ब्रह्मवपलाशो ब्रह्मणैवैनमेतदभिपिश्चति ॥ औदुंबरंभवति ॥
 तेनस्वोभिपिश्चत्यन्नंवाऽऊरुदुंदुरऽऊरुर्वस्वयावद्वैपुरुपस्यस्वंभुवति नैवता-
 वदशनायतितेनोर्कस्वंतस्मादौदुंदुरेणस्वोभिपिश्चति ॥ नैष्यग्रोधपादंभव-
 तितेनामित्रोराजन्योभिपिश्चति पाद्भिर्वैन्यग्रोधः प्रतिष्ठितोमित्रेणवैराजन्यः
 प्रतिष्ठितस्तस्माद्नैष्यग्रोधपादेनमित्रोराजन्योभिपिश्चति ॥ आश्वत्यं-
 भवति ॥ तेनवैश्योभिपिश्चतिसयद्वेवादोभत्योतिष्ठतऽइन्द्रोमरुतऽउपामं-
 त्रयतेतस्मादाश्वत्येनवैश्योभिपिश्चति ॥ यदेवकुल्पाञ्जुहोतिश्राणावैक-
 ल्याऽअमृतमुवैमाणाऽअमृतेनैवैनमेतदभिपिश्चति ॥ सर्वेषांवाऽएषहे-
 दानाँरसोयत्सामसर्वेषामेवैनमेतद्वेदानाँरसेनाभिपिश्चति ॥ शान्तिः
 शान्तिः सुशान्तिर्भवतु ॥ स्वस्थाने उपविश्य हस्ते जलं गृहीत्वा-अभिये-
 ककर्तृकेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो यथोत्साहदक्षिणां दास्ये तेन श्रीकर्माधीशः
 प्रीयताम् ॥ ततः पुत्रवतीभिर्द्विजसुवासिनीभिर्नाराजनं कार्यम् ॥
 तस्यमंत्रः-अंअनाष्टृष्टापुरस्तादुग्मेराधिपत्येऽआयुर्मेदाँपुत्रवतीदक्षिण-
 तऽइन्द्रस्याधिपत्येषुजाम्मेदाँ। सुपदाँपुश्चाद्देवस्यंसवितुराधिपत्येचक्षु-
 र्मेदाँऽआश्रुतिरुत्तरतोधातुराधिपत्येरायस्पोपंमेदाँ ॥ विष्टितिरूप-
 रिष्टाद्बृहस्पतेराधिपत्येऽओजोमेदाँविष्वाँभ्योमानाँष्टुँभ्यस्पाहिम-
 नोरश्वासि ॥ ३३ ॥ अनेन पुण्याहवाचनेन कर्माङ्गदेवता
 श्रीमहारुद्रः प्रीयताम् ॥ इति हवनात्मकमहारुद्रे पुण्याहवाचनप्रयोगः ॥

॥ अथ मातृकापूजनप्रयोगः ॥

पीठोपरि रक्तं वस्त्रं प्रसार्य तदुपरि गौधूमाक्षतपुञ्जेषु पूगीफलेषु वा
सगणाधिपगौर्यादिचतुर्दशमातृणां दक्षिणांपक्रमाणां उदगपवर्गाणां
प्रत्यगुपक्रमाणां प्रागपवर्गाणां वा स्थापनम् ॥ ॐ गुणानन्त्वागुणपतिः
हवामहे प्रियानन्त्वा प्रियपतिः हवामहे निधीनान्त्वानिधिपतिः हवामहे
वसो मम ॥ आहर्मजानिगर्भुधमाचमजासि गर्भुधम् ॥ १ ॥ ॐ गणेशाय
नमः गणेशमावाहयामि स्थापयामि । भो गणेश इहागच्छ इह तिष्ठ ॥
ॐ आयद्गौ? पृश्निरकमीदसंदरुमातरंम्पुर? ॥ पितरं अप्ययन्त्स्वैः ॥ १ ॥
ॐ भूर्भुवः स्वः गौर्यै नमः गौरिमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो गौरि
इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ १ ॥ ॐ हिरण्यरूपोऽ उपसो विरोकऽ उभाविन्द्राऽ
उदियुतं सूर्य्यश्च ॥ आरोहंतं वरुण मित्रु गर्त्तन्ततश्चक्षायामदितिन्दितीञ्च
मित्रोसि वरुणोऽसि ॥ १ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः पद्मायै नमः पद्मामावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो पद्मे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ २ ॥ ॐ कुदाचनस्तुरीर-
सिनेन्द्रसशसिदाशुषे ॥ उपोपेत्तुर्मधवन्भूयऽ इत्तुतेदानन्देवस्यपृक्यतऽ-
आदित्येभ्यस्त्वा ॥ २ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः शचीयै नमः शचीमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो शचि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ ३ ॥ ॐ मेधाम्मेवरुणो-
ददातुमेधामग्नि? प्युजापतिर्द ॥ मेधामिन्द्रश्चद्युश्च मेधान्प्राताददातु
मे स्वाहा ॥ ३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः मेधायै नमः मेधामावाहयामि स्था ० ॥
भो मेधे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ ४ ॥ ॐ उपयामगृहीतोऽसि सावित्रोसि

१ गौरी पद्मा शची मेधा सावित्री विजया जया । देवसेना स्वधा स्वाहा मातरो
लोकमातरः ॥ धृतिः पुष्टिस्तथा तुष्टिस्तमनः कुलदेवता । गणेशेनाधिना ह्येता वृद्धी
पूज्याश्चतुर्दश ॥ अथ चतुर्दशपदसमाहारान्मातरो लोकमातर इति सर्वासा विशेषणम् ॥
केचन मातुः लोकमातुः अपि आवाहयन्ति तदयुक्तम् एव करणे मण्डपे पङ्क्तिनायकादि-
पुत्रमातृकान्ताना चतुःपष्टिमातृणा स्थाने पट्टपष्टिमातरः भवन्ति वस्तुतस्तु चतुःपष्टिव ॥

चनोधाश्चनोधाऽअसि चनोमयिंधेहि ॥ जिद्वंयुत्तञ्जिद्वंयुत्तपतिम्भगाय
 देवार्यच्चासवित्रं ॥ ५ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सावित्र्यैनमः सावित्रीम् आवा-
 हयामि स्था ॥ भो सावित्रि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ ५ ॥ ॐ विष्णुन्धनु-
 कपुर्दिनोद्विशल्लयोमार्णवाँरुत ॥ अनेशनस्युपाऽइपंवऽआभुरंस्यनिप-
 दुधि ॥ ६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः विजयायैनमः विजयाम् आवाहयामि स्था ॥
 भो विजये इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ ६ ॥ ॐ यार्तेरुद्राशुवातुनूरयोरापाप-
 काशिनी ॥ तयानस्तुन्नाशन्तमयागिरिं गन्ताभिचांकशीहि ॥ ७ ॥ ॐ
 भूर्भुवः स्वः जयायैनमः जयाम् आवाहयामि स्था ॥ भो जये इहागच्छ
 इह तिष्ठ ॥ ७ ॥ ॐ देवानाम्भुद्राष्टमुक्तिर्ऋजुयुतान्देवानां ७ रुरातिरुभि-
 नोनिर्वर्त्तताम् ॥ देवानां ७ सुकरयमुपसेदिमावुयन्देवानुऽआयुऽप्रति-
 रन्तुजीवसे ॥ ८ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः देवसेनायैनमः देवसेनाम् आवाहयामि
 स्थापयामि ॥ भो देवसेने इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ ८ ॥ ॐ पितृभ्यं—स्वधा
 यिभ्यं—स्वधानमं—पितामहेभ्यं—स्वधायिभ्यं—स्वधानमुऽप्रपिता
 महेभ्यऽस्वधायिभ्यं—स्वधानम— ॥ अक्षन्पितरोर्मीमदन्तपितरोर्ती
 तृपन्तपितरुऽपितरुऽशु-धध्वम् ॥ ९ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः स्वधायैनमः
 स्वधाम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो स्वधे इहा ० इह तिष्ठ ॥ ९ ॥ ॐ स्वाहा
 युद्धमनसुऽस्वाहीरोरुन्तरिक्षास्वाहाधावापृथिवीब्भ्या ७ स्वाहावा-
 तादारभेस्वाहा ॥ १० ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः स्वाहायैनमः स्वाहाम् आवाहयामि
 स्थापयामि ॥ भो स्वाहे इहागच्छ इह ० ॥ १० ॥ ॐ वृष्टिरस्यपाग्नेऽअग्नि-
 सुामादंजहिनिष्पृष्ट्यादंसेधादेवयजवह ॥ भुवमसिपृथिवीर्दं हवस्रव
 नित्पाक्षत्रुवनिसजातवक्षुपदधामिभ्रातृष्यस्यवुधाय ॥ ११ ॥ ॐ भूर्भुवः
 स्वः धृत्यैनमः धृतिमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो धृते इहा ० इह ० ॥ ११ ॥
 ॐ त्वष्टातुरीपोऽअर्हृतऽन्द्राग्नीर्षुष्टिवर्देना ॥ द्विपदाच्छन्दऽइन्द्रिय-

मुखागौरवर्षयोद्घुष्ट ॥ ३५ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः पुष्ट्यै नमः पुष्टिमावाहयामि
 स्थापयामि ॥ भो पुष्टे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ १२ ॥ ॐ बृहस्पतेऽप्रति-
 यद्व्याऽअर्हीदुष्टुमहिभातिकर्तुमुज्जनेषु ॥ यद्दीदुच्छवसः ऋतप्रजा-
 तुतदुस्मामुद्रधिणन्धेहिचित्रम् ॥ ३६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः तुष्ट्यै नमः
 तुष्टिमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो तुष्टे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ १३ ॥
 ॐ अश्वेऽअश्विकेर्वालिक्वेनानपतिरुश्वन ॥ ससंस्त्यश्वकः सुभद्रि-
 काङ्काम्पीलवुसिनीम् ॥ ३७ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः आत्मनः कुलदेवतायेनमः
 आत्मनः कुलदेवतामावाहयामि स्थापयामि ॥ भो आत्मनः कुलदेवते
 इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ १४ ॥ अथश्र्यादिसप्तवसोर्धारास्थापनम्—पात्रस्थेन
 विलीनेन समुदेन घृतेन मातृणां संनिहितकुड्यलयाः दक्षिणाद्युदग-
 पवर्गाः पश्चिमादिप्रागपवर्गाः नातिनीचा न चोच्छ्रिताः सप्त वसो-
 र्धाराः क

धारम् ॥

नमोस्तु वसुमातृभ्यो घृतमातृभ्य एव च । स्वयज्ञकार्योसंख्यथ धारां
 दास्यामि मातरः ॥ इत्यनेन सप्तधाराः कृत्वा ततः शिष्टाचारात्
 ऊर्ध्वभागे गुडैर्नकीकरणम्—ॐ कामधुक् ॥ ३८ ॥ श्रीपूर्वसप्तमातृथ

१ अत्र बसोर्धारापूजनपूर्वं केचन वैश्वदेवसङ्कल्प कुर्वन्ति तदनुपपन्नम् । विशेष-
 वचनादर्शनात् कल्पद्रुमादिप्राचीनप्रमाणग्रन्थेष्वनङ्गीकारात् ॥ अविभ्रा मण्डपश्च
 मातृणा पूजनं कर्तुम् । वैश्वदेव बसोर्धारा नान्दीश्रावणत परम् ॥ अविभ्रापूजनापूर्वं
 वैश्वदेव विधाय च ॥ इत्यत्र मूलं मृग्यम् ॥ अन्यत्र स्वाहाकारमहाकृदवास्तुशान्त्यादि-
 योगेषु अविभ्रापूजनस्याप्यभावः ॥ वैश्वदेवप्रावृत्तसङ्कल्प आचार एव प्रमाणम् ॥
 कल्पद्रुमादिग्रन्थेषु “निर्णेजानान्तपञ्चमहापञ्चान्त कृतनित्यक्रियो यजमानः स्वापने
 पविश्य” इत्युक्त्वात् न कर्मणि कर्मान्तरप्रवेश इत्युक्त्या चाशिमैमित्तिककर्मणि न
 ननित्यकर्मरूपवैश्वदेवसङ्कल्पावधयः अतो नारमाभिरङ्गीकृत इति दिक् ॥

घृतमानुस्तथैव च । गुह्येन मेलयिष्यामि ताः सर्वार्थमसाधिकाः ॥
 इत्यनेनकीकृत्य कुङ्कुमादिना विन्दुकरणेनालङ्कृत्य प्रतिधारायामेकक-
 देवतागावाहयेत्—ॐ मनसुलंकामुमाकृतिद्याच १ सुच्यमशीय ॥ पुशुजा ७
 रूपमन्नेस्परसोयशुलंश्री १ श्रयत्ताम्मायिस्वाहा ॥ ३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः श्रियै
 नमः श्रियम् आ० ॥ भोश्रीः इ० इ० ॥ ॐ श्रीश्र्वतेलक्ष्मीश्रुपत्न्यावहोरुत्रे
 पार्श्वेनसंत्राणिरूपमुश्विनौष्वात्तम् ॥ इष्णान्निपाणामुम्मेऽइपाणसर्व-
 लोकर्मऽइपाण ॥ ३ ॥ ॐ भू० लक्ष्म्यै नमः लक्ष्मीम् आ० ॥ भो लक्ष्मीः
 इ० इह तिष्ठ ॥ ॐ इहरतिरिहरंमद्धमिहृतिरिहस्वधृतिऽस्वाहा ॥ इपु-
 सून्नघुरणम्मात्रेधुरणोमातरुन्धयन् ॥ रायसोपमुस्माहृदीधरुत्तवाहा
 ॥ १ ॥ ॐ भू० धृत्यै नमः धृतिम् आ० ॥ भो धृते इ० इ० ॥ ॐ मेघाम्मे
 वर्णो ददातु मेघामुग्नि १ पुजापतिऽ ॥ मेघामिन्द्रश्चद्यापुक्ष्मेधान्घ्राता-
 दंदातुमेस्वाहा ॥ १ ॥ ॐ भू० मेघायै नमः मेघाम् आ० ॥ भो मेघे इ० इ० ॥
 ॐ देवीजोष्टीसरस्वत्युश्विनेन्द्रमवर्द्धयन् ॥ श्रोत्रन्नरुण्योर्ध्वशो जोष्टी-
 ब्यान्दधुरिन्द्रियं दसुवनेवसुधेयं स्यव्यन्तुयज ॥ १ ॥ ॐ भू० पुष्ट्यै नमः
 पुष्टिमा० ॥ भोपुष्टे इहागच्छ इ० ॥ ॐ वृतेनदीक्षायां प्रोतिदीक्षयां प्रोति-
 दक्षिणाम् ॥ दक्षिणाश्रद्धामां प्रोतिश्रद्धयां सच्यमाप्यते ॥ ३ ॥ ॐ भू०
 श्रद्धायै नमः श्रद्धाम् आ० ॥ भोश्रद्धे इ० इ० ॥ ॐ देवीस्तिस्तिस्रोदेवी
 पतिमिन्द्रमवर्द्धयन् ॥ अस्पृक्षद्रांतीदिवं इन्द्रैर्ष्वज्ञः सरस्वतीडावसुंमती-
 गृडाऽन्वसुवनेवसुधेयं स्यव्यन्तुयज ॥ १ ॥ ॐ भू० सरस्वत्यै नमः सरस्वतीम्
 आ० ॥ भोसरस्वति इ० ॥ ॐ मनोजुति ० ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सगणेशगौर्याद्यावा-
 हितमातरः वसोर्दारासहिताः सुमतिष्ठिताः वरदाः भवता ॥ ॐ भूर्भु० स-
 गणेशगौर्याद्यावाहितमातृभ्यः वसोर्दारासहिताभ्यो नमः इत्यनेन पौड-
 शोपचारैः पूजयेत् ॥ भार्यना—गणेशपूर्विकादेव्यो गौर्यादिममुखाः स्मृताः ॥

मसीदन्तु हिकल्याण्यो निर्विघ्नं कुरुताध्वरम् ॥ श्रयादिदेव्यः सदा पूज्याः
सप्त वै घृतमातरः । कल्याणानि प्रयच्छन्तु सकुटुम्बस्य मे सदा ॥
यदङ्गत्वेन भो देव्यः पूजिता विधिमार्गतः । कुर्वन्तु कार्यमखिलं
निर्विघ्नेन ऋतूद्भवम् ॥ इति मातृकापूजनप्रयोगः ॥

॥ अथायुष्यमन्त्रजपः ॥

आयुष्यवर्चस्यमिति श्रुचस्यदक्ष ऋषिः उष्णिक्शकरीत्रिष्टुच्छन्दांसि
हिरण्यदैवतम् आयुष्याभिवृद्धयर्थं जपेविनियोगः—ॐ आयुष्यं वर्चस्यं
रायस्पोपमौद्भिदम् ॥ इदं हिरण्यं वर्चस्वु ज्ञेयाया विंशतादुमाम् ॥ १० ॥
नतद्द्रसांशुसिनापिशाचास्तरन्ति देवानामोर्जः प्रथमजशुतत् ॥ योषु भ-
क्तिं दासायुषः हिरण्यं स देवेषु कृणुते दुर्गर्भमायुः सर्मनुष्येषु कृणुते दु-
र्गर्भमायुः ॥ ११ ॥ यदा बद्धन्दासायुषा हिरण्यं शतानीकायसुमनुस्य-
माना ॥ तन्मुऽर्वा बद्धामिशुतशां रदायायुषाञ्जुरदंष्ट्रिर्व्यथासम् ॥ १२ ॥

अथ साङ्गेल्लिकविधिना नान्दीश्राद्धप्रयोगः ॥

अथ यज्ञोपैषीती प्राञ्जुखो दक्षिणं जानु पातयित्वा पात्रे उदञ्जुखान्

१ हेमाद्रौ पट्टनिशमते—अनमि को यदा विप्र उच्छिन्नाभिरयापि वा । तदा वृद्धियु
सर्वाहु साङ्गल्प भ्रादमाचरेत् ॥ हेमाद्रौ सर्वतः—समम यस्तु शक्नोति कर्तुं नैवेह पार्यणम् ।
अपि साङ्गल्पविधिना काले तस्य विधीयते ॥ स्मृतिरनाबल्याम्—वृद्धपनन्तरभाविनिवृद्धा-
वपि पिण्डदानस्य प्रतिपिडत्वात्तादृशस्थले पिण्डनिषेधान्यथानुपपत्त्याभिपुक्तेः सङ्गल्प-
श्राद्धानुष्ठानस्यैवौचित्यस्वीकारः । इत्यादिप्रमाणादमिकोच्छिन्नामिकवृत्तासु सर्वाहु वृद्धियु
सङ्गल्पश्राद्धस्यैव विहितत्वात्साङ्गल्लिकाम्बुदयिकभ्रादप्रयोगोऽथात्माभिः प्रयोजितः ।
साङ्गल्लिकश्राद्धस्वरूपमाह हेमाद्रौ सर्वतः—पानभोग्यस्थनाजस्य त्यागः सङ्गल्प उच्यते ।
तत्प्रयुक्तो विधिर्यस्तु यत्नेन व्यपदिश्यते ॥ तावन्मात्रेण सम्बद्ध भ्राद साङ्गल्पमुच्यते ॥
पिण्डहीनश्राद्धशब्दः सङ्गल्पश्राद्धपर्यायः ॥ साङ्गल्लिकेसमन्त्रकावाहनाचार्योक्तपिण्ड-

प्राक्संस्थान् स्वयम् उदङ्मुखश्चेत्प्राङ्मुखान् उदकसंस्थान् वैश्वदेवस्थाने द्वौ

दानविधिराक्षय्यस्वधावाचनप्रश्नेत्येतत्सप्तक वर्ज्यम् ॥ २ गौर्षादिमातृकापूजन नान्दी-
भाद्राङ्ग यत्र नान्दीभाद्र न क्रियते तत्रमातृकापूजनमपिनकार्यम् ॥ अस्य आभ्युदयिक-
भाद्रमित्यपर पर्यायः ॥ अस्यार्थ - पुत्रजन्मविवाहादिरूपोऽभ्युदयस्तस्मिन्तति क्रियमाण
भाद्रम् आभ्युदयिकशब्देनोच्यते ॥ पूर्वाह्णे आभ्युदयिक विधेयम् ॥ अत्र पूर्वाह्णखेधा-
विभक्तस्याह प्रथमोभाग ॥ पूर्वाह्णोवैदेयाना माध्यन्दिनोमनुष्याणामपराह्ण पितृणाम् ॥ पुन
जन्मादौ तु तत्काल एव न तत्र पूर्वाह्ननियम ॥ यथा-नियतेपुनिमित्तपुप्रातर्वृद्धिनिमि
त्तम् । तेषामनियतत्वे तु तदानन्तर्यमिष्यते ॥ नान्दीभाद्र निविधम्-विवाहादिनित्य
नैमित्तिक पुत्रजन्मानियतनिमित्तम् अग्न्याधानादिनिमित्तम् चेति ॥ तत्र विवाहादिनिमित्त
प्रातः कार्ये तदाहशातातप - प्रातर्वृद्धिनिमित्तकम् ॥ अत्रप्रातः शब्द सार्द्धं प्रहरात्मककाल
वचन ॥ तदाहगार्थ्य - एलाटसंमितेभानौप्रथम प्रहर स्मृत । सएवसार्द्धं सयुक्तं प्रातरन्य
भिर्धायते ॥ अग्न्याधाननिमित्त स्वपराह्णे कार्येतदाहगालव - पार्वणचापराह्णतु वृद्धिभाद्र
तथाधिकम् ॥ पुत्रजन्मादौ निमित्तानन्तरमेव तत्कार्यम् ॥ ३ अत्रभाद्रे नापसंशयम्-पितृणा
रूपमास्थायदेवा अत्र समश्नुते । तस्मात्संशयेन दातव्य वृद्धिभाद्रे तु नित्यं ॥ हेमाद्रौ
शातातप - संशयेनचोपवीतनक्रतुदोर्भक्षधीमता ॥ कर्तव्य चाभ्युदयिक भाद्रमभ्युदयार्थिना ॥
यथैवोपचरेद्दवास्तथावृद्धौपितृनपि ॥ ४ छान्दोगपरिशिष्टे कात्यायनोऽपि-दक्षिणपातये
जानुदेवान्परिचरन्सदा ॥ पातयेदितरजानुपितृन्परिचरन्नपि ॥ निपातोनाहिसव्यस्य जानुनो
विद्यते क्वचित् । सदापरिचरेद्भक्त्या पितृनप्यत्र देववत् ॥

१ अत्र प्राङ्मुखम् उदङ्मुखो दद्यादित्युङ्मुखतानियम ॥ उदङ्मुखेभ्या वा प्राङ्मुख
इत्यनेन प्राङ्मुखत्वोदङ्मुखत्वयोर्विकल्पउक्त ॥ अतएव हेमाद्रौ मार्कण्डेयपुराणे-उद
ङ्मुख प्राङ्मुखो वा यजमान समाहित । वृद्धिभाद्र प्रकुर्वन्त नान्यवकन कदाचन ॥
२ अत्र देवधर्मत्वेन सर्वेऽपिप्राङ्मुखाधिप्रा ॥ हेमाद्रौभाविष्यपुराणे-सर्वानेवतुतान्विप्रा
न्प्राङ्मुखानुपवशयेत् ॥ इतिहेमाद्रौ छागलेयाक्तेर्देविष्ये च येविप्रास्तेसर्वेपि प्राङ्मुखा उप
वेशनीया ॥ ३ युष्मानाशयेदन्न इतिकात्यायनसंज्ञाद्वैश्वदेवाग्र्येपिवाचयेमातागहाचये च
द्वौ द्वौ विप्रौ इत्युक्तं रुद्रकल्पद्रुमे ॥ छान्दोगपरिशिष्टे-प्रातरामन्त्रितान् विप्रान् युष्मानुभवत
स्तथा ॥ उभयतः देवै विष्ये च ॥

सपत्नीकपितृपार्वणस्थानेद्वौ सपत्नीकमातामहपार्वणस्थानेद्वौ च एवं पद्-
 कुशवट्टन्दूर्वाकाण्डानिर्वांसस्थाप्यक्षणं दानम् ॥ यवान्गृहीत्वा—ॐ सत्यं-
 चसुसंज्ञकानां विश्वेषां देवानां नान्दीमुखानाम् अथकर्तव्यसग्रहमख-
 महारुद्रयागाङ्गसाङ्गलिपकनान्दीश्राद्धे भवद्भ्यां क्षणः क्रियताम् ॥ इति
 यवान्निक्षिप्य ॥ ॐ तथा ॥ प्राप्नुतां भवन्तौ ॥ प्राप्रवाय ॥ यवान्गृहीत्वा—

१ न हि कार्यायनसूत्रादौ कालत्रये मात्रादिश्राद्धत्रयविधिरस्ति ॥ तस्माद्वाजसनेयिभिरेक-
 स्मिन्पूर्वाह्नि एवैकप्रयोगं पार्वणद्वयात्मकमाभ्युदयिकं श्राद्धमनुष्ठेयम् ॥ छान्दोगपरिसिद्धे
 कात्यायनः—न योषिद्भ्यःपृथग्दद्यादवमानदिनादृते । स्वमर्तृपिण्डदानाच्च तृतिरासां यतः
 स्मृता ॥ तत्रैव—आयुष्पाणिचशास्त्रयथैजस्वातत्रसमाहितः । पद्भ्यःपितृभ्यस्तदनुमक्त्या
 श्राद्धमुपक्रमेत् ॥ तद्धमात्पित्रादीनां षण्णामेवेह देवतात्वम् ॥ यत् मातृश्राद्धं तु पूर्वं स्यात्पितृणां
 तदनन्तरम् । ततो मातामहानां च वृद्धौ श्राद्धत्रयं स्मृतम् ॥ इत्यादीनिवचनानितानि शाखा-
 न्तरविषयाणि ॥ २ कुशवट्टनादूर्वाकाण्डानिर्वासात्सुखकल्पना अग्रेण कार्या इति श्राद्धरण्डे
 हेमाद्रौर्दोहमिश्रपद्धतौ च ॥ दर्भवट्टनिर्माणे च न दर्भसंख्या नियमः । तदुक्तं छन्दोगपरिसिद्धे
 कात्यायनेन—यस्य वास्तुनिमुष्टया च स्तम्भे दर्भवट्टी तथा । दर्भसंख्यानविहिता विष्टरास्तरणेषु
 च ॥ दर्भचटे इत्यपि पाठः ॥ परिसिष्टेषु ब्रह्मविष्टरादौ दर्भसंख्याविहितास्ति ॥ पञ्चाशता
 भवेद्ब्रह्मा तदर्धेन तु विष्टरः ॥ अतश्च दर्भसंख्यायाः सभवासंभवाभ्या व्यथस्थितो विकल्प
 इति नारायणवृत्तौ ॥ ३ ब्रह्माण्डपुराणे—कुशस्थाने च दूर्वाः स्युर्महूलाना च वृद्धये ॥
 स्मृतिकौस्तुभे—महूलानां कविवाहाचारम्भे क्रियमाणवृद्धिश्राद्धे कुशस्थाने दूर्वाविधिः ॥
 यथाधारम्भे तु क्रियमाणे अमूलर्जुदर्भविधिः ॥ इति दूर्वायाः कुशुदर्भैर्बिकल्पः ॥ ४ क्षणो
 नाम व्यापाररहिता स्थितिः ॥ क्षणशब्दो निर्वापारस्थित्वयोर्योस्ति ॥ क्षण इति प्रथमान्तं
 कर्म ॥ भवद्भ्यामिति तृतीयाः कर्ता ॥ क्रियतामिति कर्मणि प्र ययः ॥ ५ हेमाद्रौ—
 इष्टिश्राद्धे क्रन्दुशौ नान्दीसत्यवत्तथा ॥ अत्र सत्यवस्योः समुदितयोरेव अग्रीपोमवद्देवतात्वं
 न देवयोः समुच्चयः ॥ अतो न ब्राह्मणद्वये प्रत्येकमेकैकस्य प्रयोग इति स्पष्टम् ॥ ६ निर्णयतिन्वौ
 नान्दीश्राद्धप्रकरणे—दैवेक्षणः क्रियताम् इति द्वौ युगपन्निसन्त्य ॐ तथेति विप्रार्भ्यां
 युगपदुक्ते प्राप्नुतां भवन्तौ प्राप्रवाय इति वैश्वदेववत् पितृभ्य च द्विवचनान्तेन विप्रद्वये
 प्रयोगे कुर्यात् ॥ अत्र श्राद्धे समग्रस्य आवाहनस्य निषेधः न तु आवाहनस्वरूपस्य ॥

गोत्राणां नान्दीमुखानां पितृपितामहपितामहानां सपत्नीकानाम् अद्य-
 कर्तव्यसग्रहमखमहारुद्रयागाङ्गसाङ्गलिपकनान्दीश्राद्धे भवद्गर्चा क्षणः
 क्रियताम् ॥ इति यवान्निक्षिप्य ॥ ॐ तथा ॥ प्राप्नुतां भवन्तीं ॥ माम्वावा ॥
 यवान्गृहीत्वा—द्वितीयगोत्राणां नान्दीमुखानां मातामहपितामहवृद्ध-
 प्रमातामहानां सपत्नीकानाम् अद्यकर्तव्यसग्रहमखमहारुद्रयागाङ्ग-
 साङ्गलिपकनान्दीश्राद्धे भवद्गर्चा क्षणः क्रियताम् । इति यवान्निक्षिप्य ॥
 ॐ तथा ॥ प्राप्नुतां भवन्तीं ॥ माम्वाव ॥ पाद्यदानम्—सत्यवसुसंज्ञकाः
 विश्वेदेवाः नान्दीमुखाः इदं वः पाद्यं पादावनेजनं पादप्रक्षालनं वृद्धिः ॥
 गोत्राः नान्दीमुखाः पितृपितामहपितामहाः सपत्नीकाः इदं वः पाद्यं
 पादावनेजनं पादप्रक्षालनं वृद्धिः ॥ द्वितीयगोत्राः नान्दीमुखाः माता-
 महप्रमातामहवृद्धप्रमातामहाः सपत्नीकाः इदं वः पाद्यं पादावनेजनं
 पादप्रक्षालनं वृद्धिः ॥ सङ्कल्पः—अद्यपूर्वोच्चरितं शुभपुण्यतिथौ साङ्ग-
 लिपकविधिना नान्दीश्राद्धं करिष्ये ॥ आसनदानम्—सत्यवसुसंज्ञकाः
 विश्वेदेवाः नान्दीमुखाः इदं वः आसनम् ॥ गोत्राः नान्दीमुखाः
 पितृपितामहपितामहाः सपत्नीकाः इदं वः आसनम् ॥ द्वितीयगोत्राः
 नान्दीमुखाः मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहाः सपत्नीकाः इदं वः
 आसनम् ॥ गन्धादिदानम्—सत्यवसुसंज्ञकाः विश्वेदेवाः नान्दीमुखाः
 इदं वो गन्धाद्यर्चनं यथाविभागं स्वाहा नमः ॥ गोत्राः नान्दीमुखाः
 पितृपितामहपितामहाः सपत्नीकाः इदं वो गन्धाद्यर्चनं यथाविभागं
 स्वाहा नमः ॥ द्वितीयगोत्राः नान्दीमुखाः मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमाता-
 महाः सपत्नीकाः इदं वो गन्धाद्यर्चनं यथाविभागं स्वाहा नमः ॥
 भोजननिष्कयद्रव्यदानम्—सत्यवसुसंज्ञकाः विश्वेदेवाः नान्दीमुखाः
 युग्मब्राह्मणभोजनपर्याप्तामनिष्कयीभूतं किञ्चिद्विद्विष्यं दत्तम् अमृतरूपेण
 वः स्वाहानमः ॥ गोत्राः नान्दीमुखाः पितृपितामहपितामहाः सपत्नीकाः

युग्मब्राह्मणभोजनपर्याप्तामनिष्कयीभूतं किञ्चिद्धिरण्यं दत्तम् अमृतरूपेण वः स्वाहानमः । द्वितीयगोत्राः नान्दीमुख्याः मातामहपमातामहवृद्धप्रमातामहाः सपत्नीकाः युग्मब्राह्मणभोजनपर्याप्तामनिष्कयीभूतं किञ्चिद्धिरण्यं दत्तम् अमृतरूपेण वः स्वाहा नमः ॥ सक्षीरयवमुदकदानम्—सत्यवसुसंज्ञकाः विश्वेदेवाः नान्दीमुखाः प्रीयन्ताम् ॥ गोत्राः नान्दीमुखाः पितृपितामहपितामहाः सपत्नीकाः प्रीयन्ताम् ॥ द्वितीयगोत्राः नान्दीमुखाः मातामहपमातामहवृद्धप्रमातामहाः सपत्नीकाः प्रीयन्ताम् ॥ आशीर्ग्रहणम्—अघोराः पितरः सन्तु ॥ सन्त्वघोराः पितरः ॥ गोत्रं नोऽभिवर्द्धताम् ॥ अभिवर्द्धता वो गोत्रम् ॥ दातारो नोऽभिवर्द्धन्ताम् ॥ अभिवर्द्धन्ता वो दातारः ॥ वेदाश्च नोऽभिवर्द्धन्ताम् ॥ अभिवर्द्धन्ता वो वेदाः ॥ सन्ततिर्नोऽभिवर्द्धताम् ॥ अभिवर्द्धता वः सन्ततिः ॥ श्रद्धा च नो माव्यगमत् ॥ माव्यगमद्रः श्रद्धा ॥ बहुदेयं च नोऽस्तु ॥ अस्तु वो बहुदेयम् ॥ अन्नं च नो बहु भवेत् ॥ भवतु वो बहन्नम् ॥ अतिथीश्च लभेमहि ॥ अतिथीश्च लभध्वम् ॥ याचितारश्च नः सन्तु ॥ सन्तु वो याचितारः ॥ एताः आशिपः सत्याः सन्तु ॥ सन्त्वेताः सत्या आशिपः ॥ दक्षिणादानम्—सत्यवसुसंज्ञकेभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यो नान्दीमुखेभ्यः कृतस्य नान्दीश्राद्धस्य फलप्रतिष्ठासिद्ध्यर्थं द्राक्षामलकयवमूलनिष्कयीभूता दक्षिणा दातुमहमुत्सृजे ॥ गोत्रेभ्यः नान्दीमुखेभ्यः पितृपितामहपितामहेभ्यः सपत्नीकेभ्यः कृतस्य नान्दीश्राद्धस्य फलप्रतिष्ठासिद्ध्यर्थं द्राक्षामलकयवमूलनिष्कयीभूता दक्षिणा दातुमहमुत्सृजे ॥ द्वितीयगोत्रेभ्यः नान्दीमुखेभ्यः मातामहपमातामहवृद्धप्रमातामहेभ्यः सपत्नीकेभ्यः कृतस्य नान्दीश्राद्धस्य फलप्रतिष्ठासिद्ध्यर्थं द्राक्षामलकयवमूलनिष्कयीभूता दक्षिणां दातुमहमुत्सृजे ॥ नान्दीश्राद्धं सम्पन्नम् ॥ सुसंपन्नम् ॥ विसर्जनम्—ॐ वाजे-

वाजेवतष्वाजिनोनुधनेषुविप्राऽमृताऽऋतज्ञाऽऽ। अस्यमदूर्ध्वं-पिवत-
 मादयदूर्ध्वन्तृष्पायातपुथिभिर्द्वयानैऽऽ॥२॥ अनुव्रजनम्—ॐ आ सु
 ह्वानस्य प्रसुवो जंगम्यादेमे द्यावांपृथिवीवृश्वरूपे। आमोगन्ताम्पुतरा-
 मातरुचामासोमोऽमृतत्वेन गम्यात् ॥ १॥ ॥ हस्ते जलमादाय-
 मयाचरितेऽस्मिन्साङ्कल्पिकनान्दीश्राद्धे न्यूनातिरिक्तो यो विधिः स
 उपविष्टब्राह्मणानां वचनाच्छ्रीनान्दीमुखप्रसादाच्च सर्वः परिपूर्णोऽस्तु ॥
 अस्तु परिपूर्णः॥ अनेन साङ्कल्पिकविधिना नान्दीश्राद्धेन नान्दीमुख-
 देवताः प्रीयन्ताम् ॥ इति साङ्कल्पिकविधिना नान्दीश्राद्धप्रयोगः ॥

॥ अथ आचार्यावृत्तिव्रणम् ॥

एकस्मिन्ताम्रपात्रे शरावे वा आपः क्षीरं कुशाग्राणि दधि चन्दनम्
 अक्षताः दूर्वा सर्पपाश्रेत्यष्टद्रव्याणि निक्षिप्य आचारात्पूगीफलं च
 निक्षिप्य पात्रान्तरेण पिश्याय रक्तमूत्रेण संवेष्ट्य तत् साचार्यविमाः ॐ
 पुण्याहभित्तित्रिवदन्तः यजमानहस्ते दद्युः पत्नीहस्ते कलशं च दद्युः॥
 सपत्नीको यजमानः स्वासनादुत्पाय ब्राह्मणान्मार्थयेत्—पावनाः
 सर्ववर्णानां ब्राह्मणा ब्रह्मरूपिणः । अनुग्रहन्तु मामद्य महारुद्राय-
 कर्मणि॥ स्वस्वकर्मरता नित्यं वेदशास्त्रार्थकोविदाः । श्रोत्रियाः सत्य-
 वाचश्च रुद्रध्यानरताः सदा ॥ यद्राक्यामृतसंसिक्ता वृद्धिं यान्ति नर-
 द्रुमाः । अङ्गीकुर्वन्तु मत्कर्म कल्पद्रुमसमाश्रितः ॥ ययोक्तनियमैर्युक्ता
 मन्त्रार्थे स्थिरबुद्धयः । यत्कृपालोकनात्सर्वा ऋद्धयो वृद्धिमाप्नुयुः ॥

१ केचन ब्रह्मणोवरणपूर्वक आचार्यादीना वरणमाचरन्ति तदयुक्तम्॥ वसिष्ठेन—
 यजमान. शुचि. स्नात. भद्रायुक्तो जितेन्द्रिय ॥ पादशौचार्यवस्त्राद्यैराचार्यादीन्समर्च-
 येत् ॥ इत्युक्तत्वात् आचार्यपूर्वकमेव ब्रह्मावृत्तिजा वरणम् ॥ पादशौचार्यवस्त्राद्यैरित्यु-
 क्तत्वात् पादाघंकरणमप्यावश्यकम् ॥ २ आप क्षीर कुशाग्राणि दधि चन्दनमक्षता. ।
 दूर्वा सिद्धार्थकाश्चेति ह्यष्टाङ्गो ह्यर्थे उच्यते ॥ अथवा—दधि दुग्ध यवा दूर्वा गन्धाः-
 सिद्धार्थयुता । जलपुष्पसमायुक्ताः पादाघो ह्येभिश्चभि. ॥

आयुरारोग्यपुत्रादि सुखश्रीमाप्तये मम । आपद्विघ्नविनाशाय शत्रुबुद्धि-
 क्षयाय च ॥ आदित्याद्या ग्रहाः सर्वे राहुकेतुपुरःसराः । ग्रहदेवाधिदेवैश्च
 नक्षत्राणां च दैवतैः ॥ इन्द्रादिभिश्च दिक्पालैर्ब्रह्मविष्णुमहेश्वरैः ।
 वास्तुदुर्गागणेशैश्चक्षेत्रपालेन संयुतैः ॥ भौमान्तरिक्षदेवैश्च कुलदेव्या च
 मातृभिः । चतुर्भिश्चैव वेदैश्च रुद्रेण सहितास्तथा ॥ स्वागतं वो द्विजश्रेष्ठा
 मदनुग्रहकारकाः । अयमर्घ इदं पाद्यं भवद्भिः प्रतिगृह्यताम् ॥ चरणक्षाल-
 ननादेवास्तुप्यन्ति शुद्धमानसाः । तज्जलेन च संसिक्ताः पूर्णाः कामा
 भवन्तु मे ॥ इमं वोऽर्घं प्रयच्छामि गृह्णन्तु प्रीतमानसाः । पावयन्तु च
 र्मा नित्यं पूरयन्तु मनोरथान् ॥ अन्यः कश्चिद् ब्राह्मणः वदति—अर्घोऽ-
 र्घोऽर्घः । यजमानो वदेत्—प्रतिगृह्यताम् । इत्युक्त्वा ब्राह्मणहस्ते तदग्रे
 वा अर्घं स्थापयेत् ॥ ब्राह्मणावदेयुः—प्रतिगृह्णीमः ॥ यजमानः हस्ते
 पूगीफलं गृहीत्वा विप्रस्य दक्षिणजानुआलभ्य वदेत्—अमुकप्रवरान्वितः
 अमुकगोत्रः शुक्लयजुर्वेदान्नायवाजिमाध्यन्दिनीयशाखाध्यायी अमुक-
 शर्मा यजमानोऽहम् अमुकप्रवरान्वितम् अमुकगोत्रं शुक्लयजुर्वेदान्नाय-
 वाजिमाध्यन्दिनीयशाखाध्यायिनम् अमुकशर्माणं ब्राह्मणम् अस्मिन्स-
 ग्रहमखमहारद्राख्ये कर्मणि आचार्यत्वेन त्वामहं वृणे इत्युक्त्वा पूगीफलं
 दद्यात् ॥ यजमानेन दत्तं पूगीफलं गृहीत्वा विप्रो वदेत्—ॐ वृतोऽस्मि ॥
 ॐ च्युतेन दीक्षामाप्नोति दीक्षयाप्नोति दक्षिणाम् ॥ दक्षिणां श्रद्धा-
 माप्नोति श्रद्धया सुख्यमाप्नोति ॥ ६१ ॥ वृताय एतत्ते पाद्यं पादावनेजनं
 पादप्रक्षालनम् एष तेऽर्घः ॥ गन्धाक्षतपुष्पादिभिः सम्पूज्य हस्ते रक्त-

त्तम् ॥ ६२ ॥ यजमानो वदेत्—आवाहयाम्यहं विप्रमाचार्यं यज्ञकारिणम् ।
 राणन्यायमीमांसाधर्मशास्त्रार्थपारगम् ॥ आचार्यस्तु यथा स्वर्गं

शक्रादीनां बृहस्पतिः । महारुद्राख्ययज्ञेऽस्मिन् आचार्यस्त्वं तथा भव ॥
 यावत्कर्मसमाप्येत तावत्त्वम् आचार्यो भव ॥ आचार्यो वदेत् ॥ ॐ बृह-
 स्पतेऽप्रतियदुर्योऽअर्हीद्द्युमद्भिर्भातिकर्तुं मुज्जनैषु ॥ चहीदयच्छवेस-
 ऽऋतप्रजातुतदुस्मासुद्भविणन्धेहिचित्रम् ॥ ३ ॥ घृणवरणम्—यजमानः
 पूगीफलं गृहीत्वा विपस्य दक्षिणजानु आलभ्य वदेत्—अमुरुपवरा-
 न्वितः अमुकगोत्रः शुक्लयजुर्वेदान्नायवाजिमाध्यन्दिनीयशाखाध्यायी
 अमुकशर्मा यजमानोऽहम् अमुकपवरान्वितम् अमुरुगोत्रं शुक्लयजुर्वे-
 दाम्नायवाजिमाध्यन्दिनीयशाखाध्यायिनम् अमुकशर्माणं ब्राह्मणम्
 अस्मिन्सग्रहमखमहारुद्राख्ये कर्मणि ब्रह्मत्वेन त्वामहं वृणे इत्युक्त्वा
 पूगीफलं दद्यात् ॥ पूगीफलं गृहीत्वा विप्रो वदेत्—ॐ वृतोऽस्मि ॥ ॐ वृतेन ॥
 वृताय एतत्ते पाद्यं पादावनेजनं पादमक्षालनम् एष तेऽर्घ्यः ॥ गन्धाक्षत-
 पुष्पादिभिः सम्पूज्य हस्ते कङ्कणवन्धनम्—ॐ यदावधनन्दाज्ञायुणा ॥
 यजमानो वदेत्—यथा चतुर्मुखो ब्रह्मा सर्वलोकपितामहः । महारुद्राख्य-
 यज्ञेऽस्मिन्ब्रह्मा भव द्विजोत्तम ॥ यावत्कर्म समाप्येत तावत्त्वं ब्रह्मा
 भव ॥ भवामि ॥ ॐ ब्रह्मजज्ञानमर्षथमम्पुरस्ताद्विसींमुत?सुरुचो वृणुऽ
 आर्वट ॥ सवुध्न्याऽउपमाऽअस्य विष्टा?सुतश्च्योनिमसंतश्चुविवं॥ ३ ॥
 गाणपत्यवरणम्—यजमानः पूगीफलं गृहीत्वा विपस्य दक्षिणजानु आ-
 लभ्य वदेत्—अमुरुपवरान्वितः अमुकगोत्रः शुक्लयजुर्वेदान्नायवाजि-
 माध्यन्दिनीयशाखाध्यायी अमुकशर्मा यजमानोऽहम् अमुकपवरान्वि-
 तम् अमुरुगोत्रं शुक्लयजुर्वेदान्नायवाजिमाध्यन्दिनीयशाखाध्यायिनम्
 अमुकशर्माणं ब्राह्मणम् अस्मिन्सग्रहमखमहारुद्राख्ये कर्मणि गाणपत्य-
 त्वेन त्वामहं वृणे इत्युक्त्वा पूगीफलं दद्यात् ॥ पूगीफलं गृहीत्वा विप्रो
 वदेत्—ॐ वृतोऽस्मि ॥ ॐ वृतेन ॥ वृताय एतत्ते पाद्यं पादावनेजनं पाद-

मक्षालनम् एष तेऽर्घ्यः ॥ गन्धाक्षतपुष्पादिभिः सम्पूज्य हस्ते कङ्कण-
 बन्धनम्—ॐ यदावधनन्दाक्षायुगा० ॥ यजमानो वदेत्—वाञ्छितार्थफला-
 वाप्त्यै पूजितोऽसि सुरासुरैः । निर्विघ्नं कर्तुं संसिद्धयै त्वामहं गणपं वृणे ॥
 ॐ गुणान्त्वा० ॥ सदस्यवरणम्—यजमानः पूगीफलं गृहीत्वा विप्रस्य
 दक्षिणजानुआलभ्य वदेत्—अमुकप्रवरान्वितः अमुकगोत्रः शुक्लयजुर्वे-
 दाम्नायवाजिमाध्यन्दिनीयशाखाध्यायी अमुकशर्मा यजमानोऽहम्
 अमुकप्रवरान्वितम् अमुकगोत्रं शुक्लयजुर्वेदाम्नायवाजिमाध्यन्दिनीय-
 शाखाध्यायिनम् अमुकशर्माणं ब्राह्मणम् अस्मिन्सग्रहमखमहारुद्राख्ये
 कर्मणि सदस्यत्वेन त्वामहं वृणे इत्युक्त्वा पूगीफलं दद्यात् ॥ पूगीफलं
 गृहीत्वा विप्रो वदेत्—ॐ वृतोऽस्मि ॥ ॐ व्रुतेनं ॥ वृताय एतत्ते पार्थ पादा-
 वनेजनं पादप्रक्षालनम् एष तेऽर्घ्यः ॥ गन्धाक्षतपुष्पादिभिः सम्पूज्य हस्ते
 कङ्कणबन्धनम्—ॐ यदावधनन्दाक्षायुगा० ॥ यजमानो वदेत्—कर्मणामुप-
 देष्टारं सर्वकर्मविदुत्तमम् । कर्मिणं वेदतत्त्वज्ञं सदस्यं त्वामहं वृणे ॥ त्वन्नो
 गुरुः पिता माता त्वं प्रभुस्त्वं परायणः । आपद्विमोक्षणार्थाय सदस्यो
 भव मे मखे ॥ ॐ सदस्यसुस्पतिमद्भुतम्प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् । सुनिम्भु-
 धामेयासिपुत्रस्वाहा ॥ ३ ॥ उपद्रष्टृवरणम्—यजमानः पूगीफलं गृहीत्वा
 विप्रस्य दक्षिणजानुआलभ्य वदेत्—अमुकप्रवरान्वितः अमुकगोत्रः
 शुक्लयजुर्वेदाम्नायवाजिमाध्यन्दिनीयशाखाध्यायी अमुकशर्मा यज-
 मानोऽहम् अमुकप्रवरान्वितम् अमुकगोत्रं शुक्लयजुर्वेदाम्नायवाजिमाध्य-
 न्दिनीयशाखाध्यायिनम् अमुकशर्माणं ब्राह्मणम् अस्मिन्सग्रहमखमहारु-
 द्राख्ये कर्मणि उपद्रष्टृत्वेन त्वामहं वृणे इत्युक्त्वा पूगीफलं दद्यात् ॥
 पूगीफलं गृहीत्वा विप्रो वदेत्—ॐ वृतोऽस्मि ॥ ॐ व्रुतेनं ॥ वृताय
 एतत्ते पार्थ पादावनेजनं पादप्रक्षालनम् एष तेऽर्घ्यः ॥ गन्धाक्षतपुष्पा-
 दिभिः सम्पूज्य हस्ते कङ्कणबन्धनम्—ॐ यदावधनन्दाक्षायुगा० ॥

यजमानो वदेत्—भगवन्सर्वकर्मज्ञ सर्वधर्मभृतां वर । महारुद्राख्य-
यज्ञोऽस्मिन्नपद्रष्टा भव द्विज ॥ ततः अष्टौ द्वारपालान्वृणुयात् ॥ यज-
मानः पूगीफलं गृहीत्वा ऋग्वेदिविमस्य दक्षिणजानुआलभ्य वदेत्—
अमुकपवरान्वितः अमुकगोत्रः शुक्लयजुर्वेदान्नायवाजिमाध्यन्दिनीय-
शाखाध्यायी अमुकशर्मा यजमानोऽहम् अमुकपवरान्वितम् अमुक-
गोत्रम् ऋग्वेदान्तर्गतामुकशाखाध्यायिनम् अमुकशर्माणं ब्राह्मणम्
अस्मिन्सग्रहमखमहारुद्राख्ये कर्मणि पूर्वद्वारे ऋग्वेदसूक्तजपार्थं त्वामहं
वृणे इत्युक्त्वा पूगीफलं दद्यात् ॥ पूगीफलं गृहीत्वा विप्रो वदेत्—
ॐ वृतोऽस्मि ॥ ॐ वृतेनं० ॥ वृताय एतत्ते पार्थं० ॥ एष तेऽर्घ्यः ॥
पूजनम्—अग्निमीळे इत्यस्य मवुच्छन्दा ऋषिः गायत्रीछन्दः अग्नि-
देवता ऋग्वेदिद्वारपालपूजने विनियोगः—ॐ अग्निमीळिपुराहितं युगस्य
देवमृत्विजम् । होतारं रत्नुधातमम् ॥ इत्यनेन गन्धादिभिः सम्पूज्य
कङ्कणवन्धनम्—अथदावधनं॥ यजमानो वदेत्—ऋग्वेदः पश्यन्नाक्षो
गायत्रः सोमदैवतः । अत्रिगोत्रस्तु विभेन्द्र द्वारपालो मखे भव ॥ एवम्
ऋग्वेदिनं द्वितीयं द्वारपालं वृत्वा ततः दक्षिणद्वारे यजुर्वेदसूक्तजपार्थं
द्वौ यजुर्वेदिनौ वृणुयात् ॥ यजमानः पूगीफलं गृहीत्वा यजुर्वेदिविमस्य
दक्षिणजानुआलभ्य वदेत्—अमुकपवरान्वितः अमुकगोत्रः शुक्लयजु-
र्वेदान्नायवाजिमाध्यन्दिनीयशाखाध्यायी अमुकशर्मा यजमानोऽहम्
अमुकपवरान्वितम् अमुकगोत्रं शुक्लयजुर्वेदान्नायवाजिमाध्यन्दिनीय-
शाखाध्यायिनम् अमुकशर्माणं ब्राह्मणम् अस्मिन्सग्रहमखमहारु-
द्राख्ये कर्मणि दक्षिणद्वारे यजुर्वेदसूक्तजपार्थं त्वामहं वृणे इत्युक्त्वा
पूगीफलं दद्यात् ॥ पूगीफलं गृहीत्वा विप्रो वदेत्—ॐ वृतोऽस्मि ॥
ॐ वृतेनं० ॥ वृताय एतत्ते पार्थं पादावनेजनं पादं० एष तेऽर्घ्यः ॥ पूज-
नम्—इपेत्वोर्ज्जे इत्यस्य परमेष्ठीऋषिः स्वराद्बृहतीब्राह्मण्युष्णिक्छन्दासि

प्रजापतिदेवता यजुर्वेदिद्वारपालपूजने विनियोगः—ॐ ह्रुपेत्तुोज्ज्वत्वा-
 घ्यायवस्त्यदेवोव-सविताप्रार्पयतु श्रेष्ठतमायुकर्मणः आर्ष्यायद्धम-
 ग्न्याऽइन्द्रायभागम्पुजावतीरनसुीवाऽअयुक्षमामवस्तेनऽईशतुमायश-
 सोद्भ्रुवाऽअस्मिन्गोपतौस्यातबुहीर्व्यजमानस्यपुशून्पाहि॥३॥इत्यनेन
 गन्धादिभिः सम्पूज्य कङ्कणवन्धनम्—ॐ यदावधन०॥यजमानो वदेत्—
 कातराक्षो यजुर्वेदस्यैष्टुभो विष्णुदैवतः । काश्यपेयस्तु विमेन्द्र द्वारपालो
 मखे भव॥ एवं यजुर्वेदिनं द्वितीयं द्वारपालं वृत्वा ततः पश्चिमद्वारे साम-
 वेदसूक्तजपार्थं द्वौ सामवेदिनौ वृणुयात् ॥ यजमानः पूगीफलं गृहीत्वा
 सामवेदिविप्रस्य दक्षिणजानु आलभ्य वदेत्—अमुकप्रवरान्वितः अमुक-
 गोत्रः शुक्रयजुर्वेदान्नायवाजिमाध्यन्दिनीयशाखाध्यायी अमुकशर्मा
 यजमानोऽहम् अमुकप्रवरान्वितम् अमुकगोत्रं सामवेदान्तर्गतामुक-
 शाखाध्यायिनम् अमुकशर्माणं ब्राह्मणम् अस्मिन्सग्रहमखमहारुद्राख्ये
 कर्मणि पश्चिमद्वारे सामवेदसूक्तजपार्थं त्वामहं घृणे इत्युक्त्वा पूगीफलं
 दद्यात् । पूगीफलं गृहीत्वा विप्रो वदेत्—ॐ वृतोऽस्मि ॥ ॐ वृतेनं ॥
 वृताय एतत्ते० एष तेऽर्घः ॥ पूजनम्—अग्न इत्यस्य भारद्वाज ऋषिः
 गायत्रीछन्दः अग्निदेवता सामवेदिद्वारपालपूजने विनियोगः—ॐ अग्न
 आयाहि वीतये गृणानो हव्यदातये । निहोता सत्सि वर्हिषि॥ इसनेन
 गन्धादिभिः सम्पूज्य कङ्कणवन्धनम्—ॐ यदावधन०॥यजमानो वदेत्—
 सामवेदस्तु पिङ्गाक्षो जागतः शक्रदैवतः । भारद्वाजस्तु विमेन्द्र द्वारपालो
 मखे भव॥ एवं सामवेदिनं द्वितीयं द्वारपालं वृत्वा ततः उत्तरद्वारे अथर्व-
 वेदसूक्तजपार्थं द्वौ अथर्ववेदिनौ वृणुयात् ॥ यजमानः पूगीफलं गृहीत्वा
 अथर्ववेदिविप्रस्य दक्षिणजानु आलभ्य वदेत्—अमुकप्रवरान्वितः अमुक-
 गोत्रः शुक्रयजुर्वेदान्नायवाजिमाध्यन्दिनीयशाखाध्यायी अमुकशर्मा
 यजमानोऽहम् अमुकप्रवरान्वितम् अमुकगोत्रम् अथर्ववेदान्तर्गतामुक-

शाखाध्यायिनम् अमुकशर्माणं ब्राह्मणम् अस्मिन्सग्रहमखमहारुद्राख्ये
 कर्मणि उत्तरद्वारे अथर्ववेदमूक्तजपार्थं त्वामहं वृणो इत्युक्त्वा पूगीफलं
 दद्यात्॥पूगीफलं गृहीत्वा विप्रो वदेत्—ॐ वृताऽस्मि॥ॐ वृतेन०॥वृताय
 एतत्ते० एपतेऽर्घ्यः ॥ पूजनम्—शन्नोदेवीरित्यस्य दध्यद्धार्यवर्णनःपिः
 गायत्रीछन्दः आपादेवता अथर्ववेदिद्वारपालपूजने विनियोगः—ॐ
 शन्नोदेवी० ॥ गन्धादिभिः सम्पूज्य कङ्कणवन्धनम्—ॐ यदावधन० ॥
 यजमानो वदेत्—वृहन्नेतोऽथर्ववेदोऽनुष्टुभो रुद्रदेवतः । वैशम्पायन
 विप्रेन्द्र द्वारपालो मखे भव॥ इति अथर्ववेदिनं द्वितीयं द्वारपाल वृणु-
 यात्॥ततो होमार्थम् ऋत्विग्वरणम्—यजमानः पूगीफलं गृहीत्वा विप्रस्य
 दक्षिणजानुआलभ्य वदेत्—अमुकप्रवरान्वितः अमुकगोत्रःशुक्लयजुर्वेदा-
 म्नायवाजिमाध्यन्दिनीयशाखाध्यायी अमुकशर्मायजमानोऽहम् अमुक-
 प्रवरान्वितम् अमुकगोत्रं शुक्लयजुर्वेदाम्नायवाजिमाध्यन्दिनीयशाखा-
 ध्यायिनम् अमुकशर्माणं ब्राह्मणम् अस्मिन्सग्रहमखमहारुद्राख्ये कर्मणि
 ऋत्विग्वत्वेन त्वामहं वृणो इत्युक्त्वा पूगीफलं दद्यात्॥ॐ वृतेन०॥वृताय
 एतत्ते पाद्यं पादावनेजनं पादप्रक्षालनम् एपतेऽर्घ्यः ॥ गन्धाक्षतपुष्पा-
 दिभिः सम्पूज्य हस्ते कङ्कणवन्धनम्—ॐ यदावधनन्दाक्षायुणा०॥यज-
 मानो वदेत्—भगवन्सर्वधर्मज्ञ सर्वधर्मभृतां वर । महारुद्राख्ययज्ञेऽस्मिन्
 ऋत्विग्वत्वं भव सुप्रत॥ॐ पुतावद्रूपं युज्ञस्य अद्देवैर्ब्रह्मणाकृतम् ॥ तदे-
 तत्सर्वमाप्नोति युज्ञे सौत्रामुणीमुते॥३॥ एवमेव ऋत्विजो वृणुयात् ।

१ रुद्रकल्पद्रुम—एकादशानां यजमानसमशाखिनां यजुर्वेदिनामववरणम् । नारायण
 भट्टास्त्ररूपक एक एव रुद्रीलघुरुद्रमहारुद्रध्वक एकादश वा । अतिरुद्रे एकादश एक
 विंश युत्तरशतवति ऋत्विग्वसत्या ॥ यत्तु गणशगायत्रीजपार्थं रुद्रगायत्राजपार्थं दुर्गा
 गायत्रीजपार्थं जातः दोमत्रजपार्थं यम्बकमत्रजपार्थम् अघारमत्रजपार्थं वास्तुमत्रजपार्थं
 क्षेत्रपालादिमत्रजपार्थं च एकैकविप्रवरणमाचरति तन्निर्मूलमिति कल्पद्रुमकारः ॥

॥ अथ वरणश्राद्धप्रयोगः ॥

आचम्य प्राणानायम्य दिग्बन्धः—ॐस्वुस्तिनुऽइन्द्रो०॥३॥वरण-
श्राद्धोपहाराः शुचयो भवन्तु इति वरणश्राद्धोपकरणानां जलेन प्रोक्ष-
णम्॥ हस्ते जलमादाय—आचार्यादिभ्यो दास्यमानान्यासनानि यथा-
दत्तानि गान्धर्वे गन्धं वानस्पत्यानि पुष्पाणि सौर्याणि कांस्यपात्राणि
रौद्राणि ताम्रपात्राणि वार्हस्पत्यानि वासांसि प्राजापत्यान्युपवीतानि
आग्नेयानि कुण्डलमुद्रिकादीनि तन्निष्कपद्रव्यं वा आचार्यादिभ्यः
सर्वेभ्य ऋत्विग्भ्यः स्वाहा सम्पद्यन्तां(तां) न मम॥ इदं वो ज्योतिः—
सृज्योतिः । यजमानो ब्रूयात्—अर्चनविधेः परिपूर्णताऽस्तु ॥ ब्राह्मणा
वदेयुः—अस्तु परिपूर्णता ॥ आचमनम्—हस्ते जलं गृहीत्वा—दास्य-
मानानि तृप्तिपर्यन्तानि सिद्धान्तानि सोपस्करणान्याचार्यादिभ्यः
सर्वेभ्य ऋत्विग्भ्यः स्वाहा सम्पद्यन्तां न मम ॥ पुनर्जलमादाय—अस्य
ऋत्विग्वरणसाहतासिद्धये गौर्वा तन्निष्कयीभूतं हिरण्यं रौप्यं ताम्रं
वा द्रव्यं दक्षिणा आचार्यादिभ्यः सर्वेभ्य ऋत्विग्भ्यः स्वाहा सम्प-
द्यन्तां न मम ॥ इति यथाशक्ति सर्वेभ्यो दक्षिणाप्रदानम् ॥ यजमानो
ब्रूयात्—यस्य विप्रस्य यो भागः स तेन प्रतिगृह्यताम् ॥ यजमानो हस्ती
वद्ध्वा प्रार्थयेत्—अस्य ऋत्विग्वरणविधेर्यद्ब्रूनातिरिक्तं तत्सर्वं गणेशा-
म्बिकयोः प्रसादाद्ब्राह्मणवचनाच्च परिपूर्णमस्तु ॥ ब्राह्मणा वदेयुः—
अस्तु परिपूर्णम्॥यजमानभाले तिलकरुणम्—ॐस्वुस्तिनुऽ इन्द्रो०॥

१ अत्र देवमुक्त परशुरामकारिकायाम्—भाजन भाजनाधार छत्रोपान्तकमण्डल ।
आसन वासवी मुद्रा कर्णभूषोपवीतकम् ॥ एतद्विशेष देय पद वरणसिद्धये ॥ पदाभावे
त्रय देय पात्रवस्त्राङ्गुलीयकम् । तदभावेऽथ ताम्बूल दत्त्वा किञ्चित्प्रकल्पयेत् ॥
किञ्चिन्मूल्य प्रकल्पयेदित्यर्थः ॥

॥३३॥ यजमानस्य दक्षिणहस्ते कङ्कणवन्धनम्-ॐ यदापं प्रन्दाक्षा ॥३३॥
 यजमानपत्न्या वामहस्ते कङ्कणवन्धनम्-तम्पत्नीभिर्नुंगच्छेपदेवात्
 पुत्रैर्भ्रातृभिरुत्वाहिरण्यैः । नाङ्गुष्ठेष्वाणां सुकृतस्य लाङ्गे तृतीयं
 पुष्टेऽभिधरोचनेदिव ॥३३॥ यजमानेन स्वात्मनि दूर्वया मार्जनम्-
 ॐ काण्डात्काण्डात्प्रराहन्ती ॥३३॥ अर्धवन्दनम्-ॐ दुधिनाव्णो ॥३३॥
 यजमानाय फलसमर्पणम् ॐ या? फलिनीर्या ॥३३॥ इति वरणश्राद्धम् ॥

॥ अथ मधुपर्कप्रयोगः ॥

तत्र विष्टरादीनां मधुपर्कद्रव्याणामादानम् ॥ स्वदक्षिणतः तेषामुपरुत्पनम्-

१ अर्च्यसङ्ख्याकाः पञ्चविंशतिकुशतरुणमया विष्टराः ॥

२ पद्याः-उत्तलक्षणा अर्च्यसङ्ख्याका द्वितीयविष्टराः ॥

१ वरशाखया (अर्च्यशाखया) मधुपर्कदानम्-ग्रहपरिशिष्टे-वरस्य या भवच्छाखा
 सच्छाखाख्यञ्चादित । मधुपर्कं प्रदातव्या नायशाखऽपि दातरि ॥ अत्र ऋत्विगाद्युप
 लक्षणार्थं वरदानृशब्दैः ॥ तदुक्तम्-अर्च्यशाखया मधुपर्कं ॥ जगन्नायकारिणावाम्-
 तत्तद्ग्रह्यात्तविधिना विष्टराद्यहणं तत ॥ सर्वत्र यजमानशाखयैव मधुपर्कं इति जयन्त-
 स्तत्तु वैरपि नादृतम् ॥ प्रयोगदर्पणादिषु-तत्र वरणक्रमणं मधुपर्केण स्वशाखात्तविधिना
 तपामर्हणम् ॥ २ विष्टरस्त्रिवृत्तरानि मात्रकौशा रज्जुविशप इति भर्तृयज्ञ ॥ प्रादशमानं त्रिवृत्त
 कौशा वा काशनिर्मितमिति रेणुक ॥ पञ्चविंशतिदर्मतर्पणमय कूर्चमिति हरिहर ॥ पञ्चाश-
 द्भिर्मवद्द्रवा तदर्धेन तु विष्टर । छ-दागपरिशिष्टे काल्यायन-यज्ञवास्तुनि मुष्ट्या च स्तम्भ
 दर्भवटौ तथा ॥ दर्भसङ्ख्यानां विहिता विष्टरास्तरण्यु च ॥ अतश्च दर्भसङ्ख्याया सम्भवा-
 सम्भवाभ्यां व्यवस्थिता विकल्प इति नारायणवृत्तौ ॥ ऊष्वरुशा भवद्द्रवा लम्बकरुस्तु
 विष्टर । दक्षिणाचतका ब्रह्मा चामावर्तस्तु विष्टर ॥ यद्वा पञ्चविंशतिदर्भाणां वण्यग्र ग्रन्थि-
 भूषित । विष्टर सर्वयज्ञेषु लक्षणं परिकीर्तितम् ॥ विष्टरास्त्रिवृत्तौ दर्भकूर्चदा ॥ ३ पद्य
 पद्म्यामाक्रमणीय उत्तलक्षणा द्वितीयविष्टर । शदशरधस्तात्रिधानार्थमित्यर्थ ॥

३ पौदार्यमुदकानि-अर्च्यसङ्घ्याकानि ताम्रादियथालाभपात्र-
स्थानि मुखोष्णोदकानि (कौष्णोदकानीत्यर्थः) ॥

४ अंधीः-गन्धपुष्पपवाक्षतकुशतिलशुभ्रसर्पपदधिदूर्वान्वितान्य-
र्च्यसङ्घ्याकानि ताम्रादियथालाभपात्रस्थानि उदकानि ॥

५ आचमनीयानि-आचमनार्थं कमण्डलवादिपात्रस्थानि जलानि ॥

६ मधुपर्कः-कांस्यपात्रस्थानि दधिमधुघृतानि अन्येन कांस्य-
पात्रेण आच्छादितानि ॥ इत्युपकल्प्य । यजमानो देशकालौ सङ्कीर्त्य
अस्मिन्सग्रहमखमहारुद्राख्ये कर्मणि घृतानाम् आचार्यादीनां सर्वेषाम्
ऋत्विजां मधुपर्केणार्द्धणं करिष्ये ॥ यजमानः स्वयम् उदङ्मुख उपविशेत् ॥
सर्वेषाम् अर्चानाम् उपवेशनार्थम् आसनान्पास्तीर्य तदुपरि सर्वा-
न्प्राञ्जुस्वानुपवेश्य यजमानो वदेत्-ॐसाधु भवन्त आसताम् ॥ अर्च्या
वदेयुः-ॐसाधु वयमास्महे ॥ यजमानो वदेत्-ॐअर्चयिष्यामो भवतः ॥
अर्च्या वदेयुः-ॐ अर्चय ॥ तत आचार्यो वा अन्यः कश्चिद्विमो वदेत्-
विष्टराः विष्टराः विष्टराः ॥ यजमानो वदेत्-प्रतिगृह्यन्ताम् ॥ अर्च्या
वदेयुः-प्रतिगृह्णीमः ॥ इत्युक्त्वा पाणिभ्याम् उदगग्रान् विष्टरान्सर्वे

१ पादार्यमुदकम्-पादप्रक्षालनार्थं ताम्रादिपात्रस्थ जल मुखोष्ण मन्दोष्णमित्यर्थ ॥
२ अर्धशब्देन उदपात्रमवाच्यते ॥ तद्वैक उदपात्रमुपनिनयन्ति यथा राज आगतायो-
दकमाहरेदेव तदिति लिङ्गात् ॥ उदकमन्त्रपुष्पाण्यक्षतवदराणीति भर्तृयज्ञ ॥ गन्धपुष्पाक्षत-
कुशतिलशुभ्रसर्पपदूर्वादध्यन्वित सुवर्णादिपात्रस्यमुदकमिति हरिहरः ॥ ३ आचमनार्थ-
दकमेव ॥ कमण्डलुसम्भृत जलमाचमनीयमिति हरिहरः ॥ ४ मधुपर्कः-दधिमधुघृत-
पक्वमिन्कास्यपात्रे कृतमपरेण कास्यपात्रेणापिहित मधुपर्कशब्दोच्यते ॥ मधुपर्के दध्य-
गमे पयो जलं वा प्रतिनिधिः ॥ मध्वलाभे घृत गुडो चेत्याश्वलायन ॥ ५ प्रतिगृह्णीम इति
श्रौते यदुक्तं तन्निष्ठाचारप्राप्त वस्तुतस्तु सर्ववस्तुना प्रश्न

प्रतिगृहीयुः ॥ अर्च्याः स्वस्वहस्ते जलमादाय—वर्ष्मोस्मीत्यस्य
 अथर्वणऋषिः अनुष्टुप्छन्दः विष्टरो देवता विष्टरोपवेशने विनियोगः॥
 ॐवर्ष्मोस्मि समानानामुद्यतामिव सूर्यः । इमं तमभितिष्ठापि धो मा
 कश्चाभिदासति ॥ इति मन्त्रान्ते उदग्रं विष्टरमुभाभ्यां पाणिभ्यां
 स्वे स्वे आसने निधाय तदुपरि उपविशेयुः ॥ ततः अर्चकादपरः
 क्विद्विप्रो वदेत्—पादार्थमुदकानि पादार्थमुदकानि पादार्थमुदकानि॥
 यजमानः कोष्णोदकेन पूरितानि ताम्रमयानि पाद्यपात्राणि गृहीत्वा
 ब्रूयात्—प्रतिगृह्णन्ताम् ॥ अर्च्या वदेयुः—प्रतिगृह्णीमः ॥ इत्युक्त्वा
 यजमानहस्तात्पाद्यपात्राणि प्रतिगृह्णीयुः ॥ अर्च्याः स्वस्वहस्ते जल-
 मादाय—विराजो दोहोसीत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः आपो देवता यजु-
 ष्छन्दः पादप्रक्षालने विनियोगः ॥ ॐविराजो दोहोऽसि विराजो
 दोहमशीय मयि पाद्यायै विराजो दोहः ॥ इत्यनेन स्वयमेव स्वं स्वं
 दक्षिणं पादं प्रक्षाल्य मन्त्रावृत्त्या वामं प्रक्षालयेयुः ॥

१ हरिहरः—प्रत्यङ्मुखेन यजमानेन तिष्ठता दक्षिणमासनात्पश्चिमे प्राङ्मुखस्तिष्ठन्नर्च्यः
 पूर्वोत्तरलक्षण विष्टर तूष्णीं पाणिभ्यामुदग्रमादत्ते ॥ जयरामोऽपि—ततोऽर्घ्यविनाऽर्पितमु-
 भाभ्या हस्ताभ्यामर्घ्यो गृह्णाति तूष्णीं ग्रहणमात्रोपदेशात् । वर्ष्मोस्मीति मन्त्रेणैव विष्टर-
 मेवान्युपविशति ग्रहणोपवेशनयोर्मध्ये पठितोऽपि मन्त्रो लिङ्गादुपवेशने विनियुज्यते ।
 लिङ्गञ्च—इमन्तमभितिष्ठापीति ॥ गदाधस्तु—ततोऽर्घ्योऽर्घ्यवितुः सकाशाद्विष्टर तूष्णीमेव
 प्रतिपद्य तं विष्टरमासने निधाय वर्ष्मोस्मीति मन्त्रेणोपविशति ॥ २ मधुपर्कान्तादि
 सर्वाणि द्रव्याणि अस्मिन्मध्ये बहुवचनान्तान्युच्चारणीयानीति रुद्रकल्पद्रुमे । ३ कर्क-
 विराजोदोहोसीत्यनेन मन्त्रेण पादार्थमुदकं गृहीत्वा प्रक्षालयत्यर्घ्य एव ॥ जयरामश्च—
 प्रक्षालनं चाञ्जलिना विराजोदोहोसीति मन्त्रेण स्वयमेव ॥ यदि ब्राह्मणोऽर्घ्यस्तदा दक्षिण
 प्रथमं प्रक्षालयेत्तान्यं । अनेन मन्त्रावृत्तिरवगम्यते ॥ ४ अर्घ्येते अनेनेति अर्घ्यं आप
 श्व मन्त्रलिङ्गात् ॥ निनयत्तमिमन्त्रयते ॥ न तु मन्त्रान्तेऽभिमन्त्रणमिति जयरामः ॥

अथ द्वितीयपद्यविष्टरप्रदानम्—अर्चकादन्यः कश्चिद्विमो वदेत्—
विष्टराः विष्टराः विष्टराः ॥ यजमानो वदेत्—प्रतिगृह्यन्ताम्—अर्च्या
वदेयुः—प्रतिगृह्णीमः ॥ इत्युक्त्वा पाणिभ्याम् उदगग्रान्विष्टरान्सर्वे प्रति-
गृह्णीयुः ॥ अर्च्याः स्वस्वहस्ते जलमादाय—वर्ष्मोस्मीत्यस्य अथर्वण
ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः विष्टरो देवता विष्टरस्य पादयोरधस्तान्निधाने
विनियोगः ॥ ॐ वर्ष्मोस्मि समानामुद्यतामिव सूर्यः । इमं तमभि-
तिष्ठामि यो मा कश्चाभिदासति ॥ इत्यनेन उदगग्रं विष्टरम् उभाभ्यां
पाणिभ्यां स्वस्वपादयोरधस्तान्निधाय तदुपरि पादौ स्थापयेयुः ॥ ।

अथार्घ्यः—यजमानादन्यः कश्चिद्विमः आवेदयेत्—अर्घ्याः अर्घ्याः अर्घ्याः ॥
यजमानो गन्धपुष्पयवाक्षतकुशतिलशुभ्रसर्पपदूर्वान्वितानि जलपूरि-
तानि अर्घपात्राणि गृहीत्वा वदेत्—प्रतिगृह्यन्ताम् ॥ अर्च्या विनियोगं
कुर्युः—आपस्येति मन्त्रस्य प्रजापतिर्ऋषिः यजुश्छन्दः आपो देवताः
समुद्रं व इत्यस्य अथर्वणऋषिः अनुष्टुप्छन्दः आपो देवताः क्रमेण
अर्घग्रहणे अर्घ्याभिमन्त्रणे च विनियोगः ॥ ॐ आपस्यमुष्माभिः
सर्वान्कामानवामवानि ॥ इति मन्त्रं पठित्वा वदेयुः—प्रतिगृह्णीमः ॥
इत्युक्त्वा स्वं स्वमर्चमादाय मस्तकपर्यन्तं नीत्वा शिरसाऽभिवन्द्य
निर्गमन् (नामयन्) अभिमन्त्रयेयुः—ॐ समुद्रं वः प्रहिणोमि स्वां
यानिमभिगच्छत । अरिष्ठाऽअस्माकं वीरामापरासेचिमत्पयः ॥

अथाचमनीयदानम्—अर्चकादन्यः कश्चिद्विमो वदेत्—आचमनी-
यानि आचमनीयानि आचमनीयानि ॥ यजमानो वदेत्—प्रतिगृह्यन्ताम् ॥
अर्च्या वदेयुः—प्रतिगृह्णीमः ॥ इत्युक्त्वा यजमानहस्तात् आचमनीयपा-

१ आचमनीयपाने जातीफलकङ्गोललवङ्गादिनिक्षेपण तन्त्रग्रन्थेषूक्त पारस्करग्रन्थस्य
पञ्चभिर्भाष्यकारैस्तु आचमनीयमुदकमेवेत्युक्तम् ॥

त्राणि दक्षिणहस्तेन प्रतिगृह्य वामहस्ते कृत्वा स्वस्वहस्ते जलमादाय—
 आमागन्यशसेतिमन्त्रस्य परमेष्ठी ऋषिः बृहती छन्दः आपो देवता
 आचमने विनियोगः ॥ ॐ आमागन्यशसा सष्टजवर्चसा ॥ तं मा कुरु
 मियं प्रजानामधिपतिं पशूनामरिष्टिन्तनूनाम् ॥ इति मन्त्रान्ते वाम-
 हस्तस्थितपात्राज्जलं स्वस्वदक्षिणचुलुके गृहीत्वा सकृदाचम्य तेनैव
 जलेन द्विस्तूर्णीमाचामेयुः ॥ अथ मधुपर्कः—अर्चकादपरः कश्चिद्विप्रो
 वदेत्—मधुपर्काः मधुपर्काः मधुपर्काः ॥ यजमानः क्रमेण त्र्येकैकपल-
 मितानि दधिमधुघृतानि कांस्यपात्रकृतानि अन्येन कांस्यपात्रेण पिहि-
 तानि समादाय द्रूयात्—प्रतिगृह्यन्ताम् ॥ इत्युक्ते अर्च्याः स्वस्वहस्ते
 जलमादाय—मित्रस्येत्यस्य बृहस्पतिर्ऋषिः यजुश्छन्दः सविता देवता
 देवस्य त्वेत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः सविता देवता क्रमेण
 मधुपर्कस्यावेक्षणे ग्रहणे च विनियोगः ॥ ॐ मित्रस्यत्वाचक्षुषा प्रतीक्षे ॥
 इति मन्त्रान्ते दातृहस्तस्थं मधुपर्कं निरीक्ष्य ॐ देवस्यंत्वा सवितुः
 प्रंसुवेऽश्विनोर्व्याहुब्भ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ॥ प्रतिगृह्णीमः । इत्युक्त्वा
 दक्षिणहस्तेनादाय सव्ये पाणौ कृत्वा पिधानम् अपाकृत्य दक्षिणस्या-
 नामिकया प्रयुवन्ति—नमः श्यावेत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः यजुश्छन्दः
 सविता देवता मधुपर्कालोडने विनियोगः—इति विनियोगं
 कृत्वा दक्षिणस्यानामिकया प्रयुवन्ति—ॐ नमः श्यावास्यायान्नशने
 यत्त आविर्द्धं तत्ते निष्कृन्तामि ॥ इति प्रदक्षिणमालोड्य अना-
 मिकाङ्गुष्ठेन मधुपर्कैकदेशं प्रागुदग्वा तूर्णीं वहिर्निक्षिपेयुः ॥
 पुनः दक्षिणस्यानामिकया प्रयुवन्ति—ॐ नमः श्यावास्यायान्नशने यत्त

१ आच्यमेकपलं ग्राह्यं दक्षिणपलमेव च । मधुनः पलमेकं तु मधुपर्कः स उच्यते
 इति गदाधरमाथ्ये ॥

आविद्धं तत्ते निष्कृन्तामि ॥ इति प्रदक्षिणमालोढ्य अनामिकाङ्गुष्ठेन मधुपर्कैर्ऋदेशं प्राग्दग्वा तूर्णीं वह्निर्निक्षिपेयुः ॥ पुनः दक्षिणस्यानामिकया प्रयुवन्ति—ॐ नमः श्यावास्यायान्नशने यत्त आविद्धं तत्ते निष्कृन्तामि ॥ इति प्रदक्षिणमालोढ्य अनामिकाङ्गुष्ठेन मधुपर्कैर्ऋदेशं प्राग्दग्वा तूर्णीं वह्निर्निक्षिपेयुः ॥ अथ मधुपर्कप्राशनम्—यन्मधुन इत्यस्य कुत्सऋषिः जगती छन्दः मधुपर्कं देवता मधुपर्कप्राशने विनियोगः—ॐ यन्मधुनो मधव्यं परमः रूपमन्नाद्यम् । तेनाहं मधुनो मधव्येन परमेण रूपेणाद्वाद्येन परमो मधव्योन्नादीसानि ॥ अनेन अनामिकाङ्गुष्ठाभ्यां प्राशनम् ॥

पुनः प्राशनम्—ॐ यन्मधुनो मधव्यं परमः रूपमन्नाद्यम् ॥ तेनाहं मधुनो मधव्येन परमेण रूपेणाद्वाद्येन ॥ अनामिकाङ्गुष्ठाभ्यां प्राशनम् ॥

पुनः प्राशनम्—ॐ यन्मधुनो मधव्यं परमः रूपमन्नाद्यम् ॥ अनामिकाङ्गुष्ठाभ्यां प्राशनम् ॥ ततो मधुपर्कशेषं प्राक् असञ्चरे निनयेयुः ॥ आचम्यं—ॐ आमामन्यशसा सः सृज वर्चसा ॥ तं भा कुरु मियं प्रजाना-

१ विकल्पेनात्र मधुवाताऋतायते इत्येतामिऋग्भिः प्रस्यूच प्राप्नोति । यथा—मधुवाता इति प्रथमा मधुनक्षत्रमिति द्वितीया मधुमात्र इति तृतीया ॥ २ अत्र उच्छिद्यस्त्वैव मन्त्रोच्चारणम्—ताम्बूलेक्षुफले चैव भुक्तस्नेहानुलेपने । मधुपर्कं च सोमे च नोच्छिद्य मनुजन्वताम् ॥ ३ अवशिष्ट मधुपर्कस्य उच्छिद्य पुत्राय, अथवा उत्तरत उपविश्याय शिष्याय दद्यात्, अथवा सर्वे स्वयमेव प्राश्नीयात्, अथवा प्रान्या यत्र जना न सञ्चरन्ति तत्र स्थले प्रक्षिपेत् ॥ अत्र पूर्वपूर्वासम्भवे उत्तरोत्तरा प्रतिपत्तिं कुर्यादिति हरिहरः ॥ जयप्रस्तु आचार्यः शिष्याय, ऋत्विक्प्रियौ पुत्राय, वरस्तातकौ सर्वे प्राश्नीयाताम्, राजा असञ्चरे पूर्वस्था दिशि निनयेदित्यादि ॥ सर्वेषां वा सर्वे पञ्चा इत्यन्ये ॥ ४ आचमनं सकृन्मन्त्रेण । ततस्त्रिराचम्य एव सर्वत्र स्मार्त्ताचमनं कुर्यादिति हरिहरः ॥

मधिपतिं पशूनामरिष्टि० ॥ अनेन सकृदाचम्य ततो द्विराचमनं तूष्णीम् ॥
 प्राणान्संमृशति (सजलपाणिना इन्द्रियस्थानानि संस्पृशेत्) ॥
 ॐ वाद्य आस्येऽस्तु-कराग्रेण मुखं स्पृशेयुः ॥ ॐ नसोमं प्राणोऽस्तु-
 तर्जन्यद्गुष्टाभ्यां युगपन्नासारन्ध्रद्वयं स्पृशेयुः ॥ ॐ अक्ष्णोर्मं चक्षुरस्तु-
 मध्यमाद्गुष्टाभ्यां युगपत्त्रेद्वयं स्पृशेयुः ॥ ॐ कर्णयोर्मं श्रोत्रमस्तु-अना-
 मिकाद्गुष्टेन दक्षिणकर्णं स्पृशेयुः ॥ पुनः ॐ कर्णयोर्मं श्रोत्रमस्तु-अना-
 मिकाद्गुष्टेन वामकर्णं स्पृशेयुः ॥ ॐ वाहोर्मं बलमस्तु-कराग्रेण दक्षिण-
 चाहुमूलं स्पृशेयुः ॥ पुनः ॐ वाहोर्मं बलमस्तु-कराग्रेण वामवाहुमूलं
 स्पृशेयुः ॥ ॐ ऊर्वोर्मं ओजोऽस्तु-हस्तद्वयाग्रेण युगपत्ऊरुद्वयं स्पृशेयुः ॥
 ॐ अरिष्टानि मेऽङ्गानि तनूस्तन्वा मे सह सन्तु-उभाभ्यां हस्ताभ्यां
 शिरःप्रभृतिपादान्तानि सर्वाङ्गानि युगपद्बालभेयुः ॥

॥ अथ मधुपर्काङ्गीभूतो गोरुत्सर्जनप्रयोगः ॥

यजमानः स्वसन्निधौ भूमाग्दगग्रान्कुशानास्तीर्य बदेत्-गौर्गौर्गोः ॥

१ गदाधरः-हरिहरेण प्राणापतनस्पर्शः सजलहस्तेन कर्तव्य इत्युक्त तदतीव मन्दम् ॥
 न ह्यत्र सूत्रे जलग्रहणमस्ति । सर्वाङ्गालम्भे उभाभ्यां हस्ताभ्यामालम्भ उक्तः सोऽपि न
 युक्तः । आचम्येति ग्रहणमाचान्तोदजायेति वक्ष्यमाणत्वाद्नाचान्तस्यैव प्राणापतन-
 समर्शनं माभूदित्येतदर्थम् ॥

२ गदाधरः-गोरालम्भश्च कलिर्बर्जिते काले भवति-अग्न्याधान गवालम्भ सन्वासे
 पल्लैतुक्म् । देवाच्च सुतोत्पत्तिः कलौ पञ्च विजर्जयेदिति पराशरस्मृतौ ॥ अतश्च
 गवालम्भस्य कलौ निषिद्धत्वाद्गुह्यस्य च यज्ञविवाहयोरप्राप्तत्वात्त्रौरित्युच्चारणादि यज्ञ-
 विवाहयोः कलौ न प्रवर्तते । यज्ञविवाहायान्यत्र तूत्सर्गपक्ष एव कलौ । ॐ कारमारम्य
 उत्सृजत तृणान्वाचिविति उच्चैर्न्याच्छपनुपाशु इति कर्कजयतामगदाधराः ॥ हरिश्खलु
 ममचेत्यारम्य ॐ इत्यन्तनुपाशु अन्यदुच्चै ॥

घ्राहणा वदेयुः—ॐ माता रुद्राणां दुहिता वसुनां स्वसाऽऽदित्या-
नाममृतस्य नाभिः । मनुवाचं चिकितुषे जनाय मागामनागामदितिं
वधिष्ठ । उपांशु ह्ययुः—मम चामुकशर्मणो यजमानस्य च पाप्मा इतः॥
उर्चर्ष्युः—ॐ उत्सृजत वृणान्यत्तु ॥ यजमानो गानिष्कयद्रव्यं कुशापरि
उत्सृजेत् ॥ इति मधुपर्कः ॥

॥ अथ घृतानां पूजनम् ॥

यजमानो हस्ते जलमादाय—इमानि बृहस्पतिदेवत्यानि वासांसि
वृतेभ्यो विप्रेभ्यः सम्प्रददे ॥ विप्राः सङ्गृह्य परिधानं कुर्युः ॥ परिधास्य
इत्यस्यालम्बायनऋषिः पङ्क्तिश्छन्दः वासो देवता वस्त्रपरिधाने विनि-
योगः॥ ॐ परिधास्यै यशोधास्यै दीर्घायुत्पाय जरदष्टिरस्मि । शतं च
जीवामि शरदः पुरुची रायस्पोपमभि सव्ययिष्ये॥ इत्यनेन परिधाय
आचामेयुः॥ततो यज्ञोपवीतदानम्—भूमिदेवा नमस्कुर्वे पान्तु मां भवसा-
गरात् । ब्रह्ममूत्रं मन्त्रपूतं गृह्यतां धारणाय वः॥धारणे मन्त्रः—यज्ञोपवी-
तमित्यस्य परमेष्ठीऋषिः त्रिण्डुच्छन्दः लिङ्गोक्ता देवता यज्ञोपवीतधारणे
विनियोगः ॥ ॐ यज्ञोपवीतं परमं पवित्रं प्रजापतेर्यत्सहजं पुरस्तात् ।
आयुष्यमउर्यं प्रतिमुञ्च शुभ्र यज्ञोपवीत बलमस्तु तेजः ॥ इत्युपवीतानि
धृत्वा आचामेयुः॥ततः उपवस्त्रदानम्—तन्तुसन्तानसगद्धं निर्मल सदशं
वरम् । उत्तरीयं प्रगृह्णन्तु तपोनिष्ठा द्विजातयः॥धारणे मन्त्रः—यशसाभे-
त्यस्यार्थर्षणऋषिः पङ्क्तिश्छन्दः लिङ्गोक्ता देवता उपवस्त्रधारणे विनि-
योगः॥ॐ यशसा मा यावापृथिवी यशसेन्द्राबृहस्पती । यशो भगश्च मा-
विन्दद्यशो मा प्रतिपद्यताम् ॥ उपवस्त्राणि धृत्वा आचामेयुः ॥ ततश्चन्द-

१ एकञ्च पूर्वस्यात्तरवराण प्रच्छादयता॥ अथैवम्—पूर्वं वस्त्रार्थं सम्पन्नक परिधाय द्विराच-
म्य उत्तरार्थं गृहीत्वा उत्तरीयमन्त्र पठित्वोत्तरीय कृत्वा पुनर्द्विराचामदिति जयसामगदाधरी॥

नदानम्—मलयाचलसम्भूतं कुङ्कुमागरुवासितम् । विलेपनाय भूदेवा
 गृह्यतां चन्दनं शुभम् ॥ सुचक्षा अहमित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः यजुश्छन्दः
 आशीर्देवता गन्धानुलेपने विनियोगः ॥ ॐ सुचक्षा अहमक्षीभ्यां भूया-
 सः सुवर्चामुखेन । सुश्रुत्कर्णाभ्यां भूयासम् ॥ पुष्पमालादानम्—सुगन्ध-
 पुष्परचिता मालां सूत्रविनिर्मिताम् । अलङ्काराय भूदेवाः प्रयच्छाम्य-
 द्भूपणम् ॥ पुष्पमालाग्रहणम्—या आहरदिति मन्त्रस्य भरद्वाजऋषिः
 अनुष्टुप्छन्दः सुमनोदेवता पुष्पमालाग्रहणे विनियोगः ॥ ॐ याऽआहर-
 ज्जमदग्निः श्रद्धायै मेधायै कामायेन्द्रियाय ॥ ताऽअह प्रतिगृह्णामि यशसा च
 भगेन च ॥ पुष्पमालाधारणम्—यद्यश्इत्यस्य विश्वामित्रऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः
 सुमनोदेवता पुष्पमालाधारणे विनियोगः ॥ ॐ यद्यशोऽप्सरसामिन्द्र-
 श्रकार विपुलं पृथु । तेन सङ्घथिताः सुमनस आवध्नामि यशो मयि ॥ ततो-
 ऽलङ्कारदानम् ॥ तत्र कुण्डलदानम्—क्षीरोदमथने पूर्वमुद्भूत कुण्डलद्रव्यम् ।
 श्रिया सह समुद्भूतं ददे श्रीः प्रीयतामिति ॥ कण्ठभूपणदानम्—सुवर्ण-
 घटितं दिव्यं नानारत्नविभूषितम् । ब्राह्मणेभ्यः प्रयच्छामि सुवर्णं
 कण्ठभूपणम् ॥ केयूरदानम्—हिरण्यनिर्मितं दिव्यं केयूरद्रव्यभूषितम् ।
 वाहौ संधारणार्थाय युष्मभ्य प्रददाम्यहम् ॥ वलयदानम्—काञ्चनं
 हस्तवलयं रूपकान्तिसुखप्रदम् । विभूषणं प्रदास्यामि भूपयन्तु हि मा
 सदा ॥ अङ्गुलीयकदानम्—हिरण्यगर्भसम्भूतं सौवर्णं चाङ्गुलीयकम् ।
 रत्नादिर्खाचितं रम्यं विप्रेभ्यः प्रददे वरम् ॥ ततः सुवर्णोपवीतदानम्—
 सुवर्णतन्तुघटितं ब्रह्मग्रन्थिसमन्वितम् । उपवीतं प्रदास्यामि प्रीयन्तां
 मे द्विजोत्तमाः ॥ ततो यजमानदत्तालङ्कारधारणम्—अलङ्करण-
 मित्यस्य भरद्वाजऋषिः उष्णिक् छन्दः अलङ्करणं देवत अलङ्कार-

धारणे विनियोगः ॥ ॐ अलङ्करणमसि भूयोऽलङ्करणं भूयात् ॥
 धूपदानम्—ॐ धूरसिधूर्ध्वधूर्ध्वन्तुं ॥ ५ ॥ वनस्पतिरसोद्भूतो गन्धाढ्यः
 सुमनोहरः । धूपोऽयं वह्निसंयुक्तो भवतां घ्राणतर्पणः ॥
 दीपदानम्—ॐ अग्निं नज्मि शवंसाघृतेनादिव्यः सुपुष्पं वर्यसा वृहन्तम् ।
 तेन गुपं गमे मन्वृष्यं वृष्यं वृष्यं वृष्यं वृष्यं वृष्यं वृष्यं वृष्यं वृष्यं वृष्यं वृष्यं वृष्यं
 सर्वलोकानां तिमिरस्य निवारकम् । दीपं च रचितं भक्त्या प्रयच्छामि
 सुखाय वः ॥ नैवेद्यदानम्—ॐ स्वादिष्ट्यामदिष्ट्यापवंस्वसोमुधारंया ।
 इन्द्रायुपार्तवेसुत? ॥ ३५ ॥ पयोदध्यादिसंमिश्रं सिताखण्डैः समन्वितम् ।
 नैवेद्यं वृष्यं देवैर्व्यं गृह्यतां द्विजपुङ्गवाः ॥ आचमनदानम्—ॐ ततो विराट्-
 जायत ॥ ३६ ॥ मन्दाकिन्यास्तु सम्भूतं सुगन्धि निर्मलं जलम् । गृह्यतां च
 सुरश्रेष्ठा दिव्यमाचमनीयकम् ॥ फलदानम्—ॐ व्या? फलिनीर्याऽअंफुला ०
 ॥ ३७ ॥ ताम्बूलदानम्—ॐ तुतम्मास्यद्रवंतस्तुरण्युत? पुष्पं नवेरनुवाति-
 प्रगुद्धिनं— ॥ श्येनस्यैवृद्धजतोऽअङ्कसम्परिदधिक्राव्णं—सुहोर्जातिरि-
 त्तुलंस्वाहा ॥ ३८ ॥ नागवलीदलैर्युक्तं पूगीफलसमन्वितम् । ताम्बूलं गृह्यतां
 विप्रा मुखस्याभरणाय वः ॥ जलपात्रदानम्—ताम्रं वा राजतं रैत्यं सुग-
 न्धजलपूरितम् । उपपात्रेण संयुक्तं जलपात्रं ददामि वः ॥ दक्षिणादानम्—
 ॐ गृह्यं चैव्यत्परादानं व्यत्पुर्तयाश्च दक्षिणात् । तद्गृह्यं चैव्यत्पुर्तयाश्च दक्षिणात्
 वेपुनोदधत् ॥ ३९ ॥ सौवर्णीमग्निदेवत्यां राजतां चन्द्रदेवताम् । ताम्रां
 मार्तण्डदेवत्यां दक्षिणां प्रददामि वः ॥ एवं सम्पूज्य श्राययेत्—ब्राह्मणाः
 सन्तु मे शस्ताः पापात्पान्तु समाहिताः । देवानां चैव दातारः पातारः
 सर्वदेहिनाम् ॥ जपयज्ञस्तथा होमैर्दानैश्च विविधैः पुनः देवानां च ऋषीणां
 च तृस्यर्थं याजकाः कृताः ॥ येषां देहे स्थिता वेदाः पावयन्ति जगन्नयम् ॥

रक्षन्तु सततं ते मां रुद्रयागे व्यवस्थिताः ॥ ब्राह्मणा जङ्गमं तीर्थं त्रिषु
 लोकेषु विश्रुतम् । येषां वाक्योदकेनैव शुद्ध्यन्ति मलिनो जनाः ॥
 पावनाः सर्ववर्णानां ब्राह्मणा ब्रह्मरूपिणः । सर्वकर्मरता नित्यं वेद-
 शास्त्रार्थकोविदाः ॥ श्रोत्रियाः सत्यवाचश्च रुद्रध्यानरताः सदा ।
 यद्वाक्यामृतसंसिक्ता ऋद्धिं यान्ति नरद्रुमाः ॥ अङ्गीकुर्वन्तु कर्मैतत्कल्प-
 द्रुमसमाशिपः । यथोक्तनियमैर्युक्ता मन्त्रार्थे स्थिरबुद्धयः ॥ यत्कृपा-
 लोचनात्सर्वा ऋद्धयो वृद्धिमाप्नुयुः । रुद्रयागे मया पूज्याः सन्तु मे
 नियमान्विताः ॥ अक्रोधनाः शौचपराः सततं ब्रह्मचारिणः । रुद्रध्यान-
 रता नित्यं प्रसन्नमनसः सदा ॥ अदुष्टभाषणाः सन्तु मा सन्तु पर-
 निन्दकाः । ममापि नियमा ह्येते भवन्तु भवतामपि ॥ ऋत्विजश्च यथा
 पूर्वं शक्रादीनां मखेऽभवन् । यूयं तथा मे भवत ऋत्विजो द्विजस-
 च्चमाः ॥ रुद्रयागस्य निष्पत्तौ भवन्तोऽभ्यर्थिता मया । सुप्रसन्नै-
 प्रकर्तव्यं कर्मदं विधिपूर्वकम् ॥ यजमानाय तिलकं कुर्यात्—ॐस्वस्ति
 नुऽन्द्रो ॥ ३॥ आशीर्वादः—ॐ विश्वानि देव ॥ ३॥ करोतु स्वस्ति
 ते ब्रह्मा स्वस्ति चापि द्विजातयः । सरीसृपाश्च ये श्रेष्ठास्तेभ्यस्ते स्वस्ति
 सर्वदा ॥ ययातिर्नहुपश्चैव धुन्धुमारो भगीरथः । तुभ्यं राजर्षयः सर्वे
 स्वस्ति कुर्वन्तु नित्यशः ॥ स्वस्ति तेऽस्तु द्विपादेभ्यश्चतुष्पादेभ्य एव च
 स्वस्त्यस्त्वपादकेभ्यश्च नित्यं तव गृहे सदा ॥ इत्याशीर्वादः ॥

॥ अथ मण्डपप्रवेशः ॥

तत्रादौ आचारप्राप्तं मण्डपप्रवेशार्थं वर्धिनीकलशपूजनम् ॥ हस्ते
 जलमादाय अद्यपूर्वोचारितशुभपुण्यतिथौ महारुद्रयागाङ्गतया मण्डप-
 प्रवेशं कर्तुं वर्धिण्याः स्थापनं पूजनं च करिष्ये ॥ पट्टोपरि अक्षतादिनाष्ट-

दलं निर्माय तत्र भूमिं स्पृष्ट्वा-ॐ मुहीद्यौ? पृथिवी ॥ ३२ ॥ तत्र यवप्रक्षेपः-
 ॐ ओषधयुटं स ॥ ३३ ॥ तदुपरि कलशस्थापनम्-ॐ आजिंघ्रकुलशं ॥
 ॥ ३४ ॥ कलशे जलपूरणम्-ॐ वरुणस्योत्तमम् ॥ ३५ ॥ गन्धप्रक्षेपः-ॐ त्वाङ्ग-
 न्धर्वा ॥ ३६ ॥ धान्यप्रक्षेपः-ॐ ध्याद्यमसि ॥ ३७ ॥ सर्वोपधिप्रक्षेपः-ॐ या-
 ऽओषधी ॥ ३८ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥
 ॐ अश्वत्थेवोन्ति ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥
 ॐ यात्फलित्नी ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥
 ॐ अहिरुण्युग्धर्म? समं ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥
 ॐ युवासुवासाः परि ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥
 ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥
 वरुणमावाहयेत्-ॐ तच्चायामीत्यस्य शुनःशेषऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः
 वरुणो देवता वरुणावाहने विनियोगः ॥ ॐ तच्चायामि ॥ ३९ ॥ ॥ ॐ भूर्भुवः
 स्वः अस्मिन्कलशे वरुणं साङ्गं सपरिवारं सायुधं सशक्तिरुम् आ०
 स्था० ॥ तत्रैव-वर्धिन्यै नमः वर्धिनीम् आ० स्था० । ब्रह्मणे० ब्रह्माणम्
 आ० स्था० । रुद्राय० रुद्रम् आ० स्था० । विष्णवे० विष्णुम् आ० स्था० ।
 मातृभ्यो० मातृः आ० स्था० । सागरेभ्यो० सागरान् आ० स्था० । महौ०
 महीम् आ० स्था० । नदीभ्यो० नदीः आ० स्था० । तीर्थेभ्यो० तीर्थानि
 आ० स्था० । गायत्र्यै० गायत्रीम् आ० स्था० । ऋग्वेदाय० ऋग्वेदम्
 आ० स्था० । यजुर्वेदाय० यजुर्वेदम् आ० स्था० । सामवेदाय० सामवेदम्
 आ० स्था० । अथर्ववेदाय० अथर्ववेदम् आ० स्था० । अग्नये० अग्निम्
 आ० स्था० । आदित्येभ्यो० आदित्यान् आ० स्था० । एकादशरुद्रेभ्यो०
 एकादश रुद्रान् आ० स्था० । मरुद्भ्यो० मरुतः आ० स्था० । गन्धर्वाय०

गन्धर्वम् आ० स्या०। ऋषये० ऋषिम् आ० स्या०। वरुणाय० वरुणम्
 आ० स्या०। वायवे० वायुम् आ० स्या०। धनदाय० धनदम् आ०
 स्या०। यमाय० यमम् आ० स्या०। धर्माय० धर्मम् आ० स्या०।
 शिवाय० शिवम् आ० स्या०। यज्ञाय० यज्ञम् आ० स्या०। विश्वेभ्यो
 देवेभ्यो० विश्वान्देवान् आ० स्या०। स्कन्दाय० स्कन्दम् आ० स्या०।
 गणेशाय० गणेशम् आ० स्या०। यज्ञाय० यज्ञम् आ० स्या०। अरुन्धत्यै०
 अरुन्धतीम् आ० स्या०। प्रतिष्ठापनम्—ॐ मनोजूति०॥ १३॥ वरुणवर्धि-
 न्याद्यावाहितदेवताः सुप्रतिष्ठिता वरदा भवताततः ॐ भूर्भुवःस्वः वरुण
 वर्धिन्याद्यावाहितदेवताभ्यो नमः इत्यनेन षोडशोपचारैः पञ्चोपचारैर्वा
 सम्पूज्य प्रार्थयेत्—वर्धिनि त्वं महाभागा सर्वतीर्थोदकान्विता। अतस्त्वां
 प्रार्थये देवि भव त्वं कुलवर्धिनी ॥ हस्ते जलम्राटाय—अनया पूजया
 वरुणवर्धिन्याद्यावाहितदेवताः प्रीयन्ताम् ॥ मण्डपसमीपगमनम्—
 आचार्याद्यृत्विक्सहितः सतूर्यघोषः शङ्खदुन्दुभ्यादिवाट्टिसहितो
 यजमानः पत्नीं वर्धिनीकलशं ग्राहयित्वा सुवासिनीरग्रतः कृत्वा आनो
 भद्रेत्यादिमन्त्रघोषपूर्वकं मण्डपसमीपं गत्वा तत आशुःशिशान इत्यनु-
 वारुम् ऋचंवाचमित्यध्यायं वा पठन् महामण्डपं प्रदक्षिणीकृत्य पश्चिम-
 द्वारसमीपमागत्योपविशेत् ॥ भूमिध्यानम्—हस्ते फलपुष्पास्ततान्तं-
 गृह्य—चतुर्भुजां शुकुवर्णां कूर्मपृष्ठोपरिस्थिताम् । शङ्खपद्मधरां चक्रशूल-
 युक्तां धरां भजे ॥ आगच्छ सर्वकल्याणि वसुधे लोकधारिणि ।
 पृथिवि ब्रह्मदत्तासि काश्यपेनाभिवन्दिता ॥ आवाहनम्—ॐ भूर्भुवः
 भूमिरुस्यदितिरसि विश्वधायाद्विश्वस्यभुवनस्यधृत्री। पृथिवीव्यच्छ-
 पृथिवीन्देहपृथिवीम्माहिंसीत् ॥ १३॥ ॐ भूर्भुवःस्वः भूम्य नमः भूमिम्

आवाहयामि॥ साष्टाङ्गप्रणामः—उद्धृतासि वराहेण कृष्णेन शतबाहुना।
 द्रंष्ट्राग्रे लीलया देवि यज्ञार्थं प्रणमाम्यहम् ॥ इति साष्टाङ्गं प्रणमेत् ॥
 अर्घ्यदानम्—अर्घपात्रे जलगन्धफलक्षीरकुशाग्रदधिदूर्वाक्षतसर्पपाश्वे-
 त्यष्टद्रव्याणि तथाऽऽचारात्फलपुष्पहिरण्यं च निक्षिप्य जानुभ्यामध्वनिं
 गत्वा हस्ताभ्यामर्घ्यं गृहीत्वा—ब्रह्मणा निर्मितं देवि विष्णुना शङ्करेण
 च । पार्वत्या चैव गायत्र्या स्फुन्दवैश्रवणेन च ॥ यमेन पूजिते देवि
 धर्मवृद्धिजिगीषया ॥ सौभाग्यं देहि पुत्राँश्च धनं रूपं च पूजितां ।
 गृहाणार्घ्यमिमं देवि सौभाग्यं च प्रयच्छ मे ॥ भूम्यै नमः अर्घ्यं सम-
 र्पयामि॥ पूजनम्—ॐस्योनापृथिविनो०॥ॐ॥ इत्यनेन गन्धाद्युपचारैः
 सम्पूज्य अनया पूजया भूमिः प्रीयताम्॥ पूजानिवेदनम्—उपचारानि-
 मांस्तुभ्यं ददामि परमेश्वरि । भक्त्या गृहाण देवेशि त्वामहं शरणं गतः॥
 चलिप्रदानम्—पत्रपुटे पायसलाजासक्त्वादिकं यथासम्भवं वलिं नि-
 धाय गन्धपुष्पैः सम्पूज्य ॐभूर्भुवः स्वः सपरिवारायै भूम्यै नमः अमुं
 वलिं समर्पयामि॥ प्रार्थना—नन्दे नन्दय वासिष्ठे वसुभिः प्रजया सह ।
 जये भार्गवदायादे प्रजानां जयमावह॥ पूर्णे गिरिशदायादे पूर्णे कामं
 कुरुष्व मे । भद्रे काश्यपदायादे कुरु भद्रा मतिं मम॥सर्वबीजसमायुक्ते
 सर्वरत्नौषधीवृते । रुचिरे नन्दने नन्दे वासिष्ठे रम्यतामिह॥ प्रजापति-
 मुते देवि चतुरस्रे महीयसि । सुभगे सुव्रते देवि यज्ञे काश्यपि रम्य-
 ताम् ॥ पूजिते परमाचार्यैर्गन्धमाल्यैरलङ्कृते । भवभूतिकरे देवि यज्ञे
 भार्गवि रम्यताम्॥ अव्यक्तं चाहते पूर्णे शुभे चाङ्गिरसः सुते । इष्टदे-
 त्वं प्रयच्छेष्टं त्वा प्रतिष्ठापयाम्यहम्॥ देशस्वामिपुरःस्वामिगृहस्वामि-
 परिग्रहे । मनुष्यधनहस्त्यश्वपशुवृद्धिकरा भव ॥ इति प्रार्थयेत् ॥

कूर्मानन्तपूजनम्—ॐ सुपूर्णं? पार्जुन्यऽआतिर्षाहुसाढविद्वा
 घ्रायवेवृहुस्पतयेद्याचस्पतयेपेद्गरुजोलुजऽआन्तरिक्ष? लवो मुह-
 र्मत्स्युस्ते नदीपुतयेद्यावापृथिवीर्यः—कूर्मम्? ॥ ३५ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः
 कर्माय नमः कर्मम् आवाहयामि ॥ स्यानासिंसुपदांसिक्षत्रस्युचोनि-
 रसि ॥ स्यानामासीदसुपदामासीदक्षत्रस्युचोनिमासीद ॥ ३६ ॥ ॐ
 भूर्भुवः स्वः अनन्ताय नमः अनन्तम् आवाहयामि ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः
 कूर्मानन्ताभ्यां नमः सर्वोपचारार्थं गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
 हस्तौ बद्धा—भूकूर्मानन्तपूजने न्यूनातिरिक्तौ यो विधिः स परि-
 पूर्णोऽस्तु ॥ अस्तु परिपूर्णः ॥

प्रवेशः—ततस्तेनैव पश्चिमद्वारेण सक्तृत्विग्यजमानः शनैरङ्गं सङ्को-
 चयन् स्वदक्षिणांशेन द्वारवामांशं स्पृशन् स्वदक्षिणपादपुरःसरं मण्ड-
 पान्तः प्रविशेत् ॥ कलशहस्ता पत्नीं दक्षिणद्वारेण प्रविशेत् ॥ पूर्व-
 द्वारेण होमद्रव्यानयनम् ॥ दानार्थद्रव्यस्य दक्षिणद्वारेणानयनम् ॥
 पूजार्थसम्भाराणाम् उत्तरद्वारेणानयनम् ॥ पत्नीहस्तधृतकुम्भस्य
 ऐशान्याम् आग्नेय्यां वा श्रीहिराक्ष्युपरि स्थापनम् ॥ इति मण्डप-
 प्रवेशः ॥

१ वैष्णवतन्त्रे विष्णुवर्चनकल्पलतापठितविष्णुयागप्रयोगे तथा काशिदीक्षितमहारुद्र-
 पद्धतौ खण्डदीक्षितकृतमहारुद्रपद्धतौ च यजमानेन तथा आचार्यादिकृत्वजैश्च पश्चिम-
 द्वारेण प्रवेशनम् ॥ पत्न्या दक्षिणद्वारेण ॥ होमद्रव्यानयन पूर्वद्वारेण ॥ पूजासम्भारा-
 नयनम् उत्तरद्वारेण ॥ दानार्थद्रव्यानयन दक्षिणद्वारेणोक्तम् ॥

॥ अथ दिग्रक्षणम् ॥

साचार्यः सपत्नीको यजमानः अग्र्यायतनात्पश्चिमतः स्वासने प्राङ्मुख
 उपविश्य हस्ते जलमादाय—प्रारब्धस्य महाहृद्रकर्मणोऽङ्गत्वेन दिग्रक्षणं
 पञ्चगव्यकरणं भूमिमोक्षणं भूमिप्रार्थनां मण्डपपूजनं च करिष्ये—स्ववा-
 महस्ते गौरसर्पपान्मृदीत्वा दक्षिणहस्तेनाच्छाद्य—ॐ कृणुष्व पाजुं प्र-
 सिंतिन्न पृथ्वीं याहि राज्ञं वामेव ॥ २ ॥ इति ॥ तृप्त्वा मनु प्रसिंतिन्दृणानो-
 स्तांसि विध्यं रुससुस्तिपिष्टैः ॥ ३ ॥ तव वसुधासंऽआशुया पतन्त्यनुस्पृश
 धृपता शोथंचानं ॥ तपूँष्यग्ने जुह्या पतुङ्गानसन्दिदो विसृजु विष्वं-
 गुत्का? ॥ ४ ॥ प्रति स्पृशो विसृजु तूष्णिगतमो भवां प्रायुषिशोऽ अस्याऽ
 अदं वषट् ॥ योनोदुरेऽअघशंसो योऽअन्त्यग्नेमाकिंष्टृष्ट्याथिरादधर्षति ॥ ५ ॥
 उदं ग्रे तिष्ठु मत्यातनुष्वुद्गमिर्वा २ ॥ ओपतात्तिग्महेते ॥ यो नोऽअरातिऽ
 समिधानं चक्रं नीचा तन्धेक्ष्यतुसन्न शुष्कम् ॥ ६ ॥ ऊर्ध्वो भवु प्रतिविद्धा-
 ह्यस्मदाविष्कृणुष्वु देष्ट्यां न्यग्ने ॥ अवंस्थिरातं नुहियातुजूनान्जामि-
 मजांमिम्पमृणीहि शत्रून् ॥ अग्नेष्ट्वा तेजसा सादयामि ॥ ७ ॥ ॐ रुक्षोहणं
 बलगहनं वैष्णवीमिदमुहन्तं बलगमुत्किरामि यम्मेनिष्ठयो यमुमात्यो-
 निचुखानेदमुहन्तं बलगमुत्किरामि यम्मेसमानो यमसमानो निचुखानं-
 दमुहन्तं बलगमुत्किरामि यम्मे सर्वन्धुर्यमसंबन्धुर्निचुखानेदमुहन्तं बल-
 गमुत्किरामि यम्मेसजातो यमसजातो निचुखानोत्कृत्याङ्किरामि ॥ ८ ॥
 रुक्षोहणोवो बलगहनं प्रोक्षामि वैष्णवात्रक्षोहणोवो बलगहनो वंनयामि
 वैष्णवात्रक्षोहणोवो बलगहनो वंस्तृणामि वैष्णवात्रक्षोहणोवां बल-
 गहनोऽउपदधामि वैष्णवीरक्षोहणोवां बलगहनोपर्व्यूहामि वैष्णवीवै-
 ष्णवमसि वैष्णवा स्त्या ॥ ९ ॥ रक्षसां भागोसिनिरंस्तुं रक्षंऽइदमुहं
 रक्षोभितिष्ठाामीदमुहं रक्षोववाधऽइदमुहं रक्षोधमन्तमो नयामि ॥
 घृतेन द्यावापृथिवी षोण्युवाथां वायो वेस्तोकानां मुग्धिराज्यस्य वेतु

स्वाहा स्वाहाकृतेऽ ऊर्ध्वनभसम्पाकृतङ्गच्छतम् ॥१५॥ रुक्षोदाविश्व-
 चर्षणिरुभि यानिमयोहते । द्रोणे सुधस्त्यमासदत् ॥१६॥ ॐ अयम्पुरो
 हरिकेशुऽ मूर्ध्न्यरश्मिस्तस्य रथगुत्सश्च रथानाश्च सेनानीग्रामुण्या ॥
 पुञ्जिऊस्त्यलाचक्रुस्त्यलाचाप्सुरसादिदक्षणव-पुशवो हेति? पौरुपे-
 योऽपुत्र? प्रहेतिस्तेऽभ्योनमोऽअस्तुतेनोवन्तुतेनो मृडयन्तुतेयन्दिष्मोयश्च
 नोद्वेष्टितमेपाजम्भेदध्मत् ॥१७॥ अयन्दक्षिणाविश्वकर्मामतस्यरथस्वनश्च
 रथेचित्रश्चसेनानीग्रामुण्या ॥ मेनुकाचसहजुन्याचाप्सुरसाद्यातुधानाहे-
 तीरक्षाऽसिप्रहेतिस्तेऽभ्यो नमोऽअस्तुतेनोवन्तुतेनो मृडयन्तुतेयन्दिष्मो
 यश्चनोद्वेष्टितमेपाजम्भेदध्मत् ॥१८॥ अयम्पश्चाद्विश्वच्छास्तस्य रथमातु-
 श्चासमरथश्च सेनानीग्रामुण्या ॥ प्रुम्लोचन्तीचानुम्लोचन्तीचाप्सुरसा-
 ष्याग्रहेति? सुपर्वा? प्रहेतिस्तभ्योनमोऽअस्तुतेनोवन्तु ते नो मृडयन्तु
 ते व द्विष्मो यश्चनोद्वेष्टितमेपाजम्भेदध्मत् ॥१९॥ अयमुत्तरात्सुयद्वंमु-
 स्तस्य ताक्ष्युश्चारिष्टनेमिश्च सेनानीग्रामुण्या ॥ विश्वाचीचघृताचीचाप्सु-
 रसावापोहेतिर्वातुऽप्रहेतिस्तेऽभ्यो नमोऽअस्तुतेनोवन्तुतेनो मृडयन्तुते
 यन्दिष्मोयश्चनाद्वेष्टितमेपाजम्भेदध्मत् ॥२०॥ अयमुपश्वर्गिभ्यस्तस्य

चेपावातुऽउपवत् ॥ तभ्यो दशप्राचीर्दशदक्षिणादश पृथीचीर्दशोदी-

मिपेवहं ॥ तेवभ्यो दशुप्राचीर्दशदक्षिणा दशंप्पतीचीर्दशोर्दीचीर्दशो-
 र्धा? ॥ तेवभ्योनमोऽस्तुतेनोवन्तुतेनोमृडयन्तुतेयन्दिष्मो यश्चनो
 द्वेष्टितमेषाञ्जम्भेदध्महं ॥१॥ अपसर्पन्तुतेभूतायेभूताभूमिसंस्थिताः ।
 येभूताविघ्नकर्तारस्तेनश्यन्तु शिवाज्ञया । अपक्रामन्तु भूतानि पिशाचाः
 सर्वतोदिशम् । सर्वेषामवरोधेन रुद्रयागं समारभे ॥ यदत्र संस्थितं भूतं
 स्थानमाश्रित्य सर्वतः । स्थानं त्यज्त्वा तु तत्सर्वं यत्रस्थं तत्र गच्छतु ॥
 भूतमेतपिशाचाद्या अपक्रामन्तु राक्षसाः । स्थानादस्माद् व्रजन्त्वन्य-
 त्सीकरोमि भुवन्त्विमाम् । भूतानि राक्षसावापि येऽत्र तिष्ठन्ति केचन ।
 ते सर्वेष्यपगच्छन्तु रुद्रयागं करोम्यहम् ॥ इत्येतर्धन्त्रैरीशानादिसर्वदिक्षु
 विकिरेत् ॥ उदकोपस्पर्शः ॥ इति दिग्ब्रह्मणम् ॥

॥ अथ पञ्चगव्यकरणं भूमिप्रोक्षणञ्च ॥

कांस्यपात्रे गोमूत्रं क्षिपेत्तत्रमन्त्रः—ॐ भूर्भुवुहस्व—॥ तत्संवितुर्वरे-
 ष्युम्भर्गोद्वेवस्यं धीमहि ॥ धियोवो न—प्रचोदयात् ॥ ३३ ॥ मन्त्रान्ते गोमूत्रं
 क्षिप्त्वा ततो गोमयं क्षिपेत्—ॐ मा नस्तोके तनेये मा नुऽआयुषि मा नो
 गोषु मा नोऽअश्वेषु रीरिपहं ॥ मा नो धीरान्द्रुद्र भ्रामिनोवधीर्हुविष्म-
 न्तुहं सद्मिच्वा हवामहे ॥ ३३ ॥ मन्त्रान्ते गोमयं क्षिप्त्वा ततः क्षीरं क्षिपेत्—
 ॐ आप्यायस्वसमेतुतेवृश्चतं—सोमवृष्ण्यम् ॥ भवा जाजंस्यसद्गुथे ॥ ३३ ॥
 मन्त्रान्ते दुग्धं क्षिप्त्वा ततो दधि क्षिपेत्—ॐ दुग्धिक्काव्गोऽअकारिपञ्जि-
 ण्णोरश्वस्यघ्राजिनं—॥ सुरभिनुोमुखाकरुत्पणऽआयुषं पितारिपत् ३३ ॥
 मन्त्रान्ते दधि क्षिप्त्वा ततः आज्यं क्षिपेत्—ॐ तेजोऽमिशुक्रमस्यमृतमसि
 धामुनाम ॥ सिध्पुयन्देवानामनामधृष्टन्देवयजनमसि ॥ ३३ ॥ मन्त्रान्ते आज्यं
 क्षिप्त्वा ततः कुशोदकं क्षिपेत्—ॐ द्वेवस्यं त्वा सवितुः प्रसव्रेऽश्विनोव्या-
 हुव्याम्पुण्णोहस्ताभ्याम् ॥ ३३ ॥ मन्त्रान्ते कुशोदकं क्षिप्त्वा ॐ इति प्रणवेन

यज्ञकाष्ठेनालोह्य प्रणवेनाभिमन्त्र्य कर्मभूमिं यज्ञसंभाराथ प्रोक्षयेत् तैस्
 मन्त्राः—ॐ आपोहिष्टा मंयोभ्यु ॥ योर्व—शिवतंमो ॥ तस्माऽअरंभमा-
 मजो ॥ १.१.१ ॥ देवस्य च्वासवितुः प्रसवेऽश्विनोर्गृह्य्याम्पूष्णो हस्ता-
 ब्याम् ॥ सरस्वत्यै द्याचोयन्तुर्युन्त्रियेदधामिवृहस्पतेष्टासाम्प्राज्ये-
 न्नाभिपिंश्याम्पसौ ॥ १.२ ॥ देवस्य च्वासवितुः प्रसवेऽश्विनोर्गृह्य्या-
 म्पूष्णो हस्ताब्याम् ॥ सरस्वत्यै द्याचोयन्तुः सन्नेणाग्नेऽसाम्प्राज्येना-
 भिपिंश्यामि ॥ १.३ ॥ देवस्य च्वासवितुः प्रसवेऽश्विनोर्गृह्य्याम्पूष्णो
 हस्ताब्याम् ॥ अश्विनोभैपंज्येन तेजसे ब्रह्मवृत्सायाभिपिंश्यामिसर-
 स्वत्यैभैपंज्येनघ्नीर्ष्यायात्राद्यायाभिपिंश्यामीन्द्रस्येन्द्रियेणरलायश्च्यै
 यशंसुऽभिपिंश्यामि ॥ १.४ ॥ पुनन्तुमापितर—सोम्यासं—पुनन्तु मा पिता-
 मुहा? पुनन्तुमपितामहा ॥ पुवित्रेण शुतायुपा ॥ पुनन्तु मा पितामुहा?
 पुनन्तुमपितामहा ॥ पुवित्रेण शुतायुपा विश्वमायुर्ष्यश्रवै ॥ १.५ ॥ अग्नुऽ
 आयुं पिववसुऽआ सुवोर्ज्जमिपंश्च न ॥ आरेवाधस्व दुच्छुनाम् ॥ १.६ ॥
 पुनन्तुमादेजुना? पुनन्तुमनंसाधियं— ॥ पुनन्तुविश्वाम्भूतानिजातेवेद
 पुनीहिमां ॥ १.७ ॥ पुवित्रेण पुनीहिमाशुक्रेणद्वुदीयंत ॥ अमुक्त्वाऋतुं
 ऽरजुं ॥ १.८ ॥ यत्तेपुवित्रमुच्चिष्यंश्वितंतमन्तरा ॥ ब्रह्मतेन पुनातुमा ॥ १.९ ॥
 पवमानुऽसोऽअधनं—पुवित्रेणविचर्षणि ॥ यपोतासपुनातुमा ॥ १.१० ॥
 उभाभ्यान्देवसवितुः पुवित्रेण सुवेनं चा ॥ माम्पुनीहि विश्वतं— ॥ १.११ ॥

१ अत्र प्रोक्षणे यानुपाणा पुनन्तुमेत्यष्टर्चेन पवमानसूक्तेनैव प्रोक्षणं युक्ततरम् ॥
 आपोहिष्टेति त्र्युचेनैव प्रोक्षयेदिति रुद्रकल्पद्रुमाकारा ॥ आपोहिष्टेति त्र्युचेन, अद्भ्य
 सम्भृत इत्युत्तरनारायणन पङ्क्तचेन च प्रोक्षणं प्रणवेनाभिमन्त्रणमिति खण्डदी
 क्षिता ॥ प्रतिष्ठाप्रकाशे तु वारणा पात्रमानाश्च मन्त्रा ऋक्शाखीया एव विद्यते
 तदतीव मन्दम्—ब्रह्म वा स्वगृह्योक्त यस्य यावप्रचोदितम् । तस्य तावति
 शाखार्थे कृते सर्वे कृतो भवेत् ॥ य स्वशाखा परित्यज्य कुरुते कामकारत ।
 न ससिद्धिमवाप्नोति शाखारण्ड स उच्यते ॥ इत्यादि ज्ञेयम् ॥

शुभ्रदेवीपुंनतीदेव्यागाद्यस्यामिमावृद्धस्तुत्रोद्यीतपृष्ठाऽ॥ तयामदन्तं
सधुमादेपुष्ययत्स्यामुपतयोरयोणाम् ॥ ५५ ॥ इत्यैतैर्मन्त्रैर्मण्डपभूमि
यज्ञसम्भारांश्च कुशैः सम्पोषयेत् ॥

अथ भूमिप्रार्थना—हस्तौ बद्धा भूमिं सम्प्रार्थयेत्—ॐ स्योन-
पृथिविनो० ॥ ॐ मुहीद्यौ?० ॥ इत्येताभ्याम् ऋग्भ्यां सम्प्रार्थयेत् ॥
ॐ स्वस्ति नुऽइन्द्रो० ॥ ॐ देवा आयान्तु ॥ यातुधाना अपयान्तु ॥
विष्णो देवयजनं रक्षस्व ॥ इति पठित्वा भूमौ प्रादेशं कुर्यात् ॥

अथ मण्डपपूजनम्—तत्रादौ आग्नेय्यां गणपतिपीठोपरि गणेशं
पोडशोपचारैः पञ्चोपचारैर्वा सम्पूजयेत् ॥ विधिमण्डपश्चेत् ईशानमध्य-
स्तम्भादारभ्य सार्वभौतिकवलयन्तं विधिमण्डपपूजनं विधिवत् विधे-
यम् ॥ छायामण्डपसत्त्वे तु विधिवत्पूजाभावः ॥ इच्छा चेत्स्तम्भद्वार-
तोरणादीनां गन्धाक्षतपुष्पादिभिः पूजनं विधेयम् ॥ ततो वास्तुपीठे
देवतापूजनं कुर्यात् ॥

१ हेमाद्री शान्तिसारे च—मण्डपं सम्प्रविश्याय तोरणादि प्रपूज्य च । वास्तुयागं
ततः कुर्यात्प्रासादे मण्डपेऽथवा ॥ २ वैष्णवसिद्धान्ते—गणेशपीठमाग्नेय्या हस्तमात्रं
तु कारयेत् । नैऋत्या वास्तुपीठञ्च तद्वत्कुर्याद्विचक्षणम् ॥ ३ हयशीर्षपञ्चरात्रे—एकाशीति-
पदं वास्तु गृहकर्मणि शस्यते । चतुःपष्टिपदं वास्तु प्रासादे देवभूमुजाम् ॥ इति वचना-
च्चतुःपष्टिपदवास्तुरचनाप्रकार एवात्र निरूपित ॥ सोमशम्भावपि—कुर्यात्कोष्ठचतुः-
पष्टिः प्रासादे वास्तुकर्मणि । गृहेऽपि वर्तयेद्वास्तु किन्त्वेनाशीतिकोष्ठकैः । महाकपि-
लपञ्चरात्रे—प्रासादार्थं चतुःपष्टिरकाशीतिर्गृहे तथा ॥ अन्यत्रापि—एकाशीतिपदं
कृत्वा वास्तुञ्चैव गृहादिषु । चतुःपष्टिपदो वास्तुः प्रासादे ब्रह्मणा स्मृतः । राज-
वृद्धमे—प्राग् भूपतिमन्दिरं च नगरे पूज्यश्चतुःपष्टिवैरकाशीतिपदैः समस्तभवने
जीर्णं नवाव्यशकैः ॥ प्रासादे तु शताशकैस्तु सरुले पूज्यस्तथा मण्डपे कूपे
पण्यवचन्द्रभागसहिते वाप्या तडागे वने ॥ शान्ति पि० ॥ दुर्गप्रतिष्ठाविषये निवेशे
तथा महार्चासु च कोटिहोमे । मरौ च राष्ट्रेऽपि सिद्धच्छिन्ने वास्तुः सहस्रेण पदैः
प्रपूज्य ॥ कपिलपञ्चरात्रे—सहस्राधिकहोमेषु वास्तुपीठं त्ववश्यकम् । देव्यर्चने हस्त-

अथ वास्तुपीठदेवतापूजनम्-सप्तस्त्रीको यजमानो मण्डपस्य
 नैर्ऋत्यकोणे कृतवास्तुपीठसमीपे पश्चिमाभिमुख उपविश्य आचम्य
 प्राणानायम्य सङ्कल्पयेत्-अथपूर्वोचरितवर्तमानशुभपुण्यतिर्था शार-
 द्यस्य रुद्रपागाख्यस्य कर्पणः साङ्गतासिद्धये चतुःपष्टिपदे वास्तुपीठे
 क्षिप्रमादिनाद्वारात्तत्र देवतापूजायाम्-
 करिष्ये॥वास्तुपीठस्या-

लोकपालाश्च सर्वतः ।

नैर्ऋत्यां शङ्कुरोपणम्-

विशन्तु भूतले नागा लोकपालाश्च सर्वतः । मण्डपेऽत्रावतिष्ठन्तु
 ह्यायुर्वलकराः सदा ॥ वायव्यां शङ्कुरोपणम्-विशन्तु भूतले नागा
 लोकपालाश्च सर्वतः । मण्डपेऽत्रावतिष्ठन्तु ह्यायुर्वलकराः सदा ॥
 ऐशान्यां, शङ्कुरोपणम्-विशन्तु भूतले नागा लोकपालाश्च सर्वतः ।
 मण्डपेऽत्रावतिष्ठन्तु ह्यायुर्वलकराः सदा ॥ एवं चतुःकोणेषु शङ्कुरोपणं
 कृत्वा द्विगुणीकृतसूत्रेण सर्वेषां वेष्टनं कुर्यात् ॥ आग्नेय्यादिरोपणक्रमेण
 शङ्कुरां पार्श्वे मापभक्तदध्यादनवलिदानम्-अग्निकोणशङ्कसमीपे वलि
 संस्थाप्य-ॐ अग्निभ्योऽप्यथ सर्वेभ्यो ये चान्ये तान्समाधिताः । वलि
 तेभ्यः प्रयच्छामि पुण्यमोदनसुत्तमम् ॥ नैर्ऋत्यकोणशङ्कसमीपे वलि

मात्र पीठ योगिनीसम्भवम् ॥ गौतमीये-यत्र कुण्ड तत्र वास्तुपीठं कुर्यात्प्रयत्नतः ।
 स्पष्टिडे चाल्पद्वीमे तु वास्तुपीठं कृताकृतम् ॥ मण्डपवास्तुपीठं नभरेखामर्कं
 चतुःपष्टिकोष्टात्मकम् ॥ गृहवास्तुपीठं दशरेखात्मकमेकाशीतिपदम् ॥

१ हस्तमात्रं द्विहस्तं वा पीठं कार्यन्तु नैर्ऋते ॥ इति वास्तुशास्त्रे ॥ द्विवप्रा
 हस्तविस्तृता द्वादशाङ्गुलोच्चापेदी ॥ प्रथमो वप्रो बद्गुलोच्चः । द्वितीयस्यद्गुलोच्चः ।
 त्रुपरि सप्ताङ्गुलोच्चा वास्तुवेदी । इति खण्डदीक्षितरुद्रपद्धतौ ॥ वास्तुपीठं त्र्य-
 खिंशदङ्गुलं वा द्विहस्तमात्रं नाम चतुर्विंशदङ्गुलविस्तृतं द्वादशाङ्गुलोच्चायै
 कुर्यात् ॥ इति नारायणशङ्करमोताख्यतपौराणिकनास्तुशान्ता ॥

संस्थाप्य—ॐ नैऋत्याधिपतिश्चैव नैऋत्यां ये च राक्षसाः । तेभ्यो वलिं
 प्रयच्छामि पुण्यमोदनमुत्तमम् ॥ वायव्यकोणशङ्कुसर्मापे वलिं संस्थाप्य—
 ॐ नमो वै वायुरक्षोभ्यो ये चान्ये तान्समाश्रिताः । वलिं तेभ्यः प्रय-
 च्छामि पुण्यमोदनमुत्तमम् ॥ ऐशानकोणशङ्कुसर्मापे वलिं संस्थाप्य—
 ॐ रुद्रेभ्यश्चैव सर्पेभ्यो ये चान्ये तान्समाश्रिताः ॥ वलिं तेभ्यः प्रयच्छामि
 गृह्णन्तु सततोत्सुकाः ॥ शङ्कुदेवताभ्यो नमः वलिं समर्पयामि ।
 शङ्कुदेवताभ्यो नमः इति नाममन्त्रेण पञ्चोपचारैः पूजयेत् ॥

अथ रेखाकरणं पूजनञ्च—वास्तुपीठे वस्त्रं प्रसार्य कनकशला-
 कया रत्नेन रजतफलपुष्पाणामन्यतमेन वा पश्चिममारभ्य प्रागन्ताः
 उदक्संस्थाः समा ब्रह्मलान्तरा नवरेखाः कुर्यात् ॥ तद्यथा—१ ॐ
 लक्ष्म्यै नमः ॥ २ ॐ यशोवत्यै नमः ॥ ३ ॐ कान्तायै नमः ॥
 ४ ॐ सुमियायै नमः ॥ ५ ॐ विमलायै नमः ॥ ६ ॐ शिवायै नमः ॥
 ७ ॐ सुभगायै नमः ॥ ८ ॐ सुमत्यै नमः ॥ ९ ॐ इडायै नमः ॥
 ततो दक्षिणारम्भा उदगन्ताः प्राक्संस्था नवरेखाः कुर्यात् ॥ तद्यथा—
 १ ॐ धन्यायै नमः ॥ २ ॐ प्राणायै नमः ॥ ३ ॐ विशालायै नमः ॥
 ४ ॐ स्थिरायै नमः ॥ ५ ॐ भद्रायै नमः ॥ ६ ॐ जयायै नमः ॥
 ७ ॐ निशायै नमः ॥ ८ ॐ विरजायै नमः ॥ ९ ॐ विभवायै नमः ॥
 ॐ मर्तोर्जुति ० ॥ १ ॥ ॐ भो रेखादेवताः सुप्रतिष्ठिता वरदा भवतः ॥ इति प्रति-
 ष्ठाप्य ॐ रेखादेवताभ्यो नमः इति नाममन्त्रेण पञ्चोपचारैः पूजयेत् ॥

अथ वास्तुमण्डलदेवतास्थापनप्रतिष्ठापूजनम् ॥

तत्र मध्यगं पदचतुष्टयमेकीकृत्य तत्कोणचतुष्टयाद्बहिः कोणचतुष्टये
 रेखाभिः पदान्युत्कृत्य शिख्यादिपञ्चचत्वारिंशद्देवताः स्थापयेत् ॥ १ तमी-
 शानमिति गौतमऋषिः जगतीछन्दः शिखी देवता शिख्यावाहने त्रिनि-

१ मास्ये—गृहे प्रासादादौ च शिख्यादिक्रम एव विहितः ॥ अन्यच्च—प्रासादादौ
 गृहे चैव शिख्यादिक्रम ईरितः ॥ २ अत्र विष्ण्वर्चनकल्पलतोक्तमन्त्रक्रमः सङ्गृहीतः ॥

योगः॥ अतमीशानुजगंतस्तुस्तुपुस्पतिन्धियञ्जिन्वमवंसे हृमहेद्युयम् ।
 पूषा नो यथा घेर्दसामसंहृधे रंक्षिता प्रायुरदंघटं स्वुस्नये॥३६॥ ईशान-
 पददक्षिणार्धे वास्तोः शिरसि—ॐ भूर्भुवः स्वः शिखिने नमः शिखिनम्

१ वास्तोधतुरस्य शरीर देव आत्मन्य स्थिता इति तदेततापदे च तत्तदेतानामा
 वाहनम् ॥ तदुक्त वास्तुशास्त्र-ईशो मूर्ध्नि समाश्रित श्रमणयो पर्जन्यनामादिती
 आपस्तस्य गले तदस्युगले प्रोक्तो जयश्चादिति ॥ उक्तावर्यमभूधरौ स्तनयुगे
 स्यादापरसो हृदि पश्चेद्वादिसुराश्च दक्षिणभुजे वामे च नागादय ॥ साग्नि
 सप्रिता च दक्षिणकरे वामे द्वय रुद्रतो मृत्युमैत्रगणस्तयोरुविषये स्यान्नाभिपृष्ठे त्रिधि ॥
 मेदे शक नयो च जानुयुगले तौ वह्निरोगौ स्मृतौ पूष्णो नन्दिगणाश्च सप्तत्रिबुधा
 ङ्गुन्यो पदे पैतृके ॥ अथ नाममन्त्रेणावाहनम्-१ ऐशानमणदक्षिणार्धपदे वास्तो
 शिरसि-ॐ शिखिने नम शिखिनम् आवाहयामि स्यापयामि ॥ २ तदक्षिणे सार्धपदे
 दक्षिणनेत्रे-ॐ पर्जन्याय नम पर्जन्यम् आ० स्या० ॥ ३ तदक्षिणपदद्वये दक्षिणश्रोत्रे-
 ॐ जयन्ताय नम जयन्तम् आ० स्या० ॥ ४ तदक्षिणपदद्वये दक्षिणासे-ॐ कुलि-
 शायुवाय नम कुलिशायुधम् आ० स्या० ॥ ५ तदक्षिणपदद्वये दक्षिणग्रहौ-ॐ
 सूर्याय नम सूर्यम् आ० स्या० ॥ ६ तदक्षिणपदद्वये दक्षिणप्रवाहौ-ॐ सयाय
 नम नत्वम् आ० स्या० ॥ ७ तदक्षिणे सार्धपदे दक्षिणकूर्परे-ॐ भृशाय नम भृशम्
 आ० स्या० ॥ ८ तदक्षिणाग्नेयपदार्धे दक्षिणप्रवाहौ-ॐ आकाशाय नम आकाशम्
 आ० स्या० ॥ ९ तत्पश्चिमाह्ने दक्षिणप्रवाहौ-ॐ वायवे नम वायुम् आ० स्या० ॥
 १० त पश्चिमे सार्धपदे दक्षिणमणिवधे-ॐ पूष्ये नम पूषणम् आ० स्या० ॥
 ११ त पश्चिमपदद्वये दक्षिणपार्श्वे-ॐ त्रितयाय नम त्रितयम् आ० स्यापयामि ॥
 १२ त पश्चिमपदद्वये दक्षिणपार्श्वे-ॐ गृहक्षताय नम गृहक्षतम् आ० स्यापयामि ॥
 १३ त पश्चिमपदद्वये दक्षिणोरुभागे-ॐ यमाय नम यमम् आ० स्या० ॥ १४ त पश्चिमे
 पदद्वये दक्षिणजानौ-ॐ गधर्वाय नम गन्धर्वम् आ० स्या० ॥ १५ त पश्चिमे सार्धपदे
 दक्षिणजङ्घायाम्-ॐ भृङ्गराजाय नम भृङ्गराजम् आ० स्या० ॥ १६ त पश्चिमनैऋ
 त्यपदार्धे दक्षिणस्फिचि-ॐ मृगाय नम मृगम् आ० स्या० ॥ १७ तदुत्तरनैऋत्यार्धपदे

आवाहयामि स्थापयामि॥ भो शिखिन् इहा०इह०॥२महाँ२ऽइन्द्र इति
 भारद्वाजऋषिः त्रिपुण्ड्रः पर्जन्यो देवता पर्जन्यावाहने विनियोगः॥
 ॐ मुहाँ२ऽइन्द्रोयः ओजसापुर्ज्ज्वयोऽष्टिमाँ२ऽइव । स्तोमैर्वृत्तस्यवावृचे॥
 उष्यामर्गृहीतोसि महेन्द्राय चैप ते योनिर्महेन्द्राय स्वा॥५०॥तदक्षिण-
 सार्धपदे दक्षिणनेत्रे-ॐ भूर्भुवःस्वः पर्जन्याय नमः पर्जन्यम् आवाहयामि
 स्थापयामि ॥ भो पर्जन्य इहागच्छ इह तिष्ठ॥ ३ उदुत्यमितिप्रस्कम्भऋषिः
 गायत्रीछन्दः जयन्तो देवता जयन्तावाहने विनियोगः ॥ ॐ उदुत्यञ्जा-
 पादतले-ॐ पितृभ्यो नमः पितृन् आ०स्था० ॥ १८ तदुत्तरे सार्धपदे वामस्फिचि-
 ॐ दौवारिकाय नमः दौवारिकम् आ०स्था०॥ १९ तदुत्तरपदद्वये वामजङ्घायाम्-
 ॐ सुग्रीवाय नमः सुग्रीवम् आ०स्था०॥२० तदुत्तरपदद्वये वामजानौ-ॐ पुष्पदन्ताय
 नमः पुष्पदन्तम् आ०स्था०॥ २१ तदुत्तरपदद्वये वामोरौ-ॐ वरुणाय नमः वरुणम्
 आ०स्था०॥२२ तदुत्तरपदद्वये वामपार्श्वे-ॐ असुराय नमः असुरम् आ०स्थापयामि॥
 २३ तदुत्तरे सार्धपदे वामपार्श्वे-ॐ शोपाय नमः शोपम् आ०स्था०॥ २४ तदुत्तरे
 वायव्यपदार्धे-ॐ पापाय नमः पापम् आ०स्था० ॥ २५ तत्प्राक्पदार्धे वामबाहौ-
 ॐ रोगाय नमः रोगम् आ०स्था०॥ २६ तत्प्राक्सार्धपदे वामप्रबाहौ-ॐ अहये नमः
 अहिम् आ०स्था०॥२७ तत्प्राक्पदद्वये वामकूर्परे-ॐ मुख्याय नमः मुख्यम् आ०स्था०॥
 २८ तत्प्राक्पदद्वये वामबाहौ-ॐ भ्रूयाय नमः भ्रूयायम् आ०स्था०॥२९ तत्प्राक्पद-
 द्वये वामबाहौ-ॐ सोमाय नमः सोमम् आ०स्था०॥ ३० तत्प्राक्पदद्वये वामांसे-ॐ
 सर्पाय नमः सर्पम् आ०स्था०॥३१ तत्प्राक्सार्धपदे वामश्रोत्रे-ॐ अदित्यै नमः अदितिम्
 आ०स्था० ॥ ३२ तत्प्राक्सार्धपदे वामनेत्रे-ॐ दित्यै नमः दितिम् आ०स्था०॥३३
 मध्यपदेषु ईशानपदोत्तरार्धे मुखे-ॐ आपाय नमः आपम् आ०स्था०॥ ३४ आम्रेय-
 पदोत्तरार्धे दक्षिणहस्ते-ॐ सावित्राय नमः सावित्रम् आ०स्था०॥ ३५ नैऋत्यपदो-
 त्तरार्धे-ॐ जयाय नमः जयम् आ०स्थापयामि॥ ३६ वायव्यपदोत्तरार्धे वामहस्ते-
 ॐ रुद्राय नमः रुद्रम् आ०स्था०॥ ३७ मध्येप्राक्पदद्वये दक्षिणस्तने-ॐ अर्यगणे नमः

तवदसंदेवंघं हन्ति कुतव-। दृशेषि श्वायुसूर्य्यम् ॥ ३३ ॥ तदक्षिणपदद्वये दक्षि-
 णश्रोत्रे-ॐ भूर्भुवः स्वः जयन्ताय नमः जयन्तम् आवाहयामि स्थाप० ॥
 भो जयन्त इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ ४ इन्द्र आसान्नेतेति अमतिरथऋषिः
 त्रिष्टुप्छन्दः कुलिशायुधो देवता कुलिशायुधावाहने विनियोगः ॥
 ॐ इन्द्रऽआसान्नेतावृहस्पतिर्दक्षिणा जुहोति पुरऽ एतु सोम- ॥ देवसेना-
 नापिभञ्जतीनाञ्जयन्तीनाम्मुस्तो युन्त्वग्रम् ॥ ५ ॥ तदक्षिणपदद्वये
 दक्षिणांसे-ॐ भूर्भुवः स्वः कुलिशायुधाय नमः कुलिशायुधम् आवाहयामि
 स्थापयामि ॥ भो कुलिशायुध इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ ५ सूर्यरश्मिरिति
 ऋषिः कुलिशायुधः सूर्यदेवता सूर्यावाहने विनियोगः ॥
 ॐ सूर्यरश्मिरिति पुरस्तात्सविता ज्योतिरुदयोऽ अनेसम् ॥
 तस्यपूषाप्रंसुवेवातिविद्रान्तसम्पश्यन्निष्ठाभुर्वनानिगोपा ॥ ६ ॥ तद-
 क्षिणपदद्वये दक्षिणबाहौ-ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्याय नमः सूर्यम् आवा०
 स्थापयामि ॥ भो सूर्य इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ ६ ततेनदीक्षामिति भरद्वा-
 जऋषिः अनुष्टुप्छन्दः सत्या देवता सत्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ ततेन-

अर्यमणम् आ० स्था० ॥ ३८ आग्नेयपदपूर्वाद्धे दक्षिणहस्ते-ॐ सवित्रे नम सविताम्
 आ० स्था० ॥ ३९ तत्पश्चिमपदद्वये जठरदक्षिणे-ॐ विरस्वते नम विरस्वन्तम् आ० स्था० ॥
 ४० नैऋत्यपदपूर्वाद्धे-ॐ त्रिवुधाधिपाय नम विजुधाधिपम् आ० स्था० ॥ ४१ तदुत्तर-
 पदद्वये जठरबाहे-ॐ मित्राय नम मित्रम् आ० स्था० ॥ ४२ तदुत्तरे वायव्यपदपश्चि-
 माद्धे वामहस्ते-ॐ राजयज्ञगे नम राजयज्ञाणम् आ० स्था० ॥ ४३ तत्प्राक्पदद्वये
 वामस्तने-ॐ पृथ्वीधराय नम पृथ्वीधरम् आ० स्था० ॥ ४४ ईशानपददक्षिणाद्धे
 उरसि-ॐ आपन्नसाय नम आपन्नसम् आ० स्था० ॥ ४५ ततो मध्यपदचतुष्टये
 ह्यनाम्या-ॐ ब्रह्मणे नम ब्रह्माणम् आ० स्था० ॥ ततो मण्डलाद्वहि ईशान्याम्-

दीक्षामाप्नोति दीक्षयाप्नोति दक्षिणाम् । दक्षिणा श्रद्धामाप्नोति श्रु-
द्धया सुच्यमाप्नोति ॥३३॥ तद्दक्षिणपदद्रये दक्षिणमवाहौ-ॐ भूर्भुवः स्वः
संत्याय नमः सत्यम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो सत्य इहागच्छ इह
तिष्ठ ॥ ७ भायै दार्वाहारमिति मेधातिथिर्ऋषिः यजुश्छन्दः भृशो देवता
भृशावाहने विनियोगः ॥ ॐ भार्यं दार्वाहारम्भुभायाऽअग्नेधम्बुध्रस्य
द्विष्टपायाभिपुत्तारुं वृषिपिष्टायुनाकायपरिवेष्टारन्देवल्लोकायपेक्षितारम्प-
नुप्यल्लोकाय मकरितारुःसर्वैभ्योल्लोकेभ्यऽउपसेत्तारुमवऽकृत्यैद्युधा-
योपमन्थितारुमैर्धायवासं पल्पूलोमैःकुमार्यैरजयित्रीम् ॥ ३३ ॥ तद्दक्षि-
णे सार्द्धपदे दक्षिणरूपरे ॐ भूर्भुवः स्वः भृशाय नमः भृशम् आवाहयामि
स्थाप ॥ भो भृश इहागच्छ इहतिष्ठ ॥ ८ ॥ सः शुचिपदिति वामदेवऋषिः

४६ ॐ चरक्यै नम चरकीम् आ० स्था० ॥ आग्नेय्याम्-४७ ॐ विदार्यै नम विदारीम्
आ० स्था० ॥ नैऋत्याम्-४८ ॐ भूतनायै नम भूतनाम् आ० स्था० ॥ वायव्याम्-
४९ ॐ पापराक्षस्यै नमः पापराक्षसीम् आ० स्थापयामि ॥ ततः मण्डलाद्दक्षिः पूर्व-
५० ॐ स्कन्दाय नम स्कन्दम् आ० स्था० ॥ दक्षिणे-५१ ॐ अर्यम्णे नम
अर्यमणम् आ० स्था० ॥ पश्चिमे-५२ ॐ जृम्भकाय नम जृम्भकम् आ० स्था० ॥
उत्तरे-५३ ॐ पिलिपिच्छाय नमः पिलिपिच्छम् आ० स्थापयामि ॥ तत पूर्व-५४
ॐ इन्द्राय नम इन्द्रम् आ० स्था० ॥ आग्नेय्याम्-५५ ॐ अग्नये नम अग्निम् आ०
स्था० ॥ दक्षिणस्याम्-५६ ॐ यमाय नम यमम् आ० स्थापयामि ॥ नैऋत्याम्-५७
ॐ निऋतये नमः निऋतिम् आ० स्था० ॥ पश्चिमे-५८ ॐ वरुणाय नम वरुणम्
आ० स्था० ॥ वायव्याम्-५९ ॐ वायवे नम वायुम् आ० स्था० ॥ उत्तरे-६०
ॐ कुबेराय नम कुबेरम् आ० स्था० ॥ ईशान्याम्-६१ ॐ ईश्वराय नम ईश्वरम्
आ० स्थापयामि ॥ पूर्वशानयोर्मध्ये-६२ ॐ ब्रह्मणे नमः ब्रह्माणम् आ० स्थापयामि ॥
निऋतिपश्चिमयोर्मध्ये-६३ ॐ अनन्ताय नमः अनन्तम् आवाहयामि स्थापयामि ॥

जगतीउन्दः आकाशो देवता आकाशावाहने विनियोगः॥ ॐ हुँस्र? श्रुचिपद्मसुरन्तरिक्षसद्भोता वेदिपदतिथिर्द्वीरोणसत्॥ नृपद्मसुदंतसद्यो-
मुसदुब्जा गांजाऽ ऋतुजाऽ अद्रिजाऽ कुतमृतुदत्त॥ ३९॥ तदक्षिणाग्र्ये-
पदार्येदक्षिणप्रवाहौ-ॐ भूर्भुवः स्वः आकाशाय नमः आकाशम् आवा०
स्थापयामि॥ भो आकाश इहागच्छ इह तिष्ठ॥ ९ अस्त्रग्रइति विरूपाक्ष
ऋषिः गायत्रीउन्दः वायुदेवता वायवावाहने विनियोगः ॥ ॐ अस्त्रुग्रु
सधिष्ट्वु सौपंधोरनुं रुध्यसे ॥ गव्भे सजापसे पुन- ॥ ३६ ॥
तत्पश्चिमाद्धे दक्षिणप्रवाहौ-ॐ भूर्भुवः स्वः वायवे नमः वायुम् आवा०
स्थापयामि॥ भो वायो इहागच्छ इह०॥ १० पूषापश्चाक्षरेणेतिप्रजापाति-
ऋषिः यजुश्छन्दः पूषादेवता पूषावाहने विनियोगः॥ ॐ पूषापश्चाक्षरेण
पञ्चदिशुऽउदंजयुत्ताऽउज्जैपः सवितापदंक्षरेणपद्मनुदंजयुत्तानुज्जैप-
म्मुस्त-सुप्ताक्षरेणसुप्तग्राम्पान्पुशुनुदंजयुस्तानुज्जैपुम्बृहुस्पतिरु-
ष्ट्राक्षरेण गायत्रीमुदंजयुत्तामुज्जैपम्॥ ३३॥ तत्पश्चिमे सार्धपदे दक्षिणम-
णिवन्दे-ॐ भूर्भुवः स्वः पूष्णे नमः पूषणम् आ०स्था०॥ भोपूषन्निहा-
गच्छ इह तिष्ठ॥ ११ सविताप्रथमेहन्निति परमेष्ठी ऋषिः गायत्रीछन्दः
वितथो देवता वितथावाहने विनियोगः ॥ ॐ सविता पथुमेऽहन्न-
ग्निर्द्वितीयं वायुस्तृतीयंऽआदित्यश्चतुर्थं चन्द्रमा? पञ्चमऽ क्रतु? षष्ठे
मुरुत-सप्तमे बृहस्पतिरिष्टुमे ॥ मित्रो नवुमे ब्रह्मणो दशमऽ इन्द्रऽ
एवाद्दशे विश्वेदेवा द्वादशे ॥ ३४ ॥ तत्पश्चिमपदद्वये दक्षिणपार्श्वे
ॐ भूर्भुवःस्वःवितथापनमःवितथम् आवाहयामि स्था०॥ भोवितथ इहा०
इह तिष्ठ ॥ १२ गृहामेतिबृहस्पतिऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः गृहस्ततो देवता

गृहक्षतावाहने विनियोगः॥ॐ गृहा मा विंभीतुमावेपध्वमूर्ज्जुम्विभ्रंतुऽ-
 एर्मासि॥ॐ म्विभ्रंतुऽसुमनां६सुमेधागृहानैमिमनंसा मोदंमान६॥२०॥
 तत्पश्चिमपदद्वये दक्षिणपार्श्वे—ॐ गृहक्षताय नमः गृहक्षतम् आवाहयामि
 स्थापयामि॥भो गृहक्षत इहागच्छ इह तिष्ठ॥ १३ असियमइति भार्गवो
 जमदग्निर्दीर्घतमा ऋषयः त्रिष्टुप्छन्दः यमो देवता यमावाहने विनि-
 योगः ॥ ॐ असिं युमोऽ अस्यादित्योऽ अर्घुन्नसिं त्रितो गुह्येन व्रतनं ॥
 असि सोमै न सुमया विपृक्तऽ आहुस्ते व्रीणिं द्विवि वन्धनानि ॥२१॥
 तत्पश्चिमपदद्वये दक्षिणोरुभागे—ॐ भू० यमायनमः यमम् आ०स्था०॥
 भोयमइ०इ०॥ १४ ग० धर्वस्त्वेति प्रजापतिर्ऋषिः गायत्रीछन्द गन्धर्वो देवता
 गन्धर्वावाहने विनियोगः॥ॐ गन्धर्वस्त्वां विश्वाधंसु६ परिदधातु विश्व-
 स्यारिंष्टुयजमानस्य परिधिरंस्यग्निरिडऽ ईडितः॥ इन्द्रस्य वाहुरसि
 दक्षिणो विश्वस्यारिंष्टुयजमानस्य परिधिरंस्यग्निरिडऽ ईडितः॥ मित्राव-
 र्णो चोत्तरुतः परिधत्तान्ध्रुवेण धर्म्मिणा दिश्वस्यारिंष्टुयजमानस्य
 परिधिरंस्यग्निरिडऽ ईडितः॥३॥ तत्पश्चिमपदद्वये दक्षिणजानौ—ॐ गन्ध-
 र्वाय नमः गन्धर्वम् आवा०स्था०॥ भोगन्धर्व इहा०इह०॥ १५ कस्त्वा
 युनक्तीति प्रजापतिर्ऋषिः यजुश्छन्दः भृङ्गराजो देवता भृङ्गराजावाहने
 विनियोगः॥ ॐ कस्त्वा युनक्ति स च्वा युनक्ति कस्मै च्वा युनक्ति तस्मै
 त्वायुनक्ति॥ रुर्मणेवुविपायधाम्॥६॥ तत्पश्चिमपदद्वये दक्षिणजंघायाम्—
 ॐ भृङ्गराजाय नमः भृङ्गराजम् आवाहयामि स्थापयामि॥भो भृङ्गराज
 इहागच्छ इहातिष्ठ॥ १६ चन्द्रमामनस इति नारायणऋषिः अनुष्टुप्छन्दः
 मृगो देवता मृगावाहने विनियोगः॥ॐ चन्द्रमा मनसो ज्ञातश्चक्षोऽसूर्य्योऽ
 अजायत । श्रोत्रोद्वायुश्च प्पाणश्च सुखादुग्मिरजायत॥३॥ पश्चिमै नैर्ऋत्य-

प्रदाद्धेदक्षिणस्फिचि-ॐ भूर्भुवः० गृगायनमः मृगम् आवाहयामि स्था०॥
 भो गृग इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ १७ पितृभ्यः स्वधेतिमजापत्यश्विसरस्वती-
 न्द्राऋषयः सर्वाभियजूषिच्छन्दांसि पितरांदेवताः पित्रावाहने विनियोगः॥
 ॐ पितृभ्यः- स्वधायिभ्यः- स्वधानम-पितासुहेभ्यः- स्वधायिभ्यः-
 स्वधानमुत्सर्पितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः-स्वधानम-॥ अक्षन्पितरोऽर्षी-
 मदन्तपितरोतीवृषन्तपितरुत्पितरुत्शुन्वध्वम्॥३॥ तदुत्तरार्द्धपदेपाद-
 तले-ॐ भू० पितृभ्यो नमः पितृन् आवा० स्था० ॥ भो पितरः इहागच्छत
 इह तिष्ठतः ॥ १८ आब्रह्मन्निमित्तमजापतिऋषिः यजुश्छन्दः दौवारिको देवता
 दौवारिकावाहने विनियोगः ॥ ॐ आब्रह्मन्त्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामा-
 राष्ट्रे राज्ञ्युत् शूरऽइपुष्टोऽतिष्ठा ग्रीमहारु योजायतान्दोग्धीं धिनुर्वीढां
 नुदानाशुत् सप्तितुत्पुरन्त्रिय्योपाजिष्णूरथेष्ठा सुभेयोऽुवा स्वयजमानस्य
 वीरो जायताः त्रिक्रामेनिकापेनत् पुर्जन्योऽर्षितुक्लवस्यो नुऽओपधयत्
 पच्यन्तोऽर्ष्यागक्षेमोने-कल्पताम् ॥३॥ तदुत्तरे सार्द्धपदे वामस्फिचि-
 ॐ भूर्भुवः स्वः दौवारिकाय नमः दौवारिकम् आवाहयामि स्थापयामि ॥
 भो दौवारिक इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ १९ सुसमिद्धेति आङ्गिरसऋषिः
 गायत्रीछन्दः सुग्रीवो देवता सुग्रीवावाहने विनियोगः ॥ ॐ सुस-
 मिद्धायशोचिपे घृतन्तीवृञ्जुहोतन ॥ अग्नये ज्ञातवेदसे ॥३॥ तदुत्तर-
 र्द्धपदे वामजङ्घया-ॐ भूर्भुवः० सुग्रीवाय नमः सुग्रीवम् आ० स्थाप० ॥
 भो सुग्रीव इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ २० नक्षत्रेभ्य इति विरूपाक्षऋषिः अनुष्टु-
 छन्दः पुष्पदन्तो देवता पुष्पदन्तावाहने विनियोगः ॥ ॐ नक्षत्रेभ्युत्
 नक्षत्रियेभ्युत् स्वाहाहोरात्रेभ्युत् स्वाहाऽर्द्धमासेभ्युत् स्वाहा
 स्वाहाऽऋतुभ्युत् स्वाहाऽर्द्धवेभ्युत् स्वाहा संवत्सुरायुस्वाहा

धावांपृथिवींभ्यांस्वाहां चन्द्राय स्वाहा मूर्ध्यां युस्वाहा रुद्रिभ्योऽस्वा-
 हा वसुभ्योऽस्वाहा रुद्रेभ्योऽस्वाहा दित्येभ्योऽस्वाहां मरुद्भ्योऽस्वाहा
 विश्वेभ्योऽस्वाहां वसुभ्योऽस्वाहा मूर्त्वेभ्योऽस्वाहां शाखांभ्योऽस्वाहा वसु-
 त्तिभ्योऽस्वाहा पुष्पेभ्योऽस्वाहा फलेभ्योऽस्वाहां पथीभ्योऽस्वाहां ॥३६॥
 तदुत्तरपदद्वये वामजानौ-ॐ भूर्भुवः स्वः पुष्पदन्ताय नमः पुष्पदन्तम्
 आ० स्थापयामि ॥ भो पुष्पदन्त इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ २१ वरुणस्यो-
 त्तम्भनमिति गौतम ऋषिः यजुश्छन्दः वरुणो देवता वरुणावाहने
 विनियोगः ॥ ॐ वरुणस्योत्तम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भमर्जनीस्यो वरुण-
 स्य ऽऋतुसदन्यसि वरुणस्य ऽऋतुसदनमसि वरुणस्य ऽऋतुसदनमासीद
 ॥३६॥ तदुत्तरपदद्वये वामोरौ-ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः वरुणम्
 आ० स्थापयामि ॥ भो वरुण इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ २२ येरुपाणीति
 मजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः असुरो देवता असुरावाहने विनियोगः ॥
 ॐ येरुपाणिं प्रतिमुञ्चमान्नाऽ असुराऽसन्तः स्वधया चरन्ति ॥ पुरापुरो
 निपुरो ये भरन्त्यग्निष्टौ ह्योकात्प्रणुदात्यस्मात् ॥३७॥ तदुत्तरपदद्वये वाम-
 पार्श्वे-ॐ भू० असुराय नमः असुरम् आ० स्था० ॥ भो असुर इहा०
 इह० ॥ २३ असवे स्वाहेति त्रिरुपाक्षऋषिः अनुष्टुप्छन्दः शोषो देवता
 शोषावाहने विनियोगः ॥ ॐ असवे स्वाहा वसवे स्वाहा विश्वे स्वाहा
 विश्वे स्वते स्वाहा गणश्रिये स्वाहा गणपतये स्वाहा भिभुवे स्वाहाधिपतये
 स्वाहा नृपाय स्वाहासप्तसुपर्षाय स्वाहा चन्द्राय स्वाहा ज्योतिषे स्वाहा
 मलिम्लुचाय स्वाहा दिवापतये स्वाहा ॥३८॥ तदुत्तरे सार्धपदे वाम-
 पार्श्वे-ॐ भू० शोषाय नमः शोषम् आ० स्था० ॥ भो शोष इहा० इह० ॥ २४
 अग्नेयुक्ष्वाहीति भरद्वाज ऋषिः गायत्री छन्दः पापो देवता पापावाहने
 विनियोगः ॥ ॐ अग्ने युक्ष्वा हि ये तवाश्वांसो देव साधवः ॥ अरुं बह-

न्ति मुन्यवे॥१॥ तदुत्तरे वायव्यपदार्द्धे—ॐ भूर्भुवः स्वः पापाय नमः
 पापम् आ० स्था० ॥ भो पाप इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ २५ शिरोमे इति
 प्रजापतिर्ऋषिः अनुष्टुप् छन्दः रोगो देवता रोगावाहने विनियोगः ॥
 ॐ शिरो मे श्रीर्यशो मुखन्त्वपिर् केशाश्च इमश्रूणि ॥ राजा मे प्राणोऽ-
 अमृतः सुम्नाद्भुर्गिरात्श्रोत्रम् ॥ १ ॥ तत्पदाक्षरार्धे वामवाही—ॐ भूर्भुवः
 स्वः रागाय नमः रोगम् आत्राहयामि स्थापयामि ॥ भो रोग इहागच्छ
 इह ० ॥ २६ नमोस्तुसर्पेभ्य इति प्रजापतिर्ऋषिः अनुष्टुप् छन्दः अहि-
 देवता अद्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ नमोस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवी-
 मनु ॥ येऽ अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्य—सर्पेभ्यो नमः—॥ १ ॥ तत्पदाक्षर-
 पदे वाममवाही—ॐ भूर्भुवः स्वः अहये नमः अहिम् आ० स्थापयामि ॥
 भो अहे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ २७ इपेत्वेति प्रजापतिर्ऋषिः यजुश्छन्दः
 मुष्पो देवता मुख्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ इपे चोर्जे त्वा ह्यायवं
 स्थ देवो वं— सविता प्रार्प्यतु श्रेष्ठतमायु कर्मणः आर्प्यायन्म-
 ग्न्याऽ इन्द्राय भुगम्पुजावतीरनमुवाऽ अयुक्षमामावस्तेनऽईशतुमाय-
 शंसो ध्रुवाऽ अस्मिन्गोपतौ स्यात्तुहीर्यं जमानस्यपुशून्पाहि ॥ १ ॥ तत्पा-
 कपदद्वये वामकर्परे—ॐ भू० मुख्याय नमः मुख्यम् आ० स्थापयामि ॥ भो
 मुख्य इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ २८ घृताच्यसीति प्रजापतिर्ऋषिः यजुश्छन्दः
 भल्लाटो देवता भल्लाटावाहने विनियोगः ॥ ॐ घृताच्यसि जुहूर्नाम्नासे-
 दम्पियेण धाम्नाऽपियसदुऽ आसीदघृताच्यस्युभृन्नाम्नासेदम्पियेण
 धाम्नाऽपियसदुऽ आसीदघृताच्यसि ध्रुवानाम्ना सेदम्पियेण धाम्ना
 पियसदुऽ आसीदपियेण धाम्नाऽपियसदुऽ आसीद ॥ ध्रुवाऽ असदन्तु-
 तस्युयोन्नौ ताविष्णो पाहिष्णु हियुष्मपा हियुष्मपति पाहिमार्यं जुह्वन् ॥ १ ॥

तत्प्राक्पदद्वये वामबाहौ—ॐ भूर्भुवः स्वः भल्लाटाय नमः भल्लाटम्
आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो भल्लाट इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२९ वयःसोमेति बन्धुर्ऋषिः गायत्री छन्दः सोमो देवता सोमा-
वाहने विनियोगः ॥ ॐ जुयद्द सोम व्रुते तत्र मनस्तुनुषु विव्रतः ॥
मुजावन्तः सचेमहि ॥ ५६ ॥ तत्प्राक्पदद्वये वामबाहौ—ॐ भूर्भुवः स्वः
सोमाय नमः सोमम् आवाहया० स्थापयामि ॥ भो सोम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३० विष्णोर्ऋषिमिति दीर्घतमा ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः सर्पो देवता
सर्पावाहने विनियोगः ॥ ॐ विष्णोर्ऋषिं वीष्नीणि प्रवोचुं य? पार्थिवानि
विमुमे रजां० सि ॥ योऽ अस्कंभायुदुत्तरः सुधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरु
गुयो विष्णवे त्वा ॥ ५७ ॥ तत्प्राक्पदद्वये वामांसे—ॐ भूर्भुवः स्वः सर्पाय
नमः सर्पम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो सर्प इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३१ अदितिर्द्यौरिति गौतमऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः अदितिर्देवता अदि-
त्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ अदितिर्द्यौरदितिरुन्तरिक्षमदितिर्मुता स
पिता स पुत्र? ॥ दिश्वेदेवास अदितिं पञ्चजनाऽ अदितिर्जातमदिति-
र्जनिस्वम् ॥ ५८ ॥ तत्प्राक्सार्द्धपदे वामश्रोत्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः अदित्यै नमः
अदितिम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो अदिते इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३२ ये देवा इति प्रजापतिर्ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः दितिर्देवता दित्या-
वाहने विनियोगः ॥ ॐ ये देवा देवेष्वधिं देवेष्वमायुष्ये ब्रह्मणः पुरऽ
एतारोऽ अस्यायेभ्यो नऽऋते पर्वते धामु किञ्चन न ते दिवो न पृथिव्याऽ
अधि स्तुर्षु ॥ ५९ ॥ तत्प्राक् अर्द्धपदे वामनेत्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः दित्यै नमः
दितिम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो दिते इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३३ आपोहिष्ठेति सिन्धुद्वीपऋषिः गायत्रीछन्दः आपोदेवता आपा-
वाहने विनियोगः॥ ॐ आपोहिष्ठाम्यं भुवस्तानं ऽ ऊर्जेदधातन ॥ मुहेर-
णाय चक्षसे ॥ ५५ ॥ मध्यपदेषु ईशानपदोत्तरार्द्धे मुखे-ॐ भूर्भुवः स्वः
आपाय नमः आपम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो आप इहा० इहतिष्ठ ॥

३४ वसोः पवित्रमिति परमेष्ठी प्रजापतिर्ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः सावित्री
देवता सावित्रावाहने विनियोगः॥ ॐ वसोऽ पवित्रमसिशुतधारुं वसोऽ
पवित्रमसि सुहस्रधारम् ॥ देवस्त्वाससितापुनातु वसोऽ पवित्रेण शु-
धारेण सुष्वाकामधुक्ष ॥ ३॥ आग्नेयपदोत्तरार्द्धे दक्षिणहस्ते-ॐ भूर्भुवः
स्वः सावित्राय नमः सावित्रम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो सावि
इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३५ यदक्रन्द इति भार्गवो जमदग्निर्दीर्घतमा ऋषयः त्रिष्टुप्छन्द
जयो देवता जयावाहने विनियोगः॥ ॐ यदक्रन्दऽ प्रथमञ्जार्यमानऽ उद्य-
न्तसंमुद्राद्भुत वा पुरीपात् ॥ श्येनस्य पुक्षा हरिणस्य वाहूऽ उपस्तुत्य-
म्महिं जातन्तेऽ अर्धन् ॥ ३३ ॥ नैर्ऋत्यपदोत्तरार्द्धे वृषणयोः-ॐ भूर्भुवः स्वः
जयाय नमः जयम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ भोजय इहागच्छ इहतिष्ठ ॥

३६ यातेरुद्रेति परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः रुद्रो देवता रुद्रावाहने
विनियोगः॥ ॐ यातेरुद्रशिवा तुनूरघोरापापकाशिनी ॥ तयानस्तुन्वाश-
न्तमया गिरिशन्ताभिचाकशीहि ॥ ३६ ॥ वायव्यपदोत्तरार्द्धे वामहस्ते-
ॐ भूर्भुवः स्वः रुद्राय नमः रुद्रम् आवा० स्थापयामि ॥ भो रुद्र इ० इ० ॥

३७ अर्यमणमिति प्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः अर्यमा देवता अर्य
मावाहने विनियोगः॥ ॐ अर्यमणम्बृहस्पतिमिन्द्रन्दानायचोदय ॥ वाच
द्विष्णुः सरस्वतीऽ सवितारश्च धाजिनऽ स्वाहा ॥ ३७ ॥ मध्ये प्राक्पदद्वये

दक्षिणस्तने-ॐ भूर्भुवः स्वः अर्यम्णे नमः अर्यमणम् आवाहयामि
स्थापयामि ॥ भो अर्यमन् इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३८ उदुत्यमिति प्ररुण्यऋषिः गायत्रीछन्दः सविता देवता सवि-
त्रावाहने विनियोगः ॥ ॐ उदुत्यञ्जातवेदसन्देवं बंहन्ति केतवः ॥ इशे
विश्वाय मूर्ध्नि ॥ ३३ ॥ आग्नेयपदपूर्वादे दक्षिणहस्ते-ॐ भूर्भुवः स्वः
सवित्रे नमः सवितारम् आवाहयामि स्था ॥ भो सवितः इहा ० इह तिष्ठ ॥

३९ असिचम इति भार्गवो जमदग्निर्दीर्घतमाऋषयः त्रिष्टुप्छन्दः
विवस्वान्देवता विवस्वदावाहने विनियोगः ॥ ॐ असिं युमोऽ अस्या-
दित्योऽ अर्बुक्षसिं त्रितां गुह्येन ऋतेन ॥ असि सोमेन सुमया विपृक्तऽ
आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि ॥ ३४ ॥ तत्पश्चिमद्वये जठरदक्षिणे-
ॐ भूर्भुवः स्वः विवस्वते नमः विवस्वन्तम् आवाहयामि स्थापयामि ॥
भो विवस्वन् इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४० सवोधिसूरिरिति सोमाहुतिर्ऋषिः उष्णिक्छन्दः विबुधाधि-
पतिर्देवता विबुधाधिपत्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ स वोधि सूरिर्मुघवा
वसुपते वसुदावन् ॥ बुयोध्यस्मद्वेपां ऽसि विश्वकर्मणे स्वाहा ॥ ३५ ॥
नैर्ऋत्यपदपूर्वादे वृषणयोः-ॐ भूर्भुवः स्वः विबुधाधिपाय नमः विबुधा-
धिपम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो विबुधाधिप इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४१ मित्रस्येति दध्यद्वाथर्वणऋषिः यजुश्छन्दः मित्रोदेवता मित्रा-
वाहने विनियोगः ॥ ॐ मित्रस्य चर्पणीघृतोवा देवस्य सानुसि ॥ घृन्न-
ञ्चित्रश्रवस्तमम् ॥ ३६ ॥ तदुत्तरपदद्वये जठरवामभागे-ॐ भूर्भुवः स्वः
मित्राय नमः मित्रम् आवाहयामि स्था ॥ भो मित्र इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४२ नाशयित्रीति आथर्वणभिषक् ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः राजयक्ष्मा देवता राजयक्ष्मावाहने विनियोगः ॥ ॐनाशयित्री बुलासुस्याशीसऽ उपचितामसि ॥ अथो शुतस्य यक्ष्माणांम्पाकुरोरंसि नाशनी ॥ ३३ ॥ तदुत्तरे वायव्यपदपश्चिमाद्धे वामहस्ते-ॐभूर्भुवः स्वः राजयक्ष्मणे नमः राजयक्ष्माणम् आवाहयामि स्था० ॥ भो राजयक्ष्मन् इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४३ यद्राम इति प्रजापतिर्ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः पृथ्वीधरो देवता पृथ्वीधरावाहने विनियोगः ॥ यद्रामे यदरंण्ये यत्सुभायां यदिन्द्रिये ॥ यदेनश्चक्रुमा घुयमिदन्तद्वयं यजामहे स्वाहा ॥ ५/३ ॥ तत्प्राक्पदद्वये वाम- स्तने-ॐभूर्भुवः स्वः पृथ्वीधराय नमः पृथ्वीधरम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो पृथ्वीधर इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४४ इमम्म इति शुनःशेषर्ऋषिः गायत्रीछन्दः आपवत्सो देवता आपवत्सावाहने विनियोगः ॥ ॐइमम्मै वरुण श्रुधी हवमुद्या च मृडया त्वामंबुस्युरा चके ॥ ३५ ॥ तत्प्राक् ईशानपददक्षिणाद्धे उरसि-ॐभूर्भुवः स्वः आपवत्साय नमः आपवत्सम् आ० स्था० ॥ भो आपवत्स इ० इ० ॥

४५ ब्रह्मजज्ञानमिति प्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः ब्रह्मा देवता ब्रह्मावाहने विनियोगः ॥ ॐब्रह्मं जज्ञानमथमम्पुरस्ताद्वि सीमुत? सुरुचो घेनऽ आवट ॥ स बुध्न्याऽ उपमाऽ अस्य विष्टा? सुतश्च योनि- मसतश्च विव- ॥ ३६ ॥ मध्यपदचतुष्टये हन्नाभ्योर्मध्ये-ॐभूर्भुवः स्वः ब्रह्मणे नमः ब्रह्माणम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो ब्रह्मन् इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ इति पञ्चचत्वारिंशन्मण्डलदेवतास्थापनम् ॥

॥ अथ मण्डलाद्ब्रह्मिःश्वेतपरिधौ ईशानादिविदिक्षुदेवता-
स्थापनम् ॥

४६ इन्धानास्त्वेति अवत्सारऋषिः पङ्क्तिच्छन्दः चरकी देवता
चरक्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ इन्धानास्त्वा शुतः हिमां द्युमन्तुः समि-
धीमहि ॥ वयं स्वन्तो वयस्कृतुः सहस्रन्तः सहस्रकृतम् ॥ अग्नें सपत्क्नुद-
म्भं नुमदं धासुः अदां ब्रह्मम् ॥ चित्रावसो म्वस्ति तं पारमशीया ॥ १६ ॥
मण्डलाद्ब्रह्मिः ईशानकोणे—ॐ भूर्भुवः स्वः चरक्यै नमः चरकीम्
आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो चरकि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४७ असुन्वन्तमिति विवस्वानृषिः त्रिण्डुच्छन्दः विदारी देवता
विदार्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ असुन्वन्तुमयं जमानमिच्छस्तेनस्येत्याम-
न्विहि तस्करस्य ॥ अन्यमुस्मदिच्छ सा तं इत्या नमो देवि निर्ऋते
तु ब्रह्मस्तु ॥ १७ ॥ मण्डलाद्ब्रह्मिः आग्नेयकोणे—ॐ भूर्भुवः स्वः विदार्यै नमः
विदारीम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो विदारि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४८ कयानश्चित्र इति वामदेवऋषिः गायत्री छन्दः पूतना देवता
पूतना
कया

पूतनायै नमः पूतनाम् आ० स्थापयामि ॥ भो पूतने इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४९ इन्द्रऽआसामिति अमतिरथऋषिः त्रिण्डुच्छन्दः पापराक्षसी
देवता पापराक्षस्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ इन्द्रऽआसाञ्जेता बृहस्पति-
ईक्षिणा मुञ्च पुरऽ एतु सोमं— ॥ देवसेनानामभिभञ्जतीनाञ्जयन्तीना-
म्मुस्तो युन्वग्रम् ॥ १८ ॥ मण्डलाद्ब्रह्मिः वायव्यकोणे—ॐ भूर्भुवः स्वः
पापराक्षस्यै नमः पापराक्षसीम् आ० स्था० ॥ भो पापराक्षसि इ० ग० इ० ॥

अथ मण्डलाद्ब्रह्मिः श्वेतपरिधौ पूर्वादिदिक्षु देवतास्थापनम् ।

५० त्वन्नोऽग्र इति वामदेवऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः स्कन्दो देवता
स्कन्दावाहने विनियोगः ॥ ॐ त्वन्नोऽ अग्ने वरुणस्य द्विद्वान्देवस्य
हेतोऽ अर्च यासिसीष्टात् ॥ यजिष्ठो ब्रह्मिन्मुत् शोशुचानो विश्वा
द्रेपांशुं सि प्रमुमुग्ध्युस्मत् ॥ ३६ ॥ मण्डलाद्ब्रह्मिः पूर्वे-ॐ भूर्भुवः स्वः
स्कन्दाय नमः स्कन्दम् आवाहयामि स्था० ॥ भो स्कन्द इहा० इह तिष्ठ ॥

५१ यदद्य सूर इति वसिष्ठऋषिः निचृदायत्रीछन्दः अर्यमा देवता
अर्यमावाहने विनियोगः ॥ ॐ यदद्य सूरुऽ वदितेनांगा मित्रोऽ अर्यमा ॥
सुवातिं सविता भगं ॥ ३७ ॥ मण्डलाद्ब्रह्मिः दक्षिणे-ॐ अर्यम्णे नमः
अर्यमणम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो अर्यमन् इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५२ सरोर्भ्य इत्यस्य नारायणऋषिः श्रुतिगतिष्टुतिछन्दः जृम्भको
देवता जृम्भकावाहने विनियोगः-ॐ सरोर्भ्यो धैवुरमुपस्थावराब्भ्यो
दाशं वैशुन्ताब्भ्यो वैन्दं नहुलाब्भ्युत् शौष्कलम्पुारायं मार्गारमवारायं
कुवतीन्तीर्त्येभ्यंऽ आन्दं विषमेभ्यो मैनालं स्वनेऽब्भ्युत् पण्णकुहु-
हाब्भ्युत् किरातुः सानुऽब्भ्यो जम्भकुम्पर्वतेभ्युत् किम्पूहपम् ॥ ३८ ॥
मण्डलाद्ब्रह्मिः पश्चिमे-ॐ भूर्भुवः स्वः जृम्भकाय नमः जृम्भकम्
आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो जृम्भक इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५३ रक्षोहणमिति वसिष्ठऋषिः यजुश्छन्दः पिलिपिच्छो देवता
पिलिपिच्छावाहने विनियोगः ॥ ॐ रक्षोहणं षलगहनं वैष्णवीमिदमुहन्तं

१ विश्वकर्मप्रकाशे-पश्चिमे रक्तवर्णस्तु जृम्भकः परिकीर्तितः । सरोर्भ्यो धैवरं
मन्त्रं समुच्चार्य प्रपूजयेत् ॥ काईमरेति मन्त्रेण ह्युत्तरे पिलिपिच्छः ॥

बल्लगमुत्किरामि यम्मे निष्टयो यमुपात्यो निचुखानेदमुहन्तं बल्लगमु-
त्किरामि यम्मे समानो यमसंमानो निचुखानेदमुहन्तं बल्लगमुत्किरामि
यम्मे सर्वन्धुर्यपसवन्धुर्निचुखानेदमुहन्तं बल्लगमुत्किरामि यम्मे
सजातो यमसंजातो निचुखानोत्कृत्याङ्किरामि ॥ ३९ ॥ मण्डलाद्बहिः
उत्तरे-ॐ भूर्भुवः स्वः पिलिपिच्छाय नमः पिलिपिच्छम् आवाहयामि
स्थापयामि ॥ भो पिलिपिच्छ इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

॥ अथ मण्डलाद्बहिः द्वितीयरक्तपरिधौ इन्द्रादिदेवता-
स्थापनम् ॥

५४ त्रातारमितिगर्गऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः इन्द्रो देवता इन्द्रावाहने
विनियोगः ॥ ॐ त्रातारुमिन्द्रं मवितारुमिन्द्रं हवे हवे सुहवुं शूरुमिन्द्रम् ॥
द्वयामि शुक्रम्पुरुद्वुतमिन्द्रं स्वस्तिनो मुघवांध्रात्विन्द्रं ॥ १ ॥ मण्डला-
द्बहिः पूर्वे-ॐ भूर्भुवः स्वः इन्द्राय नमः इन्द्रम् आ० स्था० ॥ भो इन्द्र इ० इह ० ॥

५५ त्वन्नोऽग्र इति हिरण्यस्तूप आङ्गिरसऋषिः जगतीछन्दः
अग्निदेवता अग्न्यावाहने विनियोगः ॥ त्वन्नोऽ अग्ने तवं देव प्रायुभिर्मु-
घोर्नो रक्ष तुन्वथ वन्द्य ॥ त्राता तोकस्य तनये गवांसुस्यनिमेषुं
रक्षमाणस्तवं व्युते ॥ १ ॥ मण्डलाद्बहिः आग्नेयाम्-ॐ भूर्भुवः स्वः अग्नये
नमः अग्निम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो अग्ने इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५६ यमायेत्यस्य दधीचऋषिः आसुर्युष्णिगछन्दः यमो देवता
यमावाहने विनियोगः ॥ ॐ यमाय त्वाङ्गिरस्वते पितृमते स्वार्हा ॥

१ विश्वकर्मप्रकाशे-या वाह्यदेवताः प्रोक्ताः प्रासादे ताः प्रपूजयेत् । दुर्गे
देवालये चैव शल्योद्दारे तथैव च ॥ विशेषेणैव पूज्याश्च चतुःपाष्टिपदे तथा ॥

स्वाहां घुर्मायि स्वाहां घुर्मन्? पित्रे ॥ ३८ ॥ मण्डलाद्ब्रह्मिः दक्षिणे-ॐ
भूर्भुवःस्वः यमाय नमः यमम् आवा०स्था०॥भो यम इहागच्छइह०॥

५७ असृन्वन्तमित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः निर्ऋतिर्देवता
निर्ऋत्यावाहने विनियोगः॥ ॐअसृन्वन्तुमयंजमानमिच्छस्तेनस्येत्या-
मन्विहि तस्करस्य॥ अन्यमुस्मदिच्छ सा तं इत्या नमो देवि निर्ऋते
तुभ्यमस्तु॥३३॥मण्डलाद्ब्रह्मिः निर्ऋत्याम्-ॐभूर्भुवःस्वःनिर्ऋतये नमः
निर्ऋतिम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो निर्ऋते इहागच्छ इह तिष्ठ॥

५८ तत्त्वायामीति शुनःशंपऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वरुणो देवता
वरुणावाहने विनियोगः॥ॐतत्त्वां यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदा शास्ते
यजमानो हुविर्भिः॥अहेदमानो वरुणेह वोद्धधुरुंशंसु मा नुऽ आयुर्
प्पमोपीर् ॥३३॥ मण्डलाद्ब्रह्मिः पश्चिम-ॐभूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः
वरुणम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो वरुण इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५९-आनोनियुद्धिरित्यस्य वसिष्ठऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वायुर्देवता
वायव्यावाहने विनियोगः ॥ ॐआ नो नियुद्धि- शुतिर्नीभिरध्वुरं
संहृत्तिर्णीभिरुपयाहि युजम्॥वायोऽ अस्मिन्सर्वने मादयस्व यूयम्यात
स्वुस्तिभिर् सदां नर् ॥३३॥ मण्डलाद्ब्रह्मिः वायव्याम्-ॐभूर्भुवः स्वः
वायवेनमः वायुम् आवाहयामि स्थापयामि॥भोवायोइहागच्छइहतिष्ठ॥

६० वयसोमेत्यस्य बन्धुर्ऋषिः गायत्रीछन्दः सोमो देवता सोमा-
वाहने विनियोगः ॥ ॐव्युयसो सोम व्युते तव मनस्तनूपु विभ्रतर् ॥
प्रजावन्तर् सचेमहि॥३३॥मण्डलाद्ब्रह्मिः उत्तरे-ॐभूर्भुवः स्वः सोमाय
नमः सोमम् आवाहयामि स्थापयामि॥ भो सोम इहागच्छ इह तिष्ठ॥

६१ तमीशानमित्यस्य गौतमऋषिः जगतीछन्दः ईशानो देवता
 ईशानावाहनेविनियोगः ॥ ॐ तमीशानुज्जगंतस्तुस्थुपुस्पतिन्धियञ्जिन्व-
 मर्वसं हूमहे वृयम् ॥ पूषा नो यथा द्वेदंसामसंद्रधे रक्षिता प्रायुरदंबधट
 स्तुस्तये ॥ ३६ ॥ मण्डलाद्ब्रह्मिः ईशान्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः ईशानाय
 नमः ईशानम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो ईशान इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

६२ अस्मेरुद्रामेहनेत्यस्य प्रगाथऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः ब्रह्मा देवता
 ब्रह्मावाहने विनियोगः ॥ अस्मे रुद्रा मेहना पर्वितासो वृत्रहत्ये भरद्वातौ
 सुजोपां ॥ ३७ ॥ यशसंते स्तुवते धारिं पुत्रऽइन्द्रं ज्येष्ठाऽभुसमोऽऽ अं वन्तु
 देवाः ॥ ३८ ॥ मण्डलाद्ब्रह्मिः ईशानेन्द्रयोर्मध्ये—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्मणेनमः
 ब्रह्माणम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो ब्रह्मन् इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

६३ स्योनापृथिवीत्यस्य मेघातिथिऋषिः गायत्रीछन्दः अनन्तो
 देवता अनन्तावाहने विनियोगः ॥ ॐ स्योना पृथिवि नो भवानृक्षरा
 निवेशनी ॥ यच्छां नुदं शर्मं सुप्पथां ॥ ३९ ॥ मण्डलाद्ब्रह्मिः निर्ऋ-
 तिवरुणयोर्मध्ये—ॐ भूर्भुवः स्वः अनन्ताय नमः अनन्तम् आवाहयामि
 स्थापयामि ॥ भो अनन्त इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

प्रतिष्ठापनम्—ॐ मनो जूतिर्जुपतामाज्यंस्य बृहुस्पतिर्त्युक्त्वा ॥ ४० ॥
 शिरुषादिवास्तुमण्डलदेवताः सुप्रतिष्ठिताः वरदाः भवत ॥

वास्तुमण्डलमध्ये ब्रह्मोत्तरे कलशस्थापनम् ॥

भूमिं स्पृष्ट्वा—ॐ मुहीधौ पृथिवीचंनऽडुम्युक्त्वा मिमिक्षताम् ॥ प्रिपृता-
 न्नोभरींमभि ॥ ४१ ॥ यवप्रक्षेपः—ॐ ओषधयुं समं वदन्तु सामेन ॥ ४२ ॥

कलशस्थापनम्—ॐ आजिंघ्रकुलशं०॥५३॥कलशजलपूरणम्—ॐ वरुण-
 स्योत्तमं०॥३१॥गन्धप्रक्षेपः—ॐ त्वाङ्गन्धुर्वा०॥१६॥धान्यप्रक्षेपः—
 ॐ धान्यमसिधिनुहि०॥१०॥सर्वापधिप्रक्षेपः—ॐ चाऽओर्पथी८०॥१३॥
 दूर्वाप्रक्षेपः—ॐ काण्डात्काण्डात्प्र०॥३०॥पक्षपलवप्रक्षेपः—ॐ अश्रुत्थेर्वो०
 ॥१३॥सप्तमृत्प्रक्षेपः ॐ स्योनापृथिवि०॥११॥फलप्रक्षेपः—ॐ चा?फुलि-
 नीर्व्या०॥१३॥पञ्चरत्नप्रक्षेपः—ॐ परिवाजपति८कु०॥११॥हिरण्यप्रक्षेपः—
 ॐ हिरण्यगुर्भ?सर्प०॥१३॥रक्तसूत्रेणवस्त्रेणचवेष्टयेत्—ॐ युवामुवासाः
 परि०॥पूर्णपात्रमुपरिन्यसेत्—ॐ पूर्णादिविंपरांपतु०॥५३॥वरुणमावाह-
 येत्—तत्त्वायामीत्यस्य शुनःशेषऋषिःत्रिष्टुच्छन्दःवरुणोदेवता वरुणा-
 वाहने विनियोगः॥ॐ तत्त्वांवामि०॥१३॥ॐ भूर्भुवःस्वः अस्मिन्कलशे
 वरुणं साङ्गं सपरिवारं सायुधं सशक्तिरुम् आवाहयामि स्थापयामि॥
 प्रतिष्ठापनम्—ॐ मनोजूतिर्जुपतामाज्यस्य०॥१३॥ॐ वरुणमुप्रतिष्ठितो
 वरदो भव॥ॐ भूर्भुवःस्वः वरुणाय नमः इत्यनेन पञ्चोपचारैः सम्पूज्य
 तत्त्वायामीति पुष्पाञ्जलिं समर्प्य अनेन पूजनेन वरुणः प्रीयताम् ॥
 कलशाभिमन्त्रणपूर्वकदेवतावाहनम् ॥ अनामिकयाकलशं स्पृष्ट्वा—सर्वे
 समुद्राः सरितस्तीर्थानि जलदा नदाः ॥ आयान्तु मम शान्त्यर्थं
 दुरितक्षयकारकाः ॥ कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः ।
 मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः॥कुक्षीतु०॥अङ्गैश्च०॥अत्र
 गायत्री०॥ततो गायत्र्यादिभ्योनमः इत्यनेनपञ्चोपचारैरभ्यर्च्य कलशं
 प्रार्थयेत्—देवदानवसंवादे मथ्यमाने महोदधौ। उत्पन्नोऽसि तदा कुम्भ
 विधृतो विष्णुना स्वयम्॥त्वत्तोये सर्वतीर्थानि देवाः सर्वे त्वयि स्थिताः।
 त्वयि तिष्ठन्ति भूतानि त्वयि प्राणाः प्रतिष्ठिताः ॥ शिवः स्वयं
 त्वमेवासि विष्णुस्त्वं च प्रजापतिः । आदित्या वसवो रुद्रा विश्वेदेवाः

सपैतृकाः ॥ त्वयि तिष्ठन्ति सर्वेऽपि यतः कामफलप्रदाः ॥ त्व-
त्प्रसादादिदं कर्म कर्तुमीहे जलोद्भव । सान्निध्यं कुरु मे देव प्रसन्नो
भव सर्वदा ॥ इति प्रार्थयेत् ॥ ततः स्वर्णमयवास्तोष्पतिमहारुद्रा-
दिमूर्तीनामग्न्युत्तारणं प्राणप्रतिष्ठां च कुर्यात् ॥

अथ अग्न्युत्तारणम् ॥

देशकालौ स्मृत्वा आसां स्वर्णमयवास्तुमहारुद्रादिमूर्तीनां अग्निप-
नताडनावघातादिदोषपरिहारार्थम् अग्न्युत्तारणं देवतासान्निध्यार्थं
प्राणप्रतिष्ठाञ्च करिष्ये ॥ मूर्तीर्घृतेनाभ्यज्य पात्रे निधाय तदुपरि दुग्ध-
मिश्रितजलधारां पातयेत् ॥ समुद्रस्यत्वा हिमस्यत्वा इति द्वयोः मेधा-
तिथिर्ऋषिः गायत्री छन्दः अग्निर्देवता ॥ उपज्मन्निति मेधातिथिर्ऋषिः
त्रिष्टुप्छन्दः अग्निर्देवता ॥ अपामिदमित्यस्य मेधातिथिर्ऋषिः बृहती-
छन्दः अग्निर्देवता ॥ अग्नेपावकेति वसूयुर्ऋषिः गायत्रीछन्दः अग्निर्देवता ॥
सनः पावकेति मेधातिथिर्ऋषिः निचूहायत्रीछन्दः अग्निर्देवता ॥
पावकयेति भरद्राजऋषिः जगतीछन्दः अग्निर्देवता ॥ नमस्तइत्यस्य
लोपामुद्राऋषिः बृहतीछन्दः अग्निर्देवता ॥ नृपदेवेदिति लोपामुद्राऋषिः
दैवीबृहतीछन्दः अग्निर्देवता ॥ चेद्रेवेतिद्वयोः लोपामुद्राऋषिः जगती
छन्दः अग्निर्देवता ॥ प्राणदाइत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः बृहतीवापङ्क्ति-
छन्दः अग्निर्देवता ॥ सर्वेपामग्न्युत्तारणे विनियोगः ॥

ॐ समुद्रस्य त्वार्चकृयाग्ने परिव्ययामसि । पावकोऽअस्मभ्यंऽशिवो
भवा ॥ १७ ॥ हिमस्य त्वा जुरायुणाग्ने परिव्ययामसि ॥ पावकोऽअस्मभ्यंऽ
शिवो भवा ॥ १८ ॥ उप ज्मन्नप वेतुसंबन्तर नदीप्त्वा ॥ अग्ने पिचमुपामसि

मण्डूकि ताभिरागंहि सेमन्नो युग्म्यावुक्वर्णः शिवहृदि ॥ १३ ॥ अपामिद-
 न्ययनः समुद्रस्य निवेशनम् ॥ अन्यास्तेऽ अस्मत्तपन्तु हेतयः पावकोऽ
 अस्मद्य्यः शिवो भव ॥ १३ ॥ अग्रे पावक रौचिपा मन्द्रया देव जिहया ॥
 आदुवान्वक्षि यक्षि चा ॥ १३ ॥ स नः पावक दीदिवोग्रे देवाँ २ इहावहा ॥
 उपं युग्म ह्युविथं नट ॥ १३ ॥ पावकया यश्चितयन्त्या कृपा क्षामन्नरुचऽ
 उपसो न भ्रानुना ॥ तूर्ध्वं चामुन्नतंगस्य नू रणऽ आ यो घृणेन तंत-
 पाणोऽ अजरः ॥ १३ ॥ नमस्ते हरसे शोचिपु नमस्तेऽ अस्तुर्विपे ॥
 अन्यास्तेऽ अस्मत्तपन्तु हेतयः पावकोऽ अस्मद्य्यः शिवो भव ॥ १३ ॥
 नृपदे षेडप्पुपदे षेड यंहिपदे षेडनुसदे षेड स्वविंदे षेड ॥ १३ ॥ वे देवा-
 देवानां युक्षिया युक्षियानां संवत्सुरीणमुपं भागमासंते ॥ अहुतादो
 हुविपो युग्मेऽ अस्मिन्स्त्वयं पिबन्तु मधुनो घृतम्या ॥ १३ ॥ वे देवा देव-
 प्वधि देवत्वमायुन्ये ब्रह्मणं पुरऽ एतारोऽ अस्य ॥ येभ्यो नऽ रुते पर्वते
 धामु किञ्चन न ते दिवो न पृथिव्याऽ अधिस्नुपुं ॥ १३ ॥ प्राणदाऽ
 अपानदा व्यानदा धर्षोदा वरिवोदा ॥ अन्यास्तेऽ अस्मत्तपन्तु हेतयः
 पावकोऽ अस्मद्य्यः शिवो भव ॥ १३ ॥ इत्यग्न्युत्तारणम् ॥

अथ प्राणप्रतिष्ठाप्रयोगः ॥

अस्य श्रीप्राणप्रतिष्ठामन्त्रस्य ब्रह्मविष्णुरुद्राक्षयः । ऋग्यजुः-
 सामानि छन्दांसि । पराप्राणशक्तिर्देवता । आं वीजं । ह्रींशक्तिः ।
 क्रौंकीलरुम् । आसु वास्तुमहारुद्रादिस्वर्णप्रतिमासु प्राणप्रतिष्ठापने
 विनियोगः ॥ ॐ आं ह्रीं क्रौं यं रं लं वं शं पं सं हौं ॐ क्षं सं हं सः ह्रीं

ॐ आं ह्रीं क्रौं आसां मूर्तीनां प्राणा इह प्राणाः ॥ ॐ आं ह्रीं क्रौं यं
 रं लं वं शं पं सं हों ॐ क्षं सं हं सः ह्रीं ॐ आं ह्रीं क्रौं आसां मूर्तीनां
 जीवा इह स्थिताः ॥ ॐ आं ह्रीं क्रौं यं रं लं वं शं पं सं हों ॐ क्षं सं
 हं सः ह्रीं ॐ आं ह्रीं क्रौं आसां स्वर्णमयवास्तुमहारुद्रादिमूर्तीनां
 सर्वेन्द्रियाणि वाङ्मनस्त्वक्चक्षुःश्रोत्रजिह्वाघ्राणपाणिपादपायूपस्थानि
 इहैवागत्य सुखं चिरं तिष्ठन्तु स्वाहा ॥ प्रणवस्य पञ्चदशाष्टचीः कुर्यात् ॥

प्रतिष्ठापनम्—ॐ मनो जूतिर्जुपतामाज्यस्य बृहस्पतिर्यज्ञमिमन्त-
 नोत्वरिष्टं व्युश्रुत् समिमन्दधातु ॥ विश्वे देवासऽ इह मादयन्तामोऽम्भ-
 तिष्ठ ॥ १३ ॥ ब्राह्मणम्—ॐ मनो जूतिर्जुपतामाज्यस्येति मुनसावाऽ इदं
 सुर्वमाप्तन्तन्मुनसैवैतत्सुर्वमाप्नोति । बृहस्पतिर्यज्ञमिमन्तनोत्वरिष्टं व्युश्रु-
 त् समिमुं दधात्विति यद्विश्वदंतत्सुन्दधाति । विश्वे देवासऽ इह मादयन्तामिति
 सुर्ववै विश्वे देवाः सुर्वैष्वैतत्सुन्दधातिसयुदिकामुयेतन्नूयात्प्रतिष्ठेति युद्यु-
 कामुयेत्पिनाद्रियेत ॥ शतपथब्राह्मणकाण्ड १ अध्याय ७ प्रपाठक ६
 ब्राह्मण २ कण्डिका २२ ॥ ॐ एष वै प्रतिष्ठानामयज्ञो यत्रैतैनयज्ञेन यजन्ते
 सुर्वमेव प्रतिष्ठितम्भवति ॥ वास्तोष्पतिमहारुद्रादिदेवताः सुप्रतिष्ठिता
 वरदा भवत ॥

नेत्रोन्मीलनम्—ॐ बृत्रस्यासि कुनीनं कथक्षुर्दाऽ असि चक्षुर्मै देहि
 ॥ ३ ॥ गन्धादिपञ्चोपचारान्दत्त्वा षोडशसंस्कारसिद्धये षोडशप्रणवा-
 ष्टचीः कृत्वा आसां स्वर्णमयवास्तुमहारुद्रादिमूर्तीनां षोडशसंस्काराः
 सम्पद्यन्ताम् ॥ इति प्राणप्रतिष्ठाप्रयोगः ॥

अथ वास्तुदेवतापूजनप्रयोगः ॥

ततोऽन्यताम्रपात्रे वास्तुमूर्तिं संस्थाप्य ध्यानादारभ्य स्नानान्त
मुपचारसमर्पणं तत्रैव पात्रे विधेयम् ॥

ध्यानम्—ॐ आसीत्पूर्वं महादेवो वास्तुर्यज्ञापहारकः। स देवैर्गुह्य-
कालेन युद्धे हत्वा महीतले ॥ निपात्य बहुभिर्देवैर्निवद्धश्चतुरस्रकः।
ईशाने मस्तरुं न्यस्य नैऋत्ये पादसम्पुटम् ॥ जानुनी कूर्परकृत्य
बाहुयुग्मं तथैव च । वायुप्राच्योस्ततो जानुं हृदये चाञ्जलिस्तथा ॥
पदीकृत्य च तस्योर्ध्वं स्वयं मुक्ताः सुराः स्थिताः ॥ ॐ भूर्भुवः स
शिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुषाय नमः ध्यायामि ॥

आवाहनम्—वास्तोष्पत इति मैत्रावरुणिर्यसिष्ठऋषिः त्रिपुच्छन्त
वास्तोष्पतिर्देवता वास्तोष्पत्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ वास्तोष्पते प्रति
जानीह्यस्मान्स्वावेशो अनमीषो भवानः ॥ यच्चेमहे प्रतितन्नो जुपस्
शन्नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ ॐ नमो भगवते वास्तुपुरुषाय महा
बलपराश्रमाय सर्वदेवाधिवासाश्रितशरीराय ब्रह्मपुत्राय सकल
ब्रह्माण्डधारिणे भूभारार्पितमस्तकाय पुरपट्टनभासादगृहवापिसरः
कूपादिसान्निवेशसान्निध्यकराय सर्वसिद्धिप्रदाय प्रसन्नवदनाय विश्व-
म्भराय परमपुरुषाय शक्रवरदाय वास्तो नमस्ते नमस्ते ॥ ॐ एहोहि
भगवन्वास्तो यज्ञेऽस्मिन्सर्वसिद्धये ॥ जानुनी कूर्परासक्तदिशि
वातहुताशयोः ॥ आगच्छ भगवन्वास्तो सर्वदेवैरधिष्ठितः । भगवन्कुरु
कल्याणं यज्ञेऽस्मिन्सन्निधो भव ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः शिख्यादिमण्डल

देवतासहितवास्तुपुरुषाय नमः शिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तु-
पुरुषमावाहयामि ॥

आसनम्—ॐ वृषोऽस्मि समानानामुद्यतामिव सूर्यः । इमन्तमभि-
तिष्ठामियोमाकथाभिदासति ॥ नानारत्नसमायुक्तं कार्तस्वराविभू-
षितम् । आसनं कल्पितं भक्त्या मया दत्तं प्रगृह्यताम् ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः
शिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुषाय नमः आसनं समर्पयामि ॥

पाद्यम्—ॐ एतावानस्य महिमातो ज्यायँश्च पूरुषे ॥ पादोऽस्य
बिम्बा भूतानि त्रिपादस्यामृतन्दिवि ॥ ३ ॥ गङ्गादिसलिलाधारतीर्थम-
न्त्राभिमन्त्रितम् । दूरयात्राश्रमहरं पाद्यं दत्तं प्रगृह्यताम् ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः
शिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुषाय नमः पाद्यं समर्पयामि ॥

अर्घ्यम्—ॐ धामन्ते त्विष्वम्भुवन्मर्षिः श्रितमुन्तः संमुद्रे ह्युन्तरायुषि ॥
अपामनीके समिधे यऽ आभृतस्तमंश्यामु मर्धुमन्तन्तऽ कुर्मिम् ॥ ३ ॥
सुगन्धपुष्पसिद्धार्थफलदूर्वादिभिर्युतम् । इदमर्घ्यं मया दत्तं भक्त्या
तत्प्रतिगृह्यताम् ॥ ॐ शिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुषाय नमः
अर्घ्यं समर्पयामि ॥

आचमनीयम्—ॐ इममे वरुण श्रुधी हवंमुधा चं मृडया ॥ त्वाम-
वस्युरा चके ॥ ३ ॥ कर्पूरवासितं तीर्थं मन्दाकिन्याः समाहृतम् ॥
आचम्यतां हि भो देवाः सौरभेयं मयाऽर्पितम् ॥ ॐ शिख्यादिमण्डल-
देवतासहितवास्तुपुरुषाय नमः आचमनीयं समर्पयामि ॥

पञ्चामृतस्नानम्—ॐ घृतेषु सीता मधुना समर्पयतां ० ॥ ३ ॥

पयो दधि घृतं चैव मधु शर्करयान्वितम् । पञ्चामृतं मया दत्तं स्नानार्थं प्रति-
 गृह्यताम् ॥ ॐ शिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुपायनमः पञ्चा-
 मृतस्नानं समर्पयामि ॥ पञ्चामृतस्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि ॥
 शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

गन्धोदकस्नानम्—ॐ गुन्धुर्वस्त्वा० ॥ ३ ॥ पलयाचलसम्भूतं चन्दना
 गरुवासितम् । गन्धोदकन्तु देवेश स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥ ॐ शिख्या
 दिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुपाय नमः गन्धोदकस्नानं समर्पयामि ।
 गन्धोदकस्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं स० ॥ शुद्धोदकस्नानान्ते आ० स० ।

उद्वर्तनस्नानम्—ॐ अर्हुशुनीतेऽ० ॥ ३ ॥ नानामुगन्धिद्रव्यञ्च चन्द-
 कुङ्कुमान्वितम् । उद्वर्तनं मया दत्तं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥ ॐ शिख्या
 दिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुपाय नमः उद्वर्तनस्नानं समर्पयामि ।
 उद्वर्तनस्नानान्ते उष्णोदकस्नानं समर्पयामि ॥ उष्णोदकस्नानान्ते शुद्धो-
 दकस्नानं समर्पयामि ॥ शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ।
 सर्वोपचारार्थं गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥ निर्माल्यमुत्तरे विष्टजेत् ।

अभिषेकः—ॐ वास्तोष्पते० सुरास्त्वामभिषिञ्चन्तु० ॥ अमृता
 भिषेकोऽस्तु ॥ ॐ शिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुपायनम
 अभिषेकस्नानं समर्पयामि ॥

स्नानम्—ॐ शुद्धवाल० ॥ ३ ॥ गङ्गासरस्वतीरेवापयोष्णीनर्मदा
 जलैः । स्नापयामि महाभवत्या प्रीयताञ्च सुरेश्वर ॥ ॐ शिख्यादिमण्डल
 देवतासहितवास्तुपुरुपायनमः स्नानं सम० । स्नानान्ते आ० स० ॥ तत
 मूर्तिं वस्त्रेण प्रमृज्य मण्डलस्थितकलशोपरि पूर्णपात्रे गन्धानुलेपनपूर्वक
 स्थापयेत् ॥

वस्त्रम्—ॐ सुजातो ज्योतिषा सहशर्मुं वरुं थुमासं दृत्स्वः ॥ १७ ॥ ॐ वासोऽग्ने
 द्विष्वरुं पुष्टुसं व्ययस्व द्विभावसो ॥ १८ ॥ ॐ सर्वभूपाधिके शुद्धे लोकलज्जानिवा-
 रणे । मयोपपादिते दिव्ये गृह्येतां वाससी त्वया ॥ ॐ शिख्यादिमण्डलदेवता-
 सहितवास्तुपुरुपाय नमः वस्त्रोपवस्त्रे समर्पयामि ॥ वस्त्रान्ते आचमनीयं सम० ॥

उपवीतम्—ॐ युज्ञो देवानाम्भर्येति सुमन्त्रमादिच्यासो भवतामृडयन्तः ॥
 आवोर्वाचीं सुमतिर्वृत्त्यादुहोश्चिद्या वरिधो वित्तरासंदादिर्येभ्यस्त्या
 ॥ १९ ॥ कार्पासतन्तुभिर्युक्तं ब्रह्ममन्त्राभिमन्त्रितम् । ब्रह्मसूत्रं मया दत्तं
 प्रीत्यर्थं प्रतिगृह्यताम् ॥ ॐ शिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुपाय नमः
 उपवीतं समर्पयामि ॥ उपवीतान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

गन्धः—ॐ त्वाङ्गन्धर्वाऽ अखनुं स्वामिन्द्रस्त्वाम्बृहस्पतिं ॥ त्वामो-
 पधे सोमो राजा विद्वान्यश्मादमुच्यत ॥ २० ॥ श्रीखण्डञ्चन्दनं दिव्यं
 गन्धाढ्यं सुमनोहरम् । विलेपनं मया दत्तं प्रीत्यर्थं प्रतिगृह्यताम् ॥
 ॐ शिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुपाय नमः गन्धं समर्पयामि ॥

अक्षताः—ॐ असुन्नमीमदन्तु ह्यवं प्रियाऽ अघूपत ॥ अस्तोपतु स्वभान-
 चो विप्रानविष्टया मुती योजु न्बिन्दु ते हरीं ॥ २१ ॥ अक्षताश्च शुभाः श्रेष्ठाः
 कुङ्कुमाक्ताः सुशोभनाः । मया निवेदिता भक्त्या गृह्यन्तां प्रीतिहेतवे ॥
 ॐ शिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुपाय नमः अक्षतान् समर्पयामि ॥

पुष्पाणि—ॐ ओषधयुः प्रतिगृह्णीतु पुष्पवर्ताऽसुपिपुलाः ॥ अयं वो
 गर्भऽऋत्विष्यं ॥ प्युत्नऽसुधस्थमासदत् ॥ २२ ॥ माल्यादीनि सुगन्धीनि
 नानावर्णयुतानि च । ऋतूद्भवानि पुष्पाणि पूजार्थं त्वं गृह्णाण वै ॥
 ॐ शिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुपाय नमः पुष्पाणि समर्पयामि ॥

सौभाग्यद्रव्याणि-ॐअहिरिव भोगै? पर्व्येति वाहुञ्जयायद्वितिम्परि-
 चाधमानः ॥ इस्तुग्नेोविश्रांयुनानिद्विद्वान्पुमान्पुमा०सुम्परिपातुविश्वतः-
 ॥५१॥हरिद्राकुङ्कुमंचैवासेन्द्रादिसमन्वितम्। नानापरिमलद्रव्यंगृहाणपर-
 मेश्वर॥ॐशिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुषायनमःसौभाग्यद्र०स०॥

आभूपणानि-ॐस्वुर्णं घुर्म?स्वाहास्वुर्णार्क?स्वाहास्वुर्णंशुक्र?
 स्वाहास्वुर्णंज्योतिःस्वाहास्वुर्णंसूर्यु०स्वाहा॥५२॥नानाविधानि
 दिव्यानिनानारत्नोज्ज्वलानिचादेहालङ्करणार्थायभूपणान्यर्पयाम्यहम्॥
 ॐशिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुषायनमःआभूपणानिसमर्पयामि॥

धूपः-ॐवसवस्त्वाधूपयन्तुगायत्रेणच्छन्दसाङ्गिरुस्वदुद्रास्त्वाधूप-
 यन्तुत्रैष्टुभेनुच्छन्दसाङ्गिरुस्वदादित्यास्त्वाधूपयन्तु०॥५३॥वनस्पति-
 रसोद्भूतोगन्धाढ्यःसुमनोहरः। आग्नेयःसर्वदेवानांधूपोज्यं प्रतिगृह्यताम्॥
 ॐशिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुषायनमःधूपमाघ्रापयामि॥

दीपः-ॐचन्द्रमाऽअप्स्वन्तरासुपुर्णोधावतेद्विवि॥रयिम्पिशङ्ग-
 म्बहुलम्पुरुस्पृहृहरिरेति कर्निकदत् ॥५४॥साज्यं चवर्तिसंयुक्तंवाहिना
 योजितं मया। भक्त्या दीपं प्रयच्छामि गृहाण परमेश्वर॥ॐशिख्या-
 दिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुषायनमःदीपं दर्शयामि॥

नैवेद्यम्-ॐअन्नंपतेन्नस्य नोदेहानमीवस्यंशुष्मिण-०॥५५॥शर्करा-
 खण्डखाद्यादिदधिसीरघृतादिभिः। आहारैर्भक्ष्यभोज्यैश्च नैवेद्यं प्रतिगृह्य-
 ताम्॥ देवताप्रेगोमयेनजलेनवाचतुष्कोणमण्डलंकृत्वातदुपरि नैवेद्यपार्श्व

नायस्वाहा। रुनिष्टिकानामिकाङ्क्षुष्टेन-ॐ व्यानायस्वाहा। रुनिष्ठातर्जन्यङ्क्षुष्टेन
 ॐ उदानायस्वाहा। साङ्क्षुष्टाभिः सर्वाङ्क्षुलिभिः-ॐ समानाय ०। ॐ शिख्यादि-
 मण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुषाय नमः नैवेद्यनिवेदयामि। पूर्वापोशनं स ० ॥

नैवेद्यमध्ये पानीयम्—एलोशीरलवङ्गनादिकर्पूरपरिवासितम् । माश-
 नार्थं कृतं तोयं गृहाण परमेश्वर ॥ ॐ शिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तु-
 पुरुषाय नमः नैवेद्यमध्ये पानीयं समर्पयामि ॥ उत्तरापोशनं समर्पयामि ॥
 हस्तप्रक्षालनार्थं मुखप्रक्षालनार्थं च जलं समर्पया ० ॥ करोद्धर्तनार्थं गन्धं स ० ॥

फलानि—ॐ ध्या? फुलिनीव्याऽ अंफुलाऽ अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः ॥
 घृहुस्पतिप्रभृतास्ता नो मुञ्चन्त्वहं हंस ॥ ६३ ॥ नानाविधानि दिव्यानि
 सुस्वाङ्गन्यातवानि च । जम्बीरदाडिमादीनि भक्षयार्थं हर्षयाम्यहम् ॥
 ॐ शिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुषाय नमः फलानि समर्पयामि ॥

मुखवामार्थं ताम्बूलम्—ॐ उतस्मांस्यद्भवतस्तुरण्युत ? पुर्णश्वेरेनुवाति-
 प्रगृह्णिनः ॥ श्येनस्यैवुध्रजतोऽभङ्गुसम्परिदाधिक्रावणः सहोज्जातिरिवतत
 स्वाहा ॥ ६४ ॥ नागवल्लीदलं दिव्यं पूगीफलसमन्वितम् । एलालवङ्गादियुतं
 ताम्बूलं प्रतिगृह्यताम् । ॐ शिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तु ० ताम्बूलं स ० ॥

दक्षिणा—ॐ यद्दत्तं यत्परुदानं यत्पूर्तं याश्च दक्षिणाः ॥ तादृशिवै-
 श्वकर्म्मण? स्वर्हेवेषु नो दधत् ॥ ६५ ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमवीजं विधा-
 वसोः । अनन्तपुण्यफलदमतः शान्तिं प्रयच्छ मे ॥ ॐ शिख्यादिमण्डल-
 देवतासहितवास्तुपुरुषाय नमः सुवर्णपुष्पदक्षिणां समर्पयामि ॥

नीराजनम्—ज्वालामालिन्यै नमः गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
 ॐ आराध्निपार्थिवुद्धुरजं - पितुरं प्यापिधामभिः ॥ दिव? सदां सिवृहती

वित्तिष्ठसुऽ आत्वेपं वृत्तित्ते तमं—॥ ३३ ॥ कदलीगर्भसम्भूतं कर्पूरञ्च
मदीपितम् । आरात्रिकमहं कुर्वे पश्य मे वरदो भव ॥ चन्द्रादित्यां च धरणी
विद्युन्मिस्तथैव च । त्वमेव सर्वज्योतीषि आर्तिभ्यं प्रतिगृह्यताम् ॥
ॐ शिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुषाय नमः नीराजनं समर्पयामि ॥
पुष्पेण देववन्दनम् । आत्मवन्दनम् । हस्तप्रक्षालनम् ॥

मन्त्रपुष्पाञ्जलिः— ॐ वास्तोष्पतेप्रतिजानीह्यस्मान्स्वावेशोऽनमीवो
भवानः । यत्त्वेमहेप्रतितन्नोजुपस्वशान्नां भवद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ पा० गृ० ॥
शिख्यादिवास्तुपीठस्थदेवताभिः सहैव ते । पुष्पाञ्जलिं प्रयच्छामि कर्मणः
फलसिद्धये । ॐ शिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुं मन्त्रपुष्पाञ्जलिसं० ।

प्रदक्षिणा— ॐ सुप्तास्यासद्गोरिधयुद्धि? सुप्त सुमिध—कृता? ॥ देवा
वद्युत्तन्नन्नुवानाऽ अवधुन्पुरुषस्पृशुम् ॥ १५ ॥ पदे पदे चा परिपूजकेभ्यः
सत्रोऽश्वमेधादिफलं ददाति ॥ तासर्वपापक्षयहेतुभूताप्रदक्षिणातेपरितः करो-
मि ॥ ॐ शिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुषाय नमः प्रदक्षिणांसमर्पं ॥

विशेषार्घ्यम्—अर्घ्यपात्रे जलं प्रपूर्य तदुपरि गन्वाक्षतपुष्पाहिरण्यसहितं
नारिकेलं धृत्वा—वास्तोष्पते महादेव रक्ष त्रैलोक्यरक्षक । भक्ता-
नामभयङ्कर्ता त्राता भव भवार्णवात् ॥ वरद त्वं वरं देहि वाञ्छितं वाञ्छि-
तार्थद । अनेन सफलाघ्येण फलदोऽस्तु सदा मम ॥ ॐ शिख्यादिमण्डल-
देवतासहितवास्तुपुरुषाय नमः विशेषार्घ्यं समर्पयामि ॥

प्रार्थनापूर्वकनमस्कार—देवेश वास्तुपुरुष सर्वविघ्नाविनाशक । शान्तिं
कुरु सुखं देहि सर्वकामान्मयच्छ मे ॥ ॐ शिख्यादिमण्डलदेवतासहित-
वास्तुपुरुषाय नमः प्रार्थनापूर्वकं नमस्करोमि ॥

राजोपचाराः—छत्रं च चापूरं चैव व्यजनं दर्पणं तथा । पादुकादि

त्र सर्वाणि गृहाण परमेश्वर ॥ अँशिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुषाय
नमः राजोपचारान्समर्पयामि ॥ (अभावे कल्पयामि ॥)

अर्पणम्—अनेन यथाज्ञानेन यथामीलितोपचारद्रव्यैः ध्यानावाहना-
सनपाद्यार्घ्याचमनीयस्नानबस्त्रोपवीतगन्धाक्षतपुष्पधूपदीपनैवेद्यताम्बूल-
दक्षिणाप्रदक्षिणामन्त्रपुष्परूपैः षोडशोपचारैः अन्योपचारैश्च कृतपूजनेन
शिख्यादिमण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुषः प्रीयतां न मम ॥

॥ मण्डलस्य ईशानदिग्भागे वास्तुदेवताभ्यः पायंसवलिदानम् ॥

वास्तोष्पतये बलिदानम्—पत्न्यावल्यां पायसवलिं संस्थाप्य—अँएहोहि
भगवन्वास्तो सपरिवार इमं मयोपनीतं बलिं गृहाण मम मण्डपमालिद्रं
कुरु कुरु सकलदुष्टेभ्यो मां रक्ष रक्ष स्वाहा ॥ प्रार्थयेत्—यथा मेरुगिरेः
शृङ्गे देवताः स्थिरतां गताः । तथा शिख्यादिभिः साकं मण्डपे मे स्थिरो भव ॥

१ उक्ताभावे सर्वेषां पायसेनैव बलिदानम् । तदुक्तं मात्स्ये—पायसेनैव कर्तव्यं
ययोक्तवस्त्वमभवे ॥ नाममन्त्राश्चतुर्थ्यन्ता नमोन्ताः प्रणवादिकाः । बलिकर्मणि वै
वास्ता होमे स्वाहाधिकाः स्मृताः ॥ गारुडे— प्रणवादि नमोन्त च चतुर्थ्यन्त च
सत्तम ॥ देवतायाः स्वक नाम नाममन्त्रः प्रकीर्तितः ॥ तस्मात् चतुर्थ्यन्तैः नमोन्तैः
नाममन्त्रैः बलिप्रदानं कार्यम् ॥ होमस्तु चतुर्थ्यन्तैः नमोन्तैः स्वादान्तैरेव कार्यः
तथैव खण्डदीक्षितमहारुद्रपद्धत्यादिपुदर्शनात् ॥ अत्र वास्तुस्थापनमावश्यकम् । वास्तुं
प्रति विष्णुनाम्यम्— गृहप्रासादकूपेषु वाटिकामण्डपादिषु । तत्र पूजामकुर्वाणस्त
बाहारो भविष्यति ॥ मण्डपवास्तौ ताराभक्तितराङ्गिण्या सरलिपद्बलिषु खण्डदीक्षि-
तमहारुद्रे काशिदीक्षितमहारुद्रे कल्पद्रुमादिषु च ध्रुवस्थापनाभावाद्बलिदानाभावः ॥

तत्रैव मण्डलस्य ऐशान्याम् एकस्यां पत्रावल्यां शिख्यादित्रिपाट्टि-
वास्तुमण्डलदेवताभ्यो बलिं दद्यात्—

१ अंशिविने नमः पायसबालिसं०	२० अंपुष्यदन्तायनमः पा० व० स०
२ अंपर्जन्यायनमः पायसबालिसं०	२१ अंवरुणायनमः पायसव० स०
३ अंजयन्तायनमः पायसबालिसं०	२२ अंसुरायनमः पायसव० स०
४ अंकुलिशापुत्रायनमः पा० व० स०	२३ अंशोपायनमः पायसबालिसं०
५ अंमूर्यायनमः पायसबालिसं०	२४ अंपापायनमः पायसबालिसं०
६ अंसत्यायनमः पायसबालिसं०	२५ अंरोगायनमः पायसबालिसं०
७ अंभृशायनमः पायसबालिसं०	२६ अंअहयेनमः पायसबालिसं०
८ अंआकाशायनमः पायसव० स०	२७ अंमुख्यायनमः पायसव० स०
९ अंवायवे नमः पायसबालि सं०	२८ अंभ्रुटायायनमः पायसव० स०
१० अंपूष्णेनमः पायसबालि सं०	२९ अंसोमायनमः पायसबालिसं०
११ अंबितथायनमः पायसव० स०	३० अंसर्पायनमः पायसबालिसं०
१२ अंतृहक्षतायनमः पा० व० स०	३१ अंअदित्येनमः पायसबालिसं०
१३ अंयमायनमः पायसबालिसं०	३२ अंद्रित्येनमः पायसबालिसं०
१४ अंअंधर्वायनमः पायसव० स०	३३ अंआपायनमः पायसबालिसं०
१५ अंभृङ्गराजायनमः पा० व० स०	३४ अंसावित्रायनमः पा० व० स०
१६ अंमृगायनमः पायसबालि सं०	३५ अंजयायनमः पायसबालिसं०
१७ अंपितृभ्योनमः पा० व० स०	३६ अंरुद्रायनमः पायसबालिसं०
१८ अंदौवारिकायनमः पा० व० स०	३७ अंअर्यम्णेनमः पायसबालिसं०
१९ अंमुग्धीवायनमः पायसव० स०	३८ अंसविवेनमः पायसबालिसं०

३९ अँविवस्वतेनमः पायसव०स०	५२ अँजृम्भकायनमः पा०व०स०
४० अँविवुधाधिपायनमः पा.व.स.	५३ अँपिलिपिच्छायनमः पा.व.स.
४१ अँमित्रायनमः पायसवर्लिस०	५४ अँइन्द्रायनमः पायसवर्लिस०
४२ अँराजयस्मणेनमः पा०व०स०	५५ अँअग्रयेनमः पायसवर्लिस०
४३ अँपृथ्वीधरायनमः पा०व०स०	५६ अँयमायनमः पायसवर्लिस०
४४ अँआपवत्सायनमः पा०व०स०	५७ अँनिर्ऋतयेनमः पायसव०स०
४५ अँब्रह्मणेनमः पायसवर्लिस०	५८ अँवरुणायनमः पायसव०स०
४६ अँचरक्यैनमः पायसवर्लिस०	५९ अँवायवेनमः पायसवर्लिस०
४७ अँपिदायैनमः पायसवर्लिस०	६० अँकुबेरायनमः पायसवर्लिस०
४८ अँपूतनायैनमः पायसवर्लिस०	६१ अँईश्वरायनमः पायसवर्लिस०
४९ अँपापराक्षस्यैनमः पा०व०स०	६२ अँब्रह्मणेनमः पायसवर्लिस०
५० अँस्कन्दायनमः पायसव०स०	६३ अँअनन्तायनमः पा०व०स०
५१ अँअर्यम्णेनमः पायसवर्लिस०	

हस्ते जलमादाय—अनेन पार्थसवलिप्रदानरूपपूजनेन शिख्यादिः
मण्डलदेवतासहितवास्तुपुरुषः प्रीयतां न मम ॥

१ बलिप्रदाने तान्त्रिके बलिद्रव्याणि पृथक् पृथक् तत्तन्मन्त्रैः प्रोक्तानि पर त-
द्विधान वामपथादुयायिना प्रीतिकर दक्षिणपथे तु सर्वेषां पायसमेव ॥ ग्रन्थान्तो
वास्तुदेवानां पूजनान्ते होमोऽप्युक्त पर शान्तिसुधाकरादिग्रन्थेषु होमाशक्तौ बलि-
मात्रं दद्यादित्युक्तम् ॥ शारदातिलकेऽपि-पायसाद्यैर्बलिहोदित्येवोक्तम् ॥ अतएवात्र
होमः कृताकृत एव ॥ अन्यान्यग्रन्थेषु वास्तुमन्त्रा भिन्नाः सन्ति तत्र न शङ्कनीयम् ।
देवताभेदो मन्त्रभेदश्च यत्र दृश्यते न हि तत्र वास्तवभेदो यतो देवतायाः पर्याय-
भेदात् तत्तन्नाममन्त्राः पद्धतिकारैः स्वस्वपद्धतौ समुपन्यस्ता इति विद्वद्भिर्मृगं-

चिन्तनीयम् ॥ वास्तुयागस्य आवश्यकत्व महाकपिलपञ्चरात्रे—वास्तुयाग ततः
 कुर्यात्सर्वविघ्नोपशान्तये । भूमे परिग्रहे पूर्वं शिलाना स्थापने तथा ॥ जलाधारणहार्यं
 च यजेद्वास्तु विशेषत । अपरेष्वपि कार्येषु यागहोमादिकेषु च ॥ वास्तुमण्डलक
 कुर्यात्सूत्रयित्वा सम गुरु ॥ यमोऽप्याह—गृहादिकरणे यत्र नार्चितो वास्तुदैवत । तत्र
 शून्य भवेत्सर्वे रथोभिन्नादिभिर्हृतम् ॥ तस्माद्वास्त्वर्चन सम्प्रकार्य सम्पदभीष्णुभिः ॥
 वास्तुयागोत्पत्तिमहाभेदतन्त्रे—यातुनामापुराकश्चिदसुरोऽभून्महानल । तैलोक्य निर्जित
 तेन निपञ्चाशच देवता ॥ ये रणे सम्मुखे यातास्तेन ते विनिपीडिता । पुन पुन
 र्जिता युद्धे स एवासीत्पत्तापति ॥ दिव्यवर्षसहस्रान्ते देवा शरणमागता । विष्णो
 मम च पार्वत्या दैत्येन्द्रणापि तच्छ्रुतम् ॥ योद्धुकाम सोऽप्यघावन्नारदेन प्रचोदित ।
 कृत युद्ध तेन सार्द्ध अस्माभिर्वर्षपञ्चकम् ॥ ततो दैत्यो मदोत्सिक्तो विष्णुमायावि
 मोहित । उवाच वचन तुष्टो त्रियता त्रियतमिति ॥ नेन्द्रेण न वचरेण मम
 तोषकर हृतम् । ससैन्यनापि तद्युद्ध त्वया तु जटिलेन हि ॥ कृत विष्णुसहायेन
 पार्वत्यङ्गार्द्धधारिणा । तेनाह तुष्टिमापन्नल्लोक्यपरमश्रुत ॥ अदेय नास्ति मे किञ्चि
 द्वाचयन्तु तयोपि च । इत्याकर्ण्य वचस्तस्य शिवाभ्या भ्रूप्रचोदित ॥ हरि प्राह
 महाधन्य दैत्येन्द्र त्वत्समोऽस्ति क । सत्य त्रिवार कुक्षे तत्र वाच्यो मया वर ॥
 शिवेनापि च पावत्या एक एवापरो न ह । त्रिरुवाचतदादैत्यन्ततोविष्णुन्यन्त्रिपत् ॥
 यथा ते त्वारत मृत्यु स उपाय प्रदिक्षताम् । विष्णादलमिति ज्ञात्वा दैत्येन्द्र-
 समभाषत । अदक्षमेव गन्तव्य सर्वे कालमुखे हरे । तथापि स्वप्रतिशायं यो
 गच्छति स जीवति ॥ परत्वक् न मे वशे यैश्च मत्सेवन कृतम् । तस्य मार्गं दर्श-
 यित्वा देहाऽयं विनिपात्यताम् ॥ काले तस्मिन्च भा देवा वागुवाचाशरीरिणी ।
 दैत्येन्द्रं कुरु मा शोक भूमेर्जन्म तनामनत् ॥ तत्रैव तत्र लय याहि त्वत्तोषार्थं वर
 दृष्टु । ये वर्णा स्वस्य भोगार्थं ऋरिष्यन्ति नव गृहम् ॥ तत्रोत्सवाहते ते तु नाना
 टु सैरुपटुता । कालवशादिका दास्यो विनायकमुखाश्च ते ॥ सेवका पीडयिष्यन्ति
 इत्याशा पारमेष्ठरी । इत्याकर्ण्य वच सोपि गर्ते गत्वा महाबिलम् ॥ प्रविवेश ततो
 द्वैर्भृत्पापाणै प्रपूरितम् । तेन ये निर्णिता देवा पुनर्द्वरमशङ्कया ॥ तदर्थं च त्रिप-
 ञ्चाशनिवास चकुरुचता । तस्माददक्ष्य ते पूज्या गृहवासमुखेच्छता ॥

॥ अथ रुद्रकल्पद्रुमानुसारिमहाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीपूर्वकं
स्फान्दकाशीखण्डोक्तचतुःषष्टियोगिनीस्थापनमतिष्ठापूजनम् ॥

पीठे रक्तवस्त्रमाच्छाद्य तदुपरि पूर्वभागे महाकालीमहालक्ष्मीमहा-
सरस्वतीफलशत्रयस्थापनार्थं त्रीणि त्र्यम्बाणि देव्यष्टगन्धेन सुवर्णशलाकया
राक्षितास्यैर्वाविलिखेत् ॥ तेषामधोभागे अष्टौ त्र्यम्बाणि इति एकापाङ्क्तिः एव-
मष्टौ त्र्यम्बापङ्क्तिः कृत्वा तेषु त्र्यम्बापुवक्ष्यमाणमन्त्रैः देवता आवाह्य पूजयेत् ॥

१. योगिनीपीठ द्वादशाङ्गुलौ च हस्तमात्रविस्तृत कार्यम् ॥ तदुक्तं मन्या-
भैरवतन्त्रे—शेषवेद्या तत. ख्यात हस्तमेक तु विस्तरे । उच्छ्रायोर्काङ्गुलः प्रोक्तः
ज्ञानवेदी द्विहस्तका ॥ विण्ण्वर्चनकल्पलताया वैष्णवतन्त्रे च—योगिनीपीठक
कार्ये वायव्या हस्तमात्रकम् ॥ कमलाकरादिभिः देव्यग्रे योगिनीपीठमुक्तम् ॥
रुद्रकल्पद्रुमकारैस्तु आम्रेष्या योगिनीपीठमुक्तम् ॥ गोविन्दराजकृतसरलिङ्गन्ये
तु देवीपूजनमध्ये देव्यै पुष्पाञ्जलिमर्पणानन्तर देव्यग्रे कलशदक्षिणे वा रक्त-
वस्त्रोपरि जयादिविशलम्बिन्यन्ताना चतुष्पदीनां पूजनमुक्तम् ॥ तारामक्तिर-
द्दिग्गण्यान्तु देवीपूजनमध्ये षष्ठापरणानन्तर पूर्वादि ईशपर्यन्त अष्टौ त्र्यम्बाणि कोणे
चैकम् एवमीशादि उत्तरपर्यन्तम् उत्तरादि वायव्यान्त वायव्यादि पश्चिमान्त पश्चि-
मादि नैर्ऋत्यन्त नैर्ऋत्यादि दक्षिणान्त दक्षिणादि आम्रेष्यन्त आम्रेष्यादि पूर्वान्तं
चतु षष्टित्र्यम्बाणि चतुष्कोणेषु चतुस्र्यम्बाणि सविन्दुकानि भूयद्दृतीयेरेखाया
कृत्वा तत्र पूर्वादिरुमेण ईशपर्यन्त वामावर्तेन चतु षष्टियोगिनीः पूजयेत् इत्युक्तम् ॥
तथैव कुत्रचित् ग्रन्थे दिव्यादि सिद्धिदान्ताना चतुःषष्टीना पूजनम् ॥ कुत्रचित्
जयाचारभ्य सिद्धिप्रदान्ताश्चतु षष्टियोगिन्यः सन्ति । एव योगिनीना विषये
ग्रन्थान्तरेषु बहूनि प्रकारान्तराणि विद्यन्ते ॥

२ देव्यष्टगन्धः शारदातिलके—चन्दनागरुक्पूर्चौर (कचूर) कुङ्कुमरो-
चना. (गोरोचन) ॥ जटामाषीकपि (रक्तचन्दन) युता. शर्करैर्गन्धाष्टकं विदु. ॥

हस्ते जलमादाय अद्यपूर्वोच्चरितशुभपुण्यतिथौ प्रारब्धमहारुद्रयागारये
कर्माणि महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीपूवकगजाननादिमृगलोचनान्त-
चतुःपष्टियोगिनीदेवतावाहनप्रतिष्ठापनपूजनं करिष्ये ॥

॥ पीठे पूर्वभागे त्र्यस्रेषु कलशत्रयस्थापनविधिः ॥

भूमिं स्पृष्ट्वा—ॐ मुही घौ? पृथिवी चं नऽ इमं च्युत्नामिमिक्षताम् ॥
पिपृतान्नो भरीमाभेऽ ॥ ३३ ॥

त्र्यस्रोपरि यवप्रक्षेपः—ॐ ओपधयुऽ समंबुदन्तु सोमै न सुह राज्ञां ॥
वस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तऽ राजन्पारयामासि ॥ ३४ ॥

त्र्यस्रोपरिकलशत्रयंस्थापयेत्—ॐ आजिग्नकुलगंम्मुद्यात्वाविशुन्वि-
न्दवऽ । पुनरुर्जानिर्वर्तस्वसान—सुहस्रन्धुऽ रुधारापयस्वती ० ॥ ३५ ॥

कलशेषु जलपूरणम्—ॐ व्वरुणस्योत्तम्भनमासि व्वरुणस्यस्कम्भुसज्ज
नीस्तथो व्वरुणस्यऽ ऋतुसदं द्रयासि व्वरुणस्यऽ ऋतुसदनमासि व्वरुणस्य ० ॥ ३६ ॥

गन्धप्रक्षेपः—ॐ त्वाङ्गधुर्वाऽ अखनुंस्त्वामिन्दुस्त्वाम्बृहस्पतिं— ॥
त्वामोपधे सोमो राजा विद्द्राद्रयक्ष्मादमुच्यत ॥ ३६ ॥

धान्यप्रक्षेपः—ॐ धुऽ न्युमसिधिनुदिदेवान्प्राणायत्वोदुनागयत्वाव्याना
यत्वा ॥ ढीर्ग्यामनुशसितिमयुषेधान्देवोर्व—साविताहिरण्यपाणिऽ ० ॥ ३७ ॥

सर्वोपधीप्रक्षेपः—ॐ याऽ ओपधीऽ पूर्वा जाता देवेभ्यस्त्रियुगम्पुरा ॥
मनै नु चुभ्रूणामहुऽ शतन्धामानि सुप्त च ॥ ३८ ॥

दूर्वाप्रक्षेपः—ॐ काण्डात्काण्डात्पुरोहन्ती परुपऽ परुपस्परिं ॥ एवा
नो दूर्वे षतनु सुहस्रेण शतेन च ॥ ३९ ॥

पञ्चपल्लवप्रक्षेपः—ॐ अश्वत्थे वीं निपदं नम्पुर्णे वीं वसुतिष्कृता ॥
गोभाजुऽ इतिकलासथु यत्सुनवंथु पूरुपम् ॥ १३ ॥

सप्तमृद्मक्षेपः—ॐ स्थोना पृथिवि नो भवानृषरु निवेशनी ॥
यच्छो नुऽ शर्मं सुष्पथाऽ ॥ १४ ॥

फलमक्षेपः—ॐ या? फुलिनीर्याऽ अफलाऽ अपुष्पा याश्च
पुष्पिणीऽ ॥ वृहस्पतिं षसूतास्ता नो मुञ्चन्त्वहंसऽ ॥ १५ ॥

पञ्चरत्नमक्षेपः—ॐ पति वाजपतिऽ कुविरुभिर्हुन्व्याङ्ग्यक्रमीत् ॥
दधुद्रत्नानि द्वाशुपे ॥ १६ ॥

हिरण्यप्रक्षेपः—हिरण्यगुर्भ? समं वर्तुताथे भूतस्य जात? पतिरेकंऽ
आसीत् ॥ स दाधार पृथिवीन्यामुतेमाङ्गस्मै देवाय हविषां द्विधेम ॥ १७ ॥

रक्तमूत्रेण बल्लेण च कलशत्रयं वेष्टयेत्—ॐ शुवासुवासाः परिवीतऽ
आगात्सऽ उ श्रेयान्भवति जायमानः ॥ तं धीरासः कवयऽ उन्नयन्ति
स्वाध्वो मनसा देवयन्तः ॥ पारस्करगृह्यसूत्रेकाण्डः २ कण्डिका २ मन्त्रः ९ ॥

पूर्णपात्रमुपरिन्यसेत्—ॐ पूर्णां दार्षिं परा पतु सुपूर्णां पुनराऽपत ॥
वृश्नेवुद्विकर्षाणवहाऽऽपुमूर्ज्जऽ शतक्रतो ॥ १८ ॥

वरुणमावाहयेत्—तच्चायामीत्यस्य शुनः शेषवदपि त्रिष्टुप्खन्द वरुणो
देवता वरुणावाहने विनियोगः ॐ तच्चा षामि ब्रह्मणा वृन्दमानुस्तदा-
शास्ते यजमानो हुविर्भि- । अहं डमानो वरुणेह घोषुत्तशऽसु मा नुऽ
आप्नुऽ प्रमोषीऽ ॥ १९ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः अस्मिन्कलशे वरुणं साङ्ग-
सायुधं सपरिवारम् आवाहयामि स्थापयामि ॥

। प्रतिष्ठापनम्—ॐ नो जूतिर्जुपतुमाज्ज्यस्य बृहस्पतिर्व्यज्ञमिम-
न्तनोत्वरिष्ट्व्यज्ञः समिमन्दधातु ॥ विश्वे देवासऽ इह मर्दयन्ता-
मोऽम्पतिष्ठ ॥ १३ ॥ ॐ वरुण सुप्रतिष्ठितो वरदो भव ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः
वरुणाय नमः इत्यनेन सम्पूज्य पुष्पाञ्जलिः—वरुणऽ सुत्रभिन्दित्र्यं भगेन
सविता थियंम् ॥ सुत्रामा यशसा बलं दवाना वज्ञमाशत ॥ ३३ ॥
अनेन पूजनेन वरुणः साङ्गः सायुधः सपरिवारः प्रीयताम् ॥

। कलशाभिमन्त्रणपूर्वकदेवतावाहनम् ॥ अनामिकया कलशं स्पृष्ट्वा-
कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः । मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा
मध्ये मातृगणाः स्मृताः ॥ कुक्षौ तु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुन्धरा ।
ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदो ह्यथर्वणः ॥ अङ्गैश्च सठिताः सर्वे कलशा-
म्बुसमाश्रिताः । सर्वे समुद्राः सरितस्तीर्थानि जलदा नदाः । आयान्तु
मम शान्त्यर्थं दुरितक्षयकारकाः ॥ अत्र गायत्री सावित्री शान्तिःपुष्टिकरी
तथा ॥ आयान्तु मम शान्त्यर्थं दुरितक्षयकारकाः ॥ वरुणाद्यावाहि-
तकलशाधिष्ठातृदेवताभ्यो नमः इत्यनेन षोडशोपचारैः अभ्यर्चयेत् ॥

कलशं प्रार्थयेत्—देवदानवसंवादे मथ्यमाने महोद्धारौ । उत्पन्नोऽसि
तदा कुम्भ विधृतो विष्णुना स्वयम् ॥ त्वत्तोये सर्वतीर्थानि देवाः सर्वे त्वयि
स्थिताः । त्वयि तिष्ठन्ति भूतानि त्वयि प्राणाः प्रातिष्ठिताः ॥ शिवः स्वयं
त्वमेवासि विष्णुस्त्वञ्च प्रजापतिः । आदित्या वसवो रुद्रा विश्वेदेवाः सप-
त्तृकाः । त्वयि तिष्ठन्ति सर्वेऽपि यंतः कामफलप्रदाः ॥ त्वत्प्रसादादिदं
कर्म कर्तुमीहे जलोद्भव । सान्निध्यं कुरु मे देव प्रसन्नो भव सर्वदा ॥

१ अम्बेऽअम्बिकेऽतिप्रजापतिर्ऋषिः भुरिगार्चीपङ्क्तिच्छन्दः महाकाली
देवतामहाकाल्यावाहनेविनियोगः । ॐ अम्बेऽअम्बिकेऽम्बालिकेनमानयाति-
कथुन ॥ ससंस्तपश्चक्र ? सुभाद्रिकाङ्काम्पीलवासीनीम् ॥ १६ ॥ प्रथमकलशपूर्ण-
पात्रोपरि ॐ भूर्भुवः स्वः महाकाल्यै ० महा ० आ ० स्था ० भो ० महा ० इहा ० इह ० ।

२ श्रीश्वेतइत्यस्य नारायणऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः महालक्ष्मीदेवता महा-
लक्ष्म्यावाहने विनियोगः ॐ श्रीश्वे ते लक्ष्मीश्व पत्वन्यावहोत्रे पुश्वे
नक्षत्राणि रूपमश्विनौ वयात्तम् ॥ इष्टान्निपाणामुम्मऽ इपाण सर्वलोकम्मऽ
इपाण ॥ ३३ ॥ प्रथमकलशादुत्तरतः द्वितीयकलशपूर्णपात्रोपरि ॐ भूर्भुवः
स्वः महालक्ष्म्यै नमः महालक्ष्मीमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो महालक्ष्मि
इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३ पात्रकेत्यस्यमधुच्छन्दाऋषिः गायत्रीछन्दः महासरस्वतीदेवतामहा-
सरस्वत्यावाहनेविनियोगः— ॐ पावुकानुऽ सरस्वतीव्राजेभिर्वाजिनीवती ॥
स्रङ्गं प्रुधियावसुऽ ॥ १७ ॥ द्वितीयकलशादुत्तरतः तृतीयकलशपूर्णपात्रे— ॐ भूर्-
भुवः स्वः महासरस्वत्यै नमः महास ० आवा ० स्था ० भो ० महास ० इहा ० इह ० ॥

॥ अथनाममन्त्रैः महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीनामावाहनम् ॥

१ प्रथमकलशपूर्णपात्रोपरि— ॐ भूर्भुवः स्वः महाकाल्यै नमः महाकाली-
मावाहयामि स्थापयामि ॥ भो महाकालि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२ तदुत्तरतः द्वितीयकलशपूर्णपात्रोपरि— ॐ भूर्भुवः स्वः महालक्ष्म्यै नमः महा-
लक्ष्मीमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो महालक्ष्मि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३ तदुत्तरतः तृतीयकलशपूर्णपात्रोपरि— ॐ भूर्भुवः स्वः महासरस्वत्यै न
महासरस्वतीमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो महासरस्वति इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

अथप्रथमपङ्क्तौ अष्टत्रयस्त्रेषु उदक्संस्थाष्टयोंगिनीदेवतास्थापनम् ॥

१ तमीगानमित्यस्यगौतमऋषिःजगतीछन्दःगजाननदेवतागजानना-
वाहनेविनियोगः—ॐ तमिशानुञ्जगंतस्तस्थुपस्पातीन्धियास्त्रिद्वमर्वसेहम-

१ ॥ अथनाममन्त्रैः प्रथमपङ्क्तौ अष्टत्रयस्त्रेषु उदक्संस्थाष्ट-
योगिनीदेवतास्थापनम् ॥

- १ ॐ भूर्भुवःस्वःगजाननायै नमः गजाननामावाहयामि स्या ॥ भोगजानने इ ० इ ॥
 २ ॐ भूर्भुवःस्वःसिंहमुख्यै नमः सिंहमुखीमावाहयामि स्या ॥ भोसिंहमुखि इ ० इ ॥
 ३ ॐ भूर्भुवःस्वःश्रास्यायै नमः श्रास्यामावाहयामि स्या ॥ भोश्रास्ये इहा ० इ ॥
 ४ ॐ भूर्भुवःस्वःकाकतुण्डिकायै नमः काकतुण्डिकामावा ० स्या ॥ भोका ० इ ० इ ॥
 ५ ॐ भूर्भुवःस्वःउष्ट्रप्रीवायै नमः उष्ट्रप्रीवामावाहयामि स्या ॥ भोउष्ट्रप्रीवे इ ० इहति ॥
 ६ ॐ भूर्भुवःस्वःहयप्रीवायै नमः हयप्रीवामावाहयामि स्यापयामि ॥ भोहय ० इ ० इ ॥
 ७ ॐ भूर्भुवःस्वःवाराह्यै नमः वाराहीमावाहयामि स्यापयामि ॥ भोवाराहि इहाग ० इ ॥
 ८ ॐ भूर्भुवःस्वःशरभाननायै नमः शरभाननामावाहयामि स्या ॥ भोशर ० इ ० इ ॥

॥ अथद्वितीयपङ्क्तौ अष्टत्रयस्त्रेषु उदक्संस्थाष्टयोगिनीदेवतास्थापनम् ॥

- ९ ॐ भूर्भुवःस्वःउलूकिकायै नमः उलूकिकामावाहयामि स्या ॥ भोउलूकिने इ ० इ ॥
 १० ॐ भूर्भुवःस्वःशिवारावायै नमः शिवारावामावाहयामि स्या ॥ भोशिवारावे इ ० इ ॥
 ११ ॐ भूर्भुवःस्वःमयूर्यै नमः मयूरीमावाहयामि स्यापयामि ॥ भोमयूरी इहागच्छ इ ॥
 १२ ॐ भूर्भुवःस्वःविकटाननायै नमः विकटाननामा ० स्या ॥ भोविकटानने इ ० इ ॥
 १३ ॐ भूर्भुवःस्वःअष्टवक्रायै नमः अष्टवक्रामावाहया ० स्या ॥ भोअष्टवक्रे इ ० इ ॥
 १४ ॐ भूर्भुवःस्वःकोटराक्ष्यै नमः कोटराक्षीमावाहयामि स्या ॥ भोकोटराक्षि इ ० इ ॥

देव्यम् ॥ पुषा जो यथा वेदंसापसंद्वेषे रक्षिता प्रापुरदंध्यः स्तुस्तये
॥३६॥ ॐ भूर्भुवःस्वः गजाननायै नमः गजाननामा ० स्था ० भोग ० इहा ० इ ० ॥

१५ ॐ भूर्भुवःस्वः कुब्जायै नमः कुब्जामावाहयामिस्थापयामि ॥ भोकुब्जेइहा ० इ ० ॥

१६ ॐ भूर्भुवःस्वः विकटलोचनायै नमः विकटलोचनामा ० स्था ० ॥ भौविक ० इ ० इ ० ॥

॥ अथतृतीयपङ्क्तौ अष्टत्र्यस्रेषु उदकसंस्थाष्टयोगिनीदेवतास्थापनम् ॥

१७ ॐ भूर्भुवःस्वः शुष्कोदर्यै नमः शुष्कोदरीमावाहयामिस्था ० भोशुष्कोदरिइ ० इ ० ॥

१८ ॐ भूर्भुवःस्वः ललजिह्वायै नमः ललजिह्वामावाह ० स्था ० ॥ भोललजिह्वेइ ० इ ० ॥

१९ ॐ भूर्भुवःस्वः श्वदंष्ट्रायै नमः श्वदंष्ट्रामावाहयामिस्थाप ० ॥ भोश्वदंष्ट्रेइहागच्छइ ० ॥

२० ॐ भूर्भुवःस्वः वानराननायै नमः वानराननामावाह ० स्था ० ॥ भोवानराननेइ ० इइ ०

२१ ॐ भूर्भुवःस्वः रुक्षाक्ष्यै नमः रुक्षाक्षीमावाहयामिस्थापयामि ॥ भोरुक्षाधि ० इ ० ॥

२२ ॐ भूर्भुवःस्वः केकराक्ष्यै नमः केकराक्षीमावाहयामिस्था ० ॥ भोकेकराक्षिइ ० इ ०

२३ ॐ भूर्भुवःस्वः बृहत्पुण्डायै नमः बृहत्पुण्डामावाहयामिस्था ० ॥ भोबृहत्पुण्डे ० इ ० इ ० ॥

२४ ॐ भूर्भुवःस्वः सुराप्रियायै नमः सुराप्रियामावाहयामिस्थाप ० ॥ भोसुराप्रियेइ ० इ ० ॥

॥ अथचतुर्थपङ्क्तौ अष्टत्र्यस्रेषु उदकसंस्थाष्टयोगिनीदेवतास्थापनम् ॥

२५ ॐ भूर्भुवःस्वः कपालहस्तायै नमः कपालहस्तामावाह ० स्था ० ॥ भोकपाल ० इ ० इ ० ॥

२६ ॐ भूर्भुवःस्वः रक्ताक्ष्यै नमः रक्ताक्षीमावाहयामिस्थापयामि ॥ भोरक्ताक्षिइ ० इ ० ॥

२७ ॐ भूर्भुवःस्वः शुक्र्यै नमः शुक्र्यैमावाहयामिस्थापयामि ॥ भोशुक्रिइहा ० इहतिष्ठ ० ॥

२८ ॐ भूर्भुवःस्वः श्येन्यै नमः श्येनीमावाहयामिस्थापयामि ॥ भोश्येनिइहागच्छइ ० ॥

२९ ॐ भूर्भुवःस्वः कपोतिकायै नमः कपोतिकामावाहयामिस्था ० ॥ भोकपो ० इ ० इ ० ॥

३० ॐ भूर्भुवःस्वः पाशहस्तायै नमः पाशहस्तामावाहयामिस्था ० ॥ भोपाशह ० इ ० इ ० ॥

२ आब्रह्मन्नित्यस्यप्रजापतिर्ऋषिः उत्कृतिश्छन्दः सिंहमुखीदेवता
 सिंहमुख्यावाहने विनियोगः—ॐ आब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चुसी जाय-
 तामा सुष्टे राज्ञ्युः शूरऽ इष्योतिव्याधी महारुधो जायतान्दोर्ग्री
 धेनुर्वोढानुद्धानुशुः सप्तित् पुरन्धिर्घोषां जिष्णू स्थेष्टा सुभेयो युवोस्य
 यजमानस्य वीरो जायतान्निऋते निऋते नः पुर्जद्वयो वर्षतु फलवत्यो
 नऽओषधयः पच्यन्तां योगक्षेमो नः कल्पताम् ॥ ३३ ॥ ॐ भूर्भुवः
 स्वः सिंहमुख्यै नमः सिंहमुखीमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो सिंहमुखि
 इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३१ ॐ भूर्भुवःस्वः दण्डहस्तायै नमः दण्डहस्तामावाहयामि स्या ॥ मोदण्डह ० इ ० इ ॥

३२ ॐ भूर्भुवःस्वः प्रचण्डायै नमः प्रचण्डामावाहयामि स्थापयामि ॥ मोप्रचण्डे इ ० इ ॥

॥ अथपञ्चमपङ्क्तौ अष्टत्रयस्त्रेषु उदक्संस्थाष्टयोगिनीदेवतास्थापनम् ॥

३३ ॐ भूर्भुवःस्वः चण्डविक्रमायै नमः चण्डविक्रमावाहयामि स्या ॥ मोच ० इ ० इ ॥

३४ ॐ भूर्भुवःस्वः शिशुष्यै नमः शिशुष्यामावाहयामि स्या ॥ मोशिशुभि इ ० इ ॥

३५ ॐ भूर्भुवःस्वः पापहन्त्रायै नमः पापहन्त्रीमावाहयामि स्या ॥ मोपापहन्त्रि इ ० इ ॥

३६ ॐ भूर्भुवःस्वः काल्यै नमः कालीमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो कालि इहागच्छ ० इ ॥

३७ ॐ भूर्भुवःस्वः रुधिरपायिन्यै नमः रुधिरपायिनीमावा ० स्या ॥ मोरुधिर ० इ ० इ ॥

३८ ॐ भूर्भुवःस्वः वसाधयायै नमः वसाधयामावाहयामि स्थाप ॥ मोवसाधये ० इ ० इ ॥

३९ ॐ भूर्भुवःस्वः गर्भमक्षायै नमः गर्भमक्षामावाहयामि स्या ॥ भोगर्भमक्षे इहा ० इ ॥

४० ॐ भूर्भुवःस्वः शवहन्त्रायै नमः शवहस्तामावाहयामि स्थाप ॥ मोशवहस्ते इ ० इ ॥

॥ अथषष्ठपङ्क्तौ अष्टत्रयस्त्रेषु उदक्संस्थाष्टयोगिनीदेवतास्थापनम् ॥

४१ ॐ भूर्भुवःस्वः आन्त्रमालिन्यै नमः आन्त्रमालिनीमा ० स्या ॥ भो आन्त्र ० इ ० इ ॥

३ मशानित्यस्य ऋत्सकृपिः। गायत्रीचन्द्रः गृध्रास्या देवताः। गृध्रा
स्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ भूर्वाँऽऽ इन्द्रो। षऽ ओर्जसा पुर्जन्यो स्वाष्टि-
माँऽऽ इवा। स्तोमैर्वृत्सस्यं च्वावृधे ॥ २० ॥ ॐ भूर्भुवःस्यः गृध्रास्यायै नमः
गृध्रास्यामात्राहयामि स्थापयामि ॥ भोः गृध्रास्ये इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४२ ॐ भूर्भुवःस्वःस्थूलकेदयै नमःस्थूलकेशीमावाह० स्या० ॥ भोस्थूलकेधि इ० इ० ॥

४३ ॐ भूर्भुवःस्वःवृहदकुदयै नमःवृहत्कुक्षीमा० स्या० ॥ भोवृहत्कुक्षिहहागच्छ० इ० ॥

४४ ॐ भूर्भुवःस्वःसर्पास्यायै नमःसर्पास्यामावा० स्थापयामि ॥ भोसर्पास्ये इ० इ० ॥

४५ ॐ भूर्भुवःस्वःप्रेतवाहनायै नमःप्रेतवाहनामावा० स्या० ॥ भोप्रेतवाहने इ० इ० ॥

४६ ॐ भूर्भुवःस्वःदन्दशूकरायै नमःदन्दशूकरामा० स्या० ॥ भोदन्दशू० इ० इ० ॥

४७ ॐ भूर्भुवःस्वःक्रौञ्चयै नमःक्रौञ्चीमावाहयामि स्थापयामि ॥ भोक्रौञ्चि इ० इ० ॥

४८ ॐ भूर्भुवःस्वःमृगशीर्षायै नमःमृगशीर्षामा० स्थाप० ॥ भोमृगशीर्षे इ० इहतिष्ठ ॥

॥ अथ सप्तमपङ्क्तौ अष्टत्रयस्रेषु उदक्संस्थाष्टयोगिनिदेवतावाहनम् ॥

४९ ॐ भूर्भुवःस्वःवृषाननायै नमःवृषाननामावा० स्थाप० ॥ भोवृषानने० इ० इहतिष्ठ ॥

५० ॐ भूर्भुवःस्वःव्यात्तास्यायै नमःव्यात्तास्यामावाह० स्या० ॥ भोव्या० इ० इ० ॥

५१ ॐ भूर्भुवःस्वःधूमनिधासायै नमःधूमनिधासामावा० स्या० ॥ भोधू० इ० इ० ॥

५२ ॐ भूर्भुवःस्वःव्योमैकचरणोर्ध्वदशेनमःव्यो० दशमा० स्या० ॥ भोव्यो० इ० इ० ॥

५३ ॐ भूर्भुवःस्वःतापिन्यै नमःतापिनीमावाहयामि स्था० ॥ भोतापिनि इ० इहतिष्ठ ॥

५४ ॐ भूर्भुवःस्वःशोषगीदृष्टयै नमःशोषगीदृष्टिमावा० स्या० ॥ भोशो० इ० इहतिष्ठ ॥

५५ ॐ भूर्भुवःस्वःकोटयै नमःकोटरीमावाहयामि स्थापयामि ॥ भोकोटरि इ० इ० ॥

५६ ॐ भूर्भुवःस्वःस्थूलनासिकायै नमःस्थूलनासिकामा० स्या० ॥ भोस्थूल० इ० इ० ॥

॥ अथ अष्टमपङ्क्तौ अष्टत्रयस्रेषु उदक्संस्थाष्टयोगिनिदेवतावाहनम् ॥

५७ ॐ भूर्भुवःस्वःविसृत्तभायै नमःविसृत्तभामा० स्या० ॥ भोविसृत्तभे इ० इहतिष्ठ ॥

५८ ॐ भूर्भुवःस्वःबलाकास्यायै नमःबलाकास्यामा० स्या० ॥ भोबलाकास्ये इ० इहतिष्ठ ॥

४ सद्योजात इत्यस्य जमदग्निर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः काकतुण्डिका देवता
 काकतुण्डिकावाहने विनियोगः ॥ ॐ सुद्यो जातो ह्यमिमीतियुत्तमग्निर्देवानां-
 मभवत्पुरोगा? ॥ अस्य होतुः प्रदिश्वृतस्यैव्वाचिस्वाहा कृतहुविरेदन्तुडे-
 वा? ३६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः काकतुण्डिकायै नमः का० मां० स्या० ॥ भो का० ३०३ ॥

५ आदित्यङ्गर्भमित्यस्य विरूपऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः उग्रग्रीवादेवता उद्-
 ग्रीवावाहने विनियोगः ॥ ॐ आदित्यङ्गर्भस्य सप्तसमं इधिसुहस्रस्य प्रतिमां
 विश्वरूपम् ॥ परिवृद्धिहरं सप्तमाभिर्मं० स्था० शुतायुं पङ्कणुहि च्चि० तमानं
 ३७ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः उग्रग्रीवायै नमः उग्रग्रीवामा० स्या० ॥ भो उग्रग्रीवे ३०३ ॥

६ स्वर्णवर्म इत्यस्य शुनः शेषऋषिः यजुश्छन्दः हयग्रीवादेवता हयग्री-
 वावाहने विनियोगः ॥ ॐ स्वर्णवर्म? स्वाहा स्वर्णाकु? स्वाहा स्वर्णशुक्र?
 स्वानुस्वर्णज्योतिः स्वाहा स्वर्णमूर्त्युः स्वाहा ३८ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः हयग्री-
 वायै नमः हयग्रीवामावाहयामि स्थापयामि ॥ भो हयग्रीवे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

७ सत्यञ्जमित्यस्य देवाऋषयः विराट्छन्दः वाराहीदे० ॥ वारा-
 ह्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ सत्यञ्जमे श्रद्धाचमुजगच्चमेधनं श्रमे त्विश्वं श्रमे महं श्रमे

५९ ॐ भूर्भुवः स्वः मार्जार्यै नमः मार्जारीमावाहयामि रथा ॥ भो मार्जारि ३० ॥ इह तिष्ठ ॥

६० ॐ भूर्भुवः स्वः कटपूतनायै नमः कटपूतनामावाहयामि रथा ॥ भो कटपूतने ३० ॥ २० ॥

६१ ॐ भूर्भुवः स्वः अट्टाट्टासायै नमः अट्टाट्टासामा० स्या० ॥ भो अट्टाट्टासे ३० ॥ ३० ॥

६२ ॐ भूर्भुवः स्वः कामाक्ष्यै नमः कामाक्षीमावा० स्याप० ॥ भो कामाक्षे ३० ॥ इह तिष्ठ ॥

६३ ॐ भूर्भुवः स्वः मृगाक्ष्यै नमः मृगाक्षीमावाहयामि रथा ॥ भो मृगाक्षि ३० ॥ इह तिष्ठ ॥

६४ ॐ भूर्भुवः स्वः मृगलोचनायै नमः मृगलोचनामावाह० स्या० ॥ भो मृगलोचने ३० ॥ ३० ॥

क्रीडाचमिमोर्दश्चमेजुतश्चमेजनिप्यमाणश्चमेसूक्तश्चमेसुकृतश्चमेयुक्तेनकल्प
न्ताम् ॥ १३६ ॥ ॐ भू० स्वः वाराहीनमः वाराहीमा० स्या० । भो वाराहि इ० इ० ॥

८ भायैदावाहारमित्यस्यनारायणऋषिः विराट्सङ्कृतिश्छन्दः शरभान-
ननादेवता शरभाननावाहने विनियोगः ॥ ॐ भायैदावाहारम्प्रभायाऽ
अग्न्येधम्वृध्नस्यविष्टृपायाभिपेक्तासुंघ्रिपिष्टायुनाकायपरिवेष्टारन्देवल्लो-
कायपेशितारम्मनुष्यलोकायंपकरितारुष्टसर्वेभ्योलोकेभ्यऽऽपसेक्तारु-
मवऽऽरुह्यैवधायौपमन्थितारुम्मेधायत्वास ८ पलपूलीम्प्रकामायंरजयित्रीम् ॥
१३७ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः शरभाननायै नमः शरभाननामा० स्या० । भो श० इ० इ० ॥

॥ अथ द्वितीयपङ्क्तौ उदकसंस्थाष्टयोगिनीदेवतावाहनम् ॥

९ जिह्वाम इत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः उल्लूकिका देवता ॥
उल्लूकिकावाहने विनियोगः ॥ ॐ जिह्वामेभुद्रंवाङ्महोमनोमुद्ग्यस्वराङ्-

१ स्कन्दपुराणे काशीखण्डे अध्याय ४५ स्कन्दउवाच—गजानना सिंहमुखी
गृध्रास्या काकतुण्डिका । उग्रश्रीवा ह्यश्रीवा वाराही शरभानना ॥ उल्लूकिका
शिवारावा मयूरी विकटानना । अष्टवका कोटराक्षी कुब्जा विकटलोचना ॥
शुष्कोदरी ललजिह्वा श्वदष्टा वानरानना । रुक्माक्षी केकराक्षी च वृहत्तुण्डा
सुराप्रिया । कपालहस्ता रक्ताक्षी शुक्री श्येनी कपोतिका । पादहस्ता दण्ड-
हस्ता प्रचण्डा चण्डविक्रमा ॥ शिशुश्री पापहन्त्री च काली रुधिरदायिनी ।
यथाधया गर्भमक्षा शवहस्ताऽन्नमालिनी ॥ स्थूलकेशी मृदत्कुक्षीः सर्पास्या प्रेत-
वाहना । दन्दशूकरा क्रौञ्ची मृगशीर्षा वृषानना ॥ व्यातास्या धूमनिःश्वासा
व्योमैकचरणोर्ध्वदङ्कु । तापिनी शोषणी दृष्टिः कोटरि स्थूलनासिका ॥ विद्युत्प्रमा
न्नाकास्या मार्जारी कटपूतना । अष्टादहाषा कामाक्षी मृगाक्षी मृगलोचना ॥

भूमिः ॥ १० ॥ अ० भूर्भुवः स्वः ॥ शिवारावादेवता ॥ शिवा-
 रावावाहने विनियोगः ॥ १० ॥ अ० इन्द्रो कोरायुस्वाहा इन्द्रं तायुस्वाहा क्रन्दंते स्वाहा
 वक्रन्दायुस्वाहा प्रोभते स्वाहा प्रोभोयायुस्वाहा गुन्धायुस्वाहा घ्रातायुस्वाहा
 निविष्टायु स्वाहोपविष्टायु स्वाहा सन्दितायु स्वाहा ब्रह्मते स्वाहा सीनायु
 स्वाहा शर्यानायुस्वाहा स्वपते स्वाहा जाग्रते स्वाहा कूर्जते स्वाहा प्पबुंदायु
 स्वाहा विवृजृम्भमाणायुस्वाहा विचृत्तायुस्वाहा सु ६ हानायुस्वाहोपस्थितायु
 स्वाहायनायु स्वाहा प्यारणायु स्वाहा ॥ १० ॥ अ० भूर्भुवः स्वः शिवारावायै
 नमः शिवारावामावाहयामि स्थापयामि ॥ भो शिवारावे दहागच्छ इह तिष्ठ ॥

११ अग्निश्चमऽआपश्चेति देवा ऋषयः यजुश्छन्दः मयूरी देवता ॥ मयू-
 यावाहने विनियोगः ॥ अ० अग्निश्च मुऽ आपश्च मे च्चीरुघंश्च मुऽ ओषं-
 घ्यश्च मे कृष्टपुच्याश्च मे कृष्टपुच्याश्च मे ग्राम्याश्च मे पशवऽ आरुण्याश्च
 मे वृत्तञ्च मे व्वित्तिश्च मे भूतञ्च मे भूर्तिश्च मे घृजेन कल्पन्ताम्
 ॥ ११ ॥ अ० भूर्भुवः स्वः मयूर्यै नमः मयूरीमावाहयामि स्थापयामि ॥
 भो मयूरि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१२ पूषन्नित्यस्य याज्ञवल्क्य ऋषिः गायत्री छन्दः विक्रटा देवता ॥
 विक्रटावाहने विनियोगः ॥ अ० पूषन्तव व्रूते व्रुयन्न रिप्येसु फटांचुन ॥
 स्तोतारस्तऽ इह स्मांसि ॥ १२ ॥ अ० भूर्भुवः स्वः विक्रटायै नमः विक्र-
 टामावाहयामि स्थापयामि ॥ भो विक्रटे दहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१३ वेद्यवेदिरिति मन्त्रस्य ब्रह्मा ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः अष्टवक्रा देवता
 अष्टवक्रावाहने विनियोगः ॥ अष्टवक्रावेदिसमाप्यते ब्रह्मिणा ब्रह्मिणोऽन्वयम् ॥
 यूपेन यूपऽप्यते प्रणोतोऽग्निरग्निना ॥ १५ ॥ अंभूर्भुवःस्वः अष्टवक्रायै
 नमः अष्टवक्रामावाहयामि स्थापयामि ॥ भो अष्टवक्त्रे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१४ अयमग्निरित्यस्य परमेष्ठी ऋषिः निचूद्रायत्रीछन्दः कोटराक्षी
 देवता कोटराक्ष्यावाहने विनियोगः ॥ अंअयमग्निः सहास्त्रिणो व्राजस्य
 श्रुतिनस्पतिः ॥ मूर्द्धा कवी रयीणाम् ॥ ३५ ॥ अंभूर्भुवःस्वः कोटराक्ष्यै
 नमः कोटराक्षीमावाहयामि स्था ॥ भो कोटराक्षि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१५ इमम् इत्यस्य शुनःशेष ऋषिः गायत्री छन्दः कुञ्जा देवता
 कुञ्जावाहने विनियोगः ॥ अंइमम्मे व्वरुण श्रुधी ह्वमुद्या चं मृडय ॥
 त्वामं वस्युराचके ॥ ३६ ॥ अंभूर्भुवःस्वः कुञ्जायै नमः कुञ्जमावाह-
 यामि स्थापयामि ॥ भो कुञ्जे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१६ यमायेत्यस्य दधीचऋषिः आसुर्गुणिकछन्दः विकटलोचना देवता
 विकटलोचनावाहने विनियोगः ॥ अंयुमायुत्वाङ्गिरस्वतोपितृमतेस्वाहा ॥
 स्वाहा घुर्मायु स्वाहा घुर्म १ पित्रे ॥ ३७ ॥ अंभूर्भुवःस्वः विकटलोचनायै नमः
 विकटलोचनायै नमः ॥ अहयामि स्थापयामि ॥ भो विकटलोचने इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

॥ तृतीयपङ्क्तौ अष्टव्यस्रेषु उदकसंस्थाष्टयोगिनीदेवतावाहनम् ॥

१७ गन्धर्वस्त्वा इत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः यजुश्छन्दः शुष्कोदरी देवता
 शुष्कोदर्यावाहने विनियोगः ॥ अं गन्धर्वस्त्वांश्चिश्वावसुत्परिदधातुश्चिश्चु-
 यारिष्ट्यै यजमानस्य परिधिरेस्युग्निरिडड्डीडित् ॥ इन्द्रस्य बाहुरासि

दक्षिणो विश्वस्यारिष्ट्यै यजमानस्य परिधिरस्यग्निरिडः इडित? ॥
 मित्रावरुणौत्तरोत्तरुत? परिधत्तान्ध्रुवेणुधर्मणु विश्वस्यारिष्ट्यैयजमानस्य
 परिधिरस्यग्निरिडः इडित? ॥३॥ ॐ भूर्भुवः स्वः शुष्कोदयं नमः शुष्को-
 दरमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो शुष्कोदरि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१८ मित्रस्येत्यस्यसिन्धुद्वीपऋषिः निचूत्तायत्रीछन्दः ललजिह्वादेव
 ललजिह्वावाहनेविनियोगः ॥ ॐ मित्रस्यं चर्पणीधृतोवो देवस्यं सानसि
 द्युन्नञ्चित्रध्रवस्तपम् ॥३॥ ॐ भूर्भुवः स्वः ललजिह्वायै नमः ललजि-
 ह्वावाहयामि स्थापयामि ॥ भो ललजिह्वे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१९ अग्नेब्रह्मेतिमजापतिऋषि यजुश्छन्दः श्वदंष्ट्रा देवता श्वदंष्ट्रावाहने
 विनियोगः ॥ ॐ अग्नेब्रह्मगृष्णीष्वध्रुवमस्यन्तरिक्षन्दः इन्द्रवनिंत्वाक्षत्र-
 वनिंसजातुवन्सुपदधामिन्भ्रातृहयम्यवृधाय। धुत्त्रमसिदिबन्दः इन्द्रवनिं-
 त्वाक्षत्रवनिंसजातुवन्सुपदधामिन्भ्रातृहयस्यवृधाय ॥ विश्वाभ्युस्त्वाशा-
 ब्युऽउपदधामि चितस्थोर्ध्वचितो भृगूणामङ्गिरसान्तपसा तप्यध्वम् ॥३॥
 ॐ भूर्भुवः स्वः श्वदंष्ट्रायै नमः श्वदंष्ट्रावाहयामि स्थापयामि ॥ भो श्वदंष्ट्रे ०३० ॥

२० भगमणेतरित्यस्य याज्ञवल्क्य ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वानरानना देव-
 ता वानराननावाहने विनियोगः ॥ ॐ भगुष्पणेतुर्भगुसत्यं राधो भगुमान्धि
 युमुदंवाददन्न ॥ भगुष्पणो जनयुगो भिरश्वर्भगुष्पणं भिर्नृवन्त-स्यामा ॥३॥
 ॐ भूर्भुवः स्वः वानराननायै नमः वानराननामा ० स्था ० ॥ भो वान ० ३० ॥

२१ सुपर्ण इत्यस्यविष्टतिऋषिः पङ्क्तिछन्दः रुक्साक्षिदेवता रुक्सास्या-
 वाहनेविनियोगः ॥ ॐ सुपर्णोऽसिगुरुत्मान्पृष्टेपृष्टिहया? सिदि । भासान्तरिक्ष-

मापृणञ्ज्योतिषादिवमुत्तमानुतेजसादिशुऽउद्दृष्टः । ३३ । ॐ भूर्भुवःस्वः
रुक्षाक्ष्यै नमः रुक्षाक्षीमावाहयामि स्थापयामि ॥ भोरुक्षाक्षि इहागच्छ इह-
तिष्ठ ॥

२२ उदीरतामित्यस्य शङ्खरूपिः त्रिष्टुप्छन्दः केकराक्षीदेवता ककरा-
क्ष्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ उदीरतामवरुऽउत्परांसुऽउन्मध्युमा?पितरन्सो-
म्यासन्-असुंयऽर्षुयुरवृकाऽऋतुज्ञास्तेनोवन्तुपितरोहवेपु ॥ ३१ ॥ ॐ भूर्भुवः
स्वः केकराक्ष्यै नमः केकराक्षीमावाहयामि स्था ॥ भो केकराक्षि इहा ० इहेतिष्ठ ॥

२३ वरुणस्येत्यस्य वत्सर्गपिः यजुश्छन्दः बृहत्तुण्डादेवता बृहत्तुण्डा-
वाहने विनियोगः ॥ ॐ वरुणस्योत्तम्भनमसि वरुणस्यस्कम्भसर्जनीस्त्यो
वरुणस्यऽऋतुसद्व्यसिन्वरुणस्य ऽऋतुसदनमसिन्वरुणस्य ऽऋतुसद-
नुमासीद ॥ ३६ ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः बृहत्तुण्डायै ० बृह ० आ ० स्था ० ॥ भो बृह ० इ ० इ ०

२४ वरुणइत्यस्य भेधातिथिर्ऋषिः गायत्री छन्दः सुराम्रिया देवता
सुराम्रियावाहने विनियोगः ॥ ॐ वरुणं प्लाविता भुवन्मित्रो द्विष्वाभि-
क्लतिभिन् ॥ करतान्नं सुरार्धसत् ॥ ३६ ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः सुराम्रियायै नमः
सुराम्रियामावाहयामि स्थापयामि ॥ भो सुराम्रिये इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

॥ तुरीयपङ्क्तौ अष्टत्रयस्त्रेषु उदकसंस्थाष्टयोगिनीदेवतावाहनम् ॥

२५ हृत्सइत्यस्य वामदेवर्गपिः अतिजगतीछन्दः कपालहस्तादे ० कपाल-
हस्तावा ० ॥ ॐ हृत्सं शुचिपदसुरन्तरि सुसद्वाता द्विष्टिपदतिथिर्दुरोणसत् ॥
नपदुरसद्वतुसद्वयोभुसद्वजागोजाऽऋतुजाऽअद्विजाऽऋतुम्वृहत् ॥ ३७ ॥
ॐ भूर्भुवःस्वः कपालहस्तायै नमः कपालहस्तामावा ० स्थाप ० ॥ भो क ० इ ० इ ० ॥

२६ सुसन्दामित्यस्यगौतमऋषिःमिराष्ट्रंभिक्षुच्छन्दः रक्ताक्षी देवता
रक्ताक्ष्यावाहनेविनियोगः॥ ॐ सुसुन्दंशन्त्वाद्युयम्पर्यवन्वन्दिपीमहिं॥प्रनून-
म्पूर्णवन्धुरस्तुतोर्थासिद्धिर्शां २९ अनुयोजुन्विन्द्रतेहरीं ॥ ३० ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः
रक्ताक्ष्यै नमः रक्ताक्षीमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो रक्ताक्षी इह ० इहातिष्ठ ॥

२७ प्रतिपदसीति परमेष्ठी ऋषिः यजुश्छन्दः शुकी देवता शुक्पा-
वाहने विनियोगः॥ ॐ प्रतिपदासि प्प्रातिपदे त्वानुपदस्यनुपदे त्वा सम्प-
दासि सम्पदे त्वा तेजोसि तेजसे त्वा ॥ ३१ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः शुक्त्यै नमः
शुकीमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो शुक्ति इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२८ देवीरित्यस्यस्वस्त्यात्रेयऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः श्येनीदेवता श्येन्या
वाहनेविनियोगः॥ ॐ देवीर्द्वारोऽअश्विनः।भिपजेन्द्रे सरस्वती ॥ प्राणब्रह्मोर्ध्व-
न्नासि द्वारो दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य ह्यन्तु वज्रं ॥ ३२ ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः
श्येन्यै नमः श्येनीमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो श्येनि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२९ देवस्येत्यस्यतापसऋषिः आर्षाजगतीछन्दः कपोतिकादेवता कपो-
तिकावाहनेविनियोगः ॥ ॐ देवस्यं त्वासवितु १ प्रसुवे श्विनोर्वाहुभ्याम्पूष्णो-
हस्ताभ्याम् । सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्ध्वन्त्रियेदधामिवृहस्पतेर्वासासाम्प्राज्येना-
भिषिञ्चाम्यसा । ३० ॥ ॐ भूर्भुवः ० कपोतिकायै न ० कपो ० आ ० स्या ० भोरु ० इ ० इ

३० देवस्येत्यस्यलुशोधानाकऋषिः आर्षोपाङ्क्तिश्छन्दः पाशहस्ता देवता
पाशहस्तावाहने विनियोगः॥ ॐ देवस्यं त्वा सावितु १ प्रसुवे श्विनोर्वाहु-
भ्याम्पूष्णो हस्ताभ्याम् ॥ सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्ध्वन्त्रेणाम् १ सात्राज्ये-
नाभिषिञ्चामि ॥ ३१ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः पाशहस्त्यै नमः पाशहस्तामा-
वाहयामि स्थापयामि ॥ भो पाशहस्ते इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३१ भ्रुवोयज्ञस्योत्तिशिरात्रापि त्रिष्टुप्छन्दः दण्डहस्तादेवता दण्डह-
स्तावाहने विनियोगः ॥ ॐ भ्रुवोयज्ञस्युरजसंश्चनेतावत्रानियान्ति सचसोशिवा
भिः ॥ द्विदिमूर्दानन्दधिपेस्वर्पात्रिह्वामशेषकृपैहृद्यवाहम् ॥ ३३ ॥ ॐ भूर्भुवः
स्वः दण्डहस्ताय नमः दण्डहस्तामावाहयामि स्थापयामि ॥ भो दण्डहस्ते इ० इ०

३२ कदाचनेत्यस्यमधुच्छन्दात्रापिः पश्यावृहत्छन्दः प्रचण्डादेवता
प्रचण्डावाहने विनियोगः ॥ ॐ कदाचनस्तुरीरासिनेन्द्रसथसिदाशुपे ॥ उपो-
पेन्नर्मघवन्भूयऽ इन्न ते दानन्देवस्य पृच्यते ॥ ३४ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः प्रचण्डाय
नमः प्रचण्डामावाहयामि स्थापयामि ॥ भो प्रचण्डे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥
॥ पञ्चमपङ्क्तौ अष्टयस्त्रेषु उदकसंस्थाष्टयोगिनीदेवताप्राहनम् ॥

३३ भद्रङ्गणेभिरित्यस्य गौतमक्रापि त्रिष्टुप्छन्दः चण्डविक्रमा दे-
वता चण्डविक्रमावाहने विनियोगः ॥ ॐ भद्रङ्गणेभिः शृणुयाम देवा
भद्रम्पश्येमाक्षभिर्गर्जत्रा ॥ स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाऽसस्तनृभिर्ह्यशेमाहि देव-
हितुष्वदायु- ॥ ३५ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः चण्डविक्रमायै नमः चण्डविक्र-
मामावाहयामि स्थापयामि ॥ भो चण्डविक्रमे इहागच्छ ॥ इह तिष्ठ ॥

३४ इपेत्वेत्यस्य परमंष्टीप्रजापतिर्ऋषिः यजुश्छन्दः शिशुघ्नी देवता
शिशुघ्न्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ इपे त्वोर्जे त्वा दायवं स्थ देवो व-सवि-
ताधार्पयतु श्रेष्ठं तमायु कर्मणुऽआप्यायव् वमघ्न्याऽ इन्द्राय भागन्प्रजाव-
तीरनमुत्राऽ अयुश्मा मा वंस्तेनऽईशतुमावशंसो दध्रुवाऽअस्मिन्गोपतौ
स्यातं बुद्धीष्यजमानस्य पुशुन्पोहि ॥ ३६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः शिशुघ्न्यै नमः
शिशुघ्नीमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो शिशुघ्नी इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३५ देवीद्यावाइत्यस्यदधीचक्रुपिः ब्राह्मीगायत्रीछन्दः पापहन्त्रीदेवता
पापहन्त्यावाहनेविनियोगः ॥ ॐ देवीं द्यावापृथिवीं मुखस्यं चामुद्य शिरों
राध्यासन्देव्यजने पृथिव्या? ॥ मुखायं त्वा मुखस्यं त्वा शीर्ष्णं ॥ ३५ ॥
ॐ भूर्भुवःस्वः पापहन्त्येनमः पापहन्त्रीमावाहयामि स्था ० ॥ भोपापहन्त्रिइ० ३०

३६ असुद्वन्तमित्यस्यमधुच्छन्दाः क्रुपिः निचृत्त्रिष्टुप्छन्दः कालीदेवता
काल्यावाहनेविनियोगः ॥ ॐ असुद्वन्तुमयं जमानमिच्छस्तेनस्येत्यामद्वि-
हितस्करस्य । अन्द्रयमस्मदिच्छसातऽइत्यानमो देवि निर्ऋते तु व्यमस्तु ॥ ३६ ॥
ॐ भूर्भुवःस्वः काल्येनमः कालीमावाहयामि स्था ० ॥ भोकालिड० इहातिष्ठ ॥

३७ विश्वानीत्यस्य नारायणऋपिः गायत्रीछन्दः रुधिरपायिनीदेवता
रुधिरपायिन्यावाहनेविनियोगः ॥ ॐ विश्वानि देव सवितर्दुरितानि परां सुव ॥
यद्भद्रन्तनुऽआर्भुव ॥ ३७ ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः रुधिरपायिन्यै नमः रुधिरपायि-
नीमावाहयामि स्थापयामि ॥ भोरुधिरपायिनि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३८ अग्निश्वमेतिदेवारूपयः यजुश्छन्दः वसाधयादेवता वसाधयावा-
हनेविनियोगः ॥ ॐ अग्निश्वमेद्यमश्मर्कश्मसेमूर्यश्मेष्याणश्मेष्वमेधश्मेष्यु-
वीचुमेदितिश्वमेदितिश्वमेद्यैश्मेषु लंयुऽशकरयोदितिश्वमे युजेन कल्पन्ताम्
॥ ३८ ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः वसाधयायै ० वसाधयामा ० स्था ० ॥ भोवसाधये ३० ३० ॥

३९ वक्षीनापितेत्यस्यपापुऋपिः जगती छन्दः गर्भभक्षादेवता गर्भभ-
क्ष्यावाहनेविनियोगः ॥ ॐ वक्षीनाम्पिता बुद्धरस्य पुत्रश्चिश्वाऽर्णोति समना-
वुगत्या ॥ इपुधिः सङ्कुगऽ पृतनाश्चसर्वा-पृष्टेनेनद्धोजयतिष्मृतऽ ॥ ३९ ॥
ॐ भूर्भुवःस्वः गर्भभक्षायै नमः गर्भभक्षामावा ० स्था ० ॥ भोगर्भभक्षे इहाग ० ३० ॥

४० नमस्तेरुद्रइत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः गायत्री छन्दः शवहस्ता देवता शवहस्तावाहने विनियोगः ॥ ॐ नमस्ते रुद्रमुद्भवऽनुतो तुऽ इषंवेनमः ॥ वाहुभ्यामुत ते नमः ॥ ११ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः शवहस्तायै नमः शवहस्ता-
मावाहयामि स्थापयामि ॥ भो शवहस्ते इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

॥ पृष्ठपङ्क्तौ अष्टयज्ञेषु उदकसंस्थाष्टयोगिनीदेवतावाहनम् ॥

४१ ऋतवइत्यस्य विवस्वात् ऋषिः बृहती छन्दः आन्त्रमालिनीदेवता अन्त्रमालिन्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ ऋतवस्तेषु ज्ञां द्वितन्वन्तु मासां गन्तुते विः ॥ संवत्सुरस्तेषु वृद्धन्द्घातुनऽप्यजाञ्चपरिधातुनऽ ॥ ११ ॥ ॐ भूर्भुवः स्व आन्त्रमालिन्यै नमः आन्त्रमालिनीमा० स्था० ॥ भो आन्त्रमालिनि इ० इ० ॥

४२ ते आचरन्तीत्यस्य पायुर्ऋषिः त्रिष्टुप् छन्दः स्थूलकेशीदे० स्थूलकेश्यावाहने वि० ॥ ॐ तेऽ आचरन्ती समनेव योषामातेवेषु त्रिभिर्भृतामुपस्थे । अपुशत्रून्विध्यताऽसंविदानेऽ आत्कनीऽ इमे विष्णुः फुरन्तीऽ अमित्रान् ॥ ११ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः स्थूलकेश्यै नमः स्थूलकेशीमा० स्था० ॥ भो स्थूलकेशी इ० इ० ॥

४३ वेधावेदित्यस्य हेमवर्चिर्ऋषिः अनुष्टुप् छन्दः बृहत्कुक्षीदेवता बृहत्कुक्ष्यावाहने वि० ॥ ॐ वेधा वेदित् समाप्यते वर्धिषां वर्धिरिन्द्रियम् ॥ यूपेन यूपऽ आप्यते अर्णीवोऽ अग्निरग्निना ॥ ११ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः बृहत्कुक्ष्यै नमः बृहत्कुक्षीमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो बृहत्कुक्षि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४४ पावकेत्यस्य मधुच्छन्दा ऋषिः गायत्री छन्दः सर्पास्या देवता सर्पास्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ पावका नुऽ सरस्वती व्याजेभिर्व्याजिनी-
वती ॥ युज्ञं वृष्टु धियावसुऽ ॥ ११ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सर्पास्यायै नमः सर्पास्यामावाहयामि स्थापयामि ॥ भो सर्पास्ये इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४५ अस्कन्नमद्येत्यस्य प्रजापतिऋषिः यजुश्छन्दः प्रेतवाहना देवता
 प्रेतवाहनवाहनेविनियोगः॥ ॐ अस्कन्नमद्य देवेभ्युऽ आज्युः सम्भ्रयासु
 मर्दित्रणाग्निः पुमात्वावक्रमिषुं वसुंमतीमप्रेतेच्छायापुर्पस्येपुंविष्णोस्थान
 मसीतऽइन्द्रो वृषिमकृणोद्वृद्धोद्धरऽआस्थात् ॥३॥ ॐ भूर्भुवः स्वः प्रेतवाह-
 नायै नमः प्रेतवाहनामावाहयामि स्थापयामि ॥ भो प्रेतवाहने इहागच्छ इतिष्ट ॥

४६ यमायेत्यस्य दधीचऋषिः आसुर्युष्णिक्छन्दः दन्दशूकरादेवता
 दन्दशूकरावाहनेविनियोगः ॥ ॐ यमायु त्वाङ्गिरस्वते पितृमते स्वाहा ॥
 स्वाहा घुर्मायु स्वाहा घुर्म? पित्रे ॥ १ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः दन्दशूकरायै नमः
 दन्दशूकरामावाहयामि स्थापयामि ॥ भो दन्दशूकरे इहागच्छ इतिष्ट ॥

४७ महीश्रौरित्यस्य मेधातिथिऋषिः आर्षीगायत्रीछन्दः क्रौञ्चीदे-
 वता ॥ क्रौञ्चवाहने विनियोगः ॥ ॐ मही शौ? पृथिवी च नऽ इमं
 यज्ञमिामिक्षताम् ॥ पिपृतासो मरीमभिः ॥ १ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः क्रौञ्च्यै
 नमः क्रौञ्चोमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो क्रौञ्च इहागच्छ इतिष्ट ॥

४८ उपदामेत्यस्य भरद्वाजऋषिः आर्च्युष्णिक्छन्दः मृगशीर्षादेवता
 मृगशीर्षावाहनेविनियोगः ॥ ॐ उपयाम गृहीतोसि हरिरसि हरियो जेनो
 हरिभ्यान्त्वा ॥ हर्योर्दानास्यसुदसीमा इन्द्राय ॥ १ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः मृगशी-
 र्पायै नमः मृगशीर्षामावाहयामि स्थापयामि ॥ भो मृगशीर्षे इहागच्छ इतिष्ट ॥

॥ सप्तमपङ्क्ता अष्टम्यस्रेषु उदक्सस्थाष्टयोगिनीदेवतावाहनम् ॥

४९ आप्यायस्वेत्यस्य गौतमऋषिः निचवृषाद्यत्रीछन्दः वृषाननदि-
 चता वृषाननीवाहने विनियोगः ॥ ॐ आप्यायस्वु संभतुं ते वृषेभ्य-

सोमुच्चृण्वयम् ॥ भद्रा द्वाजस्य सङ्कये ॥ १३३ ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः वृषाननायै

नमः वृषाननामावाहयामि स्थापयामि ॥ भो वृषानते इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५० कार्ष्णिर्सीतिमेधातिथिर्ऋषिः देवीवृहतीछन्दः व्यात्तास्यादेवता
व्यात्तास्यावाहनेविनियोगः ॥ ॐ कार्ष्णिर्सिसमुद्रस्यत्वाक्षित्याऽऽन्नयामि ॥
समापेऽअद्भिरग्मतसमोपधीभिरोपधीत् ॥ ३६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः व्यात्तास्यार्य
नमः व्यात्तास्यामावाहयामि स्था ० ॥ भो व्यात्त स्ते इहागच्छ इहतिष्ठ ॥

५१ त्र्यम्बकमित्यस्य वसिष्ठऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः धूमनिःश्वासादेवता
धूमनिश्वासावाहनेविनियोगः ॥ ॐ त्र्यम्बकं यजामहे सुगुण्यिभ्युष्टिर्वर्द्धनम् ॥
उर्ध्वारूकभिर्बुध्न्यनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ॥ ६० ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः धूमनिःश्वा
साथैनम धूमनिःश्वासामावाहयामि स्थापयामि ॥ भो धूमनिःश्वासे इहागच्छ इह

५२ श्रीश्वेतदत्तस्य नारायणऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः व्योमैकचरणोर्वहद
देवता व्योमैकचरणोर्वहगावाहनेविनियोगः ॥ ॐ श्रीश्वेतलक्ष्मीश्रुपत्वन्या
वहोरात्रे पाश्वेनक्षत्राणि रूपमुश्विनौ ह्ययात्तम् ॥ इष्णाग्निपाणामुम्हाऽऽपाणसवै
लोकम्हाऽऽपाण ॥ ३३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः व्योमैकचरणोर्वहदनेनम व्योमैकच
णोर्वहशमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो व्योमैकचरणोर्वहद इहागच्छ इहतिष्ठ ॥

५३ विष्णोरराटमित्यस्य आतथ्योर्दीघतमाऋषिः याजुषीऽऽग्निः छन्दः
तापिनीदेवता तापिन्यावाहनेविनियोगः ॥ ॐ विष्णोः सराटमासि विष्णोः
श्रप्रेस्त्यो विष्णोः स्युरसि विष्णोः भुगोति ॥ विष्णुवसि विष्णुवेत्वा ॥ ३५ ॥
ॐ भूर्भुवः स्वः तापिन्यै नम तापिनीमावा ० स्था ० ॥ भो तापिनी इ ० इ ० ॥

५४ ब्राह्मणमित्यस्य आङ्गिरसऋषिः आर्चीवृहती छन्दः शोषणी-
दृष्टिर्देवता शोषणीदृष्ट्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ ब्राह्मणमुय विदेय-

म्पितृमन्तम्पैतृमुत्यमृषिमार्षेयः सुधातुदक्षिणम् ॥ अस्मद्राता देवुत्रा
गच्छत पटुतारुमाविंशत ॥ ५६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः शोपणीदृष्ट्यै नमः
शोपणीदृष्टिमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो शोपणीदृष्टे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५५ वाव्याघ्रमित्यस्य हैमवर्चिर्ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः कोटरी देवता
कोटरीवाहने विनियोगः ॥ अथा ह्याघ्रं विप्रचिकुभौ वृकञ्चु रक्षति ॥
श्येनम्पतृत्रिणःसिद्धिदृष्टसेमम्पुत्वःहंसः ॥ ५५ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः कोटरी
नमः कोटरीमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो कोटरी इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५६ एकाचमइत्यस्य देवाऋषयः यजुश्छन्दः स्थूलनासिका देवता ॥
स्थूलनासिकावाहने विनियोगः ॥ ॐ एकां च मे तिस्रश्च मे तिस्रश्च मे
पञ्चं च मे पञ्चं च मे सुप्तं च मे सुप्तं च मे नवं च मे नवं च मुऽ एकादश
च मुऽ एकादश च मे त्रयोदशं च मे त्रयोदशं च मे पञ्चदशं च मे पञ्चदशं
च मे सुप्तदशं च मे सुप्तदशं च मे नवदशं च मे नवदशं च मुऽ एकविं-
शतिश्च मुऽ एकविंशतिश्च मे त्रयोविंशतिश्च मे त्रयोविंशतिश्च च मे
पञ्चविंशतिश्च मे पञ्चविंशतिश्च मे सुप्तविंशतिश्च मे सुप्तविंशतिश्च
मे नवविंशतिश्च मे नवविंशतिश्च मुऽ एकत्रिंशच्च मे एकत्रिं-
शच्च मे त्रयस्त्रिंशच्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ५६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः स्थूलना-
सिकायै नमः स्थूलनासिकामावाहयामि स्था ॥ भो स्थूलनासिके इ० इ० ॥

॥ अष्टमपङ्क्तौ अष्टव्यस्रेषु उदकसंस्थाष्टयोगिनिदेवतावाहनम् ॥

५७ ब्रह्मानीत्यस्य अगस्त्यऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः विद्युत्प्रभा देवता
विद्युत्प्रभावाहने विनियोगः ॥ ॐ ब्रह्मणिमेमुतयुऽशःसुतासुऽशुष्मऽय-

तिप्रभृतोमेऽअद्रिः॥ आशोसतेपतिहर्ष्यन्युक्येमाहरिंव्यहृतस्तानोऽअच्छ
॥३३॥ ॐभूर्भुवःस्वःविद्युत्प्रभायै०विद्युत्प्रभामा०स्था०। भोविद्युत्प्रभेऽ०इ०

५८ अग्नेयुक्त्वाहीत्यस्यभस्त्राजक्रपिः निचूद्रायत्रीछन्दः बलाकास्या
देवता बलाकास्यावाहने विनियोगः॥ॐअग्नेयुक्त्वाहियेतवाश्वासोद्वेवसा-
धवः॥अरं ब्रह्मन्ति मुद्गयथे॥३६॥ ॐभूर्भुवः स्वः बलाकास्यायै नमः
बलाकास्यामावाहयामि स्थापयामि ॥ भोबलाकास्ये इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५९ सुपर्णैइत्यस्यविद्युत्क्रपिःपङ्क्तिछन्दःमार्जारोदेवता मार्जार्या
वाहनेविनियोगः ॥ ॐसुपर्णोसिगुहृत्कमान्पृष्टेपृथिव्या ? सीद॥भामान्तरिं
धुमापृणज्योतिषादिवुपुत्तमानुतेजसादिशुऽउद्दहृह ॥३७॥ ॐभूर्भुवः स्वः
मार्जार्यै नमः मार्जारीमावाहयामि स्थापयामि ॥ भोमार्जारि इहा० इ०॥

६० यातेरुद्रइत्यस्य परमेष्ठीक्रपिः अनुष्टुप्छन्दः कटपूतनादेवता
कटपूतनावाहनेविनियोगः॥ॐयातेरुद्रशिवातुनरघोरापापकाशिनी॥तयान-
स्तुत्राशन्तंमयागिरिशन्तुभिचाक्रुशीहि ॥ ३८ ॥ ॐभूर्भुवःस्वःकटपूतनायै
नमः कटपूतनामावाहयामि स्थापयामि ॥ भोकटपूतने इहागच्छ इह तिष्ठ॥

६१ देवीत्यस्यदधीचक्रपिः गायत्रीछन्दः अट्टाट्टासादे० अट्टाट्टासा-
वाहनेविनि० ॥ ॐदेवीद्यावापृथिवीमुखस्यवामुग्रशिरोराक्षसासन्देवुयजने
पृथिव्या?॥मुखार्यत्वामुखस्यत्वाशीर्ष्णे॥३९॥ ॐभूर्भुवः स्वः अट्टाट्टासायै
नमः अट्टाट्टासामावाहयामि स्थापयामि॥भोअट्टाट्टासादेइहागच्छ इहतिष्ठ॥

६२ इदंविष्णुरित्यस्य मेघातिथिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः कामाक्षी
देवता कामाक्ष्यावाहने विनियोगः ॥ ॐइदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे

पुद्गम् ॥ समृद्धमस्य पा०सुरे स्वाहा ॥६५॥ ॐ भूर्भुवः स्वः काम्यस्यै नमः
 कामाभीमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो कामाक्षि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

६३ वृष्णऋषिरित्यस्य बहणाऋषिः यजुश्छन्दः मृगाक्षीदेवता
 मृगास्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ वृष्णऽऋषिरसिराष्टदाराष्टम्भं देहिस्वाहा
 वृष्णऽऋषिरसिराष्टदाराष्टम्भं देहि वृषसेनोसि राष्टदाराष्टम्भं देहि
 स्वाहा वृषसेनोसिराष्टदाराष्टम्भं देहि ॥ ३६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः मृगाक्ष्यै
 नमः मृगाभीमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो मृगाक्षि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

६४ भायैतार्वाहारमित्यस्य त्रिराट्मङ्कलित्छन्दः मृगलोचनादेवता
 मृगलोचनावाहने विनियोगः ॥ ॐ भायैतार्वाहारस्मृभायाऽथम्येधमन्न-
 स्य त्रिराट्प्रायामिषेक्तारुंबर्षिष्ठाया नाकाय परिवेशरन्देवलोकाय पशिनारम्भ-
 नुष्यलोकाय प्रकरितारुःसर्वेभ्यो लोकेभ्यऽ उपसेक्तारुमर्वऽन्यैव्युगा
 योपमन्थितारुम्भेयाय वासऽपल्श्रीन्प्रकामापरनायित्रीम् ॥३७॥ ॐ भूर्भुवः
 स्वः मृगलोचनायै नमः मृगलोचनामा० स्था० ॥ भो मृगलोचने उ० इह तिष्ठ ॥

प्रतिष्ठापनम्—ॐ मनोज्ञेति ॥ ब्राह्मणम्—ॐ मनो ज्ञतिर्जुपतामाज्यस्ये
 ति मुनसा वाऽऽदृष्ट सुर्वमाप्तन्तन्मुनसैर्वैतत्सुर्वमामोति बृहस्पतिर्वत्सुर्वमि-
 तनोत्पुरिष्ट यज्ञः सुमिमुं दयात्स्विति याद्विदुः तत्सुन्दयाति विश्वे देवासऽ
 उद्ग मादयन्तामिति सुर्वे विश्वे देवाः सुर्वेणैतत्सुन्दयातिसयादि कामयत
 नृयात्सुतिष्ठेति ॥ एष वै प्रतिष्ठानामयुतो यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते सर्वमेव
 प्रतिष्ठितम्भवति ॥ आवाहितदेवताः सुप्रतिष्ठिता वग्दाः भवत ॥

ध्यानम्—ॐ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीपूर्वकचतुःपट्टियोगिनी-
 भ्योनमःध्यायामि। आसनम्—ॐ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीपूर्वकच-
 तुःपट्टियोगिनीभ्योनमःआसनंसमर्पयामि। पाद्यम्—ॐ महाकालीमहालक्ष्मी
 महासरस्वतीपूर्वकचतुःपट्टियोगिनीभ्यो नमः पाद्यं समर्पयामि। अर्घ्यम्-
 ॐ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीपूर्वकचतुःपट्टियोगिनीभ्योनमः अर्घ्यं
 समर्पयामि। आचमनीयम्—ॐ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीपूर्वकचतुः
 पट्टियोगिनीभ्यो नमः आचमनीयं समर्पयामि। पञ्चामृतस्नानम्—ॐ महा-
 कालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीपूर्वकचतुःपट्टियोगिनीभ्योनमःपञ्चामृतस्ना-
 नं समर्पयामि। पञ्चामृतस्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि। शुद्धोदकस्ना-
 नान्ते आचमनीयं समर्पयामि। गन्धोदकस्नानम्—ॐ महाकालीमहालक्ष्मी
 महासरस्वतीपूर्वकचतुःपट्टियोगिनीभ्योनमः गन्धोदकस्नानं समर्पयामि।
 गन्धोदकस्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि। शुद्धोदकस्नानान्ते आच-
 मनीयं समर्पयामि। उद्धर्तनस्नानम्—ॐ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वती-
 पूर्वकचतुःपट्टियोगिनीभ्योनमः उद्धर्तनस्नानं समर्पयामि। उद्धर्तनस्नानान्ते
 उष्णोदकस्नानं समर्पयामि। उष्णोदकस्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि।
 शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि। अभिषेकः—ॐ महाकालीमहाल-
 क्ष्मीमहासरस्वतीपूर्वकचतुःपट्टियोगिनीभ्योनमः अभिषेकस्नानं समर्पयामि।
 स्नानम्—ॐ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीपूर्वकचतुःपट्टियोगिनीभ्यो
 नमः स्नानं समर्पयामि। स्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि। वस्त्रम्—ॐ महाका-
 लीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीपूर्वकचतुःपट्टियोगिनीभ्योनमः वस्त्रोपवस्त्रे समर्प-
 यामि। वस्त्रान्ते आचमनीयं समर्पयामि। उपवीतम्—ॐ महाकालीमहालक्ष्मी-
 महासरस्वतीपूर्वकचतुःपट्टियोगिनीभ्योनमः उपवीतं समर्पयामि। उपवी-

तान्ते आचमनीयं समर्पयामि॥गन्धः—ॐ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्व-
 तीपूर्वकचतुःपट्टियोगिनीभ्यो नमः गन्धं समर्पयामि॥ अक्षताः ॐ महाका-
 लीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीपूर्वकचतुःपट्टियोगिनीभ्योनमः अक्षतान्समर्पया-
 मि॥ पुष्पाणि—ॐ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीपूर्वकचतुःपट्टियोगिनी-
 भ्योनमः पुष्पाणिसमर्पयामि॥ विल्वपत्राणितुलसीपत्राणिदूर्वाङ्कुरान्समर्प-
 यामि॥ सौभाग्यद्रव्याणि—ॐ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीपूर्वकचतुः-
 पट्टियोगिनीभ्योनमः सौभाग्यद्रव्याणिसमर्पयामि ॥ आभूषणानि—ॐ महा-
 कालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीपूर्वकचतुःपट्टियोगिनीभ्योनमः आभूषणानि
 समर्पयामि॥ धूपः—ॐ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीपूर्वकचतुःपट्टियोगि-
 नीभ्योनमः धूपमाघ्रापयामि ॥ दीपः—ॐ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वती-
 पूर्वकचतुःपट्टियोगिनीभ्योनमः दीपदर्शयामि ॥ नैवेद्यम्—ॐ महाकालीमहा-
 लक्ष्मीमहासरस्वतीपूर्वकचतुःपट्टियोगिनीभ्योनमः नैवेद्यं निवेदयामि॥ देव
 ताग्रेगौमयेन जलेन वा चतुष्कोणं मण्डलं कृत्वा तदुपरि नैवेद्यपात्रानि धाय तत्र तु-
 लसीपत्रं निक्षिप्य गायत्रीमन्त्रेण सम्प्रोक्ष्य धेनुमुद्रां प्रदर्शय ग्रासमुद्रया तर्जनी-
 मध्यमाङ्गुष्ठेन ॐ प्राणाय स्वाहा॥ मध्यमानामिकाङ्गुष्ठेन ॐ अपानाय स्वाहा॥
 कनिष्ठिकानामिकाङ्गुष्ठेन ॐ व्यानाय स्वाहा॥ कनिष्ठातर्जन्यङ्गुष्ठेन ॐ उदाना-
 य स्वाहा॥ साङ्गुष्ठाभिः सर्वाङ्गुलिभिः ॐ समानाय स्वाहा॥ पूर्यापो गनं समर्प-
 यामि॥ नैवेद्यमध्ये पानीयं समर्पयामि॥ उत्तरापोश्च नं समर्पयामि॥ हस्तप्र-
 क्षालनं समर्पयामि ॥ मुखप्रक्षालनं समर्पयामि॥ आचमनीयं समर्पयामि॥
 करोद्वर्तनार्थं चन्दनं समर्पयामि ॥ फलानि—ॐ महाकालीमहालक्ष्मीमहास-
 रस्वतीपूर्वकचतुःपट्टियोगिनीभ्योनमः फलानिस ० । मुखयासार्थं ताम्बूलम्-
 ॐ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीपूर्वकचतुःपट्टियोगिनीभ्यो नमः मुख-

वासार्थेताम्बूलंसमर्पयामि ॥ दक्षिणा-ॐ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वती-
 पूर्वकचतुःपाष्टियोगिनीभ्यो नमः सुवर्णपुष्पदक्षिणां समर्पयामि ॥ कर्पूरार्ति-
 क्यम् - ॐ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीपूर्वकचतुःपाष्टियोगिनीभ्योनमः
 कर्पूरार्तिक्यसमर्पयामि ॥ जलेनप्रदक्षिणम् । पुष्पेणदेवन्दनम् । आत्मव-
 न्दनम् । हस्तप्रक्षालनम् ॥ मन्त्रपुष्पाञ्जलिः-ॐ महाकालीमहालक्ष्मीमहा-
 सरस्वतीपूर्वकचतुःपाष्टियोगिनीभ्योनमःमन्त्रपुष्पाञ्जलिसमर्पयामि ॥ प्रद-

पूर्वकचतुःपाष्टियोगिनीभ्योनमः नमस्करोमि ॥ विशेषार्घ्यम्-अर्घ्यपात्रेजलं
 सम्पूर्णचन्दनपुष्पाक्षतसहितं नारिकेलं च धृत्वा-ॐ महाकालीमहालक्ष्मी-
 महासरस्वतीपूर्वकचतुःपाष्टियोगिनीभ्योनमःविशेषार्घ्यसमर्पयामि ॥ प्रार्थ-
 ना-ॐ यद्भक्त्येन भो देव्यः पूजिता त्रिधिमार्गतः । कुर्वन्तु कार्यमखिलं
 निर्विघ्नेन क्रतूद्भवम् ॥ ॐ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीपूर्वकचतुःप-
 ष्टियोगिनीभ्यो नमः प्रार्थयामि ॥ समर्पणम्-अनया पूजया महाकाली-
 महालक्ष्मीमहासरस्वतीपूर्वकचतुःपाष्टियोगिन्यः प्रीयन्ताम् ॥ इति चतुः-
 पाष्टियोगिनीपूजाविधिः ॥

॥ अथ एकपञ्चाशत्क्षेत्रपालावाहनस्थापनप्रतिष्ठापूजनानि ॥

वायव्यकोणे हस्तमात्रविस्तृते द्वादशाङ्गुलीच्छाये क्षेत्रपालपीठे श्वेतवस्त्रं

१ क्षेत्रपालपीठं हस्तमात्रविस्तृतं द्वादशाङ्गुलीच्छाये कार्यम् ॥ कुण्डरत्नावल्याम्-एवं
 वैद्यधापितिवः प्रकुप्याच्छौचिकेशकन्यभुग्वायुदिक्षु । स्थान्यान्लेटान्मातृकाश्चापि
 वास्तुक्षेत्रेशं च स्थापयेत्तानु यागे ॥ मन्थानभैरवतन्त्रे-शेषवेद्या ततः ख्यातं
 हस्तमेकं तु विस्तरे । उच्छ्रायोकाङ्गुलः प्रोक्तः स्नानवेदी द्विहस्तका ॥ आग्नेय्यां

प्रसार्य चतुरस्रं विलिख्य तिर्यङ् प्राच्यां च सूत्रद्वन्द्वं समान्तरालं दद्यात्
 एवं समा नवकोष्ठा भवन्ति । मध्यकोष्ठे अष्टदलं पत्रं कुर्यात् ॥ पूर्वदिकोष्ठे
 आग्नेयदिकोष्ठे दक्षिणदिकोष्ठे नैर्ऋत्यादिकोष्ठे पश्चिमदिकोष्ठे वायव्य
 दिकोष्ठे उत्तरदिकोष्ठे ईशानदिकोष्ठे च षड्दलानि कुर्यात् ॥ एवं क्षेत्र-
 पालपीठं निर्माय मध्यकोष्ठे पञ्चरुणिकायां विधिना कलशस्थापनम् ॥

भूमिं स्पृष्ट्वा—ॐमुही यौ? पृथिवी च नऽ इमं युत्रभिमिषताम् ॥
 पिपृतान्नो भरीमभिः ॥ ३३ ॥

मातृकावेदीवास्तुवेदीचनैर्ऋते । क्षेत्रपालस्य वायव्यामीशान्या च नवग्रहः ॥ वैश-
 वतन्ने तु—पूर्वतुक्षेत्रपालस्य पीठहस्तामितभवेत् ॥ काशीखण्डे—अयातःक्षेत्रपालाना
 वक्ष्येपूजनमुत्तमम् । शृणुष्ववावहितो भूत्वा न श्रुत यत्त्वयाकचित् ॥ सर्वक्षेत्रेषु पूज्यन्ते
 सर्वतीर्थेषु यत्पुनः । ग्रामेषु नगरेषु चैव पूज्यन्ते ये हितायैभिः । अपूजितास्तु कुर्वन्ति
 विघ्नाच्छतसहस्रशः ॥ अजरो व्यापकश्चैव इन्द्रर्चास्तृतीयकः । इन्द्रमूर्तिश्चतुर्थस्तु
 उदाःपञ्चमउच्चते ॥ षष्ठं कूष्माण्डनामा च वरुणः सप्तमः स्मृतः । अष्टमो बटुकश्चैव
 धिमुक्तो नवमस्तथा ॥ लिङ्कायस्तु दशमो लीलाको रुद्रसख्यकः । एकदशोद्वादश-
 स्तथाचैरावतः स्मृतः ॥ जोषधिग्रस्ततः प्रोक्तो बन्धनो दिव्यकस्तथा । क्रम्वलोमीषण-
 श्चैव गवयो घण्टएवच ॥ व्यालश्चैव तथाणुश्च चन्द्रवारुण एवच । पटाटोपधतुर्वीशो
 जटालः पञ्चविंशकः ॥ ऋतुनामाचषड्विंशस्तथा घण्टेश्वर स्मृतः । विटङ्कोमणिमा-
 नश्चरणबन्धुश्च दामरः ॥ द्वाविंशकणोऽपरः प्रोक्तः स्थविरस्तु ततः परः । दन्तुरोधनदक्षैव
 नागकणो महाबलः ॥ फेत्कारश्चीकरः सिंहो मृगो यक्षस्तथापरः । मेघवाहननामा
 चर्ताश्लोषोऽष्टनस्तथा ॥ शृङ्गतुण्डः सुधालापस्तथाववरकः स्मृतः । पवनः पावनश्चैव
 ह्येव क्षेत्राधिपाः स्मृताः ॥ पञ्चाशदजराघास्ते पावनान्ताः प्रकीर्तिताः । प्रविष्टा-
 दिपु वै स्याप्याः क्षेत्राधिपयुताश्च ते ॥ विण्णवर्चनकल्पलताया वैष्णवतन्ने च-
 चतुःषष्टिक्षेत्रपालस्थापनमुक्तः तेषा नामानि तथा आवाहनमन्त्राश्च भिन्नाः सन्ति ॥

पशोपरि यवप्रक्षेपः—ॐ ओपंधयः समंवदन्तु सोमेन सुह राज्ञां ॥
यस्मै कृणाति द्वाद्द्वणस्तः राजन्पारयामसि ॥१६॥

पशोपरि कलशं स्थापयेत्—ॐ आर्जिम्न कलशंमुद्या त्वां विशन्तिव-
न्दवः ॥ पुनस्तूर्जा निर्वर्तस्य सा नः सुहस्रन्धुवक्षोरुधारा पर्यस्वती
पुनर्माविशताद्रुपिः ॥१७॥

कलशेजलपूरणम्—ॐ चरुणस्योत्तम्भनमासि चरुणस्यस्कम्भुसर्जनी-
स्त्योचरुणस्यऽऋतुसदंयसि चरुणस्यऽऋतुसदनमासि चरुणस्य ० ॥१८॥

गन्धप्रक्षेपः—ॐ त्वाङ्गन्धुर्वाऽ अस्वन्तुस्त्वामिन्द्रस्त्वाम्बृहस्पतिः ॥
त्वामोपधे सोमो राजा विद्वाद्भ्यश्मादमुच्यत ॥१९॥

धान्यप्रक्षेपः—ॐ धान्यमसिधिनुद्धिवान्प्राणायत्त्वोद्वानायत्वाव्याना-
यत्वा ॥ दृग्धामनुप्रसितिमायुपेधान्देवोत्र—सञ्चिताहिरण्य ० ॥२०॥

सर्वोपधिप्रक्षेपः—ॐ याऽ ओपधीः पूर्वा जाता देवेभ्यस्त्रियुगम्पुरा ॥
मनै नु बुध्रणांमुहः शतन्धागानि सुप्त च ॥२१॥

दूर्वाप्रक्षेपः—ॐ काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ती परुपः परुपुस्परि ॥ एव
नो दूर्वे प्तनु सुहस्रेण शतेन च ॥२२॥

पञ्चपल्लवप्रक्षेपः—ॐ अश्वत्ये वो निपदनम्पुर्णे वो घसतिष्कृता ॥
गोभाजुऽ इत्किलासथ यत्सुनवथु पूरुपम् ॥२३॥

सप्तमृदप्रक्षेपः—ॐ स्योना पृथिवि नो भवानृक्षरा निवेशनी ॥ यच्छा
नुः शर्म सुपथाः ॥ २४ ॥

फलप्रक्षेपः—ॐ याः फुलिनीर्वाऽ अफुलाऽ अपुष्पा याश्च
पुष्पिणीः ॥ बृहस्पतिष्पसूतास्ता नो मुञ्चन्त्यहःसः ॥ २५ ॥

पञ्चरत्नप्रक्षेपः—ॐ पारि वार्जपतिः कविरुमिर्हृदयाद्यक्रमीत् ।
दधुद्रत्नानि दाशुपै ॥ २६ ॥

हिरण्यप्रक्षेपः—ॐ हिरण्यगुर्भः? सर्ववर्तुताप्रे भूतस्य ज्ञात? पतिरेकं
आसीत् ॥ स दाधार पृथिवीन्ध्यामुतेमाङ्गस्य देवाय हुविषां विवेम ॥ १३ ॥

रक्तमूत्रेण वस्त्रेण च कलशं वेष्टयेत्—ॐ ध्रुवामुवासाः परिवीतः
आगात्सऽ उश्रेयान्भवति जायमानः ॥ तं पीरासः कवयऽ उन्नयन्ति
स्वाध्वो मनसा देवयन्तः ॥ पारस्करश्रुतमूत्रकाण्डः २ कण्डिका २ मन्त्रः ९ ॥

पूर्णपात्रमुपरिन्यसेत्—ॐ पूर्णां दीर्घि परां पनु सुपूर्णां पुनुरापत ॥
वृक्षेषु विस्त्रीणावंह्राऽ इपुमूर्जः ६ शतक्रतो ॥ १४ ॥

वरुणमावाहयेत्—तत्त्वायामीत्यस्य शुनःशेषःकृपिःत्रिष्टुप्छन्दः वरुणो
देवता वरुणावा० विनि० । ॐ तत्त्वायात्रिब्रह्मणा वन्दमानस्तदाशस्ते यजं-
मानोहविर्भिः । अहँडमानो वरुणेह वोभ्युरुहँडसु मानुऽआयुःप्रमोपीः
॥ १५ ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः अस्मिन्कलशेवरुणसाङ्गंसायुधं स० आ० स्या० ॥

प्रतिष्ठापनम्—ॐ मनो जूतिर्जुपतामाञ्ज्यस्यु० ॥ १६ ॥ ॐ वरुण सुप्र-
तिष्ठितो वरदो भव ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः इत्यनेन सम्पूजयेत् ॥

पुष्पाञ्जलिः—वरुणं क्षत्रमिन्द्रिय भर्गेन सविता श्रियम् ॥ सुत्राम्ना
चशंसा वलं दधाना युज्जमांशत ॥ १७ ॥ अनेन पूजनेन वरुणः प्रीयताम् ॥

कलशाभिमन्त्रणपूर्वकदेवतावाहनम् ॥ अनामिकया कलशं स्पृष्ट्वा-
सर्वे समुद्राः० आयान्तु मम० ॥ कलशस्य मुखे० । मूले तत्र० ॥ कुक्षौ
तु० । ऋग्वेदोऽथ० ॥ अङ्गैश्च साहिताः० । अत्र गायत्री० । आयान्तु मम० ॥
वरुणाद्यावाहितकलशाधिष्ठातृदेवताभ्यो नमः इत्यनेन अभ्यर्चयेत् ॥

कलशं मार्थयेत्—देवदानवसंवादे० । उत्पन्नोऽसि तदाकुम्भ० ॥ त्वत्तोये
सर्वतीर्थानि० । त्वयि तिष्ठन्ति भूतानि० । शिवः स्वयं त्वमेवासि० ।

आदित्या वसवो० । त्वयि तिष्ठन्ति सर्वेऽपि यतः कामफलप्रदाः ।
त्वत्प्रसादादिदं कर्म कर्तुमीहे जलोद्भव । सान्निध्यं कुरु मे देवमसन्नो भव सर्वदा ॥

स्थापितकलशोपरिपूर्णपात्रे अग्न्युत्तारणप्राणप्रतिष्ठादिकृतां क्षेत्र-
पालमूर्तितथापूर्वाद्यष्टकोष्ठेषु पञ्चाशत्क्षेत्रपालान् आवाहयेत्

१ नमोस्त्वित्यस्य देवश्रवाऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः क्षेत्रपालो देवता क्षेत्रपाला-
वाहने विनियोगः ॥ ॐ नमोऽस्तु सुर्षेभ्यो विष्णवे च पृथिवीमत्तु ॥ येऽनुन्तरिक्षे ये
दिवि तेभ्य- सुर्षेभ्यो नम- ॥ १ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः क्षेत्रपालाय नमः
क्षेत्रपालमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो क्षेत्रपाल इहागच्छ इह तिष्ठ ॥
॥ पूर्वदिक्कोष्ठे पद्दले अक्षतपुञ्जोपरि पूगीफले प्रागादिप्रदक्षिणक्रमेण
पद्क्षेत्रपालदेवतावाहनम् ॥

२ पावकयेत्यस्य भरद्वाजऋषिः गायत्रीछन्दः अजरो देवता अजरा-
वाहने विनियोगः ॥ ॐ पावुरुग्या यक्षितयन्त्या कृपा क्षामं वरुचऽनुपसुते
नभानुना ॥ तूर्ध्वं यामुन्नेन शस्यनूरणऽआयो घृणेन ततृ पाणोऽअजर- ॥ १ ॥
ॐ भूर्भुवः स्वः अजराय नमः अजरमावाहयामि रथा० ॥ भो अजर इहागच्छ ॥

१ अथ नाममन्त्रैः स्थापितकलशोपरिपूर्णपात्रे अग्न्युत्तारणप्राणप्रतिष्ठादि-
कृता क्षेत्रपालमूर्ति तथा पूर्वाद्यष्टकोष्ठेषु पञ्चाशत्क्षेत्रपालानावाहयेत् ॥

१ ॐ भूर्भुवः स्वः क्षेत्रपालाय नमः क्षेत्रपालमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो
क्षेत्रपाल इहागच्छ ॥ इह तिष्ठ ॥

अथ पूर्वदिक्कोष्ठे पद्दले अक्षतपुञ्जोपरि पूगीफले प्रागादिप्रदक्षिणक्रमेण
नाममन्त्रैः पद्क्षेत्रपालदेवतावाहनम् ॥

२ ॐ भूर्भुवः स्वः अजराय नमः अजरमावाहयामि रथा० ॥ भो अजर इहागच्छ ॥

३ ॐ भूर्भुवः स्वः व्यापकाय नमः व्यापकमावाहयामि रथा० ॥ भो व्यापक इहागच्छ ॥

३ प्रथमावामित्यस्यबृहदुक्थऋषिःत्रिपुच्छन्द्रःव्यापकोदेवताव्यापका-
वाहनेविनियोगः ॥ ॐभ्रुयुमा वा०सरुथिनासुवर्णाद्विर्वापद्यन्ता भुवन्तानि
द्विर्वा ॥ अपिष्युञ्चोदना बुम्मिमान्नाहोतारुज्योतिः- पुद्विशाद्विशन्ता
॥३१॥ ॐभ्रुयुवःस्वःज्यापकायनमःव्यापकमा०स्था० ॥ भोव्यापक इ० इ० ॥

४ ॐभ्रुयुवःस्वःइन्द्रचीराय० इन्द्रचीरमावाहयामिस्था० ॥ भोइन्द्रचीर इ० इ० ॥

५ ॐभ्रुयुवःस्वःइन्द्रमूर्तयेनमः इन्द्रमूर्तिमावाहयामिस्था० ॥ भोइन्द्रमूर्ते इ० इ० ॥

६ ॐभ्रुयुवःस्वःउधायनमःउक्षनावाहयामिस्था० ॥ भोउक्षरहागच्छइतिष्ठ ॥

७ ॐभ्रुयुवःस्वःकृष्णाण्डायनमःकृष्णाण्डमा०स्था० ॥ भोकृष्णाण्ड इ० इ० ॥

॥ अथ आग्नेयदिक्षोष्ठे पद्दले अक्षतपुञ्जोपरि पूगीफले प्रागादिप्रद-
क्षिणक्रमेण नाममन्त्रैः पदक्षेत्रपालदेवतावाहनम् ॥

८ ॐभ्रुयुवःस्वःवरगायनमःवरणमावाहयामिस्था० ॥ भो वरग इ० इ० तिष्ठ ॥

९ ॐभ्रुयुवःस्वःबट्टवायनमःबट्टुक्रमावाहयामिस्था० ॥ भोबट्टुवट्टहागच्छइ० ॥

१० ॐभ्रुयुवःस्वःत्रिमुक्तायनमःविमुक्तमावाहयामिस्था० ॥ भोविमुक्त इ० इ० ॥

११ ॐभ्रुयुवःस्वःलितकायानमःलितकायमा०स्था० ॥ भोलितकाय इ० इ० ॥

१२ ॐभ्रुयुवःस्वःलीलाकायनमःलीलाकमा०स्थापयामि ॥ भोलीलाक इ० इ० ॥

१३ ॐभ्रुयुवःस्वःएकदंष्ट्रायनमःएकदंष्ट्रमावाहयामिस्था० ॥ भोएकदंष्ट्र इ० इ० ॥

॥ अथ दक्षिणदिक्षोष्ठे पद्दले अक्षतपुञ्जोपरि पूगीफले प्रागादिप्रदक्षि-
णक्रमेण नाममन्त्रैः पदक्षेत्रपालदेवतावाहनम् ॥

१४ ॐभ्रुयुवःस्वःऐरावतायनमःऐरावतमावाहयामिस्था० ॥ भो ऐरावत इ० इ० ॥

१५ ॐभ्रुयुवःस्वःओषधिघ्नायनमःओषधिघ्नमा०स्था० ॥ भो ओषधिघ्न इ० इ० ॥

१६ ॐभ्रुयुवःस्वःबन्धनायनमःबन्धनमावाहयामिस्था० ॥ भो बन्धन इ० इ० ॥

१७ ॐभ्रुयुवःस्वःदिव्यकायनमःदिव्यकमावाहयामिस्था० ॥ भोदिव्यक इ० इ० ॥

१८ ॐभ्रुयुवःस्वःकम्बलायनमःकम्बलमावाहयामिस्था० ॥ भोकम्बल इ० इ० ॥

१९ ॐभ्रुयुवःस्वःभीषणायनमःभीषणमावाहयामिस्था० ॥ भोभीषण इ० इ० तिष्ठ ॥

४ इन्द्रस्येत्यस्यपापुऋषिः त्रिष्टुप्लन्दः इन्द्रचौरोदेवताइन्द्रचौरावाहने
 विनियोगः । अइन्द्रस्यु व्वज्जोसुरुतामनीकंभिन्नस्युगर्भोव्वरुणस्युनाभिः॥
 सेमान्नोहृद्वयदातिञ्जुपुणोदेवरथुष्पतिहुव्व्यागृंभाया॥३६॥ अँभूर्भुवःस्वः०
 इन्द्रचौरायनमःइन्द्रचौरमावाहयागि स्थापयामि॥भोइन्द्रचौरट्टाग०इ०॥

अथ नैर्ऋत्यदिकोष्ठे पद्दले अक्षतपुञ्जोपरि पूगीफले प्रागादिप्रदक्षिण-
 क्रमेण नाममन्त्रैः पदक्षेत्रपालदेवतावाहनम् ॥

- २० अँभूर्भुवःस्वः गवयायनमः गवयमावाहयामिस्थाप० भोगवयइहागच्छइह० ॥
 २१ अँभूर्भुवःस्वः घण्टायनमः घण्टमावाहयामिस्थाप० भोघण्टइहागच्छइह० ॥
 २२ अँभूर्भुवःस्वः व्यालायनमः व्यालमावाहयामिस्था० भोव्यालइहागच्छइह० ॥
 २३ अँभूर्भुवःस्वः अणवेनमः अणुमावाहयामिस्थाप० भोअणोइहागच्छइहतिष्ठ० ॥
 २४ अँभूर्भुवःस्वः चन्द्रवारुणाय० चन्द्रव रणमा० स्था० ॥ भो चन्द्रवा० इ० इ०
 २५ अँभूर्भुवःस्वः पटाटोपाय० पटाटोपमावाहयामिस्था० गो पटाटोप इ० इ० ॥

अथ पश्चिमदिकोष्ठे पद्दले अक्षतपुञ्जोपरि पूगीफले प्रागादिप्रदक्षिण-
 क्रमेण नाममन्त्रैः पदक्षेत्रपालदेवतावाहनम् ॥

- २६ अँभूर्भुवःस्वः जटालायनमः जटालमावाहयामिस्था० भोजटालइहा०इह० ॥
 २७ अँभूर्भुवःस्वः कतवेनमः क्रतुमावाहयामिस्थाप० भो क्रतो इहागच्छइह० ॥
 २८ अँभूर्भुवःस्वः घण्टेश्वराय० घण्टेश्वरमावा० स्था० भोघण्टेश्वरइहा०इहति० ॥
 २९ अँभूर्भुवःस्वः विटङ्कायनमः विटङ्कमावाहयामिस्थाप० भोविटङ्कइहा०इ० ॥
 ३० अँभूर्भुवःस्वः मणिमानायनमः मणिमानमावा० स्थाप० भोमणि० इ०इह० ॥
 ३१ अँभूर्भुवःस्वः गणवन्धवेनमः गणवन्धुमावाहयामिस्था० भोगणवन्धोइ०इ० ॥

अथ वायव्यादिकोष्ठे पद्दले अक्षतपुञ्जोपरि पूगीफले प्रागादिप्रदक्षिण-
 क्रमेण नाममन्त्रैः पदक्षेत्रपालदेवतावाहनम् ॥

- ३२ अँभूर्भुवःस्वः डामरायनमः डामरमावाहयामिस्थाप० भोडामरइहागच्छइह० ॥
 ३३ अँभूर्भुवःस्वः दुण्डिकर्णायनमः दुण्डिकर्णमावाह० स्था० भोदुण्डिकर्णइ०इ०

५ एवेदिन्द्रमित्यस्य वासिष्ठरूपिः त्रिष्टुप्छन्दः इन्द्रमूर्तिर्देवता इन्द्रमूर्त्या-
वाहने विनियोगः ॥ ॐ एवेदिन्द्रं चृपं जुं व्रं वाहुं वृषिं षासोऽभ्युर्चन्त्य-
कैः ? । स नस्तु तो वीरवद्वा तु गोमं दृयम्पातस्युस्तिभिः सदान् ॥ १६ ॥ ॐ भूर्भुवः
स्वः इन्द्रमूर्तये नमः इन्द्रमूर्तिमावाहयामि स्या ० भो इन्द्रमूर्ते इहागच्छ इहा तिष्ठ ॥

६ उक्षासमुद्रइत्यस्य अमनिरथरूपिः त्रिष्टुप्छन्दः उक्षादेवता उक्षावाहने
विनियोगः ॥ ॐ उक्षासमुद्रोऽअरुण ? सुपुर्ण ? पूर्वीस्य योनिं म्पितुरा निवेश ॥
मध्ये त्रिवो निहितुः पृश्निरग्मा विचक्रमे रजसस्पात्यन्तौ ॥ १७ ॥ ॐ भूर्भुवः
स्वः उक्षाय नमः उक्षावाहयामि स्यापयामि ॥ भो उक्षा इहागच्छ इहा तिष्ठ ॥

३४ ॐ भूर्भुवः स्वः स्थविराय नमः स्थविरमावाहयामि स्याप ० भो स्थविर इहा ० इह ० ॥

३५ ॐ भूर्भुवः स्वः दन्तुराय नमः दन्तुरमावाहयामि स्याप ० भो दन्तुर इहा ० इह ० ॥

३६ ॐ भूर्भुवः स्वः धनदाय नमः धनदमावाहयामि स्या ० भो धनद इहागच्छ इह ० ॥

३७ ॐ भूर्भुवः स्वः नागरुर्गाय नमः नागरुर्गमावाहयामि स्या ० भो नागरुर्ग इ ० इ ० ॥

अथ उत्तरदिक्कौष्ठे पद्दले अक्षतपुञ्जोपरि पूगीफले प्रागादिपदाक्षिण-
क्रमेण नाममन्त्रैः सप्तक्षेत्रपालदेवतावाहनम् ॥

३८ ॐ भूर्भुवः स्वः महावलाय नमः महावलावाहयामि स्या ० भो महावल इ ० इ ० ॥

३९ ॐ भूर्भुवः स्वः केतकाराय नमः केतकारमावाहयामि स्याप ० भो केतार इ ० इ ० ॥

४० ॐ भूर्भुवः स्वः चीकराय नमः चीकरमावाहयामि स्यापयामि ० भो चीकर इ ० इ ० ॥

४१ ॐ भूर्भुवः स्वः सिंहाय नमः सिंहावाहयामि स्यापयामि ॥ भो सिंह इहा ० इह ० ॥

४२ ॐ भूर्भुवः स्वः मृगाय नमः मृगमावाहयामि स्यापयामि ॥ भो मृग इहागच्छ इहा तिष्ठ ॥

उत्तरदिक्कौष्ठे पद्दलस्थान्तिमदलार्धे—

४३ ॐ भूर्भुवः स्वः यक्षाय नमः यक्षमावाहयामि स्यापयामि ॥ भो यक्ष इहागच्छ इह ० ॥

उत्तरदिक्कौष्ठे पद्दलस्थान्तिमदलार्धे यक्षादुत्तरतः—

४४ ॐ भूर्भुवः स्वः मेघवाहनाय नमः मेघवाहनमावाह ० स्या ० भो मेघवाहन इ ० इ ० ॥

७ षड्देवाइत्यस्यप्रजापतिर्ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः कूष्माण्डोदेवता कूष्मा-
ण्डावाहने विनियोगः ॥ ॐ षड्देवादेवहेडं नन्देवासश्चकृमावुयम् ॥ अग्निर्मात-
स्मादेनसौष्ट्विर्वांन्मुञ्चत्वहंसट ॥ ३६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः कूष्माण्डाय नमः
कूष्माण्डमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो कूष्माण्ड इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

॥ अथ आग्नेयदिकोष्ठे पद्दले अक्षतपुञ्जोपरि पूगीफले
प्रागादिप्रदक्षिणक्रमेण पद्क्षेत्रपालदेवतावाहनम् ॥

८ इमम् इत्यस्य शुनःशेषर्ऋषिः गायत्रीछन्दः वरुणो देवता वरुणा-
वाहने विनियोगः ॥ ॐ इममे वरुण श्रुधी हवमुया च मृडय ॥ त्वाम-
वुस्युराचके ॥ ३७ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः वरुणमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो वरुण इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

अथ ईशानदिकोष्ठे पद्दले अक्षतपुञ्जोपरि पूगीफले प्रागादिप्रदक्षिण-
क्रमेण नाममन्त्रैः सप्तक्षेत्रपालदेवतावाहनम् ॥

४५ ॐ भूर्भुवः स्वः तीक्ष्णोष्ठाय नमः तीक्ष्णोष्ठावाहयामि स्था ० भो तीक्ष्णोष्ठ इ ० इ ॥

४६ ॐ भूर्भुवः स्वः अनलायनमः अनलावाहयामि स्था ० भो अनल इहागच्छ इह ॥

४७ ॐ भूर्भुवः स्वः शुक्लतुण्डाय नमः शुक्लतुण्डमावाह ० स्था ० भो शुक्लतुण्ड इ ० इ ॥

४८ ॐ भूर्भुवः स्वः सुधालापयनमः सुधालापमावा ० स्था ० भो सुधालाप इ ० इ ॥

४९ ॐ भूर्भुवः स्वः बर्बरकायनमः बर्बरमावाहयामि स्था ० भो बर्बर इहा ० इह ॥

ईशानदिकोष्ठपद्दलस्थान्तिमदलार्धे—

५० ॐ भूर्भुवः स्वः पवनायनमः पवनावाहयामि स्था ० भो पवन इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

ईशानदिकोष्ठपद्दलस्थान्तिमदलार्धे पवनादुत्तरतः—

५१ ॐ भूर्भुवः स्वः पावनायनमः पावनावाहयामि स्था ० भो पावन इहागच्छ इह ॥

९ नहिस्पशमित्यस्याविश्वामित्रऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः बटुकोदेवता बटु-
कायावाहने विनियोगः ॥ ॐ नहिस्पशमर्षिद्वन्द्वन्यमुस्माद्विश्वानुरात्पुरऽपुतार-
मुप्रे? एमेनमष्टधनुमृताऽभमर्त्यैर्ध्वश्वानुरक्षेत्रजित्यायदेवा? ॥ १३ ॥ ॐ भूर्भुवः-
वः स्वः बटुकायनमः बटुकमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो बटुक इहा गच्छ इह तिष्ठ ॥

१० मुञ्चन्तुमेत्यस्य बन्धुर्ऋषिः उष्णिक्छन्दः विमुक्तो देवता ॥
विमुक्तावाहने विनियोगः ॥ ॐ मुञ्चन्तु मा शपुथ्युदयो वृहस्पत्यादुत ॥
अथो यमस्य पट्टी शतसर्वेस्मादेवकिलियुपात् ॥ १४ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः विमुक्ता-
यनमः विमुक्तामावाहयामि स्थापयामि ॥ भो विमुक्त इहा गच्छ इह तिष्ठ ॥

११ कुर्वन्नेदेत्यस्यदधीचऋषिः अनुष्टुप्छन्दः लिप्तकायोदेवता लिप्त-
कायावाहने विनियोगः ॥ ॐ कुर्वन्ने देहकर्मणि जिजीविषेच्छतऽसमां ॥
एवन्त्वयिनान्ययेतोस्तिनकर्मलिप्यते नरे ॥ १५ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः लिप्तकाया-
यनमः लिप्तकायमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो लिप्तकाय इहा गच्छ इह तिष्ठ ॥

१२ अर्मेभ्य इ० नारायणऋ० उष्णिक्छ० लीलाकोदे० लीलाकाया० वि०
ॐ अर्मेभ्यो हस्तिपञ्जवायाशुपम्पुष्टैगोपालं वीर्याया विपुलन्ते जसे जपा-
लमिरयि कीनाशङ्कुलीला लायसुराकारम्भुद्राय गृह्य ० श्रेयंसे त्विजुधमाध्य-
क्ष्यायानुक्षुत्तारम् ॥ १६ ॥ ॐ भूर्भु० ली० ली० मा० स्था । भो० ली० इ० इ० ॥

१३ सुपर्णमित्यस्य पापुर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः एकदंष्ट्रोदे० एरुदष्ट्रावाहने
विनियोगः ॥ ॐ सुपर्णं ध्वंस्ते मृगोऽस्य दन्तो गोभिः सन्नद्धापततिष्मता ॥
यश्चानरः सञ्चुच्चिद्रवंन्ति तत्रास्मभ्युमिपवुऽशर्मिषः सन् ॥ १७ ॥ ॐ भूर्भुवः
स्वः एकदंष्ट्रायनमः एकदंष्ट्रमावाह० स्थापयामि ॥ भो एकदंष्ट्र इहा गच्छ इह ० ॥

॥ अथ दक्षिणदिक्कोष्ठे पद्दले अक्षतपुञ्जोपरि पूगीफले
मागादिप्रदक्षिणक्रमेण पटक्षेत्रपालदेवतावाहनम् ॥

१४ प्रजापतयइत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः धृतिश्छन्दः ऐरावती देवता
ऐरावतावाहने विनियोगः ॥ ॐ प्रजापतये च व्वायवे च गोमृगो वृरुणा-
यारुण्यो मेपो युमायु कृष्णो मनुष्यराजाय मुर्कटं ÷ शार्दूलाय रोहिर्-
पभाय गवुयी क्षिप्पश्येनायु व्वर्तिका नीलङ्गोऽ क्रिमिं ÷ समुद्राय
शिशुमारो हिमवते हुस्ती ॥ ३३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः ऐरावताय नमः ऐरावत-
मावाहयामि स्थापयामि ॥ भो ऐरावत इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१५ ओषधयइत्यस्य बन्धुर्ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः ओषधिघ्नो देवता
ओषधिघ्नावाहनेविनियोगः ॥ ॐ ओषधयुऽसमवदन्तुसोमेनसहराज्ञायस्मैकृ-
णोर्तिघ्नाह्यणस्तदराजन्वारयामसि ॥ ३४ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः ओषधिघ्नाय नमः
ओषधिघ्नमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो ओषधिघ्न इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१६ व्यम्बकमितिमन्त्रस्य वसिष्ठर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः बन्धनो देवता
बन्धनावाहने विनियोगः ॥ ॐ व्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं स्पृष्ट्विहर्द्धनम् ॥ उर्वा-
रुकापिबु बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ॥ ३५ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः बन्धनाय
नमः बन्धनमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो बन्धन इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१७ देवसवितरित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः दिव्यको देवता दि-
व्यकावाहने विनियोगः ॥ ॐ देवसवितुऽप्रसुवयुज्ञम्प्रसुवयुज्ञपातिम्भगाय ॥
द्विह्योगंन्धुर्वै?केतुपू?केतन्नट पुनातु व्वाचस्पतिर्वाचन्नट स्वदतु ॥ ३६ ॥
ॐ भूर्भुवः स्वः दिव्यकाय नमः दिव्यकमावाहयामि स्था ॥ भो दिव्यक इह ० ॥

१८ सीसेनेत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः जगतीछन्दः कम्बलोदेवता कम्ब-
लावाहने विनियोगः ॥ ॐसीसेनु तन्नुम्मनसा मनीषिणऽ उर्णासूत्रेण
कुवयो वयन्ति ॥ अश्विना युद्धसंविता सरस्वतीन्द्रस्य रुपं रुणो
भिपुज्यन् ॥ ११ ॥ ॐभूर्भुवःस्व कम्बलाय नमः कम्बलमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भोकम्बल इहागच्छ इह तिष्ठ ।

१९ आशुः शिशानइत्यस्य अमतिरथऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः भीषणोदेवता
भीषणावाहने विनियोगः ॥ ॐआशु? शिशानोच्वृपुभोनभीमोवनायुन?
क्षोभणथर्षणाम् । सुइ रुन्दनोनिमिपऽएंकवीर?शुतःसेनऽअजयत्सा-
कमिन्द्रः-॥ १३ ॥ ॐभूर्भुवःस्वःभीषणा०भीषणमा०स्या०भोभी०इ०इ०॥

॥ अथ नैर्ऋत्यदिषोष्ठे पद्दले अक्षतपुञ्जोपरि पूगीफले
भागादिप्रदक्षिणक्रमेण पटक्षेत्रपालदेवतावाहनम् ॥

२० इमःसाहस्रमित्यस्य विरूपऋषिः कृतिदछन्दः गवयो देवता
गवयावाहने विनियोगः ॥ ॐइमः साहस्रः शतधारुमुत्सं ह्युच्यमानः
सरिरस्यु मध्ये ॥ घृतन्दुहानामदितिज्जनायामे मा हिंसीऽ परुमे
ख्योमन् ॥ गुवयमारुण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निर्षाद ॥
गुवयन्ते शुगृच्छतु यन्दिह्मस्तन्ते शुगृच्छतु ॥ १३ ॥ ॐभूर्भुवः स्वः गवयाय
नमः गवयमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो गवय इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२१ कुम्भोवनिष्टुरित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः जगती छन्दः घण्टो देवता
घण्टावाहनेविनियोगः ॥ ॐकुम्भोवनिष्टुर्जनिताश्चर्चाभिर्यास्मिन्नग्रेयोन्याङ्ग-
भोऽनुन्त? प्लाशिह्यैक्तः शतधारुऽउत्सोदुहेनकुम्भीस्वधाम्पितृभ्यः-॥ ११
ॐभूर्भुवःस्वःघण्टायनमःघण्टमावाहयामि स्थापयामि ॥ भोघण्ट०इ०इ० ॥

२२ आक्रन्दयेत्यस्य पायुर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः व्यालोदेवता व्यालावाहने
विनियोगः ॥ ॐ आक्रन्दय बलमोजो नुऽ आधा निर्ऋतिहि दुरिता
घार्धमानः ॥ अपर्प्रोथ दुन्दुभे दुच्छुनाऽऽतऽ इन्द्रस्य मुष्टिरासि वृद्धियस्व
॥ ५६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः व्यालायनमः व्यालमावाहयामि स्थापयामि ॥
भो व्याल इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२३ इन्द्रायाहीत्यस्य मधुच्छन्दाऋषिः गायत्रीछन्दः अणुर्देवता
अण्वावाहने विनियोगः ॐ इन्द्राधाहि त्रिभानो सुताऽ इमे त्वायवः-॥
अर्षीभिस्तना पूतासः-॥ ६७ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः अगवे नमः अणुमावा-
हयामि स्थापयामि ॥ भो अणो इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२४ चन्द्रमा इत्यस्य त्रितऋषिः बृहतीछन्दः चन्द्रवारुणो देवता
चन्द्रवारुणावाहने विनियोगः ॥ ॐ चन्द्रमाऽ अप्सु-तरा सुपण्णो धावते
दिवि ॥ रुयिम्पिशङ्गम्बहुलम्पुरुम्पृहः हरिरेति कर्निकदत् ॥ ६९ ॥
ॐ भूर्भुवः स्वः चन्द्रवारुणाय नमः चन्द्रवारुणमावाहयामि स्थापयामि ॥
भो चन्द्रवारुण इ० इह तिष्ठ ॥

२५ स्वाङ्कृतोतीत्यस्य गोतमऋषिः यजुश्छन्दः पटाटोपो देवता
पटाटोपावाहने विनियोगः ॥ ॐ स्वाङ्कृतोसि त्विभ्वेभ्यऽ इन्द्रियेभ्यो
दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो मनस्त्वाष्टु स्वाहा त्वा सुमय सूक्ष्मोय देवेभ्यस्त्वा
भरीचिवेभ्यो देवाऽशो यस्मै त्वेडे तत्सुत्यमुपरिप्रुता भुङ्गेन हुतोसौ
फद् प्राणाय त्वा व्यानाय त्वा ॥ ७० ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः पटाटोपाय नमः
पटाटोपमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो पटाटोप इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

॥ अथ पश्चिमदिक्कोष्ठे पद्दले अक्षतपुञ्जोपरि पूगीफले
नागादिप्रदक्षिणक्रमेण पद्दलेनपालदेवतावाहनम् ॥

२६ उगामित्यस्यप्रजापतिर्ऋ० त्रिप्रुच्छ० जटालो० दे० जटालावाहनेपि०
ॐ बुध्रं ह्योहितेनमि० १६० सौ० श्र० त्वेन रुद्र० न्दा० व्र० त्वेनेन्द्र० म्प० क्री० डेन० मुरुतो बलेन
सुध्यान्मुमुदा ॥ भुवस्य कण्ठ्य० ह० रुद्रस्यान्तः० पु० श्व० र्य० म्महा० ट्रे० रस्युय० कृ० च्छ
वस्यं वनिष्टु० पशुपते० पुरीतत् । ३१ । ॐ भू० ज० ज० मा० रथा० । भो० ३० ३० ॥

२७ पवित्रेणेत्यस्य प्रजापतिर्ऋपिः गायत्रीछन्दः क्रतुर्देवता कत्वा-
वाहने विनियोगः ॥ ॐ पवित्रेण पुनीदि मा शुक्रेण देवु दीयत् ॥ अग्ने
क्रत्या क्रतूँ १ ऽरनु ॥ ३२ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः क्रतवे नमः क्रतुमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो क्रतो इहागच्छ ॥ इह तिष्ठ ॥

२८ आजिघ्रेत्यस्य कुसुलविन्दुर्ऋपिः उष्णिक्छन्दः घण्टेश्वरो देवता
घण्टेश्वरावाहने विनियोगः ॥ ॐ आजिघ्रकुलशम्भुहयात्वाविशुन्तिवन्दये ॥
पुनरुर्जा निवर्तस्वसानं - सुहस्रन्धुमक्षुोरुधारापयस्वतीपुनर्माविंशता-
दृषि ॥ ३३ ॥ ॐ भू० घण्टेश्वराय नमः घण्टेश्वरमा० रथा० । भो घण्टेश्वर० ३० ३० ॥

२९ वायोशुक्रइत्यस्य पुरुर्माठाजमीठावृषी अनुष्टुप्छन्दः विटङ्कने देवता
विटङ्कवाहने विनियोगः ॥ ॐ वायोशुक्रोऽअयामिते मध्वोऽअग्रुन्दि विष्टिपु ॥
आयाहि सोमपीतये स्पृहोर्देवनि युत्वंता ॥ ३४ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः विटङ्कनाय
नमः विटङ्कमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो विटङ्क इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३० दैव्या होतारा इत्यस्य स्वस्त्यात्रेयऋपिः अनुष्टुप्छन्दः मणिमानो दे-
वता मणिमानावाहने विनियोगः ॥ ॐ दैव्या होताराभिपजेन्द्रैण सुयुजाधुजा ॥

जगतीच्छन्दऽइन्द्रियमनदानौर्वेद्येषु॥३१॥ ॐ भूर्भुवः स्वः मणिमाना-
यनमः मणिमानमावाहयामि स्थापयामि॥ भो मणिमानइहागच्छ इह तिष्ठ॥

पूयन्त?समुद्रे ॥ इतिर्वमि वरुणउडन्तस्यवेन्यत्रातऽआहु?यसुमखनित्रम् ॥३१॥

ॐ भूर्भुवः स्वः गणधन्धवे नमः गणधन्धुमा०स्था०भोगणधन्धो०इ०इ०॥

॥ अथ वायव्यादिकोठे पद्दले अक्षतपुञ्जोपरि पूर्णफले
प्रगादिप्रदक्षिणरुमेण पद्क्षेत्रपालदेवतावाहनम् ॥

३२ प्रतिश्रुत्काथा इत्यस्य नारायणऋषिः भुरिगतिश्छन्दः डामरो
देवता डामरवाहने विनियोगः॥ ॐ प्रतिश्रुत्कायाऽ अर्चुनं घोषाय भ्रुपम-
न्ताय बहुवादिनमनुन्ताय मूकृष्टं शब्दायाडम्बराघातम्यहंसे वीणावाद्-
क्रोशाय तूणवुध्ममररस्पराय शङ्खं धनाय वनुमन्यतोरण्याय दातुपम्
॥३२॥ ॐ भूर्भुवः स्वः डामराय नमः डामरमावाहयामि स्थापयामि ॥
भो डामर इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३३ शुद्धवालइत्यस्य प्रजापतिऋषिः जगतीछन्दः दुण्डिकर्णो देवता
दुण्डिकर्णवाहने विनियोगः ॥ ॐ शुद्धवालः सर्वशुद्धवालमणिवालस्तऽ
आश्विना? श्यतं - श्येतुशोरुगस्ते रुद्राय पुशुपतये कुर्णा यामाऽ
अवल्लिमा रोद्रा नभोरुपाट'
नमः दुण्डिकर्णमावाहयामि

अत्र 'य' कारोत्तरवर्ति 'अ' कारस्यदीर्घत्वविषये-शुद्धयज्ञः-प्रातिशाख्ये तृतीया-
ध्याये १२२ सूत्र-' नरसत्तऽनपीनस्तऽआहुर्भियुत्प्रियुव ॥ ' नरः सप्तश्रीन्
नः तऽआहुः नियुद्धि. एतेषु यत्रैत्यं ह्रस्वो दीर्घत्वमापद्यते ॥ यजुगुरुः ॥३३॥
यत्तांसत ॥ ३३ ॥ यजानभुका ॥ ३३ ॥ यत्रातिपुष्टिः ॥ ३३ ॥ इत्यादियु ॥

३४ बलविज्ञाय इत्यस्य अप्रतिरथऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः स्थविरो देवता
 स्थविरावाहने विनियोगः ॥ ॐ बलविज्ञाय स्थविरुत्प्रवीरुत्सहस्वान्वाजी
 सहमानऽग्र? ॥ अभिर्वीरोऽभिस्तत्वा सहोजा जैत्रामिन्दु रथुमाति
 गोवित् ॥ ३४ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः स्थविराय नमः स्थविरमावाहयामि स्थाप-
 यामि ॥ भो स्थविर इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३५ सुपुष्पमित्यस्य पायुर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः दन्तुरो देवता दन्तुरा-
 वाहने विनियोगः ॥ ॐ सुपुष्पं वसंते मृगोऽजस्था दन्तो गोभिः
 सन्नद्धा पतति प्सुता ॥ यत्रा नरुत् सञ्च द्वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यु-
 मिष्वुत्सर्म्मं वदसन् ॥ ३५ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः दन्तुराय नमः दन्तुरमा-
 वाहयामि स्थापयामि ॥ भो दन्तुर इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३६ अग्ने अञ्छादत्यस्य तापसऋषिः अनुष्टुप्छन्दः धनदो देवता
 धनदावाहने विनियोगः ॥ ॐ अग्नेऽञ्छाददेहनुत्प्रति नत् सुमनाभव ॥
 प्रनो यच्छ सहस्राजित्वद हि धनुडाऽअसि स्वाहा ॥ ३६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः
 धनदाय नमः धनदमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो धनद इहागच्छ इतिष्ठ ॥

३७ भद्रङ्कणैभिरित्यस्य गोतमऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः नागरुणो देवता
 नागकर्गावाहने विनियोगः ॥ ॐ भद्रङ्कणैभिः शृणुयाम देवाभुद्रम्पश्येमा
 क्षभिर्ध्वजत्राट ॥ स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुनात्सस्तनुभिर्हृयगेमाहि देवहितं वदायु-
 ॥ ३७ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः नागकर्णाय नमः नागकर्णमावाहयामि स्थापयामि
 भो नागकर्ण इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१ याज्ञवल्क्यशिक्षायाम्—वकरात्रिविध प्रोक्तो गुरुर्लघुर्लघूत्तर आदौ गुरुर्लघु
 मध्ये पदान्ते तु लघूत्तरः ॥

॥ उत्तरदिक्कोष्ठे पद्दले अक्षतपुञ्जोपरि पूगीफले प्रागादिप्रदक्षिण क्रमेण अन्तिप्रदले चैकाधिकः इतिसप्तभेदत्रपालदेवतावाहनम् ॥

३८ ब्राह्मेवलमित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः महाबलो देवता महाबलावाहने विनियोगः ॥ ॐ ब्राह्मे बलमिन्द्रियहस्तौ मे कर्मध्वीर्धुम् ॥ आत्मा क्षुद्रगुरो मर्म ॥ ३८ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः महाबलाय नमः महाबलमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो महाबल इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३९ अपाम्फेनेनेत्यस्य शङ्खऋषिः गायत्रीछन्दः फेत्कारो देवता फेत्कारावाहने विनियोगः ॥ ॐ अपाम्फेनेनु नमुचेऽशिरंऽइन्द्रोदचर्त्तयत् ॥ विश्वा यदजयुस्त्वर्ध ॥ ३९ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः फेत्काराय नमः फेत्कारमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो फेत्कार इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४० इन्द्रहविरित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः अष्टिछन्दः चीक्रो देवता चीक्रावाहने विनियोगः ॥ ॐ इन्द्र हविः प्रजननम् अस्तु दशवीरुः सद्गणस्युस्तथे ॥ आत्मसनि प्रजासनि पशुसनि लोकसद्वयभयसनि ॥ अग्निः मुजाम्बहुलाम्भे करोत्वस्मयोरैतोऽभ्रस्मासु धत्त ॥ ४० ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः चीक्राय नमः चीक्रमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो चीकर इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४१ चाव्याग्रमित्यस्य हैमवर्चिर्ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः सिंहो देवता सिंहावाहने विनियोगः ॥ ॐ यो ह्य्याग्रं त्रिपूचिकोभौ वृकंश्च रक्षति ॥ इयेनर्म्पतुत्रिणाः सिहःहः सेमम्पात्वहसत् ॥ ४१ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सिंहाय नमः सिंहावाहयामि स्थापयामि ॥ भो सिंह इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१ प्रतिज्ञालेखने—अथान्तस्थानामाद्यस्य पदादिस्यस्थान्यहलसंयुक्तस्य संयुक्तस्यापि रेफोष्णान्त्याभ्यामृकोरण चाविषेणादिमथान्तसनेष्वारणे जकारोच्चारणदिर्भावेष्वेवम् ॥

४२ मृगोनभीमइत्यस्यजयऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः मृगोदेवता मृगावाहने
विनियोगः ॥ ॐ मृगोनभीम ? कुंचुरो गिरिष्ठ ? परावतऽआजगन्थापरस्याऽ ॥
सृफऽसृङ्गायपुषिभिन्द्रतिग्मांविशत्रून्नाडिधिमृधोनुदस्य ॥ ५३ ॥ ॐ भूर्भुवः
स्वः मृगाय नमः मृगमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो मृग इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४३ देवहरित्यस्याविधृतिऋषिः अनुष्टुप्छन्दः यक्षोदेवता यक्षावाह-
नेविनियोगः ॥ ॐ देवहर्युऽआचं वक्षत्सुम्नुह्युऽआचं वक्षत् ॥ यक्षं वृषिर्दु-
वोदेवाऽआचं वक्षत् ॥ ५४ ॥ उत्तरदिक्कोष्ठपद्दलस्यान्तिमदलार्धे- ॐ भूर्भुवः
स्वः यक्षाय नमः यक्षमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो यक्ष इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४४ जीमूतरयेत्यस्य भरद्वाजसुतपायऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः मेघवाहो
देवता मेघवाहनावाहने विनियोगः ॥ ॐ जीमूतरयेव भवति प्रतीकं
वदूर्मां गतिं सुमदां मुपस्थे ॥ अनाविद्धया तन्वा जयु त्वऽस त्वा वृषीणो
महिमा पिपर्तु ॥ ५५ ॥ उत्तरदिक्कोष्ठपद्दलस्यान्तिमदलार्धे यक्षादुत्तरतः-
ॐ भूर्भुवः स्वः मेघवाहनाय नमः मेघवाहनमावाहयामि स्थापयामि ॥
भो मेघवाहन इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

॥ अथ ईशानदिक्कोष्ठे पद्दले अक्षतपुञ्जोपरिपूगीफले प्रागादिप्रद-
क्षिणंक्रमेण अन्तिमदले चैकाधिकः इति सप्तक्षेत्रपालदेवतावाहनम् ॥

४५ तीव्रान्वोपानित्यस्य पायुऋषिः जगतीछन्दः तीक्ष्णोष्ठो देवता
तीक्ष्णोष्ठावाहने विनियोगः ॥ ॐ तीव्रान्वोपान्कृष्णवते वृषपाणयोश्वा
रथेभिऽसुह व्राजंयन्तऽ ॥ अयुऽसुह व्राजंयन्तऽ ॥ अयुऽसुह व्राजंयन्तऽ ॥ अयुऽसुह व्राजंयन्तऽ ॥
रनपहययन्तऽ ॥ ५६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः तीक्ष्णोष्ठाय नमः तीक्ष्णोष्ठ-
मावाहयामि स्थापयामि ॥ भो तीक्ष्णोष्ठ इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४६ वायुप्रेत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः वृहतीछन्दः अनलो देवता अनला-
वाहने विनियोगः ॥ अद्वायुष्ट्यां पचुतैरवृत्यसितग्रीवुश्चागैर्न्यग्रोधश्चमसै?
शल्मुलिर्वृध्यां ॥ पुप स्य राध्यो वृषां पद्भिश्चनुभिरेदंगन्द्रासा कृष्णश्च
नोवतु नमोत्तये ॥ ३३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः अनलाय नमः अनलमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो अनल इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४७ अदित्यास्त्रापृष्टत्यस्य उशनाऋषिः शकरीछन्दः शुक्रतुण्डो
देवता शुक्रतुण्डावाहने विनियोगः ॥ अदित्यास्त्रा पृष्टे सादयाम्यु-
न्तरिक्षस्य धुर्यां विष्टम्भनीन्दुशामधिपत्नीम्भुवनानाम् ॥ कुर्मिर्दृप्तोऽ
अपामसि विश्वकर्मा तुऽ ऋषिरुश्विनाश्रुध्वं सादयतामिह त्वा ॥ ३४ ॥
ॐ भूर्भुवः स्वः शुक्रतुण्डाय नमः शुक्रतुण्डमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो
शुक्रतुण्ड इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४८ द्यौस्ते पृथिवीत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः सुधालापो
देवता सुधालापावाहने विनियोगः ॥ अद्यौस्ते पृथिव्यन्तरिक्षं वायु-
श्चिद्रम्पृणातु ते ॥ सूर्यस्ते नक्षत्रेऽ सह लोकाङ्कणोतु साधुया ॥ ३५ ॥
ॐ भूर्भुवः स्वः सुधालापाय नमः सुधालापमावाहयामि स्थापयामि ॥
भो सुधालाप इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४९ सम्बर्हिरित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः बर्बरको देवता
बर्बरकावाहने विनियोगः ॥ असम्बर्हिरिक्ताऽ हविषा घृतेन समा-
दित्यैर्हसुमिष्ट सम्भुद्धिः ॥ समिन्द्रो विश्वदेवेभिरिक्तान्दिदृश्यन्नभो
गच्छतु यत्स्वाहा ॥ ३६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः बर्बरकाय नमः बर्बरका-
वाहयामि स्थापयामि ॥ भो बर्बरक इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५० पवमानः स इत्यस्य प्रजापतिरूपेः गायत्रीछन्दः पवनो देवता
पवनावाहने विनियोगः ॥ ॐ पवमानः सोऽ अघ्नः पवित्रेण त्विर्व-
र्षणिः ॥ य? पोता स पुनातु मा ॥ ५१ ॥ ईशानदिक्कोष्ठपद्मलस्यान्ति-
मदलार्धे—ॐ भूर्भुवः स्वः पवनाय नमः पवनमावाहयामि स्थापयामि ॥
भो पवन इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५१ अभ्यर्पितस्य वामदेवद्वापिः त्रिष्टुप्छन्दः पवनो देवता
पवनावाहने विनियोगः ॐ अभ्यर्पत सुष्टुतिङ्गव्यमाजिमुस्पासुं भद्रा
द्रविणानि धत्त ॥ इमं युञ्जन्पत देवता नो घृतस्य धारु मधुमत्पवने
॥ ५२ ॥ ईशानदिक्कोष्ठपद्मलस्यान्तिमदलार्धे पवनादुत्तरतः—ॐ भूर्भुवः स्वः
पवनाय नमः पवनमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो पवन इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

प्रतिष्ठापनम्—ॐ मनोजति० ॥ ब्राह्मणम् ॐ मनोजतिर्जुपतामुज्यस्ये-
तिमुनसावाऽइदं सुर्वमाप्तन्मुनसुवैतत्सुर्वमानोतिवृहस्पतिर्ध्वजुभिमुंतो
—ॐ नमोऽस्मिन् त्रिभुवनेश्वरिणि त्रिभुवनेश्वरिणि त्रिभुवनेश्वरिणि त्रिभुवनेश्वरिणि
यात्प्रतिष्ठेति ।

पुपुत्रेति० ॥ अजरादिमण्डलदेवतासहित श्रीक्षेत्रपाल सुप्रतिष्ठितो वरदो
भव ॥ ध्यानम्—ॐ अजरादिमण्डलदेवतासहितश्रीक्षेत्रपालाय नमः
ध्यायामि ॥ आसनम् ॐ अजरादिमण्डलदेवतासहितश्रीक्षेत्रपालाय नमः
आसनं समर्पयामि ॥ पाद्यम्—ॐ अजरादिमण्डलदेवतासहितश्रीक्षेत्रपाल-
ाय नमः पाद्यं समर्पयामि ॥ अर्घ्यम्—ॐ अजरादिमण्डलदेवतासहितश्रीक्षे-
त्रपालाय नमः अर्घ्यं समर्पयामि ॥ आचमनीयम्—ॐ अजरादिमण्डलदेवता-
सहित श्रीक्षेत्रपालाय नमः ॥ आचमनीयं समर्पयामि ॥ पञ्चामृतस्नानम्—ॐ
अजरादिमण्डलदेवतासहितश्रीक्षेत्रपालाय नमः पञ्चामृतस्नानं समर्पयामि ॥

पञ्चामृतस्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि ॥ शुद्धोदकस्नानान्ते आच-
 मनीयं समर्पयामि ॥ गन्धोदकस्नानम्—ॐ अजरादिमण्डलदेवतासहित
 श्रीक्षेत्रपालाय नमः गन्धोदकस्नानं समर्पयामि ॥ गन्धोदकस्नानानं
 शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि ॥ शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि
 उद्वर्तनस्नानम्—ॐ अजरादिमण्डलदेवतासहितश्रीक्षेत्रपालाय नमः उद्वर्त-
 नस्नानं समर्पयामि ॥ उद्वर्तनस्नानान्ते उष्णोदकस्नानं समर्पयामि ॥ उष्णो-
 दकस्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि ॥ शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं
 समर्पयामि ॥ अभिषेकः—ॐ अजरादिमण्डलदेवतासहितश्रीक्षेत्रपालाय नमः
 अभिषेकस्नानं समर्पयामि ॥ स्नानम्—ॐ अजरादिमण्डलदेवतासहितश्री-
 क्षेत्रपालाय नमः स्नानं समर्पयामि ॥ स्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥
 वस्त्रम्—ॐ अजरादिमण्डलदेवतासहितश्रीक्षेत्रपालाय नमः वस्त्रं समर्पयामि ॥
 वस्त्रान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥ उपवीतम्—ॐ अजरादिमण्डलदेवता-
 सहितश्रीक्षेत्रपालाय नमः उपवीतं समर्पयामि ॥ उपवीतान्ते आचमनीयं स ० ॥
 गन्धम्—ॐ अजरादिमण्डलदेवतासहितश्रीक्षेत्रपालाय नमः गन्धं समर्प ० ॥
 अक्षताः—ॐ अजरादिमण्डलदेवतासहितश्रीक्षेत्रपालाय नमः अक्षतान्स ० ॥

मण्डलदेवतासहितश्रीक्षेत्रपालाय नमः दास्ये ॥ नवधम्—
 ॐ अजरादिमण्डलदेवतासहितश्रीक्षेत्रपालाय नमः नैवेद्यं निवेदयामि ॥

देवताग्रेगोमयेनजलेऽवाचतुष्कीणं मण्डलं कृत्वा तदुपरि नैवेद्यपात्रं निधाय
 तत्र तुलसीपात्रं निक्षिप्य गायत्रीमन्त्रेण सम्प्रोक्ष्य धेनुमुद्रां प्रदृश्यंशं समुद्रया
 तर्जनीमंध्यमाङ्गुष्ठेन-ॐ प्राणाय स्वाहा । मध्यमानामिकाङ्गुष्ठेन-ॐ अपानाय
 स्वाहा । कनिष्ठिका नामिकाङ्गुष्ठेन-ॐ व्यानाय स्वाहा । कनिष्ठा तर्जन्यङ्गुष्ठेन-
 ॐ उदानाय स्वाहा । साङ्गुष्ठाभिः सर्वाङ्गुलिभिः-ॐ समानाय स्वाहा ॥
 पूर्वापोशनं समर्पयामि । नैवेद्यमध्ये पानीयं समर्पयामि ॥ उत्तरापोशनं सम०
 इस्तप्रक्षालनार्थं जलं समर्पयामि ॥ मुखप्रक्षालनार्थं जलं समर्पयामि ॥ आचम
 नीयं समर्पयामि ॥ करोद्धर्तनार्थं चन्दनं समर्पयामि ॥ फलानि-ॐ अजरादि
 मण्डलदेवतासहितश्रीक्षेत्रपालाय नमः ऋतुद्भवाग्निनानार्थिधफल्यानि सम०
 मुखवासार्थं तामूलम्-ॐ अजरादिमण्डलदेवतासहितश्रीक्षेत्रपालाय नम
 मुखवासार्थं सपूर्णाफलतामूलं समर्पयामि ॥ दक्षिणा-ॐ अजरादिमण्डलदे
 वतासहितश्रीक्षेत्रपालाय नमः सुवर्णपुष्पदक्षिणां सम० ॥ कर्पूरातिव्यम्-
 ॐ अजरादिमण्डलदेवतासहितश्रीक्षेत्रपालाय नमः कर्पूरातिव्यंसं ॥ जले
 न प्रदक्षिणावर्तनम् । पुष्पैर्देवचन्दनम् । आत्मचन्दनम् ॥ इस्तप्रक्षालनम् ॥
 मन्त्रपुष्पाञ्जलिः-ॐ अजरादिम० देवतासहितश्रीक्षेत्रपालाय नमः मन्त्रपु०
 सं ॥ प्रदक्षिणा-ॐ अजरादिमण्डलदे० सं ॥ श्रीक्षेत्रपा० नमः प्रदक्षिणां
 सं ॥ नमस्कारः-ॐ अजरादिम० दे० सं ॥ श्रीक्षेत्रपालाय नमः नमस्कारोमि ॥
 विशेषार्थः- अर्घ्यपात्रे जलं सम्पूर्य चन्दनपुष्पाक्षतसहितं नारिकेलञ्च घृत्वा
 ॐ अजरादिम० दे० सं ॥ श्रीक्षेत्रपा० विशेषार्थं सं ॥ प्रार्थना-ॐ नमामि शे-
 जरादिम० दे० सं ॥ श्रीक्षेत्रपालः प्रीयताम् ॥ इति क्षेत्रपालपीठदेवतापूजनम् ॥

॥ अथ त्रिणवर्चनकल्पलतारुद्रकल्पद्रुमानुसा-
रिवद्धिनीपूजार्थं जलयात्राप्रयोगः ॥

जलाशयगमनम्—सपत्नीको यजमानः आचम्य माणानायस्य
देवकायै सङ्गीत्यै मारब्धमहारुद्राख्ये कर्मणि रिवद्धिनीपूजार्थं नवयौत्र
करिष्ये इति सप्तकल्प वायव्योपपुरःसरं शृङ्गारितान्ताम्रमयात्रकलशान
मुवासीनामस्तकोपरि ग्राहयित्वा मङ्गलगीतगायन्तीश्च ताः अग्रतः
कृत्वा जानोभद्रानुवाकं शान्त्यध्याय च पठन्तिः आचार्यः त्विग्भिः
सह जलयात्रोपयुक्तपूजासम्भारान् गृह्यित्वा नद्यादिजलाशयं गच्छेत् ॥

१ कल्पद्रुम जलयात्राप्रयोग मधुपर्कानन्तर दृश्यत पर चैव करणे यज्ञारम्भाग्नि
कर्मनाहुत्वा मण्डपप्रवेशाग्निस्थापन दिक्कर्मस्वनीव विलम्बो भवेजलयात्राया
नात्वावश्यकत्व चिद्वितीयेहि कतव्य इति सौगम्यार्थं नव प्रयोजित ॥ महाह्द्रे
जलयात्राविधिर्न वैपुचित्प्राचीनमन्थपूषलम्पत परञ्च मराठाचार्याहुत्वादत्माभि
सङ्गृह्यत अत वृत्तावृत्त इति दिक् ॥ २ जलयात्रासाहित्यम्—ताम्रमया नवक
लशा , गामूत्रं, गोमय, गादधि गादुग्ध, गाधृत, शर्करा १ शेर, केशरिचन्दनम्,
तण्डुला, पुष्पाणि, पूगीफलानि, धूपशलाका, दीपपालम्, दीपार्थं तुलम्, होमा
र्थवृत्तम्, सौभाग्यद्रव्याणि, नारादिफलानि, नागवल्लीपत्राणि २५, दक्षिणार्थ
द्रव्यम्, दूर्वा, अधत्यपलाणि, औदुम्बरपत्राणि, प्लक्षपत्राणि, आम्रपत्राणि,
वटपत्राणि, एला, लवङ्गानि, शतमृत्तिषा, सर्वापधीर्चूर्णं, लवणम्, सर्पवा, पञ्चरत्न
पुटीका नद्य, रक्तसूत्रम्, यवा, बल्यर्थं पाषाण मापाथ, गुड, यशोपवीतानि,
मधु, आचमनपात्रम्, पञ्चपालम् चक्षुषपात्रम्, अर्घपात्रम्, कुङ्कुम, सिन्दूरम्,
श्वेतचूर्णम्, रक्तचूर्णम्, हरिद्राचूर्णम्, कर्पूरम्, जलमातृनादिस्थापनार्थं हस्तमान
रक्त श्वेत वा वस्त्रराण्डम् ॥ आचमनीयपात्रे निक्षेपणार्थं वङ्गोलजातीफलचूर्णम् ॥

जलाशयंप्राप्यजलाशयतीरेशुचिदेशेषञ्जगव्येनभूमिसम्प्रोक्ष्यगोमयेन
चतुरस्रमण्डलं कृत्वा स्वस्तिकंनिरच्यतदुपरिसपत्नीकंयजमानमुद्दद्मुख-
मुपवेशयेत् पजमानपुरतो यवैस्तण्डुलैःसामाग्यद्रव्यादिना वा अष्टदलं
पत्रं कुर्यात् आनीतान्नवकलशान् पूजासम्भारांश्च समीपे संस्थापयेत् ॥

सङ्कल्पः—आचम्यप्राणानायम्य देशकालौ सङ्कीर्त्यजलयात्राङ्गभूतं
श्रीवरुणदेवताधीत्यर्थगणेशजलमातृजीवमातृस्थलमातृसप्तसागरयोगिनी-
क्षेत्रपालजलवरुणभूमिपूजनपूर्वकंनववर्द्धिनीकलशेषु वरुणपूजनं करिष्ये।

मर्वादिभुमर्पपथिकिरणम्—इन्द्रघोषस्तत्रेत्यस्यगोतमज्ञपिः यत्तुश्चन्द्रः
उत्तरधेदिदेवतासर्पपथिकिरणोविनियोगः॥अह्नुद्रघोषस्तत्राव्वसुंभिष्टपुरस्ता
त्पातुप्रचेतास्वारुद्रे? पुत्रात्पातुमनोजवात्स्वापितृभिर्दक्षिणत? पातुद्विष्व-
कंर्मात्वादिस्त्यरुत्तरुत? पात्स्विदुत्तमुदन्तुसंघ्वात्स्विद्विद्विज्ञानि?सृजामि॥१॥

गणपतिपूजनम्—ताम्रपात्रेगणेशंसंस्थाप्य—महागणपतिं ध्यायामि॥
महागणपतिमाहायामि ॥ प्रतिष्ठापनम्—गणेश उपातिष्ठितो वरदो भव ॥
महागणपतये नमः आसनं समर्पयामि॥ महागणपतये नमः पादं समर्प-
यामि॥महागणपतयेनमः अर्घ्यं समर्पयामि॥महागणपतयेनमः आचमनार्थं
जलं समर्पयामि॥ महागणपतयेनमः पञ्चामृतस्नानं समर्पयामि॥महागण-
पतये नमः पञ्चामृतस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि॥महागणपतयेनमः
शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि॥ शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥
ततस्त्रं गन्धानुलेपनपूर्वकं पत्रपुटेअक्षतपुञ्जे संस्थाप्य महागणपतये नमः
वस्त्रोपबन्धे समर्पयामि ॥ वस्त्रान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥ महागणपतये
नमः यज्ञोपवीतं समर्पयामि ॥ यज्ञोपवीतान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

महागणपतये नमः गन्धं समर्पयामि ॥ महागणपतये नमः अक्षतान्समर्प-
 यामि ॥ महागणपतये नमः पुष्पाणि समर्पयामि ॥ महागणपतये नमः
 दुर्वाङ्कुरान्समर्पयामि ॥ महागणपतये नमः सौभाग्यद्रव्याणि समर्पयामि ॥
 महागणपतये नमः धूपमाघ्रापयामि ॥ महागणपतये नमः दीपं दर्शयामि ॥
 महागणपतये नमः नैवेद्यं निवेदयामि ॥ महागणपतये नमः नैवेद्यमन्ये
 पानीयं समर्पयामि ॥ उत्तरापोशनं समर्पयामि ॥ हस्तप्रक्षालनार्थं जलं
 समर्पयामि ॥ मुखप्रक्षालनार्थं जलं समर्पयामि ॥ आचमनीयं समर्प-
 यामि ॥ ऋरोद्धर्तनार्थं गन्धं समर्पयामि ॥ मुखवासार्थं ताम्बूलं समर्पयामि ॥
 महागणपतये नमः सुवर्णपुष्पदक्षिणां समर्पयामि ॥ महागणपतये नमः
 कर्पूरार्तिराग्यं दर्शयामि ॥ महागणपतये नमः मन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि ॥
 महागणपतये नमः प्रदक्षिणां समर्पयामि ॥ महागणपतये नमः विशे-
 पार्थ्यं समर्पयामि ॥ महागणपतये नमः प्रार्थनापूर्वकं नमस्करोमि ॥
 श्रीमहागणपतये नमः सदीपनापभक्तवलिं समर्पयामि ॥ इस्ते जल-
 मादाय अनया पूजया श्रीमहागणपतिः प्रीयताम् ॥

जलमातृकापूजनम्—मातृकास्थापनार्थं बह्वमास्तीर्य तत्र उदरसंस्थान्
 सप्ताक्षतपुञ्जान्कृत्वा तदुपरि जलमातृका आवाह्यं पूजयेत् ॥

- १ ॐ भूर्भुवः स्वः मत्स्यै नमः मत्सीमावा० स्था० भो मत्सि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥
- २ ॐ भूर्भुवः स्वः कूर्म्यै नमः कूर्मीमावा० स्था० भो कूर्मि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥
- ३ ॐ भूर्भुवः स्वः वाराह्यै नमः वाराहीमावा० स्था० भो वाराहि इहागच्छ इह ॥

१ मत्सीकूर्मावाराहीमाण्डूकीमकरीतथा । माहिकीकौशिकीचैव सप्तैताजलमातर ॥

४ ॐभूर्भुवःस्वःभाण्डर्यैः०भाण्डकीमा०स्था०भोभाण्डकिडहागच्छइ०॥

५ ॐभूर्भुवःस्वःमकर्यैःनमः मकरीमावा०स्था०भोमकरिडहागच्छइतिष्ठ ॥

६ ॐभूर्भुवःस्वःग्राहक्यैःनमःग्राहकीमावा०स्था० भोग्राहकिडहाग० इह०॥

७ ॐभूर्भुवः स्वः क्रौञ्चिक्यै नमः क्रौञ्चिकीमावाटयामि म्यापयामि ॥

भो क्रौञ्चिकि डहागच्छ इह तिष्ठ ॥ प्रतिष्ठापनम्—ॐमनोज्ञति० ॥ १३ ॥

ॐभूर्भुवः स्वः मत्स्याद्यावाहितमातरः सुमतिष्ठिताः वरदाः भवतः ॥ ॐभूर्भुवः

स्वः मत्स्याद्यावाहितजलमातृभ्योनमः इति मन्त्रेण गन्धाद्युपाचारैः पूजयेत् ॥

॥ नत्पुरतः सप्ताश्रतपुञ्जेषु सप्तजीवमातृका आवाह्य पूजयेत् ॥

१ ॐभूर्भुवःस्वःकुमार्यैःनमःकुमारीमा०स्था०भोकुमारिडहागच्छइतिष्ठ ॥

२ ॐभूर्भुवःस्वःधनदायैःनमःधनदामावाह०स्था०भोधनदेडहागच्छइ०॥

३ ॐभूर्भुवःस्वःनन्दार्यैःनमःनन्दामावा०स्था०भोनन्देडहाग० इहतिष्ठ ॥

४ ॐभूर्भुवःस्वःविमलार्यैःनमःविमलामावा०स्था०भोविमले डहा०इह०॥

५ ॐभूर्भुवःस्वःमङ्गलार्यैःनमः मङ्गलामावा०स्था०भोमङ्गलेडहा०इह०॥

६ ॐभूर्भुवःस्वःअचलार्यैःनमः अचलामावा०स्था०भोअचलेडहा०इह०॥

७ ॐभूर्भुवःस्वः

ॐभूर्भुवः स्वः कुमार्याद्यावाहितजीवमातृकाः सुप्रतिष्ठिताः वरदाः भवतः ॥

पूजनम्—ॐभूर्भुवः स्वः कुमार्याद्यावाहितजीवमातृकाभ्यो नमः ॥

इति मन्त्रेण गन्धाद्युपाचारैः पूजयेत् ॥

॥ तत्पुरतः सप्ताक्षतपुञ्जेषु सप्तस्थलमातृका आवाह्य पूजयेत् ॥

१ ॐ भूर्भुवः स्वः ऊर्म्येनमः ऊर्मायाहयामिस्था ० भोजर्मिः हागच्छद्दतिष्ट ॥

२ ॐ भूर्भुवः स्वः लक्ष्म्येनमः लक्ष्मीमावा ० स्था ० भोलक्ष्मीः इहागच्छद्द ० ॥

३ ॐ भूर्भुवः स्वः महाप्रायै ० महाप्रायामा ० स्था ० भोमहाप्रायेद्दहा ० ३ ० ॥

४ ॐ भूर्भुवः स्वः पानदेव्येनमः पानदेवीमा ० स्थः ० भो पानदेवि ३ ० ३ ० ॥

५ ॐ भूर्भुवः स्वः वारुण्येनमः ० वारुणामावा ० स्था ० भोवारुणि ३ ० ३ ० ॥

६ ॐ भूर्भुवः स्वः निर्मलायैनमः निर्मलामावा ० स्था ० भो निर्मले ३ ० ३ ० ॥

७ ॐ भूर्भुवः स्वः गोधायैनमः गोधामावाहयामिस्था ० भोगोधेद्दहा ० ३ ० ३ ० ॥

प्रतिष्ठापनम्—ॐ मनोज्ञीतिर्ज्जुपत्तुमाज्यस्युवृहस्पतिर्वृद्ध ० ॥ ३ ॥

ॐ भूर्भुवः स्वः ऊर्म्याद्यावाहितस्थलमातृकाः सुप्रतिष्ठिताः वरदाः भवत ॥

पूजनम्—ॐ भूर्भुवः स्वः ऊर्म्याद्यावाहितस्थलमातृकाभ्यो नमः

इति मन्त्रेण गन्धाद्युपचारैः पूजयेत् ॥

॥ तत्पुरतः अक्षतपुञ्जोपरि सप्तसागरानावाह्य पूजयेत् ॥

समुद्रादूर्ध्विरित्यस्यवामदेव ऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः सप्तसागरादेवताः सप्तसागरावाहने विनियोगः ॥ ॐ समुद्रादूर्ध्विर्मर्म्भुर्मुं २ऽउदारुदुपा ७ शुनसममृतत्वमानत् ॥ घृतस्वुनामुगुब्धदस्तिजिह्वादेवानामुमृतस्यु नाभिः ॥ १६ ॥

१ ऊर्मीलक्ष्मीमहामाया पानदेवी तथैव च । वारुणी निर्मला गोधा सत्तैताः स्थलमातरः ॥ २ लवणेशुसुरासर्पिर्दक्षिरीरजला इति ॥

ॐ भूर्भुवः स्वः सप्तसागरेभ्यो नमः सप्तसागरानावाहयामि स्थापयामि ॥
भोत्सप्तसागराः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥ प्रतिष्ठापनम्—ॐ मनो जूतिज्जुपता-
माज्यंस्यु ॥ १ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सप्तसागराः सुप्रतिष्ठिता वरदा भवत ॥

पूजनम्—ॐ भूर्भुवः स्वः सप्तसागरेभ्यो नमः इति मन्त्रेण गन्धाद्युप-
चारैः पूजयेत् ॥ अनया पूजया भगवन्तः सप्तसागराः प्रीयन्ताम् ॥

जले—चतुः पट्टीयोगिनीभ्योनमः इति मन्त्रेण गन्धाद्युपचारैः पूजयेत् ॥

॥ वायव्यां क्षेत्रपालं सिन्दूरादिना लिखित्वा आवाह्य पूजयेत् ॥

क्षत्रस्य यो निरित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः द्विपदाविराङ्गायत्रीछन्दः क्षेत्र-
पालो देवता क्षेत्रपालावाहने विनियोगः ॥ ॐ क्षुत्रस्य यो निरसि क्षुत्रस्य
नाभिरसि ॥ मा त्वां हिंसीम्या मां हिंसीत् ॥ १ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः क्षेत्र-
पालाय नमः क्षेत्रपालमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो क्षेत्रपाल इहागच्छ
इह तिष्ठ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः क्षेत्रपालाय नमः इति मन्त्रेण गन्धाद्युपचारैः पूजयेत् ॥

बलिदानम्—क्षेत्रपालाग्रे सदीपदधिमापभक्तवलिं संस्थाप्य—ॐ क्षे-
त्रपाल महाबाहो महाबलपराक्रम । बलि गृहाण देवेश क्षेत्रक्षणहेतवे ॥
ॐ भूर्भुवः स्वः क्षेत्रपालाय नमः सदीपदधिमापभक्तवलिं समर्पयामि ॥

जलाशयस्थितजले जलपूजनम्—ॐ भूर्भुवः स्वः अद्भ्योनमः गन्धाक्षत-
पुष्पाणिसमर्पयामि ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः मानसादिसरोभ्यो नमः गन्धाक्षतपुष्पा-
णिसमर्पयामि ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः पुष्करादितीर्थेभ्यो नमः गन्धाक्षतपुष्पाणि
सम ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः गङ्गादिमहानदीभ्योनमः गन्धाक्षतपुष्पाणिसमर्प ॥

जलाशयस्थितजलेवरुणमावाद्यपूजनम्—तत्त्वायामीतिशुनःशेषमहापिः
त्रिपुच्छन्दः वरुणो देवता वरुणावाहने विनियोगः॥ अतत्त्वायामि श्रद्धाणा
वृन्दंगानुस्तदाशास्ते यजमानो हुविधिः—॥ अहोदमानो वरुणेहचोध्युक्तशः
सु मा नुऽ आयुट षमोषिटे ॥ ३३ ॥

जले—अभूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः वरुणमावाहयामि स्थापयामि ॥
भो वरुण उदागच्छ इह तिष्ठ ॥

प्रतिष्ठापनम्—अमनो जृतिञ्जुपत्तामाज्यस्यवृहस्पतिर्पुत्रमिमन्तनोत्वारिष्टं
युवदसमिमन्दधातु ॥ ॥ द्विषेदेवासऽइह मादयन्तामोश्मतिष्ठ ॥ ३३ ॥
अभूर्भुवः स्वः वरुण सुप्रतिष्ठितो वरदो भव ॥ पूजनम्—अभूर्भुवः स्वः
वरुणाय नमः इति मन्त्रेण गन्धाद्युपचारैः पूजयेत् ॥

बलिदानम्—मापभक्तवलिं संस्थाप्य—अभूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः
मापभक्तवलिं समर्पयामि ॥

॥ जले पञ्चामृतप्रक्षेपः ॥

पयःप्रक्षेपः—पयःपृथिव्यामित्यस्य लुप्तोधानाकःहृषिः विराड्छन्दः
अग्निदेवता जले पयःप्रक्षेपे विनियोगः॥ अपयः—पृथिव्याम्ययुऽओपंधी-
पुपयोद्विह्यन्तरिक्षे पयो धाट ॥ पयस्वतीट मुदिशः—सन्तु मद्यम् ॥ ३३ ॥
दधिप्रक्षेपः—दधिक्रावणइत्यस्यवामदेव्योदधिक्रावाकृषिः अनुपुच्छन्दः
अश्वोदेवता जलेदधिप्रक्षेपेविनियोगः॥ अदधिक्रावणोऽअकारिषञ्जिष्णो-
रन्ध्रस्यह्वाजिनः—॥ सुरभि नो मुक्ताकरुत्पणुऽ आयं७पितारिपत् ॥ ३३ ॥

घृतप्रक्षेपः—घृतमिमिमिक्षइत्यस्य घृतसमद्वन्द्वपिः त्रिष्टुष्टन्दः अग्निर्देवता
 घृतप्रक्षेपे त्रिनियोगः॥ ॐघृतमिमिमिक्षे घृतमस्य योनिर्घृतेश्रितोघृतम्बंस्य
 धाम ॥ अनुष्णुधमावह मादयंभु स्वाहा कृतं घृषभ वृषि हुडयम् ॥ १३ ॥
 मधुप्रक्षेपः—मधुघाता इतिव्यचस्य गोतमऋषिः मायत्रीचन्दः विन्धेदेवा
 देवताः जले मधुप्रक्षेपे त्रिनियोगः॥ ॐमधु घाताऽ ऋतायुते मधुं क्षरन्ति
 सिन्धदट ॥ माध्वीर्नटमन्वोपधीट ॥ मधु नक्तंमुतोपसोमधुंमुत्पार्थिवुः
 रजं ॥ मधु घांरस्तु नटपिता ॥ मधुमात्रो वनस्पतिर्मधुंमांरऽ अस्तु
 मूढये ॥ माध्वीर्गावो भद्रन्तु नट ॥ १४-१५ ॥

शर्कराप्रक्षेपः—अपामित्यस्य बृहस्पतीन्द्रावृषी यजुरन्तमनुष्टुष्टन्दः रसो
 देवता जले शर्कराप्रक्षेपे त्रिनियोगः—ॐअपा ७ रसमुद्रयसुःसूद्ये सन्तः
 सुमादितम् ॥ अपा ७ रसस्य यो रसस्तं द्यो गृहाम्युत्तममुपयाम गदा-
 तोमीन्द्राय त्वा जुष्टंङ्गहाम्येप ते योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टंमम् ॥ १६ ॥

जले सुवेण द्वादशघृताहुतीर्जुहुयात् १ ॐअद्भ्यःस्वाहा—इदमद्भ्यो
 न मम ॥ २ ॐवाभ्यःस्वाहा—इदंवाभ्यो न मम ॥ ३ ॐउदकाय स्वाहा
 इदमुदकाय न मम ॥ ४ ॐतिष्ठन्तीभ्यः स्वाहा—इदंतिष्ठन्तीभ्यो न मम ॥
 ५ ॐक्षवन्तीभ्यःस्वाहा—इदंक्षवन्तीभ्योनमम ॥ ६ ॐस्यन्दमानाभ्यःस्वाहा
 इदंस्यन्दमानाभ्यो न मम ॥ ७ ॐकूप्याभ्यःस्वाहा—इदंकूप्याभ्यो न मम ॥
 ८ ॐसूद्याभ्यःस्वाहा—इदंसूद्याभ्योनमम ॥ ९ ॐवार्याभ्यःस्वाहा—इदंवार्या-
 भ्यो न मम ॥ १० ॐअर्णवायस्वाहा—इदमर्णवायनमम ॥ ११ ॐसमुद्राय
 स्वाहा—इदंसमुद्राय नमम ॥ १२ ॐसरिरायस्वाहा—इदं सरिराय न मम ॥

ॐ ब्राह्मणमुद्य विदेयम्पितृमन्तम्पैतृमुत्यमृषिंमार्षेयः सुधातुंदाक्षिणम् ॥
 अस्मद्राता देवत्रा गच्छत प्रदातारुमाविंशत ॥ २६ ॥ इस्ते जलमा-
 दाय-उदं सर्वं जलाधिपतये सपरिवाराय वरुणाय न मम ॥

वरुणायार्घ्यप्रदानम्-वरुणस्योत्तम्भनमसीत्यस्य वत्सऋषिः बृह-
 तीछन्दः वरुणो देवता वरुणायार्घ्यप्रदाने विनियोगः ॥ ॐ वरुणस्यो-
 त्तम्भनमसि वरुणस्य ऋभुसर्जनीस्थो वरुणस्यऽ ऋतुसदंयसि
 वरुणस्यऽऋतुसदनमसि वरुणस्यऽ ऋतुसदंनुमासीद ॥ ३६ ॥ ॐ वरुणाय
 नमः इदमर्घ्यं दत्तं न मम ॥ एवं पुनः वरुणाय द्विवारमर्घ्यं दद्यात् ॥

जले फलप्रक्षेपः-याः कलिनीरित्यस्य भिपश्रुपिः विराडनुष्टुप्छन्दः
 ओपधयोदेवताः जलेफलप्रक्षेपे विनियोगः ॥ ॐ या? फलिनीर्व्याऽअफुलाऽ
 अपुष्पावाश्च पुष्पिणीऽ ॥ बृहस्पतिंभ्रमूतास्ता नो मुञ्चन्त्वहंसऽ ॥ ३७ ॥

भूमिपूजनम् ॥ भूमिं स्पृष्ट्वा-भूरसीत्यस्य विशिराऋषिः प्रस्तरप-
 द्विछन्दः स्वयमातृष्णा देवता भूमिस्पर्शने विनियोगः ॥ ॐ भूरसि-
 भूमिंरस्यादितिरसि विश्वधायु विश्वस्य भुवनस्य धृत्वी ॥ पृथिवी वच्छ
 पृथिवीन्दह पृथिवीम्मा हिंस्रीऽ ॥ ३८ ॥

आसनम्-महीद्यौरित्यस्य मेधातिथिऋषिः गायत्रीछन्दः द्यावापृ-
 थिवीदेवते आसनदाने विनियोगः ॥ ॐ मही द्यौ? पृथिवी च नऽ इमं

१ यामले-हस्ताञ्जयोस्ततोदद्यादर्थतोयैः मुवाक्षितै ॥ ज्ञानमालायाम्- अर्घ्यं
 दिशेत्तोयमूर्ध्नि शिरोमन्त्रेण देशिकः ॥ (शिरोमन्त्रस्तु स्वाहा) महाकाले-अर्घ्यं
 मूर्ध्नि प्रदातव्यं स्वाहामन्त्रेण साधकैः ॥ विश्वामित्रसंहितायाम्-उशीररोचनाचैवय-
 वत्रीहितलानपि । आज्यसिद्धार्थपुष्पाणि क्षिपेदध्वस्य पात्रके ॥ वशिष्ठसंहितायाम्-
 अर्घ्यं पुष्पाक्षतयवकुशाप्रतिलसर्षपैः । गन्धदूर्वाजलैः प्रोक्त मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥

युद्धमिमिक्षताम् ॥ पिपृताहो भरीमभिः ॥३३॥ ॐ भूर्भुवः स्वः भूम्यै
नमः आसनं समर्पयामि ॥

पाद्यम्—पाद्यपात्रं सम्पाद्य—पृथिवीचमइत्यस्य देवाऋषयः भुरिक्छक-
रीछन्दः अग्निर्देवता पाद्यसमर्पणे विनियोगः ॥ ॐ पृथिवी चं मुऽ इन्द्रश्च
मेन्तरिक्षश्च मुऽ इन्द्रश्च मे द्यौश्च मुऽ इन्द्रश्च मे समाश्च मुऽ इन्द्रश्च मे नक्ष-
त्राणि च मुऽ इन्द्रश्च मे दिशश्च मुऽ इन्द्रश्च मे युद्धेन कल्पन्ताम् ॥३४॥
ॐ भूर्भुवः स्वः भूम्यै नमः पाद्यं समर्पयामि ॥

अर्घ्यम्—अर्घ्यं सम्पाद्य—स्योनापृथिवीत्यस्य मेधातिथिर्ऋषिः गायत्री
छन्दः पृथिवी देवता अर्घ्यसमर्पणे विनियोगः ॥ ॐ स्योना पृथिवि
नो भवानक्षरा निवेशनी ॥ वच्छां नुऽ शर्मं सुप्रधाऽ ॥३५॥ ॐ भूर्भुवः
स्वः भूम्यै नमः अर्घ्यं समर्पयामि ॥

आचमनीयम् ॥ आचमनीयपात्रे जलजातिफललवङ्गकङ्कोलादीनि
निक्षिप्य—शन्नोदेवीरित्यस्य दध्यङ्गुथर्वणऋषिः गायत्री छन्दः आपो देवताः
आचमनीयसमर्पणे विनियोगः । ॐ शन्नो देवीरुभिष्टं युऽ आपो भवन्तु पीतये ।
शंयोरुभिस्तवन्तु नऽ ॥३६॥ ॐ भूर्भुवः स्वः भूम्यै नमः आचमनीयं समर्पयामि ॥

पयःस्नानम्—पयः पृथिव्यामित्यस्य लुशोधानाऋषिः पिराऽ छन्दः
अग्निर्देवता पयःस्नाने विनियोगः ॥ ॐ पयः पृथिव्याम्पयुऽ
ओषधीषु पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धाऽ ॥ पयस्वतीऽ मुदिशं-
सन्तु मर्षम् ॥३७॥ ॐ भूर्भुवः स्वः भूम्यै नमः पयःस्नानं समर्पयामि ॥

१ दूर्वा च विष्णुकान्ता च श्यामाकः पद्ममेव च । पाद्याङ्गानि च चत्वारि
कथितानि समासतः ॥ २ तथाचमनपात्रे तु दद्याज्जातिफलं मुने । लवङ्गमपि
कङ्कोलं शस्तमाचमनीयके ॥

शुद्धोदकस्नानम्-इरावतीत्यस्य वसिष्ठऋषिः स्वराडापीं त्रिष्टुच्छन्दः
विष्णुर्देवता शुद्धोदकस्नाने विनियोगः॥ ॐ इरावतीधेनुमतीहिभुतःसूय-
घुसिनी मनवे दशस्या ॥ ह्यस्कभ्नारोदसींविष्णुतेतेदाधर्यपृथिवीमुभितो
मयूस्वैऽस्वाहा॥१६॥ ॐ भूर्भुवः स्वः भूम्यै नमः शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि॥

वस्त्रप्रदानम्-यऽइमेद्यावाइत्यस्य जमदाग्निर्ऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः होता
देवता वस्त्रसमर्पणे विनियोगः ॥ ॐ यऽ इमे द्यावापृथिवी जनित्री
रूपैरपिद-शुद्धवनासि विश्वा ॥ तमुद्य होतरीपितो वर्जीयान्देवन्वष्टा-
रमिह वांक्षि विद्वान् ॥१७॥ ॐ भूर्भुवः स्वः भूम्यै नमः वस्त्रं समर्पयामि॥

गन्धदानम्-यदूवद्धचमित्यस्य दीर्घतमाऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः अश्वो
देवता गन्धसमर्पणे विनियोगः ॥ ॐ यदूवद्धचमुदरस्यापुवाति यऽ
आमस्यं कृविषीं गुन्योऽ अस्ति ॥ सुकृता तच्छमितारं कृण्वन्तु
मेधः शृतुपाकम्पचन्तु ॥१८॥ ॐ भूर्भुवः स्वः भूम्यै नमः गन्धं समर्पयामि॥

अक्षताः-अक्षन्नर्मात्यस्य गौतमऋषिः त्रिराट्पंक्तिश्छन्दः इन्द्रो
देवता अक्षतसमर्पणे विनियोगः ॥ ॐ अक्षन्नर्मीमदन्तु एवं म्रियाऽ
अधूपत ॥ अस्तोपतु स्वभानचो विष्णु नविष्टया मुती खोजु न्विन्द्र ते
हरी ॥१९॥ ॐ भूर्भुवः स्वः भूम्यै नमः अक्षतान्समर्पयामि ॥

पुष्पाणि-श्रीधतइत्यस्यनारायणऋषिःनिचृट्पापींत्रिष्टुच्छन्दःआदित्यो
देवता पुष्पसमर्पणे विनियोगः ॥ ॐ श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्यां वहोरुने
पुर्धे नक्षत्राणि रूपमशिनौ ह्यात्तम् ॥ इष्णाक्षिपाणामुम्मऽ इषाण
सर्वलोक्तम्ऽ इषाण ॥२०॥ ॐ भूर्भुवः स्वः भूम्यै नमःपुष्पाणि समर्पयामि॥

धूपः—धूरसीत्यस्य विवस्वानृषिः जगतीछन्दः धूर्देवता धूपाघ्रापने
विनियोगः ॥ अँधूरसि धूर्ध्वं धूर्ध्वन्तुधूर्ध्वं तं वोस्मान्धूर्ध्वोति तन्धूर्ध्वं वं
धुयन्धूर्ध्वीमट ॥ देवानांमसि वल्लितमर्द्धं सस्मितमुम्पमितमुज्जुष्टमन्देवदू-
तंमम् ॥ १ ॥ अँभूर्धुवः स्वः भूम्यै नमः धूपमाघ्रापयामि ॥

दीपः—अग्निज्योतिरित्यस्य तक्षजीवलचैलकयः ऋषयः एकपदा-
गायत्रीछन्दः लिङ्गोक्ता देवताः दीपदर्शने विनियोगः ॥ अँअग्निज्योति
ज्योतिरुग्निः स्वाहा सूष्यो ज्योतिज्योतिः सूर्यः स्वाहा ॥ अग्निर्धूर्ध्वो
ज्योतिर्धूर्ध्वः स्वाहा सूष्यो धूर्ध्वो ज्योतिर्धूर्ध्वः स्वाहा ॥ ज्योतिः सूष्यः
सूष्यो ज्योतिः स्वाहा ॥ ३ ॥ अँभूर्धुवः स्वः भूम्यै नमः दीपं दर्शयामि ॥

नैवेद्यम्—अन्नपतत्यस्य नाभानेदिष्टऋषिः उपरिष्ठाद्गृह्णीछन्दः
अग्निर्देवता नैवेद्यसमर्पणे विनियोगः ॥ अँअन्नपतेन्नस्य नो देहानर्मुवस्यं
शुभिर्गः ॥ प्रप्रदोतारन्तारिपुऽ उर्ज्जो धेहि द्विपदे चतुर्पदे ॥ १ ॥
अँभूर्धुवः स्वः भूम्यै नमः नैवेद्यं निवेदयामि ॥

आचमनीयम्—शिवोनामासीत्यस्य नारायणऋषिः भुरिक्जगती
छन्दः क्षुरो देवता आचमनसमर्पणे विनियोगः ॥ अँशिवो नामासि स्वर्धि-
तिन्ते पिता नमस्तेऽ अस्तु मा मां हिःसीः ॥ निर्वर्त्तयाम्यायुपे-
न्नाद्याय प्रजननाय रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय ॥ ६ ॥
अँभूर्धुवः स्वः भूम्यै नमः आचमनीयं समर्पयामि ॥

फलानि—याः फलिनीरित्यस्य भिषगृषिः विराडनुष्टुप्छन्दः ओष-
धयो देवताः फलसमर्पणे विनियोगः ॥ अँया? फलिनीर्ध्याऽ
अंफलाऽ अंपुष्पा याश्च पुष्पिणीः ॥ बृहस्पतिप्रसूतस्ता नो मृञ्चन्त्वह-
हंसः ॥ १ ॥ अँभूर्धुवः स्वः भूम्यै नमः फलानि समर्पयामि ॥

ताम्बूलम्—उत्तरमास्येत्यस्य दधिक्रावाऋषिः आर्षीजगतीछन्दः अश्वो
देवता ताम्बूलसमर्पणे विनियोगः ॥ अँडुत स्मास्यु द्रवंतस्तुरण्युत? पुष्प-
न्न वेरनुवाति प्रगुद्धिनः ॥ इयेनस्यैवु ङ्जतोऽ अङ्कुसम्परि दधिक्रावणः-
सुहोर्जा तरिन्नतुट स्वार्हा ॥ १८ ॥ अँभूर्भुवः स्वः भूम्यै नमः ताम्बूलंस ० ॥

दक्षिणा—षड्दत्तमित्यस्य विश्वकर्माऋषिः निचृदनुष्टुप्छन्दः अग्निदे-
वता दक्षिणासमर्पणे विनियोगः ॥ अँषट्त्तं यत्परुदानुं षत्पूर्त्तं याश्च
दक्षिणाऽ ॥ तदुग्निर्वैश्वकर्म्मण? स्वर्देवेपुं नो दधत् ॥ १९ ॥ अँभूर्भुवः
स्वः भूम्यै नमः सुवर्णपुष्पदक्षिणां समर्पयामि ॥

पुष्पाञ्जलिः—धामच्छदित्यस्य उत्कीलऋषिः अनुष्टुप्छन्दः विश्वेदेवा
देवताः पुष्पाञ्जलिसमर्पणे विनियोगः ॥ अँधामुच्छदुग्निस्त्रिंश्रौ युक्त्वा
देवो बृहस्पतिः ॥ सचेतसो विश्वेदेवा युक्त्वाऽन्वन्तु नऽ शुभे ॥ २० ॥
अँभूर्भुवः स्वः भूम्यै नमः पुष्पाञ्जलिं समर्पयामि ॥

नमस्कारः—पृथिव्याइत्यस्य विधुतिऋषिः पिपीलिकमध्यावृहतीछन्दः
अग्निदेवता नमस्कारसमर्पणे विनियोगः ॥ अँपृथिव्याऽ अहमुवन्त-
रिक्षमारुहमुन्तरिक्षादिवुमारुहम् ॥ दिवो नाकस्य पृष्ठात्स्वुज्योति-
रगामुहम् ॥ २१ ॥ अँभूर्भुवः स्वः भूम्यै नमः नमस्कारं समर्पयामि ॥
समर्पणम्—हस्ते जलमादाय—अनया पूजया भगवती भूमिः प्रीयताम् ॥

१ सुपूर्गं च सुपत्तं च चूर्णेन च समन्वितम् । दद्यात्तु द्विजदेवेभ्यस्ताम्बूलं
प्रीतिपूर्वकम् ॥ २ भविष्ये—जानुभ्यां चैव पाणिभ्यां शिरसा च विचक्षणः । कृत्वा
प्रणामं देवे वै सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥

॥ अष्टदलोपरि नववर्द्धिनीकलशस्थापनप्रयोगः ॥

महीधाराित्यस्य मेघातिथिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः द्यावापृथिवीदेवते
भूमिस्पर्शने विनियोगः ॥ अष्टदलाग्रे भूमिं स्पृष्ट्वा—ॐ मुही र्या? पृथिवी
च नऽ इमं युज्मिमिषताम् ॥ पिपृताग्नौ भरीमभिट ॥ ३३ ॥

अष्टदलोपरि मध्ये च यवप्रक्षेपः—ओषधयइत्यस्य बन्धुर्ऋषिः निचृ-
दनुष्टुप्छन्दः ओषधयो देवताः यवप्रक्षेपे विनियोगः ॥ ॐ ओषधयुट
समवदन्तु सोमेन सुह राज्ञां ॥ वसूं कृणोति ब्राह्मणस्तदः राजन्पा-
रयामसि ॥ ६६ ॥

॥ अष्टदलेषु अष्टदिक्षु अष्टाना मध्ये चैकस्येति नवकलशानां स्थापनम् ॥

आजिघ्रेत्यस्य कुसुरुविन्दुर्ऋषिः स्वराद्ब्राह्मयुणिकछन्दः गौर्देवता
नवकलशस्थापने विनियोगः ॥ ॐ आजिघ्र कुलशम्मुद्या त्वां विशन्त्वि-
न्दवट ॥ पुनरुजां निर्वर्तस्वसानं—सुहस्तन्धुश्चोर्ध्वारु पयस्वती पुनर्मा-
विंशताट्टयि? ॥ २३ ॥

सप्तदर्भपवित्रैः कलशपवित्रीकरणम्—चित्पतिर्मेत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः
निचृदार्षीपाडि^{क्त}छन्दः प्रजापतिसवितारौ देवते कलशपवित्रीकरणे विनि-
योगः ॥ ॐ चित्पतिर्मा पुनातु वाक्पतिर्मा पुनातु देवो मां सविता
पुनात्वच्चिद्रेण पुवित्रेण सूख्यैस्य रुस्मिभिः—॥ तस्य ते पवित्रपते पुवित्र-
पूतस्य यत्कामं पुने तच्छक्रेयम् ॥ ६ ॥

स्थिरीकरणम्—स्थिरोमवेत्यस्य त्रितर्ऋषिः विराडनुष्टुप्छन्दः रासभो
देवता कलशस्थिरीकरणे विनियोगः ॥ ॐ स्थिरो भय वृद्धवङ्गऽ आशुर्भव
वाज्यवन् ॥ पृथुर्भव सुपदस्त्वमुने? पुरीपुवाहण ॥ ११ ॥

नवकुम्भेषु जलपूरणम्—समुद्रं ज्येष्ठा इति चतसृणां मैत्रावरुणिर्वासिष्ठ
 ऋषिः त्रिष्टुब्धः आपोदेवताः ॥ समुद्रमित्यस्य दीर्घतमा ऋषिः यजु-
 ष्छन्दः लिङ्गोक्ता देवताः । समुद्रायेति दधीच ऋषिः आसुरी त्रिष्टुब्धः
 वातोदेवता ॥ समुद्रोसीत्यस्य लुशोधानाक ऋषिः निचृद्वायत्रीछन्दः वायु-
 र्देवता । इम्मइत्यस्य शुनःशेष ऋषिः गायत्रीछन्दः वरुणो देवता ॥ वरुण-
 स्येत्यस्य वत्स ऋषिः विराड्ब्राह्मी बृहतीछन्दः वरुणो देवता नवकलशे-
 पूदकपूरणे विनियोगः ॥

१ यंत्यनिं ना-
 ॥

२ पूर्वकलशे जलपूरणम्—ॐ या आपो दिव्या उत वासवंति खनि त्रिमा-
 उत वायाः स्वयंजा ॥ समुद्रार्थायाः शुचंयः पावुकास्ता आपो देवीरिहमामवन्तु ।

३ आग्नेयकलशे जलपूरणम्—ॐ यासुरा जावरुणो याति मध्ये सत्यानु-
 ते अंबुपश्यञ्जनानि ॥ मधुश्चुतः शुचंयोयाः पावुकास्ता आपो देवीरिहमामवन्तु ।

४ दक्षिणकलशे जलपूरणम्—ॐ यासुरा जावरुणो यासु सोमो विश्वे देवा-
 यासूर्जुमदन्ति । वैश्वानुरोयास्वप्तिः प्रविष्टस्ता आपो देवीरिहमामवन्तु ॥

५ नैर्ऋत्यकलशे जलपूरणम्—ॐ समुद्रं ज्येष्ठं स्वाहान्तरिक्षं च्छु
 स्वाहा देवः सवितारं च्छु स्वाहा मित्रावरुणो गच्छु स्वाहा होरुत्रे गच्छु
 स्वाहा च्छन्दांसि गच्छु स्वाहा धावापृथिवी गच्छु स्वाहा युजं च्छु
 स्वाहा सोमं च्छु स्वाहा दिव्यन्नभो गच्छु स्वाहाग्निं वैश्वानुरं च्छु स्वाहा
 मनो मे हादिं च्छु दिवंते धूमो गच्छतु स्वर्ज्योतिः पृथिवीम्भस्मनापृण
 स्वाहा ॥ ३ ॥

६ पश्चिमकलशे जलपूरणम्—ॐसुमुद्राय त्वा व्वाताय स्वाहां सरि-
 राय त्वा व्वाताय स्वाहां ॥ अनुधृष्याय त्वा व्वाताय स्वाहांप्रातिधृष्याय
 त्वा व्वाताय स्वाहां ॥ अबुस्यवे त्वा व्वाताय स्वाहांशिमिदाय त्वा व्वाताय
 स्वाहां ॥ ३८ ॥

७ वायव्यकलशे जलपूरणम्—ॐसुमुद्रोसि नभस्वानुर्द्रदानुः
 शुम्भूर्मीयोभूरुभि मां वाहि स्वाहां मारुतोसि मरुताङ्गण? शुम्भूर्मी-
 योभूरुभि मा वाहि स्वाहांवस्यूरसि दुर्वस्वाञ्छुम्भूर्मीयोभूरुभि मां
 वाहि स्वाहां ॥ ३९ ॥

८ उत्तरकलशे जलपूरणम्—ॐइमम्भे वरुण श्रुधी हवमुथा च मृडय ॥
 त्वामवस्युराचके ॥ ४० ॥

९ ऐशानकलशे जलपूरणम्—ॐवरुणस्योत्तम्भनमासि वरुणस्य
 रुम्भसर्जनी स्थो वरुणस्यऽऋतुसदन्वयासि वरुणस्यऽऋतुसदनमासि
 वरुणस्यऽऋतुसदनुमासीद ॥ ४१ ॥

धान्यनिक्षेपः—धान्यमसीत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः याजुषीवृहतीछन्दः
 हविर्देवता धान्यनिक्षेपे विनियोगः ॥ ॐधान्यमासि धिनुहि देवान्मुणाय
 त्वोदुनाय च्वा व्याताय त्वा ॥ दीर्घामनु प्रसितिमायुषे धान्दंशो वं-
 सविता हिरण्यपाणिः प्रतिगृभ्णात्त्रच्छिद्रेण पुणिना चक्षुषे त्वा
 मुहीनाम्पयोसि ॥ ४२ ॥

पठेयुर्माहाणा. सर्वे आचार्येण समन्विता. । समुद्रव्येष्टेति वै सूक्त समुद्र गच्छ
 एव च ॥ समुद्रायत्वा व्वाताय समुद्रोसि तथैव च । इमम्भे वरुणस्येति क्रमेण
 पूरयेज्जलम् ॥

गन्धप्रक्षेपः—त्वाङ्गन्धर्वाइत्यस्य बन्धुर्ऋषिः निचृदनुष्टुप्छन्दः ओष-
धयो देवताः गन्धप्रक्षेपे विनियोगः ॥ ॐत्वाङ्गन्धर्वाऽ अखनुस्त्वामि-
न्दुस्त्वाम्बृहस्पतिः ॥ त्वामोषधे सोमो राजा विद्वान्यक्ष्मादमुच्यत ॥ १६ ॥

सर्वापधिप्रक्षेपः—याऽओषधीरिन्यस्य अथर्वपुत्राभिपद्यपिः अनुष्टु-
प्छन्दः औषधिर्देवता औषधिप्रक्षेपे विनियोगः ॥ ॐषऽ ओषधीः पूर्वा
जुता देवेभ्यस्त्रियुगम्पुरा ॥ मनै नु बुभ्रूणांमुहःशुतन्धामानि सप्त च ॥ १७ ॥

दूर्वाप्रक्षेपः—काण्डात्काण्डादित्यस्य अग्निर्ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः दूर्वेष्टका
देवताः दूर्वाप्रक्षेपे विनियोगः ॥ ॐकाण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ती परुष्ट
परुपुस्परि ॥ एवा नो दूर्वो प्रतनु सुदस्रेण शुतेन च ॥ १८ ॥

पञ्चपल्लवप्रक्षेपः—अश्वत्थेव
देवताः पञ्चपल्लवप्रक्षेपे विनियोगं
वसुतिःकृता ॥ गोभाजुऽ इत्किलासथ यत्सुनवथ पूरुपम् ॥ १९ ॥

सप्तमृद्प्रक्षेपः—स्योनापृथिवीत्यस्य मेधातिथिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः
पृथिवी देवता सप्तमृद्प्रक्षेपे विनियोगः ॥ ॐस्योना पृथिवि नो भवानृ-
क्षुरा निवेशनी । वच्छा नुह शर्म समथाट ॥ २० ॥

फलप्रक्षेपः—याः फलिनीरित्यस्य भिपद्यपिः विराडनुष्टुप्छन्दः ओष-
धयो देवताः फलप्रक्षेपे विनियोगः ॥ ॐया? फलिनीत्याऽ अफुत्याऽ
अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः ॥ वृहस्पतिप्रमूतास्ता नो मुखन्त्वहसट ॥ २१ ॥

हिरण्यप्रक्षेपः—हिरण्यगर्भइत्यस्य हिरण्यगर्भर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः प्रजा-
पतिर्देवता हिरण्यप्रक्षेपे विनियोगः ॥ ॐहिरण्यगर्भ? समवर्जुताथे भूतस्य
जुत? पतिरेकऽ आसीत् ॥ स दाधार पृथिवीन्यामुतेमाङ्गस्मै देवाय
हविषा विधेम ॥ २२ ॥

पञ्चरत्नमक्षेपः-परिवाजपतिरित्यस्य सोमकऋषिः निचृद्रायत्रीछन्दः
 अग्निर्देवता पञ्चरत्नमक्षेपे विनियोगः ॥ अँपरि वाजपतिः कुविरुग्नि-
 र्द्व्यन्यर्कमीत् ॥ दधुद्रस्तांनि दाशुपे ॥ ३५ ॥

रक्तसूत्रेण यज्ञेण वा कलशवेष्टनम्-गुचामुवासादत्यस्य अङ्गिरा
 ऋषिः वृहतीछन्दः वृहस्पतिर्देवता वसुवेष्टने विनियोगः ॥ अँधुचामुवासाः
 परिधीत आगात्स उ श्रेयान्भवति जायमानः ॥ तन्धीरासः कवयउन्न-
 यन्ति स्वाध्यायो मनसा देवयन्तः ॥ पा० गृ० का० रकं० रमं० ९ ॥

नवकलशोपरि पूर्णप्राग्निधानम्-पूर्णाद्वीत्यस्य और्णवाभऋषिः
 अनुष्टुप्छन्दः इन्द्रो देवता पूर्णप्राग्निधाने विनियोगः ॥ अँपूर्णां दंष्ट्रिं
 परां पतुतुपूर्णां पुनुरागतावुन्नेव द्विक्रीणाः ३ ॥ इपुमूर्जीः शतक्रतो ॥ ३६ ॥

कलशेषु गङ्गाद्यावाहनम्-उमम्मेवरुणः इत्यस्य शुनःशेषऋषिः गायत्री
 छन्दः वरुणोदेवता पावकानः सरस्वतीत्यस्य मधुच्छन्दाऋषिः गायत्री
 छन्दः सरस्वतीदेवताअश्ववतीरित्यस्य याज्ञवल्क्यऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः उपा
 देवता पञ्चनद्यदत्यस्य याज्ञवल्क्यऋषिः अनुष्टुप्छन्दः सरस्वती देवता
 कलशेषु गङ्गाद्यावाहने विनियोगः ॥ अँहुमम्मे वरुण शुधी इवमुद्या चं
 मृडय ॥ त्वामं दुत्सुराचंके ॥ ३७ ॥ अँपुवुकानुः सरस्वती धामंभिर्हृजिनी-
 वती ॥ सुतं वष्टं प्रियावस्तु ॥ ३८ ॥ अँअश्ववतीर्गोमतीर्त्नः उपासौ
 वीरवतीः सदमुच्छन्तु भुद्राः ॥ घृतन्दुहाना विश्वतुः प्रपीता युयम्पात
 स्वस्तिभिः सदां नः ॥ ३९ ॥ अँपञ्चं नुद्युः सरस्वतीमपि यन्ति
 ससौतसः ॥ सरस्वती तु पञ्चधा सो देशेभवत्सरित् ॥ ४० ॥

प्रपद्ये वरुणं देवं यादसाम्पतिमीश्वरम् । याचितं देहि मे तीर्थं
सर्वपापापनुत्तये ॥ गङ्गे त्वं सर्वतीर्थानां परमासि यतस्ततः ।
यजमानाभिपेकार्थमेहि पापं विनाशय ॥ तपनस्य सुते देवि यमुने
लोकविश्रुते । यजमानाभिपेकार्थमेहि पापं विनाशय ॥ सरस्वति
नमस्तुभ्यं माहेश्वरि हरिप्रिये । यजमानाभिपेकार्थमेहि पापं विनाशय ॥

प्रतिष्ठापनम्—ॐ मनो जूतिर्जुषतुमाज्यस्य वृहस्पतिर्व्युत्तमिमन्त
नोत्वरिष्टं व्युत्तमिमन्दधातु ॥ विश्वे देवासऽइह मादयन्ता मोरेम्प्र-
तिष्ठ ॥ १३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः वर्धिनीकलेशा सुप्रतिष्ठता वरदाः भवत ॥

वरुणावाहनम्—तच्चावामीत्यस्य शुनःशेषऋषिः त्रिष्टुप्लन्तः वरुणो
देवता वरुणावाहने त्रिनियोगः ॥ ॐ तच्चावामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदा-
शास्ते यजमानो हुविमि— ॥ अहं हमानो वरुणेह वोद्धयुर्गण्डसु मा-
नुऽ आयुऽ प्रमोदीष्ट ॥ १३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः वरुणं साङ्गं
सपरिवार सायुधं सशक्तिकम् आवाहयामि स्थापयामि ॥ इति नवकल-
शस्थितेषु पूर्णपात्रेषु पूगीफलेषु वरुणमावाहयेत् ॥

प्रतिष्ठापनम्—ॐ मनो जूतिर्जुषतुमाज्यस्य वृहस्पतिर्व्युत्तमिमन्तनो-
त्वरिष्टं व्युत्तमिमन्दधातु ॥ विश्वे देवासऽइह मादयन्ता मोरेम्प्रतिष्ठ
॥ १३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः वरुण सुप्रतिष्ठितो वरदो भव ॥
वरुणं गन्धादिभिः पूजयेत् ॥

१ कल्पद्रुमे तु—मण्डपप्रवेशानन्तरं देशान्या विरचिताष्टदले एकादशवर्दिनी-
कलशस्थापन कलशोपरि एकादशरुद्रमूर्तिना स्थापनं पूजनं चोक्तमस्ति ॥

गन्धः-यद्रूवद्दयमित्यस्य दीर्घतमाऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः अश्वो देवता
गन्धसमर्पणे विनियोगः॥ ॐ यद्रूवद्दयमुदरस्यापुवाति यऽअमस्यं ऋषिपो
गन्धोऽ अस्ति ॥ सुकृता तच्छमितारः- कृण्वन्तु मेघं६ शृतपाकं चन्तु
॥ ३३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः गन्धं समर्पयामि ॥

अक्षताः-अक्षत्रमीत्यस्य गोतमऋषिः विराट्पङ्क्तिश्छन्दः इन्द्रो देवता
अक्षतसमर्पणे विनियोगः ॥ ॐ अक्षत्रमीमदन्तु ह्यवं श्रियाऽ अंधृषत ॥
अस्तोपंतु स्वभानवो विष्णु नविष्टया मुती योजान्विन्द्र ते हरी ॥ ५१ ॥
ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः अक्षतान्समर्पयामि ॥

पुष्पाणि-ओपधीः प्रतिमोदध्वमित्यस्य भिषगृषिः अनुष्टुप्छन्दः ओप-
धयो देवताः पुष्पसमर्पणे विनियोगः ॥ ॐ ओपंधीऽ प्रतिमोदध्वम्पुष्प-
चतीऽ प्रसूवरीऽ ॥ अश्वोऽ एव सजिच्चरीर्षीरुयः- पापिष्णुः ॥ ५३ ॥
ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः पुष्पाणि समर्पयामि ॥

धूपः-धूरसीत्यस्य विवस्वानृषिः जगतीछन्दः धूदेवता धूपाघ्रापने
विनियोगः॥ ॐ धूरंसि धूर्धु धूर्धन्तुधूर्धं योस्मान्धूर्ध्वंति तन्धूर्ध्वं वयन्धू-
र्धमिऽ ॥ देवानामसि वह्नितप्रुऽ सस्ति तमुष्पि तमुष्पुतमन्देवहृतमम् ॥ ६ ॥
ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः धूपमाघ्रापयामि ॥

दीपः-अग्निर्ज्योतिरित्यस्य तक्षजिवलचैलकयः ऋषयः एकपदा
गायत्रीछन्दः अग्निर्देवतादीषदर्शने विनियोगः ॥ ॐ अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरुग्निः
स्वाहा सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिऽ सूर्यऽ स्वाहा ॥ अग्निर्ब्रह्म ज्योतिर्ब्रह्म
स्वाहा सूर्यो ब्रह्म ज्योतिर्ब्रह्म स्वाहा ॥ ज्योतिऽ सूर्यऽ सूर्यो ज्योतिऽ
स्वाहा ॥ १ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः दीपं दर्शयामि ॥

नैवेद्यम्—अन्नात्परिस्रुत, इत्यस्य अश्विसरस्वतीन्द्राऋषयः अतिजग-
तीछन्दः ग्रहा देवताः नैवेद्यसमर्पणे विनियोगः ॥ ॐअन्नात्परिस्रुतो
रसुम्न्रहणा ध्यपिवत्क्षुत्रम्पयुः सोमम्पुजापतिः ॥ ऋतेन सुत्यमिन्द्रियं
द्विपानंः शुक्रमन्धंसुऽ इन्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयोमृतम्पधुं ॥ ५१ ॥ ॐभूर्भुवः
स्वः वरुणाय नमः नैवेद्यं निवेदयामि ॥ नैवेद्यान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

फलम्—द्याः फलिनीरित्यस्य भिपमृषिः विराडनुष्टुप्छन्दः ओपधयो
देवताः फलसमर्पणे विनियोगः ॥ ॐया? फुलिनीर्ष्याऽअंफुलाऽअंपु-
प्या याश्च पुष्पिणीः ॥ बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो गुञ्जन्त्वहंसः ॥ ६१ ॥
ॐभूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः फलं समर्पयामि ॥

ताम्बूलम्—उतस्मास्य इत्यस्य दधिक्रावाऋषिः आर्षी जगतीछन्द-
अश्वो देवता ताम्बूलसमर्पणे विनियोगः ॥ ॐउत स्मास्यु इवतस्तुः
रण्यत? पूर्णन्न वेरनुवाति मगुर्द्धिनः ॥ श्येनस्यैव ध्रजतोऽअङ्कुसम्परि
दधिक्रावर्णः सुहोर्जातरित्रतुः स्वाहा ॥ ६२ ॥ ॐभूर्भुवः स्वः वरुणाय
नमः ताम्बूलं समर्पयामि ॥

दक्षिणा—हिरण्यगर्भइत्यस्य हिरण्यगर्भऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः प्रजापतिदे-
वता दक्षिणासमर्पणे विनियोगः ॥ ॐहिरण्यगुर्भ? समवर्चुताग्ने भूतस्य

१ अनामामि स्पृशेदेवि ज्येष्ठाग्ने तु देशिक. । नैवेद्यमुद्रा कथिता देवतावृत्ति-
कारिणी ॥ अन्यत्र—उत्तोलन त्रिधा कृत्वा गायत्र्या मूलयोगतः । तत्त्वाख्यमुद्रया
चैव नैवेद्यं तु निवेदयेत् ॥ तन्त्रान्तरे—स्पृशेत्कनिष्ठोपकनिष्ठिके द्वे स्वाङ्गुष्ठमूर्ध्ना
प्रथमेहमुद्रा । तथा परा तर्जनिमध्यमे स्यादनामिकामध्यमिके च मध्या ॥
अनामिकातर्जनिमध्यमाश्च तद्वचद्वर्षी सकनिष्ठकास्ताः । स्वात्पञ्चमी मध्यमतः
प्रदिष्टा प्राणादिमुद्रा निजमन्त्रयुक्ताः ॥

ज्ञातः पतिरेकऽ आसीत् ॥ स दाधार पृथिवीन्द्र्यामुनेमाङ्कस्मै देवाय
दृषिषां धिधेम ॥ १३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः क्षिणां समर्पयामि ॥

पुष्पाञ्जलिः—धामच्छवित्यस्य उत्कीलक्रपिः अनुष्टुप्छन्दः विश्वदेवा
देवताः पुष्पाञ्जलिसमर्पणे विनियोगः ॥ ॐ धामुच्छदुग्निरिन्द्रो ब्रह्मा देवो
बृहस्पतिः ॥ सचेतसो विश्वेदेवा युज्ञम्प्रावन्तु नः शुभे ॥ १४ ॥ ॐ भूर्भुवः
स्वः वरुणाय नमः पुष्पाञ्जलिं समर्पयामि ॥

प्रार्थनापूर्वकनमस्कारः—कुम्भोवनिष्टुरित्यस्य प्रजापतिः क्रपिः जगती
छन्दः अश्विसरस्वतीन्द्रि
ॐ कुम्भो वनिष्टुर्जनिः

प्राशिष्येत्कः शतधारुऽ उत्सो दुहे न कुम्भी स्वधाम्पितृभ्यः ॥ १५ ॥

अंशुस्फटिकवर्णाभ श्वेतहाराम्बरावृत ॥ पाशदस्त महाबाहो दयाङ्कुरु
दयानिधे ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः प्रार्थनापूर्वकं नमस्करामि ॥ ततः
सुवासिनीनां ब्राह्मणानां च गन्धादिपूजनपूर्वकं द्रव्यसत्कारः कार्यः ॥

नवकलशोत्थापनम्—उत्तिष्ठेत्यस्य कण्वक्रपिः बृहतीछन्दः ब्रह्मण-
स्पतिदेवता नवकलशोत्थापने विनियोगः ॥ ॐ उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते
देव्यन्तस्त्वमेहे ॥ उपु प्रयन्तु मरुतः—सुदानवुऽ इन्द्रं प्राशुर्भवा सचा
॥ १६ ॥ इत्यनेन नवकलशान् उत्थापयेत् ॥

सुवासिनीनां मस्तकोपरिनवकलशस्थापनम्—आप्यायस्वेत्यस्य गीत-
मक्रपिः निचूद्रायत्रीछन्दः सोमो देवता सुवासिनीनां मस्तकोपरि नवक-
लशस्थापने विनियोगः ॥ ॐ आप्यायस्व समेतु ते विश्वतः—सोमवृष्ण्यम् ॥
भवद्वार्जस्य सङ्घ्ये ॥ १७ ॥ इत्यनेन नवकलशान् सुवासिनीमस्तकोपरिनि-
धाप्य यथेमांवाचमित्यादि शाकुनं सूक्तम् आनोभद्रेति मद्रसूक्तं च पठन्
गीतवाद्यादियुक्तः सुवासिनीपुरःसरः पत्न्या सह यज्ञमण्डपं गच्छेत् ॥

अर्धमार्गे क्षेत्रपालपूजनम्—अर्धमार्गे स्वल्पां भूमिं गोमयेनोपालिप्य
 तत्रोपविश्य स्वाग्रे अक्षतपुञ्जोपरि पूगीफले क्षेत्रपालमावाहयेत् ॥ नहि-
 स्पशमित्यस्य विश्वामित्रऋषिः त्रिपुण्ड्रः क्षेत्रपालो देवता क्षेत्रपाला-
 वाहने विनियोगः ॥ ॐ नुहि स्पशुमविदन्नुन्यमुस्माद्वैश्वानुरात्पूरऽगुतारं
 मग्ने? ॥ एमेनमवृधन्नुमृताऽअमर्त्यं वैश्वानुरङ्क्षेत्रजित्याय देवा? ॥ ३/३ ॥
 ॐ भूर्भुवः स्वः क्षेत्रपालाय नमः क्षेत्रपालमावाहयामि स्थापयामि ॥

पूजनम्—ॐ क्षेत्रपालाय नमः इदमनुलेपनम् ॥ इमे अक्षताः ॥ इमानि
 पुष्पाणि ॥ इमानि सौभाग्यद्रव्याणि ॥ अयं धूपः ॥ अयं दीपः ॥ इदं नैवेद्यम् ॥
 इदं फलम् ॥ इदं ताम्बूलम् ॥ इयं दक्षिणा ॥ इत्याद्युपचारैः पूजयेत् ॥

बलिदानम्—क्षेत्रपालाग्रे सदीपमापभक्तबलिं संस्थाप्य-क्षत्रस्येत्यस्य
 वरुणऋषिः याजुषी गायत्री छन्दः ताप्यं दैवतं बलिदाने विनियोगः ॥
 ॐ क्षत्रस्योर्ब्रह्मसि क्षत्रस्यं जुराब्वासि क्षत्रस्य योनिरासि क्षत्रस्य नाभि-
 रुसीन्द्रस्य द्वात्रिंशत्सि मित्रस्यासि वरुणस्यासि त्वयायं वृत्रं वधेत् ॥
 दुवासि रुजासि धुमासि ॥ पातैनुम्माञ्चम्पातैनुम्स्यञ्चम्पातैनुन्तिर्व्यञ्च-
 न्दिग्भ्यः पात ॥ १/१ ॥ भगवन् क्षेत्रपाल भासुर त्रिनेत्र ज्वालागुल अवतर
 अवतर कपिल पिङ्गल ऊर्ध्वकेश जिह्वाललन छिन्धि छिन्धिभिन्धिभिन्धि
 कुरु कुरु मुरु मुरु चल चल लं लः हां हीं हूं हूं ॐ भगवन् क्षेत्रपाल-
 भम यज्ञं रक्ष रक्ष बलिं गृह्ण गृह्ण स्वाहा ॥ ॐ क्षेत्रपालाय नमः सदीपमाप-
 भक्तबलिं समर्पयामि ॥ अप उपस्पृशेत् ॥

हेमाद्री—रौद्रपित्र्यामुरान्मन्त्रास्तथा चैवाभिचारकान् । व्याहृत्यालभ्यचान्मा-
 नमपः स्पृष्टान्यमाचरेत् ॥ दपः स्पृशेदित्येनापां स्पर्शनमेव विवक्षितम् ॥

चतुर्भिर्मन्त्रैर्नमस्कुयात्-ध्रुवक्षितिरिति चतसृणामुग्रनाम्निः आद्यायः
 विराट् तिसृणां त्रिपुच्छन्तः अश्विनौ देवते नमस्कारे विनियोगः॥ ॐ ध्रुव-
 क्षितिर्दुवयोनिर्दुवाक्षिं ङ्गं व्योनिमासीद साधुया॥ उरत्यस्य केतुम्प-
 थुमञ्जुपाणाश्विनां ध्रुव्यु सादयतामिह त्वां ॥ ३८ ॥ कुलायिनीं घृत
 वर्तु पुरन्दि स्योनेसीद सदनं पृथिव्या ॥ अमि त्वां रुद्रा वसवो
 गृणन्तिवमा वसन् पीपिहि सौभगायाश्विनां ध्रुव्यु सादयतामिह त्वां ॥
 ॥ ३९ ॥ स्वैर्दक्षैर्दक्षपितृह सीद देवानां सुप्ते बृहते रणाय ॥ पिते-
 र्वाधि सूनवुऽ आ सुशेवां स्वावेशा तुन्वा संविंगस्वाश्विनां ध्रुव्यु साद-
 यतामिह त्वां ॥ ४० ॥ पृथिव्या पुरीषमुस्पस्ये नाम तान्त्वा विश्वेऽ
 अभिगृणन्तु देवा ॥ स्तोमं पृष्टा घृतवर्तुह सीद पुजावदस्मे द्वाग्निणा-
 र्थजस्वाश्विनां ध्रुव्यु सादयतामिह त्वां ॥ ४१ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः क्षेत्रपा-
 लाय नमः नमस्करोमि ॥ अनया पूजया क्षेत्रपालः प्रीयताम् ॥ यज-
 मानः पाणी पादौ च प्रक्षाल्याचम्य चन्द्रज्ञातिसमान्वितो मण्डपस्य
 पश्चिमद्वारसमीपमागत्य तिष्ठेत् ॥

पुत्रवतीभिर्द्वन्द्वसुवासिनीभिर्नाराजनं कार्यम् — ॐ अनांघ्र्या पुरस्ता-
 दुग्रेरार्धिपत्युऽ आयुर्मै दा ८ पुत्रवतीं दक्षिणतऽ इन्द्रस्याधिपत्ये पुजाम्मै
 दा ८ ॥ सुखदा पुश्वादेरस्य सवितुरार्धिपत्ये चक्षुर्मै दा ८ आश्रुंतिरुत्तरतो
 घातुरार्धिपत्ये रायस्पोषमे दा ८ ॥ विधृतिरुपरिष्ठाद्बृहस्पतेरार्धिपत्युऽ
 ओजो मे दा विश्वाभ्यो मा नाग्राभ्यस्पाहि मनोरश्वांसि ॥ ३३ ॥
 ततस्तेनैव द्वारेण प्रविश्य आनीतान्तान् वारुणमण्डलोपरिस्थापनीयनव-
 कलशान्मध्यवेद्याः पश्चिमदिग्भागे कृतवारुणमण्डलस्याधोभागे भूमौ
 स्थापयेत् ॥ इति जलयात्रापयोगः ॥

॥ जलयात्रातः आनीतानां वर्द्धिनीसंज्ञकनवकलशानां
स्थापनप्रतिष्ठापूजनमयोगः ॥

सपत्नीको यजमानः मध्यवेद्याः पश्चिमदिग्भागे कृतवारुणमण्डलस्य
समीपे प्रत्यङ्मुख उपविश्य आचम्य प्राणानायम्य देशकालौ सङ्कीर्त्य
हस्ते जलमादाय आरब्धहवनात्मकमहारुद्राङ्गतया वर्द्धिनीकलशस्थाप-
नप्रतिष्ठापूजनानि करिष्ये ॥

१ वैष्णवसिद्धान्ते विष्णुवर्चनकल्पलताया च मध्यवेद्याः पश्चिमदिग्भागे अष्ट-
दले वारुणमण्डले वा वर्द्धिनीकलशस्थापनमुक्तं रुद्रकल्पद्रुमे तु मध्यवेद्याः
ऐशान्यामष्टदलोपरि वर्द्धिनीकलशस्थापनमुक्तमिति विकल्पानुगमः ॥

१ वारुणमण्डलोक्षारः— त्रिहस्तायामकं कार्यं चतुरस्रं समन्ततः । चतुःपष्टिः
सुकोष्ठानि तस्मिन्सम्पादयेद्बुधः ॥ बाह्यपङ्क्तौ चतुर्दिक्षु मध्ये कोष्ठचतुष्टयम् । तदधः
पङ्क्तिमध्यस्थ कोष्ठद्वितयमेव च ॥ एकीकृत्य च चत्वारि द्वाराणि सम्प्रकल्पयेत् ॥
कोणेष्वेकैककोष्ठं तु हित्वा पञ्चभिरेव च ॥ कोष्ठैः पादाः प्रकर्तव्याः सलग्नमण्डलस्य
तु । गण्डे षोडशकोष्ठानि मार्जयित्वा लिखेत्कमात् ॥ चतुरङ्गुलकं वृत्तं प्रथमं दिग्गुणं
परम् । चतुर्विंशान्गुलं तत्र तृतीयं पारिकल्पयेत् ॥ पङ्क्तिशल्पुलं तद्वच्चतुर्थमुपक-
ल्पयेत् । कर्णिकाकेसरस्थानं पद्मस्थानमभूदिति ॥ नामानि कथितान्येवं कुर्वाद्वा-
रुणमण्डलम् । कर्णिका पीतरजसा पूरयेच्छुभ्रवर्णकैः ॥ केसरस्थानकं तत्र लिखे-
त्षोडश तानि तु । पीतरक्तसितैर्बर्णैर्मूलमध्याग्रकेषु च ॥ पद्मस्थानं सितेनैवापूर्य
पद्माष्टकं लिखेत् । रक्ताग्रकं पत्रसन्धिं पूरयेत्कृष्णवर्णकैः ॥ पद्माद्बहिः सितेनैव
रजसाङ्गुलमानतः । परिष्या वेष्टितं कार्यं पद्माष्टकमथोदितम् ॥ तद्बहिः शिष्टभागे तु
षोडशाराः प्रकल्पयेत् । श्यामपीतारुणश्चेतरजोभिर्बुद्धिमत्तमः ॥ अन्तरालं यथा-
शोभं तद्बहिः पञ्चरेखकम् । श्वेतपीतारुणक्यामहरिर्द्विर्बर्णकैः कमात् ॥ पीठक्षेत्रं

मयाशोभं रजोभिः पूरयेद्बुधः । द्वाराणि पूर्वतः पीतश्यामश्वेतहरिऋषैः ॥ आग्नेयादि-
 दिशाङ्गोणान् रक्तनीलधितोज्ज्वलैः । पीठपादचतुष्कं च श्वेतरक्तसुपीतकैः ॥ कृष्णेन
 रजसा चैव पूरयेत्कलाम्गमभवेत् । आग्नेयादिहरिऋषिष्व पीठपादक्रमः स्मृतः ॥ ततः
 धितेनैव समस्तपीठाद्बहिर्धरेत्सां रचयेत्समाप्ती ॥ दिवाकरेणाशु विलेखेनानय प्रकार
 उक्तो विदुषां मुदे च ॥ वज्रं प्रागुत्तरे भागे आग्नेय्यां शक्तिमुज्ज्वलाम् । आलिखेद्दक्षि-
 णे दण्डं नैर्ऋत्या लङ्कमालिखेत् ॥ पाशां तु वाष्णे चैव ध्वजं वायव्यगोचरे । कौथिर्या
 तु गदा लेख्या देशान्मः शूलमालिखेत् ॥ शूलरूप वामदेशे तु चक्रं पश्चं तु दक्षिणे ॥

दानचन्द्रिकायाम्—तत्राचार्यो घेषां मध्ये त्रिदशतन्व्यासं चतुरस्रं षष्ठाध्यप्रागप-
 रदक्षिणोत्तरानवनवरेखाभिश्चतुःषष्टिकोष्ठं कुर्यात् ॥ तत्र कोष्ठानि प्रत्येकं नवनवाद्गुलानि
 सम्पद्यन्ते ॥ ततो बहिर्ऋषयः पङ्क्तिषु चतुर्दिक्षु मध्यकोष्ठानि चत्वारि चत्वारि मार्जयित्वा
 तदुपर्युपान्त्यपङ्क्तिषु पार्श्वयोस्तत्रयत्सत्त्वाप्रतिदिशं मध्ये कोष्ठद्वयमार्जनेन चतुर्दिक्षु
 पट्टकोष्ठानि चत्वारिद्वाराणि सिद्धयन्ति ॥ ततो मध्यस्थितपोड्यकोष्ठानि
 मार्जयेत् ॥ तत्रा च मध्यचतुरस्रपट्टपादाः सिद्धयन्ति ॥ ततो मध्याचत्वारि
 वृत्तानि कुर्यात् ॥ तत्राये चतुरस्रगुलो व्यासः । द्वितीयेऽष्टौ । तृतीये चतुर्विंशतिः ।
 चतुर्थे षष्टिः ॥ तत्रचतुरस्रगुलं वृत्तं कर्णिकारूपं पीतेन रजसा पूरयित्वा कर्णि-
 कावधिरेखां धितेन रजसा निर्माय तद्बहिर्ऋषाद्गुलात्मके वृत्ते पीतरक्तसितरजोभिः
 सम्पादितमूलमध्याप्राणि षोडशकेसराणि सम्पाद्य तत्रकेसरावधि रेखां धितेन रजसा
 अद्गुलोन्जता सम्पाद्य चतुर्विंशद्गुलात्मके तद्बहिर्वृत्ते धितेन रजसा अष्टदिक्षु अष्टौ
 पत्राणि रक्ताप्राणि कुर्यात् ॥ ततो दलान्तररेखां कृष्णेन रजसा विधाय दलान्तराणि
 कृष्णेन रजसा पूरयित्वा तद्बहिरेकाद्गुलान्तरा बहिर्वृत्तरेखा धितेन रजसा सम्पाद्य
 वृत्तद्वयान्तरं परितः अष्टदलान्तरं तन्मध्यविह्वैः षोडशधा विभज्य प्रतिमार्गं
 यवाः पौड्याः श्यामपीताम्बुश्वेतरजोभिः कल्पयित्वा तदन्तरा यथायोग्य
 रजोभिः पूरयित्वा तद्बहिः सितपीताम्बुश्यामहरिताः पञ्चरेखा लिखेत् ॥ तद्बहिः
 पीठश्वेत्तं चतुरस्रं यथाशोभं रजोभिः अलङ्कृत्य पीठावधिरेखां धितेन रजसा चतुरस्रा
 रचयेत् ॥ द्वारशैलाणि पूर्वार्धितः पीतश्यामसितहरितरजोभिः पूरयेत् ॥ आग्नेयादिको-

अङ्गसङ्कल्पः—तदङ्गतया वारुणमण्डलदेवतानां स्थापनप्रतिष्ठापूजनानि करिष्ये ॥ दिक्षु विदिक्षुपूर्वादिक्रमेणाष्टसु आरासु नवग्रहानावाहयेत् ॥

घचतुष्टयं लोहितहरितश्यामधवलरजोभिः पूरयेत् ॥ आग्नेयादिपीठपादचतुष्टयं पञ्चकोष्ठात्मकं तु क्रमात् सितपीतरक्तकृष्णहारितरजोभिः पूरयेत् ॥ ततः सितेन रजसा अङ्गुलोज्ज्वलेन बहिश्चतुरसरेखां कुर्यात् ॥ इति मदनरत्नादयः ॥ ठङ्कुरमते तु चतुरस्रं चतुर्हस्तं तत्र प्रत्येकं द्वादशाङ्गुलानि नवकोष्ठानि । वृत्तानि तु पञ्च । तत्राद्यवृत्ते चतुरङ्गुलव्यासः । द्वितीयेऽष्टौ । तृतीये विंशतिः । चतुर्थे चतुर्विंशतिः । पञ्चमेऽन्तः चतुरस्रं बहिस्तेन अष्टत्रिंशत् ॥ इति पञ्चकोष्ठात्मकं पीठपादचतुष्टयम् ॥ आग्नेयादिक्रमेण रक्तहरितश्यामसितपीतरजोभिः पूरणीयम् ॥ कोणकोष्ठचतुष्टयं प्रत्येकं त्रिभिर्त्रिभिर्वर्णैः इति विशेषः ॥

॥ दिक्षु विदिक्षु पूर्वादिक्रमेणाष्टसु आरासु नवग्रहानावाहयेत् ॥

- १ पूर्वोआरायाम्—ॐभूर्भुवःस्वःसूर्यायनमःसूर्यमावाह०स्था० भोसूर्यदेहागच्छइह० ॥
 - २ आग्नेयेआरायाम्—ॐभूर्भुवःस्वःसोमायनमःसोममावाह०स्था० भोसोमइ०इ० ॥
 - ३ दक्षिणेआरायाम्—ॐभूर्भुवःस्वःभौमायनमःभौममावाह०स्था० भोभौमइ०इ० ॥
 - ४ नैर्ऋत्येआरायाम्—ॐभूर्भुवःस्वःबुधायनमःबुधमावा०स्था० भोबुधइहा०इह० ॥
 - ५ पश्चिमेआरायाम्—ॐभू० बृहस्पतयेनमःबृहस्पतिमावा०स्था० भोबृह०इ०इ० ॥
 - ६ वायव्येआरायाम्—ॐभू० शुक्रायनमःशुक्रमावाहयामिस्था० भोशुक्रइ०इ० ॥
 - ७ उत्तरेआरायाम्—ॐभू० शनैश्वरायनमःशनैश्वरमावाह०स्था० भोशनै०इ०इ० ॥
 - ८ ऐशानेआरायाम्—ॐभू० राधेयनमःराहुमावाहयामिस्थाप० भोराहोइहा०इह० ॥
 - ९ तत्रैवऐशानेआरायाम् ॐभू०केतवेनमःकेतुमावाहयामिस्था० भोकेतोइ०इ० ॥
- ॥ पुनस्तासु एव आरासु पूर्वादिक्रमेण अष्टौ लोकपालानावाहयेत् ॥

- १० पूर्वोआरायासूर्याग्ने- ॐभूर्भुवःस्वःइन्द्रायनमःइन्द्रमावाह०स्था० भोइन्द्रइ०इ० ॥
- ११ आग्नेयेआरायासोमाम् ॐभू०अग्नयेनमःअग्निमावाहयामिस्था० भोअग्नेइ०इ० ॥
- १२ दक्षिणेआरायाभौमाम् ॐभू०यमायनमःयममावाहयामि०स्था० भोयमइ०इ० ॥

१ आकृष्णेनेत्यस्य हिरण्यस्तूपआङ्गिरसऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः सविता-
देवता सूर्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ आकृष्णेनरजसावृत्तमनोनिवेश्यन्-

१३ नैर्ऋत्येआ० बुधाम्रे-ॐ भू० निर्ऋतयेनमः निर्ऋतिमा० स्या० भो निर्ऋतेइ० इ० ॥

१४ पश्चिमेआरायागुर्वम्रे-ॐ भू० वरुणायनमः वरुणमाया० स्या० भो वरुणइ० इ० ॥

१५ वायव्येआ० शुक्राम्रे-ॐ भू० स्व० वायवेनमः वायुमायाइ० स्या० भो वायोइ० इ० ॥

१६ उत्तरेआरायाशन्यम्रे-ॐ भू० सोमायनमः सोममायाइ० स्याप० भो सोमइ० इ० ॥

१७ ऐशानेआरायाराहुकेत्वम्रे-ॐ भू० ईशानाय० ईशानमाया० स्या० भो ई० इ० इ० ॥

॥ वायुसोमान्तरालमारभ्य अन्तरालारासुययाऋमनत्रदेवतावाहनम् ॥

१८ वायुसोममध्येआराया-ॐ भू० वसुभ्योनमः वसुनावाइ० स्या० भो वसव० इ० इ० ॥

१९ सोमेशान्तरालेआराया-ॐ भू० रुद्रेभ्योनमः रुद्रानावाइ० स्या० भो रुद्राइ० इ० ॥

२० ईशानेन्द्रान्तरालेआ०-ॐ भू० आदित्येभ्योनमः आदित्याना० स्या० भो आ० इ० इ०

२१ इन्द्रान्वन्तरालेआ०-ॐ भू० अधिभ्योनमः अ० आ० स्या० भो अ० इ० इ० ॥

२२ अग्निमान्तरालेआरायाम्-ॐ भूर्भुवः स्वः विश्वेभ्यो देवेभ्यो नमः विश्वन्देवा-
नावाहयामि स्यापयामि भो विश्वे देवा इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

२३ तत्रैव-ॐ भूर्भुवः स्वः पितृभ्योनमः पितृनावाहयामि स्यापयामि भो पितरइहाइ० इ० ॥

२४ यमनिर्ऋत्यन्तरालेआ०-ॐ भू० यक्षेभ्योनमः यक्षानावा० स्या० भो यक्षाइ० इ० ॥

२५ निर्ऋतिवरुणान्तरालेआ०-ॐ भू० भूतनागेभ्यो० भू० स्या० भो भूत० इहाइ० इ० ॥

२६ वरुणवाय्वन्तरालेआ०-ॐ भू० गन्धर्वेभ्योनमः गं० आ० स्या० भो गन्धर्वाइ० इ० ॥

॥ अथ सौम्याद्यष्टाञ्जपत्रेषु स्फुन्दादिनवदेवतावाहनम् ॥

२७ उत्तरदले-ॐ भू० स्फुन्दायनमः स्फुन्दमावाहयामि स्यापयामि भो स्फुन्दइ० इ० ॥

२८ ईशानदले-ॐ भू० दक्षायनमः दक्षमावाहयामि स्यापयामि भो दक्षइ० इहाइ० ॥

२९ पूर्वदले-ॐ भूर्भुवः स्वः दुर्गायै नमः दुर्गावाहयामि स्यापयामि भो दुर्गेइहाइ० इ० ॥

३० तत्रैव पूर्वदले दुर्गाचरत-ॐ भू० विष्णवे नमः विष्णुमावा० स्या० भो विष्णोइ० इ० ॥

मृतुमर्त्यञ्च ॥ हिरण्ययेन सवितारथेनादेवोवातिभुवनानिपश्यन् ॥ ३३ ॥
पूर्वेधारायाम्-ॐ भूर्भुवःस्वः सूर्यायनमःसूर्यमावा० स्था० भोसूर्यइ० इ० ॥

- ३१ आग्नेयदले-ॐ भू० स्वधायै नमः स्वधामावाहयामि स्थापयामि भो स्वधेइ० इ० ॥
३२ दक्षिणदले-ॐ भू० मृत्युवे नमः मृत्युमावाहयामि स्थापयामि भो मृत्योइ० इ० ॥
३३ नैऋत्यदले-ॐ भू० गणपतये नमः गणपतिमावाहयामि स्था० भोगणपतेइ० इ० ॥
३४ पश्चिमदले-ॐ भू० अद्रियो नमः अपः आ० स्था० भो आपइहागच्छतइहतिष्ठत ॥
३५ वायव्यदले-ॐ भू० मरुद्भ्यो नमः मरुतः आ० स्था० भो मरुत इहागच्छतइहतिष्ठत ॥
३६ कर्णिकामध्ये-ॐ भू० वरुणाय नमः वरुणमावाहयामि स्थाप० भो वरुणइ० इ० ॥

॥ उत्तरादितः ऋभेण केसरमूलेषु ब्रह्माद्यष्टदेवतावाहनम् ॥

- ३७ उत्तरेकेसरमूले-ॐ भू० ब्रह्मणे नमः ब्रह्माणमावाहयामि स्थाप० भो ब्रह्मन्इ० इ० ॥
३८ ऐशानेकेसरमूले-ॐ भू० विष्णवे नमः विष्णुमावाहयामि स्था० भो विष्णोइ० इ० ॥
३९ पूर्वकेसरमूले-ॐ भूर्भुवःस्वः रुद्राय नमः रुद्रमा० स्थाप० भोरुद्रइहागच्छतइहतिष्ठत ॥
४० आग्नेयेकेसरमूले-ॐ भू० लक्ष्म्यै नमः लक्ष्मीमावाहयामि स्थापयामि भोलक्ष्मिइ० इ० ॥
४१ दक्षिणेकेसरमूले-ॐ भू० अम्बिकायै नमः अम्बिकामा० स्था० भो अम्बिकेइ० इ० ॥
४२ नैऋत्येकेसरमूले-ॐ भू० सावित्र्यै नमः सावित्रीमावाह० स्था० भो सावित्रिइ० इ० ॥
४३ पश्चिमेकेसरमूले-ॐ भू० गङ्गादि नदीभ्यो नमः गङ्गा० आ० स्था० भोग० इ० इ० ॥
४४ वायव्येकेसरमूले-ॐ भू० सप्तसागरैभ्यो० सप्तसागराना० स्था० भो सप्त० इ० इ० ॥
४५ ब्रह्मपादमूलेकर्णिकाधः ॐ भू० भूतप्रामाय० भूतग्राममा० स्था० भो भूत० इ० इ० ॥
४६ ब्रह्मणः पादमूलेकर्णिकोपरि ॐ भू० मेरुवे नमः मेरुमावाहयामि स्था० भो मेरोइ० इ० ॥
॥ तद्ब्रह्मे श्वेतपरिधी उत्तरादितः सोमादिसमीपे गदाद्यष्टदेवतावाहनम् ॥
४७ सोमसमीपे-ॐ भू० गदायै नमः गदामावाहयामि स्थापयामि भोगदेइहागच्छतइह ॥
४८ ईशानसमीपे-ॐ भू० त्रिशूलाय नमः त्रिशूलमावाहयामि स्था० भो त्रिशूलइ० इ० ॥
४९ इन्द्रसमीपे-ॐ भूर्भुवःस्वः वज्राय नमः वज्रमावाहयामि स्था० भो वज्रइहा० इह ॥

२ इमन्देवाऽत्यस्य वरुणऋषिःअत्याष्टिशुद्धः यजमानो देवता
सोमावाहने विनियोगः॥ ॐ इमन्देवाऽ असपत्नः सुवर्द्धममृते सुत्राय

- ५० अग्निषमीपे—ॐ भूर्भुवःस्वःशक्तयेनमः शक्तिमा० स्या० भोशक्तेइहागच्छइ० ॥
 ५१ यमषमीपे—ॐ भूर्भुवःस्वःदण्डायनमः दण्डमावा० स्या० भोदण्डइहागच्छइ० ॥
 ५२ निर्ऋतिषमीपे—ॐ भूर्भुवःस्वःरत्नायनमःरत्नमावाहयामि स्या० भोरत्नइ० इ० ॥
 ५३ वरुणषमीपे—ॐ भूर्भुवःस्वःपाशायनमःपाशमावाह० स्या० भोपाशइ० इरतिष्ठ ॥
 ५४ वामुषमीपे—ॐ भूर्भुवःस्वःअहङ्कुशायनमःअहङ्कुशमावा० स्या० भोअहङ्कुशइ० इ०

॥ तद्वाह्ये रक्तपरिधौ उत्तरादिक्रमेण गौतमाद्यष्टदेवतावाहनम् ॥

- ५५ उत्तरे—ॐ भू० गौतमायनमःगौतममावाहयामि स्यामिमौगौतमइहा० इह० ॥
 ५६ ऐशान्या—ॐ भू० भरद्वाजायनमः भरद्वाजमावाहयामि स्या० भोभरद्वाजइ० इ० ॥
 ५७ पूर्वे—ॐ भू० विश्वामित्रायनमः विश्वामित्रमावाहयामि स्या० भोविश्वामित्रइ० इ० ॥
 ५८ आग्नेय्याम्—ॐ भू० कश्यपायनमः कश्यपमावाहयामि स्या० भोकश्यपइ० इ० ॥
 ५९ दक्षिणायाम्—ॐ भू० जमदग्नेयनमः जमदग्निमावाह० स्या० भोजमदग्नेइहा० इ० ॥
 ६० नैऋत्याम्—ॐ भू० वसिष्ठायनमः वसिष्ठमावाहयामि स्याप० भोवसिष्ठइहा० इ० ॥
 ६१ पश्चिमायाम्—ॐ भू० अत्रयेनमः अत्रिमावाहयामि स्यामिमोअत्रेइहा० इ० ॥
 ६२ वायव्याम्—ॐ भू० अरन्धत्यैनमः अरन्धतीमावाह० स्या० भोअरन्धतिइ० इ० ॥

॥ तद्वाह्ये कृष्णपरिधौ पूर्वादिक्रमेण ऐन्द्र्याद्यष्टदेवतावाहनम् ॥

- ६३ प्राच्याम्—ॐ भू० ऐन्द्रीयैनमः ऐन्द्रीमावाह० स्यापयामिमोऐन्द्रिइहागच्छइरतिष्ठ ॥
 ६४ आग्नेय्याम्—ॐ भू० कौमार्यैनमः कौमारीमावाहयामि स्या० भोकौमारिइ० इ० ॥
 ६५ दक्षिणायाम्—ॐ भू० ब्राह्म्यैनमः ब्राह्मीमावाहयामि० स्या० भोब्राह्मिइहा० इह० ॥
 ६६ नैऋत्याम्—ॐ भू० वाराह्यैनमः वाराहीमावाहयामि० स्या० भोवाराहिइ० इह० ॥
 ६७ पश्चिमायाम्—ॐ भू० चामुण्डायैनमः चामुण्डामावा० स्या० भोचामुण्डेइ० इ० ॥
 ६८ वायव्याम्—ॐ भूर्भुवःस्वः वैष्णव्यैनमः वैष्णवीमावाह० स्या० भोवैष्णविइ० इ० ॥
 ६९ उदीच्याम्—ॐ भू० कौबेर्यैनमः कौबेरीमावाहयामि स्याप० भोकौबेरीइ० इ० ॥
 ७० ऐशान्याम्—ॐ भूर्भुवःस्वःवैनायक्यैनमः वैनायकीमा० स्या० भोवैनायकिइ० इ० ॥

महते ज्यैष्ठ्याय महते जानराज्यायेन्द्रस्येन्द्रियाय ॥ इममुष्यं पुत्रमु-
 गुष्यं पुत्रमुष्यं विशऽपुष्यं वीमी राजा सोमोस्माकं ब्राह्मणानां राजा
 ॥ १८ ॥ आग्नेये आरायाम्—ॐ भूर्भुवः स्वः सोमाय नमः सोममावाहयामि
 स्थापयामि भो सोम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३ अग्निर्मूर्द्धा इत्यस्य विरूपऋषिः गायत्री छन्दः अग्निदेवता भौमावा-
 हने विनियोगः ॥ ॐ अग्निर्मूर्द्धा दिवः कुकुरपतिः—पृथिव्याऽअयम् ॥
 अपां रेतांसि जिह्वति ॥ १३ ॥ दक्षिणे आरायाम्—ॐ भूर्भुवः स्वः
 भौमाय नमः भौममावाहयामि स्थापयामि भो भौम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४ उद्धुद्धचस्वेत्यस्य परमेष्ठीऋषिः त्रिष्टुप् छन्दः अग्निदेवता बुधावाहने
 विनियोगः ॥ ॐ उद्धुद्धचस्वाग्नेपतिं जाष्टुश्चमिंष्टापुत्सेदः सृजेथामुयञ्च ॥
 अस्मिन्त्सथस्येऽअद्ध्युत्तरस्मिन्निवश्चेदेवायजमानश्चसीदत ॥ १४ ॥
 आरायाम्—ॐ भूर्भुवः स्वः बुधाय नमः बुधमांस्थां भो बुध इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५ बृहस्पतेऽअतीत्यस्य गृत्समदऋषिः त्रिष्टुप् छन्दः ब्रह्मा देवता
 बृहस्पतपावाहने विनियोगः ॥ ॐ बृहस्पतेऽअतिथदुर्योऽअहीदशु-
 मद्ब्रिभाति क्रतुमज्जनेषु ॥ यद्दीदयुच्छवंसऽअतप्यजातु तदुस्मासु
 द्रविणन्धेहि चित्रम् ॥ १५ ॥ पश्चिमे आरायाम्—ॐ भूर्भुवः स्वः बृहस्पतये
 नमः बृहस्पतिमावाहयामि स्थापयामि भो बृहस्पत इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

६ अन्नात्परिस्तुत इत्यस्य अश्विसरस्वतीन्द्राऋषयः अतिजगती छन्दः
 ग्रहा देवताः शुक्रावाहने विनियोगः ॥ ॐ अन्नात्परिस्तुतो रसं ब्रह्मणु
 ह्यपिवक्षुत्रम्पयुट सोमं मुजापतिं ॥ क्रुनेनं सुर्यामिन्द्रियं विपानं ह
 शुक्रमन्धंसुऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयोमृतम्मधु ॥ १६ ॥ वायव्ये आरायाम्—
 ॐ भूर्भुवः स्वः शुक्राय नमः शुक्रमावाहयामि स्थापयामि भो शुक्र इहागच्छ ॥

७ शन्नोदेवीरित्यस्य दध्यद्वाधर्वणऋषिः गायत्रीछन्दः आपो देवताः
 शनैश्चरावाहने विनियोगः ॥ ॐ शन्नोदेवी रुभिष्ट्युऽआपो भवन्तु पीतये ॥
 शं यधोरुमि स्र्वन्तु नः ॥ ३६ ॥ उत्तरे आरायाम्—ॐ भूर्भुवः स्वः शनै-
 श्चराय नमः शनैश्चरमावाहयामि स्थापयामि भो शनैश्चर इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

८ कयानाशित्र इत्यस्य वामदेवऋषिः गायत्रीछन्दः इन्द्रो देवता
 राह्वावाहने विनियोगः ॥ ॐ कया नश्चित्त्रऽ आ भुवंदुती सुदावृधुः
 सर्वा ॥ कया शर्चिष्ठया वृता ॥ ३७ ॥ ऐशाने आरायाम्—भूर्भुवः स्वः
 राह्वे नमः राहुमावाहयामि स्थापयामि भो राहो इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

९ केतुङ्ग्वन्नित्यस्य मधुच्छन्दाऋषिः गायत्रीछन्दः अग्निर्देवता
 केत्वावाहने विनियोगः ॥ ॐ केतुङ्ग्वन्नित्ये पेशो मध्वाऽ अपे
 शसे ॥ ममुपाङ्गिरजायथा ॥ ३८ ॥ ऐशाने आरायामेव राह्वे—ॐ भूर्भुवः
 स्वः केतवे नमः केतुमावाहयामि स्थापयामि भो केतो इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१० त्रातारमित्यस्य गर्गऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः इन्द्रो देवता इन्द्रावाहने
 विनियोगः ॥ ॐ त्रातारुमिन्द्रमत्रितारुमिन्द्रः हवे हवे सहवुः शुरुमिन्द्रम् ॥
 ह्वयामि शुरुः पुरुहुतमिन्द्रं स्वस्ति नो मुघवां ध्यात्विन्द्रं— ॥ ३९ ॥
 पूर्वे आरायाम्—सूर्याग्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः इन्द्राय नमः इन्द्रमावाहयामि
 स्थापयामि भो इन्द्र इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

११ त्वन्नोऽ अग्ने इत्यस्य हिरण्यस्तूप आङ्गिरसऋषिः जगतीछन्दः
 अग्निर्देवता अग्न्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ त्वन्नोऽ अग्ने वृरुणस्य द्विद्वान्देवस्य
 हेहोऽ अवयासि सीष्ठा ॥ यनिष्ठो वृहन्नतमुः शोशुचानो त्विश्वादेवाः सि
 प्रमुं मुग्ध्यस्मत् ॥ ४० ॥ आग्नेये आरायां सोमाग्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः अग्ने
 नमः अग्निमावाहयामि स्थापयामि भो अग्ने इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१२ चमायेत्यस्यदध्यङ्गुर्ध्वर्णऋषिः श्रीणियजूमिच्छन्दोऽसि यमनामा
वातोदेवता चमावाहने विनियोगः ॥ ॐ यमायु स्वाङ्गिरस्वते पितृमते
स्वाहा ॥ स्वाहा घुर्मायु स्वाहा घुर्मर्मापुत्रे ॥ ३८ ॥ दक्षिणे आरायां भौमाग्रे-
ॐ भूर्भुवः स्वः यमायनमः यममावाहयामि स्थापयामि भो यम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१३ असुन्वन्तमित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः निर्ऋतिदेवता
निर्ऋत्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ असुन्वन्तु मयजमानामिच्छ स्तेनस्येच्या-
मद्विब्रहि तस्करस्य ॥ अद्रघमुस्मदिच्छ सा तऽ इत्या नभो देवि निर्ऋते
तुदभ्यमस्तु ॥ ३९ ॥ नैर्ऋत्ये आरायां बुधाग्रे-ॐ भूर्भुवः स्वः निर्ऋतये
नमः निर्ऋतिमावाहयामि स्थापयामि भो निर्ऋते इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१४ तत्त्वावामीत्यस्य शुनःशेष ऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः वरुणो देवता
वरुणावाहने विनियोगः ॥ ॐ तत्त्वा वामि ब्रह्मण्य वृद्धमानुस्तदाशास्ते
यजमानो हविर्भिः ॥ अहंङ्मानो वरुणेह बोद्ध्युशंसः सुमानुऽ आयुऽ
षमोपीऽ ॥ ४० ॥ पश्चिमे आरायां बृहस्पत्यग्रे-ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय
नमः वरुणमावाहयामि स्थापयामि भो वरुण इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१५ आनोनिशुद्धिरित्यस्य वसिष्ठऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः वायुर्देवता
वाय्वावाहने विनियोगः ॥ ॐ आ नो निशुद्धिः श्रुतिर्नाभिरध्वग्दसहस्रिणी-
भिरुपयाहि युज्ञम् ॥ द्वायोऽ अस्मिन्त्सर्वनेमादयस्वद्युम्पात स्तुस्तिभिऽ
सदा नऽ ॥ ४१ ॥ वायव्ये आरायां शुक्राग्रे-ॐ भूर्भुवः स्वः वायवे
नमः वायुमावाहयामि स्थापयामि भो वायो इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१६ वयःसोमेत्यस्य बन्धुर्ऋषिः गायत्रीछन्दः सोमो देवता
सोमावाहने विनियोगः ॥ अँवुयःसोम व्युते तवु मनस्तुनूपु विन्ध्रतः ॥
प्रजावन्तः सचेमहि ॥ ५६ ॥ उत्तरे आराया शन्यग्रे—अँभूर्भुवः स्वः
सोमाय नमः सोममावाहयामि स्थापयामि भो सोम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१७ तमीशानमित्यस्य गोतमर्ऋषिः जगतीछन्दः विश्वेदेवा देवताः
ईशानावाहने विनियोगः ॥ अँतमीशानुज्जगतस्तुस्थुपुस्पतिन्धियाज्जिन्व-
मवसे हूमहे वुयम् ॥ पूषा नो वथा वेदसामसद्दृधे रक्षिता प्रायुरदब्धः
स्वस्त्यै ॥ १८ ॥ ऐशाने आराया राहुकेत्वग्रे—अँभूर्भुवः स्वः ईशानाय
नमः ईशानमावाहयामि स्थापयामि भो ईशान इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

॥ अथ वायुसोमान्तरालमारभ्य अन्तरालारासु
ऋमेण वस्वादिनवदेवतावाहनम् ॥

१८ सुगा वो देवा इत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः देवा देवताः
वस्वावाहने विनियोगः ॥ अँसुगा वो देवाः सर्दनाऽ अरुर्मु यऽ आजु-
ग्मेदः सर्वनञ्जुपाणा? । भरमाणा वृहमाना हुवीऽप्यस्मि धत्तवसवो
वमृन्ति स्वर्हा ॥ १९ ॥ वायुसोममध्ये आरायाम्—अँभूर्भुवः स्वः वसुभ्यो
नमः वसूनावाहयामि स्थापयामि भो वसव इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

१९ रुद्राःसःसृज्येत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः रुद्रा देवताः
रुद्रावाहने विनियोगः ॥ रुद्राःसुदःसृज्यं पृथिगीम्बृहज्योतिःसर्माधिरे ॥
तेषाम्भानुरजस्रऽऽच्छुक्रोदेवैपुरीचते ॥ २० ॥ सोमेशानान्तराले आरायाम् ॥
अँभूर्भुवः स्वः रुद्रेभ्योनमः रुद्रानावाह ० स्था ० भोरुद्राः इहागच्छत इहातिष्ठत ॥

२० यज्ञोदेवानामित्यस्य कुत्सर्ऋषिः यजुरन्तं त्रिष्टुप्छन्दः आदित्या
देवताः आदित्यावाहने विनियोगः ॥ अँयज्ञो देवानाम्प्रच्येति सुम्न-

मादिच्यासो भवता मृडयन्तः ॥ आ चोर्वाचीं सुमतिर्वीट्यादुहो-
 श्चिद्व्या वरिवोवित्तरासदादित्येभ्यस्त्वा ॥ ३ ॥ ईशानेन्द्रान्तराले
 आरायाम्—ॐ भूर्भुवः स्वः आदित्येभ्यो नमः आदित्यानावाहयामि
 स्थापयामि भो आदित्याः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

२१ यावाङ्कशेत्यस्य मेधातिथिर्ऋषिः यजुरन्तंगायत्रीछन्दः अश्विनौ
 देवते अश्विनावाहने विनियोगः ॥ ॐ वाङ्कशा मधुमुच्याश्विना सूनृ-
 तावती ॥ तया युवमिमिश्रितम् ॥ ११ ॥ इन्द्रान्यन्तराले आरायाम्—
 ॐ भूर्भुवः स्वः अश्विभ्यां नमः अश्विनावावाहयामि स्थापयामि भो-
 अश्विनौ इहागच्छतम् इह तिष्ठतम् ॥

२२ ओमासश्चर्पणीधृत इत्यस्य मधुच्छन्दा ऋषिः गायत्रीछन्दः
 विश्वेदेवा देवताः विश्वेदेवावाहने विनियोगः ॥ ॐ ओमासश्चर्पणीधृते
 विश्वे देवासुऽ आगत ॥ दाश्वा७मो दाशुर्प- सुतम् ॥ ३३ ॥
 अग्निमान्तराले आरायाम्—ॐ भूर्भुवः स्वः विश्वेभ्यो देवेभ्यो नमः विश्वा-
 न्देवानावाहयामि स्थापयामि भो विश्वेदेवाः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

२३ उदीरतामित्यस्य शङ्खऋषिः त्रिण्डुच्छन्दः पितरो देवताः पित्रा-
 वाहने विनियोगः ॥ ॐ उदीरतामवरोऽ उचरासुऽ उन्मद्गुमा? पितरं-
 सोम्यासं- ॥ असुं यऽ ईशुरं वृकाऽ ऋतुज्ञास्ते नोवन्तु पितरो ह्येषु
 ॥ ३५ ॥ अग्निमान्तराले विश्वेदेवाग्रे आरायाम्—ॐ भूर्भुवः स्वः पितृभ्यो
 नमः पितृनावाहयामि स्थापयामि भो पितरः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

२४ अभित्यन्देवमित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः अष्टिच्छन्दः सविता देवता
 यश्वावाहने विनियोगः ॥ ॐ अभित्यन्देवऽ सवितारं मोण्यो- फुविक्रंतुमर्वा-
 मिसुच्यसंवदः रचनुधामभिषियम्मतिङ्कविम् ॥ ऊर्द्धायस्यामतिर्माऽदि-

द्व्युत्सवीमनि हिरण्यराणिरमिमीत सुकृतुं-कृपास्त्वं-॥ प्रजाभ्यंस्त्वा
 पुजास्त्वानुष्पार्णन्तु पुजास्त्वमनुष्पार्णिहि ॥ २५ ॥ यमनैर्कृत्यान्तराले
 आरायाम्-ॐ भूर्भुवः स्वः यक्षेभ्यो नमः यक्षानां वाहयामि स्थापयामि
 भो यक्षाः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

२५ आयङ्गारितिमन्त्रद्वयस्य प्रजापतिऋषिः गायत्रीउन्दः अग्निदे-
 वता भूतनागावाहने विनियोगः ॥ ॐ आयङ्गौ? पृश्निरऋषिर्मातृसदृश्या
 तरंम्पुर? ॥ पितरंश्च पृथन्त्स्व- ॥ ६ ॥ अन्तश्चरति रोचुनास्य प्पाणाद-
 पानुती ॥ इयं स्यद्रमाहिपो दिवंम् ॥ ७ ॥ निऋतिवरुणान्तराले
 आरायाम्-ॐ भूर्भुवः स्वः भूतनागेभ्यो नमः भूतनागानावाहयामि
 स्थापयामि भो भूतनागाः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

२६ ऋतापाडित्यस्य देवा ऋषयः यजुषि छन्दासि गन्धर्वाप्सरसो
 देवताः गन्धर्वाप्सरसावाहने विनियोगः ॥ ॐ ऋतापाडित्यमाग्निर्गन्धु
 र्वस्तस्यौषधयोप्सरसो मुदो नाम ॥ स नऽ इदम्व्रज्जम् क्षुत्रम्पातु तस्मै
 स्वाहा वाद् ताभ्युत् स्वाहा ॥ १६ ॥ वरुणवाग्न्तराले आरायाम्-
 ॐ भूर्भुवः स्वः गन्धर्वाप्सरसेभ्यो नमः गन्धर्वाप्सरसः आवाहयामि
 स्थापयामि भो गन्धर्वाप्सरसः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

॥ अथ सौम्याग्रष्टाब्जपत्रेषु क्रमेण स्कन्दादिनवदेवतावाहनम् ॥

२७ बृहस्पतिदेवस्य जमदग्निदीर्घतमसावृषी त्रिष्टुप्उन्दः अश्वो देवता
 स्कन्दावाहने विनियोगः ॥ ॐ बृहस्पतिः पृथुमज्ञायमानऽबृहस्पति-
 मृद्रुत वा पुरीषात् ॥ इयेनस्य पुत्रा हरिणस्यं वाद्ऽ उं पुस्तुत्युम्माहि
 जातन्तेऽ अर्धन् ॥ ३३ ॥ उत्तरदले-ॐ भूर्भुवः स्वः स्कन्दाय नमः
 स्कन्दावाहयामि स्थापयामि भो स्कन्द इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१२८ अदितिर्द्यौरित्यस्य गीतमक्रुपिः त्रिष्टुप्छन्दः विश्वेदेवा देवताः
दक्षावाहने विनियोगः ॥ ॐ अदितिर्द्यौरदितिर्नुत्तरिभुमदितिर्भुता स
पिता स पुत्रः ॥ विश्वे देवाऽ अदितिर्दपञ्चजनाऽ अदितिर्जुतम-
दितिर्जनिस्त्वम् ॥ ३८ ॥ ईशानदले-ॐ भूर्भुवः स्वः दक्षाय नमः
दक्षमावाहयामि स्थापयामि भो दक्ष इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२९ अम्बेअम्बिकइत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः अश्वो देवता
दुर्गावाहने विनियोगः ॥ ॐ अम्बेऽअम्बिकेम्बालिके न मां नयति कश्चन ॥
ससंस्त्रयश्चुक? सुभद्रिकाङ्गम्पीलवासिर्नाम् ॥ ३९ ॥ पूर्वदले-ॐ भूर्भुवः
स्वः दुर्गायै नमः दुर्गमावाहयामि स्थापयामि भो दुर्गे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३० इदंविष्णुरित्यस्य मेधातिथिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः विष्णुर्देवता
विष्णवावाहने विनियोगः ॥ ॐ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पुदम् ॥
समूढमस्य पा०सुरे स्वाहा ॥ ४० ॥ पूर्वदले दुर्गायै-ॐ भूर्भुवः स्वःविष्णवे
नमः विष्णुमावाहयामि स्थापयामि भो विष्णो इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३१ पितृभ्यइत्यस्य प्रजापत्यश्विसरस्वत्यक्रुपयः सप्तयजूषिछन्दांसि
पितरो देवताः स्वधावाहने विनियोगः ॥ ॐ पितृभ्यः-स्वधायिभ्यः-
स्वधा नमः- पितामहेभ्यः- स्वधा यिभ्यः-स्वधा नमः- नमुष्पयितामहे-
भ्यः-स्वधायिभ्यः-स्वधा नमः- ॥ अक्षत्रिपितरोमीमदन्त पितरोतीतृपन्त
पितरुऽ पितरुऽशुन्धद्म् ॥ ४१ ॥ आग्नेयदले-ॐ भूर्भुवः स्वः स्वधायै

नमः स्वधामावाहयामि स्थापयामि भो स्वधे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३२ परंमृत्योइत्यस्यसङ्कसुक्रुपिः त्रिष्टुप्छन्दः मृत्युर्देवतामृत्यावाह-
नेविनियोगः ॥ ॐ परंमृत्योऽ अनु परं हि पन्थांश्चस्तेऽनुद्येऽइतरदेव्या

नात् ॥ चक्षुष्मते शृणुते ते ब्रवीमिमानं - षुजां रीरिपो मोत वीरान् ॥ ३५ ॥
दक्षिणदले - ॐ भूर्भुवः स्वः मृत्युवेनमः मृत्युमावा ० स्था ० भो मृत्यो इ ० इ ॥

३३ गणानान्त्वेत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः यजुश्छन्दः लिङ्गोक्ता देवता
गणपत्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ गणानान्त्वा गुणपतिः हवामहे प्रिया-
णान्त्वा प्रियपतिः हवामहे निर्धनान्त्वा निर्धिपतिः हवामहे वसो
मम ॥ आहर्मजानि गर्भुधमा चर्मजासि गर्भुधम् ॥ ३३ ॥ नर्ऋत्यदले -
ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः गणपतिमावाहयामि स्थापयामि भो
गणपते इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३४ शन्नो देवीरित्यस्य दध्यङ्गाथर्वणऋषिः गायत्रीछन्दः आपो
देवताः अपावाहने विनियोगः ॥ ॐ शन्नो देवीरुभिष्ट्युऽआपो भवन्तु
पुतये ॥ शंध्योरुभिस्त्वन्तुनः ॥ ३४ ॥ पश्चिमदले - ॐ भूर्भुवः स्वः अद्भ्यो
नमः अप आवाहयामि स्थापयामि भो आपः इहागच्छ न इह तिष्ठ ॥

३५ मरुतो यस्येत्यस्य गोतमऋषिः गायत्रीछन्दः मरुतो देवताः
मरुतावाहने विनियोगः ॥ ॐ मरुतो यस्य हि क्षये पाथा दिवो द्विमहसः ॥
स सुगोपातमो जनः ॥ ३५ ॥ बायव्यदले - ॐ भूर्भुवः स्वः मरुद्भ्यो नमः
मरुतः आवाहयामि स्थापयामि भो मरुतः इहागच्छत इह तिष्ठ ॥

३६ तत्रायामीत्यस्य शुनःशेषऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वरुणो देवता
वरुणावाहने विनियोगः - ॐ तत्त्वावाप्तिं ब्रह्मणा वन्दमानुस्तदा शास्त्रे
यजमानो हविर्भिः - ॥ अहं मानो वरुणेह शोद्धयुरुशः सु मा नुऽआयुः
प्रमोषी ॥ ३६ ॥ कर्णिकामध्ये - ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः वरुणमा-
वाहयामि स्थापयामि भो वरुण इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

(१९१)

॥ उत्तरादितः केसरमूलेषु क्रमेण ब्रह्माद्यष्टदेवतावाहनम् ॥

३७ ब्रह्मजज्ञानमित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः आदित्यो देवता
ब्रह्मावाहने विनियोगः ॥ ॐ ब्रह्मं जज्ञानमप्रथमम्पुरस्ताद्द्वि सीमुत ?

सुरूचोवृतेऽ आवाह ॥ स बुध्न्याऽ उपमाऽ अस्य विष्ठा ? सुतश्चु योनि
मसंतश्चु द्विवं ॥ १३ ॥ उत्तरे केसरमूले—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्मणे
नमः ब्रह्मागमावाहयामि स्थापयामि भो ब्रह्मन्निहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३८ विष्णोरराटमित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः यजुश्छन्दः विष्णुर्देवता
विष्णवावाहने विनियोगः ॥ ॐ विष्णो रुराटमसि विष्णोऽ ऋष्वे स्थो
विष्णोऽ स्थूरसि विष्णोर्दुर्धुवोसि ॥ वैष्णवमसि विष्णवे स्वा ॥ ३१ ॥
पेशाने केसरमूले—ॐ भूर्भुवः स्वः विष्णवे नमः विष्णुमावाहयामि
स्थापयामि भो विष्णो इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३९ मानस्तोकइत्यस्य कुत्सर्ऋषिः जगतीछन्दः एकरुद्रो देवतारुद्रा-
वाहने विनियोगः ॥ ॐ मानस्तोकेतनयेमानुऽ आयुपिमानोगोपुमानोऽ अश्वे-
पुरीरिपट ॥ मानोर्वीरान्द्रुद्रभामिनोर्बधीर्हुविष्मन्तुऽ सटुमित्वाहवामहे ॥ ३६ ॥
पूर्वकेसरमूले—ॐ भू ० स्वः रुद्राय नमः रुद्रमावाहयामि स्था ० भोरुद्र इ ० इ ० ॥

४० श्रीश्वतइत्यस्य उत्तरनारायणर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः आदित्यो
देवता लक्ष्म्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ श्रीश्व ते लक्ष्मीश्च पस्कन्याऽ नहोरात्रे
पुश्वे नक्षत्राणि रूपमुश्विनौ ह्यात्तम् ॥ इष्णोर्निपाणामुम्सऽ इपाण
सर्वलोकम्सऽ इपाण ॥ ३३ ॥ आश्रये केसरमूले—ॐ भूर्भुवः स्वः लक्ष्म्यै
नमः लक्ष्मीमावाहयामि स्थापयामि भो लक्ष्मि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४१ अम्बे अम्बिकइत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः अम्बो देवता
अम्बिकावाहने विनियोगः ॥ ॐ अम्बेऽ अम्बिकेम्बालिकेनमानयातिरुश्वन ॥

ससंस्त्यश्रुक? सुभद्रिकाङ्काम्पीलवासिनीम् ॥ ३८ ॥ दक्षिणे केसरमूले
 ॐ भूर्भुवः स्वः अम्बिकायै नमः अम्बिका मावाह ० स्या ० भो अम्बिका ० इ ० ॥

४२ तत्सवितुरित्यस्य विश्वामित्रऋषिः गायत्रीछन्दः सविता देवता
 सावित्र्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥
 धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ ३९ ॥ नैर्ऋत्येकेसरमूले-ॐ भूर्भुवः स्वः सावि-
 त्र्यै नमः सावित्रीमावाहयामि स्थापयामि भो सावित्रि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४३ पञ्चनद्य इत्यस्य आदित्ययाज्ञवल्क्यावृषी अनुष्टुप्छन्दः सर-
 स्वतीनदी देवता गङ्गादिनद्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ पञ्चनुद्यं सरस्वती-
 मर्षियन्ति सप्तोत्सृष्ट ॥ सरस्वती तु पञ्चधा सो देशे भवत्सुरित् ॥ ४० ॥
 पश्चिमे केसरमूले-ॐ भूर्भुवः स्वः गङ्गादिनदीभ्यो नमः गङ्गादिनदीः
 आवाहयामि स्थापयामि भो गङ्गादिनद्यः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

४४ इमम्मदन्यस्य शुनःशेषऋषिः गायत्रीछन्दः वरुणो देवता सप्त-
 सागरावाहने विनियोगः ॥ ॐ इमम्भे वरुण श्रुधी हवमुद्दया च मृडय ॥
 चामवस्युराचके ॥ ४१ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सप्तसागरेभ्यो नमः सप्तसागरान्
 आवाहयामि स्थापयामि भो सप्तसागराः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

४५ ब्रह्मपादमूले ॐ भू ० भूतग्रामाय ० भूतग्राममा ० स्या ० भो भूत ० इ ० इ ० ॥

४६ कर्णिकोपरि ॐ भू ० मेरवे नमः मेरुमा ० स्या ० भो मेरो इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

॥ चाद्ये श्वेतपरिधौ सोमादिसमीपे क्रमेण गदाद्यष्टायुधदेवतावाहनम् ॥

४७ सोमसमीपे ॐ भूर्भुवः स्वः गदायै नमः गदामा ० स्या ० भोगदेइ ० इ ० ॥

४८ ईशानसमीपे ॐ भू ० विशूलाय नमः विशूलमा ० स्या ० भो त्रि ० इ ० इ ० ॥

४९ इन्द्रसमीपे ॐ भूर्भुवः स्वः वज्राय नमः वज्रमा ० स्या ० भो वज्र इ ० इ ० ॥

५० अग्निसमीपे ॐ भू ० शक्तये नमः शक्तिमावाह ० स्या ० भो शक्ते इ ० इ ० ॥

५१ यमसमीपेऽम्भू०दण्डायनमः दण्डमावाहयामिस्था०भोदण्डइ०इ०॥

५२ निर्ऋतिसमीपेऽम्भू०खड्गायनमः खड्गमा०स्था०भोखड्गइ०इ०॥

५३ वरुणसमीपेऽम्भू०पाशायनमःपाशमावाहयामिस्था०भोपाशइ०इ०

५४ वायुसमीपेऽम्भू०अङ्कुशाय नमःअङ्कुशमा०स्था०भो अङ्कुशइ०इ०

॥ तद्वाद्ये रक्तपरिधौ उत्तरादिक्रमेण गौतमाद्यष्टदेवतावाहनम् ॥

५५ उत्तरेऽम्भू०गौतमायनमः गौतममावाहयामिस्था०भोगौतमइ०इ०

५६ ऐशान्याम्ऽम्भू०भरद्वाजायनमः भरद्वाजमा०स्था०भोभरद्वाजइ०इ०

५७ पूर्वेऽम्भू० विश्वामित्रायनमः विश्वामित्रमावा०स्था०भोवि०इ०इ०॥

५८ आग्नेय्याम्ऽम्भू०कश्यपाय नमः कश्यपमावा०स्था०भोरु०इ०इ०॥

५९ दक्षिणेऽम्भू०जमदग्नेयनमःजमदग्निमावा०स्था०भोजमदग्नेइ०इ०॥

६० नैऋत्याम्ऽम्भू०वसिष्ठायनमःवसिष्ठमावा०स्था०भोवसिष्ठइ०इ०॥

६१ पश्चिमेऽम्भूर्भुवःस्वःअत्रयेनमःअग्निमावाहया०स्था०भोअवेइ०इ०

६२ वायव्याम्ऽम्भू०अरुन्धत्यै नमःअरुन्धतीमा०स्था०भोअ०इ०इ०॥

॥ तद्वाद्ये कृष्णपरिधौ पूर्वादिक्रमेण ऐन्द्र्याद्यष्टदेवतावाहनम् ॥

६३ पूर्वेऽम्भूर्भुवःस्वःऐन्द्र्यै नमः ऐन्द्रीमावा०स्थाप०भोऐन्द्रिइहा०इ०इ०॥

६४ आग्नेय्याम्ऽम्भू०कौमार्यै नमःकौमारीमा०स्था०भो कौमारिइ०इ०॥

६५ दक्षिणेऽम्भू०ब्राह्म्यै नमःब्राह्मीमावाहयामिस्था०भोब्राह्मि०इ०इ०॥

६६ नैऋत्याम्ऽम्भू०वाराह्यै नमः वाराहीमा०स्था० भोवाराहिइ०इ०॥

६७ पश्चिमेऽम्भू०चामुण्डायै नमःचामुण्डामावा०स्था०भोचामुण्डे०इ०इ०

६८ वायव्याम्ऽम्भू०वैष्णव्यै नमः वैष्णवीमा०स्था०भोवैष्णविइ०इ०॥

६९ उत्तरेॐ भूर्भुवः स्वः कौवेर्ये नमः कौवेरीमा० स्या० भो कौवेरि इ० इ० ॥

७० ऐशान्याम् ॐ भू० वैनायक्ये नमः वैनायकीमा० स्या० भो वैनायकि इ० इ०

प्रतिष्ठापनम्— ॐ मनोजुति ० ॥ १३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्याद्यावाहितवारुणमण्डलदेवताः सुप्रतिष्ठिताः वरदाः भवत ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्याद्यावाहितवारुणमण्डलदेवताभ्यो नमः इति नाममन्त्रेण षोडशोपचारैर्यथामम्भोपचारैर्वा पूजयेत् ॥ अनया पूजया सूर्याद्यावाहितवारुणमण्डलदेवताः प्रीयन्ताम् ॥

॥ जलयात्रातः आनीतान्वद्विनीसंज्ञकनवकलशान्वारुणमण्डलोपरि-
पूर्वाद्यष्टदिक्ष्वष्टौ मध्ये चैकमेवं क्रमेण स्थापयेत् ॥

कलशस्थापनम्— आजिघ्रेत्यस्य कुसुरुविन्दुर्ऋषिः स्वराइन्द्राह्यु-
ष्णिकच्छन्दः गौर्देवता कलशस्थापने विनियोगः ॥ ॐ आजिघ्रे कुलशम्मुखा
त्वा विशुन्त्विन्दवट ॥ पुनरुर्जा निवर्त्तस्तु सा नः सहस्रन्धुस्वोरुधारा
पर्यस्वती पुनर्माविंशताद्दुयि? ॥ १३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः वदिनीकल-
शेभ्यो नमः वदिनीकलशानावाहयामि स्थापयामि ॥

प्रतिष्ठापनम्— ॐ मनोजुतिर्जुपतामाज्यस्य बृहस्पतिर्व्युत्तमिमन्तनु-
त्वरिष्टं ० ॥ १३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः वदिनीकलशाः सुप्रतिष्ठिताः वरदाः भवत ॥

पूजनम्— ॐ भूर्भुवः स्वः वदिनीकलशेभ्यो नमः इति नाममन्त्रेण
षोडशोपचारैः षोडशोपचारैर्यथासम्भवे षोडशोपचारैर्वाकलशान् पूजयेत् ॥

कलशस्य वदिनीप्रार्थना— ॐ वदिनि त्वं महाभागे सर्वतीर्थोत्का-
न्विते ॥ त्वत्तोयेन प्रपूर्वेऽहं भव त्वं कुलवदिनी ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः
कलशस्य वदिन्यै नमः प्रार्थनां समर्पयामि ॥ अनया पूजया वदिनी-
कलशाः साङ्गाः सपरिवाराः प्रीयन्ताम् ॥

॥ वर्द्धिनीकलशेषु मत्स्यादिजलमातृकाणाम् अणिमाद्यष्ट-
सिद्धीनाश्चावाहनम् ॥

- १ ॐभू० मत्स्यै नमः मत्सीमावाहयामि स्था० भो मत्सि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥
- २ ॐभू० कूर्म्यै नमः कूर्मीमावाहयामि स्था० भो कूर्मि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥
- ३ ॐभू० कच्छप्यै नमः कच्छपीमावाहयामि स्था० भो कच्छपि इ० इ० ॥
- ४ ॐभू० वाराह्यै नमः वाराहीमावाहयामि रथापयामि भो वाराहि इ० इ० ॥
- ५ ॐभू० दर्दुर्यै नमः दर्दुरीमावाहयामि स्था० भो दर्दुरि इहा० इह तिष्ठ ॥
- ६ ॐभूर्भुवः स्वः शिशुमार्यै नमः शिशुमारीमा० स्था० भो शिशुमारि० इ० इ० ॥
- ७ ॐभू० ईश्वर्यै नमः ईश्वरीमावाहयामि स्थापयामि भो ईश्वरि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥
- ८ ॐभू० अणिमार्यै नमः अणिमामावाहयामि स्था० भो अणिमे इहा० इह तिष्ठ ॥
- ९ ॐभू० महिमार्यै नमः महिमामावाहयामि स्थापयामि भो महिमे इहा० इ० ॥
- १० ॐभू० गरिमार्यै नमः गरिमामावाहयामि स्थापयामि भो गरिमे इहा० इह० ॥
- ११ ॐभूर्भुवः स्वः लघिमार्यै नमः लघिमामावाहयामि स्था० भो लघिमे इ० इ० ॥
- १२ ॐभूर्भुवः स्वः प्राण्यै नमः प्राणिसमावाहयामि स्था० भो प्राणै इहा० इह० ॥
- १३ ॐभूर्भुवः स्वः प्राकाम्यसिद्ध्यै नमः प्राकाम्यसिद्धिमावाहयामि स्थापयामि भो प्राकाम्यसिद्धे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥
- १४ ॐभूर्भुवः स्वः ईशित्वसिद्ध्यै नमः ईशित्वसिद्धिमावाहयामि स्थापयामि भो ईशित्वसिद्धे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥
- १५ ॐभूर्भुवः स्वः वशित्वसिद्ध्यै नमः वशित्वसिद्धिमावाहयामि स्थापयामि भो वशित्वसिद्धे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

प्रतिष्ठापनम्—ॐ मनोज्ञतिर्ज्जुपतामाज्ज्यस्य वृहस्पतिर्ध्वजः ॥ १३ ॥

ॐ भूर्भुवः स्वः मत्स्याद्यावाहितदेवताः सुप्रतिष्ठिताः वरदाः भवत ॥

पूजनम्—ॐ भूर्भुवः स्वः मत्स्याद्यावाहितदेवताभ्यो नमः इति
नाममन्त्रेण पौडसोपचारैः पञ्चोपचारैर्वा पूजयेत् ॥

प्रार्थना—विश्वकर्मनिर्मितश्च कलशः कामरूपधृक् । कलाघरो हि
देवानां दानवानां तथैव च ॥ सद्गृह्य निर्मितो येन कलशस्तेन चोच्यते ।
कलशस्यमुखे ब्रह्मा ग्रीवायां वृषभध्वजः ॥ कुक्षौ तु सागराः सप्त सप्तनद्यश्च
याः स्मृताः ॥ अर्जुनो गोमती चैत्र चन्द्रभागा सरस्वती ॥ तार्या गोदावरी चैव
नर्मदा च महानदी । विष्णुपादाद्रजः शैलाः शैलेभ्यो याश्च निःसृताः ॥ प्रभासं
पुष्करञ्चैव नैमिषञ्च हिमालयम् ॥ विश्वेश्वरं त्रिमूर्तञ्च गङ्गासागरसङ्गमम् ॥
पृथिव्यां यानि तीर्थानि तडागादीनि यानि वै । अत्र गायत्री सावित्री शान्तिः
पुष्टिस्तथैव च ॥ ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदस्तथैव च । अथर्वसंहिता
वेदाः कलशे हि समाश्रिताः । वर्द्धिनि त्वं जगन्मातर्महातीर्थोदकान्विते ।
गृजिता गन्धपुष्पाद्यैर्भव त्वं कुलवर्द्धिनी ॥ तव तोयेन कलशाः

१ ब्राह्मे—ॐ कारादिबुधसुक नमस्कारान्तर्कालितम् । स्वनाम सर्वदेवाना मन्त्र
इत्यभिधीयते ॥ २ ज्ञानमालायाम्—आसनं स्वागत चार्घ्यं पाद्यमाचमनीयकम् ।
मधुपर्कार्पणं स्नान वसनाभरणानि च ॥ सुगन्धः सुमनो धूपो दीपो नैवेद्यमेव च ।
माल्यानुलेपने चैव नमस्कारो विसर्जनम् ॥ नागदेवः—आवाहनासने पाद्यमर्च-
माचमनीयकम् । स्नान वस्त्रोपवीते च गन्धमाल्यादिभिः क्रमात् ॥ धूपं दीपं च
नैवेद्यं नमस्कारं प्रदक्षिणाम् । उदासनं षोडशकमेव देवार्चने विधिः ॥ ३ गन्धपुष्पे
धूपदीपो नैवेद्यश्च ततः क्रमात् ॥ अन्यत्प जाशोभिः—ध्यानमावाहनद्वैव मत्स्या
यश्च निवेदनम् । नीराजनं प्रणामश्च पय पूजोपचारकाः ॥

यज्ञेऽस्मिन्पूरिताः शुभाः । पूर्णे यज्ञेऽभिषेकार्थमृद्धिदा सिद्धिदा भव ॥

ॐ भूर्भुवः स्वः कलशाधिष्ठातृवर्द्धिन्यै नमः प्रार्थनापूर्वकं नमस्करोमि ॥

समर्पणम्—हस्तेजलमादाय—अनेन वर्द्धिनीकलशस्थापनपूजनाख्येन-
कर्मणा श्रीमहालक्ष्मीः प्रायताम् ॥ इति वर्द्धिनीकलशस्थापनविधिः ॥

॥ अथ कुण्डपूजनपञ्चभूसंस्कारपूर्वकाग्निप्रतिष्ठापनप्रयोगः ॥

आचार्यः कुण्डपश्चिमतः उपविशेत् ॥ यजमानं स्वदक्षिणे ब्रह्मणः
पश्चिमतः उपवेश्य ॥ सङ्कल्पः—आचार्यः आचम्य प्राणानायम्य हस्ते
जलमादाय देशकालौ सङ्कीर्त्य अस्मिन्सग्रहमखहवनात्मकमहारुद्राख्ये
कर्मणि यजमानेन वृतोऽहं आचार्यकर्म करिष्ये ॥

पुनः सङ्कल्पः—हस्ते जलमादाय अद्यपूर्वोच्चारितशुभपुण्यतिथौ
अस्मिन्सग्रहमखहवनात्मकमहारुद्राख्ये कर्मणि कुण्डसम्मार्गसंस्कार
कुण्डावाहनकुण्डपूजनविश्वकर्मपूजनपञ्चभूसंस्कारमेखलादिदेवतापूजन-
पूर्वकाग्निप्रतिष्ठापनं करिष्ये ॥

सम्मार्गसंस्कारः—दर्भैरग्न्यायतनं सम्मृज्य कुशोदकेनकुण्डं सम्प्रोक्षेत् ॥

कुण्डावाहनम्—अञ्जलौ पुष्पाण्यादाय कुण्डं स्पृष्ट्वा—ॐ आवाहयामि
तत्कुण्डं विश्वकर्मविनिर्मितम् । शरीरं यच्च ते दिव्यमग्न्याधिष्ठानमद्भुतम् ॥
ॐ भूर्भुवः स्वः कुण्डाय नमः कुण्डमावाहयामि स्थापयामीति पुष्पाणि कुण्डो-
परि निक्षिपेत् ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः कुण्डाय नमः इति पञ्चोपचारः पूजयेत् ॥

कुण्डप्रार्थना—हस्तौ बद्ध्वा—ये च कुण्डे स्थिता देवाः कुण्डाङ्गे याश्च
देवताः । ऋद्धिं यच्छन्तु ते सर्वे यज्ञसिद्धिं मुदान्विताः ॥ हे कुण्ड तव रूपं तु
रचितं विश्वकर्मणा । अस्माकं वाञ्छितां सिद्धिं यज्ञसिद्धिं ददस्व च ॥

कुण्डमध्येविश्वकर्मपूजनम्—विश्वकर्मन्हविषेत्यस्य विश्वकर्माभौवन-
 ऋषिः त्रिपुञ्जन्दः विश्वकर्मा देवता विश्वकर्मावाहनेविनियोगः॥ ॐ विश्व-
 कर्मन्द्दुविपाह्वर्द्धनेनञ्जातारुमिन्द्रमकृणोरवुद्धयम् ॥ तस्मै विशुष्टसमनम-
 न्त पूर्वरुयमुग्रो विहृहयो यथासत् ॥ उपयामगृहीतोसीन्द्राय स्वा विश्व-
 कर्मणऽपुप ते योनिरिन्द्राय त्वा विश्वकर्मणे ॥ २६ ॥ ॐ भूर्भुवः
 स्वः विश्वकर्मणे नमः विश्वकर्माणमावाहयामि स्थापयामि ॐ भूर्भुवः स्वः
 विश्वकर्मणे नमः इति पञ्चोपचारैः पूजयेत् ॥

विश्वकर्मप्रार्थना—ॐ ब्रह्मवक्त्रं भुजां क्षत्रं उरू वैश्यः प्रकीर्तितः ।
 पादौ यस्य हि शूद्रस्तद्विश्वकर्मात्मने नमः ॥ अज्ञानाज्ज्ञानतो वापि दोषा
 ये खननोद्भवाः ॥ नाशयत्वखिलोस्तास्तु विश्वकर्मन्मोऽस्तु ते ॥

॥ अथ कुण्डे पञ्चभूसकाराः ॥

१ परिसमूहनम्—यद्देवा इति ऽपृचस्य प्रजापतिर्ऋषिः उष्णिक्छन्दः
 क्रमेण अग्निवायुसूयादेवताः परिसमूहने विनियोगः॥ ॐ वद्देवा देवुद्दे-

१ यद्देवा इति ऋग्वेयेण परिसमूहनमन्वस्थामकारिकायामुक्तम् । २ कुशक-
 ण्डिकाकारिकायाम्—वृमिकीटपतङ्गाद्या विचरन्ति महीतले ॥ तेषा सरक्षणार्थाय
 परिसमूहनमुच्यते ॥ गृहीतव्याख्योदर्भाः कनिष्ठाङ्गुष्ठमध्यत । दक्षिणे चोत्तरे
 चुर्यात्त्रिरिरेखासमूहनम् ॥ अत्र पूर्वस्यामपसरणमिति केचित् ॥ त्वपक्षे पश्चिममा-
 र्भ-व प्राक्वस्यं वा परिसमूहनम् । कारिकायाम्—धृत्वाऽङ्गुष्ठकनिष्ठान्या मूले सग्रेः
 कुशत्रयम् । तदग्रेस्तस्य रजसा पूर्वस्यामपसर्पणम् । गदाधरभाष्ये—दर्भे, परिसमूह
 गोमयेनोपलिप्यवज्रेगोलिख्य अनामिकाङ्गुष्ठेनोदृत्यउदकेनाभ्युक्ष्यतस्मिन्नमिस्था-
 पयेत् । निरुलेखननिरुद्धरणमिति हरिहर । परिसमूहनादिपञ्चापि त्रिभिरित्यन्ते

नन्देवासश्चकृपा वृयम् ॥ अग्निर्मा तस्मादेनसो वि॒श्वान्मुञ्चत्वहंस॑ट
 ॥ १५ ॥ यदि दिवा यदि नक्तमेना॑सि चकृपा वृयम् ॥ वायुर्मा
 तस्मादेनसो वि॒श्वान्मुञ्चत्वहंस॑ट ॥ १६ ॥ यदि जागृद्यदि स्वप्न
 एना॑सि चकृपा वृयम् ॥ सूर्यो मा तस्मादेनसो वि॒श्वान्मुञ्चत्वहंस॑ट
 ॥ १७ ॥ कनिष्ठाङ्गुष्ठमभ्यतः मूलधृतैस्त्रिभिर्दर्भाग्रैः दक्षिणत उदक्संस्थं
 त्रिः परिसमूहन् ॥ एवं त्रिः परिसमुद्य तान्कुशनेशान्यां पूर्वतो
 वा परित्यजेत् ॥

कर्कोपार्याधैरपि ' विपर्यय विन्नेपुसकृद्दक्षिणाच ' इत्येतस्मिन्त्याख्यानावसरे यद-
 म्यस्तं रूप दैवे स्मर्यते तत्पिन्ने सवृत्कर्तव्यम् । यथापरिसमूह्योपलिप्त्योलेखनमिति
 लेखनेनैव तावद्दर्शितम् । दैवे परिसमूहनादि त्रिभिः पिन्ने सवृत्सवृत् इति ॥
 कर्कः—परिसमूहनादयः पञ्च पदार्था भूमिशुद्धयर्था इति केचित् । तदयुक्तम्
 नह्यशुद्धेशोऽग्रे स्थापनप्रवृत्तिर्युक्तातस्माद्गन्धर्था एव तेन यत्रयत्नाग्नेः स्थापन तत्र
 तत्रैते कर्तव्याः अतः श्रौताग्निस्थापनेऽपि कर्तव्याः । न चैतेवा स्थालीपाकविधा-
 वन्तर्भावः ॥ येनैव एव विधिर्वत्रऋचिद्धोम इत्यभिहितेऽपि पुनरभिधीयते उपलि-
 त्तउद्धतावोक्षितेऽग्निमुपसमाधायेति । नूनमनेनाप्रवृत्तिस्तत्रेति ॥ तस्माद्गन्धर्था एवैते
 समूहनादौ देवताः अथत्थामकारिकायाम्—समूहने कश्यपश्च लेपने त्वश्विनौ
 तथा । मिलावष्टणावुलेले ह्युधृत्ये चाग्निदेवता ॥ अभ्युक्षणे च गन्धर्वा वह्निस्था-
 पनदेवताः ॥ अथत्थामकारिकायाम्—शाम्बिके सप्तदर्भाश्च कुर्यात्परिसमूहने ।
 वैश्वदेवे सकृद्दर्भान्पञ्च तु त्रयो मताः ॥ ग्रहद्यान्ती विवाहे च घृषोःसर्गे च
 कर्मणि । कुर्याद्द्विदलदर्भैस्तु समूहनविधिः स्मृतः ॥

२ गोमयोदकेन उपलेपनम्—मानस्तोक इत्यस्य कुत्सकृपिः जग-
तीछन्दः एको रुद्रो देवता गोमयोदकेनोपलेपने विनियोगः ॥ अमान-
स्तोके तनये मा नुऽ आयुषि मा नो गोषु मा नोऽ अश्वेषु रीरिप ८ ॥ मा
नो वीरात्रुः भूमिनो वधीहोविष्मन्तुः सदमिच्चा ह्वामहे ॥ १६ ॥
इत्यनेन दक्षिणत उदक्संस्थ गोमयोदकेन त्रिरुपलेपयेत् ॥

३ उल्लेखनम्—इदं विष्णुरित्यस्य मेधातिथिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः

१ 'मानस्तोके' इति मन्त्रेणोपलेपनमश्वत्यामकारिकायामुक्तम् ॥ आचारप्रदीपे-
रुग्णा वृद्धा प्रसूता च वन्द्या सन्धिन्यमेध्यमुक्त्वा । मृतवत्सा च नैतासा प्राथ
मूक्त शकृत्पय ॥ स्वच्छं तु गोमयं प्राह्य स्थाने च पतिते शुचौ । उपर्यथ
परित्यज्य आद्रे जन्तुविवर्जितम् ॥ स्मृतिरत्नाकरे—सर्वत्र वसुधा मेध्या सशैलवन
कानना । तथा विष्णुपदानान्तोपलेपनमिदं कृतं ॥ पुरा शक्रण वज्रो हतो वृत्रो
महासुर । व्यापिता मेदसा पृथ्वी तदर्यमुपलेपनम् ॥ 'गोमयोदकेन त्रिरुपलेपनम्'
इति हरिहर । अश्वत्यामकारिकायाम्—गोमये वस्ते लक्ष्मी पवित्रा सर्वमङ्गला ।
पवित्र सर्वकार्येषु तस्मात्तेनोपलेपनम् ॥ २ गृह्यपरिशिष्टे—रेखात्रयमुदसस्य प्रागप्र
स्यण्डिलावधि । अथ वैतत्रिपुरीत द्वादशाङ्गुलमायतम् ॥ उल्लेखनं ततः कुर्यादास्य
कण्ठकमेव च । तेषामुद्धरणार्थाय उल्लेखं कारयेत् बुधे ॥ अन्यत्र—प्रतीचीमारम्भ
प्रागन्त वा उल्लेखनम् ॥ परशुराममहारुद्रपद्धतौ—प्रागप्रसुवमूलेन रेखास्तितं समु-
ह्निखेत ॥ गदाधरमाध्ये—स्फयेनोल्लेखनमिति गर्गहरिहरौ । काष्ठेन कुशमूलेन वेति
केचित् ॥ बौधायनगृह्ये—सुवर्णरजतताम्रशकलेन त्रीहिभिर्वैवा दर्भैरङ्गुष्ठेन च महाना-
म्न्या चोपसृष्ट्या तस्य मध्यम प्राचीनह् सन्ततमृञ्जु रलिखेत ॥ (महानाम्नी
अनामिका) गोभिलपरिशिष्टे—न नखनं न काष्ठेन नास्मना मृष्मयेन वा । प्रोहिले-
त्स्यण्डिल विप्रं विद्विकामस्तु यो भवेत् ॥ भवेन्नखेन कुन्खी काष्ठेन व्याधिमृच्छति ।
अस्मना घननाश स्यान्मृष्मयेन क्लिष्ट्वम् ॥ फलेन सुसमृद्ध स्यात्पुष्पेण भिय-
मृच्छति । षण्णेन घनलाम् स्याद्दीर्घमायु कुशेन ह्य ॥ तस्मात्फलेन पुष्पेण षण्णेनाय

विष्णुर्देवता उल्लेखने विनियोगः—ॐ हुदं द्विष्णुर्विचक्रमे वेधा निर्दधे
पुदम् । समूढमस्य पादसुरे स्वाहा ॥१६॥ इत्यनेन खादिरेण हस्तमात्रेण
खङ्गाकृतिना स्फ्येन सुवमूलेन यज्ञकाष्ठेन कुशैर्वा प्रागग्रा दक्षिणत
उदवसंस्थाः स्थण्डिलपरिमाणा द्वादशाङ्गुला वा तिस्रो रेखाः कुर्यात् ॥

४ उद्धरणम्—स्योनापृथिवीत्यस्य मेधातिथिर्द्वापैः गायत्री छन्दः
पृथ्वी देवता उद्धरणे विनियोगः—ॐ स्योना पृथिवि नो भवानृशुरानिवे-
शनी ॥ वच्छां नुः शर्मं सुप्रथाः ॥१७॥ इति मन्त्रेण प्रतिरेखातः अङ्गुष्ठा-
नामिकाभ्याम् अङ्गुष्ठात् अनामिकापर्यन्तं त्रिवारं पांसूनुद्धृत्य प्राञ्चमुद्धरेत्

५ अभ्युक्षणम्—देवस्यत्वेत्यस्य प्रजापत्यश्विसरस्वतीन्द्रानुरुपयः

कुशेन वा । ताम्रशतक्युतेनादौ लिखेत्स्थण्डिलमुत्तमम् ॥ प्रयोगचिन्तामणौ-प्रथमा
सार्विकी श्रेया द्वितीया राजर्षी मता । तृतीया तामसी तासा देवा ब्रह्माच्युतेधराः ॥

१ ये भ्रमन्ति पिशाचाद्या ह्यन्तरिक्षनिवासिनः । तेषां प्रहरणार्थाय समुद्रः
क्षीयतो बुधैः ॥ हरिहरः—अनामिकाङ्गुष्ठाभ्या यथोद्दिश्विस्ताभ्यो रेखाभ्यः
पासूनुद्धृत्य । कर्मप्रदीपे—अङ्गुष्ठोपकनिष्ठाभ्यामभिकायै तथोत्करम् । रेखाभ्यः
समुपादायारत्निमात्रे निधापयेत् ॥

२ वारिकाम्—शापो देवगणाः सर्वे आपः पितृगणाः स्मृताः । तेनै-
वाम्युक्षणं प्रोक्तमृषिभिर्देवादिभिः ॥ स्मार्तोलासे—उत्तानेन तु हस्तेन प्रोक्षणं
समुदाहृतम् । तिरश्चावोक्षणं प्रोक्तं नीचेनाभ्युक्षणं स्मृतम् ॥ उत्तानेन करेणापि
सपवित्रेण वारिणा । विदुषा प्रोक्षणं कार्यं नीचेनायोक्षणं तथा ॥ प्राजापत्येन
तीर्थेन न्युञ्जमुष्टिकृतेन, च । कार्यमभ्युक्षणं चैव प्रतिरेखं विजानता ॥ अयो-
द्धननानन्तरं यदि कश्चित्पशुः विकिरेत् मूत्रादिभिर्विकीर्णं कुर्यात् (अत्र पशुः
इत्युपलक्षणम्) सुसंस्कृते कुण्डे वा स्थण्डिले केनापि दीपेणाशुचितामापने प्राय-

धृतिश्छन्दः अश्विसरस्वतीन्द्रा देवताः अभ्युक्षणे विनियोगः॥ ॐ देवस्य
त्वा सवितु? प्रसुवोऽश्विनोर्वाहुभ्याम्पूष्णो हस्ताभ्याम् ॥ अश्वि-
नोर्भैपञ्जयेन तेजसे ब्रह्मवर्चसायाभिर्पिञ्चामि सरस्वत्यै भैपञ्जयेन
व्यीर्यायान्नाद्यायाभिर्पिञ्चामीन्द्रस्पोन्द्रियेण वलाय श्रियै यशसेभि-
र्पिञ्चामि ॥ ३० ॥ इति मन्त्रेण प्रतिरेखं न्युञ्जमुष्टिना प्राजासत्यतीर्थेन
उदकेन त्रिरभ्युक्षेत् ॥ इति पञ्चभूसंस्काराः ॥

॥ अथ सदैवतभेखलापूजनप्रयोगः ॥

इन्द्रविष्णुरित्यस्यमेधातिथिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः विष्णुर्देवता उपरिमे-
खलायां श्वेतवर्णालङ्कृतायां विष्णवावाहने विनियोगः—ॐ इन्द्रं विष्णु-
र्विचक्रमे ध्रुवा निर्दधे पुदम् ॥ सप्रूढमस्य पाठसुरे स्वाहा॥ ३१ ॥ विष्णो
यज्ञपते देव दुष्टदैत्यनिपूदन । शिभो यज्ञस्य रक्षार्थं कुण्डे सन्निहितो
भव ॥ उपरिमेखलायां श्वेतवर्णालङ्कृतायाम्—ॐ भूर्भुवः स्वः विष्णवे
नमः विष्णुमावाहयामि स्थापयामि ॥ ॐ विष्णवे नमः सर्वोपचारार्थं
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

भेखलापूजनम्—प्रथमार्यै विष्णुर्देवत्यं सात्त्विकार्यं श्वेतवर्णालङ्कृतायै
उपरिमेखलायै नमः सकलोपचारार्थं गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

ब्रह्मजज्ञानमित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः ब्रह्मा देवता मन्त्र-
मेखलायां रक्तरागरञ्जितायां ब्रह्मावाहने विनियोगः—ॐ ब्रह्मं जज्ञा-
भित्तविधेय उक्तो बोधायनेन 'स्यण्डिलमुद्रतं गौरधो वी यदि विकिरेदन्यद्वा-
श्वापदमपित्ठेत्तस्य पदमभ्युक्ष्य जनति'—१ ॐ तृणिविदेवयत्रन्योपच्यास्ते मूलमा
दिष्ट-पिपम्—इति इतान्तात्कर्म प्रातिपद्यते इति ।

नम्रंथुमम्पुरस्ताद्दि सीमित? सुरुचो वेनऽ आंवट॥ स बुध्नायाऽ उपमाऽ
 अस्य द्विष्टा? सुतश्च योनिमसतश्च त्रिवं ॥ ३३ ॥ हंसपृष्ठसमारूढ
 देव देवगणावृत । रक्षाथ मम यज्ञस्य कुण्डेऽस्मिन्सन्निधो भव ॥ मध्य-
 मेखलायां रक्तरागरञ्जितायाम्—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्मणे नमः ब्रह्माणमा-
 वाहयामि स्थापयामि ॥ ब्रह्मणे नमः सकलोपचारार्थं गन्धाक्षतपुष्पाणि
 समर्पयामि ॥

मेखलापूजनम्—द्वितीयायै ब्रह्मदेवत्यै राजस्यै रक्तरागरञ्जितायै
 मध्यमेखलायै नमः सकलोपचारार्थं गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

रुद्राः सः सृज्येत्यस्यसिन्धुद्वीपक्रपिः अनुष्टुप्छन्दः रुद्रोदेवताअयोमे-
 खलायां कृष्णरागरञ्जिताया रुद्रावाहने विनियोगः—ॐ रुद्रा? सुष्टुमृज्यं
 पृथिवीम्बृहज्ज्योतिः समीधिरे ॥ तेषाम्भानुरजस्रुऽश्चुकीदेवेपुरोचते ॥
 ॥ ३३ ॥ गङ्गानधरमहादेव वृषारूढमहेश्वर । आगच्छ भगवन् रुद्र कण्डेऽस्मिन्
 सन्निधो भव ॥ अधोमेखलायां कृष्णरागरञ्जितायाम्—ॐ भूर्भुवः स्वः रुद्रा-
 यनमः रुद्रमांस्था ॥ रुद्रायनमः सकलोपचारार्थं गन्धाक्षतपुष्पाणिस ॥

मेखलापूजनम्—तृतीयायै रुद्रदेवत्यै तामस्यै कृष्णरागरञ्जिताय अयो-
 मेखलायै नमः सकलोपचारार्थं गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

॥ अथ मदैवतयोनिपूजनप्रयोगः ॥

पृथुकराङ्गुलं लिङ्गं योनिमध्ये संस्थाप्य तस्य पार्श्वयोः कुम्भ-
 कुम्भवन्मृत्पिण्डद्वयं निधाय रक्तवस्त्रेण संवेष्ट्य तत्र गौरीम्पूजयेत् ॥

१ क्रियासारे—योनिमध्ये गत लिङ्गं तुङ्गं पृथुकराङ्गुलम् । मृत्पिण्डद्वितयं तस्याः
 पार्श्वयोः कुम्भकुम्भवत् ॥ योन्याः पश्चिमतो नालमायामे चतुरङ्गुलम् । त्रिद्वये-
 काङ्गुलविस्तारं क्रमान्पूनाप्रमिष्यति ॥

योन्यां गौरीपूजनम्—अम्बइत्यस्यभूरिगार्ची ऋषिः पङ्क्तिश्छन्दः गौरी-
 देवता योन्यां गौर्यावाहने विनियोगः—ॐ अम्बेऽ अम्बिकेम्बालिके न मां
 नयति कश्चन ॥ सप्तस्त्यश्चुकः सुभद्रिकाङ्गम्पीलवासिर्नाम् ॥ ३६ ॥
 हिमाद्रितनये देवि शङ्करमाणवल्लभे ॥ लम्बोदरस्य जननि योन्यामत्र
 स्थिरा भव ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः गौर्यै नमः गौरीमावाहयामि स्थापयामि
 ॥ गौर्यै नमः सकलोपचारार्थे गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

योनिपूजनम्—क्षत्रस्ययोनिरिति विवस्वानृषिः द्विपदागायत्री छन्दः
 योनिर्देवता योनिपूजने विनियोगः॥ ॐ क्षत्रस्य योनिरासि क्षुत्रस्य नाभि-
 रसि ॥ मा च्वां हिःसीन्द्रमा मां हिःसीः ॥ ३७ ॥ आगच्छ देवि कल्याणि
 जगदुत्पत्तिहेतुके ॥ मनोभवयुते रम्ये योन्यां सन्निहिता भव ॥ जगदुत्प-
 त्तिहेतुकायै मनोभवयुतायै योन्यै नमः योनिमावाहयामि स्थापयामि ॥
 ॐ योन्यै नमः सर्वोपचारार्थे गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

योनिप्रार्थना—सेवन्ते महतीं योनिं देवपिसिद्धमानवाः ॥ चतुर-
 शीतिलक्षाणि पद्मगाद्याः सरिसृपाः ॥ पशवः पक्षिणः सर्वे संसरन्ति
 यतो भुवि । योनिरित्येव विख्याता जगदुत्पत्तिहेतुका ॥ मनोभवयुता

१ विष्ण्वर्चनकल्पलतायां योन्यां गौरीस्थाने लक्ष्मीपूजनमुक्तम् तथा दक्षिणो-
 चरगोलार्धयोः सूर्यचन्द्रयोः पूजनमुक्तं तथा—योन्यां लक्ष्मीपूजनम्—भीञ्चेति
 नारायणऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः आदित्यो देवता लक्ष्म्यावाहने विनियोगः—ॐ भीञ्च ते
 लक्ष्मीश्च पत्न्यावहोरात्रे पाश्वर्षे नक्षत्राणि रूपमश्विनौ व्यात्तम् ॥ इष्णजिषाणा-
 मुम्मऽइषाण सर्व्वलोकम्मऽइषाण ॥ ३८ ॥ समुद्रमयनाजाते जगदानन्दकारिके ।
 इरिप्रियेचमाङ्गल्येयोन्यासन्निहिताभव ॥ ॐ रक्तवर्णालङ्कृतायायोन्यां लक्ष्म्यै नमः

देवी रतिसौख्यप्रदायिनी । मोहायिष्यै सुराणां च जगद्धात्र्यै नमो नमः ॥
 योने त्वं विश्वरूपाऽसि प्रकृतिर्विश्वधारिणी । कामस्था कामरूपा च
 विश्वयोन्धै नमो नमः ॥

॥ अथ सदैवतकण्ठपूजनप्रयोगः ॥

कण्ठेरुद्रपूजनम्—नीलग्रीवाइतिपरमेष्ठिप्रजापतिर्ऋषिःअनुष्टुप्छन्दः रुद्रो
 देवता कण्ठे रुद्रावाहने विनियोगः ॥ ॐनीलग्रीवाटशितिकण्ठु दिवङ्-
 रुद्राऽउपश्रिताः॥तेपाँःसहस्रयोजनेबुधद्वानि तद्रमसि॥॥॥॥कुण्डस्य
 कण्ठदेशोयंनीलग्रीमूतसन्निभः। आस्मिन्नावाहयेरुद्रंशितिकण्ठंकपालिनम् ।
 एहोहिभगवन्नृद्रशितिकण्ठ कपालभृत्। ॐभूर्भुवःस्वःकण्ठेरुद्रायनमःरुद्रमा-
 वाह्यामिस्थापयामिरुद्रायनमःसर्वोपचारार्थेगन्धाक्षतपुष्पाणिसमर्पयामि।

लक्ष्मीमा०स्था०॥ ॐलक्ष्म्येनमः सर्वोपचारार्थे गन्धाक्षतपुष्पाणिस०॥ लक्ष्मीप्रार्थना-
 ॐहस्तद्वयेन मुकुले धारयन्ती सुलीलया । द्वारनूपुरसयुक्ता लक्ष्मी देवी विचिन्तये ॥
 यो-यासूर्यपूजनम्—आवृष्णेनेतिहिरण्यस्तूपक्रधि. त्रिष्टुप्छन्दः सूर्योदेवतासूर्यावाह-
 नेविनियोगः॥ ॐआवृष्णेन०॥ ॥ १ ॥ दिवाकरसहस्राशो सुरासुरनमस्कृत । लोकनाथ
 विश्वनेत्रयोन्यासन्निहितोभव ॥ रक्तवर्णालङ्कृतायायोन्यादक्षिणेभागे— ॐसूर्याय
 नमः सूर्यमावा०स्था०॥ ॐसूर्यायनमः सर्वोपचा०गन्धाक्षतपुष्पाणिस० । सूर्यप्रार्थना-
 ॐपद्महस्तरथारूढपद्मासनमुमङ्गल । क्षमाहुरुदयालोत्तमहराजनमोस्तुते ॥ योन्यालो-
 मपू०-इमन्देवाइतियरुणऋषि. यजुश्छन्दः सोमोदेवता सोमा०वि०॥ ॐइमन्देवा०
 ॥ १ ॥ हिमरश्मे निशानाय तारकाभि. समन्वित । आह्लादप्रद देवेश योन्या सन्नि-
 दितो भव ॥ रक्तवर्णालङ्कृतायायोन्या वामभागे— ॐसोमाय नमः सोममावाह्यामि
 स्था०॥ ॐसोमाय नमः सर्वोपचारार्थे गन्धाक्षतपुष्पाणिसमर्पयामि ॥ सोमप्रार्थना-
 ॐअत्रिपुत्रनिशानाय द्विजराजसुधाकर । सोमत्वंसौम्यभावेन मद्दपीढा निराकुरु ॥

कण्ठपूजनम्—जीवनं सर्वजन्तूनां स्रगादिस्थानमुत्तमम् । उत्तमाङ्गस्य चा
धारं कण्ठमावाहयाम्यहम् ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः कण्ठाय नमः कण्ठमावा ० म्या ० ॥
कण्ठाय नमः सर्वोपचारार्थं गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्प ० ॥ कण्ठप्रार्थना-कण्ठम-
ङ्गलरूपेण सर्वकुण्डे प्रतिष्ठितः परितो मे खलास्त्वचो रचिता विश्वकर्मणा ॥

नाभिपूजनम्—नाभिर्मेति प्रजापतिर्ऋषिः महापंक्तिश्छन्दः नाभिर्दे-
वता नाभिपूजने विनियोगः ॥ ॐ नाभिर्मे चित्तं विज्ञानं स्याद्युष्मे
पंचितिर्भूतत् ॥ आनुन्दुनन्दावुण्डौ मे भगुः सौभाग्यम्पसः ॥
जङ्घाम्याम्पद्भ्यान्धर्म्मोस्मि विशि राज्ञा प्रतिष्ठितः ॥ ३ ॥ पद्माकाराऽ-
थवा कुण्डमदृशाकृतिविभ्रती । आधारः सर्वकुण्डानां नाभिमावाहया-
भ्यहम् ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः नाभ्यै नमः नाभिमावाहयामि स्थापयामि ॥
नाभ्यै नमः सर्वोपचारार्थं गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

नाभिप्रार्थना—नाभे त्वं कुण्डमध्ये तु देवः सह प्रतिष्ठिता ॥
अतस्त्वां पूजयामीह शुभदा सिद्धिदा भव ॥

कुण्डमध्ये नैर्ऋत्यकोणे वास्तुपूजनम्—वास्तोष्पत इत्यस्य वसि-
ष्ठऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वास्तोष्पतिर्देवता वास्तोष्पत्यावाहने विनियोगः ॥
ॐ वास्तोष्पते प्रतिजानीह्यस्मान्स्वादेशोऽनमीवो भवानः ॥ यत्त्वेमहे
प्रतितन्नो नुपस्व गन्नो भव द्विपदे श्चतुष्पदे ॥ पा० गृ० ॥ आवाहयामि
देवेशं वास्तुदेवं महाबलम् । देवदेवं गणाभ्यक्षं पातालतलवासिनम् ॥
ॐ भूर्भुवः स्वः कुण्डमध्ये नैर्ऋत्यकोणे वास्तुपुरुषाय नमः वास्तुपुरुष-
मावाहयामि स्थापयामि ॥ वास्तुपुरुषाय नमः सर्वोपचारार्थं गन्धा-
क्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

वालदानम्-कुण्डपुरतः बलिं संस्थाप्य-ॐ वास्तुपुरुषाय नमः अमुं बलिं स ०

प्रार्थना—यस्य देहे स्थिता क्षोणी ब्रह्माण्डं विश्वमङ्गलम् ॥
 च्यापिनं भीमरूपं च सुरूपं विश्वरूपिणम् ॥ पितामहसुतं मुख्यं वन्दे
 वास्तोष्पतिं प्रभुम् ॥ वास्तुपुरुष देवेश सर्वविघ्नहरो भव । शान्तिं कुरु
 सुखं देहि सर्वान्कामान्प्रयच्छ मे ॥ इति कुण्डपूजनम् ॥

अग्निप्रतिष्ठापनम्—सुवासिन्या श्रोत्रियागारात् अरणिसम्भवात्
 सूर्यकान्तासम्भवात् स्वयहाद्वा समृद्धं निर्धूमं कांस्येनैवासम्भवे स्नहस्त-
 घटितमृण्मयेन वा सजातीयपात्रयुग्मेन सम्पुटीकृतमाहृतमग्निं कुण्डस्य
 स्थण्डिलस्य वा आग्नेय्यां दिशि निदध्यात् ॥

प्रयोगरत्ने सङ्गृहे च—उत्तमः श्रोत्रियागारान्मध्यमः स्वयहादिजः । उत्तमो-
 ऽरणिजन्योऽग्निर्मध्यमः सूर्यकान्तजः ॥ प्रदीप्तबहुलाङ्गारक्षम तन्तुदविर्भुजम् । लेखा-
 सु च प्रतिष्ठाप्येत्येन प्रतिपाद्यते ॥ शारदातिलकेपि—सूर्यकान्तादिसम्भूत यद्वाश्रो-
 त्रियगोहजम् । आनीय चाग्निं पात्रेण ऋग्व्यादाश परित्यजेत् ॥ सूर्यकान्तादरणितः
 श्रोत्रियागारतोपि वा । पात्रेण पिहिते पात्रे वह्निनेवानयेत्तत् ॥ अस्त्रेणादाय तत्पात्र
 वर्मणोद्घाटयेत्तुतम् । अस्त्रमन्त्रेण नैर्ऋत्ये ऋग्व्यादाशततस्त्यजेत् ॥ त्याज्याग्निमाह
 देवलः—चाण्डालाग्निरेभ्याग्निः सूतकाग्निश्चकर्हिषित् । पतिताग्निश्चिताग्निश्च
 नशिष्टग्रहणोचित ॥ २ शुभं पालन्तु कास्य स्यात्तेनाग्निं प्रणयेद्बुधः । तस्याभावेशरावेण
 नवेनापि दृढेन च ॥ अग्निः—धौवर्णं राजत ताम्र तदभावे तु मृण्मयम् पात्रान्तरेण
 पिहितमग्निप्रणयने स्मृतम् ॥ गोभिल—पात्रान्तरेण पिहिते ताम्रपात्रादिके शुभे ।
 अग्निप्रणयनं कुर्याच्छरावे तादृशेपि वा ॥ वर्ज्यपात्राणि—शरावेभिन्नपात्रेवाकपाले
 स्वायसेपिवा । नाग्निप्रणयनं कुर्याद्द्वयाधिहानिभयावहम् ॥ अत्र शरावनिषेधकं वचनं
 कुलालचक्रघटितविषयकं पुराणशरावपर इति स्मृतिसारे ॥ अल्ल गदाधर—कुला-
 लचक्रघटित मृण्मय पात्रमासुरम् । तदेव इतघटित स्थाव्यादि दैवपैतृकम् ॥
 गोभिलीयपरिशिष्टे—कपालैर्भिन्नपात्रैर्वा गत्वामैर्गोमयेन वा । अग्निप्रणयनं कार्यं यज-
 मानभयावहम् ॥ अल्पप्रणीतो विच्छिनोऽसमिद्धश्चापरिष्कृतः । त्वरया पुनरानीतो
 यजमानभयावहः ॥ तरमाच्छुभेन पालेण अविच्छिन्नाकृश बहु । अग्निप्रणयनं

ऋव्यादाशहरणम्—ऋव्यादमग्निमित्यस्य दमन ऋपिः त्रिष्टुच्छन्दः
अग्निर्देवता पूर्वार्द्धस्य ऋव्यादाशनिरसने उत्तरार्द्धस्य च पुरतः
देवाशस्थापने विनियोगः ॥ ॐ ऋव्यादमुग्निं महिणोमि दूरं स्वमुराज्ज्यं
गच्छतु रिप्प्रवाह? ॥ ॐ फट् इत्यस्त्रेण पात्रमादाय हुं इति वर्मणोद्घाट्य
ॐ फट् इत्यस्त्रेण ऋव्यादाशं नैर्ऋत्यां क्षित्वा—इहैवायमितरो जातवेदा
देवेभ्यो हुव्यं ब्रह्म तु षजानन् ॥ १५ ॥ इत्यनेन देवांशं पुरतः स्थापयेत् ॥

हस्ययोरग्निग्रहणम्—मयिगृहामीत्यस्य प्रजापतिर्ऋपिः उष्णिक्छन्दः
अग्निर्देवता हस्ताभ्यामग्निपात्रग्रहणे विनियोगः ॥ ॐ मयि गृह्णाम्यग्नेऽ
अग्निहस्तायस्पोषाय मुष्प्रजास्त्राय सुवीर्याय ॥ मामुं देवतां सचन्ताम्
॥ १६ ॥ इति मन्त्रेण कुण्डाद्भिः स्थापितमग्निपात्रं आचार्यः गृहीयात् ॥

अग्निस्थापनम्—अग्निम्मूर्द्धेति विरूपाक्षऋपिः गायत्रीछन्दः अग्निर्दे-
वता ॐ कारस्य परब्रह्मऋपिः गायत्रीछन्दः परमात्मा देवता तिसृणां व्या-

अयम् ॥ अथापरेतांसि जिह्वति ॥ १७ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वरोम् ॥ इति आग्ने-
यकोणमार्गेण योनिमार्गेण वा कुण्डे अतमङ्गलनामानमग्निमुपसमादधे ॥

कुर्याद्यजमानसुखावहम् ॥ ३ सम्पुटेनाग्निमानीय स्थाप्याग्नेर्दिशि कुण्डतः । आमन्व्य-
भुजात्समात्यक्त्वा कुण्डे नि निक्षिपेत् ॥ शारदायाम्—आनीयास्त्रेण नैर्ऋत्ये ऋव्यादाश
परित्यजेत् ॥ भोत्रियलक्षणमाह देवल, —एकशाला सकल्पा च पद्भिरङ्गैरधीत्य च ।
षट्कर्मनिरतो विप्रः भोत्रियो नाम धर्मवित् ॥ तथाच—जन्मना ब्राह्मणो श्रेयः संस्कारै-
र्द्विज उच्यते । विद्यया याति विप्रत्वं त्रिभिः श्रोत्रिय उच्यते ॥ १ परशुराममहाध-
रदत्तो—शतमङ्गलनामानमग्निमुपसमादधे इत्युक्तम् ॥ कर्मविशेषे अग्निनामानि-
षावकोलीकिवेद्यग्निः प्रथमः सम्यक्कीर्तितः । अग्निस्तु मास्तो नाम गर्भाधाने विधीयते ॥

अग्न्याहरणपात्रे साक्षंतोदक निषिच्य समाचारात्तत्र किञ्चिद्धि-
रूप्यमाभूषणं वा निक्षिप्य तत्सुवासिन्यै दापयेत् ॥

ततः पुंसवने श्रेयः पवमानस्तथैव च । सीमन्ते मङ्गलो नाम प्रबलो जातकर्मणि ।
नाग्नि वै पार्थिवो क्षमि प्राशने तु शुचिः स्मृतः । सभ्यनामा तु चूडायां व्रतादेशे समुद्भवः ॥
गोदाने सूर्यनामा स्वाद्वैश्वानरो विसर्गके । त्रिवाहे योजको नाम चतुर्थ्यां शिखिनामकः ॥
आवसप्त्ये द्विजो श्रेयो वैश्वदेवे तु पावकः । प्रायश्चित्ते तु विद् चैव पाकयज्ञेषु पावकः ॥
देवानां हन्यवाहश्च पितॄणां कन्यवाहनः । शान्तिके वरदः प्रोक्तः पौष्टिके बलवर्द्धनः ।
पूर्णाहुत्यां मृडो नाम क्रोधाग्निश्चामिचारके । वश्यायै कामदो नाम धनदाहे तु दूषकः ।
कुशौ तु जाठरो श्रेयः अग्न्यादो मृतदाहके । वृषोत्सर्गेऽध्वरो नाम शुचये ब्राह्मणः स्मृतः ॥
समुद्रे वाडवो ह्यग्निः स्रये संवर्तकस्तथा । ब्रह्मा वै गार्हपत्ये स्याद्दक्षिणाग्नावयेश्वरः ॥
विष्णुराहवनीये स्यादग्निहोत्रे त्रयोऽग्रयः । लक्षहोत्रेऽभीष्टदः स्यात्कोटिहोत्रे महाशनः ॥
प्रहोत्रे विशेषः स्फान्दे-आदित्ये कपिलो नाम सोमे पिङ्गल उच्यते । धूमकेतुस्तथा
भौमे जाठरोमिर्बुधे स्मृतः ॥ गुरौ चैव शिली नाम शुफ्रे भवति हाटकः । शनैश्वरे
महातेजा राहुकेत्वोहुताशनः । शश्विमग्निनामानि गृह्यकर्म समाचरेत् ॥ अविदित्वा तु
यो ह्यग्नि होमयेदविचक्षणः ॥ न हुतं न च संस्कारो न तु यज्ञफलं भवेत् ॥ वायवीय-
संहितायाम्-बह्विबीजे समुच्चार्य त्वादधीताग्निमासने । योनिमागेंग वै तद्ब्रह्मात्मनः सन्मुखे
न वा ॥ (योनिमागेंग मेखलोपरिस्थितरन्ध्रेणेत्यर्थः)

१ कुशकण्डिकाभाष्ये- अग्न्यानयनपात्रे तु प्रक्षिपेदक्षतोदकम् । यद्येवं नैव कुर्वीत
यजमानभयावहम् ॥ अन्यच्च-अग्न्यानयनपात्रन्तु आर्द्रं कृत्वा समुद्भवेत् । अकृते भ्रष्टहोमः
स्यादायस्तत्र न पूर्यते ॥ कल्पवृक्षयामपि-आनीतपानयोरेव प्रावनं तत्क्षणे भवेत् ।
नोचेत्कर्तृमनस्तापः स्यात्सन्तापस्तनोरपि ॥ प्रयोगपारिजाते-अग्निसंस्थापनं कुर्याद्वाग्यतः
संयतेन्द्रियः । स्नास्यतो वरुणः कान्तिं लुहतेऽग्निं भिष हरेत् । शुभतो मृशुरायुधं
तस्मान्मौनं ज्ञिषु स्मृतम् ॥ (व्याहृत्युच्चारणं कृत्वा तूष्णीमग्निं स्थापयेदित्यविरोधः)

आवाहनादिसप्तमुद्राप्रदर्शनम्-१ ॐ आवाहितो भव ॥ २ ॐ स्थापितो भव ॥ ३ ॐ सन्निहितो भव ॥ ४ ॐ सन्निरुद्धो भव ॥ ५ ॐ अवगुण्ठितो भव ॥ ६ ॐ अक्षेण संरक्षितो भव ॥ ७ ॐ धेनुमुद्रया अमृतीकृतो भव ॥

सन्धुक्षणम्-स्वाङ्कतोसीति प्रजापतिर्ऋषिः जगतीछन्दः अग्निदेवता
सन्धुक्षणे विनियोगः ॥ ॐ स्वाङ्कतोसिद्विश्वेभ्यः इन्द्रियेभ्योः द्विद्वेभ्योः
पार्थिवेभ्यो मनस्स्वाष्टु स्वाहा स्वा सुभव सूर्वाय देवेभ्यस्स्वा
मरीचिपेभ्यो देवांश्शो यस्मै त्वेडे तत्सुत्यमुपरिष्पृता भुङ्गेन
हुतोसौ फट् प्राणायं स्वा ह्यानायं स्वा ॥ ३ ॥ इति मन्त्रेण सन्धुक्षणम् ॥
(सन्धुक्षण नाम प्रोक्षितेन्यनप्रक्षेपः) वेणुर्धमन्या प्रबोध्य ध्यायेत् ॥

१ आवाहन स्थापनञ्च सन्निधान निरुधनम् । ततोऽवगुण्ठनं चाल धेनुमुद्रा-
प्रदर्शनम् ॥ हस्ताभ्यामञ्जलिं कृत्वाऽनामिकामूर्त्तपर्वयो । अङ्गुलीं निक्षिपेत्सेय मुद्रा
त्वावाहनी मता ॥ अथोमुखीं त्वियं चे स्थास्थापिनीति निगद्यते । उन्मिताङ्गुष्ठमुष्टयोः
संयोगात्सन्निधापिनी ॥ अन्तःप्रवेशिताङ्गुष्ठा सैव संरोधिनी मता । सव्यहस्तकृता मुष्टिर्दो-
र्घाधोमुत्तर्जनी । अवगुण्ठनमुद्रेयमभितो भ्रामिता सती ॥ हस्तद्वयेन परस्परताल
अखमुद्रा ॥ अन्योन्याभिमुखां त्रिणां कनिष्ठाऽनामिका पुन । तथैव तर्जनी मध्या
धेनुमुद्रेयमीरिता ॥ २ धर्मसूत्रे-नापोहितमिधनमग्नावाद्ध्यते ॥ ३ विश्वामित्रकल्पे-न
पाणिना न शूर्पेण न चामेध्याविनापि वा । मुखेनोपधमेदग्निं सुखादग्निरजायत ॥
पट्टकेन मवेद्याधि शूर्पेण धननाशनम् । पाणिना मृत्युमाप्नोति कर्मविद्विर्मुखेन तु ॥
आपस्तम्ब-न कुर्यादग्निधमनं कदाचिद्वचनादिना । मुखेनैव धमेदग्निं धमन्या वेणु
भातया ॥ उपरितनश्लोकद्वये मुखेनाग्निधमनं यदुक्तं तदेणुपमनीमन्तराह-वेवेति शेष्यम् ।
आस्थमिन्दून् । पतनराह्यामयात् केचन शेषल मुखेनेवाग्निधमनं मन्यते तदलीकम् एतद्विध-
ये प्रमाणान्यथोक्तिखितान्युक्तानि । देवल-सुहृत्-श्राप-पठेन पाणिर्पूर्वाम्यदारुमि । न कुर्याद

आग्निध्यानम्—चत्वारिशृङ्गेति वामदेवऋषिः त्रिपुच्छन्दः अग्निदेवता
 अग्निध्याने त्रिनियोगः ॥ हस्ते पुष्पाण्यादाय—ॐचत्वारि शृङ्गा त्रयोऽ
 अस्य पाद्वाङ्घ्रिणीपे सुप्त हस्तांसोऽस्य ॥ त्रिधाद्युद्धोवृंपपोरौरवीतिमुहो
 देवोमर्त्या २ऽ आविवेश । १३ ॥ ॐरुद्रतेजःसमुद्भूतं द्विमूर्द्धानं द्विनासि-
 कम् । पणेत्रश्च चतुःश्रोत्रं त्रिपादं सप्तहस्तकम् ॥ याम्यभागे चतुर्हस्तं
 सव्यभागे त्रिहस्तकम् । सुवं सुचञ्च शक्तिञ्च अक्षमालाञ्च दक्षिणे ॥
 तोमरं व्यजनञ्चैव घृतपात्रन्तु वामके । विभ्रतं सप्तभिर्हस्तैर्द्विमुखं
 सप्तजिह्वकम् । याम्यानने चतुर्भिर्द्वं त्रिजिह्वं चोत्तरे मुखे । द्वादशकोटि-

मिधमनं तथा च व्यजनादिना ॥ पर्णेनैव भवेद्वयाधिः शूर्पेण घननाशनम् । पाणिनामृ-
 सुमाप्नोति पटेन विफलं भवेत् ॥ व्यजनेनातिदुःखाय आस्येनायुःक्षयो भवेत् । बलेण
 स्त्रीविनाशः स्याद्दरुणा कान्तिनाशनम् । घमनीमन्तरा कृत्वा तृण वा काष्ठमेव वा । मुखे-
 नोपधमेदग्निं मुखादग्निरजायत । वेणोरग्निप्रसूतित्वाद्देणुरमेश्च पातनः । तस्माद्देणुधमन्यैव
 घमेदग्निं विचक्षणः ॥ श्रुतिरपि—तेजो वै वेणुस्तेजः प्रवर्ग्यस्तेजसैव तेजः समर्द्धयति ॥

१ गोभिलः—द्वोष्यन्नमेर्विजानीयात्स्वरूपं श्रुतिनोदितम् । अजानता कृतं कर्म
 तदल्पफलमिष्यते ॥ वसिष्ठकल्पे—अग्निरूपमथो वषये सिद्धधर्मं सर्वकर्मणाम् । यतस्तस्मि-
 न्नविज्ञाते होमो मरति निष्फलः ॥ स्मरेदग्निं द्विजो द्वोष्यन्नक गोवृषरूपिणम् । विततोर्ध्वान-
 ननं मध्ये बृहत्कर्णं सुलोचनम् ॥ चतुःशृङ्गं त्रिपादं च द्विशीर्षं सप्तहस्तकम् । द्विपुच्छं च
 त्रिपादं चतुर्नेत्रं त्रयीमयम् ॥ शृङ्गाश्चत्वार उद्दिष्टा या ऊर्ध्वसमिधश्च ताः । वैदिकं तान्त्रि-
 कञ्चैकपादाः परिधयल्लयः ॥ ऋगाद्याश्च त्रयो वेदाः पुरुषार्थास्तदीक्षणः । छन्दांसि सप्तह-
 स्तानि पुच्छौ पक्षौ सितासिती ॥ रोमाण्यूरुणि तस्याहुश्चातुर्मास्यानि बन्धनम् । संवत्स-
 रोऽनुयाजाख्याः समिक्कर्म सुगद्यते ॥ तदा पञ्चदिनान्येव समिधः प्राहुर्हत्तमा । तच्च
 सर्वात्मनो बह्वेरात्मत्वेन निगद्यते ॥ शारदातिलके—वैश्वानर स्थित ध्यायेत्समिद्धोमेषु
 देशिकः । शयानमंन्यहोमेषु निषण्णं शेषवस्तुषु ॥ एतच्च तान्त्रिके होमे नियतमिति
 रत्नमालायाम् ॥

मूर्त्यारूपं द्विपञ्चाशत्कलायुतम् । आत्माभिमुखमासीनं 'ध्यायेऽहं तु
हुताशनम् । गोत्रमग्नेस्तु शाण्डिल्यं शाण्डिल्यासितदेवलाः । त्रयोऽमी प्रवरा
माता त्वरणी वरुणः पिता ॥ पुष्पाणि कुण्डोपरि क्षिप्त्वा ज्वालिनीमुद्राप्र-
दर्शनम्—ॐचित्तिरङ्गल हन हन दह दह पच पच सर्वाज्ञां ज्ञापय स्वाहा ॥

अग्न्यावाहनम्—आवोदेवास इत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः देवी अनुष्टु-
पछन्दः आशीर्देवता अग्न्यावाहने विनियोगः ॥ ॐआवो देवासऽ
ईमहे वृामर्भ्युर्यद्वरे ॥ आवो देवासऽ आशिषो युज्ञियासो हवामहे
॥ ५ ॥ रक्तमाल्याम्बरधरं रक्तपद्मासनस्थितम् । स्वाहास्वधावपद्कारै-
रङ्कितं मेषवाहनम् । शतमङ्गलकं रौद्रं वह्निमावाहयाम्यहम् । त्वं मुखं
सर्वदेवानां सप्ताचिरमितद्युते ॥ आगच्छ भगवन्नग्ने कुण्डेऽस्मिन्सन्निधौ
भव ॥ ॐभूर्भुवः स्वः वैश्वानर शाण्डिल्यगोत्र शाण्डिल्यासितदेवलेति
त्रिप्रवर भूमिमातः वरुणपितः पश्चिमचरण पूर्वशिरस्कन्ध ऊर्ध्वपाद
पातालदृष्टिगोचर मेषध्वज प्राङ्मुख अग्ने त्वं स्वागतो भव ॥

प्रतिष्ठापनम्—मनोजूतिरित्यस्य आङ्गिरसो बृहस्पतिर्ऋषिः यजुश्छन्दः
विश्वेदेवादेवता अग्निप्रतिष्ठापने विनियोगः ॥ ॐमनोजूतिर्जुपतामाज्ज्यस्यु
बृहस्पतिर्ऋषिर्मिमन्तनोस्वरिष्ट्व्युज्ञः सामिमन्दधातुः विश्वेदेवासंऽहुहमा-
दयन्तामोऽम्पतिष्ठ ॥ ३ ॥ ॐभूर्भुवः स्वः शतमङ्गलनामाग्ने सुप्रतिष्ठितो
वरदो भव ।

अग्नेः स्वात्माभिमुखीकरणम्—एपोहदेवेत्यस्य स्वयंभूर्ब्रह्मर्षिः
त्रिष्टुप्छन्दः अग्निर्देवता अग्नेः स्वात्माभिमुखीकरणे विनियोगः ॥ ॐएपो

१ ज्वालिनीमुद्रालक्षण मुद्राप्रकारो—मणिबन्धयुतो कृत्वा प्रस्ताद्गुल्फो करो ।
कनिष्ठाङ्गुडयुगले मिलित्वान्त प्रसारितौ । ज्वालिनीनाममुद्रेयं वैश्वानरप्रियकरी ॥ २ चिण-
च्छिष्टपठितमिदं षट्केभूमिमातृत्वं वरुणपितृत्वं च न विना तस्मात्तन्मूलं शृण्वम् ॥

है देवः प्रदिशोऽनु सर्वाहं पूर्वा ह जातः सऽ तु गर्भोऽ अन्तः ॥
 सऽ एव जातः सर्जनिष्यमाणहं पुत्यङ्जनांस्तिष्ठति सर्वतोमुखहं
 ॥ ३२ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः शतमङ्गलनामाग्ने मम सम्मुखो भव ॥

पूजनम्—ॐ भूर्भुवः स्वः “शतमङ्गलनामाग्ने नमः” इति नाममन्त्रेण
 षोडशोपचारैः बहिः कुण्डनैर्ऋत्यकोणे मध्ये वा अग्निं सम्पूज्य
 प्रार्थयेत् ॥ कृतसम्पुटकरः—अग्निं प्रज्वालितं वन्दे जातवेदं हुताशनम् ।
 हिरण्यवर्णममलं समृद्धं विश्वतोमुखम् ॥

१ अग्ने गन्धादिक बहिरेव देयमिति कल्पद्रुमकरा । अन्ये तु मध्ये पूजनमिच्छन्ति । विष्णुधर्मोत्तरे—मध्येऽपि गन्धपुष्पादीन् दद्यादग्नेर्न सशय । बहिर्नैवेद्यमात्रन्तु दातव्यमिति निश्चितम् ॥ गौडात्स्वन सप्तजिह्वा आवाह्य पूजयन्ति ॥ अग्निजिह्वानाम्नि—काली कराली च मनोजवा च सुलोहिता चैव धूम्रवर्णा । स्फुलिङ्गिनी विश्वरुचिस्तथा च चलायमाना इति सप्तजिह्वा ॥ एताश्चोक्ताविशेषेण शतव्या ब्राह्मणेन तु । याभिर्हव्य समश्नाति हुत सम्यक् द्विजोत्तमै ॥ आहूय चैव होतव्यो यो यत्र विहितो विधि । अविदित्वा तु यो ह्यग्निं होमयेदविचक्षणः ॥ न हुते न च संस्कारो न तु यशफल भवेत् । अन्यत्र सप्तजिह्वैककरणमुक्तम्—जिह्वैककरणं प्रोक्तं सप्तानामेकया ऋचा । समुद्रादूर्ध्विरनया होतव्यं कर्मसिद्धये । जिह्वास्थानानि वसिष्ठकल्पे—कुण्डस्य पूर्वदिग्भागे काली जिह्वा प्रकीर्तिता । आग्नेये तु कराल्याख्या दक्षिणे तु मनोजवा ॥ सुलोहिता नैर्ऋते च धूम्रवर्णा तु वाइणे । स्फुलिङ्गिनी तु वायव्ये सौम्ये विश्वरुचिस्तथा ॥ काल्या कराल्या वा कुर्याच्छातिकं पौष्टिकं तथा । मनोजवायां जिह्वायामभिचारोऽभिधीयते ॥ सुलोहिताया जिह्वायां विदुषश्चाटनं बुधा । सर्वाग्निं सिद्धिं विश्वरुचि मन्त्रविदो विदुः ॥ अपरे वसुधारेति जिह्वा पूवादितो जगुः । उपजिह्वेति सा प्रोक्ता लक्ष्मीस्तत्र प्रतिष्ठिता । कुण्डस्य मध्यम पार्श्वमग्नेरास्य प्रकीर्तितम् । तस्मिन्सर्वाणि कार्याणि साधनीयानि नित्यश ॥ सङ्ग्रहे विशेष—विवाहे वाष्णी जिह्वा मप्यमा यशकर्मसु । उत्तरा चोपनयने दक्षिणा पितृकर्मसु ॥

॥ अथ ऐशान्यां कृतरुद्रवेद्या दक्षिणभागे हस्तोन्मितो-
च्छ्रायवप्रत्रययुक्तग्रहपीठोपरि ग्रहस्थापनार्थं ब्रह्मादिषट्पञ्चा-
शत्सर्वतोभद्रमण्डलदेवतावाहनस्थापनप्रतिष्ठापूजनप्रयोगः ॥

यजमानः कृष्णाजिनकुशोत्तरे मृदासने ग्रहवेदीसमीपे पूर्वाभिमुख
उपविश्य शिखां वद्ध्वा सव्यदक्षिणहस्तानामिकयोरेकैकं पवित्रं धृत्वा

प्राचीना सर्वकार्येषु ह्यग्रणी सर्वकर्मसु । ऐशानी चोपकार्येषु बुद्धयेत्तदोमलक्षणम् ॥
अन्यच्च—यत्र काष्ठस्तत्रकर्णो धूमस्तत्र च नासिका । काष्ठमल्पं ज्वलं नेत्रं ज्वलनं मूर्ध्नि
विन्यसेत् । प्रव्याल्य बहिं जिह्वायां होमं कुर्यादतन्द्रितः । अग्नौ कर्णाहुतिं कुर्याद्
दुर्भिक्षन्याधिपीडनम् ॥ नाभिकायां मनोदुःखं चक्षुषो ग्रामनाशनम् । मूर्ध्नि स्थानेऽशुभं
कुर्याद्वाजा राष्ट्रे विनश्यति ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन जिह्वायां होममाचरेत् । सङ्ग्रहे-शुभदा
दक्षिणावर्ता द्युष्टमा वाममागतः । धृतभारसहस्राणि काष्ठभारायुतानि च ॥ एवं च
क्रियते होमे ध्यानहीने न सिद्ध्यति ।

१ सर्वत्र ग्रहवेदी ऐशान्यां कार्या रुद्रयागे तु रुद्रपीठादक्षिणभागे एव कार्या ।
रुद्रपद्धतौ तत्रैशान्यां रुद्रवेद्युक्तत्वात् ॥ कुण्डरत्नावल्याम्—श्लोकाः (१५२ तथा १५३,
१५४) वर्जयित्वा रुद्रहोममीशान्यां ग्रहवेदिका ॥ करोऽर्घदोषोच्छ्रय एकहस्ता तता च
तस्याधिरगुणाः शुभोद्यौ । वप्रौ तृतीयो यदि चेद् द्वितीयतुल्यस्ततास्ते च यमाङ्गुलाम्याम् ॥
एवं वेद्यश्चापि तिस्रः प्रकुर्याच्छोचिष्केशकन्यभुग्वायुदिक्षु । स्थाप्यान्स्वेटान्मातृकाश्चापि
वास्तुक्षेत्रेशं च स्थापयेत्तासु यागे ॥ ग्रहपीठमालायाम्—वप्रत्रयावृतां वेदीं वितस्त्युच्छ्रायस-
म्मिताम् । ब्रह्मलेनोच्छ्रितो वप्रः प्रथमः समुदाहृतः ॥ प्यङ्गुलोच्छ्रायसंयुक्तं वप्रद्वयमथोपरि ।
ब्रह्मलक्षैव विस्तारः सर्वेषां कथ्यते बुधैः ॥ रुद्रयागाद्भिन्नं सर्वत्रग्रहवेदीकरणं मात्स्ये—मण्ड-
पेशानभागे तु ग्रहवेदी करोन्मिता ॥ त्रिवप्रा चतुरस्ता च वितस्त्युच्छ्रायसंयुक्ता ॥ द्विरङ्गुले-
च्छ्रितो वप्रः प्रथमः समुदाहृतः । अङ्गुलुच्छ्रायसंयुक्तं वप्रद्वयमथोपरि ॥ ब्रह्मलक्षत्र विस्तारः
सर्वेषां कथितो बुधैः ॥ २ सर्वतोभद्रमण्डलदेवतोपरि ग्रहस्थापने प्रमाणं लण्डदीक्षि-

आचम्य प्राणानायम्य हस्ते जलमादाय पूर्वोच्चरितशुभपुण्यतिथौ प्रारी-

तमहाब्रह्मप्रयोगे वसिष्ठसंहिताया च-अग्निप्रणयनं कृत्वा वेद्यामावाहयेत्सुरान् । ब्रह्मादी-
 स्तत्र सस्याप्य पूजयेद्ब्रह्मसंज्ञके ॥ वस्त्रेणाच्छाद्य तद्ब्रह्ममुपर्यावाहयेद् ब्रह्मान् । आदित्या-
 भिमुखान्सर्वान्वेदान्घिप्रमितान्सुरान् ॥ रुद्रकर्मणि तै साकं स्थापयेदधिनांसुरान् ।
 शेषादिकान्मनुष्यान्तान्वेदवाणमितौस्तथा ॥ सर्वतोभद्रमण्डलं व्रतराजे हेमाद्रौ स्कान्दे
 च-प्रागुदीच्यायता रेला, कुर्यादेकोनविंशतिः । तण्डेन्दुस्त्रिपद. कोणे शृङ्खला पञ्चमिः
 पदै ॥ एकादशपदा वल्ली भद्रं तु नवमि पदैः । चतुर्विंशत्पदा वापी परिधिर्विंशतिपदैः॥
 मध्ये षोडशमि कोष्ठे पञ्चमष्टदलं स्मृतम् । श्वेतेन्दु शृङ्खला कृष्णा वल्लीनीलेन
 पूरयेत् ॥ भद्राऽकृष्णा सिता वापी परिधि. पीतवर्णिका । बाह्यान्तरदलै श्वेता कर्णिका पीत
 वर्णिका ॥ परिध्यायेष्टित पञ्च बाह्ये सत्त्व रजस्तम. । तन्मध्ये स्थापयेद्देवान्ब्रह्माद्यानृतुप-
 ञ्चकान् ॥ सर्वतोभद्रशब्दार्थः-स्थानतो नामतश्चापि सशयस्यापनुत्तये । कल्याण सर्वतः
 पुंसा चिन्तनाद्यस्य ब्रह्मण ॥ तद्ब्रह्मवाचकं मुख्यं मङ्गलानां च मङ्गलम् । यत्र तच्चेज्यते
 साक्षाच्छास्त्रा तदुदीर्यते ॥ अविदैव तद्भ्यात्म सर्वतोभद्रमिष्यते । विविच्य तत्रोभयं
 च प्रोच्यते यत्पुण्यकथे ॥ अण्डत्वाद्ब्रह्मलोकस्तु सर्वतोभद्रमुच्यते । तत्र स्वर्गमय
 वैश्व निर्मित प्रभुणा स्वयम् । तत्प्रभामिति विशेषं यत्र कार्यचित्तिः स्वयम् । तत्र यत्पु-
 ण्डरीकं तद्ब्रह्मण स्थानमुच्यते ॥ वापीभद्रशब्दयोर्वाक्यार्थः-पीयूषवापनाद्वापी भद्रं भद्र-
 समीक्षणात् । साध्यशब्दप्रसिद्धा हि वर्तन्ते साधनेष्वपि ॥ सत्त्वरजस्तमोवर्णानां
 प्रयोजनम्-तस्मिन्नुल्लं रक्तनीलमित्यादिभ्रुतिशासनाः । वर्णा अपि परस्मिन्तूपासनाय भव-
 न्ति हि ॥ लण्डेन्दुशृङ्खलावष्टीशब्दाना वाक्यार्थं मनश्चन्द्रो महामोहः शृङ्खला इनेहवलि-
 का । तेरिद सर्वतस्तत्त्व वेष्टितं घटव्योभवत् ॥ भद्रासनावश्यता-हैमतन्तुभव चैव शौप्य-
 तन्तुभव तु वा । अथवा पट्टकूलस्य चैव कार्यं वरासनम् ॥ अथवा लेखयेत्पत्ने सर्वाभावे
 द्विजोत्तमः । भूर्जपत्रे बिलिखितं विशेषातिष्ठद्भिद नृणाम् ॥ वा वस्त्रोपरि सलिल्य कर्तव्यं
 चित्रतन्तुभि । विनाऽऽसनेन या पूजा सा पूजा निष्फला भवेत् ॥ स्वस्वभद्रासनं विना देवता-
 पूजनेनिष्फलत्वम्-स्वस्वभद्रासने पूजा कृता साऽतिफलप्रदा । भद्रासनैर्विहीनं यत्कर्म तद्यापि

प्सितद्वचनात्मकमहालद्राख्ये कर्मणि ग्रहस्थापनाङ्गन्तया विहितं ब्रह्मादि-
षट्पञ्चाशत्सर्वतोभद्रमण्डलदेवतावाहनस्थापनमतिष्ठापूजनानि कारिष्ये ॥

निष्फलम् ॥ अतः स्वकीयभद्रे च ह्यवश्यं पूजनं कुरु । भद्रव्यत्ययदोषेण पूजनं निष्फलं
भवेत् ॥ देवतापरत्वे भद्रव्यवस्था शान्तिसारे—गोभवं गौरितिलकं तिलकं लिङ्गमाव्यपि ।
लतावितानिकाऽप्यष्ट लिङ्गोद्भवमिमानि पट् ॥ मण्डलान्यागमोक्तानि भवन्ति धृतये भृशम् ।
कपालोदरवक्राख्यं शूलमाव्यामिधं तथा ॥ शैवं वैष्णवचक्रं चेत्युदितं मण्डलप्रथमम् ।
हरेर्हरस्य च प्रीत्ये भवेदित्यागमोदितम् ॥ ग्रहादेर्मण्डलं भानोः सर्वतोभद्रमर्चने ।
लक्ष्म्याश्च सर्वतोभद्रं पूजने मण्डलं तथा ॥ सिंहोदरप्रकृतिकं पद्मोदरसमाह्वयम् ।
वाग्देव्याः सर्वतोभद्रं मण्डलं च घराह्वयम् ॥ भगवत्यादिकानां च शक्तीनां मण्डलं
भवेत् । पूजने सर्वतोभद्रमेकलिङ्गोद्भवं तथा ॥ भैरवक्षेत्रपालादिपूजने मण्डलानि तु ।
सर्वतोभद्रमुप्यानि शैवोक्तान्यखिलान्यपि ॥ यतः स्यात्सर्वतोभद्रं सर्वदेवप्रियप्रदम् ।
सर्वेषां मण्डलानां च प्रकृतित्वेन वर्तते ॥ व्रतराजे—शैवव्रतं विना सर्वव्रतोद्यापनकर्मसु ।
कार्यं सुशास्त्रदृष्ट्या च सर्वतोभद्रमण्डलम् ॥ ग्रन्थान्तरे—गणपतिव्रते प्रोक्तं भद्रं वैनायका-
मिधम् । देव्या व्रते गौरीभद्रं सूर्ये सूर्यस्य मण्डलम् ॥ शैवे च लिङ्गतोभद्रं सर्वतोभद्रकं
हरेः। स्वस्वभद्रालाभके तु कार्यं वै हरिमण्डलम् ॥ मण्डलकरणे विधिः स्थानलक्षणम्—मिम्नतो-
त्तुङ्गताहीने सुश्लक्ष्णे वेदिकातले ॥ ईशानादिश्लेषे नाद्रे विलिप्ते गोमयेन च । घत्पुण्ड्रवै-
र्षुष्टैर्यद्वाऽप्रामार्गपुण्ड्रवैः ॥ देवाराधनमन्त्रेण मन्त्रितात्पञ्चगव्यतः । अम्युक्षितेऽमन्त्रेण कृत्वा
दिक्साधनं ततः ॥ खटिकामानसूत्रं च गन्वाद्यैरभिपूजयेत् । उत्तराख्यं चतुर्भिः
स्थानमण्डलं चतुरस्रकम् ॥ व्रतराजे—बाहुमानां सदा चेदिं कूर्पाङ्गुच्छृदा शुषः ।
तद्देवां सर्वतोभद्रमण्डलं विलिखेत्ततः ॥ मण्डलकरणे विस्तारप्रमाणम्—चतुर्हस्त-
(४८ अङ्गुलानि) प्रमाणन्तु पताकातोरणान्वितम् । उत्तरमाख्यं चतुर्भिः स्थानमण्डलं
चतुरस्रकम् । हस्तेर्हस्तद्वयं च स्थानमध्यमं हस्तमात्रकम् ॥ कनिष्ठं हस्तमानं तु
पूर्वयोगे प्रशस्यते ॥ भद्रार्थे वर्णेनिर्णयः पञ्चरात्रे—रजांसि पंचवर्णानि मण्डलार्थं
हि कारयेत् । शालितण्डुलचूर्णेन शुक्लं वा यवसम्भवम् ॥ रक्तं कुसुम्भटि-दूरगै-

१ ब्रह्मजज्ञानमित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुच्छदः आदित्यो देवता
ब्रह्मावाहने विनियोगः ॥ ॐ ब्रह्मं जज्ञानमर्थमपुरस्ताद्विहीमते ?

रकादिसमुद्भवम् । हरितालोद्भवं पीतं रजनीसम्भवं क्वचित् ॥ कृष्णं दग्धयवैः कार्यं
हरितं पीतकृष्णजम् । शमीपत्रादिना नीलं क्षयवा कारयेद्बुधः ॥ तन्त्रान्तरे—फलविशेष-
कामो मुक्ताविट्टमपुष्परानीलादिभिरेव रजः कुर्यात् ॥ वर्णपरत्वे धान्यानि—श्वेतत्वे
तण्डुलः प्रोक्ताश्रणकारं तु पीतके । रक्तवर्णे मसूराश्च गोधूमा वा स्मृता बुधैः ॥
अथवा रक्तवर्णे तु कुङ्कुमाक्ताक्षताः स्मृताः । हरिद्रणे च मुद्गाद्यं मापाद्यं कृष्णवर्णके ॥
वर्णत्रयेण परिधिः कार्यो न्यूनाधिको न हि । शुक्लं वा यदि वा कृष्णं पद्मं कार्यं सुशोभनम् ।
खण्डेन्दुः शृङ्खला वल्ली वापी भद्रं तु पञ्चमम् ॥ परिध्यावेष्टितं पद्मं वाद्ये सत्त्वादिभि-
र्गुणैः । सप्तधान्येन ये मूढाः प्राकारान्कल्पयन्ति च ॥ स देशाचार एवास्ति न तु शास्त्रप्र-
माणकम् । मूलपादादिकरणं मूढेन परिकल्पितम् ॥ तयवायुधचिह्नाना निषेधो नास्ति
कुत्रचित् ॥ बृहन्मण्डले हस्तादिना विस्तारप्रमाणं नास्ति—शतमुद्रात्मकं रामभद्रमा-
रभ्य तत्परम् । अष्टोत्तरसहस्राख्यलिङ्गतोभद्रकावधि ॥ यथावकाशं कर्तव्यं नात्र
हस्तविचारणा ॥

१ नाममन्त्रैः ग्रहपीठोपरि ग्रहमण्डलदेवतास्थापनार्थं ब्रह्मादिपट्टपञ्चाशत्सर्वतो-
भद्रमण्डलदेवतावाहनस्थापनप्रतिष्ठापूजनप्रयोगः ॥

- १ मध्येरुर्गिकायाम्-ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्मणेनमः ब्रह्माणमा० स्या० भोब्रह्मन् इ० इ० ॥
- २ उत्तरेपरिध्यन्तिके वाप्याम्-ॐ भू० सोमायनमः सोममा० स्या० भोसोम इ० इ० ॥
- ३ ऐशान्यात्खण्डेन्दौ-ॐ भू० ईशानायनम ईशानमा० स्या० भोईशान इ० इ०
- ४ पूर्वैवाप्याम्-ॐ भूर्भुवः स्वः इन्द्रायनम इन्द्रमावाहयामिस्थाप० भोइन्द्र इ० इ०
- ५ आग्नेय्यात्खण्डेन्दौ-ॐ भूर्भुवः स्वः अग्नेयेनमः अग्निमा० स्या० भोअग्ने इ० इ० ॥
- ६ दक्षिणेवाप्याम्-ॐ भूर्भुवः स्वः यमायनमः यममा० स्या० भोयमइहागच्छइदतिष्ठ ॥
- ७ नैर्ऋत्यात्खण्डेन्दौ-ॐ भू० स्वः निर्ऋतेयेनमः निर्ऋतिमा० स्या० भोनिर्ऋते इ० इ० ॥
- ८ पश्चिमेवाप्याम्-ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणायनमः वरुणमा० स्या० भोवरुण इ० इ० ॥

सुरुचो वृणऽ आवहं ॥ स बुद्ध्युऽ उपमाऽ अस्य विष्वा? सुतः

- ९ वायव्यां लण्डेन्द्री-ॐभू०वायवे नमः वायुमा०स्थापयामिभोवायोइहागच्छ० ॥
 १० वायुसोममध्ये भद्रे-ॐभू०अष्टवसुम्यो नमः अष्टवसूना० स्या० मोअष्ट० इ० इ० ॥
 ११ सोमेशानमध्ये भद्रे-ॐभूर्भुवः स्वः एकादशरुद्रेभ्यो नमः एकादशरुद्रानावाहयामि
 स्थापयामि भो एकादशरुद्राः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥
 १२ ईशानपूर्वयोर्मध्ये भद्रे-ॐभूर्भुवः स्वः द्वादशादित्येभ्यो नमः द्वादशादित्यानावाह-
 यामि स्थापयामि भो द्वादशादित्याः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥
 १३ इन्द्रामिमध्ये भद्रे-ॐभू० अश्विन्यां० अश्विनौ० आ० स्थाप० मोअश्विनौइ० इ० ॥
 १४ अग्निपममध्ये भद्रे-ॐभू० विश्वेभ्योदेवेभ्यो० विश्वा०आ०स्या०भोविश्वेदे०इ०इ०॥
 १५ यमनिर्ऋतिमध्ये भद्रे-ॐभू० सतयज्ञेभ्यो० स० आ० स्थाप० मोसतयज्ञाः इ०इ०॥
 १६ निर्ऋतिवरुणमध्ये भद्रे-ॐभू० भूतनागेभ्यो० भूतनागा०आ०स्या० भोभू०इ०इ०॥
 १७ वरुणवायुमध्ये भद्रे-ॐभू० गन्धर्वाप्सरुभ्यो नमः रां० आ० स्या० भोगन्ध०इ०इ०
 १८ ब्रह्मसोममध्येवाप्याम्-ॐभू० स्कन्दाय नमः स्कन्दमा० स्या० भोस्कन्दइ० इ० ॥
 १९ स्कन्दादुत्तरे-ॐभू० नन्दिने नमः नन्दिनमावाहयामि स्या० भोनन्दिन् इ० इ० ॥
 २० नन्दिकेश्वरादुत्तरतःॐभू० शूलमहाकालाम्यां०शूल्यम०आ०स्या० भोशूलम०इ०इ०॥
 २१ ब्रह्मेशानमध्ये वल्ल्याम्-ॐभू० दक्षादिसतगणे० दक्षा० आ० स्या० भोद०इ०इ० ॥
 २२ ब्रह्मेन्द्रमध्ये वाप्याम्-ॐभू० दुर्गायै नमः दुर्गानावाहयामि स्या० भोदुर्गेइहा०इ०॥
 २३ दुर्गापूर्वे-ॐभूर्भुवः स्वः विष्णवे नमः विष्णुमावाहयामिस्थापयामिभोविष्णो इ०इ०॥
 २४ ब्रह्मामिमध्ये वल्ल्याम्-ॐभू० स्वधायै नमः स्वधामा० स्थापयामि भोस्वधे इ०इ० ॥
 २५ ब्रह्मयमयोर्मध्ये वाप्याम्-ॐभूर्भुवः स्वः मृत्युरोगाम्यां नमः मृत्युरोगी आवा-
 हयामि स्थापयामि भो मृत्युरोगी इहागच्छतम् इह तिष्ठतम् ॥
 २६ ब्रह्मनिर्ऋतिमध्ये वल्ल्याम्-ॐभू० गणपतये० गणपति० स्या० भोगणपते०इ०इ०
 २७ ब्रह्मवरुणमध्ये वाप्याम्-ॐभू० अद्भयो०अपआ० स्या० भोआपइहा० इह तिष्ठत ॥
 २८ ब्रह्मवायुमध्ये वल्ल्याम्-ॐभू० मरुद्भयो० मरुतः आ० स्या० भोमरुतः इ० इ० ॥
 २९ ब्रह्मणःपादमूलेर्जिह्वापःॐभू० पृथिव्यै० पृथिवीमा० स्या० भोपृथिवि इ० इ० ॥

योनिमसंतश्च विवन् ॥३॥ मध्ये कर्णिकायाम्—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्मणे

३० ब्रह्मणःपादमूले+र्णिकाधः पृथिव्युत्तरे—ॐ भूर्भुवः स्वः गङ्गादिनदीभ्यो नमः गङ्गा-
दिनदीः आवाहयामि स्थापयामि भो गङ्गादिनद्यः इहागच्छ इह तिष्ठत ॥

३१ ब्रह्मणःपाद० गङ्गाद्युत्तरे ॐ भू० सप्तसागरेभ्यो० स० आ० स्या० भोसप्त० इ० इ०

३२ कर्णिकोपरि—ॐ भूर्भुवः स्वः मेरवे नम मेरुमा० स्थापयामि० भोमेरो इहा० इह० ॥

॥ मण्डलवाह्येष्वेतपरिधौ उत्तरादिक्रमेण गदाद्यष्टाद्युधदेवतावाहनम् ॥

३३ उत्तरेसोमसमीपे—ॐ भू० गदायै नमः गदामा० स्या० भोगदे इहागच्छ इह तिष्ठा ॥

३४ ऐशान्यामीशानसमीपे—ॐ भू० त्रिशूलाय नमः त्रिशूला० स्या० भोत्रिशूल इ० इ० ॥

३५ पूर्वे इन्द्रसमीपे—ॐ भूर्भुवः स्वः वज्राय नमः वज्रमा० स्या० भोवज्र इहा० इह तिष्ठ ॥

३६ आग्नेय्याम् अग्निसमीपे—ॐ भूर्भुवः शक्तये० शक्तिमा० स्या० भोशक्ते इ० इ० ॥

३७ दक्षिणे यमसमीपे—ॐ भूर्भुवः स्वः दण्डाय नमः दण्डमा स्या० भोदण्ड इ० इ० ॥

३८ नैऋत्या नैऋतिसमीपे—ॐ भू० खड्गाय नमः खड्गमा० स्या० भोखड्ग इ० इ० ॥

३९ पश्चिमे वरुणसमीपे—ॐ भू० पाशाय नमः पाशमा० स्या० भोपाश इ० इह तिष्ठ ॥

४० वायव्या वायुसमीपे—ॐ भू० अङ्कुशाय नमः अङ्कुशमावा० स्या० भोअङ्कुश इ० इ० ॥

॥ मण्डलवाह्येष्वेतपरिधौ उत्तरादिक्रमेण गौतमाद्यष्टदेवतावाहनम् ॥

४१ उत्तरे—ॐ भू० गौतमाय नमः गौतममा० स्थापयामि भोगौतम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४२ ऐशान्याम्—ॐ भू० भरद्वाजाय नमः भरद्वाजमा० स्या० भोभरद्वाज इहागच्छ इह ॥

४३ पूर्वे ॐ भू० विश्वामित्राय नमः विश्वामित्रमा० स्थापयामि भोविश्वामित्र इ० इ० ॥

४४ आग्नेय्याम्—ॐ भू० कश्यपाय नमः कश्यपमा० स्या० भोकश्यप इ० इह तिष्ठ ॥

४५ दक्षिणे—ॐ भू० जमदग्नेये नमः जमदग्निमा० स्थापयामि भोजमदग्ने इ० इह ॥

४६ नैऋत्याम्—ॐ भू० वसिष्ठाय नमः वसिष्ठमावाहयामि स्थापयामि भोवसिष्ठ इ० इ० ॥

४७ पश्चिमे—ॐ भू० अत्रये नमः अत्रिमावाहयामि स्थापयामि भोअत्रे इहागच्छ इह ॥

४८ वायव्याम्—ॐ भू० अरुन्धत्यै नमः अरुन्धतीमा० स्थापयामि भोअरुन्धते इ० इ० ॥

नमः ब्रह्माणमावाहयामि स्थापयामि । भो ब्रह्मन् इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२ वयःसोमेत्यस्य बन्धुर्ऋषिः गायत्री छन्द सोमो देवता
सोमावाहने विनियोगः—ॐ वयःसोमं व्रुते तवु मनस्तनुप विव्रतं ॥
पुजावन्तः सचेमहि ॥ ५६ ॥ उत्तरे परिध्यन्तिके वाप्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः
सोमाय नमः सोममावाहयामि स्थापयामि । भो सोम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३ तमीशानमिति गौतमऋषिः जगती छन्दः विश्वेदेवा देवताः ईशाना-
वाहने विनियोगः—ॐ तमीशानुज्जगंतस्तुस्त्युपुस्पतिग्धियञ्जिस्वप्रवसे
हमहे षयम् ॥ पूषा नो यथा वेदं सगुमसं हृषे रक्षिता प्रायुरदंघ्यः स्तुस्त्यै
॥ ३६ ॥ ऐशान्याम्—परिध्यन्ते खण्डेन्दौ—ॐ भूर्भुवः स्वः ईशानाय
नमः ईशानमावाहयामि स्थापयामि । भो ईशान इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

- ॥ मण्डलब्राह्मे कृष्णपरिधौ पूर्वादिक्रमेण ऐन्द्र्याद्यष्टदेवतावाहनम् ॥
- ४९ पूर्वे—ॐ भूर्भुवः स्व ऐन्द्रै नम ऐन्द्रीमावाहयामि स्थापयामि भो एन्द्रि इहागच्छ इ० ॥
- ५० आग्नेय्याम्—ॐ भूर्भुवः स्व कौमार्यै नम कौमारीमा० स्था० भोकौमारि इ० इ० ॥
- ५१ दक्षिणे—ॐ भूर्भुवः स्व ब्राह्म्यै नम ब्राह्मीमा० स्थापयामि भो ब्राह्मि इहा० इह० ॥
- ५२ नैर्ऋत्याम्—ॐ भूर्भुवः स्व वाराह्यै नम वाराहीमावाहयामि स्थापयामि भो वाराहि इ० इ० ॥
- ५३ पश्चिमे—ॐ भूर्भुवः स्व चामुण्डायै नम चामुण्डामाराहयामि स्थापयामि
भो चामुण्डे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥
- ५४ वायव्याम्—ॐ भूर्भुवः स्व वैष्णव्यै नम वैष्णवीमावाहयामि स्थापयामि
भो वैष्णवि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥
- ५५ उत्तरे—ॐ भूर्भुवः स्व माहेश्वर्यै नम माहेश्वरीमावाहयामि स्थापयामि
भो माहेश्वरि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥
- ५६ ऐशान्याम्—ॐ भूर्भुवः स्व वैनायक्यै नम वैनायकीमावाहयामि स्थापयामि
भो वैनायकि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४ त्रातारमितिगर्गक्रापिःत्रिष्टुच्छन्दःइन्द्रोदेवताइन्द्रावाहनेविनियोगः—
 ॐ त्रातारुमिन्द्रमवितारुमिन्द्रं हवे हवे सुहवुष्टु शूरुमिन्द्रम् ॥ ह्वयांमिशु-
 क्रम्पुरुहृतमिन्द्रं स्वस्तिनोमुघवाधुत्विन्द्रः ॥ ५० ॥ पूर्वेपरिध्यन्तेवाप्या-
 म्—ॐ भूर्भुवःस्वःइन्द्रायनमःइन्द्रमावाहयामिस्थापयामिभोइन्द्रइहा० इ० ।

५ त्वन्नोअग्नेइत्यस्यहिरण्यस्तूपऋपिःजगतीछन्दः अग्निर्देवता भग्ना-
 वाहने विनियोगः—ॐ त्वन्नोऽ अग्ने तवं देव पायुभिर्मघोनोरक्षतुव्वच्च
 वन्द्य ॥ त्रातातोकस्युतनयुगेर्वाप्तस्यनिमेषुद्रक्षमाणस्तवच्च्रते ॥ ५१ ॥ आग्ने-
 र्यांखण्डेन्दां भूर्भुवःस्वः अग्नयेनमः अग्निमा० स्था० भो अग्नेइ० इहतिष्ठ ॥

६ यमायत्वेति दध्यङ्ङाथर्वणक्रापिः यजुश्छन्दः चातो देवता
 यमावाहने विनियोगः—ॐ यमायु त्वाङ्गिरस्वते पितृमते स्वाहा ॥ स्वाहा
 दुर्मायु स्वाहा दुर्मायु पित्रे ॥ ५२ ॥ दक्षिणे वाप्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः
 यमाय नमः यममावाहयामिस्थापयामि । भो यम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

७ असुन्वन्तमित्यस्य मधुच्छन्दाक्रापिः त्रिष्टुच्छन्दः निर्ऋतिर्देवता
 निर्ऋत्यावाहने विनियोगः—ॐ असुन्वन्तमयंजमानमिच्छस्त्तुनस्ये

१ काल्याणनपरिशिष्टप्रतिशासूत्रे तृतीयकण्डिकाया सूत्रे-१-२ अथानुस्वारस्य
 इत्यादेशः शपसहारेफेषु ॥ १ ॥ तस्य त्रैविद्ययमाख्यातं ह्रस्वदीर्घगुरुभेदेदीर्घा-
 त्तरो ह्रस्वो ह्रस्वात्तरो दीर्घो गुरो परे गुरुः ॥ २ ॥ भाष्यम्—अनुस्वारस्य ङकार
 आदेशः स्याद्रोष्मसु परेषु इतिसूत्रात् इत्युपदेशः सनिमित्तमादेशं विभजते ॥ १ ॥
 तस्यङ्कारस्य ह्रस्वदीर्घगुरुभेदेत्रैविद्य त्रिःप्रकारत्वमुक्तम् । ह्रस्वादीनां लक्षणान्यु-
 क्तानि “ एकमात्रो ह्रस्व ” इत्यादिना । वस्तुतस्तु गुरुदीर्घभेदो नास्ति तमाप्यु-
 पाधिभेदान्नेदो मन्तव्यः अस्ति चात्रोपाधिः । संज्ञाभेदो निमित्तभेदो लिपिभेदश्च
 तृतीयस्तु इदानीं प्रायशः परिभेदस्तथापि प्राचीनसम्प्रदायानुरोधाद्विज्ञायते । तत्र
 दीर्घादक्षरात्तरो दीर्घो भवति गुरो संयुक्ताक्षरे परे गुरुर्भवति न तु दीर्घे परे अष्टम्भ-
 वात् । अतएव दीर्घादक्षरादित्यत्र गुरोरक्षरदिति न भवति ॥

च्यामन्निवाहि तस्करस्य ॥ अह्यमस्मदिच्छु सा तं इत्या नमो दे।
निर्ऋते तुवर्भ्यमस्तु ॥६३॥ नैर्ऋत्यां खण्डेन्दौ—ॐ भूर्भुवः स्वः निर्ऋतये
नमः निर्ऋतिमावाहयामि स्थापयामि । भो निर्ऋते इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

८ तत्त्वायामीत्यस्य शुनःशेषऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वरुणो देवता वरु-
णावाहने विनियोगः—ॐ तत्त्वां वामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाशास्ते
यर्जमानो हविर्विधं ॥ अहं वन्दमानो वरुणेह वोद्धयुरंशसु मा नुऽ आयुहं
प्पमोपीहं ॥ ११ ॥ पश्चिमे वाप्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः
वरुणमावाहयामि स्थापयामि । भो वरुण इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

९ आनोनियुद्धिरित्यस्य वसिष्ठऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वायुदेवता
वाय्वावाहने विनियोगः—ॐ आ नो नियुद्धिर्भिरशुतिर्नीभिरद्धूरऽसंहसि-
णींभिरुपंयाहि यज्ञम् ॥ वार्योऽ अस्मिन्तसर्वने मादयस्व द्युम्पांत
स्वस्तिभिर्दं सदा नदं ॥ ३८ ॥ वायव्यां खण्डेन्दौ—ॐ भूर्भुवः स्वः
वायवे नमः वायुमावाहयामि स्थापयामि । भो वायो इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१० सुगावो इत्यस्यात्रिऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः देवा देवताः अष्टवस्वावा-
हने विनियोगः—ॐ सुगावो देवांसदनाऽ अरुर्म यऽ आंजुग्मेदं
सर्वनञ्जुषाणाः ॥ भरमाणु ब्रह्मना हुवीप्युस्मे धत्त वसवो
वृमन्तिस्वाहा ॥ ३९ ॥ वायुसोममध्ये भद्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः अष्टवसुभ्यो
नमः अष्टवसुनावाहयामि स्थापयामि । भो अष्टवसवः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

११ रुद्राः सृष्टयेत्यस्य सिन्धुद्वीपऋषिः अनुष्टुप्छन्दः रुद्रो

१ अत्र मकारस्य द्विविधये—प्रातिशाल्यस्य चतुर्थोऽध्याये सूत्रम् १०२ उभयान्त
स्यान्म्यश्च स्पृशं ॥ ऊभ्यां शपसहा अन्त सा यरल्याः एतेभ्यः परं स्पृशं
द्विरच्यते ॥

देवता रुद्रावाहने विनियोगः—ॐ रुद्रा? सुष्टुष्टुज्यं पृथिवीमृह-
ज्ज्योतिर् समीधिरे ॥ तेषाम्भानुरजस्रऽ इच्छुक्रो देवेषु रीचते
॥ ११ ॥ सोमेशानमध्ये भद्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः एकादशरुद्रेभ्यो नमः एकाद-
शरुद्रानावाहयामि स्थापयामि । भो एकादशरुद्राः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

१२ यज्ञोदेवानामित्यस्य कुत्सक्रुपिः यजुरन्तं त्रिष्टुच्छन्दः आदित्यो
देवता द्वादशादित्यावाहने विनियोगः—ॐ सुज्ञो देवानाम्प्ररुपति
सुम्नधादिचयासो भवंता मृडयन्त- ॥ आ वोर्वाचीं सुमतिर्वैवृत्त्यादु-
होश्चिदद्या वरिवोवित्तुरासंदाद्विच्येभ्यस्त्वा ॥ १२ ॥ ईशानपूर्वयोर्मध्ये
भद्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः द्वादशादित्येभ्यो नमः द्वादशादित्यानावाहयामि
स्थापयामि । भा द्वादशादित्याः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

१३ यावाङ्कशेत्यस्य मेधातिथिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः अश्विनौ देवते
अश्विनोरावाहने विनियोगः—ॐ या वाङ्कशा मधुमस्यश्विना सनृतावती ॥
तया यज्ञमिमिक्षतम् ॥ उपयामगृहीतोस्युश्विभ्योन्वैप ते सोनिर्मर्-
द्धीभ्यन्त्वा ॥ १३ ॥ इन्द्राग्निमध्ये भद्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः अश्विभ्यां नमः अश्विनौ
आवाहयामि स्थापयामि । भो अश्विनौ इहागच्छतम् इह तिष्ठतम् ॥

१४ ओमासश्चर्पणीत्यस्य मधुच्छन्दाऋषिः गायत्रीछन्दः
विश्वेदेवादेवताः विश्वेदेवावाहने विनियोगः—ॐ ओमासश्चर्पणीधृतो
विश्वेदेवासुऽआर्गत ॥ द्वाश्व्याऽसौ द्वाशुर्प—सुतम् ॥ उपयामगृही-
तोसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यऽपुप ते सोनि विश्वेभ्यस्त्वा ह्वेभ्य-
॥ १४ ॥ अश्विममध्ये भद्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः विश्वेभ्यो देवेभ्यो नमः
विश्वान्देवानावाहयामि स्थापयामि भो विश्वेदेवाः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

१५ अभित्यमित्यस्य वत्सक्रुपिः अष्टिच्छन्दः सविता देवता सप्तयज्ञा-
वाहने विनियोगः—ॐ अभित्यन्देवऽ सवितारं गुण्यो—धुविक्रंतुमर्चामि

सुच्यसंबः रत्नधामभिः प्रियम्भुतिङ्गविम् ॥ ऊर्द्धा वस्यापतिर्भाऽ
 अदिह्युत्तसर्वीमानि हिरण्यपाणिरमिमीत सुक्रतुः- कृपास्वः- ॥
 प्रजाभ्यस्त्वाप्नुजास्वानुष्पाणन्तु पुजास्त्वमनुष्पाणिहि ॥ ३५ ॥
 यमनिर्कृतिमध्ये भद्रे-ॐ भूर्भुवः स्वः सप्तयज्ञेभ्यो नमः सप्तयज्ञानावाह-
 यामि स्थापयामि । भो सप्तयज्ञाः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

१६ भूतायत्वेत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः हविर्देवता
 भूतनागावाहने विनियोगः ॥ ॐ भूतायं स्वा नारांतये स्वरभिविखर्यै-
 पुन्दःहन्तान्दुष्यां पृथिव्यासुर्वन्तरिक्षमन्त्रेभि पृथिव्यास्त्वा नाभा
 सादयाम्यदिच्याऽ उपस्त्येग्ने हुष्यः रक्ष ॥ ३६ ॥ निर्ऋतिवरुण-
 मध्ये भद्रे-ॐ भूर्भुवः स्वः भूतनागेभ्यो नमः भूतनागानावाहयामि
 स्थापयामि । भो भूतनागाः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

१७ ऋतापाडित्यस्य लुशोधानाऋऋषिः विराडुष्णिक्छन्दः गन्धर्वा-
 प्सरसो देवताः गन्धर्वाप्सरसावाहने विनियोगः-ॐ क्रुत्वापुद्गत-
 धाम्नाग्निर्गन्धर्वस्तस्योपधयोप्सरसो मुद्रो नाम ॥ स नऽ इदम्रहम
 क्षुत्रम्पातु तस्मै स्वाहा वाद् ताभ्युऽ स्वाहा ॥ ३७ ॥ वरुणवायुमध्ये
 भद्रे-ॐ भूर्भुवः स्वः गन्धर्वाप्सरोभ्यो नमः गन्धर्वाप्सरसः आवाहयामि
 स्थापयामि । भो गन्धर्वाप्सरसः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

१८ षट्क्रन्द इत्यस्य जमदग्निदीर्घतमसावृषी त्रिष्टुप्छन्दः अश्वो
 देवता स्कन्दावाहने विनियोगः ॥ ॐ षट्क्रन्दं पृथुमज्ञार्यमानऽ
 उदघन्संमुद्राद्गत वा पुरीपात् ॥ श्येनस्य पुसा हरिणस्य गृहऽ उप-
 स्तुच्युम्भर्हि जातन्तेऽ अर्हन् ॥ ३८ ॥ ब्रह्मसोममध्ये वाप्याम्-ॐ भूर्भुवः स्वः
 स्कन्दाय नमः स्कन्दावाहयामि स्थापयामि । भो स्कन्द इहागच्छ इह तिष्ठत ॥

१९ आशु? -शिशान इत्यस्यापतिरथऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः इन्द्रो देवता नन्धावाहने विनियोगः ॥ ॐ आशु? शिशानो वृषभो न भूमिो घनाघुन? क्षोभणश्चर्षणीनाम् ॥ सुक्लन्दनांनिमित्तपऽ एकवीर? शुतऽसेनाऽ अजयत्साकमिन्द्रः ॥ ३३ ॥ स्कन्दादुत्तरे-ॐ भूर्भुवः स्वः नन्दिने नमः नन्दिनमावाहयामि स्थापयामि भो नन्दिन् इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२० उग्रँल्लोहितेनेत्यस्य प्रजापतिऋषिः यजुश्छन्दः लिङ्गीक्ता देवता शूलमहाकालावाहने विनियोगः ॥ ॐ उग्रँल्लोहितेन मित्रः सौव्र-
च्येन रुद्रन्दौर्व्रच्येनेन्द्रः प्रवक्रीडेन मुरुतो बलेन साद्भ्यान्मुदा ॥ भुवस्य कण्ठ्यः रुद्रस्यान्तं पाश्चर्य्यमहादेवस्य वक्त्र्छर्वस्य वनिष्ठु? पशुपतेऽं पुरीतत् ॥ ३२ ॥ नन्द्युत्तरे-ॐ भूर्भुवः स्वः शूलमहाकालाभ्यां नमः शूलमहाकालौ आवाहयामि स्थापयामि भो शूलमहाकालौ इहागच्छतम् इह तिष्ठतम् ॥

२१ अदिनिर्द्यौरित्यस्य गौतमऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः विश्वेदेवा देवताः दक्षादिसप्तगणावाहने विनियोगः ॥ ॐ अदिनिर्द्यौरादितिरुन्तरिक्षमदि-

१० भ्रुवोऽश्वरश्च सोमश्चक्ष्मापश्चैव निलोऽनलः । प्रत्यूपश्च प्रभासश्च वसवोऽष्टौ प्रकी-
र्तिताः ॥ ११ वीरभद्रश्चशभुश्च गिरिशश्च महायशः । अजैकपाददिर्बुध्न्यः पिनाकी च
पराजितः । भुवनावीश्वरश्चैव कपाली च दिद्यापतिः । स्थाणुर्भगश्चभगवान्द्राएकादश-
स्मृताः ॥ १२ आदित्यं मास्करं चैव प्रमाकरदिवाकरी ॥ सूर्यं ग्रहपतिं ब्रध्नं तेजोरूपं हरिद्वरम् ॥
सप्तांश्च वेदमूर्तिं च त्रिदेवत्यं क्रमेण च ॥ इत्यादि द्वादशादित्यान्मण्डले स्थापयाम्यहम् ॥
१५ सोमपाहुमिष्वत्ताश्च नर्हिपदः सुकालकः एकश्चैव भुचश्चैव सप्तमो द्वितीयसोमपाः
एते तु सप्तयज्ञाश्च स्थाप्याश्चै मण्डले शुभे ॥ १६ अनन्तो वासुकिश्चैव कालीयो मणि-
भद्रकः । शङ्खश्च शङ्खपालश्च कर्कोटकधनञ्जयो । घृतराष्ट्रश्च नागेशो भूतनागाः प्रकीर्तिताः ॥

तिर्मुतां स पिता स पुत्रः? ॥ विश्वेदेवाऽ अदितिं पञ्चजनाऽ अदिति-
र्जातमदितिर्जनैश्चम् ॥ ३३ ॥ ब्रह्मेशानमध्ये वह्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः
दक्षादिसप्तगणेभ्यो नमः दक्षादिसप्तगणानावाहयामि स्थापयामि भो
दक्षादिसप्तगणाः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

२२ अम्बेऽ अम्बिक इत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः अश्वो
देवता दुर्गावाहने विनियोगः ॥ ॐ अम्बेऽ अम्बिकेम्बालिके न मां नयति
कञ्चन ॥ ससंस्वयश्चक्रुः सुभद्रिकाङ्गाम्पीलवासिनीम् ॥ ३६ ॥ ब्रह्मेन्द्र-
योर्मध्ये वाप्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः दुर्गायै नमः दुर्गाम् आवाहयामि
स्थापयामि भो दुर्गे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२३ इदंविष्णुरित्यस्य मेधातिथिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः विष्णुर्देवता
विष्णवावाहने विनियोगः ॥ ॐ इदंविष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निर्दधेपुदम् ॥
समूढमस्य पाँसुरे स्वाहा ॥ ३५ ॥ दुर्गापूर्वे ॐ भूर्भुवः स्वः विष्णवे
नमः विष्णुमावाहयामि स्थापयामि भो विष्णो इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२४ पितृभ्य इत्यस्य प्रजापत्याश्विनस्वत्यऋषयः सर्वाणि यजूषि
छन्दांसि पितरो देवताः स्वधावाहने विनियोगः ॥ ॐ पितृभ्यं-
स्वधायिभ्यं—स्वधा नमं—पितामहेभ्यं—स्वधायिभ्यं—स्वधा नमुं
प्रपितामहेभ्यं—स्वधायिभ्यं—स्वधा नमः— ॥ अश्विनपितरोर्मांमदन्त
पितरोर्तीवृपन्तपितरुं पितरुं शुन्धद्वम् ॥ ३७ ॥ ब्रह्माग्निमध्ये वज्रधाम्—
ॐ भूर्भुवः स्वः स्वधायै नमः स्वधामावाहयामि स्थापयामि भो स्वधे
इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२५ परमृत्यो इत्यस्य सङ्गमुक्कऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः मृत्युर्देवता
मृत्युरोगयोरावाहने विनियोगः ॥ ॐ परमृत्योऽ अनुपरैहि पत्या-

अस्तेऽ अख्यऽ इतरो देवुयानात् ॥ चक्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमि मा
नै- पुजां रीरिपो मोत घीरान् ॥३८॥ ब्रह्मयमयोर्मध्ये वाप्याम्-ॐ
भूर्भुवः स्वः मृत्युरोगाभ्यां नमः मृत्युरोगावावाहयामि स्थापयामि भो
मृत्युरोगौ इहागच्छतम् इह तिष्ठतम् ॥

२६ गणानान्त्रेत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः चत्वारि यजूषि च्छन्दांसि
अध्वो देवता गणपत्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ गुणानान्त्रा गुणपतिः
हवामहे प्पियाणान्त्रा प्पिपतिः हवामहे निधीनान्त्रा निधिपतिः
हवामहे वसो मम ॥ आहर्मजानि गर्भुधमा त्वर्मजासि गर्भुधम् ॥३९॥
ब्रह्मनिर्ऋतिमध्ये वल्ल्याम्-ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः गणपतिमा
वाहयामि स्थापयामि भो गणपते इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२७ शन्नोदेवीरित्यस्य दध्यङ्गाथर्वणऋषिः गायत्रीछन्दः आपो देवताः
अपावाहने विनियोगः ॥ ॐ शन्नोदेवीरुभिर्पृयऽ आपो भवन्तु पीतये ॥
शैव्योरुभिर्स्वन्तु नः ॥ ४० ॥ ब्रह्मवरुणमध्ये वाप्याम्-ॐ भूर्भुवः स्वः
अद्भ्यो नमः अप आवाहयामि स्थापयामि भो आप इहागच्छत इह तिष्ठतम् ॥

२८ मरुतो यस्येत्यस्य गौतमऋषिः गायत्रीछन्दः मरुतो देवताः
मरुतावाहने विनियोगः ॥ ॐ मरुतो यस्य हि क्षये पाथा द्विवोषि महसः ॥
संभुं गोपार्तमोजन- ॥४१॥ ब्रह्मवायुमध्ये वल्ल्याम्-ॐ भूर्भुवः स्वः मरुद्भ्यो
नमः मरुतः आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो मरुतः इहागच्छत इह तिष्ठतम् ॥

२९ स्योना पृथिवीत्यस्य मेधातिथिर्ऋषिः गायत्री छन्दः पृथिवी
देवता पृथिव्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ स्यो ना पृथिवि नो भवानृक्षुरा-
न्निवेशनी ॥ यच्छां नुहं शर्म सुप्रयां ॥ ४२ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः पृथिव्यै
नमः पृथिवीमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो पृथिवि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३० पञ्चनद्य इत्यस्य गृत्समदक्रुपिः अनुष्टुप्छन्दः सरस्वतीनदी
 देवता गङ्गादिनद्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ पञ्च नद्यः सरस्वती-
 मर्षियन्ति सप्तोत्सह ॥ सरस्वती तु पञ्चधा सो देशेभक्तसुरिव् ॥१॥
 तत्रैव ब्रह्मणः पादमूले कर्णिकाधः—ॐ भूर्भुवः स्वः गङ्गादिनदीभ्यो
 नमः गङ्गादिनदीः आवाहयामि स्थापयामि भो गङ्गादिनद्यः इहा-
 गच्छत इह तिष्ठत ॥

३१ इमम्मइत्यस्य शुनःशेषक्रुपिः गायत्रीछन्दः वरुणो देवता सप्त-
 सागरावाहने विनियोगः ॥ ॐ इमम्मै वरुणश्शुधी हर्षमुह्या चं मृडय ॥
 च्चामर्बुस्स्युरार्चके ॥१॥ ब्रह्मणः पादमूले कर्णिकाधः गङ्गाद्युत्तरे—ॐ
 भूर्भुवः स्वः सप्तसागरेभ्यो नमः—सप्तसागरानावाहयामि स्थापयामि
 भो सप्तसागराः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

३२ कर्णिकोपरि—ॐ भूर्भुवः स्वः मेरवे नमः मेरुमावाहयामि
 स्थापयामि भो मेरो इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

॥ मण्डलवाद्ये श्वेतपरिधौ उत्तरादिक्रमेण
 गदाद्यष्टायुधदेवतावाहनम् ॥

३३ उत्तरे सोमसमीपे—ॐ भूर्भुवः स्वः गदायै नमः गदामावाह-
 यामि स्थापयामि भो गदे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३४ ईशान्याम् ईशानसमीपे—ॐ भूर्भुवः स्वः त्रिशूलाय नमः
 त्रिशूलमावाहयामि स्थापयामि भो त्रिशूल इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३५ पूर्वे इन्द्रसमीपे—ॐ भूर्भुवः स्वः वज्राय नमः वज्रमावाहयामि
 स्थापयामि भो वज्र इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३६ आग्नेय्याम् अग्निसमीपे—ॐ भूर्भुवः स्वः शक्तये नमः शक्ति
मावाहयामि स्थापयामि भो शक्ते इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३७ दक्षिणे यमसमीपे—ॐ भूर्भुवः स्वः दण्डाय नमः दण्डमावा-
हयामि स्थापयामि भो दण्ड इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३८ नैर्ऋत्याम् निर्ऋतिसमीपे—भूर्भुवः स्वः खड्गाय नमः खड्गमावा
हयामि स्थापयामि भो खड्ग इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३९ पश्चिमे वरुणसमीपे—ॐ भूर्भुवः स्वः पाशाय नमः पाशमावा-
हयामि स्थापयामि भो पाश इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४० वायव्याम् वायुसमीपे—ॐ भूर्भुवः स्वः अङ्कुशाय नमः अङ्कुश
मावाहयामि स्थापयामि भो अङ्कुश इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

॥ मण्डलबाह्ये रक्तपरिधौ उत्तरादिक्रमेण
गौतमाद्यष्टदेवतावाहनम् ॥

४१ उत्तरे—ॐ भूर्भुवः स्वः गौतमाय नमः गौतमावाहयामि
स्थापयामि भो गौतम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४२ ईशान्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः भरद्वाजाय नमः भरद्वाजमावा-
हयामि स्थापयामि भो भरद्वाज इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४३ पूर्वे—ॐ भूर्भुवः स्वः विश्वामित्राय नमः विश्वामित्रमावाहयामि
स्थापयामि भो विश्वामित्र इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४४ आग्नेय्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः कश्यपाय नमः कश्यपमावा-
हयामि स्थापयामि भो कश्यप इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४५ दक्षिणे—ॐ भूर्भुवः स्वः जमदग्ने नमः जमदग्निमावाहयामि
स्थापयामि भो जमदग्ने इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४६ नैर्ऋत्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः वसिष्ठाय नमः वसिष्ठमावाहयामि
स्थापयामि भो वसिष्ठ इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४७ पश्चिमे—ॐ भूर्भुवः स्वः अत्रये नमः अत्रिमावाहयामि स्थाप-
यामि भो अत्रे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४८ वायव्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः अरुन्धत्यै नमः अरुन्धतीमावा-
हयामि स्थापयामि भो अरुन्धति इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

॥ मण्डलवाह्ये कृष्णपरिधौ पूर्वादिक्रमेण
ऐन्द्राद्यष्टदेवतावाहनम् ॥

४९ पूर्वे—ॐ भूर्भुवः स्वः ऐन्द्यै नमः ऐन्द्रीमावाहयामि स्थाप-
यामि भो ऐन्द्रि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५० आग्नेय्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः कौमार्यै नमः कौमारीमावा-
हयामि स्थापयामि भो कौमारि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५१ दक्षिणे—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्राह्म्यै नमः ब्राह्मीमावाहयामि
स्थापयामि भो ब्राह्मि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५२ नैर्ऋत्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः वाराह्यै नमः वाराहीमावाहयामि
स्थापयामि भो वाराहि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५३ पश्चिमे—ॐ भूर्भुवः स्वः चामुण्डायै नमः चामुण्डामावा-
हयामि स्थापयामि भो चामुण्डे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५४ वायव्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः वैष्णव्यै नमः वैष्णवीमावाहयामि
स्थापयामि भो वैष्णवि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५५ उत्तरे—ॐ भूर्भुवः स्वः माहेश्वर्यै नमः माहेश्वरीमावाहयामि
स्थापयामि भो माहेश्वरि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५६ ऐशान्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः वैनायत्र्यै नमः वैनायकी-
मायाहयामि स्थापयामि भो वैनायकि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

प्रतिष्ठापनम्—ॐ मनो जूतिर्जुषतामाज्यस्य बृहस्पतिर्ध्वंशमि-
मन्तेनोन्वरिष्टं स्युर्ज्ञः समिमन्दधातु ॥ विश्वेदेवासऽ इह मादयन्तामोऽ
स्पतिष्ठ ॥ २३ ॥ ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेवताः सुप्रतिष्ठिताः
वरदाः भवत ॥

ध्यानम्—ॐ ब्रह्मं जज्ञानमर्थमम्पुरस्ताद्धि सीमुत? सुरुचो वृेनऽ
आवह ॥ स कुञ्ज्याऽ उपमाऽ अस्य विष्टा? सुतश्च योनिमसंतश्च विव-
॥ २३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेवताभ्यो नमः
ध्यायामि ॥

आसनम्—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेव-
ताभ्यो नमः आसनं समर्पयामि ॥

पाद्यम्—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेवताभ्यो
नमः पाद्यं समर्पयामि ॥

अर्घ्यम्—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेवताभ्यो
नमः अर्घ्यं समर्पयामि ॥

आचमनीयम्—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डल-
देवताभ्यो नमः आचमनीयं समर्पयामि ॥

१ सर्वतोभद्रमण्डलोपरिग्रहस्यापनप्रमाणमुक्तं वसिष्ठसहितायाम्—अग्निप्रणयनं कृत्वा
वेद्यामावाहयेत्पुरान् । ब्रह्मादीस्तत्र सस्थाप्य पूजयेद्ब्रह्मसहके ॥ वस्त्रेणाञ्जलय तद्ब्रह्मसुपर्वा-
वाहयेद्ग्रहान् । आदित्यादिमुखा-सर्वा-न्वेदाभ्यप्रमिता-सुरान् ॥ रुद्रकर्मणि तै. साक
स्थापयेदधिकान्सुरान् । शेषादिकान्मनुष्या-तान्वेदबाणमितौस्तथा ॥

पञ्चामृतस्नानम्—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डल-
देवताभ्यो नमः पञ्चामृतस्नानं समर्पयामि ॥ पञ्चामृतस्नानान्ते शुद्धो-
दकस्नानं समर्पयामि ॥ शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

गन्धोदकस्नानम्—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डल-
देवताभ्यो नमः गन्धोदकस्नानं समर्पयामि ॥ गन्धोदकस्नानान्ते शुद्धो-
दकस्नानं समर्पयामि ॥ शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

उद्धर्तनस्नानम्—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डल-
देवताभ्यो नमः उद्धर्तनस्नानं समर्पयामि ॥ उद्धर्तनस्नानान्ते उष्णो-
दकस्नानं समर्पयामि ॥ उष्णोदकस्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि ॥
शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

अभिषेकः—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेव-
ताभ्यो नमः अभिषेकस्नानं समर्पयामि ॥

स्नानम्—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेवताभ्यो
नमः स्नानं समर्पयामि ॥ स्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

वस्त्रम्—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेवताभ्यो
नमः वस्त्रं समर्पयामि ॥ वस्त्रान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

उपवीतम्—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेवताभ्यो
नमः उपवीतं समर्पयामि ॥ उपवीतान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

गन्धः—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेवताभ्यो
नमः गन्धं समर्पयामि ॥

अक्षताः—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेवताभ्यो
नमः अक्षतान्समर्पयामि ॥

पुष्पाणि—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेवताभ्यो नमः पुष्पाणि समर्पयामि ॥

सौभाग्यद्रव्याणि—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेवताभ्यो नमः सौभाग्यद्रव्याणि समर्पयामि ॥

आभूषणानि—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेवताभ्यो नमः आभूषणानि समर्पयामि ॥

धूपः—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेवताभ्यो नमः धूपमाघ्रापयामि ॥

दीपः—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेवताभ्यो नमः दीपं दर्शयामि ॥

नैवेद्यम्—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेवताभ्यो नमः नैवेद्यं निवेदयामि ॥ देवताग्रे गोमयेन जलेन वा चतुष्कोणं

मण्डलं कृत्वा तदुपरि नैवेद्यपात्रं निधाय तत्र तुलसीपत्रं निक्षिप्य गायत्रीमन्त्रेण सम्पोक्य धेनुमुद्रां प्रदर्श्य ग्रासमुद्रया तर्जनीमध्यमाङ्गु-

न—ॐ प्राणाय स्वाहा । मध्यमानामिकाङ्गुष्ठेन—ॐ अपानाय स्वाहा । कनिष्ठिकानामिकाङ्गुष्ठेन—ॐ व्यानाय स्वाहा । कनिष्ठातर्ज-

न्यङ्गुष्ठेन—ॐ उदानाय स्वाहा । साङ्गुष्ठाभिः सर्वाङ्गुलिभिः—ॐ समानाय स्वाहा ॥ पूर्वापोशनं समर्पयामि ॥ नैवेद्यमध्ये पानीयं समर्प-

यामि ॥ उत्तरापोशनं समर्पयामि ॥ हस्तप्रक्षालनार्थं जलं समर्पयामि ॥

खप्रक्षालनार्थं जलं समर्पयामि ॥ आचमनीयं समर्पयामि ॥ करो-
तेनार्थं चन्दनं समर्पयामि ॥

फलानि—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेवताभ्यो नमः ऋतुद्भवानि नानाविधफलानि समर्पयामि ॥

मुखवासार्थं ताम्बूलम्—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्र-
मण्डलदेवताभ्यो नमः मुखवामार्थं सपूगीफलताम्बूलं समर्पयामि ॥

दक्षिणा—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेवताभ्यो
नमः सुवर्णपुष्पदक्षिणां समर्पयामि ॥

कर्पूरार्तिक्यम्—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डल-
देवताभ्यो नमः कर्पूरार्तिक्यं समर्पयामि ॥ जलेन प्रदक्षिणावर्तनम् ।
पुष्पदेववन्दनम् । आत्मवन्दनम् । हस्तप्रक्षालनम् ॥

मन्त्रपुष्पाञ्जलिः—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डल-
देवताभ्यो नमः मन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि ॥

प्रदक्षिणा—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेव-
ताभ्यो नमः प्रदक्षिणां समर्पयामि ॥

नमस्कारः—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेव-
ताभ्यो नमः नमस्करोमि ॥

विशेषार्थः—अर्घपात्रे जलं सम्पूर्य चन्दनपुष्पाक्षतसहितं नारिकेलं
च घृत्वा—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेवताभ्यो
नमः विशेषार्थं समर्पयामि ॥

प्रार्थना—ब्रह्माद्यावाहिता देवाः सर्वतोभद्रमण्डले । पूजां गृहीत
मदत्तां सर्वदा मे प्रसीदत ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्यावाहितसर्वतो-
भद्रमण्डलदेवताभ्यो नमः प्रार्थनापूर्वकं नमस्करोमि ॥

राजोपचाराः—छत्रं च चामरं चैव व्यजनं दर्पणं तथा । पादुका-
दीनि गृहीत ब्रह्माद्यावाहितामराः ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्माद्या-
वाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेवताभ्यो नमः राजोपचारान्तमर्पयामि ॥
(अभावे कल्पयामि) ॥

समर्पणम्—अनया पूजया ब्रह्माद्यावाहितसर्वतोभद्रमण्डलदेवताः
प्रीयन्ताम् ॥

॥ ब्रह्मादीनां पायसवलिः ॥

- १ ॐ ब्रह्मणे नमः पायसवलिं समर्पयामि
- २ ॐ सोमाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
- ३ ॐ ईशानाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
- ४ ॐ इन्द्राय नमः पायसवलिं समर्पयामि
- ५ ॐ अग्नये नमः पायसवलिं समर्पयामि
- ६ ॐ यमाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
- ७ ॐ निर्ऋतये नमः पायसवलिं समर्पयामि
- ८ ॐ वरुणाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
- ९ ॐ वायवे नमः पायसवलिं समर्पयामि
- १० ॐ अष्टवसुभ्यो नमः पायसवलिं समर्पयामि
- ११ ॐ एकादशरुद्रेभ्यो नमः पायसवलिं समर्पयामि
- १२ ॐ द्वादशादित्येभ्यो नमः पायसवलिं समर्पयामि
- १३ ॐ अश्विभ्यां नमः पायसवलिं समर्पयामि
- १४ ॐ विश्वेभ्यो देवेभ्यो नमः पायसवलिं समर्पयामि
- १५ ॐ सप्तयज्ञेभ्यो नमः पायसवलिं समर्पयामि
- १६ ॐ भूतनागेभ्यो नमः पायसवलिं समर्पयामि
- १७ ॐ गन्धर्वाप्सरोभ्यो नमः पायसवलिं समर्पयामि
- १८ ॐ स्कन्दाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
- १९ ॐ नन्दिने नमः पायसवलिं समर्पयामि
- २० ॐ रूलमहाकालाभ्यां नमः पायसवलिं समर्पयामि
- २१ ॐ दक्षादिसप्तगणेभ्यो नमः पायसवलिं समर्पयामि

- २२ ॐ दुर्गायै नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 २३ ॐ विष्णवे नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 २४ ॐ स्वधायै नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 २५ ॐ मृत्युरोगाभ्यां नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 २६ ॐ गणपतये नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 २७ ॐ अद्भ्यो नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 २८ ॐ मरुद्भ्यो नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 २९ ॐ पृथिव्यै नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 ३० ॐ गङ्गादिनदीभ्यो नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 ३१ ॐ सप्तसागरेभ्यो नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 ३२ ॐ मेरवे नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 ३३ ॐ गदायै नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 ३४ ॐ त्रिशूलाय नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 ३५ ॐ वज्राय नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 ३६ ॐ शक्तये नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 ३७ ॐ दण्डाय नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 ३८ ॐ खड्गाय नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 ३९ ॐ पाशाय नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 ४० ॐ अङ्कुशाय नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 ४१ ॐ गौतमाय नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 ४२ ॐ भरद्वाजाय नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 ४३ ॐ विश्वामित्राय नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 ४४ ॐ कश्यपाय नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
 ४५ ॐ जमदग्नेये नमः पायसत्रलिं समर्पयामि

४६ ॐ वसिष्ठाय नमः पायसवलिं समर्पयामि

४७ ॐ अत्रये नमः पायसवलिं समर्पयामि

४८ ॐ अरुन्धत्यै नमः पायसवलिं समर्पयामि

४९ ॐ ऐन्द्रे नमः पायसवलिं समर्पयामि

५० ॐ कौमार्यै नमः पायसवलिं समर्पयामि

५१ ॐ द्राह्यै नमः पायसवलिं समर्पयामि

५२ ॐ वाराह्यै नमः पायसवलिं समर्पयामि

५३ ॐ चामुण्डायै नमः पायसवलिं समर्पयामि

५४ ॐ वैष्णव्यै नमः पायसवलिं समर्पयामि

५५ ॐ माहेश्वर्यै नमः पायसवलिं समर्पयामि

५६ ॐ वैनायक्यै नमः पायसवलिं समर्पयामि

एवं बलिदानं विधाय तदुपरि श्वेतवस्त्रं प्रसार्य अक्षतैर्दृक्चतुरस्र-
त्रिकोणबाणाकारदीर्घचतुरस्रपञ्चकोणभ्रतुःशूर्पध्वजाकाराणि कृत्वा
शेषादि विशेषदेवतासहितसूर्यादिग्रहानावाहयेत्--

१ आकृष्णेनेत्यस्यहिरण्यस्तूपआङ्गिरसऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः सूर्योदि-
वतासूर्यावाहनेविनियोगः--ॐ आ कृष्णेन रजसा वर्तमानो निवेश्यलु-
मृतुम्मर्त्यञ्च । हिरुण्ययेन सविता रयेना देवो याति भुवनानि पश्यन्
॥३१॥ प्राङ्मुखं सूर्यं पीठमध्ये वर्तुले द्वादशाङ्गुले मण्डले--ॐ भूर्भुवः स्वा
कलिङ्गदेशोद्भव काश्यपसगोत्र रक्तवर्ण भो सूर्य इहागच्छ इह तिष्ठ ॥
ॐ सूर्याय नमः सूर्यमावाहयामि स्थापयामि ॥

१ शूद्राणामपि मन्त्रवर्ज्यं ग्रहयज्ञकरणे अधिकारः--शूद्रधर्मप्रकरणे मनुः--धर्मेष्वस्तु
धर्मशाः सतां धर्ममनुष्ठिताः । मन्त्रवर्ज्ये न दुष्यन्ति प्रशसा प्राप्नुवन्ति च ॥ केचन्
विप्राः द्रव्यलोभेन उपनयनरहितानां ब्राह्मणवैश्यश्रियाणां द्रव्यमादाय ब्राह्मणह्याप
सत्तानिष्ठितिं कृत्वा मय कुर्मः इतिवदन्तः वैदिकविधिना कर्म कुर्वन्ति तत्रयुक्तम् ॥

इमन्देवा इत्यस्य वरुणऋषिः अत्यष्टीछन्दः सोमो देवता सोमावाहने
 वि० ॥ ॐ इमन्देवाऽअसपत्नः सुवद्वृम्महुतेक्षत्रायमहुतेज्यैष्टयायमहुते
 जानंराज्यायेन्द्रस्येन्द्रियाय । इममुष्ट्युष्टुत्रमुष्ट्युष्टुत्रमुष्ट्युष्टुत्रमुष्ट्युष्टुत्र-
 सीराज्जासोमोस्माकंम्राह्मणान्तां राजा ॥ १९ ॥ प्रत्यञ्जुवं सोममाप्रेय्यां
 चतुर्विंशत्यङ्गुलेमण्डले—ॐ भूर्भुवः स्वः यमुनातीरोद्भव आत्रेयसगोत्रशुक्र-
 चर्णभोसोमऽहागच्छइहतिष्ठ ॐ सोमायनमः सोममावाहयामिस्थापयामि ॥

३ अग्निर्मूर्द्धेत्यस्य विरूपाक्षऋषिः गायत्रीछन्दः भौमो देवता
 भौमावाहने विनियोगः—ॐ अग्निर्मूर्द्धा दिवः कुकृत्पतिः पृथिव्याऽ-
 अयम् ॥ अपां रंतां संसि जिह्वनि ॥ ११ ॥ दक्षिणाभिमुखं भौमं
 दक्षिणस्यां दिशि त्रिकोणे ज्यङ्गुले मण्डले—ॐ भूर्भुवः स्वः अवन्ति

पराशरः—दक्षिणामे तु यो विप्रः शूद्रस्य जुहुयादवि । ब्राह्मणस्तु भवेच्छूद्रः शूद्रस्तु
 ब्राह्मणो भवेत् ॥ यत्र विप्रः शूद्रस्य दक्षिणामादाय तदीय हविः शान्तिपुष्ट्याद्यै
 वैदिकैर्मत्रैर्जुहोति तत्र ब्राह्मणस्यैव दोषः शूद्रस्तु होमकालमते ॥ तत्विदो ग्रहमल
 मूलाद्युत्पत्तिवास्तुशान्त्यादौ मन्त्रवर्ज्ये करणे शूद्रस्याधिकारः ॥ मोक्षधर्मे शूद्र प्रकृत्य-
 मन्त्रवर्जं न दुष्यन्ति कुर्वाणाः पौष्टिर्ही क्रियाम् ॥ मास्ये—गर्तस्योत्तरपूर्वेण वितस्ति-
 ह्यविस्तृताम् । वप्रद्वयवृत्ता वेदी वितस्त्युच्छ्रायसयुताम् ॥ संस्थाननाय देवाना चतुर-
 स्तामुदकूप्रवाम् ॥ स्कान्दे—तस्माच्च उत्तरपूर्वेण स्थण्डिल हस्तमात्रकम् । त्रिविधं चतुरस्रं च
 वितस्त्युच्छ्रायसंभितम् ॥ अत्र त्रिविधापुक्तानि ॥ जन्मभूगोत्रमग्निश्च वर्गस्थानमुखानि
 च ॥ याऽशात्वा कुरुते शान्तिं प्रहास्तेनावमानिताः ॥ ग्रहदेशा—उत्तरार्के कलिप्रेत-
 यमुनायां च चन्द्रमा । अङ्गारकस्त्ववन्त्या च मगधाया हिमाञ्जल ॥ रैष्वेषु शुक्रजित-
 शुक्रो भोजकटे तथा । शनैश्चरस्तु क्षीराष्ट्रे राहुर्वै राठिनापुरे ॥ अन्तर्वेद्यां तथा केतुसितेता
 ग्रहभूमयः ॥ ग्रहाणां गात्राणि—आदित्यः कारयणं गोत्र आत्रेयश्चन्द्रमा मयेत् ।
 मारुताजो भवेद्भौमस्तथात्रेयश्च सोमजः ॥ शक्रपूज्योऽग्निर्गोत्रः शुक्रे वै मार्गवस्तथा ।
 शनिः कारयण एवाय राहुः पृथीतसिस्तथा ॥ केतवो जैमिनीयाश्च गोत्राण्याहुर्मनीषिणः ॥

देशोद्भव भारद्वाजसंगोत्र रक्तवर्ण भो भौम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥
ॐ भौमाय नमः भौममावाहयामि स्थापयामि ॥

४ उद्बुद्ध्यस्वेत्यस्य परमेष्ठीऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः बुधो देवता बुधावाहने
विनियोगः—ॐ उद्बुद्ध्यस्वाग्ने प्रतिजागृहि स्वमिष्टापूते सप्तज्येथामु-
यञ्च ॥ अस्मिन्सुधस्त्येऽ अद्बुत्तरस्मिन्विश्वे देवा यजमानश्च सीदत
॥ ११ ॥ उद्बुद्ध्यं बुधमैशान्यां दिशिवाणाकारे चतुरङ्गुले मण्डले—ॐ भूर्भुवः
स्वः मगधदेशोद्भव आत्रेयसगोत्र पीतवर्ण भो बुध इहागच्छ इह तिष्ठ ॥
ॐ बुधाय नमः बुधमावाहयामि स्थापयामि ॥

५ बृहस्पत इत्यस्य गृत्समदऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः बृहस्पतिर्देवता बृह-
स्पत्यावाहनेविनियोगः—ॐ बृहस्पतेऽतिपदुर्व्योऽअर्हीद्व्युमद्विभाति-
ऋतुमज्जनेषु ॥ यहीदयुच्छवसऽऋतप्रजाततदुस्मामुद्रविणन्धेहिचित्रम्
॥ ११ ॥ उद्बुद्ध्यं बृहस्पतिमुत्तरस्यां दिशिलम्बनीर्धचतुरङ्गुले पटङ्गुले
मण्डले—ॐ भूर्भुवःस्वः सिन्धुदेशोद्भव आङ्गिरसगोत्रपीतवर्ण भो बृहस्पते
इहागच्छ इह तिष्ठ ॐ बृहस्पतये नमः बृहस्पतिमावाहयामि स्थापयामि ॥

६ अत्रात्परिस्तुत इत्यस्य अश्विसरस्वतीन्द्राऋषयः अतिजगतीछन्दः
शुक्रो देवता शुक्रावाहनेविनियोगः—ॐ अत्रात्परिस्तुतोऽसुम्ब्रह्मणाष्ट्यपि-

१ सकारेण तु वक्तव्यं गोत्र सर्वत्र धीमता । सकार, कुतुपो शेषस्तस्माद्यत्नन त
वदेत् ॥ ग्रहस्थानानि—मध्ये तु भास्कर विद्याऽऽशिन पूर्वदक्षिणे । दक्षिणे लोहित
विद्याद् बुध पूर्वोत्तरेण तु ॥ उत्तरे तु गुरु विद्यात्पूर्वैव तु भार्गवम् । पश्चिमे तु शनि
विद्याद्राहुं दक्षिणपश्चिमे ॥ पश्चिमोत्तरतः केतु स्थाप्या वै शक्रनण्डुलेः ॥ ग्रहवर्णाः—
रविभौमी रक्तवर्णा श्वेतश्चन्द्रश्चु भार्गवः । बुधनीवी पीतवर्णा कृष्णो मन्दपिपुन्नुदी ॥
धूमवर्णाः केतवश्च ग्रहवर्णाः प्रकीर्तिताः ।

वत्क्षत्रम्पयुः सोमम्पुजापतिः ॥ सुतेन सुत्यपिन्द्रियं द्विपानं शुक्रमन्वसुः
 इन्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयो मृतम्भुम् ॥ ११ ॥ प्राञ्जुखं शुक्रपूर्वस्यां दिशि पञ्चकोणे-
 नवाङ्गुले मण्डले—ॐ भूर्भुवः स्वः भोजकटदेशोद्भवभार्गवसगोत्रशुक्रवर्णभो-
 शुक्रइहागच्छ इह तिष्ठ ॥ ॐ शुक्राय नमः शुक्रमावाहयामि स्थापयामि ॥

७ शन्नो देवीरित्यस्य दध्यङ्गाथर्वणऋषिः गायत्रीछन्दः शनैश्वरो
 देवता शनैश्वरावाहने विनियोगः—ॐ शन्नो देवीरुभिष्टृयुः आपो भवन्तु
 प्रीतये ॥ शैव्योरुभिस्तवन्तु नः ॥ १२ ॥ मत्यञ्जुखं शनि पश्चिमायां दिशि
 धनुराकारे द्रव्यङ्गुले मण्डले—भूर्भुवः स्वः सौराष्ट्रदेशोद्भव काश्यपसगोत्र
 कृष्णवर्ण भो शनैश्वर इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ ॐ शनैश्वराय नमः
 शनैश्वरमावाहयामि स्थापयामि ॥

८ कयान इत्यस्य वामदेवऋषिः गायत्रीछन्दः राहुर्देवता राहा-
 वाहने विनियोगः—ॐ रुयां नश्चित्रऽ आ भुवदूती सुदारुधुः सर्वा ॥
 कया शर्चिष्ठया घृता ॥ १३ ॥ दक्षिणाभिमुखं राहु नैर्ऋत्यां दिशि शूर्पा
 कारे द्वादशाङ्गुले मण्डले—ॐ भूर्भुवः स्वः राठिनापुरोद्भव पैठिनसगोत्र
 नीलवर्ण भो राहो इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ ॐ राहवे नमः राहुमावा-
 हयामि स्थापयामि ॥

९ केतुङ्गवन्नित्यस्य मधुच्छन्दाऋषिः अनिरुक्तागायत्रीछन्दः केतु-
 र्देवता केत्वावाहने विनियोगः—ॐ केतुङ्गवन्न केतवे पेशो मर्याऽ
 अपेशसे ॥ समुपद्भिरजायथाऽ ॥ १४ ॥ दक्षिणाभिमुखं केतुं वायव्यां
 दिशि ध्वजाकारे षडङ्गुले मण्डले—ॐ भूर्भुवः स्वः अन्तर्वेदिसमुद्भव
 जैमिनिसगोत्र धूम्रवर्ण भो केतो इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ ॐ केतवे
 नमः केतुमावाहयामि स्थापयामि ॥

अधिदेवतावाहनम्-१ इयम्बकमित्यस्यवसिष्ठऋषिः अनुष्टुप्छन्दः
 इश्वरोदेवताईश्वरावाहनेवि०-ॐ इयम्बकमित्यजामहेसुगन्धिर्मुष्टिवर्द्धनम्॥
 उद्युक्तुमिचुषन्धनाऋमृत्योर्मुक्षीयुमामृतात्॥६०॥सूर्यदक्षिणपार्श्वेॐभूर्भुवः
 स्वः भो ईश्वरइ०इ० ॥ ॐईश्वरायनमः ईश्वरमावाहयामि स्थापयामि॥
 २ श्रीश्वतइत्यस्य उत्तरनारायणऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः उमादेवता
 उमावाहनेविनियोगः-ॐश्रीश्वंतेलक्ष्मीश्रुपत्न्यावहोरुत्रेणुश्वेनसंत्राणि
 रूपमुभिनैःप्राचम॥इष्णुगन्धिपाणामुम्मंऽइपाणसर्वलोऽकम्मंऽइपाण॥३१॥
 सोमदक्षिणपार्श्वे ॐभूर्भुवःस्वः भो उमे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ ॐउमायै
 नमः उमामावाहयामि स्थापयामि ॥

३ यदक्रन्दइत्यस्य भार्गवजमदग्निदीर्घतमाऋषयः त्रिष्टुप्छन्दः
 स्कन्दो देवता स्कन्दावाहने विनियोगः-ॐ यदक्क्रन्दं प्रथमज्ञाय-
 मानऽ उद्यन्तसंमुद्रादुत वा पुरीपात् ॥ श्येनस्य पुत्रा हरिणस्य बहूऽ
 उंपुस्तुत्युम्महिं ज्ञातन्तेऽ अर्षन्॥३२॥भौमदक्षिणपार्श्वे-ॐभूर्भुवःस्वःभोः
 स्कन्द इहागच्छ इह तिष्ठ॥ॐस्कन्दाय नमः स्कन्दमावाहयामि स्थाप०॥

४ विष्णोरराटमित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः यजुश्छन्दः विष्णुर्देवता
 विष्णवावाहनेविनियोगः-ॐविष्णोराटमसिबिष्णोऽ श्रपत्रैस्थो वि-
 ष्णोऽस्यूरसिबिष्णोर्द्धुवोसि॥विष्णुवर्मसिबिष्णवेत्वा॥३३॥ बुधदक्षि-
 णपार्श्वेॐभूर्भुवःस्वःभोविष्णोइहा०इह०॥ॐविष्णवे०विष्णुमा०स्था०॥

५ आत्रह्यन्नित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः यजुश्छन्दः ब्रह्मा देवता ब्रह्मा-
 वाहने विनियोगः॥ॐ आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्षसी जायतामारुष्ट्रे
 राजुह्युऽ शूरं इपुष्ट्योतिष्ठार्थी महारुथो जायतान्दोग्नीं धुनुर्वोदानुद्वा-
 नाथुऽ सप्तिऽ पुरन्धिष्योपां जिष्णु रथेष्ठाऽ सुभेयो युवास्य यज-

मानस्य च्चीरोजापतान्निकामे निकामे नः पुर्जन्यो वर्पतु फलवत्यो
 नुः ओर्पथयः पच्यन्ताँव्योगक्षेमो नः- फलपताम् ॥११॥ गुरुदक्षिण-
 पार्श्वे-ॐ भूर्भुवः स्वः भो ब्रह्मन् इहागच्छ इहतिष्ठ ॐ ब्रह्मणे नमः
 ब्रह्माणमावाहयामि स्थापयामि ॥

६ सजोपाइन्द्रेत्यस्य विश्वामित्रऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः इन्द्रो देवता
 इन्द्रावाहने विनियोगः-ॐसजोपाऽ इन्द्र सगणो मुरुद्धिः सोमंभिव
 घृत्रहा रूरं विद्वान् ॥ जुहि शत्रुं १ रुप मृधो नुदुस्वाथाभयङ्गुहि
 विश्वतो नः॥१७॥ गुरुदक्षिणपार्श्वे-ॐभूर्भुवः स्वः भो इन्द्र इहागच्छ
 इह तिष्ठ ॐइन्द्राय नमः इन्द्रमावाहयामि स्थापयामि ॥

७ यमापत्वेत्यस्य दध्यङ्गार्थवणऋषिः यजुइउन्दः यमो देवता
 यमावाहने विनियोगः-ॐयमायुस्वाहिरस्वतेपितृमतेस्वाहा ॥ स्वाहा
 युर्मायुस्वाहायुर्म? पित्रे ॥१८॥ शनिदक्षिणपार्श्वे-ॐभूर्भुवः स्वः भो
 यम इहागच्छ इह तिष्ठ ॐयमाय नमः यममावाहयामि स्थापयामि ॥

८ कार्पिरसीत्यस्यमजापतिऋषिः अनुष्टुप्छन्दःकालोदेवताकाला-
 वाहनेविनियोगः ॐकार्पिरसिसमुद्रस्यत्राक्षिंच्याऽउन्नयामि ॥ समापोऽ
 अद्भिरंगमतुसमोपधीभूरोपधी ॥१९॥ राहुदक्षिणपार्श्वे-ॐभूर्भुवः स्वः
 भोकाल इहागच्छ इहतिष्ठ ॐकालायनमःकालमावाहयामि स्थापयामि ॥

९ चित्रावसोइत्यस्य हिरण्यस्तूपऋषिः यजुर्जगतीछन्दः चित्रगुप्तो
 देवता चित्रगुप्तावाहने विनियोगः-ॐचित्रावसो सृस्ति ते पारमशीय
 ॥२०॥ केतुदक्षिणपार्श्वे-ॐभूर्भुवः स्वः भो चित्रगुप्त इहागच्छ इह तिष्ठ ।
 ॐचित्रगुप्ताय नमः चित्रगुप्तमावाहयामि स्थापयामि ॥

मत्पथिदेवतावाहनम्—१ अग्निन्दूतमित्यस्यविरूपाक्षऋषिः गायत्री-
छन्दः अग्निर्देवताअग्न्यावाहनेविनियोगः—ॐअग्निन्दूतम्पुरोदधे इह्यु-
वाहुमुपेन्द्रवे॥ देवाँरआसादयाद्विह ॥१५॥ सूर्यवामपार्श्वे—ॐभूर्भुवःस्वः
भो अग्ने इहागच्छ इहतिष्ठ ॐअग्नये नमः अग्निमावाहयामि स्थापयामि॥
२ आपोहिष्ठेति सिन्धुद्वीपऋषिः गायत्रीछन्दः आपो देवता
अपावाहने विनियोगः—ॐआपो हि ष्ठा मयोभुवुस्ता नऽऊर्जे दधातन॥
मुहे रणाय चक्षसे ॥ १५ ॥ सोमवामपार्श्वे—ॐ भूर्भुवः स्वः भो आप
इहागच्छत इह तिष्ठत॥ॐअत्रो नमः अप आवाहयामि स्थापयामि॥
३ स्योनापृथिवीत्यस्यमेधातिथिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः पृथ्वीदेवता-
पृथ्व्यावाहने विनियोगः—ॐस्योनापृथिविनोभवानृक्षुरानिवेशनी ॥
यच्छान्तुंशर्मसुप्रथां ॥१५॥ भौमवामपार्श्वे—ॐभूर्भुवःस्वः भोपृथिवि
इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ ॐपृथिव्यै नमः पृथिवीमावाहयामि स्थापयामि॥
४ इदं विष्णुरित्यस्यमेधातिथिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः विष्णुर्देवता
विष्ण्वावाहनं विनियोगः—ॐइदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निर्दधे पदम् ॥
समूढमस्य पाशंसुरे स्वाहां॥१५॥ बुधवामपार्श्वे—ॐभूर्भुवःस्वः भोविष्णो
इहागच्छ इहतिष्ठ ॥ ॐविष्णवे नमः विष्णुमावाहयामिस्थापयामि ॥
५ त्रातारमित्यस्य गर्गऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः इन्द्रोदेवता इन्द्रावाहनेवि०—
ॐत्रातारुमिन्द्रमवितारुमिन्द्रुह्वेह्वेसुह्वुशूरुमिन्द्रम् ॥ क्षयामिञ्जुवरु-

बृहन्नारदायि अध्याय १२१—५याता मित्रोर्यमापूषा शर्कोशो वरुणो भगः । त्वष्टा
विवस्वान्मथिता विष्णुर्दादश ईरिताः ॥ ५५ ॥ एकदशरुद्राः—अजैकपादहिर्बुध्न्यो
विरुषाक्ष. पिनाकधृक्। बहुरूपो हरो रुद्रो कपर्दी रेवतो वृष. इयम्पको भगवान्।शाद्रुद्रा
एकादश स्मृताः ॥

सुषुहृतमिन्द्रं स्वस्तिनोमुचवाग्धाचिन्द्रं ॥ १० ॥ गुरुवामपार्श्वे-ॐ भूर्भुवः
स्वः भो इन्द्रागच्छ इह तिष्ठ । ॐ इन्द्राय नमः इन्द्रमावाहयामि स्थापयामि ॥

॥ ६ ॥ अदित्यै रास्नेत्यस्य दध्यङ्घार्यवणक्रपिः यजुश्छन्दः इन्द्राणी देवता
इन्द्राण्यावाहने विनियोगः-ॐ अदित्यै रास्नासीन्द्राण्याऽऽपुष्णीषः ॥
पूषासि घुर्मर्य दीप्व ॥ ६ ॥ शक्रवामपार्श्वे-ॐ भूर्भुवः स्वः भो इन्द्राणि
इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ ॐ इन्द्रायै नमः इन्द्राणीमावाहयामि स्थापयामि ॥

॥ ७ ॥ प्रजापत इत्यस्य हिरण्यगर्भक्रपिः त्रिष्टुप्छन्दः प्रजापतिर्देवता
प्रजापत्यावाहने विनियोगः-ॐ प्रजापते न त्वदेताद्व्यस्यो विश्वा
रूपाणि परिता वभूव ॥ यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नोऽ अस्तु व्रयं स्यांमु
पतयो रयीणाम् ॥ ७ ॥ शनिवामपार्श्वे-ॐ भूर्भुवः स्वः भो प्रजापते
इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ ॐ प्रजापतये नमः प्रजापतिमावाहयामि स्थापयामि ॥

॥ ८ ॥ नमोस्तु सर्पेभ्य इत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः सर्पादेवताः
सर्पावाहने विनियोगः-ॐ नमोस्तु सर्पेभ्यो वेके च पृथिवीमनु ॥ येऽनुत्त-
रिक्षेयेद्वितेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ॥ ८ ॥ राहुवामपार्श्वे-ॐ भूर्भुवः स्वः
भो सर्पा इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ ॐ सर्पेभ्यो नमः सर्पानावाहयामि स्थापयामि ॥

॥ ९ ॥ ब्रह्मजज्ञानमित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः ब्रह्मा देवताः
ब्रह्मावाहने विनियोगः-ॐ ब्रह्म जज्ञानमथमस्पुरस्तादिसीमुत? सुरुचो
धुनऽ आवह ॥ स बुध्न्याऽ उपमाऽ अस्पृष्टिष्ठा? सुतश्च योनिमसंतथं
धियं ॥ ९ ॥ केतुवामपार्श्वे-ॐ भूर्भुवः स्वः भो ब्रह्मन् इहागच्छ इह
तिष्ठ ॥ ॐ ब्रह्मणे नमः ब्रह्माणमावाहयामि स्थापयामि ॥

- पञ्चलोरूपा लदेवतावाहनम्—१ गणानान्त्वेत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः
यजुश्छन्दः गणपतिर्देवता गणपत्यावाहने विनियोगः-ॐ गणानान्त्वा

गुणपतिः हवामहे प्रियान्त्वाः प्रियपतिः हवामहे निधीनान्त्वा
निधिपतिः हवामहे वसो मम ॥ आहर्षजानि गर्भं धमात्वर्षजानि
गर्भधम् ॥ १३ ॥ राहोरुत्तरतः—ॐ भूर्भुवः स्वः भो गणपते इहागच्छ इह
तिष्ठ ॥ ॐ गणपतये नमः गणपतिमावाहयामि स्थापयामि ॥

२ अम्बेअम्बिकइत्यस्य मजापतिर्ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः दुर्गादेवता दुर्गा-
वाहने विनियोगः—ॐ अम्बेऽ अम्बिकेन्द्राङ्गिकेनमानयतिकश्च नः ॥ ससं-
स्त्यश्चुक् ७ घृभद्विकाङ्गाम्पीलव्वासिनीम् ॥ १४ ॥ शनेरुत्तरतः—ॐ भूर्भुवः स्वः
भो दुर्गे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ ॐ दुर्गायै नमः दुर्गामावाहयामि स्थापयामि ॥

३ वायोयेतेइत्यस्य गृत्समदऋषिः गायत्रीछन्दः वायुर्देवता वायु-
वाहने विनियोगः—ॐ वायो ये ते सहस्रिणो रथासुस्तेभिरागहि ॥
नियुत्वान्तसोमपीतये ॥ १५ ॥ रवेरुत्तरतः—ॐ भूर्भुवः स्वः भो वायो
इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ ॐ वायवे नमः वायुमाहयामि स्थापयामि ॥

४ घृतघृतपावानइत्यस्य मजापतिर्ऋषिः ऋचापङ्क्तिच्छन्दः आकाशो
देवता आकाशावाहने विनियोगः—ॐ घृतघृतपावानऽ पित्रु वसो
वसापावानऽ पित्रान्तरिक्षस्य हविरंसि स्वाहा ॥ दिशो- षुदिशोऽ
आदिशोऽ ष्टिदिशोऽ त्रुदिशोऽ दिग्भ्यः ७ स्वाहा ॥ १६ ॥ राहोर्दक्षिणे—ॐ
भूर्भुवः स्वः भो आकाश इहागच्छ इह तिष्ठ ॥ ॐ आकाशाय नमः
आकाशमावाहयामि स्थापयामि ॥

५ यावाङ्गशेत्यस्य मेधातिथिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः अश्विनौ देवते
अश्विनावाहने विनियोगः—ॐ यावाङ्गशामघृमुत्यश्विनामूनतावती ॥
तर्यायुष्मिमिक्षतम् ॥ १७ ॥ केतुदक्षिणे भूर्भुवः स्वः भो अश्विनौ इहागच्छ
तम् इह तिष्ठतम्—ॐ अश्विभ्यां नमः अश्विनावावाहयामि स्थापयामि ॥

अथ क्षेत्राधिपतेः वास्तोष्पतेश्चावाहनम् ।

१ नहिस्पशमित्यस्य विश्वामित्रऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः क्षेत्राधिपतिर्देवता क्षेत्राधिपत्यावाहने विनियोगः । ॐ नृहि स्पशुमावेदलुन्यमुस्माद्भि-
श्चानुरात्पुंरऽ एतारमुग्ने? ॥ एमेनमवृषन्नमृताऽ अर्षर्य वैश्वानुरङ्गै-
त्रंजिन्याय देवा? ॥१३॥ गुरोरुत्तरे-ॐ भूर्भुवःस्वःक्षेत्राधिपतये नमः
क्षेत्राधिपतिमावाहयामि स्थापयामि॥भोःक्षेत्राधिपतेइहागच्छ इह तिष्ठ॥

१ वास्तोष्पत इत्यस्य वसिष्ठऋषिः वास्तोष्पतिर्देवता वास्तोष्पत्या-
वाहने विनियोगः॥ॐवास्तोष्पते प्रतिजानिह्यस्मान्त्स्वावेशोऽ अनमीवां
भवानः । वत्त्वेमहे मतितन्नो जुपस्व शन्नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे ॥
क्षेत्राधिपोत्तरे-ॐभूर्भुवःस्वः वास्तोष्पतये नमः वास्तोष्पतिमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो वास्तोष्पते इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

॥ अथ मण्डलाद्ब्रह्मिः प्रागादितः पीठसमन्तात्
इन्द्रादिदशदिक्पालानामावाहनम् ॥

१ आतारमित्यस्यगर्गऋषिःत्रिष्टुप्छन्दःइन्द्रोदेवताइन्द्रावाहनोविनि-
योगः॥ॐआतारुमिन्द्रमवितारुमिन्द्रुहर्वेहवेसुहवुहृशूरुमिन्द्रम् ॥ कर्षामि
शुभ्रम्पुरुहृतमिन्द्रं स्वस्तिर्नो मुग्वा घ्रात्चिन्द्र- ॥१३॥ मण्डलाद्ब्रह्मिः
पूर्वे-ॐभूर्भुवःस्वःइन्द्रायनमःइन्द्रमा०स्था०॥भो इन्द्रइहागच्छ इहतिष्ठ॥

२ त्वन्नोऽअग्रइत्यस्य हिरण्यस्तूप धाङ्गिरसऋषिः जगतीछन्दः
अग्निर्देवता अग्न्यावाहने विनियोगः ॥ ॐस्वन्नोऽ अग्ने तवं देव प्रायु-
मिर्मम्योर्नो रक्ष तुद्वथ धन्य॥ आता तोरुस्यु तर्नये गर्वामुस्यनिमेपुहृ
रक्षमाणस्त्वं व्युते ॥१३॥ मण्डलाद्ब्रह्मिः आग्नेय्याम्-ॐ भूर्भुवः स्वः
अग्नेये नमः अग्निमावाहयामि स्थापयामि॥भो अग्ने इहागच्छ इह तिष्ठ॥

३ यमायेत्यस्य दधीचक्रुपिः आसुर्युष्णिक्छन्दः यमो देवता
यमावाहने विनियोगः॥ॐयुमायु च्वाङ्गिरस्वने पितृमते स्वाहा ॥ स्वाहा
घुंर्मायुस्वाहांघुर्मपित्रे ॥१॥ मण्डलाद्दहिः दक्षिणे-ॐभूर्भुवः स्वः
यमायनमःयममावाहयामि स्थापयामि ॥ भो यम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४ असुन्वन्तमित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः निर्ऋतिर्देवता
निर्ऋत्यावाहने विनियोगः ॥ ॐअसुन्वन्तुमयंजमानमिच्छ स्तेनस्ये-
त्यामन्निवहि तस्करस्य ॥ अरुयमुस्मदिच्छ सा तं इत्या नमो देवि
निर्ऋते तुभ्यमस्तु॥१॥मण्डलाद्दहिः नैर्ऋत्याम्-ॐभूर्भुवःस्वःनिर्ऋतये
नमः निर्ऋतिमावाहयामि स्थापयामि॥भो निर्ऋते इहागच्छ इह तिष्ठ॥

५ तच्चायामीत्यस्य शुनःशेषऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वरुणो देवता
वरुणावाहने विनियोगः॥ ॐतच्चां यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाशास्तु
यज्ञमानो हविर्भि-॥अहेदमानो वरुणेह द्योद्धयुरुशंसु मा नुऽ आयुऽ
प्रमोपीऽ ॥ १॥ मण्डलाद्दहिः पश्चिमे-ॐभूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः
वरुणमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो वरुण इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

६ आनीनियुद्धिरित्यस्य वसिष्ठऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वायुर्देवता
वाय्वावाहने विनियोगः ॥ ॐआ नो नियुद्धि- शुतिनींभिरद्धरु
संहुस्त्रिणीभिरुपयाहि युज्ञम्। द्यापोऽ अस्मिन्त्सर्वने मादयस्व युयम्पात
स्वुस्त्रिभिऽ सर्दा नऽ॥१॥ मण्डलाद्दहिः वायव्याम्-ॐभूर्भुवः स्वः
वायवे नमः वायुमावाहयामि स्थापयामि॥भो वायो इहागच्छ इह तिष्ठ॥

७ वयसोमेत्यस्य बन्धुर्ऋषिः गायत्रीछन्दः सोमोदेवता सोमावाहने
विनियोगः॥ ॐवयसोम व्युते तनु मनस्त्वद्गु निष्प्रतऽ॥मुजावन्तऽ

सचेमाहि ॥५१॥ मण्डलाद्ब्रह्मिः उत्तरे—ॐ भूर्भुवः स्वः सोमाय नमः सोममा-
वाहयामि स्थापयामि ॥ भोः सोम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

८ तमीशानमित्यस्य गौतमऋषिः जगतीछन्दः ईशानो देवता
ईशानावाहने विनियोगः ॥ ॐ तमीशानं जगत्स्तुस्थुपस्पतिन्विय-
ञ्चिन्वमवसे ह्रमहे वृषम् ॥ पूषा नो यथा वेदसामसंहृषे रक्षिता
प्रायुरदब्धं स्वस्तये ॥५२॥ मण्डलाद्ब्रह्मिः ईशान्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः ईशा-
नाय नमः ईशानमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो ईशान इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

९ अस्मेरुद्रामेहनेत्यस्य मगायऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः ब्रह्मा देवता
ब्रह्मावाहने विनियोगः ॥ अस्मे रुद्रां मुहनां पर्वतासो वृत्रहृष्ये भरहृता
सुजोषां ॥ य? शंसते स्तुवते धायिं पुञ्जऽइन्द्रज्येष्ठाऽ अस्मांऽ
अवन्तु देवा? ॥५३॥ मण्डलाद्ब्रह्मिः ईशानेन्द्रयोर्मध्ये—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्मणे
नमः ब्रह्माणमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो ब्रह्मन् इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१० स्योनापृथिवीत्यस्य मेधातिथिऋषिः गायत्रीछन्दः अनन्तो
देवता अनन्तावाहने विनियोगः ॥ ॐ स्योना पृथिवि नो भवानृक्षरा
निवेशनी ॥ यच्छां नुहं शर्मं सुप्रयां ॥५४॥ मण्डलाद्ब्रह्मिः निर्ऋति-
वरुणयोर्मध्ये—ॐ भूर्भुवः स्वः अनन्ताय नमः अनन्तमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो अनन्त इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

अथ शेषादिमनुष्यान्तग्रहपीठस्थविशेषदेवतानामावाहनम्

- १ रवेः पूर्वे—ॐ शेषाय नमः शेषमावाहयामि स्थापयामि ॥
- २ सोमस्याग्रे—ॐ वासुकये नमः वासुकिमावाहयामि स्थापयामि ॥
- ३ भोमस्याग्रे—ॐ तक्षकाय नमः तक्षकमावाहयामि स्थापयामि ॥
- ४ बुधोत्तरे—ॐ कर्कोटकाय नमः कर्कोटकमावाहयामि स्थापयामि ॥

- ५ बृहस्पत्यग्रे-ॐ पद्माय नमः पद्ममावाहयामि स्थापयामि ॥
६ शुक्रोत्तरे-ॐ महापद्माय नमः महापद्ममावाहयामि स्थापयामि ॥
७ शनिपश्चिमे-ॐ शंखपालाय नमः शंखपालमावाहयामि स्थापयामि ॥
८ राहु पुरतः-ॐ कम्बलाय नमः कम्बलमावाहयामि स्थापयामि ॥
९ केतुपुरतः-ॐ कुलीशाय नमः कुलीशमावाहयामि स्थापयामि ॥
ततो भूग्रहाद्बहिः ॥ पूर्वे-१० ॐ अश्विन्यादिसप्तनक्षत्रेभ्यो नमः
अश्विन्यादिसप्तनक्षत्राण्यावाहयामि स्थापयामि ॥
११ ॐ विष्कुम्भादिसप्तयोगेभ्यो नमः विष्कुम्भादिसप्तयोगाना-
वाहयामि स्थापयामि ॥
१२ ॐ वववालवकरणाभ्यां नमः वववालवकरणे आवाहयामि स्था०
१३ ॐ सप्तद्वीपेभ्यो नमः सप्तद्वीपानावाहयामि स्थापयामि ॥
१४ ॐ ऋग्वेदाय नमः ऋग्वेदमावाहयामि स्थापयामि ॥
दक्षिणे-१५ पुष्यादिसप्तनक्षत्रेभ्यो नमः पुष्यादिसप्तनक्षत्राण्या-
वाहयामि स्थापयामि ॥
१६ ॐ धृत्यादिसप्तयोगेभ्यो नमः धृत्यादिसप्तयोगानावाह० स्था० ॥
१७ ॐ कौलवतैतिलकरणाभ्यां नमः कौलवतैतिलकरणे आवा-
हयामि स्थापयामि ॥
१८ ॐ सप्तसागरेभ्यो नमः सप्तसागरानावाहयामि स्थापयामि ॥
१९ ॐ यजुर्वेदाय नमः यजुर्वेदमावाहयामि स्थापयामि ॥
पश्चिम-२० ॐ स्वात्यादिसप्तनक्षत्रेभ्यो नमः स्वात्यादि सप्त-
नक्षत्राण्यावाहयामि स्थापयामि ॥
२१ ॐ वज्रादिसप्तयोगेभ्यो नमः वज्रादिसप्तयोगानावाह० स्था० ॥

- १२२ॐ गरवणिजकरणाभ्यां नमः गरवणिजकरणे आवाह०स्था० ॥
 २३ॐ सप्तपातालेभ्यो नमः सप्तपातालानि आवाहयामि स्थापयामि ॥
 २४ ॐ सामवेदाय नमः सामवेदमावाहयामि स्थापयामि ॥
 । उत्तरे-२५ ॐ अभिजिदादिसप्तनक्षत्रेभ्यो नमः अभिजिदादि
 सप्तनक्षत्राण्यावाहयामि स्थापयामि ॥
 २६ॐ साभ्यादिषड्योगेभ्योनमः साभ्यादिषड्योगानावाह०स्था०
 २७ ॐ विशिष्टरूपाय नमः विशिष्टरूपमावाहयामि स्थापयामि ॥
 । २८ॐ भूरादिसप्तलोकेभ्योनमः भूरादिसप्तलोकानावाह०स्थापयामि
 २९ ॐ अथर्ववेदाय नमः अथर्ववेदमावाहयामि स्थापयामि ॥
 वायव्याम्-३० ॐ ध्रुवाय नमः ध्रुवमावाहयामि स्थापयामि ॥
 ३१ ॐ सप्तऋषिभ्यो नमः सप्तऋषीणावाहयामि स्थापयामि ॥
 ३२ ॐ गङ्गादिसप्तसरिन्द्रचोनमः गङ्गादिसप्तनदीः आवा०स्था० ॥
 ३३ॐ सप्तकुलाचलेभ्योनमः सप्तकुलाचलानावाहयामि स्थापयामि ॥
 ३४ ॐ अष्टवसुभ्यो नमः अष्टवसूनावाहयामि स्थापयामि ॥
 ईशान्याम्-३५ॐ एकादशरुद्रेभ्योनमः एकादशरुद्रानावा०स्था० ॥
 ३६ॐ द्वादशादित्येभ्योनमः द्वादशादित्यानावाहयामि स्थापयामि ॥
 ३७ ॐ एकोनपञ्चाशद्मरुद्घो नमः एकोनपञ्चाशद्मरुतः आवा-
 हयामि स्थापयामि ॥
 ३८ ॐ षोडशमातृभ्यो नमः षोडशमातृ' आवाहयामि स्थापयामि ॥
 ३९ ॐ पद्मरुतभ्यो नमः पद्मरुतानावाहयामि स्थापयामि ॥
 आग्नेय्याम्-४०ॐ द्वादशमासेभ्यो नमः द्वादशमासानावाह०स्था०
 ४१ ॐ द्वाभ्यामयनाभ्या नमः द्वे अयने आवाहयामि स्थापयामि ॥

४२ ॐ पञ्चदशतिथिभ्यो नमः पञ्चदशतिथीः आवाहयामि स्थापयामि ॥

४३ ॐ षष्टिसंवत्सरेभ्यो नमः षष्टिसंवत्सरानावाहयामि स्थापयामि ॥

४४ ॐ सुपर्णेभ्यो नमः सुपर्णानावाहयामि स्थापयामि ॥

नैर्ऋत्याम्—४५ ॐ नागेभ्यो नमः नागानावाहयामि स्थापयामि ॥

४६ ॐ सर्पेभ्यो नमः सर्पानावाहयामि स्थापयामि ॥

४७ ॐ यक्षेभ्यो नमः यक्षानावाहयामि स्थापयामि ॥

४८ ॐ गन्धर्वेभ्यो नमः गन्धर्वानावाहयामि स्थापयामि ॥

४९ ॐ सिद्धेभ्यो नमः सिद्धानावाहयामि स्थापयामि ॥

५० ॐ विद्याधरेभ्यो नमः विद्याधरानावाहयामि स्थापयामि ॥

पूर्वे—५१ ॐ अप्सरोभ्यो नमः अप्सरसः आवाहयामि स्थापयामि ॥

दक्षिणे—५२ ॐ राक्षसेभ्यो नमः राक्षसानावाहयामि स्थापयामि ॥

पश्चिमे—५३ ॐ भूतेभ्यो नमः भूतानि आवाहयामि स्थापयामि ॥

उत्तरे—५४ ॐ मनुष्येभ्यो नमः मनुष्यानावाहयामि स्थापयामि ॥

प्रतिष्ठापनम्—ॐ मनोज्ञतिर्जुषतामाज्यस्य बृहस्पतिर्बृहस्पि-

मन्तं ॥ १ ॥ ॥ सूर्याद्यावाहितग्रहमण्डलदेवताः सुमतिष्ठिताः वरदाः भवता ॥

पूजनम्—अग्न्युच्चारणमाणप्रतिष्ठादिकृतग्रहमूर्ति तान्नवात्रे संस्थाप्य

ध्यानादारभ्य स्नानान्तमुपचारान्कृत्वा ग्रहमण्डलोपरि कर्मठाः स्थाप-

यन्ति तत्र मूलं न पश्यामः ।

ध्यानम्—ॐ ग्रहाऽ ऊर्जाहुतयो ह्यन्तो विप्राय मुक्तिम् ॥ तेषां

विशिष्टप्रियाणां द्यो हमिषमूर्च्छं समग्रभमुपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा

जुष्टं ब्रह्माम्येप तु योनिरिन्द्राय स्वा जुष्टतमम् ॥ १ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः

सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्यो नमः ध्यायामि ॥

१। आसनम्-ॐ पुरुषऽपुवेदः सव्वः सद्गुरुं यच्च भ्राष्ट्रम् ॥ उता० ॥ १५ ॥

ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्यो नमः आसनं समर्पयामि ॥

पाद्यम्-ॐ पुतार्चनस्य महिमातोज्यायाँश्च पूरुषऽ ॥ पादो० ॥ १६ ॥

ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्यो नमः पाद्यं समर्पयामि ॥

अर्घ्यम्-धाम-तुविश्वम्भुवःनुमधिःश्रुतमुन्तः ० ॥ १७ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः

सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्यो नमः अर्घ्यं समर्पयामि ॥

आचमनीयम्-ॐ त्रिपादूर्ध्वऽउद्वैःपुरुषऽपादोऽस्येहा० ॥ १८ ॥ ॐ भूर्भुवः

स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्यो नमः आचमनीयं समर्पयामि ॥

। पञ्चामृतस्नानम्-ॐ घृतेन सीता मधुना समज्यता विश्वेदेवैरनु

मतामुत्तिष्ठ ॥ ऊर्जास्वती० ॥ १९ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदे

वताभ्यो नमः पञ्चामृतस्नानं समर्पयामि ॥ पञ्चामृतस्नानान्ते शुद्धो

दकस्नानं समर्पयामि ॥ शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

गन्धोदकस्नानम्-गन्धुर्वस्त्वांश्चिश्वायंभुऽपरिदधातुविश्वस्वारि-

पृच्छैयजमानस्यपरिधिरस्यगिरिऽइति३ ॥ २० ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्यादि

ग्रहमण्डलदेवताभ्योनमः गन्धोदकस्नानं समर्पयामि ॥ गन्धोदकस्नानान्ते

शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि ॥ शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

। उद्वर्तनस्नानम्-ॐ अहृणुनातेऽअहृशुः पृच्यताम्परुपापरु- ॥ गुन्-
स्ते० ॥ २१ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्योनमः उद्वर्तनस्नान

सर्पयामि ॥ उद्वर्तनस्नानान्ते उष्णोदकस्नानं सम० ॥ उष्णोदकस्नानान्ते

शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि ॥ शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

अभिषेकः-ॐ प्रहाऽऊर्जाहुतयो अन्तोविष्पाय० ॥ २२ ॥ ॐ भूर्भुवः

स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्यो नमः अभिषेकस्नानं समर्पयामि ॥

। स्नानम्-ॐ गुह्रवालं सर्वशुद्धं ॥ ३७ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्योनमः स्नानं समर्पयामि ॥ स्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

वस्त्रम्-ॐ मृजांतोज्जयो ॥ ३८ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्योनमः वस्त्रोपवस्त्रे समर्पयामि ॥ वस्त्रान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

उपवीतम्-ॐ युक्तो देवानां ॥ ३९ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्योनमः उपवीतं समर्पयामि ॥ उपवीतान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

गन्धः-ॐ स्वाङ्गं न्युर्वाऽअस्वनें स्त्वामिन्द्रुस्त्वाम्बृहस्पतिं ॥ स्वामोपये ॥ ४० ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्योनमः गन्धं सम ॥

अक्षताः-ॐ अक्षुन्नमीमदन्तु ह्यर्वप्पियाऽअधूपत ॥ अस्तौ ॥ ४१ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्योनमः अक्षतान् समर्पयामि ॥

पुष्पाणि-ॐ ओषधीं पतिमोदद्भुम्पुष्पवतीं प्सुसूवरीं ॥ अश्वीं ॥ ४२ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्योनमः पुष्पाणिस ॥

सौभाग्यद्रव्याणि-ॐ अहिरिवभोगैः पर्य्यंति ब्राह्मण्ययायां ॥ ४३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्योनमः सौभाग्यद्रव्याणिस ॥

आभूषणानि-ॐ स्वर्णं घुर्मं? स्वाहा स्वर्णाकिं? स्वाहा ॥ ४४ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्योनमः आभूषणानिसमर्पयामि ॥

धूपः-ॐ अश्वस्य त्वा वृष्णं-शुक्रा धूपयामि देवयजने पृथिव्या? ॥ मुखायं त्वा मुखस्यं त्वा शुक्लं ॥ अश्वस्य त्वा वृष्णं-शुक्रा धूपयामि देवयजने पृथिव्या? ॥ मुखायं त्वा ॥ ४५ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्योनमः धूपमाद्यत्पयामि ॥

दीपः-ॐ अग्निर्ज्योतिर्प्राज्योतिर्मन्त्रुक्रमोर्वसुवर्षेखान् ॥
सुहृसुदाऽ० ॥ १३ ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्यो नमः
दीपं दर्शयामि ॥

नैवेद्यम्-ॐ अन्नपुतेन्नस्य नोदेह्यनमीवस्य शुष्मिर्ण- ॥ प्रर्षद्वाता-
रन्तारिपुऽज्जीर्णो धेहि द्विपदे चतुष्पदे ॥ १३ ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः सूर्यादिग्रह-
मण्डलदेवताभ्यो नमः नैवेद्यं निवेदयामि ॥ देवाग्नेगोमयेन जलेन वा चतु-
ष्कोणं मण्डलं कृत्वा तदुपरि नैवेद्यपात्रं निघाय तत्र तुलसीपत्रं निक्षिप्य
गायत्रीमन्त्रेण सम्प्रोक्ष्ये नुद्रा मदर्शये प्रासमुद्रया तर्जनीम पमाङ्गुष्ठैः-
ॐ प्राणाय स्वाहा । मध्यमानामिकाङ्गुष्ठैः-ॐ अपानाय स्वाहा । कनिष्ठिका-
नामिकाङ्गुष्ठैः-ॐ व्यानाय स्वाहा । कनिष्ठातर्जन्यङ्गुष्ठैः-ॐ उदानाय स्वाहा ।
साङ्गुष्ठाभिः सर्वाङ्गुलिभिः ॐ समानाय स्वाहा । पूर्वापोशनं समर्पयामि ॥

नैवेद्यमध्ये पानीयम्- एलोशीरलवङ्गादिकर्पूरपरिधासितम् । प्राश-
नार्थं कृततोयगृहाण परमेश्वर ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्यो
नमः नैवेद्यमध्ये पानीयं स ॥ उत्तरापोशनं स ॥ हस्तमङ्गालनं स ॥
मुखमङ्गालनं स ॥ आचमनीयं स ॥ करोद्धर्तनार्थं चन्दनं समर्पयामि ॥

। फलम्-ॐ वा ७ फलिनीर्व्याऽअं फुलाऽअं पुष्पायाश्च पुष्पिणीं ८ ॥ १३ ॥
ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्यो नमः फलं समर्पयामि ॥

मुखवासार्यताम्बूलम्- उतस्मर्मास्युद्रवतस्तुरण्युत ० ॥ १३ ॥ ॐ भूर्भुवः
स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्यो नमः मुखवासार्यं ताम्बूलं समर्पयामि ॥

दक्षिणा ॐ बहु चं त्यत्परादानुष्वत्पूर्तयाशुदक्षिणा ८ ॥ १३ ॥ ॐ भूर्भुवः
स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्यो नमः सुवर्णपुष्पदक्षिणां समर्पयामि ॥

। कर्पूरार्तिक्यम्—ॐ देवासो दिव्येकादश स्थ प्रथिध्यामध्येकादश
 स्थ॥अप्सुक्षितोमहिनेकादश स्थते देवासोयुगमिपञ्जुपद्धम् ॥१८॥
 ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्यो नमः कर्पूरार्तिक्यं दर्शयामि॥
 जलेन प्रदक्षिणावर्तनम् । पुष्पैर्देववन्दनम् । अभिवन्दनम् । आत्म-
 वन्दनम् । हस्तमक्षालनम् ॥

मन्त्रपुष्पाञ्जलिः—ॐ युज्ञेनयुगमयजन्तदेवास्तानि॥१९॥ॐ भूर्भुवः
 स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्यो नमः मन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि ॥

॥ प्रदक्षिणा—ॐ सुप्तास्यासन्नपरिधयस्त्रिसुप्तसुमिध—० ॥ १५ ॥

ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्यो नमः प्रदक्षिणां समर्पयामि ॥

विशेषार्घ्यम्—अर्घ्यपात्रे जलं सम्पूर्णचन्दनपुष्पाक्षतसहितं नारिकेलं
 च घृत्वा—आदित्याद्या ग्रहाः सर्वे पीठे चात्र प्रतिष्ठिताः । ते गृह्णन्तु
 मया दत्तमिदमर्घ्यं नमोऽस्तु वः ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्यादिग्रहमण्डल-
 देवताभ्यो नमः विशेषार्घ्यं समर्पयामि ॥

प्रार्थनापूर्वकनमस्कारः—आयुर्विद्या धनं सौख्यं यशः शौर्यं च
 पुष्कलम् । ददतु धनपुत्रान्मे सर्वान्कामाश्च वै सदा ॥ यत्कृतं पूजनं
 देवा भक्तिश्रद्धाविवर्जितम् ॥ परिगृह्णन्तु तत्सर्वं सूर्याद्या ग्रहनायकाः॥
 आदित्यादिग्रहाः सर्वे नानावर्णा पृथग्विधाः । सुप्रच्छन्नाः प्रयच्छन्तु
 सौभाग्यं मम सर्वदा॥ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताभ्यो नमः
 प्रार्थनापूर्वकं नमस्करोमि ॥

राजोपचाराः—छत्रं च चामरं चैव व्यजनं दर्पणं तथा । पादुकादि
 च सर्वं वै गृह्यता ग्रहनायकाः ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सूर्यादिग्रहमण्डल-
 देवताभ्यो नमः राजोपचारान्समर्पयामि ॥ (अभावे कल्पयामि) ॥

— अर्पणम्—अनेन यथाज्ञानेन यथामिलितोपचारद्रव्यैः ध्यानावाह-
नासनपाद्यार्घ्याचमनीयस्नानवस्त्रोपवीतगन्धाक्षतपुष्पधूपदीपनैवेद्यता-
म्यूलदक्षिणाप्रदक्षिणामन्त्रपुष्परूपैः षोडशोपचारैः अन्योपचारैश्च कृत-
पूजनेन सूर्यादिग्रहमण्डलदेवताः प्रीयन्ताम् ॥ १ ॥ १ ॥ १ ॥

कलशस्थापनम्—ग्रहवेदीशानदिग्भागे गोमयोपलिप्ते सितैस्तन्दुलैः
चतुर्विंशतिदलम् अष्टदलं वा कमलं सकर्णिकं विलिख्य तस्यां कर्णि-
कायाम् अत्रणं कलशं कलशस्थापनविधिना स्थापयेत् ॥

॥ भूमिं स्पृष्ट्वा-ॐ मुही धौ? पृथिवी च नऽ इमं युज्मिमिसिताम् ॥
पिपृताज्ञो भरीमभिः ॥ ३१ ॥

पद्मोपरि यवप्रक्षेपः—ॐ ओषधयुः समं वदन्तु सोमेन सुह राज्ञा ॥
यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तः राजन्पारयामसि ॥ ३२ ॥

पद्मोपरिकलशं स्थापयेत्—ॐ आजिग्रकुलशं मुह्यात्वा विशुन्तिव-
न्दवः । पुनरुज्जानिर्वर्त्तस्वसानं—सुहसन्धुवस्वोरुधारापयस्वती ॥ ३३ ॥

कलशे जलपूरणम्—ॐ वरुणस्योत्तम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनी
स्थो वरुणस्य ऋतुसदन्यसि वरुणस्य ऋतुसदनमसि वरुणस्य ॥ ३४ ॥

गन्धप्रक्षेपः—त्वाङ्गन्धुर्वाऽ अखनंस्त्वामिन्द्रस्त्वाम्बृहस्पति— ॥
त्वामोषधे सोमो राजा विद्वान्पक्षमादमुच्यत ॥ ३५ ॥

धान्यप्रक्षेपः—ॐ धान्यमसि धिनुहि दुवान्प्राणायं च्चोदानायं च्चा
ष्टानायं च्चा ॥ दीर्घामनु मसितिमायुं धान्देवो वं— सविता ॥ ३६ ॥

सर्वोपधिप्रक्षेपः—ॐ व्याऽआर्षधीः पूर्वा जाता देवेभ्यस्त्रियुगम्पुरा ॥
मनै नु बुभूणां मुहः शतन्धामानि सुप्त चं ॥ ३७ ॥

दूर्वाप्रक्षेपः—ॐ काण्डात्काण्डात्पुरोहन्ती परंपरं परुस्पपरिं ॥ एवा
नो दूर्ध्वं प्रतनु सुहस्रेण शतेन च ॥ ३० ॥

पञ्चपल्लवप्रक्षेपः—ॐ अश्वत्थे वो निपदनम्पुष्णे वो वसुतिष्कृता ॥
गोभाजुऽ इरिकासाथ यत्सनवथु पूरुपम् ॥ ३१ ॥

सप्तमृद्प्रक्षेपः—ॐ स्योना पृथिवि नो भवावक्षुरा निवेशनी ॥
वच्छा नुहं शर्म सुप्रधाहं ॥ ३२ ॥

फलप्रक्षेपः—ॐ या? फुलिनीर्वाऽ अफुलाऽ अपुष्पा याश्च पु-
ष्पिणीहं ॥ बृहुस्पतिप्रमृतास्ता नो मुञ्चन्त्वहंसहं ॥ ३३ ॥

पञ्चरत्नप्रक्षेपः—ॐ परि वाजपतिहं कविरुग्निर्हृद्यान्यङ्गपीत ॥
दधुद्रत्नानि दाशुपे ॥ ३४ ॥

हिरण्यप्रक्षेपः—ॐ हिरण्यगुर्भ? समवर्तताग्नेभूनस्यंजात? पतिरेकऽ-
आसीत् ॥ स दाधार पृथिवीन्ध्यामुतेमाङ्गस्मं देवार्यं हुविर्पा विधेमा ॥ ३५ ॥

रक्तसूत्रेण वस्त्रेण च कलशं वेष्टयेत्—ॐ युवासुवासाः परिवीतऽ-
आगात्सऽ उश्रेयान्भवति जायमानः ॥ तन्धीरासः कवयऽ उन्नयन्ति
स्वाध्या मनसा देवयन्तः ॥ पारस्करगृह्यसूत्रकाण्डम् २ । कण्डिका २ ।
मन्त्रः ९ ॥

पूर्णपात्रमुपरिन्यसेत्—ॐ पूर्णा दंष्टिं परां पतु सुपूर्णा पुनुरापत ॥
बृहतेषु विक्कीणाचहाऽ इपुमूर्जीऽ शतक्रतो ॥ ३६ ॥

वरुणभावाहयेत्—तत्चेत्यस्य शुनःशपःरुषिः त्रिष्टुब्धन्दः वरुणो देवता
वरुणावाहने विनियोगः ॥ ॐ तन्वां यामि ब्रह्मणा वन्दमानुस्तदाशास्ते
यजमानो हुविर्भिः ॥ अहं हमानो वरुणं ह त्रिष्टुब्धं शः सु मा नुऽ आयुहं

प्रमोषीढं ॥ ५३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः अस्मिन्कलशे वरुणं साङ्गम् आवा-
हयामि स्थापयामि ।

प्रतिष्ठापनम्—ॐ मनोजुतिर्जुपतामाज्यस्य० ॥ ५३ ॥ ॐ वरुण सुप्र-
तिष्ठितो वरदो भव ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः इत्यनेन सम्पूजयेत् ॥

पुष्पाञ्जलिः—वरुणं क्षुत्रमिन्द्रियं भगेन सविता अश्रयम् । सुत्राम्ना
यशसु वलं दधाना युग्मांशता ॥ ५३ ॥ अनेन पूजनेन वरुणः प्रीयताम् ॥

कलशाभिमन्त्रणपूर्वकदेवतावाहनम् ॥ अनामिकया कलशं स्पृष्ट्वा-
सर्वे समुद्राः० । आयान्तु मम० ॥ कलशस्य मुखे० मूले तत्र० ॥ कूर्शौ
तु० । ऋग्वेदोऽथ० ॥ अङ्गैश्च सहिताः० । अत्रगायत्री० ॥ आयान्तु मम० ॥
वरुणाद्यावाहितकलशाधिष्ठातृदेवताभ्यो नमः इत्यनेन पूजयेत् ॥

कलशं प्रार्थयेत्—देवदानवसंवादे मध्यमाने महोदधौ । उत्पन्नोऽसि
तदा कुम्भ विघ्नतो विष्णुना स्वयम् ॥ त्वत्तोये सर्वतीर्थानि देवाः सर्वे
त्वयि स्थिताः । त्वयि तिष्ठन्ति भूतानि त्वयि प्राणाः प्रतिष्ठिताः ॥
शिवः स्वयं त्वमेवासि विष्णुस्त्वं च मजापतिः । आदित्या वसवो रद्रा
विश्वेदेवाः सपैतृकाः ॥ त्वयि तिष्ठन्ति सर्वेऽपि यतः कामफलप्रदाः ।
त्वत्प्रसादादिदं कर्म कर्तुमीहे जलोद्भव । सान्निध्यं कुरु मे देव प्रसन्नो
भव सर्वदा ॥ इति प्रार्थयित्वा कलशं स्पृष्ट्वा साङ्गं रुद्रजपः कार्यः ॥

१ अत्र केचन अर्वाचीना ग्रन्थकारा कलशम्भक्ति असङ्घयतेति मन्त्रेण रुद्रमावाह्य
पूजयन्ति । केचन कलशोपरि पूर्णपात्रे रौप्यमयी रुद्रमूर्ति स्थाप्य पूजयन्ति पर च
रुद्रकल्पद्रुम—प्रयोगान्धि—देवमट्टकृतप्रतिष्ठाप्रयोग—शान्तिरत्नाकर—काशीदीक्षितकृतमहा
रुद्रप्रयोग—खण्डदीक्षितकृतमहारुद्रप्रयोग—स्मार्तगङ्गाधर्यादिप्राचीनग्रन्थेषु वरुणमावाह्य

मण्डलोपरि पञ्चवर्णं वितानं बध्नीयात्—इदं पुष्पमाला शोभितं वितानं
 बृहस्पतिदेवताकम् आदित्यादिग्रहेभ्यो न मम इति उत्सृजेत् ॥ इति
 ग्रहस्थापनयोगः ॥

ग्रहपीठादुत्तरतः ऐशान्यां हस्तोच्छ्रायवत्यां चतुरस्तायां रुद्रवेद्यां
 त्रयश्चत्वारिंशद्रेखात्मकं हरिहरात्मकं द्वादशल्लिङ्गतोमद्रमण्डलं लिखित्वा
 तत्र स्थित्वा हस्ते जलमादाय महारुद्राख्यस्य कर्मणः साङ्गतासिद्धयर्थम्

साङ्गरुद्रजपः कार्यः इत्युक्तत्वात् अस्माभिः प्रयोगे तथैवाहृतमस्ति। केचन अलङ्घ्यातेति
 मन्त्रेण होममपि कुर्वन्ति पर न तत्र मूलवचन पश्यामः । केचनमरुदेशीयग्रन्थकारास्तु—
 अलङ्घ्यातेति सम्पूज्यो रुद्रो रुद्रघटाग्भसि । प्रजापतेरग्रभागे शनिमण्डलके शुभे॥ पूज्यो
 विष्णुः स्वसूक्तेन षोडशर्चेन तत्र वै । रुद्रकुम्भाग्रतः पूज्या चामुण्डा जातवेदसे॥ योवः
 शिवेति गौर्यादिमातरश्चैव पूजयेत्॥ सूर्याच्च पूर्वदिग्भागे अग्निमीलेऋचा ततः । श्वेत्वेति
 यजुर्वेद सूर्यादक्षिणतो न्यसेत् ॥ सूर्याच्च पश्चिमे साम अन्नआयादि मन्त्रतः । रवेरुत्तर-
 दिग्भागे शत्रादेवीत्ययवर्णम् । इत्यादिप्रमाणपुर.सर रुद्र विष्णु चामुण्डा गौर्यादिमातरः
 ऋगादिवेदाश्च ग्रहमण्डले स्थापयन्ति तद्विषये प्राचीनग्रन्थेषु मूल न पश्यामः॥वल्लिष्ठमर्तं
 स्वीकृत्य संस्कारभास्करकारेणापि तस्मिन्कलशे अलङ्घ्यातेति मन्त्रेण रुद्रस्थापनमुक्तं पर
 च मलयपुराणादिग्रन्थेषु मूल न पश्यामः । गौडानामयमानारो दर्शयते ॥

१ महारुद्रे रुद्रवेदी—खण्डदीक्षिताः—मध्यभागे कुण्डकरणे तु—कुण्डादीशान्या
 मण्डपमध्य एव रुद्रवेदी कार्या—गर्तस्योत्तरपूर्वेण स्थण्डिल इस्तमानकम्। द्विवप्र चतुरस्र
 च वितस्त्युच्छ्रायसम्मतम्॥ तत्र द्वाङ्गुलोच्छ्रायः प्रथमो वप्रः ॥ त्र्यङ्गुलोच्छ्रायो द्वितीयो
 वप्रः ॥ विस्तारस्तु द्वयोरप्यङ्गुलमितः ॥ वप्रपरि वेदी सप्ताङ्गुलोच्चा एतन्विस्तृता च
 चप्रान्या सह द्वादशाङ्गुलान्नता भवति ॥ तदक्षिणतो ग्रहवेदी कार्या—

अग्निपुराणोक्ताः सर्वतोभद्रात्मकद्वादशल्लिङ्गतोभद्रमण्डलदेवतास्थापनं
करिष्ये ॥

अथ हरिहरात्मक पञ्च द्वादशल्लिङ्गतोभद्रमाह उक्तं च मण्डलसंमहे ॥

त्रयञ्चत्वारिंशद् ४३ रेखात्मकम् ॥

त्रिचत्वारिंशतीरेखाः प्रागुदीचीः करोत्यथ ॥ खण्डेन्दुत्रिपदः कोणे शृङ्खला सप्तभिः
पदैः ॥ लिङ्गं स्वात्तत्र ईशस्य अष्टाविंशतिभिः पदैः ॥ लिङ्गस्य पार्श्वतो वापी वाप्यालिङ्ग
ततः परम् ॥ एव चाप्यथतस्रः स्युर्लिङ्गानां मध्यतत्रिकम् ॥ मध्ये स्यात्सर्वतोभद्र सत्त्व-
रजस्तमोवृत्तम् ॥ शृङ्खलापिङ्गलावाप्या ऊर्ध्वं पीतेन पूरयेत् ॥ पानी पीतान्तराले तु रक्तवर्णेन
पूरयेत् ॥ एव द्वादशभिर्लिङ्गैः स्यादरिहरमण्डलम् ॥ वैष्णवे च तथा शैवे ब्रते कुर्यात्सु-
शोभनम् ॥ इति भद्रमार्तण्डे हरिहरात्मक पञ्च द्वादशल्लिङ्गतोभद्र नाम एकोनविंशति
मण्डलम् ॥

उक्तं ब्रतराजे कौमुद्यां च-अर्कलिङ्गात्मकं मद्रं शृणु शिष्य यथोच्यते ॥ प्रागुदीच्या
कृता रेखा पञ्चविंशतिः प्रकल्पयेत् ॥ पदानि द्वादशशतं पञ्चविंशतिरेव च ॥ खण्डेन्दुत्रिपदः
कोणे शृङ्खला पट्पदैः स्मृता ॥ त्रयोदशपदा बली मद्रं तु नवभिः पदैः । त्रयोदशपदा
वापी लिङ्गमष्टादशैः स्मृतम् ॥ लिङ्गत्रयस्य पङ्क्तौ तु शोभाकोशाश्चतुर्दश । तेषामुपरि पङ्क्तौ
तु कोटाः सप्तदशैव तु ॥ पूजा पङ्क्तिस्तु विज्ञेया परितः परिकीर्तिता । पूजापङ्क्तयन्तरापङ्क्तौ
कोटा द्वाशीतिसख्यया ॥ परिधिः स च विज्ञेयो मंडलाम्यन्तराद्द्वयोः । परिध्यन्तरकोष्ठेषु
सर्वतोभद्रमालिखेत् ॥ विशेषश्चात्र विज्ञेयः शृङ्खला पट्पदा मवेत् । त्रयोदशपदा बली मद्रं
तु नवभिः पदैः ॥ पञ्चविंशत्पदा वापी परिधिः षोडश्यात्मकः ॥ मध्ये नवपदं पद्मं कर्णिका
केसरान्वितम् ॥ सत्त्वं रजस्तमो वर्णाः परितो महलस्य तु । त्रयः परिधयः कार्यास्तत्र
द्वाराणि पूजयेत् ॥ सितेन्दुः शृङ्खला कृष्णा बली नीला प्रकीर्तिता । मद्रं चैवाद्यं शेष
वापी स्याच्छ्वेतवर्णिका ॥ लिङ्गानि कृष्णवर्णानि पार्श्वतो द्वादशैव तु । परिधिः पीतवर्णः
स्यात्कमल पञ्चवर्णकम् ॥

वामहस्ते अक्षतान् गृहीत्वा तस्मात् दक्षिणहस्तेन
अक्षतानादाय देवतामावाहयेत् ॥

१ ब्रह्मं जज्ञानमित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः आदित्यो देवता
ब्रह्मावाहने विनियोगः—ॐ ब्रह्मं जज्ञानमर्थमम्पुस्त्वा द्विसीमितं सु-
रुचो ह्येनऽ आबट् ॥ सवुध्न्या उपमाऽ अस्य विष्टा? सुतश्च योनिमस-
तश्च विवन् ॥ १३ ॥ मध्ये कर्णिकायां—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्मणे नमः
ब्रह्माणमावाहयामि स्थापयामि भो ब्रह्मन् इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१ नाममन्त्रैः पीठोपरि मण्डलदेवतास्थापनार्थं ब्रह्मादिपदपञ्चाशत्
सर्वतोभद्रमण्डलदेवतावाहनस्थापनप्रतिष्ठापूजनप्रयोगः ॥

- १ मध्ये कर्णिकायाम्—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्रह्मणे नमः ब्रह्माणमा० स्था० भो ब्रह्मन् इ० इ० ॥
- २ उत्तरे परिध्यन्तः वाप्याम्—ॐ भू० सोमाय नमः सोममा० स्थाप० भो सोम इ० इ० ॥
- ३ ऐशान्याखण्डेन्दौ—ॐ भूर्भुवः स्वः ईशानाय नमः ईशानमा० स्था० भो ईशान इ० इ० ॥
- ४ पूर्वे वाप्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः इन्द्राय नमः इन्द्रमावाहयामि स्थाप० भो इन्द्र इ० इ० ॥
- ५ आग्नेयाखण्डेन्दौ—ॐ भूर्भुवः स्वः अग्नेये नमः अग्निमा० स्था० भो अग्ने इ० इ० ॥
- ६ दक्षिणे वाप्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः यमाय नमः यममा० स्था० भो यम इहागच्छ इह ॥
- ७ नैऋत्याखण्डेन्दौ—ॐ भूर्भुवः स्वः निर्ऋतये नमः निर्ऋतिमा० स्था० भो निर्ऋते इ० इ० ॥
- ८ पश्चिमे वाप्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः वरुणमा० स्था० भो वरुण इ० इ० ॥
- ९ वायव्याखण्डेन्दौ—ॐ भूर्भुवः स्वः वायवे नमः वायुमा० स्था० भो वायो इहागच्छ इ० ॥
- १० वायुसोममध्ये भद्रे—ॐ भू० अश्वसुभ्यो नमः अश्वसूना० स्था० भो अश्व० इ० इ० ॥
- ११ सोमेशानमध्ये भद्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः एकादशरुद्रभ्यो नमः एकादशरुद्रानावाहयामि
स्थापयामि भो एकादशरुद्राः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥
- १२ ईशानपूर्वयोर्मध्ये भद्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः द्वादशादित्यभ्यो नमः द्वादशादित्यानावाह-
यामि स्थापयामि भो द्वादशादित्याः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

२वयःसोमेत्यस्य बन्धुर्ऋषिः गायत्री छन्दः सोमो देवता सोमावाहने
विनियोगः—ॐ ब्रुवः सोम व्युते तव मनस्तुनूपु विभ्रतः॥ मुजावन्तः॥

१३ इन्द्राग्निमध्येभद्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः अश्विन्या० अ० आ० स्या० भो अश्विनौ इ० इ० ॥

१४ अग्निममध्येभद्रे—ॐ भू० विश्वेभ्यो देवेभ्यो० विश्वा० आ० स्या० भो विश्वेदे० इ० इ० ॥

१५ यमनिर्ऋतिमध्येभद्रे—ॐ भू० सप्तश्वेभ्यो० स० आ० स्या० भो सप्त० इ० इ० इतिष्ठ ॥

१६ निर्ऋतिवरुणमध्ये भद्रे—ॐ भू० भूतनागेभ्यो० भूतनागा० आ० स्या० भो भू० इ० इ० ॥

१७ वरुणवासुमध्येभद्रे—ॐ भूर्भुवः० गन्धर्वाप्सरोभ्यो० ग० आ० स्या० भो ग० इ० इ० ॥

१८ ब्रह्मसोममध्येवाप्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः स्कन्दाय० स्कन्दमा० स्या० भो स्कन्द इ० इ० ॥

१९ स्कन्दादुत्तरे—ॐ भूर्भुवः स्वः नन्दिनेनमः नन्दिनमा० स्या० भो नन्दिन् इ० इ० ॥

२० नन्दिकेश्वरादुत्तरतः—ॐ भूर्भुवः० शूलमहाकालाभ्या० शूल० आ० स्या० भो शूल० इ० इ० ॥

२१ ब्रह्मेष्टानमध्येवल्ल्याम्—ॐ भूर्भुवः दक्षादिसप्तगणे० दक्षा० स्या० भो द० इ० इ० ॥

२२ ब्रह्मेन्द्रमध्येवाप्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः दुर्गायै नमः दुर्गामा० स्या० भो दुर्गे इ० इ० ॥

२३ दुर्गापूर्वे—ॐ भूर्भुवः स्वः विष्णवे नमः विष्णुमावा० स्थापयामि भो विष्णो इ० इ० ॥

२४ ब्रह्माग्निमध्येवल्ल्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः स्वधायै नमः स्वधामा० स्या० भो स्वधे इ० इ० ॥

२५ ब्रह्मयमयोर्मध्ये वाप्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः मृत्युरोगाभ्यां नमः मृत्युरोगी आवा-
हयामि स्थापयामि भो मृत्युरोगी इहागच्छतम् इह तिष्ठतम् ॥

२६ ब्रह्मनिर्ऋतिमध्येवल्ल्याम्—ॐ भूर्भुवः० गणपतये नमः गणपति० स्या० भो ग० इ० इ० ॥

२७ ब्रह्मवरुणमध्येवाप्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः अद्भ्यो० अपआ० स्या० भो आपइहा० इ० इ० ॥

२८ ब्रह्मवासुमध्येवल्ल्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः मरुद्भ्यो० मरुतः आ० स्या० भो मरुतः इ० इ० ॥

२९ ब्रह्मणः पादमूले कर्णिकाघः—ॐ भू० पृथिव्यै० पृथिवीमा० स्या० भो पृथिवि इ० इ० ॥

३० ब्रह्मणः पादमूले कर्णिकाघः—ॐ भूर्भुवः स्वः गङ्गादिनदीभ्यो नमः गङ्गादिनदीः
आवाहयामि स्थापयामि भो गङ्गादिनद्यः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

३१ ब्रह्मणः पाद० गङ्गादुत्तरे—ॐ भू० सप्तसागरेभ्यो० स० आ० स्या० भो सप्त० इ० इ० ॥

३२ कर्णिकोपरि—ॐ भूर्भुवः स्वः मेरवे नमः मेरुमा० स्थापयामि भो मेरो इहा० इ० ॥

सचेमाहि॥१५॥ उत्तरे परिध्यन्तिके वाप्याम्—ॐभूर्भुवः स्वः सोमाय नमः
सोममावाहयामि स्थापयामि भो सोम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

॥ मण्डलवाह्ये श्वेतपरिधौ उत्तरादिक्रमेण गदास्यष्टायुधदेवतावाहनम् ॥

३३ उत्तरे सोमसमीपे—ॐभूर्भुवः स्वः गदायै नम. गदामा०स्था०भो गदेह०इहतिष्ठ॥

३४ ऐशा-यामीशानसमीपे—ॐभूर्भुवः स्वः विशूलाय०विशूलमा०स्था०भोविशूलह.इ.॥

३५ पूर्वैन्द्रसमीपे—ॐभूर्भुवः स्व. वज्राय नमः वज्रमा० स्या०भो वज्र इहा० इह०॥

३६ आग्नेय्याम्अग्निसमीपे—ॐभूर्भुवः स्व. शक्तये०शक्तिमा०स्था०भो शक्ते इ०इ०॥

३७ दक्षिणे यमसमीपे—ॐभूर्भुवः स्व. दण्डाय नमः दण्डमा०स्था०भादण्ड इ० इ०॥

३८ नैर्ऋत्या निरृतिसमीपे—ॐभूर्भुवः स्वः खड्गाय नम. खड्गमा०स्था०भो खड्ग इ०इ०॥

३९ पश्चिमेषरणसमीपे—ॐभूर्भुवः स्व. पाशायनमः पाशमा०स्था०भोपाशइ० इहतिष्ठ॥

४० वायव्या वायुसमीपे—ॐभूर्भुवः स्व. अङ्कुशाय०अङ्कुशमावा०स्था०भोअङ्कुशइ०इ०॥

॥ मण्डलवाह्ये रक्तपरिधौ उत्तरादिक्रमेण गौतमाद्यष्टदेवतावाहनम् ॥

४१ उत्तरे—ॐभूर्भुवः स्वः गौतमाय नम. गौतममा०स्था०भा गौतम इहागच्छ इह०॥

४२ ऐशान्याम् ॐभूर्भुवः स्वः भरद्वाजाय नम. भरद्वाजमा०स्था०भोभरद्वाजइहा०इह०॥

४३ पूर्वै—ॐभूर्भुवः स्वः विश्वामित्राय नम. विश्वामित्रमा०स्था०भोविश्वामित्र इ०इ०॥

४४ आग्नेय्याम्—ॐभूर्भुवः स्वः कश्यपाय नम. कश्यपमा०स्था०भा कश्यप इ०इहतिष्ठ॥

४५ दक्षिणे—ॐभूर्भुवः स्व. जमदग्नेये नमः जमदग्निमा०स्था०भो जमदमे इ०इह०॥

४६ नैर्ऋत्याम्—भूर्भुवः स्वः वसिष्ठाय नमः वसिष्ठमा०स्थापयामि भो वसिष्ठ इ० इ०॥

४७ पश्चिमे—ॐभूर्भुवः स्वः अत्रय नम. अत्रिमा०स्थापयामि भो अत्रे इहागच्छ इह०॥

४८ वायव्याम्—ॐभूर्भुवः स्व. अरुन्धत्यै नम अरुन्धतीमा०स्था० भोअरु०इ०इ०॥

॥ मण्डलवाह्ये कृष्णपरिधौ पूर्वादिक्रमेण ऐन्द्र्याद्यष्टदेवतावाहनम् ॥

४९ पूर्व—ॐभूर्भुवः स्वः ऐन्द्र्यै नमः ऐन्द्रीमावाहयामि स्थापयामि भो ऐन्द्रिइहागच्छइ०॥

५० आग्नेय्याम्—ॐभूर्भुवः स्वः कौमार्यै नमः कौमारीमा०स्था०भो कौमारि इ० इ०॥

३ तपीशानमित्यस्य गोतपक्रपिः जगती छन्दः विश्वेदेवा देवताः ईशानावाहने विनियोगः—ॐ तपीशानुज्जगतस्तुस्तुपुस्पतिन्धियञ्चि-
न्वमर्वसे ह्रमहेद्युयम्॥पूपा नो यथा वेदसामसंह्रुये रक्षिता प्रायुरदब्ध?
स्वुस्तये॥१६॥ऐशान्याम्—परिध्यन्तः खण्डेन्दौ ॐभूर्भुवः स्वः ईशानाय
नमः ईशानमावाहयामि स्थापयामि भो ईशान इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४ त्रातारमित्यस्य गर्गक्रपिः त्रिष्टुप्छन्दः इन्द्रो देवता इन्द्रावाहने
विनियोगः—ॐत्रातारुमिन्द्रमवितारुमिन्द्रं हवैहवे मुहवुहं शूरुमिन्द्रम्॥
ह्वर्यामि शुक्रम्पुरुहूतमिन्द्रं स्वुस्ति नो मुववा घ्रात्विन्द्रः ॥ १७॥
पूर्वपरिध्यन्तः वाप्याम्—ॐभूर्भुवः स्वः इन्द्राय नमः इन्द्रमावाहयामि
स्थापयामि भो इन्द्र इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५ त्वन्नोअग्नेइत्यस्यद्विरण्यस्तूपक्रपिःजगतीछन्दः अग्निर्देवता अग्न्या-
वाहनेविनियोगः ॐत्वन्नोऽअग्नेतवदेवपायुभिर्मृगोनोरक्षतृवश्चवन्त्य॥
त्रातातोक्तस्यतनयेगवामुस्यनिमेपुहं रक्षमाणस्तवच्युते ॥ १८॥ आग्नेयां
खण्डेन्दौ—ॐभूर्भुवः स्वः अग्ने नमः अग्निमा०स्था०भोअग्नेइ०इहतिष्ठ॥

६ यमायत्वेत्यस्य दध्यङ्गाथर्वणक्रपिः यजुश्छन्दः वातोदेवता यमा-
वाहने विनियोगः—ॐयमायुत्वाङ्गिरस्वते पितृमते स्वाहा॥स्वाहा॥धुर्मायु

- ५१ दक्षिणे—ॐभूर्भुवः स्वः ब्राह्मै नमः ब्राह्मीमा०स्थापयामि भोब्राह्मि इहा० इह तिष्ठ॥
५२ नैऋत्याम्—ॐभूर्भुवः स्वः वाराह्यै नमः वाराहीमावाहयामि स्था०भोवाराहि इ०इ०॥
५३ पश्चिमे—ॐभूर्भुवः स्वः चामुण्डायै नमः चामुण्डामा०स्था०भो चामुण्डे इ०इ०॥
५४ वायव्याम्—ॐभूर्भुवः स्वः वैष्णव्यै नमः वैष्णवीमा०स्था०भो वैष्णवि इ०इहतिष्ठ॥
५५ उत्तरे ॐभूर्भुवः स्वः मादेश्वर्यै नमः मादेश्वरीमा०स्था०भो मादेश्वरि इहागच्छ इ०॥
५६ ऐशान्याम्—ॐभूर्भुवः स्वः वैनायक्यै०वैनायकीमा०स्था० भो वैनायकि इ०इ०॥

स्वाहा घुर्म? पित्रे ॥ १६ ॥ दक्षिणे वाप्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः यमाय नमः
यममावाहयामि स्थापयामि भो यम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

७ असुन्वन्तमित्यस्य मधुच्छन्दाऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः निर्ऋतिर्देवता
निर्ऋत्यावाहने विनियोगः—ॐ असुन्वन्तु मयं जमानमिच्छस्तेनस्येस्याम-
न्विहि तस्करस्य ॥ अत्र्यमुस्मदिच्छ सा तं इत्या नमो देवि निर्ऋते
तुर्व्यमस्तु ॥ १७ ॥ नैर्ऋत्यां खण्डेन्दौ—ॐ भूर्भुवः स्वः निर्ऋतये नमः
निर्ऋतिमावाहयामि स्थापयामि भो निर्ऋते इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

८ तत्त्वायामीत्यस्यशुनःशेषऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वरुणो देवतावरुणा-
वाहने विनियोगः—ॐ तत्त्वायामिद्ब्रह्मणुद्वन्दमानस्तदाशास्तेयजमानो-
हुविर्भि—॥ अहैदमानोवरुणेहद्योद्धयुरुशंसुमानुऽआयुऽप्पगोपीऽ ॥ १८ ॥
पश्चिमेवाप्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः वरुणमा०स्था०भोव०इ०इ०

९ आनोनियुद्धिरित्यस्य वसिष्ठऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वायुर्देवता
वाय्वावाहने विनियोगः—ॐ आ नो नियुद्धि- शक्तिनीभिरद्धरऽसंह-
स्त्रिणीभिरुपयाहि युक्त्वा ॥ वायोऽ अस्मिन्सर्वने मादयस्व यूयम्पात
स्त्वस्तिभिऽ सदा नट ॥ १९ ॥ वायव्या खण्डेन्दौ—ॐ भूर्भुवः स्वः वायवे
नमः वायुमावाहयामि स्थापयामि भो वायो इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१० सुगावो इत्यस्यात्रिऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः देवा देवताः अष्टवस्वा-
वाहने विनियोगः—ॐ सुगा वो देवाऽ सदाऽ अकर्म यऽ आजुग्मेदऽ
सर्वनुशुप्राणा? ॥ भरमाणा ब्रह्मणा हुवीऽऽऽयुस्मे धत्त ब्रह्मो ब्रह्मनि

१० ध्रुवोऽश्वरश्च सोमश्च हापथेवानिलोऽनलः । प्रत्युपश्च प्रभाशश्च वसवोऽष्टौ
प्रकीर्तिताः ॥

स्वाहा ॥ १८ ॥ वायुसोममध्ये भद्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः अष्टवसुभ्यो नमः अष्ट-
वसूनावाहयामि स्थापयामि भो अष्टवसवः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

११ रुद्रा? सप्तज्येत्यस्य सिन्धुद्रीपऋषिः अनुष्टुप्छन्दः रुद्रो
देवता रुद्रावाहने विनियोगः—ॐ रुद्रा? सुष्टुष्टुष्यं पृथिवीम्वृहज्योतिर्
सर्माधिरे ॥ तेषांभ्रानुरजंस्तु इच्छुक्रो देवेषु रोचते ॥ १९ ॥ सोमेशान-
मध्ये भद्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः एकादशरुद्रेभ्यो नमः एकादशरुद्रानावाह-
यामि स्थापयामि भो एकादशरुद्राः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

१२ सप्तोदेवानामित्यस्य कुत्सऋषिः यजुरन्तं त्रिष्टुप्छन्दः आदित्यो
देवता द्वादशादित्यावाहने विनियोगः—ॐ षडो देवानाम्प्रच्येति सुम्भ्र-
मादित्यासो भवता मृडयन्तः— ॥ आ वोर्वाचीं सुमतिर्वृत्त्यादुहो-
श्रिया वरिवोवित्तरासदादित्येभ्यस्त्वा ॥ २० ॥

ईशानपूर्वयोर्मध्ये भद्रे—ॐ भूर्भुवःस्वः द्वादशादित्येभ्योनमः द्वादशा-
दित्यानावाहयामि स्थापयामि भो द्वादशादित्याः इहागच्छतइहतिष्ठत॥

१३ सावाङ्कशेत्यस्य मेघातिथिऋषिः गायत्रीछन्दः अश्विनौ देवते
अश्विनावाहने विनियोगः—ॐ या वाङ्कशा मधुमुच्यश्विना सुवृता-
वती ॥ तया युजाम्मिभिक्षतम् ॥ उपयामगृहीतोस्युश्विभ्यान्त्वेष ते

११ वीरभद्रश्च शमुश्च गिरिशश्च महायश । अजेकपादहिर्नुच्य पिनाकी चाप-
जित । भुवनाधीश्वरश्चैव कपाली च दिशापति । स्थाणुर्मगश्च मगवान्क्रुद्रा एकादश
स्मृता ॥ १२ आदित्य भास्कर चैव प्रमाकरदिवाकरो ॥ स्ये ग्रहपतिं ब्रह्म तेजोरूप
हरिद्वरम् ॥ सताश्च वेदमूर्ति च त्रिदैवत्य क्रमेण च ॥ इत्यादिद्वादशादित्यामण्डले
स्थापयाम्यहम् ॥

योनिर्माह्वीर्भ्यान्त्वा ॥ ११ ॥ इन्द्राग्निमध्ये भद्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः अश्विभ्यां
नमः अश्विनौ आवाहयामि स्थापयामि भो अश्विनौ इहागच्छतम्
इह तिष्ठतम् ॥

१४ ओमासश्चर्पणीत्यस्य मधुच्छन्दाऋषिः गायत्रीछन्दः विश्वेदेवा
देवताः विश्वेदेवावाहने विनियोगः—ॐ ओमासश्चर्पणीधृतो विश्वे देवा
सुऽ आगत ॥ द्वाश्चाँसो द्वाशुपः सुतम् ॥ उपयामगृहीतोसि विश्वे-
ब्यस्त्वा देवेब्यः सुप तु योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥ १२ ॥ अग्नि-
यमध्ये भद्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः विश्वेभ्यो देवेभ्यो नमः विश्वान्देवानावाह-
यामि स्थापयामि भो विश्वेदेवाः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

१५ अभित्यमित्यस्य वत्सऋषिः अष्टिछन्दः सविता देवता सप्त-
यक्षावाहने विनियोगः—ॐ अभि स्यन्देवः सवितारं मोण्योः कुविक्रतु-
मर्चामि सुच्यसवः रक्षुधामुभि धियम्मतिङ्कविम् ॥ ऊर्द्धा वस्यामति-
र्भाऽ अदिह्यतुत्सर्वीमन्ति हिरण्यपाणिरमिपीत सुऋतुः कृपास्वः ॥
प्रजाब्यस्त्वा प्पुजास्त्वानुप्राणन्तु प्पुजास्त्वमनुप्राणिहि ॥ १३ ॥ यम-
निर्ऋतिमध्ये भद्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः सप्तयक्षेभ्यो नमः सप्तयक्षानावाह-
यामि स्थापयामि भो सप्तयक्षाः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

१६ भूतायत्वेत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः हविर्देवता भूत-
नागावाहने विनियोगः—ॐ भूताय च्चा नारातये स्वरभिविबल्येषुन्दः

१५ सोमपाह्वमिष्वात्ताश्ववर्षिपदः सुकालकः। एकश्चैव शुचश्चैव सप्तमो द्वितीयसोमपाः।
एते तु सप्तयक्षाश्च स्थाप्यावै मण्डले शुभे ॥ १६ अनन्तो वासुकिश्चैव कालियो मणि-
भद्रकः। शङ्खश्च शङ्खपालश्च कर्कोटकवनञ्जयो। धृतराष्ट्रश्च नागेशो भूतनागाः प्रकीर्तिताः ॥

इतान्दुर्ष्यां पृथिव्यामुर्व्वन्तरिक्षमन्वैमि पृथिव्यास्त्वा नाभौ सादया-
 म्यर्दिच्याऽ उपस्त्येग्रै हुव्यः रंस ॥ ११ ॥ निर्ऋतिवरुणमध्ये भद्रे-
 ॐ भूर्भुवः स्वः भूतनागेभ्यो नमः भूतनागानावाहयामि स्थापयामि
 भो भूतनागाः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

१७ ऋतापादित्यस्य लुशोधानारुऋपिः विराडुष्णिक्छन्दः गन्ध-
 र्वाप्सरसो देवताः गन्धर्वाप्सरसावाहने विनियोगः-ॐ ऋतापादुतर्धा-
 माग्निर्गन्धर्वस्तस्योपधयोप्सरसो मुदो नाम ॥ स नऽ इदम्व्रह्म क्षुत्रं-
 म्पातु तस्मै स्वाहा वाद् तावभ्युऽ स्वाहा ॥ १२ ॥ वरुणवायुमध्ये भद्रे-
 ॐ भूर्भुवः स्वः गन्धर्वाप्सरोभ्यो नमः गन्धर्वाप्सरसः आवाहयामि
 स्थापयामि भो गन्धर्वाप्सरसः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

१८ वदक्रन्द इत्यस्य जमदग्निदीर्घतमसावृषी त्रिष्टुप्छन्दः अश्वो
 देवता स्कन्दावाहने विनियोगः ॥ ॐ वदक्रन्दं प्रथमजायमानऽ उच-
 न्तसमुद्राद्दुत वा पुरीपात् ॥ श्येनस्य पुक्षा हरिणस्य ब्राह्मऽ उपस्त्यु-
 म्महि जातन्तेऽ अर्धन् ॥ १३ ॥ ब्रह्मसोममध्ये वाप्याम्-ॐ भूर्भुवः स्वः
 स्कन्दाय नमः स्कन्दमावाहयामि स्थापयामि भो स्कन्द इहागच्छ
 इह तिष्ठ ॥

१९ आशु? शिशान इत्यस्याप्रतिरथऋपिः त्रिष्टुप्छन्दः इन्द्रो देवता
 नन्द्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ आशु? शिशानो वृषभो न भीमो र्धना-
 युन? क्षोभणश्चर्षणीनाम् ॥ सुहृन्दनोनिमिपऽ एकवीर? शतसेनाऽ
 अजयत्साकमिन्द्र- ॥ १४ ॥ स्कन्दादुत्तरे-ॐ भूर्भुवः स्वः नन्दिने नमः
 नन्दिनमावाहयामि स्थापयामि भो नन्दिन् इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२० उग्रहोहितेनेत्यस्य प्रजापतिऋपिः यजुश्छन्दः लिङ्गोक्ता देवताः
 शूलमहाकालावाहने विनियोगः ॥ ॐ उग्रहोहितेन मिषठ सौर्व्वरूपेन

हृद्दन्दौर्व्र्येनेन्द्रम्प्रकृष्टिनेन मरुतो बलेन साख्यान्प्रमुदा ॥ भुवस्य
कण्ठ्यं हृद्दस्यान्तः प्राञ्च्यम्मेहादेवस्य यकृच्छर्वस्यं वनिष्ठु? पञ्चुपतेऽ
पुरीतत् ॥ १६ ॥ नन्युत्तरे-ॐ भूर्भुवः स्वः शूलमहाकालाभ्यां नमः शूल-
महाकालौ आवाहयामि स्थापयामि भो शूलमहाकालौ इहागच्छतम् इह ०

२१ अदितिर्द्यौरित्यस्य गौतमऋषिः त्रिण्डुप्लन्दः विश्वेदेवा देवताः
दक्षादिसप्तगणावाहने विनियोगः ॥ ॐ अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षम-
दितिर्माता स पिता स पुत्रः ॥ विश्वेदेवाऽ अदितिर्द पञ्चजनाऽ अदि-
तिर्जातमदितिर्जनिस्त्वम् ॥ १७ ॥ ब्रह्मेशानमये वक्ष्याम्-ॐ भूर्भुवः स्वः
दक्षादिसप्तगणेभ्यो नमः दक्षादिसप्तगणानावाहयामि स्थापयामि भो
दक्षादिसप्तगणाः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

२२ अम्बेऽ अम्बिक इत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः अम्बो
देवता दुर्गावाहने विनियोगः ॥ ॐ अम्बेऽ अम्बिकेम्बालिके न मां
नयति कश्चन ॥ ससस्त्वश्चरु? सुभद्रिकाङ्काम्पीलवासिनीम् ॥ १८ ॥
ब्रह्मेन्द्रयोर्मध्ये वाप्याम्-ॐ भूर्भुवः स्वः दुर्गायै नमः दुर्गाम् आवा-
हयामि स्थापयामि भो दुर्गे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२३ इदं विष्णुरित्यस्य मेघातिथिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः विष्णुर्देवता-
विष्णवावाहने विनियोगः ॥ ॐ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निर्दधेपुदम् ॥
समूढमस्य पाशुसुरे स्वाहा ॥ १९ ॥ दुर्गापूर्वे-ॐ भूर्भुवः स्वः विष्णवे नमः
विष्णुमावाहयामि स्थापयामि भो विष्णो इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२४ पितृभ्य इत्यस्य प्रजापत्यम्बिसरस्वत्यऋषयः सर्वाणि यजूंषि
छन्दासि पितरो देवताः स्वधावाहने विनियोगः ॥ ॐ पितृभ्य- स्वधा-
यिभ्य- स्वधा नम- पितामहेभ्य- स्वधायिभ्य- स्वधा नमु-
प्रपितामहेभ्य- स्वधायिभ्य- स्वधा नम- ॥ अक्षरिपितरोर्मीमदन्त

पितरोतीवृपन्तपितरुं पितरुं शुन्धंद्धम् ॥३६॥ ब्रह्माग्निमध्ये वह्याम्-
ॐ भूर्भुवः स्वः स्वधायै नमः स्वधामावाहयामि स्थापयामि भो स्वधे
इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२५ परम्मृत्यो इत्यस्य सङ्कप्तकऋषिः त्रिण्डुच्छन्दः मृत्युर्देवता
मृत्युरोगयोरावाहनेविनियोगः ॥ ॐ परम्मृत्योऽ अनुपरोहि पन्थोध्यस्त्वेऽ
अन्यऽ इतरो देवुयानात् ॥ चक्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमि मा न-
प्पुजात् रीरिपो मोत वीरान् ॥ ३५ ॥ ब्रह्मयमयोर्मध्ये वाप्याम्-ॐ
भूर्भुवः स्वः मृत्युरोगाभ्यां नमः मृत्युरोगावावाहयामि स्थापयामि भो
मृत्युरोगी इहागच्छतम् इह तिष्ठतम् ॥

२६ गणानान्त्वेत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः चत्वारि यजूंषि च्छन्दांसि
अश्वो देवता गणपत्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ गुणानान्त्वा गुणपतिः
हवामहे प्पियाणान्त्वा प्पियपतिः हवामहे निधिनान्त्वा निधिपतिः
हवामहे वसो मम ॥ आहमंजानि गर्भमधमा त्वमंजासि गर्भमधम् ॥३६॥
ब्रह्मनिर्ऋतिमध्ये वह्याम्-ॐ भूर्भुवः स्वः गणपतये नमः गणपतिमावा-
हयामि स्थापयामि भो गणपते इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२७ शन्नो देवीरित्यस्य दध्यद्वाथर्वणऋषिः गायत्रीछन्दः आपो
देवताः अपावाहने विनियोगः ॥ ॐ शन्नो देवीरुभिर्पृयुऽ आपो भवन्तु
प्रीतये ॥ शंयोरुभिस्तवन्तु नः ॥३७॥ ब्रह्मवरुणमध्ये वाप्याम्-ॐ भूर्भुवः
स्वः अद्भ्यो नमः आप आवाहयामि स्थापयामि भो आप इहागच्छ इह ॥

२८ मरुतो यस्येत्यस्य गौतमऋषिः गायत्रीछन्दः मरुतो देवताः
मरुतावाहने विनियोगः ॥ ॐ मरुतो यस्य हि क्षये पाया दिवोषि
महसः ॥ ससु गोपातमोजनः ॥३८॥ ब्रह्मवायुमध्ये वह्याम्-ॐ भूर्भुवः
स्वः मरुद्भ्यो नमः मरुतः आवाहयामि स्थापयामि भो मरुतः इ० इ० ॥

२९ स्योना पृथिवीत्यस्य मेघातिथिर्ऋषिः गायत्री छन्दः पृथिवी देवता पृथिव्यावाहने विनियोगः॥ॐ स्यो ना पृथिवि नो भवानृक्षुरा-
निवेशनी॥ वच्छां नुह शर्म सुप्रथां॥१॥ॐ भूर्भुवः स्वः पृथिव्यै नमः
पृथिवीमावाहयामि स्थापयामि भो पृथिवि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३० पञ्चनद्य इत्यस्य गृत्समदऋषिः अनुष्टुप्छन्दः सरस्वतीनदी देवता गङ्गादिनद्यावाहने विनियोगः ॥ ॐ पञ्च नद्युः सरस्वतीमपि-
यन्ति सप्तोत्सदं॥ सरस्वती तु पञ्चया सो देशेभवत्सरित् ॥१॥ तत्रैव
ब्रह्मणः पादमूले कर्णिकाधः—ॐ भूर्भुवः स्वः गङ्गादिनदीभ्यो नमः गङ्गा-
दिनदीः आवाहयामि स्थापयामि भो गङ्गादिनद्यः इहागच्छत इह तिष्ठत॥

३१ इमम्मइत्यस्य शुनः शेषऋषिः गायत्रीछन्दः वरुणो देवता सप्तसागरावाहने विनियोगः ॥ ॐ इमम्मे वरुणश्रुधी हर्वमुह्या चं
मृडय ॥ च्वाभं वुस्स्युराचंके ॥१॥ ब्रह्मणः पादमूले कर्णिकाधः गङ्गा-
द्युत्तरे—ॐ भूर्भुवः स्वः सप्तसागरेभ्यो नमः सप्तसागरानावाहयामि
स्थापयामि भो सप्तसागराः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

३२ ब्रह्मणः मस्तके कर्णिकोपरि—ॐ भूर्भुवः स्वः मेरवे नमः
मेरुमावाहयामि स्थापयामि भो मेरो इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

॥ मण्डलबाह्ये श्वेतपरिधौ उत्तरादिक्रमेण
गदाद्यष्टायुधदेवतावाहनम् ॥

३३ उत्तरे सोमसमीपे—ॐ भूर्भुवः स्वः गदायै नमः गदामावा-
हयामि स्थापयामि भो गदे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३४ ऐशान्याम् ईशानसमीपे—ॐ भूर्भुवः स्वः त्रिशूलाय नमः
त्रिशूलमावाहयामि स्थापयामि भो त्रिशूल इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३५ पूर्वे इन्द्रसमीपे—ॐ भूर्भुवः स्वः वज्राय नमः वज्रमावाहयामि
स्थापयामि भो वज्र इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३६ आग्नेय्याम् अग्निसमीपे—ॐ भूर्भुवः स्वः शक्तये नमः
शक्तिमावाहयामि स्थापयामि भो शक्ते इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३७ दक्षिणे यमसमीपे—ॐ भूर्भुवः स्वः दण्डाय नमः दण्डमावा-
हयामि स्थापयामि भो दण्ड इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३८ नैऋत्याम् निर्ऋतिसमीपे—ॐ भूर्भुवः स्वः खड्गाय नमः
खड्गमावाहयामि स्थापयामि भो खड्ग इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३९ पश्चिमे वरुणसमीपे—ॐ भूर्भुवः स्वः पाशाय नमः पाशमावा-
हयामि स्थापयामि भो पाश इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४० वायव्याम्—वायुसमीपे—ॐ भूर्भुवः स्वः अङ्कुशाय नमः
अङ्कुशमावाहयामि स्थापयामि भो अङ्कुश इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

॥ मण्डलबाह्ये रक्तपरिधौ उत्तरादिक्रमेण
गौतमाद्यष्टदेवतावाहनम् ॥

४१ उत्तरे—ॐ भूर्भुवः स्वः गौतमाय नमः गौतममावाहयामि
स्थापयामि भो गौतम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४२ ऐशान्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः भरद्वाजाय नमः भरद्वाजमावा-
हयामि स्थापयामि भो भरद्वाज इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४३ पूर्वे—ॐ भूर्भुवः स्वः विश्वामित्राय नमः विश्वामित्रमावा-
हयामि स्थापयामि भो विश्वामित्र इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४४ आग्नेय्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः कश्यपाय नमः कश्यपमावा-
हयामि स्थापयामि भो कश्यप इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४५ दक्षिणे—ॐ भूर्भुवः स्वः जमदग्नेय नमः जमदग्निमावाहयामि
स्थापयामि भो जमदग्ने इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४६ नैर्ऋत्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः वसिष्ठाय नमः वसिष्ठमावाह-
यामि स्थापयामि भो वसिष्ठ इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४७ पश्चिमे—ॐ भूर्भुवः स्वः अत्रये नमः अत्रिमावाहयामि
स्थापयामि भो अत्रे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४८ वायव्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः अरुन्धत्यै नमः अरुन्धतीमावा-
हयामि स्थापयामि भो अरुन्धति इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

॥ मण्डलवाह्ये कृष्णपरिधौ पूर्वादिक्रमेण ऐन्द्र्याद्यष्ट-
देवतावाहनम् ॥

४९ पूर्वे—ॐ भूर्भुवः स्वः ऐन्द्र्यै नमः ऐन्द्रीमावाहयामि स्थाप-
यामि भो ऐन्द्रि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५० आग्नेय्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः कौमार्यै नमः कौमारीमावा-
हयामि स्थापयामि भो कौमारि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५१ दक्षिणे—ॐ भूर्भुवः स्वः ब्राह्म्यै नमः ब्राह्मीमावाहयामि
स्थापयामि भो ब्राह्मि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५२ नैर्ऋत्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः वाराह्यै नमः वाराहीमावाहयामि
स्थापयामि भो वाराहि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५३ पश्चिमे—ॐ भूर्भुवः स्वः चामुण्डायै नमः चामुण्डामावाहयामि
स्थापयामि भो चामुण्डे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५४ वायव्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः वैष्णव्यै नमः वैष्णवीमावाहयामि
स्थापयामि भो वैष्णवि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५५ उत्तरे—ॐ भूर्भुवः स्वः माहेश्वर्यै नमः माहेश्वरीमावाहयामि
स्थापयामि भो माहेश्वरि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

५६ ऐशान्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः वैनायक्यै नमः वैनायकीमावा-
हयामि स्थापयामि भो वैनायकि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

॥ त्रिचत्वारिंशदरेखात्मकहरिहरमण्डलस्यद्वादश-
लिङ्गतोभद्रमण्डलदेवतावाहनम् ॥

१ ईशान्यादिक्रमात्प्रथमपूर्वलिङ्गे—नमः शम्भवायेत्यस्य परमेष्ठी
ऋषिः प्रजापतिर्देवा वा ऋषयः रुद्रो देवता यजुश्छन्दः शिवावाहने
विनियोगः—ॐ नमः— शम्भुवार्यं च मयोभुवार्यं च नम— शङ्करार्यं
च मयस्करार्यं च नम— शिवार्यं च शिवतरार्यं च ॥ ५१ ॥ ॐ भूर्भुवः
स्वः शिवाय नमः शिवमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो शिव इहागच्छ
इह तिष्ठ ॥

२ द्वितीयपूर्वलिङ्गे—वत्पुरुषमित्यस्य नारायण ऋषिः पुरुषो देवता
त्रिष्टुप् छन्दः तत्पुरुषावाहने विनियोगः—ॐ वत्पुरुषं छन्दध्रुत् कतिषा
छन्दः कल्पयन् ॥ सुबुद्धिमस्स्यासीत्किम्वाह किमूरूपादाऽ उच्येते ॥ ५२ ॥
ॐ भूर्भुवः स्वः तत्पुरुषाय नमः तत्पुरुषमावाहयामि स्थापयामि ॥
भो तत्पुरुष इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३ तृतीयपूर्वलिङ्गे—नमः शङ्ख इत्यस्य परमेष्ठी प्रजापतिर्वा देवा
ऋषयः रुद्रो देवता भुरिगतिशकरीछन्दः पशुपत्यावाहने विनियोगः—
ॐ नमः— शङ्खै च पशुपतये च नमऽ उग्रार्यं च भीमार्यं च नमो
ग्रैवधार्यं च दरेवधार्यं च नमो हुन्त्रे च हनीयसे च नमो वृक्षेभ्यो

हरिकेशेशेभ्यो नमस्तारायं ॥ १६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः पशुपतये नमः पशुपति-
मावाहयामि स्थापयामि ॥ भो पशुपते इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४ प्रथमदक्षिणलिङ्गे—उग्र इत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः मरुतो देवता
गायत्रीछन्दः उग्रावाहने विनियोगः ॥ ॐ उग्रश्च भीमश्च द्धान्तश्च
धुनिश्च ॥ सासुह्र्वाश्चाभिपुग्वा च विक्षिपुः स्वाहा ॥ १६ ॥ ॐ भूर्भुवः
स्वः उग्राय नमः उग्रमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो उग्र इहागच्छ
इह तिष्ठ ॥

५ द्वितीयदक्षिणलिङ्गे—यात इत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः रुद्रो देवता
आर्षीस्वराऽनुष्टुप् छन्दः अघोरावाहने विनियोगः ॥ ॐ याते रुद्र
शिवा तुनूरघोरापापकाशिनी ॥ तया नस्तुभ्या शन्तमया गिरिशन्ता-
भिर्चाकशीहि ॥ १७ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः अघोराय नमः अघोरमावा-
हयामि स्थापयामि ॥ भो अघोर इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

६ तृतीयदक्षिणलिङ्गे—नमस्त इत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः रुद्रो देवता
गायत्री छन्दः रुद्रावाहने विनियोगः—ॐ नमस्ते रुद्र मुह्यर्वऽनुतो तुऽ
इष्वे नम- ॥ वाहुभ्यामुत ते नम- ॥ १८ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः रुद्राय
नमः रुद्रमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो रुद्र इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

७ प्रथमपश्चिमलिङ्गे—उग्र इत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः यजमानो देवता
निच्युद्वाही त्रिष्टुप्छन्दः भवावाहने विनियोगः—ॐ उग्रँल्लोहितेन
मिन्नः सौत्रत्येन रुद्रन्दौर्वीच्येनेन्द्रम्पक्कीडेन मरुतो बलेन साख्या-
न्मुमुदा ॥ भवस्य कण्ठ्यः रुद्रस्यान्तः प्राशर्व्यम्मेहादेवस्य सकृच्छर्वस्य
वनिष्टु? पशुपतेः पुरीतत् ॥ १९ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः भवाय नमः
भवमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो भव इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

८ द्वितीयपश्चिमलिङ्गे—सद्योजात इत्यस्य जमदग्निर्ऋषिः अग्निर्देवता
त्रिष्टुप्छन्दः सद्योजातावाहने विनियोगः—ॐ सुद्योजातो ह्यग्निमीत
ब्रह्ममुग्निर्देवानामभवत्पुरांगा?॥ अस्य होतुः—पुदिश्च्युतस्यं वाचि स्वाहा-
कृतः हुविरंदन्तु देवा? ॥ ३६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः सद्योजाताय नमः
सद्योजातमावाहयामि स्थापयामि॥ भोः सद्योजात इहागच्छ इह तिष्ठ॥

९ तृतीयपश्चिमलिङ्गे—नमः पूर्णायेत्यस्य परमेष्ठी प्रजापतिर्वा देवा
ऋषयः रुद्रो देवता स्वराट्प्रकृतिछन्दः सर्वजातावाहने विनियोगः—
ॐ नमः— पूर्णाय च पूर्णशुभाय च नमः उदुरमाणाय चाभिगन्तुते च
नमः आखिदुते च आखिदुते च नमः इषुकृद्भ्यो धनुष्कृद्भ्यश्च नमो
नमो वः किरिकेभ्यो देवानां हृदयेभ्यो नमो विचित्रुक्केभ्यो
नमो विक्षिणुक्केभ्यो नमः आनिर्हृतेभ्यः— ॥ ३६ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः
सर्वजाताय नमः सर्वजातमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो सर्वजात
इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१० प्रथमउत्तरलिङ्गे—व्यम्बकमित्यस्य वसिष्ठ ऋषिः रुद्रो देवता
वाद्ब्राह्मी त्रिष्टुप्छन्दः महालिङ्गावाहने विनियोगः—ॐ व्यम्बकं-
व्यजामहे सुगन्धिम्मपुंष्टिवर्द्धनम् ॥ उर्याहुर्ऋषिर्बन्धनाभूमरयोर्मुनीय
मामृतात् ॥ ३७ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः महालिङ्गाय नमः महालिङ्गमावा-
हयामि स्थापयामि ॥ भो महालिङ्ग इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

११ द्वितीयउत्तरलिङ्गे—वाममित्यस्य भरद्वाज ऋषिः मविता देवता
निच्युदार्पा त्रिष्टुप्छन्दः वामदेवावाहने विनियोगः—ॐ ग्राममुदा
संवितर्ग्रामसु श्वो दिवे दिवे ग्राममुस्मर्यः सावीः ॥ ग्रामस्य हि

क्षयस्य देवु भूरंरुया धिया वामुभाज- स्याम ॥ १८ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः
वामदेवाय नमः वामदेवमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो वामदेव इहा-
गच्छ इह तिष्ठ ॥

१२ तृतीयउत्तरलिङ्गे-नमो ह्रस्वायेत्यस्य कृत्स ऋषिः रुद्रो देवता
विराटार्पी त्रिष्टुप्छन्दः भीमावाहने विनियोगः--ॐ नमो ह्रस्वाय
च वामुनाय च नमो बृहते च षपीयसे च नमो बृद्धाय च सुवृधे च
नमो त्र्याय च प्रथुमाय च ॥ १९ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः भीमाय नमः
भीममावाहयामि स्थापयामि ॥ भो भीम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

॥ पूर्वेशान्यादिक्रमेण षोडशवापीषु प्रत्येकं
देवतास्थापनम् ॥

१३ ॐ भूर्भुवः स्वः असिताङ्गभैरवाय नमः असिताङ्गभैरवमावा-
हयामि स्थापयामि ॥ भो असिताङ्गभैरव इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१४ ॐ भूर्भुवः स्वः रुरुभैरवाय नमः रुरुभैरवमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो रुरुभैरव इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१५ ॐ भूर्भुवः स्वः चण्डभैरवाय नमः चण्डभैरवमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो चण्डभैरव इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१६ ॐ भूर्भुवः स्वः क्रोधभैरवाय नमः क्रोधभैरवमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो क्रोधभैरव इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१७ ॐ भूर्भुवः स्वः उन्मत्तभैरवाय नमः उन्मत्तभैरवमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो उन्मत्तभैरव इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१८ ॐ भूर्भुवः स्वः कपालीभैरवाय नमः कपालीभैरवमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो कपालीभैरव इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१९ ॐ भूर्भुवः स्वः भीषणभैरवाय नमः भीषणभैरवमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो भीषणभैरव इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२० ॐ भूर्भुवः स्वः संहारभैरवाय नमः संहारभैरवमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो संहारभैरव इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२१ ॐ भूर्भुवः स्वः भवाय नमः भवमावाहयामि स्थापयामि ॥
भो भव इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२२ ॐ भूर्भुवः स्वः शर्वाय नमः शर्वमावाहयामि स्थापयामि ॥
भो शर्व इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२३ ॐ भूर्भुवः स्वः ईशानाय नमः ईशानमावाहयामि स्थापयामि
भो ईशान इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२४ ॐ भूर्भुवः स्वः पशुपतये नमः पशुपतिमावाहयामि स्थाप-
यामि ॥ भो पशुपते इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२५ ॐ भूर्भुवः स्वः रुद्राय नमः रुद्रमावाहयामि स्थापयामि ॥
भो रुद्र इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२६ ॐ भूर्भुवः स्वः उग्राय नमः उग्रमावाहयामि स्थापयामि ॥
भो उग्र इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२७ ॐ भूर्भुवः स्वः भीमाय नमः भीममावाहयामि स्थापयामि ॥
भो भीम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२८ ॐ भूर्भुवः स्वः महते नमः महान्तमावाहयामि स्थापयामि ॥
भो महन् इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

२९ ईशानेन्द्रमध्ये भद्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः शूलिने नमः शूलिन-
मावाहयामि स्थापयामि ॥ भो शूलिन् इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३० इन्द्राग्निमध्ये भद्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः चन्द्रमौलिने नमः चन्द्रमौ-
लिनमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो चन्द्रमौलिन् इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३१ अग्निममध्ये भद्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः चन्द्रमसे नमः चन्द्रमस-
मावाहयामि स्थापयामि ॥ भो चन्द्रमः इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३२ यमनिर्कृतिमध्ये भद्रे—भूर्भुवः स्वः वृषभध्वजाय नमः वृषभ-
ध्वजमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो वृषभध्वज इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३३ निर्ऋतिवरुणमध्ये भद्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः त्रिलोचनाय नमः
त्रिलोचनमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो त्रिलोचन इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३४ वरुणवायुमध्ये भद्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः शक्तिधराय नमः शक्ति-
धरमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो शक्तिधर इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३५ वायुसोममध्ये भद्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः महेश्वराय नमः महेश्वर-
मावाहयामि स्थापयामि ॥ भो महेश्वर इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३६ सोमेशानमध्ये भद्रे—ॐ भूर्भुवः स्वः शूलधारिणे नमः शूल-
धारिणमावाहयामि स्थापयामि भो शूलधारिन् इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

अथेशानीमारभ्येशानीपर्यन्ताः प्रतिकोणं
अष्टौ अष्टौबह्वी देवताः स्थापयेत् ॥

३७ ईशानकोणे देवताः स्थापयेत् ॐ भूर्भुवः स्वः अनन्ताय नमः
अनन्तमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो अनन्त इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३८ ॐ भूर्भुवः स्वः तक्षकाय नमः तक्षकमावाहयामि स्थापयामि ॥
भो तक्षक इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

३९ ॐ भूर्भुवः स्वः कुलिशाय नमः कुलिशमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो कुलिश इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४० ॐ भूर्भुवः स्वः कर्कोटकाय नमः कर्कोटकमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो कर्कोटक इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४१ ॐ भूर्भुवः स्वः शङ्खपालाय नमः शङ्खपालमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो शङ्खपाल इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४२ ॐ भूर्भुवः स्वः कम्बलाय नमः कम्बलमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो कम्बल इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४३ ॐ भूर्भुवः स्वः अश्वतराय नमः अश्वतरमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो अश्वतर इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४४ ॐ भूर्भुवः स्वः पृथिव्यै नमः पृथिवीमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो पृथिवि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४५ आग्नेयकोणे देवताः स्थापयेत्-ॐ भूर्भुवः स्वः भूम्यै नमः भूमिमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो भूमे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४६ ॐ भूर्भुवः स्वः हैहयाय नमः हैहयमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो हैहय इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४७ ॐ भूर्भुवः स्वः माल्यवते नमः माल्यवन्तमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो माल्यवन् इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४८ ॐ भूर्भुवः स्वः पारिजाताय नमः पारिजातमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो पारिजात इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

४९ ॐ भूर्भुवः स्वः दिक्पतये नमः दिक्पतिमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो दिक्पते इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

६० ॐ भूर्भुवः स्वः भरताय नमः भरतमावाहयामि स्थापयामि ॥
भो भरत इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

६१ ॐ भूर्भुवः स्वः नलाय नमः नलमावाहयामि स्थापयामि ॥
भो नल इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

६२ ॐ भूर्भुवः स्वः रामाय नमः राममावाहयामि स्थापयामि ॥
भो राम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

६३ ॐ भूर्भुवः स्वः सार्वभौमाय नमः सार्वभौममावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो सार्वभौम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

६४ ॐ भूर्भुवः स्वः नैपघाय नमः नैपघमावाहयामि स्थापयामि ॥
भो नैपघ इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

६५ ॐ भूर्भुवः स्वः विन्ध्याचलाय नमः विन्ध्याचलमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो विन्ध्याचल इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

६६ ईशानकोणे शृङ्खलादेवताः स्थापयेत्—ॐ भूर्भुवः स्वः हेमकूटाय
नमः हेमकूटमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो हेमकूट इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

६७ ॐ भूर्भुवः स्वः गन्धमादनाय नमः गन्धमादनमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो गन्धमादन इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

६८ ॐ भूर्भुवः स्वः कुलाचलाय नमः कुलाचलमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो कुलाचल इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

६९ ॐ भूर्भुवः स्वः हिमाचलाय नमः हिमाचलमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो हिमाचल इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

७० ॐ भूर्भुवः स्वः पृथिव्यै नमः पृथिवीमावाहयामि स्थाप-
यामि ॥ भो पृथिवि इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

७१ ॐ भूर्भुवः स्वः अनन्ताय नमः अनन्तमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो अनन्त इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

७२ ॐ भूर्भुवः स्वः कमलासनाय नमः कमलासनमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो कमलासन इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

अथ चतुर्दिक्षु खण्डेन्दुषु देवताः स्थापयेत् ॥

७३ ऐशाने ॐ भूर्भुवः स्वः अश्विनीकुमाराभ्यां नमः अश्विनीकुमारौ आवाहयामि स्थापयामि ॥ भो अश्विनीकुमारौ इहागच्छतम् इह तिष्ठतम् ॥

७४ आग्नेये—ॐ भूर्भुवः स्वः विश्वेभ्यो देवेभ्यो नमः विश्वान्देवानावाहयामि स्थापयामि ॥ भो विश्वेदेवाः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

७५ नैऋत्ये—ॐ भूर्भुवः स्वः पितृभ्यो नमः पितृनावाहयामि स्थापयामि ॥ भो पितरः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

७६ वायव्ये—ॐ भूर्भुवः स्वः नागेभ्यो नमः नागानावाहयामि स्थापयामि ॥ भो नागाः इहागच्छत इह तिष्ठत ॥

तद्बहिः सत्त्वरजस्तमः परिधिषु देवतास्थापनं

पूर्वादिक्रमेण—

७७ सत्त्वपरिधौ पूर्वे ॐ भूर्भुवः स्वः इन्द्राय नमः इन्द्रमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो इन्द्र इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

७८ आग्नेये—ॐ भूर्भुवः स्वः अग्नेये नमः अग्निमावाहयामि स्थापयामि ॥ भो अग्ने इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

७९ दक्षिणे—ॐ भूर्भुवः स्वः यमाय नमः यममावाहयामि स्थापयामि ॥ भो यम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

८० नैर्ऋत्ये—ॐ भूर्भुवः स्वः निर्ऋतये नमः निर्ऋतिमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो निर्ऋते इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

८१ पश्चिमे—ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः वरुणमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो वरुण इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

८२ वायव्ये—ॐ भूर्भुवः स्वः वायवे नमः वायुमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो वायो इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

८३ उत्तरे—ॐ भूर्भुवः स्वः कुबेराय नमः कुबेरमावाहयामि स्थाप-
यामि ॥ भो कुबेर इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

८४ ऐशाने—ॐ भूर्भुवः स्वः ईशानाय नमः ईशानमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो ईशान इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

तद्ब्रहिः रजःपरिधौ पूर्वादिक्रमेण आयुधावाहनम् ॥

८५ पूर्वे ॐ भूर्भुवः स्वः वज्राय नमः वज्रमावाहयामि स्थाप-
यामि ॥ भो वज्र इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

८६ आग्नेये—ॐ भूर्भुवः स्वः शक्तये नमः शक्तिमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो शक्ते इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

८७ दक्षिणे—ॐ भूर्भुवः स्वः दण्डाय नमः दण्डमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो दण्ड इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

८८ नैर्ऋत्ये—ॐ भूर्भुवः स्वः खड्गाय नमः खड्गमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो खड्ग इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

८९ पश्चिमे—ॐ भूर्भुवः स्वः पाशाय नमः पाशमावाहयामि स्थाप-
यामि ॥ भो पाश इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

९० वायव्ये—ॐ भूर्भुवः स्वः अङ्कुशाय नमः अङ्कुशमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो अङ्कुश इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

९१ उत्तरे—ॐ भूर्भुवः स्वः गदायै नमः गदामावाहयामि स्थाप-
यामि ॥ भो गदे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

९२ ऐशाने—ॐ भूर्भुवः स्वः त्रिशूलाय नमः त्रिशूलमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो त्रिशूल इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

तद्ब्रह्मिः तमःपरिधौ पूर्वादिक्रमेण ऋषीन् स्थापयेत् ॥

९३ पूर्वे ॐ भूर्भुवः स्वः कश्यपाय नमः कश्यपमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो कश्यप इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

९४ आग्नेये—ॐ भूर्भुवः स्वः अत्रये नमः अत्रिमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो अत्रे इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

९५ दक्षिणे—ॐ भूर्भुवः स्वः भरद्वाजाय नमः भरद्वाजमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो भरद्वाज इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

९६ नैऋत्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः विश्वामित्राय नमः विश्वामित्र-
मावाहयामि स्थापयामि ॥ भो विश्वामित्र इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

९७ पश्चिमे—ॐ भूर्भुवः स्वः गौतमाय नमः गौतममावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो गौतम इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

९८ वायव्याम्—ॐ भूर्भुवः स्वः जमदग्नेये नमः जमदग्निमावा-
हयामि स्थापयामि ॥ भो जमदग्ने इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

९९ उत्तरे—ॐ भूर्भुवः स्वः वसिष्ठाय नमः वसिष्ठमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो वसिष्ठ इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

१०० ईशान्याम् ॐ भूर्भुवः स्वः भृगवे नमः भृगुमावाहयामि
स्थापयामि ॥ भो भृगो इहागच्छ इह तिष्ठ ॥

प्रतिष्ठापनम्—ॐ मनोज्ञतिर्जूपता ० पद्मञ्चाशदुत्तरशतसहस्र्यकाः
हरिहरमण्डलदेवताः सुप्रतिष्ठिताः वरदाः भवत ॥

ध्यानम्—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः ध्यायामि ॥

आसनम्—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः आसनं
समर्पयामि ॥

पाद्यम्—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः पाद्यं सम-
र्पयामि ॥

अर्घ्यम्—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः अर्घ्यं
समर्पयामि ॥

आचमनीयम्—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः
आचमनीयं समर्पयामि ॥

पञ्चामृतस्नानम्—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः
पञ्चामृतस्नानं समर्पयामि ॥ पञ्चामृतस्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं समर्प-
यामि ॥ शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

गन्धोदकस्नानम्—भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः
गन्धोदकस्नानं समर्पयामि ॥ गन्धोदकस्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं सम-
र्पयामि ॥ शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

उद्वर्तनस्नानम्—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः उद्व-
र्तनस्नानं समर्पयामि ॥ उद्वर्तनस्नानान्ते उष्णोदकस्नानं समर्पयामि ॥
उष्णोदकस्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि ॥ शुद्धोदकस्नानान्ते
आचमनीयं समर्पयामि ॥

अभिषेकः—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः अभिषेकस्नानं समर्पयामि ॥

स्नानम्—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः स्नानं समर्पयामि ॥ स्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

वस्त्रम्—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः वस्त्रं समर्पयामि ॥ वस्त्रान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

उपवीतम्—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः उपवीतं समर्पयामि ॥ उपवीतान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥

गन्धः—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः गन्धं समर्पयामि ॥

अक्षताः—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः अक्षतान्समर्पयामि ॥

पुष्पाणि—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः पुष्पाणि समर्पयामि ॥

सौभाग्यद्रव्याणि—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः सौभाग्यद्रव्याणि समर्पयामि ॥

आभूषणानि—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः आभूषणानि समर्पयामि ॥

धूपः—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्योनमः धूपमाघ्रापयामि ॥

दीपः—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः दीपं दर्शयामि ॥

नैवेद्यम्—भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः नैवेद्यं निवेदयामि ॥ देवताग्रे गोमयेन जलेन वा चतुष्कोणं मण्डलं कृत्वा तदुपरि

नैवेद्यपात्रं-निधाय तत्र तुलसीपत्रं निक्षिप्य गायत्रीमन्त्रेण सम्प्रोक्ष्य
 धेनुमुद्रां प्रदर्श्य पूर्वापोशनं समर्पयामि ॥ ग्रासमुद्रया तर्जनीमध्यमा-
 ङ्गुष्ठेन-ॐ प्राणाय स्वाहा । मध्यमानामिकाङ्गुष्ठेन-ॐ अपानाय
 स्वाहा । कनिष्ठिकानामिकाङ्गुष्ठेन-ॐ व्यानाय स्वाहा । कनिष्ठातर्ज-
 न्यङ्गुष्ठेन-ॐ उदानाय स्वाहा । साङ्गुष्ठाभिः सर्वाङ्गुलिभिः-ॐ
 समानाय स्वाहा ॥ नैवेद्यमध्ये पानीयं समर्पयामि ॥ उत्तरापोशनं सम-
 पयामि ॥ हस्तप्रक्षालनार्थं जलं समर्पयामि ॥ मुखप्रक्षाणनार्थं जलं
 समर्पयामि ॥ आचमनीयं समर्पयामि ॥ करोद्धर्तनार्थं चन्दनं समर्पयामि ॥

फलानि-ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः ऋतुद्र-
 वानि नानाविधफलानि समर्पयामि ॥

मुखवासार्ये ताम्बूलम्-ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो
 नमः मुखवासार्ये सपूगीफलताम्बूलं समर्पयामि ॥

दक्षिणा-ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः सुवर्ण-
 पुष्पदक्षिणां समर्पयामि ॥

कर्पूरार्तिक्यम्-ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः
 कर्पूरार्तिक्यं समर्पयामि ॥ जलेन प्रदक्षिणावर्तनम् । पुष्पैर्देववन्दनम् ।
 आत्मवन्दनम् । हस्तप्रक्षालनम् ॥

मन्त्रपुष्पाञ्जलिः-ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः
 मन्त्रपुष्पाञ्जलिं समर्पयामि ॥

प्रदक्षिणा-ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः प्रदक्षिणां
 समर्पयामि ॥

नमस्कारः—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः नम-
स्करोमि ॥ विशेषार्थः—अर्घपात्रे जलं सम्पूर्य चन्दनपुष्पाक्षतसहितं
नारिकेलं धृत्वा—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः विशेषार्थ
समर्पयामि ॥ प्रार्थना—ॐ भूर्भुवः स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः
प्रार्थनापूर्वकं नमस्करोमि ॥ राजोपचाराः—छत्रं च चामरं चैव व्यजनं
दर्पणं तथा । पादुकादीनि गृहीत ब्रह्माद्यावाहितामराः ॥ ॐ भूर्भुवः
स्वः हरिहरमण्डलदेवताभ्यो नमः राजोपचारान्समर्पयामि ॥ (अभात्रे
कल्पयामि)

समर्पणम्—अनया पूजया हरिहरमण्डलदेवताः प्रीयन्ताम् ॥

॥ ब्रह्मादीनां पायसवलिः ॥

- १ ॐ ब्रह्मणे नमः पायसवलिं समर्पयामि
- २ ॐ सोमाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
- ३ ॐ ईशानाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
- ४ ॐ इन्द्राय नमः पायसवलिं समर्पयामि
- ५ ॐ अग्नेये नमः पायसवलिं समर्पयामि
- ६ ॐ यमाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
- ७ ॐ निर्ऋतये नमः पायसवलिं समर्पयामि
- ८ ॐ वरुणाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
- ९ ॐ वायवे नमः पायसवलिं समर्पयामि
- १० ॐ अष्टवसुभ्यो नमः पायसवलिं समर्पयामि
- ११ ॐ एकादशरुद्रेभ्यो नमः पायसवलिं समर्पयामि
- १२ ॐ द्वादशादित्येभ्यो नमः पायसवलिं समर्पयामि
- १३ ॐ अश्विभ्यां नमः पायसवलिं समर्पयामि
- १४ ॐ विश्वेभ्यो देवेभ्यो नमः पायसवलिं समर्पयामि
- १५ ॐ सप्तयज्ञेभ्यो नमः पायसवलिं समर्पयामि

- १६ ॐ भूतनागेभ्यो नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
१७ ॐ गन्धर्वप्सरोभ्यो नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
१८ ॐ स्कन्दाय नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
१९ ॐ नन्दिने नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
२० ॐ शूलमहाकालाभ्यां नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
२१ ॐ दक्षादिमत्तगणेभ्यो नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
२२ ॐ दुर्गायै नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
२३ ॐ विष्णवे नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
२४ ॐ स्वधायै नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
२५ ॐ मृत्युरोगाभ्या नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
२६ ॐ गणपतये नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
२७ ॐ अद्भुतो नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
२८ ॐ मरुद्गो नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
२९ ॐ पृथिव्यै नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
३० ॐ गङ्गादिनदीभ्यो नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
३१ ॐ सप्तसागरेभ्यो नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
३२ ॐ मेरवे नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
३३ ॐ गदायै नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
३४ ॐ त्रिशूलाय नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
३५ ॐ वज्राय नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
३६ ॐ शक्तये नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
३७ ॐ दण्डाय नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
३८ ॐ खड्गाय नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
३९ ॐ पाशाय नमः पायसत्रलिं समर्पयामि
४० ॐ अङ्कुशाय नमः पायसत्रलिं समर्पयामि

- ४१ ॐ गौतमाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
४२ ॐ भरद्वाजाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
४३ ॐ विश्वामित्राय नमः पायसवलिं समर्पयामि
४४ ॐ कश्यपाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
४५ ॐ जमदग्नये नमः पायसवलिं समर्पयामि
४६ ॐ वसिष्ठाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
४७ ॐ अत्रये नमः पायसवलिं समर्पयामि
४८ ॐ अरुन्धत्यै नमः पायसवलिं समर्पयामि
४९ ॐ ऐन्ध्र्यै नमः पायसवलिं समर्पयामि
५० ॐ कौमार्यै नमः पायसवलिं समर्पयामि
५१ ॐ ब्राह्म्यै नमः पायसवलिं समर्पयामि
५२ ॐ वाराह्यै नमः पायसवलिं समर्पयामि
५३ ॐ चामुण्डायै नमः पायसवलिं समर्पयामि
५४ ॐ वैष्णव्यै नमः पायसवलिं समर्पयामि
५५ ॐ माहेश्वर्यै नमः पायसवलिं समर्पयामि
५६ ॐ वैनायक्यै नमः पायसवलिं समर्पयामि
५७ ॐ शिवाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
५८ ॐ तत्पुरुषाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
५९ ॐ पशुपतये नमः पायसवलिं समर्पयामि
६० ॐ उग्राय नमः पायसवलिं समर्पयामि
६१ ॐ अघोराय नमः पायसवलिं समर्पयामि
६२ ॐ रुद्राय नमः पायसवलिं समर्पयामि
६३ ॐ भवाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
६४ ॐ सद्योजाताय नमः पायसवलिं समर्पयामि
६५ ॐ सर्वजाताय नमः पायसवलिं समर्पयामि

- ६६ ॐ महालिङ्गाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
६७ ॐ वामदेवाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
६८ ॐ भीमाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
६९ ॐ असिताङ्गभैरवाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
७० ॐ रुरुभैरवाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
७१ ॐ चण्डभैरवाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
७२ ॐ क्रोधभैरवाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
७३ ॐ उन्मत्तभैरवाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
७४ ॐ कपालीभैरवाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
७५ ॐ भीषणभैरवाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
७६ ॐ संहारभैरवाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
७७ ॐ भवाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
७८ ॐ शर्वाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
७९ ॐ ईशानाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
८० ॐ पशुपतये नमः पायसवलिं समर्पयामि
८१ ॐ रुद्राय नमः पायसवलिं समर्पयामि
८२ ॐ उग्राय नमः पायसवलिं समर्पयामि
८३ ॐ भीमाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
८४ ॐ महते नमः पायसवलिं समर्पयामि
८५ ॐ शूलिने नमः पायसवलिं समर्पयामि
८६ ॐ चन्द्रमौलिने नमः पायसवलिं समर्पयामि
८७ ॐ चन्द्रमसे नमः पायसवलिं समर्पयामि
८८ ॐ वृषभध्वजाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
८९ ॐ त्रिलोचनाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
९० ॐ शक्तिधराय नमः पायसवलिं समर्पयामि

- ९१ ॐ महेश्वराय नमः पायसवलिं समर्पयामि
९२ ॐ शूलधारिणे नमः पायसवलिं समर्पयामि
९३ ॐ अनन्ताय नमः पायसवलिं समर्पयामि
९४ ॐ तक्षकाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
९५ ॐ कुलिशाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
९६ ॐ कर्कोटकाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
९७ ॐ शङ्खपालाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
९८ ॐ कम्बलाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
९९ ॐ अश्वतराय नमः पायसवलिं समर्पयामि
१०० ॐ पृथिव्यै नमः पायसवलिं समर्पयामि
१०१ ॐ भूम्यै नमः पायसवलिं समर्पयामि
१०२ ॐ हृदयाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
१०३ ॐ माल्यवत्यै नमः पायसवलिं समर्पयामि
१०४ ॐ पारिजाताय नमः पायसवलिं समर्पयामि
१०५ ॐ दिक्पतये नमः पायसवलिं समर्पयामि
१०६ ॐ महादेवाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
१०७ ॐ विष्णवे नमः पायसवलिं समर्पयामि
१०८ ॐ माल्यवते नमः पायसवलिं समर्पयामि
१०९ ॐ महारुद्राय नमः पायसवलिं समर्पयामि
११० ॐ कालाम्निरुद्राय नमः पायसवलिं समर्पयामि
१११ ॐ द्वादशादित्येभ्यो नमः पायसवलिं समर्पयामि
११२ ॐ महेश्वराय नमः पायसवलिं समर्पयामि
११३ ॐ मृत्युरोगाभ्यां नमः पायसवलिं समर्पयामि
११४ ॐ वैनायक्यै नमः पायसवलिं समर्पयामि
११५ ॐ शाकुन्तलेयाय नमः पायसवलिं समर्पयामि

- ११६ ॐ भरताय नमः पायसवलिं समर्पयामि
११७ ॐ नलाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
११८ ॐ रामाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
११९ ॐ सार्वभौमाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
१२० ॐ नैषधाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
१२१ ॐ विन्ध्याचलाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
१२२ ॐ हेमकूटाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
१२३ ॐ गन्धमादनाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
१२४ ॐ कुलाचलाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
१२५ ॐ हिमाचलाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
१२६ ॐ पृथिव्यै नमः पायसवलिं समर्पयामि
१२७ ॐ अनन्ताय नमः पायसवलिं समर्पयामि
१२८ ॐ कमलासनाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
१२९ ॐ अश्विनीकुमाराभ्यां नमः पायसवलिं समर्पयामि
१३० ॐ विश्वेभ्यो देवेभ्यो नमः पायसवलिं समर्पयामि
१३१ ॐ पितृभ्यो नमः पायसवलिं समर्पयामि
१३२ ॐ नागेभ्यो नमः पायसवलिं समर्पयामि
१३३ ॐ इन्द्राय नमः पायसवलिं समर्पयामि
१३४ ॐ अग्नये नमः पायसवलिं समर्पयामि
१३५ ॐ यमाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
१३६ ॐ निर्ऋतये नमः पायसवलिं समर्पयामि
१३७ ॐ वरुणाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
१३८ ॐ वायवे नमः पायसवलिं समर्पयामि
१३९ ॐ कुबेराय नमः पायसवलिं समर्पयामि
१४० ॐ ईशानाय नमः पायसवलिं समर्पयामि

- १४१ ॐ वज्राय नमः पायसवलिं समर्पयामि
 १४२ ॐ शक्तये नमः पायसवलिं समर्पयामि
 १४३ ॐ दण्डाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
 १४४ ॐ खड्गाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
 १४५ ॐ पाथाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
 १४६ ॐ अङ्कुशाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
 १४७ ॐ गदायै नमः पायसवलिं समर्पयामि
 १४८ ॐ त्रिशूलाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
 १४९ ॐ कश्यपाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
 १५० ॐ अत्रये नमः पायसवलिं समर्पयामि
 १५१ ॐ भरद्वाजाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
 १५२ ॐ विश्वामित्राय नमः पायसवलिं समर्पयामि
 १५३ ॐ गौतमाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
 १५४ ॐ जमदग्नेये नमः पायसवलिं समर्पयामि
 १५५ ॐ वसिष्ठाय नमः पायसवलिं समर्पयामि
 १५६ ॐ भृगवे नमः पायसवलिं समर्पयामि

एवं हरिहरदेवताभ्यः पायसवलिं दद्यात् ॥ अनेन बलिदानेन
हरिहरमण्डलदेवताः प्रीयन्ताम् ॥

अथ प्रधानकलशस्थापनम् । सर्वतोभद्रमण्डलकणिकायां ब्रह्मोत्तरे
ताम्रमयं कलशं विधिना स्थापयेत् ॥

भूमिं स्पृष्ट्वा-ॐमुही धौ? पृथिवी च नऽ इमं युङ्गमिमिक्षताम् ॥
पिपुतान्त्रो भरीमभिर्द ॥ ३३ ॥

पद्मोपरि यवमक्षेपः-ॐओपंधयुऽ समंवदन्तु सोपेन सुह राज्ञां ॥
वस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तऽ राज्ञपारयामसि ॥ ३६ ॥

पद्मोपरिकलशंस्यापयेत्—ॐ आजिग्रकुलशंम्मुह्यात्त्वाविशुन्त्विन्दवत् ।
पुनरुर्जानिवर्त्तस्वसानं—सुहस्रंघुक्क्षुरोरापयस्वतीपुनर्मा० ॥२३॥

कलशेजलपूरणम्—ॐ ब्रह्मणस्योत्तमर्भनमसिब्रह्मणस्यस्कम्भसर्जनी-
स्थोब्रह्मणस्यऽऋतुसदंयसिब्रह्मणस्यऽऋतुसदनमसिब्रह्मणस्य० ॥२४॥

गन्धमक्षेपः—त्वाङ्गन्धर्वाऽ अखनस्त्वाभिन्द्रस्त्वाम्बृहस्पतिः— ॥ त्वा-
मोपधे सोमो राजा द्विद्वान्यक्षमादमुच्यत ॥२५॥

धान्यमक्षेपः—ॐ धान्यमसि धिनुहि देवान्प्राणायं त्वोदानायं त्वा
द्यानायं त्वा । दीर्घामनु मसितिमायुंषे घान्देवो वः—सविता० ॥२६॥

सर्वोपधिमक्षेपः—ॐ याऽओपंधीं पृथ्वीं जाता देवेभ्यस्त्रियुगम्पुरा ॥
मनै नु वृधूणामुद्दृशुतन्यामानि सुप्त च ॥ २७ ॥

दूर्वामक्षेपः—ॐ काण्डाःकाण्डाच्चरोहन्ती परुषं परुषस्परिं ॥
एवा नो दूर्वे प्रतनु सुहस्रेण शतेन च ॥ २८ ॥

पञ्चपल्लवमक्षेपः—ॐ अश्वत्थे वो निपदनम्पुष्पे वो वसुतिष्कृता ॥
गोभाजुऽ इच्छिलांसथ चत्सुनवथ परुषम् ॥२९॥

सप्तमृद्मक्षेपः—ॐ स्योना पृथिवि नो भवानृक्षरा निवेशनी ॥
वच्छां नुं शर्म सुप्रधां ॥ ३० ॥

फलमक्षेपः—ॐ या? फलिनीर्याऽ अंफलाऽ अंपुष्पा वाश्च
पुष्पिणीं ॥ बृहस्पतिप्रमृतास्ता नो मुञ्चन्वठ हंसं ॥३१॥

पञ्चरत्नमक्षेपः—ॐ परि वाजपतिं कुविरुग्निर्हव्यार्थंमत् ॥
दधुद्रक्त्रानि दाशुषे ॥ ३२ ॥

हिरण्यमक्षेपः—ॐ हिरण्यगुर्भ?सर्भवर्त्तताग्रंभूतस्यं जात?पतिरंकंऽ
आसीत् ॥ सदाधारपृथिवीन्यामृतेपाङ्कस्मर्देवायंहुविषां विधेम ॥३३॥

रक्तमूत्रेण वस्त्रेण च कलशं वंष्टयेत्—ॐ युवासुवासाः परिर्वीतऽ
आगात्सऽऽश्रयान्भवति जायमानः ॥ तन्धीरासः कवयऽ उन्नयन्ति

स्वाध्यां मनसा देवयन्तः॥ पारस्करगृह्यसूत्रकाण्डम् २ । कण्डिका २ ।
पत्रः ९ ॥

पूर्णपात्रस्थानेऽतिविशालं ताम्रपात्रं पूर्णपात्रमुपरि न्यसेत्-ॐ पूर्णां
देविं परां पतु सुपूर्णा पुनरापंत ॥ वृक्षेषु विक्रीणावहाऽ इपुमूर्त्तिः
शतक्रतो ॥ ५९ ॥

वरुणमावाहयेत्-तत्त्वेत्यस्य शुनःशेष ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वरुणो
देवता वरुणावाहने विनियोगः। ॐ तर्त्वा यामि ब्रह्मंणा वन्दमानस्त-
दाशास्ते यजमानो हुविर्भिः ॥ अहंमानो वरुणेह वृद्धघुर्शः सु
मा नुऽ आयुः प्रमोपीः ॥ ६० ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः अस्मिन्कलशे वरुणं
साङ्गम् आवाहयामि स्थापयामि ॥

प्रतिष्ठापनम्-ॐ मनोऽनुतिर्जुपतामाज्यस्युः ॥ ६१ ॥ ॐ वरुण सुमति-
ष्ठितो वरदो भव ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणाय नमः इत्यनेन सम्पूजयेत् ॥

गुप्पाञ्जलिः-वरुणं क्षुत्रमिन्द्रियं भगेन सविता श्रियम्। मुन्नामु
चशसा वलं दधाना मुन्नमाशत ॥ ६२ ॥ अनेन पूजनेन वरुणः प्रीयताम् ॥

पूर्णपात्रोपरि कार्पासं क्षौमं वा यन्त्रलेखनयोग्यं वस्त्रमास्तीर्य
तस्मिन्वस्त्रे होमाङ्गपीठपूजार्थं यन्त्रं समालिख्य पूजयेत् ॥

१ रुद्रपीठमहायन्त्रप्रकारः ॥ स्कन्दपुराणे-कुङ्कुमागरुक्पूर्वैर्भूर्जपत्रेऽथवा पटे ॥ लिखितं
पूजितं भक्त्या सर्वकामार्थसिद्धिदम् । यन्त्रमत्र मया प्रोक्तं मन्त्रात्मा देवतेति च ॥
पूजनीयं प्रयत्नेन तेनेदं देवतामयम् ॥ नाग्निचोरभयं तत्र न च राजभयं क्वचित् ॥
यनेदं लिखितं यन्त्रं पूज्यते विधितः सदा ॥ होमाङ्गपीठपूजार्थं तत्र यन्त्रं समालिखेत् ॥
प्रणम्य जगतामीशमुमादेशार्द्धधारिणम् । यन्त्राद्धारमहं वक्ष्ये रुद्रकल्पानुसारतः ॥ मध्ये
वृत्तं समालिख्य तन्मध्ये च दशाक्षरम् ॥ रहिरष्टरल पञ्च ८ ततः पौड्य १६ पदकम् ॥
चतुर्भित्तिपदान्ज २४ द्वात्रिंशत्पत्रक ३२ तथा ॥ चत्वारिंशत्पत्रक तु ४० वृत्तं सूर्य-
समप्रथम् ॥ पञ्चपञ्चात्मकं वृत्तं चतुरस्रं च भूषणम् ॥ सर्वं रजस्तमश्चैव त्रिगुणैः परितो
वृतम् ॥ चतुर्द्वारं द्वारदेशे बहिर्नागसमावृतम् । रुद्रपीठमिति ख्यातं देवतास्तत्र विन्यसेत् ॥

अथ पूजनम् ॥ कृतनित्यक्रियेण परिहिताहृतवाससा सोत्तरीयेण यज्ञोपवीतिना दक्षिणपार्श्वे बद्धशिखेन कृतनर्ग्याप्तसथ्यान्तरमस्मद्द्रा-
 सधारणेन सुप्रसालितपाणिपादेन सव्ये पाणौ कृतकुशोपग्रहेण दक्षिणे
 पाणौ धृतपवित्रेण यजमानेन यथोक्ते गोमयलिप्ते शुचौ देगे रुद्रपीठा-
 त्दक्षिणतः प्राग्ग्राणामुद्ग्राणां वा त्रयाणां कुशानामास्तरणं तदुपरि
 यथाकामं व्याघ्रादिचर्म उत्तरलोम्नः माग्नीवस्यास्तरणम् तदभावे
 श्वेतकम्बलस्य चित्रकम्बलस्य वा आस्तरणम् ॥ तदुपरि मृदुवस्त्रस्य च ॥

शिखावन्धनम्—ॐ ऊर्ध्वकेशि विरूपाक्षि मांसशोणितभोजने ।
 तिष्ठ देवि शिखावन्धे चामुण्डे ह्यपराजिते ॥ सहस्राणीत्यस्य परमेष्ठी
 ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः एको रद्रो देवता महीमार्थने विनियोगः—ॐ
 सहस्राणि सहस्रगो ब्राह्मोस्तत्तर्हेतयः—। तासामीशानो भगवत् पराचीना
 सुखा कृधि ॥ ११ ॥ यऽएतावन्तश्च इत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः
 चहवो रुद्रा देवताः ककुभा मार्थने विनियोगः—ॐ यऽ एतावन्तश्च
 भूयांसश्च दिशो रुद्रा वितस्तिरु ॥ तेषां सत्सयोजनेषु घन्वानि
 तरुमसि ॥ ११ ॥ पृथ्वीतिमन्त्रस्य मेरुपृष्ठ ऋषिः सुतलच्छन्दः कूर्मो देवता
 आसने विनियोगः—पृथ्वि त्वया घृता लोका देवि त्व विष्णुना घृता ॥
 त्वं च धारय मा देवि पवित्रं कुरु चासनम् ॥ इति मन्त्रेण तस्मिन्नासने
 उदङ्मुखेनैवोपवेशनम् । अत्र ऋत्विग्भिः साकं भस्मोद्मूलनादि कुर्यात् ॥

अथ भस्मोद्मूलनप्रयोगः ॥ ॐ अस्त्राय फट इति मन्त्रेण अस्त्रमुद्रा
 प्रदर्श्य सर्वाङ्गे हस्तापरुषणेन मलोद्मूलनम् ॥ इदं विमलस्नानम् ॥

अथ विधिस्नानम् । सद्योजातमित्यस्य सद्योजात ऋषिः त्रिष्टु-
 प्छन्दः ब्रह्मा देवता वामदेवायेत्यस्य वामदेव ऋषिः जगती छन्दः
 विष्णुर्देवता अधोरेत्यस्य अत्रोर ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः रद्रो देवता
 तत्पुरुषायेत्यस्य तत्पुरुष ऋषिः गायत्री छन्दः रद्रो देवता ईशान
 इत्यस्य ईशान ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः रद्रो देवता सर्वेषां भस्मपरिग्रहणे

विनियोगः—ॐ सद्योजातं प्रपद्यामि सद्योजाताय वै नमो नमः ॥
 भवे भवे नातिभवे भवस्व मां भवोद्भवाय नमः । वामदेवाय नमो
 ज्येष्ठाय नमः श्रेष्ठाय नमो रुद्राय नमः कालाय नमः कलविकरणाय
 नमो बलविकरणाय नमो बलाय नमो बलप्रपथनाय नमः सर्वभूतद-
 मनाय नमो मनोन्मनाय नमः ॥ अघोरेभ्योऽथ घोरेभ्यो घोरघोर-
 तरेभ्यः ॥ सर्वेभ्यः सर्वशर्वेभ्यो नमस्ते अस्तु रुद्ररूपेभ्यः ॥ तत्पुरुषाय
 विद्महे महादेवाय धीमहि ॥ तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ॥ ईशानः सर्वविद्या-
 नामीश्वरः सर्वभूतानाम् ॥ ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोधिपतिर्ब्रह्मा शिवो मे
 अस्तु सदा शिवोम् ॥ इति पञ्चभिर्मन्त्रैर्नैर्यसम्भवस्यावसथ्यसम्भवस्य
 वा भस्मनः सव्यहस्ते परिग्रहणं दक्षिणहस्तेनाच्छादनम् ।

भस्मनोऽभिमन्त्रणम्—अग्निरित्यादिभस्माभिमन्त्रणमन्त्राणां विष्णु-
 लादऋषिः गायत्री छन्दः कालाग्निरुद्रो देवता भस्माभिमन्त्रणे विनि-
 योगः ॥ अग्निरिति भस्म वायुरिति भस्म जलमिति भस्म स्थलमिति भस्म
 व्योमेति भस्म सर्वेऽहवा इदं भस्म मन एतानि चक्षुषि भस्मानि तस्मा-
 द्भ्रतमेतत्पाशुपतं यद्भस्मनाङ्गानि संस्पृशेत्तस्माद्भ्रतमेतत्पाशुपतं पशु-
 पाशविमोक्षाय इति मन्त्रेण त्रिःकृत्वो भस्मनोऽभिमन्त्रणम् ॥

भस्मन्यपाम् आसेचनम्—आपो ज्योतिरित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः
 यजुश्छन्दः ब्रह्माग्निवायुसूर्या देवताः भस्मन्यपाम् आसेचने विनियोगः ॥
 ॐ आपोज्योतीरमोमृतं ब्रह्मभूर्भुवः स्वरोम् इति मन्त्रेण जलाधिपं
 विष्णुमभिधायन्भस्मन्यपामासेचनम् ॥ शिवपङ्कजरमन्त्रस्य वामदेव
 ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः सदाशिवो देवता भस्मसम्पर्दने विनियोगः ॥ ॐ
 नमः शिवाय इति पङ्कजरमन्त्रेण सम्पर्दनम् ॥

ईशान इत्यस्य ईशान ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः रुद्रो देवता शिरसि
 भस्मोद्बलने विनियोगः ॥ ॐ ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां

ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोधिपतिर्ब्रह्मा शिवो मे अस्तु सदाशिवोम् ॥ इति मन्त्रेण शिरसि ।

तत्पुरुषायेत्यस्य तत्पुरुष ऋषिः गायत्री छन्दः रुद्रो देवता मुखे भस्मोद्धूलने विनियोगः ॥ ॐ तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि । तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ॥ मुखे ॥ अघोरेभ्य इत्यस्य अघोर ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः रुद्रो देवता हृदये भस्मोद्धूलने विनियोगः ॥ ॐ अघोरेभ्योऽथ घोरेभ्यो घोरघोरतरेभ्यः । सर्वेभ्यः सर्वशर्वेभ्यो नमस्ते अस्तु रुद्ररूपेभ्यः ॥ हृदये ॥ वामदेवायेत्यस्य वामदेव ऋषिः जगती छन्दः विष्णुर्देवता गुह्ये भस्मोद्धूलने विनियोगः ॥ ॐ वामदेवाय नमो ज्येष्ठाय नमः श्रेष्ठाय नमो रुद्राय नमः कालाय नमः कलविकरणाय नमो बलविकरणाय नमो बलाय नमो बलप्रमथनाय नमः सर्वभूतदमनाय नमो मनोन्मनाय नमः ॥ गुह्ये ॥ सद्योजातमिति सद्योजात ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः ब्रह्मा देवता पादयोर्भस्मोद्धूलने विनियोगः ॥ ॐ सद्योजातं प्रपद्यामि सद्योजाताय वै नमो नमो । भवे भवे नातिभवे भवस्व मा भवोद्भवाय नमः ॥ पादयोः ॥ प्रणवस्य ब्रह्मा ऋषिः दैवी गायत्री छन्दः परमात्मग्निर्देवता सर्वाङ्गे भस्मोद्धूलने विनियोगः ॥ ॐ इति प्रणवेन मस्तकादिपादपर्यन्तं सर्वाङ्गे धारणम् ॥

त्रिपुण्ड्रधारणम्—मानस्तोक इत्यस्य कुत्स ऋषिः जगती छन्दः एको रुद्रो देवता भस्मोद्धरणे विनियोगः ॥ ॐ मा नस्तोकं तनये मा नुऽ आयुषि मा नो गोषु मा नोऽ अश्वेषु रीरिप । मा नो वीरातुद्र भामिर्ना वधीर्हुविष्मन्तुऽ सदुमिर्त्वा इवामहे ॥१६॥ इत्यनेन भस्मोद्धरणम् ॥

मूर्धानमित्यस्य भरद्वाज ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः अग्निर्देवता शिरसि भस्मना त्रिपुण्ड्रकरणे विनियोगः ॥ ॐ मूर्धानन्दिवोऽ अरुतिम्पृथिष्ठा वैश्वानुरमृतऽ आज्ञातमुग्निम् ॥ कुविः सुम्भ्राजमतिथिञ्जनामामासन्ना पात्रञ्जनयन्त देवा? ॥१७॥ इत्यनेन मन्त्रेण शिरसि ॥

त्रिलोचन इत्यस्य अग्निर्ऋषिः रुद्रो देवता दक्षिणनेत्रे वामनेत्रे च भस्मोद्गूढने विनियोगः ॥ ॐ त्रिलोचनाय नमः इति दक्षिणनेत्रे । ॐ त्रिलोचनाय नमः इति वामनेत्रे ॥

वार्त्रहत्यायेति अग्निर्ऋषिः गायत्री छन्दः वृत्रहेन्द्रो देवता दक्षिण-
श्रोत्रे वामश्रोत्रे च भस्मना त्रिपुण्ड्रकरणे विनियोगः ॥ ॐ वार्त्र-
हत्यायु शर्वसे पृतनापाह्वाय च ॥ इन्द्रु च्चार्वर्त्तयामसि ॥ १६ ॥ इत्यनेन
दक्षिणश्रोत्रे भस्मना त्रिपुण्ड्रकरणम् ॥ तथा अनेनैव मन्त्रेण वामश्रोत्रे
च भस्मना त्रिपुण्ड्रकरणम् ॥

अणोरणीयानिति ब्रह्मा ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः शिवो देवता मुखे
भस्मना त्रिपुण्ड्रकरणे विनियोगः ॥ ॐ अणोरणीयानहमेव तद्रन्म-
हानहं विश्वमिदं विचित्रम् । पुरातनोऽहं पुरुषोहमीश हिरण्यमोऽहं
शिवरूपमस्मि ॥ इत्यनेन मुखे भस्मना त्रिपुण्ड्रकरणम् ॥

अग्निः हृदयेनेति प्रजापतिर्ऋषिः अत्र सर्वाणि यजूंषिच्छन्दांसि
लिङ्गोक्ता देवता हृदये भस्मना त्रिपुण्ड्रधारणे विनियोगः ॥ ॐ अग्निः
हृदयेनाशनिः हृदयाग्नेण पशुपतिं हृत्स्नुहृदयेन भवं व्युक्ता ॥ शुर्व-
म्पतस्त्राभ्यामीशानम्मुद्युना महादेवमन्तं पर्शुष्येनोग्रन्देवं वृन्नि-
प्लुनां वसिष्ठुहनुं शिर्द्धानि कोश्याभ्याम् ॥ १७ ॥ इति मन्त्रेण हृदये
भस्मना त्रिपुण्ड्रधारणम् ॥

नाभिर्म इति प्रजापतिर्ऋषिः महापङ्क्तिछन्दः इन्द्रशरीरावयवदेवता
नाभौ भस्मना त्रिपुण्ड्रकरणे विनियोगः ॥ ॐ नाभिर्मं चित्तं चिज्ञान-
म्पायुर्मपचितिर्भसत् ॥ आनुन्दुनन्दावाण्डौ मे भगुं सौभाग्यम्पसं- ॥
जह्वाभ्याम्पुह्वान्धर्मास्मि च्छिषि राजा प्रतिष्ठितं ॥ १८ ॥ इति
मन्त्रेण नाभौ भस्मना त्रिपुण्ड्रकरणम् ॥ ॐ भवाय नमः इति दक्षबाहौ ॥

ॐ रुद्राय नमः इति दक्षिणकूर्परे ॥ ॐ शर्वाय नमः इति दक्षिणम-
णिवन्धे ॥ ॐ पशुपतये नमः इति दक्षकरपृष्ठे ॥ ॐ उग्राय नमः
इति वामबाहौ ॥ ॐ अग्रेवधाय नमः इति वामकूर्परे ॥ ॐ दूरेवधाय नमः
इति वाममणिवन्धे ॥ ॐ हन्त्रे नमः इति वामकरपृष्ठे ॥ ॐ शङ्कराय नमः
इति उदरे ॥ ॐ शम्भवे नमः इति पृष्ठे ॥ ॐ शिवाय नमः इति दक्षपार्श्वे ॥
ॐ शिवाय नमः इति वामपार्श्वे ॥ इति भस्मत्रिपुण्ड्रधारणम् ॥

त्र्यम्बकमित्यस्य वसिष्ठ ऋषिः अनुत्पुच्छन्दः त्र्यम्बको रुद्रो देवता
त्र्यायुषमित्यस्य नारायण ऋषिः उष्णिक्छन्दः आशीर्देवता भस्मना
त्रिपुण्ड्रधारणे विनियोगः ॥

ध्यानम्—यास्य मथमारेखा सा गार्हपत्यश्चाकारो रजोभूर्लोकश्चात्मा
क्रियाशक्तिर्ऋग्वेदः मातःसर्वान् महादेवो देवता यास्य द्वितीयारेखा
सा दक्षिणाग्निस्कारः सन्वमन्तारिक्षमन्तरात्माचेच्छाशक्तिर्यजुर्वेदो
माध्यन्दिनं सन्वनं महेश्वरो देवता यास्य तृतीया रेखा सा आहवनीया
मकारस्तमोद्यौः परमात्मानानशक्तिः सामवेदस्तृतीयं सर्वान् शिवो
देवता ॥ इति ध्यानम् ॥

ॐ त्र्यम्बकैव्यजामहे सुगन्धिर्मुष्टिर्वर्द्धनम् ॥ उर्वारुकमिव बन्ध-
नान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ॥ १ ॥

ॐ त्र्यायुषस्तुमर्दंग्रेऽ कुशयपस्य त्र्यायुषम् ॥ यद्वेषु त्र्यायुषन्तन्नोऽ
अस्तु त्र्यायुषम् ॥ १ ॥ इति द्वाभ्यामृग्या मध्यमाङ्गुलिभिस्तिष्ठभिः
शिरसि त्रिपुण्ड्रधारणम् ॥ ॐ त्र्यम्बकैव्यजामहे सुगन्धिर्मुष्टिर्वर्द्धनम् ॥
उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ॥ १ ॥ ॐ त्र्यायुषस्तुमर्दंग्रेऽ
कुशयपस्य त्र्यायुषम् ॥ यद्वेषु त्र्यायुषन्तन्नोऽअस्तु त्र्यायुषम् ॥ १ ॥
इति द्वाभ्यामृग्यां नेत्रयुग्मप्रमाणं भुवोरन्तरं यावत्त्रिपुण्ड्रं ललाटे ॥

ॐ त्र्यम्बक्यजामहे सुगन्धिम्पुष्टिवर्द्धनम् ॥ उर्वारुकमिवबन्धनाद्मू-
 च्योर्मुक्षीय मामृतात् ॥६०॥ त्र्यायुपञ्जमदंग्रेऽ कुड्यपस्य त्र्यायुपम् ॥
 चदेवेषु त्र्यायुपन्तन्नोऽभस्तु त्र्यायुपम् ॥६३॥ एताभ्यामेव ऋग्भ्यां तथैव
 वक्षसि ॐ त्र्यम्बक्यजामहे सुगन्धिम्पुष्टिवर्द्धनम् ॥ उर्वारुकमिवबन्ध-
 नाद्मूच्योर्मुक्षीय मामृतात् ॥६०॥ ॐ त्र्यायुपञ्जमदंग्रेऽ कुड्यपस्य
 त्र्यायुपम् ॥ चदेवेषु त्र्यायुपन्तन्नोऽभस्तु त्र्यायुपम् ॥६३॥ एवमेव दक्षिणो-
 चरयोः स्कन्धयोश्च ॥ भस्मोदकपात्रे हस्तौ प्रक्षाल्य ॥ आपः पुन-
 न्त्वति कश्यप ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः आपो देवताः भस्मोदकपाने
 विनियोगः ॥ ॐ आपः पुनन्तु पृथिवी पृथिवी पूता पुनातु माम् ॥
 पुनन्तु वृक्षंणस्पतिर्वृक्षंणपूता पुनातु माम् ॥ यदुच्छिष्टमभोज्यं च यद्वा
 दुश्चरितं मर्म ॥ सर्वं पुनन्तु मामापोऽ सुतां च प्रतिग्रहं स्वाहा ॥ इति
 मन्त्रेण तज्जलं पिबेत् ॥ ध्यानम्—भूतिभूतिकरी पवित्रजननी पार्षोष-
 विध्वंसिनी सर्वानन्दकरी सदाशिवकरी सर्वार्थसम्पत्करी ॥ रक्षो-
 भूतपिशाचराक्षसमहाक्षीभैकसन्त्रासिनी तेनोराज्यविशेषमोक्षकरिणी
 भूतिः सदा धार्यताम् ॥ एतानि तानि शिवमन्त्रपवित्रितानि भस्मानि
 कामदहनाद्गविलेपनानि ॥ त्रैपुण्ड्रकानि रचितानि ललाटपट्टे लुम्पन्ति
 देवलिखितानि दुरक्षराणि ॥ इति भस्मधारणम् ॥

रुद्राक्षमालाधारणविधिः ॥ रुद्राक्षान् पात्रे निधाय—उदकेन
 प्रक्षाल्य ॥ शिवपङ्कजरमन्त्रस्य वामदेवऋषिः दैवोपङ्क्तिश्छन्दः शिवो
 देवता रुद्राक्षाणां प्रतिष्ठार्या पूजने च विनियोगः ॥ ॐ नमः शिवाय
 रुद्राक्षाः प्रतिष्ठिता भवन्तु ॥ ॐ नमः शिवाय रुद्राक्षेभ्यो नमः गन्धं
 समर्पयामि ॥ ॐ नमः शिवाय रुद्राक्षेभ्यो नमः पुष्पाणि समर्पयामि ॥

ॐ नमः शिवाय रुद्राक्षेभ्यो नमः धूपं समर्पयामि ॥ ॐ नमः शिवाय
 रुद्राक्षेभ्यो नमः दीपं समर्पयामि ॥ ॐ नमः शिवाय रुद्राक्षेभ्यो नमः
 नैवेद्यं निवेदयामि ॥ ॐ नमः शिवाय रुद्राक्षेभ्यो नमः आचमनीयं
 समर्पयामि ॥ ध्यानम्-विविक्तदेशे च सुखासनस्थः शुचिः समग्रवि-
 शिरःशरीरः । अत्याश्रमस्थः सकलेन्द्रियाणि निरुध्य भक्त्या स्वगुरुं
 मणम्य ॥ हृत्पुण्डरीकं विरुजं विशुद्धं विचिन्त्य मध्ये विशदं विशोकम् ॥
 तथादिमध्यान्तविहीनमेकं विशुं चिदानन्दमरूपमद्भुतम् ॥ उमासहायं
 परमेश्वरं प्रभुं त्रिलोचनं नीलकण्ठं प्रशान्तम् ॥ ॐ नमः शिवाय रुद्रा-
 क्षेभ्यो नमः ध्यानं समर्पयामि ॥

त्र्यम्बकमित्यस्य वसिष्ठ ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः त्र्यम्बको रुद्रो
 देवता कण्ठे मस्तके कर्णयोः करयोर्बाहोर्नयनयोः शिखायां वक्षसि च
 रुद्राक्षधारणे विनियोगः ॥ ॐ त्र्यम्बक्यजामहे सुगन्धिर्मुष्टिबद्धनम् ॥
 सुर्वारुक्मिवुवर्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ॥ ६० ॥

इति मन्त्रेण कण्ठे मस्तके कर्णयोः करयोर्बाहोर्नयनयोः शिखायां
 वक्षसि च रुद्राक्षान् धारयेत् ॥

१ रुद्राक्षान्कण्ठदेशे दशन ३२ परिमितान्मस्तके विशती द्वे ४० पट् पट् कर्णप्रदेशे
 करयुगलकृते द्वादश द्वादशैव ॥ बाहोरिन्दोः कलाभि १६ नयनयुगकृते १ एकमेक
 १ शिखाया वक्षस्पृष्टाधिक यः कलयति शतक १०८ स स्वयं नीलकण्ठः ॥ ब्रह्मोत्तर-
 खण्डेपि-रुद्राक्षधारणं पुण्यं केन वा सदृशं भवेत् । महाव्रतमिदं प्राहुर्मुनयस्तत्त्वदर्शिनः ॥
 सदृशं धारयेद्यस्तु रुद्राक्षाणां धृतव्रतः । तं नमन्ति सुराः सर्वे यथा रुद्रस्तथैव सः ॥
 अभावे तु सदृशस्य बाहोः षोडश षोडश । एक शिखाया करयोर्द्वादश द्वादशैव हि ॥
 ह्यग्निखण्डदेशे तु त्र्यवारिश्च मस्तके । नैवेद्यं कर्णयोः पट् पट् यश्चक्षुषोत्तरं शतम् ॥
 यो धारयति रुद्राक्षान् रुद्रवत्सोऽपि पूज्यते । मुक्तामवात्स्यटिकरोप्यनैर्हृत्पञ्चमैः ।
 समेतान्धारयेद्यस्तु रुद्राक्षान् शिवो भवेत् ॥

॥ अथ भूशुद्धिप्रयोगः ॥

हस्ते जलमादाय ॐ नमो भगवते रुद्रायेति दशाक्षरमन्त्रस्य प्रजा-
पतिर्ऋषिः रुद्रो देवता विराट् छन्दः आचमने प्राणायामे च विनि-
योगः । ॐ नमो भगवते रुद्राय स्वाहा । ॐ नमो भगवते रुद्राय
स्वाहा । ॐ नमो भगवते रुद्राय स्वाहा । हस्तप्रक्षालनम्—ॐ नमो
भगवते रुद्राय । प्राणायामः ॐ नमो भगवते रुद्राय । ॐ नमो भगवते
रुद्राय । ॐ नमो भगवते रुद्राय । हस्ते जलमादाय तिथ्यादि संकीर्त्य
श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थम् कायिकाद्यखिलपापक्षयार्थं धर्मार्थं
काममोक्षानामन्यतरकामो वा श्रीरुद्रदेवता प्रीतये करिष्यमाणकूर्माङ्ग-
त्वेन देवताराधनयोग्यताप्राप्त्यर्थं ऋत्विग्भिः सह भूशुद्ध्याख्यं कर्म
करिष्ये ।

नमस्काराः—दक्षिणे—ॐ सरस्वत्यै नमः ॐ शङ्खनिधये नमः ।
वामभागे—ॐ लक्ष्म्यै नमः ॐ पद्मनिधये नमः ।

आसनम्—पृथिव त्वयेति मेरुपृष्ठ ऋषिः कूर्मो देवता सुतल छन्दः
आसने विनियोगः । ॐ पृथिव त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना
धृता । त्वं च धारय मां देवि पवित्रं कुरु चासनम् ॥

१ केवलान्वापि रुद्राक्षान्यथा लाभ विमर्ति य । त न स्पृशन्ति पापानि तमासीव
विभावसुम् ॥ परशुरामकारिकायाम्—भूरसीति च भूशुद्धि कार्याकार्यस्य सिद्धये ।
रामतापिन्याम्—देवो भूत्वा यजेद्द्व नादेवा दवमर्चयेत् । दवार्चायोग्यताप्राप्त्यै भूतशुद्धि
समाचरेत् । भूतशुद्धिं विधायैव प्राणस्यापनमाचरेत् । एव प्राणा-प्रतिश्राप्य मातृका
न्यासमाचरेत् ॥ रुद्रवल्पद्रुमस्याभिपकपरिच्छदे—भूतशुद्ध्यादिक कार्यमिति परशुरामादय
नेवेति देवयासिकनारायणभट्टादय , हेमाद्रौ महर्षिणे चाप्येवम् । भूतशुद्ध्याद्यकरणे
न रुद्रवैगुण्य करणे तु फलभूयस्त्वमिति केचित् ।

प्रार्थना—ॐ विश्वशक्त्यै नमः ॐ महाशक्त्यै नमः ॐ कूर्मासनाय
 नमः ॐ योगासनाय नमः ॐ अनन्तासनाय नमः ॐ विमलासनाय
 नमः । मध्ये—ॐ परमसुखासनाय नमः ॐ भूर्भुवः स्वः आत्मासनाय
 नमः—इति मन्त्रेण पुष्पादिना आत्मनः आसनदानम् ॥

शिखावन्धनम्—चिद्रूपिणि महामाये दिव्यतेजःसमन्विते । विष्ट
 देवि शिखावन्धे तेजो वृद्धिं कुरुष्व मे ॥ अद्भुष्टमात्रां शिखां नैर्ऋत्या
 चद्धा दिग्बन्धः—अपसर्पन्तु ते भूता ये भूता भूमिसंस्थिताः । ये भूता
 विघ्नकर्तारस्ते नश्यन्तु शिवाज्ञया ॥ अपक्रामन्तु भूतानि पिशाचाः
 सर्वतोदिशम् । सर्वेषामवरोधेन ब्रह्मकर्मसमारभे ॥ तीक्ष्णदंष्ट्र महाकाय
 कल्पान्तदहनोपम ॥ भैरवाय नमस्तुभ्यमनुज्ञां दातुमर्हसि ॥

तालत्रयकरणम्—ॐ सर्वभूतनिवारकाय शार्ङ्गाय सशराय सुदर्श-
 नाय अक्षराजाय हुंफद् स्वाहा ॥ तालत्रयं कृत्वा स्वस्य परितः सर्वदिक्षु
 अस्त्रमुद्रां प्रदर्शयेत् । स्वदक्षिणभागे—ॐ गुरुभ्यो नमः ॐ परमगुरुभ्यो
 नमः ॐ परमेष्ठिगुरुभ्यो नमः ॐ पूर्वसिद्धेभ्यो नमः ॐ आचार्येभ्यो
 नमः । स्ववामभागे—ॐ गणेशाय नमः ॐ दुर्गायै नमः ॐ क्षेत्रपालाय
 नमः ॐ योगिनीभ्यो नमः ॐ क्षेत्रेशाय नमः ।

भूमिताडनम्—अपसर्पन्तु ते भूता ये भूता भूमिसंस्थिताः । ये भूता
 विघ्नकर्तारस्ते नश्यन्तु शिवाज्ञया ॥ अपक्रामन्तु भूतानि पिशाचाः
 सर्वतोदिशम् । सर्वेषामवरोधेन भृशुद्ध्यादि समारभे ॥ स्ववामपार्श्विगना
 त्रिवारं भूमिं ताडयेत् । भूरसीत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः मातृका देवता
 प्रस्तारपङ्क्तिश्चन्द्रः भृशुद्धौ विनियोगः ॥ भूमी इस्तं कृत्वा—ॐ भूरसि

भूमिरुस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धुर्त्री॥ पृथिवीर्व्यच्छ
पृथिवीन्द्दह पृथिवीम्माहिंसीदं ॥ ३६ ॥

भैरवनमस्कारः—यो भूतानामित्यस्य कौण्डिन्य ऋषिः नारायणो
देवता अनुष्टुप्छन्दः भैरवनमस्कारे विनियोगः—ॐयो भूतानामधिप-
तिर्यसिमेँष्टोकाऽ अधिश्चिता? ॥ वऽ ईशं महतो मुहोस्तेन गृह्णा-
मित्वामुहम्मायिं गृह्णामित्वामुहम्॥३६॥ भैरवाय नमः ॥ इति भूथुद्धिः ॥

॥ अथ श्रुतशुद्धिप्रयोगः ॥

कुम्भकपाणायामेन मूलधारांत्कुण्डलीं परदेवता विसतन्तुनिभा
समुत्पाप्य ब्रह्मरन्ध्रगता स्मृत्वा हृदयस्थं जीवं प्रदीपकलिकाकारं
गृहीत्वा सुषुम्णामार्गेण ब्रह्मरन्ध्रं गत्वा—

ॐहंसः सोहमिति मन्त्रेण जीवं ब्रह्मणि संयोजयेत् । मातृकोपसंहारैः—

ॐशकारं	हकारे	उपसंहरामि	ॐहकारं	सकारे	उपसंहरामि
ॐसकारं	पकारे	उपसंहरामि	ॐपकारं	शकारे	उपसंहरामि
ॐशकारं	वकारे	उपसंहरामि	ॐवकारं	लकारे	उपसंहरामि
ॐलकारं	रकारे	उपसंहरामि	ॐरकारं	यकारे	उपसंहरामि
ॐपकारं	मकारे	उपसंहरामि	ॐमकारं	भकारे	उपसंहरामि
ॐभकारं	धकारे	उपसंहरामि	ॐधकारं	फकारे	उपसंहरामि
ॐफकारं	पकारे	उपसंहरामि	ॐपकारं	नकारे	उपसंहरामि

१ मूलधारासमुत्पाप्य कुण्डलीं परदेवताम् । सुषुम्णामार्गमाश्रित्य ब्रह्मरन्ध्रगता
मरेत् । जीवं ब्रह्मणि संयोजय हंसमन्त्रेण सायकः ॥ २ मातृकोपसंहारः आह्निकयज्ञा
वत्याम् अस्ति ॥ केचपि प्राचीनमन्त्रेषु न दृश्यते तत्र मूल मृग्यम् ॥

ॐ नकारं	धकारे	उपसंहरामि	ॐ थकारं	दकारे	उपसंहरामि
ॐ दकारं	यकारे	उपसंहरामि	ॐ थकारं	तकारे	उपसंहरामि
ॐ तकारं	णकारे	उपसंहरामि	ॐ णकारं	ढकारे	उपसंहरामि
ॐ ढकारं	डकारे	उपसंहरामि	ॐ ढकारं	ठकारे	उपसंहरामि
ॐ ठकारं	टकारे	उपसंहरामि	ॐ टकारं	नकारे	उपसंहरामि
ॐ जकारं	झकारे	उपसंहरामि	ॐ झकारं	जकारे	उपसंहरामि
ॐ जकारं	छकारे	उपसंहरामि	ॐ छकारं	चकारे	उपसंहरामि
ॐ चकारं	डकारे	उपसंहरामि	ॐ डकारं	घकारे	उपसंहरामि
ॐ घकारं	गकारे	उपसंहरामि	ॐ गकारं	खकारे	उपसंहरामि
ॐ खकारं	ककारे	उपसंहरामि	ॐ ककारं	अकारे	उपसंहरामि
ॐ अकारं	अकारे	उपसंहरामि	ॐ अकारं	औकारे	उपसंहरामि
ॐ औकारं	ओकारे	उपसंहरामि	ॐ ओकारं	ऐकारे	उपसंहरामि
ॐ ऐकारं	एकारे	उपसंहरामि	ॐ एकारं	लृकारे	उपसंहरामि
ॐ लृकारं	लृकारे	उपसंहरामि	ॐ लृकारं	ऋकारे	उपसंहरामि
ॐ ऋकारं	ऋकारे	उपसंहरामि	ॐ ऋकारं	ऊकारे	उपसंहरामि
ॐ ऊकारं	उकारे	उपसंहरामि	ॐ उकारं	ईकारे	उपसंहरामि
ॐ ईकारं	इकारे	उपसंहरामि	ॐ इकारं	आकारे	उपसंहरामि
ॐ आकारं	अकारे	उपसंहरामि ॥			

ॐ अकारः सहस्रदलाम्बुजाकारे ब्रह्मरन्ध्रे परमात्मनिलयं गत इति भावयेत् । शरीरस्यात्मा ऋषिः प्रकृतिच्छन्दः परमात्मा देवता शरीर-भूतेशुद्धयर्थे जपे विनियोगः । ॐ पृथ्वीरीजमन्त्रस्य ब्रह्मा ऋषिः

१ शरीराकारभूतानां भूतानां यद्विशोधनम् । अध्वरन्ध्रेषु कर्माद्भूतशुद्धिरियं मता ॥ भूतशुद्धिं विना कर्म क्रियते यत्रादित्रम् । तत्सर्वं निष्कृतं यस्मात्तस्मात्ता पूर्वमाचारात् ॥

गायत्रीछन्दः पृथ्वीदेवता पृथ्वीभूतशुद्धयर्थे जपे विनियोगः—पादादि-
जानुपर्यन्तं पृथिवीस्थानं चतुरस्रं पीतवर्णं सविन्दुकं, लंबीजसहितं
ध्यायेत् ॥

ॐ वरुणबीजमन्त्रस्य हिरण्यगर्भ ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः वरुणो
देवता वारुणीभूतशुद्धयर्थे जपे विनियोगः—जान्वादिनाभिपर्यन्तं
वरुणमण्डलं धनुषाकारं शुभ्रवर्णं सविन्दुकं वंबीजसहितं ध्यायेत् ।

ॐ वह्निबीजमन्त्रस्य कश्यपऋषिः जगतीछन्दः जातवेदोऽग्निदेवता
आग्नेयभूतशुद्धयर्थे जपे विनियोगः—नाभ्यां आरभ्य हृदयपर्यन्तं
त्रिकोणम् अग्निमण्डलं रक्तवर्णं सविन्दुकं रंबीजसहितं ध्यायेत् ।

ॐ वायुबीजमन्त्रस्य किष्कन्दऋषिः बृहतीछन्दः वायुदेवता वायु-
व्याख्यभूतशुद्धयर्थे जपे विनियोगः—हृदयोदारभ्य भ्रूमध्यपर्यन्तं वायु-
मण्डलं वर्तुलं धूम्रवर्णं सविन्दुकं यंबीजसहितं ध्यायेत् ।

ॐ आकाशबीजमन्त्रस्य रुद्रऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः परमात्मा देवता
आकाशाख्यभूतशुद्धयर्थे जपे विनियोगः—भ्रूमध्योदारभ्य ललाटान्त-

१ परशुराममहारुद्रपद्धती—पादादिजानुपर्यन्तं भूतत्वं तत्र मण्डलम् । पार्थिवं चतुरस्रं
तल्लंबीजं वज्रलाञ्छितम् ॥ पीतवर्णं च तं ध्यात्वा बीजोच्छ्रितेन वा पुनः । भावितेन च
तेनैव पृथिवीं प्राग्बोधयेत् ॥ २ जान्वादिनाभिपर्यन्तम् आपस्तम्ब द्वितीयकम् । वारुण
मण्डलं तत्र धनुर्वद्विन्दुलाञ्छितम् ॥ व बीजं शुक्रवर्णं तद्व्यात्वाऽऽपस्तम्बं बोधयेत् ॥
३ नाभिहृदयपर्यन्तं तेजस्तत्त्वं तृतीयकम् । मण्डलं वह्निसंज्ञं तत्रिकोणं पद्मलाञ्छितम् ॥
रंबीजं रक्तवर्णं तद्व्यात्वा तेजस्तु बोधयेत् ॥ ४ हृदयादिभ्रुवोरन्तं वायुतरत्रं चतुर्थकम् ।
वायुच्यं मण्डलं तत्र वर्तुलं स्वस्तिकान्वितम् ॥ कृष्णवर्णं च यंबीजं ध्यात्वा वायुं विश्वा
बोधयेत् ॥ ५ भ्रूमध्याद् ब्रह्मरन्धान्तं भीमतरत्रं च पञ्चमम् । इवोजं निर्मलं ध्यात्वा
तेनैव व्योमं बोधयेत् ॥

पर्यन्तम् आकाशमण्डलं नीरूपम् अवर्णं मविन्दुकं हँवीजसहितं
ध्यायेत् ।

ततो वायुं सम्यक् निरुध्य पृथिवीम् अप्सु लयं नयेत्—ॐ लं
ह्रौं ॠं फद् भुवं जले प्रविलापयामि ॥ ततो जलम् अग्नौ संहरेत्—ॐ
वं ॠीं ॠः फद् जलं शुचौ प्रविलापयामि । ततः अग्निं वायौ संहरेत्—
ॐ रँ ॠँ ॠः फद् अग्निं वायौ प्रविलापयामि । ततो वायुम् आकाशे
लयं नयेत्—ॐ यँ ॠँ ॠँ ॠः फद् वायुम् आकाशे प्रविलापयामि । तत
आकाशम् अहंकारे संहरेत्—ॐ हँ ॠँ ॠँ ॠः फद् आकाशम् अहंकारे
प्रविलापयामि ॥ ॐ अहंकारं प्रकृतौ प्रविलापयामि । ॐ प्रकृतिं पर-
मात्मनि प्रविलापयामि । ततः शिरसि कर्णिकाकेसरैर्युते अष्टदले पद्मे
चन्द्रसन्निभं चित्प्रकाशितं शिवं स्मृत्वा शुद्धचिन्मयो भूत्वा वामकुक्षि-
स्थितं कृष्णम् अद्भुष्टपरिमाणकं विग्रहत्या शिरोयुक्तं कनकस्तेयवाहुकं
मदिरापानहृदयं गुरुतल्पकटीयुतं तत्संयोगिपदद्वन्द्वम् उपपातकरोमकं
खड्गचर्मधरं दुष्टम् अधोवक्रं दुःसहं पापपूरुपं चिन्तयेत् ॥ यँ इति
वायुवीजं नाभौ एकादशवारं स्मृत्वा एनं पापपूरुपं शोपयेत्—ॐ
यामिति वायुवीजमन्त्रस्य क्रिःकन्दऋपिः वृहतीछन्दः वायुर्देवता पाप-
पूरुपशोपणे विनियोगः—नाभिकुहरादुत्थितेन महावायुना ॐ यँ यँ यँ
यँ यँ यँ यँ यँ यँ (जप्त्वा) ॐ पापपूरुपं शोपयामि ॥

१ एव भूतानि सञ्चिन्त्य प्रत्येकं प्रविलापयेत् । भुव जल जल वही बहि वायौ
नभस्पुम् ॥ विलाप्य स्वमहकारं महत्त्वेऽप्यहकृतम् । महान्तं प्रकृतीं मायामात्मनि
प्रविलापयेत् ॥ २ नाभौ स्मृत्वा मरुतीं च यमित्यशरत्तयुतम् । कृष्णं पट्कोममग्नस्य
शोपयेत्तच्च वायुना ॥

ॐ रामिति अग्निबीजमन्त्रस्य कश्यपऋषिः जगतीछन्दः जातवंदो-
 ऽग्निदेवता पापपूरुषदहने विनियोगः—मूलाधारादुत्थितेन अग्निकला-
 पेन नवरन्ध्रप्रविष्टेन ॐ रँ रँ रँ रँ रँ रँ रँ रँ रँ रँ (जप्त्वा) ॐ
 पापपूरुषं सन्दहामि ॥ ॐ रामिति वरुणबीजमन्त्रस्य हिरण्यगर्भऋषिः
 अनुष्टुप्छन्दः वरुणो देवता जीवसन्देहाप्लवने विनियोगः—दग्ध्वा
 तद्दक्षिणया नासिकया विरेच्य मूलाधारात्सुषुम्णा मार्गेण कुण्डलिनीं
 सच्चिदानन्दमयीं द्वादशान्तं नीत्वा तत्संसर्गाद्भुतचिच्चन्द्रमण्डलाद्विगलि-
 तसुधाधारापूरेण ॐ वँ वँ वँ वँ वँ वँ वँ वँ वँ वँ (इत्यमृतबीजं जप्त्वा)
 ॐ जीवसन्दोहम् आप्लावयामि ॥ ॐ लामिति पृथिवीबीजमन्त्रस्य
 ब्रह्माऋषिः गायत्रीछन्दः पृथिवी देवता भस्मपिण्डोकरणे विनियोगः—
 ॐ लँ लँ लँ लँ लँ लँ लँ लँ लँ लँ (जप्त्वा) ॐ अमृतपिण्डाच्छरी-
 रमुत्पादयामि ॥ ॐ हामिति आकाशबीजमन्त्रस्य ब्रह्मा ऋषिः गायत्री-
 छन्दः परमात्मादेवता अवकाशीकरणे विनियोगः—ॐ हँ हँ हँ हँ हँ हँ हँ हँ हँ हँ
 (जप्त्वा) ॐ सावकाशं करोमि ॥ ततः सृष्टिमार्गेण ब्रह्मणः सकाशा-
 दाकाशादीनि भूतानि उत्पादयेत्—ब्रह्मणः प्रकृतिः प्रकृतेर्महत् महतो-

१ रमित्यक्षरसमुक्त त्रिकोणं चह्निमण्डलम् । चन्द्रवारं जपित्वा तु निर्देशितानपूरुषम् ॥
 अन्यग्रन्थेषु यमिति बीजं षोडशवारं रमिति चतुःषष्टिवारं चमिति द्वात्रिंशद्वारं जप्त्वा
 शोषणादिविधिर्दर्शितस्तथाप्यत्र प्रयोगे काश्चिदीक्षितकृतस्वरूपद्रव्यनुसारेण सर्वाङ्गपि
 बीजाङ्ग्येकादशवारं जप्त्वा शोषणादिविधिर्दत्तः ॥ २ तदा ह्रस्वग्रन्थस्याद्यद्ब्रह्मिवात्ये-
 रितात् । चमित्यक्षरसमुक्ताभिर्निर्गतामृतवृष्टिभिः । सुधाबीजेन दर्शित्य भस्म सप्तत्रयसुधी ॥
 ३ भूबीजेन घनीकृत्य भस्म तत्कनकाण्डवारं ॥ ४ ह्रबीजं निर्मलं जप्त्वा सावकाशं तु
 कारयेत् ॥

ऽहङ्कारः अहङ्कारादाकाशः आकाशाद्रायुः वायोरग्निः अग्रेरापः अद्भ्यः
 पृथिवी पृथिव्या ओषधयः ओषधीभ्योऽन्नम् अन्नाद्रेतः रेतसः पुरुषः स
 वा एष पुरुषोऽन्नरसमयः ॐ हँसः सोहम् ब्रह्मण्येकभूतं जीवं स्वहृदया-
 म्बुजे संस्थाप्य कुण्डलीं मूलाधारगतां संस्मरेत् ॥ इति भूतशुद्धिः ॥

॥ अथ प्राणप्रतिष्ठाप्रयोगः ॥

अस्य श्रीप्राणप्रतिष्ठामन्त्रस्य ब्रह्मविष्णुमहेश्वरा ऋषयः ऋग्यजुः-
 सामानि छन्दांसि जगत्सृष्टिः प्राणशक्तिर्देवता ओं वीजं ह्रीं शक्तिः
 क्रौं कीलकं स्वशरीरे प्राणप्रतिष्ठापने विनियोगः—ॐ ब्रह्मविष्णुमहेश्वर-
 ऋषिभ्यो नमः शिरसि । ऋग्यजुःसामच्छन्दोभ्यो नमः मुखे ।
 जगत्सृष्ट्यै प्राणशक्त्यै नमः हृदये । ओं वीजाय नमः लिङ्गे । ह्रीं
 शक्त्यै नमः पादयोः क्रौं कीलकाय नमः सर्वाङ्गेषु ।

अथ करन्यासाः—ॐ ओं ह्रीं क्रौं अँ कँ खँ गँ घँ ङँ पृथिव्य-
 स्रजोवाय्वाकाशात्मने ओं अद्भुष्ठाभ्यां नमः ।

ॐ ओं ह्रीं क्रौं चँ छँ जँ झँ ञँ शब्दस्पर्शरूपरसगन्धात्मने ईं तर्ज-
 नीभ्यां नमः । ॐ ओं ह्रीं क्रौं उँ टँ ठँ डँ णँ श्रोत्रत्वक्चक्षुर्जिह्वाघ्राणा-
 त्मने ऊँ मध्यमाभ्यां नमः । ॐ ओं ह्रीं क्रौं एँ तँ थँ दँ धँ नै
 वाक्पाणिपादपायूपस्थात्मने ऐं अनामिकाभ्यां नमः । ॐ ओं ह्रीं
 क्रौं ओं पँ फँ बँ मँ वक्तव्यादानगमनविसर्गानन्दात्मने औं कनिष्ठे-

१ कुण्डलीं जीवमाशय परब्रह्मानुधामयीम् । संस्थाप्य हृदयाम्बुजे मूलाधारगतां
 स्मरेत् ॥

फाभ्यां नमः । ॐ ओं ङीं क्रौं अँ यँ रँ लँ वँ शँ षँ सँ हँ लँ क्षँ
मनोबुद्ध्यहङ्कारचित्तविज्ञानात्मने अः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ।

अथ हृदयादिन्यासाः—ॐ ओं ङीं क्रौं अँ कँ खँ गँ घँ ङँ पृथि-
व्यप्तेजीवायवाकाशात्मने ओं हृदयाय नमः । ॐ ओं ङीं क्रौं ईं चँ छँ
जँ झँ ञँ शब्दस्पर्शरूपरसगंधात्मने ईं शिरसे स्वाहा । ॐ ओं ङीं
क्रौं उँ ङँ ङँ ङँ श्रोत्रत्वरूचक्षुर्जिह्वाघ्राणात्मने ङँ शिखायै वपद् । ॐ
ओं ङीं क्रौं एँ तँ थँ दँ धँ नँ वाक्पाणिपादवायुस्थानात्मने एँ कव-
चाय हुम् । ॐ ओं ङीं क्रौं ओँ पँ फँ बँ भँ मँ वक्तव्यादानगमनविसर्गा-
नन्दात्मने ओँ नेत्रत्रयाय वौपद् । ॐ ओं ङीं क्रौं अँ यँ रँ लँ वँ शँ षँ सँ हँ लँ क्षँ
मनोबुद्ध्यहङ्कारचित्तविज्ञानात्मने अः अस्त्राय फट् । ओं इति पाश-
बीज नाभेरारभ्य पादान्तं न्यसामि । ङीं इति शक्तिबीजं हृदयादा-
रभ्य नाभ्यन्तं न्यसामि । क्रौं इति अङ्कुशबीजं मस्तकादारभ्य
हृदयान्तं न्यसामि । ॐ यँ त्वगात्मने हृदयाय नमः । ॐ रँ असृगात्मने
दोर्मूलाभ्यां नमः । ॐ लँ मांसात्मने ग्रीवायै नमः । ॐ वँ मेद आत्मने
कुक्षिभ्यां नमः । ॐ शँ अस्थ्यात्मने दक्षिणकराय नमः । ॐ षँ
मज्जात्मने वामकराय नमः । ॐ सँ शुक्रात्मने दक्षिणपादाय नमः ।
ॐ हँ प्राणात्मने वामपादाय नमः । ॐ लँ शक्त्यात्मने जठराय नमः ।
ॐ क्षँ बीजात्मने आस्याय नमः ।

ध्यानम्—रक्ताम्भोधिस्थपोतोल्लसदरुणसरोजाधिरूढाकराब्जैः पाशं
कोदण्डमिश्रद्वयमथगुणमप्यङ्कुशं पञ्चबाणान् । विभ्राणासृक्कपालं
त्रिनयनलसिता पीनरक्षोरूढाह्या देवी बालार्कवर्णा भवतु सुखकरी
प्राणशक्तिः परा नः ॥

हृदये हस्तं निधाय-ॐ आँ हीँ क्रौँ यँ रँ लँ वँ शँ षँ सँ हँ ङँ
 क्षँ हंसः सोहं मम प्राणा इह प्राणाः ॐ आँ हीँ क्रौँ यँ रँ लँ वँ शँ
 षँ सँ हँ ङँ क्षँ हंसः सोहं मम जीव इह स्थितः ॐ आँ हीँ क्रौँ यँ रँ
 लँ वँ शँ षँ सँ हँ ङँ क्षँ हंसः सोहं मम सर्वेन्द्रियाणि इहायान्तु ॐ आँ
 हीँ क्रौँ यँ रँ लँ वँ शँ षँ सँ हँ ङँ क्षँ हंसः सोहं मम वाङ्मनश्चक्षुः
 श्रोत्रघ्राणप्राणाः इहैवागत्य स्वस्तये सुखं चिरं तिष्ठन्तु स्वाहा । षोडश-
 वारं प्रणवं जपन् षोडशसंस्कारान्भावयेत्-१ ॐ गर्भाधानं सम्पाद-
 यामि २ ॐ पुंसवनं सम्पादयामि ३ ॐ सीमन्तोन्नयनं संपादयामि ।
 ४ ॐ जातकर्म संपादयामि । ५ ॐ नामकरणं संपादयामि । ६ ॐ
 निष्क्रमणं संपादयामि । ७ ॐ अन्नप्राशनं संपादयामि । ८ ॐ चूडाकरणं
 संपादयामि । ९ ॐ उपनयनं संपादयामि । १०।११।१२।१३ ॐ ॐ
 ॐ वेदव्रतचतुष्टयं संपादयामि । १४ ॐ गोदानं संपादयामि ।
 १५ ॐ व्रतविसर्गं संपादयामि । १६ ॐ विवाहं संपादयामि । इति
 प्राणप्रतिष्ठाप्रयोगः ॥

॥ अथ अन्तर्मातृकान्यासप्रयोगः ॥

अस्य श्री अन्तर्मातृकान्यासस्य ब्रह्माक्षयिः दैवी गायत्रीछन्दः
 अन्तर्मातृकासरस्वती देवता हंलोवीजानि स्वराः शक्तयः विन्दवः
 कीलकम् अनुष्ठीयमानश्रीरुद्रपूजनपूर्वकरुद्राभिषेकाद्भत्वेन न्यासे
 विनियोगः ॥

ऋष्यादिन्यासाः—ॐ ब्रह्मणे नमः शिरसि ॐ गायत्रीछन्दसे नमो मुखे ॐ अन्तर्पातृकासरस्वतीदेवतायै नमो हृदि ॐ हल्बीजेभ्यो नमः गुह्ये ॐ स्वरशक्तिभ्यो नमः पादयोः ॐ विन्दुकीलकाय नमः सर्वाङ्गे ॥ प्राणायामत्रयं कृत्वा करन्यासाः ॐ अँ कँ खँ गँ घँ ङँ आँ अङ्गुष्ठाभ्यां नमः ॐ ईँ चँ छँ जँ झँ ञँ ईँ तर्जनीभ्यां नमः ॐ उँ टँ ढँ ढँ णँ ऊँ मध्यमाभ्यां नमः ॐ एँ तँ थँ दँ धँ नँ ऐँ अनामिकाभ्यां नमः ॐ ओँ पँ फँ बँ भँ मँ औँ कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॐ अँ यँ रँ लँ वँ शँ षँ सँ हँ लँ क्षँ अः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ।

हृदयादिषडङ्गन्यासाः—ॐ अँ कँ खँ गँ घँ ङँ आँ हृदयाय नमः ॐ ईँ चँ छँ जँ झँ ञँ ईँ शिरसे स्वाहा ॐ उँ टँ ढँ ढँ णँ ॐ शिखायै वपद् ॐ एँ तँ थँ दँ धँ नँ ऐँ कवचाय हुम् ॐ ओँ पँ फँ बँ भँ मँ औँ नेत्रत्रयाय वीपद् ॐ अँ यँ रँ लँ वँ शँ षँ सँ हँ लँ क्षँ अः अत्राय फद् ।

ध्यानम्—पञ्चाशद्विभिभिविभज्य मुखदोर्हृत्पद्मवक्षःस्थलां भास्व-
न्मौलिनिवद्धचन्द्रशकलामापीनतुङ्गस्तनीम् । सुद्रामक्षगुणं सुपाढ्य-
कलशं विद्यां च हस्ताभ्युज्जैर्बिभ्राणां विशदमभां त्रिनयनां वाग्देवता-

- १ उच्चार्यैव ऋषिच्छन्दोदेवताबीजशक्तयः । शिरोवदनहृत्पृष्ठादिषु क्रमता न्यसेत् ॥
२ इदया पूर्येत्प्राणांस्वरैर्वर्णैश्च कृमभवेत् । रेचयेद्यादिकैर्वर्णैस्ततः पिङ्गलया पुनः ॥
तगैव पूरणं वायोः कृमभक् रेचन पुनः । इदया स्यात्ततो ह्याभ्यां पूरणादि त्रय पुनः ॥
प्राणायामत्रयं स्वैव कृत्वा न्यासान्तमारभेत् ॥

माधये ॥ कण्ठस्थपोडशदलपत्रे अकारादिपोडशस्वराभ्यसेत्—ॐ अं
 आं ईं ईँ उँ ऊँ ऋँ ॠँ एँ ऐँ ओँ औँ अः । हृदयस्थे
 द्वादशदलपत्रे कादिठान्ताभ्यसेत्—ॐ कं खं गं घं ङं चं छं जं झं ञं
 टं ठं । नाभौ दशदलपत्रे डादिफान्ताभ्यसेत्—ॐ ङं ङँ णं तं थं दं धं
 नं पं फं । तदधः लिङ्गे षड्दले वादिलान्ताभ्यसेत् । ॐ वं षं यं
 रं लं । आधारे गुदे चतुर्दले वादिसान्ताभ्यसेत्—ॐ वं शं षं सं ।
 ललाटे द्विदले ॐ हं क्षं इति द्वौ वर्णौ विन्यसेत् ।

ध्यानम्—आधारे लिङ्गनाभौ मरुद्वितहृदये तालुमूले ललाटे द्वे पत्रे
 पोडशारे द्विदशदशदले द्वादशार्द्धे चतुष्के । वासान्ते घालमन्त्रे
 ङफञ्जसहिते कण्ठदेशे स्वराणां हं क्षं तत्त्वार्थयुक्तं सकलदलगतं वर्ण
 रूपं नमामि ॥ वन्धूनाभा त्रिनेत्रा पृथुजघनलसत्कृक्षिमुद्रतन्त्रा
 पीनोत्तुङ्गमवृद्धस्तनजघनभरा यौवनारम्भरुढाम् । सर्वालङ्कारयुक्ता
 सरसिजवदनामिन्दुसङ्क्रान्तमौलिं घन्यापाशाङ्कुशेषाभयवरदकाम
 भ्रिवका ता नमामि ॥ वर्णाङ्गवर्णमालाङ्गी भारती भाललीचनान् ।
 रत्नसिंहासना देवी वन्देऽह सिद्धमातृकाम् ॥

॥ अथ बहिर्मानृकान्यासप्रयोगः ॥

अस्य श्रीबहिर्मातृकान्यासस्य ब्रह्मा ऋषिः देवीगायत्रीऋतु-
 बहिर्मातृकासरस्वतीदेवता हलोबीजानि स्वराः शक्तयः विन्द्रा-
 ऋलकम् अनुष्ठीयमानश्रीरुद्रपूजनपूर्वकल्पाभिषेकाङ्गत्वेन न्यास-
 विनियोगः ।

ऋष्यादिन्यासाः—ॐ ब्रह्मणे नमः शिरसि ॐ गायत्रीच्छन्दसे
 नमो मुखे ॐ वहिर्मातृकासरस्वतीदेवतायै नमो हृदि ॐ हल्वाजिभ्यो
 नमः गुह्ये ॐ स्वरशक्तिभ्यो नमः पादयोः । ॐ अँ नमः मौलौ ॐ
 आँ नमः मुखे ॐ ईँ नमः दक्षिणनेत्रे ॐ ईँ नमः वामनेत्रे ॐ ऐँ
 नमः दक्षिणकर्णे ॐ ऊँ नमः वामकर्णे ॐ ऋँ नमः दक्षिणनासापुटे
 ॐ ऋँ नमः वामनासापुटे ॐ लृँ नमः दक्षिणकपोले ॐ लृँ नमः
 वामकपोले ॐ एँ नमः ऊर्ध्वदन्तपङ्क्तौ ॐ ऐँ नमः अधोदन्तपङ्क्तौ
 ॐ ओँ नमः ऊर्ध्वोष्ठे ॐ औँ नमः अधरोष्ठे ॐ अँ नमः जिह्वामूले
 ॐ अः नमः ग्रीवायाम् ॥

ॐ कँ नमः दक्षिणबाहुमूले ॐ खँ नमः दक्षिणकूर्परे ॐ गँ नमः
 दक्षिणमणिवन्धे ॐ घँ नमः दक्षिणकराङ्गुलिमूले ॐ ङँ नमः दक्षिण-
 कराङ्गुल्यग्रे ॐ चँ नमः वामबाहुमूले ॐ छँ नमः वामकूर्परे ॐ जँ
 नमः वाममणिवन्धे ॐ झँ नमः वामाङ्गुलिमूले ॐ ञँ नमः वामकरा-
 ङ्गुल्यग्रे ॐ टँ नमः दक्षिणपादमूले ॐ ठँ नमः दक्षिणजानुनि ॐ डँ
 नमः दक्षिणगुल्फे ॐ ढँ नमः दक्षिणपादाङ्गुलिमूले ॐ णँ नमः

१ आद्यो मौलिरथापरो मुखमि ईं नेत्रे च कर्णाडु ऊ नासावशपुटे ऋऋ तदनुजी
 वर्णौ कपोलद्वये । दन्ताध्वोर्ध्वमधस्तथोष्ठयुगल सन्ध्यक्षराणि क्रमाजिह्वामूलमुदग्रविन्दुरपरो
 ग्रीवा विसर्गाश्वरः ॥ २ कादिर्दक्षिणतो भुजस्तदपरो वर्गश्च वामो भुजश्चादिस्तादिरनु-
 क्रमेण चरणौ कुक्षिद्वयं वै पतौ । अंशः पृष्ठमवोऽथ नाभिरुदरं चादित्रयं धातवो याद्याः
 सप्तसमीरणाश्च सपराः शान्तास्तु श्रोत्रे न्यवेत् ॥ त्वगद्यगब्र्मांशभेदोस्थिमज्जाशुक्राणि
 धातवः । प्राणशक्त्याहमपरमात्मोचिताव्यापकास्त्वमी ॥

दक्षिणपादाङ्गुल्यग्रे ॐ तं नमः वामपादमूले ॐ धं नमः वामजानुनि
 ॐ दँ नमः वामगुल्फे ॐ धँ नमः वामपादाङ्गुलिमूले ॐ नँ नमः
 वामपादाङ्गुल्यग्रे ॐ पँ नमः दक्षिणकुक्षौ ॐ फँ नमः वामकुक्षौ ॐ वँ
 नमः पृष्ठे ॐ भँ नमः नाभौ ॐ मँ नमः उदरे ॐ यँ त्वगात्मने नमः
 हृदि ॐ रँ असृगात्मने नमः दक्षिणांसे ॐ लँ मांसात्मने नमः ककुदि
 ॐ वँ मेद आत्मने नमः वामांसे ॐ शँ अस्थ्यात्मने नमः हृदादि-
 दक्षिणहस्तान्तम् ॐ पँ मज्जात्मने नमः हृदादिवामहस्तान्तम् ॐ सँ
 शुक्रात्मने नमः हृदादिदक्षिणपादान्तम् ॐ हँ प्राणात्मने नमः हृदादि-
 वामपादान्तम् ॐ लँ शक्त्यात्मने नमः उदरे ॐ क्षँ परमात्मने
 नमः मुखे ॥

ध्यानम्—पञ्चाशद्वर्णभेदैर्विहितवदनदोःपादहृत्कृषिवसोदेशां भास्व-
 त्कपर्दाकलितशशिकलामिन्दुकुन्दात्रदाताम् । अक्षत्तकुम्भचिन्तालिखि-
 तवरकरां त्रीक्षणां पद्मसंस्थामच्छाकल्पामतुच्छस्तनजघनभरां भारतीं
 त्तां नमामि ॥ इति वहिर्मातृकान्यासप्रयोगः ॥

॥ अथ महान्यासप्रयोगः ॥

छन्दःपुरुषन्यासः—ॐतिर्याग्विलाय चमसायोर्ध्वधुध्राय छन्दःपुरु-
 पाय नमः शिरसि ॐगोतमभरद्राजाभ्यां नमः नेत्रयोः ॐ विश्वा-

१ यादयो हृदयेऽसेऽय ककुयसे हृदादि च । करपादयुगे न्यसेदुदराननयोस्तथा ।
 लिपिवर्गांश्चरीरे स्वे देशिको यतमानसः ॥ २ एते अनादेशे सर्वेऽप्यङ्गुष्ठानामिकाभ्या
 कार्याः आदेशे तु यथादेशम् ॥

मित्रजमदग्निभ्यां नमः श्रोत्रयोः ॐ वसिष्ठकश्यपाभ्यां नमः नासापु-
 टयोः ॐ अत्रये नमः वाचि ॐ गायत्र्यै छन्दसे नमः अग्नये नमः
 शिरसि ॐ उष्णिहे छन्दसे नमः सवित्रे नमः ग्रीवायाम् ॐ बृहत्स्यै
 छन्दसे नमः बृहस्पतये नमः अनूके ॐ बृहद्रथन्तराभ्यां नमः धावा-
 पृथिवीभ्यां नमः बाहोः ॐ त्रिष्टुभे छन्दसे नमः इन्द्राय नमः
 मध्ये ॐ जगत्स्यै छन्दसे नमः आदित्याय नमः श्रोण्योः ॐ अतिछन्दसे
 नमः प्रजापतये नमः लिङ्गे ॐ यज्ञायज्ञियाय छन्दसे नमः वैश्वानराय
 नमः पायौ ॐ अनुष्टुभे छन्दसे नमः विश्वेभ्यो देवेभ्यो नमः ऊर्वोः
 ॐ पङ्क्त्यै छन्दसे नमः मरुद्ग्रहो नमः अष्टीवतोः ॐ द्विपदायै छन्दसे
 नमः विष्णवे नमः पादयोः ॐ विच्छन्दसे नमः वायवे नमः माण्डिपु
 ॐ न्यूनाक्षराय छन्दसे नमः अद्भ्यो नमः हस्तद्वयविपर्यासेन मस्तका-
 दिपादान्तं सर्वाङ्गेषु । इति सर्वानुक्रमसूत्रविहितश्छन्दःपुरुषन्यासः ॥

अथ बृहत्पराशरस्मृतिविहितः पञ्चाङ्गरुद्राणां न्यासः प्रथमः—
 मनोजूतिरित्यस्य आङ्गिरसो बृहस्पतिर्ऋषिः यजुश्छन्दः विश्वेदेवा
 देवता हृदये न्यासे विनियोगः । हृदयं स्पृष्ट्वा—ॐ मनोजूतिर्जुष-

१ अनूकं पृष्ठवशम् ॥ २ मध्यमुदरम् ॥ ३ अष्टीवान् जानु ॥ ४ प्राणवायाः
 सञ्चारस्थानं नासिका प्राणशब्देनोच्यते ॥ ५ वक्ष्यमाणेषु सर्वेष्वङ्गन्यासेषु तत्तदङ्गं स्पृष्ट्वा
 सर्वे न्यासमन्त्राः सस्वरा एव न्यस्तव्याः ॥ ६ जूतिर्जुषतामित्यस्य स्थाने ज्योतिर्जु-
 षतामित्येव काञ्चपाठः एव न्यासपूजादौ प्रतीकेन विनियुक्तमन्त्रः स्वशास्त्रासमर्पीत-
 पाठाः पठनीया नपुर्माभ्यन्दिनशास्त्रासमर्पीत पाठाः इति तेषां विशेषः ।

दक्षिणपादाङ्गुल्यग्रे ॐ तं नमः वामपादमूले ॐ धं नमः वामजातुनि
 ॐ दं नमः वामगुल्फे ॐ धं नमः वामपादाङ्गुलिमूले ॐ नं नमः
 वामपादाङ्गुल्यग्रे ॐ पं नमः दक्षिणकुक्षौ ॐ फं नमः वामकुक्षौ ॐ वं
 नमः पृष्ठे ॐ भं नमः नाभौ ॐ मं नमः उदरे ॐ यं त्वगात्मने नमः
 हृदि ॐ रं अष्टगात्मने नमः दक्षिणांसे ॐ लं मांसात्मने नमः ऋदि
 ॐ वं मेद् आत्मने नमः वामांसे ॐ शं अस्थ्यात्मने नमः हृदादि
 दक्षिणहस्तान्तम् ॐ पं मज्जात्मने नमः हृदादिवामहस्तान्तम् ॐ सं
 शुक्रात्मने नमः हृदादिदक्षिणपादान्तम् ॐ हं प्राणात्मने नमः हृदादि-
 वामपादान्तम् ॐ लं शक्त्यात्मने नमः उदरे ॐ क्षं परमात्मने
 नमः मुखे ॥

ध्यानम्—पञ्चाशद्वर्णभेदैर्विहितवदनदोःपादहृत्कुक्षिवक्षोदेशा भास्व-
 त्कपर्दाकलितशशिकलामिन्दुकुन्दावदाताम् । अक्षस्रकुम्भचिन्तालिखि
 तवरकरां त्रीक्षणां पद्मसस्थामच्छाकल्पामतुच्छस्तनजयनभरां भारतीं
 तां नमामि ॥ इति वहिर्मातृकान्यासप्रयोगः ॥

॥ अथ महान्यासप्रयोगः ॥

छन्दःपुरुषन्यासः—ॐतिर्यग्द्विधाय चमसायोर्ध्वबुधाय छन्दःपुरु-
 षाय नमः शिरसि ॐगोतमभरद्वाजाभ्या नमः नेत्रयोः ॐ विश्वा

१ यादयो हृदयेऽसऽय ककुचस हृदादि च । करपादयुगे न्यसेदुदराननयोस्तथा ।
 लिपिवर्णांशरीरे स्वे देशिको यतमानस ॥ २ एते अनादेशे सर्वेऽप्यङ्गुष्ठानामिकाभ्या
 कार्या. आदेशे तु ययादशम् ॥

अथ द्वितीयो न्यासः—याते रुद्रेत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः
 एको रुद्रो देवता शिखायां न्यासे विनियोगः—ॐ वा तं रुद्रं शिखा
 तुनूरघोरापार्षाशशिनी ॥ तयां नस्तुक्त्वा शन्तंमया गिरिशन्ताभिवा-
 कशीहि ॥ ३॥ शिखायाम् ॥

अस्मिन्महत्पर्णव इत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः बहवो रुद्रा
 देवताः शिरसि न्यासे विनियोगः—ॐ अस्मिन्महत्पर्णवृन्तरिंसे
 भुवाऽ अधि ॥ तेषां सहस्रयोजनेषु धर्त्वा नि तन्मसि ॥ ३॥
 शिरसि ॥

असंख्यता इत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः बहवो रुद्रा देवता
 ललाटे न्यासे विनियोगः—ॐ असंख्यता सुरस्राणि ये रुद्राऽ अधि
 भूम्याम् ॥ तेषां सहस्रयोजनेषु धर्त्वा नि तन्मसि ॥ ३॥ ललाटे ॥

त्र्यम्बकमिति द्वयोराद्यस्य वसिष्ठऋषिः द्वितीयस्य प्रजापतिऋषिः
 अनुष्टुप्छन्दः त्र्यम्बको रुद्रो देवता नेत्रयोर्न्यासे विनियोगः—ॐ
 त्र्यम्बकं त्र्यजामहे सुगन्धिर्धूपंष्टिवर्द्धनम् । त्र्यम्बकमिषु बन्धनाद्मृत्यो-
 र्मुक्षीय मामृतात् ॥ त्र्यम्बकं त्र्यजामहे सुगन्धिर्धूपंष्टिवर्द्धनम् ॥ त्र्यम्बक-
 मिषु बन्धनाद्दितो मुक्षीय मामृतात्— ॥ ३॥ नेत्रयोः ॥

मानस्तोक इत्यस्य कुत्सऋषिः जगतीछन्दः एको रुद्रो देवता
 नासिकाया न्यासे विनियोगः—ॐ मा नस्तोके तनये मा नुऽ आर्युषि
 मा नो गोषु मा नोऽ अश्वेषु रीरिषु ॥ मा नो वीरान्द्रुद्र भामिनो
 धीर्हृदिष्मन्तुऽ सदुमिन्वा हवामहे ॥ ३॥ नासिकायाम् ।

अवतत्येत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः एको रुद्रो देवता मुखे

तामाज्यस्य बृहस्पतिर्ष्युज्ञमिमन्तनोच्चरिष्ठं प्युज्ञःसमिमन्देवात् ॥
विश्वे देवासंऽइहमादयन्तामोऽम्पतिष्ठ ॥ १३ ॥ हृदयाय नमः ॥

अवोध्याग्निरित्यस्य बुधगरिष्ठिरावृषी त्रिष्टुष्ठन्दः अग्निदेवता
शिरसि न्यासे विनियोगः ॥ शिरः स्पृष्ट्वा—ॐ अवोऽद्युग्निः सुमिथा
जनानाम्पतिं धेनुमिवायतीमुपासंम् । बुद्धाऽइवुप्रवुयामुज्जिहानाऽप्रभा-
नवं—सिस्रते नाकुमच्छ ॥ ३६ ॥ शिरसे स्वाहा ॥

मूर्धानमित्यस्य भरद्वाजऋषिः त्रिष्टुष्ठन्दः वैश्वानरोऽग्निदेवता
शिखायां न्यासे विनियोगः ॥ शिखा स्पृष्ट्वा—ॐ मूर्धानंन्दिवोऽ
अंरुतिम्पृथिष्ठा वैश्वानुरमृतऽआजुतमुग्निम् ॥ कुविःसुम्प्राजुपति-
थिअनानामासनापात्रंजनयन्तदेवाः ॥ ३७ ॥ शिखायै वषट् ॥

मर्माणित इत्यस्य विवस्वानृषिः त्रिष्टुष्ठन्दः लिङ्गोक्ता देवताः
कवचन्यासे विनियोगः—ॐ मर्माणि ते वर्मणाच्छादयामि सोम-
स्त्वाराजामृतेनानुवस्त्वाम् ॥ उरोर्वरीयोवर्षणस्ते कृणोतु जयन्तुन्त्वारुं
देवामदन्तु ॥ ३८ ॥ कवचाय हुम् ।

मानस्तोक इत्यस्य कुत्सऋषिः जगतीछन्दः एको रुद्रो देवता
अस्त्रन्यासे विनियोगः—ॐ मानंस्तोके तनयेमानुऽ आयुपिमानो
गोपुमानोऽ अश्वेषु रीरिपट् ॥ मानोऽवीरान्द्रुद्रभामिनोऽवधीर्हुविष्मन्तुऽ
सदुमिच्चा हवामहे ॥ ३९ ॥ अस्त्राय फट् । इति पञ्चाङ्गन्यासः
प्रथमः ॥

अथ द्वितीयो न्यासः—याते रुद्रेत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः
 एको रुद्रो देवता शिखायां न्यासे विनियोगः—ॐ या ते रुद्र शिखा
 तुनूर्योरापकाशिनी ॥ तया नस्तुभ्वा शन्तमया गिरिशन्ताभिर्वा-
 कशीहि ॥ ११ ॥ शिखायाम् ॥

अस्मिन्महत्पर्णव इत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः बहवो रुद्रा
 देवताः शिरसि न्यासे विनियोगः—ॐ अस्मिन्पर्णवृक्षे त्वेतरिसे
 भुवाऽ अर्धि ॥ तेषां सहस्रयोजनेषु ध्रुवानि तन्मसि ॥ १२ ॥
 शिरसि ॥

असङ्ख्याता इत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः बहवो रुद्रा देवता
 ललाटे न्यासे विनियोगः—ॐ असङ्ख्याता सुहस्ताणि ये रुद्राऽ अधि
 भूम्याम् ॥ तेषां सहस्रयोजनेषु ध्रुवानि तन्मसि ॥ १३ ॥ ललाटे ॥

त्र्यम्बकमिति द्वयोराद्यस्य वसिष्ठऋषिः द्वितीयस्य प्रजापतिर्ऋषिः
 अनुष्टुप्छन्दः त्र्यम्बको रुद्रो देवता नेत्रयोर्न्यासे विनियोगः—ॐ
 त्र्यम्बक्यजामहे सुगन्धिर्मुष्टिर्वदनम् । उर्ध्वारुक्मिबु वन्धनाद्गुरयो-
 र्मुक्षीय मामृतात् ॥ त्र्यम्बक्यजामहे सुगन्धिर्मुष्टिर्वदनम् ॥ उर्ध्वारुक्-
 मिबु वन्धनाद्दितो मुक्षीय मामृतात् ॥ १४ ॥ नेत्रयोः ॥

मानस्तोक इत्यस्य कुत्सऋषिः जगतीछन्दः एको रुद्रो देवता
 नासिकायां न्यासे विनियोगः—ॐ मा नस्तुके तनये मा तुऽ आयुषि
 मा नो गोषु मा नोऽ अश्वेषु रीरिपट ॥ मा नो घोरान्ध्रुद्भ्र भामिनी
 वधीर्हुविष्मन्तुट सदुमिच्चा हवामहे ॥ १५ ॥ नासिकायाम् ।

अवतत्येत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः एको रुद्रो देवता मुखे

न्यासे विनियोगः—ॐ अ॒वु॒त॒च्यु॒ घ॒नु॒ष्टु॒ः स॒ह॒स्रा॒क्षु॒ श॒ते॒षु॒धे ॥ नि॒शी॒र्ष्य-
श॒ह्या॒ना॒म्भु॒खा॒ शि॒वो न- सु॒म॒ना॒ भव ॥१॥॥ सु॒खे ॥

नीलग्रीवा इति द्वयोः परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः बहवो रुद्रा
देवताः कण्ठे न्यासे विनियोगः ॥ ॐ नीलग्रीवाऽं शितिकण्ठा दिवः
रुद्राऽ उर्पश्चिताऽं ॥ तेषां सहस्रयोजनेषु धन्वानि तन्मसि ॥१॥
ॐ नीलग्रीवाऽं शितिकण्ठाऽं शुर्वाऽं अधःक्षमाचराः ॥ तेषां
सहस्रयोजनेषु धन्वानि तन्मसि ॥१॥ कण्ठे ॥ १ ॥

नमस्तऽ आयुधायेत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः एको रुद्रो
देवता प्रकोष्ठयोर्न्यासे विनियोगः—ॐ नमस्तऽ आयुधायानां तताय
धृष्णवे ॥ उभाभ्यामुत ते नमो बाहुभ्यान्तवु धन्वने ॥१॥ प्रकोष्ठयोः ॥

ये तीर्थानीत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः बहवो रुद्रा देवता
हस्तयोर्न्यासे विनियोगः—ॐ ये तीर्थानि प्चरन्ति सुकाहस्ता
निपुङ्गवः ॥ तेषां सहस्रयोजनेषु धन्वानि तन्मसि ॥ १ ॥
हस्तयोः ॥

नमो वः किरिकेभ्य इत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः सामोष्णिक यजुरुष्णिक
देवी जगती वा छन्दांसि किरिकादयो मन्त्रवर्णाविगता अन्यतरतो
नमस्कारा बहवो रुद्रा देवता हृदये न्यासे विनियोगः—नमो वः
किरिकेभ्यो देवानां हृदयेभ्यो नमो विचित्रुक्केभ्यो नमो विषि-
णुक्केभ्यो नमऽ आनिर्हुतेभ्य—॥१॥ हृदये ॥

नमो हिरण्यवाहव इत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अत्रैकादशाक्षराणां यजुस्त्रिष्टुप् अष्टाक्षराणां यजुरनुष्टुप् दशाक्षरस्य यजुःपङ्क्तिरिति छन्दांसि हिरण्यवाहादयो मन्त्रवर्णावगता उभयतो नमस्कारा बहवो रुद्रा देवता नाभौ न्यासे विनियोगः—ॐ नमो हिरण्यवाहवे सेनाद्वये दिशाञ्च पतये नमो नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यः८ पशूनाम्पतये नमो नम— शुष्पिञ्जराय चिपीमते पथीनाम्पतये नमो नमो हरिकेशायो-पवीतिने पुष्टानाम्पतये नम— ॥३३॥ नाभौ ।

इमा रुद्रायेत्यस्य कुत्सऋषिः जगतीछन्दः एको रुद्रो देवता गुह्ये न्यासे विनियोगः—ॐ इमा रुद्राय तुवसे कपुदिने क्षुयर्हीराय प्रभरं-महे मुती?॥ यथा शमसंहिपदे चतुष्पदे विश्वम्पुष्ट्रामेऽ अस्मिन्नातुरम् ॥३४॥ गुह्ये ॥

मानोमहान्तमित्यस्य कुत्सऋषिः जगतीछन्दः एको रुद्रो देवता ऊर्वोर्न्यासे विनियोगः—ॐ मा नो महान्तमुत मा नोऽ अर्भकम्मा नुऽ उक्षन्तमुत मा नऽ उक्षितम्॥ मा नो वधीऽ पितरुम्मात मातरुम्मानं-ऽ प्पियास्तुन्वो रुद्र रीरिपऽ ॥३५॥ ऊर्वोः ।

एपत इत्यस्य मजापतिर्ऋषिः सामपङ्क्तिर्जगती छन्दांसि रुद्रो देवता जान्वोर्न्यासे विनियोगः—ॐ एप ते रुद्र भाग? सुह स्वसा-म्बिकया तज्जुपस्व स्वाहैप ते रुद्र भागऽ आखुस्ते पृथु? ॥ ३६ ॥ जान्वोः ॥

अवरुद्रमित्यस्य मजापतिर्ऋषिः पङ्क्तिछन्दः रुद्रो देवता जह्वयो-र्न्यासे विनियोगः—ॐ अवं रुद्रमदीमुह्यं देवन्व्यम्बकम् ॥ यथा नो

वस्यसुस्करुह्यथा नृदं अश्रयसुस्करुह्यथा नो व्यवसाययात् ॥ ५८ ॥
जङ्घयोः ॥

अर्ज्यवोचदित्यस्य परमेष्ठी ऋषिः पंक्तिश्छन्दः एको रुद्रो देवता
कवचन्यासे विनियोगः—अर्ज्यवोचदधिवृक्त्वा प्रथमो दैव्यो भिषक् ॥
अर्हीश्च सर्वाञ्जुभयन्त्सर्वाश्च यातुधाहृयोधराञ्जीदं परासुव ॥ ५९ ॥
कवचायहुम् ।

नमो विलिमन इत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः पदक्षराणां यजुर्गायत्री
पञ्चाक्षरयोर्देवी पङ्क्तिः सप्ताक्षरस्य यजुरुष्णिक् छन्दासि विलिमनादयो
मन्त्रवर्णावगता अन्यतरतो नमस्कारा बहवो रुद्रा देवता उपकवचन्यासे
विनियोगः—ॐ नमो विलिम्मने च कवचिने च नमो वृष्मिणे च बह-
धिने च नर्मः—श्रुतार्यं च श्रुतसेनायं च नमो दुन्दुब्ध्याय चाहनु-
ब्ध्याय च ॥ ६० ॥ उपकवचम् ॥

नमोस्तु नीलग्रीवायेत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः एको रुद्रो
देवता तृतीयनेत्रन्यासे विनियोगः—ॐ नमोस्तु नीलग्रीवाय सहस्रा-
क्षार्यं मीढुषे ॥ अद्योयेऽभस्युसत्त्वानोहन्तेभ्यो करुनमः ॥ ६१ ॥ मुष्टितो
विमुक्तया मध्यमया तृतीयनेत्रे ॥

प्रमुञ्चेत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः एको रुद्रो देवता अस्त्र-
न्यासे विनियोगः—ॐ प्रमुञ्च धर्म्बनस्त्वमुभयोरात्न्युर्ज्याम् ॥
याश्च ते हस्तुऽइष्वुदं परा ता भगवो वप ॥ ६२ ॥ अस्त्राय फट् ॥

यःपुतावन्तश्चेत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः बहवो रुद्रा
देवता दिग्बन्धने विनियोगः—ॐ यऽपुतावन्तश्च भूयांसश्च दिशो

१ जानुगुल्फयोस्तारालं जङ्घा ॥ २ कवचाद्विपरीतमुपरुचमिति महार्णवकारानु-
धारिणः सर्वे निबन्धकाराः पदतिकाराश्च । कवचोपरि कवचमुपरुचमितिपरि ॥

रुद्रा वितस्थिरे ॥ तेषां सहस्रयोजनेव धरुवानि तरुमसि ॥ १३ ॥
दिक्षु विदिक्षु च परस्परं तर्जन्यङ्गुष्ठाग्रस्फोटनेन दिग्बन्धः ॥ इति
शिखाद्यस्त्रान्तो दिग्बन्धसहित एकोनविंशत्यङ्गन्यासो द्वितीयः ॥

अथ तृतीयो न्यासः—ॐ नमो भगवते रुद्रायेति दशाक्षरमन्त्रस्य
प्रजापतिर्ऋषिः विराट् छन्दः श्रीरुद्रो देवता न्यासे विनियोगः—ॐ
नमः मूर्द्धनि ॐ नं नमः नासिकायाम् ॐ मां नमः ललाटे ॐ भं
नमः मुखे ॐ गं नमः कण्ठे ॐ वं नमः हृदये ॐ ते नमः दक्षिणहस्ते
ॐ रुं नमः वामहस्ते ॐ द्रां नमः नाभौ ॐ यं नमः पादयोः इति
दशाक्षरमन्त्रन्यासस्तृतीयः ॥

अथ चतुर्थो न्यासः—त्रातारमित्यस्य गर्गऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः इन्द्रो
देवता प्राच्यां सम्पुटीकरणे विनियोगः—ॐ त्रातारुमिन्द्रं पश्चिंतारुमिन्द्रं
हवे हवे सुहवुष्टं शूरुमिन्द्रं ॥ ह्यामि शुक्रम्पुरुद्वृतमिन्द्रं ॥ स्वस्ति नो
मुघवां धारिन्द्रं ॥ १० ॥ प्राच्याम् ॥

त्वन्नोऽ अग्न इत्यस्य हिरण्यस्तूप आङ्गिरस ऋषिः जगतीछन्दः
अग्निदेवता आग्नेय्यां सम्पुटीकरणे विनियोगः—ॐ त्वन्नोऽ अग्ने तव
देव प्रायुभिर्मघो नो रक्ष तुक्चश्च वन्ध ॥ त्राता तोकस्य तनयं गवा-
मस्यनिमेषु रक्षमाणस्तव वृते ॥ ११ ॥ आग्नेय्याम् ॥

सुगन्तुपन्थामित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वैवस्वतो देवता
दक्षिणस्यां दिशि सम्पुटीकरणे विनियोगः—ॐ सुगन्तुपन्थां प्रदिशं
नऽ एहि ज्योतिष्पद्देहजरन्नऽ आयुः ॥ अपैतु मृत्युरमृतं मऽ आगाद्रे-
वस्वतो नोऽ अभयं कृणोतु ॥ दक्षिणस्याम् ॥

अमृन्वन्तमित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः निर्ऋतिर्देवता
 नैर्ऋत्यां सम्पुटीकरणे विनियोगः—ॐ अमृन्वन्तुमयंजमानमिच्छ
 स्त्तेनस्येच्यामन्निवहि तस्करस्या॥ अन्न्यमुस्मदिच्छ सा तंऽहुच्या नमो
 देवि निर्ऋते तुव्यमस्तु ॥६५॥ नैर्ऋत्याम् ॥

तत्त्वायामीत्यस्य श्रुनःशेषऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वरुणो देवता प्रतीच्यां
 सम्पुटीकरणे विनियोगः—ॐ तत्त्वा यामि ब्रह्मपणा वन्दमानुस्तदाशास्ते
 यर्जमानो हविर्बिभ—॥अहेडमानो वरुणेह बोद्धयुरंशसु मा नुऽ आयुर्
 प्रमोपीर् ॥६६॥ प्रतीच्याम् ।

आनो नियुद्धिरित्यस्य वसिष्ठऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वायुर्देवता वायव्यां
 सम्पुटीकरणे विनियोगः—ॐ आ नो नियुद्धि— श्रुतिनीभिर्हृरः संहु-
 स्त्रिणीभिर्हृषयाहि शुभम् ॥ वायोऽ अस्मिन्त्सर्वने मादयस्व द्युम्पात
 स्वस्तिभिर् ॥ सदा नर् ॥६७॥ वायव्याम् ॥

व्ययः सोमैत्यस्य वन्वृर्ऋषिः गायत्रीछन्दः सोमो देवता उदीच्यां
 सम्पुटीकरणे विनियोगः—ॐ व्ययः सोम वृते तनु मनस्तुनूपु
 विव्रतर् ॥ प्रजावन्तर् सचेमहि ॥६८॥ उत्तरस्याम् ॥

तमीशानमित्यस्य गौतमऋषिः जगतीछन्दः ईशानो देवता
 ऐशान्यां सम्पुटीकरणे विनियोगः—ॐ तमीशानुज्जर्गतस्तुस्त्युपुष्पाति-
 न्धियाञ्जिन्वमवसे हृमहे वृयम् ॥ पूषा नो यथा वेदंसामसंहृषे रक्षिता
 प्रायुरद्वधर् स्तुस्तये ॥६९॥ ऐशान्याम् ॥

अस्मे रुद्रा इत्यस्य प्रगाथऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः ब्रह्मा देवता ऊर्ध्वायां
 सम्पुटीकरणे विनियोगः—ॐ अस्मे रुद्रा मेहना पर्वतासो वृत्रहस्ये

नरहृतौ सुजोपाट ॥ य? शठसंते स्तृवुते घायि पुञ्जऽ इन्द्रज्येष्ठाऽ
अस्माँऽ अवनु देवा? ॥१३॥ ऊर्ध्वायाम् ॥

स्योना पृथिवीत्यस्य मेधातिथिऋषिः माधवीछन्दः अनन्तो देवता
अधोदिशि सम्पुटीकरणे विनियोगः—ॐ स्योना पृथिवि नो भवाल्लु-
क्षुरा निवेशनी ॥ यच्छा नुट शर्म सुप्रधाट ॥१३॥ अधोदिशि ॥

त्रातारमित्यस्य गर्गऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः इन्द्रो देवता प्राच्या नम-
स्कारे विनियोगः—ॐ त्रातारुमिन्द्रं पवितारुमिन्द्रुं हवे हवे सुहवुं
शूरुमिन्द्रम् ॥ ह्वयामि शुक्लम्पुरुतमिन्द्रं स्वस्ति नो सुधवा
धुत्विन्द्र—॥१३॥ इन्द्राय नमः ॥

त्वन्नोऽग्र इत्यस्य हिरण्यस्तूप आङ्गिरस ऋषिः जगतीछन्दः
अग्निदेवता आग्नेयां नमस्कारे विनियोगः—ॐ त्वन्नोऽ अग्नेऽ तव देव
पु।युभिर्मुषीनो रक्ष तुव्वश्च घन्य ॥ त्राता लोकस्य तनये गर्वासुस्य-
निमपुं रक्षमाणस्तव व्रते ॥१३॥ अग्ने नमः ॥

सुगन्धुपन्थामित्यस्य प्रजापतिऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वैश्वतो देवता
दक्षिणस्यां दिशि नमस्कारे विनियोगः—ॐ सुगन्धुपन्थां मदिशं नऽ
एहि ज्योतिष्मद्देवजरन्नऽ आयुः॥ अपैतु मृत्युरमृतं मऽ आगाद्वैवस्वतो
नोऽ अभयं कृणोतु ॥ यमाय नमः ॥

अमृन्वन्तमित्यस्य मजापतिऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः निर्ऋतिदेवता
नैर्ऋत्यां नमस्कारे विनियोगः—ॐ अमृन्वन्तुमर्षजमानमिच्छस्तेनस्ये-
त्यामन्विहि तस्करस्य ॥ अरुयमुस्मदिच्छ सा तऽ इत्या नमो देवि
निर्ऋते तुभ्यमस्तु ॥१३॥ निर्ऋतये नमः ॥

तत्त्वायामीत्यस्य शूनःशपऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वरुणो देवता
पतीच्यां नमस्कारे विनियोगः—ॐ तत्त्वा यामि ब्रह्मपणा ब्रह्ममानु-

स्तदाशास्ते यजमानो हुविर्भिः ॥ अहेडमानो वरुणेह वेदद्युर्गुणः
 मा नुऽ आयुर्त्तं प्रमोषोर्त्तं ॥५८॥ वरुणाय नमः ॥

आनोनियुद्धिरित्यस्य वसिष्ठऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वायुर्देवता
 वायव्यां नमस्कारे विनियोगः—ॐ आ नो न्नि युद्धिः—शुतिनींभिरुद्धरः
 संहृत्तिर्णांभिरुप याद्विषुत्तम् ॥ धायोऽ अस्मिन्त्सर्वने मादयस्व युय-
 म्पांत स्वस्तिभिर्त्तं सदा नर्त्तं ॥५९॥ वायवे नमः ॥

व्ययसोमेत्यस्य बन्धुर्ऋषिः गायत्री छन्दः सोमो देवता च्दीच्यां
 नमस्कारे विनियोगः—ॐ व्ययह सोम वृते तव मनस्त्तुनूपु विभ्रंतं ॥
 प्रजावन्तं सचेमहि ॥६०॥ कुवेराय नमः ॥

तमीशानमित्यस्य गौतमऋषिः जगतीछन्दः ईशानो देवता ऐशान्यां
 नमस्कारं विनियोगः—ॐ तमीशानुज्जगत्स्तुस्त्युपस्पतिन्धियञ्जिन्वम-
 वसे हूमहे व्ययम् ॥ पूया नो यथा वेदंसामसंहृये रक्षिता प्रायुरद्व्यं
 स्वस्त्तये ॥६१॥ ईशानाय नमः ॥

अस्मे रुद्रा इत्यस्य प्रगाथऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः ब्रह्मा देवता ऊर्ध्वार्यां
 नमस्कारे विनियोगः—ॐ अस्मे रुद्रा मेहना पर्वतासो वृत्रहृत्पे भर-
 हृतौ सुजोषां ॥ य? शंसते स्तुवते धायिं पुज्जऽ इन्द्रज्येष्ठाऽ
 अस्माँऽ अवंतु देवा? ॥६२॥ ब्रह्मणे नमः ॥

स्योना पृथिवीत्यस्य मेघातिथिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः अनन्तो देवता
 अधोदिशि नमस्कारे विनियोगः—ॐ स्योना पृथिवि नो भवानृक्षुरा
 निवेशनी ॥ यच्छा नर्त्तं शर्मी सुप्रयां ॥६३॥ अनन्ताय नमः ॥
 इति सम्पुष्टनमस्कारारुथो न्यासश्चतुर्थः ॥

अथ पञ्चमो न्यासः—यज्जाग्रत इति पदं चैशिवसङ्कल्पसूक्तस्य शिवसङ्कल्पऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः मनो देवता हृदये न्यासे विनियोगः—
 मृष्टिविनिर्गताङ्गुष्ठौ संयुक्तौ कृत्वा हृदये संस्थाप्य—ॐ यज्जाग्रतो
 दूरमुदेति देवन्तदं सुप्तस्य तथैवेति ॥ दूरङ्गमञ्जयोतिंप्राञ्जयोतिरेक-
 न्तरमे मनः— शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ १ ॥ येन कर्मोप्युपसो मनीषिणो युजे
 कृषन्ति विदयेषु धीरादं ॥ यदपूर्वेषुसमुन्त? प्युजानान्तरमे मनः—
 शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ २ ॥ यत्पुनानमुत चेतो धृतिश्च यज्जयोतिरुन्तरमृत-
 म्पुजासु ॥ यस्मान्नऽ कृते किञ्चन कर्म क्रियते तन्मे मनः— शिवसङ्क-
 ल्पमस्तु ॥ ३ ॥ येनेदम्भूतम्भुवनम्भविष्यत्परिश्रुहीतमुमृतेन सर्वम् ॥
 येन मुञ्जस्तायते सुप्तहोता तन्मे मनः— शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ ४ ॥
 यस्मिन्नुचुदं सामु यजूंषि यस्मिन्प्रतिष्ठिता रथनाभाविबारा? ॥
 यस्मिन्निश्चितं सर्वमोतम्पु नानान्तरमे मनः— शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ ५ ॥
 सुपारुथिरश्वानिवु यन्मनुष्यान्नेनीयतेभीशुभिर्वाजिनऽ इव ॥ हृत्प्रति-
 ष्ठय्यदीजरङ्गविष्टन्तरमे मनः— शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ ६ ॥ हृदयाय नमः ॥

सहस्रशीर्षेति षोडशस्य पुरुषसूक्तस्य नारायणपुरुष ऋषिः
 आधानां पञ्चदशानामनुष्टुप्छन्दः यज्ञेन यज्ञमित्यस्यास्त्रिष्टुप् छन्दः
 जगद्दीजं पुरुषो देवता शिरसि न्यासे विनियोगः । मृष्टिविनिर्गताङ्गुष्ठौ
 संयुक्तौ निस्तर्जनीकौ कलाटे कृत्वा—

ॐ सहस्रशीर्षी पुरुषदं सहस्रास? सहस्रपात् ॥ सभूमिः सुर्वतस्स्पृत्वा
 र्यतिष्ठदशाङ्गुलम् ॥ १ ॥ पुरुषऽ एवेदं सर्वं व्यद्भूतं व्यर्च भाष्ट्यम् ॥

१ काण्वशाखायां त्वेकस्या एव ऋचः शिवसङ्कल्पदृष्टायाः समानात्वात् यज्जाग्रत इत्येकया ऋचा हृदयन्यास इति काण्वानां विशेषः ॥

एतामृतत्वस्येशानो यदत्रैनातिरोहति ॥३॥ एतावानस्य महिमतो
 ज्यायोश्च पूरुषः॥पादोस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतंन्दिवि ॥३॥
 त्रिपादूर्ध्वऽ उदैचपुरुषः पादोस्येहाभं वृचपुन- ॥ ततो विष्वक्कृष्णक्राम-
 रसाशनानग्नेऽ अभि॥५॥ ततो विराडजायत विराजोऽ अधिपूरुषः॥
 स जातोऽ अर्च्यरिच्यत पुश्चाद्भूमिर्मथो पुरः॥६॥ तस्माद्भुजात्सर्वं हुतः
 सम्भृतं स्पृशदाज्यम् ॥ पुशूस्तांश्चक्रे वायुश्चानारुण्या ग्नाम्याश्च वे ॥७॥
 तस्माद्भुजात्सर्वं हुतः ऋचः सामानि जज्ञिरे ॥ छन्दांऽंति जज्ञिरे
 तस्माद्भुजुस्त्वस्मादजायत ॥८॥ तस्मादश्वाऽ अजायन्तु वे के चोभु
 यादतः॥ गावो ह जज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाताऽ अजावय- ॥९॥ तं
 युजन्वृहिं पि प्रोक्षुरुपुरुषञ्जातमग्नयः॥ तेन देवाऽ अयजन्त साध्याऽ
 ऋषयश्च वे ॥१०॥ चत्पुरुषं ध्रुवं ध्रुवं कलिषा ध्रुवं कल्पयन् ॥ मुखं द्विर्मस्या
 सीत्किम्युह किमूरु पादाऽ उच्येते ॥११॥ ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीदुवाह
 राज्ञ्य- कृतः॥ ऊरु तदस्य यद्वैश्य- पद्भ्यां शूद्रोऽ अजायत ॥१२॥
 चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्योऽ अजायत ॥ श्रोत्रां ह्यायुश्चं प्याणश्च
 मुखं द्विर्जायत ॥१३॥ नाभ्याऽ आसीदुन्तरिक्षः शीष्णो हृद्यौ समं
 वर्त्तत ॥ पद्भ्या म्भूमिर्दिशुः श्रोत्रात्तथा लोकौऽ अकल्पयन् ॥१४॥
 चत्पुरुषेण हविषा देवा युजन्तं वन ॥ वसन्तोऽस्यासीदाज्यं द्वीप्सऽ
 इप्सः शरद्वि ॥१५॥ सुप्ताऽस्यासन्परिधयस्त्रिः सुप्तसुमिधं- कृताः॥
 देवा यदच्युजन्तं वानाऽ अग्नेनुपुरुषं पृथुम् ॥१६॥ युजनेन युजन्मयजन्त
 देवास्तानि धर्माणि प्रथुमाव्यासन् ॥ ते हु नाकं महिमानं- सचन्तु
 यत्र पूर्वं साध्याः सन्ति देवाः ॥१७॥ शिरसे स्वाहा ॥

अद्भ्यः सम्भृत इति पट्टचस्य उत्तरनारायणस्य नारायणपुरुषक्रपिः
 आद्यानां तिसृणां त्रिष्टुच्छन्दः चतुर्थपञ्चमयोरनुष्टुच्छन्दः अन्त्याया-
 त्रिष्टुच्छन्दः आदित्यो देवता शिखायां न्यासे विनियोगः ॥ सृष्टिपुटी
 करौ कृत्वाऽङ्गुष्ठावधः प्रसक्ताग्रौ कनिष्ठे चोर्ध्वतः प्रसक्ताग्रे कृत्वा
 शिखां स्पृष्ट्वा-ॐ अद्भ्यः सम्भृतं पृथिव्यै रसाच्च विश्वकर्मणुं
 सर्ववर्त्तताग्रे ॥ तस्यु च्चष्टां विदधद्रूपमेति तन्मन्त्रस्य देवुच्वमाजानु-
 मग्रे ॥ ३३ ॥ वेदाहमेतम्पुरुषम्सुहान्तंमादित्यवर्णुन्तमसं परस्तात् ॥
 तमेव विदित्वाति मृच्युमेति नाड्यः पन्थां विद्यते रचनाय ॥ ३४ ॥ प्रजाप-
 तिश्चरति गर्भेऽ अन्तरजायमानो बहुधा विजायते ॥ तस्य योनिम्परि-
 पश्यन्ति धीरास्तस्मिन्मह तस्थुर्भुवनाति विश्वा ॥ ३५ ॥ यो देवेभ्यः
 आतर्पति यो देवानाम्पुरोहितं ॥ पूर्वो यो देवेभ्यो जातो नमो रुचायु
 ब्राह्मणे ॥ ३६ ॥ रुचम्याहमञ्जनयन्तो देवाऽ अग्रे तर्दद्युत् ॥ अस्तुव-
 म्ब्राह्मणो विद्यात्तस्य देवाऽ असुवशं ॥ ३७ ॥ श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च
 पत्न्यावहोरात्रे पार्श्वे नक्षत्राणि रूपमश्विनौ घ्यात्तम् ॥ इच्छन्नि-
 पाणामुर्मऽ इपाण सर्वलोकर्मऽ इपाण ॥ ३८ ॥ शिखायै वपद् ॥

आधुः शिशान इति द्वादशर्चस्यामतिरथस्य अपतिरथक्रपिः
 त्रिष्टुच्छन्दः इन्द्रो देवता कवचन्यासे विनियोगः ॥ ॐ आधुं शिशानो
 वृषभो न भीमो घनाघनः क्षोभणश्चर्पणीनाम् ॥ सुहृन्दनो निमिपऽ
 एकवीरः शतऽ सेनाऽ अजयत्साकमिन्द्रः ॥ ३९ ॥ सुहृन्दनेनानिमिपेण
 जिष्णुना युक्कारेण दुश्चयवनेन धृष्णुना ॥ तदिन्द्रेण जयत तत्सं-
 हृष्ट्युधो नरऽ इषुहस्तेन धृष्णो ॥ ४० ॥ सऽ इषुहस्ते स निपुङ्गिभि-
 र्घ्शी सऽसंष्टा स युधऽ इन्द्रो गुणेन ॥ सुहृत्सृष्टिजित्तोमुपा वाहसुहृ-
 त्

अर्घञ्वा प्रतिहिताभिरस्ता ॥ ३५ ॥ बृहस्पते परिदीया रयेन रक्षोहा-
 मित्रोऽपुत्रार्घमानं ॥ अमुञ्जन्त्सेनां प्रमृणो युवाजयन्नुस्मा-
 कंमेद्धयिता रयानाम् ॥ ३६ ॥ बुलविज्ञाय स्वयंविरो प्रवीरुं सह-
 स्वान्वाजी सहमानं उग्रं ॥ अभिर्वीरो अभिसंच्चा सहोजा जैत्र-
 मिन्द्र रयमार्तिष्ठ गोवित् ॥ ३७ ॥ गोत्रभिर्दङ्गोविदुं वज्रंवाहुञ्जयन्तमर्म्म
 प्रमृणन्तुमोजसा ॥ इमं संजाताऽ अनु वीरयद्भूमिन्द्रं सखायांऽ अ-
 सहं रंभद्धम् ॥ ३८ ॥ अभि गोत्राणि सहसा गार्हमानो दयो वीरं
 शतमं द्युरिन्द्रं ॥ दुश्च्यवनं पृतनापादं युद्धयोऽस्माकुटु सेनां
 अबतु प्रयुक्तम् ॥ ३९ ॥ इन्द्रं आसालेता बृहस्पतिर्दक्षिणा युतं पुर-
 एतु सोमं ॥ देवसेनानामभिभजतीनाञ्जयन्तीनाम्मुक्तो युन्त्वग्रम् ॥
 ४० ॥ इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञं आदित्यानां मरुतां शर्द्धं
 उग्रम् ॥ महामनसाम्भुवनस्यवानाद्दोषो देवानाञ्जयतामुदस्त्र्यात् ॥ ४१ ॥
 उद्धर्षय मधवन्नायुधाद्भ्युत्सर्चन्नाम्नामुक्तानाम्मनां ॥ उद्ध्वहन्वा-
 जिनां वाजिनाद्भ्युदयानाञ्जयतां व्यन्तु घोषां ॥ ४२ ॥ अस्माकुमिन्द्रं
 सम्यंतेषु ह्यजेष्वुस्माकुं व्याऽ इषं वुत्सा जयन्तु ॥ अस्माकं वीराऽ
 उत्तरे भवन्तुस्मांऽ उ देवाऽ अबतु हवेषु ॥ ४३ ॥ अमीषांश्चित्तर्म्म-
 तिलोभयन्ती गृहाणाङ्गाव्यप्त्वे परेहि ॥ अभिप्रोहि निर्देह हृत्सु शोकं-
 रुन्धेनामिद्धास्तर्म्मसा सचन्ताम् ॥ ४४ ॥ कवचाय हुम् ॥ इत्युचार्य
 अङ्गुष्ठौ प्रसक्ताग्रौ तर्जन्यौ च त्रिकोणवत्कृत्वा मूर्ध्नि पथान्मुखं कृत्वा
 उभयपार्श्वतः करौ हृदन्तं नयन्कवचं न्यसेत् ॥

विभ्रादित्यस्य विभ्राद् सौयश्रापिः जगती छन्दः सूर्यो देवता उदु-
 त्यमिति तिसृणां प्रस्कण्वश्रापिः गायत्री छन्दः सूर्यो देवता तम्पत्वन-

धेत्यस्य ब्रह्मस्वर्यंभूर्ऋषिः जगती छन्दः विश्वेदेवा देवता अयं वेन
 इत्यस्य ब्रह्मस्वर्यंभूर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः सोमो देवता चित्रमित्यस्य
 ब्रह्मस्वर्यंभूर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः सूर्यो देवता आन इत्यस्य अगस्त्यऋषिः
 त्रिष्टुप्छन्दः सूर्यो देवता यदधेत्यस्य श्रुतकक्षमुतङ्कक्षाहृषी गायत्री
 छन्दः सूर्यो देवता तरणिरित्यस्य मस्कण्वऋषिः गायत्रीछन्दः सूर्यो
 देवता तत्सूर्यस्येतिद्वयोः कुत्सऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः सूर्यो देवता वण्महा-
 नितिद्वयोर्जमदग्निर्ऋषिः आद्यस्य बृहतीछन्दः द्वितीयस्य सतोबृहती-
 छन्दः सूर्यो देवता श्रायन्त इवेत्यस्य नृमेधऋषिः बृहतीछन्दः सूर्यो
 देवता अद्यादेवा इत्यस्य कुत्सऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः सूर्यो देवता आकृ-
 ष्णेनेत्यस्य हिरण्यस्तूप आङ्गिरस ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः सूर्यो देवता
 नेत्रत्रयन्यासे विनियोगः—ॐ ष्विष्वाद् बृहत्सिषवत् सोम्यम्मद्वायुर्ध-
 द्युर्ज्ञपतावविन्दुतम् ॥ वातं जूतो योऽ अग्निरक्षति च्चमनां पुजा? पुषोप
 पुहुधा धिराजति ॥ २० ॥ उदु स्यञ्जातवेदसन्देवं बृहन्ति कुतर्व- ॥ दुशे
 विश्वायु सूर्यम् ॥ २१ ॥ येनां पावक चक्षसा सुरुण्यन्तुज्जुर्ऽ २५ अन्तु ॥
 स्वं वरुण पश्यसि ॥ २३ ॥ दैव्यावद्धर्ष्युऽ आगतुऽ रयेनु सूर्य्यं स्वचा ॥
 मद्धा युजः समञ्जाये ॥ तम्पुक्चनथायं धेनश्चित्रन्देवानांम् ॥ २२ ॥
 तम्पुक्चनथां पूर्वथां विश्वयेमथां ज्येष्ठतांतिम्बर्हिषदं स्वर्षिदम् ॥
 प्रतीचीनिं धुजनन्दोहसे धुनिंमाशुज्यन्तुमनुयासुषर्षेसे ॥ २४ ॥ अयं
 धेनश्चोदयुष्पृश्चिन्नगन्धुर्ऽ ज्योतिर्जरायू रजसो धिमाने ॥ इममुपां
 संद्रुमे सूर्य्यस्य शिशुन विष्मां मुतिर्भारिहन्ति ॥ २५ ॥ चित्रन्देवानामुद-
 गादनीकुञ्जुर्भिमुत्रस्य वरुणस्याग्ने? ॥ आप्ता द्यावापृथिवीऽ अन्त-

रिक्षुः सूर्य्यऽ आत्कमा जगतस्तुस्तथुपश्च ॥५३॥ आ नुऽ इडाभिविदथै
 सुशुस्ति विश्वानरं सविता देवऽ एतु ॥ अपि यथा सुवानो मत्संथा
 नो विश्वजगदभिपित्वे मनुष्याः ॥ ३५ ॥ यद्दह्य कचं वृत्रहस्तुदाऽ
 अभिसूर्य्यः॥सर्व्वन्तदिन्द्र ते वशो॥३५॥तुरणिंविश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि
 सूर्य्यः॥ विश्वमाभासि रीचनम् ॥३५॥ तत्सूर्य्यस्य देवत्त्वंतर्माहित्व-
 म्मुद्र्याकृतोर्विततुः सङ्गभारः ॥ यदेदयुक्तं हुरितः सुधस्त्यादाद्रात्री
 वासस्तनुते सिमस्मै॥३५॥तस्मिन्त्रस्य वरुणस्याभिचक्षे सूर्य्यो रूपंशुते
 ह्योरुपस्थै ॥ अनुन्तमुन्यद्वृशदस्य पाजः कृष्णमुन्यद्वृशितुः सम्भ-
 रन्ति॥३५॥ वण्मुहूर्त्तऽ असि सूर्य्यं वडादित्य मुहूर्त्तऽ असि॥ मुहूर्त्ते
 संतो महिमा पनस्यतेद्वा देव मुहूर्त्तऽ असि॥३५॥ वद्द सूर्य्यं श्रवसा
 मुहूर्त्तऽ असि सुत्रा देव मुहूर्त्तऽ असि॥ मुहूर्त्ता देवानामसूर्य्यः पुरो-
 हितो विश्वे ज्योतिरदाभ्यम् ॥३५॥ श्रायन्तऽ इव सूर्य्यं विश्वेदिन्द्रस्य
 मेक्षत ॥ वसूनि जाते जनमानुऽ ओजसा प्रति भागन्न दाधिम् ॥३५॥
 अद्या देवाऽ उदिता सूर्य्यस्य निरः इंसं पिपृता निरबुद्धात् ॥ तत्रो
 मिधो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवीऽ उत इयौ? ॥३५॥
 आ कृष्णेन रजसा वरुणो निवेशयन्मृतममर्य्यं च ॥ हिरण्ययेन
 सविता रथेना देवो याति भुवनासि पश्यन् ॥३५॥ नेत्रत्रयाय वीपद् ।
 नेत्रोन्मुखं हस्तं कृत्वा मंसक्तमङ्गुष्ठं फनिष्टिकां च कृत्वा मध्यमा
 किञ्चित्प्रसार्य इतराङ्गुली नमयन् नेत्रेषु न्यसेत् ॥

१ विष्णोऽभ्यादिकं भुवनानि पश्यन् इत्यन्तं प्रतीकबोदिताभिस्तिष्ठभिः सहस्र-
 दशर्चमनुवाकं जपत्वा नेत्रत्रये न्यसेत् ॥

नमस्ते रुद्रेति शतसुद्रियाख्यस्य रौद्राध्यायस्य परमेष्ठी ऋषिः देवा
 ऋषयः प्रजापतिर्वा ऋषिः, नमस्ते रुद्रेत्यस्य गायत्रीछन्दः याते रुद्रे
 त्यादीनां तिसृणामनुष्टुप् छन्दः अद्भ्यवोचदधीत्यादितिसृणां पङ्क्ति-
 छन्दः नमोऽस्तु नीलग्रीवायेत्यादिसप्तानामनुष्टुप्छन्दः मानो महान्त-
 मितिद्वयोः कुत्सोऽपि ऋषिः जगती छन्दः सर्वासामेको रुद्रो देवता
 नमो हिरण्यवाहव इत्यादिद्रापेत्यन्तः प्राक्तनेषु चतुरक्षराणां यजुषां
 दैवी बृहतीछन्दः पञ्चाक्षराणां दैवी पङ्क्तिः षडक्षराणां दैवी त्रिष्टुप्
 यजुर्गायत्री वा सप्ताक्षराणां दैवी जगती यजुरुष्णिग्वा अष्टाक्षराणां
 यजुरनुष्टुप् प्राजापत्या गायत्री वा नवाक्षराणां यजुर्बृहती आसुरी
 जगती वा दशाक्षराणां यजुः पङ्क्तिः एकादशाक्षराणां यजुस्त्रिष्टुप्
 आसुरी पङ्क्तिर्वा द्वादशाक्षराणां यजुर्जगती आसुरी बृहती वा
 प्राजापत्योष्णिग्वा सामगायत्री वा चतुर्दशाक्षरस्य सामोष्णिक् नमो
 हिरण्यवाहव इत्यादीनां श्वपतिभ्यश्चवो नम इत्यन्तानां यजुषां हिरण्य-
 वाहुः सेनानीर्दिशाम्पतिरित्यादिमंत्रवर्णावर्गतनामका उभयतो नम-
 स्कारा बहवो रुद्रा देवताः नमो भवायच रुद्रायचेत्यादीनां प्रखिदते
 चेत्यन्तानां यजुषां भवादयो मन्त्रलिङ्गावगता अन्यतरतो नमस्कारा
 बहवो रुद्रा देवताः नम इषुकृद्भ्यो धनुष्कृद्भ्यश्चवो नम इत्यस्य यजुष
 उभयतो नमस्कारा बहवो रुद्रा देवताः नमो हिरण्यवाहव इत्यादयो
 नमस्तिष्ठद्भ्यो धावद्भ्यश्चवो नम इत्यन्ता द्वन्द्विनः नमः सभाभ्य इत्या-
 दयोनम आनिर्हतेभ्य इत्यन्ता जाताख्याः नमो वः किरिकेभ्य

१ नमो हिरण्यवाहव इत्यादीना यजुषामनियताक्षरतांछन्दोनास्तीत्येकेषा मते,
 पिङ्गलमते तु एकाक्षरप्रभृत्येकेकाक्षरवृद्ध्या नियताक्षराणा षडधिकशताक्षरपर्यन्तानां यजुषा
 छन्दोविशेष नियमोऽस्त्येव ॥ २ नमो वः किरिकेभ्य इति चतुर्दशाक्षर सामोष्णिकेक-
 सेव । तत्र देवतामन्त्रवर्णादिबचतुर्थ्यन्ताः प्रसिद्धाः । ३ चतुःपष्टिकण्डिकात्मको रौद्रा-
 ध्याय इति काण्वाना विशेषः ॥

इत्यादीनामग्निवायुसूर्यहृदयभूतव्याहृतानाम् अन्यतरतो नमस्कारा
 वहवो रुद्रा देवताः द्रापे इत्यस्या उपरिष्ठाद्बृहतीछन्दः इमारुद्राये-
 त्यस्याः कुत्सोपि ऋषिः जगतीछन्दः यात इत्यस्या अनुष्टुप्छन्दः
 परिन इति द्वयोस्त्रिष्टुप्छन्दः विकिरिद्र-सहस्राणीतिद्वयोः अनुष्टु-
 प्छन्दः सप्तानामेको रुद्रो देवता असहस्रव्यतित्यादिना दशानामनुष्टु-
 प्छन्दः वहवो रुद्रा देवता नमोस्तु रुद्रेभ्य इत्यादीनां त्रयाणा यजुषां
 धृतिश्छन्दः वहवो रुद्रा देवताः सकलाध्यायस्य शतशीर्षो रुद्रो वा
 देवता अस्त्रन्यासे विनियोगः—ॐ नमस्ते रुद्र मुच्यवऽ उतो तुऽ इष्वे
 नम- ॥ बाहुभ्यामुत ते नम- ॥ १ ॥ या ते रुद्र शिवा तनूरयोरा
 पापकाशिनी ॥ तथा नस्तुन्वा शन्तमया गिरिशन्ताभिर्जाकशीहि
 ॥ २ ॥ यामिपुङ्गिरिशन्तु इस्ते विभर्ष्यस्तवे ॥ शिवाङ्गिरिब्र ताङ्कु
 माहिःसीऽ पुरुपुञ्जगत् ॥ ३ ॥ शिवेनु बर्चसा त्वा गिरिशाच्छां
 वदामसि ॥ यथा नुऽ सर्वमिज्जगदयुक्ष्मऽ सुमना ऽअसत् ॥ ४ ॥
 अद्भ्यवांचदधिवृक्का प्रथमो दैव्यो भिपक्का ॥ अर्होऽश्च सर्वाऽभ्ययन्त-
 र्वाश्च यातुघाङ्गयोधराञ्जीऽ परांमुव ॥ ५ ॥ असौ यस्ताम्प्रोऽ अह्णऽ
 उत बुभ्रु? सुमुङ्गल- ॥ यि चैनऽ रुद्राऽ अभितो दिक्षु श्रिता? सहस्रशो-
 र्वेपाऽ हेऽ इमहे ॥ ६ ॥ असौ योवसर्षति नीलग्रीवो विलोहितऽ ॥
 उतैर्नङ्गोपाऽ अहश्चन्नर्हश्चलुदहार्येऽ स दृष्टो मृडयाति नऽ ॥ ७ ॥
 नमोस्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय मीढुषे ॥ अथो येऽ अस्य सत्त्वानो-
 हन्तेव्यो करुन्नम- ॥ ८ ॥ प्रमुञ्च घट्वनुस्त्वमुभयोराचन्योर्ज्याम् ॥
 याश्च ते इस्तुऽ इष्वुऽ परा ता भगवो वप ॥ ९ ॥ विज्युन्धनु-
 कण्दिनो विशल्लयो बाणवाँऽ उत ॥ अनैशन्नस्य याऽ इष्वऽ आसुरस्य
 निपहृधि? ॥ १० ॥ या ते हेतिर्मीढुष्टुम् इस्ते घृभूवे ते घृभू- ॥

तयास्मान्निवृश्चतस्त्वमयक्ष्मया परिभुज ॥ ११ ॥ परिं ते धर्षनो
 हेतिरस्मान्दृष्टं क्तु द्विश्चत- ॥ अथो यऽ इपुधिस्तवारेऽ अस्मन्निधेहि
 तम् ॥ ११ ॥ अतस्तु घनुषुसहस्राक्ष शतेषुधे ॥ निशीर्ष्यं शुल्ब्याना-
 म्मुखां शिवो न- सुमनां भव ॥ ११ ॥ नमस्तुऽ आयुधायानां तताय
 धृष्णवे ॥ उभाभ्यामुत ते नमो वाहुभ्यान्तव धर्षने ॥ ११ ॥ मा नो
 मुहान्तमुत मा नोऽ अर्भकम्मा नुऽ उक्षन्तमुत मानऽ उक्षितम् ॥ मानो
 वधीऽ पितरुम्भोतमातरुम्मानं-ऽपिप्रयास्तुर्व्वोरुद्वरीरिपऽ ॥ ११ ॥ मा
 नस्तोके तनये मा नुऽ आयुषि मा नो गोषु मा नोऽ अश्वेषु रीरिपऽ ॥
 मा नो धीराद्भुद्र भाषिणो वधीर्हुविष्मन्तुऽ सद्मिन्त्वा इनामहे ॥ ११ ॥
 नमो हिरण्यवाद्दे सेनादये दिशाश्रपतये नमो नमो वृक्षेभ्यो हरि-
 केशेभ्यऽ पशूनाम्पतये नमोनम-ऽऽपिपञ्जगायुत्त्रिपीमतेपथीनाम्पतये
 नमोनमोहरिकेशायोपवीतिनेपुष्टानाम्पतये नमोनमोवभ्रुशायध्याधि-
 नेभ्रानाम्पतयेनमोनमोभ्रुवस्यहुत्स्यैजगताम्पतयेनमोनमोरुद्रायततायिने
 क्षेत्राणाम्पतयेनमोनम-ऽसूताया हन्त्यैवनांनुाम्पतयेनमोनमोरोहिताय
 स्थपतये वृक्षाणाम्पतये नमोनमो भ्रुवन्तयेवारिवस्फुतायौषधीनाम्पतये
 नमोनमोमुन्निर्णेवाणिजायुकसांणाम्पतयेनमोनमोऽनुवैर्घोपायाक्कुन्दयते
 पत्नीनाम्पतयेनमोनम-ऽकृत्स्नायतयाधावन्तेसस्वनाम्पतयेनमोनमुऽसह-
 मानायनिष्ठाधिनऽ आध्याधिनीनाम्पतयेनमोनमोनिपुङ्गिणैककुभाय
 स्तेनानाम्पतये नमोनमोनिचेरवैपरिचुरायारण्यानाम्पतये नमोनमो
 अंतपेरिवश्चतेस्तायूनाम्पतयेनमोनमोनिपुङ्गिणऽ इपुधिमतेतस्कराणा-
 म्पतयेनमोनम-ऽसुकायिभ्योजिघाँसद्दयोमुष्णताम्पतये नमोनमो

सिमद्रथो नक्तुश्चरंद्रयोविमृन्तानाम्पतयेनमं—॥१७ १८ १९ २० २१॥नमऽ
 उष्णीषिणैगिरिचुरायंकुलुञ्चानाम्पतयेनमोनमऽ इषुमद्रथोधन्वुयि-
 व्यश्चवोनमोनमऽ आतन्वानेभ्यं— प्रतिदधानेभ्यश्चवो नमोनमऽ
 आयच्छद्रथोस्यंद्रथश्चवो नमोनमोविमृजद्रथोविद्धयंद्रथश्चवो नमोनमं-
 स्वपद्रथोजाग्रंद्रथश्चवो नमोनमुदंशयानेभ्यऽआसीनेभ्यश्चवो नमो
 नमुस्तिष्ठंद्रथोधावद्रथश्चवोनमोनमं—सुभाभ्यं— सुभापतिभ्यश्चवो नमो
 नमोश्चेभ्योश्चपतिभ्यश्चवो नमोनमऽ आव्याधिनीभ्योद्विविभ्यन्ती-
 व्यश्चवोनमोनमुऽ उर्गणाभ्यस्तृहतीभ्यश्चवोनमोनमो गुणेभ्यो गुण-
 पतिभ्यश्चवो नमोनमोघातेभ्योघातपतिभ्यश्चवोनमोनमो गृत्सेभ्यो
 गृत्सपतिभ्यश्चवो नमोनमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्चवो नमोनमुऽ
 सेनाभ्यंसेनानिभ्यश्चवोनमोनमोरुधिभ्योऽअरुथेभ्यश्चवोनमोनमं-
 क्षुत्तृभ्यं—सङ्घहीतृभ्यश्चवो नमोनमोमुह्योऽअर्भुकेभ्यश्चवो नमं—॥
 ॥२२ २३ २४ २५ २६॥नमुस्तक्षत्र्योरथकारेभ्यश्चवो नमोनमुऽकुलाभ्यं
 कुर्मारैभ्यश्चवो नमो नमो निप्रादेभ्यं— पुञ्जिष्ठैभ्यश्चवो नमो नमं-
 श्वनिभ्योमृगयुभ्यश्चवोनमोनमुऽश्वभ्युऽश्वपतिभ्यश्चवो नमो नमो
 भुवायंचन्द्रायंचनमं— शुर्वायंचपशुपतये च नमो नीलग्रीवायच शिति-
 क्णायंचनमं—कपर्दिनेचवुष्मकेशायंचनमं— सहस्राक्षायंचशतधन्वनेच
 नमो गिरिशुपायंचशिपिविष्टायंचनमो मीढुष्टमायुचेपुपतेच नमोऽनुस्वायं
 चवामनायंचनमोऽवृहतेचवृषीयसेचनमो वृद्धायंचसृष्टेच नमोऽप्यायच
 पथुमायंचनमऽ आशवेचाजिरायंचनमुऽ शीघ्रायंचुशीभ्यायंचनमुऽ
 उर्म्यायंचावस्वद्वयायंचनमोनादेयायंचद्वीप्यायंच॥२७ २८ २९ ३० ३१॥

नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः - पूर्वजाय चापरजाय च नमो मद्धयुमाय चा-
 पगुल्भाय च नमो जघ्र्याय च बुध्याय च नमः सोम्याय च प्रतिसूर्याय च
 नमो याम्याय च क्षेम्याय च नमः - श्लोक्याय चावसान्याय च नमः उर्व-
 ष्याय च खल्ल्याय च नमो वक्र्याय च कवस्याय च नमः - श्रुवाय च प्रतिश्रु-
 वाय च नमः आश्रुपेणाय चाशुरथाय च नमः शुराय चावभेदिने च नमो
 विल्मिने च कवचिने च नमो वृम्मिणे च वरुथिने च नमः - श्रुताय च श्रुतसे-
 नाय च नमो दुन्दुब्याय चाहनद्याय च नमो धूष्णवे च प्रमृशाय च नमो
 निपुङ्गवे च पुथिमते च नमस्तीक्ष्णवे चायुधिने च नमः - स्वायुधाय च सुध-
 र्वने च ॥ ३३ ३३ ३३ ३३ ३३ ॥ नमः सुत्याय च पथ्याय च नमः काट्याय च
 नील्याय च नमः कुल्याय च सरस्याय च नमो नादेयय च वैशुन्ताय च नमः
 कूप्याय चावृष्ट्याय च नमो वीर्याय चातप्याय च नमो मेग्याय च
 द्विष्ट्याय च नमो वृष्याय चावृष्याय च नमो वान्याय च रेष्म्याय च
 नमो वास्तुष्ट्याय च वास्तुपाय च नमः सोमाय च हृद्राय च नमस्ताम्भ्राय
 चारुणाय च नमः - शुक्लवे च पशुपतये च नमः सुग्राय च भोमाय च नमोग्रे-
 वुधाय च दूरे वुधाय च नमो हुन्त्रे च हनीयसे च नमो वृक्षेभ्यो हरि-
 केशेभ्यो नमस्ताराय ॥ ३४ ३४ ३४ ३४ ॥ नमः - शम्भवाय च मयो-
 भवाय च नमः - शङ्कराय च मयस्कराय च नमः - शिवाय च शिवतराय
 च ॥ ३५ ॥ नमः पाथ्याय चावाठ्याय च नमः - पुतरणाय चोतरणाय च
 नमस्तीर्थ्याय च कूह्याय च नमः शल्पाय च केट्याय च ॥ ३६ ॥ नमः -
 सिकुत्याय च प्रवाहाय च नमः - किङ्गिळाय च क्षयुणाय च नमः - कपुर्दिने च
 पुलस्तये च नमः इरिण्याय च प्रपुल्याय च ॥ ३७ ॥ नमो ब्रज्याय च गोष्ठ्याय

चनमुस्तल्प्यायचुगोह्यायचनमौहृद्व्यायचनिवृत्त्यायचनमुत्काह्या-
 यचगह्वरुष्टायच ॥ ५५ ॥ नमुत्शुक्क्यायच हरित्यायचनम-पाँसु-
 ष्टायचरजुस्यायचनमोलोप्यायचोलुप्यायचनमुऽऊर्ध्वायच सूर्ध्वायच
 ॥ ५६ ॥ नम- पुष्पायचपर्णाशुदायचनमऽ उद्गुरमाणायचाभिगृतेचनमऽ
 आक्षिदुतेचप्रखिदुतेचनमऽ इपुकृद्भ्यो धनुष्कृद्भ्यश्चवो नमोनमौवट
 किरिकेभ्योद्वानाहुहृदयेभ्योनमौविचित्रुक्केभ्योनमौ विक्षिणुक्के-
 ष्यो नमऽ आनिर्हृतेभ्य- ॥ ५७ ॥ द्रापेऽ अन्धसस्पते दरिद्रे नील-
 लोहित॥ आसाम्प्रजानामेपाम्पशूनाम्मा भेर्मा रोह्मोचनुत्किञ्चना-
 मत् ॥ ५८ ॥ इमालुद्रायंतुवसेकपदिनेक्षुयद्वीरायुप्रभरामहे सुती?॥यथा
 शमसंहिपदे चतुष्पदेविश्वम्पुष्ट्रामेऽअस्मिन्ननातुरम्॥५९॥वा ते रद्र
 शिवा तुन्? शिवा विश्वाहा भेषुजी शिवा हुतस्य भेषुजी तया नो मृड
 जीवसे॥६०॥परि नो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु परि च्वेषस्य दुर्मतिरघायो?॥
 अवं स्थिरा मुचवंद्रयस्तनुष्वु मीहृद्वस्तोकाय तनयाय मृडा॥६१॥ भीहृ-
 ष्टुम शिवंतम शिवो नत्सुमनाभव ॥ पुरुमे वृक्षऽ आयुधन्निघाय कृत्ति
 वसानुऽ आचरु पिनाकुंविभ्रदागहि॥६२॥विकिरिट्ट विलोहित नमस्तेऽ
 अस्तु भगवत्॥यास्ते सहस्रं हेतयोद्रपमुस्मान्निवपन्तु ता?॥६३॥ सह-
 स्त्राणि सहस्रशो ग्राह्वोस्त्वहेतय- ॥ तासामीशानो भगवत् पराचीना
 मुत्वाकृधि॥६४॥असहयाता सहस्राणि ये रुद्राऽ अविभूम्याम् तेषां
 सहस्रयोजनेषु धरुवानि तन्मसि ॥ ६५ ॥ अस्मिन्नपहृत्पुष्पवेन्तरिक्षे
 भ्रराऽ अधि॥ तेषाँसहस्रयोजनेषु धरुवानि तन्मसि ॥ ६६ ॥ नील-
 ग्रीवात् शितिम्भुटा दिवं रुद्राऽ उर्पश्चितात् ॥ तेषाँसहस्रयोज-

नेवु धरुवानि तरुमसि ॥१५॥ नीलंग्रीवाढं शित्तिकण्ठाढंशुर्वाऽ अघ?
 क्षमाचुरा? ॥ तेषां सहस्रयोजनेवु धरुवानि तरुमसि ॥१६॥ ये वृक्षेषु
 शुष्पिष्पञ्जरा नीलंग्रीवा विलोहिताढं ॥ तेषां सहस्रयोजनेवु धरुवानि
 तरुमसि ॥१७॥ ये भूतानामधिपतयो विशिखासं- कपुर्दिने- ॥ तेषां
 सहस्रयोजनेवु धरुवानि तरुमसि ॥१८॥ ये पृथाम्पथिरसंघऽ ऐलवृदाऽ
 आयुर्द्युध- ॥ तेषां सहस्रयोजनेवु धरुवानि तरुमसि ॥ १९ ॥ ये
 तीर्थानि प्प्रचरन्ति सूकाहस्ता निपुङ्गिण- ॥ तेषां सहस्रयोजनेवु
 धरुवानि तरुमसि ॥२०॥ येत्रैषु द्विविद्वान्ति पात्रेषु पिबंतो जनान् ॥
 तेषां सहस्रयोजनेवु धरुवानि तरुमसि ॥२१॥ यऽ एतावन्तश्च भूयां
 सञ्च दिशो रुद्रा वितस्तिथरे ॥ तेषां सहस्रयोजनेवु धरुवानि तरुमसि
 ॥२२॥ नमोस्तु रुद्रेभ्यो ये द्विवि येषां वृषभिषवढं ॥ तेभ्यो दशु प्राची-
 र्दशदक्षिणादश प्प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्द्धा? ॥ तेभ्यो नमोऽ अस्तु ते
 नोवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यन्द्रिण्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेपाञ्जम्भे
 दद्धमढं ॥२३॥ नमोस्तु रुद्रेभ्यो येन्नगिक्षे येषां वातुऽ इषवढं ॥ तेभ्यो
 दशुप्राचीर्दश दक्षिणा दश प्प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्द्धा? ॥ तेभ्यो नमोऽ
 अस्तु ते नोवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यन्द्रिण्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेपाञ्जम्भे
 दद्धमढं ॥२४॥ नमोस्तु रुद्रेभ्यो ये पृथिव्याय्येषामन्तुमिषवढं ॥ तेभ्यो
 दशु प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्द्धा? ॥ तेभ्यो
 नमोऽ अस्तु ते नोवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यन्द्रिण्मो यश्च नो द्वेष्टि
 तमेपाञ्जम्भे दद्धमढं ॥२५॥ अस्त्राय फद इत्युचार्य परस्परतालं कुर्वन्
 अस्त्रं न्यसेत् ॥ इति पञ्चमो न्यासः ॥

अथ षष्ठो न्यासः—भजनने ब्रह्मा तिष्ठतु पादयोर्विष्णुस्तिष्ठतु
 हस्तयोर्देवास्तिष्ठतु वाहोरिन्द्रस्तिष्ठतु जठरेऽग्निस्तिष्ठतु हृदये शिवस्तिष्ठतु
 कण्ठे वसवस्तिष्ठन्तु वक्रे सरस्वती तिष्ठतु नासिकयोर्वायुस्तिष्ठतु नय-
 नयोः सूर्याचन्द्रमसौ तिष्ठताम् ऊर्णयोरश्विनो तिष्ठताम् ललाटे रुद्रा-
 स्तिष्ठन्तु मूर्ध्नि आदित्यास्तिष्ठन्तु शिरसि महापुरुषस्तिष्ठतु शिखाया
 चागुण्डा तिष्ठतु पृष्ठे पिनाकी तिष्ठतु पुरतः शूली तिष्ठतु पार्श्वयोः
 शिवाशङ्करो तिष्ठताम् सर्वतो वायुस्तिष्ठतु रहिः सर्वतोऽग्निर्ज्वाला-
 मालापरिवृतस्तिष्ठतु सर्वेष्वङ्गेषु सर्वा देवतास्तिष्ठन्तु सर्वाङ्गे मा रक्षन्तु ॥
 इति षष्ठो न्यासः ॥

अथ लघुन्यासः—अग्निर्मे वाचि श्रित इत्यादिभिर्मन्त्रैर्यथालिङ्ग
 मङ्गानि सस्पृशत् ॥

ॐ अग्निर्मे वाचि श्रित वाक् हृदये हृदय मयि अहममृते अमृतं
 ब्रह्मणि—वाच स्पृशत् ॥

ॐ वायुर्मे प्राणे श्रितः प्राणो हृदये हृदय मयि अहममृते अमृतं
 ब्रह्मणि—हृदयं स्पृशत् ॥

ॐ सूर्यो मे चक्षुषि श्रित, चक्षुर्हृदये हृदय मयि अहममृते अमृतं
 ब्रह्मणि—चक्षुषी स्पृशत् ॥

ॐ चन्द्रमा मे मनसि श्रितः मनो हृदये हृदय मयि अहममृते अमृतं
 ब्रह्मणि—वसूः स्पृशत् ॥

१ स च अभिषेक एव भवेत् ॥ २ आश्रयायुश्च स्पृश चन्द्रमा । दश एव च ।

आय पृथिव्यापथय इन्द्र पत्न्य एव च । ईशान आत्मा च पुनर्लघुन्यास एवोदश ॥

३ मनस स्थानत्वात् ॥

ॐ दिशो मे श्रोत्रे श्रिताः श्रोत्रं हृदये हृदयं मयि अहममृते अमृतं
ब्रह्मणि--श्रोत्रे स्पृशेत् ॥

ॐ आपो मे रेतसि श्रिताः रेतो हृदये हृदयं मयि अहममृते अमृतं
ब्रह्मणि--त्रिङ्गं स्पृशेत् ॥

ॐ पृथिवी मे शरीरे श्रिता शरीरं हृदये हृदयं मयि अहममृते
अमृतं ब्रह्मणि--शरीरं स्पृशेत् ॥

ॐ ओषधिवनस्पतयो मे लोमसु श्रिताः लोमानि हृदये हृदयं
मयि अहममृते अमृतं ब्रह्मणि--रोमकूपान् स्पृशेत् ॥

ॐ इन्द्रो मे बले श्रितः बलं हृदये हृदयं मयि अहममृते अमृतं
ब्रह्मणि--सर्वाङ्गं स्पृशेत् ॥

ॐ पर्जन्यो मे मूर्ध्नि श्रितः मूर्धा हृदये हृदयं मयि अहममृते
अमृतं ब्रह्मणि--मस्तकं स्पृशेत् ॥

ॐ ईशानो मे मन्यौ श्रितः मन्युर्हृदये हृदयं मयि अहममृते अमृतं
ब्रह्मणि--हृदयं स्पृशेत् ॥

ॐ आत्मा मे आत्मनि श्रितः आत्मा हृदये हृदयं मयि अहममृते
अमृतं ब्रह्मणि--ब्रह्मं स्पृशेत् ॥

ॐ पुनर्म आत्मा पुनरायुरागात्पुनः प्राणः पुनराकृतमागात् ।
वैश्वानरो रश्मिभिर्वाग्निधानः अन्तस्तिष्ठत्वमृतस्य गोपाः । सर्वशरीरं
स्पृशेत् ॥ एषत इत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः सामपङ्क्तिर्यजुर्जगती छन्दसी
रुद्री देवता योनिमुद्रामदर्शने विनियोगः ॥ एष तै रुद्र भागः सुह

स्वस्त्राम्बिकया तर्जुणस्व स्वाहृष ते रुद्र भागऽ आबुस्ते पशु? ॥५॥
अनेन मन्त्रेण योनिमुद्रां प्रदर्शयेत् ॥

॥ अथ रुद्रपूजनप्रयोगः ॥

आत्मनः श्रीरुद्रस्वरूपेण ध्यानम्—पञ्चास्यं सौम्यमात्मानं सर्वा-
भरणभूषितम् । मृगलाञ्छनमूर्द्धानं शुद्धस्फटिकसन्निभम् ॥ फणा-
सहस्रविस्फूर्जदुरगेन्द्रोपवीतिनम् । सत्यार्चिर्विज्वलज्वालजटाजूटकिरी-
टिनम् ॥ सहस्रकरविभ्राजत्खट्वाङ्गादिविभूषितम् ॥ ब्रह्माण्डखण्डवत्का-
शत्कपालवरधारिणम् । देदीप्यमानं चन्द्रार्कज्वलदग्नित्रिनेत्रिणम् ॥
त्रैलोक्यथोतिकृद्भास्वत्स्कन्धेकपाञ्चमालिनम् । दीप्तनक्षत्रमालावदक्ष-
मालाधरं विश्रुम् ॥ निःशेषवारिसम्पूर्णकमण्डलुकरं त्वजम् । जग-
द्भाधिर्यकृन्नादमुचं डमरुधारिणम् ॥ केयूरवदनागन्द्रमूर्द्धमणिविराजि-
तम् । मेखलाकिङ्किणीमालामुक्त्तारावविराजितम् ॥ घर्घराव्यक्तनिर्ग-
च्छद्गम्भीरारावनूपुरम् । व्याघ्रचर्मपरीधानं गजचर्मवसानरुम् ॥ सहे-
मपट्टनीलाभव्याघ्रचर्मोत्तरीयकम् । विद्युलताप्रभागङ्गाभातमूर्धं सुरा-
र्चितम् ॥ समस्तभुवनाधारघरणोक्षासनस्थितम् । त्रैलोक्यवनितामूर्द्ध-

१ रुद्रकल्पद्रुमे—एव न्यासविधिं कृत्वा ततो मुद्रा प्रदर्शयेत् । शिवपुष्टिः शिव
स्योक्ता सैव शान्तिप्रदायिनी ॥ एष ते रुद्रभाग इति मुद्राप्रदर्शनम् । भौकामः
शीर्ष्णि कुर्वीत तेजस्कामस्तु नेत्रयोः ॥ मुखे त्वग्राचरामस्तु म्रौवाया रोगनाशने । हृदये
सर्वकामस्तु नामो ज्ञानी प्रदर्शयेत् ॥ प्रजाकामस्तु गुह्ये वै पशुकामस्तु जङ्घयोः । जानुभ्या
मामकामस्तु राष्ट्रकामस्तु पादयोः ॥ वशीकरणकामस्तु वामहस्ते प्रदर्शयेत् । पापघनेऽ-
भिचारे च दशभेरुपगमे तथा ॥ बहिः शरीरात्कुर्वीत शिवस्थाज्जने च स्मरन् । एवं प्रदर्श-
यित्वा तु ततो ध्यान समावभेत् ॥

नतदेहार्धपार्वतीम् ॥ लक्षमूर्यप्रभाभास्वत्रैलोक्यकृतपाण्डुरम् । अमृत-
 प्लुतहृष्टाङ्गं दिव्यभोगसमाकुलम् ॥ दिग्देवतासमायुक्तं सुराक्षुरनमस्कृ-
 तम् । नित्यं शाश्वतमव्यक्तं व्यापिनं नन्दिनं ध्रुवम् ॥ इत्थं श्रीरुद्रस्व-
 रूपमात्मानं ध्यात्वा आत्मनि पुष्पाक्षतप्रक्षेपेण श्रीरुद्रस्यावाहनम्—
 ॐ आराधितो मनुष्यैस्त्वं सिद्धैर्देवाभिरादिभिः । आराधयामि भक्त्या
 त्वां गृहाण परमेश्वर ॥ श्रीरुद्र इहागच्छ इह तिष्ठ इत्यात्मनि पुष्पा-
 क्षतप्रक्षेपणं कुर्यात् ॥ त्र्यम्बकमित्यस्य वसिष्ठ ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः
 त्र्यम्बको रुद्रो देवता स्वात्मनि श्रीरुद्रपूजने विनियोगः । ॐ त्र्यम्बकं-
 व्यजापहे सुगुण्णिम्पुष्टिवर्द्धनम् ॥ उर्ध्वारुक्मिबु वन्धनाऋमृच्योर्भूमिंक्षीय-
 मामृतात् ॥ १ ॥ स्वशरीरेऽवस्थितश्रीरुद्रस्वरूपिणे जीवात्मने नमः
 गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥ नैवेद्यं परिकल्पयामि ॥ स्वदक्षिणभागे
 साधारस्य ताम्रपात्रस्य स्थापनम् ॥ ॐ नमः शम्भवायेत्यस्य परमेष्ठी
 ऋषिः अत्र सप्ताक्षराणां यजुरुष्णिक छन्दः षडक्षराणां यजुर्गायत्री
 छन्दः शम्भवादयो मन्त्रवर्णावगता अन्यतरतो नमस्कारा बहवो रुद्रा
 देवता अर्घ्यपूरणे विनियोगः ॥ ॐ नम—शम्भुवायं च मयोभुवायं च नम—
 शङ्करायं च मयस्करायं च नम— शिवायं च शिवतरायं च ॥ १ ॥
 अनेन मन्त्रेण तीर्थोदकेनार्घ्यं पूरयित्वा तस्मिन्गन्धाक्षतपुष्पाणि प्रक्षि-
 पेत् । ॐ नमः शम्भवायेत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अत्र सप्ताक्षराणां यजु-
 रुष्णिक छन्दः षडक्षराणां यजुर्गायत्री छन्दः शम्भवादयो मन्त्रवर्णा-

१ द्विजो ध्यात्वैवमात्मानं सम्यग्रुद्रस्वरूपिणम् । सम्यग्ध्वस्तान्तरायः सन् ततो
 चजनमारमेत् ॥ २ अत्र नैवेद्यमपि मानसं परिकल्पयेदिति महार्णवः ॥

स्वस्त्वाम्बिकया तर्जुपस्व स्वाहृष तै रुद्र भागऽ आखुस्ते पुशु? ॥३॥
अनेन मन्त्रेण योनिमुद्रां प्रदर्शयेत् ॥

॥ अथ रुद्रपूजनप्रयोगः ॥

आत्मनः श्रीरुद्रस्वरूपेण ध्यानम्—पञ्चास्यं सौम्यमात्मानं सर्वा-
भरणभूषितम् । मृगलाञ्छनमूर्द्धानं शुद्धस्फटिकसन्निभम् ॥ फणा-
सहस्रविस्फूर्जदुरगेन्द्रोपवीतिनम् । सत्यार्चिर्विज्वलज्ज्वालजटाजूटकिरी-
टिनम् ॥ सहस्ररुद्रविभ्राजत्खट्वाङ्गादिविभूषितम् ॥ ब्रह्माण्डखण्डवत्का-
शत्कपालवरधारिणम् । देदीप्यमानं चन्द्रार्कज्वलदग्नित्रिनेत्रिणम् ॥
त्रैलोक्यघोतिकृद्धास्वत्स्कन्धेकपाञ्चमालिनम् । दीप्तनसत्रमालावदक्ष-
मालाधरं विभुम् ॥ निःशेषवारिसम्पूर्णकण्ठलुकरं त्वजम् । जग-
द्वाधिर्यकृन्नादमुचं डमरुधारिणम् ॥ केयूरवदनागेंद्रमूर्द्धमणिविराजि-
तम् । मेखलाकिङ्किणीमालामुक्तारावविराजितम् ॥ चर्चराव्यक्तनिर्ग-
च्छद्गम्भीरारावनूपुरम् । व्याघ्रचर्मपरीधानं गजचर्मवसानकम् ॥ सहे-
मपट्टनीलाभव्याघ्रचर्मोत्तरीयकम् । विद्युलताप्रभागङ्गाभातमूर्धं सुरा-
र्चितम् ॥ सपस्तभुवनाधारधरणोक्षासनस्थितम् । त्रैलोक्यवनितामूर्द्ध-

१ रुद्ररूपद्रुमे—एव न्यासविधिं कृ वा तता मुद्रा प्रदर्शयेत् । शिवपुष्टिः शिव
स्योक्ता षैव शान्तिप्रदायिनी ॥ एष ते रुद्रभाग इति मुद्राप्रदर्शनम् । श्रीकाम,
शीर्ष्णि कुर्वीत तेजस्कामस्तु भेनयो ॥ मुखे त्वन्नायकामस्तु श्रीवाया रोगनाशने । हृदय
सर्वकामस्तु नामौ ज्ञानी प्रदर्शयेत् ॥ प्रजाकामस्तु गुह्ये वै पशुकामस्तु जङ्घयोः । जानुभ्यां
ग्रामकामस्तु राष्ट्रकामस्तु पादयोः ॥ चर्चाकरणकामस्तु वामहस्ते प्रदर्शयेत् । पापक्षयेऽ-
भिचारे च वषाभेरपगमे तथा ॥ बहिः शरीरात्कुर्वीत शिवस्वाशेति च स्मरन् । एष प्रदर्श-
यित्वा तु ततो ध्यान समाप्तयेत् ॥

नतदेहार्धपार्वतीम् ॥ लक्षसूर्यप्रभाभास्वत्रैलोक्यकृतपाण्डुरम् । अमृत-
 प्लुतहृष्टाङ्गं दिव्यभोगसमाकुलम् ॥ दिग्देवतासमायुक्तं सुरासुरनमस्कृ-
 तम् । नित्यं शाश्वतमव्यक्तं व्यापिनं नन्दिनं ध्रुवम् ॥ इत्थं श्रीरुद्रस्व-
 रूपमात्मानं ध्यात्वा आत्मनि पुष्पाक्षतपक्षेपेण श्रीरुद्रस्यावाहनम्—
 ॐ आराधितो मनुष्यैस्त्वं सिद्धैर्देवासुरादिभिः । आराधयामि भक्त्या
 त्वां गृहाण परमेश्वर ॥ श्रीरुद्र इहागच्छ इह तिष्ठ इत्यात्मनि पुष्पा-
 क्षतपक्षेपणं कुर्यात् ॥ त्र्यम्बरमित्यस्य वसिष्ठ ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः
 त्र्यम्बको रुद्रो देवता स्वात्मनि श्रीरुद्रपूजने विनियोगः । ॐ त्र्यम्बकं-
 व्यजामहे सुगन्धिर्मुष्टिर्वृद्धेनम् ॥ बुध्नुरुकर्मिणु वन्धनान्मृत्योर्मुक्षीयु-
 मामृतात् ॥ १ ॥ स्वर्गरीरेऽवस्थितश्रीरुद्रस्वरूपिणे जीवात्मने नमः
 गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥ नैवेद्यं परिकल्पयामि ॥ स्वदक्षिणभागे
 साधारस्य ताम्रपात्रस्य स्थापनम् ॥ ॐ नमः शम्भवायेत्यस्य परमेष्ठी
 ऋषिः अत्र सप्ताक्षराणां यजुरुष्णिक् छन्दः पडक्षराणां यजुर्गायत्री
 छन्दः शम्भवादयो मन्त्रवर्णाविगता अन्यतरतो नमस्कारा बहवो रुद्रा
 देवता अर्घ्यपूरणे विनियोगः ॥ ॐ नमः—शम्भुवायं च मयोभुवायं च नमः—
 शङ्कराय च मयस्कराय च नमः— शिवाय च शिवतराय च ॥ १ ॥
 अनेन मन्त्रेण तीर्थोदकेनार्घ्यं पूरयित्वा तस्मिन्गन्धाक्षतपुष्पाणि प्रक्षि-
 पेत् । ॐ नमः शम्भवायेत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अत्र सप्ताक्षराणां यजु-
 रुष्णिक् छन्दः पडक्षराणां यजुर्गायत्री छन्दः शम्भवादयो मन्त्रवर्णा-

१ द्विजो ष्यात्वेवमात्मानं त्र्यम्बकस्वरूपिणम् । त्र्यम्बुध्वस्तान्तरायः सन् ततो
 यजनमारभेत् ॥ २ अत्र नैवेद्यमपि मानसं परिकल्पयेदिति महार्णवः ॥

वगता अन्यतरतो नमस्कारा बहवो रुद्रा देवता अर्घ्याभिमन्त्रणे विनि-
योगः—ॐ नमः—शम्भुवार्यं० इति मन्त्रमष्टवारं जपित्वा अर्घ्याभिमन्त्रणं
कुर्यात् । ॐ नमः शम्भवायेत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अत्र सप्ताक्षराणां
यजुरुष्णिक् छन्दः षडक्षराणा यजुर्गायत्री छन्दः शम्भवादयो मन्त्र-
वर्णावगता अन्यतरतो नमस्कारा बहवो रुद्रा देवताः सम्भारमोक्षणे
विनियोगः—ॐ नमः—शम्भुवार्यं० इति मन्त्रेण पात्रान्तरगृहीतेन तद-
र्घ्योदकेन पूजासम्भारान् सम्प्राप्तयेत् ।

[आसनाद्युपचारसमर्पणादि वक्ष्यमाणं सर्वं देवकार्यं
मनेनैवार्घ्योदकेन कर्तव्यम् ॥] अथाक्षतैः पुष्पैर्वा पीठपूजा ।
पीठस्यार्धोभागे—ॐ आधारशक्त्यै नमः । ॐ कूर्माय नमः । ॐ अन-
न्ताय नमः । ॐ वराहाय नमः । ॐ पृथिव्यै नमः । ॐ विचित्र-
दिव्यमण्डपाय नमः । मण्डपपरितः—ॐ कल्पवृक्षेभ्यो नमः । ॐ सुवर्ण-
वेदिकायै नमः । ॐ रत्नसिंहासनाय नमः । एभिर्मन्त्रैस्पर्युपरिपूजा ।
सिंहासनपादेषु—आग्नेय्याम्—ॐ धर्माय नमः । नैर्ऋत्याम्—ॐ ज्ञानाय
नमः । वायव्याम्—ॐ वैराग्याय नमः । पेशान्याम्—ॐ ऐश्वर्याय नमः ।
गात्रेषु—पूर्वस्याम्—ॐ अधर्माय नमः । दक्षिणस्याम्—ॐ अज्ञानाय नमः ।
पश्चिमायाम्—ॐ अवैराग्याय नमः । उत्तरस्याम्—ॐ अनेश्वर्याय नमः ।
सिंहासनोपरि—ॐ तल्पाकारायानन्ताय नमः । ॐ यज्ञाय नमः । ॐ
आनन्दरुन्दाय नमः । ॐ संविन्नालाय नमः । ॐ प्रकृतिमयपत्रेभ्यो
नमः । ॐ विकारमयकेसरेभ्यो नमः । ॐ पञ्चाशदूर्णाढ्यकर्णिकायै नमः ।
पद्मस्य दलकेसरकर्णिकास्वर्चनम्—पद्मदलेषु—ॐ ॐ सत्त्वाय नमः ॥

केसरेषु—ॐ उँ रजसे नमः ॥ कर्णिकासु—ॐ मं तमसे नमः ॥ एवं प्रति-
 त्रिकं सर्वत्र—यथा पद्मदलेषु—ॐ अँद्वादशकलात्मनेऽर्कमण्डलाय नमः ॥
 केसरेषु—ॐ उँ षोडशकलात्मने सोममण्डलाय नमः ॥ कर्णिकायाम्—
 ॐ मं दशकलात्मनेऽग्निमण्डलाय नमः ॥ पद्मदलेषु—ॐ अँ ब्रह्मणे नमः ॥
 केसरेषु—ॐ उँ विष्णवे नमः ॥ कर्णिकायाम्—ॐ मं महेश्वराय नमः ॥
 पद्मदलेषु—ॐ अँ आत्मने नमः ॥ केसरेषु—ॐ उँ अन्तरात्मने नमः ॥
 कर्णिकायाम्—ॐ मं परमात्मने नमः ॥ पद्मेषु सर्वत्र—ॐ आँ ज्ञानात्मने
 नमः ॥ स्वाग्रतः पद्मपूर्वादिपत्रेषु—ॐ वामायै नमः । ॐ ज्येष्ठायै नमः ।
 ॐ रौद्र्यै नमः । ॐ कार्त्यै नमः । ॐ कलविकरण्यै नमः । ॐ बलविकरण्यै
 नमः । ॐ बलप्रमथिन्यै नमः । ॐ सर्वभूतदमन्यै नमः । इत्यष्टौ शक्तीः
 सम्पूज्य । कर्णिकायाम्—ॐ मनोन्मन्यै नमः ॥ ॐ नमो भगवते सक-
 लशुणात्मशक्तियुक्तायानन्ताय योगपीठात्मने नमः इति कर्णिकायां
 पुष्पाञ्जलिना पीठं सम्पूज्य सत्यज्ञानानन्तानन्दरूपं परं धामैव
 सकलं पीठमिति चिन्तयेत् ॥ इति पीठपूजा ॥ पीठोपरि स्थापितपात्रे
 शिवलिङ्गं धातुमयीं शैवीं प्रतिमां वा प्रतिष्ठाप्य आवाहनम्—भञ्जलौ
 पुष्पाण्यादाय सूर्यमण्डले स्वहृत्कमले वा श्रीरुद्रं ध्यात्वा ॐ आत्वाव-
 हन्तुहरयः सचेतसः श्वेतैरश्वैः सहकेतुमद्भिः । वाताजवैर्बलवद्भिर्मनो-
 जवैरायाहि शीघ्रं मम हव्याय शर्वाम् ॥ ॐ उँ वकैव्यजामहे० सद्यो-
 जातं मपद्यामि भगवन्तं सहस्राक्षं विरूपाक्षं महादेवं साम्बशिवम्

१ एव त्र्यम्बकं यजामहे इति मन्त्रेण सह समुचितैः सद्योजात प्रपद्यामीति-
 मन्त्रैः सर्वेऽप्युपचाराः कार्या इति कल्पद्रुमे ।

आवाहयामि॥इति सूर्यमण्डले स्वहृत्कमले वा स्थिताया देवमूर्तेः सका-
 शादीपादीपान्तरमिव निर्गतं दक्षिणनासापुटेनाञ्जलिस्थपुष्पेष्वागतं
 देवं विभाव्य पीठस्थे शिवलिङ्गादावञ्जलिस्थपुष्पप्रक्षेपेण शिवमावा-
 हयेत् ॥ ॐत्र्यम्बक्यजामहे० ॥ सद्योजाताय वै नमो नमः भगवते
 साम्बशिवाय आसनं समर्पयामि । ॐत्र्यम्बक्यजामहे० ॥ भवे भवे
 नातिभवे भवस्व मां भगवते साम्बशिवाय पाद्यं समर्पयामि। त्र्यम्बक्य
 जामहे० भवोद्भवाय नमः भगवते साम्बशिवाय अर्घ्यं समर्पयामि।
 ॐ आपो हि० योर्व-० तस्माऽअरंद्भ० ॐत्र्यम्बक्यजामहे० वामदेवाय
 नमः भगवते साम्बशिवाय नमः आचमनीयं समर्पयामि॥पयःस्नानम्-
 ॐ पर्य- पृथिव्याम्पयुऽ ओपंधीपु पर्यो दिङ्मन्तरिक्षे पर्योधाट्॥ पर्य-
 स्वतीट् पृथिव्यां- सन्तु मह्यम् ॥३५॥ कामधेनुसमुत्पन्नं मर्वेषां जीवनं
 परम् ॥ पावनं यज्ञहेतुश्च पयः स्नानार्थमर्पितम्॥भगवते साम्बशिवाय
 नमः पयःस्नानं समर्पयामि ॥ पयः स्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं समर्प-
 यामि॥शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि॥दधिस्नानम्-दधि-
 क्काव्णोऽ अकारिपञ्चिण्णोरश्वस्य व्राजिनं— ॥ .सुरभि नो मुखी-
 कर्तुमणुऽ आयूँषि तारिषत् ॥ ३३ ॥ पयसस्तु समुद्भूतं मधुराम्लं
 शशिप्रभम् ॥ दध्यानीतं मया देव स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥ भगवते
 साम्बशिवाय नमः दधिस्नानं समर्पयामि ॥ दधिस्नानान्ते शुद्धोदक-
 स्नानं समर्पयामि ॥ शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥
 घृतस्नानम्—ॐघृतहृतपावानं पिबतु वसां वसापावानं पिबतुान्त-
 रिक्षस्य हविरसि स्वाहा ॥ दिशं-पृथिव्याऽ आदिशो विदिशं उदिशो

दिग्भ्यः? स्वाहा ॥१॥ नवनीतसमुत्पन्नं सर्वमन्तोपकारकम् ॥ घृतं
 तुभ्यं प्रदास्यामि स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥ भगवते साम्बशिवाय नमः
 घृतस्नानं समर्पयामि ॥ घृतस्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि ॥
 शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥ मधुस्नानम्—ॐ मधु घाताऽ
 ऋतायुते मधु क्षरन्ति सिन्धवत् ॥ माद्धीर्नेह सुन्त्वोपधीह ॥२॥ मधु
 नक्तंमुतोपसो मधु मुत्पायिवुह रजः ॥ मधु यौरस्तु नहं पिता ॥३॥
 मधुमात्रो वनस्पतिर्मधुमोरऽ अस्तु सूर्यः ॥ माद्धीर्गावो भवन्तु नहं
 ॥ ३॥ तरुपुष्पसमुद्भूतं सुस्वादु मधुरं मधु ॥ तेजःपुष्टिकरं दिव्यं
 स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥ भगवते साम्बशिवाय नमः मधुस्नानं समर्प-
 यामि ॥ मधुस्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि ॥ शुद्धोदकस्नानान्ते
 आचमनीयं समर्पयामि ॥ शर्करास्नानम्—ॐ अपां रसमुद्दयसुह सूर्ये
 सन्तं सुमाहितम् ॥ अपां रसस्य यो रसस्त्वम्बो गृह्णाम्युत्तममु-
 पयामगृहीतोतीन्द्राय च्वा जुष्टं गृह्णाम्येप ते वाग्निरिन्द्राय च्वा जुष्टं-
 तमम् ॥३॥ इक्षुसारसमुद्भूता शर्करा पुष्टिकारिका ॥ मलापहारिका
 दिव्या स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥ भगवते साम्बशिवाय नमः शर्करा-
 स्नानं समर्पयामि ॥ शर्करास्नानान्ते शुद्धोदकस्नानं समर्पयामि ॥
 शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥ गन्धोदकस्नानम्—ॐ
 गुन्धुर्वस्त्वां विश्वावसुहं परिदधातु विश्वस्यारिष्टृष्टं यजमानस्य परि-
 धिरस्युग्निरिडऽ ईडित? ॥३॥ मलयाचलसम्भूतं चन्दनागरुसम्भ-
 वम् ॥ चन्दनं देवदेवेश स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥ भगवते साम्ब-
 शिवाय नमः गन्धोदकस्नानं समर्पयामि ॥ गन्धोदकस्नानान्ते शुद्धो-

दकस्नानं समर्पयामि ॥ शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥
 उद्धर्तनस्नानम्-ॐ अ॒ष्टधुना॑तिः अ॒ष्टधु॑) पृ॒थ्वता॑म्परुपापरु-॥गन्धस्ते
 सोमंमयतु मदायु रसोऽअर्च्युतः ॥ ३७ ॥ नानामृगान्धद्रव्य च चन्दन
 रजनीयुतम् ॥ उद्धर्तनं मया दत्त स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥ भगवते
 साम्बशिवाय नमः उद्धर्तनस्नानं समर्पयामि ॥ उद्धर्तनस्नानान्ते शुद्धो-
 दकस्नानं समर्पयामि ॥ शुद्धोदकस्नानान्ते आचमनीयं समर्पयामि ॥
 पश्चामृतम्रानाङ्गपूजा-ॐ भगवते साम्बशिवाय नमः वस्त्रोपयस्त्रार्थे
 अक्षतान्समर्पयामि ॥ ॐ भगवते साम्बशिवाय नमः यज्ञोपवीतार्थे
 अक्षतान्समर्पयामि ॥ गन्ध समर्पयामि ॥ नानापरिमलसौभाग्यद्रव्याणि
 समर्पयामि ॥ यथाऋतु ऋालोद्भवपुष्पाणि समर्पयामि ॥ धूपमाघ्रापयामि ॥
 दीप दर्शयामि ॥ शंकरोपहारनेवेद्यम्-ॐ प्राणाय स्वाहा ॥ ॐ अपानाय
 स्वाहा ॥ ॐ व्यानाय स्वाहा ॥ ॐ समानाय स्वाहा ॥ ॐ उदानाय
 स्वाहा ॥ नैवेद्यं समर्पयामि ॥ नैवेद्यान्ते हस्तप्रक्षालनं मुखप्रक्षालन
 च समर्पयामि ॥ करोद्धर्तनाथ चन्दनं समर्पयामि ॥ मुखवानार्थं पूगी
 फल ताम्बूलं च समर्पयामि ॥ हिरण्यमुद्रा दक्षिणा समर्पयामि ॥
 कर्पूरार्तिज्यं दर्शयामि ॥ प्रदक्षिणा समर्पयामि ॥ मन्त्रपुष्पाङ्गलि
 समर्पयामि ॥ प्रार्थनापूर्वकं नमस्कृत्यामि ॥ अनेन यथाशक्त्या याना
 दिस्नानाङ्गपूर्वाराधनकृतेन भगवान् साम्बशिवः श्रीयता न मम ॥
 निर्माल्यम् उत्तरे विसृज्य गन्धाक्षतपुष्पाणि सम्प्यं अभिषेकं कुर्यात् ॥

॥ अथ ऋष्यादिस्मरणपूर्वकरुद्राभिषेकः ॥

ततः शिवस्य मूर्द्धनि सौवर्णेन राजतेन ताम्रेण वा कलशेन मधुना

गव्येन सर्पिषा पयसा वा तदभावे माद्विषेण वा इक्षुरसेन नालिकेर-
 रसेनाघ्नरसेन वा गन्धोदकेन वा केवलोदकेन वा वक्ष्यमाणैर्मन्त्रैरभि-
 पेकः कर्तव्यः॥ तत्रादौ अभिपेकमन्त्राणाम् ऋष्याद्विसरणम्—गणाना-
 न्त्वेत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः यजुश्छन्दः लिङ्गोक्ता देवता गायत्रीत्रिष्टु-
 वितिद्वयोः प्रजापतिर्ऋषिः उष्णिगनुष्टुर्भा छन्दसी अश्वो देवता
 सहस्रतांमा इत्यस्य यज्ञः प्रजापत्य ऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः ऋषयो देवताः
 माङ्गल्यमाप्त्यर्थे जपे विनियोगः ॥ यज्ञाग्रत इति पण्णां शिवसङ्कल्प
 ऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः मनो देवता अभिपेके विनियोगः ॥ महत्सशीर्षेति
 पुरुषसूक्तस्य नारायणपुरुष ऋषिः आद्यानां पञ्चदशानाम् अनुष्टु-
 छन्दः यज्ञेन यज्ञमित्यस्यास्त्रिष्टुच्छन्दः जगद्धीजं पुरुषो देवता
 अभिपेके विनियोगः ॥ अद्भ्यः सम्भृत इति उत्तरनारायणस्य नारा-
 यणपुरुष ऋषिः आद्यानां तिसृणा त्रिष्टुच्छन्दः चतुर्थपञ्चमयोरनु-
 ष्टुच्छन्दः अन्त्यायास्त्रिष्टुच्छन्दः आदित्यो देवता अभिपेके विनि-
 योगः॥ आशुः शिशान उति द्वादशानाम् अमतिरथ ऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः
 इन्द्रो देवता अभिपेके विनियोगः॥ विभ्राडित्यग्य विभ्राट् सौर्य ऋषिः
 जगती छन्दः सूर्यो देवता उदुत्यमिति तिसृणा प्रस्कण्व ऋषिः गायत्री
 छन्दः सूर्यो देवता तम्प्रत्क्रयेत्यस्य ब्रह्मस्वयम्भूर्ऋषिः जगती छन्दः
 विश्वेदेवा देवता अयं वेन इत्यस्य ब्रह्मस्वयंभूर्ऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः
 सोमो देवता चित्रमित्यस्य ब्रह्मस्वयम्भूर्ऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः सूर्यो देवता
 आन इत्यस्य अगस्त्य ऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः सूर्यो देवता यदद्येत्यस्य
 श्रुतकक्षसुतंकक्षावृषी गायत्री छन्दः सूर्यो देवता तरणिरित्यस्य प्रस्कण्व

ऋषिः गायत्री छन्दः सूर्यो देवता तरणिरित्यस्य प्रस्कण्व ऋषिः गायत्री
 छन्दः सूर्यो देवता तत्सूर्यस्येतिद्वयोः कुत्स ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः सूर्यो
 देवता वण्महानितिद्वयोर्जमदग्निर्ऋषिः आद्यस्य बृहती छन्दः द्वितीयस्य
 सतो बृहतीछन्दः सूर्यो देवता थायन्त इवेत्यस्य नृमेघ ऋषिः बृहती
 छन्दः सूर्यो देवता अद्या देवा इत्यस्य कुत्सऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः सूर्यो
 देवता आकृष्णेनेत्यस्य हिरण्यस्तूप आङ्गिरस ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः
 सूर्यो देवता अभिषेके विनियोगः॥ ॐकारस्य ब्रह्मा ऋषिः देवी गायत्री
 छन्दः अग्निः परमात्मा देवता महाव्याहृतीनां प्रजापतिर्देवता अग्नि-
 र्गन्धर्वा वा ऋषयः देवी गायत्री दैव्युष्णिक् देवी गायत्री छन्दांसि
 अग्निवायुसूर्याः क्रमेण देवताः नमस्ते रुद्रेति रौद्राध्यायस्य परमेष्ठी
 ऋषिः देवता वा ऋषयः प्रजापतिर्वा ऋषिः नमस्ते रुद्रेत्यस्य
 गायत्रीछन्दः याते रुद्रेत्यादीनां तिसृणाम् अनुष्टुप्छन्दः अद्भ्यवो-
 चदधीत्यादि तिसृणां पङ्क्तिछन्दः नमोस्तुनीलग्नीवाधेत्यादिसप्तानाम्
 अनुष्टुप्छन्दः मानोमहान्तमिति द्वयोः कुत्सोपि ऋषिः जगती छन्दः
 सर्वासामको रुद्रो देवता नमो हिरण्यवाहव इत्यादीनि द्रापे इत्यतः
 प्राक्तनानि सर्वाणि यजूंषि नमो हिरण्यवाहव इत्यादीनां श्वपतिभ्य-
 श्ववो नम इत्यन्तानां यजुषा हिरण्यवाहूः सेनानीर्दिशांपतिरि-
 त्यादिमन्त्रवर्णावगतनामका उभयतो नमस्कारा बहवो रुद्रा देवताः
 नमो भवाय च रुद्राय चेत्यादीनां प्रखिदते चेत्यन्ताना यजुषा
 भवादयो मन्त्रलिङ्गावगता अन्यतरतो नमस्कारा बहवो रुद्रा देवताः
 नम इपुकृष्यो घनुकृष्यश्च वो नम इत्यस्य यजुष उभयतो नम-
 स्कारा बहवो रुद्रा देवताः नमो वः किरिकेभ्य इत्यादीनामग्निवायु-
 सूर्यहृदयभूतव्याहृतीनाम् अन्यतरतो नमस्कारा बहवो रुद्रा देवताः

द्रापे इत्यस्या उपरिष्ठाद् बृहती छन्दः इमारुद्रायेत्यस्याः कुत्सोपि ऋषिर्नगती छन्दः यात इत्यस्यानुष्टुप् छन्दः सप्तानामेको रुद्रो देवता असङ्घघातेत्यादीनां दशानामनुष्टुप् छन्दः बहवो रुद्रा देवता नमोस्तु रुद्रेभ्य इत्यादीनां त्रयाणां यजुषां धृतिछन्दः बहवो रुद्रा देवताः सकलाध्यायस्य शतशीर्षो रुद्रो वा देवता अभिषेके विनियोगः ॥

वयः सोमेत्यस्व चन्द्रुर्ऋषिः गायत्री छन्दः सोमो देवता एषत इत्यनयोः प्रजापतिर्ऋषिः सामपङ्क्तिर्यजुर्नगती छन्दसी रुद्रो देवता अवरुद्रमित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः पङ्क्तिछन्दः रुद्रो देवता भेषजमसीत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः ककुप् छन्दः रुद्रो देवता त्र्यम्बकमित्यनयोः क्रमेण वसिष्ठप्रजापती ऋषी अनुष्टुप् छन्दः त्र्यम्बको रुद्रो देवता एतच्च इत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः आस्तारपङ्क्तिछन्दः रुद्रो देवता त्र्यायुपमित्यस्य नारायण ऋषिः उष्णिक् छन्दः आशीर्देवता शिवो नामेत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः प्रजापत्यबृहती छन्दः क्षुरो देवता निवर्तयाम्येत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः प्रजापत्यत्रिष्टुप् छन्दः लिङ्गोक्ता देवता अभिषेके विनियोगः ॥

न तं विदाय—विश्वकर्मेत्यनयोर्विश्वकर्मा भौवन ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः विश्वकर्मा देवता अभिषेके विनियोगः ॥

उग्रथेत्यस्य....प्रजापतिः परमेष्ठी प्रजापत्यो वा ऋषिः गायत्री छन्दः मरुतो देवता अग्निरुहृदयेनेत्यादीनां यजुषां प्रजापतिर्ऋषिः लिङ्गोक्ता देवता आयासायस्वाहेत्यादीनां प्रजापतिर्ऋषिः लिङ्गोक्ता देवता अभिषेके विनियोगः ॥

वाजश्च मे प्रसवश्चम इत्यादीनां चमकमन्त्राणाम् अनङ्गांश्चमे धेनुश्चमे

यज्ञेन कल्पन्तामित्यन्तानां वाजाय स्वाहेत्यादीना वेत्स्वाहेत्यन्तानां देवा ऋषयः वाजश्वम इत्यादीना चतुरक्षराणा देवी बृहती छन्दः ऊर्कचम इत्यादीना त्र्यक्षराणा दैव्यनुष्टुप् प्रयतिश्वम इत्येवं पञ्चाक्षराणा देवी पङ्क्तिः आधिपत्यश्वम इत्यादीना षडक्षराणा देवी त्रिष्टुप् यजुर्गायत्री वा हारियोजनश्वम इत्यादीनां सप्ताक्षराणा देवी जगती यजुरुष्णिग्वा आयुर्यज्ञेन कल्पतामित्यादीनाम् अष्टक्षराणा यजुरनुष्टुप् प्राजापत्या गायत्री वा भुवनस्य पतये स्वाहेत्यादीनां नवाक्षराणा यजुर्वृहती आसुरी जगती वा मुग्धाय वै नः शिनायेत्यादीना दशाक्षराणा यजुः पङ्क्तिः आसुरी त्रिष्टुप् वा विनशिन आन्त्यापनायेत्यादीनाम् एकादशाक्षराणां यजुस्त्रिष्टुप् आसुरी पङ्क्तिर्वा अङ्गुलयः शक्वस्यो दिशश्वम इत्यस्य द्वादशाक्षरस्य यजुर्जगती सामगायत्री वा प्राजापत्योष्णिग्वा आसुरी बृहती वा सर्वेषामभिर्देवता अभिषेके विनियोगः॥

ऋचं वाचमिति शान्त्यध्यायस्य दध्यङ्गाथर्वण ऋषिः सकलाध्यायस्यैव विश्वेदेवा देवता ऋचं वाचमितिचतुर्णां यजुषा देवी जगतीछन्दः ऋगादयो ऋद्धोक्ता देवता वागोज इत्यस्य यजुर्जगती छन्दः वागादिलिङ्गोक्ता देवता यन्म इत्यस्य पङ्क्तिछन्दः बृहस्पतिर्देवता तिसृणा महाव्याहृतीना दध्यङ्गाथर्वण ऋषिः देवी गायत्री दैव्युष्णिक् देवी गायत्री छन्दासि अग्निवायुसूर्याः क्रमेण देवताः तत्सवितुरितिदध्यङ्गाथर्वण ऋषिः गायत्री छन्दः सविता देवता कया न इति ऋचस्य दध्यङ्गाथर्वण ऋषिः द्वयोर्गायत्री छन्दः तृतीयायाः पादनिचूद्रायत्री छन्दः इन्द्रो देवता कयात्वमित्यस्यानिरुक्ता गायत्री छन्दः इन्द्रो देवता इन्द्रो विश्वस्येति द्विपदा विराट् छन्दः इन्द्रो देवता शन्नो मित्रः शन्नो वात इति

[योः]नुष्टुप्छन्दः मित्रावरुणादयो लिङ्गोक्ता षेरुता अहानिशमित्यस्य
 द्वेपदा गायत्री छन्दः अहानि रात्रयश्च देवताः शन्नइन्द्राग्नी इत्यस्य
 त्रेष्टुप्छन्दः इन्द्राग्नी इन्द्रावरुणौ इन्द्रापूषणौ इन्द्रासोमौ च देवताः
 शन्नोदेवीरित्यस्य गायत्री छन्दः आपो देवताः स्योनापृथिवीत्यस्य
 दध्यङ्गाथर्वणऋषिः गायत्री छन्दः पृथिवी देवता आपोहिष्टेतिऽयुचस्य
 दध्यङ्गाथर्वण ऋषिः गायत्री छन्दः आपो देवताः धौः शान्तिरित्यस्य
 दध्यङ्गाथर्वणऋषिः एकाधिकशक्वरी छन्दः धौरादयो लिङ्गोक्ता देवता
 हतेदृष्टहमा इत्यस्य दध्यङ्गाथर्वण ऋषिः ब्राह्मी अनुष्टुप् छन्दः धर्मो
 देवता हतेदृष्टहयाज्योक्ते इत्यस्य दध्यङ्गाथर्वण ऋषिः उष्णिक् छन्दः
 धर्मो देवता नमस्ते हरस इत्यस्य दध्यङ्गाथर्वण ऋषिः बृहती छन्दः
 अग्निर्देवता नमस्तेऽ अस्त्वित्यस्य दध्यङ्गाथर्वण ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः
 विद्युतस्तनयित्नुर्भगवान्देवता यतोयत इत्यस्य दध्यङ्गाथर्वणऋषिः
 अनुष्टुप् छन्दः महावीरो देवता सुमित्रियान इत्यस्य दध्यङ्गाथर्वण
 ऋषिः प्राजापत्या जगती छन्दः आपो देवताः तच्चक्षुरित्यस्य दध्यङ्गा-
 थर्वण ऋषिः पुरं उष्णिक् छन्दः ब्राह्मी त्रिष्टुप् न्यूहनादत्यष्टिर्वा
 अक्षरातीतं पुर उष्णिग्वा सूर्यो देवता सर्वाध्यायस्य शान्तिकरणे
 विनियोगः ॥

हरिं-ॐ गुणान्त्वा गुणंतिः हवामहे प्रियाणान्त्वा प्रियपतिः
 हवामहे निधीनान्त्वा निधिपतिः हवामहे वसो मम ॥ आहमंजानि
 गर्भधम त्वमंजासि गर्भधम् ॥ १ ॥ गुणत्री त्रिष्टुब्जगमत्पनुष्टु-
 पङ्क्या सुह ॥ बृहत्पुष्णिग्हां कुक्कुप्सूचीभिं-शम्भ्यन्तु च्वा ॥ २ ॥
 द्विपंदायाश्चतुष्पदास्त्रिपंदायाश्च पदपंदाः ॥ विच्छन्दा वाञ्छ सच्छन्दाः

१ कात्यायनसम्मतम् ॥ २ सर्वानुक्रमसूत्रमाध्यकारसम्मतम् ॥ ३ आचारादर्श
 कारभ्रीदत्तोपाध्यायसम्मतम् ॥

सुचीभिः शम्भ्यन्तु स्वा ॥ ३३ ॥ सुहस्तो माह सुहृच्छन्दसः आवृतः
 सुहर्षमाऽ ऋषयः सुप्तैर्दृष्टाः ॥ पूर्वेषाम्पन्यामनुदृश्य धीराऽ अन्वा-
 लैर्भिरैरुत्थ्यो न रुद्ध्मीन् ॥ ४३ ॥ अथजाग्रतो दूरमुदैति देवन्त-
 सुप्तस्य तर्ध्वैति ॥ दूरुद्धमज्योतिषाञ्ज्योतिरेकुन्तन्मे मनः शिव-
 संकल्पमस्तु ॥ १ ॥ येन कर्माण्युपसो मनीषिणो युद्धे कृष्वन्ति
 विदथेषु धीराः ॥ यदपूर्वेष्व्यसमुन्त? पुजानान्तन्मे मनः शिवसं-
 कल्पमस्तु ॥ २ ॥ यत्प्रज्ञानमुत चेतो धृतिश्च यज्ज्योतिरुन्तरुमृतम्पु-
 जासु ॥ यस्मान्नऽ ऋते किञ्चन कर्म क्रियते तन्मे मनः शिवसं-
 कल्पमस्तु ॥ ३ ॥ येनेदम्भूतम्भुवन्मभविष्यत्परिगृहीतमुमृतेन सर्वम् ॥
 येन युद्धस्तापते सुप्तहोता तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ॥ ४ ॥
 यस्मिन्नुचुहं साम यजुंषि यस्मिन्नुपतिष्ठिता रथनाभाविशारा? ॥
 यस्मिन्निश्चितः सर्वमोतम्पुजानान्तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ॥ ५ ॥
 सुपारुथिरश्वानिवु यन्मनुष्यान्नेनीयते भीर्भुभिर्वाजिनऽ इव ॥
 हृत्पतिष्ठुं व्यदञ्जिरञ्जविधुन्तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ॥ ६ ॥ इति
 प्रथमोऽध्यायः ॥

१ तुक्निषेधः—शुक्लपञ्चः प्रातिशाल्ये चतुर्थाध्याये सूत्रं २६—यस्यातिहाय-
 सहेति न ॥ भाष्यम्—यस्य, अतिहाय, सह इयेतैः पदैरुपहितः स्वरः
 छकारे प्रत्यये न चकारेण व्यधीयते यथा—यस्य छाया ॥ १ ॥
 अतिहाय छिद्रागात्राणि ॥ २ ॥ सुहस्तो माहं सुहृच्छन्दसः ॥ ३ ॥
 २ इति शिवसंकल्पसूक्तस्य हृदयरूपाङ्गस्य पञ्चमैराभिषेकः ॥ उक्तञ्च—शिवसंकल्पसूक्तस्य
 सूक्तं स्यात्सौर्यं शिरः। प्राहुर्नारायणीयं च शिला स्याच्चोत्तराभिषम् ॥ आशुः शिथान-
 कवचं नेत्रं विभाङ् बृहत्सूतम्। शतश्रुदियमखं स्यात्पडङ्ग क्रम ईरितः ॥ हृत्शिरस्य शिला
 वर्म नेत्रं चाखं महामते । प्राहुर्विषिका रुद्रस्य पडङ्गानि स्वशाखतः ॥

ॐ सुहस्रशीर्षा पुरुषं सहस्राक्षं सुहस्रपात् ॥ स भूषिष्ठं सुर्वतस्स्पृ-
 त्वात्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम् ॥ १३९ ॥ पुरुषं पुत्रेदं सर्वं ब्रह्म त्वय्यच्च भाव्यम् ॥
 उनामृतं त्वस्येशानो यदनेनातिरोहति ॥ १४० ॥ पुतावानस्य महिमातो
 ज्यायांश्च पुरुषं ॥ पादोस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतान्दिवि ॥ १४१ ॥
 त्रिपादुद्धं उदैत्पुरुषं पादोस्येहाभवत्पुनः ॥ ततो विष्णुर्दृष्ट्वा क्रा-
 मत्साशनानशनेऽभि ॥ १४२ ॥ ततो विराडजायत विराजोऽधि
 पुरुषं ॥ स जातोऽत्यरिच्यत पुश्चाद्भूमिमथोपुरः ॥ १४३ ॥ तस्मा-
 द्यज्ञात्सर्वं हुतं सम्भृतम्पृषदाज्यम् ॥ पुशंस्तौश्चैकं वायुव्यानारुण्या
 ग्नाम्याश्च ये ॥ १४४ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वं हुतं ऋचुं सामानि जज्ञिरे ॥
 छन्दांश्च जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥ १४५ ॥ तस्मादश्यां
 अजायन्तु च के चोभयादतं ॥ गावो ह जज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाताऽ
 अजावयः ॥ १४६ ॥ तस्यैतन्नमिदिपि पौषुर्पुरुषं जातमगृतः ॥ तेन
 देवाऽअयजन्त साख्याऽऋषयश्च ये ॥ १४७ ॥ यत्पुरुषं व्यदद्युः कतिधा
 छं कल्पयन् ॥ मुखं हि मस्यासीत्किम्वाह किमूरु पादाऽउच्येते ॥ १४८ ॥
 ब्राह्मणोस्य मुखमासीद्बाहू राज्ञश्च कृतः ॥ ऊरु तदस्य यज्ञश्च यः
 पृथ्यांश्च शूद्रोऽअजायत ॥ १४९ ॥ उन्द्रमा मनसो जातश्चक्षुः सूर्योऽ
 अजायत ॥ श्रोत्राद्वायुश्च प्पाणश्च मुखान्दुग्धिरंजायत ॥ १५० ॥ नाभ्याऽ
 आसीदुन्तरिक्षं शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत ॥ पृथ्याम्भूमिदिंशुः श्रो-
 त्रु चर्था लोकाँऽअकल्पयन् ॥ १५१ ॥ यत्पुरुषेण हुविषा देवा
 यज्ञमतं व्रत ॥ वसन्तोस्यासीदाज्यं हवींश्च इध्मः ॥ शरद्विः ॥ १५२ ॥
 सुप्तास्यांसं चरिधुस्त्रिः सुप्त सुमिधः कृताः ॥ देवा यद्वसन्तं वृत्नाऽ
 अर्चन्तु पुरुषं पृथुम् ॥ १५३ ॥ युक्तेन यज्ञमपजन्त देवास्तानि धर्माणि

प्रथुमाख्यासन् ॥ ते हु नाकम्पहिमान-सचन्तु यत्र पूर्वं साख्या?
सन्ति देवा? ॥१६१॥

ॐअथ? सम्भृतं पृथिव्यै रसांच विश्वकर्मणुं समवर्तताग्रं ॥
तस्य त्वष्टां द्विदधद्रूपमेति तद्रमर्त्यस्य देवत्वमाजानुमग्रे ॥ १६१ ॥
वेदाहमेतम्पुरंपम्मुहान्तमादित्यवर्णान्तमसं पुरस्तात् ॥ तमेव विदि-
त्वाति मृत्युमेति नाह्य? पन्थां विप्रते यनाय ॥२१॥ मुजापतिश्चरति
गर्भेऽ अन्तरजायमानो बहुधा विजायते ॥ तस्य योनिम्परिं पश्यन्ति
धीरास्तस्मिन्नुह तस्त्युर्भुवनानि विश्वा ॥३१॥ यो देवेभ्यः आतपति
यो देवानाम्पुरांहितं ॥ पूर्वो यो देवेभ्यो जातो नमो हुचाय ब्राह्मणे
॥४१॥ रुचम्राहमक्षुनयन्तो देवाः अग्रे तद्व्यवन् ॥ स्वस्वै रम्राहमुणो
द्विद्यात्तस्य देवाः असुवशौ ॥५१॥ श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्वन्यावहोरात्रे
पार्श्वे नक्षत्राणि रूपमश्विनौ व्यात्तम् ॥ इष्णन्निपाणामुर्मः इषाण
सर्वलोकम्मः इषाण ॥ ६१॥ ॥ इति द्वितीयोऽध्यायः ॥

ॐआथुं शिशानो वृषभो न भीमो घनाघन? क्षोभणश्चर्पणी
नाम ॥ सुङ्कन्दनो निमिपः एकवीर? शतः सेनाः अजयत्साकमिन्द्र-
॥ १०३ ॥ सुङ्कन्दनेनानिमिपेण जिष्णुना युक्कारेण दुश्च्यवनेन धू-
ष्णुना ॥ तदिन्द्रेण जयतु तत्संहर्ष्यु यो नरः इपुहस्तेन वृष्णः ॥२०॥
सः इपुहस्तैः स निपुङ्गभिर्बुशी सत्सष्टा स युधुः इन्द्रो गुणेन ॥
सुहृष्टुजितसोमपा बाहुशुर्द्युग्रधन्वा प्रातिहिताभिरस्ता ॥३०॥ बृह-
स्पते परिदीया रथेन रक्षोहामित्राँऽऽपुवाधमानं ॥ मुभञ्जन्तसेनां

१ इति पुरुषसूक्तस्य शिरोनामकाङ्गस्य पाठशमश्रैरभिवेक ॥ २ इत्युत्तरनाग
यणसूक्तस्य शिलारूपाङ्गस्य षष्मश्रैरभिवेक । शिलाशवाचोत्तामिधम् ।

प्पमृणो मुधा जयन्नुस्मपाकेमेद्व्यविता रथानाम् ॥ ४३९ ॥ बलविज्ञाय
 स्थविरुत् प्ववीरुत् सहस्वाक्वाजी सहमानऽ उग्रम् ॥ अभिवीरोऽ
 अभिसत्त्वा सहोजा नैत्रमिन्दु रथमातिष्ठ गोवित् ॥ ५३९ ॥ गोत्रभिदङ्गो-
 विदुं वृज्जवः हुञ्जयन्तुमज्जमं प्रमृणन्तुमोजमा ॥ इमसंजाताऽअनुवी-
 रयद्भूमिन्द्रसखायोऽअनुमहरंभद्वम् ॥ ६३९ ॥ अभिगोत्राणिसहसागाहं-
 मानोदयोवीरः शतमंभ्युरिन्द्रः ॥ दुश्न्यवुनः पृतनापाहंयुद्रयोस्माकुः
 सेनाऽ अवतु प्ययुत्सु ॥ ७३९ ॥ इन्द्रऽ आसाहेता बृहस्पतिर्दक्षिण
 युज्जः पुरऽ एतु सोमं- ॥ देवसेनानामभिभञ्जतीनाञ्जयन्तीनाम्मुक्तां
 युन्त्वग्रंम् ॥ ८३९ ॥ इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञऽ आदित्यानाम्मुक्तां
 शर्द्धऽ उग्रम् ॥ सुहापनसाम्भुवनच्यवानाद् घोपोदिवानाञ्जयन्तामुद-
 स्थात् ॥ ९३९ ॥ उदपय मघवन्नायुध्याक्युत्सत्त्वंनाम्पामुकानाम्पनां ॥ १०३९ ॥
 उद्वृहन्वाजिनां वाजिनाक्युदथानाञ्जयन्तोऽप्यन्तु घोपाहं ॥ १०३९ ॥
 अस्मपाकुमिन्दुत् ममृतेषु ह्यनेष्वस्मपाकुं याऽ इपेवस्ता जयन्तु ॥ अस्माकं
 वीराऽ उत्तरे भवन्त्वस्मपा २ऽ उं देवाऽ अवताह्वेषु ॥ ११३९ ॥ अमी-
 पाश्चित्तम्पतिलोभयन्ती गृहाणाह्नाच्येषु परोहि ॥ अभि ओहि निर्दह
 हुत्सु शोकेरुन्वेनामित्रास्नर्भसा सचन्ताम् ॥ १२३९ ॥

१ इयप्रतिरथमूक्तस्य कत्रचरूपाङ्गस्य द्वादशमत्रैरभिपेकः ॥ सप्तदशर्चेनेति-
 कर्कः । तस्मात्सप्तदशपक्षे सप्तदशानामप्रतिरथरूपेद्विष्यादिविनियोग कृत्वा सप्त-
 दशर्चेनाप्रतिरथेनाभिपेक ॥ सप्तदशमत्रैरभिपेकपक्षे-अवंसृष्टा परापतु शरंभ्ये
 द्वर्द्धमपदशिते ॥ गच्छामित्रान्पपंयस्व मामीपाङ्गानुच्छिपत् ॥ १३९ ॥
 मेता जयता नरुऽ इन्द्रो वृत् गम्भं यच्छतु ॥ उग्रया वं- सन्तु ग्राह्वी-
 नाधुष्या यथासथ ॥ २३९ ॥ असी या सेना मरुत्तं परेषामुभ्यति

ॐ विन्नाद् वृहत्पिबतु सोम्यम्पद्वायुर्द्वेष्यप्रपेतावविन्दुतम् ॥
 घातञ्जतांयोऽ भिभिरक्षतित्कमनाप्सुजाः पुंषोपपुरुघाविराजति ॥१३॥
 उदुत्यञ्जातवेदसन्देवंवहन्ति कुतवः ॥ इशेविश्वायसूर्य्यम् ॥२३॥
 येनापावकुचक्षमाभुरुण्यन्तजनुः २५ भनुं ॥ त्वंवरुणपश्यसि ॥३३॥
 दैव्यावद्सूर्य्युऽभ्रागतुर्हर्येनुसूर्य्यत्वचा ॥ मद्धा युञ्जसमंजाये ॥ तस्म-
 त्कृपायं धेनश्चिन्नन्देवानाम् ॥ ४३॥ ॥ तस्मत्कृपां पूर्व्यां विश्वधेपयां
 ज्येष्ठतातिम्राहिपदं स्तुर्विदम् ॥ मृतीचीनं वृजनन्दोहसेधुनिमाथ-
 जयन्तुमनु यासु वदंसे ॥ ५३ ॥ अपेधेनश्चोदयत्पृथ्विगर्भाज्योति-
 र्जरायु रजसो विमाने ॥ इममुपाठं संज्ञमे सूर्य्यस्य शिशुब्रविप्राप्ति
 तिर्भां रिहन्ति ॥ ६३ ॥ चिन्नन्देवानामुदगादनीकुञ्जसुमिन्नस्य वरु-
 णस्याग्रे? ॥ आप्सा ह्यावापृथिवीऽ अन्नरिक्षुऽ सूर्य्यऽ आत्मा जग-
 तस्तस्त्युर्षश्च ॥७३॥ आ नुऽ इर्वाभिर्विदये मृशस्ति विश्वानरं स-
 विता देवऽ एतु ॥ अपि यथा युवानो मत्सया नो विश्वजगदभिपित्वे
 मनीषा ॥८३॥ यदुह्य कचं वृहद्बुदगाऽ अभि सूर्य्य ॥ सर्वन्तदिन्द्र ते
 वशे ॥९३॥ तुराणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कदसि सूर्य्य ॥ विश्वपा भसि
 रोचुनम् ॥१०३॥ तत्सूर्य्यस्य देवत्वन्तर्वाहिचममुद्धवा कर्त्तवित्तुऽ
 नुऽ ओजसा स्पष्टमाना ॥ तां गृहत् तमुसापच्रतेन सघापीऽ अत्रयोऽ
 अत्रयन्न ज्ञानम् ॥३३॥ यत्र वाणाः सुम्पतन्ति कुमारा विश्विखाऽ इवा ॥
 तत्रऽ इन्द्रो बृहस्पतिरदित्तिऽ शर्म यच्छतु विश्वाहा शर्म यच्छतु ॥
 ॥४३॥ मर्मीणि ते वर्म्पणा च्छादयामि सोमस्त्वा राजामृतो नानुव-
 स्ताम् ॥ तुरोर्वसियो वरुणस्ते कृणोतु जयन्तुन्त्वाजु देवा मन्दन्तु ॥५३॥
 एतान्पञ्चमन्त्रान्योजयित्वा सप्तदशेनामिपेकः कार्यः ॥

सञ्जभार ॥ बुदेदयुक्त हरितं- सुधस्त्यादाद्रात्री वासस्तनुते सिमस्मै ॥ ११३३ ॥ तन्निमुत्रस्य बर्हणस्याभिचक्षे सूर्यो रूपङ्गणते ह्योरुपस्थे ॥ अनुन्तमुच्यद्दुर्शदस्य षाज- कृष्णमुच्यद्दुरितुं सम्भरन्ति ॥ १२३३ ॥ उण्मुहो२ऽ अंसि सूर्य्य बडादित्य मुहो२ऽ अंसि ॥ मुहस्ते सुतो मंहिमा पनस्पतेद्दा देव मुहो२ऽ अंसि ॥ १३३३ ॥ षद् सूर्य्य अश्वसा महो२ऽ अंसि सुत्रा देव मुहो२ऽ अंसि ॥ मुह्ना देवानामसूर्य्य- पुरोहितो विभ्र ज्योतिरदाभ्यम् ॥ १४३३ ॥ आर्यन्तऽ इव सूर्य्य विश्वेदिन्द्रस्य भक्षता बभूनि जाते जनमानुऽ भोजसा प्रति भागन्न दीधिमा ॥ १५३३ ॥ अह्या देवाऽ उदितु सूर्य्यस्य निरऽ हंसऽ पिपृता निरवुह्य त् ॥ तन्नो मित्रो बर्हणो मामहन्तामदितिऽ सिन्धु- पृथिवीऽ उतह्यौ? ॥ १६३३ ॥ आ कृष्णेन रजसा वर्तमानो निवेशयन्मृतुम्मर्य्यञ्च ॥ हिरुण्ययेन सविता रथेना देवो वाति भुवनानि पश्यन् ॥ १७३३ ॥ इति चतुर्थोऽध्यायः ॥

ॐभूः ॐभुवः ॐस्वः ॐनमस्ते रुद्र मुच्यवऽ उतो तुऽ इपवे नम- ॥

१ इति भैरवसूक्तस्य नेत्ररूपस्य पञ्चमाङ्गस्य सप्तदशम-त्रैरभिषेक । २ कैवल्या पनिपदि-य शतरुद्रियमधीते सोऽमृतो भवति स वायुपूतो भवति स आत्मपूता भवति स सुराणामात्पूता भवति स ब्रह्मदेव्याया पूता भवति स सुवर्णस्तेयात्पूता भवति स कृत्याकृत्यात्पूतो भवति तस्मादविमुक्तमाश्रितो भवत्वित्याभमी सर्वदा सकृद्वा जपेत् । अनेन ज्ञानमाप्नोति ससाराणवनाशनम् । तस्मादेव विदित्वैनं कैवल्य पदमश्नुते ॥ आबालोपनिषदि-अय देव ब्रह्मचारिण ऊचु किं जप्येनामृतत्व ब्रूहीति स होवाच याश वल्क्य शतरुद्रियेणेत्येतान्पेव ह वा अमृतस्य नामानि एतेर्ह वा अमृताभवतीति एव भैवैतवाश्वल्क्य ॥

ब्राह्म्यामुत ते नमः-॥१३॥ या ते रुद्र शिवा तु नूरघोरापापकाशिनी ॥
 तथा नस्तु ब्रह्मा शन्तमया गिरिशन्ताभिर्चाकशीहि ॥१४॥ यामिषुद्गिरि-
 शन्तु हस्ते त्रिभर्ष्यस्तथे ॥ शिवाद्गिरिन्त्र ताङ्कुरु मा हिंसीत् पुरुष-
 अगत ॥१५॥ शिवेन वचसा च्वा गिरिशाच्छा वदामसि ॥ यथा नुत्
 सर्वमिज्जगदयुक्ष्मः सुमनाऽ असत् ॥१६॥ अद्भ्योचदधिवुक्ता प्रयुषो
 दैर्ष्यो भिपक् ॥ अर्हाञ्चु सर्वाञ्जुम्भयन्तसर्वाश्च यातुधान्यो घुराचीत्
 परासुत्र ॥१७॥ अर्सा यस्ताम्नोऽ अरुणऽ उतबुभु? सुमुद्गल- ॥ वे
 चनऽ रद्गाऽअभितो दिक्षु श्रिता?सहस्रशो वंपा७हेडऽ ईमहे ॥१८॥
 असौयोवसर्षति नीलग्रीवो विलोहितः ॥ उतेनङ्गोपाऽअदृश्वद-
 श्वदुदहार्युत् स दुष्टो मृदयानि नत् ॥ १९ ॥ नमोस्तु नीलग्रीवाय
 सहस्राक्षाय मीदुषे ॥ अथो वेऽअस्यसत्त्वानो हन्तेभ्यो करुवप-॥२०॥
 प्रमुञ्च धन्वंनस्त्वपुभयोरात्कन्योर्ज्याम् ॥ याश्च ते हस्तऽइर्षवुं परा ता
 भगवा वप ॥२१॥ विज्यन्नु-कपुर्दिनो विगल्लयो वार्णवो २ उा ॥
 अनेशन्नस्य याऽ इपवऽ आभुरंस्य निपद्गुधिः ॥ २२ ॥ या ते हेतिर्मी-
 दुष्टसु हस्ते वुभूव ते धनु- ॥ तथास्मान्निश्वतुस्त्वमयुक्ष्मया परिभुज
 ॥ २३ ॥ परि ते धन्वंनो हेतिरुस्मान्मृणक्तु विश्वत- ॥ अथो यऽ
 इपुधिस्तवारोऽ अस्मन्निर्षेहि तम् ॥ २४ ॥ भवतस्य धनुष्टः सहस्राक्ष
 शतेषुधे ॥ निशीर्यं शुलन्यानुन्मुखी शिवो न- सुमना भव ॥२५॥
 नमस्तुऽ आयुधायानातताय धृष्णवे ॥ उभाभ्यामुत ते नमो ब्राह्म
 ष्यान्तवु धन्वंने ॥२६॥ मा नो मुहान्तमुत मा नोऽ अबर्भुक्त्वा नुऽ
 उक्षन्तमुत मा नऽ उक्षितम् ॥ मा नो वरीत् पितरुम्भोतमानुम्मान-

प्रियास्तुतुष्टोरुद्धरीरिपट् ॥१५॥ मा नस्तोके तनये मा नुऽ आयुषि मा
 नोगोषु मा नोऽ अश्वेषु रीरिपट् ॥ मानो वीरावृद्ध भामिनो बधीर्हु-
 विष्मन्तुऽ सदुमिच्छा हवामहे ॥१६॥ नमो हिरण्यवाहवे सेनाय्ये
 दिशाञ्चपतये नमो नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यऽ पशूनाम्पतये नमो
 नमः-शुष्पिञ्जगायत्विपीमतेपथीनाम्पतये नमोनमोहरिकेशायोपवी-
 तिर्नपुष्टानाम्पतये नमोनमोवभ्रुशायध्याधिनेत्रानाम्पतये नमोनमो
 भुवस्यहेचयैजगताम्पतयेनमोनमोरुद्रायततायित्ते क्षत्राणाम्पतये नमो
 नमः-सूताया हन्त्यै वनानाम्पतयेनमोनमोरोहिताय स्थपतये वृक्षा-
 णाम्पतये नमोनमो भुवन्तयेवारिवस्कृतायौपधीनाम्पतये नमोनमो
 मुन्त्रिणेवाणिजाय कक्षाणाम्पतयेनमोनमोऽतुच्चैर्घोषायाक्रन्दयते पत्नी-
 नाम्पतयेनमोनम- कृत्स्नायनयाधावतेसत्तनाम्पतयेनमोनमुऽ सहमा-
 नायनिष्ठाधिनेऽ आध्यामिनोनाम्पतयेनमोनमोनिपुङ्गिणेककुभायस्ते-
 नानाम्पतये नमोनमोनिचुरवेपरिचुरायारण्यानाम्पतये नमो नमो
 वभ्रतेपरिवश्वते स्तायुनाम्पतयेनमोनमोनिपुङ्गिणऽ इपुष्टिमतेनस्करा-
 णाम्पतयेनमोनम- सक्रायिभ्योजिघाऽसद्रथोऽपुष्पताम्पतये नमो-
 नमोऽसिमद्भ्यो नक्तुश्चरद्भ्योविकृन्तानाम्पतयेनम- ॥१७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० ॥
 नमऽ उष्णीषिणेगिरिचुरायकुलुञ्जानाम्पतये नमोनमऽ इपुमद्भ्यो-
 धन्वायिभ्यश्चवोनमोनमऽ आतन्वानेभ्य- प्रतिदधानेभ्यश्चवो नमो
 नमऽ आयच्छद्भ्योस्यद्भ्यश्चवोनमोनमोविसृजद्भ्योविक्रयद्भ्यश्चवो नमो
 नम- स्वपद्भ्योजाग्रद्भ्यश्चवो नमोनमुऽशयानेव युऽआसीनेभ्यश्चवो
 नमोनमुस्तिष्ठद्भ्योवावद्भ्यश्चवोनमोनम- सुभाभ्य- सुभापतिभ्यश्चवो

नमोनमोऽश्वेभ्योऽश्वपतिभ्यश्चवो नमोनमोऽ आग्याधिनींभ्योऽश्विभ्योऽ
 न्तीभ्यश्चवो नमोनमोऽ उगणाभ्यस्त्वहृतीभ्यश्चवो नमोनमो गुणेभ्यो
 गुणपतिभ्यश्चवो नमोनमोऽवातेभ्योऽवातपतिभ्यश्चवोनमोनमो गृत्से-
 ष्यो गृत्संपतिभ्यश्चवो नमोनमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्चवो
 नमोनमो सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्चवोनमोनमो रथिभ्योऽ अरुयेभ्यश्च
 वो नमोनमो- क्षुत्तृभ्य- सङ्घहीरुभ्यश्चवो नमोनमो मुह्योऽ
 अर्भुकेभ्यश्चवो नमो- ॥३३ ३३ ३३ ३३ ३३॥ नमस्तक्षत्रभ्योरथकारेभ्य
 श्ववो नमोनमोऽकुलादेभ्यः कुर्मोरेभ्यश्चवो नमो नमो निपादेभ्य-
 पुञ्जिष्ठेभ्यश्चवो नमो नमो- श्वनिभ्यो मृगयुभ्यश्चवो नमो नमो
 श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्चवो नमो नमो भवाय च रुद्राय च नमो- शूर्वाय
 चपशुपतये च नमो नीलंग्रीवाय च शितिकण्ठाय च नमो- कपुर्दिने च वृ-
 ष्णकेशाय च नमो- सहस्राक्षाय च शतर्षभने च नमो गिरिशाय च शिपि-
 ष्ठाय च नमो मीढुष्ट्रमायुचे पुमते च नमो ऋषाय च वामुनाय च नमो वृहते
 च वृषीयसे च नमो वृद्धाय च सुवृषे च नमो ग्याय च प्रथमाय च नमो
 आशवे चाजिराय च नमो शीग्याय च शीभ्याय च नमो ऊर्म्याय च इ-
 स्वद्याय च नमो नादेयाय च द्वीप्याय च ॥३५ ३५ ३५ ३५ ३५॥ नमोऽप्येष्टाय
 च निष्टाय च नमो- पूर्वजाय च पुरुजाय च नमो मद्गुमाय च पगुल्भाय च
 नमो जघ्र्याय च बुध्याय च नमो सोभ्याय च प्रतिसुष्याय च नमो या-
 म्याय च क्षेम्याय च नमो श्लोष्याय च वसुध्याय च नमो उर्ध्व्याय
 च खल्पाय च नमो वर्याय च कवस्याय च नमो- श्रुताय च पतिश्रुताय
 च नमो आशुपेणाय च शूरयाय च नमो शूराय च वभेदिने च नमो

त्रिलिम्बनेचकवचिनेचनमो वृष्मिणेच वरुथिने चनमः- श्रुतायच
 श्रुतसेनायचनमोदुन्दुब्भ्याप चाहनद्व्यायच नमो धूष्णवेच प्पशाय
 च नमो निपुद्भिर्नेचेषुधिर्ने चनमस्तीक्ष्णेपवेचायुधिनेचनम- स्वायु-
 धायवसुधर्भनेच ॥ ३३ ३३ ३४ ३५ ३६ ॥ नमुंस्तुत्यायचपत्थ्यायचनमुं
 काठ्याय च नीप्याय चनमुं कुल्यायचसरुस्यायचनमोनादेपायच
 वैशुन्तायचनमुं कूप्यायचावुष्ट्याय च नमो वीर्यायचातुप्यायच
 नमो मेर्याय च विद्युत्याय च नमो वृष्याय चावुष्यायचनमो
 वत्यायचरेष्म्यायच नमोवास्तुध्याय चवास्तुपायच नमुं सोमायच
 रुद्राय चनमस्ताम्नाय चारुणायचनमः- शुक्लवेचपशुपतये च नमः
 उग्रायचभीमायचनमोग्रेवुधायचदूरे वुधायचनमो हुन्त्रे च हनीयसे
 च नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो नमस्ताराय ॥ ३७ ३८ ३९ ४० ॥
 नमः- शम्भवाय च मयोभवाय च नमः- शङ्कराय च मयस्कराय च
 नमः- शिवाय च शिवतराय च ॥ ४१ ॥ नमुं पार्व्याय चावाप्याय च
 नमः- प्पतरणायचोत्तरणायच नमुस्तीर्थ्यायचकूल्यायचनमुंशष्प्या-
 यचफेद्र्यायच ॥ ४२ ॥ नमः- सिकुत्याय च प्रवाहाय च नमः- कि-
 शिलाय च क्षयणाय च नमः- कपर्दिने च पुलस्तये च नमः इरिष्यायच
 प्पपत्थ्यायच ॥ ४३ ॥ नमोवृज्यायचगोष्ठ्याय चनमुस्तल्प्यायचगेह्या-
 यचनमोहृष्ट्यायचनिवृष्यायचनमुंकाट्यायचगह्वरेष्टायच ॥ ४४ ॥
 नमुं शृक्व्यायच हरित्यायचनमः- पाण्डुस्यायचरजुस्यायचनमो
 लोप्यायचोलप्यायचनमुं ऊर्ष्यायच सूर्ष्यायच ॥ ४५ ॥ नमः- पुष्पाय
 चवर्णशुदाय चनमः उदुरमाणायचाभिगृते चनमः आखिद्वतेचप्र-

खिदुतेचनमऽऽपुक्कद्भ्यो धनुक्कद्भ्यश्चतो नमो नमोवत् किरिकेभ्यो
 देवानां हृदयेभ्योनमो विचित्रुक्केभ्योनमो विक्षिणुक्केभ्यो नमऽ
 आनिर्हृतेभ्य- ॥ ५१ ॥ द्रापेऽ अन्धसस्पते दरिद्रे नीलकोहित ॥ आसा
 म्प्रजानामिषाम्पशूनाम्मा भेर्मा रोद्मोचनुत्किञ्चनार्थम् ॥ ५२ ॥ इमा
 रुद्रायतवसेकपदिनेक्षयद्वीरायुप्रभरामहेमती ? ॥ यथा शमसद्विपदे
 चतुष्पदेविश्वम्पुष्ट्रामेऽ अस्मिन्ननातुरम् ॥ ५३ ॥ चा ते रुद्र शिवा
 तनु ? शिवा विश्वाहा भेषुजी ॥ शिवा हृतस्य भेषुजी तवानो मृद
 जीवसे ॥ ५४ ॥ परि नो रुद्रस्य हेतिर्वीणक्तु परि स्वेषस्य दुर्मतिरघायो ? ॥
 अब स्थिरा मुषवद्भ्यस्तनुष्व मीहद्वस्तोऽाय तनयाय मृद ॥ ५५ ॥
 भीर्द्वष्टुम शिवतम शिवो न-सुमनाभव ॥ पुरमे वृक्षेऽ आयुघञ्जिषाय
 कृत्ति वसानुऽ आचरु पिनाकुम्बिबभ्रुदामहि ॥ ५६ ॥ विकिरिद्रु विर्लो
 हितु नमस्तेऽ अस्तु भगवत् ॥ यास्ते सुहस्रं हेतयोऽयमुस्मद्विपन्तु
 ता ? ॥ ५७ ॥ सुहस्राणि सहस्रशो ब्राह्मोस्त्वं हेतय- ॥ तासामीशानो
 भगवत् पराचीना मुखा कृधि ॥ ५८ ॥ असंख्याता सहस्राणि ये रुद्राऽ
 अधिभूम्भ्योम् । तेषां सहस्रयोजनेषु धर्वाणि तन्मसि ॥ ५९ ॥
 अस्मिन्नपहुष्यर्णवेन्तरिक्षे भुवाऽ अधि ॥ तेषां सहस्रयोजनेषु
 धर्वाणि तन्मसि ॥ ६० ॥ नीलग्रीवात् शित्तिरुष्ठा दिवं रुद्राऽ
 उपश्रितात् ॥ तेषां सहस्रयोजनेषु धर्वाणि तन्मसि ॥ ६१ ॥
 नीलग्रीवात् शित्तिरुष्ठात् शुर्वाऽ अध ? क्षमाचरा ? ॥ तेषां सहस्रयो-
 जनेषु धर्वाणि तन्मसि ॥ ६२ ॥ ये वृक्षेषु शृण्विञ्जरा नीलग्रीवा
 विर्लोहितात् ॥ तेषां सहस्रयोजनेषु धर्वाणि तन्मसि ॥ ६३ ॥

ये भूतानामधिपतयो विशिखास- कपुर्दिनः- ॥ तेषां सहस्रयोजनेषु
 धन्वानि तन्मसि ॥ १६ ॥ ये पृथाम्पथिरक्षयऽ ऐलवृदाऽ आयुर्व्युध- ॥
 तेषां सहस्रयोजनेषु धन्वानि तन्मसि ॥ १७ ॥ ये तीर्थानि प्पु-
 चरन्ति सूकाहस्ता निपुङ्गव- ॥ तेषां सहस्रयोजनेषु धन्वानि
 तन्मसि ॥ १८ ॥ येनेषु द्विविद्भ्यन्ति पात्रेषु पिबतो जनान् ॥ तेषां
 सहस्रयोजनेषु धन्वानि तन्मसि ॥ १९ ॥ यऽ एतावन्तश्च भूयां
 सञ्चु दिशो रुद्रा वितस्तिथरे ॥ तेषां सहस्रयोजनेषु धन्वानि तन्मसि
 ॥ २० ॥ नमोस्तु रुद्रेभ्यो ये दिवि येषां वृषमिषवत् ॥ तेभ्यो दश
 प्राचीर्दशदक्षिणादशऽपुतीचीर्दशोर्दीचीर्दशोर्द्धा? ॥ तेभ्यो नमोऽ
 अस्तु ते नोवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यन्दिष्मो यश्च नो द्वेष्टि
 तमेपाञ्जम्भे ददध्मत् ॥ २१ ॥ नमोस्तु रुद्रेभ्यो येन्तरिक्षे येषा वातुऽ
 इषवत् ॥ तेभ्यो दशप्राचीर्दश दक्षिणा दशऽपुतीचीर्दशोर्दीचीर्दशो-
 र्द्धा? ॥ तेभ्यो नमोऽ अस्तु ते नोवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यन्दिष्मो
 यश्च नो द्वेष्टि तमेपाञ्जम्भे ददध्मत् ॥ २२ ॥ नमोस्तु रुद्रेभ्यो
 ये पृथिष्ठांय्येषाम-नुमिषवत् ॥ तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश
 पुतीचीर्दशोर्दीचीर्दशोर्द्धा? ॥ तेभ्यो नमोऽ अस्तु ते नोवन्तु ते
 नो मृडयन्तु ते यन्दिष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेपाञ्जम्भे ददध्मत् ॥ २३ ॥
 ॐभूः ॐभुवः ॐस्वः ॐ ॥ इति पञ्चमोऽध्यायः ॥

ॐ वृषः सोम व्यते तव मनस्तनूपु विव्रतत् ॥ मुजावन्तत्
 सचेमहि ॥ १५ ॥ एव ते रुद्र भाग? सुह स्वस्त्राम्बिकया तज्जुपस्व
 स्वाहृप ते रुद्र भागऽ आखुस्ते पशु? ॥ २५ ॥ अर्ब रुद्रमदीमुहव

देवन्व्यम्बकम् ॥ यथा नो वस्यसुस्करुयथा नुलंश्रेयसुस्करुयथानो
 छवसाययात् ॥३५॥ भेषजमसि भेषजद्वेष्याय पुरुषाय भेषजम् ॥
 सुहृस्मेपाय मेष्यै ॥ ४५॥ ॥ स्वम्बकैष्वजामहे सुगन्धिम्पुष्टिवर्द्धनम् ॥
 उर्वाकृमिवु वन्धनाभ्युत्थोर्मुक्षीय मामृतात् ॥ स्वम्बकैष्वजामहे सुग-
 न्धिम्पुष्टिवर्द्धनम् ॥ उर्वाकृमिवु वन्धनादितो मुक्षीय मामृतात्-॥५॥
 एतच्चै रुद्रावुसन्तेन पुरो मूर्जवतोतीहि ॥ अवततघन्त्रा पिनाकावसु
 कृत्तिवासाऽ अहिंस सन्नदं शिवो तीहि ॥ ६॥ ॥ ज्यायुषं जुमदंग्रे
 कुशयपस्य ज्यायुषम् ॥ यदेवेषु ज्यायुषन्तोऽस्तु ज्यायुषम् ॥७॥
 शिवो नामासिस्वधिं तिस्ते पिता नमस्तेऽ अस्तु मा मा हिंसीद ॥
 निर्वर्त्तयाम्यायुपेनाद्याय पुजननाय रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय
 सुवीर्यायै ॥८॥ ॐ न तं विदाय यऽ इमा जुजानुभ्यष्टुम्माकुमन्त-
 रम्बभूव ॥ नीहारेण प्राहृता जल्प्या चासृष्टपऽ उक्थशासंश्चरन्ति
 ॥९॥ ॥ विश्वकंस्मृा क्षजनिपृष्टेवऽ आदिदृगन्धर्वोऽअभवद्वितीय- ॥
 तृतीय- पिता जनितापधीनामुपाङ्गर्भुं अदधात्पुरुत्रां ॥ १०॥ ॥
 ॐ उग्रश्च भीमश्च दधान्तश्च धुनिश्च ॥ सासुहोश्चाभियुग्वा चं विसिपु
 स्वाहां ॥११॥ ॥ अग्निं हृदयेनाग्निं हृदयाग्रेण पशुपतिं हृत्स्त्र-
 हृदयेन भुवैष्युवना ॥ शुर्वम्मत्स्त्रान्भ्यामीशानिन्मुह्युना महादेव-
 मन्तदं पशुष्येनोग्रन्देवं धनिष्ठुनां वसिष्ठुहनुं शिर्द्धानि क्रोश्या-
 न्भ्याम् ॥१२॥ ॥ उग्रं ह्योहितेन मित्रं सौव्रस्येन रुद्रन्दीर्घस्येनेन्द्र-

१ इत्यनेनाष्टप्रणवयुक्तेन रोद्राप्यायेनाभिषेकः । २ इति महश्चिरोरुपाभिषेक-
 मिषेकः । काण्वानां तु सप्तश्चिकामिषेकित विशेषः । ३ इति देवपदसुक्तद्राम्यामभिषेकः ॥

अप्लीडेनं मुक्तो बलेन साङ्ख्यानमुदा ॥ भुवस्य कण्ठ्यं बुद्धस्यान्तं
 पाश्चर्यमहादेवस्य यकृच्छर्वस्य वनिष्ठु? पशुपतेऽं पुरीतत् ॥ १३३ ॥
 लोमंभ्युं स्वाहा लोमंभ्युं स्वाहा त्वुचे स्वाहा त्वुचे स्वाहा
 लोहिताय स्वाहा लोहिताय स्वाहा मेदींभ्युं स्वाहा मेदींभ्युं
 स्वाहा ॥ मांसेंभ्युं स्वाहा मांसेंभ्युं स्वाहा स्नावंभ्युं स्वाहा
 स्नावंभ्युं स्वाहा स्थंभ्युं स्वाहा स्थंभ्युं स्वाहा मुज्जंभ्युं
 स्वाहा मुज्जंभ्युं स्वाहा ॥ रेतसे स्वाहा प्रायवे स्वाहा ॥ १४३ ॥ आया-
 साय स्वाहा प्रायासाय स्वाहा सँव्यासाय स्वाहा वियासाय स्वाहा-
 द्यासाय स्वाहा ॥ शुचे स्वाहा शोचते स्वाहा शोचमानाय स्वाहा
 शोकाय स्वाहा ॥ १५३ ॥ तपसे स्वाहा तप्यते स्वाहा तप्यमानाय
 स्वाहा तप्ताय स्वाहा घुर्माय स्वाहा ॥ निष्कृत्यै स्वाहा प्रायश्चित्त्यै
 स्वाहा भेषुजाय स्वाहा ॥ १६३ ॥ शुभाय स्वाहान्तकाय स्वाहा मूत्पवे
 स्वाहा ॥ ब्रह्मणे स्वाहा ब्रह्महृत्यायै स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्युं स्वाहा
 धावापृथिवीभ्यां स्वाहा ॥ १७३ ॥ इति षष्ठोऽध्यायः ॥

ॐ वाजंश्च मे प्रसवश्च मे अयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च
 मे स्वरंश्च मे श्लोकंश्च मे श्रुवश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे स्वश्च मे
 युद्धेन कल्पन्ताम् ॥ १ ॥ प्राणश्च मे पानश्च मे ज्ञानश्च मे सुंश्च मे चित्तं
 मेऽ आर्षीतश्च मे वाक् च मे मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रंश्च मे दर्शश्च मे
 वलंश्च मे युद्धेन कल्पन्ताम् ॥ २ ॥ ओजंश्च मे सहश्च मेऽ आत्कमा च मे
 नृश्च मे शर्मं च मे धर्मं च मेद्धानि च मेस्थानि च मे परंऽपि च मे

१ इति सप्तमटामन्त्रैरभिषेकः । ॐ उग्रश्चेति तिस्रभिः सप्तभिर्वा रुद्रजयानाम्नी-
 भिक्षेति परशुरामादयः ॥ निर्मूलत्वाज्जेति देवयागिकादयः ॥

शरीराणि च मुऽ आयुश्च मे जुरा च मे युज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१३॥ ज्यैष्ठ्यश्च
 मुऽ आधिपर्यञ्च मे मुद्ग्युश्च मे भामश्च मे मंक्षुमेम्भश्च मे जुमा च मे
 महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे वपिमा च मे द्राधिमा च मे
 वृद्धश्च मे वृद्धिश्च मे युज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१४॥ सुर्यश्च मे श्रद्धा च मे जगच्च
 मु धनश्च मे विश्वश्च मे महश्च मे क्लीढा च मे मोदश्च मे जातश्च मे जनिः
 प्यमाणश्च मे सूक्तश्च मे सुकृतश्च मे युज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१५॥ श्रुतश्च मे
 मृतश्च मे युक्षश्च मे नाभयच मे जीवाहश्च मे दीर्घायुश्च मे नमिन्नश्च मे
 भयश्च मे सुखश्च मे शयनश्च मे सूपाश्च मे सुदिनश्च मे युज्ञेन कल्प
 न्ताम् ॥१६॥ युन्ता च मे धृत्ता च मे क्षेमश्च मे धृतिश्च मे विश्वश्च मे महश्च
 मे सुविच मे ज्ञात्रश्च मे सूश्च मे प्रमूश्च मे सीरश्च मे लयश्च मे युज्ञेन
 कल्पन्ताम् ॥१७॥ शश्च मे मयश्च मे प्रियश्च मे नुकामश्च मे कामश्च मे
 सौमन्तश्च मे भगश्च मे द्रविणश्च मे भद्रश्च मे श्रेयश्च मे वसीयश्च मे
 यश्च मे युज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१८॥ ऊवच मे सूवृता च मे पर्यश्च मे रसश्च
 मे घृतश्च मे मधु च मे सग्निश्च मे सपीतिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे
 जत्रश्च मुऽ औद्भिद्यश्च मे युज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१९॥ रुयिश्च मे रायश्च
 मपुष्टश्च मे पुष्टिश्च मे विभु च मे प्रभु च मे पूर्णश्च मे पूणतरश्च मे
 बुयश्च मे क्षितश्च मे नश्च मे ह्युच मे युज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२०॥ वित्तश्च
 मे द्वेषश्च मे भूतश्च मे भविष्यश्च मे सुगश्च मे सुपरथ्यश्च मऽ रुद्धश्च
 मुऽ रुद्धिश्च मे कृप्सश्च मे कृप्तिश्च मे मुतिश्च मे सुमुतिश्च मे युज्ञेन
 कल्पन्ताम् ॥२१॥ व्रीहयश्च मे यवाश्च मे मापाश्च मे तिथीश्च मे मुद्गाश्च मे
 खल्लवाश्च मे प्रियङ्गवश्च मे णवश्च मे श्यामाकाश्च मे नीवाराश्च मे
 गोधूमाश्च मे सुवराश्च मे युज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२२॥ अश्मा च मे मृत्तिका

ज मे गिरयश्च मे पर्वताश्च मे सिफताश्च मे घनुस्पतयश्च मे हिरण्यश्च
 मेर्यश्च मे श्यामश्च मे लोहश्च मे सीसश्च मे व्रपुं च मे युद्धेन
 कल्पन्ताम् ॥ १८ ॥ अग्निश्च मुऽ आपश्च मे वीरुधश्च मुऽ ओषधयश्च मे
 कृष्टपुत्र्याश्च मे कृष्टपुत्र्याश्च मे गृह्याम्त्याश्च मे पुत्रवऽ आरुण्याश्च मे
 क्षित्तश्च मे वित्तश्च मे भूतश्च मे भूतिश्च मे युद्धेन कल्पन्ताम् ॥ १९ ॥
 षसुं च मे वसुतिश्च मे कर्म च मे शक्तिश्च मेर्यश्च मुऽ एमश्च मऽ
 हुत्या च मे गतिश्च मे युद्धेन कल्पन्ताम् ॥ २० ॥ अग्निश्च मुऽ इन्द्रश्च मे
 सोमश्च मुऽ इन्द्रश्च मे सविता च मुऽ इन्द्रश्च मे सरस्वती च मुऽ
 इन्द्रश्च मे पूषा च मुऽ इन्द्रश्च मे बृहस्पतिश्च मुऽ इन्द्रश्च मे युद्धेन
 कल्पन्ताम् ॥ २१ ॥ मित्रश्च मुऽ इन्द्रश्च मे वरुणश्च मुऽ इन्द्रश्च मे
 धाता च मुऽ इन्द्रश्च मे त्वष्टा च मुऽ इन्द्रश्च मे मरुतश्च मुऽ इन्द्रश्च
 मे विश्वे च मे देवाऽ इन्द्रश्च मे युद्धेन कल्पन्ताम् ॥ २२ ॥ पृथिवी
 च मुऽ इन्द्रश्च मेन्तारिक्षश्च मुऽ इन्द्रश्च मे द्यौश्च मुऽ इन्द्रश्च मे समाश्च
 मुऽ इन्द्रश्च मे नक्षत्राणि च मुऽ इन्द्रश्च मे दिशश्च मुऽ इन्द्रश्च मे
 युद्धेन कल्पन्ताम् ॥ २३ ॥ अर्हशुश्च मे रुद्रिम्मश्च मेदाब्ध्यश्च मेधि-
 पतिश्च मऽ उपाउंथुश्च मेन्तर्ध्यामश्च मऽ ऐन्द्रवायवश्च मे मैत्रावरु-
 णश्च मऽ आश्विनश्च मे प्रतिपुस्थानश्च मे शुक्रश्च मे मुन्यी च मे
 युद्धेन कल्पन्ताम् ॥ २४ ॥ आग्नेयुणश्च मे वैश्वदेवश्च मे ब्रुवश्च मे
 वैश्वानुरश्च मऽ ऐन्द्राग्रश्च मे मुहार्धैश्वदेवश्च मे मरुत्वृतीयाश्च मे
 निष्कैवल्यश्च मे सावित्रश्च मे सारस्वतश्च मे पात्स्वनीवृत्तश्च मे
 हारियोजुनश्च मे युद्धेन कल्पन्ताम् ॥ २५ ॥ सुवश्च मे चमुसाश्च मे
 वायुव्यानि च मे द्रोणकलशश्च मे ग्रावाणश्च मेधिपवणे च मे

पृतभृच्च मऽ आघवुनीपंश्च मे वेदिंश्च मे वहिंश्च मेवभूयश्च मे स्वागा-
 कारश्च मे युक्तेन कल्पन्ताम् ॥ ३१ ॥ अग्निश्च मे घूर्मिश्च मेर्कश्च मे
 सूर्यश्च मे प्पाणश्च मे श्वमेधश्च मे पृथिवी च मेदिंतिश्च मेदिंतिश्च मे
 द्यौश्च मेहुकेयुटं शवक्वरयो दिशंश्च मे युक्तेन कल्पन्ताम् ॥ ३२ ॥
 व्युत्तश्च मऽ ऋतवश्च मे तपश्च मे संवत्सुरश्च मेहोरात्रेऽ ऊर्ध्वष्टुभि
 बृहद्रथन्तुरे च मे युक्तेन कल्पन्ताम् ॥ ३३ ॥ एकां च मे तिस्रश्च मे
 तिस्रश्च मे पञ्च च मे पञ्च च मे सुप्त च मे सुप्त च मे नव च मे
 नव च मुऽ एकादश च मुऽ एकादश च मे त्रयोदश च मे त्रयोदश
 च मे पञ्चदश च मे पञ्चदश च मे सुप्तदश च मे सुप्तदश च मे
 नवदश च मे नवदश च मुऽ एकविंशतिश्च मुऽ एकविंशतिश्च मे
 त्रयोविंशतिश्च मे त्रयोविंशतिश्च मे पञ्चविंशतिश्च मे पञ्चविं-
 शतिश्च मे सुप्तविंशतिश्च मे सुप्तविंशतिश्च मे नवविंशतिश्च मे
 नवविंशतिश्च मुऽ एकत्रिंशच्च मुऽ एकत्रिंशच्च मे त्रयस्त्रिंशच्च मे
 युक्तेन कल्पन्ताम् ॥ ३४ ॥ चतस्रश्च मेष्टौ च मेष्टौ च मे द्वादश च मे
 द्वादश च मे षोडश च मे षोडश च मे विंशतिश्च मे विंशतिश्च मे
 चतुर्विंशतिश्च मे चतुर्विंशतिश्च मेष्टाविंशतिश्च मेष्टाविंशतिश्च
 मे द्वात्रिंशच्च मे द्वात्रिंशच्च मे पद्त्रिंशच्च मे पद्त्रिंशच्च मे
 चत्वारिंशच्च मे चत्वारिंशच्च मे चतुश्चत्वारिंशच्च मे चतुश्चत्वारिं-
 शच्च मेष्टाचत्वारिंशच्च मे युक्तेन कल्पन्ताम् ॥ ३५ ॥ श्यविंश्च मे श्यवी
 च मे दिच्युवाद् च मे दिच्युवादी च मे पञ्चाविंश्च मे पञ्चावी च मे
 त्रिपुरस्सश्च मे त्रिपुरसा च मे तुष्ट्युवाद् च मे तुष्ट्युवादी च मे युक्तेन
 कल्पन्ताम् ॥ ३६ ॥ पुष्टुवाद् च मे पष्टुवादी च मऽ उसा च मे बुशा च

ऽ ऋषभश्च मे वृहच्च मेनुद्वाँश्च मे धेनुश्च मे सुज्ञेन कल्पन्ताम् ॥३॥
 ऽ जायु स्वाहा प्रसवायु स्वाहापिजायु स्वाहा ऋतवे स्वाहा वसवे
 वाहाहिर्षतये स्वाहाहे मुग्धायु स्वाहा मुग्धार्य वैनशिनायु स्वाहा
 वेनुदृशिनऽ आन्त्यायुनायु स्वाहान्त्याय भौवुनायु स्वाहा भुवनस्य
 तये स्वाहाधिपतये स्वाहा प्रजापतये स्वाहा ॥ इयन्ते राष्मिन्त्राय
 ऽ न्तासि यमेनऽ ऊर्जे त्वा वृष्टये त्वा प्रजानान्त्वाधिपत्याय ॥ ३६ ॥
 ऽ नायुर्ष्यज्ञेन कल्पताम्प्राणो सुज्ञेन कल्पताञ्चक्षुर्ष्यज्ञेन कल्पता
 ऽ श्रोत्रैष्युज्ञेन कल्पतां वाग्गुज्ञेन कल्पताम्मनो सुज्ञेन कल्पतामात्रमा
 ऽ ज्ञेन कल्पताम्ब्रह्मा सुज्ञेन कल्पताङ्गयोतिष्युज्ञेन कल्पतां स्वर्ष्य-
 ऽ नं कल्पताम्पृष्ठेष्युज्ञेन कल्पतां सुज्ञो सुज्ञेन कल्पताम् ॥ स्तोमश्च
 ऽ जुंश्च ऋक्चु सामं च वृहच्च रथन्तुरञ्च ॥ स्वर्देवाऽ अगन्मामृताऽ
 ऽ भूम प्रजापतेऽ प्रजाऽ अभूम वेद् स्वाहा ॥३॥ इति सप्तमोऽध्यायः ॥
 ॐ ऋचं वाचस्पतये मनो यजुः प्रपद्ये सामं प्राणस्पतये चक्षुः
 ऽ श्रोत्रस्पतये ॥ वागोज-सुहोत्रो मयि प्राणापानौ ॥ ३६ ॥ यन्मे
 ऽ हृद्भ्रक्षुपी हृदयस्य मनसो वातिवृष्णम्बृहस्पतिर्मुने तदधातु ॥ शत्रो
 ऽ भवतु भुवनस्य यस्पति- ॥ ३७ ॥ भूर्भुवुः स्व- । तत्संवितुर्वरेण्युमर्गो
 ऽ इवस्य धीमहि ॥ धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ ३८ ॥ कया नश्चित्रऽ
 ऽ माभुवदूती सुदारुधुः सखा ॥ कया शचिष्ठया धृता ॥ ३९ ॥ कस्त्वा
 ऽ न्त्यो मदानाम्महिष्ठो मत्सुदन्धसः ॥ दृढा चिद्धारुञ्जे वसु ॥ ४० ॥ अभी
 ऽ कृ णुः सखीनामविता जारितृणाम् ॥ शतम्भवास्यूतिभिः ॥ ४१ ॥

१ इत्येकोनविंशन्मन्त्रारमकचमकाध्यायेनाभियेकः ॥ वाजश्च म इत्यष्टानुवाकारमकेन
 वमकेन चेति देवयाशिका. ॥ २ अत्र अर्द्धमात्रः सन्ध्यभावदर्शनात् ॥

क्या स्वर्गऽ कुत्याभि प्रमन्दसे घृपन॥कया स्तोतृभ्युऽ आभरा॥१॥
 इन्द्रो विश्वस्य राजति ॥ शन्नोऽअस्तु द्विपदे शन्नतुंप्पदे ॥१॥ शन्नो
 मित्र? शं वरुणऽ शन्नो भवत्वर्थ्यमा ॥ शन्नऽ इन्द्रो बृहस्पतिऽ शन्नो
 विष्णुरुरुक्रम? ॥ १॥ शन्नो घातः- पवताऽ शन्नस्तपनु सूर्य- ॥
 शन्नऽ कनिःक्रदहेव? पुर्जन्वोऽ अभिवर्षतु ॥१॥ अहानि शम्बन्
 नऽ शन्नऽ रात्रीऽप्रतिधीयताम् ॥ शन्नऽ इन्द्राग्नी भवतामवोभिऽ शन्नः
 इन्द्रावरुणा रुरतहृष्या ॥ शन्नऽ इन्द्रापूषणा वाजसातो शमिन्द्रासोम
 सुवितायु शन्नो? ॥१॥ शन्नो देवीरुभिष्टुयुऽ आपो भवन्तु पीतये ।
 शन्नोरुभिस्तैवन्तु नऽ ॥१॥ स्योना पृथिवि नो भवावृक्षरा निवेशनी ॥
 यच्छा नऽ शर्म सुप्रयाऽ ॥१॥ आपो हि द्या मयोभुवस्ता नऽ कुञ्ज
 दधातन ॥ मुहे रणायु चक्षसे ॥ १॥ यो व- शिवतमो रसस्तस्य
 भाजयतेह न- ॥ उशुतीरिव मातर- ॥१॥ तस्माऽ अरंङ्गमाम वो
 चस्य क्षयायु जिह्वंथ ॥ आपो जुनयथा च नऽ ॥१॥ यो? शान्तिरु-
 न्तरिक्षुऽ शान्ति- पृथिवी शान्तिरापऽ शान्तिरोपघयऽ शान्ति- ॥
 वनस्पतयऽ शान्तिर्विश्वे देवा? शान्तिर्वृक्ष शान्तिऽ सर्वऽ शान्तिऽ
 शान्तिरेव शान्तिऽ सा मा शान्तिरेधि ॥१॥ इते दृढे मा मित्रस्य मा
 चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षन्ताम् ॥ मित्रस्याह अर्क्षुषा सर्वाणि भूतानि
 समीक्षे ॥ मित्रस्य चक्षुषा समीक्षामहे ॥ १॥ इते दृढे मा ॥ ज्योक्ते
 नुन्दशि जीध्यासुडयोक्ते सुन्दशि जीध्यासम् ॥ १॥ नमस्ते हरसे
 गोचिपे नमस्तेऽ अस्तुर्विपे ॥ अग्रयोस्तैऽ अस्मत्पन्तु हेतय-
 पावकोऽ अस्मद्व्यं शिवो भव ॥ १॥ नमस्तेऽ अस्तु विद्युते नमस्ते
 स्वनयित्तवै ॥ नमस्ते भगवन्तु चतुऽ दृव- सुमीहसे ॥ १॥ चतो यतऽ

...तो नोऽ अभयदुःखः॥ शत्रुः- कुरु पृजाभयोभयत्रटं पृथुत्र्यः-
 ॥३॥ सुमिष्टिया नुऽ आपुऽ ओषं ययटं सन्त दुर्मिष्टियास्तम्भे मन्तु
 शुस्मान्द्वेष्टि यथं घुयन्दिहृष्म? ॥३॥ तच्चशुद्धेवाहतम्पुरस्ताच्छुक्लपुच-
 त् ॥ पश्येम शुरदं- शुरद्विष शुरदं- शुरदं मृणुंयाप शुरदं-
 शुरतम्भंश्राम शुरदं- शुरतमदीनाटं स्याम शुरदं- शुरतम्भयश्च शुरदं-
 शुरतात् ॥ ३४ ॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥ इत्यष्टमोऽध्यायः ॥

अद्भिस्तर्पणम्—ॐ भवं देवं तर्पयामि । ॐ शर्वं देवं तर्प-
 यामि । ॐ ईशानं देवं तर्पयामि । ॐ पशुपतिं देवं तर्पयामि ।
 ॐ रुद्रं देवं तर्पयामि । ॐ उग्रं देवं तर्पयामि । ॐ भीमं देवं तर्प-
 यामि । ॐ महान्तं देवं तर्पयामि । इति तर्पयित्वा । ॐ त्र्यम्बकं
 ध्यनामहे सुगन्धिर्घुष्टुर्वदेनम् ॥ उर्वाहुनामिषु वन्द्यं नारूपृत्योमिंसीयु मा
 मृतात् ॥ ३५ ॥ त्र्येष्टाय नमः । भगवते साम्बशिवाय आचमनीयं
 समर्पयामि ॐ त्र्यम्बकं ध्यनामहे ॥ श्रेष्ठाय नमो रुद्राय नमः । भगवते
 साम्बशिवाय मधुपर्कं समर्पयामि ॥ ॐ त्र्यम्बकं ध्यनामहे ॥ कालाय
 नमः । भगवते साम्बशिवाय गन्धं समर्पयामि ॥ ॐ त्र्यम्बकं ध्यनामहे ॥
 कलविकरणाय नमो बलविकरणाय नमो यलाय नमो चन्द्रप्रपथनाय
 नमः । भगवते साम्बशिवाय पुष्पाणि समर्पयामि ॥ ॐ त्र्यम्बकं ध्यना-
 महे ॥ सर्वभूतदमनाय नमः । भगवते साम्बशिवाय धूपं समर्पयामि ॥
 ॐ त्र्यम्बकं ध्यनामहे ॥ मनोन्मनाय नमः । भगवते साम्बशिवाय दीपं
 समर्पयामि ॥ ॐ त्र्यम्बकं ध्यनामहे ॥ भवोद्भवाय नमः । भगवते साम्ब-
 शिवाय नैवेद्यं समर्पयामि ॥ नैवेद्यान्ने आचमनीयं समर्पयामि ॥ ततो-
 ऽद्भिर्मन्त्रैरष्टौ पुष्पाणि दद्यात्—१ ॐ भवाय देवाय नमः । २ ॐ

शर्वाय देवाय नमः । ३ ॐ ईशानाय देवाय नमः । ४ ॐ पशुपतये
 देवाय नमः । ५ ॐ रुद्राय देवाय नमः । ६ ॐ उग्राय देवाय नमः ।
 ७ ॐ भीमाय देवाय नमः । ८ ॐ महते देवाय नमः ॥ ॐ अघोरेभ्य
 इत्यस्य अघोर ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः रुद्रो देवता तत्पुरुषायेत्यस्य
 तत्पुरुष ऋषिः गायत्रीछन्दः रुद्रो देवता ईशान इत्यस्य ईशान ऋषि
 अनुष्टुप्छन्दः रुद्रो देवता सर्वेषामघोरादिशरीरोपस्थाने विनियोगः
 ॐ अघोरेभ्योऽथ घोरेभ्यो घोरघोरतरेभ्यः । सर्वेभ्यः सर्वशर्वेभ्यं
 नमस्ते अस्तु रुद्ररूपेभ्यः ॥ तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि । तन्नो
 रुद्रः प्रचोदयात् ॥ ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्माधिपतिः
 ब्रह्मणोधिपतिर्ब्रह्मा शिवो मे अस्तु सदा शिवोम् ॥ इत्युपस्थानम् ॥
 ॥ अथ पञ्चवक्रपूजनम् ॥

अथ समाचारात्पञ्चवक्रपूजा । तत्र गन्धसिताक्षतश्वेत-
 पुष्पैः पश्चिमवक्रपूजनम्—सद्योजातोऽप्यमिपीतेत्यस्य जमदग्नि
 ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः स्वाहाकृतिर्देवता पश्चिमवक्रपूजने विनियोगः ॥
 ॐ सुद्योजातो ध्यामिपीत युद्धमग्निर्देवानां भवत्पुरोगा ॥ अस्य होतृ-
 ष्पुदिश्युतस्य द्याचि स्वाहाकृतः हुविरदन्तु देवा ॥ ३१ ॥ सद्योजाताय
 पश्चिमवक्राय नमः गन्धसिताक्षतश्वेतपुष्पाणि समर्पयामि ॥ गन्धादि-
 तुलसीशतपत्रैश्चोत्तरवक्रपूजनम्—वाममध्येत्यस्य भरद्वाज ऋषिः
 त्रिष्टुप्छन्दः सविता देवता उत्तरवक्रपूजने विनियोगः—ॐ द्यामंमद्य
 संवितर्द्यामंमद्यो दिवेर्दिवे द्यामंमद्यस्य सावीर्यं ॥ द्यामस्य हि सूर्यस्य
 देव भूररुया धिया द्यामंभाजं—स्याम ॥ १ ॥ वामदेवायोत्तरवक्राय
 नमः गन्धादितुलसीशतपत्राणि समर्पयामि ॥

गन्धादिनीलाब्जकरवीरैश्च दक्षिणवक्रपूजनम्—या ते रुद्र
शिवेत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः एको रुद्रो देवता दक्षिणवक्र-
पूजने विनियोगः । ॐ या ते रुद्र शिवा तुनूरघोरापापकाशिनो ॥
तयां नस्तुब्ध्वा शन्तमया गिरिशन्ताभिर्चाकशीहि ॥ ३६ ॥ अघोराय
दक्षिणवक्राय नमः गन्धादिनीलाब्जकरवीरपुष्पाणि समर्पयामि ॥

गन्धादिदूर्वाङ्कुरार्कपुष्पैश्च पूर्ववक्रपूजनम्—यत्पुरुषमित्यस्य
नारायण ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः जगद्धीजं पुरुषो देवता प्राग्बक्रपूजने
विनियोगः—ॐ यत्पुरुषं ह्यर्दधुर्दं कतिधा ह्यंकल्पयन् ॥ मुखङ्किर्मस्या-
सीत्किम्बुहाह किमूरु पादाऽ उच्येते ॥ ३७ ॥ तत्पुरुषाय पूर्ववक्राय नमः
गन्धादिदूर्वाङ्कुरार्कपुष्पाणि समर्पयामि ॥

गन्धादिविल्वकनकपुष्पैश्चोर्ध्ववक्रपूजनम्—तमीशानमि-
त्यस्य गोतम ऋषिः जगती छन्दः ईशानो देवता ऊर्ध्ववक्रपूजने विनि-
योगः—ॐ तमीशानुज्जगनस्तुस्थुपुस्पतिर्नियञ्जिजुवमवसे ह्रमहे
धुयम् ॥ पूषा नो यथा वेदं सामसं ह्रुधे रंक्षिता प्रायुरर्दधुर्दं स्तुस्तये ॥ ३८ ॥
ईशानाधोर्ध्ववक्राय नमः गन्धादिविल्वकनकपुष्पाणि समर्पयामि ॥
इति रुद्रकल्पद्रुमान्तर्गताभिषेकपरिच्छेदोक्तैकतरप्रकारेण पञ्चवक्र-
पूजनम् ॥

अथ प्रकारान्तरेण पञ्चवक्रपूजा ।

सद्योजातमित्यस्य सद्योजात ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः सद्योजातो देवता
श्वेतवर्णं हंसबाहनं पश्चिमवक्रं पृथिवीतत्त्वं पश्चिमवक्रनमस्कारे-विनि-
योगः—ॐ सद्योजातं प्रपद्यामि सद्योजाताय वै नमो नमः । भवे भवे

नातिभवे भवस्व मां भवोद्भवाय नमः ॥ सद्योजाताय श्वेतवर्णाय
 हंसवाहनाय पश्चिमवक्राय पृथिवीतत्त्वाय सृष्टिरूपात्मने ब्रह्मणे नमः
 हौं इति प्रणम्य धनुर्वाणमुद्रामदर्शनम् । सद्योजातमित्यस्य सद्योजात
 ऋषिः त्रिष्टुब्धः सद्योजातो देवता श्वेतवर्णं हंसवाहनं पश्चिमवक्र
 पृथिवीतत्त्वं पश्चिमवक्रपूजने विनियोगः—ॐ सद्योजातं प्रणमामि
 सद्योजाताय वै नमो नमः॥ भवे भवे नातिभवे भवस्व मां भवोद्भवाय
 नमः॥ सद्योजाताय श्वेतवर्णाय हंसवाहनाय पश्चिमवक्राय नमः इत्य-
 नेन गन्धमनःशिलाचन्दनश्वेतांसतश्वेतपुष्पगुग्गुलधूपघृतदीपपायस-
 नैवेद्यादिभिः पूजनम् ॥

कलापूजनम्—१ ॐ ऋद्ध्यै नमः २ ॐ सिद्ध्यै नमः ३ ॐ धृत्तै
 नमः ४ ॐ लक्ष्म्यै नमः ५ ॐ मेधायै नमः ६ ॐ कान्त्यै नमः
 ७ ॐ स्वधायै नमः ८ ॐ प्रभायै नमः इत्यष्टौ कलाः सम्पूजयेत् ॥

ध्यानम्—प्रालेयामलविन्दुकुन्दघवलं गोक्षीरफेनप्रभं भस्माभ्य-
 ङ्गमनङ्गदेहदमनज्वालात्रलीलोचनम् । ब्रह्मेन्द्रादिमरुदृणैः स्तुतिपरैर
 भ्यर्चितं योगिभिर्वन्देऽहं सकलं कलङ्करहितं स्थाणोर्मुखं पश्चिमम् ॥
 शुभ्रं त्रिलोचनं नाम्ना सद्योजातं शिवप्रदम् । शुद्धस्फटिकसङ्काशं
 वन्देऽहं पश्चिमं मुखम् ॥ इति पश्चिमवक्रपूजा ॥

१ वामस्य मध्यमाप्र तु तर्जं यमे नियोजयेत् । अनामिका कनिष्ठां च तस्याङ्गुष्ठेन
 पीडयेत् । दर्शयेद्दक्षिणस्कन्धे धनुर्मुद्रायमीरिता । दक्षनुष्टित्यतर्जं वां दीर्घं वा बाणमुद्रिका ॥
 २ श्वेतांसते श्वतपुत्रे पूजयेद्दसवाहनम् । सिद्धयग्नि सर्वकार्याणि पूजनेन न शक्य ॥
 ३ ऋद्धिं सिद्धिं त्रिष्टुब्धैर्लक्ष्मीर्मेधा कानि स्वधा प्रमा । सद्योजातकला श्वेता अष्टौ च
 परिधीर्विताः ॥

अथोत्तरवक्रपूजा—वामदेवायेत्यस्य वामदेव ऋषिः जगती छन्दः
 विष्णुर्देवता कृष्णवर्णं गरुडवाहनम् उत्तरवक्रम् आपस्तम्बम् उत्तर-
 वक्रनमस्कारे विनियोगः—ॐ वामदेवाय नमो ज्येष्ठाय नमः श्रेष्ठाय
 नमो रुद्राय नमः । कालाय नमः कलविकरणाय नमो बलविकरणाय
 नमः॥वामदेवाय कृष्णवर्णाय गरुडवाहनायोत्तरवक्रायापस्तम्बायामृत-
 रूपात्मने विष्णवे नमः ह्रीं इति प्रणम्य पञ्चमुद्राप्रदर्शनम् । वामदेवा-
 येत्यस्य वामदेव ऋषिः जगतीछन्दः विष्णुर्देवता कृष्णवर्णं गरुडवाहनम्
 उत्तरवक्रम् आपस्तम्बम् उत्तरवक्रपूजने विनियोगः—ॐ वामदेवाय
 नमो ज्येष्ठाय नमः श्रेष्ठाय नमो रुद्राय नमः कालाय नमः कलविकर-
 णाय नमो बलविकरणाय नमः॥ वामदेवाय कृष्णवर्णाय गरुडवाहना-
 योत्तरवक्राय नमः इत्यनेन हरिचन्दनतुलसीशतपत्रपुष्पपञ्चसौगन्धक-
 धूपघृतपक्वगोधूमान्ननैवेद्यादिभिः पूजनम् ।

कलापूजनम्—१ ॐ रजसे नमः २ ॐ रक्षायै नमः ३ ॐ रस्यै नमः
 ४ ॐ पाल्यायै नमः ५ ॐ कामायै नमः ६ ॐ सञ्जीविन्यै नमः
 ७ ॐ प्रियायै नमः ८ ॐ बुद्ध्यै नमः ९ ॐ क्रियायै नमः १० ॐ
 धात्र्यै नमः ११ ॐ भ्रामर्यै नमः १२ ॐ मोहिन्यै नमः १३ ॐ ज्वरायै
 नमः इति त्रयोदश कलाः सम्पूजयेत् ॥

१ करौ तु सहती कृत्वा समुत्सुप्रताडुली । तलातर्भिलिताद्दुष्टो कुर्यादिपाङ्गमु-
 द्रिका ॥ २ तुलसीशतपत्रैश्च पूजयेद् गरुडासनम् । सर्वदोषविनाशेन प्राप्नोति शिव
 सम्पदम् ॥ ३ कङ्कालपूगकर्पूरजातीफलवङ्गकै । सुगन्धपञ्चक प्रोक्तमासुर्वेदमकाशकै ॥
 ४ रजो रक्षा रति पाल्या कामा सञ्जीविनी प्रिया । बुद्धि* क्रिया च धात्री च भ्रामरी
 मोहिनी ज्वरस । वामदेवकला क्षेत्रात्त्रयोदश धरानने ॥

ध्यानम्-गौरं कुङ्कुमापिङ्गलं सुतिलकं व्यापाण्डुगण्डस्थलं भ्रूविक्षे
पकटाक्षवीक्षणलसत्सक्तकर्णोत्पलम् । स्निग्धं विम्बफलाधरं प्रह-
सित नीलालकालङ्कृतं वन्दे पूर्णशशाङ्कमण्डलनिभ वक्र हरस्योत्तरम् ॥
वामदेवं सुवर्णाभं दिव्यास्त्रगणसेवितम् । अजन्मानमुमाकान्तं वन्देऽह
द्युत्तरं मुखम् ॥ इत्युत्तरवक्रपूजा ॥

अथ दक्षिणवक्रपूजा-अघोरेभ्य इत्यस्य अघोर ऋषिः अनु-
ष्टुप्छन्दः रुद्रो देवता नीलवर्णं कूर्मवाहनं दक्षिणवक्र तेजस्तत्त्वं
दक्षिणवक्रनमस्कारे विनियोगः ॥ ॐ अघोरेभ्यांऽथ घोरेभ्यो घोर-
घोरतरेभ्यः । सर्वेभ्यः सर्वशर्वेभ्यो नमस्ते अस्तु रुद्ररूपेभ्यः ॥ अघोराय
नीलवर्णाय कूर्मवाहनाय दक्षिणवक्राय तेजस्तत्त्वाय विश्वरूपात्मने
कालाग्निरुद्राय नमः ॥ हूं इति प्रणम्य ज्ञानमुद्राप्रदर्शनम् । अघोरेभ्य
इत्यस्य अघोर ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः रुद्रो देवता नीलवर्णं कूर्मवाहन
दक्षिणवक्र तेजस्तत्त्वं दक्षिणवक्रपूजने विनियोगः-ॐ अघोरभ्यांऽथ
घोरेभ्यां घोरघोरतरेभ्यः । सर्वेभ्यः सर्वशर्वेभ्यो नमस्ते अस्तु रुद्ररु
पेभ्यः ॥ अघोराय नीलवर्णाय कूर्मवाहनाय दक्षिणवक्राय नमः इत्य
नेन कृष्णागरुचन्दननीलोत्पलकरवीरपुष्पसितागरुधूपमापात्रनैवेद्या
दिभिः पूजनम् ।

कलापूजनम्-१ ॐ तमसे नमः २ ॐ मोहायै नमः ३ ॐ क्षयायै

१ तर्जन्यद्बुधकौ सत्तावप्रतो हृदि विनयेत् । ज्ञानमुद्रा भवदेवा कथिता तत्त्वं
दिभिः ॥ २ नीलात्पले करवारे पूजयेत्कूर्मसंस्थितम् । सर्वाधाविनाशाय ज्ञानमात्र
प्रसाधकम् ॥ ३ तमा मोहा धया निद्रा व्याधिर्मुमुक्षुषा तृषा । अघोरस्य कला
क्षेता अथै च परिकीर्तिता ॥

नमः ४ ॐ निद्रायै नमः ५ ॐ व्याधये नमः ६ ॐ मृत्यवे नमः
७ ॐ क्षुधायै नमः ८ ॐ वृषायै नमः इत्यष्टौ कलाः सम्पूजयेत् ॥

ध्यानम्—कालाभ्रभ्रमराञ्जनाचलनिभ व्यावृत्तपिङ्गक्षणं खण्डेन्दु-
द्वयमिश्रिताशुदशनम्रीद्विन्नदंष्ट्राङ्कुरम् । सर्पमोतरुपालशक्तिसकलं
व्याकीर्णसच्छेखर वन्दे दक्षिणमीश्वरस्य कुटिलभ्रूभङ्गरौद्रं मुखम् ॥
नीलाभ्रवर्णमोकारमघोरं घोरदंष्ट्रकम् । दंष्ट्राकरालमत्युग्रं वन्देऽहं
दक्षिण मुखम् । इति दक्षिणवक्रपूजा ॥

पूर्ववक्रपूजा—तत्पुरुषायेत्यस्य तत्पुरुष ऋषिः गायत्री छन्दः रुद्रो
देवता पीतवर्णम् अश्ववाहन पूर्ववक्र वायुतच्च पूर्ववक्रनमस्कारं विनि-
योगः—ॐ तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि । तन्नो रुद्रः प्रचोद-
यात् ॥ तत्पुरुषाय पीतवर्णायाश्ववाहनाय पूर्ववक्राय वायुतत्राय
चैतन्यात्मने आदिषाय नमः ॥ हे इति मणम्य कवंचमुद्राभदर्शनम् ।
तत्पुरुषायेत्यस्य तत्पुरुष ऋषिः गायत्री छन्दः रुद्रो देवता पीतवर्णम्
अश्ववाहनं पूर्ववक्रं वायुतच्च पूर्ववक्रपूजने विनियोगः—ॐ तत्पुरु-
षाय विद्महे महादेवाय धीमहि । तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ॥ तत्पुरुषाय
पीतवर्णायाश्ववाहनाय पूर्ववक्राय नमः हरितालचन्दनदूर्वाङ्कुरार्कपुष्पा-
न्यतरपुष्पकृष्णामरुधूपमोदकनैवेद्यादिभिः पूजनम् ॥

कलापूजनम्—१ ॐ निवृत्त्यै नमः २ ॐ प्रतिष्ठायै नमः ३ ॐ विद्यायै
नमः ४ ॐ शान्त्यै नमः इति चतस्रः कलाः सम्पूजयेत् ॥

१ कवचमुद्रालक्षणम्—करद्वद्वाङ्गुल्या वर्मणि स्यु ॥ २ दूर्वाङ्कुरैरकंपुष्पे पूजये
दशवाहाम् । आयु व वर्धते तत्र विशिष्टफलदायकम् ॥ ३ निवृत्तिश्च प्रतिष्ठा च विद्या
शान्तिस्तथैव । तत्पुरुषकला द्वागश्वतस्तथ न उच्यते ॥

ध्यानम्—संवर्त्तामितद्विप्रतप्तकनकप्रस्पर्द्धितेजोरुणं गम्भीरस्मृति-
निःसृतोग्रदशनमोद्भासिताघ्राधरम् । बालेन्दुद्युतिकोलपिङ्गलजटाभार-
प्रबद्धोरगं वन्दे सिद्धसुरासुरेन्द्रनमितं पूर्वं मुखं शूलिनः ॥ बालार्कवर्ण-
मारक्तं पुरुषं च तद्विप्रभम् । दिव्यं पिङ्गजटाधारं वन्देऽहं पूर्वदिशु-
खम् ॥ इति पूर्ववक्रपूजा ॥

अयोर्ध्ववक्रपूजा—ईशान इत्यस्य ईशान ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः रुद्रो
देवता गोक्षीरवर्णं वृषभवाहनम् ऊर्ध्ववक्रम् आकाशतत्त्वम् ऊर्ध्व-
वक्रनमस्कारे विनियोगः—ॐ ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां
ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोधिपतिर्ब्रह्मा शिवो मे अस्तु सदा शिवोम् ॥ ईशानाय
गोक्षीरवर्णाय वृषभवाहनायोर्ध्ववक्रायाकाशतत्त्वायाव्यक्ताय सर्वव्याप-
कात्मने नमः हौं इति मणम्य महासुद्रा (व्यापकसुद्रा)—प्रदर्शनम् । ईशान
इत्यस्य ईशान ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः रुद्रो देवता गोक्षीरवर्णं वृषभवाह-
नम् ऊर्ध्ववक्रम् आकाशतत्त्वम् ऊर्ध्ववक्रपूजने विनियोगः—ॐ ईशानः
सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोधिपतिर्ब्रह्मा शिवो
मे अस्तु सदा शिवोम् ॥ ईशानाय गोक्षीरवर्णाय वृषभवाहनायोर्ध्व-
वक्राय नमः इत्यनेन भस्मचन्दनविल्वपत्रकनकपुष्पैर्भुवान्पुष्पहरि-
चन्दनभूपशर्करादध्योदननैवेद्यादियिः पूजनम् ।

१ उत्तानो तादृशावेव व्यापकाञ्जलिक करो । तादृशी सयुतावेव नतानो करो व्याप-
काञ्जलिक नाम मुद्रा ॥ २ अत्र क्वचित् भस्मचन्दनस्थाने यक्षकर्मचन्दनेन पूजन-
कार्यमिति पठन्ति । यक्षकर्मचन्दनम्—कस्तूरिकाया ह्यो भागो ह्यो भागो कुङ्कुमस्य च ।
चन्दनस्य त्रयो भागा शशिनस्त्वेक एव हि ॥ पर स्वस्माभिस्वप्न रुद्रकल्पद्रुमवृक्षमतेन
भस्मचन्दनमेव स्पृशेत् ॥ ३ वित्त्वे कनकपुष्पैश्च अन्यैर्कद्रुमवैस्तथा । शौण्ड्यमोक्ष
प्रदाधारं पूजयेद् वृषभाहनम् ॥

कलापूजनम्-१ ॐ शशिन्यै नमः २ ॐ अङ्गदायै नमः ३ ॐ
इष्टायै नमः ४ ॐ मरीच्यै नमः ५ ॐ त्वालिन्यै नमः इति पञ्च
कलाः पूजयेत् ॥

ध्यानम्-व्यक्ताव्यक्तगुणोत्तरं सुवदनं पद्मत्रिशतत्वाधिकं तस्मादु-
त्तरतत्त्वमस्यमिति ध्येयं सदा योगिभिः । वन्दे तामसवर्जितेन मनसा
सूक्ष्मातिसूक्ष्मं परं शान्तं पञ्चममीश्वरस्य वदनं खव्यापि तेजोमयम् ॥
ईशानं सूक्ष्ममव्यक्तं तेजःपुञ्जपरायणम् । अमृतस्रावि चिद्रूपं वन्देऽहं
पञ्चमं मुखम् ॥ इत्यूर्ध्ववक्रपूजा ॥

इति पञ्चैवक्रपूजां कृत्वा देववामभागे शक्तिपूजनम्-१ ॐ नमो
भगवत्यै उमायै नमः २ ॐ शङ्करप्रियायै नमः ३ ॐ पार्वत्यै नमः
४ ॐ गौर्यै नमः ५ ॐ काल्यै नमः ६ ॐ कालिन्ध्र्यै नमः ७ ॐ
कोट्यै नमः ८ ॐ विश्वधारिण्यै नमः ९ ॐ ह्रीं नमः १० ॐ ह्रीं
नमः ११ ॐ गङ्गादेव्यै भगवत्यै नमः ॥

१ ॐ गणपतये नमः २ ॐ कार्तिकाय नमः ३ ॐ पुष्पदन्ताय नमः
४ ॐ कपर्दिने नमः ५ ॐ भैरवाय नमः ६ ॐ शुक्लपाणये नमः
७ ॐ ईश्वराय नमः ८ ॐ दण्डपाणये नमः ९ ॐ नन्दिने नमः
१० ॐ महाकालाय नमः इति सम्पूजयेत् ॥

१ शशिनो अङ्गदा इष्टा मरीचिज्वालिनी तथा ॥ ईशानस्य कलाः पञ्च निरङ्गन
पदानुगा ॥ २ अस्याश्च पञ्चवक्रपूजाया देवप्रतिष्ठाया विहितत्वेन रुद्रजपरुद्रहोमरुद्रा-
भिर्यकार्त्तनेष्वविहितत्वेन च प्रमाणाभावादाचार एव तस्या प्रमाणम् ॥

एकादशरुद्रार्चनम्—१ ॐ अघोराय नमः २ ॐ पशुपतये नमः
३ ॐ शर्वाय नमः ४ ॐ विरूपाक्षाय नमः ५ ॐ विश्वरूपिणे नमः
६ ॐ त्र्यम्बकाय नमः ७ ॐ कपर्दिने नमः ८ ॐ भैरवाय नमः
९ ॐ शूलपाणये नमः १० ॐ ईशानाय नमः ११ ॐ महेश्वराय
नमः ॥ इति ॥

॥ स्कान्दोक्तावरणदेवतापूजा ॥

बहिः वृत्तमध्ये—१ ॐ सद्योजांताय नमः ॥ प्राच्याम्—
ॐ नमो भगवते रुद्राय इति दशाक्षरमन्त्रेण गन्धाक्षतपुष्पाणि
समर्पयामि ॥

२ ॐ वामदेवाय नमः दक्षिणस्याम्—ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

३ ॐ अघोराय नमः ॥ प्रतीच्याम्—ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

४ ॐ तत्पुरुषाय नमः ॥ उदीच्याम्—ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

५ ॐ ईशानाय नमः ॥ मध्ये ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षत-
पुष्पाणि समर्पयामि ॥

बहिः अष्टदलेषु प्रागादिन्मेषु ॥ १ ॐ नन्दिने नमः प्राच्याम्—
ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

२ ॐ महाकालाय नमः । आग्नेय्याम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

३ ॐ गणेशाय नमः । दक्षिणे-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धा-
क्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

४ ॐ वृषभाय नमः । नैऋत्याम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धा-
क्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

५ ॐ भृङ्गिरित्ये नमः । मतीच्याम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

६ ॐ रून्दाय नमः । त्रायच्याम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

७ ॐ उमायै नमः । उदीच्याम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धा-
क्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

८ ॐ चण्डेश्वराय नमः । ईशान्याम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

अञ्जलीं पुष्पाण्यादाय-ॐ दयाब्धे त्राहि संसारसर्पान्मां शरणा
गतम् । भक्त्या समर्पये तुभ्य प्रथमावरणार्चनम् ॥ अञ्जलिस्थपुष्पाणि
देवोपरि निक्षिपेत् ॥ इति प्रथमावरणार्चनम् ॥

बहिः षोडशदलेषु प्रागादिक्रमेण ॥

१ ॐ अनन्ताय नमः । माच्याम् प्रथमदले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

२ ॐ सूक्ष्माय नमः । द्वितीयदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

- ३ ॐ शिवाय नमः । तृतीयदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ४ ॐ एकपदे नमः । चतुर्थदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ५ ॐ एकरुद्राय नमः । पञ्चमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ६ ॐ त्रिमूर्तये नमः । षष्ठदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ७ ॐ श्रीकण्ठाय नमः । सप्तमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ८ ॐ वामदेवाय नमः । अष्टमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ९ ॐ ज्येष्ठाय नमः । नवमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १० ॐ श्रेष्ठाय नमः । दशमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ११ ॐ रुद्राय नमः । एकादशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १२ ॐ कालाय नमः । द्वादशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १३ ॐ कलविकरणाय नमः । त्रयोदशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

१४ ॐ बलविकरणाय नमः । चतुर्दशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

१५ ॐ बलाय नमः । पञ्चदशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

१६ ॐ बलप्रमथनाय नमः । षोडशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

ॐ अञ्जलौ पुष्पाण्यादाय-दयाञ्चे त्राहि संसारसर्पान्मां शरणा-
गतम् । भक्त्या समर्पये तुभ्यं द्वितीयावरणार्चनम् ॥ अञ्जलिस्थपुष्पाणि
देवोपरि निक्षिपेत् ॥ इति द्वितीयावरणार्चनम् ॥

बहिश्चतुर्विंशतिदलेषु प्रागादिक्रमेण ॥

१ ॐ अणिमायै नमः । प्राच्याम् प्रथमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

२ ॐ गहिमायै नमः । द्वितीयदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

३ ॐ लघिमायै नमः । तृतीयदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

४ ॐ गरिमायै नमः । चतुर्थदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

५ ॐ प्राप्यै नमः । पञ्चमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धा-
क्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

६ ॐ प्राक्कायै नमः । षष्ठदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धा-
क्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

- ७ ॐ ईशित्वायै नमः । सप्तमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ८ ॐ वशित्वायै नमः । अष्टमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्ध
क्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ९ ॐ ब्राह्म्यै नमः । नवमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षत
पुष्पाणि समर्पयामि ॥*
- १० ॐ माहेश्वर्यै नमः । दशमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ११ ॐ कौमायै नमः । एकादशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १२ ॐ वैष्णव्यै नमः । द्वादशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १३ ॐ वाराह्यै नमः । त्रयोदशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १४ ॐ माहेश्वर्यै नमः । चतुर्दशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १५ ॐ चामुण्डायै नमः । पञ्चदशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १६ ॐ चण्डिकायै नमः । षोडशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १७ ॐ असिताङ्गभैरवाय नमः । सप्तदशदले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १८ ॐ रुद्रभैरवाय नमः । अष्टादशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

१९ ॐ चण्डभैरवाय नमः । नवदशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

२० ॐ क्रोधभैरवाय नमः । विंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

२१ ॐ उन्मत्तभैरवाय नमः । एकविंशतितमे दले-ॐ नमो
भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

२२ ॐ कालभैरवाय नमः । द्वाविंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

२३ ॐ भीषणभैरवाय नमः । त्रयोविंशतितमे दले-ॐ नमो
भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

२४ ॐ संहारभैरवाय नमः । चतुर्विंशतितमे दले-ॐ नमो भग-
वते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

अञ्जलौ पुष्पाण्यादाय-दयान्धे ब्राहि संसारसर्पान्मांशरणागतम् ।
त्या समर्पये तुभ्यं तृतीयावरणार्चनम् ॥ अञ्जलिस्थपुष्पाणि देवो-
ः निक्षिपेत् ॥ इति तृतीयावरणार्चनम् ॥

बहिर्द्वात्रिंशददलेषु प्रागादिक्रमेण ॥

१ ॐ भवाय नमः । प्राच्याम् प्रथमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

२ ॐ शर्वाय नमः । द्वितीयदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धा-
क्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

३ ॐ ईशानाय नमः । तृतीयदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

- ४ ॐ पशुपतये नमः । चतुर्थदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ५ ॐ रुद्राय नमः । पञ्चमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धा
क्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ६ ॐ उग्राय नमः । षष्ठदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षत
पुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ७ ॐ भीमाय नमः । सप्तमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धा-
क्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ८ ॐ महते नमः । अष्टमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षत
पुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ९ ॐ अनन्ताय नमः । नवमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १० ॐ वासुक्य नमः । दशमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ११ ॐ तक्षकाय नमः । एकादशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १२ ॐ कुलीरकाय नमः । द्वादशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १३ ॐ कर्कोटकाय नमः । त्रयोदशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १४ ॐ शङ्खपालाय नमः । चतुर्दशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

- १५ ॐ कम्बलाय नमः । पञ्चदशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १६ ॐ अभृतराय नमः । षोडशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १७ ॐ वैन्वाय नमः । सप्तदशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १८ ॐ पृथ्वे नमः । अष्टादशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १९ ॐ हृदयाय नमः । नवदशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- २० ॐ अर्जुनाय नमः । विंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- २१ ॐ शाकुन्तलेयाय नमः । एकविंशतितमे दले-ॐ नमो
भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- २२ ॐ भरताय नमः । द्वाविंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- २३ ॐ नलाय नमः । त्रयाविंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- २४ ॐ रामाय नमः । चतुर्विंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- २५ ॐ हिमवते नमः । पञ्चविंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

२६ ॐ निपघाय नमः । पद्विंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

२७ ॐ विन्ध्याय नमः । सप्तविंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

२८ ॐ माल्यवते नमः । अष्टाविंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

२९ ॐ पारिजाताय नमः । नवविंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

३० ॐ मलयाय नमः । त्रिंशत्तमे दले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

३१ ॐ हेमकूटाय नमः । एकत्रिंशत्तमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

३२ ॐ गन्धमादनाय नमः । द्वात्रिंशत्तमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

अञ्जलौ पुष्पाण्यादाय-दयान्धे त्राहि संसारसर्पान्मां शरणागतम् ॥
भक्त्या समर्पये त्वभ्यं चतुर्थीवरणार्चनम् ॥ अञ्जलिस्थपुष्पाणि देवोपरि
निक्षिपेत् ॥ इति चतुर्थीवरणार्चनम् ॥

बहिश्चत्वारिंशद्दलेषु प्राणादिक्रमेण ॥

१ ॐ इन्द्राय नमः । प्राच्याम् प्रथमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

२ ॐ अग्नये नमः । द्वितीयदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षत-
पुष्पाणि समर्पयामि ॥

- ३ ॐ यमाय नमः । तृतीयदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ४ ॐ निर्ऋतये नमः । चतुर्थदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ५ ॐ वरुणाय नमः । पञ्चमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ६ ॐ वायवे नमः । षष्ठदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ७ ॐ कुबेराय नमः । सप्तमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ८ ॐ ईशानाय नमः । अष्टमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ९ ॐ शच्यै नमः । नवमदले ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १० ॐ स्वाहायै नमः । दशमदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ११ ॐ वाराह्यै नमः । एकादशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १२ ॐ खड्गिन्यै नमः । द्वादशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १३ ॐ वासुप्यै नमः । त्रयोदशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

- १४ ॐ वायव्ये नमः । चतुर्दशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १५ ॐ कौबेर्ये नमः । पञ्चदशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १६ ॐ ईशान्ये नमः । षोडशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १७ ॐ वज्राय नमः । सप्तदशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १८ ॐ शक्तये नमः । अष्टादशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १९ ॐ टण्डाय नमः । नवदशदले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- २० ॐ सद्भाय नमः । विंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- २१ ॐ पाशाय नमः । एकविंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- २२ ॐ अङ्कुशाय नमः । द्वाविंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- २३ ॐ गदाये नमः । त्रयोविंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- २४ ॐ त्रिशूलाय नमः । चतुर्विंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

२५ ॐ ऐरावताय नमः । पञ्चविंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

२६ ॐ मेपाय नमः । षड्विंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

२७ ॐ महिपाय नमः । सप्तविंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

२८ ॐ मेताय नमः । अष्टाविंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

२९ ॐ मकराय नमः । नवविंशतितमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

३० ॐ गृगाय नमः । त्रिंशत्तमे दले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

३१ ॐ नराय नमः । एकत्रिंशत्तमे दले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

३२ ॐ वृषभाय नमः । द्वात्रिंशत्तमे दले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

३३ ॐ ऐरावताय नमः । त्रयस्त्रिंशत्तमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

३४ ॐ पुण्डरीकाय नमः । चतुस्त्रिंशत्तमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

३५ ॐ वामनाय नमः । पञ्चत्रिंशत्तमे दले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

३६ ॐ कुमुदाय नमः । पद्त्रिंशत्तमे दले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

३७ ॐ अञ्जनाय नमः । सप्तत्रिंशत्तमे दले-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

३८ ॐ पुष्पदन्ताय नमः । अष्टत्रिंशत्तमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

३९ ॐ सार्वभौमाय नमः । नवत्रिंशत्तमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

४० ॐ सुमतीकाय नमः । चत्वारिंशत्तमे दले-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

अञ्जलौ पुष्पाण्यादाय-दयाब्धे त्राहि संसारसर्पान्मां शरणागतम् ।
भक्त्या समर्पये तुभ्यं पञ्चमावरणार्चनम् । अञ्जलिस्थपुष्पाणि देवोपरि
निक्षिपेत् ॥ इति पञ्चमावरणार्चनम् ॥

अथ समस्तावरणार्चनम् ॥ पञ्चपद्माद्ब्रह्मिश्चतुष्कोणे भूगृहे ।

१ ॐ इन्द्राय नमः । प्राच्याम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षत-
पुष्पाणि समर्पयामि ॥

२ ॐ अग्नये नमः । आग्नेय्याम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धा-
क्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

३ ॐ यमाय नमः । दक्षिणस्याम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

४ ॐ निर्ऋतये नमः । नैऋत्याम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय
गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

५ ॐ वरुणाय नमः । पश्चिमायाम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धा-
क्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

- ६ ॐ वायवे नमः । वायव्याम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ७ ॐ कुबेराय नमः । उंदीच्याम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ८ ॐ ईशानाय नमः । ईशान्याम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ९ ॐ विरूपाक्षाय नमः । आग्नेय्याम् अग्नियोगे-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १० ॐ विश्वरूपाय नमः । नैर्ऋत्यां निर्ऋतियोगे-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ११ ॐ पशुपतये नमः । वायव्यां वायुयोगे-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- १२ ॐ ऊर्ध्वलिङ्गाय नमः । ईशान्याम् ईशानयोगे-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥ इति भृगृहमध्ये ॥
अथ भृगृहाद्दहिः ॥
- १ ॐ विमवर्णाय श्वेतरूपाय सहस्रफणामण्डलसंयुताय शेषाय नमः । पूर्वस्याम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- २ ॐ वैश्ववर्णाय नीलरूपाय पञ्चाशन्मणिमण्डलभूषितायोत्तुङ्गकायाय तक्षकाय नमः । आग्नेय्याम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ३ ॐ विमवर्णाय कुङ्कुमाभाय सहस्रफणामण्डलसंयुक्तायानन्ताय नमः । दक्षिणस्याम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ४ ॐ क्षत्रियवर्णाय पीतरूपाय सप्तशतफणामण्डलसंयुक्तायोत्तुङ्गकायाय वासुकये नमः । नैर्ऋत्याम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

- ५ ॐ सत्रियवर्णाय पीतरूपाय सप्तशतफणामण्डलसंयुक्ताय गङ्गा-
पालाय नमः । प्रतीच्याम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धा-
क्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ६ ॐ वैश्ववर्णाय नीलरूपाय पञ्चाशत्फणामण्डलसंयुक्तायोत्तुङ्ग-
कायाय महापद्माय नमः । वायव्याम्-ॐ नमो भगवते
रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥
- ७ ॐ शूद्रवर्णाय कृष्णरूपाय त्रिंशत्फणामण्डलसंयुक्ताय कम्बला
नमः । उदीच्याम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि
समर्पयामि ॥
- ८ ॐ शूद्रवर्णाय श्वेतरूपाय त्रिंशत्फणामण्डलसंयुक्ताय कर्कोटका
नमः । ईशान्याम्-ॐ नमो भगवते रुद्राय गन्धाक्षतपुष्पाणि
समर्पयामि ॥

अञ्जलौ पुष्पाण्यादाय-दयाञ्चे त्राहि संसारसर्पान्मा शरणागतम्।
भक्त्या समर्पये तुभ्यं ममस्तावरणार्चनम्॥ अञ्जलिस्थपुष्पाणि देवोपरि
निक्षिपेत्॥ इति समस्तावरणार्चनम्॥ इति स्कान्दोक्तावरणदेवतापूजा॥

अथ महापूजनम्-ॐ सहस्राणीत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः
एको रुद्रो देवता महीभार्यने विनियोगः॥ॐ सहस्राणि सहस्रशो ग्राहो-
स्तत्रं हेतयं- । तासामीशानो भगवत्परुचीना मुखा कृषिः॥ इति मही-
भार्यना ॥ १५ ॥ ॐ यऽएतावन्तश्चेत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः
वह्यो रुद्रा देवताः ककुभ्रभार्यने विनियोगः॥ॐ यऽ एतावन्तश्च भूयां-
सश्च दिशो रुद्रा वितस्तिथ्युरेतेपां सहस्रयोजनेषु धन्वानि तन्मसि॥१६॥
इति ककुभ्रभार्यना ॥ ॐ पृथिव त्वयेति मेरुपृष्ठ ऋषिः कूर्मो देवता सुतलं
छन्दः आसने विनियोगः । ॐ पृथिव त्वया धृता लोका देवि त्वं
विष्णुना धृता । त्वं च धारय मां देवि पवित्रं कुरु चासनम्॥नत आत्मनः
श्रीरुद्ररूपेण ध्यानम्-पञ्चास्यं सौम्यमात्मानं सर्वाभरणभूषितम् । मृग-

लुञ्छनमूर्धानं शृङ्गस्फटिकसन्निभम् ॥ फणासहस्रविस्फूर्जदुरगेन्द्रोपवी-
 तिनम् ॥ सप्तार्चिर्विज्वलज्वालाजटाजटकिरीटिनम् । सहस्रकरविभ्राज-
 त्पद्माङ्गादिविभूषितम् । ब्रह्माण्डखण्डवत्कागत्कपालवरधारिणम् ॥
 देदीप्यमानचन्द्रार्कज्वलदग्नित्रिनेत्रिणम् । त्रैलोक्यद्योतिकृद्गास्वत्स्कन्धे
 कपालमालिनम् ॥ दीप्तनक्षत्रमालाचदक्षमालाधरं विभुम् । निःशेषवारि-
 सम्पूर्णकण्डलुकरं त्वजम् ॥ जगद्धाधीर्यकृन्नादमुचं डमरुधारिणम् ।
 केयूरबद्धनागेन्द्रमूर्द्धमणिविराजितम् ॥ मेखलाकिङ्किणीमालामुक्ताराव-
 विराजितम् । घर्षराव्यक्तनिर्गच्छद्रुग्म्भीरारात्रनूपुरम् ॥ गजचर्मपरीधानं
 व्याघ्रचर्मोत्तरीयकम् । विद्युलतामभागङ्गाभातमूर्द्धसुरार्चितम् ॥ समस्त-
 भुवनाधारधरणीतासनस्थितम् । त्रैलोक्यवनितामूर्द्धनतदेहार्धपार्श्वतीम् ॥
 लक्षसूर्यप्रभाभास्वत्रैलोक्यकृतपाण्डुरम् । अमृतप्लुतहृष्टाङ्गदिव्यभोग-
 समान्जुलम् ॥ दिग्देवतासमायुक्तसुरासुररनमस्कृतम् । नित्यं शाश्वतमव्यक्तं
 व्यापिनं नन्दिनं ध्रुवम् ॥ ॥ द्विजो ध्यात्वैवमात्मानं सम्यग्द्रस्वरूपिणम् ॥
 इत्थं श्रीरुद्रस्वरूपमात्मानं ध्यात्वा हस्तयोः पुष्पाक्षतानादाय-आरा-
 धितो मनुष्यैस्त्वं सिद्धैर्देवासुरादिभिः । आराधयामि भक्त्या त्वां गृहाण
 परमेश्वर ॥ इति मन्त्रान्ते श्रीरुद्रेहागच्छेह तिष्ठ इत्यात्मनि पुष्पाक्षतप्रसे-
 पेण श्रीरुद्रस्यावाहनम् ॥ ॐ त्र्यम्बकमित्यस्य वसिष्ठ ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः
 त्र्यम्बकां रुद्रो देवता स्यात्मनि श्रीरुद्रपूजने विनियोगः । ॐ त्र्यम्बकं-
 व्यजामहे सुगन्धिर्मुपुष्टिवर्द्धनम् । बुर्वाभुवम्भुवोर्भूर्भुवः ॥ इति मन्त्रेण
 स्वशरीरेऽवस्थितस्य श्रीरुद्रस्वरूपस्य जीवा-
 त्मनो गन्धादिभिः पञ्चोपचारैरभ्यर्चनम् ॥ अत्र नैवेद्यं मानसम्परिकल्प-
 येदिति महार्णवः ॥ ततः स्वदक्षिणे साधारस्य ताम्रपात्रस्य स्थापनम् ॥

ॐ नमः शम्भवायेत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अत्र सप्ताक्षराणां यजुरुष्णिक् छन्दः पढक्षराणां यजुर्गायत्री छन्दः शम्भवादयो मन्त्रवर्णावगता अन्यतरतो नमस्कारा बहवो रुद्रा देवता अर्घ्यपूरणे विनियोगः । ॐ नमः शम्भुवार्य च मयोभुवार्य च नमः शङ्कराय च मयस्कुराय च नमः शिवार्य च शिवतराय च ॥१॥ तीर्थोदकनार्घ्यपूरणम् ॥ गन्धपुष्पाक्षतानां तत्र मक्षेपः ॥ ॐ नमः शम्भवायेत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अत्र सप्ताक्षराणां यजुरुष्णिक् छन्दः पढक्षराणां यजुर्गायत्री छन्दः शम्भवादयो मन्त्रवर्णावगता अन्यतरतो नमस्कारा बहवो रुद्रा देवता अर्घ्यभिमन्त्रणे विनियोगः । ॐ नमः शम्भवायेत्यस्य ऋषिः अत्र सप्ताक्षराणां यजुरुष्णिक् छन्दः पढक्षराणां यजुर्गायत्री छन्दः शम्भवादयो मन्त्रवर्णावगता अन्यतरतो नमस्कारा बहवो रुद्रा देवता अर्घ्यभिमन्त्रणम् ॥ ॐ नमः शम्भवायेत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अत्र सप्ताक्षराणां यजुरुष्णिक् छन्दः पढक्षराणां यजुर्गायत्री छन्दः शम्भवादयो मन्त्रवर्णावगता अन्यतरतो नमस्कारा बहवो रुद्रा देवताः सम्भारमोक्षणे विनियोगः । ॐ नमः शम्भवायेतिमन्त्रेण पात्रान्तरगृहीतेन-तदुदकेन पूजासम्भारमोक्षणम् । आसनाद्युपचारसमर्पणादि वक्ष्यमाणं सर्वं देवकार्यमनेनैवार्घ्योदकेन कर्तव्यम् ॥ ॐ नमः श्रुत्यायेत्यस्य कुत्स ऋषिः निच्युदार्षी त्रिष्टुप्छन्दः रुद्रो देवता रत्नखचितसुवर्णमयपीठकल्पने विनियोगः ॥ ॐ नमः श्रुत्याय च पस्थ्याय च नमः काट्याय च नीप्याय च नमः कुल्याय च सुरस्याय च नमो नादेयार्य च वैशुन्ताय च ॥१॥ रत्नखचितसुवर्णमयपीठं कल्पनीयम् ।

अथ स्वच्छाष्टे ज्योतीरूपं शिवं ध्यात्वा ततो देवस्य आवाहन्यादिमुद्रामदर्शनम् । तत्रैतं प्रयोगः । पुष्पपूर्णाञ्जलीं देवाग्रे दर्शयन् देव त्वमावाहितो भवेति पुष्पाञ्जलीं देवमूर्ध्नि मक्षिपेत् । देव त्वं स्यापितो भवेति स्थापनम् । देव त्वं सन्निधो भवेति सन्निधानम् ।

देव त्वं सन्निधो भवेति सन्निरोधः । ततो दर्भाङ्कुरेण देव स्पृशेत्—ॐ
 हृदयाय नमः ॐ न शिरसे स्वाहा ॐ मों शिखायै वषट् ॐ रुं कव-
 चाय हुम् ॐ द्रां नेत्रत्रयाय वौषट् ॐ यम् अस्त्राय फट् इत्येवं देवाङ्क-
 पदङ्गन्यासेन देव त्वं सकलीकृतो भवेति सङ्कलीकरणम् । देव त्वम्
 अवगुण्ठितो भवेत्यवगुण्ठनम् । देव त्वं सुप्तसन्नो भवति अमृतीकरणम् ।
 ॐ विज्ज्यन्धनुरित्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अन्तुष्टुच्छन्दः एको रुद्रो देवता
 कपर्दबन्धने विनियोगः । ॐ विज्ज्यन्धनुं—कपर्दिनो विशल्लयो घाणं
 वारं सुत ॥ अनैशन्नस्ययाऽऽपवऽ आसुरस्य निपद्बुधिः ॥ साङ्गाय
 सपरिवाराय श्रीमहारुद्राय नमः कपर्दं बन्धयामि ॥ ॐ मानो महान्त
 मितिद्रयोः कुत्सऋषिः जगती छन्दः एको रुद्रो देवता देवस्य सिंहा-
 सनोपरिस्थापने विनियोगः । ॐ मानो महान्तमुतमानोऽबर्भुकम्मा
 नुऽ उक्षन्तमुत मा नऽ उक्षितम् ॥ मानो बधीऽ पितरुम्भोतमातरुम्भान-
 ष्वियास्तुङ्गो रुद्र रीरिपऽ ॥ ११ ॥ मा नस्तोके तनये मा नुऽ आयुषि
 मानो गोपुमानोऽ अश्वेषुरीरिपऽ ॥ मानो वीराञ्चुद्र भुषिनो बधीर्ह
 विष्मन्तुऽ सद्मिस्वा इवामहे ॥ साङ्गाय सपञ्चाराय श्रीमहारुद्राय
 नमः सिंहासनोपरि स्थापयामि ॥ ॐ नमो हिरण्यवाहन इत्यस्य परमेष्ठी
 ऋषिः अत्रैकादशाक्षराणा यजुस्त्रिष्टुच्छन्दः अष्टाक्षराणा यजुरनुष्टुच्छन्दः
 दशाक्षरस्य यजुः षड्भिऽछन्दः रुद्रो देवता वस्त्रोपवस्त्रदाने विनियोगः ।
 ॐ नमो हिरण्यवाहवे सेनाङ्ग्रे दिशाञ्चपतये नमो नमो वृक्षेभ्यो हरि-
 शोभ्यऽ पशूनाम्पतये नमो नमः—शुष्पिञ्जरायतिरपीमते पथीनाम्पतये
 नमो नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानाम्पतये नमः— ॥ साङ्गाय सप
 ष्वाराय श्रीमहारुद्राय नमः वस्त्रोपवस्त्रदानं समर्पयामि ॥ ॐ भूरसि-

- इत्यनेनाचमनं समर्पयामि ॥ ॐ नमः शम्भवायेत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः
 सप्ताक्षराणां यजुररुष्णिक् छन्दः षडक्षराणां यजुर्गायत्री छन्दः अन्य-
 तरतो नमस्कारा वहवो रुद्रा देवताः भूषणसमर्पणे विनियोगः ॥ नर्म-
 शम्भुवार्यचमयोभुवार्यञ्च नर्म-शङ्करार्यच मयस्कुरार्यञ्च नर्म+शिवार्य
 च शिवतराय च ॥१३॥ साङ्गाय सपरिवाराय श्रीमहारुद्राय नमः यथा-
 ल्हाभोपपन्नानि आभूषणानि समर्पयामि ॥ ॐ नमो धृष्णवइत्यस्य परमेष्ठ
 ऋषिः षडक्षराणा गायत्री पञ्चाक्षराणा दैवी पङ्क्तिः सप्ताक्षराणा यजु
 रुष्णिक् इति छन्दासि धृष्णादिनामका वहवो रुद्रा देवताः उपवीतदानं
 विनियोगः ॥ ॐ नमो धृष्णवै च प्रमृशाय च नमो निपुङ्गिणे चेषुधिमते
 नर्मस्तीक्ष्णेर्षवे चार्युधिने च नर्म-स्वायुधाय च सुधर्म्ने च ॥१४॥ साङ्गाय
 सपरिवाराय श्रीमहारुद्राय नमः उपवीतं समर्पयामि ॥ ॐ भूरसि-भगवते
 साम्यसदाशिवाय नमः आचमनं समर्पयामि ॥ ॐ यातेहेतिरितिचतुष्कस्य
 परमेष्ठी ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः एको रुद्रो देवता अस्त्रसमर्पणे विनियोगः ॥
 ॐ याते हेतिर्मीढुष्टुम् हस्ते उभूर्वते धनु- । तयास्माम्निवृश्चतुस्त्वर्म-
 युक्षमया परिभुज ॥१५॥ परिं तु धर्म्नो हेतिरुस्माम्निवृश्चत- ॥
 अयोयस्यपुधिस्तवारेऽअस्मान्निषे हितम् ॥१६॥ अतस्तस्य धनुर्द्वैसहस्राक्ष-
 शतैपुधे ॥ निशीर्य्यं शुल्लयानाम्मुखां शिवो न-सुमना भव ॥१७॥ नर्मस्तुऽ
 आर्युधायानां तताय धृष्णवै ॥ उभाभ्यामुतते नमो ब्राह्मणान्तवुधर्म्ने
 ॥१८॥ साङ्गाय सपरिवाराय श्रीमहारुद्राय नमः अस्त्रं समर्पयामि ॥ ॐ नमः
 श्वभ्य इत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः अत्र चतुरक्षराणा दैवी बृहती अष्टाक्षराणां
 यजुरनुष्टुप् षडक्षराणा यजुर्गायत्री इति छन्दांसि वहवः श्वाद्यो रुद्रा
 देवताः गन्धदाने विनियोगः ॥ ॐ नमुट्श्वभ्युट्श्वर्पतिभ्यश्चवोनमोनमो

भुवाय च रुद्राय च नमः + शुर्वाय च पशुपतये च नमो नीलग्रीषाय च शिति-
 कण्ठाय च ॥ १॥ साङ्गाय सपरिवाराय श्रीमहारुद्राय नमः कनिष्ठिकया गन्धं
 समर्पयामि ॥ ॐ नमो बभ्रुशायेत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः दैवी बृहती छन्दः
 रुद्रो देवता अक्षतदाने विनियोगः ॥ ॐ नमो बभ्रुशायं ध्यायित्वा नाना-
 म्पतये नमो नमो भुवस्य हेस्यै जगताम्पतये नमो नमो रुद्राय तत्तापित्ने
 क्षेत्राणाम्पतये नमो नमः + सूतायाहन्त्यै धर्मानाम्पतये नमः ॥ १॥ साङ्गाय
 सपरिवाराय श्रीमहारुद्राय नमः अक्षतान्समर्पयामि ॥ ॐ नमः पार्यायेत्यस्य
 परमेष्ठी ऋषिः अत्रापि षडक्षराणां यजुर्गायत्री पञ्चाक्षरस्य दैवी पङ्क्तिः
 अष्टाक्षरस्य यजुरनुष्टुप् चतुरक्षराणां दैवी बृहती इति छन्दांसि षड्वः
 पार्यादयो रुद्रा देवताः पुष्पदाने विनियोगः ॥ ॐ नमुदं पार्याय चावुर्ष्याय
 च नमः + पुरतरेणाय चोत्तरेणाय च नमुस्तीर्थ्याय च कूल्याय च नमुदं
 शप्प्याय च फेन्याय च ॥ १॥ साङ्गाय सपरिवाराय श्रीमहारुद्राय नमः
 पुष्पाणि समर्पयामि ॥ ॐ नमो विलिमन इत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः गायत्र्यादीनि
 छन्दांसि षड्वो रुद्रा देवताः बिल्वपत्रदाने विनियोगः । ॐ नमो
 विलिम्बने च कवुचिने च नमो धुर्मिणे च ध्रुधिने च नमः + श्रुताय च
 श्रुतसेनाय च नमो दुन्दुभ्याय च अहनुष्याय च ॥ १॥ अत्रावसरं श्रीशि-
 वसहस्रनामावल्या अष्टोत्तरसहस्रविल्वपत्रार्पणे कर्तव्यम् ॥ हस्ते जल-
 मादाय अस्य श्रीसदाशिवसहस्रनामस्तोत्रमन्त्रस्य नारायण ऋषिः श्री-
 सदाशिवो देवता अनुष्टुप् छन्दः सदाशिवो बीजम् गौरी शक्तिः
 श्रीसदाशिवमीत्यर्थं तद्विषयसहस्रनामभिः अष्टोत्तरसहस्रविल्वपत्रार्पणे
 विनियोगः ॥ ध्यानम् ॥ ध्यायेन्नित्यं महेशं रजतगिरिनिभं चारुचन्द्राव-
 तंसं रत्नाकल्पोज्ज्वलाङ्गं परशुमृगवराभीतिहस्तं प्रसन्नम् । पद्मासीनं
 समन्तात् स्तुतगमरगणैर्व्याघ्रकृत्ति वसानं विश्वाद्यं विश्ववन्द्यं निखिल-
 भयहरं पञ्चवक्त्रं त्रिनेत्रम् ॥ .

- १ ॐ स्थिराय नमः
 २ ॐ स्थाणवे नमः
 ३ ॐ प्रभवे नमः
 ४ ॐ भीमाय नमः
 ५ ॐ प्रवराय नमः
 ६ ॐ वरदाय नमः
 ७ ॐ वराय नमः
 ८ ॐ सर्वात्मन नमः
 ९ ॐ सर्वविरूपाताय नमः
 १० ॐ सर्वस्मै नमः
 ११ ॐ सर्वकराय नमः
 १२ ॐ भवाय नमः
 १३ ॐ जटिने नमः
 १४ ॐ चर्मिणे नमः
 १५ ॐ शिखंडिने नमः
 १६ ॐ सर्वाङ्गाय नमः
 १७ ॐ सर्वपादनाय नमः
 १८ ॐ हराय नमः
 १९ ॐ हरिणाक्षाय नमः
 २० ॐ सर्वभूतहराय नमः
 २१ ॐ वृत्तये नमः
 २२ ॐ प्रभवे नमः
 २३ ॐ निवृत्तये नमः
 २४ ॐ नियताय नमः
 २५ ॐ शाश्वताय नमः
 २६ ॐ ध्रुवाय नमः
 २७ ॐ श्मशानवासिने नमः
 २८ ॐ भगवते नमः
 २९ ॐ खेचराय नमः
 ३० ॐ गोचराय नमः
 ३१ ॐ अर्दनाय नमः
 ३२ ॐ अभिवाद्याय नमः
 ३३ ॐ महाकर्मणे नमः
 ३४ ॐ तपस्विने नमः
 ३५ ॐ भूतभावनाय नमः
 ३६ ॐ उन्मत्तवेपथुच्छनाय नमः
 ३७ ॐ सर्वलोकप्रजापतये नमः
 ३८ ॐ महारूपाय नमः
 ३९ ॐ महाकाश्याय नमः
 ४० ॐ वृषरूपाय नमः
 ४१ ॐ महायशसे नमः
 ४२ ॐ महात्मने नमः
 ४३ ॐ सर्वभूतात्मने नमः
 ४४ ॐ विश्वरूपाय नमः

- ४५ ॐ महाहनवे नमः
 ४६ ॐ लोकपालाय नमः
 ४७ ॐ अंतर्हितात्मने नमः
 ४८ ॐ प्रसादाय नमः
 ४९ ॐ हयगर्दभये नमः
 ५० ॐ पवित्राय नमः
 ५१ ॐ महते नमः
 ५२ ॐ नियमाय नमः
 ५३ ॐ नियमाश्रिताय नमः
 ५४ ॐ सर्वकर्मणे नमः
 ५५ ॐ स्वयंभूताय नमः
 ५६ ॐ आदये नमः
 ५७ ॐ आदिकराय नमः
 ५८ ॐ निधये नमः
 ५९ ॐ सहस्राक्षाय नमः
 ६० ॐ विशालाक्षाय नमः
 ६१ ॐ सोमाय नमः
 ६२ ॐ नक्षत्रसांधकाय नमः
 ६३ ॐ चंद्राय नमः
 ६४ ॐ सूर्याय नमः
 ६५ ॐ शनये नमः
 ६६ ॐ केतवे नमः
 ६७ ॐ ग्रहाय नमः
 ६८ ॐ ग्रहपतये नमः
 ६९ ॐ वराय नमः
 ७० ॐ अत्रये नमः
 ७१ ॐ अत्रयानमस्कृत्रे नमः
 ७२ ॐ मृगवाणार्पणाय नमः
 ७३ ॐ अनघाय नमः
 ७४ ॐ महातपसे नमः
 ७५ ॐ घोरतपसे नमः
 ७६ ॐ अदीनाय नमः
 ७७ ॐ दीनसाधकाय नमः
 ७८ ॐ संवत्सराय नमः
 ७९ ॐ मंत्राय नमः
 ८० ॐ प्रमाणाय नमः
 ८१ ॐ परमतपसे नमः
 ८२ ॐ योगिने नमः
 ८३ ॐ योज्याय नमः
 ८४ ॐ महावीजाय नमः
 ८५ ॐ महारेतसे नमः
 ८६ ॐ महाबलाय नमः
 ८७ ॐ सुवर्णरेतसे नमः
 ८८ ॐ सर्वज्ञाय नमः

- ८९ ॐ सुबीजाय नमः
९० ॐ बीजवाहनाय नमः
९१ ॐ दशबाहवे नमः
९२ ॐ अनिमिषाय नमः
९३ ॐ नीलकंठाय नमः
९४ ॐ उमापतये नमः
९५ ॐ विश्वरूपाय नमः
९६ ॐ स्वयंश्रेष्ठाय नमः
९७ ॐ बलवीराय नमः
९८ ॐ अवलाय नमः
९९ ॐ गणाय नमः
१०० ॐ गणकूर्त्रे नमः
१०१ ॐ गणपतये नमः
१०२ ॐ दिग्वाससे नमः
१०३ ॐ कामाय नमः
१०४ ॐ मन्त्रविदे नमः
१०५ ॐ परमाय नमः
१०६ ॐ मन्त्राय नमः
१०७ ॐ सर्वभाचकराय नमः
१०८ ॐ हराय नमः
१०९ ॐ कमंडलुधराय नमः
११० ॐ घन्विने नमः
१११ ॐ वाणहस्ताय नमः
११२ ॐ कपालवते नमः
११३ ॐ अशनिने नमः
११४ ॐ शतघ्निने नमः
११५ ॐ खड्गिने नमः
११६ ॐ पट्टिशिने नमः
११७ ॐ आयुधिने नमः
११८ ॐ महते नमः
११९ ॐ सुवहस्ताय नमः
१२० ॐ मुरुषाय नमः
१२१ ॐ तेजसे नमः
१२२ ॐ तेजस्करनिधये नमः
१२३ ॐ उष्णीषिणे नमः
१२४ ॐ सुवक्राय नमः
१२५ ॐ उदग्राय नमः
१२६ ॐ विनताय नमः
१२७ ॐ दीर्घाय नमः
१२८ ॐ हरिकेशाय नमः
१२९ ॐ सुतीर्थाय नमः
१३० ॐ कृष्णाय नमः
१३१ ॐ सृगालरूपाय नमः
१३२ ॐ सिद्धार्थाय नमः

- १३३ ॐ मुंडाय नमः
 १३४ ॐ सर्वशुभकराय नमः
 १३५ ॐ अजाय नमः
 १३६ ॐ बहुरूपाय नमः
 १३७ ॐ गंधधारिणे नमः
 १३८ ॐ कपर्दिने नमः
 १३९ ॐ ऊर्ध्वरेतसे नमः
 १४० ॐ ऊर्ध्वलिङ्गाय नमः
 १४१ ॐ ऊर्ध्वशायिने नमः
 १४२ ॐ नभःस्थलाय नमः
 १४३ ॐ त्रिजटाय नमः
 १४४ ॐ चीरवाससे नमः
 १४५ ॐ रुद्राय नमः
 १४६ ॐ सेनापतये नमः
 १४७ ॐ विभवे नमः
 १४८ ॐ अहश्चराय नमः
 १४९ ॐ नक्तंचराय नमः
 १५० ॐ तिग्ममन्यवे नमः
 १५१ ॐ सुवर्चसाय नमः
 १५२ ॐ गजघ्ने नमः
 १५३ ॐ दैत्यघ्ने नमः
 १५४ ॐ कालाय नमः
 १५५ ॐ लोकधात्रे नमः
 १५६ ॐ गुणाकराय नमः
 १५७ ॐ सिंहशार्दूलरूपाय नमः
 १५८ ॐ आर्द्रचर्मावराट्टाय नमः
 १५९ ॐ कालयोगिने नमः
 १६० ॐ महानादाय नमः
 १६१ ॐ सर्वकामाय नमः
 १६२ ॐ चतुष्पथाय नमः
 १६३ ॐ निशाचराय नमः
 १६४ ॐ प्रेतचारिणे नमः
 १६५ ॐ भूतचारिणे नमः
 १६६ ॐ महेश्वराय नमः
 १६७ ॐ बहुभूताय नमः
 १६८ ॐ बहुधाराय नमः
 १६९ ॐ स्वर्भानवे नमः
 १७० ॐ अमिताय नमः
 १७१ ॐ गतये नमः
 १७२ ॐ नृत्यप्रियाय नमः
 १७३ ॐ नित्यनर्ताय नमः
 १७४ ॐ नर्तकाय नमः
 १७५ ॐ सर्वलालसाय नमः
 १७६ ॐ घोराय नमः

- १७७ ॐ महातपसे नमः
 १७८ ॐ पाशाय नमः
 १७९ ॐ नित्याय नमः
 १८० ॐ गिरिरूहाय नमः
 १८१ ॐ नभसे नमः
 १८२ ॐ सहस्रहस्ताय नमः
 १८३ ॐ विजयाय नमः
 १८४ ॐ व्यवसायाय नमः
 १८५ ॐ अतन्द्रिताय नमः
 १८६ ॐ अधर्पणाय नमः
 १८७ ॐ धर्पणात्मने नमः
 १८८ ॐ यज्ञघ्ने नमः
 १८९ ॐ कामनाशकाय नमः
 १९० ॐ दक्षपागापहारिणे नमः
 १९१ ॐ सुसहाय नमः
 १९२ ॐ मध्यमाय नमः
 १९३ ॐ तेजोपहारिणे नमः
 १९४ ॐ बलत्रे नमः
 १९५ ॐ मुदिताय नमः
 १९६ ॐ अर्थाय नमः
 १९७ ॐ अजिताय नमः
 १९८ ॐ अवराय नमः
 १९९ ॐ गंभीराय नमः
 २०० ॐ गभीराय नमः
 २०१ ॐ गंभीरबलवाहनाय नमः
 २०२ ॐ न्यग्रोधरूपाय नमः
 २०३ ॐ न्यग्रोघाय नमः
 २०४ ॐ वृक्षकर्णस्थितये नमः
 २०५ ॐ विभवे नमः
 २०६ ॐ सुतीक्ष्णदशनाय नमः
 २०७ ॐ महाकायाय नमः
 २०८ ॐ महाननाय नमः
 २०९ ॐ विष्वक्सेनाय नमः
 २१० ॐ हरये नमः
 २११ ॐ यज्ञाय नमः
 २१२ ॐ संयुगापीडवाहनाय नमः
 २१३ ॐ तीक्ष्णतापाय नमः
 २१४ ॐ हर्यश्वाय नमः
 २१५ ॐ सहाय नमः
 २१६ ॐ कर्मकालविदे नमः
 २१७ ॐ विष्णुप्रसादिताय नमः
 २१८ ॐ यज्ञाय नमः
 २१९ ॐ समुद्राय नमः
 २२० ॐ बडवामुखाय नमः

- २२१ ॐ हुताशनसहाय नमः
 २२२ ॐ प्रशांतात्मने नमः
 २२३ ॐ हुताशनाय नमः
 २२४ ॐ उग्रतेजसे नमः
 २२५ ॐ महातेजसे नमः
 २२६ ॐ जन्याय नमः
 २२७ ॐ विजयकालविदे नमः
 २२८ ॐ ज्योतिषामयनाय नमः
 २२९ ॐ सिद्धये नमः
 २३० ॐ सर्वविग्रहाय नमः
 २३१ ॐ शिखिने नमः
 २३२ ॐ मुंदिने नमः
 २३३ ॐ जटिने नमः
 २३४ ॐ ज्वालिने नमः
 २३५ ॐ मूर्तिजाय नमः
 २३६ ॐ मूर्धगाय नमः
 २३७ ॐ बलिने नमः
 २३८ ॐ वेणविने नमः
 २३९ ॐ पणविने नमः
 २४० ॐ तालिने नमः
 २४१ ॐ खलिने नमः
 २४२ ॐ कालकूटकूटाय नमः
 २४३ ॐ नक्षत्रविग्रहमतये नमः
 २४४ ॐ गुणबुद्धये नमः
 २४५ ॐ लयाय नमः
 २४६ ॐ अगमाय नमः
 २४७ ॐ प्रजापतये नमः
 २४८ ॐ विश्ववाहवे नमः
 २४९ ॐ विभागाय नमः
 २५० ॐ सर्वगाय नमः
 २५१ ॐ अमुखाय नमः
 २५२ ॐ विमोचनाय नमः
 २५३ ॐ सुसरणाय नमः
 २५४ ॐ हिरण्यकवचोद्भवाय नमः
 २५५ ॐ मेढूजाय नमः
 २५६ ॐ बलचारिणे नमः
 २५७ ॐ महीचारिणे नमः
 २५८ ॐ स्नुताय नमः
 २५९ ॐ सर्वतूर्यनिनादिने नमः
 २६० ॐ सर्वातोद्यपरिग्र० नमः
 २६१ ॐ व्यालरूपाय नमः
 २६२ ॐ गुहावासिने नमः
 २६३ ॐ गुहाय नमः
 २६४ ॐ मालिने नमः

- २६५ ॐ तरंगविदे नमः
 २६६ ॐ त्रिदशाय नमः
 २६७ ॐ त्रिकालधृपे नमः
 २६८ ॐ कर्मसर्वबंधविमोचनाय०
 २६९ ॐ अमुरेद्राणां बंधनायनमः
 २७० ॐ युधि शत्रुविनाशिनेन०
 २७१ ॐ सांख्यप्रसादाय नमः
 २७२ ॐ दुर्वाससे नमः
 २७३ ॐ सर्वसाधुनिपेविताय०
 २७४ ॐ प्रस्कंदनाय नमः
 २७५ ॐ विभागज्ञाय नमः
 २७६ ॐ अतुल्याय नमः
 २७७ ॐ यज्ञभागविदे नमः
 २७८ ॐ सर्वचारिणे नमः
 २७९ ॐ सर्ववासाय नमः
 २८० ॐ त्रिवृतच्छंदाय नमः
 २८१ ॐ वासवाय नमः
 २८२ ॐ अमराय नमः
 २८३ ॐ हैमाय नमः
 २८४ ॐ हेमकराय नमः
 २८५ ॐ अयज्ञपर्वधारिणे नमः
 २८६ ॐ घरोत्तमाय नमः
 २८७ ॐ लोहिताक्षाय नमः
 २८८ ॐ महाक्षाय नमः
 २८९ ॐ विजयाक्षाय नमः
 २९० ॐ विशारदाय नमः
 २९१ ॐ सर्वकामदाय नमः
 २९२ ॐ सर्वकालप्रसन्नदायनमः
 २९३ ॐ सुवलाय नमः
 २९४ ॐ त्रलरूपधृपे नमः
 २९५ ॐ संग्रहाय नमः
 २९६ ॐ निग्रहाय नमः
 २९७ ॐ कर्त्रे नमः
 २९८ ॐ सर्पचीरनिवासायनमः
 २९९ ॐ मुख्याय नमः
 ३०० ॐ अमुख्याय नमः
 ३०१ ॐ देहाय नमः
 ३०२ ॐ काहलये नमः
 ३०३ ॐ सर्वकामवराय नमः
 ३०४ ॐ सर्वदाय नमः
 ३०५ ॐ सर्वतोमुखाय नमः
 ३०६ ॐ आकाशनिर्विरूपाय०
 ३०७ ॐ निपातिने नमः
 ३०८ ॐ अवशाय नमः

- ३०९ ॐ खगाय नमः
 ३१० ॐ रौद्ररूपाय नमः
 ३११ ॐ अंशवे नमः
 ३१२ ॐ आदित्याय नमः
 ३१३ ॐ बहुरश्मये नमः
 ३१४ ॐ सुवर्चसिने नमः
 ३१५ ॐ वसुवेगाय नमः
 ३१६ ॐ महावेगाय नमः
 ३१७ ॐ मनोवेगाय नमः
 ३१८ ॐ निशाचराय नमः
 ३१९ ॐ सर्ववासिने नमः
 ३२० ॐ श्रियावासिने नमः
 ३२१ ॐ उपदेशकराय नमः
 ३२२ ॐ अक्राय नमः
 ३२३ ॐ मुनये नमः
 ३२४ ॐ आत्मनिरालोकाय नमः
 ३२५ ॐ सभग्राय नमः
 ३२६ ॐ सहस्रदाय नमः
 ३२७ ॐ पक्षिणे नमः
 ३२८ ॐ पक्षरूपाय नमः
 ३२९ ॐ अतिदीप्ताय नमः
 ३३० ॐ विशापतये नमः
 ३३१ ॐ उन्मादाय नमः
 ३३२ ॐ मदनाय नमः
 ३३३ ॐ कामाय नमः
 ३३४ ॐ अश्वत्थाय नमः
 ३३५ ॐ अर्थकराय नमः
 ३३६ ॐ यशसे नमः
 ३३७ ॐ वामदेवाय नमः
 ३३८ ॐ वामाय नमः
 ३३९ ॐ प्राचे नमः
 ३४० ॐ दक्षिणाय नमः
 ३४१ ॐ वामनाय नमः
 ३४२ ॐ सिद्धयोगिने नमः
 ३४३ ॐ महर्षये नमः
 ३४४ ॐ सिद्धार्थाय नमः
 ३४५ ॐ सिद्धसाधनाय नमः
 ३४६ ॐ भिक्षवे नमः
 ३४७ ॐ भिक्षुमुखाय नमः
 ३४८ ॐ विपणाय नमः
 ३४९ ॐ मृदव नमः
 ३५० ॐ अव्ययाय नमः
 ३५१ ॐ महासेनाय नमः
 ३५२ ॐ विशाखाय नमः

३५३ ॐ पट्टिमागाय नमः	३७५ ॐ निमित्ताय नमः
३५४ ॐ गवाम्पतये नमः	३७६ ॐ नैदये नमः
३५५ ॐ वज्रहस्ताय नमः	३७७ ॐ नन्दिकराय नमः
३५६ ॐ विष्कंभिने नमः	३७८ ॐ हरये नमः
३५७ ॐ चमूस्तंभनाय नमः	३७९ ॐ नन्दीश्वराय नमः
३५८ ॐ वृत्तावृत्तकराय नमः	३८० ॐ नन्दिने नमः
३५९ ॐ तालाय नमः	३८१ ॐ नन्दनाय नमः
३६० ॐ मधवे नमः	३८२ ॐ नदिवर्धनाय नमः
३६१ ॐ मधुकलोचनाय नमः	३८३ ॐ भगहारिणे नमः
३६२ ॐ वाचस्पत्याय नमः	३८४ ॐ निहन्त्रे नमः
३६३ ॐ वाजसनाय नमः	३८५ ॐ कालाय नमः
३६४ ॐ आश्रमपूजिताय नमः	३८६ ॐ ब्रह्मणे नमः
३६५ ॐ ब्रह्मचारिणे नमः	३८७ ॐ पितामहाय नमः
३६६ ॐ लोकचारिणे नमः	३८८ ॐ चतुर्मुखाय नमः
३६७ ॐ सर्वचारिणे नमः	३८९ ॐ महालिङ्गाय नमः
३६८ ॐ विचारविदे नमः	३९० ॐ चारुलिङ्गाय नमः
३६९ ॐ ईशानाय नमः	३९१ ॐ लिङ्गाध्यक्षाय नमः
३७० ॐ ईश्वराय नमः	३९२ ॐ सुराध्यक्षाय नमः
३७१ ॐ कालाय नमः	३९३ ॐ योगाध्यक्षाय नमः
३७२ ॐ निशाचारिणे नमः	३९४ ॐ युगावाहाय नमः
३७३ ॐ पिनाकधृपे नमः	३९५ ॐ बीजाध्यक्षाय नमः
३७४ ॐ निमित्तस्थाय नमः	३९६ ॐ बीजकर्त्रे नमः

- ३९७ ॐ अध्यात्मानुगताय न०
 ३९८ ॐ बलाय नमः
 ३९९ ॐ इतिहासाय नमः
 ४०० ॐ संकल्पाय नमः
 ४०१ ॐ गौतमाय नमः
 ४०२ ॐ निशाकराय नमः
 ४०३ ॐ दंभाय नमः
 ४०४ ॐ अदंभाय नमः
 ४०५ ॐ वैदंभाय नमः
 ४०६ ॐ वश्याय नमः
 ४०७ ॐ वशंकराय नमः
 ४०८ ॐ कलये नमः
 ४०९ ॐ लोककर्त्रे नमः
 ४१० ॐ पशुपतये नमः
 ४११ ॐ महाकर्त्रे नमः
 ४१२ ॐ अनौपधाय नमः
 ४१३ ॐ अक्षराय नमः
 ४१४ ॐ परब्रह्मणे नमः
 ४१५ ॐ बलवते नमः
 ४१६ ॐ शक्राय नमः
 ४१७ ॐ नीतये नमः
 ४१८ ॐ अनीतये नमः
 ४१९ ॐ शुद्धात्मने नमः
 ४२० ॐ मान्वाय नमः
 ४२१ ॐ शुद्धाय नमः
 ४२२ ॐ गतागताय नमः
 ४२३ ॐ बहुप्रसादाय नमः
 ४२४ ॐ सुस्वप्नाय नमः
 ४२५ ॐ दर्पणाय नमः
 ४२६ ॐ अमित्रजिते नमः
 ४२७ ॐ वेदकाराय नमः
 ४२८ ॐ मत्रकाराय नमः
 ४२९ ॐ विदुषे नमः
 ४३० ॐ समरमर्दनाय नमः
 ४३१ ॐ महामेघनिवासिने नमः
 ४३२ ॐ महावीराय नमः
 ४३३ ॐ वशिने नमः
 ४३४ ॐ कराय नमः
 ४३५ ॐ अग्निज्वालाय नमः
 ४३६ ॐ महाज्वालाय नमः
 ४३७ ॐ अतिघृष्टाय नमः
 ४३८ ॐ हुताय नमः
 ४३९ ॐ हविषे नमः
 ४४० ॐ वृषगाय नमः

- ४४१ ॐ शक्राय नमः
 ४४२ ॐ वर्चस्विने नमः
 ४४३ ॐ धूमकेतनाय नमः
 ४४४ ॐ नीलाय नमः
 ४४५ ॐ अङ्गुल्युधाय नमः
 ४४६ ॐ शोभनाय नमः
 ४४७ ॐ निरवग्रहाय नमः
 ४४८ ॐ स्वस्तिदाय नमः
 ४४९ ॐ स्वस्तिभावाय नमः
 ४५० ॐ भागिने नमः
 ४५१ ॐ भागकराय नमः
 ४५२ ॐ लघवे नमः
 ४५३ ॐ उत्सहाय नमः
 ४५४ ॐ महाङ्गाय नमः
 ४५५ ॐ महागर्भपरायणाय नमः
 ४५६ ॐ कृष्णवर्णाय नमः
 ४५७ ॐ सुवर्णाय नमः
 ४५८ ॐ सर्वदेहिनामिन्द्रियाय न०
 ४५९ ॐ महापादाय नमः
 ४६० ॐ महाहस्ताय नमः
 ४६१ ॐ महाकायाय नमः
 ४६२ ॐ महायशसे नमः
 ४६३ ॐ महामूर्ध्ने नमः
 ४६४ ॐ महामान्नाय नमः
 ४६५ ॐ महानेत्राय नमः
 ४६६ ॐ निशालयाय नमः
 ४६७ ॐ महान्तकाय नमः
 ४६८ ॐ महारुर्णाय नमः
 ४६९ ॐ महोष्ठाय नमः
 ४७० ॐ महाहन्त्रे नमः
 ४७१ ॐ महानासाय नमः
 ४७२ ॐ महाकंबवे नमः
 ४७३ ॐ महाग्रीवाय नमः
 ४७४ ॐ इमशानभाजे नमः
 ४७५ ॐ महावसुते नमः
 ४७६ ॐ महोरस्काय नमः
 ४७७ ॐ अंतरात्मने नमः
 ४७८ ॐ मृगालयाय नमः
 ४७९ ॐ लवनाय नमः
 ४८० ॐ लंबितोष्ठाय नमः
 ४८१ ॐ महामायाय नमः
 ४८२ ॐ पयोनिघ्ने नमः
 ४८३ ॐ महादंताय नमः
 ४८४ ॐ महादंत्राय नमः
 ४८५ ॐ महाजिह्वाय नमः
 ४८६ ॐ महामुखाय नमः

- ४८७ ॐ महानखाय नमः
 ४८८ ॐ महारोम्णे नमः
 ४८९ ॐ महाकेशाय नमः
 ४९० ॐ महाजटाय नमः
 ४९१ ॐ प्रसन्नाय नमः
 ४९२ ॐ प्रसादाय नमः
 ४९३ ॐ प्रत्ययाय नमः
 ४९४ ॐ गिरिसाधनाय नमः
 ४९५ ॐ स्नेहनाय नमः
 ४९६ ॐ अस्नेहनाय नमः
 ४९७ ॐ अजिताय नमः
 ४९८ ॐ महामुनये नमः
 ४९९ ॐ वृक्षाकाराय नमः
 ५०० ॐ वृक्षकेतवे नमः
 ५०१ ॐ अनलाय नमः
 ५०२ ॐ वायुवाहनाय नमः
 ५०३ ॐ गंडलिने नमः
 ५०४ ॐ मेरुधाम्ने नमः
 ५०५ ॐ देवाधिपतये नमः
 १०६ ॐ अथर्वशीर्षाय नमः
 १०७ ॐ सामास्याय नमः
 १०८ ॐ ऋक्सहस्रामितेक्षणाय०
 १०९ ॐ यजुःपादभुजाय नमः
 ११० ॐ गुहाय नमः
 ५११ ॐ प्रकाशाय नमः
 ५१२ ॐ जंगमाय नमः
 ५१३ ॐ अमोघार्थाय नमः
 ५१४ ॐ प्रसादाय नमः
 ५१५ ॐ आभिगम्याय नमः
 ५१६ ॐ सुदर्शनाय नमः
 ५१७ ॐ उपकाराय नमः
 ५१८ ॐ प्रियाय नमः
 ५१९ ॐ सर्वाय नमः .
 ५२० ॐ कनकाय नमः
 ५२१ ॐ काचनच्छवये नमः
 ५२२ ॐ नाभये नमः
 ५२३ ॐ नदिकराय नमः
 ५२४ ॐ भावाय नमः
 ५२५ ॐ पुष्करस्थपतये नमः
 ५२६ ॐ स्थिराय नमः
 ५२७ ॐ द्वादशाय नमः
 ५२८ ॐ त्रासनाय नमः
 ५२९ ॐ आघाय नमः
 ५३० ॐ यज्ञाय नमः
 ५३१ ॐ यज्ञसमाहिताय नमः
 ५३२ ॐ नक्ताय नमः
 ५३३ ॐ फलये नमः
 ५३४ ॐ फालाय नमः

- ५३५ ॐ मकराय नमः
 ५३६ ॐ कलपूजिताय नमः
 ५३७ ॐ सगणाय नमः
 ५३८ ॐ गणकाराय नमः
 ५३९ ॐ भूतवाहनसारथये नमः
 ५४० ॐ भस्मशयाय नमः
 ५४१ ॐ भस्मगोप्त्रे नमः
 ५४२ ॐ भस्मभूताय नमः
 ५४३ ॐ तरवे नमः
 ५४४ ॐ गणाय नमः
 ५४५ ॐ लोकपालाय नमः
 ५४६ ॐ अलोकाय नमः
 ५४७ ॐ महात्मने नमः
 ५४८ ॐ सर्वपूजिताय नमः
 ५४९ ॐ शुक्राय नमः
 ५५० ॐ त्रिशुक्राय नमः
 ५५१ ॐ संपन्नाय नमः
 ५५२ ॐ शुचये नमः
 ५५३ ॐ भूतनिषेविताय नमः
 ५५४ ॐ आश्रमस्थाय नमः
 ५५५ ॐ क्रियावस्थाय नमः
 ५५६ ॐ विश्वकर्मपतये नमः
 ५५७ ॐ वराय नमः
 ५५८ ॐ विशालशास्त्राय नमः
 ५५९ ॐ ताम्रोष्ठाय नमः
 ५६० ॐ अंबुजाय नमः
 ५६१ ॐ सुनिश्चलाय नमः
 ५६२ ॐ कपिलाय नमः
 ५६३ ॐ कपिशाय नमः
 ५६४ ॐ शुक्राय नमः
 ५६५ ॐ आयुषे नमः
 ५६६ ॐ पराय नमः
 ५६७ ॐ अपराय नमः
 ५६८ ॐ गंधर्वाय नमः
 ५६९ ॐ अदितये नमः
 ५७० ॐ ताक्ष्याय नमः
 ५७१ ॐ सुविज्ञेयाय नमः
 ५७२ ॐ सुशारदाय नमः
 ५७३ ॐ परश्वधायुधाय नमः
 ५७४ ॐ देवाय नमः
 ५७५ ॐ अनुकारिणे नमः
 ५७६ ॐ सुबान्धवाय नमः
 ५७७ ॐ तुंबर्वाणाय नमः
 ५७८ ॐ महाक्रोधाय नमः
 ५७९ ॐ ऊर्ध्वरेतसे नमः
 ५८० ॐ जलेशयाय नमः

- ५८१ ॐ उग्राय नमः
 ५८२ ॐ वंशकराय नमः
 ५८३ ॐ वंशाय नमः
 ५८४ ॐ वंशनादाय नमः
 ५८५ ॐ अनिदिताय नमः
 ५८६ ॐ सर्वाङ्गरूपाय नमः
 ५८७ ॐ मायाविने नमः
 ५८८ ॐ सुहृदयाय नमः
 ५८९ ॐ अनिलाय नमः
 ५९० ॐ अनलाय नमः
 ५९१ ॐ बंधनाय नमः
 ५९२ ॐ बंधकर्त्रे नमः
 ५९३ ॐ सुबंधमोचनाय नमः
 ५९४ ॐ सयज्ञारये नमः
 ५९५ ॐ सकामारये नमः
 ५९६ ॐ महादंष्ट्राय नमः
 ५९७ ॐ महायुधाय नमः
 ५९८ ॐ बहुधानिदिताय नमः
 ५९९ ॐ शर्वाय नमः
 ६०० ॐ शङ्कराय नमः
 ६०१ ॐ शंकराय नमः
 ६०२ ॐ अधनाय नमः
 ६०३ ॐ अमरेशाय नमः
 ६०४ ॐ महादेवाय नमः
 ६०५ ॐ विश्वदेवाय नमः
 ६०६ ॐ सुरारिघ्ने नमः
 ६०७ ॐ अहिर्बुध्याय नमः
 ६०८ ॐ अनिलाभाय नमः
 ६०९ ॐ चेकिताय नमः
 ६१० ॐ हविषे नमः
 ६११ ॐ अजैरूपादे नमः
 ६१२ ॐ कपालिने नमः
 ६१३ ॐ त्रिशंकवे नमः
 ६१४ ॐ अजिताय नमः
 ६१५ ॐ शिवाय नमः
 ६१६ ॐ धन्वंतरये नमः
 ६१७ ॐ धूमकेतवे नमः
 ६१८ ॐ स्कंदाय नमः
 ६१९ ॐ वैश्रवणाय नमः
 ६२० ॐ धात्रे नमः
 ६२१ ॐ शक्राय नमः
 ६२२ ॐ विष्णवे नमः
 ६२३ ॐ भिन्नाय नमः
 ६२४ ॐ त्वष्ट्रे नमः

- ६२५ ॐ ध्रुवाय नमः
 ६२६ ॐ धराय नमः
 ६२७ ॐ मधवाय नमः
 ६२८ ॐ सर्वगवाय नमः
 ६२९ ॐ अर्यम्णे नमः
 ६३० ॐ सवित्रे नमः
 ६३१ ॐ रघवे नमः
 ६३२ ॐ उपंगवे नमः
 ६३३ ॐ विधात्रे नमः
 ६३४ ॐ मांधात्रे नमः
 ६३५ ॐ भूतभावनाय नमः
 ६३६ ॐ विभवे नमः
 ६३७ ॐ वर्णविभाविने नमः
 ६३८ ॐ सर्वकामगुणावहाय ०
 ६३९ ॐ पद्मनाभाय नमः
 ६४० ॐ महागर्भाय नमः
 ६४१ ॐ चंद्रवक्त्राय नमः
 ६४२ ॐ अनिलाय नमः
 ६४३ ॐ अनलाय नमः
 ६४४ ॐ बलवते नमः
 ६४५ ॐ उपशान्ताय नमः
 ६४६ ॐ पुराणाय नमः
 ६४७ ॐ पुण्यचंचवे नमः
 ६४८ ॐ इत्यै नमः
 ६४९ ॐ कुरुकर्त्रे नमः
 ६५० ॐ कुरुवासिने नमः
 ६५१ ॐ पुरुहूताय नमः
 ६५२ ॐ गुणोपधाय नमः
 ६५३ ॐ सर्वाशयाय नमः
 ६५४ ॐ दर्भचारिणे नमः
 ६५५ ॐ सर्वपाणिपतये नमः
 ६५६ ॐ देवदेवाय नमः
 ६५७ ॐ सुखासक्ताय नमः
 ६५८ ॐ सदसते नमः
 ६५९ ॐ सर्वरत्नविदे नमः
 ६६० ॐ कैलासगिरिवासि
 ६६१ ॐ हिमवद्रिरिसंश्रया
 ६६२ ॐ कूलहारिणे नमः
 ६६३ ॐ कूलकर्त्रे नमः
 ६६४ ॐ बहुविधाय नमः
 ६६५ ॐ बहुपदाय नमः
 ६६६ ॐ वणिजाय नमः
 ६६७ ॐ वर्षाकिने नमः
 ६६८ ॐ वृक्षाय नमः

- ६६९ ॐ वकुलाय नमः
 ६७० ॐ चंदनाय नमः
 ६७१ ॐ छंदाय नमः
 ६७२ ॐ सारग्रीवाय नमः
 ६७३ ॐ महाजत्रवे नमः
 ६७४ ॐ अलोलाय नमः
 ६७५ ॐ महौषधाय नमः
 ६७६ ॐ सिद्धार्थकारिणे नमः
 ६७७ ॐ छंदोव्याकरणोत्तर-
 सिद्धार्थाय नमः
 ६७८ ॐ सिंहनादाय नमः
 ६७९ ॐ सिंहदंष्ट्राय नमः
 ६८० ॐ सिंहगाय नमः
 ६८१ ॐ सिंहवाहनाय नमः
 ६८२ ॐ प्रभावात्मने नमः
 ६८३ ॐ जगत्कालस्थानाय न०
 ६८४ ॐ लोकहिताय नमः
 ६८५ ॐ तरवे नमः
 ६८६ ॐ सारंगाय नमः
 ६८७ ॐ नवचक्राङ्गाय नमः
 ६८८ ॐ केतुमालिने नमः
 ६८९ ॐ सभायनाय नमः
 ६९० ॐ भूतालयाय नमः
 ६९१ ॐ भूपतये नमः
 ६९२ ॐ अहोरात्राय नमः
 ६९३ ॐ अनिन्दिताय नमः
 ६९४ ॐ सर्वभूतवाहित्रे नमः
 ६९५ ॐ सर्वभूतनिलयाय नमः
 ६९६ ॐ विभवे नमः
 ६९७ ॐ भवाय नमः
 ६९८ ॐ अमोघाय नमः
 ६९९ ॐ संयताय नमः
 ७०० ॐ अश्वाय नमः
 ७०१ ॐ भोजनाय नमः
 ७०२ ॐ प्राणधारणाय नमः
 ७०३ ॐ धृतिमते नमः
 ७०४ ॐ मतिमते नमः
 ७०५ ॐ दक्षाय नमः
 ७०६ ॐ सत्कृताय नमः
 ७०७ ॐ युगाधिपाय नमः
 ७०८ ॐ गोपालये नमः
 ७०९ ॐ गोपतये नमः
 ७१० ॐ ग्रामाय नमः
 ७११ ॐ गोचर्मवसनाय नमः
 ७१२ ॐ हरये नमः

- ७१३ ॐ हिरण्यबाह्वे नमः
 ७१४ ॐ प्रवेशिनां गुहापालाय०
 ७१५ ॐ प्रकृष्टारणे नमः
 ७१६ ॐ महाहर्षाय नमः
 ७१७ ॐ जितकामाय नमः
 ७१८ ॐ जितेन्द्रियाय नमः
 ७१९ ॐ गांधाराय नमः
 ७२० ॐ सुवासाय नमः
 ७२१ ॐ तपःसक्ताय नमः
 ७२२ ॐ रतये नमः
 ७२३ ॐ नराय नमः
 ७२४ ॐ महागीताय नमः
 ७२५ ॐ महानृत्याय नमः
 ७२६ ॐ अप्सरोगणसेविताय०
 ७२७ ॐ महाक्रेतवे नमः
 ७२८ ॐ महाधातवे नमः
 ७२९ ॐ नैकसातुचराय नमः
 ७३० ॐ चलाय नमः
 ७३१ ॐ आवेदनीयाय नमः
 ७३२ ॐ आदेशाय नमः
 ७३३ ॐ सर्वगंधमुखावहाय नमः
 ७३४ ॐ तोरणाय नमः
 ७३५ ॐ तारणाय नमः
 ७३६ ॐ वाताय नमः
 ७३७ ॐ परिधिने नमः
 ७३८ ॐ पतिखेचराय नमः
 ७३९ ॐ संयोगवर्धनाय नमः
 ७४० ॐ गुणाधिकवृद्धाय नमः
 ७४१ ॐ अधिवृद्धाय नमः
 ७४२ ॐ निखात्मसहाय नमः
 ७४३ ॐ देवासुरपंतये नमः
 ७४४ ॐ पत्ये नमः
 ७४५ ॐ युक्ताय नमः
 ७४६ ॐ युक्तवाहवे नमः
 ७४७ ॐ दिविमुपर्वदेवाय नमः
 ७४८ ॐ आपाढाय नमः
 ७४९ ॐ सुपाढाय नमः
 ७५० ॐ ध्रुवाय नमः
 ७५१ ॐ हरिणाय नमः
 ७५२ ॐ हराय नमः
 ७५३ ॐ आवर्तमानवपुषे नमः
 ७५४ ॐ वसुश्रेष्ठाय नमः
 ७५५ ॐ महापथाय नमः
 ७५६ ॐ विमर्षशिरोहारिणे नमः

- ७५७ ॐ सर्वलक्षणलक्षिताय नमः
 ७५८ ॐ अक्षरथयोगिने नमः
 ७५९ ॐ सर्वयोगिने नमः
 ७६० ॐ महाबलाय नमः
 ७६१ ॐ समाम्नायाय नमः
 ७६२ ॐ असमाम्नायाय नमः
 ७६३ ॐ तीर्थदेवाय नमः
 ७६४ ॐ महारथाय नमः
 ७६५ ॐ निर्जीवाय नमः
 ७६६ ॐ जीवनाय नमः
 ७६७ ॐ मंत्राय नमः
 ७६८ ॐ श्रुभाषाय नमः
 ७६९ ॐ बहुकर्कशाय नमः
 ७७० ॐ रत्नप्रभूताय नमः
 ७७१ ॐ रत्नाङ्गाय नमः
 ७७२ ॐ महार्णवनिपानविदे०
 ७७३ ॐ मूलाय नमः
 ७७४ ॐ त्रिशूलाय नमः
 ७७५ ॐ अमृताय नमः
 ७७६ ॐ व्यक्ताव्यक्ताय नमः
 ७७७ ॐ तपोनिधये नमः
 ७७८ ॐ आरोहणाय नमः
 ७७९ ॐ अधिरोधाय नमः
 ७८० ॐ शीलधारिणे नमः
 ७८१ ॐ महायशसे नमः
 ७८२ ॐ सेनाकल्पाय नमः
 ७८३ ॐ महाकल्पाय नमः
 ७८४ ॐ योगाय नमः
 ७८५ ॐ युगकराय नमः
 ७८६ ॐ हरये नमः
 ७८७ ॐ युगरूपाय नमः
 ७८८ ॐ महारूपाय नमः
 ७८९ ॐ महागहनाय नमः
 ७९० ॐ वधाय नमः
 ७९१ ॐ न्यायनिर्वणाय नमः
 ७९२ ॐ पाटाय नमः
 ७९३ ॐ पंडिताय नमः
 ७९४ ॐ अचलोपमाय नमः
 ७९५ ॐ बहुमालाय नमः
 ७९६ ॐ महापालाय नमः
 ७९७ ॐ शशिहरमुलोचनाय०
 ७९८ ॐ विस्तारलवणरूपाय०
 ७९९ ॐ त्रियुगाय नमः
 ८०० ॐ सफलोदयाय नमः

- ८०१ ॐ त्रिनेत्राय नमः
 ८०२ ॐ विपमाङ्गाय नमः
 ८०३ ॐ मणिविद्धाय नमः
 ८०४ ॐ जटाधराय नमः
 ८०५ ॐ विन्दवे नमः
 ८०६ ॐ विसर्गाय नमः
 ८०७ ॐ सुमुखाय नमः
 ८०८ ॐ शराय नमः
 ८०९ ॐ सर्वायुधाय नमः
 ८१० ॐ सहाय नमः
 ८११ ॐ निवेदनाय नमः
 ८१२ ॐ सुखाजाताय नमः
 ८१३ ॐ सुगंधाराय नमः
 ८१४ ॐ महाधनुषे नमः
 ८१५ ॐ गन्धपालिभगवते नमः
 ८१६ ॐ सर्वकर्मात्थानाय नमः
 ८१७ ॐ मंत्रानवहलवाहवे नमः
 ८१८ ॐ सकलाय नमः
 ८१९ ॐ सर्वलोचनाय नमः
 ८२० ॐ तलस्तालाय नमः
 ८२१ ॐ करम्यालिने नमः
 ८२२ ॐ ऊर्ध्वसंहननाय नमः
 ८२३ ॐ महते नमः
 ८२४ ॐ छत्राय नमः
 ८२५ ॐ मुच्छत्राय नमः
 ८२६ ॐ विख्यातलोकाय नमः
 ८२७ ॐ सर्वाश्रयक्रमाय नमः
 ८२८ ॐ गुण्डाय नमः
 ८२९ ॐ विरूपाय नमः
 ८३० ॐ विकृताय नमः
 ८३१ ॐ दण्डिने नमः
 ८३२ ॐ कुण्डिने नमः
 ८३३ ॐ विकुर्वाणाय नमः
 ८३४ ॐ हर्यक्षाय नमः
 ८३५ ॐ ककुभाय नमः
 ८३६ ॐ वज्रिणे नमः
 ८३७ ॐ शतजिह्वाय नमः
 ८३८ ॐ सहस्रपदे नमः
 ८३९ ॐ सहस्रमूर्त्रे नमः
 ८४० ॐ देवेन्द्राय नमः
 ८४१ ॐ सर्वदेवमयाय नमः
 ८४२ ॐ गुरवे नमः
 ८४३ ॐ सहस्रवाहवे नमः
 ८४४ ॐ सर्वाङ्गाय नमः
 ८४५ ॐ शरण्याय नमः
 ८४६ ॐ सर्वलोककृते नमः
 ८४७ ॐ पवित्राय नमः
 ८४८ ॐ त्रिककुन्मंत्राय नमः

- ८४९ ॐ कनिष्ठाय नमः
 ८५० ॐ कृष्णपिंगलाय नमः
 ८५१ ॐ ब्रह्मदण्डविनिर्मात्रे०
 ८५२ ॐ शतघ्नीपाशशक्तिमते०
 ८५३ ॐ पद्मगर्भाय नमः
 ८५४ ॐ महागर्भाय नमः
 ८५५ ॐ ब्रह्मगर्भाय नमः
 ८५६ ॐ जलजोद्गवाय नमः
 ८५७ ॐ गभस्तये नमः
 ८५८ ॐ ब्रह्मकृते नमः
 ८५९ ॐ ब्रह्मिणे नमः
 ८६० ॐ ब्रह्मविदे नमः
 ८६१ ॐ ब्राह्मणाय नमः
 ८६२ ॐ गतये नमः
 ८६३ ॐ अनन्तरूपाय नमः
 ८६४ ॐ नैकात्मने नमः
 ८६५ ॐ स्वयंभुवतिग्मतेजसे०
 ८६६ ॐ ऊर्ध्वगात्मने नमः
 ८६७ ॐ पथुपतये नमः
 ८६८ ॐ घातरंहसे नमः
 ८६९ ॐ मनोजवाय नमः
 ८७० ॐ चन्दानिने नमः
 ८७१ ॐ पद्मनालाग्राय नमः
 ८७२ ॐ सुरभ्युत्तारणाय नमः
 ८७३ ॐ नराय नमः
 ८७४ ॐ कर्णिकारमहास्रग्विणे०
 ८७५ ॐ नीलमौलये नमः
 ८७६ ॐ पिनाकधृपे नमः
 ८७७ ॐ उमापतये नमः
 ८७८ ॐ उमाकान्ताय नमः
 ८७९ ॐ जाद्वीधृपे नमः
 ८८० ॐ उमाधवाय नमः
 ८८१ ॐ वरवराहाय नमः
 ८८२ ॐ वरदाय नमः
 ८८३ ॐ वरेण्याय नमः
 ८८४ ॐ सुमहास्वनाय नमः
 ८८५ ॐ महाप्रसादाय नमः
 ८८६ ॐ दमनाय नमः
 ८८७ ॐ शत्रुघ्ने नमः
 ८८८ ॐ श्वेतपिङ्गलाय नमः
 ८८९ ॐ पीतात्मने नमः
 ८९० ॐ परमात्मने नमः
 ८९१ ॐ प्रयतात्मने नमः
 ८९२ ॐ प्रधानधृपे नमः

- ८९३ ॐ सर्वपार्श्वमुखाय नमः
 ८९४ ॐ व्यस्राय नमः
 ८९५ ॐ सर्वसाधारणवराय नमः
 ८९६ ॐ चराचरात्मने नमः
 ८९७ ॐ मूक्षमात्मने नमः
 ८९८ ॐ अमृतगोष्ठपेश्वराय नमः
 ८९९ ॐ साध्यर्षये नमः
 ९०० ॐ आदित्यवसवे नमः
 ९०१ ॐ विष्वत्सवित्रमृताय ०
 ९०२ ॐ व्यासाय नमः
 ९०३ ॐ सर्वसृसंक्षेपविस्तराय ०
 ९०४ ॐ पर्ययनराय नमः
 ९०५ ॐ क्रतवे नमः
 ९०६ ॐ संप्रत्सराय नमः
 ९०७ ॐ मासाय नमः
 ९०८ ॐ पक्षाय नमः
 ९०९ ॐ संख्यासमापनाय नमः
 ९१० ॐ कलायै नमः
 ९११ ॐ काष्ठायै नमः
 ९१२ ॐ लवेभ्यो नमः
 ९१३ ॐ मात्राभ्यो नमः
 ९१४ ॐ मुहूर्तादिःक्षपाभ्यो नमः
 ९१५ ॐ क्षणेभ्यो नमः
 ९१६ ॐ विश्वक्षेत्राय नमः
 ९१७ ॐ प्रजावीजाय नमः
 ९१८ ॐ लिङ्गाय नमः
 ९१९ ॐ आद्यनिर्गमाय नमः
 ९२० ॐ सते नमः
 ९२१ ॐ असते नमः
 ९२२ ॐ व्यक्ताय नमः
 ९२३ ॐ अव्यक्ताय नमः
 ९२४ ॐ पित्रे नमः
 ९२५ ॐ मात्रे नमः
 ९२६ ॐ पितामहाय नमः
 ९२७ ॐ स्वर्गद्वाराय नमः
 ९२८ ॐ प्रजाद्वाराय नमः
 ९२९ ॐ मोक्षद्वाराय नमः
 ९३० ॐ त्रिविष्टपाय नमः
 ९३१ ॐ निर्वाणाय नमः
 ९३२ ॐ हादनाय नमः
 ९३३ ॐ ब्रह्मलोकाय नमः
 ९३४ ॐ परागतये नमः
 ९३५ ॐ देवामुरविनिर्मात्रे नमः
 ९३६ ॐ देवामुरपरायणाय नमः
 ९३७ ॐ देवामुरगुरवे नमः
 ९३८ ॐ देवाय नमः
 ९३९ ॐ देवामुरनमस्कृताय नमः
 ९४० ॐ देवामुरमहामात्राय नमः

१४१ ॐ देवासुरगणाश्रयाय नमः	१६६ ॐ अग्रवराय नमः
१४२ ॐ देवासुरगणाध्यक्षाय नमः	१६७ ॐ सूक्ष्माय नमः
१४३ ॐ देवासुरगणाग्रण्ये नमः	१६८ ॐ सर्वदेवाय नमः
१४४ ॐ देवातिदेवाय नमः	१६९ ॐ तपोमयाय नमः
१४५ ॐ देवर्षये नमः	१७० ॐ सुयुक्ताय नमः
१४६ ॐ देवासुरवरप्रदाय नमः	१७१ ॐ शोभनाय नमः
१४७ ॐ देवासुरेश्वराय नमः	१७२ ॐ वज्रिणे नमः
१४८ ॐ विश्वाय नमः	१७३ ॐ प्रासानां प्रभवाय नमः
१४९ ॐ देवासुरमहेश्वराय नमः	१७४ ॐ अव्ययाय नमः
१५० ॐ सर्वदेवमयाय नमः	१७५ ॐ गुहाय नमः
१५१ ॐ अचित्याय नमः	१७६ ॐ कान्ताय नमः
१५२ ॐ देवतात्मने नमः	१७७ ॐ निजसर्गाय नमः
१५३ ॐ आत्मसंभवाय नमः	१७८ ॐ पवित्राय नमः
१५४ ॐ उद्भिदे नमः	१७९ ॐ सर्वपावनाय नमः
१५५ ॐ त्रिविक्रमाय नमः	१८० ॐ शृंगिणे नमः
१५६ ॐ वैधाय नमः	१८१ ॐ शृंगमियाय नमः
१५७ ॐ विरजाय नमः	१८२ ॐ वभ्रवे नमः
१५८ ॐ नीरजाय नमः	१८३ ॐ राजराजाय नमः
१५९ ॐ अमराय नमः	१८४ ॐ निरामयाय नमः
१६० ॐ ईश्याय नमः	१८५ ॐ अभिरामाय नमः
१६१ ॐ हस्तीश्वराय नमः	१८६ ॐ सुरगणाय नमः
१६२ ॐ व्याघ्राय नमः	१८७ ॐ विरामाय नमः
१६३ ॐ देवसिंहाय नमः	१८८ ॐ सर्वसाधनाय नमः
१६४ ॐ नरर्षभाय नमः	१८९ ॐ ललाटाक्षाय नमः
१६५ ॐ विबुधाय नमः	१९० ॐ विश्वदेवाय नमः

९९१ ॐ हरिणाय नमः	१००० ॐ व्रताधिपाय नमः
९९२ ॐ ब्रह्मवर्चसाय नमः	१ ॐ पराय नमः
९९३ ॐ स्थावरपतये नमः	२ ॐ ब्रह्मणे नमः
९९४ ॐ नियमोद्रियवर्धनाय नमः	३ ॐ भक्तानां परमागतये नमः
९९५ ॐ सिद्धार्थाय नमः	४ ॐ विमुक्ताय नमः
९९६ ॐ सिद्धभूतार्थाय नमः	५ ॐ मुक्ततेजसे नमः
९९७ ॐ अचित्याय नमः	६ ॐ श्रीमते नमः
९९८ ॐ सत्यव्रताय नमः ।	७ ॐ श्रीवर्धनाय नमः
९९९ ॐ शुचये नमः	१००८ ॐ जगते नमः

ततो धूपदानम्—देवस्याग्रे स्वदक्षिणे धूपपात्र निधाय अस्त्राय फट्
इति धूपपात्र अर्घोदकेन सम्प्रोक्ष्य । नमः इति गन्यादिभिः समभ्यर्च्य ।
ॐ जगद्ध्वनिमन्त्रमातः स्वाहा इति घण्टां सम्पूज्य दक्षकरेण अर्घोदकं
गृहीत्वा वामतर्जन्या धूपपात्रं स्पृष्ट्वा । नमो वात्स्यायेत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः
त्रिष्टुप्छन्दः रुद्रो देवता धूपदाने विनियोगः ॥ ॐ नमो वात्स्याय
च रेष्म्याय च नमो वास्तुष्ट्याय च वास्तुपायं च नमुः सोमाय च
रुद्राय च नमस्ताम्राय चारुणाय च ॥ ३१ ॥ साङ्गाय सपरिवाराय
श्रीमदारुद्राय नमः धूपं निवेदयामि इति धूपपात्रं प्रदर्शयेत् ॥ ॐ धूरंसि
धूर्ध्वधूर्ध्वन्तु धूर्ध्वतय्योस्मान् धूर्ध्वतितन्धूर्ध्वयं धूपन्धूर्ध्वीमः ॥ देवानामसि
धर्ध्वतिसुः सस्त्रितमुष्प्रितमुष्प्रुतमन्देवुहर्तमम् ॥ ४ ॥ मन्त्रान्ते
धूपपात्रं वामभागे स्थापयित्वा हस्ते जलं गृहीत्वा साङ्गाय सपरिवाराय
श्रीमदारुद्राय नमः धूपमाग्रापयामि । तर्जन्यङ्गुष्ठयोगेन धूपमुद्रा प्रदर्शयेत् ।
देवस्य दक्षभागे दीपं प्रज्वालितं निधाय अस्त्राय फट् इति सम्प्रोक्ष्य ।
नमः आश्व इति मन्त्रस्य परमेष्ठी ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः रुद्रो देवता दीप-
दाने विनियोगः ॥ नमः आश्वे चाश्विराय च नमुः शीर्ष्याय च

शीर्ष्याय च नमुऽ ऊर्म्याय चावस्त्र्याय च नमो नादेयाय च
 द्वीप्याय च ॥३१॥ ॐ नमो भगवते रुद्राय ॥ साज्यञ्च वर्तिसंयुक्तं वह्निना
 योजितं मया ॥ दीपं गृहाण देवेश त्रैलोक्यतिमिरापह ॥ साङ्गाय सप-
 रिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय श्रीमहारुद्राय नमः दीपं निवेदयामि
 इति दीपपात्रं प्रदर्शयेत् । ततो गन्धाक्षतपुष्पैर्जगद्धनिमंत्रमातः स्वाहा
 इति घंटा संपूज्य दक्षहस्तेन दीपपात्रं गृहीत्वा वामहस्तेन घंटां वादयन्
 श्रीसांसदाशिवस्य नेत्रदेशे नीराजयेत् । ॐ अग्निर्ज्योतिः । एवं
 नीराजयित्वा दीपपात्रं भूमौ निधाय हस्तौ प्रक्षाल्य ॐ नमो भगवते
 महारुद्राय नमः इति मंत्रेण पुष्पाञ्जलिं देवमूर्धि दत्वा मध्यमाङ्गुष्ठ-
 योगेन दीपमुद्रा प्रदर्शयेत् ॥ यथाशक्ति नानाविधं नैवेद्यं स्वर्गादिपात्रे
 निधाय देवस्य समीपे चतुरस्रं मण्डलं कृत्वा साधारं निवेद्य अस्त्राय
 फाडिति अर्घोदकेन नैवेद्यं सम्प्रीक्ष्य चक्रमुद्रया नैवेद्यं संरक्ष्य । यं इति
 द्वादशवारं जप्त्वा । वायुबीजोत्थवायुना नैवेद्यदोषं संशोध्य । दक्षकरतले
 र बीजं विचिन्त्य तत्पृष्ठे वामकरतलं कृत्वा नैवेद्यपात्रे प्रदर्श्य वामकर-
 तले वं बीजं ध्यात्वा तत्पृष्ठे दक्षकरतलं कृत्वा तत्प्रदर्श्य तदुत्थितामृत-
 बीजेन आप्लावितं विभाव्य मूलेनाष्टवारमभिमन्थ्य धेनुमुद्रा प्रदर्श्य
 ॐ नमो भगवते रुद्राय इति पुष्पाञ्जलिं दत्वा नैवेद्यपात्रं वामकराङ्गुष्ठेन
 संस्पृश्य दक्षेनार्घोदकं गृहीत्वा । नमो ज्येष्ठायेत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः
 त्रिप्लुच्छन्दः रुद्रो देवता नैवेद्यदाने विनियोगः ॥ ॐ नमो ज्येष्ठार्य
 च कनिष्ठार्यं च नम- पूर्वजाय चापरुजायं च नमो मध्यमार्यं चापग-
 ल्भ्यायं च नमो जपुत्र्याय च पुत्र्याय च ॥३१॥ सत्पात्रसिद्धं मुह-
 विर्विधिधानेकभक्षणम् । निवेदयामि देवेश सानुगाय गृहाण तत् ॥

हेमपात्रगतं दिव्यं परमानन्ददायकम् । पञ्चधा पद्मसोपेतं नैवेद्यं प्रति-
 शृङ्खताम् ॥ साङ्गाय सपरिवाराय सायुधाय श्रीमहारुद्राय नमः नैवेद्यं
 निवेदयामि। इति जलं भूमौ उत्सृज्य पुनरर्घोदकं गृहीत्वा नमो भगवते
 रुद्राय । ऋतं त्वा सत्येन परिपिञ्चामि इति नैवेद्यमभ्युक्ष्य । ॐ भूप-
 तये नमः । ॐ भुवनपतये नमः । ॐ भूतानां पतये नमः । इति
 वलित्रयं दत्त्वा ॐ अमृतोपस्तरणमसि स्वाहा। इति पूर्वापोशानं देवस्य
 दक्षकरे दत्त्वा । स्वकीयवामकरं पञ्चाकारं कृत्वा दक्षपाणिना ग्रासमुद्राः
 प्रदर्शयेत् । कनिष्ठिकानामिकाङ्गुष्ठयोगेन ॐ प्राणाय स्वाहा । तर्जनी-
 मध्यमाङ्गुष्ठयोगेन ॐ अपानाय स्वाहा । अनामिकामध्यमाङ्गुष्ठयोगेन
 ॐ उदानाय स्वाहा । अनामिकातर्जनीमध्यमाङ्गुष्ठयोगेन ॐ व्यानाय
 स्वाहा ॥ सर्वाङ्गुल्यङ्गुष्ठयोगेन ॐ समानाय स्वाहा । इति ग्रासमुद्रां
 प्रदर्श्य पुष्पाञ्जलिं दत्त्वा सुवर्णपात्रे एलादिवासितं स्वच्छं शीतलजल-
 मानीय देवस्याग्रे निधाय हस्ते अर्घोदकं गृहीत्वा जवनिकां धृत्वा ।
 ब्रह्मेशाद्यैः परित ऋषिभिः सोपविष्टैः समेतो गौर्या सिञ्चन् वलय-
 करया सादरं धीज्यमानः ॥ नर्मन्नीढामहसनपरो हासयन्वापि भुञ्जन्
 भुङ्क्ते पात्रे कनकरचिते पद्मसाँश्वन्द्रचूडः ॥ १ ॥ शालीभक्तं सुभक्तं
 शिशिरकरसितं पायसा पूषसूपं लेह्यं पेयं च चोप्यं सितममृतफलं
 घारिकाद्यं सुखाद्यम् ॥ आज्यं प्राज्यं समज्यं नयनरुचिकरं राजि-
 कैलामरीचं स्वादीयं शाकराजीपरिकरममृताहारजोषं जुपस्व । ॐ नमो
 भगवते रुद्राय । जवनिकां अपाकृत्या ॐ नमो भगवते रुद्राय अमृता-
 पिधानमसि स्वाहा । इति उत्तरापोशानं दत्त्वा जलं देवकरे समर्प्य ।
 शुद्धोदकेन देवस्य करादिक्षालनं विधाय । इदं जलं मुखोष्णं वै

मयानीतं महाप्रभो ॥ करास्यक्षालनार्थाय गृहाण त्रिपुरान्तक ॥
 गङ्गायास्तु समानीतं विशुद्ध निर्मलं जलम् । गण्डूपार्थं मया दत्तं
 गृहाण वरदर्पभ ॥ सुगन्धिद्रव्येण करादिशुद्धिं विधाय नैवेद्यान्ते
 पुनराचमनीयं समर्पयामि । इति आचमनं दत्त्वा प्रणमेत् । तत
 उच्छिष्टभोजने नैवेद्याशं दद्यात् । किञ्चित् नैवेद्यं पात्रान्तरे आदाय
 हस्ते जलं गृहीत्वा उमादिशिवादिपार्षदेभ्यो नमः उच्छिष्टभोजनं
 समर्पयामि । इति वलिं दद्यात् । तत एलादिवासितं जलं घेनुमुद्रया
 अमृतीकृत्य ॐ नमो भगवते रुद्राय । समस्तदेवदेवेश सर्वतुष्टिकर
 शुभम् । अखण्डनन्दसम्पूर्णं गृहाण जलमुत्तमम् ॥ साङ्गाय सपरि-
 वाराय श्रीमहारुद्राय नमः सुवासितं जलं समर्पयामि । ततो नैवेद्य-
 मभ्यात् ईशान्या चण्डेश्वराय नमः इति निर्माल्यसहितं चण्डेश्वराय
 वलिं दद्यात् । भक्ष्यभोज्यान्नपानादि चन्दनं स्रग्विलेपनम् । निर्मा-
 ल्यभोजनं तुभ्यं दत्तमस्तु शिवाज्ञया ॥ इति वलिं दत्त्वा प्रणमेत् ।
 ततः पाणिपादं प्रक्षाल्याचम्य श्रीमहारुद्राय ताम्बूलं दद्यात् । ॐ नमः
 शम्भवायेत्यस्य परमेष्ठी ऋषिः जगती छन्दः रुद्रो देवता ताम्बूलदाने
 विनियोगः । ॐ नमः-शम्भुवार्यं च मयोभुवार्यं च नमः-शङ्करार्यं च
 मयस्कुरार्यं च नमः-शिवायं च शिवतरायं च ॥ ६१ ॥ साङ्गाय सपरि-
 वाराय श्रीमहारुद्राय नमः ताम्बूलं समर्पयामि ॥ ततः फलम् ॥ ॐ
 वा? फुलिनीर्याऽ अफुलाऽ अणुष्पा याश्च पुष्पिणीऽ ॥ बृहुस्पति-
 प्रसूतास्तानो मुञ्चन्त्वः ईसऽ ॥ ६२ ॥ साङ्गाय सपरिवाराय श्रीमहा-
 रुद्राय नमः फलं समर्पयामि ॥ ततो हिरण्यगर्भदक्षिणाम् ॥ ॐ हिरुण्य-
 गुर्भ? समवर्तताग्रे भूतस्यं ज्ञात? पतिरेकऽ आसीत् ॥ सदाधार-

पृथिवीन्ध्यामुतेमाङ्गस्मै देवार्यं हविषां विधेम ॥५३॥ साङ्गाय सपरि-
 वाराय श्रीमहारुद्राय नमः हिरण्यगर्भमहादक्षिणा समर्पयामि ॥ उत्र-
 चामरादिराजोपचारान् दद्यात् ॥ तद्यथा ॥ आदर्शः सूर्यसदृशो मया ते
 कल्पितः पुरा । वदन रुचिरं तस्मिन् विलोक्य मुहुर्मुहुः ॥ ॐ नमो
 भगवते रुद्राय साङ्गाय सपरिवाराय श्रीमहारुद्राय नमः आदर्शं दर्श-
 यामि ॥ ततश्च उत्रम् ॥ पूर्णेन्दुसन्निभं छत्रं नानारत्नसमन्वितम् । देव-
 दण्डयुतं देव गृह्यतामिदमुत्तमम् ॥ साङ्गाय सपरिवाराय श्रीमहारुद्राय
 नमः छत्रं समर्पयामि ॥ ततश्चामरम् ॥ विचित्र चामरं देव रत्नदण्डे-
 मण्डितम् ॥ तेन त्वा वीजयाम्यद्य विलोक्य मुहुर्मुहुः ॥ श्वेते
 शरच्चन्द्रमयूखसन्निभैर्माणिक्यरत्नयुतिदण्डमञ्जुलैः ॥ प्रीत्या भवन्त
 मनसा द्रुमापते श्रीचामरैस्त्वा परिबीजयामि ॥ साङ्गाय सपरिवाराय
 श्रीमहारुद्राय नमः चामरं समर्पयामि ॥ व्यजनम् ॥ नक्षत्रराजेन्द्रमरी-
 चिभ्रुवैर्नक्षत्रपैलागरुवासितैश्च ॥ नक्षत्रिणं शंभुमहं भवन्त श्रीतालवृन्तैः
 परिबीजयामि ॥ ॐ नमो भगवते रुद्राय साङ्गाय सपरिवाराय
 श्रीमहारुद्राय नमः व्यजनं समर्पयामि ॥ पादुके ॥ मन्दारपुष्पाकरका-
 र्न्तिमुन्दर माणिक्यमुक्तामणिरत्नमण्डितम् ॥ पादाम्बुजाग्रे मनसा
 प्रकल्पितं द्रुमापते स्वीकुरु पादुकाद्वयम् ॥ ॐ नमो भगवते रुद्राय
 साङ्गाय सपरिवाराय श्रीमहारुद्राय नमः पादुके समर्पयामि ॥ ततो
 महानीराजनम् ॥ रूर्पूरगर्भवर्तिसयुक्ता दीपमालिका मञ्ज्वाल्य देव-
 स्याग्रे निधाय हस्ते अर्घोदकं गृहीत्वा ॐ अस्त्राय फडिति सम्प्रोक्ष्य
 नमः इति सम्पूज्य वामिति धेनुमुद्रा दर्शयित्वा फट् इति चक्रमुद्रया
 सरक्ष्य हस्ते गन्धाक्षतपुष्पाणि गृह्यत्वा ॐ प्रियं नमः । ॐ श्रीं ह्रीं म्लृ
 प्लूं म्लृ प्लृ न्लूं ह्रीं श्रीं ॐ नमो भगवते रुद्राय इति मन्त्रेण गन्धाक्षत
 पुष्पैरभ्यर्च्य । ॐ जगद्धनिमन्त्रमातः स्वाहा इति घण्टां सम्पूज्य ता

वादयन् नीराजयेत् ॥ ॐ अग्निर्हवता वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा
 देवता वसवो देवता रुद्रा देवतादित्या देवता मरुतो देवता विश्वेदेवा
 देवता बृहस्पतिर्देवतेन्द्रो देवता वरुणो देवता ॥ ११ ॥ ॐ गुणानान्त्वा
 गुणप्रतिः हवामहे प्पियाणान्त्वा प्पियर्पतिः हवामहे निर्धनान्त्वा निधि-
 पतिः हवामहे वसो मम ॥ आहमजानि गर्भुधमा त्वमजासि गर्भुधम्
 ॥ १२ ॥ समंख्ये देव्याधियासन्दक्षिणयोरुर्चससा ॥ मामुऽ आयुऽ
 प्रमोऽपीमोऽ अहन्तत्र वृरि विदेयु तत्र देवि सुन्दशि ॥ १३ ॥ ॐ वास्तोष्पते
 प्रतिजानीह्यस्मान्स्वावेशोऽ अनमीवो भवानः ॥ यत्त्वे महे प्रतितन्नो
 जुपस्व शन्नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ ॐ अम्बेऽ अम्बिकेम्पालिके
 नमा नयति कश्चन ॥ स संस्त्यश्चु क? सुभद्रिकाङ्काम्पीलवृासि-
 नीम् ॥ १४ ॥ ॐ नमोस्तु सुर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु ॥ येऽ अन्तरिक्षे
 ये दिवि तेभ्य-सुर्पेभ्यो नम- ॥ १५ ॥ ॐ ब्रह्म जज्ञानमप्रथमम्पुरस्ता-
 द्विसीमुत? सुरुचो वृनऽ आवऽ ॥ सवुध्याऽ उपमाऽ अस्य विष्टा?
 सुतश्च योनिमसंतश्च विर्व- ॥ १६ ॥

॥ अथ जयशङ्करारतिव्यम् ॥

जय देव जय देव वन्दे तं गिरिशम् । विधिहरिवासववन्दितचरणा-
 म्बुजमनिशम् ॥ ध्रुवः ॥ रजनीकरयुतभालं भुवनत्रयपालम् । करतल-
 धृतकरवालं दानवकुलकालम् ॥ कण्ठे धृतविपजालं नरमस्तकमालम् ।
 विग्रहधृतसुव्यालं वारितभवजालम् ॥ जय देव जय देव वन्दे त
 गिरिशम् । विधिहरिवासववन्दितचरणाम्बुजमनिशम् ॥ १ ॥ निगमा
 गमश्रुतिसारं भुजगाधिपहारम् । करुणापारावारं भस्मीकृतमारम् ॥
 भैरवगणपतिवारं गिरितनयाधारम् । शुद्धं जगदुद्धारं संश्रितभुजसारम् ॥

जय देव जय देव वन्दे तं गिरिशम् । विधिहरिवासववन्दितचरणाम्बुजमनिशम् ॥२॥ फणिवरकुण्डलमण्डितगण्डस्थलयुगुलम् । मूर्धाधृतकलिनाशकगङ्गाशुभसलिलम् ॥ त्रिशुवनपावनकृपया पीताखिलंगरलम् । स्वेच्छाहृतकमलासनपञ्चकमुखकमलम् ॥ जय देव जय देव वन्दे तं गिरिशम् । विधिहरिवासववन्दितचरणाम्बुजमनिशम् ॥ ३ । कटितटविलसद्वारणचर्माम्बरममलम् । भार्गवमशिवापहवरमण्डितकरकमलम् ॥ स्कन्दं मृगकरहिमकरदुग्धार्णवधवलम् । विजितारातिसुशोभितपञ्चाननकमलम् ॥ जय देव जय देव वन्दे तं गिरिशम् । विधिहरिवासववन्दितचरणाम्बुजमनिशम् ॥४॥ पञ्चास्यं गङ्गायुतभाले धृतनयनम् । जनसर्गस्थितियोजितपद्मजलशयनम् ॥ ध्वंसितदक्षाध्वरहरमदकन्दलनयनम् । निजपदपद्मजसङ्गतनारायणशरणम् ॥ जय देव जय देव वन्दे तं गिरिशम् । विधिहरिवासववन्दितचरणाम्बुजमनिशम् ॥५

॥ द्वितीय शङ्करार्तिक्यम् ॥

जय देव जय देव शिवशङ्कर शम्भो । श्यामल शरण परात्पर शशिशेखर शम्भो ॥ ध्रुवः ॥ वृषवाहन वृन्दारक वृन्दकवर शम्भो । वारणसदजिनवासो वारिदगलशम्भो ॥ वासववन्दित अम्भोविकसितपट शम्भो । वाक्पतिवर्णितवैभव विश्वेश्वर शम्भो ॥ जय देव जय देव शिवशङ्कर शम्भो । श्यामल शरण परात्पर शशिशेखर शम्भो ॥ १ ॥ भोगिविभूषणभासुरभावनभुज शम्भो । भूसुरभूरिभयापह भगवन् भव शम्भो ॥ भैरवभावितकुम्भोदरगणभर शम्भो । भासितभूतभयङ्कर भिक्षाटण शम्भो ॥ जय देव जय देव शिवशङ्कर शम्भो । श्यामल शरण परात्पर शशिशेखर शम्भो ॥ २ ॥

गङ्गाधर गिरिजावर गुह्यकगुणशम्भो । गाढकरासितगुणजितगायन-
गल शम्भो ॥ गीतागारसभुग् भो गणपतिगुरुशम्भो । गभीरगोपति-
गर्जन गोपालक शम्भो ॥ जय देव जय देव शिवशङ्कर शम्भो ।
श्यामल शरण परोत्पर शशिशेखर शम्भो ॥ ३ ॥

॥ तृतीयं शङ्करारार्तिक्यम् ॥

जय जय जय शिव शम्भो गङ्गाधर गिरिश । पञ्चारतिमङ्गीकुरु
स्वामिन् विश्वेश ॥ ध्रु० ॥ चन्द्रोद्भासितमौलं कण्ठे धृतगरलम् ।
त्रिभुवनदाहकपावकचक्षुःस्थितभालम् ॥ प्रियभूषणकृतव्यालं वरवाहन-
विमलम् । उज्वलमुन्दरद्वयं नरमस्तकपालम् ॥ जय जय जय शिव
शम्भो गङ्गाधर गिरिश । पञ्चारतिमङ्गीकुरु स्वामिन् विश्वेश ॥ १ ॥
राजितकरतलचतुरं खड्गैः खट्वाङ्गम् । पिनाकडमरुमण्डितत्रिशूलधर-
भुजगम् ॥ रजताचलसमवर्णं सुन्दरसर्वाङ्गम् । शिरोजटिलदिग्बसनं
स्वीकृतकुशलाङ्गम् ॥ जय जय जय शिव शम्भो गङ्गाधर गिरिश ।
पञ्चारतिमङ्गीकुरु स्वामिन् विश्वेश ॥ २ ॥ वरदाभयदा ईशा दुरित-
क्षयकर्ता । सुरनरभजनै स्तवनै वाञ्छितफलदाता ॥ त्रिपुरान्तक
सुखदायक विपतासंहरता । शरणागतरक्षक मम करुणाकर त्राता ॥
जय जय जय शिव शम्भो गङ्गाधर गिरिश । पञ्चारतिमङ्गीकुरु
स्वामिन् विश्वेश ॥ ३ ॥ गौरीरमणागहना श्रेष्ठा मददहना । भस्मो-
द्दलितसदना जनतामनहरणा ॥ तापत्रयअघशमना करुणाकरगमना ।
विघ्नेशा गणनायक त्राता परिपूर्णा ॥ जय जय जय शिव शम्भो

गङ्गाधर गिरिश पञ्चारतिमङ्गीकुरु स्वामिन् विश्वेश ॥ ४ ॥ पशुपति-
 श्मशानवासिन् परिवेष्टितभूतैः । अनुचरमङ्गीकुरु शतवर्णितसुप्रणि-
 पातैः ॥ दीनाद्धर पतितोऽह धारय तव भूतैः । जय जय शङ्कर
 अभीष्टवाञ्छित इत्येतैः ॥ जय जय जय शिव शम्भो गङ्गाधर गिरिश ।
 पञ्चारतिमङ्गीकुरु स्वामिन् विश्वेश ॥ ५ ॥

चतुर्थ शङ्करार्तिक्यम् ॥

चतुर्थ—ॐ जय गङ्गाधर हर, शिव जय गिरिजाधीश, त्वं मां
 पालय नित्यं कृपया जगदीश ॥ हरहरहरमहादेव ॥ ध्रु० ॥ कैला-
 गिरिशिखरे कल्पद्रुमविपिने ॥ शिव० ॥ गुंजति मधुकरपुजे कुंजवं-
 गहने ॥ हरहर० ॥ कोकिलकुंजति खेलति, हंसावनललिता ॥ शिव० ॥
 रचयति कलाकलाप नृत्यति मुदसहिता ॥ हरहर० ॥ तस्मिंल्ललित
 मुदेशे शालामणिरचिता ॥ शिव० ॥ तन्मध्ये हरनिकटे गौरीमुदस-
 हिता ॥ हरहर० ॥ ऋषीणां रचयति भूपारंजितनिजमीशम् ॥ शिव० ॥
 ब्रह्मादिकष्टुरसेवित प्रणमति ते शीर्षम् ॥ हरहर० ॥ विबुधवधूर्ध्वहु
 नृत्यति हृदये मुदसहिता ॥ शिव० ॥ किन्नरगानं कुरुते सप्तस्वरसहिता ॥
 हरहर० ॥ धिनकतपैथैधिनकतमृदङ्ग वादयते ॥ शिव० ॥ कणकणल
 लितावेणुर्मधुरं नादयते ॥ हरहर० ॥ रुणुरुणुचरणे रचयति नूपुरमुज्व-
 लिता ॥ शिव० ॥ चक्रावर्ते भ्रमयति कुरुते ता धिकृताम् ॥ हरहर० ॥
 ता तां लुपचुपचालं तालं नादयते ॥ शिव० ॥ अगुष्टाङ्गुलिनादं
 कास्यकतां कुरुते ॥ हरहर० ॥ वर्षूरद्युतिगौरं पंचाननसहितम् ॥ शिव० ॥

त्रिनयन शशिधरमौले विपधरकण्ठयुतम् ॥ हरहर० ॥ सुंदरजटाकलापं
 पावकयुतभालम् ॥ शिव० ॥ डमरूशूलपिनाकं करधृतनृकपालम् ॥
 हरहर० ॥ शंखनिनादं कृत्वा झल्लरी नादयते ॥ शिव० ॥ नीराजयते
 ब्रह्मा वेदकृचां पठते ॥ हरहर० ॥ इति मृदुचरणसरोजे हृदि कमले
 धृत्वा ॥ शिव० ॥ अवलोकयति महेशं ईशं अभिनत्वा ॥ हरहर० ॥
 सुंदरचित्तरमालापन्नगमुपवीतम् ॥ शिव० ॥ वामविभागे गिरिजारूपं
 अतिललितम् ॥ हरहर० ॥ सकलशरीरे मनसिजकृतभस्माभरणम् ॥
 शिव० ॥ इति वृषभध्वजरूपं तापत्रयहरणम् ॥ हरहर० ॥ ध्यानं आरति
 समये हृदये इति कृत्वा ॥ शिव० ॥ रामं त्रिजटानार्थं ईशं अभिनत्वा ॥
 हरहर० ॥ संगीतमिति प्रतिदिनपठनं यः कुर्वते ॥ शिव० ॥ शिव-
 सायुज्यं गच्छति भक्त्या यः शृणुते ॥ हरहर० ॥

पञ्चमं साम्यसदाशिवनीराजनम् ॥

पञ्चमम्—जय जय शङ्कर साम्य सदाशिव पाहि सदा निजमीश
 जनम् । त्रिभुवनतारक जनहितकारक दुरितनिवारक शितिकण्ठ ॥१॥
 श्रुतिजनरञ्जन भवभयभञ्जन दितिमुत्तमजन कीर्तिपते ॥ भूतिविभूषण
 पशुजनदूषण धर्मधुरन्धर रागरते ॥ जय० ॥ २ ॥ दुर्बलबन्धो कृष्णासिन्धो
 निर्मलनिश्चल भावयते ॥ श्रीगिरिराजमुत्तामुखमण्डन खण्डनदुस्तर-
 कालगते ॥ जय० ॥ ३ ॥ हृदयकमलमलपादविदारण तारणसंश्रुतिवारि-
 निधे ॥ ज्ञानकलापरिपूर्णविलोचन भवभयमोचन बोधनिधे ॥ जय० ॥ ४ ॥

द्विजजनसेवितपादसरोरुह कलिमलमर्दन विश्वपते ॥ सितिजलपावक-
 चायुगमनतलरविशशिदेहिमुमूर्तिद्युते ॥ जय० ॥५॥ कैलासे ललितैक-
 विलासे कमलविकाशे मुक्तशुचे ॥ भैरवरुद्रगणैरनुरासित इन्दुकलार्ध-
 विचित्ररुचे ॥ जय० ॥६॥ कल्पद्रुमलतिकाकुसुमाङ्कित दिव्यस्त्रीजनयूथ-
 वृते ॥ द्विपदचतुष्पदखगमृगराजितविजयोलासितवनललिते ॥ जय० ॥७॥
 विनाधरगणकेलिङ्कुतूहलमुनिजनमोहकरावसथे ॥ मधुरर कोकिलशुक-
 मधुरध्वनिनादस्रगन्धिसरोजपथे ॥ जय० ॥ ८ ॥ आनन्दामृतपूर्ण-
 विलोभक गौरीशार्द्धमखण्डपदम् ॥ कनकरचितमणिस्रचितमलौकिक-
 सिंहासनमाश्रयसुखदम् ॥ जय० ॥ ९ ॥ जातिलवङ्गमरीचिसितान्वित-
 विजयापानं कुरु सुहितम् ॥ पठरसयुक्तचतुर्विधभोजनमीश्वर भुंक्ष्व
 सुभावधृतम् ॥ जय० ॥ १० ॥ ताम्ब्रलैलापूगीफलसहितं सुखवासं कुरु
 रुचितम् ॥ मृगमदचन्दनकुङ्कुमकेसरकर्पूरागरुगन्धयुतम् ॥ जय० ॥ ११ ॥
 आरातिकमातेललितज्योतिर्वरदाङ्गीकुरु समदृष्ट्या ॥ देहिदयारुखा-
 ङ्छितफलमिदमेवमपाकुरु तव सृष्ट्या ॥ जय० ॥ १२ ॥

पष्ठ शङ्करारार्तिक्यम् ॥

पष्ठं—देवं वन्दे स्थाणुं गिरिशं साम्बं शान्तं सुरवरदम् । पार्वती-
 कान्ते मिलति सुखं भयहर गरघर देहि शिवम् ॥ १ ॥ ताण्डवनृत्ये
 शूले प्रोतं विश्व भाति स्फुरदिव चक्रम् । त्रिपुरहरे किं भ्रान्तिमयं
 भयहर गरघर देहि शिवम् ॥ २ ॥ शीतकरैर्घृतपीयूषं जनवन्दितरंजित-

विशेषम् । दीनं प्राप्तं पालय माम् भयहर गरुडर देहि शिवम् ॥३॥ सन-
कादिकपरिभूतिविखतं विचरस्यानन्दे देवी ललितजया रक्तायं भक्ता-
तिहरा सुखदा नीराजनविधिगीतं हरपदनीतं शिवदं भवनीयम् ॥ ४ ॥
देवं वन्दे ॥

ॐ ब्रह्माऽ ऊर्जाहुतयो ह्यन्तो विप्राय मुतिम् ॥ तेषां विशिंप्रि-
याणा घोहमिपुमूर्ज्जु समंगप्रभमुपयामगृहीतोसीन्द्राय स्वा जुष्टृद्गृह्णा-
म्येषते योनिरिन्द्राय स्वा जुष्टृतमम् ॥५॥ ॐ आब्रह्मन्ब्रह्माहमुणो
ब्रह्मवर्चसी जायतामा राष्ट्रै रानुद्रयुट रूरऽ इपुष्ट्योतिष्ठ्याधी महारुयो
जायतान्दोग्ध्रीं धेनुर्वोढानुद्धानाथु? सप्तितुं पुरन्ध्रिव्योपां जिष्णु
रथेष्ठा? सुभेय्युवांस्य वर्जमानस्य वीरो जायतान्त्रिकामे निकामे नटं
पुर्ज्जन्धो वर्पतु फलवत्पो नुऽ ओपधयटं पक्ष्यन्तोव्योगक्षेमो न-
कल्पताम् ॥६॥

ॐ नमः— शम्भुवार्यं च मयोभुवार्यं च नमः— शङ्करार्यं च मयस्करार्यं
च नमः— शिवार्यं च शिवतरार्यं च ॥७॥

आद्री चतुष्पादतलैकदेशे नाभिप्रदेशे मुखमण्डलैकम् । सर्वाङ्गदेशे
प्वथ सप्तवारमारार्तिकं भक्तजनाश्च कुर्युः ॥ सर्वतो ध्वान्तसहारिन्
विद्योतित दिग्म्बर । सौभाग्यमददं देव गृहागारार्तिकं मम ॥ साङ्गाय
सपरिवाराय महारुद्राय नमः नीराजयामि ॥ पुष्पैः देववन्दनम् ।
हस्ताभ्यामात्मवन्दनम् ॥

। एष त इत्यनघोः प्रजापतिर्ऋषिः सामपङ्क्तिर्पुत्रजगती छन्दांसि
 रुद्री देवता प्रदक्षिणे विनियोगः । ॐ एष ते रुद्र भागः सुहस्वस्रा-
 म्बिकया तञ्जुपस्व स्वाहैष ते रुद्र भागऽ आखुस्ते पशुः ॥ ५७ ॥
 यानि कानि च पापानि जन्मान्तरकृतानि च ॥ तानि सर्वाणि नश्यन्तु
 प्रदक्षिणपदे पदे ॥ ॐ नमो भगवते रुद्राय साङ्गाय सपरिवाराय
 श्रीमहारुद्राय नमः प्रदक्षिणा समर्पयामि ॥

अथ मन्त्रपुष्पाञ्जलिः ।

ॐ गुणानां न्त्वा गुणपतिः हवामहे प्रियाणान्त्वा प्रियपतिः
 हवामहे निधीनान्त्वा निधिपतिः हवामहे वसो मम ॥ आहर्भजानि
 गर्भधमात्वमजासि गर्भधम् ॥ १३३ ॥ श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्या-
 वहो रात्रे पार्श्वे नक्षत्राणि रूपसुश्वितौ ध्यात्तम् ॥ इच्छन्निपाणामुर्मऽ
 इषाण सर्वलोकर्मऽ इषाण ॥ २३३ ॥ अम्बेऽ अम्बिकेर्वालिके न मां
 नयति कश्चन ॥ स संस्त्यश्चुकः सुभद्रिकाङ्गाम्पीलवासिनीम् ॥ ३३३ ॥
 तन्तऽ एतमनुजोपम्भराम्भ्येष नेत्त्वदपचेतया ताऽ अग्नेः प्रियम्पायो-
 पीतम् ॥ सुहृद्वभागास्त्येषा बृहन्तं— प्रस्चरुष्वाः परिधेयाश्च देवाः
 ॥ ४३३ ॥ मूर्धानन्दिबोऽ अरुतिम्पृथिष्या वैश्वानुरमृतऽ आज्ञात-
 सुग्निम् ॥ कुविः सुम्भ्राजुमतिथिञ्जनानामासन्ना पात्रञ्जनयन्त देवाः
 ॥ ५३३ ॥ प्रोह्यमाणऽ सोमऽ आगतो ब्रह्मणऽ आसुन्यामा संज्ञोग्नि-
 राग्नीन्नुऽ इन्द्रो हविर्दानेथर्वोपावहियमाणो विश्वे देवाः ॥ ६३३ ॥

विश्वे देवा अद्भुतपु ऋषो विष्णुराप्रीतुपाऽ आप्यायमानो यम?
 सुयमानो विष्णुः सन्धियमाणो वायु? पूयमानं शुक? पूत?
 शुक? सीरुश्रीर्मन्यी संकुश्रीविश्वे देवा? ॥ ७५ ॥ पितेवैधि
 मूनवुऽ आसुशेवा स्वावेशा तुष्वा संविशस्वाश्विनाद्भुर्षू सांदयतामि
 इत्वा ॥ पृथिष्ठा? पुरीपमुस्यप्सो नामतान्त्वा विश्वेऽ अभिर्गणन्तु
 देवा? ॥ ८१ ॥ षोडशी स्तोमुऽ ओजो द्रविणञ्चतुश्चत्वारिंशस्तोमो
 षो द्रविणम् ॥ अग्ने? पुरीपमुस्यप्सो नाम तान्त्वा विश्वेऽ अभि-
 र्गणन्तु देवा? ॥ ९३ ॥ समिद्धेऽ अग्नावधि मामहानऽ उक्थपञ्चुऽ ईड्यो
 गृभीत? ॥ तप्तहर्म्यंरिगृह्णायजन्तोर्जा यद्यज्ञमयजन्त देवा? ॥ १०५ ॥
 चस्येमा? प्पुदिशो यस्यं वाह कस्मै देवाय हुविषां विधेमा ॥ यऽ आ-
 च्वमुदा बलदा यस्य विश्वेऽ उपासंते प्पुशिष्यस्य देवा? ॥ ११३ ॥
 अनागास्वश्रोऽ अदिंतिं कृणोतु क्षत्रत्रोऽ अश्वो वनतां हुविष्मान् ॥
 इमा नु कुम्भर्वना सीपधामेन्द्रश्च विश्वे च देवा? ॥ १२५ ॥
 ब्रह्मस्पते सवितर्व्योषये नुऽ सशितश्चिस्सन्तुरां सशिशिषाधि ॥
 शुद्धयेनम्महुते सौभगाय विश्वेऽ एनमनु मदन्तु देवा? ॥ १३८ ॥
 प्रजापतिस्तर्पसा वाद्यधान? सुद्योजातो दधिपे यज्ञमग्ने ॥ स्वाहा
 कृतेन हुविषां पुरोगा याहि साद्धवा हुविरदन्तु देवा? ॥ १४३ ॥
 सुद्योजातोध्यंमिपीत यज्ञमुग्निर्देवानां भवत्पुरोगा? ॥ अस्प होतु-
 प्पुदिशृतस्यं वाचि स्वाहां कृतं हुविरदन्तु देवा? ॥ १५३ ॥ अस्मे

रुद्रा मेहना पर्वतासो घृत्रहत्ये भरंहूतौ सुजोषाढं ॥ य?शुद्धसंते स्तुवते
 धारिपुञ्जऽ इन्द्रं ज्येष्ठाऽ अस्माँऽ अवनु देवा? ॥ १६३ ॥
 नुहिस्पशुमविदन्नन्यमुस्माद्वैश्वानुराचर्षुरऽ एतारमुग्ने? ॥ एतेनम-
 वृषभमृताऽ अमर्त्यं वैश्वानुरङ्गं जिच्याय देवा? ॥ १७३ ॥ युज्जेन
 युज्जमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ॥ ते हुनाक-
 म्माहिमानं- सचन्त यत्र पूर्वं साध्या? सन्ति देवा? ॥ १८३ ॥
 ॐ राजाधिराजाय प्रसहसाहिने ॥ नमो वुयं वैश्रवणाय कुर्महे ।
 स मे कामान्कामुकामाय मह्यम् । कामेश्वरो वैश्रवणो ददातु ।
 कुबेराय वैश्रवणाय । मुहुराजाय नमः ॥ ॐ स्वस्ति । साम्राज्यं
 भौज्यं स्वाराज्यं वैराज्यं पारमेष्ठ्यं राज्यं महाराज्यमाधिपत्यमयं
 समन्तपर्यायी स्यात्सार्वभौमः सार्वायुष आन्तादापरार्धात् पृथिव्यै
 समुद्रपर्यन्ताया एकराडिति तदप्येष श्लोकोऽभिगीतो मरुतः परिवेष्टारो
 मरुत्तस्यावसन्टहे । आविहितस्य कामप्रेर्विश्वेदेवाः सभासद् इति ।
 ॐ विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतो बाहुरुत विश्वतस्पात् ॥
 सम्वाहुब्ध्यान्धमंति सम्पतत्रैर्द्यावाभूर्मीं जुनयन् देवऽ एक- ॥ १९३ ॥
 नानामृगन्धिपुष्पाणि ऋतुकालोद्भवानि च । पुष्पाञ्जलिप्रदानेन देहि
 मे हीप्सितं वरम् ॥ नानाकुसुमसम्भूतं प्रमोदितदिगन्तरम् ॥ गन्धार्थै-
 रचितं शम्भो गृहाण कुसुमाञ्जलिम् ॥ ॐ नमो भगवते रुद्राय साहाय
 सपरिवाराय श्रीमहारुद्राय नमः पुष्पाञ्जलिं समर्पयामि ॥

तत उत्थाय प्रदक्षिणां कुर्यात् ॥ पदे पदे वा परिपूजकेभ्यः सद्यो-
ऽश्वमेधादि फलं ददाति ॥ तां सर्वपापक्षयहेतुभूतां प्रदक्षिणां ते परितः
करोमि ॥

ततोऽष्टोत्तरशतम् अष्टाविंशतिवारं वा मूलमन्त्रं जप्त्वा । गुह्याति-
गुह्यगोप्ता त्वं गृहाणास्मत्कृतं जपम् । सिद्धिर्भवतु मे देव त्वत्प्रसादा-
न्महेश्वर ॥ इति अर्घोदकं गृहीत्वा देवकरे दद्यात्—

ॐ एष ते रुद्र भाग? सहस्वसामिन्कया तर्जुपस्वु स्वाहृप तु रुद्र
भागऽ आरुस्ते पुशु? ॥२०५॥ इति इषुमुद्रा, योनिमुद्रा, निशूलमुद्रा,
पद्ममुद्रा, कालकर्णिकमुद्रा, धेनुमुद्रा, एताः पष्ठमुद्राः प्रदर्शयेत् ॥

ततः स्तुतिपाठं कुर्यात् ॥ बुद्धिः सवासना कृप्ता दर्पणं मद्गलानि
च । मनोवृत्तिर्विचित्रान्ते नृत्यरूपेण कल्पिता ॥१॥ ध्वनयो गीतरूपेण
श्रद्धाबाधमभेदतः । छत्राणि नवपद्मानि कल्पितानि मया प्रभो ॥
सुषुम्णाध्वजरूपेण प्राणायाश्चामरात्मना । अहङ्कारो गजत्वेन वेगकृप्तो
रथात्मना ॥ इन्द्रियाण्यश्वरूपाणि शब्दादिरथवर्त्मना । मनः प्रग्रहरूपेण
बुद्धिः सारथिरूपतः ॥ सर्वमन्यत् तथा क्लृप्तं तवोपकरणात्मना ।
कल्पनासंपरित्यागे महाराज्यं समर्पये ॥ भोक्तृत्वाध्यासराहित्यं वरं
देहि सहस्रधा । अखण्डा तव पूजेयं सदा भवतु मत्कृता । आत्मत्वा-
त्तव मे सर्वपूजैवास्ति न चान्यथा ॥ मंत्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं
सुरेश्वर । यत्पूजितं मया देव परिपूर्णं तदस्तु मे ॥ यथाशक्ति नृत्य-
गीतवादित्राणि कुर्यात् । हस्ते मालाङ्गृहीत्वा यथाशक्ति ॐ नमो भगवते

रुद्राय, ॐ नमः शिवायेति वा जपं कृत्वा । ॐ जलं गृहीत्वा अनेन
जपकृतेन श्रीमद्दारुद्रः प्रीयताम् ॥

स्तुतिपाठं कुर्यात्—

नमः सोमाय शान्ताय सगुणादिकहेतवे । निवेदयामि चात्मानं त्वं
गतिः परमेश्वर ॥ नमामि त्वां विरूपाक्ष नीलग्रीव नमोऽस्तु ते ।
त्रिनेत्राय नमस्तुभ्यमुमादेहार्धधारिणे ॥ त्रिशूलधारिणे नित्यं भूताना-
म्पतये नमः । पिनाकिने नमस्तुभ्यं नमो मीढुष्टमाय च ॥ नमामि
त्वां महाभूतपतये त्वां नमाम्यहम् । स्वयं भिक्षान्नभोक्ता वै भक्तानां
राज्यदायकः ॥ सूर्यरूपं समासाद्य देहिनां देहदायकः । यतीनां
मुक्तिदस्त्वञ्च भुक्त्यर्थिना च भुक्तिदः ॥ राजसेन स्वयं ब्रह्मा साच्चि-
केन स्वयं हरिः ॥ तामसेन स्वयं रुद्रस्त्रितयं त्वयि संस्थितम् ॥
यदृच्छया सर्वमिदं ततं मध्ये च पालितम् । अंतं च विलयं नीतं
शक्तिः कस्य भवावृते ॥ शिवं शान्तं शुद्धं प्रकटमकलङ्कं श्रुतितर्तुं
महेशानं शम्भुं सकलसुरसंसेव्यचरणम् ॥ गिरीशं गौरीशं भवभयहरं
निष्कलमजं महादेवं वन्दे प्रणतजनतापोपशमनम् ॥ त्वमेकः शुद्धोऽसि
त्वयि निगमवाह्यामलमयं प्रपञ्चं पश्यन्ति भ्रमपरवशाः पापनिरताः ॥
वहिस्तेभ्यः कृत्वा स्वपदशरणं मां नय विभो शरण्यं त्वां प्राप्तस्तव
चरणसेवासुनिरतः ॥ कदाऽहं भो शम्भो नियतमनसा त्वां हर भजन् ।
अभद्रे संसारे ह्यनवरतदुःखेति विरसः । लभेयं त्वां शान्तिं परममुनि-
भिर्या ह्यपि गता दया कृत्वा मे त्वं वितर सुखशान्तिं भयहर ॥ नमः
पश्चाद्दामनाय सगुणादिकहेतवे । निवेदयामि चात्मानं त्वं गतिः

परमेश्वर । एवं क्षमाप्य पुष्पाञ्जलिं दत्त्वा पुनः करसम्पुटौ कृत्वा
 वदेत् । नान्यं वदामि न शृणोमि न चिन्तयामि नान्य स्मरामि न
 भजामि न चाश्रयामि । स्मृत्वा त्वदीयचरणाम्बुजमादरेण मा त्राहि
 भूत कृपया मयि देहि सिद्धिम् ॥

इमा रुद्रायेति कुत्स ऋषिः जगती छन्दः एको रुद्रो देवता पूजा-
 निवेदने विनियोगः । ॐ इमा रुद्राय तुवसे कपुर्दिने क्षुयर्द्राराय प्रभ-
 रामहे मुती ॥ यथा शमसाङ्घ्रिपदे चतुष्पदे विश्वम्पुष्ट्रामेऽ अस्मिन्न-
 नातुरम् ॥ १६ ॥ भगवान्परमात्मा सपरिवारः साम्बसदाशिवः प्रीय-
 ताम् ॥ ॐ द्रापे इत्यस्य परमेश्वरी ऋषिः उपरिष्ठाद् बृहती छन्दः एको
 रुद्रो देवता अष्टाङ्गप्रणामे विनियोगः—ॐ द्रापेऽ अन्धसस्पते दरिद्र
 नीललोहित ॥ आसाम्प्रजानामिषाम्पशूनाम्मा भुम्मा रोद्मोचनुः
 किञ्चुनाममत् ॥ १७ ॥ उरसा शिरसा दृष्ट्या मनसा वचसा तथा । पद्भ्या
 कराभ्या जानुभ्यां प्रणामोऽष्टाङ्ग उच्यते ॥ इति अष्टाङ्गप्रणामः ॥

ततोऽर्घपात्रमुत्थाप्य । ॐ नमो भगवते रुद्राय । साधु वाऽसाधु
 वा कर्म यद्यदाचरितं मया । तत्सर्वं कृपया शम्भो गृहाण त्रिपुरान्तक ॥
 इति शिवोपरि भ्रामयित्वा । श्रीमहारुद्राय अर्घ्यं समर्पयामि । इति
 देवस्य दक्षकरे समर्प्य पात्रं स्वस्थाने निधाय ॥

हस्ते पुनर्जलं गृहीत्वा । ॐ इतः प्राणयुद्धिदेहधर्माधिकारतो जाग्र-
 त्स्वप्नसुषुप्त्यवस्थासु मनसा वाचा हस्ताभ्या पद्भ्यामुदरेण शिश्रा
 यत्कृत यत्स्मृतं यदुक्तं तत्सर्वं ब्रह्मार्पणं भवतु । मदीयं सकलं
 श्रीसाम्बसदाशिवाय समर्पितमस्तु ।

ततो संहारमुद्रया निर्माल्यपुष्पं गृहीत्वा । शिवनिर्माल्यतोयेन यो-
 ऽङ्गानि परिमार्जयेत् । आधयस्तस्य नश्यन्ति व्याधीनां तु कथं व का ॥
 इति निर्माल्यपुष्पेण सर्वार्द्धं परिमार्ज्यं स्वशिरसि धृत्वा । आत्मानं
 कृतकृत्यं मत्वा श्रीमहारुद्रं प्रणमेत् ।

तत आचारात् ब्राह्मणान् गन्धादिभिरभ्यर्च्य तेभ्य आशीर्वादं
 गृह्णीयात् ॥

पुनः हस्ते जलमादाय ब्राह्मणभोजनसङ्कल्पं कुर्यात् । हस्ते जलं
 गृहीत्वा । कृतस्य कर्मणः साङ्गतासिद्धयर्थमधेऽदि यथासंख्याकान्
 ब्राह्मणान् मुवासिनीः कृमारिका बटुकांश्च यथान्नेन तर्पयिष्ये तेन
 कर्माधीशो महारुद्रः प्रीयताम् ॥ पश्चात् यथासुखं विहरेत् ॥

अथ होमात्मकमहारुद्रे-एकपट्युत्तरशतधामन्नविभाग- पक्षाश्रयेण होमानुक्रमः ॥

आचार्यः अग्नेः पश्चिमत उपविशेत् ॥ यजमानस्तु दक्षिणतोऽग्नेर्ब्रह्मणः पश्चिमत उपविष्ट एवास्ते ॥ आचार्यः आचम्य प्राणानायम्य देशकालौ संकीर्त्य करिष्यमाणहोमात्मकमहारुद्रारूपे कर्मणि वैकल्पिकपदार्थावधारणं देवताभिध्यानं च करिष्ये ॥ अथ वैकल्पिकपदार्थावधारणम्-पूर्वेण ब्रह्मणो गमनमपरेण वा ॥ अग्नेः पश्चिमतः पात्रासादनमुत्तरतो वा ॥ त्रीणि पवित्राणि ॥ पवित्रे द्वे ॥ प्रोक्षणीपात्रम् ॥ आज्यस्थाली चरुस्थाली च तैजसी मृन्मयी वा ॥ पाल्ताशयः समिधो यज्ञियवृक्षोद्भवा अन्या वा ॥ पाञ्चावाधारौ विदिशौ वा ॥ समिद्धतमेऽग्नौ आज्यभागौ आग्नेयमुत्तरपूर्वाद्धे सौम्यं दक्षिणपूर्वाद्धे ॥ पूर्णपात्रं दक्षिणावरो वा ॥ एतान्वैकल्पिकपदार्थानिहमस्मिन्कर्मणि करिष्ये ॥ अथ देवताभिध्यानम्-समिद्धयं गृहीत्वा प्रजापतिम् इन्द्रम् अग्निं सोमम् एकैकयाज्याहुसा ॥ आदित्यं सामं भौमं बुधं बृहस्पतिं शुक्रं शनैश्वरं राहुं केतुम् इति नवग्रहान् अर्कादियथालाभसमिच्चरुतिलाज्यद्रव्यैः प्रत्येकं प्रतिद्रव्येण अष्टाष्टसहस्राकाभिराहुतिभिः ॥ ईश्वरम् उमां सरुदं विष्णुं ब्रह्माणम् इन्द्रं यमं कालं चित्रगुप्तम् इत्यधिदेवताः-अग्निम् अपः धरा विष्णुम् इन्द्रम् इन्द्राणीं प्रजापतिं सर्पान् ब्रह्माणम् एताः प्रथमिदेवताश्च तैरेव द्रव्यैः प्रतिद्रव्येण चतुर्धनुःसहस्राका-

१ देवताभिध्यानस्य अकरणे प्रत्यवाय ॥ पारिजाते वृद्धमनु-देवताभिध्यानरूप ह्यन्वाधान समिद्धतम् । यो मूढधीर्न क्रुते हवनस्याल्पक फलम् ॥ परशुराममहारुद्रपद्धतौ-देवतानामभिध्यान न करीत्यत्र मूढधीः । तस्य कर्म वृथैव स्यादिति वेदविदो विदुः ॥ २ वसिष्ठः-यदिग्रहाणामष्टौस्यादधिप्रत्यधिकेषु च । चतुश्चतुर्धनेद्भेरभार्दीना द्विद्विसहस्रया ॥

भिराहुतिभिः॥विनायकं दुर्गा वायुम् आकाशम् अभिनाविति पञ्चलोक-
पालान् वास्तोष्पतिं क्षेत्राधिपतिम् इन्द्रम् अग्निं यमं निर्ऋतिं वायुं कुबेरम्
ईशानं ब्रह्माणम् अनन्तं तैरेव द्रव्यैः प्रतिद्रव्यं द्वाभ्यां द्वाभ्याम् आहुतिभ्यां
शेषादिमनुष्यान्तान्ग्रहपीठस्थविशेषदेवताश्च तैरेव द्रव्यैः प्रतिद्रव्यमेकैक-
याहुत्या अत्रप्रधानं श्रीमहारुद्रं महारुद्रहवनपूर्तये अद्यदिनमारभ्य पञ्च-
दिनपर्यन्तं प्रत्यहं पडङ्गमन्त्रैः घृताक्तयवमिश्रितिलद्रव्येण पढाहुतिभिः
तथैव नमस्त इत्यध्यायस्य एकपष्टचतुरशतधामन्त्रविभागपक्षाश्रयेण
तैरेव द्रव्यैः सकृत् लघुरुद्रेण महारुद्रसंख्यया प्रतिलघुरुद्रान्ते तैरेव द्रव्यैः
वयसोमप्रत इत्यष्टकण्डिकात्मकेन महच्छिरसा एकाहुत्या तैरेव द्रव्यैः
ऋचंवाचमितिशान्त्यध्यायमन्त्रैश्चतुर्विंशत्याहुतिभिः अन्त्यदिने लिङ्ग-
तोभद्रदेवताः रुद्रपीठदेवताः ग्रहपीठस्थसर्वतोभद्रदेवताः वास्तुपीठदे-
वताः योगिनीपीठदेवताः क्षेत्रपालपीठदेवताः प्रत्येकं दशदशघृताक्त-
तिलाहुतिभिः एकैकयाज्याहुत्या च शेषेण अग्निं स्विष्टकृतम् अग्निं
वायुं सूर्यम् अग्नीवरुणौ अग्नीवरुणौ अग्निमयसं वरुणं सवितारं विष्णुं
विश्वान्देवान्मरुतः स्वर्कान् वरुणम् आदित्यम् अदितिं प्रजापतिम्
एता अद्भ्यप्रधानार्था देवता एकैकयाज्याहुत्या अस्मिन्कर्मण्यहं यक्ष्ये ।
समिद्धयं अग्नावादध्यात् । इति अन्वाधानम् ॥

अथ कुशाकण्डिका—अग्नेर्दक्षिणतो ब्रह्मासनास्तरणम् ॥ तत्र
ब्रह्मोपवेशनम् ॥ अस्मिन्कर्मणि त्वं ब्रह्मा भव ॥ भवामीति प्रतिवचनम् ॥
तत्र पूर्वेण ब्रह्मणो गमनम् ॥ उत्तरतः प्रणीतासनम् ॥ ब्रह्मन् अपः प्रणे-
प्यामि ॥ ॐ प्रणय यज्ञं देवता वर्द्धय त्वं नाकस्य पृष्ठे यजमानो अस्तु सप्त-
ऋषीणां सुकृता यत्र लोकास्तत्रेयं यजमानं च धेहि ॥ ॐ प्रणय ॥ इति
ब्रह्मानुज्ञातः अग्नेरुत्तरतः प्रागग्रं कौशं पूर्वापरमासनद्वयं प्रकल्प्य वारणं

सव्यहस्ते कृत्वा दक्षिणहस्तोद्धृतपात्रोदकेन पूरयित्वा पश्चिमासने नि-
 धाय आलभ्य ब्रह्मणोमुखमवलोकयन् पूर्वासने उत्तरतोऽग्नेः स्थापनम् ॥
 ईशान्यादिपूर्वाग्रैस्त्रिभिस्त्रिभिर्दग्धैः द्वितीयमेखलायां पश्चिमयोनिरेण
 अग्नेः परिस्तरणम् । तच्च मागुदगग्रैर्दक्षिणतः प्रागग्रैः प्रत्यगुदगग्रैः उत्त-
 रतः प्रागग्रैः ॥ अग्रेत्तरतः पश्चाद्वा अर्धवत्पात्रासादनम्—पवित्र-
 च्छेदना दर्भाह्वयः ॥ साग्ने अनन्तर्गर्भे पवित्रे द्वे ॥ प्रोक्षणीपात्रम् ॥
 आज्यस्थाली ॥ चरुस्थाली ॥ सम्मार्गकुशाः पञ्च ॥ उपयमनकुशाः
 सप्त ॥ समिधस्तिस्रः ॥ सुवः ॥ आज्यम् ॥ त्रिः प्रक्षालितास्तण्डुलाः ॥
 पूर्णपात्रम् ॥ दक्षिणावरो वा यथाशक्तिहिरण्यादिद्रव्यम् ॥ अन्यान्पु-
 पकल्पनीयानि अर्कादिसमिधः तिलादिहवनीयद्रव्याणि वसोर्द्धारार्थं
 सुरु ॥ इति पात्रासादनम् ॥

पवित्रे कृत्वा—द्वयोः पवित्रयोरुपरि पवित्रत्रय निधाय द्वयोर्मूलेन
 द्वौ कुशौ प्रदक्षिणीकृत्य त्रयाणा मूलाग्राणि एकीकृत्य अनामिकाङ्गुष्ठेन
 द्वयोरग्र छेदयेत् द्वे ग्राह्ये त्रीण्युत्तरतः क्षिपेत् ॥ प्रणीतोत्तरतः प्रोक्षणी-
 पात्र निधाय तत्र पात्रान्तरेण प्रणीतोदकं प्रपूर्य पवित्राभ्यामुत्पूय पवित्रे
 प्रोक्षणीपु निधाय दक्षिणेन हस्तेन प्रोक्षणीपात्रमुत्थाप्य पाणौ कृत्वा
 दक्षिणहस्तमुत्तानं कृत्वा मध्यमानामिकाङ्गुल्याः मध्यमपर्वाभ्यामपामु-
 द्दिन्नम् ॥ ताभिस्तासाम्प्रोक्षणम् ॥ आज्यस्थाल्याः प्रोक्षणम् ॥ चरु-

१ एतावाविविधं रुद्रकल्पद्रुम ॥ २ केचन—चतुर्धार केचन त्रिधार निक्षिप्यति
 चदन्ति पर च भाष्यपञ्चके नोक्तत्वानिर्मूल माति ॥ ३ केचन—वामकरे पवित्राग्र दक्षिण
 पवित्रयोर्मूल घृत्वा मध्यत पवित्राभ्यामुत्पूय—इति वदन्ति तत्र मूल न पर्याय ॥
 ४ ताभि विद्वन्वे प्राक्षणीपात्रस्थाभिरिन्द्रि प्रोक्षणीपात्रस्थापा प्रोक्षणम् ॥ प्रणीतापात्र-
 स्थाभिरिन्द्रि तासा प्राक्षणीपात्रस्थापा प्राक्षणमित्यर्थ ॥

स्थाल्याः प्रोक्षणम् ॥ सम्मार्गकुशानां प्रोक्षणम् ॥ उपयमनकुशाना प्रो-
 क्षणम् ॥ समिधां प्रोक्षणम् ॥ सुवस्य प्रोक्षणम् ॥ आज्यस्य प्रोक्षणम् ।
 तण्डुलाना प्रोक्षणम् ॥ पूर्णपात्रस्य प्रोक्षणम् ॥ अन्येषामुपकल्पनीय-
 हवनीयद्रव्याणा प्रोक्षणम् ॥ असञ्चरे प्रोक्षणीपात्रं निधाय ॥ आज्य-
 स्थाल्याम् आज्यनिर्वापः ॥ चरुंस्थाल्या प्रणीतोदकमासिच्य तत्र त्रिः-
 प्रक्षालितोस्तण्डुलान् प्रक्षिप्य दक्षिणतो ब्रह्मणा आज्याधिश्रयणं मध्ये
 यजमानेन चरोरधिश्रयणं युगपत् ॥ ज्वलदुल्मुकेन उभयोः ऐशानीमा-
 रभ्य ऐशानीपर्यन्तं पर्याग्निकरणम् इतरथावृत्तिः । अर्घशृते चरौ सुवस्य
 प्रतपनम् । दक्षिणेन हस्तेन सुवमादाय प्राञ्चमधोमुखमग्नौ तापयित्वा
 सव्ये पाणौ कृत्वा दक्षिणेन सम्मार्गाग्रैर्मूलतोऽग्रपर्यन्तं सम्मृज्य मूलर-
 ग्रमारभ्य अधस्तान्मूलपर्यन्तं सम्मृज्य प्रणीतोदकेनाभ्युक्ष्य पुनः पूर्व-
 वत्प्रतप्य दक्षिणतो निदध्यात् ॥ सम्मार्गकुशानैर्ग्रौ मास्य आज्योद्राम-
 नम्—अग्नेः सकाशादाज्यं गृहीत्वा चरोः पूर्वेणोत्तरतो नीत्वा अग्रेरुत्त-
 रतः प्रोक्षण्याः पश्चिमे निधाय चरुमुत्थाप्य पूर्वेणोत्तरतः आज्यस्य
 पश्चिमतो नीत्वा आज्यस्योत्तरतः निधाय आज्यमग्नेः पश्चादानीय
 स्यापयेत् । चरुं च आज्यस्य पूर्वेण प्रदक्षिणमानीय उत्तरत आसाद-
 येत् । पवित्राभ्याम् आज्योत्पवनम् । अवेक्षणम् । अपद्रव्यनिरसनम् ।

१ असञ्चर प्रणीताम्बोरन्तराल परगुरामकारिकायाम्—प्रणीतानैर्कन भागे इन्द्र
 वायव्यगोचरे । असञ्चर द्वि विप्रय प्रोक्षणीस्थानमुत्तमम् ॥ इति कवित् ॥ सर्वेणम्
 तन्तु—प्रणीताम्बोरन्तराले प्राञ्चनीस्थानमुत्तमम् । अन्यत्र स्थापिता चैव यज्ञतां
 च ब्रह्मणः ॥ २ कचन—मपवित्रचरुस्थात्वामिति वदन्ति तत्र मूल मृग्यम् ॥
 कात्यायनश्रौतसूत्रे—सम्मानेनायवात्यत्वाहवनीये प्रासनमके ॥

ताभ्यामेवाज्यलिप्ताभ्यां पवित्राभ्यां प्रोक्षण्याः मत्स्युत्पवनम् । पवित्रे
 प्रोक्षण्यां निधाय । दक्षिणहस्तेन उपयमनकुशानादाय मध्ये गृहीत्वा
 तिस्रः समिधः तिष्ठन्नग्रावाधाय दक्षिणचुल्लुङ्गगृहीतेन सपवित्रेण प्रोक्ष-
 ण्युदकेन अग्नेः ईशानकोणादारभ्य ईशानपर्यन्तं प्रदेशेणवत्पर्युक्षणम्
 इतर्ग्यावृत्तिः । पवित्रे प्रणीतामृ निधाय अग्नेः मदीक्षिरुरणम् । ततः
 स्थानोपविष्टः दक्षिणं जान्वाच्य कुशैर्ब्रह्मणाऽन्वारब्धः उपयमनकुशस-
 हितं प्रसारिताङ्गुलिहस्तं हृदि निधाय समिद्धतमेऽग्नौ मनसा प्रजापतिं
 ध्यायन्मणवपूर्वकं तूर्णान् सुवेण प्राञ्चमूर्ध्वमृजुं सन्ततमाज्येन अग्रेरुत्तर-
 प्रदेशे पूर्वाधारमाधारयति—मनसा ॐ प्रजापतये (अत्र न स्वाहाकारः)
 यजमानः—इदं प्रजापतये न मम ॥ प्रोक्षण्यां संस्रवप्रक्षेपः ॥ अग्नेर्दक्षिण-
 प्रदेशे उत्तराधारमाधारयेत्—ॐ इन्द्राय स्वाहा—इदमिन्द्राय न मम ॥
 इत्येतौ पूर्वोत्तरावाधारौ हुत्वा अग्रेरुत्तरार्द्धपूर्वाद्धे—ॐ अग्नये स्वाहा—

१ समिद्धश्च स्मृत्यर्थसार—पलाशप्रदिशभक्त्यशम्युदुम्बरजा समित् । अवा-
 मागार्कदूर्वाश्च कुशाश्चेति विदुर्बुधाः ॥ अन्यच्च—अर्कः पलाशः सदिगे ह्यपामार्गोऽप्य-
 पिप्लवः । उदुम्बर. शर्मादूर्वाकुशाश्च समिध. क्रमात् ॥ सत्वच समिधः कार्या ऋजु-
 शृङ्गा. समास्तथा । शस्ता दशाङ्गुलास्तास्तु द्वादशाङ्गुलिस्तास्तु वा ॥ आर्द्राः पकाः
 समन्धेदास्तर्जन्यङ्गुलिवर्तुला । अपाटिताश्चाद्विशाखा. कृमिदोषविवर्जिता. ॥ ईदशा
 होमयेत्प्राज्ञः प्राप्नोति विपुला श्रियम् ॥ यद्वा—समित्यविव्र वेदश्च त्रयः प्रादेशस-
 म्मिताः । इहमस्तु द्विगुणः कार्यञ्जिगुणः परिधि स्मृत. ॥ २ सपवित्राम्बुहस्तेन वाद्धि
 कुर्यात्प्रदक्षिणम् । ह्यवाट् सलिल दृष्ट्वा विभीतः सम्मुखो भवेत् ॥ ३ द्रवद्रव्य
 सुवेणैव पाणिना कठिन हविः । जुहुयादग्नये स्वाहा सुसमिद्धहुताशने ॥ ४ अत्र न
 स्वाहाकारपठनमिति रुद्रकल्पद्रुमकारसम्मतम् अन्य तु—ॐ प्रजापतये स्वाहा—इति
 मनसा ध्यायन्—आहुतिर्देवेति सम्मन्वते तत्र मूल नृग्यम् ॥

इदमग्नये न मम ॥ अग्नेर्दक्षिणार्द्धपूर्वार्द्धे—ॐ सोमाय स्वाहा—इदं सोमाय
 न मम ॥ ततो यजमानो द्रव्येत्यागं कुर्यात् ॥ हस्ते जलमादाय—इदमुपक-
 ल्पितं समिच्चरुतिलाज्यादिहवनीयद्रव्यं या या यक्ष्यमाणदेवतास्ता-
 भ्यस्ताभ्यो मया परित्यक्तं न मम यथादैवतमस्तु ॥ ॐ अग्ने नर्यसुपर्था०
 विधेम ॥ १ ॥ रुद्रादौ मृदनामाग्नये नमः सर्वोपचारार्थं गन्धाक्षतपुष्पाणि
 समर्पयाभि ॥ सप्तजिह्वाख्यमुद्रां प्रदर्श्य प्रार्थना—अग्ने त्वमैश्वरं तेजः पावनं
 परमं हि तत् ॥ तस्मात्त्वदीयहृत्पद्मे श्रीरुद्रं तर्पयाम्यहम् ॥ अग्नौ रुद्रध्यानम्—
 ध्याये ह्यग्नौ महादेवं रुद्रं पञ्चमुखं शिवम् ॥ प्रतिवक्रं त्रिनेत्रं च दशहस्तं
 दशायुधम् ॥ कमण्डल्वक्षस्रत्राहिमाणशूलधरं हरम् । दण्डं डमन्त्वद्वाङ्गा-
 भयहस्तं पिनाकिनम् । अष्टसिद्धियुतं सौम्यं सर्वाभरणभूषितम् । नील-
 ग्रीवं शशाङ्कार्धशेखरस्मितमुन्दरम् ॥ शृभ्रस्फटिकसंकाशं नागयज्ञोप-
 वीतिनम् । गजचर्मपरीधानं व्याघ्रचर्मोत्तरीयकम् ॥ वृषस्कन्धसमारूढमु-
 मादेहार्धधारिणम् । दुर्दान्तपिङ्गलजटाशिखमुद्योतकारिणम् ॥ अमृतेना-
 प्लुतं हृष्टं दिव्यभोगसमाकुलम् । दिग्देवतासमायुक्तं सुरासुरनमस्कृतम् ॥
 शाश्वतं सच्चिदानन्दं ध्रुवमक्षरमव्ययम् । अजातममृतं नित्यं सर्वव्यापि-
 नमीश्वरम् ॥ एवं ध्यात्वा बह्वच्यन्तर्गतं रुद्रं गन्धपुष्पाक्षतादिभिः पूजयेत् ॥
 तत आचार्यादयः सावधाना यजमानाभीष्टसिद्धिप्राप्त्यर्थं होमं कुर्युः ॥
 अथ वराहृतिः—ॐ गुणानान्त्वा गुणपतिः हवामहे प्रियाणान्त्वा प्रिय-
 पतिः हवामहे निर्धनान्त्वा निर्धिपतिः हवामहे ० सिग्भुधम् स्वाहा ॥

१ रुद्रकल्पद्रुमे—बहुकर्तृक हाभे यथाकाल प्रत्याहृतित्यागस्य कर्तुमशक्यत्वात् सर्व
 होमद्रव्य देवताश्च मनसा ध्यात्वा त्यजत् ॥ २ सप्तजिह्वाख्यमुद्रा—मणिदक्षी मनी-
 कृत्वा करौ प्रविशतामुत्ति । मध्यमे मित्ति कृत्वा त मध्येऽङ्गुष्ठनी धिपेत् ॥

सूर्यादिनवग्रहाणां प्रत्येकं प्रतिद्रव्यमष्टाष्टसहस्रचयाहोमः ।

१ मधुसर्पिर्दध्याक्ताकसमिदाज्यचरुतिलान् गृहीत्वा-आकृष्णेने-
त्यस्य हिरण्यस्तूपआङ्गिरसऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः सूर्योदेवता सूर्यप्रीतये
फपिलाग्रावर्कसमिचरुतिलाज्यहोमे विनियोगः-ॐआ कृष्णेन रजसा
वर्त्तमानो निवृशयंलुमृतुम्मर्च्यं ॥ हिरण्ययेन सन्निता रथेना देवो
याति भुवनानि पश्यन् स्वाहा ॥ ५३ ॥

२ मधुसर्पिर्दध्याक्तपलाशसमिदाज्यचरुतिलान् गृहीत्वा-इम-
न्देवा इत्यस्य वरुणऋषिः अत्यष्टीछन्दः सोमोदेवता सोमप्रीतये पिङ्ग-
लाग्री पलाशसमिचरुतिलाज्यहोमे विनियोगः-ॐइमन्देवाऽअमपुनः
सुवद्धुम्महुते क्षुत्राय महुते ज्यैष्ठ्याय महुते जानंराज्यायेन्द्रस्वेन्द्रि-
याय ॥ इममुमुष्यं पुत्रमुमुष्यं पुत्रमुष्यै विशऽ पुष्वोमी राजा सोमो-
स्माकंम्राह्मणानां राजा स्वाहा ॥ ५४ ॥

३ मधुसर्पिर्दध्याक्त्खादिरसमिचरुतिलाज्यद्रव्य गृहीत्वा अग्निर्मूर्द्धे
त्यस्य विरूपाक्ष ऋषिः गायत्रीछन्दः अङ्गारकोदेवता अङ्गारकप्रीतये
धूमकेत्वग्री खादिरसमिचरुतिलाज्यहोमे विनियोगः-ॐ अग्निम्मूर्द्धा
दिवः कुकुपति- पृथिव्याऽअयम् ॥ अपाऽ रेतोऽसि जिह्वति
स्वाहा ॥ ५५ ॥

४ मधुसर्पिर्दध्याक्तापामार्गसमिदाज्यचरुतिलेतिद्रव्यचतुष्टयं गृहीत्वा
उद्दुह्यस्वेत्यस्य परमेष्ठीऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः बुधो देवता बुधप्रीतये

१ प्रतिग्रहमष्टोत्तरसहस्राभिरष्टात्तरशताभिरष्टाविंशतिभिरष्टभि सहस्राभिवा प्रणवा
दिकै स्वाहा तैराकृष्णेनेत्यादिम वैहोम कार्य ॥ यदि ग्रहाणामगोस्यादधिप्रत्यधिकपु
च । चतुश्चतुहनेद्वैरग्वादीना ङि द्वि सखयया ॥ २ प्रादशमात्रादेभिरव्यङ्गाभिर्घृगनी-
टाग्रजग्धाभि कनिष्ठावस्थूलाभिर्मधुसर्पिर्दध्याक्ताभिरकादिसमिद्रिहोम कार्य ॥

जठरनामाग्नौ अपामार्गसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐ उद्दु-
द्धस्वाग्ने प्रतिजागृहि स्वमिष्टृपूरुते सद्धसंजेथामुयधं ॥ अस्मिन्स-
धस्येऽ अद्भ्युत्तरस्मिन्निश्चै देवा यजमानश्च सीदतःस्वाहा ॥ ११ ॥

५ मधुसर्पिर्दध्याक्ताभवत्यसमिच्चरुतिलाज्यद्रव्यं गृहीत्वा—बृहस्पत
इत्यस्य गृत्समद्रूपिः त्रिष्टुप्छन्दः बृहस्पतिर्देवता बृहस्पतिर्प्रीतये
शिखिनामाग्नौ अव्यत्यसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐ बृहस्पतेऽ
अति वदुर्व्याऽ अर्हीद्ध्युमद्रिभाति क्रतुमुज्जनेषु ॥ यदीदयच्छर्वसऽ
ऋणप्रजातुतदुस्मासु द्रविणन्धेहि चित्रम् स्वाहा ॥ १२ ॥

६ मधुसर्पिर्दध्याक्तादुम्बरसमिच्चरुतिलाज्यानिगृहीत्वा—अन्नात्परि-
स्रुत इत्यस्य अशिसरस्वतीन्द्रा ऋषयः अतिजगतीछन्दः शुक्रो देवता
शुक्रप्रीतये हाटकाग्नौ उदुम्बरसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐ अ-
न्नात्परिस्रुतो रसुम्ब्रह्मणा ह्यपिवत्क्षुत्रम्पयुऽ सोमम्पुजार्पतिऽ ॥ ऋतेन
सुच्यमिन्द्रियं द्विपानंऽ शुक्रमन्धसुऽ इन्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयोमृतम्भु
स्वाहा ॥ १३ ॥

७ मधुसर्पिर्दध्याक्तशमीसमिच्चरुतिलाज्यानि गृहीत्वा—शन्नो देवी-
रित्यस्य दध्यह्यथर्वणऋषिः गायत्रीछन्दः शनैश्वरोदेवता शनैश्वरप्रीतये
महातैजसाग्नौ शमीसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐ शन्नो देवीरु-
भिष्टृयऽ आपो भवन्तु प्रीतये ॥ शय्योरुभि संवन्तु नऽ स्वाहा ॥ १४ ॥

८ मधुसर्पिर्दध्याक्तदूर्वासमिच्चरुतिलाज्यानि गृहीत्वा कथान इत्य-
स्य वामदेव ऋषिः गायत्रीछन्दः राहुर्देवता राहुप्रीतये शुचिनामाग्नौ
दूर्वासमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐ क्रयां नश्चित्रऽ आशुवदूती
सुदावृधुऽ सर्वा ॥ कया शचिष्ठया वृता स्वाहा ॥ १५ ॥

५ आब्रह्मन्नित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः यजुश्छन्दः ब्रह्मा देवता ब्रह्मप्रीतये पलाशसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः ॥ ॐ आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामा राष्ट्रे राजन्व्युत् शूरं इपुष्योतिष्ठाधी महारुयो जायतान्दोग्ग्रीं धेनुर्बोढानुद्धानाशु? सप्तिदं पुरन्ध्रिष्योपो जिष्णू रथेष्ठा? सुभेयोद्युवांस्य यजमानस्य वीरो जायतान्दिक्रामे निकामे नदं पुर्जद्वयो वर्षतु फलवत्यो नुऽ ओपघयदं पच्यन्तोव्योगक्षेमो न- कल्पताम् स्वाहा ॥३३॥

६ सजोपाइन्द्रेत्यस्य विश्वामित्र ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः इन्द्रो देवता इन्द्रप्रीतये पलाशसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः ॥ ॐ सुजोपांऽ इन्द्रं सर्गणो मुरुद्धिदं सोमंमिषव वृत्रहा शूरं विद्वान् ॥ जुहि शङ्खुं१ऽ रुपृथो जुदुस्वाथाभयङ्गुणुहि विश्वतो नदं स्वाहा ॥३४॥

७ यमायत्वेत्यस्य दध्यङ्गाथर्वणऋषिः यजुश्छन्दः यमो देवता यमप्रीतये पलाशसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः-ॐ युमायु स्वाङ्गिरस्वते पितृमते स्वाहा ॥ स्वाहा घुर्मायु स्वाहा घुर्म? पित्रे स्वाहा ॥३५॥

८ कार्पिरसीत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः कालोदेवता कालप्रीतये पलाशसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः-ॐ कार्पिरसि समुद्रस्य च्वा क्षिच्युऽ उन्नयामि॥समापोऽ अद्भिरंगतु समोषधीभुरोपवीदं स्वाहा ॥३६॥

९ चित्रावसोइत्यस्य हिरण्यस्तूपऋषिः यजुर्जगतीछन्दः चित्रगुप्तो देवता चित्रगुप्तप्रीतये पलाशसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः-ॐ चित्रावसो स्वुस्ति ते पारमंशीय स्वाहा ॥ ३७ ॥ इत्यधिदेवताना होमः ॥

अथ प्रत्यघिदेवतानां मधुसर्पिर्दध्याक्तपलाशसमि-
चरुतिलाज्यैश्चतुश्चतुःसहस्रयाम्निर्होमः ॥

१ अग्निन्द्रुतमित्यस्य विरुपाक्ष ऋषिः गायत्रीछन्दः अग्निर्देवता
अग्निमीतये पलाशसमिचरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐ अग्निन्द्रुतम्पु-
रोदधे इष्टुवाहुमुपं ब्रुवे ॥ देवाँ २९ आ सादयाद्दिह स्वाहा ॥ १३ ॥

२ आपोहिष्टेति सिन्धुद्वीपऋषिः गायत्रीछन्दः आपो देवता अपां
मीतये पलाशसमिचरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐ आपो हि ष्टा मंयो
भुवस्ता नऽ ऊज्ज दधातन ॥ मुहे रणाय चक्षसे स्वाहा ॥ १४ ॥

३ स्योनापृथिवीत्यस्य मेधातिथिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः पृथ्वीदेवता
पृथ्वीमीतये पलाशसमिचरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐ स्योना पृथिवि
नो भवानृक्षरा निवेशनी ॥ यच्छां तुलं शम्भ सुप्रथां स्वाहा ॥ १५ ॥

४ इदं विष्णुरित्यस्य मेधातिथिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः विष्णुर्देवता
विष्णुमीतये पलाशसमिचरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐ इदं विष्णु-
र्विचक्रमे त्रेधा निर्दधे पदम् ॥ समूढस्य पा७सुरे स्वाहा ॥ १६ ॥

५ त्रातारमिन्द्रमित्यस्य गर्गऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः इन्द्रोदेवता इन्द्र-
मीतये पलाशसमिचरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐ त्रातारुमिन्द्रमवित्ता-
रुमिन्द्रं हवे हवे सुहवुर्ह शरुमिन्द्रम् ॥ ह्यामि शुरुम्पुरुहूतमिन्द्रं
स्वस्तितनो मुधवां ध्राचिन्द्रः स्वाहा ॥ १७ ॥

६ अदित्यैरास्ता इत्यस्य दध्यङ्गाथर्वणऋषिः यजुश्छन्दः इन्द्राणी
देवता इन्द्राणीमीतये पलाशसमिचरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐ अदित्यै
रास्तासीन्द्राण्याऽ लुष्णीर्ष- ॥ पूपासिं घूर्मार्य दीप्त्वा स्वाहा ॥ १८ ॥

७ प्रजापतइत्यस्य हिरण्यगर्भऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः प्रजापतिर्देवता
 प्रजापतिर्भीतये पलाशसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐ प्रजापते न
 च्वदेतान्युद्यो विश्वां रुपाणि परि ता संभूव॥यत्क्रामास्ते जुहुमस्त
 न्नोऽ अस्तु वृष७ स्यामु पतयां र्याणा७ स्वाहा ॥१५॥

८ नमोस्तुसर्पेभ्यइत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः सर्पादेवताः
 सर्पभीतये पलाशसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐ नमोस्तु सर्पे
 ष्यो ये के चं पृथिवीमनु ॥ येऽ अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यं—सर्पेभ्यं
 नमं—स्वाहा ॥१६॥

९ ब्रह्मजज्ञानमित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः ब्रह्मा देवता
 ब्रह्मभीतये पलाशसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐ ब्रह्मं जज्ञा
 नम्यंयमपुरस्तुाहि सीमुत७ सुरुचो७ येनऽ आव८॥ स बुध्याऽ उपमाऽ
 अस्य त्रिष्ठा७ सुतश्च योनिमसतश्च विव—स्वाहा ॥१७॥

अथ विनायकादिलोकपालदेवतानां मधुसर्पिर्दध्याक्त-
 पलाशसमिच्चरुतिलाज्यैर्द्राभ्यां द्वाभ्यामाहुतिभ्यां होमः ।

१ गणानान्त्वेत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः यजुश्छन्दः गणपतिर्देवता
 गणपतिर्भीतये पलाशसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐ गणानान्त्वा
 गुणपतिः हवामहे प्पियाणान्त्वा प्पियर्पतिः हवामहे निर्धुनान्त्वा
 निधिपतिः हवामहे वसो मम ॥ आहर्माजानि गर्भुपमा त्वमजासि
 गर्भुधम म्वाहा ॥ १८ ॥

२ अम्बे अम्बिऋइत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः दुर्गादेवता
 दुर्गाभीतये पलाशसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः ॐ अम्बेऽ अम्बिके-
 ष्वालिहे न मानयति कश्चन॥ ससस्त्यश्चुक७ सुमद्रिकाङ्काम्पीलवा-
 सिर्नाम् स्वाहा ॥१९॥

३ वायो ये ते इत्यस्य गृत्समद ऋषिः गायत्रीछन्दः वायुर्देवता वायुप्रीतये पलाशसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐ वायो ये ते सहस्रिणो रथांसुस्तेभिरागंहि ॥ नियुत्त्वान्तसोमंप्रीतये स्वाहा ॥ ३३ ॥

४ घृतंघृतपावान इत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः ऋचां पङ्क्तिछन्दः आकाशो देवता आकाशप्रीतये पलाशसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐ घृत-
दघृतपावानं पिवतु वसां वसापावानं पिवतुान्तरिक्षस्य हविरंसि
स्वाहा ॥ दिशं— प्रदिशंऽ आदिशो द्विदिशंऽ त्रिदिशो दिग्भ्यः? स्वाहा ॥ १ ॥

५ यावाङ्कशेत्यस्य मेधातिथिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः अश्विनौ देवता अश्विनोः प्रीतये पलाशसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐ वा वा
ङ्कशा मधुमुत्त्यश्विनाः सूनृतावती ॥ तया शुक्लमिमिक्षतम् स्वाहा ॥ ५ ॥
अथ वास्तुक्षेत्रपालयोः औदुम्बर-पलाश-समिच्चरुतिलाज्यैः
द्वाभ्यां द्वाभ्याम् आहुतिभ्यां होमः ।

१ वास्तोष्पतइत्यस्य वसिष्ठऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वास्तोष्पतिर्देवता वास्तोष्पतिप्रीतये औदुम्बरसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐ वा-
स्तोष्पते प्रतिजानीह्यस्मान्स्वावेशो अनमीवो भवानः ॥ यस्त्वेमहे प्रतितन्नो
जुषस्व शन्नो भव द्विपदे शंचतुष्पदे स्वाहा ॥ पा० गृ० का० ३० ४० ७

२ नहिस्पशमविदमित्यस्य विश्वामित्रऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः क्षेत्राधि-
पतिर्देवता क्षेत्राधिपतिप्रीतये पलाशसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—
ॐ नहि स्पशमविदन्नन्यमुस्मद्भिश्चानुरात्पुंरऽपुतारंमुग्ने? ॥ एमैनम-
वृधन्नमृताऽ अमर्त्यं वैश्चानुरङ्घ्रिजित्याय देवा? स्वाहा ॥ ६ ॥ इति
वास्तुक्षेत्रपालयोर्होमः ॥

अथ दशदिक्पालानां तत्तन्मन्त्रैः मधुसर्पिर्दध्याक्त-
पलाशसमिचरुतिलाज्यैर्वाभ्यां द्वाभ्याम्
आहुतिभ्यां होमः ।

१ नातारमित्यस्य गर्गऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः इन्द्रो देवता उन्द्रप्रीतये
पलाशसमिचरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐनातारुमिन्द्रंमत्तितारुमिन्द्रु
हवे हवे महवुष्ट शूरुमिन्द्रम्॥ इयांमि शुक्रस्पुंरुहृतमिन्द्रं० सुस्ति नो
मुयवां ध्रात्विन्द्र— स्वाहा ॥२॥

२ त्वन्नोऽअग्न इत्यस्य हिरण्यस्तूपआङ्गिरसऋषिः जगतीछन्दः अग्नि-
देवता अग्निप्रीतये पलाशसमिचरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐत्वन्नोऽ
अग्ने वरुणस्य विद्वान्देवस्य हेडोऽ अंबयासिसीष्ठा८॥वजिष्ठो वद्वितमु८
शोशुचानो विश्वा द्वेषां०सि प्रमुमुग्युस्मत् स्वाहा ॥३॥

३ यमायेत्यस्य दध्यङ्गायर्षणऋषिः यजुःछन्दः यमो देवता यम-
प्रीतये पलाशसमिचरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐयुमायु च्वाङ्गिरस्वते
पितृमते स्वाहा ॥ स्वाहा युर्मायु स्वाहा युर्म० पित्रे स्वाहा ॥ ३८ ॥

४ अमृन्वन्तमित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः निर्ऋतिर्देवता
निर्ऋतिप्रीतये पलाशसमिचरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐअमृन्वन्तु-
मयंजमानमिच्छ स्तुनस्येच्यामद्विंहि तस्करस्य ॥ अन्न्यमुस्मदिच्छ
सा तं इत्या नमो देवि निर्ऋते तुभ्यमस्तु स्वाहा ॥ १३ ॥

५ तत्त्वावामीत्यस्य शुनःशेष ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वरुणो देवता
वरुणप्रीतये पलाशसमिचरुतिलाज्यहोमे विनियोगः—ॐतत्त्वां वामि

ब्रह्मणा बन्दमानुस्तदाशास्ते यजेमानो हविर्विधि-॥ अहैडमानो वरुणेह
शुद्धचुरुशः सु मा नु आयुः प्रमोपीः स्वाहा ॥३३॥

६ आनोनिपुद्भिरित्यस्य वसिष्ठऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वायुर्देवता
वायुप्रीतये पलाशसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः-ॐ आ नो निपु-
द्भि- श्रुतिनीभिरद्धरः संहुस्त्रिणीभिरुपयाहि युग्म् ॥ वार्योऽ अस्मि-
न्त्सवने मादयस्व यूयम्पात स्तुस्त्रिभिः सदा नः स्वाहा ॥३४॥

७ वयःसोमेत्यस्य वंधुर्ऋषिः गायत्रीछन्दः सोमो देवता सोमप्री-
तये पलाशसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः-ॐ वयः सोम व्रते तव
मनस्तुनूपु विव्रतः ॥ मुजावन्तः सचेमहि स्वाहा ॥ ३५ ॥

८ तमीशानमित्यस्य गौतम ऋषिः जगतीछन्दः ईशानो देवता
ईशानप्रीतये पलाशसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः-ॐ तमीशानुज-
गंतस्तुस्तुपुस्पतिं न्ययिक्षिन्वमवंसे हूमहे वुयम् ॥ पूषा नो यथा वेद-
सामसंहृषे रक्षिता प्रायुरदब्धः स्वस्तये स्वाहा ॥ ३६ ॥

९ अस्मेरुद्रामेहनेत्यस्य प्रगाथऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः ब्रह्मा देवता ब्रह्म-
प्रीतये पलाशसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः ॥ ॐ अस्मे रुद्रा मेहना
पर्वतासो वृत्रहृष्ये भरहृतौ सुजोपाः ॥ य? शः संते स्तुवते धारिं पुञ्जऽ
इन्द्रं ज्येष्ठाऽ अस्मोऽ र अवन्तु देवा? स्वाहा ॥ ३७ ॥

१० स्योनापृथिवीत्यस्य मेधातिथिर्ऋषिः गायत्रीछन्दः अनन्तो
देवता अनन्तप्रीतये पलाशसमिच्चरुतिलाज्यहोमे विनियोगः-ॐ स्योना
पृथिवि नो भवानृक्षुरा निवेशनी ॥ गच्छां नुः शर्मी सुप्रयाः स्वाहा ॥ ३८ ॥

अथ शोपादिमनुष्यान्तग्रहपीठस्थविशोपदेवतानां
तैरेव द्रव्यैः प्रतिद्रव्यमेकैकयाऽऽज्याहुत्या होमः ।

- १ॐशेषाय नमः स्वाहा
 २ॐवासुदेवे नमः स्वाहा
 ३ॐतक्षकाय नमः स्वाहा
 ४ॐरुर्कोटकाय नमः स्वाहा
 ५ॐपद्माय नमः स्वाहा
 ६ॐमहापद्माय नमः स्वाहा
 ७ॐशङ्खपालाय नमः स्वाहा
 ८ॐरुम्बलाय नमः स्वाहा
 ९ॐकुलीशाय नमः स्वाहा
 १०ॐअश्विन्यादिसप्तनक्षत्रेभ्यो
 नमः स्वाहा
 ११ॐविष्णुम्भादिसप्तयोगेभ्यो
 नमः स्वाहा
 १२ॐशुक्रवालवकरणाभ्यानमःस्वाहा
 १३ॐसप्तद्वीपेभ्यो नमः स्वाहा
 १४ॐऋग्वेदाय नमः स्वाहा
 १५ॐपुष्यादिसप्तनक्षत्रेभ्योनमःस्वाहा
 १६ॐमृत्यादिसप्तयोगेभ्योनमःस्वाहा
 १७ॐशौलवतैतिलकरणाभ्यां नमः
 नमः स्वाहा
 १८ॐसप्तसागरेभ्यो नमः [स्वाहा
 १९ॐयजुर्वेदाय नमः स्वाहा [स्वाहा
 २०ॐस्वात्यादिसप्तनक्षत्रेभ्योनमःस्वाहा
 २१ॐवज्रादिसप्तयोगेभ्योनमःस्वाहा
 २२ॐअङ्गरवणिजकरणाभ्यांनमःस्वाहा
 २३ॐसप्तपातालेभ्यो नमः स्वाहा
 २४ॐसामवेदाय नमः स्वाहा
 २५ॐअभिजिटादिसप्तनक्षत्रेभ्यो
 नमः स्वाहा [स्वाहा
 २६ॐसाध्यादिपङ्क्तयोर्भ्यो नमः
 २७ॐविशिष्टकरणायनमः स्वाहा
 २८ॐभूरादिसप्तलोकेभ्यो नमः
 २९ॐअथर्ववेदाय नमः [स्वाहा
 ३०ॐध्रुवाय नमः स्वाहा [स्वाहा
 ३१ॐसप्तऋषिभ्यो नमः स्वाहा
 ३२ॐगङ्गादिसप्तसरिद्धयो नमः
 स्वाहा
 ३३ॐसप्तकुलाचलेभ्योनमःस्वाहा
 ३४ॐअष्टवसुभ्यो नमः स्वाहा
 ३५ॐएकादशरुद्रेभ्यो नमःस्वाहा
 ३६ॐद्वादशादिसेभ्योनमःस्वाहा
 ३७ॐएकोनपञ्चाशद्मरुद्भ्यां
 ३८ॐषोडशमातृभ्यो नमः स्वाहा
 ३९ॐपद्भ्यो नमः स्वाहा
 ४०ॐद्वादशमासेभ्योनमःस्वाहा
 ४१ॐद्वाभ्यामयनाभ्यानमःस्वाहा

४२ ॐपञ्चदशतिथिभ्यां नमः	४८ ॐगन्धर्वेभ्यां नमः स्वाहा
	स्वाहा ४९ ॐसिद्धेभ्यां नमः स्वाहा
४३ ॐषष्टिसंवत्सरेभ्यां नमः	५० ॐविद्याधरेभ्यां नमः स्वाहा
	स्वाहा ५१ ॐअप्सरेभ्यां नमः स्वाहा
४४ ॐसुवर्णेभ्यां नमः स्वाहा	५२ ॐराक्षसेभ्यो नमः स्वाहा
४५ ॐनागेभ्यो नमः स्वाहा	५३ ॐभूतेभ्यो नमः स्वाहा
४६ ॐसर्पेभ्यो नमः स्वाहा	५४ ॐमनुष्येभ्यो नमः स्वाहा
४७ ॐयज्ञेभ्यो नमः स्वाहा	॥ इति ग्रहहोमः ॥

॥ ततो घृताक्तिलद्रव्येण प्रधानहोमः ॥

एकलघुरुद्रहोमे एकादशविंशः ऋष्यादिस्मरणपूर्वकं सावधाना
घृताक्तिलान् मृगीमुद्रया महारुद्रं ध्यायन्तः मन्त्रपठनपूर्वकं जुहुयुः॥

यज्जाग्रत इति पण्णां शिवसङ्कल्प ऋषिः त्रिपुच्छन्दः मनोदेवता
श्रीमहारुद्रप्रीतये होमे विनियोगः ॥

ॐयज्जाग्रतो०॥ येन कर्मणि०॥ यत्प्रज्ञान० ॥ येनेदम्भूतं०॥
यस्मिन्नृच०॥ सुपारथिरश्वानिव० शिवसङ्कल्पमस्तु स्वाहा ॥

इति शिवसङ्कल्पसूक्तस्य हृदयरूपाङ्गस्य चतुर्विंशोऽध्यायस्य पण्मन्त्रैरेकाहुतिः

सहस्रशीर्षेतिषोडशर्चस्य नारायणपुरुष ऋषिः आद्यानां पञ्च-
दशानामनुष्टुप्छन्दः अन्त्यायास्त्रिष्टुप् जगद्धीजं पुरुषो देवता
श्रीमहारुद्रप्रीतये होमे विनियोगः ॥

१ मृगीमुद्रालक्षणम्—अनामिकाङ्गुष्ठकेन योजयेन्मध्यमाङ्गुलिम्। शेषाङ्गुली उच्छ्रिते वै
मृगीमुद्रेयमीरिता॥ अत्र कृष्णतिलाः प्राह्या ॥ होमावसरे यत् हविःकुण्डाद्बहिः पतिततत्रचादी
जलेप्रक्षेपणीयम् ॥ शौनकः—ऋषिजानुहतावहौवहि.पततियद्वि. । सञ्ज्ञेयोवाहोभागः
प्रक्षेप्योविमलेजले॥ तस्मादप्सु विनिक्षिपेत् इति चतुर्थपादस्य वा पाठः ॥ बृहच्छौनकः—
हृयमाने हविर्यज्ञे बहिः पतति यद्वि. । द्रवसश्चरुन्दमन्त्रेण तदग्नौ निक्षिपेत्पुनः ॥
इति तद्व्यमानायाश्चर्वात्राहुते. हस्ताद् भूमौ पाते ज्ञेयम् ॥ २ इदमनसे न मम ॥

ॐ सहस्रशीर्षा० ॥ पुरुषऽए० ॥ एतावानस्य० ॥ त्रिपादूर्ध्व० ॥
 ततो घिरा० ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतं सम्भृतं ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्व-
 हुतऽऋचं ॥ तस्मादध्या० ॥ तय्यज्ञं ॥ यत्पुरुषं ॥ ब्राह्मणोऽस्य ॥
 चन्द्रमा मनसो ॥ नाभ्याऽ आसी ॥ यत्पुरुषं ॥ सप्तास्या ॥
 यज्ञेन० सन्ति देवा? स्वाहा ॥

इति शिरोरूपस्य पौरुषस्य एकत्रिंशदध्यायस्य षोडशमन्त्रेकाहुतिः ॥

अद्भ्य? सम्भृत इति पण्णां नारायणपुरुष ऋषिः आद्यान
 तिष्ठणां त्रिष्टुप् द्वयोरनुष्टुप् अन्त्यायास्त्रिष्टुप् आदित्यो देवत
 श्रीमहारुद्रप्रीतये होमं विनियोगः ॥

ॐ अद्भ्य? सम्भृतं ॥ वेदाहमे ॥ प्रजापतिश्चरति ॥ वो देवेभ्यः ॥
 रुचमब्राह्मं ॥ श्रीश्चते ॥ लोकम्मऽइषाण स्वाहा ॥ इति
 उत्तरामिधशिखारूपस्य नारायणविस्य एकत्रिंशदध्यायस्य षण्मन्त्रेकाहुति
 आशु? शिशान इति द्वार्दशानामप्रतिरथ ऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः इन्द्रो
 देवता श्रीमहारुद्रप्रीतये होमं विनियोगः ॥

ॐ आशु? शिशानो ॥ सङ्कुन्दने ॥ सऽइषुहस्तैः ॥ बृहस्पते ॥
 बलविज्ञा ॥ गोत्रभिदङ्गोविदं ॥ अभिगोत्राणि ॥ इन्द्रऽ आसा-
 न्नेता ॥ इन्द्रस्य घृष्णो ॥ उद्धर्षय ॥ अस्माकमिन्द्रं ॥
 अमीपाश्चित्तं सचन्तामं स्वाहा ॥

इत्यप्रतिरथसूक्तस्य कचचरुपाङ्गस्य सप्तदशध्यायस्य द्वादशमन्त्रेकाहुतिः ॥

१ द्विवर्णमैकवर्णवद्वारणात्स्वरमध्ये समानपदे ॥ पा० शा० अ० ४। सू० १४२ अस्त्य,
 अस्मात्, आङ्ग्यम्, इत्यादि ॥ २ इदं जगद्धीजाय पुरुषाय न मम ॥ ३ इदमादित्याय
 न मम ॥ ४ सप्तदशर्चेनेति कर्कः तस्मात्सप्तदशपक्षे विनियोगे सप्तदशानामित्यूह कृत्वा
 सप्तदशर्चेन प्रणवादिकेन स्वाहान्तेनाप्रतिरथनेकामाहुतिं जुहुयात् ॥ ५ स्वाहाकाररूप
 अध्याहारे परे अनुस्वारस्य इति सन्धिर्न भवति ॥ अध्याहार, अधुतपदस्य लौकि
 कस्यानयन वाक्यनैराकाङ्क्षार्थम् ॥ प्रयोजन चाप्याहुतपदस्य संहितावत्प्रयोगो न
 भवति । सावसान प्रयोग इत्यर्थः ॥ ६ इदमिन्द्राय न मम ॥

विष्वाहित्यस्य विष्वाहित्यस्य ऋषिः जगतीछन्दः सूर्यां देवता
उदुच्यमितितिसृणां प्रस्कण्व ऋषिः गायत्री छन्दः सूर्यां देवता
तम्पचत्थेत्यस्य ब्रह्मस्वयम्भूर्ऋषिः जगतीछन्दः विश्वेदेवा देवताः
अयंवेनइत्यस्य ब्रह्मस्वयम्भूर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः सोमो देवता चित्र-
न्देवानामित्यस्य ब्रह्मस्वयम्भूर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः सूर्यां देवता आनऽ
इत्यस्य अगस्त्यऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः सूर्यां देवता यदयेत्यस्य श्रुत-
कक्षमुतंरुक्षावृषी गायत्रीछन्दः सूर्यां देवता तरणिरित्यस्य प्रस्कण्व
ऋषिः गायत्री छन्दः सूर्यां देवता तत्सूर्य्यस्येति द्वयोः कुत्स ऋषिः
त्रिष्टुप्छन्दः सूर्यां देवता वण्णमहोइतिद्वयोर्जमदग्निर्ऋषिः आद्यस्य
वृहतीछन्दः द्वितीयस्य सतो वृहतीछन्दः सूर्यां देवता श्रायन्त इत्यस्य
नृमध ऋषिः वृहतीछन्दः सूर्यां देवता अद्यादेवा इत्यस्य कुत्सऋषिः
त्रिष्टुप्छन्दः सूर्यां देवता आकृष्णणेनेत्यस्य हिरण्यस्तूप आङ्गिरस
ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः सूर्यां देवता श्रीमहारुद्रप्रतिये होमे विनियोगः ॥

ॐ विष्वाहित्यवृहत् ॥ उदुच्यञ्जातत्रे ॥ येनापावरु ॥ दैष्ट्यावद्धर्षु ॥
तम्पचक्रथा पूर्वथा ॥ अयं वेनश्चो ॥ चित्रन्देवाना ॥ आनऽ
इडा ॥ यदद्य ऋच ॥ तरणिर्विश्व ॥ तत्सूर्य्यस्य दे ॥ तद्विमत्रस्य ॥
वण्णमहो ॥ वद् सूर्य्यश्च ॥ श्रायन्तऽ इव ॥ अद्या देवाऽ ॥
आकृष्णणेन ॥ भुवनानि पश्यन् स्वाहा ॥

इति भैशसूक्तस्य नेत्ररूपस्य पञ्चमाङ्गस्य सप्तदशमन्त्रैरेकाहुतिः ॥

१ इदं रुद्राय न मम इति रुद्रस्य सूर्यामकनात् । पञ्चाङ्गस्य पञ्च-
स्वाहुतिष्वपि इदं रुद्राय न मम इति त्यागः—रुद्रो ह्येनेदंस्वर्गमिति श्रुते । एव
पञ्चाङ्गमन्त्रैः पञ्चाहुतीर्बुद्ध्यात् ॥

एवं पञ्चाहुतीर्हुत्वा षडङ्गमत्रैर्होमपक्षे रौद्राध्यायस्याप्येयादिकं
स्मृत्वा होमः कार्यः ॥

यथा—नमस्तेरुद्रमन्त्र्यव इत्यादिकस्यरौद्राध्यायस्यपरमेष्ठी ऋषिः
देवा ऋषयः मजापतिर्वा ऋषिः नमस्तेरुद्रेत्यस्य गायत्रीछन्दः याते
रुद्रेत्यादीनां तिसृणामनुष्टुप्छन्दः अद्भ्यवोचदित्यादितिसृणां पङ्क्ति-
छन्दः नमोस्तुनीलग्नीवायेत्यादिसप्तानामनुष्टुप्छन्दः मानोमह-
न्तमितिद्वयोः कुत्स ऋषिः जगतीछन्दः सर्वासामेको रद्रो देवता नः
हिरण्यवाहवे इत्यादीनि द्रापे इत्यतः प्राक्तनानि सर्वाणि यजूर्था
नमोहिरण्यवाहवे इत्यादीनां श्वपतिव्यश्चवो नम इत्यन्तानि
यजुषां हिरण्यवाहुः सेनानीः दिशां च पतिरित्यादिमन्त्रवर्णावगत
नामका उभयतो नमस्कारा वहवो रुद्रा देवताः ततो नमो भवा
च रुद्राय चेत्यादीनां प्रखिदतेचेत्यन्तानां यजुषां भवादयो मन्त्रलि-
ङ्गावगता अन्यतरतो नमस्कारा वहवो रुद्रा देवताः ततो नमःऽष्टु-
कृद्भ्यो धनुष्कृद्भ्यश्च वो नम इत्यस्य यजुषः उभयतो नमस्कारा
वहवो रुद्रा देवताः तत्र नमो हिरण्यवाहव इत्यादयो द्वन्द्विनो रुद्राः
नमः सभाव्य इत्यादयो जातसंज्ञका रुद्रा देवता नमोवर्किकिरिकेभ्य
इत्यादीनाम् अग्निवायुसूर्यहृदयभूतव्याहृतीनाम् अन्यतरतो नमस्कारा
वहवो रुद्रा देवताः द्रापेइत्यस्य उपरिष्ठाद्वृहतीछन्दः इमारुद्रायेत्यस्याः
कुत्सऋषिः जगतीछन्दः यातेरुद्रेत्यस्य अनुष्टुप्छन्दः परिनोरुद्रमी-
दुष्टृमेतिद्वयोः त्रिष्टुप्छन्दः विकिरिद्रसहस्राणीतिद्वयोः अनुष्टुप्छन्दः
सप्तानामेको रद्रो देवता असङ्ख्यातेत्यादीनां दशानामनुष्टुप्छन्दः

१ तत्र यजुषामनियताक्षरत्वादेकेषा छन्दो न विद्यत इति कात्यायनोक्ते-
र्यजुषा छन्दोविशेषानियमो नास्तीत्येके ॥

बहवो रुद्रा देवताः नमोस्तु रुद्रेभ्य इत्यादीनां त्रयाणां यजुषां
 घृतिभ्रुन्दः बहवो रुद्रा देवताः श्रीमहारुद्रप्रीतये होमे विनियोगः॥
 ॐ नमस्ते० ॥ यातेरुद्रशिवा० ॥ यामिपुङ्गिरिशन्त० ॥ शिवेनवचसा० ॥
 अद्वयचोचदधि० ॥ असौ यस्ताम्त्रो० ॥ असौ यो० ॥ नमोस्तु नी० ॥
 प्रमुञ्च धन्व० ॥ विज्यन्प्रनु—० ॥ या तेहेतिर्मा० ॥ परितेधन्वनो० ॥
 अवतस्य० ॥ नमस्तऽ आ० ॥ मानो महान्त० ॥ मानस्तोत्रे० ॥ नमो
 हिरण्यया० ॥ नमोऽबभ्रुशाय० ॥ नमोरोहिताय० ॥ नम—कृत्स्नाय० ॥
 नमोवशते० ॥ नमऽउष्णीपिणे० ॥ नमो विसृजद्भ्यो० ॥ नम—सभा-
 व्य-० ॥ नमो गणेशभ्यो० ॥ नमऽसेनाभ्यः० ॥ नमस्तक्षभ्यो० ॥ नमऽ
 श्वभ्यः० ॥ नम—कपर्दिने० ॥ नमोह्रस्वाय० ॥ नमऽआशवे० ॥ नमो
 ज्येष्ठाय० ॥ नमऽसोऽभ्याय० ॥ नमो वन्द्याय० ॥ नमोविल्मिने० ॥
 नमोऽधृष्णवे० ॥ नमऽसुच्याय० ॥ नमऽकृष्ण्याय० ॥ नमोवाच्याय० ॥
 नम—शङ्खे० ॥ नम—शम्भवाय० ॥ नमऽपार्थ्याय० ॥ नम—सिकत्याय० ॥
 नपाङ्गव्याय० ॥ नम—शुक्लव्याय० ॥ नम—पर्णाय० ॥ द्रापेऽअन्य० ॥
 इमारुद्राय० ॥ यातेरुद्रशिवातनू० ॥ परिनोरुद्रस्य० ॥ मीढुष्टम० ॥
 विकिरिद्र० ॥ सहस्राणि० ॥ असह्यघाता० ॥ अस्मिन्म० ॥ नीलग्रीवाऽ
 शितिकण्ठादिव० ॥ नीलग्रीवाऽशितिकण्ठाऽशर्वाऽ० ॥ ये वृक्षेषु० ॥
 येभूताना० ॥ येपथाम्पथि० ॥ येतीर्थानि० ॥ येन्रेषु० ॥ यएतावन्तश्च० ॥
 नमोस्तुरुद्रेभ्योयेदिवि० ॥ नमोस्तुरुद्रेभ्यो यन्तरिक्षे० ॥ नमोस्तु
 रुद्रेभ्यायेपृथिव्या० यश्च नो द्वेष्टि तमेपाङ्गम्भेदभ्यऽ स्वाहा ॥

इति शतरुद्रियस्य अखरूपस्य पञ्चाङ्गस्य पदपष्टिमन्त्रैरेकाहुति

१ अस्य शतरुद्रियस्य अखरूपस्यापि—इद रुद्राय न ममेति त्याग उचित
 रुद्रकल्पद्रुमहोमपरिच्छेदे तु नोक्तस्तत्र मूल मृग्यम् ॥ इति पङ्कपक्षे पङ्क-
 मन्त्रे पडाहुतय ॥

ॐ या ते हेतिर्मीडुष्टम हस्ते धनुः ते धनुः ॥

तयास्मान्निश्च्यतस्त्वमयक्ष्मया परिभुज स्वाहा ॥ ११

ॐ परि ते धन्वनो हेतिरस्मान्द्रवृणक्तु विश्वतः ॥

अथो यऽ इपुधिस्तवारेऽ अस्मान्निधेहि तम् स्वाहा ॥ १२

ॐ अवतस्य धनुष्टः सहस्राक्ष शतेषुधे ॥

निशीर्य्यशल्लयानाम्मुखा शिवो नः सुमना भव स्वाहा ॥ १३

ॐ नमस्तऽ आयुधायानातताय धृष्णवे ॥

उभाब्ध्यामुत ते नमो बाहूब्ध्यान्तत्र धन्वने स्वाहा ॥ १४

ॐ मानोमहान्तमुतमानोऽअर्भकम्मानऽउक्षन्तमुतमानऽउक्षितम् ॥ मा-

नोवधीऽपितरम्पोतमातरम्मानःऽपियास्तन्वोरुद्ररीरिपऽस्वाहा १५

ॐ मानस्तोकेतनयेमानऽआयुपिमानो गोपुमानोऽअश्वेपुरीरिपऽ ॥

मानोवीरान्नुद्रभामिनोवधीर्हविष्मन्तऽसदामिस्वाहवामहेस्वाहा १६

ॐ नमो हिरण्यवाहवे सेनाङ्गये दिशाञ्च पतये नमः स्वाहा ॥ १७

ॐ नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यऽ पशूनाम्पतये नमः स्वाहा ॥ १८

ॐ नम- शष्पिञ्जराय त्विपीमते पथीनाम्पतये नमः स्वाहा ॥ १९

ॐ नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानाम्पतये नमः स्वाहा ॥ २०

ॐ नमो धम्ब्लुशाय ध्याधिनेन्नानाम्पतये नमः स्वाहा ॥ २१

ॐ नमो भवस्य हेत्स्यै जगताम्पतये नमः स्वाहा ॥ २२

ॐ नमो रुद्रायाततायिने क्षत्राणाम्पतये नमः स्वाहा ॥ २३

ॐ नम- सूतायाहन्त्यै वनानाम्पतये नमः स्वाहा ॥ २४

ॐ नमो रोहिताय स्थपतये दृक्षाणाम्पतये नमः स्वाहा ॥ २५

ॐ नमो भुवन्तये वारिवस्कृतयोपधीनाम्पतये नमः स्वाहा ॥ २६

ॐ नमो मन्त्रिणे वाणिजाय कक्षाणाम्पतये नमः स्वाहा ॥ २७

- ॐ नमऽ उर्ध्वर्धोपायाकक्रन्दयते पत्नीनाम्पतये नमः स्वाहा ॥ २८
 ॐ नमः कृत्स्नायतया धावते सत्त्वनाम्पतये नमः स्वाहा ॥ २९
 ॐ नमऽसहमानायनिष्ठाधिनऽआध्याधिनीनाम्पतये नमः स्वाहा ३०
 ॐ नमो निपद्भिणे ककुभाय स्तेनानाम्पतये नमः स्वाहा ॥ ३१
 ॐ नमो निचेरवं परिचरायारण्यानाम्पतये नमः स्वाहा ॥ ३२
 ॐ नमो वृश्चते परिवश्चते स्तायूनाम्पतये नमः स्वाहा ॥ ३३
 ॐ नमो निपद्भिणऽ इपुधिमते तस्कराणाम्पतये नमः स्वाहा ॥ ३४
 ॐ नमः+सृकायिभ्यो जिघाँसद्भ्योमुष्णताम्पतयेनमः स्वाहा ३५
 ॐ नमोसिमद्भ्यो नक्तश्चरद्भ्यो द्विकृन्तानाम्पतये नमः स्वाहा ॥ ३६
 ॐ नमऽउष्णीपिणे गिरिचराय कुलुञ्जानाम्पतये नमः स्वाहा ॥ ३७
 ॐ नमऽइषुमद्भ्यो धन्वायिभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ३८
 ॐ नमऽ आतद्भ्यानेभ्य-प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ३९
 ॐ नमऽ आयच्छद्भ्योस्यद्भ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ४०
 ॐ नमो विसृजद्भ्यो विद्धद्भ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ४१
 ॐ नमः-स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ४२
 ॐ नमऽ गयानेभ्यऽआसीनेभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ४३
 ॐ नमस्तिष्ठद्भ्यो धावद्भ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ४४
 ॐ नमः-सभाभ्य-सभापतिभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ४५
 ॐ नमोऽश्वेभ्योऽश्वपतिभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ४६
 ॐ नमऽ आध्याधिनीभ्यो विविद्भ्यन्तीभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ४७
 ॐ नमऽउगणाभ्यस्तृहतीभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ४८
 ॐ नमो गणेभ्यो गणपतिभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ४९
 ॐ नमो व्रातेभ्यो व्रातपतिभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ५०
 ॐ नमो गृत्सेभ्यो गृत्सपतिभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ५१

- ॐ नमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ५२
 ॐ नमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ५३
 ॐ नमो रथिभ्योऽरथेभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ५४
 ॐ नमः क्षत्रभ्यः सद्गद्गद्भ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ५५
 ॐ नमो महद्गद्गोऽअर्भकेभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ५६
 ॐ नमस्तक्षभ्यो रथकारेभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ५७
 ॐ नमः कुलालेभ्यः कर्म्मारेभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ५८
 ॐ नमो निपादेभ्यः पुञ्जिष्टेभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ५९
 ॐ नमः श्वनिभ्यो मृगयुभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ६०
 ॐ नमः श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥ ६१
 ॐ नमो भवाय च रुद्राय च स्वाहा ॥ ६२
 ॐ नमः शर्षाय च पशुपतये च स्वाहा ॥ ६३
 ॐ नमो नीलग्रीवाय च शितिकण्ठाय च स्वाहा ॥ ६४
 ॐ नमः कपर्दिने च छुप्तकेशाय च स्वाहा ॥ ६५
 ॐ नमः सहस्राक्षाय च शतधन्वने च स्वाहा ॥ ६६
 ॐ नमो गिरिशयाय च शिपिविष्टाय च स्वाहा ॥ ६७
 ॐ नमो मीढुष्टमाय च पुमते च स्वाहा ॥ ६८
 ॐ नमो ह्रस्वाय च वामनाय च स्वाहा ॥ ६९
 ॐ नमो वृहते च वर्षायसे च स्वाहा ॥ ७०
 ॐ नमो वृद्धाय च सवृधे च स्वाहा ॥ ७१
 ॐ नमोऽग्राय च प्रथमाय च स्वाहा ॥ ७२
 ॐ नमः आशवे चाजिराय च स्वाहा ॥ ७३
 ॐ नमः शीघ्राय च शीभ्याय च स्वाहा ॥ ७४

- ॐ नमऽऊर्म्याय चावस्वत्याय च स्वाहा ॥ ७५
 ॐ नमो नादेयाय च द्वीप्याय च स्वाहा ॥ ७६
 ॐ नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च स्वाहा ॥ ७७
 ॐ नम-पूर्वजाय चापरजाय च स्वाहा ॥ ७८
 ॐ नमो मङ्गलमाय चापगल्भाय च स्वाहा ॥ ७९
 ॐ नमो जघत्याय च बुध्न्याय च स्वाहा ॥ ८०
 ॐ नमऽ सोम्याय च प्रतिसर्ष्याय च स्वाहा ॥ ८१
 ॐ नमो याम्भ्याय च क्षेम्भ्याय च स्वाहा ॥ ८२
 ॐ नमऽ ऋषोक्त्र्याय चावसान्याय च स्वाहा ॥ ८३
 ॐ नमऽ र्वर्ष्याय च खल्ल्याय च स्वाहा ॥ ८४
 ॐ नमो वद्व्याय च कवक्ष्याय च स्वाहा ॥ ८५
 ॐ नम- ऋवाय च प्रतिऋत्राय च स्वाहा ॥ ८६
 ॐ नमऽ आश्रुपेणाय चाश्रुरथाय च स्वाहा ॥ ८७
 ॐ नमऽ शूराय चावभेदिने च स्वाहा ॥ ८८
 ॐ नमो विलिम्बने च कवचिने च स्वाहा ॥ ८९
 ॐ नमो वृम्मिणे च वरुधिने च स्वाहा ॥ ९०
 ॐ नम- ऋताय च ऋतसेनाय च स्वाहा ॥ ९१
 ॐ नमो दुन्दुभ्याय चाहनद्याय च स्वाहा ॥ ९२
 ॐ नमो घृष्णवे च प्रमृशाय च स्वाहा ॥ ९३
 ॐ नमो निपङ्क्तिणे चेषुधिमते च स्वाहा ॥ ९४
 ॐ नमस्तीक्ष्णेषवे चायुधिने च स्वाहा ॥ ९५
 ॐ नम- स्वायुधाय च सुधन्वने च स्वाहा ॥ ९६
 ॐ नमऽ सुत्त्याय च पत्न्याय च स्वाहा ॥ ९७
 ॐ नमऽ काट्ट्याय च नीप्याय च स्वाहा ॥ ९८

- ॐ नमः कुल्याय च सरस्याय च स्वाहा ॥ ९९
ॐ नमो नादेयाय च वैशन्ताय च स्वाहा ॥ १००
ॐ नमः कृष्याय चावृष्याय च स्वाहा ॥ १०१
ॐ नमो वीङ्ग्याय चातप्याय च स्वाहा ॥ १०२
ॐ नमो मेघ्याय च विद्युत्याय च स्वाहा ॥ १०३
ॐ नमो वृष्याय चावृष्याय च स्वाहा ॥ १०४
ॐ नमो वृष्याय च रेण्म्याय च स्वाहा ॥ १०५
ॐ नमो वास्तुध्याय च वास्तुपाय च स्वाहा ॥ १०६
ॐ नमः सोमाय च रुद्राय च स्वाहा ॥ १०७
ॐ नमस्ताम्राय चारुणाय च स्वाहा ॥ १०८
ॐ नमः शङ्खे च पशुपतये च स्वाहा ॥ १०९
ॐ नमः उग्राय च भीमाय च स्वाहा ॥ ११०
ॐ नमोग्रेवधाय च दूरेवधाय च स्वाहा ॥ १११
ॐ नमो हन्त्रे च हनीयसे च स्वाहा ॥ ११२
ॐ नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यः स्वाहा ॥ ११३
ॐ नमस्ताराय स्वाहा ॥ ११४
ॐ नम- शम्भवाय च मयोभवाय च स्वाहा ॥ ११५
ॐ नम- शङ्कराय च मयस्कराय च स्वाहा ॥ ११६
ॐ नम- शिवाय च शिवतराय च स्वाहा ॥ ११७
ॐ नमः पाय्यार्यि चावार्य्याय च स्वाहा ॥ ११८
ॐ नम- पतरणाय चांतरणाय च स्वाहा ॥ ११९
ॐ नमस्तीर्थार्यि च कूल्याय च स्वाहा ॥ १२०
ॐ नमः शष्प्याय च फेड्याय च स्वाहा ॥ १२१
ॐ नम- सिकत्याय च प्पवाहाय च स्वाहा ॥ १२२

- ॐ नमः- किंशिलाय च क्षयणाय च स्वाहा ॥ १२३
 ॐ नमः- कपर्दिने च पुलस्त्य च स्वाहा ॥ १२४
 ॐ नमःहरिण्याय च प्रपत्थ्याय च स्वाहा ॥ १२५
 ॐ नमो ब्रज्याय च गोष्ठ्याय च स्वाहा ॥ १२६
 ॐ नमस्तल्प्याय च गेह्याय च स्वाहा ॥ १२७
 ॐ नमो हृदय्याय च निवेण्याय च स्वाहा ॥ १२८
 ॐ नमः काट्याय च गह्वरेष्ठाय च स्वाहा ॥ १२९
 ॐ नमः शुक्ल्याय च हरित्याय च स्वाहा ॥ १३०
 ॐ नमः- पाण्डुरायाय च रजस्याय च स्वाहा ॥ १३१
 ॐ नमो लोण्याय चोल्याय च स्वाहा ॥ १३२
 ॐ नमः ऊर्व्याय च सूर्व्याय च स्वाहा ॥ १३३
 ॐ नमः- पण्णाय च पण्णशठाय च स्वाहा ॥ १३४
 ॐ नमः उद्वुरमाणाय चाभिग्रते च स्वाहा ॥ १३५
 ॐ नमः आखिदते च प्रखिदते च स्वाहा ॥ १३६
 ॐ नमः इषुकृद्घो धनुकृद्घो च नमः स्वाहा ॥ १३७
 ॐ नमो वः किरिकेभ्यो देवानाः हृदयेभ्यः स्वाहा ॥ १३८
 ॐ नमो विचित्रवक्त्रेभ्यो देवानाः हृदयेभ्यः स्वाहा ॥ १३९
 ॐ नमो विक्षिणक्त्रेभ्यो देवानाः हृदयेभ्यः स्वाहा ॥ १४०
 ॐ नमः आनिर्हतेभ्यो देवानाः हृदयेभ्यः स्वाहा ॥ १४१
 ॐ द्रापेऽ अन्धसस्पते दसिद्रि नीललोहित ॥ आसाम्प्रजानामेषाम्प
 शूनाम्मा भेर्मा रोड्भो च नः शिञ्चनाममत् स्वाहा ॥ १४२

१ अत्र दीर्घान्तरोऽप्यनुस्वारो द्विमात्रोऽह्वणव्यञ्जनादिगत्यात् ॥ उक्तं च याज्ञवल्क्यविश्वाम्पा
 अनुस्वारो द्विमात्र स्याद्वर्णव्यञ्जनादिग ॥ इत्यत्र यदि वा दीर्घादेवानाः हृदयेभ्य इति ॥

ॐ इमा रुद्राय तवसे कपर्दिनेक्षयद्वीरायप्पभरामहेमती? ॥ यथाशम-
सद्विपदेचतुष्पदेविश्वम्पुष्टृद्वामेऽअस्मिन्ननातुरम् स्वाहा १४३

ॐ वा ते रुद्र शिवा तनू? शिवा विश्वाहा भेषजी ॥

शिवा रुतस्य भेषजी तया नो मृड जीवसे स्वाहा १४४

ॐ परि नो रुद्रस्य हेतिर्घृणक्तुपरित्वेषस्यदुर्मतिरघायो? ॥ अवस्थि-
रा मधवद्भयस्तनुष्व मीड्दुस्तोकाय तनयाय मृड स्वाहा ॥ १४५

ॐ मीडुष्टम शिवतम शिवो न—सुमना भव ॥ परमे वृक्षऽआयुधनिधा-
यकृत्तिं वसानऽ आचर पिनाकम्बिभ्रदागहि स्वाहा ॥ १४६

ॐ विकिरिद्र विलोहित नमस्तेऽ अस्तु भगवत् ॥

यास्ते सहस्रऽ हेतयोद्भयमस्मन्निवपन्तु तात् स्वाहा ॥ १४७

ॐ सहस्राणि सहस्रशो बाह्वोस्तव हेतय— ॥

तासामीशानो भगवत् पराचीना मुखा कृधि स्वाहा ॥ १४८

ॐ असङ्ख्याता सहस्राणि ये रुद्रा अधि भूम्याम् ॥

तेपात् सहस्रयोजनेव धन्वानि तन्मसि स्वाहा ॥ १४९

ॐ अस्मिन्महत्स्यर्णवेन्तरिक्षे भवा अधि ॥

तेपात् सहस्रयोजनेव धन्वानि तन्मसि स्वाहा ॥ १५०

ॐ नीलग्रीवात् शितिकण्ठा दिवऽ रुद्राऽ उपश्रितात् ॥

तेपात् सहस्रयोजनेव धन्वानि तन्मसि स्वाहा ॥ १५१

ॐ नीलग्रीवात् शितिकण्ठाऽ शर्वाऽ अध? क्षमाचरा? ॥

तेपात् सहस्रयोजनेव धन्वानि तन्मसि स्वाहा ॥ १५२

ॐ ये वृक्षेषु शण्डिज्जरा नीलग्रीवा विलोहितात् ॥

तेपात् सहस्रयोजनेव धन्वानि तन्मसि स्वाहा ॥ १५३

ॐ ये भूतानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः ॥

तेषां सहस्रयोजनेव धन्वानि तन्मसि स्वाहा ॥ १५४

ॐ ये पथाम्पथिरक्षय ऐलवृदाऽ आयुर्व्युधः ॥

तेषां सहस्रयोजनेव धन्वानि तन्मसि स्वाहा ॥ १५५

ॐ ये तीर्थानि पचरन्ति स्रकाहस्ता निपङ्क्तिणः ॥

तेषां सहस्रयोजनेव धन्वानि तन्मसि स्वाहा ॥ १५६

ॐ येनेषु विविद्ध्यन्ति पात्रेषु पिवतो जनान् ॥

तेषां सहस्रयोजनेव धन्वानि तन्मसि स्वाहा ॥ १५७

ॐ यऽ एतावन्तश्च भूयांसश्च दिशो रुद्रा वितस्थिरे ॥

तेषां सहस्रयोजनेव धन्वानि तन्मसि स्वाहा ॥ १५८

ॐ नमोस्तु रुद्रेभ्यो ये दिवि येषां वर्षमिषवत् ॥ तेभ्यो दश
प्राचीर्दश दक्षिणा दश पृथीचीर्दशोदीचीर्दशोर्द्धा ॥

तेभ्यो नमोऽ अस्तु ते नोवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यन्द्रिष्मो
यश्च नो द्वेष्टि तमेपाञ्जम्भे दध्मत् स्वाहा ॥ १५९

ॐ नमोस्तु रुद्रेभ्यो येन्तरिक्षे येषां घातऽ इषवत् ॥ तेभ्यो दश
प्राचीर्दश दक्षिणा दश पृथीचीर्दशोदीचीर्दशोर्द्धा ॥

तेभ्यो नमोऽ अस्तु ते नोवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यन्द्रिष्मो
यश्च नो द्वेष्टि तमेपाञ्जम्भे दध्मत् स्वाहा ॥ १६०

ॐ नमोस्तु रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येषामन्नमिषवत् ॥ तेभ्यो दश
प्राचीर्दश दक्षिणा दश पृथीचीर्दशोदीचीर्दशोर्द्धा ॥

तेभ्यो नमोऽ अस्तु ते नोवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यन्द्रिष्मो
यश्च नो द्वेष्टि तमेपाञ्जम्भे दध्मत् स्वाहा ॥ १६१

॥ एकषष्ट्युत्तरशतधामन्त्रविभागात्मकरुद्रहोमस्वाहाकारः सम्पूर्णाः ॥

एवम् एकपट्टयुत्तरशतधामत्राविभागरौद्राध्यायेनैकादशवारं जुहुयात् ॥

व्यहृत्सोमेत्यस्य वन्धुर्ऋषिः गायत्रीछन्दः सोमो देवता एषत् इत्य-
नयोः वन्धुर्ऋषिः सामपङ्क्तिर्यजुर्जगतीछन्दांसि रुद्रो देवता अवरुद्र-
मित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः पङ्क्तिश्छन्दः रुद्रो देवता भेषजमसीत्यस्य प्रजा-
पतिर्ऋषिः ककुप्छन्दः रुद्रो देवता त्र्यम्बकमित्यनयोः ऋमेण वसिष्ठ-
प्रजापती ऋषी अनुष्टुप्छन्दः त्र्यम्बको रुद्रो देवता एतत् इत्यस्य प्रजा-
पतिर्ऋषिः आस्तारपङ्क्तिश्छन्दः रुद्रो देवता त्र्यायुपमित्यस्य नारायण-
ऋषिः उष्णिक्छन्दः आशीर्देवता शिवो नामेत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः प्रा-
जापत्याबृहतीछन्दः भुरो देवतानि वर्तयामीत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः प्राजा-
पत्यात्रिष्टुप्छन्दः लिङ्गोक्ता देवता श्रीमहारुद्रप्रतिये होमे विनियोगः ॥

ॐ व्यहृत्सोम ॥ एषत्ते रुद्र ॥ अवरुद्रम ॥ भेषजमसि ॥ त्र्यम्बकं व्य-
जा ॥ एतत्ते रुद्रा ॥ त्र्यायुपञ्जम ॥ शिवो नामासि ॥ सुवीर्याय स्वाहा ॥
इति अष्टकण्डिकाः मेकेन महन्धिरसा प्रतिलनुरुद्रान्ते एकामाहुतिं जुहुयात् ॥

॥ अथ शान्त्यध्यायमन्त्रैर्होमः ॥

ऋचं वाचमित्यस्य दध्यङ्गाथर्वणऋषिः चतुर्णायजुषां देवीजगती-
छन्दः ऋगादयोलिङ्गोक्ता देवताः वागोजइत्यस्य यजुर्जगतीछन्दः
वागादिलिङ्गोक्ता देवताः चन्मइत्यस्य दध्यङ्गाथर्वणऋषिः पङ्क्तिश्छन्दः
बृहस्पतिर्देवता तिसृणां महाव्याहृतीनां दध्यङ्गाथर्वणऋषिः देवीगायत्री-
दैव्युष्णिक्देवी अनुष्टुप्छन्दांसि अग्निवायुसूर्यादेवताः तत्सवितुरित्यस्य

१ खण्डदीक्षितमहारुद्रप्रदत्तौ प्रतिपतिर्ऋषिः । कल्पद्रुमहोमपरिच्छेदे प्रजापतिर्ऋषिः
इत्युदितमस्ति परं चास्माभिः सर्वानुक्रमसूत्रानुसारतः चन्धुर्ऋषि इत्येव मुद्रितमस्ति ॥
अस्य महन्धिरसः इदं रुद्राय न ममेति त्याग उचितः तथापि कल्पद्रुमकारैर्नोक्तः
तत्र मूलं मृग्यम् ॥

दध्यङ्गाथर्वणऋषिः गायत्रीछन्दः सवितादेवता कयानइत्यस्यदध्यङ्गा-
 थर्वणऋषिः गायत्रीछन्दः इन्द्रो देवता कस्त्वेत्यस्यदध्यङ्गाथर्वणऋषिः
 गायत्रीछन्दः इन्द्रोदेवता अभीषुणइत्यस्यदध्यङ्गाथर्वणऋषिः पादनि-
 चूहायत्रीछन्दः इन्द्रोदेवता कयाच्वमित्यस्यदध्यङ्गाथर्वणऋषिः अनि-
 रुक्तागायत्रीछन्दःइन्द्रोदेवताइन्द्रोष्विश्वस्योतिदध्यङ्गाथर्वणऋषिः द्विप-
 दाविरादछन्दःइन्द्रोदेवताशन्नोमित्रइत्यस्यदध्यङ्गाथर्वणऋषिःअनुष्टु-
 प्छन्दः मित्रावरुणादयोलिङ्गोक्ता देवताः शन्नोघातइत्यस्यदध्यङ्गाथर्व-
 णऋषिः अनुष्टुप्छन्दः वाय्वादयोलिङ्गोक्ता देवताः अहानिशमित्यस्य
 दध्यङ्गाथर्वणऋषिः द्विपदागायत्रीछन्दः अहानिरात्रयश्चदेवताः शन्नऽ
 इन्द्राग्नीत्यस्यदध्यङ्गाथर्वणऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः इन्द्राग्नी इन्द्रावरुणौ
 इन्द्रापूपणौ इन्द्रासोमौच देवताः शन्नोदेवीरित्यस्यदध्यङ्गाथर्वणऋषिः
 गायत्रीछन्दः आपो देवताः स्योनापृथिवीत्यस्य दध्यङ्गाथर्वणऋषिः
 गायत्रीछन्दः पृथिवीदेवता आपोहिष्टेत्यस्यदध्यङ्गाथर्वणऋषिः गाय-
 त्रीछन्दः आपोदेवताः योवः-शिवतमइत्यस्यदध्यङ्गाथर्वणऋषिः गाय-
 त्रीछन्द आपो देवताः तस्माऽअरङ्गमामवइत्यस्यदध्यङ्गाथर्वणऋषिः
 गायत्रीछन्दः आपो देवताः द्यौःशान्तिरित्यस्य दध्यङ्गाथर्वणऋषिः
 एकाधिकशकरीछन्दः द्यौरादयोलिङ्गोक्ता देवताः इतेहऽहमाइत्यस्यद-
 ध्यङ्गाथर्वणऋषिः ब्राह्मी अनुष्टुप्छन्दः घर्मो देवता इतेहऽहमाज्योक्तं
 इत्यस्य दध्यङ्गाथर्वणऋषिः उष्णिञ्छन्दः घर्मो देवता नमस्तेहरस
 इत्यस्य दध्यङ्गाथर्वणऋषिः बृहतीछन्दः अग्निदेवताः नमस्तेऽ अ-
 स्त्वित्यस्य दध्यङ्गाथर्वणऋषिः अनुष्टुप्छन्दः विशुत्स्तनयित्नुर्भग-

वान्देवता यतोयत इत्यस्य दध्यङ्गाथर्वण ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः महा-
वीरो देवता सुमित्रियान इत्यस्य दध्यङ्गाथर्वण ऋषिः प्राजापत्या
जगती आपो देवताः तच्चक्षुरित्यस्य दध्यङ्गाथर्वण ऋषिः उष्णिक्
छन्दः सूर्यो देवताः सर्वेषां शान्त्यर्थहोमे विनियोगः ॥

ॐ ऋचंवाचम्पद्ये मनोयजुःस्पद्ये सामप्राणम्पद्ये चक्षुःश्रोत्र-
म्पद्ये ॥ द्वागोजःसहौजोमयिष्णाणापानौस्वाहा ॥ १ ॥

ॐ यद्गमेच्छिद्रं अक्षुपो हृदयस्य मनसो वा तितृष्णमृहस्पतिर्मतद्घातु ॥
शन्नो भवतु भुवनस्य वस्पतिः स्वाहा ॥ २ ॥

ॐ भूर्भुवःस्व- ॥ तत्सवितुर्वरेण्यम्भर्गो देवस्य धीमहि ॥ धियो यो न-
प्सवो दयात्स्वाहा ॥ ३ ॥

ॐ कयानश्चित्रऽआशुवदूती सदा वृधः सखा ॥ कया शचिष्ठया वृता-
स्वाहा ॥ ४ ॥

ॐ कस्त्वासत्यो मदानाम्महिष्ठो मत्सदन्धसः ॥ हठाचिदा रुजेषु-
स्वाहा ॥ ५ ॥

ॐ अभीषुणः सखीनामविताजरितृणाम् ॥ शतम्भवास्यूतिभिः-
स्वाहा ॥ ६ ॥

ॐ कया त्वन्नऽऊत्याभिष्मन्दसे वृषन् ॥ कयास्तो वृत्र्यऽआभरं
स्वाहा ॥ ७ ॥

१ इदं वाचे मनसे प्राणाय चक्षुषे भ्रोत्राय वाचे ओजसे प्राणापानाभ्यां न मम ॥

२ इदं वृहस्पतये न मम ॥ ३ इदं मिवायुष्येन्य, सवित्रे च न मम ॥

४ इदं मिन्द्राय न मम ॥ ५ इदं मिन्द्राय न मम ॥ ६ इदं मिन्द्राय न मम ॥

७ इदं मिन्द्राय न मम ॥

ॐ इन्द्रो विश्वस्य राजति ॥ शन्नोऽस्तु द्विपदेशञ्चतुष्पदेस्वाहा ॥ ८ ॥

ॐ शन्नो मित्रं शंखरुणं शन्नो भवत्वर्थ्यमा ॥ शन्नऽइन्द्रो बृहस्पतिं शन्नो-
विष्णुरुरुक्रमं स्वाहा ॥ ९ ॥

ॐ शन्नो वात-पवतां शन्नस्तपतु सूर्य- ॥ शन्नं कानिक्रदद्देव पर्जन-
द्वयोऽभिवर्षतु स्वाहा ॥ १० ॥

ॐ अहानि शम्भवन्तु नंशऽरात्रीं पतिधीयताम् ॥ शन्नऽइन्द्राग्निभ-
तामवोभिं शन्नइन्द्रावरुणारातहव्या ॥ शन्नऽइन्द्रापूपणावाजस-
तौ शमिन्द्रासोमासुविताय शंय्यो स्वाहा ॥ ११ ॥

ॐ शन्नो देवीरभिष्टृयऽआपो भवन्तु पीतये ॥ शंय्यो रभिस्रवन्तु न-
स्वाहा ॥ १२ ॥

ॐ स्योना पृथिविनो भवानृक्षरानिवेशनी ॥ यच्छानं शर्मसप्पयां
स्वाहा ॥ १३ ॥

ॐ आपो हि ष्ठामयो भुवस्तानऽऊर्जो दधातन ॥ महेरणा यचक्षसे स्वाहा ॥ १४ ॥

ॐ योव-शिवतमोरसस्तस्य भाजयतेहन ॥ उशतीरिवमातर-स्वाहा ॥ १५ ॥

ॐ तस्माऽअरङ्गमामवोचस्य क्षयाय जिद्भवथ ॥ आपोजनयथाचन-
स्वाहा ॥ १६ ॥

- १ इदमिन्द्राय न मम ॥ २ इद मित्राय वरुणायार्थ्यम् इन्द्राय बृहस्पते
उरुक्रमाय विष्णवे च न मम ॥ ३ इद धायवे सूर्याय पर्जन्याय च न मम ॥
४ इदमिन्द्राग्निभ्या इन्द्रावरुणाम्भ्या इन्द्रापूपाम्भ्या इन्द्रासोमाम्भ्या च न मम ॥
५ इदमद्रथो न मम ॥ ६ इद पृथिव्यै न मम ॥ ७ इदमद्रथो न मम ॥
८ इदमद्रथो न मम ॥ ९ इदमद्रथो न मम ॥

ॐ ध्यौ ? शान्तिरन्तरिक्षं शान्ति-पृथिवीशान्तिरापः शान्तिरोपधयः
शान्ति- ॥ वनस्पतयः शान्तिर्विश्वेदेवा ? शान्तिर्ब्रह्मशान्तिः सर्वः
शान्तिः शान्तिरेव शान्तिः सामा शान्तिरेधिस्वार्हा ॥ १७ ॥

ॐ इते हृद् हमा मित्रस्य माचक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षन्ताम् ॥ मित्रस्याहं-
चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षे ॥ मित्रस्य चक्षुषा समीक्षापहेस्वार्हा १८
ॐ इते हृद् हमा ॥ ज्योक्ते सन्दृशि जीव्या सञ्ज्योक्ते सन्दृशि जीव्या संस्वार्हा
ॐ नमस्ते हरसे शोचिपे नमस्तेऽ अस्त्वर्चिपे ॥ अद्र्योस्तेऽ अस्मत्पन्तु-
हेतय-पावकोऽ अस्मभ्यं हृद्विशिवो भवस्वार्हा ॥ २० ॥

ॐ नमस्तेऽ अस्तु विद्युते नमस्ते स्तनयित् नवे ॥ नमस्ते भगवन्नस्तु यत् स्व-
समीहसे स्वार्हा ॥ २१ ॥

ॐ यतो यत् समीहसे ततो नोऽ अभयङ्कुरे ॥ शन्न-कुरु प्रजाभ्यो भयन्नः
पशुभ्य- स्वार्हा ॥ २२ ॥

ॐ सुमित्रियानऽ आपऽ ओपधयः सन्तु दुर्मित्रियास्तस्मै सन्तु वोस्पान-
न्देष्टियञ्च यन्दिष्म ? स्वार्हा ॥ २३ ॥

ॐ तच्छुर्वेवहितम्पुरस्ताच्छुक्रमुच्चरत् ॥ पश्येम शरद-शतञ्जीवेम शरद-
शतः शृणुयाम शरद-शतम् प्रव्रवाम शरद-शतमदीनाः स्याम शरद-
शतम् भूयश्च शरद-शतात्स्वार्हा ॥ २४ ॥

एवं प्रत्यहं एकस्य द्वयोः त्रयाणां वा साङ्गलघुख्द्राणां हवनं कार्यम् ॥

१ इदं दिवेन्तरिक्षाय पृथिव्यै अद्र्य ओपधीभ्यो वनस्पतिभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्यो
ब्रह्मणे सर्वस्मै शान्त्यै च नमः ॥ २ इदं घर्माय नमः ॥ ३ इदं घर्माय नमः ॥
४ इदमद्र्ये नमः ॥ ५ इदं विद्युते स्तनयित् नवे भगवते च नमः ॥ ६ इदं महावीराय
नमः ॥ ७ इदमद्र्यो नमः ॥ ८ इदं सूर्याय नमः ॥

अन्तिमदिने प्रधानहोमानन्तरं त्रयश्चत्वारिंशद्देवात्मरुहरिहरात्म-
कद्वादशल्लितोभद्रदेवताहोमः॥ तत्रादौ सर्वतोभद्रस्य पद्मश्चाश्वदेवता-
होमः॥ दशविप्रैः घृताक्ततिलद्रव्यम् एकेन केवलाज्यं गृहीत्वा कुण्डप-
रितः उपविश्य प्रत्येकं दशदशघृताक्ततिलाहुतिभिः एकैरुयाऽऽज्या-
हुत्या च होमः कार्यः ॥

१ ॐ ब्रह्मणे नमः स्वाहा	११ ॐ एकादशरुद्रेभ्यो नमः स्वाहा
२ ॐ सोमाय नमः स्वाहा	१२ ॐ द्वादशादित्येभ्यो नमः स्वाहा
३ ॐ ईशानाय नमः स्वाहा	१३ ॐ अश्विभ्यां नमः स्वाहा
४ ॐ इन्द्राय नमः स्वाहा	१४ ॐ विश्वेभ्यो देवेभ्यो नमः स्वाहा
५ ॐ अग्नये नमः स्वाहा	१५ ॐ सप्तयज्ञेभ्यो नमः स्वाहा
६ ॐ यमाय नमः स्वाहा	१६ ॐ भूतनागेभ्यो नमः स्वाहा
७ ॐ निर्ऋतये नमः स्वाहा	१७ ॐ गन्धर्वाप्सरोभ्यो नमः स्वाहा
८ ॐ वरुणाय नमः स्वाहा	१८ ॐ स्कन्दाय नमः स्वाहा
९ ॐ वायवे नमः स्वाहा	१९ ॐ नन्दिने नमः स्वाहा
१० ॐ अष्टवसुभ्यो नमः स्वाहा	२० ॐ शूलमहाकालाभ्यां नमः स्वाहा

१ केषुचित्पुस्तकेष्वत्र-सर्वेभ्यो नम सर्पान्० भूतेभ्यो नम भूतान्० इति देवताद्वय-
स्यापनमस्ति ॥२॥ केषुचित्पुस्तकेष्वत्र ईश्वराय नम ईश्वर शूलाय नम शूल महाका-
लाय नम. महाकालम् इति देवताप्रत्येकस्यापन प्रोक्तमस्ति॥ तु नचित् ईश्वरस्थापन नास्ति॥
पर चैवकरणे एकोनपञ्चाशद्देवता वा अष्टपञ्चाशद्देवता भवन्ति ॥ भूतनागेत्यभिधान-
सर्वस्यापरपर्याय एव ॥ शूलमहाकालयोः पृथक्स्थापन पद्मश्चाश्वद्व्यङ्गनायामाधिन्य-
भवति तत्र शूलमहाकालयोः एकवद्भावत्वात् अग्रे त्रिशूलस्य च ग्रहणात् । देवतास्तु
अष्टपञ्चाशद्देव ॥

- २१ ॐ दक्षादिसप्तगणेशेभ्योनमः स्वाहा ३९ ॐ पाशाय नमः स्वाहा
 २२ ॐ दुर्गायै नमः स्वाहा ४० ॐ अङ्कुशाय नमः स्वाहा
 २३ ॐ विष्णवे नमः स्वाहा ४१ ॐ गोतमायै नमः स्वाहा
 २४ ॐ स्वधायै नमः स्वाहा ४२ ॐ भरद्वाजाय नमः स्वाहा
 २५ ॐ मृत्युरोगाभ्यां नमः स्वाहा ४३ ॐ विश्वामित्राय नमः स्वाहा
 २६ ॐ गणपतये नमः स्वाहा ४४ ॐ कश्यपाय नमः स्वाहा
 २७ ॐ अद्भ्यो नमः स्वाहा ४५ ॐ जमदग्नेयै नमः स्वाहा
 २८ ॐ मरुद्भ्यो नमः स्वाहा ४६ ॐ वसिष्ठाय नमः स्वाहा
 २९ ॐ पृथिव्यै नमः स्वाहा ४७ ॐ अत्रये नमः स्वाहा
 ३० ॐ गङ्गादिनदीभ्यो नमः स्वाहा ४८ ॐ अरुन्धत्यै नमः स्वाहा
 ३१ ॐ सप्तसागरेभ्यो नमः स्वाहा ४९ ॐ ऐन्द्यै नमः स्वाहा
 ३२ ॐ मेरवे नमः स्वाहा ५० ॐ क्रौमायै नमः स्वाहा
 ३३ ॐ गदायै नमः स्वाहा ५१ ॐ ब्राह्मणे नमः स्वाहा
 ३४ ॐ त्रिशूलाय नमः स्वाहा ५२ ॐ वाराह्यै नमः स्वाहा
 ३५ ॐ वज्राय नमः स्वाहा ५३ ॐ चामुण्डायै नमः स्वाहा
 ३६ ॐ शक्तये नमः स्वाहा ५४ ॐ वैष्णव्यै नमः स्वाहा
 ३७ ॐ दण्डाय नमः स्वाहा ५५ ॐ माहेश्वर्यै नमः स्वाहा
 ३८ ॐ खड्गाय नमः स्वाहा ५६ ॐ वैनायक्यै नमः स्वाहा

त्रयश्चत्वारिंशदरेखात्मकहरिहरमण्डलस्थद्वादशलिङ्गतोभद्रदेवानां
प्रत्येकं दशदशघृताक्ततिलाहुतिभिः एकैकयाऽऽज्याहुत्या होमः ॥

१ ॐ शिवाय नमः स्वाहा	१६ ॐ क्रोधभैरवाय नमः स्वाहा
२ ॐ तत्पुरुषाय नमः स्वाहा	१७ ॐ उन्मत्तभैरवाय नमः स्वाहा
३ ॐ पशुपतये नमः स्वाहा	१८ ॐ कपालीभैरवाय नमः स्वाहा
४ ॐ उग्राय नमः स्वाहा	१९ ॐ भीषणभैरवाय नमः स्वाहा
५ ॐ अघोराय नमः स्वाहा	२० ॐ संहारभैरवाय नमः स्वाहा
६ ॐ रुद्राय नमः स्वाहा	२१ ॐ भवाय नमः स्वाहा
७ ॐ भवाय नमः स्वाहा	२२ ॐ शर्वाय नमः स्वाहा
८ ॐ सद्योजाताय नमः स्वाहा	२३ ॐ ईशानाय नमः स्वाहा
९ ॐ सर्वजाताय नमः स्वाहा	२४ ॐ पशुपतये नमः स्वाहा
१० ॐ महालिङ्गाय नमः स्वाहा	२५ ॐ रुद्राय नमः स्वाहा
११ ॐ वामदेवाय नमः स्वाहा	२६ ॐ उग्राय नमः स्वाहा
१२ ॐ भीमाय नमः स्वाहा	२७ ॐ भीमाय नमः स्वाहा
१३ ॐ असितांगभैरवाय नमः
स्वाहा	२८ ॐ महते नमः स्वाहा
१४ ॐ रुद्रभैरवाय नमः स्वाहा	२९ ॐ शूलिने नमः स्वाहा
१५ ॐ चण्डभैरवाय नमः स्वाहा	३० ॐ चन्द्रमौलिने नमः स्वाहा
	३१ ॐ चन्द्रमसे नमः स्वाहा

१ इदं नमः स्वाहेत्यादिनमोन्तैर्नाममन्त्रैर्बुद्धयात् ॥ नाममन्त्रलक्षणं त्रण्डरी-
खितहवनात्मकमहासूत्रे तथा गारुडे चोक्तम्—प्रणवादिनमोन्तं च चतुर्भ्यस्तं च सप्तमं ।
देवतायाः स्वके नाम नाममन्त्रः प्रकीर्तितः ॥

- ३२ ॐ वृषभध्वजाय नमः स्वाहा ५३ ॐ महारुद्राय नमः स्वाहा
 ३३ ॐ त्रिलोचनाय नमः स्वाहा ५४ ॐ कालाग्निरुद्राय नमः स्वाहा
 ३४ ॐ शक्तिधराय नमः स्वाहा ५५ ॐ द्वादशादित्येभ्यो नमः स्वाहा
 ३५ ॐ महेश्वराय नमः स्वाहा ५६ ॐ महेश्वराय नमः स्वाहा
 ३६ ॐ शूलधारिणे नमः स्वाहा ५७ ॐ मृत्युरोगाभ्यां नमः स्वाहा
 ३७ ॐ अनन्ताय नमः स्वाहा ५८ ॐ वैनायक्यै नमः स्वाहा
 ३८ ॐ तप्तकाय नमः स्वाहा ५९ ॐ शाकुन्तलेयाय नमः स्वाहा
 ३९ ॐ कुलिशाय नमः स्वाहा ६० ॐ भरताय नमः स्वाहा
 ४० ॐ कर्कोटकाय नमः स्वाहा ६१ ॐ नलाय नमः स्वाहा
 ४१ ॐ शङ्खपालाय नमः स्वाहा ६२ ॐ रामाय नमः स्वाहा
 ४२ ॐ रुम्बलाय नमः स्वाहा ६३ ॐ सार्वभौमाय नमः स्वाहा
 ४३ ॐ अश्वतराय नमः स्वाहा ६४ ॐ नैपथाय नमः स्वाहा
 ४४ ॐ पृथिव्यै नमः स्वाहा ६५ ॐ विंध्याचलाय नमः स्वाहा
 ४५ ॐ भूम्यै नमः स्वाहा ६६ ॐ हेमकूटाय नमः स्वाहा
 ४६ ॐ हैहयाय नमः स्वाहा ६७ ॐ गन्धमादनाय नमः स्वाहा
 ४७ ॐ माल्यवते नमः स्वाहा ६८ ॐ कुलाचलाय नमः स्वाहा
 ४८ ॐ पारिजाताय नमः स्वाहा ६९ ॐ हिमाचलाय नमः स्वाहा
 ४९ ॐ दिवपतये नमः स्वाहा ७० ॐ पृथिव्यै नमः स्वाहा
 ५० ॐ महादेवाय नमः स्वाहा ७१ ॐ अनन्ताय नमः स्वाहा
 ५१ ॐ विष्णवे नमः स्वाहा ७२ ॐ रुमलासनाय नमः स्वाहा
 ५२ ॐ माल्यवते नमः स्वाहा ७३ ॐ अश्विनीकुमाराभ्यां नमः स्वाहा

- ७४ ॐ विश्वेभ्यो देवेभ्यो नमः स्वाहा ८७ ॐ दण्डाय नमः स्वाहा
 ७५ ॐ पितृभ्यो नमः स्वाहा ८८ ॐ खड्गाय नमः स्वाहा
 ७६ ॐ नागभ्यो नमः स्वाहा ८९ ॐ पाशाय नमः स्वाहा
 ७७ ॐ इन्द्राय नमः स्वाहा ९० ॐ अङ्कुशाय नमः स्वाहा
 ७८ ॐ अग्नये नमः स्वाहा ९१ ॐ गदायै नमः स्वाहा
 ७९ ॐ यमाय नमः स्वाहा ९२ ॐ त्रिशूलाय नमः स्वाहा
 ८० ॐ निर्ऋतये नमः स्वाहा ९३ ॐ कश्यपाय नमः स्वाहा
 ८१ ॐ वरुणाय नमः स्वाहा ९४ ॐ अत्रये नमः स्वाहा
 ८२ ॐ वायवे नमः स्वाहा ९५ ॐ भरद्वाजाय नमः स्वाहा
 ८३ ॐ कुबेराय नमः स्वाहा ९६ ॐ विश्वामित्राय नमः स्वाहा
 ८४ ॐ ईशानाय नमः स्वाहा ९७ ॐ गौतमाय नमः स्वाहा
 ८५ ॐ वज्राय नमः स्वाहा ९८ ॐ जमदग्नये नमः स्वाहा
 ८६ ॐ शक्तये नमः स्वाहा ९९ ॐ वसिष्ठाय नमः स्वाहा
 १०० ॐ भृगवे नमः स्वाहा

अथ पीठदेवताहोमः ॥

- १ ॐ मूलप्रकृत्यै नमः स्वाहा ७ ॐ विचित्रदिव्यमण्डपाय नमः
 २ ॐ आधारशक्त्यै नमः स्वाहा स्वाहा
 ३ ॐ कूर्माय नमः स्वाहा ८ ॐ कल्पवृक्षेभ्यो नमः स्वाहा
 ४ ॐ अनन्ताय नमः स्वाहा ९ ॐ सुवर्णवेदिकायै नमः स्वाहा
 ५ ॐ वराहाय नमः स्वाहा १० ॐ रत्नसिंहासनाय नमः स्वाहा
 ६ ॐ पृथिव्यै नमः स्वाहा ११ ॐ धर्माय नमः स्वाहा

- १२ ॐज्ञानाय नमः स्वाहा
- १३ ॐवैराग्याय नमः स्वाहा
- १४ ॐऐश्वर्याय नमः स्वाहा
- १५ ॐअधर्माय नमः स्वाहा
- १६ ॐअज्ञानाय नमः स्वाहा
- १७ ॐअवैराग्याय नमः स्वाहा
- १८ ॐअनैश्वर्याय नमः स्वाहा
- १९ ॐतल्पाकारायानन्ताय नमः
स्वाहा
- २० ॐपद्माय नमः स्वाहा
- २१ ॐआनन्दकन्दाय नमः स्वाहा
- २२ ॐसंविन्नालाय नमः स्वाहा
- २३ ॐप्रकृतिमयपत्रेभ्योनमःस्वाहा
- २४ ॐविकारमयकेसरेभ्यो नमः०
- २५ ॐपञ्चाशद्दर्णाद्व्यकर्णिकायै
नमः स्वाहा
- २६ ॐअसत्त्वाय नमः स्वाहा
- २७ ॐउरजसे नमः स्वाहा
- २८ ॐमंतमसे नमः स्वाहा
- २९ ॐअद्वादशकलात्मनेऽर्कमण्ड-
लाय नमः स्वाहा
- ३० ॐउपोदशकलात्मने सोम-
मण्डलाय नमः स्वाहा
- ३१ ॐमंदशकलात्मनेऽग्निमण्डलाय
नमः स्वाहा
- ३२ ॐअत्रह्मणे नमः स्वाहा
- ३३ ॐउविष्णवे नमः स्वाहा
- ३४ ॐममहेश्वराय नमः स्वाहा
- ३५ ॐअंआत्मने नमः स्वाहा
- ३६ ॐउअन्तरात्मनेनमः स्वाहा
- ३७ ॐमंपरमात्मने नमः स्वाहा
- ३८ ॐआंज्ञानात्मने नमः स्वाहा
- ३९ ॐवामायै नमः स्वाहा
- ४० ॐज्येष्ठायै नमः स्वाहा
- ४१ ॐरौश्री नमः स्वाहा
- ४२ ॐकाल्यै नमः स्वाहा
- ४३ ॐकलविकरण्यै नमः स्वाहा
- ४४ ॐबलविकारिण्यै नमःस्वाहा
- ४५ ॐबलप्रमथिन्यै नमः स्वाहा
- ४६ ॐसर्वभूतदमन्यै नमः स्वाहा
- ४७ ॐमनोन्मन्यै नमः स्वाहा
- ४८ ॐनमोभगवते सकलगुणात्म-
शक्तियुक्तायानन्ताय योग-
पीठात्मने नमः स्वाहा

अथ रुद्रपीठस्थदेवानां प्रत्येकं दशदशघृताक्ततिला-
हुतिभिः एकैकयाऽऽज्याहुत्या होमः कार्यः ॥

१ ॐ उपादेव्यै नमः स्वाहा	१३ ॐ पशुपतये नमः स्वाहा
२ ॐ शङ्करमियायै नमः स्वाहा	१४ ॐ शर्वाय नमः स्वाहा
३ ॐ पार्वत्यै नमः स्वाहा	१५ ॐ विरूपाक्षाय नमः स्वाहा
४ ॐ गौर्यै नमः स्वाहा	१६ ॐ विश्वरूपिणे नमः स्वाहा
५ ॐ कालिन्द्यै नमः स्वाहा	१७ ॐ त्र्यम्बकाय नमः स्वाहा
६ ॐ कोट्यै नमः स्वाहा	१८ ॐ कपर्दिने नमः स्वाहा
७ ॐ विश्वधारिण्यै नमः स्वाहा	१९ ॐ भैरवाय नमः स्वाहा
८ ॐ ह्यै नमः स्वाहा	२० ॐ शूलपाणये नमः स्वाहा
९ ॐ ह्यै नमः स्वाहा	२१ ॐ ईशानाय नमः स्वाहा
१० ॐ गङ्गादेव्यै नमः स्वाहा	२२ ॐ महेशाय नमः स्वाहा
११ ॐ गङ्गादेव्यै भक्त्यै नमः स्वाहा	(इत्येकादशरुद्रहोमः)

(इत्येकादशरुद्राणीहोमः) अथ स्कान्दोक्तावरणदेवताहोमः ।

१२ ॐ अघोराय नमः स्वाहा	२३ ॐ नमो भगवते रुद्राय नमः स्वाहा

१ इत्येकादशरुद्राणीस्थापन रुद्रकल्पद्रुमे खण्डदीक्षितरुद्रपद्धताव्यसि । हामावसरे खण्डदीक्षितैर्होमा नात् पर च स्थापनानुसारेण होम आवश्यक ॥ काशिदीक्षित महारुद्रपद्धतौ स्थापनमपि नास्ति ॥ २ कर्गिकामध्यदेश तु रुद्र पञ्चास्यमालिखत् ॥ ३ नमो भगवते रुद्रायेति तारकादिक न्यसेत् ॥ साय दशास्य मन्त्र सर्वकामार्थे सिद्धिद ॥

- २४ ॐसद्योजाताय नमः स्वाहा अथ द्वितीयावरणदेवताहोमः ।
 २५ ॐवामदेवाय नमः स्वाहा ३७ ॐअनन्ताय नमः स्वाहा
 २६ ॐअघोराय नमः स्वाहा ३८ ॐसूक्ष्माय नमः स्वाहा
 २७ ॐतत्पुरुषाय नमः स्वाहा ३९ ॐशिवाय नमः स्वाहा
 २८ ॐईशानाय नमः स्वाहा ४० ॐएरुपदे नमः स्वाहा
 अथ प्रथमावरणदेवताहोमः । ४१ ॐएकरुद्राय नमः स्वाहा
 २९ ॐनन्दिने नमः स्वाहा ४२ ॐत्रिमूर्तये नमः स्वाहा
 ३० ॐमहाकालाय नमः स्वाहा ४३ ॐश्रीकण्ठाय नमः स्वाहा
 ३१ ॐगणेशाय नमः स्वाहा ४४ ॐवामदेवाय नमः स्वाहा
 ३२ ॐवृषभाय नमः स्वाहा ४५ ॐज्येष्ठाय नमः स्वाहा
 ३३ ॐभृङ्गिरिटये नमः स्वाहा ४६ ॐश्रेष्ठाय नमः स्वाहा
 ३४ ॐस्फुन्दाय नमः स्वाहा ४७ ॐरुद्राय नमः स्वाहा
 ३५ ॐउमायै नमः स्वाहा ४८ ॐकालाय नमः स्वाहा
 ३६ ॐचण्डेश्वराय नमः स्वाहा ४९ ॐकलविकरणाय नमः स्वाहा

१ सद्योजात वामदेवमधार तदनन्तरम् । ततस्तत्पुरुष प्रोक्तमीशान पञ्चम क्रमात् । प्रधानमिदमाख्यात प्रथमावरणे तत ॥

२ दक्षिणेशु नदादीन् पूर्वादिक्रमतो न्यसेत् ॥ आदौ नदिमहाकालौ गणेश ऋषभौ क्रमात् । ततो भृङ्गिरिटिस्क दोमाचण्डेश्वरसहका ॥

३ षोडशारे तत पद्मे द्वितीयावरणे यजत् । अनन्त च तथा सूक्ष्म शिव चैकपद तथा ॥ एकरुद्र त्रिमूर्ति च श्रीकण्ठ वामदेवकम् । ज्येष्ठ श्रेष्ठ तथा रुद्र काल कल-विकरणम् ॥ बल बलविकरण च बलप्रमथन तथा ।

- ५० अंबलाय नमः स्वाहा ६३ अंकौमार्यै नमः स्वाहा
 ५१ अंबलविकरणाय नमः स्वाहा ६४ अंबवैष्णव्यै नमः स्वाहा
 ५२ अंबलमथनाय नमः स्वाहा ६५ अंबाराधै नमः स्वाहा
 अथ तृतीयावरणदेवताहोमः । ६६ अंबेन्द्र्यै नमः स्वाहा
 ५३ अंबाणिमायै नमः स्वाहा ६७ अंबामुण्डायै नमः स्वाहा
 ५४ अंबहिमायै नमः स्वाहा ६८ अंबचण्डिकायै नमः स्वाहा
 ५५ अंबगरिमायै नमः स्वाहा ६९ अंबासिताङ्गभैरवाय नमः स्वाहा
 ५६ अंबलघिमायै नमः स्वाहा ७० अंबरुभैरवाय नमः स्वाहा
 ५७ अंबप्राप्त्यै नमः स्वाहा ७१ अंबचण्डभैरवाय नमः स्वाहा
 ५८ अंबप्राकाम्यै नमः स्वाहा ७२ अंबक्रोधभैरवाय नमः स्वाहा
 ५९ अंबशित्वायै नमः स्वाहा ७३ अंबउन्मत्तभैरवाय नमः स्वाहा
 ६० अंबशित्वाय नमः स्वाहा ७४ अंबकालभैरवाय नमः स्वाहा
 ६१ अंबब्राह्म्यै नमः स्वाहा ७५ अंबभीषणभैरवाय नमः स्वाहा
 ६२ अंबमाहेश्वर्यै नमः स्वाहा ७६ अंबसंहारभैरवाय नमः स्वाहा

१ तृतीयावरणे पञ्चे चतुर्विंशदले तथा । अणिमा महिमा चैव गरिमा लघिमा तथा ॥
 प्राप्तिः प्राकाम्यशील्व वशित्व चाष्टविद्भयः । ततः पर क्रमेणैव न्यसेद् ब्राह्म्यादि-
 देवताः ॥ माक्षी माहेश्वरी चैव कौमारी वैष्णवी तथा । वाराहेन्द्री च चामुण्डा
 चण्डिका चेति साः क्रमात् ॥ ततोऽष्टस्वखिताङ्गादीन् भैरवान् विन्यसेत्पुनः । असिताङ्गो
 रुद्रचण्डः क्रोध उन्मत्तभैरवः ॥ कालभीषणसहाय भैरवाश्चाष्ट कीर्तिताः ॥

- अथ चतुर्थावरणदेवताहोमः ।
७७ अँभवाय नमः स्वाहा	९२ अँश्वतराय नमः स्वाहा
७८ अँशर्वाय नमः स्वाहा	९३ अँवैन्याय नमः स्वाहा
७९ अँईशानाय नमः स्वाहा	९४ अँपृथवे नमः स्वाहा
८० अँपशुपतये नमः स्वाहा	९५ अँहैह्याय नमः स्वाहा
८१ अँरुद्राय नमः स्वाहा	९६ अँअर्जुनाय नमः स्वाहा
८२ अँउग्राय नमः स्वाहा	९७ अँशाकुन्तलेयाय नमः स्वाहा
८३ अँभीमाय नमः स्वाहा	९८ अँभरताय नमः स्वाहा
८४ अँमहते नमः स्वाहा	९९ अँनलाय नमः स्वाहा
८५ अँअनन्ताय नमः स्वाहा	१०० अँरामाय नमः स्वाहा
८६ अँवासुक्रये नमः स्वाहा	१०१ अँहिमवते नमः स्वाहा
८७ अँतक्षकाय नमः स्वाहा	१०२ अँनिपधाय नमः स्वाहा
८८ अँकुलीरकाय नमः स्वाहा	१०३ अँविन्ध्याय नमः स्वाहा
८९ अँकर्कोटकाय नमः स्वाहा	१०४ अँमाल्यवते नमः स्वाहा
९० अँशङ्खपालाय नमः स्वाहा	१०५ अँपारियात्रकाय नमः स्वाहा
९१ अँकम्बलाय नमः स्वाहा	१०६ अँमलयाय नमः स्वाहा

१ द्वार्निशत्यश्रके पूर्वे भवाष्टकमुदाहृतम् । भव शर्वस्तयशानस्तथा पशुपति स्मृत
रुद्रश्रोमश्च भीमश्च महानिति क्रमाद्यजेत् । ततोऽनन्तो वासुकिश्च तक्षकश्च कुलीरक ॥
कर्कोटक शङ्खपाल कम्बलोऽश्वतरस्तथा । ततोऽशु न्यसद्वैय पृथु रैहयमर्जुनम् ।
शाकुन्तलेय भरत नल राममिति क्रमात् ॥ तत कुलाचलानशी दलेष्वष्टदु विन्यसेत् ॥
हिमवान्निपथो वि ध्यो माल्यवापारियात्रक । मलया हेमकूटश्च राघमादनसशक ॥

१०७ अँहेमकूटाय नमः स्वाहा	१२२ अँवायव्यै नमः स्वाहा
१०८ अँगन्धमादनाय नमः स्वाहा	१२३ अँकौवेर्यै नमः स्वाहा
(पञ्चमावरणदेवताहोमः)	१२४ अँईशान्यै नमः स्वाहा
१०९ अँइन्द्राय नमः स्वाहा	१२५ अँवज्राय नमः स्वाहा
११० अँअग्रये नमः स्वाहा	१२६ अँशक्तये नमः स्वाहा
१११ अँयमाय नमः स्वाहा	१२७ अँदण्डाय नमः स्वाहा
११२ अँनिर्ऋतये नमः स्वाहा	१२८ अँखड्गाय नमः स्वाहा
११३ अँवरुणाय नमः स्वाहा	१२९ अँपाशाय नमः स्वाहा
११४ अँवायवे नमः स्वाहा	१३० अँअङ्कुशाय नमः स्वाहा
११५ अँकुबेराय नमः स्वाहा	१३१ अँगदायै नमः स्वाहा
११६ अँईशानाय नमः स्वाहा	१३२ अँत्रिशूलाय नमः स्वाहा
११७ अँशच्यै नमः स्वाहा	१३३ अँऐरावताय नमः स्वाहा
११८ अँस्वाहायै नमः स्वाहा	१३४ अँमेपाय नमः स्वाहा
११९ अँवाराह्यै नमः स्वाहा	१३५ अँमहिषाय नमः स्वाहा
१२० अँखड्गिन्यै नमः स्वाहा	१३६ अँप्रेताय नमः स्वाहा
१२१ अँवारुण्यै नमः स्वाहा	१३७ अँमकाराय नमः स्वाहा

१ चत्वारिंशदले पत्रे पञ्चमावरणे न्यसेत् । इन्द्राद्यष्टौ लोकपालानष्टसु क्रमतो न्यसेत् ।
इन्द्रमग्निं यमं चैव निर्ऋतिं वरुणं तथा । वायुं कुबेरमीशानं दलेष्वष्टसु विन्यसेत् ॥
इन्द्रादिलोकपालानामष्टौ शर्कीस्तथा न्यसेत् । शर्कीं स्वाहां च वाराहीं खड्गिनीं वारुणीं
तथा ॥ वायवीं चैव कौबेरीमीशानीं च तथाऽष्टमीम् । वज्रं शक्तिं दण्डखड्गौ पाशा-
ङ्कुशगदा अपि ॥ त्रिशूलं लोकपालानामासुधानि क्रमान्यसेत् ॥ ऐरावतं तथा मेघं
महिषं प्रेतवंशितम् । मकरं च मृगं चैव नरं च वृषभं तथा ॥

१३८ ॐमृगाय नमः स्वाहा	१४४ ॐकुमुदाय नमः स्वाहा
१३९ ॐनराय नमः स्वाहा	१४५ ॐअञ्जनाय नमः स्वाहा
१४० ॐवृषभाय नमः स्वाहा	१४६ ॐपुष्पदन्ताय नमः स्वाहा
१४१ ॐऐरावताय नमः स्वाहा	१४७ ॐसर्वभौमाय नमः स्वाहा
१४२ ॐपुण्डरीकाय नमः स्वाहा	१४८ ॐसुप्रतीकाय नमः स्वाहा
१४३ ॐवामनाय नमः स्वाहा	अथ समस्तावरणैर्देवताहोमः

१ ऐरावतादयोऽप्यष्टौ दिग्गजास्तदनन्तरम् । ऐरावत पुण्डरीको वामन कुमुदा
ञ्जन ॥ पुष्पदन्त सावभौम सुप्रतीकश्च दिग्गजा ॥

२ भृगुहन्त पुनर्लेख्या पञ्चदशात्मकाद्दहि । इद्र विन्यस्य पूर्वस्वामामय्या
मग्निमेव च ॥ दक्षिणस्या यम नैव नैर्ऋत्या निर्ऋतिं तथा ॥ प्रतीच्या वरुण वायु
वायव्या विन्यसेत्पुन ॥ कुबेर नैव कौबेर्यामीशान्यामीशमालिखत् । विरूपाक्ष तु
विन्यस्य ह्यामय्यामग्नियोगत ॥ नैऋत्यां निर्ऋतयौग विश्वरूप च विन्यसेत् । वायव्या
वायुयोग च लिखे-पशुपतिं तथा ॥ इशान्यामूर्ध्वलिङ्गन्तु न्यसदाशानयागत ।
प्रागादिक्रमतो लेख्या शेषाद्या भृगुहाद्दहि ॥ विप्रवर्णं श्वतरूप स्रक्ष्णसयुतम् ।
पूर्वस्या विन्यसेत्-छप पूजयेदुपचारकै ॥ तक्षक वैश्यवर्णं च नील पञ्चशतै फणै ।
युक्तमुत्तुङ्गकाय च ह्यामय्या दिशि विन्यसेत् । अनन्त विप्रवर्णं च तथा कुड्कुम
वर्णकम् । स्रक्ष्णसयुक्त दक्षिणस्या प्रपूजयेत् ॥ वामुकिं क्षात्रय पीतवर्णं सप्तशतै
फणै । युक्तमुत्तुङ्गकाय च नैर्ऋत्या दिशि विन्यसेत् ॥ शङ्खपाल क्षत्रिय च पीत
सप्तशतै फणै । युक्तमावाह्य वारुण्या पूजयेद् गन्धधूपकै । महापद्म वैश्यवर्णं नील
पञ्चशतै फणै । युक्तमुत्तुङ्गकाय च वायव्या दिशि पूजयेत् ॥ कम्बल शूद्रवर्णं च
कृष्ण त्रिशत्फणैर्युतम् । कौबेर्यां दिशि विन्यस्य पूजयेच्च विधानत । कर्कोटक
शूद्रवर्णं श्वेत त्रिशत्फणायुतम् । ईशाया दिशि विन्यस्य पूजयेद्विधिवत्तत ॥ रुद्रपीठ
मिद सर्वे रुद्रकल्प च विश्रुतम् ।

१४९ ॐ इन्द्राय नमः स्वाहा	१५९ ॐ पशुपतये नमः स्वाहा
१५० ॐ अग्नये नमः स्वाहा	१६० ॐ ऊर्ध्वलिङ्गाय नमः स्वाहा
१५१ ॐ यमाय नमः स्वाहा	१६१ ॐ शेषाय नमः स्वाहा
१५२ ॐ निर्ऋतये नमः स्वाहा	१६२ ॐ तक्षकाय नमः स्वाहा
१५३ ॐ वरुणाय नमः स्वाहा	१६३ ॐ अनन्ताय नमः स्वाहा
१५४ ॐ वायवे नमः स्वाहा	१६४ ॐ वासुदेवे नमः स्वाहा
१५५ ॐ कुबेराय नमः स्वाहा	१६५ ॐ शङ्खपालाय नमः स्वाहा
१५६ ॐ ईशानाय नमः स्वाहा	१६६ ॐ महापद्माय नमः स्वाहा
१५७ ॐ विरूपाक्षाय नमः स्वाहा	१६७ ॐ कम्यलाय नमः स्वाहा
१५८ ॐ विश्वरूपाय नमः स्वाहा	१६८ ॐ कर्कोटकाय नमः स्वाहा

॥ इति रुद्रपीठदेवताहोमः ॥

१ अत्र अग्नये अथर्वचारिशद्रेखात्मकहरिहरात्मकद्वादशलिङ्गतोभद्रदवताहाम समुद्धृत । यत्र प्रकारान्तरेण अथर्वशिद्रेखात्मक चतुर्विंशद्रेखात्मक पञ्चत्रिंशद्रेखात्मक षट्त्रिंशद्रेखात्मक सप्तत्रिंशद्रेखात्मक वा मण्डल क्रियत तत्र हामसख्या न्यूनाधिका स्यादिति ग्रन्थान्तरता बोध्यम् ॥

अथ होमात्मकमहारुद्रप्रारम्भदिनात्पूर्वं तदङ्गीभूतकर्मानुक्रम ॥

१ परीक्षापूर्वक मण्डलार्थे यागोचितभूमिपरिग्रह कृत्वा मार्जनस्नानदहनापसाराणां दिशि शोषिता शस्यनिरसनपूर्वक शुद्धाभिर्नृद्रापूरिता दद्यात् भूमिं समां कृत्वा भूमिं पूजादिप्रयोगपूर्वक सविधिमण्डपरचना तदशकौ छायामण्डपरचना तत्र वेदीकुण्डादि निर्माणम् ॥ कुण्डकरणाशकौ स्थण्डिल वा कार्यम् ॥ २ यजमानस्य शरीरशुद्धयर्थं पूर्वोत्पान्नायश्चित्ताचरणम् ॥ मुख्यवेद्युपरि हरिहरात्मकद्वादशलिङ्गतोभद्ररचना, वास्तुवेद्युपरि वास्तुमण्डलरचना, ग्रहवेद्युपरि सर्वतोभद्ररचनापूर्वकमण्डलरचना, योगिनीपीठे क्षेत्रपालपीठे मातृकापीठे च तत्तमण्डलरचना, रत्नवल्ग्यादिभिः कुण्डमण्डपस्यालङ्करणम् ॥

अथ ग्रहपीठस्यसर्वतोभद्रदेवानां प्रत्येकं दशदशघृताक्ततिला
हुतिभिः एकैकयाऽऽज्याहुत्या च जुहुयात् ।

१ अंब्रह्मणे नमः स्वाहा	१५ असप्तयक्षेभ्यो नमः स्वाहा
२ असोमाय नमः स्वाहा	१६ अभूतनागेभ्यो नमः स्वाहा
३ अईशानाय नमः स्वाहा	१७ अगन्धर्वाप्सरोभ्यो नमः
स्वाहा
४ अइन्द्राय नमः स्वाहा	१८ अस्कन्दाय नमः स्वाहा
५ अअग्नये नमः स्वाहा	१९ अनन्दिने नमः स्वाहा
६ अयमाय नमः स्वाहा	२० अशूलमहाकालाभ्यां
नमः स्वाहा
७ अनिर्ऋतये नमः स्वाहा	२१ अदक्षादिसप्तगणेभ्यो नमः
स्वाहा
८ अवरुणाय नमः स्वाहा	२२ अदुर्गायै नमः स्वाहा
९ अवायवे नमः स्वाहा	२३ अविष्णवे नमः स्वाहा
१० अअष्टवसुभ्यो नमः स्वाहा	२४ अस्वधायै नमः स्वाहा
११ अएकादशरुद्रेभ्यो नमः
स्वाहा	२५ अमृत्युरोगाभ्यांनमःस्वाहा
१२ अद्वादशादित्येभ्यो नमः
स्वाहा	२६ अगणपतये नमः स्वाहा
१३ अअश्विभ्यां नमः स्वाहा	२७ अअद्भ्यो नमः स्वाहा
१४ अश्विभ्यो देवेभ्यो नमः
स्वाहा	२८ अमरुद्भ्यो नमः स्वाहा

१ अत्र होमविषय स्थापनक्रमेण हाम कार्य इति नशकनोयम् यज्ञादिषु ग्राहणा
प्रधानदेवस्य च मुख्यत्वाद्वास्तुयोगिनीक्षेत्रपालादिस्थापितदेवाना गौणत्वाच्च ॥
स्थापनक्रमेण होमे विष्णुयागादिषु प्रधानहोमानन्तरं ग्रहहोमस्य प्रसङ्गं स्यात् ॥
खण्डदीक्षितमहारुद्रपद्धतौतु योगिनीक्षेत्रपालदवतानां स्थापनमपि न विद्यते ॥

- २९ ॐपृथिव्यै नमः स्वाहा । ४३ ॐविश्वामित्राय नमः स्वाहा
 ३० ॐगङ्गादिनदीभ्यो नमः ४४ ॐकश्यपाय नमः स्वाहा
 स्वाहा ४५ ॐजमदग्नेये नमः स्वाहा
 ३१ ॐसप्तसागरेभ्योनमःस्वाहा ४६ ॐवासिष्ठाय नमः स्वाहा
 ३२ ॐमेरवे नमः स्वाहा ४७ ॐअत्रये नमः स्वाहा
 ३३ ॐगदायै नमः स्वाहा ४८ ॐअरुण्यत्यै नमः स्वाहा
 ३४ ॐत्रिशूलाय नमः स्वाहा ४९ ॐऐन्द्यै नमः स्वाहा
 ३५ ॐवज्राय नमः स्वाहा ५० ॐकौमार्यै नमः स्वाहा
 ३६ ॐशक्तये नमः स्वाहा ५१ ॐब्राह्म्यै नमः स्वाहा
 ३७ ॐदण्डाय नमः स्वाहा ५२ ॐवाराह्यै नमः स्वाहा
 ३८ ॐखड्गाय नमः स्वाहा ५३ ॐचातुष्टायै नमः स्वाहा
 ३९ ॐपाशाय नमः स्वाहा ५४ ॐवैष्णव्यै नमः स्वाहा
 ४० ॐअङ्कुशाय नमः स्वाहा ५५ ॐमाहेश्वर्यै नमः स्वाहा
 ४१ ॐगौतमाय नमः स्वाहा ५६ ॐवैनायक्यै नमः स्वाहा
 ४२ ॐभरद्वाजाय नमः स्वाहा

इति ब्रह्मादिदेवताहृतीर्हुत्वा वास्तुपीठदेवताहोमः कार्यः ॥

१ केषाचिन्मते अत्र नाममन्त्रैरौदुम्बरसमिच्चरुतिलाज्यद्रव्यै प्रत्यक्रमष्टा
 षाहृतीर्हुत्वा वास्तोष्पतेप्रतिजानीह्यस्मान्० १वास्तोष्पतेप्रतरणो० २वास्तो
 ष्यतेशमया० ३ अमीवहावास्तोष्पते० ४ इति चतुर्भिर्मन्त्रैस्तेरेवद्रव्यै अष्ट
 षाहृतिभिः हुत्वा तत पूर्वोक्तैश्चतुर्भिः तथा वास्तोष्पतध्रुवास्थूणा० इत्यनन च
 पयमन्त्रण पयधिल्वकलानि तर्द्वाजानि वा हुत्वा वास्तोष्पतय नमम इति त्यजेत् ॥
 शारवातिलके तु होमो नोक्तः ॥ तिलाज्यादिद्रव्याणा विकल्पः ॥ केचन वास्तु
 पूजनभात्रमेवाचरन्ति होमस्तु स्वतन्त्रतया वास्तुपूजनपक्षे इति तेषां सम्भत्तम् ॥

अथ शिख्यादिवास्तुपीठदेवानां प्रत्येकं दशदशघृताक्ततिस्राहु-
तिभिः एकैकयाऽऽज्याहुत्या च जुहुयात् ।

१ अँशिखिने नमः स्वाहा	१९ अँसुग्रीवाय नमः स्वाहा
२ अँपर्जन्याय नमः स्वाहा	२० अँपुष्पदन्ताय नमः स्वाहा
३ अँजयन्ताय नमः स्वाहा	२१ अँवरुणाय नमः स्वाहा
४ अँकुलिशायुधाय नमः
स्वाहा	२२ अँअसुराय नमः स्वाहा
५ अँतूर्याय नमः स्वाहा	२३ अँशोषाय नमः स्वाहा
६ अँसत्याय नमः स्वाहा	२४ अँपापाय नमः स्वाहा
७ अँभृशाय नमः स्वाहा	२५ अँरोगाय नमः स्वाहा
८ अँभोकाशाय नमः स्वाहा	२६ अँभहये नमः स्वाहा
९ अँभायत्रे नमः स्वाहा	२७ अँमुख्याय नमः स्वाहा
१० अँगूष्णे नमः स्वाहा	२८ अँभल्लाटाय नमः स्वाहा
११ अँवितथाय नमः स्वाहा	२९ अँसोमाय नमः स्वाहा
१२ अँगृहक्षताय नमः स्वाहा	३० अँसर्पाय नमः स्वाहा
१३ अँयमाय नमः स्वाहा	३१ अँअदित्यै नमः स्वाहा
१४ अँगन्धर्वाय नमः स्वाहा	३२ अँदेत्यै नमः स्वाहा
१५ अँभृङ्गराजाय नमः स्वाहा	३३ अँआपाय नमः स्वाहा
१६ अँमृगाय नमः स्वाहा	३४ अँसावित्राय नमः स्वाहा
१७ अँपितृभ्यो नमः स्वाहा	३५ अँजयाय नमः स्वाहा
१८ अँदौवारिकाय नमः स्वाहा	३६ अँरुद्राय नमः स्वाहा
	३७ अँअर्यम्णे नमः स्वाहा

- ३८ ॐ सवित्रे नमः स्वाहा ५१ ॐ अर्घ्यम्णे नमः स्वाहा
 ३९ ॐ विवस्वते नमः स्वाहा ५२ ॐ जृम्भकाय नमः स्वाहा
 ४० ॐ विचुधाधिपाय नमः ५३ ॐ पिच्छिपिच्छाय नमः स्वाहा
 स्वाहा ५४ ॐ इन्द्राय नमः स्वाहा
 ४१ ॐ मित्राय नमः स्वाहा ५५ ॐ अग्रये नमः स्वाहा
 ४२ ॐ राजयक्ष्मणे नमः स्वाहा ५६ ॐ यमाय नमः स्वाहा
 ४३ ॐ गृध्रीधराय नमः स्वाहा ५७ ॐ निर्ऋतये नमः स्वाहा
 ४४ ॐ आपवत्साय नमः स्वाहा ५८ ॐ वरुणाय नमः स्वाहा
 ४५ ॐ ब्रह्मणे नमः स्वाहा ५९ ॐ वायवे नमः स्वाहा
 ४६ ॐ चरक्यै नमः स्वाहा ६० ॐ कुबेराय नमः स्वाहा
 ४७ ॐ विदार्यै नमः स्वाहा ६१ ॐ ईश्वराय नमः स्वाहा
 ४८ ॐ भूतनायै नमः स्वाहा ६२ ॐ ब्रह्मणे नमः स्वाहा
 ४९ ॐ पापराक्षस्यै नमः स्वाहा ६३ ॐ अनन्ताय नमः स्वाहा
 ५० ॐ स्कन्दाय नमः स्वाहा ६४ ॐ वास्तुपुरुषाय नमः स्वाहा

अथ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीसहितचतुःषष्टियोगिनीपीठ-
 देवतानां दशदशघृताक्ततिलाहुतिभिः एकैकयाऽऽज्याहुत्या च जुहुयात् ॥

- १ ॐ महाकाल्यै नमः स्वाहा ७ ॐ काकतुण्डिकायै नमः
 स्वाहा
 २ ॐ महालक्ष्म्यै नमः स्वाहा ८ ॐ उष्ट्रग्रीवायै नमः स्वाहा
 ३ ॐ महासरस्वत्यै नमः स्वाहा ९ ॐ हयग्रीवायै नमः स्वाहा
 ४ ॐ गजाननायै नमः स्वाहा १० ॐ वाराह्यै नमः स्वाहा
 ५ ॐ सिंहमुख्यै नमः स्वाहा ११ ॐ शरभाननायै नमः स्वाहा
 ६ ॐ शृङ्गास्यायै नमः स्वाहा

- १२ ॐ लूकिकायै नमः स्वाहा २१ ॐ ललज्जिद्वायै नमः स्वाहा
 १३ ॐ शिवारात्रायै नमः स्वाहा २२ ॐ भवदंष्ट्रायै नमः स्वाहा
 १४ ॐ मयूर्यै नमः स्वाहा २३ ॐ वानराननायै नमः
 १५ ॐ विकटाननायै नमः
 स्वाहा २४ ॐ रूक्षाक्ष्यै नमः स्वाहा
 १६ ॐ अष्टवक्रायै नमः स्वाहा २५ ॐ केकराक्ष्यै नमः स्वाहा
 १७ ॐ क्रोटराक्ष्यै नमः स्वाहा २६ ॐ बृहत्तुण्डायै नमः स्वाहा
 १८ ॐ कृन्नायै नमः स्वाहा २७ ॐ सुराम्रियायै नमः स्वाहा
 १९ ॐ विकटलोचनायै नमः
 स्वाहा २८ ॐ कपालहस्तायै नमः
 स्वाहा २९ ॐ रक्ताक्ष्यै नमः स्वाहा
 २० ॐ शुष्कोदर्यै नमः स्वाहा

१ अत्र—आमूलूकिकायै इति ॐकारेण सह उकारस्य सन्धिर्न भवति ॥ ॐ कारस्य पृथग्विधानत्वात् ॥ मदनरत्ने व्यासः—त्रिमात्रस्तु प्रयोक्तव्य. कर्मारम्भेषु सर्वशः ॥ आपस्तम्बोऽपि—त्रिमात्रस्तु प्रयोक्तव्य. कर्मारम्भेषु सर्वदा ॥ त्विषिमान्भूयासमिति कात्यायनश्रौतसूत्रभाष्ये कर्कोपाध्यायैः पृथग्विधानेन सह सन्धिर्न भवतीत्युपपादितत्वात् ॥ २ अत्र नमस्स्वाहा इत्युच्चारो न भवति किन्तु नमस्स्वाहा इतिविसर्गं सम्पूर्णमुच्चार्य स्वाहाशब्दस्य पृथक् उच्चार ॥ अयमर्थ. कर्कोपाध्यायैः पशुसमञ्जनप्रकरणे पशुपूर्वसमनस्तीतिसूत्रे प्रदर्शित तस्मात् स्वाहाकारा अध्याहारपरेण मन्त्रेण सह सन्धिर्न भवति अध्याहारस्य लौकिकत्वात् ॥ अध्याहार अश्रुतपदस्य लौकिकस्यानयन वाक्यनैराकारह्युच्चार्यम् ॥ प्रयोजनं चाध्यादतपदस्य सहितावत्प्रयोगो न भवति सावसान प्रयोग इत्यर्थः । तस्मात् रुद्रस्वाहाकारादिषु अस्मान्निर्दिहित ॐस्वाहा न भवति अपि तु “अस्मान्निर्दिहित स्वाहा” इति ॥

- ३० अंशुक्यै नमः स्वाहा
 ३१ अंश्येन्यै नमः स्वाहा
 ३२ अंरूपोतिकायै नमः स्वाहा
 ३३ अंपाशहस्तायै नमः स्वाहा
 ३४ अंदण्डहस्तायै नमः स्वाहा
 ३५ अंप्रचण्डायै नमः स्वाहा
 ३६ अंवण्डविक्रमायै नमः
 स्वाहा
 ३७ अंशिशुघ्न्यै नमः स्वाहा
 ३८ अंवापहन्त्यै नमः स्वाहा
 ३९ अंकाल्यै नमः स्वाहा
 ४० अंक्षधिरपायिन्यै नमः
 स्वाहा
 ४१ अंबसाधयार्यै नमः स्वाहा
 ४२ अंगर्भभक्षायै नमः स्वाहा
 ४३ अंशवहस्तायै नमः स्वाहा
 ४४ अंआन्त्रमालिन्यै नमः
 स्वाहा
 ४५ अंस्थूलकेश्यै नमः स्वाहा
 ४६ अंवृहत्कुक्ष्यै नमः स्वाहा
 ४७ अंसर्पास्यायै नमः स्वाहा
 ४८ अंभ्रेतवाहनायै नमः स्वाहा
 ४९ अंदन्दशुककरायै नमः स्वाहा
 ५० अंक्रौच्यै नमः स्वाहा
 ५१ अंमृगशीर्षायै नमः स्वाहा
 ५२ अंवृषाननायै नमः स्वाहा
 ५३ अंव्यात्तास्यायै नमः स्वाहा
 ५४ अंधूमनिःश्वासायै नमः
 स्वाहा
 ५५ अंव्योमैकचरणोर्ध्वदशे
 नमः स्वाहा
 ५६ अंतापिन्यै नमः स्वाहा
 ५७ अंशोपणीदृष्ट्यै नमः स्वाहा
 ५८ अंक्रोट्यै नमः स्वाहा
 ५९ अंस्थूलनासिकार्यै नमः
 स्वाहा
 ६० अंविद्युत्प्रभायै नमः स्वाहा
 ६१ अंबलाकास्यायै नमः स्वाहा
 ६२ अंमार्जार्यै नमः स्वाहा
 ६३ अंक्रटपूतनायै नमः स्वाहा
 ६४ अंबट्टाट्टहासायै नमः
 स्वाहा
 ६५ अंकामाक्ष्यै नमः स्वाहा
 ६६ अंमृगाक्ष्यै नमः स्वाहा
 ६७ अंमृगलोचनायै नमः स्वाहा

क्षेत्रपालपीठस्थैकपञ्चाशत्क्षेत्रपालदेवानां दशदशघृताक्ततिला-
हुतिभिः एकैकयाऽऽज्याहुत्वा च जुहुयात् ॥

१ अक्षेत्रपालाय नमः स्वाहा	२३ अत्रणवे नमः स्वाहा
२ अक्षजराय नमः स्वाहा	२४ अचन्द्रवारुणायनमःस्वाहा
३ अक्षव्यापकाय नमः स्वाहा	२५ अशटाटोपाय नमः स्वाहा
४ अक्षिन्द्रचौराय नमः स्वाहा	२६ अजटालाय नमः स्वाहा
५ अक्षिन्द्रमूर्तये नमः स्वाहा	२७ अक्रतवे नमः स्वाहा
६ अक्षक्षाय नमः स्वाहा	२८ अक्षण्टेश्वराय नमः स्वाहा
७ अक्षूष्माण्डाय नमः स्वाहा	२९ अक्षिण्डुनाय नमः स्वाहा
८ अक्षरुणाय नमः स्वाहा	३० अक्षणिमानाय नमः स्वाहा
९ अक्षद्रुकाय नमः स्वाहा	३१ अक्षगणबन्धवे नमः स्वाहा
१० अक्षविमुक्ताय नमः स्वाहा	३२ अक्षडामराय नमः स्वाहा
११ अक्षलिप्तकायाय नमः स्वाहा	३३ अक्षदुण्डिकर्णाय नमः स्वाहा
१२ अक्षशीलाकाय नमः स्वाहा	३४ अक्षस्थविराय नमः स्वाहा
१३ अक्षकटंष्ट्राय नमः स्वाहा	३५ अक्षन्तुराय नमः स्वाहा
१४ अक्षऐरावताय नमः स्वाहा	३६ अक्षनदाय नमः स्वाहा
१५ अक्षओषधिघ्नायनमः स्वाहा	३७ अक्षनागकर्णाय नमः स्वाहा
१६ अक्षबन्धनाय नमः स्वाहा	३८ अक्षमहाबलाय नमः स्वाहा
१७ अक्षदिव्यकाय नमः स्वाहा	३९ अक्षकेत्काराय नमः स्वाहा
१८ अक्षरुम्बलाय नमः स्वाहा	४० अक्षवीकराय नमः स्वाहा
१९ अक्षभाषणाय नमः स्वाहा	४१ अक्षसिंहाय नमः स्वाहा
२० अक्षगवयाय नमः स्वाहा	४२ अक्षमृगाय नमः स्वाहा
२१ अक्षप्रण्टाय नमः स्वाहा	४३ अक्षप्रक्षाय नमः स्वाहा
२२ अक्षव्यालाय नमः स्वाहा	४४ अक्षमेघवाहनायनमः स्वाहा

- ४५ ॐ तीक्ष्णोष्णाय नमः स्वाहा ४९ ॐ वर्वरकाय नमः स्वाहा
 ४६ ॐ अनलाय नमः स्वाहा ५० ॐ ववनाय नमः स्वाहा
 ४७ ॐ शुक्रतुण्डाय नमः स्वाहा ५१ ॐ वावनाय नमः स्वाहा
 ४८ ॐ सुधालाप्याय नमः स्वाहा

अत्रावसरे त्वाधुनिकाः केचन ज्यम्भकमन्त्रेण गुग्गुलुहोमसजोपा
 इत्यनेन नयत्परो इत्यनेन वार्षर्षिपैः शत्रुहोमं श्रीश्वतइत्यादिनालक्ष्मी
 होमं व्यस्तसमस्तव्याहृत्या धृताक्तिलैर्व्याहृतिहोमं आकृष्णेनेत्या-
 दिनाफलहोमंचकुर्वन्ति ॥ तत्तुरुद्रकल्पद्रुमेकाशीदीक्षितकृतमहारुद्रप-
 द्धतौखण्डदीक्षितकृतमहारुद्रपद्धतौपद्मनाभकृतरुद्रपद्धतौ पारस्करवृद्धसूत्रे
 संस्कारगणपतौ संस्कारदीपके संस्कारवृत्तिहेतुकारिकायां स्मार्तोऽत्रासेस्मा-
 र्तगङ्गाधर्याप्रयोगरत्नाद्याकरग्रन्थेष्वनुक्तत्वात् निर्मूलमेव ॥ अस्मिन्ग्रन्थे च
 अन्वाधानेऽप्यनुक्तत्वात् अस्माभिरत्र प्रयोगे नादत्तम् ॥

॥ अथ उत्तरपूजनम् ॥

इस्ते जलमादाय-कृतस्य इवनात्मकमहारुद्राख्यस्य कर्मणः
 साङ्गतासिद्धयर्थं स्यापितदेवतानां मृदाप्रेष्य उत्तरपूजनं करिष्ये ॥

मण्डपस्थगणेशपीठे गणपतिपूजनम्-गणानान्तवेत्यस्य प्रजा-
 पतिर्ऋषिः आर्षी बृहती छन्दः गणपतिदेवता गणपत्युत्तरपूजने

१ पूजा स्वष्ट नवाहृत्योवलिपूर्णाहुतिस्तथा । पूर्णपात्रविमोक्षाद्यर्चनान्तेऽभिष-
 चनम् ॥ मानस्तोकेतिभूतिश्च देवपूजाविसर्जने । श्रेयोमहोदक्षिणादिदान कर्मेश्वरा-
 र्पणम् ॥ कमोऽयमुत्तराङ्गानां प्रायस्मार्तेऽध्वितिस्थिति ॥ २ यज्ञपार्श्वे-पूर्वं प्रज्वलितो
 ह्यस्मान्दविर्द्रव्यं नुमुक्षित । वृत्तो निर्धूमनिर्ज्वालो मृदाग्निं परिकीर्तितः ॥

विनियोगः ॥ ॐ गुणानान्त्वा गुणपतिः हवामहे प्रियानान्त्वा
 प्रियपतिः हवामहे निधीनान्त्वा निधिपतिः हवामहे वसो मम ॥
 आहर्मजानि गर्भधमा त्वमंजासि गर्भधम् ॥ ३३ ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः
 गणेशाय नमः सर्वोपचारार्थं गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

मातृकापूजनम् — समख्यइत्यस्यवत्सऋषिः आस्तारपङ्क्तिच्छन्दः
 मातृकादेवता वसोःपवित्रमित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः यजुश्छन्दः वसोर्द्वारा-
 देवता मातृकाणाम् उत्तरपूजने विनियोगः ॥ ॐ समख्ये देव्याधियास-
 न्दक्षिणयोरुर्वससा ॥ मा मऽआयुः प्रमोपीम्मोऽअहन्तव वीरं विदेय
 तव देवि सन्दिशि ॥ ३३ ॥ ॐ वसोऽं पवित्रभासि शतधारं वसोऽंपवि-
 त्रभासिसहस्रधारम् ॥ देवस्त्वांसवितापुनातुवसोऽंपवित्रेणशनधारेण
 सुष्वा कामधुसः ॥ ३३ ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः वसोर्द्वारासहितगणेशगौर्या-
 धावाहितमातृभ्योनमः सर्वोपचारार्थं गन्धाक्षतपुष्पाणिसमर्पयामि ॥

वास्तुपूजनम् — तर्माशानमितिर्गौतमऋषिः जगतीछन्दः शिखी
 देवता वास्तोष्पत इत्यस्य वसिष्ठऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वास्तोष्पतिर्देवता
 उभयोः शिख्यादिसहितवास्तोरुत्तरपूजने विनियोगः ॥ ॐ तर्माशा-
 नञ्जगत्स्तुस्त्युष्पतिन्धियञ्जिञ्चमवसे हामहे ह्यम् ॥ पूषा नो वया
 वेदसामसंहृषे रक्षिता पायुरदंध्यऽस्वस्तये ॥ ३४ ॥ ॐ वास्तोष्पते
 प्रतिजानीह्यस्मान्स्वावेशो अनर्मावो भवानः ॥ सत्त्वेमहेप्रतितन्नोजुष-
 स्व शन्नो भव द्विपदे शञ्चतुष्पदे ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः शिख्यादिसहित-
 वास्तुपुरुषाय नमः सर्वोपचारार्थं गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

योगिनीपूजनम्—योगेयोगइत्यस्य शुनःशेषऋषिः गायत्रीछन्दः
योगिनीदेवता योगिन्युत्तरपूजने विनियोगः ॥ ॐ योगेयोगे
त्वस्तरंवाजेवाजेहवामहे ॥ सर्वायुऽइन्द्रंमूर्त्ये ॥ १५ ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः
महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीसहितगजाननादिमृगलोचनान्ताभ्यो
योगिनीभ्यो नमः सर्वोपचारार्थे गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

क्षेत्रपालपूजनम्—नदिस्पशमित्यस्य विश्वामित्रऋषिः त्रिष्टुप्-
छन्दः क्षेत्रपालो देवता क्षेत्रपालोत्तरपूजने विनियोगः ॥ ॐ नदि स्पश
मविदं न्यमस्माद्वैश्वानरात्पुंरऽ एतारंमग्ने? ॥ एमेनमवृधन्नमृताऽ
अमर्त्यं वैश्वानरैर्द्वैत्रिजित्प्याय देवा? ॥ ६३ ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः
क्षेत्राधिपतिसहिताभ्यः अजरादिपावनान्ताभ्यः क्षेत्रपालपीठदेवताभ्यो
नमः सर्वोपचारार्थे गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

पीठदेवतासहितश्रीमहारुद्रपूजनम्—ब्रह्मजज्ञानमित्यस्य प्रजा-
पतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः ब्रह्मा देवता ॥ नमःशम्भवायेत्यस्य परमेष्ठी प्रजा-
पतिर्ऋषिः बृहतीछन्दः रुद्रोदेवता उभयोः ब्रह्माद्यादिसहित महारुद्रस्यो-
त्तरपूजने विनियोगः ॥ ॐ ब्रह्मजज्ञानम्भयमम्पुरस्ताद्विसीमित? सुरुचो
बेनऽआवटं ॥ सबुध्न्याऽउपमाऽअस्य विष्टा? सतश्च योनिमसंतश्च
शिव- ॥ १३ ॥ ॐ नम-शम्भवाय च मयोभवाय च नम-शुङ्कराय च
मयस्कराय च नम- शिवाय च शिवतराय च ॥ १३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः
ब्रह्मादिसर्वतोभद्रदेवताहरिहरात्मकद्रादशलिङ्ग तोभद्रदेवतापीठदेवता-
सहितश्रीम हारुद्राय नमः सर्वोपचारार्थे गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

ग्रहमण्डलदेवतापूजनम्—ब्रह्मजज्ञानमित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः
त्रिष्टुप्छन्दः ब्रह्मा देवता ॥ ग्रहा इत्यस्य बृहस्पतिर्ऋषिः अनुष्टुप्

छन्दः ग्रहा देवताः ब्रह्मादिसर्वतोभद्रदेवतासहितसूर्याद्यावाहितग्रह-
मण्डलदेवतोत्तरपूजने विनियोगः ॥ ॐ ब्रह्मज्ञानमर्थमम्पुरस्ताद्वि-
सीमितसुखोर्वेनऽ आर्वह ॥ सबुध्न्याऽउपमाऽस्यविष्ट्याऽसुतश्च
शोनिमसतश्चिविब- ॥ १/३ ॥ ॐग्रहाऽ उज्जाहुतयो वयन्तो विभाय
मतिम् ॥ तेषांविशिंप्रियाणां ब्रह्मिपमूर्जऽसमग्रभमुपयामर्षहीतो
सीन्द्राय त्वा जुष्टंङ्गहाम्येष ते शोनिरिन्द्राय त्वा जुष्टमम् ॥ ५ ॥
ॐभूभुवः स्वः ब्रह्मादिसर्वतोभद्रदेवतासहितसूर्याद्यावाहितग्रहमण्डलदेव-
ताभ्यो नमः सर्वोपचारार्थे गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

अग्निपूजनम्—अग्नेनयेत्यस्य अगस्त्य ऋषिः त्रिष्टुप् छन्दः अग्नि-
देवता अग्नेरुत्तरपूजने विनियोगः ॥ ॐ अग्ने नय सुपर्था गुयेऽ
अस्मान्विश्वानि देव ब्रह्मनानि विद्वान् ॥ युयोद्ध्वुस्मज्जुंङ्गुराणभेनो
भूर्यिष्ठान्ते नमऽ उक्तिं विधेम ॥ ३/५ ॥ ॐभूभुवः स्वः स्वाहास्वधा-
युताप मृडाग्रये नमः सर्वोपचारार्थे गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि ॥

स्विष्टकृद्धोमः—हविः शेषोत्तरार्धात् द्विद्विरवदानधर्मेणावदाय
द्विरभिघार्य ब्रह्मणाऽन्वारब्धः—ॐ अग्रये स्विष्टकृते स्वाहा—इदमग्रये
स्विष्टकृते न मम । उदकोपैस्पर्शः ॥

१ अग्रयोगन्धादिकंबहिर्देयमितिरुद्रकल्पद्रुमकारा. अन्ये तु मध्ये पूजनमिच्छन्ति।
विष्णुपमोत्तरे—मध्येपि गन्धपुष्पादीन् दद्यादग्नेर्न संशयः । बहिर्देवमाजन्तु
दातव्यमिति निश्चयः ॥ २ अनेकदिनसाध्यहोमश्चेत्तदा पर्युषितदोषपरिहारार्थं
हविःशेषं स्विष्टकृदर्थं घृतमध्ये स्थापयेत् । नष्टे दुष्टे वा हविषि आज्येनैव
स्विष्टकृद्धोमः ॥ ३ रौद्रत्वात्—रौद्रऽ राक्षसमाहुरमाभिचरणिकं मन्त्रमुक्त्वा
पित्र्यमात्मानं चालभ्योपस्पर्शोदपः ॥ आत्माहृदयम् ॥ चात्कर्म च कृत्वति ॥

सर्वप्रायश्चित्तहोमः—हस्ते जलमादाय अस्मिन्सग्रहमस्वहवनात्म-
 कमहारुद्राख्ये कर्मणि देशतः कालतस्तन्त्रतो मन्त्रतो वा ज्ञानतोऽ-
 ज्ञानतो वा अयथाकरणन्पूनकरणचतुर्विधकर्मातिरिक्तकरणभ्रेशजात-
 प्रत्यवायपरिहारद्वारा कर्मसाहृण्यसिद्धये तथा प्रधानदेवताग्न्योश्च
 मध्ये गमने तथा समिदाज्यचरुतिलादिहविर्पामध्ये अन्यतमस्याभावे
 होमस्वाहाकारयोः पूर्वापराभावे आग्निमध्येहविर्गतक्रीडाद्युपघाते प्रणीता-
 ग्न्योर्मध्येगमने प्रणीतास्फुन्दने इध्मपरिस्तरणादिदाहे कुण्डाद्वाहिराग्निपतने
 समिचरुतिलाज्यमध्ये कृमिक्रीटकादिसंयोगे होममन्त्रपठनसमये
 स्वरवर्णादिविस्मृतौ देवतावदानमन्त्रतन्त्रकर्मविपर्यासमासिकाकोटकेशा-
 दिभिर्हविर्दुष्टदग्धपाकविहितस्थाने होमाकरणादिज्ञाताज्ञातदोषपरिहारार्थं
 सर्वप्रायश्चित्तहवनं करिष्ये ॥ भूरित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः
 गायत्रीछन्दः अग्निर्देवता भुवरित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः उष्णिकू
 छन्दः वायुर्देवता स्वारित्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः सूर्यो
 देवता त्वन्नो अग्न इत्यस्य वामदेवऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः अग्नीवरुणौ
 देवते सत्वन्न इत्यस्य वामदेवऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः अग्नीवरुणौ देवते
 अयाश्वाग्न इत्यस्य वामदेवऋषिः बृहतीछन्दः अग्निर्देवता वेते
 शतमित्यस्य वामदेवऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वरुणसवितुर्विष्णुविश्वेदेवा-
 मरुतः स्वर्काश्च देवताः उदुत्तमामित्यस्य शुनःशेषऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः
 वरुणादयो देवताः प्रजापतय इत्यस्य ब्रह्माऋषिः यजुश्छन्दः प्रजा-
 पतिर्देवता सर्वेषां होमे विनियोगः ॥

ब्रह्मणाऽन्वारब्धः—१ ॐ भूःस्वाहा—इदमग्नये नमम ॥२ ॐ भुवः

१ पा० मू० कण्ठिका पञ्चमी सूत्र ३।४।५॥ अन्वारब्ध आधारावाज्यप्रागौ
 महाव्याहृतयः सर्वप्रायश्चित्त प्राजापत्यः स्विष्टकृच्च ॥ एतन्नित्यः सर्वत्र ॥
 प्राह्महाव्याहृतिभ्यः स्विष्टकृदन्त्यच्चेदाज्याद्धविः ॥

स्वाहा—इदं वायवे न मम ॥ ३ ॐस्वः स्वाहा—इदं सूर्याय न मम
 ४ ॐत्वन्नोऽग्ने वरुणस्य विद्वान् देवस्य हेडोऽवयं-
 सिसीष्ठात् ॥ यजिष्ठो वह्नितमत् शोशुचानो विश्वा द्वेषाँसि
 प्पमुंमुग्ध्यस्मत्स्वाहा ॥ ३५ ॥ इदमग्नीवरुणाभ्यां न मम ॥

५ ॐस त्वन्नोऽग्नेवमो भवोती नेदिष्ठोऽस्याऽउपसो
 ह्युष्टौ ॥ अवयक्ष्म नो वरुणः रराणो वीहि मृडीकः सुह-
 वो नऽएधि स्वाहा ॥ ३६ ॥ इदमग्नीवरुणाभ्यां न मम ॥

६ ॐअयाश्वाग्नेस्यनभिशास्तिपाश्वसत्यामित्वमयाऽआसि ॥ अया-
 नोषज्ञंवाहास्ययानोधेहिभेषजँस्वाहा—इदमग्ने अयसे न मम ॥

७ ॐधेतेशतंवरुणसेसहस्रंयज्ञियाःपाशाविततामहान्तः ॥ तेभि-
 नोऽअद्यसवितोतविष्णुर्विश्वेमुञ्चन्तुमरुतःस्वर्काःस्वाहा—इदं वरुणाय
 सवित्रे विष्णवे विश्वेभ्यो देवेभ्यो मरुद्भ्यः स्वर्केभ्यश्च न मम ॥

८ ॐउदुत्तमं वरुण पाशमस्मद्वाध्रमं वि मध्यमँश्रंधाय ॥
 अथा वृयमादित्य वृते तवानांगसोऽअदितये स्याम स्वाहा
 ॥ ३७ ॥ इदं वरुणाय आदित्याय अदितये च न मम ॥

९ ॐप्रजापतये स्वाहा—इदं प्रजापतये न मम ॥

॥ अथ बलिदानम् ॥

हस्तेजलमादाय—कृतस्य सग्रहमखहवनत्मरूपमहारुद्राख्यस्य
 कर्मणः साङ्गतासिद्ध्यर्थं दिवपालपूर्वकं स्थापितदेवताभ्यो पूजनपूर्वकं
 बलिदानं करिष्ये ॥

१ त्रातारमित्यस्यगर्गऋषिःत्रिष्टुप्छन्दःइन्द्रोदेवताइन्द्रमीत्यर्थेबलि-
 दानेविनियोगः ॥ ॐत्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रँहवेहवेसुहवुश्चरमिन्द्रम् ॥

द्वयामिश्रकम्पुल्लूतमिन्द्रं स्वस्तिनोमप्रवाधात्विन्द्रः ॥ ६० ॥ प्रा-
 च्याम् इन्द्रसाङ्गं सपरिवारं सायु रंसशक्तिकम् एभिर्गन्धाद्युपचारैस्त्वामहं
 पूजयामि ॥ इन्द्राय साङ्गाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय इमं
 सदीपमापभक्तवलिं समर्पयामि ॥ भो इन्द्र दिशरक्ष वलिं भक्ष ममसकुडु-
 म्बस्याभ्युदयं कुरु ॥ आयुःकर्ता क्षेमकर्ता शान्तिकर्ता पुष्टिकर्ता तुष्टिकर्ता
 निर्विघ्नकर्ता वरदो भव ॥ अनेन बलिदानेन इन्द्रः प्रीयताम् ॥

२ त्वन्नोऽअग्रइत्यस्यहिरण्यस्तूपआङ्गिरसक्रापिः जगती छन्दः
 आग्नेदेवताअग्निप्रीत्यर्थे बलिदाने विनियोगः ॐ त्वन्नोऽ अग्ने वरुणस्य
 विद्वान्देवस्याहेडोऽभवयासिसीष्ठा ॥ यजिष्ठो बद्धितमृत्शोशुचानो
 विश्वोद्वेषां सिष्णुं मुग्ध्यस्मत् ॥ ३१ ॥ आग्नेय्याम् अग्निं साङ्गं सपरिवारं
 सायुधं सशक्तिकम् एभिर्गन्धाद्युपचारैस्त्वामहं पूजयामि ॥ अग्रये सा-
 ङ्गाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय इमं सदीपमापभक्तवलिं
 समर्पयामि ॥ भो अग्ने दिशं रक्ष वलिं भक्ष मम सकुडुम्बस्याभ्यु-
 दयं कुरु ॥ आयुःकर्ता क्षेमकर्ता शान्तिकर्ता पुष्टिकर्ता तुष्टिकर्ता
 निर्विघ्नकर्ता वरदो भव ॥ अनेन बलिदानेन अग्निः प्रीयताम् ॥

३ यमायेत्यस्यदधीचक्रापिः आसुर्युष्णिक् छन्दः यमोदेवतायमप्री-
 त्यर्थे बलिदाने विनियोगः— ॐ यम यत्वाङ्गिरस्वतेपितृमतेस्त्राहा ॥ स्वा-
 हाघ्र्मायस्वाहाघ्र्मरेपित्रे ॥ ३६ ॥ दक्षिणस्यां यमं साङ्गं सपरिवारं
 सायुधं सशक्तिकम् एभिर्गन्धाद्युपचारैस्त्वामहं पूजयामि ॥ यमाय
 साङ्गाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय इमं सदीपमापभक्त-
 वलिं समर्पयामि ॥ भो यम दिशं रक्ष वलिं भक्ष मम सकुडुम्बस्याभ्यु-
 दयं कुरु ॥ आयुःकर्ता क्षेमकर्ता शान्तिकर्ता पुष्टिकर्ता तुष्टिकर्ता

निर्विघ्नकर्ता वरदो भव ॥ अनेन बलिदानेन यमः प्रीयताम् ॥

४ असुन्वन्तमित्यस्यप्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः निर्ऋतिर्देवता
निर्ऋतिप्रीत्यर्थेबलिदानेविनियोगः—ॐ असुन्वन्तुमयजमानमिच्छ-
स्तेनस्येत्यामात्रिंही तस्करस्य ॥ अत्रयमस्मदिच्छ सा तऽइत्यानमोदे-
वि निर्ऋते तुभ्यमस्तु ॥ ६३ ॥ निर्ऋत्यां निर्ऋतिं साङ्गं सपरिवारंसा-
युधंसशक्तिकम् एभिर्गन्धाद्युपचारैस्त्वामहंपूजयामि ॥ निर्ऋतये साङ्गाय
सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय इमं सदीपमापभक्तवर्लिं समर्प-
यामि ॥ भोनिर्ऋतं दिशं रक्ष बलिं भक्ष मम सकुटुम्बस्याभ्युदयं
कुरु ॥ आयुःकर्ता क्षेमकर्ता शान्तिकर्ता पुष्टिकर्ता तुष्टिकर्ता निर्विघ्न
कर्ता वरदो भव ॥ अनेन बलिदानेन निर्ऋतिः प्रीयताम् ॥

५ तत्त्वाषामीत्यस्यशुनःशेषर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वरुणोदेवतावरुण-
प्रीत्यर्थेबलिदानेविनियोगः—ॐ तत्त्वाषामिन्द्रह्यणाबन्दमानस्तदाशास्तेष-
जमानोहुविर्दिभ- ॥ अहेडमानोवरुणेहवोद्ध्युहशऽसमानऽआयुऽपमोपीऽ
॥ ६४ ॥ पश्चिमायांवरुणंसाङ्गं सपरिवारंसायुधंसशक्तिकम् एभिर्गन्धाद्युप-
चारैस्त्वामहंपू० ॥ वरुणाय साङ्गाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्ति-
कायइमंसदीपमापभक्तवर्लिंस० ॥ भोवरुणदिशंरक्षबलिंभक्षममसकुटुम्ब-
स्याभ्युदयंकुरु ॥ आयुःकर्ताक्षेमकर्ताशान्तिकर्तापुष्टिकर्तातुष्टिकर्तानिर्विघ्न-
कर्तावरदोभव ॥ अनेनबलिदानेनवरुणःप्रीयताम् ॥

६ आनोनियुद्धिरित्यस्य वसिष्ठर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वायुर्देवता
वायुप्रीत्यर्थेबलिदानेविनियोगः— ॐ आनोनियुद्धि- शतिनीभिरध्वरऽ
सहस्रिणीभिर्हर्षयाहि यज्ञम् ॥ वायोऽ अस्मिन्सवने मादयस्व यूय-

पात स्वस्तिभिर्दं सदां नटं ॥ ३६ ॥ वायव्यां वायुं साङ्गं सपरिवारं
 सायुधं सशक्तिकम् एभिर्गन्धाद्युपचारैस्त्वामहं पूजयामि ॥ वायवे
 साङ्गाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय इमं सदीपमापभक्त-
 बालिं समर्पयामि ॥ भो वायो दिशं रक्ष बलिं भक्ष मम सकुटुम्बस्या
 भ्युदयं कुरु ॥ आयुःकर्ता क्षेमकर्ता शान्तिकर्ता पुष्टिकर्ता तुष्टिकर्ता
 निर्विघ्नकर्ता वरदो भव ॥ अनेन बलिदानेन वायुः प्रीयताम् ॥

७ वयःसोमेन्यस्य बन्धुर्ऋषिः गायत्रीछन्दः सोमो देवता सोम-
 प्रीत्यर्थे बलिदाने विनियोगः—ॐ वयःसोमं व्रते तव मनस्तनुषु
 विवर्धतं ॥ प्रजावन्तं सचेमाहि ॥ १६ ॥ उदीच्यां सोमं साङ्गं
 सपरिवारं सायुधं सशक्तिकम् एभिर्गन्धाद्युपचारैस्त्वामहं पूजयामि ॥
 सोमाय साङ्गाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय इमं सदीप-
 मापभक्तबालिं समर्पयामि ॥ भो सोम दिशं रक्ष बलिं भक्ष मम
 सकुटुम्बस्याभ्युदयं कुरु ॥ आयुःकर्ता क्षेमकर्ता शान्तिकर्ता पुष्टिकर्ता
 तुष्टिकर्ता निर्विघ्नकर्ता वरदो भव ॥ अनेन बलिदानेन सोमः प्रीयताम् ॥

८ तमीशानमित्यस्यगौतमऋषिः जगतीछन्दः ईशानो देवता ईशानप्रीत्य-
 र्थे बलिदाने विनियोगः—ॐ तमीशानं जगत्स्तुस्त्युपशर्तिन्धियत्रिभ्व-
 मर्वसेहमहेव्यम् ॥ पूषानोषथाब्देदसामसद्रूधेरक्षितापायुरदं वटं स्वस्तये
 ॥ ३६ ॥ ईशान्याम् ईशानं साङ्गं सपरिवारं सायुधं सशक्तिकम् एभिर्गन्धा-
 द्युपचारैस्त्वामहं पूजयामि ॥ ईशानाय साङ्गाय सपरिवाराय सायुधा-
 य सशक्तिकाय इमं सदीपमापभक्तबालिसं ॥ भो ईशान दिशं रक्ष बलिं भक्ष
 मम सकुटुम्बस्याभ्युदयं कुरु ॥ आयुःकर्ता क्षेमकर्ता शान्तिकर्ता पुष्टिकर्ता
 तुष्टिकर्ता निर्विघ्नकर्ता वरदो भव ॥ अनेन बलिदानेन ईशानः प्रीयताम् ॥

९ अस्मेरुद्रामेहनेत्यस्य प्रगाथऋषिः त्रिष्टुच्छन्दः ब्रह्मा देवता ब्रह्म-
 प्रीत्यर्थे बलिदाने विनियोगः—ॐ अस्मे रुद्रा मेहनापर्वतासोवृत्रहत्ये
 भरंहृतौसुजोपाहं ॥ षडशसंतेस्तुवृतेषाधिपुत्रऽन्द्रं लपेष्ठाऽअस्मो २५
 अवनतु देवा? ॥ ३३ ॥ पूर्वशानयोर्मध्ये ऊर्ध्वायां ब्रह्माणं साङ्गं
 सपरिवारं सायुधं सशक्तिक्रमेभिर्गन्धाद्युपचारैस्त्वामहं पूजयामि ॥ ब्रह्मणे
 साङ्गनय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय इमं सदीपमापभक्तवलिं
 समर्पयामि ॥ भो ब्रह्मन् दिशं रक्ष बलिं भक्ष मम सकुटुम्बस्याभ्यु-
 दयं कुरु ॥ आयुःकर्ता क्षेमकर्ता शान्तिकर्ता पुष्टिकर्ता तुष्टिकर्ता
 निर्विघ्नकर्ता वरदो भव ॥ अनेन बलिदानेन ब्रह्मा प्रीयताम् ॥

१० स्योनापृथिवीत्यस्य मेधातिथिऋषिः गायत्रीछन्दः अनन्तो
 देवता अनन्तप्रीत्यर्थे बलिदाने विनियोगः—ॐ स्योना पृथिवि नो
 भवानृक्षरा निवेशनी ॥ वच्छां नुहं शर्मं सुप्रथाहं ॥ ३३ ॥ निऋति-
 पश्चिमयोर्मध्ये अघःस्यायां दिशि अनन्तं साङ्गं सपरिवारं सायुधं
 सशक्तिक्रमेभिर्गन्धाद्युपचारैस्त्वामहं पूजयामि ॥ अनन्ताय साङ्गनय
 सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय इमं सदीपमापभक्तवलिं
 समर्पयामि ॥ भो अनन्त दिशं रक्ष बलिं भक्ष मम सकुटुम्बस्याभ्यु-
 दयं कुरु ॥ आयुःकर्ता क्षेमकर्ता शान्तिकर्ता पुष्टिकर्ता तुष्टिकर्ता
 निर्विघ्नकर्ता वरदो भव ॥ अनेन बलिदानेन अनन्तः प्रीयताम् ॥

॥ स्थापितदेवताबलिदानम् ॥

१ गणेशबलिः—गणानान्तेत्यस्यमजापतिऋषिः आर्षीवृहतीछन्दः ग-
 णपतिर्देवतागणपतिप्रीत्यर्थे बलिदाने विनियोगः—ॐ गणानान्त्वागुणपतिः
 हवामहे प्रियाणान्त्वा प्रियपतिः हवामहे निधीनान्त्वा निधिपतिः हवामहे

वसोमम ॥ आहर्मजानिगर्भुधमात्वर्मजासिगर्भुधम् ॥३५॥ गणपतिसाङ्गं
सपरिवारंसायुधं सशक्तिकमेभिर्गन्धाद्युपचारैस्त्वामहंपूजयामि ॥ गण-
पतयेसाङ्गयसपरिवारायसायुधायसशक्तिकाय इमं सदीपमापभक्त-
वलिं समर्पयामि ॥ भो गणपते इमं वलिं गृहाण मम सकुटुम्बस्या-
भ्युदयं कुरु ॥ आयुःकर्ता क्षेमकर्ता शान्तिकर्ता पुष्टिकर्ता तुष्टिकर्ता
निर्विघ्नकर्ता वरदो भव ॥ अनेन बलिदानेन गणपतिः प्रीयताम् ॥

२ मातृकाबलिः—समख्यइत्यस्यवत्सक्रुपिः आस्तारपङ्क्तिश्छन्दः
वाग्देवता मातृप्रीत्यर्थे बलिदाने विनियोगः ॥ ॐसमख्ये देव्या
धिया सन्दर्शिणयोरुचक्षसा ॥ मा मुऽआयुऽ प्रमोऽपीर्मोऽअहन्तवं वीरं
विदेयु तवं देवि सुन्दरि ॥ ३३ ॥ वसोर्द्धारासहितसगणेशगौर्याद्यावाहि-
तमातुः साङ्गाः सपरिवाराः सायुधाः सशक्तिकाः एभिर्गन्धाद्युपचारैः
वः अहं पूजयामि ॥ वसोर्द्धारासहितसगणेशगौर्याद्यावाहितमातृभ्यः
साङ्गाभ्यः सपरिवाराभ्यः सायुधाभ्यः सशक्तिकाभ्यः इमं सदीप-
मापभक्तवलिं समर्पयामि ॥ भोवसोर्द्धारासहितसगणेशगौर्याद्यावाहित-
मातरः इमं वलिं गृहीत मम सकुटुम्बस्याभ्युदयं कुरुत आयुःकर्त्र्यः
क्षेमकर्त्र्यः शान्तिकर्त्र्यः पुष्टिकर्त्र्यः तुष्टिकर्त्र्यः निर्विघ्नकर्त्र्यः वरदाः भवत ।
अनेन बलिदानेन वसोर्द्धारासहितसगणेशगौर्यादिमातरः प्रीयन्ताम् ॥

३ वास्तोष्पतिबलिः—वास्तोष्पतइत्यस्य वसिष्ठक्रुपिः त्रिष्टुप्छन्दः
वास्तोष्पतिर्देवता वास्तोष्पतिप्रीत्यर्थे बलिदाने विनियोगः ॥
ॐवास्तोष्पतेप्रतिजानीह्यस्मान्स्वावेशोअनमीवोभवानः ॥ यत्त्वेमहेष्प-
तितन्नोजुपस्वशन्नोभवद्विपदेशअतुष्पदे ॥ शिख्यादिसहितवास्तोष्पतिं
साङ्गं सपरिवारं सायुधं सशक्तिकमेभिर्गन्धाद्युपचारैस्त्वामहं

पूजयामि ॥ शिख्यादिसहितवास्तोष्पतये साङ्गाय सपरिवाराय सायु-
धाय सशक्तिकाय इमं सदीपमापभक्तबलिं समर्पयामि ॥ भोशिख्या-
दिसहितवास्तोष्पते इमं बलिं गृहाण मम सकुटुम्बस्याभ्युदयं कुरु ॥
आयुःकर्ता क्षेमकर्ता शान्तिकर्ता पुष्टिकर्ता तुष्टिकर्ता निर्विघ्नकर्ता वरदो
भव ॥ अनेन बलिदानेन शिख्यादिसहितवास्तोष्पतिः प्रीयताम् ॥

४ ग्रहबलिः—ग्रहाइत्यस्य बृहस्पतिकर्तृपिः निच्युदाप्यनुष्टुप्छन्दः
ग्रहा देवताः सूर्याद्यावाहितग्रहर्षित्यर्थे बलिदाने विनियोगः ॥ अंग्रहाऽ
ऊर्जाहुतयो ह्यन्तोविष्प्रायमुतेम् ॥ तेषां द्विशिष्याणां बोहमिपुमू-
र्ज्जुसर्पग्रभमुपयामष्टहीतोसीन्द्राय च्वाजुष्टुङ्गहाम्येप त्रैयोनिरिन्द्राय
च्वाजुष्टुतमम् ॥ ५ ॥ ब्रह्मादिसर्वतोभद्रदेवतासहिताः आदित्याद्यावाहित-
देवताः साङ्गाः सपरिवाराः सायुधाः सशक्तिकाः एभिर्गन्धाद्युपचारैः वः
अह पूजयामि । ब्रह्मादिसर्वतोभद्रदेवतासहिताभ्यः आदित्याद्यावाहित-
देवताभ्यः साङ्गाभ्यः सपरिवाराभ्यः सायुधाभ्यः सशक्तिकाभ्यः इमं
सदीपमापभक्तबलिं समर्पयामि ॥ भोब्रह्मादिसर्वतोभद्रदेवतासहिताः
आदित्याद्यावाहितदेवताः साङ्गाः सपरिवाराः सायुधाः सशक्तिकाः
इमंबलिंगृहीतममसकुटुम्बस्याभ्युदयंकुरुत ॥ आयुःकर्यः क्षेमकर्यः शा-
तिकर्यः पुष्टिकर्यं तुष्टिकर्यं निर्विघ्नकर्यं वरदाः भवत ॥ अनेनबलि-
दानेनब्रह्मादिसर्वतोभद्रदेवतासहितादित्याद्यावाहितदेवताः प्रीयन्ताम् ॥

५ रुद्रबलिः—रुद्रपीठस्याग्रे अर्कपत्रे वैणवपात्रे वा घृतौदनबलिं
निधाय इमारुद्रायेत्यस्यकुत्सऋषिः आर्षीजगतीछन्दः रुद्रादेवतारुद्र-
प्रीतयेबलिदानेविनियोगः ॥ अङ्गुमारुद्रायतवसेंरुपीर्दनेभ्युदयदीरायममं-
रामहेमती? ॥ यथाशमसंदिपदेचतुष्पदेविश्वम्पुष्टुङ्गामेऽस्मिन्नना-

तुरम् ॥६६॥ हरिहरात्मकद्वादशलिङ्गतोभद्रदेवतापूर्वकपीठदेवतास-
हितं महारुद्रं साङ्गं सपरिवारं सायुधं सशक्तिरूपेभिर्गन्धाद्युपचारैस्त्वा-
महं पूजयामि ॥ हरिहरात्मकद्वादशलिङ्गतोभद्रदेवतापूर्वकपीठदेवता-
सहिताय महारुद्राय साङ्गाय सपरिवाराय सायुगाय सशक्तिकाय इधं
सदीपघृतौदनवलिंसमर्पयामि ॥ भोहरिहरात्मकद्वादशलिङ्गतोभद्रदेव
तापूर्वकपीठदेवतासहितमहारुद्र साङ्ग सपरिवार सायुग सशक्तिरु इमं
वलिगृहाणममसुकुटुम्बस्याभ्युदयंकुरु ॥ आयुःकर्ताक्षेमकर्ताशान्तिकर्ता
पुष्टिकर्तातुष्टिकर्ता निर्विघ्नकर्ता वरदो भव ॥ अनेनबलिदानेनहरिहरा
त्मकद्वादशलिङ्गतोभद्रदेवतापूर्वकपीठदेवतासहितमहारुद्रः प्रीयताम् ॥

६ योगिनीदेवतावलिः-योगेयोगइत्यस्यशुनःशेषऋषिःगायत्री छन्दः
लिङ्गोक्ता देवता योगिनीदेवताभीत्यर्थे बलिदाने त्रिनियोगः ॥
ॐ योगेयोगेतुवस्तरुं वाजेवाजे हवामहे ॥ सर्वायुऽइन्द्रमृतये ॥३६॥ महा
कालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीसहितगजाननाद्यावाहितचतुःपष्टियोगिन्यः
साङ्गाः सपरिवाराः सायुधाः सशक्तिकाः एभिर्गन्धाद्युपचारैः वः
अहं पूजयामि ॥ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीसहितगजाननाद्या-
वाहितचतुःपष्टियोगिनीभ्यः साङ्गाभ्यः सपरिवाराभ्यः सायुगाभ्यः
सशक्तिकाभ्यः इमं सदीपमापभक्तवलिं समर्पयामि ॥ भो महाकाली
महालक्ष्मीमहासरस्वतीसहितचतुःपष्टियोगिन्यः इमंबलिगृह्णीत ममस
कुटुम्बस्याभ्युदयंकुरुत आयुःकर्यः क्षेमकर्यः शान्तिकर्यः पुष्टिकर्यः
तुष्टिकर्यः निर्विघ्नकर्यः वरदाः भवत ॥ अनेनबलिदानेनमहाकालीमहा-
लक्ष्मीमहासरस्वतीसहितगजाननाद्यावाहितचतुःपष्टियोगिन्यःप्रीयन्ताम् ॥

७ क्षेत्रपालपीठदेववलिः—नमोस्तुसर्पेभ्य इत्यस्य प्रजापतिर्ऋषिः
 अनुष्टुप्छन्दः सर्पा देवता क्षेत्रपालपीठदेवप्रतीत्यर्थे वलिदाने विनियोगः॥
 ॐ नमोस्तुसर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु ॥ वेऽअन्तरिक्षे वेदिवितेभ्यं—
 सर्पेभ्योनमः— ॥ ६/३ ॥ क्षेत्रपालपीठदेवान्साङ्गानसपरिवारान्सायुधान्
 सशक्तिकान्एभिर्गन्धाद्युपचारे वः अहपूजयामि ॥ क्षेत्रपालपीठदेवभ्यं
 साङ्गेभ्यः सपरिवारेभ्यः सायुधेभ्यः सशक्तिकेभ्यः इमं सदीपमाप-
 भक्तवलिं समर्पयामि ॥ भो क्षेत्रपालपीठदेवाः इमं वलिं गृहीत मम स
 कुटुम्बस्याभ्युदयंकुरुता ॥ आयुःकर्तारः क्षेमकर्तारः शान्तिर्तारः पुष्टिकर्तारः
 तुष्टिकर्तारःनि० रु० वरदाः भवत । अनेनव० क्षेत्रपालपीठदेवाःप्री० ॥

८ क्षेत्रपालमहावलिः—मण्डपाद् बहिः वंशपात्रे सदीपमापभक्तदध्या-
 दनताम्बूलदक्षिणाकूष्माण्डोदककुम्भयुतं वलिं संस्थाप्य हरिद्राकुङ्कुम-
 सिन्दूरपताकायुतं कृत्वा हस्तेजलमादाय अद्यपू० प्रारब्धस्यमहारुद्रा-
 ख्यस्य कर्मणः साङ्गतासिद्धयर्थं क्षेत्रपालाय पूजनपूर्वकं वलिदानं
 करिष्ये ॥ वलिदानपात्रे पूमीफले क्षेत्रपालमावाहयेत् ॥ नहिस्पश-
 मित्यस्याविश्वामित्रऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः क्षेत्रपालोदेवता क्षेत्रपालपूजने
 वलिदाने च विनियोगः ॥ ॐ नुहिस्पशमविदन्नृच्यमुस्माद्विश्वानुरात्पुरऽ
 एतारमुग्धे ॥ एमेनमवृधन्नमृताऽ अमर्त्यं विश्वानुरहैत्रजित्याय देवा ॥
 ॥ ६/३ ॥ ॐ भूर्भुवः स्व क्षेत्रपालाय नमः क्षेत्रपालमावाहयामि
 स्थापयामि ॥ क्षेत्रपालाय नमः इत्यनेन षोडशोपचारैः पञ्चोपचारैर्वा
 सम्पूज्य प्रार्थयेत् ॐ नमामि क्षेत्रपाल त्वां भूतमेतगणाधिप । पूजां

१ हेमाद्रि — सोदकम्भ सकूष्माण्ड क्षेत्रपालवलिं हत ॥ चतुर्वर्तिसमायुक्तं

दीप तत्र निधापयत् ॥

वलिं गृहाणेमंसौम्योभवतुसर्वदा ॥ आयुरारोग्यम्मेदेहिनिर्विघ्नंकुरुसर्व-
 दा । माविघ्नंमास्तुमेपापंमासन्तुपरिपन्थिनः ॥ सौम्याभवन्तुतृप्ताश्चभूत-
 प्रेताः सुखावहाः ॥ यंयंयंयंस्वरूपं दशदिशिवदनं भूमिकम्पायमानं संसं
 संहारमूर्तिं शिरमुकुटजटाशेखरं चन्द्रविम्बम् । दं दं दं दीर्घकेशं विकृतनख-
 मुद्गं नोर्ध्वरेखारूपालं पंपंपंपापनाशं प्रणतपशुपतिं भैरवं क्षेत्रपालम् ॥
 अनमोक्षेत्रपाल चित्रतुरङ्गवाहन सर्वभूतप्रेतापिशाचशाकिनीडाकिनी
 कूप्पाण्डगणवेतालादिपरिवृत दध्योदनमिय सकलशक्तिसहित इमां पूजां
 गृहाण ॥ अनया पूजया क्षेत्रपालः प्री० ॥ क्षेत्रपालायसाङ्गायसपरिवाराय-
 वर्वरकेशाय भूतप्रेतापिशाचशाकिनीडाकिनीकूप्पाण्डगणवेतालादियुताय
 सायुधायसशक्तिकायसवाहनाय इमंसदीपमापभक्तवलिं समर्पयामि ॥
 भोक्षेत्रपालसर्वतोदिशंरक्षवलिंभक्षममसकुटुम्बस्याभ्युदयंकुरु आयुःकर्ता
 क्षेमकर्ता शान्तिकर्ता पुष्टिकर्ता तुष्टिकर्ता निर्विघ्नकर्ता वरदो भव ॥
 अनेन वलिदानेन क्षेत्रपालः प्रीयताम् ॥ पश्चादनवेक्षमाणेन दुर्ब्राह्मणेन
 रुद्रेणवावलिनीत्वाचतुष्पथेस्यापयेत् ॥ यजमानस्तस्यपृष्ठतोद्वारपर्यन्तं
 गत्वा जलं क्षिपेत्—हिङ्गुगारायेत्यादीनां प्रस्कृष्वक्रपिः देवीत्रिष्टुप्दे-
 वीपङ्क्तिर्देवीजगतीछन्द्रांसिलिङ्गोक्तादेवताजलक्षेपणेविनियोगः । ॐ
 हिङ्गुगरायस्वाहाहिङ्गुंताय स्वाहा क्रन्दंतेस्वाहा वक्रन्दायस्वाहाप्रोयंते
 स्वाहा प्रमोयायस्वाहा गन्धायस्वाहा घ्रातायस्वाहा निविष्टायस्वाहोपं-
 विष्टायस्वाहा सन्दितायस्वाहा बर्गतेस्वाहा सीनायस्वाहा शयानाय-
 स्वाहा स्वपंतेस्वाहा जाग्रतेस्वाहा कूर्जतेस्वाहाप्रसृद्धायस्वाहा विजृ-
 म्ममाणायस्वाहा विचृत्तायस्वाहा सद्गंन्यायस्वाहोपस्थितायस्वाहा-
 यनायस्वाहाप्रार्थणायस्वाहा ॥ इति ॥ पाणिपाटप्रहाल्यआचामेत् ॥

पूर्णाहुतिहोमः—तत्र उपरुलपनीयानि—आज्यस्थाली होमाव-
शिष्टादाज्यादन्यदाज्यं वैकङ्कन्तीसुकू खादिरः सुवः सम्मार्गकुशाः पवित्रे
नारिकेलफलं ताम्बूलवीटकं पूगीफलं पट्टवस्त्रखण्डं रक्तसूत्रं पुष्पाणि
पुष्पमाला च इत्युपरुलप्य हस्ते जलमादाय अद्यपू० कृतस्य महारुद्रस्य
सम्पूर्णतासिद्ध्यर्थं वसोर्द्धारासमन्वितं पूर्णाहुतिहोमं करिष्ये ॥

आज्यं निरुप्याग्नावधिश्रित्य सुवं सुचं च प्रतप्य सम्मार्गकुशैः
सम्मृज्य प्रणीतोदकेनाभ्युक्ष्य पुनः प्रतप्य अग्नेः पश्चिमतो याम्यायां
निदध्यात् ॥ आज्यमुद्रास्य पवित्राभ्यामुत्सूय अवेक्ष्य अपद्रव्यं निरस्य
सुवेण चतुर्वारमाज्यं सुचि गृहीत्वा शिष्टाचारात्तस्या सपूगीफलं ताम्बूल-
वीटकं निधाय तदुपरि रक्तवस्त्रवेष्टितं रक्तसूत्रवद्धं पुष्पमालापरिवेष्टितं
सिन्दूरादिभिश्चर्चितं नारिकेलफलं निधाय अधोमुखसुवच्छन्नां तां
सुचमादाय वामस्तनान्तमानीय यजमानान्वारब्धः आचार्यः आसीन
एव पूर्णाहुतिं जुहुयात् ॥

१ प्रयोगदर्पण रेणु कालस्मृत्वाऽस्यरुद्रस्यहोमस्यपरिपूर्तय । पूर्णाहुतिकरिष्येऽ
हवसोर्द्धारासमन्विताम् ॥ अन्यदाज्यसमानीयाधिश्रितेसुकूसुवावुभौ । तौ प्रतप्य च
सम्मार्गकुशैः सम्मृज्यसिञ्चयेत् ॥ पुन प्रतप्य याम्याया निदध्यात्सुकूसुवौ च तौ ।
आज्यमुद्रास्यचोत्पूयावेक्ष्यापद्रव्यनिष्कृति ॥ चतुर्गृहीतमाज्य तद गृहीत्वा सुचि
मध्यत । वस्त्रताम्बूलपूगादिफलपुष्पसमन्विताम् ॥ अधोमुखसुवच्छन्नागन्धमाल्याद्य
लङ्कताम् ॥ पूर्वदक्षिणहस्तेनपश्चाद्गमेनपाणिना ॥ गृहीत्वाऽथसुचिर्तांशद्वसन्निभमुद्र
या । वामस्तनान्तमानीयनाभिमूलासुचतत ॥ अग्रमध्यममध्यस्थमलमध्यममध्यत ॥
पाणिद्वयेन होतव्य पाणिरेको निरर्थक ॥ सततमाज्यधारा तां पूर्णाहुतिमयाचरेत् ।
समुद्राद्गुर्मिसूक्तेनपुनस्त्वेत्यनयाऽथना ॥ सततेअग्र इति वामूर्द्धानन्दिवमन्त्रत । पूर्णा
दर्शानिमन्त्रेणपूर्णाहुतिमयाचरेत् ॥ २ ॥ रुद्रकल्पद्रुमहोमपरिच्छेदे—केचित्तिष्ठन्पूर्णा-

सं०—समुद्राद्भिर्मिरित्येकादशर्चस्यवामदेवऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः
यज्ञपुरुषोदेवतापुनस्त्वेत्यस्यप्रजापतिर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः अग्निदेवता
सप्तत अग्नइत्यस्यसप्तऋषयः त्रिष्टुप्छन्दः अग्निदेवतामूर्धानमित्यस्य
भरद्वाजऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः अग्निदेवतापूर्णादर्वीत्यस्य आर्णवाभऋषिः
अनुष्टुप्छन्दः शततनुदेवतासर्वेषांपूर्णाहुतिहोमेविनियोगः । ॐसमुद्राद्-
भिर्मर्मर्धुमो२ऽउदारुदुपा७शुनासमेमृतत्वमानद् ॥ घृतस्य नाम गुह्य
वदस्ति जिह्वा देवानाममृतस्य नाभि-॥१३॥ इयन्नामुप्रवामागृतस्या
स्मिन्युक्ते धारयामा नमाभिः॥ उपद्रुह्याशृणवच्छस्यमानुश्चतु-शृङ्गोव-
मीदृगौरऽएतत् ॥१३॥ चत्वारिशृङ्गात्रयोऽस्युपादुदेशोपेसप्तहस्ता-
सोऽथस्य ॥ त्रिधा बुद्धो वृषभो रौरवीतिमहोदेवोमर्त्या२ऽआविवेश
॥ १३॥ त्रिणाहितम्युणिभिर्गुह्यमानुङ्ग विदेवासौघृतमन्त्रविन्दन् ॥

हुतिमाचरन्तिताभिर्मूलम् ॥ परशुराममहारुद्रप्रयोग होमोऽग्नौद्विविधः प्रोक्तः श्रौतःस्मा
र्तश्चहोतृभिः । श्रौतीयजतिसज्ञोऽमौस्मातोऽहुहोतिसज्ञकः ॥ तिष्ठता हूयते यत्र याज्यया
चानुवाक्यया । वषट्कारप्रदानेन स श्रौतः परिकीर्तितः ॥ यत्र होत्रोपविष्टन
स्वाहाकारेण हूयते । स स्मार्त इति विज्ञेयः पूर्णाहुत्यादि कर्मसु ॥ केचिदुत्थाय
कुर्वन्ति कात्यायनमत न तत् । तस्मादध्वर्युणा कार्या पूर्णासीनेन सर्वदा ॥
कल्पद्रुमे तथा खण्डदीक्षितमहारुद्रपद्धतौ तु ऽयुचा एव पूर्णाहुतिः ॥ अन्येषा म
न्त्राणामपिविकल्पेनैवपूर्णाहुतिः प्रोक्ता यथा—सप्ततेअग्न इति मन्त्रेण वा अत्र इद
मग्नये सप्तवत् इति त्यागः ॥ मूर्धानन्दिवइत्यनेन वा अत्र इदमग्नयेवैश्वानरायेति
त्यागः ॥ समुद्राद्भिर्मिरित्येन वा पुनस्त्वेति वा पूर्णादर्वीत्यनयावात्रयाणामिदमग्नय
इति त्यागः ॥ केचनविकल्प विहायसर्वैरपिमन्त्रै पूर्णाहुतिहोमकुर्वन्तितदेतत्करण
मन्त्राणा विकल्पानुगमात्समुच्चय च प्रमाणामावात् धिन्त्यमितिकल्पद्रुमकारा ॥

इन्द्र एकं सूर्यं एकं ज्ञान वेनादेकं सुघरा निष्टं क्षुत् ॥ १३ ॥
 एताऽर्पन्ति हृद्यात्समुद्राच्छतव्रजा रिपुणा नावचक्षे ॥ घृतस्य धाराऽ
 अभिचां कशीमि हिरण्ययो वेतसो मर्धं आसाम् ॥ १३ ॥ सुम्यक्
 च वन्ति सरितो न घेनाऽ अन्तर्द्दामनसापुयमानाऽ ॥ एतेऽर्पन्त्यूर्म-
 यो घृतस्य मृगा ऽ इव क्षिपुणोरीपमाणाऽ ॥ १४ ॥ सिन्धोरिव प्लाद्घ्व-
 ने श्युनासो वातप्रामियं पतयन्ति युद्धा? ॥ घृतस्य धाराऽ अरुपो नष्टा-
 जी काष्ठा भिन्दन्मिभिऽ पित्र्वमानऽ ॥ १५ ॥ अभिप्रवन्तु समनेव
 घोषां ऽ क्लल्याण्यु-स्मयमानासोऽ अग्निम् ॥ घृतस्य धाराऽ सुमिधो
 न सन्तु ता जुषाणो हर्षति जातवेदाऽ ॥ १६ ॥ कुत्र्याऽ इव बहुमेतुवाऽ
 उऽ अञ्ज्यञ्जानाऽ अभिचां कशीमि ॥ यत्र सोमं - सुयते यत्र युज्ञो
 घृतस्य धाराऽ अभितर्पन्ते ॥ १७ ॥ अभ्यर्पत सुष्टुतङ्गिष्यमाजिमुस्मासु-
 भद्रा द्रविणानि धत्त ॥ इमं व्यज्ञयत देवतानां घृतस्य धारा मधुमत्पवन्ते
 ॥ १८ ॥ धामन्ते विश्वम्भुवन्तु मधिऽ श्रितमुन्त? समुद्रे ह्युन्तरायुपि ॥
 अपामनीके समिधेऽ आभृतस्तमश्यामु मधुमन्तन्तऽ उर्मिमम् ॥ १९ ॥
 पुनस्त्वादिच्यारुद्वावसवऽ समिन्धतुम्पुनर्द्वाणां वसुनीथवुज्ञै? ॥ घृ-
 तेन त्वन्तुर्द्वां वर्द्धयस्व सुच्या? संन्तु यजमानस्य कामाऽ ॥ २० ॥ सप्त
 तैऽ अग्नेसामिधं- सप्तजिद्धा? सप्तऽ ऋषयऽ सप्तधामं प्रियाणि ॥ सप्त
 होच्चाऽ सप्तधात्वाषजन्ति सप्त योनीरापृणस्व घृतेन स्वाहा ॥ २१ ॥
 मूर्दानं न्दिवाऽ अरुतिम्पृथिव्या विश्वानरमृतऽ आजान्तमग्निम् ॥ कुविऽ
 सप्तजुमतिथिञ्जनां नामासवा पाञ्जानयन्त देवा? ॥ २२ ॥ पूर्णां देहिं
 परापतु सुपूर्णं पुनुरापत ॥ वृश्नेव विक्रीणावहाऽ इपमूर्जाऽ शतक्र-
 तो स्वाहा ॥ २३ ॥ त्यागः- इदमग्नये वैश्वानराय वसुरुद्रादित्येभ्यः
 शतक्रतवे सप्तवतेऽग्नये अद्भ्यश्च न मम ॥ संस्रवमक्षेपः ॥ इति पूर्णाहुतिः ॥

वसोर्द्धाराहोमः ॥ वह्नेरुपरि स्तम्भद्वयप्रिधृतापौदुम्बरीमृज्वीम
 कोटरां बाहुप्रमाणामार्द्रां सुचं पूर्वाग्रां निधाय तदुपरि शृङ्खलावधृ-
 तेननिर्मलघृतपूरितेन ताम्रमृदादिकुम्भेनाधोयवमात्रछिद्रेणाज्यमुञ्च
 ताऽग्नेरुपरि वसोर्द्धारां पातयेत् ॥ तस्यां च घृतधारायां सुक्मणालिक-
 याऽग्नौपतत्यासत्पांचमकाग्नेयादीनि सूक्तानि पठेत् ॥ हस्तेजलमादाय
 सप्ततंडित्यारभ्य इममित्यन्तानां सप्तर्षयऋषयः घृतमित्यस्य गृत्समदऋ-
 षिः सप्ततंडित्यस्य त्रिष्टुण्डः शुक्रज्योतिरित्यस्य उष्णिक्छन्दः ईदृक् ऋ

१ प्रयोगदर्पणे औदुम्बरीमथार्द्रां च ऋज्वीं कोटरवर्जिताम् ॥ बाहुमात्रा सुच कृत्वा
 तत स्तम्भद्वयोपरि । घृतकुम्भवसोर्द्धारामग्नेरुपरि पातयेत् ॥ २ सर्वानुरुमसूत्र सप्त
 आग्नेयी त्रिष्टुप्तऋषीणां ॥ शुक्रज्योति षण्मास्य आद्याचतुर्थी चोष्णिगिद्वितीया
 तृतीया च गायत्रीपञ्चमी जगती षष्ठीगायत्र्युष्णिगवेन्द्र दैवीर्मासुनिमिन्नयोदशर्च
 आग्नेयैस्त्रिष्टुभोऽनुवाकोयज्ञस्तुतिघृतस्तुतिवावसोर्द्धाराभिवादिनी वा ॥ स० सूत्रे
 अ० १७ मन्त्र २७ तथा २८ ॥ प्रयोगदर्पण सप्ततेत्यनुवाक च मत्सेसूक्तान्विशेषतः ॥
 चमकान्वसुधारोक्तान्वसोर्द्धाराहुतौ पठेत् । श्रावेयत्सूक्तमाग्नेय वैष्णवरौद्रमैन्द्रवम् ॥
 महावैश्वानरश्चैव ज्येष्ठसाम च पाठयेत् । समास्त्वति च ह्याग्नेय विष्णोर्नुपद्रुवैष्ण
 वम् ॥ रुद्राध्यायेन वै रौद्र आप्यायस्वत्पृचमैन्द्रवम् । वैश्वानरारयमारण्ये प्रोक्त पठ
 प्रपाठके ॥ महावैश्वानर सामद्वय चैव तु श्रावेयेत् ॥ मूर्द्धानन्दिव इत्यस्यामृचिगीतहि
 ज्येष्ठऋम् ॥ रेणुकारिकाया-मूर्द्धानन्दिनमाग्नेय स्वादिष्ठया तथैन्द्रवम् ॥ काशी
 दीक्षितमहाऋद्रे तु-ऐन्द्रव सोमोधेनुमिति पद्र इति विकल्पानुगम ॥ महावैश्वानर
 ज्येष्ठसामयोरभावे स्वशाखीयऋक्मात्रं पठेत् ॥ महावैश्वानरस्थाने ॐ वैश्वानुरेन
 ऊतयु० ॥ ईदृ ॥ ज्येष्ठसामस्थाने-मूर्द्धानन्दिबो० ॥ ३५ ॥ पठेदिति देवमष्टकृत
 देवस्थापनपद्धती ॥ एतच्चोपलक्षण तेनान्यान्यप्याग्नेयादीनि यथाभ्यास पठेत् ॥

तथेत्यनयोर्गायत्रीछन्दः ऋतजिञ्चेत्यस्यउष्णिक्छन्दः ईदृक्षासइत्यस्य
 जगतीछन्दः स्वतर्वोश्चेत्यस्यस्वराङ्गायत्रीछन्दः इन्द्रमित्यस्यशकरी
 छन्दः इमंघृतमित्यनयोस्त्रिष्टुप्छन्दः सप्ततइत्यस्य आग्निर्देवताशुक्रज्यो-
 तिरित्यारभ्यइन्द्रमित्यन्तानांसप्तानांमहतोदेवताः इमं घृतमित्यनयोर-
 ग्निर्देवता वाजश्वमेत्यादीनां वेहस्वाहेत्यन्तानामेकाधिकचतुःशतसंख्या-
 कानां वसोद्धारामन्त्राणां देवाः ऋषयः वाजश्वमइत्यादीनां चतुरक्षराणां दैवी-
 बृहती छन्दः शश्वमइत्यादीनां त्र्यक्षराणां दैव्यनुष्टुप्छन्दः प्रयतिश्वम-
 इत्येवंपञ्चाक्षराणां दैवीपङ्क्तिः आधिपत्यश्वमइत्यादीनां षडक्षराणां दैवी-
 त्रिष्टुप्छन्दः यजुर्गायत्रीवाछन्दः हारियोजनश्वमइत्यादीनां सप्ताक्षराणां
 दैवीजगतीयजुरुष्णिग्वा आयुर्व्यंशेनकल्पतामित्यादीनामष्टाक्षराणां यजुस्-
 नुष्टुप् प्राजापत्या गायत्री वा भुवनस्यपतय इत्यादीनां नवाक्षराणां
 यजुर्वृहती आसुरीजगती वासुग्गायवैनःशशिनायेत्यादीनां दशाक्षराणां यजुः-
 पङ्क्तिः आसुरीत्रिष्टुप्वाविनःशिनान्त्यायेत्यादीनामेकादशाक्षराणां
 यजुस्त्रिष्टुप् आसुरीपङ्क्तिर्वा अङ्गुलयः शकरयोदिशश्वम इत्येपां द्वादशा-
 क्षराणां यजुर्जगती सामगायत्री वा प्राजापत्योष्णिग्वा आसुरी बृहती वा सर्वेषा-
 मग्निर्देवता समास्त्वेत्याग्नेयसूक्तस्याग्निर्ऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः आग्निर्देवता
 विष्णोर्नुकामितिचतुर्णामौतध्योदीर्घतमाऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः विष्णुर्देवता
 इदं विष्णुरित्यस्य मेधातिथिर्ऋषिः गायत्री छन्दः विष्णुर्देवतानीणिपदे-
 त्यस्य याज्ञवल्क्यऋषिः गायत्री छन्दः विष्णुर्देवतानमस्तइत्यध्यायस्य
 परमेष्ठीऋषिः प्रथमा गायत्री तिस्रोऽनुष्टुभस्ति सः षड्क्तयः सप्तानुष्टुभो
 द्वेजगत्यान्नतयोः कुत्सोपि एकोरुद्रः सर्वासां देवतानमो हिरण्यवाहवइ-
 त्यादीनि द्रापेइत्यतः प्राक्तनानि सर्वाण्यजुंषि नमो हिरण्यवाहवइत्यादीनां

श्वपतिभ्यश्चबोनमइत्यन्तानां हिरण्यवाह्यादयो मन्त्रवर्णाविगता उभयतो-
 नमस्कारावहवोरुद्रादेवताः नमो भवाय च रुद्राय चेत्यादीनां प्रखिदते चेत्य-
 न्तानां भवादयो मन्त्रलिङ्गवगता अन्यतरतो नमस्कारावहवोरुद्रादेवताः
 नमइपुकुञ्जचोधनुष्कञ्जचथवा नमइत्यस्ययजुषः उभयतो नमस्कारा
 वहवोरुद्रादेवताः नमो हिरण्यवाहवइत्यादयो द्वन्द्विनोरुद्राः नमः सभा-
 भ्यइत्यादयो जाताख्या रुद्रा नमो वः किरिकेभ्यइत्यग्निवायु सूर्यहृदय-
 भूतव्याहृतीनाम् अन्यतरतो नमस्कारावहवोरुद्रादेवताः द्रापइत्यस्यो-
 परिष्टाद्बृहतीछन्दः इमारुद्रायेत्यस्याः कुत्सऋषिः जगतीछन्दः याते-
 रुद्रेत्यस्यानुष्टुप्छन्दः परिनोरुद्रमीहुष्टमेतिद्वयोस्त्रिष्टुप्छन्दः विकिरिद्रिसह-
 स्त्राणीतिद्वयोरनुष्टुप्छन्दः सप्तानामेको रुद्रो देवता असङ्ख्यातेत्यादी-
 नां दशानामनुष्टुप्छन्दः वहवोरुद्रादेवताः नमो स्तुरुद्रेभ्यइत्यादीनां त्रयाणां
 यजुषां घृतिच्छन्दः वहवोरुद्रादेवताः ॥ आप्यायस्वोति तिसृणां गौतमऋषिः
 आद्याया गायत्रीछन्दः द्वितीयायास्त्रिष्टुप्छन्दः तृतीयाया ऋषिण्छन्दः
 सोमो देवता महर्षिश्चानरसाम्नां वैश्वानरऋषिः पथ्या बृहतीछन्दः वैश्वानरो-
 देवता ज्येष्ठसाम्नो भरद्वाजऋषिः त्रिष्टुप्छन्दः वैश्वानरो देवता सर्वेषां वसो-
 र्द्धारा होमे विनियोगः—ॐ सुप्तं स अग्ने सुमिधं—सुप्तजिह्वा सुप्तऋ-
 ष्यं सप्त धाम प्रियाणि ॥ सुप्तहोत्रां सप्त घात्वां यजन्ति सुप्तवोनी-
 रामणस्व घृतेन स्वाहा ॥ १३ ॥ शुक्रज्ज्योतिश्च चित्रज्ज्योतिश्च सुत्य-
 ज्ज्योतिश्च ज्ज्योतिर्मांश्च ॥ शुक्रश्चऋतुपाश्चात्यं सहा ॥ १४ ॥
 इहङ्गां व्याहङ्गं सुहङ्गं प्रति सहङ्गं ॥ मित्रश्च सर्मितश्च सभंराट् ॥ १५ ॥

ऋतश्च सत्यश्च ध्रुवश्च धुरुणश्चाधुर्त्ता च विधुर्त्ता च विधारुय? ॥ १३ ॥
 ऋतजिचं सत्यजिचं सेनुजिचंसुपेणश्च ॥ अन्तिमिच्चथदूरेऽ अंमिच्चथ
 गुण? ॥ १३ ॥ ईदृक्षासऽ एतादृक्षासऽ ऊपुण - सुदृक्षासऽ प्रतिसदृ-
 क्षासुऽ एतन ॥ मितासंश्च सभिंतासोनाऽअग्रसभंरसोमरुतोयुज्ञेऽअ-
 स्मिन् ॥ १४ ॥ स्वतवाँश्च प्रघासी च सान्तपुनश्च गृहमेधी च ॥ क्रीडी
 च शाकी चोञ्जेपी ॥ १५ ॥ इन्द्रुन्दैवीर्विशो मरुतोनुवर्त्मानोभवुव्य-
 थेन्द्रुन्दैवीर्विशो मरुतोनुवर्त्मानोभवन् ॥ एवमिमं यजमानुन्दैवीश्च
 विशोमानुपीश्चानुवर्त्मानो भवन्तु ॥ १६ ॥ इमंस्तनुमूर्जैस्सन्तन्धया-
 पाम्प्रपीनमग्ने सरिरस्य मध्ये ॥ उत्संञ्जुपस्व मधुमन्तमर्धन्तसमुद्रियुष्ट
 सदनुमाविंशस्व ॥ १७ ॥ घृतभिंमिक्षे घृतमस्य योनिर्घृते श्रितो घृत-
 म्भ्वस्य धाम ॥ अनुण्वधमार्धमादयस्व स्वाहाकृतंष्टपमवासिहृष्यम् १८
 चमकानुवाका : १ अवाजंश्चमे ० २ प्राणश्चमे ० ३ ओजंश्चमे ० ४ ज्यैष्ठ्यंश्चमे
 ० ५ सत्यंश्चमे ० ६ ऋतंश्चमे ० ७ युन्ताचमे ० ८ शंश्चमे ० ९ ऊर्वचमे ० १० रु-
 यिश्चमे ० ११ छित्तंश्चमे ० १२ ब्रूहिद्यंश्चमे ० १३ अश्माचमे ० १४ अग्निश्चमेऽ
 आपंश्चमे ० १५ वसुचमे ० १६ अग्निश्चमेऽइन्द्रंश्चमे ० १७ मित्रंश्चमेऽइन्द्र-
 श्चमे ० १८ पृथिवीचमेऽइन्द्रंश्चमे ० १९ अशुश्चमे ० २० आग्रयणश्च-
 मे ० २१ स्रुचंश्चमे ० २२ अग्निश्चमे ० २३ वृतंश्चमेऽऋतंश्चमे ० २४
 एकाचमे ० २५ चतस्रश्चमे ० २६ ज्यविंश्चमे ० २७ पुष्टुवाचंश्चमे ० २८
 वाजायुस्वाहा ० २९ आयुर्व्यज्ञेनेकल्पं प्रजाऽअभूमं घेदस्वाहा ॥
 अग्निसूक्तम् - ३० समास्त्वाम् ऽ ऋतवोवर्द्धयन्तुसंवत्सराऽऋषयोयानि
 सत्या ॥ सन्दिष्येनदीदिहिरोचनेनुविश्वाऽआर्भाहिष्पदिशुश्चतस्रं ६ ३७ ॥

सञ्चेद्दयस्वामेष्पचवोधयैनुमुच्चातिष्ठमहुतेसौभंगाय ॥ माचरिपदुप-
 सत्तातेऽअग्नेब्रह्माणस्तेयशसं - सन्तुमान्ये ॥ ३७ ॥ त्वामग्नेवृणतेव्वाहणाऽ
 इमेशिवोऽअग्नेसुवरणेभवानहं ॥ सुपस्वनहानोऽअभिमातिजिच्चस्वेगयै-
 जामूह्यर्षयुच्छन् । ३७ । इहैवाग्नेऽअधिधारयारयिम्मात्त्वानिक्रंषृष्टाचि-
 तोनिकारिणः ॥ क्षत्रमग्ने सुयममस्तु तुभ्यंमुपसत्तावर्द्धतान्तेऽअनिष्टृ-
 तहं ॥ ३७ ॥ क्षत्रेणाग्ने स्वायुहंसर्भस्व मित्रेणाग्ने मित्रधेये वतस्व ॥
 सुजातानाम्मद्दयमुस्त्याऽर्षधि राज्ञामग्ने विहृव्योदीदिहीह ॥ ३७ ॥
 अतिनिहोऽअतिसिधोत्यचित्तमत्यरातिमग्ने ॥ विश्वाह्यग्नेदुरितासह-
 स्वाधुस्मभ्यंसहवीराँरुयिन्दाहं ॥ ३७ ॥ अनुघृष्ण्यो जातवेदाऽ
 अनिष्टृतोविराहंभ्रक्षत्रभृद्दीदिहीह ॥ विश्वाऽआशाहंपमुश्चन्मानुषी-
 षिभ्यःशिवभिरुद्यपरिपाहिनोवृषे ॥ ३७ ॥ बृहस्पतेसावितत्रोधयैनुदस
 शिताश्चित्सन्तराँसदशिशधि ॥ वृद्धयैनुमहुतेसौभंगाय विश्वऽएनुम-

विष्णुमुक्तम्—अविष्णुणोर्नुकं वीर्याणि पपवोचं य?पार्थिवानि
 विममे रजाँसि ॥ योऽ अस्कंभायुदुत्तरऽ सुधस्थं विचक्रमाणस्त्रे-
 घोर्गुगयो विष्णवे च्वा ॥ ३८ ॥ द्विवो वां विष्णुणऽदुत्त वाँऽ पृथि-
 ह्यामुहोवां विष्णुणऽदुरोरुन्तरिक्षात् ॥ उभाहिहस्तावसुनापृणस्वाप्प-
 यच्छु दक्षिणादोतसुव्याद्विष्णवे च्वा ॥ ३८ ॥ प्रतद्विष्णुंस्तरतेव्वीर्येण
 मृगोनभीम?कुचुरोर्गिरिष्ठा? ॥ यस्योरुषु त्रिषुविक्रमणेष्वधिक्षियान्ति-
 भुव्नानि विश्वा ॥ ३८ ॥ विष्णोँ रुराटमसि विष्णोँश्रप्वे स्त्यो

द्विष्णोऽस्यूरसिद्विष्णोर्दुवोसि ॥ द्वेष्णुवमंसि द्विष्णवे च्वा ॥ ३१ ॥
 इदं द्विष्णुद्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदम् ॥ समूढमस्यपाशुंसुरेस्वाहा ॥ ३५ ॥
 त्रीणि पुदा द्विचक्रमे द्विष्णुगोपाऽ अदाब्भ्यः ॥ अतोधर्माणि
 धारयन् ॥ ३३ ॥ ३६ ॥ १ अंनमंस्तेरुद्र० २ यातेरुद्रशिवा० ३ यामिषु-
 द्विरिशन्तु० ४ शिवेनुद्वचंसा० ५ अद्धयवाचदधिवुक्ता० ६ असौवस्ता-
 म्प्रो० ७ असौवोवसर्पति० ८ नमोस्तुनी० ९ प्रमुञ्चुधन्व० १० विञ्ज्य-
 न्यनु० ११ यातेहेतिर्मा० १२ परितेधन्वनो० १३ अव्रतच्य०
 १४ नमस्तुऽआ० १५ मानोमुहान्तं० १६ मानस्तोके० १७ नमो
 हिरण्यवाहवे० १८ नमोवभ्लुशाय० १९ नमोरोहिताय० २० नम-
 कृत्स्नायतया० २१ नमोवृञ्चते० २२ नमऽउष्णीपिणे० २३ नमोद्विसु-
 जद्भ्यो० २४ नम-सुभाभ्य-० २५ नमोगुणेभ्यो० २६ नमऽसे-
 नाभ्यः० २७ नमस्तक्षभ्यो० २८ नमऽश्वभ्यः० २९ नम-क-
 पुर्दिने० ३० नमोह्रस्वाय० ३१ नमऽआशवे० ३२ नमोज्येष्ठाय०
 ३३ नमऽसोभ्याय० ३४ नमोद्विष्याय० ३५ नमोविलिप्ते० ३६
 नमोधूष्णवे० ३७ नमऽस्रुत्याय० ३८ नमऽकृप्याय० ३९ नमोद्वा-
 च्याय० ४० नम-शुद्धवे० ४१ नम-शम्भुवाय० ४२ नमऽपार्ष्णी-
 य० ४३ नम-सिकुच्याय० ४४ नमोद्विज्याय० ४५ नमऽशुष्या-
 य० ४६ नम-शुष्णाय० ४७ द्रापेऽअन्धसस्पते० ४८ इमारुद्राय० ४९
 यातेरुद्रशितानु० ५० परिभोरुद्रस्य० ५१ मीढुष्टुम् ५२ द्वि-
 किरिद्रु० ५३ सहस्राणि० ५४ असङ्ख्याता० ५५ अस्मिन्मं० ५६

नीलंग्रीवाऽशितिरुण्डादिव६० ५७ नीलंग्रीवाऽशितिरुण्डाऽं शुर्वा०
 ५८ वेवृषेर्षु० ५९ वेभूताना० ६० वेपथाम्पथि० ६१ वेतीत्यानि० ६२
 येनेषु० ६३ वऽएतावन्तश्च० ६४ नमोस्तु रुद्रेभ्यो वे द्विवि० ६५ नमो
 स्तु रुद्रेभ्योयेन्तरिक्ष० ६६ नमोस्तु रुद्रेभ्योयेर्षुधिष्वा० पाञ्जम्भेददध्मऽ।

इन्दुसूक्तम्—^३आप्यायस्वसमेतुते विश्वत- सोमवृष्ण्यम् ॥ भवा-
 गाजस्यसङ्गथे ॥ ११२ ॥ सन्तेपर्याऽसिसमृवन्तुवाजाऽसंवृष्ण्याव्य-
 भिमातिपाह- ॥ आप्यायमानोऽ अमृताय सोम द्विवि श्रवाऽस्युत-
 मानि धिष्व ॥ ११३ ॥ आप्यायस्व मदिन्तम् सोम विश्वेभिरुग्नुभि- ॥
 भवा नऽ सुषथस्तमुऽ सर्वा वृथे ॥ ११४ ॥

महावैश्वानरसाम—^{२२}हाउ । ^{२२}हाउ । ^{२२}हाउ । ^{३२ २१}ओहा । ^{३२२२}ओहा ।
^{३२२२}ओहायि । ^{२२१}वयोहोयि । ^{२२१}वयोहोयि । ^{२२१}वयोहोयि । ^{२२१}पयोहोयि । ^{२२१}पयोहोयि ।
^{२२१}पयोहोयि । ^{२ १}चक्षुर्होयि । ^{२ १}चक्षुर्होयि । ^{२ १}चक्षुर्होयि । ^{२२ १}श्रोत्रोहोयि ।
^{२२ १}श्रोत्रोहोयि । ^{२२ १}श्रोत्रोहोयि । ^{२२ १}आयुर्होयि । ^{२२ १}आयुर्होयि । ^{२२ १}आयुर्होयि ।
^{२२ १}तपोहोयि । ^{२२ १}तपोहोयि । ^{२२ १}तपोहोयि । ^{२२१}वर्चोहोयि । ^{२२१}वर्चोहोयि ।
^{२२१}वर्चोहोयि । ^{२२२१}तेजोहोयि । ^{२२२१}तेजोहोयि । ^{२२२१}तेजोहोयि । ^{२ १}सुवर्होयि ।
^{२ १}सुवर्होयि । ^{२ १}सुवर्होयि । ^{२२ १}ज्योतिर्होयि । ^{२२ १}ज्योतिर्होयि ।
^{२२ १}ज्योतिर्होयि । ^{२१ २२}पथमग्नयोऽथरुषमग्नया २३ हा० । ^{२ १२ १}पथोतसो-

^{१२ २२ २१२} विदयाजातवेदा ^{२३} सायि । ^{२२ २१२} वैश्वानरायमतिर्नव्यसेशु ^{२३} चीः ।
^{१२} सोमइवपवतेचारुरग्रा ^{२३} । ^२ याशयि । ^{२२} हाउ । ^{२२} हाउ । ^{२२} हाउ । ^{३२ २२} ओहा ।
^{३२ २२} ओहा । ^{३२ २२} ओहायि । ^{२२ १} वयोहोयि । ^{२२ १} वयोहोयि । ^{२२ १} वयोहोयि । ^{२२ १} पयोहोयि ।
^{२२ १} पयोहोयि । ^{२२ १} पयोहोयि । ^२ चक्षुहोयि । ^२ चक्षुहोयि । ^२ चक्षुहोयि । ^२ श्रोत्र७-
^१ होयि । ^{२२} श्रोत्र७होयि । ^{२२} श्रोत्र७होयि । ^{२२} आयुहोयि । ^{२२} आयुहोयि ।
^{२२} आयुहोयि । ^{२२ १} तपोहोयि । ^{२२ १} तपोहोयि । ^{२२ १} तपोहोयि । ^{२२ १} वचोहोयि । ^{२२ १} वचोहोयि ।
^{२२ १} वचोहोयि । ^{२२ १} तेजोहोयि । ^{२२ १} तेजोहोयि । ^{२२ १} तेजोहोयि । ^२ सुवहोयि । ^२ सुवहोयि ।
^२ सुवहोयि । ^{२२} ज्योतिहोयि । ^{२२} ज्योतिहोयि । ^{२२} ज्योतिहोयि । ^३ वा २३४
^{५२ २} ओहोवा । ^{२२} ए । ^{२ १ २ २} अग्निःसमुद्रमाक्षयत् । ^{२२} ए । ^{१ २ १ २ २ २ १} अग्निर्मूद्गाभवादिवः ।
^{२२} ए । ^{२२} आयुर्द्वा अस्मभ्यं वचोधादेवभ्या ^{३ १ १ १ १} २३४५ः ॥ १ ॥ ^३ ओ३१म् ।
^२ ओ३१म् । ^२ ओ३१म् । ^{२२ १} आयुः । ^{२२ १} आयुः । ^{२२ १} आयुः । ^{२२ १} ज्योतिः ।
^{२२ १} ज्योतिः । ^{२२ १} ज्योतिः । ^{२२ १ २ २} ज्योतोवा । ^{२२ १ २ २} ज्योतोवा । ^{२२ १ २ २} ज्योतोवा ।
^{२२ १ २ २} ज्योतोवा हायि । ^२ ज्योतोवा हायि । ^{२२ १ २ २} ज्योतोवा३हाउ । ^{२१} वा । इहस्व-
^{२२ २ १ २ २ १ २ २} वैश्वानरायमदिशो ^{१ २ २ १ १ २ १ २ २ १} ज्योतिर्वृहत् । ^{२ १} इन्दुरिडासत्य । ^{२ १} सत्य । ^{२ १} सत्य ।
^{२ १ २ २} सत्योवा । ^{२ १ २ २} सत्योवा । ^{२ १ २ २} सत्योवा । ^{२ १ २ २} सत्योवाहायि । ^{२ १ २ २} सत्योवाहायि ।
^{२ १ २ १} सत्योवा३हाउ । ^२ वा । इहस्ववैश्वानरायमदिशोज्योतिर्वृहत् । ^{२ १} कायमानो

^२ वनात्त्वाम् । ^२ तुवाम् । ^२ तुवाम् । ^{२ १२ २} तुवोवा । ^{२ १२ २} तुवोवा । ^{२ १२ २} तुवोवा । ^{२ १२ २} तुवोवा-
^२ हायि । ^{२ १२ २} तुवोवाहायि । ^{२ १२ २} तुवोवाहायि । ^{२ १२ २} तुवोवा ३ हाउ । वा ।
^{२ १ २ २} इहस्ववँश्वानरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत् । ^{१ २ १ २ २} द्यौभूतपृथिवी । ^{२ १ २} पृथिवी ।
^{२ १ २} पृथिवी । ^{२ १ २} पृथिव्योवा । ^{२ १ २} पृथिव्योवा । ^{२ १ २} पृथिव्योवा । ^{२ १ २} पृथिव्योवाहायि ।
^{२ १ २ २} पृथिव्योवाहायि । ^{२ १ २ २} पृथिव्योवा ३ हाउ । वा । ^{२ १ २ २} इहस्ववँश्वानराय-
^{२ १ २ २} प्रदिशोज्योतिर्वृहत् । ^{२ २ २} यन्मातुरजमन्नपाः । ^{२ १ २ २} अपाः । ^{२ १ २ २} अपाः । ^{२ १ २ २} अपोवा ।
^{२ १ २ २} अपोवा । ^{२ १ २ २} अपोवाहायि । ^{२ १ २ २} अपोवाहायि । ^{२ १ २ २} अपोवा ३ हाउ ।
^{२ १ २ २} वा । ^{२ १ २ २} इहस्ववँश्वानरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत् । ^{२ १ २ २} सहस्तेज आपः । ^{२ १ २ २} आपः ।
^{२ १ २ २} आपः । ^{२ १ २ २} आपोवा । ^{२ १ २ २} आपोवा । ^{२ १ २ २} आपोवा । ^{२ १ २ २} आपोवाहायि । ^{२ १ २ २} आपो-
^{२ २} वाहायि । ^{२ १ २ २} आपोवा ३ हाउ । वा । ^{२ १ २ २} इहस्ववँश्वानरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत् ।
^{२ २ २} नतत्तैअन्नमृपेनिवर्त नाम् । ^{२ १ २ २} तनाम् । ^{२ १ २ २} तनाम् । ^{२ १ २ २} तनोवा । ^{२ १ २ २} तनोवा ।
^{२ १ २ २} तनोवा । ^{२ १ २ २} तनोवाहायि । ^{२ १ २ २} तनोवाहायि । ^{२ १ २ २} तनोवा ३ हाउ । वा ।
^{२ १ २ २} इहस्ववँश्वानरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत् । ^{२ १ २ २} उपादिशोज्योतिः । ^{२ १ २ २} ज्योतिः ।
^{२ १ २ २} ज्योतिः । ^{२ १ २ २} ज्योतोवा । ^{२ १ २ २} ज्योतोवा । ^{२ १ २ २} ज्योतोवा । ^{२ १ २ २} ज्योतोवाहायि ।
^{२ १ २ २} ज्योतोवाहायि । ^{२ १ २ २} ज्योतोवा ३ हाउ । वा । ^{२ १ २ २} इहस्ववँश्वानरायप्रदिशो-
^{२ १ २ २} ज्योतिर्वृहत् । ^{२ १ २ २} यदुरेसन्निदाभूवाः । ^{२ १ २ २} भूवाः । ^{२ १ २ २} भूवाः । ^{२ १ २ २} भूवोवा ।

^{२ १ २ २} भूवोवा । ^{२ १ २ २} भूवोवा । ^{२ १ २ २ २} भूवोवाहायि । ^{२ १ २ २ २} भूवोवाहायि । ^{२ १ २ २ २} भूवोवाइहाउ ।
^{२ १ २ २} वा । ^{२ १ २ २} इहस्ववैश्वानरायप्रदिशोज्योतिर्बृहत् । ^{२ १ २ २} ओ३१म् । ^{२ १ २ २} ओ३१म् ।
^{२ १ २ २} ओ३१म् । ^{२ १ २ २} आयुः । ^{२ १ २ २} आयुः । ^{२ १ २ २} आयुः । ^{२ १ २ २} ज्योतिः । ^{२ १ २ २} ज्योतिः । ^{२ १ २ २} ज्योतिः ।
^{२ १ २ २} ज्योतोवा । ^{२ १ २ २} ज्योतोवा । ^{२ १ २ २} ज्योतोवा । ^{२ १ २ २} ज्योतोवाहायि । ^{२ १ २ २} ज्योतोवा-
^{२ १ २ २} हायि । ^{२ १ २ २} ज्योतोवाइहाउ । ^{२ १ २ २} वा । ^{२ १ २ २} घर्मामरुद्भिर्भूवनेषुचक्रदत् । ^{२ १ २ २} इट्टुडा
^{२ १ २ २} २३४५ । ^{२ १ २ २} आरण्यगानस्य ^{२ १ २ २} पट्टप्रपाठकस्य ^{२ १ २ २} प्रथमाद्धे ^{२ १ २ २} साम ३ ^{२ १ २ २} तथा ४ ॥
^{२ १ २ २} अथ ^{२ १ २ २} ज्येष्ठसाम—^{२ १ २ २} हाउ । ^{२ १ २ २} हाउ । ^{२ १ २ २} हाउ । ^{२ १ २ २} आज्यदोहम् । ^{२ १ २ २} आज्य-
^{२ १ २ २} दोहम् । ^{२ १ २ २} आज्यदोहम् । ^{२ १ २ २} मूर्द्धानन्दायि । ^{२ १ २ २} वा३अर । ^{२ १ २ २} तिपृथिव्याः ।
^{२ १ २ २} वैश्वानराम् । ^{२ १ २ २} ऋतआ । ^{२ १ २ २} जातमाग्निम् । ^{२ १ २ २} कविँसम्रा । ^{२ १ २ २} जा ३ मति ।
^{२ १ २ २} थिजनानाम् । ^{२ १ २ २} आसन्नः पा । ^{२ १ २ २} त्रा३ञ्जन । ^{२ १ २ २} यन्तदेवाः । ^{२ १ २ २} हाउ । ^{२ १ २ २} हाउ ।
^{२ १ २ २} हाउ । ^{२ १ २ २} आज्यदोहम् । ^{२ १ २ २} आज्यदोहम् । ^{२ १ २ २} आज्यदो५हाउ । ^{२ १ २ २} वा । ^{२ १ २ २} ए ।
^{२ १ २ २} आज्यदोहम् । ^{२ १ २ २} ए । ^{२ १ २ २} आज्यदोहम् । ^{२ १ २ २} ए । ^{२ १ २ २} आज्यदोहा३३४५म्
^{२ १ २ २} ॥ १ ॥ ^{२ १ २ २} हाउ । ^{२ १ २ २} हाउ । ^{२ १ २ २} हाउ । ^{२ १ २ २} हुम् । ^{२ १ २ २} चिदोहम् । ^{२ १ २ २} चिदोहम् ।
^{२ १ २ २} चिदोहम् । ^{२ १ २ २} मूर्द्धानन्दायि ॥ ^{२ १ २ २} वा३अर । ^{२ १ २ २} तिपृथिव्याः । ^{२ १ २ २} वैश्वानराम् ।
^{२ १ २ २} ऋतआ । ^{२ १ २ २} जातमाग्निम् । ^{२ १ २ २} कविँसम्रा । ^{२ १ २ २} जा३मति । ^{२ १ २ २} थिजनानाम् । ^{२ १ २ २} आसन्नः
^{२ १ २ २} पा । ^{२ १ २ २} त्रा३ञ्जन । ^{२ १ २ २} यन्तदेवाः । ^{२ १ २ २} हाउ । ^{२ १ २ २} हाउ । ^{२ १ २ २} हाउ । ^{२ १ २ २} हुम् । ^{२ १ २ २} चिदोहम् ।

^{२ १ २} चिदोहम् । ^२ चिदोऽहाड । ^२ वा३ । ^{३ १ १ १} इ२३४५ ॥२॥ ^{२२ २२ २२} हाड । हाड । हाड ।
^{१ २} च्योहम् । ^{१ २} च्योहम् । ^{१ २} च्योहम् । ^{२२ २२} मूर्धानन्दायि । ^{२ १ २ ३} वा३अर । तिष्ठ-
^{४ ५} धिव्याः । ^{२२ २२} वैश्वानराम् । ^{२ १ २} ऋतआ । ^{२२ ३ ४ ५} जातमग्निम् । ^{२ १} कविःसम्रा । जा
^१ इमति । ^{२ ३ ४ ५} धिजनानाम् । ^{२२ २} आसन्नः पा । ^{२ १} त्रा३ञ्जन । ^{२ ३ ४ ५} यन्तदेवाः ।
^{२२ २२ २२} हाड । हाड । हाड । ^{१ २} च्योहम् । ^{१ २} च्योहम् । ^{१ २ २} च्योऽहाड । वा ३ ।
^२ ए ३ । ऋतम् ॥ आरण्यगानस्य प्रथमप्रपाठकस्य प्रथमार्द्धे साम
 १६।१७।१८॥ अत्र अथातो वसोर्द्धारां जुहोतीति ब्राह्मणमापि पठन्ति ।

अथातोवसोर्द्धारांजुहोति ॥ अत्रैपसुर्वोऽग्निःसंस्कृतः सुऽएषोत्रव-
 सुस्तुस्मै देवाऽएतांधाराम्प्रागृहस्तुयैनमपीणस्तद्युदेतुस्मै वुसवऽएता-
 न्धाराम्प्रागृहस्तुस्मादेनाम्बुसोर्द्धारित्याचक्षते तुयैवास्माऽअयुमेतान्धा-
 राम्प्रागृह्णाति तुयैनं पीणाति ॥ १ ॥ युह्वैताम्बुसोर्द्धाराञ्जुहोति ।
 अभिषेकुऽएवास्यैषुऽएतद्वाऽएनन्देवाः सुर्वकृत्सुऽसंस्कृत्यायैनमेतैःका-
 मैरभ्यपिञ्चनैतुयावुसोर्द्धारया तुयैवैनमयुमेतत्सुर्वं कृत्स्नुऽसंस्कृत्यायै-
 नमेतैःकामैराभिषिञ्चत्येतया वुसोर्द्धारयाज्येन पञ्चगृहीतेनौदुम्बर्या-
 सुचातुस्योक्तोबुन्धुः ॥ २ ॥ वैश्वानरुऽहुत्वा ॥ शिरोयुवैश्वानरुःशीर्ष्णो-
 वाऽअन्नमद्यतेयोशीर्षतो वाऽअभिषिच्यमानोभिषिच्यते मारुतान्हुत्वा
 प्पाणावै मारुताः प्राणैरुवाऽअन्नमद्यतेयोप्राणेषु वाऽअभिषिच्यु-
 मानोभिषिच्यते ॥ ३ ॥ तद्वाऽअरण्येनूच्येवाग्गाऽ ॥ अरण्ये
 नूच्योवाचो वाऽअन्नमद्यतेयोवाचा वाऽअभिषिच्यमानोभिषिच्यते

तदेतत्सर्वम्बुसुसुर्वेक्ष्यतेकामाः सैपावसुमुयीधारा यथाक्षीरस्यवासापि-
 पोवैवुमारम्भायेवेयुमाज्याहुतिर्ह्यतेतद्युदेपा वसुमुयीधारा तस्मादेना-
 म्बुसोर्धारेत्याचक्षते ॥ ४ ॥ सुऽ आह । इदुश्चमऽ इदुश्चमऽ हुत्यनेन
 चत्वाप्रीणाम्यनेनचानेन चत्वाभिपिञ्चाम्यनेन चेत्येतदुथोऽइदुश्चमेदु-
 हीदुश्चमऽ इति सायुद्वैपाधाराग्निम्प्राप्नुयादुथैतद्युजु प्रतिपद्येत ॥५॥
 एतद्वाऽएनन्देवा ॥ एतेनान्नेन प्रीत्वैतै कामैरभिपिच्यैतयावुसो-
 र्द्धारयाथैनमेतान्कामानयाचन्त तेभ्यऽइष्टुः प्रीतोभिपिक्तऽएतान्का-
 मान्प्रायच्छन्तुथैवैनमयमेतदेतेनान्नेन प्रीत्वैतैः कामैरभिपिच्यैतयावु-
 सोर्द्धारयाथैनमेतान्कामान्याचते तस्माऽइष्टुः प्रीतोभिपिक्तऽएतान्का-
 मान्प्रायच्छति द्वैद्वौकामौ संयुनक्तयुव्यवच्छेदाय यथाव्योकसौसंयु-
 ज्यादेवुंषज्ञेन कल्पतामिति ॥ ६ ॥ एतद्वै देवाऽ अब्रुवन् ॥ केनेमा-
 न्कामान्प्रतिग्रहीष्यामऽइत्यात्मनैवैत्यब्रुवन्व्यज्ञो वै देवानामात्मा यज्ञऽ
 उऽएवयजमानस्यसषदाह षज्ञेनकल्पन्तामित्यात्मनामे कल्पन्तामित्ये-
 वै तुदाह ॥ ७ ॥ द्वादशसु कल्पयति ॥ द्वादशमासाः सँवत्सरः
 सँवत्सुरोन्निर्यावान्निर्यावत्यस्य मात्रातावतैवैनमेतदन्नेन प्रीणात्यथो
 तावतैवैनमेतदन्नेनाभिपिञ्चति चतुर्दशसुकल्पयत्यष्टासु कल्पयतिदश-
 सु कल्पयति त्रयोदशसु कल्पयति ॥ ८ ॥ अथापेन्द्राणि जुहोति ॥
 सुर्वमेतद्युदर्थेन्द्राणि सुर्वेणैवैनमेतत्प्रीणात्यथो सुर्वेणैवैनमेतदभिपिञ्च
 ति ॥ ९ ॥ अथ ग्रहाञ्जुहोति ॥ यज्ञो वै ग्रहायज्ञेनैवैनमेतदन्नेन प्रीणा
 त्यथो यज्ञेनैवैनमेतदन्नेनाभिपिञ्चति ॥ १० ॥ अपैतान्यज्ञक्रतूञ्जु-
 होति ॥ अग्निश्च मेघमृश्मऽ इत्येतैरेवै न मे तुद्यज्ञक्रतुभिः प्रीणात्यथाऽ
 एतैरेवै न मे तुद्यज्ञक्रतुभिरभिपिञ्चति ॥ ११ ॥ अथायुज स्तोमाञ्जुहोति ॥

सु ह्येय यज्ञऽ उवाच नम्रताया वै विभेमीति का ते नम्रतेत्यभित एव
 मापरिस्तृणायुगितितुस्मादेतदग्निमभितः परिस्तृणन्ति तृष्णाया वैवि-
 भेमीतिक्रान्ते तृप्तिरिति ब्राह्मणस्पैव तृप्तिमुनुतृप्येयमिति तुस्मात्सु-
 स्थिते यज्ञे ब्राह्मणन्तुर्षयित वै द्रूयाद्यज्ञमेवैतत्तर्षयति ॥१२॥ वत्कु-
 र्मणात्यरीरिचं यद्वा न्यूनमिहाकरम् ॥ अग्निष्टत्स्विष्टकृद्द्विद्वान्स्विष्ट-
 सुहुतं करोतु स्वाहा ॥ १३ ॥ नात्र संस्रवप्रक्षेपः ॥ इदमग्नये वाजादि-
 भ्योऽग्नये विष्णवे रुद्राय सोमाय वैश्वानराय च न मम ॥ एवं वसो-
 र्द्वाराहोमं विधाय यजमानस्तस्मिन्नेवाग्नीं स्रुचं प्रक्षिप्य रुद्रस्तुतिं कुर्यात्
 यथा-नमः सोमाय शान्ताय सगुणायादिहेतवे । निवेदयामि चात्मानं

१ अत्र केचन रुद्रकलशसमीपे कुशे त्यागः इति वदन्त संस्रवप्रक्षेप कुर्वन्ति
 तन्निर्मूलम् ॥ त्यागपठनरूपा क्रिया मित्रा तथा च संस्रवप्रक्षेपरूपा क्रिया मित्रा न
 तयोर्नित्यसम्बन्ध ॥ २ इति तन्वेग त्याग ॥ ३ रुद्रकल्पद्रुमशास्त्रार्थपरिच्छेदे वसोर्द्वारा
 हुत्वा यजमान एव तस्मिन्नग्नीं स्रुक्प्रासनं करोति अत्र ता स्रुचमनुप्रास्यति यदत्राच-
 लितं नैतद्बहिर्द्वारसदिति श्रवणात् ॥ महार्णवेऽपि-होमाते प्रासयेदमौ स्रुच-
 तामान्यलिप्तिकाम् ॥ कात्यायनसूत्रेऽपि-वसोर्द्वारा जुशेयौदुम्बर्या पञ्चगृहीत सत-
 यनमानोऽरण्येनूच्येऽग्निप्राप्तेवाञ्छम इत्यष्टानुवाकेन हुत्वा स्रुक्प्रासनमिति ॥ संस्रवो
 नाम पानसलमहुतशेष ॥ अद्वासूत्रे-सऽश्रवान् समवनीय-इत्यस्य व्याख्याने
 कर्कादिमाष्यकारे संस्रवनाम-पानसलमहुतशेष इत्युक्तमस्ति ॥ आदे संस्रवस्य
 शेषप्रतिपत्ति -न्युञ्जीकरणम् ॥ कात्यायनश्रौतसूत्रे तृतीयाध्याये दर्शपौर्णमासेऽयाम्-
 सऽश्रवान् जुशेति सऽश्रवमागास्य इति ॥ श्रौते संस्रवस्य शेषप्रतिपत्ति -होम ॥
 र्माते तु भक्षणम् ॥ बर्हिहुत्वा प्राश्नानि ॥

त्वं गतिः परमेश्वर ॥ अनादिनिधनो रुद्रो गीर्यते श्रुतिभिः सदा ।
 राजसेन स्वयं ब्रह्मा साखिकेन स्वयं हरिः ॥ तामसेन स्वयं रुद्र-
 द्वितयं त्वयि संस्थितम् ॥ नमामि त्वां विरूपाक्ष नीलग्रीव नमो-
 स्तु ते । त्रिनेत्राय नमस्तुभ्यमुमादेहार्धधारिणे ॥ त्रिशूलधारिणे
 तुभ्यं भूतानां पतये नमः । पिनाकिने नमस्तुभ्यं नमो मीढुष्ट-
 माय च ॥ नमामि त्वां महाभूतपतये त्वां नमाम्यहम् । स्वयं
 भिक्षान्नभोक्ता च भक्तानां राज्यदायकः ॥ सूर्यरूपं समासाद्य
 देहिनां देहदायकः । यतीनां मुक्तिदस्त्वं च भुक्तयर्थिनां च
 भुक्तिदः ॥ यदृच्छया सर्वमिदं ततं मध्ये च पालितम् । अन्ते च
 विलयं नीतं शक्तिः कस्य भवादृते ॥ त्वं माता त्वं पिता त्वं हि
 त्वं बन्धुस्त्वं च मे सखा । त्वं विद्या द्रविणं त्वं च त्वं च सर्व
 मम प्रभो ॥ नमो विरिञ्चिविष्णुवीशभेदेन परमात्मने । सर्गसंस्थिति-
 संहारव्यापिने परमात्मने ॥ कर्मन्यूनातिरिक्तं यज्जपहोमार्च-
 नादिकम् । कृतमज्ञानतो देव तन्मम क्षन्तुमर्हसि ॥ अपराध-
 सहस्राणि क्रियन्तेऽहर्निशं मया । दासोऽयमिति मां मत्वा क्षमस्व
 परमेश्वर ॥ अपराधसहस्राणां सहस्रमयुतं तथा । अर्बुदश्चाप्य-
 संख्येयं करुणाब्धे क्षमस्व मे ॥ यं चापराधं कृतवानज्ञानात्पुरुषो-
 त्तम । भक्तस्य मम देवेश त्वं सर्वं क्षन्तुमर्हसि ॥ अज्ञानादल्पशक्ति-
 त्वादालस्याद्गुष्टचेतसः । यन्न्यूनमातिरिक्तं वा तत्सर्वं क्षन्तुमर्हसि ॥
 विश्वेश्वर विरूपाक्ष विश्वरूप सदाशिव । शरणं भव भूतेश करुणाकर
 शङ्कर ॥ हर शम्भो महादेव विश्वेशामरवल्लभ । शिवशङ्कर सर्वात्म-
 नीलग्रीव नमोस्तु ते ॥ मृत्युञ्जय महारुद्र सर्वेश शशिशेखर । चन्द्रचूड

महादेव पार्वतीश नमोऽस्तु ते ॥ मृत्युञ्जयाय रुद्राय नीलकण्ठाय
 शम्भवे । अमृतेशाय शर्वाय महादेवाय ते नमः ॥ रुद्रहोमो जपो वापि
 न्यूनो वाऽप्यधिकोऽपि वा । सम्पूर्णस्त्वत्प्रसादेन भूयाद्भूतिविभूषण ।
 इति स्तुत्वा ततोऽग्निप्रदक्षिणां कुर्यात्तत्रमन्त्रः—ॐ सुं हेषु यज्ञुऽउवाच
 नमुताया वै विभेमीति का ते नम्रतेत्यभित एव मा पुरिस्तृणीयुरिति
 तुस्मादेतुदग्निमभितः पुरिस्तृणान्ति तृष्णाया वै विभेमीति का
 तेतृप्तिरिति ब्राह्मणस्यैव तृप्तिमुनुतृप्येयमिति तुस्मात्सुस्थितेयत्रे
 ब्राह्मणन्तुर्षयित वै ब्रूयाद्यजुमेवैतुत्तर्षयति ॥ श० ब्रा० काण्ड १
 प्रपाठकद्ब्राह्मण १ मन्त्र ॥२८॥ इत्यग्निप्रदक्षिणीकृत्य अग्नेः पश्चात्प्रा-
 ङ्मुखो यजमान उपाविश्य भस्म धारयेत्—यथाँच्यायुषं जुमर्द्रेल-
 ललाटे । कुश्यर्षस्य त्रयायुषं—ग्रीवायाम् । यद्वेवेषुं त्रयायुषम्—बाह्वोः ।
 तन्नोऽअस्तुत्रयायुषम्—हृदये ॥ ततः संस्रवमाशनं पवित्राभ्यां मार्जनम्
 अग्नौ पवित्रप्रतिपात्तिः ब्रह्मणे पूर्णपात्रदानं प्रणीतोदकेन सङ्कल्पः-
 कृतस्य कर्मणः साङ्गतासिद्धयर्थं ब्रह्मन् इदं पूर्णपात्रं सदाक्षिणाकं
 तुभ्यमहं सम्प्रददे ॥ प्रतिगृह्यताम्—यजमानो वदेत्—ब्रह्मा प्रतिगृह्यामी-
 ति—ॐ द्यौस्त्वा ददातु पृथिवी त्वा प्रतिगृह्यातु ॥ प्रणीताविमोकः मार्ज-
 नम्—ॐ आपः शिवाः शिवतमाः शान्ताः शान्ततयास्तास्ते कृण्वन्तु भेष-
 जम् ॥ श्रेयोदानम्—ब्रह्मादय ऋत्विजादयश्च आचार्यद्वारा श्रेयोदानं

१ अग्नेन मन्त्रेण अग्निप्रदक्षिणीकरणं काशिदीक्षितमहारुद्रपद्धतावुत्तम् ॥

२ अत्र होमरुद्रत्वात् तर्पणमार्जने यत्र षपदशाशतो होमादिविहितं तत्रैव ते ॥

३ कल्पवृक्षादिग्रन्थेषु तु वरणकर्मण आचार्यादय एव स्वं श्रेयोदानं युक्तं इत्युक्तं
 लौक्याय अत्र प्रयोगे आचार्यद्वारा श्रेयोदानमाहृतमस्ति ॥ इदं भेष सम्पादन

कुर्युः ॥ उदङ्मुख आचार्यः प्राङ्मुखस्थितयजमानहस्ते श्रेयोदानं
 कुर्यात् तद्यथा—शिवा आपः सन्तु इति यजमानहस्ते उदकं दत्त्वा
 सौमनस्यमस्तु इति पुष्पाणि । अक्षतं चारिष्टं चास्तु—इति अक्षतांश्च
 दत्त्वा ततो दीर्घमायुः शान्तिः पुष्टिस्तुष्टिश्चास्तु—इति पुनरुदकं दत्त्वा
 आचार्यः—हस्ते साक्षतसोदकपूर्णाफलं गृहीत्वा—भवन्नियोगेन मया
 अस्मिन् होमात्मकमहारुद्राख्ये कर्मणि यत्कृतं आचार्यत्वं तथा च
 एभिर्ब्राह्मणैः सह यत्कृतं ब्रह्मत्वं गाणपत्यं सादस्यं तथा च यः
 कृतो होमः तस्माद् आचार्यत्वात् ब्रह्मत्वात् गाणपत्यात् सादस्यात्
 होमात् यदुत्पन्नं श्रेयः तच्चुभ्यमहं सम्प्रददे प्रतिगृह्यताम् । प्रति-
 गृह्णामि ॥ तेन श्रेयसा त्वं श्रेयस्वान्भव ॥ भवामि इति यजमानो वदेत् ॥
 दक्षिणादानम्—सपत्नीको यजमानः अग्नेः पश्चिमतः उपविष्टः उद-
 ङ्मुखानाचार्यादीन् वरणक्रमेण कनिष्ठमध्यमोत्तमपक्षाणां शक्तयन्तु-

निर्मूलत्वाद्यजमानप्रतारणमात्रमेव ऋत्विक्कृतकर्मणः फलस्य यजमाननिष्ठवान् ॥
 केचित्तु पुत्रकृतवैतरणीदानजन्यश्रेयोदानवन्माघस्नानादिजन्यपुण्यदानवचेदमपि श्रेयो-
 दानमविरुद्धमित्याहुः ॥ इति कल्पद्रुमकारैकतम् ॥ एण्डदीक्षितास्तु—श्रेयोदान निर्मूल-
 त्वाद्यजमानप्रतारणमात्रमिति केचन वदन्ति तदयुक्त विधिवाक्यश्रवणात् ॥ तदुक्त
 प्रयोगपारिजाते वामन—आचार्यप्रभृतिभ्यश्च ग्रहार्चनफल ततः । समिदान्यचरुणा च
 तिलहोमफलं तथा ॥ तेभ्यो जपफलं तद्ब्रह्मीयाञ्चलपूर्वकम् । ततस्तेभ्यो यथाशक्ति
 दातव्या दक्षिणाः पृथक् । इत्युक्तत्वात् ॥ परशुराममहारुद्रपद्धतौ—यथोक्तविधिना यावद्
 अस्माभिर्हवनं कृतम् । तेन यच्चनित पुण्यं सपुण्येन हि पुण्यभाक् । मय रूद्रप्रादेन
 तत्पुण्यं तव नो मम । इत्युक्तत्वात्—रुद्रकृद्दस्ते भेष सम्पाद्यते द्विजैः ॥

सारिपक्षमाश्रित्य पूजापूर्विकां दक्षिणां दद्यात् । हस्ते जलमादाय-
देशकालौ स्मृत्वा मया आचरितस्य हवनात्मकमहारुद्रस्य साङ्गता-

१ ब्राह्मणानां तत पूजा कार्या शक्त्यनुसारत । असम्पूर्णं भवेत्तावद्यावद्विप्रो न
पूजित ॥ पूजिते सति विप्रेऽस्मिन् सर्वं सम्पूर्णंता व्रजेत् ॥

२ दश गां सवत्सा स्वर्णभूषिता वृषभैकादशा तदलमे एकां गां दद्यादित्याह
भगवान् बौधायन ॥ एतदसम्भवे तु-गवामभावे निष्क स्यात्तदर्थं पादमेव च ॥
निष्कस्तु लोकशास्त्रयोरेकवाक्यतया चत्वारिंशमाया तदर्द्धं त्रिंशत्तिस्तदर्द्धं दश तदभावे
रजतम् अशक्तौ पादार्द्धमिति ॥ यत्तु द्वात्रिंशत्तणिका गावः इत्युक्तम् तत्तु अत्यशक्त-
विषयम् ॥ आचार्यदक्षिणार्द्धम् ऋत्विग्भ्यो देयम् । सर्वत्र ऋत्विग्दक्षिणापेक्षया आचार्यापि
द्वैगुण्यविधानात् ॥

परशुराममहारुद्रपद्धतौ-नानागोत्रेभ्य ऋत्विग्भ्यो नानाशर्मभ्य एव च । दास्येऽह
दक्षिणास्ताभिः प्रीयतामिष्टदेवता ॥ कर्मणा विहितं यश्च दक्षिणाभिस्तु दक्षयेत् । ताभिर्वश
समृद्धं स्यात्तस्माद्देया च दक्षिणा ॥ ऋत्विजां दक्षिणामानं क्रमाद्गुदेषु पञ्चसु ॥ सुवर्ण-
कृष्णलक्षैव मापकर्षपलोमितम् ॥, श्रेष्ठे निष्कत्रय देय निष्कद्वय च मध्यमे । त्रिंशमा-
पप्रमाणं यत् स्वर्णं तन्निष्कमुच्यते ॥ कैश्चि घोडशभिः प्रोक्तो यश्चस्तस्य तथा भवेत् । न
हि न्यूनं प्रकर्तव्यं काम्यकर्मविशेषतः ॥ न्यूने कृते कुत सिद्धिः का सिद्धिः काम्यकर्मणः ।
यद्वा सोपस्करा गावो वृषभैकादशादश ॥ एकैकस्मै प्रदातव्या हिरण्यं वा पदान्वितम् ।
द्रव्याभावेऽथ वैकैका गावो देयाः सवत्सका । गोरभावे तु गोमूल्यामन्यद्वा वस्तु
तत्समम् ॥ ब्रह्मणेऽध्वर्यवे देयं तत्तद्द्विगुणकं घनम् । ऋत्विग्भ्यो द्वारपालेभ्यो यथा भद्रा
च भूषणी ॥ एकादशगुणां कृत्वा महास्तोत्रदक्षिणाम् । दद्यात्कर्मसमृद्धयर्थमतिरुद्रेऽति
रुद्रकृत् । अनह्नीनो दहेद्राद्रु मन्त्रहीनस्तथात्विजः । यन्मानमदक्षिण्यो नास्ति यश्चसो
रिषु ॥ दक्षिणा हेमरूप्यादि गजवाजिरथादि वा । तुलाप्रभृति दानानि विविधानि
तथापि वा ॥

सिद्धये आचार्यादिवृतेभ्यः ब्राह्मणेभ्यः पूजनपूर्वकं दक्षिणाप्रदानं
 करिष्ये ॥ आचार्यपूजनम्—महारुद्ररूपिन्नाचार्य एतत्ते पाद्यम् (शिष्टाचारा-
 त्पादौ प्रक्षाल्य) इदमर्घ्यम् इमे तुभ्यं बार्हस्पत्ये वाससी एष ते गन्ध
 इमानि पुष्पाणि एष ते धूपः दीपः नैवेद्यताम्बूलादीनि एतावतीं दक्षिणां तु-
 भ्यमहं सम्प्रददे ॥ ततः आचार्याय गोप्रदानम्—प्रत्यक्षगोप्रदाने “ॐ गवे
 नम ” इति गां च समभ्यर्च्य कुशाक्षतकुसुमजलान्यादाय पूर्वोक्तविशे-
 षणवति काले मया आचरितस्य होमात्मकमहारुद्रस्य फलप्रतिष्ठासिद्ध्य-
 र्थममुकसगोत्राय अमुकप्रवराय शुक्लयजुर्वेदान्नायवाजिमाध्यन्दिनीय-
 शाखाध्यायिने अमुकशर्मणे रुद्ररूपिणे आचार्याय यथाशक्त्यलङ्कृताम्
 इमां सवत्सां गां रुद्रदेवत्याम् इदञ्च हिरण्यम् अग्निदेवत्यं तुभ्यं सम्प्रददे
 न मम इति कुशकुसुमाक्षतसमन्वितं जलं आचार्यहस्ते दद्यात् ॥ आचार्यः
 प्रतिगृह्णामि ॥ ॐ देवस्य स्वा सवितुः प्रसुप्तेऽश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णो
 हस्ताभ्याम् ॥ ३८ ॥ द्यौस्त्वा ददातु पृथिवी त्वा प्रतिगृह्णातु ॥ ॐ स्वस्ति ॥
 इति प्रतिगृह्य कामस्तुतिं पठेत्—ॐ कोऽदात्कस्माऽअदात्कामोऽदात्का-
 मायादात् ॥ कामो दाता काम— प्रतिग्रहीता कामैतर्त्त ॥ ३९ ॥ यज्ञसा-
 धनभूताया विश्वस्याघौघनाशिनी । विश्वरूपधरो देवः प्रीयतामनया
 गवा ॥ गोदानसाङ्गतासिद्धये इमां दक्षिणां तुभ्यमहं सम्प्रददे न मम ॥
 प्रत्यक्षायाः गोरभावे तन्निष्क्रयं निष्कपरिमितं तदर्द्धं तदर्द्धं वा हिरण्यं द-
 द्यात् ॥ तत्पक्षे—गोनिष्क्रयभूतामिदं हिरण्यमग्निदेवतं तुभ्यमहं सम्प्रददे
 इति सङ्कल्प्य दद्यात् ॥ एतावद्विरण्यासम्भवे रजतं दद्यात् ॥ ततो ब्रह्मन्ने-
 तत्ते पाद्यमित्यादिना पूर्वोक्तप्रकारेण पूजापूर्वकं ब्रह्मणे दक्षिणां दद्यात् ॥

एवं सदस्याय उपद्रुष्टे गाणपत्याय द्वारपालेभ्यः ऋत्विग्भ्यो ग्रहजापके-
 भ्यश्च यथोक्तदाक्षिणां दत्त्वा आशिषो गृह्णीयात् ॥ दानानि—स्वर्णगोभू-
 तिलान्दद्यात्सर्वतोपापनुत्तये । स्वर्णदानमन्त्रः—हिरण्यगर्भगर्भस्यं० इदं
 यथाशक्तिसुवर्णम् अग्निदैवतम् अमुकशर्मणे तुभ्यमहं सम्प्रददे ॥ प्रति-
 गृह्णामि—ॐ देवस्यंत्वासावितु?० ॥ भूमिदानमन्त्रः—सर्वभूताश्रया भूमिर्व-
 राहेण समुद्धृता । अनन्तसस्यफळदा ह्यतः शान्तिं प्रयच्छ मे ॥ इमां भूमिं
 विष्णुदैवतां वा तन्निष्कयीभूतं यथाशक्ति रजतद्रव्यम् अमुकशर्मणे आ-
 चार्याय तुभ्यमहं सम्प्रददे—ॐ देवस्यंत्वा० ॥ तिलपात्रदानम्—महर्षेर्गो-
 त्रसम्भूताः काश्यपस्य तिलाः स्मृताः। तस्मादेषां प्रदानेन मम टोपो व्यपो-
 हतु ॥ एतांस्तिलान्प्रजापतिदैवतान् आचार्याय तुभ्यमहं सम्प्रददे न मम ।
 ॐ देवस्यंत्वा० प्रजापतये प्रतिगृह्णामि । तत आचार्यादयः सर्वे उदङ्मुख-
 खास्तिष्ठन्तः ग्रहवेदीसमीपस्य कलशोदकं रुद्रपीठादिसकलपीठस्य क-
 लशोदकानि आचाराद् द्वारकलशोदकं च पात्रान्तरे उद्धृत्य दूर्वापञ्चपञ्च-
 वैर्वक्ष्यमाणैर्वैदिकैः पौराणिकैश्च मन्त्रैः प्राङ्मुखोपाधिष्ठं सकुटुम्बं यजमानं
 तद्वामत उपविष्टां पत्नीञ्च अभिषिञ्चैयुः— ॐ आपोहिष्ठा० चोर्व—शिवतंमो

१ परशुराममहारुद्रपद्धतौ—अभिषेक मूर्ध्नि होम माहृत्य स्वस्तिवाचनम् । प्रेष्य च
 मन्त्राठ च तिष्ठन् कुर्यात्सदैव हि ॥

२ गीतशाखादिमङ्गलघोषपुर सरोऽभिषेक कार्ये इति कल्पद्रुमकारा ॥ परशुराम
 महारुद्रपद्धतौ—पीठस्थे कुभतोयैश्च पञ्चपञ्चवर्षयुतैः । यजमानस्य कर्तव्य रनापन
 चाभिषेचनम् ॥ ऋत्विग्भिरिह सन्तुष्टे प्राङ्मुखैर्वाप्युदङ्मुखैः । अमन्त्रावयवैर्विद्वेस्तथा
 द्वात्रीषभूपणैः ॥ मन्त्रैर्वरुणदेवस्यै स्वशाखोक्ते पुराणैः । अन्यैरप्यभिषेकोत्तरभिषि
 ञ्चैपुन पुन ॥

तस्मात् अरंङ्ग ० ॥ स्तोकानामिन्दुम्प्रतिशूरऽइन्द्रो वृषायमाणो वृषभ-
 स्तुरापाद् ॥ घृतपुषुमनसामोदमानां स्वाहा देवाऽअमृतामादयन्ता-
 म् ॥ १६ ॥ आयाचिन्द्रो वसुऽ उषं नऽ इह स्तुतः संधुमादस्तु शूरः ॥
 वावृधानस्तविपीर्घस्यं पूर्वाद्यौर्नक्षत्रमभिभूति पुष्यात् ॥ १७ ॥ आ नुऽ
 इन्द्रो दूरादानं आसादमिष्टिकृदवसे यासदुग्रः ॥ ओजिष्ठेभिर्नृपति-
 वंर्जवाहुं सुङ्गे सुमत्सुतुवाणिः पृतन्यून ॥ १८ ॥ आ नुऽ इन्द्रो हरिभिर्ध्या-
 त्वच्छांवाचीनो वसे राधंसे च ॥ तिष्ठति वृज्जीमघवां विरुषीमं व्युत्तम-
 नुनो वाजसौता ॥ १९ ॥ त्रुतारुमिन्द्र ० ॥ २० ॥ इममैव हणश्चु-
 धी ० ॥ २१ ॥ तत्त्वायामि ० ॥ २२ ॥ त्वन्नोऽअग्नेव हणस्य ० ॥
 ॥ २३ ॥ सत्त्वन्नोऽअग्नेव मोर्भवो ० ॥ २४ ॥ उदुत्तमं वरुण-
 पाशं ० ॥ २५ ॥ वरुणस्योत्तमं ० ॥ २६ ॥ प्रातरुग्निम्प्रातरिन्द्रो हवामहे
 प्प्रातर्मिवावरुणा प्रातरुश्चिना ॥ प्रातर्भगं पूषणम्ब्रह्मणस्पतिम्प्रा-
 तः सोमं मुतरुद्रं हुवेम ॥ २७ ॥ भगु षणेतुर्भगु सत्त्वरघो भगोमान्धि-
 युमुदं वाददन्नं । भगुष्पन्नो जनयुगोभिरन्वैर्भगुष्पन्नभिर्नृवन्तः स्याम ॥
 ३६ इदमापुं पर्वहतायद्यश्चमलं चषत् ॥ यच्चाभिदुद्रो हावृतं यच्चशेषेऽअ-
 भीरुणम् ॥ आपो मा तस्मादेनं सुं पर्वमानश्च मुश्चतु ॥ ३७ ॥ समुद्राय स्वा-
 दाताय स्वाहा सरिराय स्वादाताय स्वाहा ॥ अनाष्टुप्यार्य स्वादाताय
 स्वाहा प्रतिपुष्यार्य स्वादाताय स्वाहा ॥ अवस्य वै स्वादाताय स्वाहा शि-
 मिदार्य स्वादाताय स्वाहा ॥ ३८ ॥ पुनन्तु मा पितरं सोम्यासं पुन-
 न्तु मा पितामहाः पुनन्तु प्रपितामहाः ॥ पवित्रेण शतायुषा ॥ पुनन्तु
 मा पितामहाः पुनन्तु प्रपितामहाः ॥ पवित्रेण शतायुषा विशुमायुष्य-
 श्च वै ॥ ३९ ॥ अग्नऽ आयुषं पि पवसुऽ आसुवोर्जमिपंश्चनं ॥ आरे
 वाधस्व दुच्छनाम् ॥ ४० ॥ पुनन्तु मा देवजनाः पुनन्तु मर्नसा धियं ॥

पुनन्तु विश्वा भूतानि जातवेदं पुनीहि मां ॥ ३१ ॥ पवित्रेण पुनीहि
 मा शुक्रेण देव दीर्घत ॥ अग्ने कृत्वा कर्तुं १ ऽरन्तुं ॥ ३२ ॥ वत्ते पवित्रमृचि-
 प्यग्ने विततमन्तरा ॥ ब्रह्म तेन पुनातु मां ॥ ३३ ॥ पर्वमानुं सोऽ अद्वा-
 नः पवित्रेण विचर्षणि ॥ ३४ ॥ पोता स पुनातु मां ॥ ३५ ॥ उभाभ्यां-
 न्देव सवितं पवित्रेण सवेन च ॥ माम्पुनीहि विश्वतः ॥ ३६ ॥ विश्व-
 देवी पुनती देव्याग्राह्यस्यामिमावहृद्यस्तन्वोद्यीतपृष्ठां ॥ तयामदं-
 न्तं सधमादेपुद्युयं स्यामपतयो रयीणाम् ॥ ३७ ॥ आप्यायस्व सभेतु
 ते विश्वतः सोम वृष्ण्यम् ॥ भवा वाजस्य सद्भये ॥ ३८ ॥ पञ्च नद्युः-
 सरस्वती ० ॥ ३९ ॥ चित्पतिर्मापुनातु ० ॥ ४० ॥ शिरोमे श्रीर्षशो मुख-
 न्त्विपिं केशाश्च श्मश्रूणि ॥ राजमिष्णोऽ अमृतं स म्म्राट् चक्षुर्वि-
 राट्श्रोत्रम् ॥ ४१ ॥ जिह्वामेभ्रं वाब्जहोमनोमन्त्रपुं स्वराह् भाभः ॥
 मोदां पमोदाऽ अङ्गुलीरङ्गानि मित्रमे सहः ॥ ४२ ॥ वाह मे बलमि-
 न्द्रियं इस्तौ मे कर्म वीर्यम् ॥ आत्वमा क्षत्रसुरो मम ॥ ४३ ॥ पूष्ठीम्ये-
 राष्टमुदरुमं सौम्यावाश्च श्रोणी ॥ ऊरुऽ अरत्क्रीजानुनी विशो मेङ्गानि
 सर्वतः ॥ ४४ ॥ नाभिर्मं चित्तं विज्ञानं म्पापुर्मपंचितिर्भसत् ॥ आनन्द-
 नन्दावाण्डौ मे भगदं सौभाग्यम्पसं ॥ जह्वाभ्याम्पद्भ्यान्धर्मोऽस्मि
 विशि राजा पतिष्ठितं ॥ ४५ ॥ पयःपृथि ० ॥ ४६ ॥ देवस्यंत्वा सवितुं
 पंसवे विश्वतो ॥ सरस्वत्यैवाचोयन्तुर्व्यन्त्रियैदवामिषूहृस्पतेष्ठासा-
 म्त्राज्ज्येनाभिपिंश्चाम्यसौ ॥ ४७ ॥ देवस्यंत्वा ० ॥ सरस्वत्यैवाचोयन्तु-
 र्यन्त्रेणाग्नें सात्राज्ज्येनाभिपिंश्चामि ॥ ४८ ॥ देवस्यंत्वा ० ॥ अश्विनो-
 र्भपंज्ज्येनतेजसे ह्यवर्षसायाभिपिंश्चामिसरस्वत्यैभपंज्ज्येन योर्था-
 यात्राद्यायाभिपिंश्चामीन्द्रस्येन्द्रियेण बलायंश्चर्ययशसेभिपिंश्चामि ॥

॥ ३ ॥ सोमस्य च्वा द्युम्नेनाभिपिञ्चाम्यग्नेञ्चार्जसामूर्ध्वस्य
वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण ॥ क्षत्राणाह्वयपतिरेद्व्यति दिद्यून्पाहि ॥ १५ ॥ वि-
श्वानिदेव ॥ ३ ॥ धामच्छदुग्नि ॥ १६ ॥ त्वर्ध्वविष्ट ॥ १७ ॥ अन्नपते ॥
पालाशं भवति । तेन ब्राह्मणोभिपिञ्चति ब्रह्म वै पलाशो ब्रह्मणवैनमे-
तदभिपिञ्चति ॥ औदुंबरं भवति । तेन स्वोभिपिञ्चत्यन्नं वाऽऽर्गुदुंबर-
ऽऽर्ग्वेस्वं यावद्वैपुरुपस्यस्वं भवति नैव तावदशनायतितेनोर्कस्वं
तस्माद्दौदुंबरेण स्वोभिपिञ्चति ॥ नैव्यग्रोधपादं भवति । तेन मित्र्यो
राजन्योभिपिञ्चति पद्भिर्वै न्यग्रोधं प्रतिष्ठितो मित्रेण वै राजन्यः प्रति-
ष्ठितस्तस्मान्नैव्यग्रोधपादेन मित्र्यो राजन्योभिपिञ्चति ॥ आश्वत्यं भ-
वति । तेन वैश्योभिपिञ्चति सयद्वेवादोश्चत्ये तिष्ठतऽऽन्द्रो मरुतऽऽप-
मंत्रयत तस्माद्वाश्वत्येन वैश्योभिपिञ्चति । यद्देव कुल्पाञ्जुहोति । प्राणवै
कुल्पाऽऽमृतमुवै प्राणाऽऽमृतेनैवैनमेतदभिपिञ्चति ॥ सर्वेषां वाऽऽ-
पद्देदानाः रसो यत्साम सर्वेषामेवैनमेतद्देदानां पुसेनाभिपिञ्चति ॥
पौराणाः—सुरास्त्वामभिपिञ्चन्तु ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ वासुदेवो जग-
न्नाथस्तथा सङ्कर्षणो विभुः ॥ मधुमन्त्रश्चानिरुद्धश्च भवन्तु विजयाय ते ।
आखण्डलोऽग्निर्भगवान्यमो वै निर्ऋतिस्तथा । वरुणः पवनश्चैव
धनाध्यक्षस्तथा शिवः । ब्रह्मणा सहिताः सर्वे दिवपालाः पान्तु ते
सदा ॥ कीर्तिर्लक्ष्मीर्धृतिर्मेघा पुष्टिः श्रद्धा क्रिया मतिः । बुद्धिर्लज्जावपुः
शान्तिः कान्तिस्तुष्टिश्च मातरः ॥ एतास्त्वामभिपिञ्चन्तु देवपत्न्यः
समागताः । आदित्यश्चन्द्रमा भौमो बुधजीवसितार्कजाः ॥ ग्रहास्त्वा-
मभिपिञ्चन्तु राहुः केतुश्च तर्पिताः ॥ देवदानवगन्धर्वा यक्षराक्षसप-
गन्नाः ॥ ऋषयो मनवो गावो देवमातर एव च । देवपत्न्यां द्रुमा नागा

दैत्याश्चाप्सरसां गणाः ॥ अस्त्राणि सर्वशस्त्राणि राजानो वाहनानि च ।
 औषधानि च रत्नानि कालस्यावयवाश्च ये ॥ सरितः सागराः शैलास्ती-
 र्थानि जलदानदाः । ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च मुनयः सकला ग्रहाः ॥ सौभाग्यं
 ते प्रयच्छन्तु वेदमन्त्राश्च कल्पकाः ॥ तपोधनाः कर्मपरा ह्यग्निहोत्रपरा-
 यणाः । अग्निहोत्रं च यज्ञाश्च तव सन्तु सुखप्रदाः ॥ मीमांसाश्च पुराणानि
 इतिहासाः समूत्रकाः । भाष्यवार्तिकतत्त्वज्ञाः कल्याणानि दिशन्तु ते ॥
 अग्निः सोमश्च वायुश्च धर्मः सत्यं क्षमा दया । तव स्वस्तिपरा नित्यं सन्तु वै
 शुभदायकाः ॥ ब्रह्माणी चैव गायत्री सावित्री श्रीरुमा सती । अरुन्धत्य-
 नसूया च तव सन्तु फलप्रदाः ॥ तीर्थानि सरितः पुण्याः सरांसि पुष्करा-
 णि च । अचलाश्च चलाश्चैव तव स्वस्तिकराः सदा ॥ वेदव्यासश्च वाल्मी-
 की रामश्चापि पराशरः । देवलः पर्वतश्चैव दुर्वासा भार्गवस्तथा ॥ याज्ञव-
 ल्क्यश्च जात्रालिर्जमदाग्निः शुचिश्रवाः । विश्वामित्रः स्थूलशिराश्च्यव-
 नोऽग्निर्विदूरथः ॥ एकतश्च द्वितश्चैव त्रितो गौतमगालवौ । शाण्डिल्यश्च
 भरद्वाजो मौद्गल्यो वेदवाहनः । कात्यायनश्च कण्वश्च वालखिल्यास्तथै-
 व च ॥ पृथुर्दिलीपो भरतो मान्धाता चं पुरुरवाः ॥ अम्बरीषः ककुत्स्थश्च
 मुचकुन्दोऽथ भूमृतः । श्वेतश्च शृङ्गवान्मेरुर्विन्व्याद्रिर्गन्धमादनः ॥ मा-
 ल्यवान्पारियात्रश्च सर्व एव महीधराः । ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदो
 ह्यथर्वणः ॥ शिक्षा कल्पो व्याकरणं निरुक्तं ज्योतिषं तथा । छन्दः शास्त्रा-
 णि सर्वाणि पुराणैः सकलैः सह ॥ सांख्ययोगौ पञ्चरात्रं शैवं पाशुपतं तथा ।
 गायत्री पापशमनी दुर्गादेवी महाशिवः ॥ स्थानानि च समस्तानि
 पुण्यान्यायतनानि च । लवणः क्षीरतोयश्च घृतमण्डोदकस्तथा । दधिमण्डः
 सुरोदश्च इक्षुः स्वाद्दूदकस्तथा । पुष्करश्च प्रयागश्च प्रभासं नैमिषं तथा ॥

गयाशिरो ब्रह्मशिरस्तथैवोत्तरमानसम् । गङ्गाद्वारं कुशावर्तं विल्वकं
नीलपर्वतम् ॥ वाराहं भृगुतुङ्गञ्च शालिग्रामसरस्तथा । शूर्पारकं
पौण्डरीकं गङ्गासागरसङ्गमम् ॥ धर्मरिप्यफलगुतीर्थविमुक्तं मोक्षदं
तथा । गङ्गासरस्वतीपुण्या सरयू गण्डकी तथा ॥ कौशिकी यमुना
क्षिमा चन्द्रभागा च गोमती । मन्दाकिनी दशार्णा च तामसी च कुमु-
द्वती ॥ रेवावैतरणी भीमा कृष्णावेण्यामहीतथा । गोदावरी भीमरथी
गौतमी चाश्वनद्यपि ॥ तुङ्गभद्रा ताम्रपर्णी कावेरी नेत्रवत्यपि । नन्दा
चालकनन्दा च करतोया च पिप्पला ॥ सर्वपापशमन्यश्च सर्वलोकस्य
मातरः । स्वतोयपूर्णैः कलशैरभिषिञ्चन्तु सर्वदा ॥ भूराद्याः सप्तलो-

युग्म् ॥ संवत्सराश्च ऋतवो मासपक्षदिनानि च । एते त्वामभिषिञ्चन्तु
सर्वकामार्थसिद्धये ॥ सहस्राक्षं शतधारमृषिभिः पावनं कृतम् । तेन
त्वामभिषिञ्चामि पावमान्यः पुनन्तु ते ॥ भगन्तेवरुणो राजा भगं सूर्यो
बृहस्पतिः । भगमिन्द्रश्च वायुश्च भगं सप्तर्षयो ददुः । यत्केशेषुदौर्भाग्यं
सीमन्ते यच्च मूर्द्धनि । ललाटे कर्णयोरक्षणोरापो निघ्नन्तु ते सदा ॥ शा-
न्तिः शान्तिः सुशान्तिर्भवतु ॥ हस्ते जलं गृहीत्वा—अभिषेककर्तृभ्यो
ब्राह्मणेभ्यो यथोत्साहदक्षिणां दास्ये तेन श्रीकर्मधीशः प्रीयताम् ॥

॥ अथ अवभृथस्नानप्रयोगः ॥

अभिषेकानन्तरं पूजासाहित्यं दुग्धादिपञ्चामृतानि स्रुचं स्रुचं हो-
मार्थं घृतं मुख्यदेवतायन्त्रं प्रधानपीठस्थकलशं भस्मस्थापनार्थं मृद्यटः
कुण्डस्थं भस्म दर्भफलपुष्पादिसाहित्यसहितः सपत्नीको यजमानः

१ अस्मिन् स्मार्तेऽभ्युथस्नानप्रिये किञ्चिद्विचार्यते—ननु स्मार्तयागस्य
अतिरुद्राद्यात्मकस्य श्रुत्यादौ स्पष्टरूपेण अविधानात् तदन्वस्नानस्य आमु-
तराम् अवभृथत्वाभावात् कथं स्मार्तयागादौ अभ्युथस्नानम् ? ॥ इत्युच्यते ।

मण्डपस्य पूर्वद्वारेण वह्निर्निर्गत्य नगरवासिभिर्जनैस्तथा आचार्या-
दिभिरुत्सहितः किञ्चिद्दूरे गत्वा एकस्मिन् पीठे प्रधानकलशं संस्था-
प्यतदुपरि प्रधानयन्त्रं संस्थाप्य तत एकस्मिन् घटे कुण्डादुद्धृतं
भस्म संस्थाप्य तत्र सामगायकैः सामगानं कारयेत् । ततः सोपस्करो
गीतवाद्यपुरःसरं जलाशयं गच्छेत् ॥ अर्धमार्गं स्थित्वा तत्र पुनः सा-
मगायकैः सामगानं कारयित्वा क्षेत्रपालेभ्यो वलिदत्त्वा ततो जलाश-
यान्तिके गत्वा तृतीयसामगानं कारयित्वा ततो जलाशयसमीपे उपवि-

मैत्रम् । अथातः शतरुद्रिय जुहोतीति श्रुतौ जुहोतीति पदश्रुत्या उपविष्टहोमाः
स्वाहाकारप्रदानाजुहोतयइति कायायनोक्तलक्षणलक्षितस्य स्मार्तस्य अति-
रुद्राद्यामरुस्य यागस्य श्रुत्यादौ प्रसिद्धतया तदन्तस्नानस्यापि अवभृथत्वेन
मवितव्यम् । न च सोमादियागादौ अवभृथस्नानस्य मार्जनानन्तर विधानात्
तत्रैव कर्तव्यताप्राप्तिः इति वाच्यम् ॥ मार्जनानन्तर सोमादौ विधानात् अत्रापि
आभिषेकानन्तरं स्नानश्रवणात् उभयोः अवभृथत्वप्रयोजकधर्मस्य तुल्यत्वाद्दु-
भयत्र अवभृथत्व स्यात् ॥ न च श्रौतयागतया तत्रैव अवभृथ इम् नात्र इति
वाच्यम् ॥ श्रुतिमूला स्मृतिर्ज्ञेया न स्वतत्रा कथञ्चन । श्रुत्यर्थश्रवणादेव स्मृतिः श्रु-
तिसमा स्मृता ॥ इति श्रौतवस्मार्तः कर्तव्यः इति अतिदेशस्मरणात् अवभृथत्व-
प्रयोजकधर्माश्रयत्वाच्च अवभृथत्व निष्प्रयूहमिति ॥ यद्यपि श्रौतवस्मार्तः
कर्तव्यइति वाक्यात् श्रौतयागे स्मार्तयागे च अवभृथस्य तुल्यता प्राप्ता तथापि
श्रौतयागमृथस्येति कर्तव्यताविशेषितस्योपलम्भात् अस्य तु स्नानविधिना
विशेषितस्योपलम्भाद्दुभयोर्विशेष पश्यामः ॥ पूर्वकमलाकरे वह्निपुराणे च
स्नायादवभृथेनाथ पुत्रमार्यासुहृद्युतः ॥

एतत्पुस्तकसंस्करणे अवभृथादिप्रयोगदानेन काशीपुरस्थसप्तर्षीयुपाख्य-
हरिरामा मजसोमनाथलक्ष्मीनाथशर्मणोर्भुङ्ख्यशिष्येण उत्तरगुर्जरदेशान्तर्गत-
समौप्रामनिवातिना याज्ञिकोपाह्वकृपारामतनुजनुपा स्वर्गतविद्वद्वरसोमनाथशर्मणा
अस्मदत्यन्तसाहाय्यमकारीति तेषा स्मरणतोऽन्यत्राप्युपकर्तुं न पारये ॥

इयस्वस्तिमंत्रान्वाचयित्वासङ्कल्पः—विष्णुर्विष्णुर्विष्णुः श्रीमद्भगवतो
 महापुरुषस्य विष्णोराज्ञया प्रवर्तमानस्य अद्यन्नह्यणो द्वितीये परार्द्धे
 श्रीश्वेतवाराहकल्पेवैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशतितमेकलियुगे प्रथमच-
 रणेभारतवर्षे जम्बुद्वीपे रामक्षेत्रे परशुरामाश्रमे दण्डकारण्ये देशे श्रीगो-
 दावर्याः पश्चिमदिग्भागे श्रीमल्लवगाब्धेरुत्तरेतीरे अमुकेश्रीशालिवाह-
 नशके अमुकसंवत्सरे अमुकेश्रीविक्रमवर्षे अमुकसंवत्सरे अमुकायने अ-
 मुकर्तौ अमुकमासे अमुकपक्षे अमुकतिथौ अमुकवासरे अमुकनक्षत्रे अमु-
 कराशिस्थिते चन्द्रे अमुकराशिस्थिते श्रीसूर्ये अमुकराशिस्थिते देवगुरौ
 शेषे पुग्रहे पुष्यायथं राशिस्थानस्थितेषु सत्सु एवं गुणविशेषणविशिष्टायां
 शुभपुण्यतिथौ रुद्रकल्पोक्ताष्टविभागान्तर्गता मुकपक्षाश्रयेण वायु-
 सुराणोक्तकृतस्य हवनात्मकमहा रुद्रकर्मणः सम्पूर्णफलावाप्तये अस्यां
 नद्यापुत्रपौत्रस्त्रीस्तुपादिकुटुम्बभृत्यनगरवासिभिरुपस्थितजनैः सह
 गणेशपूजनपूर्वकं स्नानापरपर्यायं मङ्गलावभृथस्नानमहं करिष्ये ॥
 गणेशपूजनं कृत्वा स्वाग्रे तन्दुलैः पत्रं विरच्य तन्मध्ये कलशं स्थाप-
 येत् ॥ तत्र भूमिं स्पृष्ट्वा—ॐ मुहीधौ ॥ तत्र यवप्रक्षेपः ॐ ओपंधयु-
 समवदन्तु ॥ पद्ममध्ये कलशस्थापयेत्—ॐ आजिग्मकुलशं ॥ क-
 लशे जलपूरणम्—ॐ ब्रह्मणस्योत्तं ॥ गन्धप्रक्षेपः—ॐ त्वाङ्गन्धुर्वा ॥
 धान्यप्रक्षेपः—ॐ धान्यमसि ॥ सर्वापधिप्रक्षेपः—ॐ याऽओपंधी-
 पूर्वाजाता ॥ दूर्वाप्रक्षेपः—ॐ काण्डात्काण्डात् ॥ पञ्चपल्लवप्रक्षेपः—
 ॐ अशुत्येयो ॥ सप्तमृत्प्रक्षेपः स्योनापृ ॥ फलप्रक्षेपः ॐ प्रा ॥ फुलि-
 न्नीर्या ॥ पञ्चरत्नप्रक्षेपः—ॐ परिवाजं ॥ हिरण्यप्रक्षेपः—ॐ हिरु-
 ण्यगुर्भं ॥ रक्तसूत्रेण वस्त्रेण वा वेष्टयेत्—ॐ सृजातो ज्योतिषा ॥
 पूर्णपात्रमुपरिन्यसेत्—ॐ पूर्णादधि ॥ वरुणावाहनम्—तत्र मन्त्राः—
 ऋक्—वरुणवीरिशादसमुच्चासि त्रहं वामहे । परिश्रुजेव ग्राहोर्जगन्वां-

सांस्वर्णरम् ॥ अ० ४ अ० ४ व० २ मं० १ यज्ञुः—ॐ ब्रह्मणस्यो-
 त्तम्भेनमसि ब्रह्मणस्यस्कृभ्भुसर्जनी स्थो ब्रह्मणस्यऽ ऋतुसदंभ्यसि
 ब्रह्मणस्यऽ ऋतुसदंनमसि ब्रह्मणस्यऽ ऋतुसदंनुमासिदि ॥ ३६ ॥
 १ ५ २ २ ५ २ ३ ३ ५ २ ३ ४ ३ ४ ५ ३ २ ४ ५ १ २ ३ ४ ५
 सामकदाचनास्ता ६ रीरसाइ । नेद्रासा २३४था । साइदीश्रू २३४
 पाइ । उ पो पेनुमघवन् भू य इत् । हा २ इ इ नू २३४ ता इ ।
 दा नं दा २३४ इ वा । स्प पो २२४ वा । च्या ५ तो ६ हा इ ॥
 वेयमानस्य सप्तमप्रपाठकस्य साम २१ ॥ अथर्वणः—चुरुणोवास्याता-
 अयद्वेवोवनस्पतिः । यक्ष्मोपोअस्मिन्नाविष्टस्तमुदेवाअवीवरन् ॥ का० ६
 अनु० ९ मू० ८५ मन्त्र १ ॥ आगच्छ जलदेवेश जलनाथ पयःपते । तव
 पूजा करिष्यामि कुम्भेऽस्मिन्संनिधौ भवा ॥ इतिवरुणमावाह्यततः पद्मद-
 लेषुपूर्वादि क्रमेण पूर्गीफलेऽक्षतपुञ्जेषु वा मकर्यादिमातृकाः स्थापयेत्
 तत्रमन्त्रः—ॐ आपोऽअस्मान्मातरं—शुन्धयन्तु घृतेन नो घृतं पुनन्तु ।
 विश्वं हि रीप्सु प्रमुवहन्ति देवीरुदिदाभ्युत्सु चिरापूतऽर्पि ॥ दीक्षातु-
 पसोस्तनूरं सितान्त्वां शिवा ७ शुग्मात्परिदधे भुद्रं वर्णं पुष्प्यन् ॥ ३ ॥
 पूर्वे—मकर्यै नमः मकर्यामावाहयामि स्थापयामि ॥ आग्नेय्याम्—ग्राहिण्यै
 नमः ग्राहिणीम् आ० स्था० ॥ उत्क्षिणस्याम्—दुष्टायै नमः दुष्टामा० स्था० ॥
 नैर्ऋत्याम्—गोधायै नमः गोधाम् आवाहयामि स्था० ॥ पश्चिमस्याम्—
 कूर्म्यै नमः कूर्मावा० स्थाप० ॥ वायव्याम्—कर्कट्यै नमः कर्कटीमा०
 स्था० ॥ उदीच्याम्—घण्टाल्यै नमः घण्टालीम् आवाहयामि स्था० ॥ ईशा-
 न्याम्—सर्पिण्यै नमः सर्पिणीम् आवाहयामि स्था० ॥ मध्यकलशोपरि-
 शफर्यै नमः शफरीम् आवाहयामि स्था० ॥ कलशे तीर्यावाहनम्—आ-
 गच्छन्तु महाभागाः समुद्रसरिदुद्भवाः । प्रभासं पुष्करं चैव विशालं
 स्थिरजंगमम् ॥ कुरुसेनं प्रयागं च रुद्रकर्णं पृथूदकम् । गङ्गा च यमुनार्चव

ब्रह्मपुत्रा सरस्वती॥ तापी च चंद्रभागा च रुद्रदेहा च नर्मदा । कावेरी
 गण्डकीचैव कपिला च महानदी॥गोदावरी पयोष्णी च नदी चर्मण्वती
 तथा । शतद्रुः सरयुश्चैव शोणा चैव महानदी॥तुङ्गभद्रा च सिन्धुश्च परं
 चरुणमेवच । क्षिप्रा वेत्रवती चैव जम्बूनदमनुत्तमम्॥पिपाशा कौशिकी
 चैव नदी दुःस्वप्ननाशिनी । स्वर्णरेखा मही चैव पठ्यं रुद्रमहाजलम्॥
 विष्णुपादं महातीर्थं गङ्गासागरसङ्गमम् । अर्कतीर्थं महापुण्यं कुशावर्त
 तथैव च ॥ एवमादीनि तीर्थानि सन्ति यानि धरातले । आयान्तु
 तानिसर्वाणिकलशेवैसमन्ततः॥इत्यावाह्यप्रतिष्ठापनम्-ॐमनोज्ञुति०
 चरुणपूर्विकाजलमातरः कलशाधिष्ठातृदेवताश्चसुप्रतिष्ठितावरदाभव-
 न्तु॥ ॐभूर्भुवः स्वः वरुणाद्यावाहितदेवताभ्यो नमः ध्यायामीत्या-
 रभ्य षोडशापचारैः पञ्चोपचारैर्वा यथासम्भवं सम्पूज्य सफलार्घ्य-
 दानंकुर्यात्तत्रमन्त्रः—श्वेताभ्रशिखराकारसर्वभूतहितेरत । गृहाणार्घ्य-
 मिमं देव जलनाथ नमोस्तुते ॥ मकर्याद्यावाहितदेवतासहिताय
 साङ्गायसपरिवाराय वरुणाय नमः विशेषार्घ्यं समर्पयामि॥जलाशयं
 प्रार्थयेत्तत्रमन्त्र-ॐहिरण्यशृङ्गायोऽस्युपादामनोजवाऽअवरुऽइन्द्र
 आसीत् ॥ देवाऽ इदं स्य हविरद्यमायुःकपोऽ अर्ध्वन्तमप्रथमोऽअद्भ्य-
 तिष्ठत् ॥ ३३ ॥ सम्प्रार्थ्य सुगुरेखया तीर्थकल्पनम्—ब्रह्माण्डोदर-
 तीर्थानि चाकृप्याङ्कुशमुद्रया । तेन सत्येन मे देव तीर्थदेहिदिरारुर ॥
 नदीं पूजयेत्तत्रमन्त्रः—ॐपञ्चनुद्यु-० ॥ इत्यनेन नदीं पूजयित्वा
 लाजादिभिः तत्स्थजीवानां सतोपण कुर्यात् । दुग्धधारया नद्या
 अभिषेकः—ॐसुहस्रशीर्षा० सन्तिदेवाः॥ पुरुषसूक्तेनाभिषेकं कृत्वा
 जलमध्ये वाहवाग्निरूपायाग्रये नमः इति गन्धादिभिः सम्पूज्य सुवे-
 णाज्यहोमः—ॐआपोऽ अस्मात्सुमातरं—शुन्ध्यन्तुघृतेननोघृतप्लु-
 युनन्तु॥विश्वेऽ हिरिप्रम्भुवर्हन्ति देवीरुदिदाभ्युत् शुचिरापुतऽपमि

स्वाहा॥३॥ इदं मातृभ्यो न मम॥ ॐ आपोहिष्ठा० चक्षसे स्वाहा॥५॥
 इदं अद्भ्यो न मम । ॐ यो वंः शिवतमो० मातरंः स्वाहा॥५॥
 इदं अद्भ्यो न मम । ॐ तस्मात् अरंद्ग० यथा च नलं स्वाहा॥५॥
 इदं अद्भ्यो न मम । ॐ इमस्मै वरुण श्रुधी० राचके स्वाहा ॥२॥
 इदं वरुणाय न मम॥ ॐ तत्त्वा चामि० प्रमोपीलं स्वाहा ॥२॥ इदं
 वरुणाय न मम॥ ॐ त्वन्नोऽ अग्ने वरुणस्य० मुग्ध्युस्मत् स्वाहा॥३॥
 इदं वरुणाय न मम॥ ॐ सत्त्वन्नोऽ अग्ने० सुहवो नऽ एधि स्वाहा॥३॥
 इदं वरुणाय न मम॥ ॐ उदुत्तमं वरुण० अदितये स्याम स्वाहा॥३॥
 इदं वरुणाय न मम॥ ॐ अग्रये स्वाहा-इदम् अग्रये न मम॥ ॐ सोमाय
 स्वाहा-इदं सोमाय न मम॥ ॐ सवित्रे स्वाहा-इदं सवित्रे न मम॥
 ॐ सरस्वत्यै स्वाहा-इदं सरस्वत्यै न मम॥ ॐ पूष्णे स्वाहा-इदं पूष्णे
 न मम॥ ॐ बृहस्पतये स्वाहा-इदं बृहस्पतये न मम॥ ॐ इन्द्राय स्वाहा-
 इदम् इन्द्राय न मम॥ ॐ घोषाय स्वाहा-इदं घोषाय न मम॥ ॐ श्लोकाय
 स्वाहा-इदं श्लोकाय न मम॥ ॐ अशाय स्वाहा इदम् अशाय न मम॥
 ॐ भगाय स्वाहा-इदं भगाय न मम॥ ॐ अर्यम्णे स्वाहा-इदम् अर्यम्णे
 न मम ॥ सुवेणचतुर्वारमाज्यं स्रुचि गृहीत्वा ॐ अग्नेर्नाकमुपऽ
 आविवेशापान्नपात्प्रतिरक्षन्नसुर्यम्॥ दमेदमे सुमिधं व्यक्ष्यग्ने प्यतिते
 जिह्वा घृतमुच्चरप्युत् स्वाहा ॥ ५ ॥ इदमग्रये न मम ॥ इमम्मेति
 पञ्चमन्त्रैः जलमध्ये बलिं दद्यात्॥ १॥ ॐ इमस्मै वरुणश्रुधी० ॥ २॥ ॐ
 तत्त्वाचामि० ॥ ३॥ ३ ॐ त्वन्नोऽ अग्ने वरुणस्य० ॥ ३॥ ४ ॐ सत्त्वन्नोऽ
 अग्ने० ॥ ५॥ ५ ॐ उदुत्तमं वरुण० ॥ ५॥ प्रधानकलग्रयत्रं पूजयेत्तत्र
 मन्त्रः-ॐ नम-शम्भुवायं च० ॥ पूजितयत्रं गृहीत्वा जले निमज्जेत्तत्र
 मन्त्रः-ॐ अवन्धुय निचुम्पुणनिचेरुरसि निचुम्पुण० ॥ अर्चं द्वे द्वे कृ-
 त्तमेनोयासि पुमत्वमत्यै र्मत्यै कृतमपूरुराव्णो देवतिपस्पाहि द्वेषानां ॐ

सुमिदंसि ॥ ३० ॥ निमज्ज्य प्रधानकलशस्यार्धजलंजलेक्षिवातीर्थजलेन
 तंकलशंसंपूर्यकुण्डादानीतभस्मनोऽप्यु प्रक्षेपणं तत्रमन्त्राः-ॐ आपो
 देवीं प्रतिगृह्णीतुभस्मैतत्स्योनेकणुद्धसुरभाऽर्जलोके ॥ तस्मै न-
 मन्ताञ्जनयत् सुपत्कनींभुतिव पुत्रमिंभृतुप्सवेनत् ॥ ३१ ॥ ॐ अस्त्वग्ने
 सधिष्टुव सौर्षधीस्तु रुध्यसे ॥ गग्ने सआयसे पुन- ॥ ३२ ॥ ॐ गग्ना
 अस्यापधीनाङ्गर्भो वनुस्पतीनाम् ॥ गग्ना विश्वस्य भूतस्याग्ने
 गग्नाऽ अपार्पसि ॥ ३३ ॥ तत्प्रक्षिप्तंभस्मगृहीत्वा सर्वाङ्गमनुलेपये-
 तत्रमन्त्रः-ॐ प्रसद्य भस्मन्ता घोनिमुपश्च पृथिवीर्मग्ने ॥ सुष्टज्जप
 सातृभिष्टुज्योतिंस्माद्गुनरासदत् ॥ ३४ ॥ इत्यनेन भस्मानु-
 लिप्यआचार्यादिकृत्विहसहितःसपरनीकोयजमानःस्नायात् स्नान-
 वस्त्राण्याचार्यायदत्त्वायजमानेननगरवासिनामुपस्थिताना जनानां
 प्रधानकलशजलेन कुशैःसम्मार्जनं विधेयम् ॥ ततो नगरवासिनः
 स्नानं कुर्युः ॥ सर्वपांनवीनाहतवस्त्रपरिधानं तिलककरणं च ॥ य-
 जमानः सूर्यं संपार्थयेत्तत्रमन्त्रः-ॐ हृत्सु श्चिपद्भृत्सुन्तरिक्षुसदो-
 तांवेद्विपदतिथिर्दुरोणसत् ॥ नृपद्भृत्सद्व्योमुमदुब्जगाजाऽ-
 ऋतुजाऽअद्विजाऽऋतम्बृहत् ॥ ३५ ॥ इति संपार्थ्यं सूर्यं गन्धाद्युपचारैः
 सम्पूज्य तीर्थप्रार्थयेत् तत्रमन्त्रः-ॐ नदीभ्य-पौञ्जिष्ठमृक्षीकोभ्यो
 नैपादम्पुरुषव्याग्नायं दुर्मर्द्दङ्गन्धर्वाप्सुरोभ्यो व्रात्यं प्रयुग्भ्यु ऽउ-
 द्भर्त्तः सर्पदेवजनेभ्यो प्रतिपदुमयेभ्यत् कितुवमीर्यतायाऽ
 अकिंतवम्पिशाचेभ्यो विदलकारीं व्यातुधानेभ्यत् कण्टकीकारीम्
 ॥ ३६ ॥ ततो ब्राह्मणेभ्यो दक्षिणा दत्त्वा प्रधानमन्त्रं भस्मघटं च
 गृहीत्वा गीतवाद्यपुरःसरं मण्डपसमीपमागत्य पूर्वद्वारेणान्तःप्रविश्य
 कुण्डादुत्तरतः प्रधानकलशं यत्र च संस्थाप्य घटोऽवशिष्टं भस्म
 तूर्णो कुण्डे प्रक्षिप्यं कर्मशेषं समापयेत् ॥ इत्यवभृथस्नानप्रयोगः ॥

॥ घृतपात्रदानम् ॥

सपत्नीको यजमानः स्वासने उपविश्य घृतपूरितकास्यपात्रे मुखवलो-
कनं कुर्यात्—ॐ रूपेण वोरूपमुभ्यागान्तु यो वोरुषि श्वेदा विभजतु ॥ ऋ-
तस्य पृथामर्तं चन्द्रदक्षिणा विस्वत् पश्य व्यन्तरिक्षं व्यतस्व सदस्यैः ॥ ५ ॥
ब्राह्मणम्—रूपं रूपम्प्रतिरूपो बभूव तदस्य रूपम्प्रतिचक्षणाया ॥
इन्द्रो मायाभिः पुरु रूपं ऽईयते युक्ता ह्यस्य हुरुरयः शतादशेत्ययं वै हुरयो य-
म्वैदशसहस्राणि बहुनिर्चानन्तानि च तदेतद्ब्रह्मा पूर्वमनुपरमन्तरुम-
वाद्यमयमात्मा ब्रह्मसुर्वानुभूरित्यनुशासनम् ॥ इदम् आज्यपात्रं सद-
क्षिणाकम् आचार्याय तुभ्यमहंसम्प्रददेत्ततो ब्राह्मणभोजनसङ्कल्पः—
कृतस्य कर्मणः साङ्गतासिद्ध्यर्थं यथाशक्ति ब्राह्मणान्भोजनं तेन
श्रीकर्माधीशः प्रीयताम् ॥ भूयसीदक्षिणादानम्—हस्ते जलमादाय
नानावेदान्तर्गतनानाशाखाध्यायिभ्यो नानागोत्रेभ्यो नानाशर्मभ्यो
ब्राह्मणेभ्यो दीनानाथेभ्यश्च यथाशक्ति भूयसीं दक्षिणा दातुमु-
त्सजे ॥ ॐ तत्सदिति वदन् भूयसीं दत्त्वा तेषामाशिपो गृह्णीयात् ।

देवतापिसर्जनम्—पुष्पाक्षतप्रक्षेपेण स्थापितदेवान् विसर्जयेत्—तत्र
मन्त्राः । ॐ उच्छिष्टं ब्रह्मणस्पते देवयन्तस्त्वेमहे ॥ उप प्रयन्तु मुहूर्त-
सुदानं वुऽइन्द्रं प्राशूर्भवासर्चा ॥ ५ ॥ यान्तु देवगणाः सर्वे स्वशक्त्या
पूजिता मया । इष्टकामसिद्ध्यर्थं पुनरागमनाय च । पूजोपस्कराणि
वास्तुग्रहयोगिनीक्षेत्रपालरुद्रपीठानि आचार्याय दद्यात् ।

१ परशुरामकृतमहारुद्रपद्धतौ—रूपसख्या द्विजा भोज्या महारुद्रेऽथवा
शतम् । श्रीरुद्रप्रीतये तद्दत्तितरुद्रे सहस्रम् ॥ कल्पद्रुमे—रूपे एकः ।
रुद्राश्च त्रयः । लघुरुद्रे एनादश । महारुद्रे एकविंशत्युत्तर शतम् । अतिरुद्रे
एतदेवैकादशगुण त्रयोदशशतान्येकत्रिंशच्च ॥

॥ पीठादिदानम् ॥

हस्ते जलं गृहीत्वा—इमानि वास्तुग्रहयोगिनीक्षेत्रपालादिपीठानि सोपस्कराणि अवशिष्टपूजोपस्कराणि च आचार्याय तुभ्यमहं सम्प्रददे । रुद्रप्रतिमादाने मन्त्रः—श्रीरुद्रप्रतिमां स्वर्णमयीं वस्त्रयुगान्विताम् । श्रीरुद्रप्रतीतये चापि सर्वानिष्टनिवृत्तये ॥ प्रार्थिताभीष्टसंसिद्धयै तुभ्यं श्रीरुद्ररूपिणे । प्रददेऽहं विधानेन यथोक्तं फलमस्तु मे । हस्ते जलं गृहीत्वा—इमां श्रीरुद्रप्रतिमां वस्त्राद्यलङ्कृतां सोपस्करपीठयुतां च त्रीहियवमापतिलमुद्गखल्वगोधूममसूरमियङ्ग्वणुश्यामाकनीवारैति-द्वादशधान्यसहिताम् एकादशफलयुतां श्रीरुद्ररूपिणे आचार्याय तुभ्यमहं सम्प्रददे ।

१ यदा पीठे मारकत लिङ्गं चेत्तदा दानमन्त्रो यथा—इदं मारकत लिङ्गं रौप्यपीठसमन्वितम् ॥ नन्दिना राजतेनापि श्वेतवस्त्रयुगान्वितम् । धान्यैर्द्वादशभि-र्युक्तमेकादशफलान्वितम् ॥ यदा काश्मीरलिङ्गं चेत्तदा मारकतलिङ्गमित्यत्र इदं काश्मीरमित्यूहः कार्यः ॥ २ उक्तधान्याभावे यथासम्भव ग्राह्याणि ॥ तेषां मानं तु प्रस्थाधिकद्रोणावधि यथाशक्ति वा ॥ धान्यमानं भविष्ये—पलद्वयं तु प्रसृतं द्विगुणं कुडव मतम् । चतुर्भिः कुडवैः प्रस्थः प्रस्थाश्चत्वार आढकः ॥ आढकैस्तैश्चतुर्भिश्च द्रोणस्तु कथितो बुधैः । द्रोणैः षोडशभिः खारीं विंशत्या कुम्भ उच्यते ॥ कुम्भैस्तु दशभिर्बाहो धान्यमानं प्रकीर्तितम् ॥ विंशत्या कुम्भ इति विंशत्या द्रोणैरित्यर्थः ॥ पलं च कुडवः प्रस्थ आढको द्रोण एव च । धान्यमानेषु बोद्धव्याः ऋणशोऽमी चतुर्गुणाः । द्रोणैः षोडशभिः खारीं विंशत्या कुम्भ उच्यते ॥ कुम्भैस्तु दशभिर्बाहो धान्यसख्या प्रकीर्तिता ॥ विंशत्येत्त्रापि द्रोणैरिति सम्ब्रह्म्यते ॥ उदीच्यास्तु तुल्या धान्यमानं कुर्वन्ति दाक्षिणात्याः पात्रेण कुर्वन्ति ॥

अग्निविसर्जनम् ।

ॐ अग्नेनयंमुपथा रावेऽ अस्मान्विश्वानिदेवव्युनानिद्वि-
 द्वान्॥व्युयोद्ध्व्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठान्ते नमऽ उक्ति विधेमा॥३९॥
 अग्नयेनमः सकलोपचारार्थेगन्धाक्षतपुष्पाणिसमर्पयामि ॥ ॐ व्युष्ट
 हिच्चायुष्मतिवृद्धेऽअस्मिन्नग्नेहोतारुमष्टणीमह्नीह ॥ ऋधंगयाऽऋधं-
 गुताशमिष्ठाऽप्रजानव्युत्तमृपयाहिद्विद्वान्स्वाहा ॥३९॥ ॐ अनुवी-
 रैरनुपुष्प्यास्मगोभिरन्वभ्वैरनुसर्वेणपुष्टैः॥अनुद्विपदानुचतुष्पदा
 व्युन्देवानोयज्ञमृतुधानयन्तु॥३९॥ ॐ यज्ञयुज्ञं च्छ०॥गच्छत्वं भगव-
 न्मये स्वस्थानं कुण्डमध्यतः । हव्यमादाय देवेभ्यः शीघ्रं देहि प्रसीद
 मे॥गच्छ गच्छ सुरश्रेष्ठ स्वस्थाने परमेश्वर । यत्र ब्रह्मादयो देवास्तत्र
 गच्छ हुताशन ॥ इत्यग्निं विसृज्य ॥ यान्तु देवगणाः सर्वे०॥इत्यनेन
 सर्वा मण्डपदेवता द्वारदेवताश्च विसृज्य ध्वजपताकाद्युपस्करयुतं
 मण्डपमाचार्याय दद्यात् ।

मण्डपदानम् ।

हस्ते जलमादाय—अमुं मण्डपं ध्वजापताकाद्युपस्करयुतं रुद्ररूपिणे
 आचार्याय तुभ्यमहं सम्प्रददे ॥ आचार्यो वदेत् ॐ स्वस्ति ॥ ततो
 यज्ञपात्राणि पूजोपस्करणानि च आचार्याय दद्यात् ॥ ततोऽञ्जलि
 वद्धा—चतुर्भिश्च चतुर्भिश्च द्वाभ्यां पञ्चभिरेव च । हृयते च पुनर्द्वाभ्यां
 तस्मै यज्ञात्मने नमः ॥ हस्ते कुशजलाक्षतान्गृहीत्वा—मया यत्कृतं
 यथाकालं यथादेशं यथाज्ञानं यथाशक्ति होमात्मकमहारूद्रारूपं कर्म
 तेन श्रीभगवान् परमेश्वरः प्रीयताम् । ॐ तत्सत् ब्रह्मार्पणमस्तु ॥
 हस्तस्थितकुशजलाक्षतान् भूमौ क्षिपेत् ।

सम्पूर्णतावाचनम् ।

अञ्जलि वद्धा मया यत्कृतं हवनात्मकमहारूद्रारूपं कर्म तत्काल-
 हीनं भक्तिहीनं शक्तिहीनं श्रद्धाहीनं च भवतां ब्राह्मणानां वच-
 नात् सर्वं सम्पूर्णमच्छिद्रं चास्तु ॥ विद्या वदेयुः—अस्तु सम्पूर्णम-
 च्छिद्रम् ततः प्रेपात्मकपुण्याहं वाचयेत् ॥

॥ अथ प्रैर्पात्मकपुण्याहवाचनम् ॥

स्वपुरतः पञ्चवर्णैः अष्टदलं कृत्वा तत्र भूमिं स्पृष्ट्वा—ॐ मुहीधौ? ॥
 यवप्रक्षेपः—ॐ ओषधयु ॥ तदुपरिकलशस्थापनम्—ॐ आजिग्म ॥
 जलपूरणम्—ॐ वर्हणस्यो ॥ गन्धप्रक्षेपः—ॐ त्वाङ्गन्धुर्वा ॥
 धान्यप्रक्षेपः—ॐ धान्यमति ॥ सर्वौषधीप्रक्षेपः—ॐ ष्टाऽओषधी ॥
 दूर्वाप्रक्षेपः—ॐ काण्डात्का ॥ पञ्चपल्लवप्रक्षेपः—ॐ अश्वत्थेवो ॥
 सप्तमृत्प्रक्षेपः—ॐ स्थोनापृथि ॥ फलप्रक्षेपः—ॐ चाटं फुलिनी ॥
 पञ्चरत्नप्रक्षेपः—ॐ परिवार्ज ॥ हिरण्यप्रक्षेपः—ॐ हिरण्यगुर्भ? ॥
 रक्तसूत्रवेष्टनम्—ॐ सुजातो ज्योति ॥ पूर्णपात्रम्—ॐ पूर्णादधि ॥
 वरुणावाहनम्—ॐ तत्त्वायामि ॥ अस्मिन्कलशे वरुणं साङ्गं
 आवा ० स्था ० ॥ प्रतिष्ठापनम्—ॐ मनोजूति ॥ ॐ वरुणाय नमः
 चन्दनं सम ॥ इत्यादिपञ्चोपचारैः संपूज्य तत्त्वायामीति पुष्पाञ्जलि
 समर्प्य ॥ अनेन पूजनेन वरुणः प्रीयताम् ॥ अनामिकया कलशं
 स्पृष्ट्वा अभिमंत्रयेत्—कलशस्य ० दुरितक्षयकारकाः ॥ गायत्र्यादि-
 भ्यो नमः इत्यनेन पञ्चोपचारैरभ्यर्च्य कलशं प्रार्थयेत्—देवदानव ०
 प्रसन्नो भव सर्वदा ॥ नमो नमस्ते ॥ पाशपाणे ० तावत्त्वं सन्निपो

१ कर्मान्ते पुण्याहवाचननिर्णयः पुण्याहवाचनसूत्रे—पुण्याहवाचनमृद्धि-
 पूर्तं ष्टुद्विर्विवाहान्तापत्यसंस्काराः प्रतिष्ठोद्यापनादि पूर्तं तत्कर्मणश्चाद्यन्तयोः
 कुर्यात् ॥ तथा च शौनकः—स्वस्तिवाचनमेवं तु सर्वेषामृद्धिकारकम् ।
 आदावन्ते च कर्तव्यमिति यज्ञविदा मतम् ॥ अपरे तु—पुण्याहवाचनं
 शस्तमादौ स्यात् सर्वकर्मसु । कृत्रैव तद्बुधः कुर्यात् सर्वकर्माणि मानवः ॥
 इत्याद्याश्वलायनवचनादादावेव कार्यमित्याहुः ॥ अत्र कुष्ठदेशाचारतो व्यवस्था ॥

भव ॥ यजमानो युग्मविमान् गन्धमालयवस्त्रदक्षिणादिभिः सम्पूज्य
 तान् उदञ्जुत्वानुपवेश्य पूजितकलशं कराभ्यामालभ्य-मम गृहे
 ॐपुण्याहं भवन्तो ब्रुवन्तु ॥ विप्राः-ॐपुण्याहम् ॥ एवं त्रिः ॥
 ममगृहे ॐस्वस्ति भवन्तो ब्रुवन्तु ॥ विप्राः-ॐस्वस्ति ॥ एवं त्रिः ॥
 ममगृहे ॐऋद्धि भवन्तो ब्रुवन्तु ॥ विप्राःॐऋद्धयताम् ॥ एवं त्रिः ॥
 इति पुण्याहं वाचयित्वा मन्त्राशिपो गृहीत्वा-ममादात् कुर्वता कर्म
 प्रच्यवेताधरेषु यत् । स्मरणादेव तद्विष्णोः संपूर्णं स्यादिति श्रुतिः ॥
 यस्य स्मृत्या च नामोक्त्या तपोयज्ञक्रियादिषु । न्यूनं सम्पूर्णता
 याति सद्यो वन्दे तमच्युतम् ॥ ॐविष्णवे नमः ॥ विष्णवे नमः ॥
 विष्णवे नमः ॥ ततो ब्राह्मणान् भोजयित्वा दीनानार्थाश्चान्नादिना
 सन्तोष्य स्वयं सुहृन्मित्रादियुतः सोत्साहः सन्तुष्टो हविष्यं भुञ्जीत ॥
 इति हवनात्मकमहारुद्रप्रयोगः सम्पूर्णः ॥

१ सकृत्पुण्याहवाचने तु कल्याण श्राद्धेति द्वयोर्वाचनं नोक्तं तदाह
 रूपनारायणीये मदनरत्ने च बौधायन-पुण्याह इति ऋद्धिरिन्द्रोकारपूर्वक
 त्रिद्विरेकैकामाशिपो वाचयेत् ॥ एकैकमिति पुण्याहादिभिः सबद्धयते । एकै-
 कामित्यस्यानन्तरमाशिष्यमिति शेषः । तथा च पुण्याहादिरूपामेकैकामाशिष्यं
 त्रिद्विर्वाचयेदित्येवमाशिपो वाचयेदिति वाक्यार्थः ॥

२ यजमानेनावारब्ध आचार्यो यदि पुण्याहं वाचयेत्तदा ममास्य
 यजमानस्य गृहे इति वाच्यम् ॥ ३ ॐकारपूर्वरु तु ब्राह्मणजार्ताययजमान-
 मात्रविषयं तत्राह यम-पुण्याहवाचनं देवे ब्राह्मणस्य विधीयते ।
 एतदेव निरोकारं कुर्यात्क्षत्रियवैश्ययोः ॥ सोऽकारं ब्राह्मणे कुर्यान्नरोऽकारं
 महीपतौ । उपांशु च तथा वैश्ये स्वस्ति शब्दे प्रकीर्तयेत् ॥

रुद्रकल्पोक्ता रौद्राध्यायस्याष्टभिः प्रकारैर्मन्त्रविभागाः

तत्र एकधापक्षः प्रथमः ॥ १ ॥

रौद्राध्यायस्यापेयादिकंस्मृत्वा श्रीमहारुद्रप्रीतयेहोमे विनियोगः ॥

१ ॐ नमस्तेरुद्रमन्यव इत्यारभ्य तमेपाञ्जम्भे दध्मः स्वाहा ॥१॥

(पद्यष्टिमन्त्रात्मकरौद्राध्यायेन एकाहुतिः)

अथ त्रेधामन्त्रविभागपक्षः द्वितीयः ॥ २ ॥

१ ॐ नमस्तेरुद्रमन्यव इत्यारभ्य अर्भकेभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥

(पञ्चविंशतिमन्त्राणामेकाहुतिः)

२ ॐ नमस्तक्षत्र्य इत्यारभ्य सुधन्वने च स्वाहा ॥

(दशमन्त्राणामेकाहुतिः)

३ ॐ नमः सुत्यापेत्यारभ्य तमेपाञ्जम्भे दध्मः स्वाहा ॥

(त्रिंशन्मन्त्राणामेकाहुतिः)

अथ षोढामन्त्रविभागपक्षः तृतीयः ॥ ३ ॥

१ ॐ नमस्तेरुद्रमन्यव इत्यारभ्य अर्भकेभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥

(पञ्चविंशतिमन्त्राणामेकाहुतिः)

२ ॐ नमस्तक्षत्र्य इत्यारभ्य सुधन्वने च स्वाहा ॥

(दशमन्त्राणामेकाहुतिः)

३ ॐ नमः सुत्यापेत्यारभ्य यःप्रावन्तश्च० मसि स्वाहा ॥

(सप्तविंशतिमन्त्राणामेकाहुतिः)

४ ॐ नमोस्तु रुद्रेभ्यो ये दिवि० तमेपाञ्जम्भे दध्मः स्वाहा ॥

५ ॐ नमोस्तु रुद्रेभ्यो येन्तरिक्षे० तमेपाञ्जम्भे दध्मः स्वाहा ॥

६ ॐ नमोस्तुरुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां० तमेपाञ्जम्भे दध्मः स्वाहा ॥

॥ अथ शतरुद्रियस्य षोडशधामन्त्रविभागपक्षः चतुर्थः ॥४॥

१ ॐ नमस्तेरुद्रमन्यव इत्यारभ्य अर्धकेभ्यश्च वो नमः स्वाहा ॥
(षड्विंशतिमन्त्राणामेकाहुतिः)

२ ॐ नमस्तक्षव्य इत्यारभ्य सृघन्वने च स्वाहा ॥
(दशमन्त्राणामेकाहुतिः)

३ ॐ नमः सुत्यायेत्यारभ्य पराचीना मुखा कृषि स्वाहा ॥
(सप्तदशमन्त्राणामेकाहुतिः)

४ ॐ नमस्तुभ्य इत्यारभ्य धन्वानि तन्मसि स्वाहा ॥

५ ॐ नमस्तुभ्य इत्यारभ्य धन्वानितन्मसि स्वाहा ॥

६ ॐ नीलग्रीवाः शितिकण्ठा दिवःरुद्राऽऽप० तन्मसि स्वाहा ॥

७ ॐ नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा० ज० ध० तन्मसि स्वाहा ॥

८ ॐ येवृक्षेषु शप्पिञ्जरा नीलग्रीवा० जनेव धन्वानितन्मसि स्वाहा ॥

९ ॐ येभूतानामधिपतयो विशिखासः० धन्वानितन्मसि स्वाहा ॥

१० ॐ येपथाम्पथिरक्षयऽऐलवृदा० जनेव धन्वानितन्मसि स्वाहा ॥

११ ॐ येतार्यानि प्रचरन्ति० जनेव धन्वानि तन्मसि स्वाहा ॥

१२ ॐ येनेषु विविद्ध्यन्ति पात्रेषु० धन्वानि तन्मसि स्वाहा ॥

१३ ॐ यऽएतावन्तश्चभूयाऽसश्च० जनेव धन्वानि तन्मसि स्वाहा ॥

१४ ॐ नमोस्तु रुद्रेभ्यो ये दिवि येषां० तमेपाञ्जम्भे दध्मः स्वाहा ॥

१५ ॐ नमोस्तु रुद्रेभ्यो येन्तरिक्षे० तमेपाञ्जम्भे दध्मः स्वाहा ॥

१६ ॐ नमोस्तु रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां० तमेपाञ्जम्भे दध्मः स्वाहा ॥

॥ अथ चतुश्चत्वारिंशन्मन्त्रविभागपक्षः पञ्चमः ॥ ५ ॥

१ ॐ नमस्तेरुद्र० मुततेनमः स्वाहा २ ॐ यातेरुद्र० कशीहि स्वाहा ॥

३ ॐ पापिपुङ्गिरि० पुरुपञ्जगत् स्वाहा ४ ॐ शिवेनव० असत् स्वाहा ॥

५ ॐ अद्भ्यघोचदधिवक्ता० घान्घोघराचीः परासुव स्वाहा ॥

- ६ ॐ असौयस्ताम्ब्रो० सहस्रशोवैपा० हेडऽईमहे स्वाहा ॥
- ७ ॐ असौवोवसर्पति० नुदहार्यः सहष्टोमृडयातिनः स्वाहा ॥
- ८ ॐ नमोस्तुनीलग्नीवाय० सत्त्वानो हन्तेभ्यो करन्नमः स्वाहा ॥
- ९ ॐ प्रमुञ्चधन्व० याश्चतेहस्तइषवः पराताभगवोवृष स्वाहा ॥
- १० ॐ विज्यन्धनुः कपर्दिनो० निपङ्गधिः स्वाहा ॥
- ११ ॐ यातेहेतिर्माद्दुष्ट० स्मान्ध्विश्चतस्त्वमयक्ष्मयापरिभुज स्वाहा ॥
- १२ ॐ परितेधन्वनो० इप्रुधिस्तवारे अस्मन्निधेहितम् स्वाहा ॥
- १३ ॐ अवतत्य० निशीर्यशल्यानामुखाशिवोनःसुमनाभव स्वाहा ॥
- १४ ॐ नमस्तऽआयु० बाहुभ्यान्तवधन्वने स्वाहा ॥
- १५ ॐ मानोमहान्त० प्रियास्तन्वो रद्दरीरिपः स्वाहा ॥
- १६ ॐ मानस्तोके० सदमिच्चाहवामहे स्वाहा ॥
- १७ ॐ नमोहिरण्यवाहवे० नमोवबभ्रुशाय० नमोरोहिताय०
नमःकृत्स्नाय० नमोवञ्चते० विकृन्तानाम्पतयेनमः स्वाहा ॥
(पञ्चमन्त्राणामेकाहुति)
- १८ ॐ नमऽउष्णीपिणे० नमोविसृजज्ञो० नमः सभाभ्यः० नमो
गणेभ्यो० नमः सेनाभ्यः० अर्धकैभ्यश्श्वोनमः स्वाहा ॥
(पञ्चमन्त्राणामेकाहुति)
- १९ ॐ नमस्तक्षत्र्यो० नमःश्वत्र्यः० नमःकपर्दिने० नमो
रुस्वाय० नमऽआशवे० ह्रीप्प्याय च स्वाहा ॥
(पञ्चमन्त्राणामेकाहुति)
- २० ॐ नमोज्येष्ठाय० नमः सोम्याय० नमोवक्ष्याय० नमो
विल्मिने० नमोघृष्णवे० सुधन्वने च स्वाहा ॥
(पञ्चमन्त्राणामेकाहुति)
- २१ ॐ नमः सुत्पाय० नमः कृष्पाय० नमोवात्स्याय० नमः
शङ्खवे० नमस्ताराय स्वाहा ॥
(मन्त्रचतुष्टयस्यैकाहुति)

२२ ॐ नमः शम्भवाय० शिवायच शिवतरायच स्वाहा ॥

२३ ॐ नमःपार्याय० नमःसिकत्याय० नमो ब्रज्याय० नमः
शुक्ल्याय० नमःपर्णाय० आनिर्हतेभ्यः स्वाहा ॥

(पञ्चमन्त्राणामेकाहुतिः)

२४ ॐ नमोवःकिरिवेभ्योदेवानाःहृदयेभ्योनमोविचित्रवत्के-
भ्योनमोविश्विणत्केभ्योनमऽआनिर्हतेभ्यः स्वाहा ॥

२५ ॐ द्रापेऽअन्धसस्पते० रोद्धोचनः किञ्चनाममत् स्वाहा ॥

२६ ॐ इमारुद्राय० विश्वम्पुष्टग्रामे अस्मिन्ननातुरम् स्वाहा ॥

२७ ॐ यातेरुद्रशिवा० रुतस्यभेषजीतयानोमृडजीवसे स्वाहा ॥

२८ ॐ परिनोऽरुद्रस्य० अचस्तनुष्वमीद्वुस्तोकायतनयापमृड स्वाहा

२९ ॐ मीढुष्टमशिव० वसानऽआचरापिनाःविभ्रद्रागहि स्वाहा ॥

३० ॐ विकिरिद्र० हेतयोऽयमस्मन्निवपन्तुताः स्वाहा ॥

३१ ॐ सहस्राणि० तासामीशानोभगवःपराचीना मुखाकृषि स्वाहा

३२ ॐ असह्यघाता० तेषां स हस्रयो जनेवधन्वानि तद्रमसि स्वाहा

३३ ॐ अस्मिन्नमहत्यर्णवे० जनेवधन्वानि तद्रमसि स्वाहा ॥

३४ ॐ नीलग्रीवाःशितिरुण्डादिवरुद्रा० तद्रमसि स्वाहा ॥

३५ ॐ नीलग्रीवाःशितिरुण्डाःशर्वाअधः० तद्रमसि स्वाहा ॥

३६ ॐ ये वृक्षेषु० तद्रमसि स्वाहा ३७ ॐ येभूताना० तद्रमसि स्वाहा ॥

३८ ॐ येपथाम्पथि० मसि स्वाहा ३९ ॐ येतीर्त्थानि० तद्रमसि स्वाहा

४० ॐ येनेषु० तद्रमसि स्वाहा ४१ ॐ येऽएतावन्तश्च० तद्रमसि स्वाहा

४२ ॐ नमोस्तुरुद्रेभ्योयेदिवि० तमेपाञ्जम्भे दध्मः स्वाहा ॥

४३ ॐ नमोस्तुरुद्रेभ्योयेन्तरिक्षे० तमेपाञ्जम्भे दध्मः स्वाहा ॥

४४ ॐ नमोस्तुरुद्रेभ्योयेपृथिव्या० तमेपाञ्जम्भे दध्मः स्वाहा ॥

॥ इति चतुश्चत्वारिंशन्मन्त्रविभागपक्ष सम्पूर्ण ॥

॥ अथ अष्टचत्वारिंशन्मन्त्रविभागपक्षः षष्ठः ॥

१ ॐ नमस्तेरुद्रमन्त्रयवऽउतीत०वाहुभ्यामुततेनमःस्वाहा ॥

२ ॐ यातेरुद्र०द्वाशन्तमयागिरिशन्ताभिचाकशीहि स्वाहा ॥

३ ॐ यामिषुद्धिरिशन्त० कुरुमाहिऽसीदंपुरुषजगत्स्वाहा ॥

४ ॐ शिवेनवचसान्त्वागिरि०ज्जगदयक्ष्मऽसुमनाऽअसत्स्वाहा ॥

५ ॐ अद्भ्यवोचदधिवक्त्राप्रथमो०धराचीदंपरासुव स्वाहा ॥

६ ॐ असायस्ताम्त्रोऽअरुण०सहस्रशोवैपा०हेडऽईमहे स्वाहा ॥

७ ॐ

८ ॐ

९ ॐ प्रमुञ्चधन्वनस्त्वमुभयो०इषवःपराताभगवोवप स्वाहा ॥

१० ॐ द्विज्ज्वन्धनुःकपर्दिनोद्विश०आभुरस्यानिपङ्गधिःस्वाहा ॥

११ ॐ यातेहेतिर्माहुपृ०विश्वतस्त्वमयक्ष्ममयापरिभुज स्वाहा ॥

१२ ॐ परितेधन्वनो०इषुधिस्तवारेऽअस्मन्निधेहितम् स्वाहा ॥

१३ ॐ अवतत्यधनु०शल्लयानाम्मुखाशिवोऽसुमनाभव स्वाहा ॥

१४ ॐ नमस्तऽआयुधाया०मुततेनमोवाहुभ्यान्तवधन्वने स्वाहा ॥

१५ ॐ मानोमहान्तमुत०मानःपियास्तद्वोरुद्ररीरिपट् स्वाहा ॥

१६ ॐ मानस्तोकेतनये०वधीर्हविष्मन्तःसदमिस्वाहवामहे स्वाहा ॥

१७ ॐ नमोहिरण्यवाहवे० नमोबभ्रुशाय० नमोरोहिताय०

नमःकृत्स्नाय०नमोवञ्चते०द्विकृन्तानाम्पतयेनमः स्वाहा ॥

(मन्त्रपञ्चकस्यैकाहुतिः)

१८ ॐ नमऽउष्णीपिणे०नमोद्विसृजद्भ्यो०नमःसभाभ्यः०नमो-

गणेभ्यो०नमःसेनाभ्यः० अर्भकेभ्यश्चवीनमः स्वाहा ॥

(पञ्चमन्त्राणामेकाहुतिः)

१९ ॐ नमस्तस्यैभ्यो० नमस्तस्यैभ्यः० नमःकपर्दिने० नमोऽह-
स्वाय० नमःआशवे० नमोनादेयायचद्वीप्याय च स्वाहा ॥

(पञ्चमन्त्राणामेकाहुतिः)

२० ॐ नमोज्ज्येष्ठाय० नमस्तस्यैभ्यः० नमो वृष्याय० नमो-
विलिम्बने० नमोघृष्णवे० स्वायुधायचमुधन्वने च स्वाहा ॥

(पञ्चमन्त्राणामेकाहुतिः)

२१ ॐ नमस्तस्यैभ्यः० नमस्तस्यैभ्यः० नमोवाच्याय० नमःशङ्खे०
हनीयसेचनमोघृक्षेभ्योहरिकेशेभ्योनमस्ताराय स्वाहा ॥

(मन्त्रचतुष्टयस्यैकाहुतिः)

२२ ॐ नमःशम्भवायचमयोभवा० शिवायचशिवतरायच स्वाहा ॥

२३ ॐ नमस्तस्यैभ्यः० नमस्तस्यैभ्यः० नमोऽब्रज्याय० नमस्त-
शुक्क्याय० नमःपण्याय० धनुष्कुम्भ्यश्चवो नमः स्वाहा ॥

(पञ्चमन्त्राणामेकाहुतिः)

२४ ॐ नमोवदंकिरिकेभ्यः स्वाहा ॥

२५ ॐ देवानां हृदयेभ्यः स्वाहा ॥

२६ ॐ नमोद्विचित्रवत्केभ्यः स्वाहा ॥

२७ ॐ नमोद्विसिणत्केभ्यः स्वाहा ॥

२८ ॐ नमःआनिहतेभ्यः स्वाहा ॥

२९ ॐ द्रापेऽअन्धसस्पते० भेर्मारोद्भोचनदंकिञ्चनापमत् स्वाहा ॥

३० ॐ इमारुद्राय० द्विभ्वम्पुष्ट्रामेऽअस्मिन्ननातुरम् स्वाहा ॥

३१ ॐ घातेरुद्रशिवातनूशेशिवा० मेपजीतयानोमृडजीवसे स्वाहा ॥

३२ ॐ परिनोरुद्रस्य० स्तनुष्णमीद्वस्तोकापतनयायमृड स्वाहा ॥

- ३३ ॐ मीढुष्टमशिवतमशिवो० आचरपिनाकृम्विभ्रदागहि स्वाहा
 ३४ ॐ विकिरिद्रविलोहित० हेतयोन्नयमस्मन्निवपन्तुता? स्वाहा ॥
 ३५ ॐ सहस्राणिसहस्रशो० भगवटपराचीनामुखाकृधि स्वाहा ॥
 ३६ ॐ असह्ययातासहस्राणि० योजनेवधन्वानितन्मसि स्वाहा ॥
 ३७ ॐ अस्मिन्महत्त्यर्णवे० योजनेवधन्वानितन्मसि स्वाहा ॥
 ३८ ॐ नीलग्रीवाटंशितिकण्ठादिवट्टुद्रा० तन्मसि स्वाहा ॥
 ३९ ॐ नीलग्रीवाटंशितिकण्ठाटंशर्वाऽअध?० धन्वानितन्मसि
 स्वाहा ॥

- ४० ॐ वेद्वक्षेपु० तेपा० सहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि स्वाहा ॥
 ४१ ॐ वेभूताना० सहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि स्वाहा ॥
 ४२ ॐ वेपयाम्पथि० सहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि स्वाहा ॥
 ४३ ॐ येतीर्थानि० सहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि स्वाहा ॥
 ४४ ॐ येन्नेषुविविद्धयन्ति० सहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि स्वाहा ॥
 ४५ ॐ यऽएतावन्तश्च० सहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि स्वाहा ॥
 ४६ ॐ नमोस्तुरुद्रेभ्योयेदिविषेपां० तमेपाञ्जम्भेदध्मटं स्वाहा
 ४७ ॐ नमोस्तुरुद्रेभ्योयेन्तरिक्षेयेपां० तमेपाञ्जम्भेदध्मटं स्वाहा
 ४८ ॐ नमोस्तुरुद्रेभ्योयेपृथिव्यांयेपां० तमेपाञ्जम्भेदध्मटं स्वाहा
 ॥ इत्यष्टचत्वारिंशन्मन्त्रविभागात्मकरुद्रहोमस्वाहाकारः ॥

॥११ एकपद्युत्तरशतधामन्त्रविभागपक्षः सप्तमस्तु पूर्वप्रयोगे सङ्कलितोऽस्ति ॥

अथ पञ्चविंशत्युत्तरचतुःशतधामन्त्रविभागपक्षः अष्टमः

- १ ॐ नमस्तेरुद्रमन्त्रवे स्वाहा
 २ ॐ उतोतऽइषवेनमः-स्वाहा
 ३ ॐ वाहुभ्यामुतेतेनमः-स्वाहा
 ४ ॐ यातेरुद्रशिवांतनूः स्वाहा
 ५ ॐ अघोरापापकाशिनीस्वा०
 ६ ॐ तयानस्तद्वाशन्तमया
 स्वाहा
 ७ ॐ गिरिशन्ताभिचाकशीहि
 स्वाहा
 ८ ॐ वामिषुङ्गिरिशन्त स्वाहा
 ९ ॐ हस्तेविभर्ष्यस्तवे स्वाहा
 १० ॐ शिवाङ्गिरित्रताङ्कुरु स्वा०
 ११ ॐ माहिङ्गुसीतंपुरुपञ्जग-
 त्स्वाहा
 १२ ॐ शिवेनवचसाच्वा स्वाहा
 १३ ॐ गिरिशाच्छावदामसि
 स्वाहा
 १४ ॐ यथान्तं सर्वमिज्जगत्स्वा०
 १५ ॐ अयक्ष्मर्तिसुमनाऽअस-
 त्स्वाहा
 १६ ॐ अद्भ्यवोचदधिवक्त्रा
 स्वाहा
 १७ ॐ प्यथमोदहपोभिषक् स्वा०
 १८ ॐ अहोश्चसर्वाङ्गम्भय-
 न्स्वाहा
 १९ ॐ सर्वाश्चयातुधान्यः स्वाहा
 २० ॐ अघराचीतंपरासुव स्वा०
 २१ ॐ असौवस्ताम्त्रोऽअरुणः
 स्वाहा
 २२ ॐ उतवन्भ्रु?सुमङ्गलः-स्वाहा
 २३ ॐ येचैनरुद्राऽअभितः स्वा०
 २४ ॐ दिक्षुश्रिता?सहस्रशः स्वा०
 २५ ॐ अवैपा?हेडऽईमहे स्वाहा
 २६ ॐ असौवोवसर्षीति स्वाहा
 २७ ॐ नीलग्रीवोविलोहिततंस्वाहा
 २८ ॐ उतैनङ्गोपाऽअहभ्रन् स्वा०
 २९ ॐ अहभ्रन्नुदहाष्यतंस्वाहा
 ३० ॐ सदृष्टोमृडयातिनंतं स्वाहा
 ३१ ॐ नमोस्तुनीलग्रीवायस्वा०
 ३२ ॐ सहस्रासायमीदुपे स्वाहा
 ३३ ॐ अयोधेऽअस्यसत्त्वानः
 स्वाहा
 ३४ ॐ अहन्तेभ्योकरन्नमः-स्वाहा
 ३५ ॐ प्रभुश्चघन्वनस्त्वम् स्वा०
 ३६ ॐ उभयोराल्प्योर्ज्याम् स्वा०

- ३७ ॐ वाञ्छतेहस्तऽऽपवर्त्त स्वा०
- ३८ ॐ परातामगवोवृष स्वाहा
- ३९ ॐ द्विज्यन्धनु - कपर्दिनः
स्वाहा
- ४० ॐ विशल्लयो वाणवाँरउत
स्वाहा
- ४१ ॐ अनेशनस्यवाऽऽपवःस्वा०
- ४२ ॐ आभुरस्यनिपङ्गधिःस्वा०
- ४३ ॐ वातेहेतिर्मर्द्दिष्टुम स्वाहा
- ४४ ॐ हस्तेवभ्रुवतेधनु - स्वाहा
- ४५ ॐ तयास्मान्द्विवश्वतस्त्वम्
स्वाहा
- ४६ ॐ अयक्ष्मयापरिश्रुज स्वाहा
- ४७ ॐ परितेवध्वनोहेतिः स्वा०
- ४८ ॐ अस्मान्दृणक्तुविवश्वत -
स्वाहा
- ४९ ॐ अथोयऽऽपुधिस्तव स्वाहा
- ५० ॐ आरेऽअस्मान्निधेदितम्
स्वाहा
- ५१ ॐ अवतत्त्यधनुष्टु स्वाहा
- ५२ ॐ सहस्राक्षशतेपुधे स्वाहा
- ५३ ॐ निशीर्ष्यशल्लयानाम्भ्रुवा
स्वाहा
- ५४ ॐ शिवोन - सुमनाभव स्वा०
- ५५ ॐ नमस्तऽआयुधाय स्वा० ,
- ५६ ॐ अनाततायधृष्णवे स्वा०
- ५७ ॐ उभाभ्यामुततेनमः स्वा०
- ५८ ॐ वाहुभ्यान्तवधद्रनेस्वा०
- ५९ ॐ मानोमहान्तमुतमानः
स्वाहा
- ६० ॐ अर्भकम्मानऽऽक्षन्तम्
स्वाहा
- ६१ ॐ उतमानऽऽक्षितम् स्वा०
- ६२ ॐ मानोवधीलंपितरम् स्वा०
- ६३ ॐ मोतमातरम्मान - स्वा०
- ६४ ॐ प्रियास्तद्वो रुद्रीरिपत्
स्वाहा
- ६५ ॐ मानस्तोकेतनयेमानः
स्वाहा
- ६६ ॐ आयुपिमानोगोपुमानः
स्वाहा
- ६७ ॐ अश्वेपुरीरिपत् स्वाहा
- ६८ ॐ मानोवीरान्द्रुद्रभापिनः
स्वाहा
- ६९ ॐ वधीर्हविष्मन्तत् स्वाहा
- ७० ॐ सदमिच्चाहवामहे स्वाहा
- ७१ ॐ नमोहिरण्यवाह्वेसेनाद्रये
स्वाहा

- ७२ ॐ दिशां च पतये नमः स्वा०
 ७३ ॐ नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशे-
 भ्यः स्वाहा
 ७४ ॐ पशूनाम्पतये नमः स्वाहा
 ७५ ॐ नमः शिल्पिपञ्जरायस्विपी-
 पते स्वाहा
 ७६ ॐ पर्यानाम्पतये नमः स्वा०
 ७७ ॐ नमो हरिकेशायोपवीतिने
 स्वाहा
 ७८ ॐ पुष्टानाम्पतये नमः स्वाहा
 ७९ नमो वज्रशायव्याधिने स्वा०
 ८० ॐ अन्नानाम्पतये नमः स्वा०
 ८१ ॐ नमो भवस्य हेरये स्वाहा
 ८२ ॐ जगताम्पतये नमः स्वाहा
 ८३ ॐ नमो रूद्रापाततायिने स्वा०
 ८४ ॐ क्षेत्राणाम्पतये नमः स्वा०
 ८५ ॐ नमः सूतायाहन्त्र्यै स्वा०
 ८६ ॐ इवानाम्पतये नमः स्वा०
 ८७ ॐ नमो रोहितायस्त्र्यपतये
 स्वाहा
 ८८ ॐ वृक्षाणाम्पतये नमः स्वाहा
 ८९ ॐ नमो भुवन्तये द्वारिवस्क्रुताय
 स्वाहा
 ९० ॐ ओषधीनाम्पतये नमः-
 स्वाहा
 ९१ ॐ नमो मन्त्रिणे द्वाणिजाय स्वा०
 ९२ ॐ कक्षाणाम्पतये नमः स्वाहा
 ९३ ॐ नमः उच्चैर्घोषाया वक्रन्द-
 यते स्वाहा
 ९४ ॐ पत्नीनाम्पतये नमः स्वा०
 ९५ ॐ नमः कृत्स्नाय तयाधा-
 वते स्वाहा
 ९६ ॐ सत्त्वनाम्पतये नमः स्वा०
 ९७ ॐ नमः सहमानाय निव्या-
 धिने स्वाहा
 ९८ ॐ आव्याधिनीनाम्पतये
 नमः स्वाहा
 ९९ ॐ नमो निपङ्गिणे ककुभाय
 स्वाहा
 १०० ॐ स्तेनानाम्पतये नमः
 स्वाहा
 १०१ ॐ नमो निचैरवे परिचराय
 स्वाहा
 १०२ ॐ अरण्यानाम्पतये नमः
 स्वाहा

- १०३ ॐ नमोऽहश्चतेपरिवश्चते
स्वाहा
- १०४ ॐ स्तोत्रानाम्पतये नमः
स्वाहा
- १०५ ॐ नमोनिपद्भिण्डु-
धिमते स्वाहा
- १०६ ॐ तस्कराणाम्पतये नमः
स्वाहा
- १०७ ॐ नमः सृकायिभ्यो
जिघांसद्भ्यः स्वाहा
- १०८ ॐ मुष्णताम्पतये नमः
स्वाहा
- १०९ ॐ नमोसिमद्भ्यो नक्त-
श्चद्भ्यः स्वाहा
- ११० ॐ धिकृन्तानाम्पतये नमः
स्वाहा
- १११ ॐ नमऽरुष्णीपिणे गिरि-
चराय स्वाहा
- ११२ ॐ कुलुञ्चानाम्पतये नमः
स्वाहा
- ११३ ॐ नमऽऽपुमद्भ्यः स्वाहा
- ११४ ॐ धन्वायिभ्यश्च वो नमः
स्वाहा
- ११५ ॐ नमऽआतद्भवानेभ्यः
स्वाहा
- ११६ ॐ प्रतिदधानेभ्यश्च वो
नमः स्वाहा
- ११७ ॐ नमऽआयच्छद्भ्यः
स्वाहा ॥
- ११८ ॐ अस्यद्भ्यश्चवोनमःस्वा०
- ११९ ॐ नमोऽसृजद्भ्यः स्वा०
- १२० ॐ द्विदधद्भ्यश्च वो नमः
स्वाहा
- १२१ ॐ नम-स्वपद्भ्य स्वाहा
- १२२ ॐ जाग्रद्भ्यश्चवोनमः स्वा०
- १२३ ॐ नम-शयानेभ्यः स्वाहा
- १२४ ॐ आसीनेभ्यश्च वो नमः
स्वाहा
- १२५ ॐ नमस्त्तिष्ठद्भ्यः स्वाहा
- १२६ ॐ धावद्भ्यश्चवोनम-स्वा०
- १२७ ॐ नम-सभाभ्य-स्वाहा
- १२८ ॐ सभापतिभ्यश्च वो
नमः स्वाहा

- १२९ ॐ नमोऽश्वेभ्यः स्वाहा १४४ ॐ सेनानिभ्यश्च वो नमः
 १३० ॐ अश्वपतिभ्यश्च वो स्वाहा
 नमः स्वाहा १४५ ॐ रथिभ्यः स्वाहा
 १३१ ॐ नमऽआव्याधिनिभ्यः १४६ ॐ अरयेभ्यश्चवोनमःस्वा०
 स्वाहा १४७ ॐ नमः क्षत्रुभ्यः स्वाहा
 १३२ ॐ द्विविद्धचन्तीभ्यश्च वो १४८ ॐ सहृहीतृभ्यश्च वो नमः
 नमः स्वाहा स्वाहा
 १३३ ॐ नमऽउगणाभ्यः स्वा० १४९ ॐ नमो महद्भ्यः स्वाहा
 १३४ ॐ तृहतीभ्यश्च वो नमः १५० ॐ अर्भकेभ्यश्चवोनम -
 स्वाहा स्वाहा
 १३५ ॐ नमो गणेभ्यः स्वाहा १५१ ॐ नमस्तक्षभ्यः स्वाहा
 १३६ ॐ गणपतिभ्यश्च वो नमः १५२ ॐ रथकारेभ्यश्च वो नमः
 स्वाहा स्वाहा ॥
 १३७ ॐ नमो व्रातेभ्यः स्वाहा १५३ ॐ नमऽकुलालेभ्यऽ स्वा०
 १३८ ॐ व्रातपतिभ्यश्च वो नमः १५४ ॐ कम्मरिभ्यश्च वो नमः
 स्वाहा स्वाहा
 १३९ ॐ नमो गृत्सेभ्यः स्वाहा १५५ ॐ नमोनिपादेभ्य-स्वाहा
 १४० ॐ गृत्सपतिभ्यश्च वो १५६ ॐ पुञ्जिष्ठेभ्यश्च वो नमः
 नमः स्वाहा स्वाहा
 १४१ ॐ नमोविरूपेभ्यः स्वाहा १५७ ॐ नम-ऽश्वानिभ्यः स्वाहा
 १४२ ॐ विश्वरूपेभ्यश्च वो १५८ ॐ मृगयुभ्यश्चवोनमःस्वा०
 नमः स्वाहा १५९ ॐ नमऽ श्वभ्यऽ स्वाहा
 १४३ ॐ नमऽसेनाभ्यऽ स्वाहा १६० ॐ श्वपतिभ्यश्च वो नमः
 स्वाहा स्वाहा

- १६१ ॐ नमो भवाय च स्वाहा १८२ ॐ प्रथमाय च स्वाहा
 १६२ ॐ हृद्राय च स्वाहा १८३ ॐ नमऽआंशवे च स्वाहा
 १६३ ॐ नमः शर्वाय च स्वाहा १८४ ॐ अजिराय च स्वाहा
 १६४ ॐ पशुपतये च स्वाहा १८५ ॐ नमऽशीघ्र्याय च स्वाहा
 १६५ ॐ नमो नीलग्रीवाय च स्वाहा १८६ ॐ शीघ्र्याय च स्वाहा
 १६६ ॐ शितिकण्ठाय च स्वाहा १८७ ॐ नमऽरुम्याय च स्वाहा
 १६७ ॐ नमः क्रपदिने च स्वाहा १८८ ॐ अवस्वन्ध्याय च स्वाहा
 १६८ ॐ ह्युष्केशाय च स्वाहा १८९ ॐ नमो नादेयाय च स्वाहा
 १६९ ॐ नमः सहस्राक्षाय च स्वा० १९० ॐ ह्रीत्प्याय च स्वाहा
 १७० ॐ शतधन्वने च स्वाहा १९१ ॐ नमो ज्येष्ठ्याय च स्वाहा
 १७१ ॐ नमो गिरिशयाय च स्वा० १९२ ॐ क्रनिष्ठाय च स्वाहा
 १७२ ॐ शिपिविष्टाय च स्वाहा १९३ ॐ नमः पूर्वजाय च स्वाहा
 १७३ ॐ नमो पीडुष्टमाय च स्वा० १९४ ॐ अपरजाय च स्वाहा
 १७४ ॐ इपुमते च स्वाहा १९५ ॐ नमो मद्भ्रमाय च स्वा०
 १७५ ॐ नमो ह्रस्वाय च स्वाहा १९६ ॐ अपगल्भाय च स्वाहा
 १७६ ॐ वामनाय च स्वाहा १९७ ॐ नमो जघन्ध्याय च स्वाहा
 १७७ ॐ नमो वृहते च स्वाहा १९८ ॐ पुध्न्याय च स्वाहा
 १७८ ॐ ह्यर्षयसे च स्वाहा १९९ ॐ नमऽसोभ्याय च स्वाहा
 १७९ ॐ नमो वृद्धाय च स्वाहा २०० ॐ षतिसर्वाय च स्वाहा
 १८० ॐ सवृधे च स्वाहा २०१ ॐ नमो याम्याय च स्वाहा
 १८१ ॐ नमो इयाय च स्वाहा २०२ ॐ क्षेम्याय च स्वाहा
 २०३ ॐ नमऽश्लोक्याय च स्वाहा

२०४ अँवसान्द्राय च स्वाहा	२२६ अँडुपुधिमते च स्वाहा
२०५ अँनमऽउर्वर्ष्याय च स्वाहा	२२७ अँनमस्तीक्ष्णेषवेच स्वाहा
२०६ अँखल्लघाय च स्वाहा	२२८ अँआयुधिने च स्वाहा
२०७ अँनमोवृद्धाय च स्वाहा	२२९ अँनमऽस्वायुधायच स्वाहा
२०८ अँकवक्ष्याय च स्वाहा	२३० अँसुधन्वने च स्वाहा
२०९ अँनम—श्रवाय च स्वाहा	२३१ अँनमऽसुत्याय च स्वाहा
२१० अँप्रतिश्रवाय च स्वाहा	२३२ अँपत्थाय च स्वाहा
२११ अँनमऽआशुपेणायच स्वा०	२३३ अँनमऽकाट्ट्याय च स्वाहा
२१२ अँआशुरथाय च स्वाहा	२३४ अँनीप्याय च स्वाहा
२१३ अँनमऽशूराय च स्वाहा	२३५ अँनमऽकुल्लघाय च स्वाहा
२१४ अँअवभेदिने च स्वाहा	२३६ अँसरस्याय च स्वाहा
२१५ अँनमोविलिम्बने च स्वाहा	२३७ अँनमोनादेयाय च स्वाहा
२१६ अँकवचिने च स्वाहा	२३८ अँवैशन्ताय च स्वाहा
२१७ अँनमोवृश्मिणे च स्वाहा	२३९ अँनमऽकूप्याय च स्वाहा
२१८ अँवृक्षिने च स्वाहा	२४० अँअवट्ट्याय च स्वाहा
२१९ अँनम—श्रुताय च स्वाहा	२४१ अँनमोवीर्याय च स्वाहा
२२० अँश्रुतसेनाय च स्वाहा	२४२ अँआतप्याय च स्वाहा
२२१ अँनमोदुन्दुभ्यायच स्वाहा	२४३ अँनमोमेघ्याय च स्वाहा
२२२ अँआहन्र्याय च स्वाहा	२४४ अँविद्युत्याय च स्वाहा
२२३ अँनमो धृष्णवे च स्वाहा	२४५ अँनमोवर्ष्याय च स्वाहा
२२४ अँप्रमृशाय च स्वाहा	२४६ अँअवर्ष्याय च स्वाहा
२२५ अँनमोनिषङ्गिणे च स्वाहा	२४७ अँनमोवृत्ताय च स्वाहा

- २९१ ॐ नमो हृदय्याय च स्वाहा ३०९ ॐ नमऽइपुकृद्भ्यः स्वाहा
 २९२ ॐ निवेष्ट्याय च स्वाहा ३१० ॐ धनुष्कृद्भ्यश्च वो नमः
 २९३ ॐ नमः काट्याय च स्वाहा स्वाहा
 २९४ ॐ गद्वरेष्ठ्याय च स्वाहा ३११ ॐ नमो वट किरिकेभ्यो
 २९५ ॐ नमः शुष्य्याय च स्वाहा देवानां हृदयेभ्यः स्वाहा
 २९६ ॐ हरित्याय च स्वाहा ३१२ ॐ नमोऽ विचित्रवस्केभ्यो
 २९७ ॐ नमः पाण्ड्याय च स्वाहा देवानां हृदयेभ्यः स्वाहा
 २९८ ॐ रजस्याय च स्वाहा ३१३ ॐ नमो विक्षिणक्केभ्यो
 २९९ ॐ नमोलोप्याय च स्वाहा देवानां हृदयेभ्यः स्वाहा
 ३०० ॐ उलप्याय च स्वाहा ३१४ ॐ नमऽआनिर्हतेभ्यो
 ३०१ ॐ नमऽऊर्व्याय च स्वाहा देवानां हृदयेभ्यः स्वाहा
 ३०२ ॐ मूर्व्याय च स्वाहा ३१५ ॐ द्रापेअन्धसस्पते स्वाहा
 ३०३ ॐ नम-पर्णाय च स्वाहा ३१६ ॐ दरिद्रनीललोहित स्वाहा
 ३०४ ॐ पर्णशदाय च स्वाहा ३१७ ॐ आसाम्प्रजानामेषा-
 ३०५ ॐ नमऽउद्गुरमाणाय च स्वाहा म्पशूनां स्वाहा
 ३०६ ॐ अभिघ्नते च स्वाहा ३१८ ॐ माभेर्मरौड्भ्यो च नट
 ३०७ ॐ नमऽआखिदते च स्वाहा किञ्चनाममत् स्वाहा
 ३०८ ॐ प्रखिदते च स्वाहा ३१९ ॐ इमा रुद्राय तवसे कप-
 दिने स्वाहा

१ याज्ञवल्क्यशिक्षायाम्—अनुस्वारो द्विमात्रः स्याद्वर्णव्यञ्जनादिगः ।
 ह्रस्वाद्वा यदि वा दीर्घादेवानां हृदयेभ्य इति ॥

- ३२० ॐ क्षयद्वीरायप्रभरामहे-
मती? स्वाहा
- ३२१ ॐ यथा शमसद्विपदेचतु-
ष्पदे स्वाहा
- ३२२ ॐ विश्वम्पुष्टदामेऽभ-
स्मिन्ननातुरं स्वाहा
- ३२३ ॐ यतेरुद्रशिवातनू) स्वा०
- ३२४ ॐ शिवा विश्वाहामेपनी
स्वाहा
- ३२५ ॐ शिवा रुतस्य भेषजी
स्वाहा
- ३२६ ॐ तयानो मृद जीवसे
स्वाहा
- ३२७ ॐ परिनो रुद्रस्य हेतिर्वृ-
णक्तु स्वाहा
- ३२८ ॐ परित्वेपस्य दुर्म्माति-
रघायो) स्वाहा
- ३२९ ॐ अवस्तिररा यधवद्भय
स्तनुष्व स्वाहा
- ३३० ॐ मीढुस्तोकाय तनयाय
मृद स्वाहा
- ३३१ ॐ मीढुष्टमाशिवतम स्वाहा
- ३३२ ॐ शिवो नट सुमना भव
स्वाहा
- ३३३ ॐ परमे वृक्षऽआयुधानि-
धाय स्वाहा
- ३३४ ॐ कृत्ति वसानऽआचर
स्वाहा
- ३३५ ॐ पिनाकम्बिभ्रदागहि
स्वाहा
- ३३६ ॐ विकिरिद्रविलोहित स्वाहा
- ३३७ ॐ नमस्तैऽअस्तु भगवट
स्वाहा
- ३३८ ॐ वास्ते सहस्रर्ह हेतय-
स्वाहा
- ३३९ ॐ अद्वयमस्मान्निषपन्तु
ता) स्वाहा
- ३४० ॐ सहस्राणिसहस्रशः स्वा०
- ३४१ ॐ बाहोस्तवहेतय-स्वा०
- ३४२ ॐ तासापीशानो भगवट
स्वाहा
- ३४३ ॐ पराचीनामुखाकृधि
स्वाहा

- ३४४ ॐ असह्याता सहस्राणि
स्वाहा
- ३४५ ॐ ये रुद्राऽअधिभूम्याम्
स्वाहा
- ३४६ ॐ तेपां सहस्रयोजने
स्वाहा
- ३४७ ॐ अवधन्नानितन्मसि
स्वाहा
- ३४८ ॐ अस्मिन्नमहत्तयर्णवे
स्वाहा
- ३४९ ॐ अन्तरिक्षेभवाऽआधि
स्वाहा
- ३५० ॐ तेपां सहस्रयोजने
स्वाहा
- ३५१ ॐ अवधन्नानितन्मसि
स्वाहा
- ३५२ ॐ नीलग्रीवात् शिति-
कण्ठाः स्वाहा
- ३५३ ॐ दिवः रुद्राऽउपमिश्र-
तात् स्वाहा
- ३५४ ॐ तेपां सहस्रयोजने
स्वाहा
- ३५५ ॐ अवधन्नानितन्मसि
स्वाहा
- ३५६ ॐ नीलग्रीवात् शिति-
कण्ठात् स्वाहा
- ३५७ ॐ शर्वाऽअधः क्षमाचरा
स्वाहा
- ३५८ ॐ तेपां सहस्रयोजने
स्वाहा
- ३५९ ॐ अवधन्नानितन्मसि
स्वाहा
- ३६० ॐ ये वृक्षेषुशष्पिञ्जराः
स्वाहा
- ३६१ ॐ नीलग्रीवाविलोहितात्
स्वाहा
- ३६२ ॐ तेपां सहस्रयोजने
स्वाहा
- ३६३ ॐ अवधन्नानितन्मसि
स्वाहा
- ३६४ ॐ येभूतानामधिपतयः स्वाहा
- ३६५ ॐ विशिखास- कपर्दिन-
स्वाहा

- ३६६ ॐ तेषां सहस्रयोजने स्वाहा
 ३६७ ॐ अवधन्वानितन्मसि स्वाहा
 ३६८ ॐ येपथाम्पथिरक्षयः स्वा०
 ३६९ ॐ ऐलवृदाऽआयुर्व्युध-
 स्वाहा
 ३७० ॐ तेषां सहस्रयोजने स्वा०
 ३७१ ॐ अवधन्वानितन्मसि स्वाहा
 ३७२ ॐ ये तीर्थानिष्चरन्ति स्वाहा
 ३७३ ॐ सुकाहस्तानिपङ्क्ति-
 स्वाहा
 ३७४ ॐ तेषां सहस्रयोजने स्वाहा
 ३७५ ॐ अवधन्वानितन्मसि स्वाहा
 ३७६ ॐ येन्नेषु विविद्धन्ति स्वाहा
 ३७७ ॐ पात्रेषु पिवतो जना-
 न्स्वाहा
- ३७८ ॐ तेषां सहस्रयोजने स्वा०
 ३७९ ॐ अवधन्वानितन्मसि स्वाहा
 ३८० ॐ यऽएतावन्तश्च भूया-
 सश्च स्वाहा
 ३८१ ॐ दिशो रुद्रा त्वितस्थिरे
 स्वाहा
 ३८२ ॐ तेषां सहस्रयोजने
 स्वाहा
 ३८३ ॐ अवधन्वानितन्मसि
 स्वाहा
 ३८४ ॐ नमोस्तु रद्रेभ्यः स्वाहा
 ३८५ ॐ येदिवि स्वाहा
 ३८६ ॐ येषां वर्धमिपवर्त्तं स्वाहा
 ३८७ ॐ तेभ्योदशप्पाचीः स्वा०
 ३८८ ॐ दश दक्षिणा स्वाहा
 ३८९ ॐ दश प्रतीचीः स्वाहा
 ३९० ॐ दशोदीचीः स्वाहा
 ३९१ ॐ दशोर्द्धांस्वाहा
 ३९२ ॐ तेभ्यो नमो अस्तु ।
 स्वाहा
 ३९३ ॐ ते नोवन्तु स्वाहा
 ३९४ ॐ ते नो मृडयन्तु स्वाहा

३९५ अंते यन्दिद्रुम्भः स्वाहा	४११ अंतमेपाञ्जम्भे दध्मं
३९६ अंयश्च नो द्वेष्टि स्वाहा	स्वाहा
३९७ अंतमेपाञ्जम्भे दध्मं	४१२ अंनमोस्तु रुद्रेभ्यः स्वाहा
स्वाहा	४१३ अंये पृथिव्यां स्वाहा
३९८ अंनमोस्तु रुद्रेभ्यः स्वाहा	४१४ अंज्वेषामन्नमिपवः स्वाहा
३९९ अंयेन्तरिक्षे स्वाहा	४१५ अंतेभ्योदशप्रार्थीः स्वाहा
४०० अंयेषां घातऽपवः स्वाहा	४१६ अंदश दक्षिणा स्वाहा
४०१ अंतेभ्योदशप्रार्थीः स्वा०	४१७ अंदश प्रतीचीः स्वाहा
४०२ अंदश दक्षिणां स्वाहा	४१८ अंदशोदीची स्वाहा
४०३ अंदश प्रतीचीः स्वाहा	४१९ अंदशोर्द्धां स्वाहा [स्वाहा
४०४ अंदशोदीचीः स्वाहा	४२० अंतेभ्यो नमोऽस्तु
४०५ अंदशोर्द्धां स्वाहा [स्वाहा	४२१ अंते नोवन्तु स्वाहा
४०६ अंतेभ्यो नमोऽस्तु	४२२ अंते नो मृडयन्तु स्वाहा
४०७ अंते नोवन्तु स्वाहा	४२३ अंते यन्दिद्रुम्भः स्वाहा
४०८ अंते नो मृडयन्तु स्वाहा	४२४ अंयश्च नो द्वेष्टि स्वाहा
४०९ अंते यन्दिद्रुम्भः स्वाहा	४२५ अंतमेपाञ्जम्भे दध्मं
४१० अंयश्च नो द्वेष्टि स्वाहा	स्वाहा

इति पञ्चविंशत्युत्तरचतु शतधामन्त्रविभागात्मकरुद्रहोमस्वाहाकार सम्पूर्णं ।

१ दक्षिणाशब्दस्य 'दक्षिणादाच्' इति सूत्रविहिताजन्तत्वात्-अव्यय-
त्वं । इति तस्य निर्विभक्तिकस्यैवसाधुत्वम्-निर्विधादम् । सविसर्गपाठस्तु
सर्वथा पाणिनि स्मृतिविरुद्धत्वाद्देयं । अत्र गमकञ्च 'दक्षिणादाच्' इति
मन्त्रे 'दक्षिणेत्याजन्तमन्ययम्' इति कौमुद्या दीक्षितवचनम् ।

एव सप्तधा ७ सप्तदशधा १७ चतुर्विंशतिधा २४ अष्टाविंशतिधा
२८ पश्युत्तरदातथा १६० इत्येते पश्चा अन्यग्रन्थेष्वालोचनीया ।

॥ हृवनात्मकमहारुद्र-अतिरुद्रसाहित्यनी यादी ॥

गांधीनो सामान ॥

महारुद्रनी यादो.		अतिरुद्रनी यादी	
धीफल नग	२५	३५	
सफेत सोपारी शेर	१०	शेर २०	(०॥मण)
कुंकु	" १॥	" २॥	
गुलाल	" ८	" १०	(०॥मण)
सफेत अशीर	" २॥	" ६	
काळो अशीर	" "	" ३	
दळेली हलदर	" "	" ५	
रांगुली	" १५	मण १	
सिन्दुर	" ०॥	शर १	
केशर तोला	२॥	तोला ६	
कपूरगोटीनो			
मोटो दावडो	१	दावडा २	
अगरवर्त्तीनु मोट्ट			
बदल	१	२	
खुम्मानाडु(नाटा			
छडी)	शेर ०॥	शेर २	
सुखडनो मुठी			
(चदन घसवा			
माटे)	शेर १॥	" ३	
कपुरकाचली	शेर ०॥	शेर १	
घहुला	तोळो १	" ०॥	
गुगल	शेर "	" २॥	
सरपव पीळ	" ०॥	" २	
ससनो सुगधी			
बाळो	" ०॥	" "	
एलची	" ०॥	" ०॥	
नाविंग	" "	" "	
जायफल	" "	" "	

महारुद्रनी यादी		अतिरुद्रनी यादी	
जावत्री	ताला २॥	तोला ५	
ताज	शेर ०॥	शेर ०॥	
विष्णुक्रान्ता तोला	२	तोला ४	
तमालपत्र	" "	" "	
चांनीकवाला			
एटले ककोल			
	ताला २	" ५	
बरास	" १	" "	
कस्तूरी	वाल ५	" ०॥	
गोरुवन्दन	" "	" "	
सुकां आमळां	ताला ५	शेर ०॥	
दोमनी खडी			
	सफर शेर २॥	" १०	
स्वदशी पोठी			
	साकर "	" ५	
गोळ	" "	" "	
मघ	" १	" २॥	
असर	तोळो ०॥	तोळो १	
सुगन्धी तेल	" २॥	" ५	
सुकु खोपह	शेर २॥	शेर ५	
खारेक	" "	" "	
बदामना गोळा	" १	" ३	
चारोळी	" ०॥	" २	
कीसमीस	" १॥	" ३	
लाल द्राक्ष	" "	" "	
काळी द्राक्ष	" १॥	" ३॥	
काजू	" "	" "	
जरदाळ	" "	" ५	
सुकां अजीर	" "	" ११	

महारद्वनी यादी. अतिरद्वनी यादी		महारद्वनी यादी अतिरद्वनी यादी	
आसी यदाम ,, १	शेर ४	४ दारुदलदर ,, ,,	ताला २
पस्ता शेर १	,, २॥	५ मोरवेल ,, ,,	,, ,,
अचरोट ,, ,,	, ५	६ शिलाजीत ,, ,,	,, ,,
क्षयो ,, ०॥	,, ०॥	७ चन्दन ,, ,,	,, ,,
सफेत काचा सुतरनी		८ घोडावज ,, ,,	,, ,,
दही नग २	नग ३	९ सडचपो ,, ,,	,, ,
काळे अगार तोलो १	तोला २	१० नागरमोष ,, ,,	,, ,,
सफेद अगार ,, १	,, ,,	सुखदना छोटा शर १॥	शेर ५
सर्वापपी माटे नीचे मुजबना जणसा		रतादली (रफ-	
मगावीने कुटावी राखवी		चन्दनमाटे) ,, ०॥	,, १
१ कोठ तोलो १	तोला २	दुष्ट(कोलीजन)	
२ जटामासी ,, ,,	,, ,,	(शिवाष्टक	
३ इलदर ,, १	,, २	गन्धमाटे)तोला ०॥	तोलो १

१ चन्दनगुरुकरपूरतमालजलकुकुमम् कुशीत कुष्ठसयुक्त शैवं गन्धाष्टक विदु ॥ अन्वच-
कुकुमागुस्करतुरीचन्द्रभागौ समीकृतौ । त्रिपुराप्रीतिदो गन्धस्तथा चण्ड्याश्च शम्भुना ॥
शारदातिलके—गन्धाष्टक तद्विधेः शक्तिविष्णुशिवात्मकम् । चन्दनागुहकरचौर (कचूर)
शुक्रमरोचना (गोरचन) ॥ जटामांसा कपि (रफचन्दन) युता शक्तगन्धाष्टक विदु ॥
विष्णोर्गन्धाष्टक—चन्दनागुरुहैरकुष्ठकुकुमसेव्यका ॥ जटामांसीमुरमिति विष्णोर्गन्धाष्टक
विदु । कृष्णागुरु सवर्पूरसहितो मलयोद्भवै । वैष्णवप्रातिदो गन्ध कामाख्यायाश्च भैरवे ॥
गन्धविचार कालिकापुराणे—चूर्णीकृतो वा घृष्टा वा दाहकर्मित एव वा । रस समर्द्धो
वापि प्राण्यङ्गैश्च एव वा ॥ गन्ध पचविध प्रोक्तो देवानां प्रीतिदायक ॥ गन्धलक्षणानि—
गन्धचूर्णं गन्धपत्रचूर्णं सुमनसां तथा । प्रशस्तं गन्ध उक्तानि पत्रचूर्णानि यानि च ॥ तानि
गन्धाह्वयानि स्युः स गन्ध प्रथम स्मृत । घृष्टो मलयजो गन्ध सरलश्च नमेरुणा ॥ अगुरु
प्रभृतिश्चापि यस्य पङ्क प्रदीयते । घृष्टा सघृष्टा गघोऽय द्वितीय परिकीर्तित ॥ देवदावं
शुक्लद्राक्षालसारांतचन्दना । त्रियादीना च यो दग्धा शूल्यते दाहो रस ॥ स दाहकर्मितो
गन्धस्तृतीय परिकीर्तित ॥ सम ध कारवी क्विच गन्धनी तिलक तथा । प्रभृतीनां रसो
याऽसौ निष्पीड्य परिगृह्यत ॥ स समर्द्धोद्भवो गन्ध समर्द्ध इतीर्यते ॥ मृगनाभिसमुद्भूतस्त
त्पेशाद्भन एव च ॥ गन्ध प्राण्यङ्गज प्रोक्तो मोदद स्वर्गवासिनाम् ॥ सर्वेषु गन्धजातषु
प्रशस्ता मलयोद्भव ॥ तरमात सवप्रयत्नेन दद्यात्तमलयज सदा ॥

महारुद्रनी यादी. अतिरुद्रनी यादी.

मन-शील		
(पश्चिमवक्रपूजनसमये		
चन्दनमां		
नाखवामाटे) तोला १	तोला २	
हरताल(पूर्ववक्रपूजन-		
समये चन्दनमां		
नाखवामाटे) तोला १	तोला २	
कर्पूर (धूपमाटे) ,, २	,, ५	
हरीतकी (धूपमाटे) ,, ,,	,, ,,	
सर्जरस (एटले		
सालवृक्षनो रस		
(धूपमाटे) तोला २	तोला ५	
शिलाजित(धूपमाटे),, २	,, ,,	
जटामासी(धूपमाटे) ,, ,,	,, ,,	
नागरमोध(धूपमाटे),, ,,	,, ,,	
नखला (धूपमाटे) ,, ०।	,, ,,	

॥ कापड वजारनो सामान ॥

महारुद्रनी यादी. अतिरुद्रनी यादी-

सफेत जगन्नाथी (ताको १)	(ताको १)
वार २०	वार २५
लाल मद्रासी ,, ५	,, १०
सफेत रेशमी ,, १	,, १
पीलु ,, ,, २	,, २
लाल ,, ,, १	,, २
सीलु ,, ,, ,,	,, १
भासमानी ,, ,, ,,	,, ,,
गुलाबी ,, ,, ,,	,, ,,
केशरी ,, ,, २	,, २

॥ सुरय दवमाटे वखो ॥

महादेवजी माटे

पीताम्बर १ धातीयु १

भगरखु, बडा, खेस,

पापडी

महारुद्रनी यादीप्र०

१ धूपार्थ तत्रान्तरे—अगुरुतगुरुकुष्ठ शैलज शर्करा स्यादुभयघन (मोथा) पुरस्ताच्चन्दनैला (एलची) श्व साक्षात् । त्वच (तज) नखर (नखनखी) मुशीर मांसि (जटामांसी) कर्पूरतालीसदलजलकचोर (कर्पूर) जातियुग्धूपराज ॥ तन्त्रसारे—गुग्गुलु सरल दारुपत्र मलयसभवम् । हीवैरमगुरु कुष्ठं गुडसर्जरस घनम् ॥ हरीतकी नखी लाक्षा जटामासी च शैलजम् ॥ पोडशाङ्ग विदुधूप दैवै पैत्र्य च कर्मणि ॥ अन्यच्च—चन्दनोभयकुष्ठ च नखसर्ज-कचोरक । एतद् गुडघमानेन धूप भवति चात्तमम् ॥ शर्करा नखगन्ध च जटामासी लघु समम् । क्षीद्रेण सह समिध्र धूप भवति चोत्तमम् ॥ दशाङ्गधूपो मदनरत्ने—षड्भागकुष्ठ द्विगुणो गुडश्च लाक्षात्रय पञ्च नखस्य भागा ॥ हरीतकीसर्जरस समाश्र द्रव्यैकभाग त्रिलव शिलाजम् । घनस्य चत्वारि पुरस्य चैको धूपो दशाङ्ग कथितो मुनीन्द्रे ॥ रुहिकाख्य कण दारुसिद्धक सायुष कथितम् । शख जातीफल श्रीशे धूपानि स्यु प्रियाणि वै ॥ कुङ्कुम—केशरी ॥ लाक्षा लाख ॥ नख-नखला ॥ सर्जरस=राळ ॥ घन-नागरमाथ ॥ पुर गुग्गुलु ॥ इति नाम्ना प्रसिद्धानि ॥

महारद्वनी यादी. अतिरद्वनी यादी.	
पावेतीर्जागाळे-रेशमी	
छाटी, धोली, चणीयो. महारद्वनी यादीप्र०	
रपापनमाटे धातीया	
नेंग १०	नेंग १०
प्रायधितमाटे	प्रायधितमाटे तथा
धोतीया १ छाटी १	आंगपेक माटे
धोली १ चणीया १	धोतीया २ छाटी १
	धोली २ चणीया २
आचार्यमाटे (शकत्यनु-	
सार) मेलु रेशमी	
दीनारतुं धोतीया,	
धरी, अंगरसु,	
पापडी.	महारद्वनी यादीप्रमाणे
प्रहारांमाटे (शकत्यनु-	
सार) शाल, तथा	
आभूषण.	"
सादस्यमाणपत्यादि	
प्रण प्राक्षणे माटे	
(शकत्यनुसार) शाल ३	"
(धरणीना विशेषमाटे)	
मुगटा रेशमी	
(प्राक्षणेनी संह्या-	
प्रमाणे) अथवा	
शकत्यनुसार धो-	
तीया, वेस, दुवाल	"
आसन, गोसुली, रुद्रा	
क्षनी गण्ठी, रुद्राक्षनी	
माला (विशेषेनी	
संह्याप्रमाणे)	"

महारद्वनी यादी. अतिरद्वनी यादी.	
पंचरंगी कापड (दरेक	
जुदा जुदा रंगना	
स्तम्भन बटिवा	
माटे नाना पनातुं,	
हलकूंदेरेक)	
वार ५	वार २०
पीळु सुतराउ कापड	
(ध्वजापताकामाटे)	
वार ५	" "
काळु सुतराउ कापड	
(ध्वजापताकामाटे)	
वार ५	वार २०
नील एटले गळीना	
रंगतुं कापड	
(ध्वजापताकामाटे)	
वार ५	महारद्वनीयादीप्रमाणे
धूमवर्ण एटले स्लेट	
समान रंगतुं कापड	
(ध्वजापताका माटे)	
वार ५	"
लीळु सुतराउ कापड	
(ध्वजापताकामाटे) वार ५	"
मेघवर्णतुं सुतराउ	
कापड (ध्वजापताका	
माटे) वार ५	"
पंचरंगी कापड	
(ध्वजापताका माटे)	
वार १०	"

महारद्रनी यादी. अतिरुद्रनी यादा
 मुख्यवेदांमाटे मुख्यवदी माटे
 चदरवो नग १ चदरवा वार १॥नो १
 पीछवाद् न १ (छ
 वेदीनी पीठपाछळ
 बांधवा लांबी वार २
 पद्दोळी वार ११) महारुद्रनी यादीप्र०
 (मदपना छापरा नांवे
 बांधवा) सफत
 कापटनो ताको १ " "

॥ सोनीनो सामान ॥

पचरत्नानी पद्दोळी
 (दोकमो सोनु,
 प्रवाल(परवालु),
 मोती, नीलम,
 माणेक) न ८ नग ११
 महादेवजांनी सोनानी
 मूर्ति पाच मुखनी
 तोला ४ नी तोला ४ नी
 पार्वतीनी सोनानी मूर्ति
 तोला २ " २ "
 नेदीधरनी चांदिनी
 मूर्ति तोला २ " " "
 क्षेत्रपालनी सोनानी
 मूर्ति तोला ०१ " ०१ "

महारद्रनी यादी. अतिरुद्रनी यादी.
 गणपतिनी सोनानी
 मूर्ति तोला ०१ तोला ०१ नी
 ब्रह्मानी सोनानी मूर्ति ४
 तोला ०१ " ०१ " ५
 सूर्यनी सोनानी मूर्ति १
 तोला ०१ " ०१ " १
 मातृकानी सोनानी
 मूर्ति तोला ०१ तोला ०१ नी
 रुपानु छत्र नग १ महारुद्रनी यादीप्रमाणे
 सोनानी वास्तुनी
 मूर्ति नग १ " "
 चादीनी पाडुका
 जोडी १ " "
 महादेवजी तथा
 पार्वतीजी माटे
 सोनानी आभू-
 पणो, नाकनी
 सळी, मगलसुत्र,
 हाथी दांतनी
 सोनानी खुण
 वाळी खुडी इत्यादि
 (यथाशक्ति) " "
 चादीनी वाटकी न ३ " "

१ कनक कुलिश नांल पद्मराग च मौक्तिकम् । एतानि पचरत्नानि रत्नशास्त्रविदो विदुः ॥
 (कुलिश-ईरक) विष्णुधर्मोत्तरे तु-वज्रमाणिक्यवैह्वर्यपुष्कराणेन्द्रनीलकम् । पचरत्नमिति
 प्रोक्तं नारदेन महर्षिणा ॥ २ प्रतिभामानम्—पद्मास्यां प्रतिमां शैलीं निष्कमात्रपुवर्णत ॥
 तदर्थाधेन वा कुर्यात् वित्तशाब्दविवर्जितः ॥ महारुद्रस्य मानार्थं राजत कारयेत् रुपम् ।
 रुद्रस्याधेन दुर्गा च सोवर्णी कारयेत् बुध ॥ तन्त्रघोरे ॥ घराटकानां दशकद्वय यत् सा
 काकिणी ताव पणश्चतस्र । ते षोडश द्रम्म इहावगम्यो द्रम्भैस्तया षोडशभिध निष्क ॥

महारुद्रनी यादी अतिरुद्रनी यादी
चादीनी त्रिपैदिकाओ
नग ३ महारुद्रनी यादीप्र०
रुपातु त्रिशूल नग १ ”
सोनानी सखी नग १ ”
चादीनी मूठवाळु चा
मर नग १ ”
(चादीना पतरामा
मठेलु) दर्पण
नग १ ”
चादीनो पखो नग १ ”
(नित्य रुद्रपूजनमाटे
समत्रक स्नान
साह) चादीनी
लोटी नग ८ ”
सोनानो महाकाली,
महालक्ष्मी, महा-
सरस्वती एप्रमाणे
(योगिनी पीठउपर
स्थापनामाट रुद्र
कल्पद्रुमानुसार)
मूर्तीओ नग ३ महारुद्रनी यादीप्रमाणे
॥ कसारा यजारनो सामान ॥
(प्रवेश, पुण्याहवाचन,
रुद्रवेदीना ईशानमा
मूकवामाटे, ग्रह

महारुद्रनी यादी अतिरुद्रनी यादी-
वेदीना ईशानमा
मूकवा, योगिनी
पीठउपर, महा-
काली महालक्ष्मी
महासरस्वती त्रण
देवीमाटे, वास्तु
वेदीमाटे, जल-
यात्रामा वारुण
मडलउपर वर्धिनो
तरिके मूकवामाटे
मळी) गोल कलश
नग १७ नग १८
(मुख्य देवना स्थापन
माटे तथा रुद्रसूक्त
जपमाटे) त्रांबाना
घडा नग २ महारुद्रनी यादीप्र०
त्रांबानो तरभाणीओ
नग १७ नग १८
त्रांबानो मोटी तर
भाणीओ नग २ नग २
त्रांबानी तपेली (एक त्रांबानी तपेली(पाव
पायली भात शेरनो भात घाय
चडे तेवडा तेवडी आचार्य
आज्यस्थाली कुडमाटे) न २

१ महारुद्रना पात्रासादन नथी माटे शोभार्यज लेवी होय तो लेवी
२ आज्यस्थाली रणु -आज्यस्थाली प्रकर्तभ्या तेजमद्रव्यसभवा ॥ महीमया वा कर्तभ्या
सर्वांश्चयाहुर्ताणु च ॥ आज्यस्थाल्या प्रमाण च यथाकाम नु करवत् ॥ तेजस मुवर्णादि ॥

महारुद्रनी याद्री. अतिरुद्रनी याद्री.

चरुथ्याली माटे) प्रायानी तपेली
नंग २ (अदी शेरनो
मात थाय तेवढी
अन्य चार कुण्डो
माटे) नंग ८

कासानो याळीओ
(पवगव्य माटे,
अभिप्रणयन माटे
तथा अभिउपर
दाकवा माटे)नंग ३ महारुद्रनी याद्रीप्र०

कासानो वाटकीओ
(अर्धवन्दन घृत-
तिलपात्रादि दान
माटे) नंग ४

पित्तलनी घण्टा न १ "

पित्तलनी आरती
(नव दीवेटवाळी-
अगर पाच
दीवेटवाली) नंग १ "

पित्तलनु धूपीयु न १ "

(कुण्डउपर बांधवा पित्तलना अभिपेक
माटे) पित्तलनु पात्रो(पाच कुण्डो
अभिपेकपात्र उपर बांधवा
नंग १ माटे) नंग ५

महारुद्रनी याद्री. अतिरुद्रनी याद्री.

(नागेणे) पित्तलनो
जाडो वाळो अ-
थवा सलीयो नंग १ नंग ५

मधुपर्क माटे का-
सानो वाटकीओ
(जिटला ब्राह्मणो (ब्राह्मणोनी
होय तेथी वेगणी) सहयार्थी वेगणी)

॥ यजमानमाटे नित्यपूजासारु ॥

प्रायानो मोटो कलश १ महारुद्रनी याद्रीप्र०

पंचपात्र २ "

तरमाणी मोटी २ "

आचमनी २ "

अर्घपात्र २ "

(मुख्य देवना पीठपावे

दीपक मूकवा सारु)

मोठी समाशुओ नंग २ महा०याद्रीप्रमाणे

(अथवा दीवामाटे)

त्रांशानु जीमवाळु

मोडु कोडीयु १ तथा

नाना कोडीया नंग ५ "

(पददान माटे)

पित्तलनी थाली १

वाटकी १, लोटो १ } "

त्रांशानु तपेळु (१शर

मात थाय तेवळु)

१ चरुथ्याली रेणु -मृण्मय्यौदुम्बरी बाऽपि चरुथ्याली प्रशस्यत ॥ तिर्यग्पूर्व समिन्मात्रा
दद्या नातिवृद्ध-मुक्षी ॥ कुलालचक्रघटितमासुर मृण्मय स्तुतम् । तेदेव हस्तघटित रथास्यादि
खलु दैविकम् ॥ औदुम्बरी ताम्रमयीत्यर्थ ॥

महारुद्रनी यादो. अतिरुद्रनी यादो.

पूर्णपात्रमाटे नं. १	नंग २
(कुण्डो उपर अभि- षेक पात्र राखवा सार पांच हाय लांबो) पित्तलनो सळीयो नंग १	” ५
(अभिषेकपात्र बांधवा माटे)त्रांबानो वाळो वार २ वार १०	
(अभिषेकपात्रमां खोसवा माटे) त्रांबानो झीणो वाळो वार १	” ५

॥ पात्रासादनमाटे त्रिपदिका- ओनो विगत ॥

१ कलशमाटे त्रिपदिका १ महा० यादीप्र०	
२ सामान्यार्थ माटे	”
३ विशेषार्थ माटे	”
४ फलयपात्र माटे	”
५ अर्घ्यपात्र माटे	”
६ मधुपर्क माटे	”
७ आचमनीयपात्र माटे त्रिपदिका १	महा० यादीप्रमाणे
८ स्नानीयपात्र माटे	”
९ प्रोक्षणीपात्र माटे	”

महारुद्रनी यादी. अतिरुद्रनी यादी.

० आ पात्रो विष्णुवचनरूपउत्तारो हो-
वायी विष्णुयागमांज उपयागी समजवां ।
महारुद्रनी टीपमां उपर शून्य करेली
त्रिपदिकाओ लेवी नहि ।
पित्तलनी नानी थाळी
(समई नीचे मूकवासाह)
नंग २ महा० यादीप्र०

नातुं अभिषेकपात्र घोडीसाथे (नित्य- पूजन माटे) नंग १	”
पित्तलनी नानी कलाइ- वाळी वाटकी (पंचामृतादिमाटे)नंग ८	नंग ८
त्रांबानी तरभाणी, पंचपात्र, आचमनी विगेरे (वरुणीना	ब्राह्मणोन्नी
विप्रोमाटे सहयाप्रमाणे)	संख्याप्रमाणे
पित्तलनुं धूयदानीयुं नं. १	नं. १
(शंख मूकवासाह)	
पित्तलनी त्रिपदी नं. १	”

॥ मोदीनो सामान ॥

घृत मण ७॥	मण २०
तल ” २२	” २००

१ पूर्णपात्रलक्षणं रेणुः—यावतात्रेन भोक्तुस्तु तृप्तिः पूर्णैव जायते । तावता धर्मतः कुर्यात्
पूर्णपात्रमिति स्थितिः ॥ अन्यच्च—यदेवां त्रीहिभिः पूर्णं शर्पं तत्र पूर्णपात्रम् ॥ तथा च—
अष्टमुष्टिर्भवेत् किञ्चित् किञ्चिदशै तु पुष्कलम् ॥ पुष्कलानि च चत्वारि पूर्णपात्रं विदुवुधाः ॥
शून्यप्रमाणम्—शर्पं त्वरलिमात्रं ह्यात् अर्धिकं वैशवं तु वा ॥ लम्बं त्वरलिमात्रं स्यादिति
शङ्खविदो विदुः ॥ २ महारुद्रमां पात्रासादन नयी तेयी केवल घोमार्थज लेवी होय तो लेवी.

મહારુદ્રની યાદી. અતિરુદ્રની યાદી.

જવ	પાલી	૧	પાલી	૧
ઘટું	"	૨	"	૨
મગ	"	૧	"	૧
વાગ	શેર	૧	શેર	૨
ત્રણા	"	૫	"	૫
વાગર(મીઠિ)	શેર	૨	શેર	૨
અટદ	પાલી	૨	પાલી	૨
ત્રોસા	"	૮	ફરો	૧

(છિદ્રા દિવસ માટે)

રોટલી તથા દાંવડા

કરવા માટે)

ઘટુંનો લોટ શેર ૫ શેર ૭

(બલિદાન માટે લાપસી

અથવા કસાર કરવા માટે)

મરડેલા ઘટું શેર ૨૥ શેર ૨૥

(બલિદાન સારુ વડાં

કરવામાટે તથા

પંચવજ્રના નેત્રેય માટે)

અટદનો લોટ

શેર ૩ " ૩

સામો શેર ૦૥ " ૦૥

॥ પ્રકીર્ણ સામાનની યાદી ॥

ચન્દન ધસવામાટે

મોટો ઓરશીયો ૧ મહારુદ્ર ૦ યાદીપ્ર ૦

કારુસ રતલ ૦૥ રતલ ૦૥

શિવસહસ્ત્રનામાવલી ૧ નગ ૧

શલ નંગ ૧ "

મહારુદ્રગી, યાદી. અતિરુદ્રની યાદી.

સાર્તે પ્રકારની માટી-

૧ ઘોઠાલની, ૨ હાથો-

સ્થાનની, ૩ રાફડાની,

૪ ઘસમની, ૫ ઘટાની,

૬ રાજ્યસ્થાનની,

૭ ગોશાલાની, (દરેક

નવટાક નવટાક

લેવી)

જનોઈના જોટા નંગ ૫૦ નંગ ૧૦૦

અમિદોત્રીની મસમ રતલ ૦૥ રતલ ૧

રુદ્રાક્ષ વગટો(યજમાનમાટે)નંગ ૧ નંગ ૧

કઢી ચૂનો ઢલો ૧ ઢલો ૧

સુકા છાણા નગ ૨૦૦ નંગ ૩૦૦

લોરનો મોટી ફાડગા

જાડા લાકડાં

(હોમવામાટે) સ્લાઠી ૧ મળ ૨૦૦

લોરનો ઢલ ફોડગાં

લાકડાં(હોમવામાટે) સ્લાઠી ૧ મળ ૨૦૦

ચાંદલા ટીપકી પાનુ ૧ પાનું ૧

પાર્વતીજી માટે નાની

રાતની સુડલીઓ નંગ ૧૦ નંગ ૧૦

વાસકી નગ ૧ નંગ ૧

વાઘની છાવડી નગ ૨ નગ ૨

વાઘની ટોપલી નગ ૫ નંગ ૫

કાપડ બજારના સામાનની

યાદીમા જણવેલી ધ્વજા-

પત્રકાઓ દરજીને નો-

લાવી તૈયાર કરાવવી મહારુદ્ર ૦ યાદીપ્ર ૦

૧-૧ પાવલી ઇટલે ૫ રતલ અને ફરો ઇટલે ૮૦ રતલ-(૨મળ) માવ સમજવું.

૨ અશ્વસ્થાનાદ્રજસ્થાનાદ્વત્તમીકાન્ત સન્નમાદ્દહદાત્। રાજદ્વારાચ ગોણાચ મૃદમાનીય નિક્ષિપેત્।

महारदनी यादी. अतिरुदनी यादी.

साणसी, (लोखंडनी कुंडमांची चहाग्र काढवामाटे लावी हाय पांचनी नं.१	नंग ५	
काचनुं फानस (घृत- दीपक मूकवामाटे)नं. १	१	१
नासुं गादळं १ (मुख- शय्यामां बांडाववा माटे), १ तकीयो, १ गालमसुरीयुं, (नाना नाना) बोळाड नं. २	} महा०यादीप्र०	
काडीना वाक्स डडन ०॥		दडन १
चाक रतल १	रतल १	
सुतलीनी दोरी बंडल १	बंडल १	
लोडाना लावा चपटा खोला नं. २५	नंग २५	
वांधिना पंखा ,, २	५	
वांधिनां सुपडां ,, २	२	
वांधिनी भूगळी (जाडी एक हाय लावी) ,, १	५	
माटीनां कुडां (हुतद्रव्य राखवामाटे) ,, ३०	१००	
पतरालो ,, २००	३००	
पडीया ,, ३००	४००	
माटीना मोटां मटकां वांकणाघाथे (पाणी भरवा माटे) नंग २	५	

महारदनी यादी. अतिरुदनी यादी.

पानमा खावानो कळी चूनो शेर १	शेर १
माटीनां कुलडां नंग १०	नंग १५
माटीनां कोडीयां ,, २५	२५
माटीनां नानापडा नं. १०	१०
लालमाटे (कुण्ड, वेदी चणवामाटे तथा मण्डपमां पूरवा माटे) गाडी ४	गाडी १०
योनि करवामाटे काळी माटीनी टोपळो नंग २	टोपळी नंग १०
प्रेक्षक वर्गने बेसवा माटे गालीचाओ अगर शेतंरंजीविगेरे.म०या०प्र० वादिन एटले वाजां अथवा चौघडीयां	१

॥ मालीनो सामान ॥

आंवाणा पानानुं तारण हाय ५०	हाय १
(द्वार उपर बाधवा) केळना मोटा स्तम्भ नंग १२	नंग
(रुदवेदी माटे)	
केळना स्तम्भ नाना नंग ४	१
मंडप शणगारवामाटे आंवाणां तया आसोपालवनापान महाद्व०यादीं (प्रत्येक दिवसे) (प्रत्येक दिवसे पुष्पनो मोटो हार १ मोटो हार १ रुप तथा नाना हार ४० नाना हार १०० नागरवेलांना पान १०० २५०	
आंवाणां, पिंपळाना, उम- रानां, बडनां तथा पिंप- ळनां प्रत्येकनां २०पान महाद्वनीयादीं प्र०	

१ पत्रपत्रवाः श्राद्धे-अश्वत्थोदुम्बरश्चतुन्यप्रोधपत्रवाः। पत्रभद्रा इति प्रोक्षाः सर्वकर्म-
शोभनाः । (पंचत्वचोऽप्येपामैव) ॥

महाद्वनी यादी, अतिरुद्वनी यादी.

दिक्पत्र १००० महाद्वनी यादीप्र०

मुश्री (प्रत्येक

दिवसे) आण एरनी

तया द्वां दुर्गा नं. २

(प्रत्येक दिवसं सात्र

तया साधारे गुलब,

फळम, भाणणे, मो-

गणे, आवंति दिगेरे)

महाद्वनी यादी, अतिरुद्वनी यादी.

पुणे छगर्नीयादी

मोटी टोपरी १

टोपरी २

आरंभानी समिध २५

१०८

सासराणी " २५

२००

सरणी " २५

१०८

अपाडानी " २५

१०८

पोरुनी " २५

२००

डंबरानी " २५

५००

१ अर्कः पलत्र रादिरः अनामगोऽथ पिपलः ॥ उदुम्बरः रामी द्वां कुशाथ समिधः
 वनात् ॥ अलाभे तु प्रदनेभ्याः सर्वे पासादाजाः दुभाः ॥ यस्य यस्य प्रहस्य वा या समिध
 ना सा तस्य तस्याधिदेवताया प्रत्यधिदेवतायायेति वैविधुक्तमस्ति ॥ तथापि कल्पद्रुमकारेस्तु
 अधिदेवताप्रत्यधिदेवतापंचलोक्तप लभानुश्रेयसासदिक्पाददेवतानां पलाशमिद्धिरेव होम
 उत्तं तथेशानुत्तमस्मानिः ॥ अत्र समिधस्यैव अष्टाष्टपशाप्रयेण । यत्रान्यपशाप्रयेण
 होमस्तत्र समिधं संस्थां ह्यपिका देवा ॥ समिद्धोमस्यैव प्रत्येकप्रदं प्रतिद्वयम् अष्टोत्तराशतम-
 टाविसात्स्थं वा । यदा प्रहाणामष्टोत्तराशतं तदा अन्येभ्योऽष्टाविसाति । यदा प्रहाणामष्टा-
 विसात्स्थं तदा अन्येभ्योऽष्टौ ॥ यदा प्रहाणामष्टौ तदा अन्येभ्योऽष्टौ इति सन्प्रदायः ॥
 वसिष्ठः—यदि प्रहाणामष्टौ तदादधिरत्यधिक्यु च । चतुःसुहृन्नेदरेभ्यादीनां त्रिद्विसंख्यया ।
 ममिषां स्रगणं यात्पार्थे—समित्पवित्र वेदेष त्रयं प्रादेशसम्मिता ॥ छान्दोग्यपरिशिष्टे
 कात्यायन — नाद्रष्टादधिका कार्या समिधं स्पृष्टतत्र कश्चित् । न विगुक्तत्वात् नैव न सक्रीटा
 न पाटिता ॥ प्रादेशांप्राधिका नोता न तथा वै द्विप्रादिका । न सपर्णा समिधं कार्या होमसर्मे-
 सुतानता ॥ स्तुत्यर्पणारे—सन्धव समिधः कार्या ऋतुभूषणा समास्तया ॥ शस्ता दशाङ्गुलास्तास्तु
 द्वादशाङ्गुलिमास्तु वा आशं पत्रः गनच्छेदास्तर्ज्यहृत्पुल्लिजिता ॥ अपाटितायाद्विशाखाः
 श्रुमिदोपविर्जिताः ॥ ईशो दोर्मैश्वरात् प्राप्नोति विपुलं धियम् ॥ प्रायथा समिधो प्राह्य
 अत्तर्वा नैव ह्यपाटिता ॥ काम्येषु वक्ष्यकर्मादौ विपरीता जिघांसत ॥ विशीर्णो विकला ह्रस्वा
 वक्ष्य ऋशित्वा कृशाः ॥ दीर्घाः स्पृला घूर्णुर्गुणं कर्मसिद्धिविनाशकाः ॥ प्रादेशमानां समिध
 व्यशाखा अवलाशकाः ॥ होतव्या मधुसर्पिण्या दध्ना क्षीरेण समुता ॥ सङ्घः—समित्पुष्पकु-
 सादीनि प्रादाण स्वयमाहरेत् ॥ श्रान्तीते प्रयकीते कर्म कुर्वन् प्रजयथ ॥ संस्कारस्तन्मा-
 स्यात्—यज्ञार्थं श्रद्धादिभिरादितानां दर्भसमिधादीनां पवमानानुनाकेन प्रोक्षणात् शुद्धि ॥

महारुद्रनी यादी. ऋषिरुद्रनी यादी.		महारुद्रनी यादी. ऋषिरुद्रनी यादी.	
शमीनी समिध २५	१०८	नारंभी १	महा० यादीप्र०
(छेग दिवसे)	नंग १०	जवीर १	"
दूर्वांनो मोटो जुडो १	" २	धीजोरु १	"
दूर्भनो मोटो जुडो नं. १	" "	जामफल १	"
(प्रत्येक दिवसे)		दाडम १	"
कट्टी रुस्तन १	महा० यादीप्र०	(छेगदिवस बलिदान	
सफरजन नग ६	"	माटे) सफेत कोळु	
(साभेरी)	"	नंग १	"
लीडी द्राघ शेर २	"	(प्रत्येक दिवसे)	
भतरां नग ६	"	गोमूत्र ^२ आशरे शेर ५	शेर ५
दाडम नग ६	"	गायतु छाण " ५	" ५
मोसनी नग ६	"	गायतु दूध तथा दहि	
विणोरे दरेक जातनां फल	"	(पंचामृतमाटे) शेर १	शेर १
(छेग दिवसे ^१ प्रह-		गायतु घृत शेर ०।	" ०।
होममाटे फलोनी	महा० यादीप्र०	दहि " ५	" ५
वीगत)		पूर्ववन्धना नैवेद्यमाटे	
लांढी द्राक्ष शेर ०।	"		
शरडी ककडो १	"		
लीडी सोपारी १	"		

१ द्वाशेभुगनारिङ्ग जम्बीरबीजपूरकम् ॥ उत्तरी नारिकेल स्याद्वादिमानि यथाक्रमम् ॥ अलाभे तु यथाशक्तं तद्गुणं प्रदापयत् ॥ २ रुद्रकल्पद्रुमजपपरि-च्छेदे—सुवर्णादिपात्रे फलमलाक्षादिफलै वा ताप्राया. कृष्णाया वा गो. फलमितस्याष्टमावपरिमितस्य वा गोमूत्रस्य गायत्र्या प्रहणम् ॥ गन्धद्रासाभिति मन्त्रेण श्वेताया गोः अहृगुदूर्ध्वमितस्य पौष्णमावपरिमितस्य वा गोमयस्य ग्रहणम् ॥ आप्यायस्वेति नाश्रायाः हेमवर्णाया गोः सप्तमस्य द्वादशमावमितस्य वा गोमयाष्टगुणस्य गोमूत्रत्रिगुणस्य वा क्षीरस्वादानम् ॥ दधिकारण इति रक्षायां गो वा कृष्णवर्णाया गो त्रिपलस्य दशमावमितस्य गोमयात् पञ्चगुणस्य गोमूत्रद्विगुणस्य वा दूधो ग्रहणम् ॥ तेजोतीति मन्त्रेण कपिलाया वा गोरेकपलस्याष्टमावमितस्य वा गोगमचतुर्गुणस्य वाज्यस्य प्रहणम् ॥ देवस्यत्वेत्यादिकेन पूजो दस्ताभ्यां गृह्यामीत्यन्तेन मन्त्रेण फलमितस्य चतुर्मापमितस्य वा कुशोदकस्य ग्रहणम् ॥ गोमूत्रादि कापिल वा प्राणम् अलाभे गन्धमात्रम् ॥

महारदनी यादी. अतिरदनी यादी.

दुधनी घहुंनो
लाडनो लाडु नग १ महा०यादीप्र०
दक्षिणवस्त्रना नैवेद्य
माटे दूधनो अढदीयो
लाडु नंग १ ”
पश्चिमवस्त्रना नैवेद्य
माटे दूधपाक वाटको १ महा०यादीप्र०
उत्तरवस्त्रना नैवेद्यमाटे
मात्स्यूदा नग ५ महा०यादीप्र०
ऊर्ध्ववस्त्रना नैवेद्यमाटे
दहि तथा दूधमां
चडावेळो मात
शेर ०॥ ”
पंचवस्त्रना पूजनमाटे
हरिचंदन एटले
केशरीचंदन महारदनी यादी०
गंगा तथा यमुना
जल लोटी १ ” ”
कुण्ड तथा मण्डपसाहित्यनी
यादी.

गोळ सांगना यामला {
जाडा ईच ३ महा०यादीप्र०
लावा फूट १० नं. २५ {
गोळ सांगना यामला
जाडा ईच ४
लावा फूट १० नं. २५ ”

महारदनी यादी. अतिरदनी यादी.

गोळ सांगना यामला
जाडा ईच ४ लावा
फूट ११ नग ८ महा०यादीप्र०
वासवी जाडी ईच १॥
लागे फूट १०
फोडी ४-नंग ८०
ते न मले तो पर्जा
एटले वांसडांनी
खापोनी भारी (नंग ८०) (नंग १००)
पाकी ईटो नंग २००० ” ३०००
काची ईटो (कुण्ड
तथा वेदी माटे)
नंग ५०० ” २०००
क्यानी दोरी शेर १० मण २
सुतळी ” ३ शेर ८
चपट्या खीला पांच ईचना
नग १२ महा०यादीप्र०
(भेंडप पाळळ फरतुं
बाधवा माटे) कतान
ताको १ ”
माटी गाडी २५ ”
(अथवा गुणी ३००) ”
(खजा पताका खो.
सवा माटे)
१० हायना सीधा
वांसडा नग २१ नंग २५
(खजापताकाने बाधवा
माटे) ”

महारुद्रनी यादी. अतिरुद्रनी यादी	
घुघरी न २०	महा० यादीप्र०
मोठे घुघरो १	
(मळप उपर मध्यमा राखनामाटे)	" "
लाकडानु शिखर	
(शिखर उपर लगाव्वा माट) सोनेरी पान- धुकला अगार सोनेरी रंग तथा पीछा	" "
(चोखा रंगथी रंगवा होय तो)	
लाल, लीलो, पीळो, काळो-दरेक, रंगवें	
पडीक एक	" "
मळप उपर नाखवा वांसनी च्याइ न २०	नग ३०

महारुद्रनी यादी. अतिरुद्रनी यादी.	
सुतारना सामाननी यादी	
वसोद्वारा पात्र एण्ळे	
परनाळ नं १	नग ५
धुकपात्र " १	" ५
धुकपात्र (धुवा) नग २	" ५
प्रणीता " १	" "
प्रोक्षणी " १	" "
परनाळ मूकवानी	
घोडी नग १	" "
खेरना शकु " ४	" ४
पाटला " ३०	" १००
वाजठ " १	" ५
सागनु पाटीसु	
(एक ह्यस लम्बचोरस)	
नग १	" १